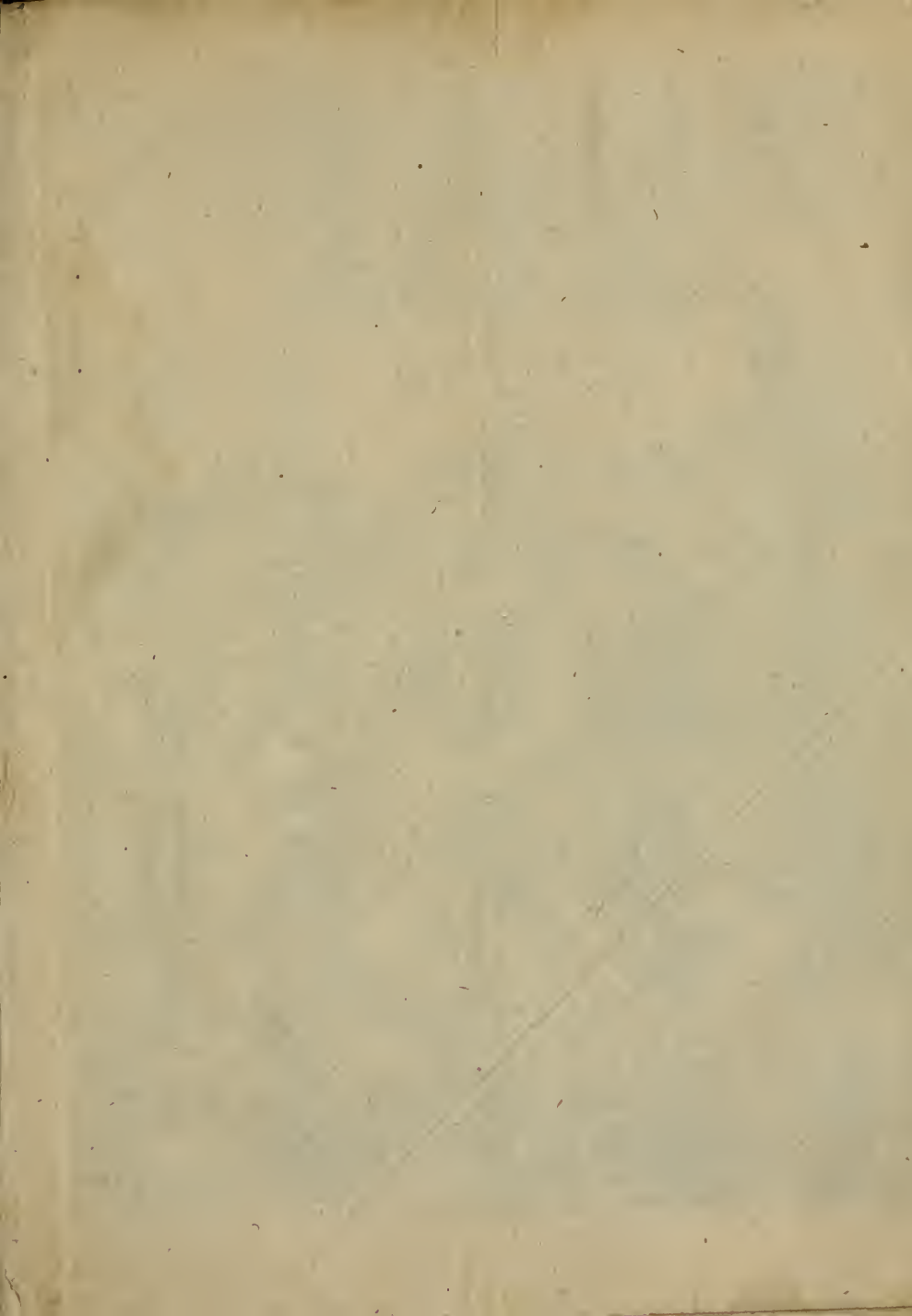

Handwritten text, possibly a signature or title, located at the top of the page. The text is faint and difficult to decipher, but appears to include the word "Ephraim" on the right side.

Het ontroerde
NEDERLANDT
door de wapenen des Konings
van Frankryk etc.

't Amsterdam
by Marcus Doornick
1674

H E T
O N T R O E R D E
N E D E R L A N D T ,

Door de Wapenen des
KONINGS van VRANKRYK,

Dat is
Een Waarachtigh Verhaal

Van den
Fransen,
Engelsen,
Keulsen, en
Munstersen

O O R L O G H,
Tegen de
V E R E E N I G D E N E D E R L A N D E N ,
Met desselfs Binnelandtse Beroerten.

Daer in nauwkeurighlyk/alle der zelver Doozballen worden verhandelt.

Door een Liefhebber der waarheydt, uyt eenige authentijke Stukken, Schrif-
ten, Oog- en Oor-getuygen, beschreven, en te zamen gestelt.

Met verschepde Figuren verciert / noopt hoor dezen gedrukt.

t'Amsterdam, By *Markus Willemsz. Doornik*, Boekverkooper, op de Vijgen-
dam, in 't Kantoor Inkt-vat, 1674.

Bericht voor den Boek-binder, om de Figuren op haar behoorlijke plaatzen in te voegen.

D E Prins wordt Capiteyn Generaal gemaakt. — — — —	78
Die van Uytrecht prefenteeren des Stadts sleutels, aan den Koning.	296
De Kaart der XVII Nederlandtfe Provincien, waar in met Linien aangewezen wordt, de Landen en Steden, den Vereenden Staat afgenomen.	340
Het ombrengen van Cornelis en Joan de Wit. — — — —	345
Beleg van Groeningen, door de Biffchoppen van Keulen, en Munfter.	369
Franfe Tiranny gepleeght op de Hollandtfe Dorpen. — — — —	489
Koelvorden, stormenderhandt ingenomen. — — — —	513

Afbeeldingen.

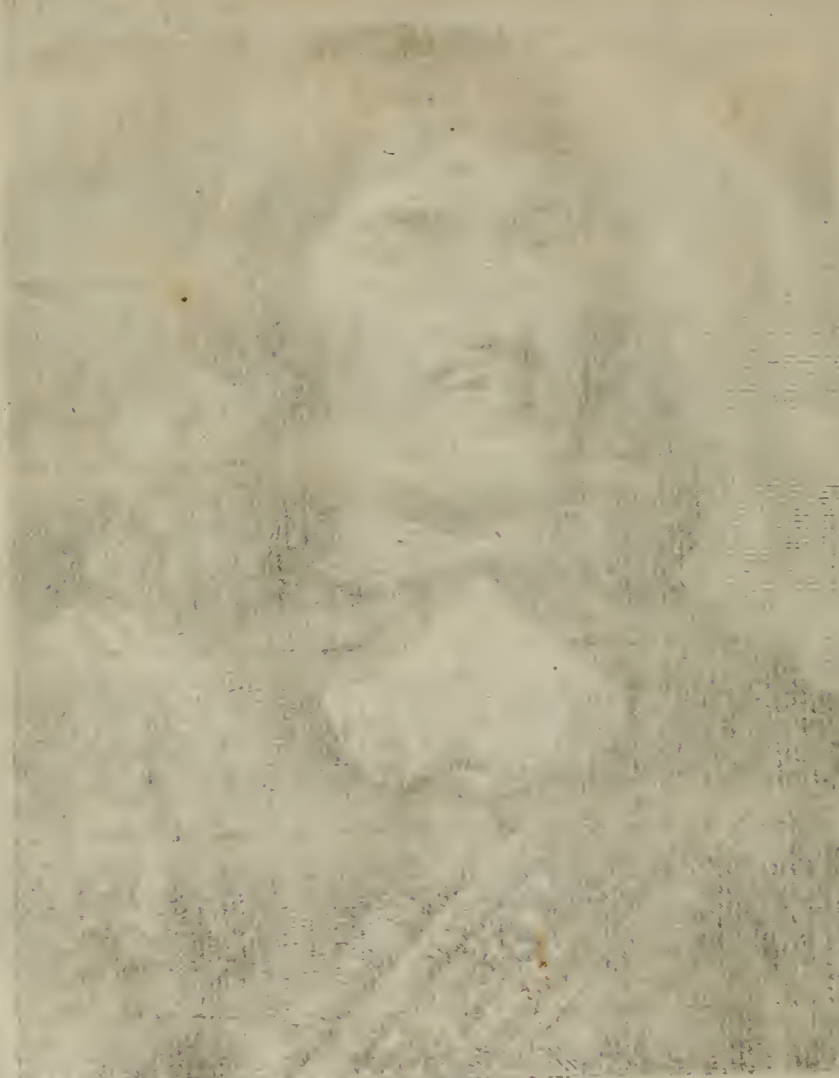
Den Luytenant Admiraal Cornelis Tromp.	}	beyde voor de Dedicatie.	
Zijn Wel-Ed. Wapen. — — — —			
De Keurvorft van Keulen. — — — —			42
Zijn Hoogheyt, d'Heer Prins van Oranjen. — — — —			60
Den Koning van Engelandt. — — — —			86
Den Koning van Vrankrijk. — — — —			90
Den Biffchop van Munfter — — — —			138
Den Luytenant Admiraal Generaal Michiel de Ruyter. — — — —			182
Den Luytenant Admiraal Bankert. — — — —			184
d'Heer Veldt-Marfchalk P. Wurtz. — — — —			188
Prins J. Maurits van Naffau. — — — —			317
Cornelis en Joan de Wit. — — — —			344
d'Heer Karel Rabenhaupt. — — — —			346
De Graaf van Hoorn. — — — —			402
De Graaf van Waldek. — — — —			406
Den Vice-Admiraal van Nes. — — — —			480

N O T A.

Dat de drie bladen aldus geteykent (xx) (xx), (xx * xx), (xx ** xx),
moeten volgen na, xx. achter pag. 344.

D'Heer **CORNELIS TROMP**, *Lieutenant-Admirael, over Hollandt en West Vrieslandt, t. Amsterdam.*

THE MOST REVEREND
BISHOP OF THE WEST INDIES

NOBILITAS SOLA EST ATQUE
UNICA VIRTUS.

De ware Deught alleen maakt een oprechten Adel.

1875 THE NEW YORK
LIBRARY

*Aan den Wel-Edelen, Gestrengen, Manhaften
en Dapperen*

Z E E - H E L D T,
CORNELIS TROMP,

Lt. Admiraal over
HOLLANDT *en* WEST-VRIESLANDT,

*Resortceerende onder 't Edele Mogende Collegie
ter Admiraliteyt, tot*

A M S T E R D A M.

Wel-Edele H E E R.

WY brengen, onder uw wel Ed. *Wijdtluchtigh be-
roemde naam, te voorschijn, het Ontroerde Ne-
derlandt, waar in te zien is, hoe Onchriste-
lijk, de Franse Majesteit, die den Tijtel van
Alder-Christelykste Koning gegeven wordt, het
Christenryk, dat in een geruste Vrede leefde,
heeft beginnen te ontroeren; en dat met den Oorlogh (tot wel-
kers toerusting, Hy eenige Jaren is bezigh geweest) de Vereen-
de Nederlanden aan te doen; alleenlijk, volgens 't zeggen der
Franse Oorloghs Declaratie, om des Konings glorie vaster
te bevestigen, maar in der daat een begin, om tot de Europise
Monarchy te geraken: Doch hoe groot en machtigh dezen
Franse Koning ook mach zijn, zo heeft hy zich alleen, niet be-
standt gevonden, om dit kleyne Nederlandt, aan te tasten, maar
beweeghde den Koning van Engelandt, (die voor geeft de mach-
tighste*

tigſte ter Zee, te zijn) 't zy door belofte om hem te helpen tot de Souverainiteyt, of yet anders, dat hy de Bredaſe Vrede, met de Nederlanders geſlooten, en de Triple Aliantie te gelijk, trouwlooslyk heeft verbroken, en als met de voet van hem geſchoopt. Der Franſen tweede helper, was dien onmoozelen Keurvorſt van Keulen, wiens gezicht door de blinkende Goude Louyzen, zo verblindt, en 't gehoor door de Franſe pluymſtrijkende complimenten, en ſchoonſchijnende beloften, zo verdooft wierd, dat hy alle zijne Landen en Steden, voor de Franſen ten beſten gaf, en open zette, waar door de zelve meeft ten gronde toe, bedorven zijn, en dezen rampzaligen Vorſt, nu van de Franſe verlaten, by na geen ſchuylplaats weet te vinden, om zich voor des Keyzers en Hollanders macht te kunnen verbergen : Den derde mede-hulper, of liever huurling, was dien Dollen en Verwoeſtenden Biſſchop van Munſter, die hem by alle Vorſten, die den Oorlogh in 't zin krijgen, gaat verhuuren, en dan neffens zijn plonderaars, en helſche Trawanten, met duyvelſe Bomben, Granaden, en Stinkpotten, te Velde trekt. Deze drie Krijghs-machten te Lande, en de vierde ter Zee, quamen de Vereende Nederlanden te gelijk beſpringen : voorwaar een eeuwichduurende Eer voor ons Vaderlandt, dat het zo ontzaggelyk was, dat niet minder als vier Vyanden teffens, 't zelve dorſten aanvallen, al had het doemmaals ook volkomen verdelght geworden, 't geen de goede Godt genadelijk heeft gelieven te verhoeden. Ter Zee bleef d'overwinning genoegzaam aan onze zijde, maar te Lande wierden alle onze Rijnſe, en een deel Frontier-Steden wechgenomen, en den Franſen Koning drong door, tot by na aan 't hart van Hollandt ; alwaar door inſtroomend water, en Wapenen geſtuyt, en geen kans ziende, om verder te kunnen komen, trok, na een kleyn verblijf, weder na Vrankrijk ; Doch voor zijn vertrek, boden de H. Heeren Staten van Hollandt, Zijn Majesteit den Vrede aan, maar die, door de Engelfe Gezanten, geſtijft, ſtelden gezamentlyk zo harde, onverdraagblyke, en ſlaafachtige conditien voor,

dat

dat de zelve voor een oprecht Hollander, onaannemelyk waren, ten zy dat Hy van den aart der oude-vryheyt-lievende-Batavieren verbastert most zijn. Aldus was'er dan niet anders te doen, als met aanroeping der Goddelijke bystant, de Wapenen, met dubbele couragie, weder aante vatten, en goedt en bloedt voor Godtsdienst, Vaderlandt, en Vryheyt op te zetten; en dit tot geen ander eynde, als om daar door een goede, bestendige, en eerlyke Vrede (den waren Intrest van den Vereenden Staat) te kunnen verkrijgen, want vervloekt is dien Oorlogh, die tot andere inzichten gevoert wordt.

Gelukkigh zijn dan die Princen en Staten, die in zodanige Oorlogs-tijden, van Ervaren en Dappere Krijghs-Oversten zijn voorzien: En gelukkigh was ons Vaderlandt, doen U Wel-Edelheyt zich liet bewegen, om als Luytenant Admiraal, een Esquadre van's Landts Oorloghs-Schepen, tegen de Vyanden aan te voeren; 't welk ook in dezen eenen voorleden Zomer, tot drie reizen toe, zodanige Victorieuse successen, heeft uytgewerkt, dat geheel Europa haar daar over niet genoegh kan verwonderen; Lucht en Zee hebben daar van gedreunt en gedarvert; duyzenden ooggen en ooren hebben 't gezien en gehoort: Den Grave d'Estre, dien Fransen Admiraal, heeft zich verwaerdicht, met zijn Esquadre, om noch voor de derde en laatste maal, U Wel-Ed. furieuse en yverige Bataille tegen d'Engelse, te observeeren, en van verre aante zien: Hy zal kunnen zijn Heer en Meester, den Koning van Frankrijk, hier van berichten, en den zelve verzekeren, dat U Wel-Ed. met der daat betoont te zijn, een rechten Erfgenaam van UWel-Ed. Hooghbloflijken Heer Vaders Deugden en Dapperheden. Hier van had ook aan zijnen Koning kunnen getuygen, (by aldien hy niet op't Bedde van Eeren had komen te sneuvelen) dien Kloekmoedigen Heer Eduart Spragh, Admiraal van het Blauw Engels Esquadre, die U Wel-Ed. stantvastige couragie met 't verlies van zijn leven is gewaar geworden: 't Zal buyten twijffel beyde hooghgedachte Koningen wel gevallen, dat U Wel-

Ed als een Edelmoedigen Zoon van zo dapperen Heer Vader
H: L: M: zich zelfs, en met een de gantsche Familie, waerdigh
maakt, om te blijven pronken met de Adelijke Wapenen van Eer,
eertijds uyt beyde de Rijks-schilden, aan dien dapperen Helt
vereert, waar in men ziet het Oorloghs-Schip uyt het wapen van
de Hooft-Stadt Parijs, met drie Rondassen, met Lelien bezaayt
behangen, onder een roode aanmoedigende Eerspoor, en dit alles
gekroont met een der Goude Lelien uyt des Konings eygen Wapen-
schilt: Engelandt voeghde hier, nevens, detwee onvertzaagh-
de Griffioen, vercierende der zelver halzen met zijne roode
Roozen. Met deze, en diergelijke Tropheën ziet men de Mar-
more Graf-steden, van zulke Dappere Mannen, tot Delft, en
elders, verheerlijkt. Zoo blijven de Namen der Helden, Eeuw
in, Eeuw uyt, in onsterfelijke gedachten der Nakomelingen. Leef
lang, in gezondtheydt, ô Dapperen Zee-helt, en helpt onze
Rechtvaerdige Zaak verdaedigen, uyt liefde, en tot welvaart
van ons waerde Vaderlandt, 't welk wy weten, alleenlijk, uw
Ed. eenigh Ooghwit te zijn. Ontfang ondertusschen dit Histo-
ris Verhaal, dat uyt oprechte genegenthey, U Wel-Ed wordt
opgedragen, van hem, die is, en zal blijven,

Wel-Edelen Gestrengen H E E R,

U Wel-Edele ootmoedigen en dienst-
willigen Dienaar,

In Amsterdam den
, van Winestaant,
des Jaats, 1673.

MARKUS DOORNIK.

D E N

Fransen, Engelsen, Keulsen,
en Munsterfen

O O R L O G H,

Tegen de

Vereenigde Nederlanden.

En der zelve binnenlandtse beroerten.

LOUIS de XIV. van dien name / Koning van Frankrijk, &c. door macht en rijkdom / (die hem en zijne Doozaten van tijd tot tijd / door den koophandel en Scheepbaert / der Hollanders en Zeeuwen, zo gemakkelijck als voorderlijck / ja zonder eenig gebaar zijner Onderdanen / zijn in den schoot gevoert) nu ten hooghsten top van glorie / opgestegen / beelde zich in / dat den tegentwoordigen tijd bequaam was / om als Monarch, of Oppervorst, niet alleen Europa, maar ook Oost- en West-Indien, voor zo veel het de Christenen bezaten / onder zijn gezagh te konnen bekomen. Om dit voornemen te voeden / en wyl te voeren / ontbrakender geen aanhitzers / die des Konings ydele glorie / om haer eegen voordeel en gezagh te vergrootten / met hun vleerpe / tot dit / zoo wijtlucltigh gebiedt / aanmoedigden.

Zijn Heer Vader / Koning Louis de XIII. had al den Jare 1635. met goet binden van zijn Minister, den Kardinaal de Richelieu, een aanvang van zodanigen voortgang begonnen / en met de Staten der Vereenigde Nederlanden, die doormaals noch tegen Spanjen oorlogden / verbondt gemaakt: en alhoewel hy de Sufter van den Koning van Spanjen, en dien Koning wederom de Sufter van hem tot Gemalin ten hutwelijck had / zo dat zy dubbelde Swagers waren / niet te min beoorlogde hy de Spaansche Nederlanden van boven / alwaar de zelve aan zijne Franse grenzen waren gelegen / gelijk de Staten der Vereenigde Nederlanden mede van onderen gedaan hebben / zo dat de Spaanse verschepte Steden / aan beyde zijden / wierden afgenomen.

Dien Fransen Koning, in den Jare 1643. komende te overlijden / was den

tegenwoordigen Koning maar omtrent 5 Jaaren oudt / ebenwel volharde de Franfe Koningin als Regente , dooz goetbinden van haren opperften Minister, den Cardinaal Mazarin, in den Oorlogh tegens haren Broeder / den Koning van Spanjen. In den Jaare 1646. wierdt by verſchepde Vorſten beraamt / om een algemeene Vrede in Chriſtenrijk wjt te werken ; Hier toe wierdt de Stadt Munſter in Weſtfalen uptgekoren / en quamen aldaar te zamen de Gezanten van de doenmaals ſtrijdende partypen / als van den Duytſchen Keyzer, en die van Sweden , van Spanjen en Vrankrijk , en de Vereenigde Nederlanden , met eenige andere / ook van den Paus , als Middelaar / de Cardinaal Chigi , die zelfs namaals Paus geworzen is. De eerſte die alhier Vrede maakten / was den Koning van Spanjen , met die van de Vereenigde Nederlanden , iu't begin van den Jaare 1648. Maar de Franfe Gezanten zochten dit / met alle mogelijke middelen op te houden / voozgebende / dat men behoozde den tijdt af te wachten / dat Vrankrijk mede met Spanjen zoo verre gehandelt had / dat men gelijkelijck zou kommen ſluypen : doch de Vereenigde Staten wel ziende / dat de Franfen haar oogwit ſtekte / om niet alleen de reſteerende Spaanſe Nederlanden machtig te wozden / maar ook Spanjen zelf / en daar na / plus ultra , noch verder te gaan / gingen met de Vrede voozt / want zy voerden nu haren Oorlogh ſlechts / om hunne byzheyt / en een baſt verzeherde / eerlijcke / en voozdeelige Vrede te bekomen / die haar nu van Spanjen , ſchier na haar eppen begeerte wierd aangeboden ; voozts dacht het haar beter / de Spaanſe Nederlanden , onder der zelver regeering / tot een ſcheyptsmuur / tuſſchen Vrankrijk en hare Landen te laten leggen / dan zo machtigen en glorieuzen nabuur / als Vrankrijk zich nu begon te vertoonen / tot allen tijden / als het hem luſte / op hare grenzen te moeten waarnemen. De Franfen ſchepden onberrichter zaken van Munſter , en bleben alleen / in den Spaanſen Oorlog volhardten / doch zy hadden zodanigen voozspoet niet als te voren / want zy wouwen wel eenige Steden en Sterkten / maar verloren die al wederom / en niet weynig op de Vereenigde Nederlanders , dooz't ſluypen van de Vrede , verſtoozt / begonnen de Hollandſe koopvaerdſchepen / op de Middellandſe Zee , en elders / aan te taſten / en met menighte in hare Havens op te brengen / vooz goede prijs te verklaeren / te verkopen / en haar zelben daar mede te verrijken / en dit alles op voozgeven / om dat zy verboden Waren en Oorlogs-behoefden / den Spanjaarden , hunne Opanden / toe voerden / tot dat epndelijck den Vice-Admiraal de Ruyter in 't begin des Jaars 1657 / twee van die vooznaamſte ſtovers / overde / en tot Cadix in Spanjen op bzoekt ; dit ontfelde zo dapper den Franfen Koning , die nu al gekroont was / en zijn Miniſter , den Cardinaal Mazarin, (de welke den onwetende ſpeelende / als of het beroben buyten haar weten geſchiede) dat hy datelijck alle Nederlandſe Schepen en Goederen dede beſtaan / dat die van Rochel , en eenige andere niet wilden nakomen. In Hollandt beſloeg men van gelijk alle de Franſe goederen / en het ſcheen tot een openbaren Oorlogh te zullen uptbarſten / maar den Koning zont zijn Gezant / den Heer de Thou, na Hollandt , en daar wierden by probiſie / de geſchillen weder by gelepdt / en zedert die tijdt is het roben opgehouden.

Den Oorlog van de Franken tegen Spanjen bleef dueren tot in den Jaare 1660/ als wanneer een Huwelyk tusschen den Koning van Vrankrijk, en de Dochter van den Koning van Spanjen, tot St. Jan de Luz, (zijnde de grensen van beyde de Koninkrijken) en met eenen de Vrede gesloten wierdt. Doch in de Doorzwaerden van die Huwelyk wierdt bestoten / dat de Spaanse Infante met een huwelyks goedt van vijf maal hondert duysent goude Zonne-kroonen / of der zelve waerde / zou af staan / van alle voorgere rechten en eygendommen / &c. die zy nu of opt / zelf na 't overlijden van hare Ouders / zoude konnen of mogen eyschen: gelijk ook den Spaansen Konink, met zijn Dochter de Wyfde tot Fontarabie komende / de zelve aldaar / in tegenwoordigheyt van alle de Grooten / die hem op zijne reys verzelschapten / openlijk af vzaagde / of zy niet vrywillig af stont van alle haar recht, en pretense op de Kroon Spanje? Daar op zy met een luyde stem / en handtasting / antwoorde / Ja. Hier mede gaf zy dan ook over / het Kerck / dat zy op de Spaanse Nederlanden zou kommen pretenderen / 't welk van den Francken Koning, daar na / verworpen is.

In den Jaare 1662 / den 27 April, is tot Parijs, tusschen de Commissarissen van den Koning van Vrankrijk, en die van de Vereenigde Nederlanden, gesloten een Tractaat van Alliantie, Guarantie, Commercie, Navigatie, en Marine, vooz 25 Jaeren / zijnde het gevolg van 't gene den Heer de Thou te voren had aangelept.

Uyt kracht van dit Tractaat, heeft den Koning van Vrankrijk, in 't Jaar 1665 / als de Vereenigde Nederlanden, dooz den Bisshop van Munster, (van den Koning van Engelandt, daar toe omgehoft /) met roben en plonderen besprongen wierden / zijne Hulp-benden toe gezonden / bestaande in omtrent 6000 Man / onder 't gebiedt van den Obersten / den Heer Pradell: Dit was uytmuntend schoon Volk / meest Adel / en van de Croupen van des Konings huys; doch vermits zy eerst in de Maant November aan quamen / dat het zaizoen al verlopen was / en de koude en vorst / (die zy niet gewoon waren /) haar quam overballen / konden zy niet anders uyt richten / als dat zy den Bisshop van Munster, (nu van Engelandt verlaten / en daar dooz / vooz haar bezeest /) wederom na Westfalen, in zijne vaste Steden / deden vertrekken / die ook op den 17 April 1666 / de Vrede met de Vereenigde Nederlanden gesloten heeft: maar Vrankrijk om het Tractaat van Alliantie, met de Vereenigde Nederlanden gemaakt / te voldoen / verklaarde den Oorlog tegens Engelandt, op den 26 January 1666. en zondt den Hertog van Beaufort, met 30 van zijne Oorlog-schepen de Nederlanders te hulp / doch sukkelde zeer lang / en quamen ook dooz de Hoofden niet in de Noordt-zee, zo datze heel wepnig oprichten. De Vrede met Engelandt wierdt tot Breda, op den 31 Julij 1667 gesloten.

Ma dat nu den Koning van Spanjen, Dader van de jonge Koninginne van Vrankrijk, op den 17 September 1665. was overleden / zag men / dat de glorie van den Francken Koning van tijdt tot tijdt / begon op te sleggeren; in Vrankrijk gaf men / by openbaren Ouzuk / cenige Tractaten uyt / daar mede men

wilde bewijzen/het recht/ dat de Jonge Koningin van Vrankrijk, tot de Spaan-
se Nederlanden toe quam/ die wederom tot Brussel en elders/ krachtiglijk
wierden wederleydt. Spydelyk bastte de meening van den Franfen Koning
voorz al de Werelt uyt/ want dooz zeker geschyft/ en een Brief daar by/ maakte
te hy zijn wille/ aan de Koninginne Regente van Spanjen bekent/ en gaf zijn
Gezant d'Eltrades last/ om de Coppren der zelver/ aan de Staten der Vereenigde
Nederlanden in handen te stellen/ 't welk gedaan wierdt omtrent half
Mey 1667.

Hier op trokken de Franfen (met haren Koning, van de Koningin, en veel
Dames gevolgt) dooz Walslant, Vlaanderen in/ veroverende Armentiers, Doornick,
Douay, Kortrijk, Rijsel, &c. en wierden voorz Dendermonde, meest dooz
't water/ gestuyt/ daar der veele verdronken. Des volgenden Jaars 1668
is'er in Januarij een Ligue defensive tussen Engelandt en de Vereenigde Nede-
rlanden in den Hage gesloten/ daar in de Sweden zich mede begaben/ maar
den Koning van Vrankrijk trok al in 't begin van February naar 't Graaffschap
Borgondien, waat in hy/ binnen den tijdt van 15 dagen/ het Franche Comté,
met de Steden en Sterkten/ minst dooz gewelbt/ maar meest dooz schyft/ en
goude Louijsen/verovert heeft. Ondertussen sloot Engelandt met de Vereenigde
Nederlanden, een Tractaat Marine, om daar dooz alle toekomende zee-
onheplen te voorzkomen. In desen tijdt wierdt groote naerstigheyt dooz den
Koning van Engelandt en de Vereenigde Staten aangeleyt/ om de twee strij-
dende Koningen van Spanjen en Vrankrijk, (die nu hare Gezanten al tot
Aken, om Vrede te sluyten/ by een gekomen waren) te vereenigen/ doch
met wepnig vyucht/ want den Franfen Koning zondt veele krijgs-benden na
beneden/ voorzgebende daat mede niet anders voorz te hebben/ dan de Spaanfe
tot Vrede, (doch na zijn zin) te dwingen. Deze dwars-drijverpe van Vrank-
rijk deden de Engelsen, Vereenigde Nederlanders, en de Sweden hare hier
voorzgenoemde Ligue defensive noch baster maken/ en de zelve berandeten
in een Triple Alliantie, dat is Drie-verbondt, gesloten en geteykent te Lon-
den in Westmunster, den 25 April 1668. by welk Drie-verbondt zy malkan-
der/ in alle gelegenheyt/ moeten by staan/ de strijdende kroonen tot Vrede
brenghen/ en de geheele Christenheyt in rust zoeken te houden: De Ratifica-
tien hier van quamen in den Hage, in de Maant Mey 1669. doch in 't Jaar
1670 den 2 February is alles aldaar bekrachtigt. Dit behaagden den Koning
van Vrankrijk niet al te wel/ en noch veel minder/ doen de Vereenigde Sta-
ten, een Leger Lunenburgse krijgs-macht op haren bodem ontfingen; Dyp-
leger tot Bergen op Zoom, in de Polder van Namen, en aan den Yssel, by
Zutfen lieten afkondigen en t'zamen komen; en 48 Oorlogh-schepen met
4000 Man ter Zee verbaerdigen. In Engelandt was men mede bezig om al-
les ten Oorlogh/ uyt te rusten. Den Franfen Koning dan/ ziende op deze tijdt
niet verder te kunnen komen/ dede den Vrede met Spanjen, tot Aken sluyten/
op den 2 May 1668. die ook in 't zelve Jaar/ ten weder ziden geratificeert/
en op den 26 Mey daar aan volgende/ te St. Germain in Vrankrijk, betwis-
felt is. De onlusten met Vrankrijk en Spanjen waren evenwel niet volkomen
weg

weg genomen / want als men zou komen tot de scheidijng der grensen tussen de Franse en Spaanse Nederlanden, rees'er groot verschil / voornamelijk ober Condé &c. en dit liep zo verre / dat Middelaars hier ober by een zouden komen tot Londen, maar Vrankrijk verwierp die van de Staten der Vereenigde Nederlanden, en nam die van Engelandt en Sweden aan/ doch hier en is niets af gekomen. In dezen tijdt waren Brabant en Vlaanderen in slechten toestand / dooz de quade betaling aan de Soldaten / zo dat men / niet alleen / ten platten Lande / maar zelfs in de Steden / niet by was: welk ouheyl noch daar en boven / niet weynig/ dooz de besmettelijke Pest / wierdt vermeerderd/ zo dat'er wel 3000 Menschen upt Brabant vercoliken. Ondertwijl was men aldaar noch booz een Franzen inval bebbeest/ alzo Vrankrijk, de Stadt Aat met 8 Bastions, en zo veel halbe Manen tussen de zelbe / dede versterken / Rijffel, Doornik, en andere gewoonen plaatzen wierden ook gesterkt: Men hoorde ook dat Vrankrijk een groote somma geldts tot Hamborg, booz den Bisschop van Munster had ober gemaakt. Om deze en meer andere Oozloggs geruchten / begonden de Ed: Groot Mog: Heeren Staten van Hollant en West-Vrielandt ozde te stellen op 't aannemen en de capitulatiën / als ook op de berepshete qualitepten der Krijggs-officieren / die haar diensten aan haar Ed: Gr: Mog: quamen aanbieden: en wierden op 't laest van 't Jaar 1669 / 2 Colonels te Paert / 3 Ritmeesters / 3 Colonels / en 3 Luptenant-Colonels te voet / 3 Sargeants Majoorz / en 33 Capiteynen aangenomen.

De vrees der Brabanders, van Vrankrijk oberballen te worden / bleef al eben groot / want de preparatiën / die men in dat Krijk aansielden / tot een vzoegen Velttocht / dede haar verschrikken / gelijk ook dooz de schaarse betaling aan de Spaanse Soldaten / begonnen die zo tot Brussel als Antwerpen te roben en steelen / ja zelfs moozderpen aan te rechten / zo dat'er van deze / (als het daar op aan zou komen) weynig te verwachten was. Maar haren Gouverneur / den Connestable van Castilien, vertrokken / en den Grave de Monterey in de Maant Julij 1670 in zijn plaats gekomen/wierde beter ozde onder de zelbe gestelt. De Hoog-Mog: Heeren Staten der Vereenigde Nederlanden zagen ook om naar hare Frontieren / en raadtplegende met de Krijggs-oversten / Wurts, de Rijngrave, de Heer van Zuylesteyn, en Grave van Hoorn, vonden goet hare Guarnisoenen van Maestricht, Orfoy, Burik, Rijnberk, en andere/te versterken/zo dat Maestricht doen al met 8000 man versterkt wiert: de Stadt Hulft wierde ook hare Fortificatiën versien. Lotharingen was mede niet weynig booz dezen Franzen tocht beducht.

Den 24 April 1670. betrok den Koning van Vrankrijk met den Daufin, Monfr. en Madame, Madamoiselle d'Orleans, en de meeste Heeren en Dames van 't Franse Hof van St. Germain en Laye, en slipe 's nachts tot Senlis, en zo al beozts / dooz ongemakkelijke wegen / naar Vlaanderen. Dezen tocht gaf groot nadenken in de naburige Landen / en voornamelijk in de Spaanse Nederlanden, want den Koning en 't Hof had een gebolgh van omtrent 16000 Man / zo Krijggs-volk als Hof-knechten. De Spaanse zetten 't Landt / om Condé, en daar omtrent / dooz 't openen van de Slupzen / onder water/

en vergaderden haar Sijpiterp omtrent Dendermonde, zy ſtonden ook / op 't verzoek van den Franſen Koning, gewillig / en beleefdelijk toe / dat dezen tocht / op eenige plaatſen / over den Spaanſen Konings landen voort ging / en dat al om den Vrede te houden / want Vrankrijk dede haar weten / dat'er anders geen oogmerk was / als om zijne Frontieren te bezichtigen. De Vereenigde Staten deden Maechricht mede met vier nieuwe Waterpen / en andere Fortificacien / ook met noch meerder Krijgs-volk / voorzien. Het Franſe Hof dan Vlaanderen bezien hebbende / alwaar op eenige plaatzen de Peſt begon te ontſteken / trok wederom / en quam den 9 Juny 1670 weder te St. Germain in Vrankrijk.

Maar dezen tocht ſtrekte tot vermaak / doch wierdt wel haast gevolgt van een die louter ernst was / deze goldt Lotharingen, want den Koning van Vrankrijk, overnootte van den Hartog van Lotharingen, zont den Mareſchal de Crequi, met eenige Krijgs-macht in zijn Landt / die zeer licht de Hoofſtadt Nancy, eertijds treffelijk gefortificeert / doch nu by wat verballen / en Chattey, aan de Moefel, in zijn geweld kreeg / den Hartog vluchte in de Gebirgten / daar eenige van zijne Landzaten by hem quamen / tegen de welke Crequi een ſcherp Plakkaat dede afkondigen / maar de Ingezetenen die in Lotharingen wilden blijven / moſten den eedt van getrouwigheit aan den Koning doen: Men ontwapende de Burgers / en maakte van 't Hertogs Paleys een Paerdeſtal / de Hartoginne en Princeſſen, met hare Dochters moſten daar uyt / en in een klooster gaan. Hier op quam den Mareſchal Crequi den 19 September 1670 voort de Stadt Espinal, daar voort eenige van de zijne doot bieben / maar dwong ebenwel het Garniſoen haar op genade en ongenade / ober te geben / die meest alle na Mets wierden verboert; 't Kasteel van Bar, en al de Torens van die Stadt dede men in de lucht vliegen / als ook de Stadt St. Michiel op de Maze; en aldus raakten den Hartog van Lotharingen in wepnig tijds / alle zijn Landen quijt.

Ondertuſſen had den Nederlandtſen Ambaſſadeur de Groot verſchepde conferentien tot Parijs, met den Franſen Miniſter, den Heere de Lionne, ober 't ſtuk van de Manufacturen / of Handwerken / uyt de welke men al begon te merken / dat Vrankrijk den bypen Hollandtſen Koophandel en Scheepvaart zocht te belemmeren / en daar op volgde een verbodt / dat men geen Franſe goederen in Hollandſe Schepen mocht laden / waar dooz die van Bourdeaux, Nantes, Rouan, &c. te Hobe quamen klagen / dat hier dooz / hare koopmanſchap bedorven wierdt.

Den Biſſchop van Munſter begon mede in dezen tijdt ſterk te werken / en dede dooz zijn Oberſten Bentink, aan de Vereenigde Staten weten / dat zijn Krijgs-ruſting alleen ſtrekte op de Stadt Leuxſter, en 't Sticht Corvey, pretendende zijn recht tegen de Hertogen van Lunenburg en Wolfenbittel, voortz dat hy met den Staat van Hare Hoog-Mog: alle minne en vriendſchap wilde onderhouden.

Op 't laaſt van 't Jaar 1670 / maakte den Koning van Vrankrijk aan zijn Raadt en Parlement bekend / dat hy op 't Doozjaar / 30 haast het gras eenigzins

zins gewassen zou zijn / met een machtig Leger / van 30000 Man / doo? Lottharingen , tot Duynkerken naar zijne Conquesten in Nederlandt vermeernde op te trekken ; het zelve verwittigde hy ook aan den Engelsen Koning.

De Staten der Vereenigde Landen alle deze toerusting ten Oorlog overleggende / vonden goet / om tegen de Lenten des toekomenden Jaars 1671 / uyt te rusten 48 Oorlogsschepen / met 12 Fregatten / en 30 veel Blanders / en 6 Galliotz.

Den Koning van Vrankrijk nu van tijd tot tijd / en al meer en meer de Hollandtse koopmanschappen niet verbiedende / maar die zodanig met zware Tollen bezwarende / dat zy hun zelf genoegzaam verboden, en dit tegen 't Tractaat van Commencie, in 't Jaar 1662 gesloten / (hier boren verhaalt) zo wierdt den zelden daar over / doo? den Nederlandtsen Ambassadeur aangevraagd / dat zulks onbehoorlijk, en niet nabuurlijk was ; waar op hy tot antwoordt kreeg / Dat zijn Majesteyt in zijne Landen dede, het gene hem believede, en nodig docht, en dat de Heeren Staten der Vereenigde Nederlanden het zelve niet en raakten, en dat zy in hare Landen ook konden doen, 't geen haar wel geviel.

De Generale Staten besloten dan in 't begin des Jaars 1671 / een Plakkaat te doen afkondigen / waar by / niet alleen de Franse Brandewijnen, en alle gedistilleerde Wateren / maar ook die uyt Duytslandt, en den Rijn af quamen / wierden verboden in 't Vereenigt Nederlandt te brengen / en ook mede eenige Franse Stoffen &c. Den Inhoudt van dit Plakkaat deden de Ed: Achtb: Heeren Burgermeesteren, en Regeerders van Amsterdam, om de kooplieden by tijds te waarfchouwen / op den 2 January 1671 / ter Beurfe / in 't openbaar bekent maken / huldende als volgt :

N O T I F I C A T I E.

Alfoo de Hoog-Mog: Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, op gisteren, den 2 Januarij, gerezolveert hebben, dat by openbare Plakkaat verboden zal werden, dat naar de Publicatie van 't zelve Plakkaat, 't zy over Zee, ofte langs de Stromen ofte Landen, geen Brandewijnen ofte gedistilleerde Wateren, hier te Lande, ingevoert zullen mogen werden, om alhier gedistrahceert, verkocht, ofte verconfumeert te werden, op de verbeurte van de zelve, en de boete van 600 guldens op yder Stuk ofte Vat: Behoudelijk allen dat tot voorkominge van schade, den tijd van den Inbrengh, zijn aanvang zal nemen, van den 29 dezer loopende Maant Januarii, ten dien effeete dat de Brandewijnen en Gedistilleerde Wateren, voor dien dag inkomende; mitsgaders de Persoonen de zelve inbrenghende, van de voorsz. Confiscatie en poene wel zullen blijven geeximeert, Des dat de Koopluyden en Factoors (aan de welke de voorsz Brandewijnen geconsigneert zullen komen) evenwel gehouden zullen wezen de zelve aan de Magistraat hunner Residentie aansonts aan te geven, en dat ook de zelve hier te Lande niet gedistrahceert, verkocht ofte verconfumeert, maar alleen weder uytgevoert zullen mogen werden.

En dat wijders by Hoogst-gemelte hare Hoog-Mog. mede gerezolveert en vast gestelt is, dat niemant zal vermogen te verkoopen, verhandelen, of onder hem te slaan, in het
kleen

kleen of groot eenige Manufacturen van Vrankrijk, de welke tot Kleedinge, Cicraat, oft Ammeublement zoude mogen dienen: Uytgenomen alleen

(Witte Cajante.

Baricane van Wol.

Picotes Royael.

Witte en geouleurde Damaften, heel van Wol.

Picotes van Wol.

Gevlamde Cajante.

Bouratte.

Kamer-behangzelen van de breete van 6 vierendeel, tot de breete van 20 vierendeel.

Trijpen en Kouffen.)

Als alleen die gene die daar toe by speciale Acte van de Magistraten harer residentie zullen werden geadmittleert, en dat echter de voorfz. zoorten van Manufacturen met 50 ten hondert voor 't inkomende recht zullen werden belaft, volgens de Lijft die daar van eerft daags gepubliceert zal werden.

Dat mede gerefolveert is, dat het inkomende Franfe Zout met 200 guldens, op het hondert Zout, belaft zal werden.

Dat van gelijken de inkomende Boter en Kaas, Vlees en Spek, van nu voortaan belaft zullen werden met 25 per cento.

En eyndelijk de inkomende vreamde Suyker-Syropen (uytgefondert de Bak-Syropen, komende van Motril en Palerme) met 5 ten hondert, of een ftuyver per pont belaft zullen werden: Zo is 't, dat de Heeren Burgermeesteren en Regeerders dezer Stadt goet gevonden hebben een yegelijken daar van tijdelijk te adverteren, tot voorkominge van fchaden; ten welken eynde haar Ed. Groot Achtb. mede geordonneert hebben, dat het gene voorfz. is, alomme by afftie van gedrukte Biljetten genotificeert zal werden.

De Franfen nu alle middelen aanwendende / om den Hollandfchen Kooophandel en Scheps-vaart te vernietigen / en daar dooz de zelve na haar te trekken / begon het tijdt te worden / dat daar in / zo veel mogelijk / wierde boozzien / dies wierden dooz d'Algemeene Staten, brieven afgezonden aan alle Bondtgenoten, en ook aan die van de Triple Alliantie, om by tijds op hare hoede te zijn / en op alles behoorzijke ordres te stellen: Men sprak van nieuwe werbing / en Hollandt gaf / by provisie / laft / om onder 't gebiedt van den Lieutenant Admiraal van Gent, 16 Oorlogs-fchepen / 4 Fregatten / en zo veel Branders / te verbaerdigen.

Het Plakkaat tegen 't inbyengen der Brandewijnen wierdt afgekondight / luydende als volgt:

Verbodt van de Brandewijnen, &c.

DE Staten Generael der Vereenigde Nederlanden. Doen te weten: Alzo Wy om verscheyde importante en pregnante redenen voor den dienst van den Lande, tot bevorderinge en vermeerderinge van de Neeringen binnen de Steden van de respective Provincien, profitabel, dienstig, en nodig hebben gevonden, dat voortaan gene Brandewijnen, ofte Gedistilleerde Wateren, van wat zoorte die zouden mogen wezen, van buyten in deze Landen zullen mogen werden ingebracht, verkocht, gedronken, ofte geconsumeert. **Z O I S T**, Dat Wy ordonneren, statueren, en wel expresselijk interdiceren by dezen, dat niemandt, van wat staat, qualiteyt, ofte conditie hy zoude mogen

mogen zijn , na de Publicatie dezès , 't zy over Zee , langs de Stromen of Rivieren , nochtē per affte Lande , in , en onder het gebiedt van dezen Staat zal mogen inbrengen , in groote of kleyne Fustagie , eenige Gebrande Wijnen of Gedistilleerde Wateren , hoedanig die zouden mogen wezen , op pōene , dat de Koopluyden en Factoors , de welke de voorsz. Brandewijnen en Gedistilleerde Wateren doen lossen , inslaan , of in hare Pakhuysen ontfangen , niet alleen zullen verbeuren de voorsz. Brandewijn en Gedistilleerde Wateren , over Zee , langs de Rivieren , of per affte in deze Landen in gebracht , door henluyden gedaan lossen , of in hare Kelders of Pakhuysen ontfangen , maar boven dien op yder Stuk of Vat Gebrande Wijnen of gedistilleerde Wateren , 't zy groot of kleyn , noch eene zomme van zes hondert guldens .

Voorts interdiceren en verbieden Wy wel expresselijk by dezen , allen Schippers , Stuurlyuden , en Matrozen , midtsghaders Wagen en Karre-luyden , in hare Schepen , Schuyten , Ponten , Wagens of Karren te ontfangen , om in deze Landen over te brengen eenigerhande Brandewijnen of Gedistilleerde Wateren , in hoedanige Fustagie of Pakkagie die zoude mogen wezen , op de verbeurte van hondert guldens , op yder Stuk Brandewijn ofte Gedistilleerde Wateren , 't zy kleyn of groot , 't welk by henluyden te Water , ofte te Lande , in en onder ons gebiedt zal ingebracht worden , voor welke boete de Schepen , Schuyten , Wagens , Karren , en Paerden , zullen werden verklaart te wezen verbonden en executabel : En indien de voorsz. boete van de Schepen , Schuyten , Karren , Wagens , en Paerden , ofte uyt de Goedēren van de voorsz. Contraventeurs niet en konnen werden geconfequeert , zo zullen de zelve Contraventeurs over de voorsz. misdaden exemplaarlijk aan den lijve , ten minsten by openbare Geesfelingē gestraft werden ; maar indien yemandt van de voorsz. Schippers ofte Voerluyden konde bewijzen , dat de voorsz. Brandewijnen ofte Gedistilleerde Wateren , buyten zijne kennisse zoude mogen wezen ingescheept , ofte opgeladen : Zo zullen echter , en des niet tegenstaande zylyuden de voorsz. boete moeten betalen , maar wederomme daar tegens haar regres hebben en behouden , ten laste van die gene , de welke de voorsz. Brandewijnen ofte Gedistilleerde Wateren hebben ingescheept ofte opgeladen ; en indien het mocht gebeuren , dat niet tegenstaande ons voorsz. verbodt , echter bedektelijk eenige Brandewijnen ofte Gedistilleerde Wateren , onder ons gebiedt mochten wezen ingebracht ; Zo verbieden Wy alle Binnelantsvaarders , Markt-schippers en Voerluyden , de voorsz. Brandewijnen en Gedistilleerde Wateren van buyten ingekomen , te vervoeren van de eene Provintie , Stadt ofte Plaatzē na de andere , op gelijke boete en straffe , als hier voren , ten aanzien van de eerste Inbrengers is gestatueert : En indien het voorsz. feyt door eenige Markt- of Beurtschippers werdt begaan , boven dien van hare respectieve Veeeren te worden gedeporteert .

Van gelijken , zo verbieden Wy aan alle particuliere of geprivilegeerde en be-eedigde Arbeyders , haar telaten gebruyken , om eenige van de voorsz. Brandewijnen of Gedistilleerde Wateren , te helpen lossen , ofte met Sleden ofte Vlot-schuyten te vervoeren , op gelijke boete en straffe , als hier vooren tegens de Schippers , en Voerluyden zijn gedecreteert , en boven dien , indien de voorsz. Arbeyders zijn in eedt ofte dienst van Steden ofte Collegien , daar van te worden gedeporteert .

En ten eynde de voorsz. Schippers , Wagenaars en Arbeyders van dezen onzen Plakkate volkomen kennisse mogen bekomen , zoo werden alle Hoofstluyden en Overluyden van de Binnelantsvaarders , Voerluyden en Arbeyders gelast , een yder van den Inhoude dezès te adverteren en informeren , en ondervindende , dat dezen Plakkate door yemandt werdt overtreden , daar van de respectieve Officieren en Magistraten , in de Steden en ten platten Lande te doen behoorlijke advertentie .

Dan gemerkt noch een groote quantiteyt van Brandewijnen en Gediftilleerde Wateren, onder de Kooplyuden en Ingezetenen dezer Landen in voorraad is: Zoo hebben Wy, om de ſchade onzer Ingezetenen, zoo veel doenelijk, te voorkomen, de zelve gepermitteert, om de Brandewijnen en Gediftilleerde Wateren, dewelke onder henlyuden in voorraad zijn, te mogen verzenden, beneficiëren, conſumeren, en verkoopen, binnen den tijd van acht Maanden, aanvang nemende met de Publicatie dezes, en langer niet.

Ordonneren voorts dat na de expiratie van de voorſz. acht Maanden, niemandt van onze Ingezetenen binnen het reſort van dezen Staat, zal mogen hebben, of onder hem behouden eenige Brandewijn geſtookt van Wijn, of van Moeren van Wijn, noch ook eenige Gediftilleerde Wateren van koele Wijn, of Brandewijnen met Speceryen of andere Kruyden overgehaalt, veel minder de zelve te verzenden, of verkoopen in groote of kleyne quantiteyt, op de verbeurte van alle de voorſz. Porten van Brandewijnen en Gediftilleerde Wateren, die na den voorſz. tijdt onder yemandt werden gevonden, of verkocht, en boven dien een boete van ſeshondert Guldens op yder Stuk, en twee hondert Guldens op yder Tonneken Wijn van Wijn, of van Moer van Wijn, of Gediftilleerde Wateren, dewelke in yemandts Kelder, winkel of Pakhuys na den voorſz. tijdt werden gevonden: Ordonneeren en ſtatuieren, dat de geene, dewelke de voorſz. boete niet en kan betalen, arbitralijk aan den Lijve, ten minſten by openbare Geeffſeling zal werden geſtraft: En werden de reſpective Officieren, der zelve Subſtituyten, en Dienaars in de Steden en ten platten Lande geauthorizeert, om naauwe enqueſte te doen, of na den voorſz. tijdt onder yemandt eenige Wijn van Wijn, of van Moer van Wijn, of ook Gediftilleerde Wateren, als boven, werdengevonden.

Behoudelijk, dat ingevalle yemant eenige Wijnen van Wijn, of van Moeren van Wijn gebrandt, tegenwoordig onder hem zoude mogen hebben, dewelke hy binnen de voorſz. acht maanden, aanvang nemende met de Publicatie dezes, niet zoude mogen hebben geconzumeert of verzonden, dezelve gehouden zal zijn de voorſz. Wijn gebrandt van Wijn, of van Moer van Wijn aan te geven aan de Magiſtraat van de Plaats daar de voorſz. Wijn gebrandt van Wijn, of van Moer van Wijn is leggende, en de zelve te brengen ter Plaatzte die hem zal werden aangewezen, zonder die voorſz. Wijn gebrandt van Wijn, of van Moer van Wijn te mogen reppen, roeren, of aantasten, anders, als om dezelve te vervoeren buyten dezen Staat, mits ſpecialijk uytdrukkende, en aangevende de Perzoon en Plaats, aan, en op welke dezelve Wijn, gebrandt als voren, zal werden vervoert, en bewijzende met de verklaringe van de Magiſtraat in de Plaats, op de welke die aangegeven en gebracht zal zijn, dat dezelve aldaar ook effectivelijk is gekomen, en aan de voorſz. Perzoonen geleverd, alles op penen en boeten hier boven uytdrukt.

Wyders zoo hebben Wy verboden en geinterdiceert, alle gezwooren Makelaars, naar de expiratie van de voorſz. acht Maanden te veylen of te ſtaan over eenige verkoopte van Brandewijnen of Gediftilleerde Wateren van buyten ingebracht, maar zoo wanneer henlyuden eenige partyen werden aangeboden, om te koopen of te verkoopen, zullen zylyuden gehouden zijn't zelve den Officier van de Plaatzte aan te geven, op de verbeurte van haar Officie, en boven dien een boete van zes hondert Guldens op yeder ſtuk, dat door henlyuden werdt verzwegen, ingekocht, of verkocht.

Noch zo ordonneren en ſtatuieren Wy, dat niemandt naar den voorſz. tijd, binnen deze Landen zal mogen ſtoken, of branden van koele Wijn, of Moeren van Wijn, Brandewijnen, of met eenige koele Wijnen of Brandewijnen over te halen Speceryen of andere Kruyden, om tot Gediftilleerde Wateren te werden geappropriert, op de

verbeurte van tien Guldens op yeder Stoop Brandewijn, dewelke van koele Wijn, of van Moer van Wijn wert uytgebrandt, of met Speceryen, of andere Kruiden, 't zy van koele Wijn of Brandewijn overgehaalt.

Boven dien interdicieren Wy, na de expiratie van de voorsz. acht Maanden te verkoopen, met de groote of kleyne Mate eenige Wijn van Wijn, of Moer van Wijn, of Wateren, die van koele of gebrande Wijn zijn gedistilleert, op de verbeurte niet alleen van de voorsz. verboden Waren, en de Boeten hier voren tegen de Verkoopers van de voorsz. Waren gestatueert, maar dat henlyuden daar-en-boven voor de eerste reyse haar Neeringe zal werden geinterdicieert, voor den tijdt van een Jaar en zes weken: Voor de tweede maal voor altijd: En voor de derde-maal te werden verklaart infaam, en voorts gebannen uyt het geheele ressort en gebiedt van den Staat der Vereenigde Nederlanden.

Alle de voorsz. Boeten te applicieren ten profijte van de Officieren, of der zelve Substituuten die de aanhalinge, of calangen eerst zullen komen te doen: Waar toe de Regenten van de respectieve Godts-huyzen, mede by dezen werden gequalificeert en geauthorizeert, die in zulken gevalle de geheele Boeten, ten profijte van de Godts-huyzen, zullen genieten.

Voorts zoo werden niet alleen de voorsz. Officieren, der zelve Substituuten en Regenten van de Godts-huyzen geauthorizeert, om de calange, aanhalinge en bekeuringe te doen, maar ook de respectieve Advocaten Fiscaals, Commijzen Generaals, en de particuliere Commijzen ter Recherche in de Steden en Zee-gaten, specialijk gelast goede voorzorge te dragen, en wel toe te zien, dat geen gebrande Wijnen of gedistilleerde Wateren ter Zee, langs de Revieren of Plaatzten te Lande werden ingebracht: Maar alle zoodanige waren, zonder eenige conniventie aan te halen, op te brengen, en te stellen ter judicature van de respectieve Collegien ter Admiraliteyt: En om een yeder te animeren tot het ontdekken van deze contraventie: Zoo zullen de Aanbrengers of Aanhaalders werden toegevoegt, de helft van de Brandewijnen en gedistilleerde Wateren, dewelke zullen werden geconfisqueert, en de helft van de Boete daar in yemant zal werden gecondemneert, blijvende de weder-helft ten behoeve van de voorsz. Officieren, die de calange eerst zullen hebben gedaan, en zullen daar-en-boven de voorsz. Aanbrengers vry zijn van de Boete, daar in zy volgens het voorenstaande ons verbodt zouden mogen zijn vervallen, schoon dezelve Aanbrengers mede Contraventeurs zouden mogen zijn geweest.

En naardemaal de reden evidentelijk vereyscht, dat aan den genen, die haar met het inbrengen van Brandewijnen binnen deze Landen generen, eenige betamelijke tijdt gelaten werde, om van deze onze dispositie advertentie te geven daar 't behoort, alvorens hare inkomende Brandewijnen plotzelijk te confiscueren, en haar te multieren met de poenen en boeten in dezen gestatueert: Zoo zullen alle Brandewijnen voor date van den 29 van deze loopende Maant Januarij 1671. hier te Lande inkomende, als ook de Perzoonen dezelve overgebracht hebbende, van de confiscatie en de vordere poenen in dezen Plakkate begrepen, zijn en blijven ge-eximeert: Edoch zullen de Kooplyuden of Factoors, aan de welke de voorsz. Brandewijnen geconfigneert zullen zijn, gehouden wezen dezelve Brandewijnen aan te geven aan de Magistraat van de Stadt, alwaar die aankomen zullen, en de voorsz. Brandewijnen vervolgens te brengen ter plaatze die haar by of van wegen de voorsz. Magistraat aangewezen zal worden, zonder dezelve te mogen reppen, roeren of aantasten, anders als om die te vervoeren buyten het ressort van dezen Staat, en midts in zulken cas, ook alvorens specialijk uytdrukkende, en aangevende de Perzoon en plaats aan, en op dewelke de voorsz. Brandewijn

Zal werden vervoert, en vervolgens bewijzende met de verklaringe van de Magiſtraat van de plaats, op de welke die aangegeven en gebracht zal zijn, dat dezelve aldaar ook effectiyelijk gekomen, en aan de genoemde Perſoonen waarlijk geleverd is: by gebreke van 't welke, ofte van eenig point van dien, de voorſz. Koopluyden en Factoors, niet alleenlijk zullen verbeuren de voorſz. Brandewijnen, ofte de waerde van de zelve, maar daarenboven noch op yder Stuk ofte Vat, 't zy groot ofte kleyn, noch eene zomme van 600 Caroli Guldens. En ten eynde niemandt van dezen ignorantie en hebbe te pretendere, ontbieden en verzoeken Wy de Heeren Staten, Gecommitteerde Raden, en Gedeputeerde Staten van de Provintien respectie, van Gelderland en 't Graafſchap Zutphen, Holland en West-Vrieslant, Zeelant, Uytrecht, Vrieslant, Over-Yſſel, mitſgaders de Stadt Groningen en Ommelanden, en allen anderen Juſticiere en Officiere van de zelve Landen, dat zy dezen onzen Plakkate van ſtonden aan alomme doen verkondigen, publiceren en affigieren, in alle Plaatzten daar zulks van nooden wezen zal, en men gewoon is zodanige publicatie en affixie te doen; Lasten en bevelen voorts de Raden ter Admiraliteyt, d'Advokaten Fiſkaals, mitſgaders Luytenant-Admiraals, Vice-Admiraals, Capiteynen, Officiere en Bevelhebberen: als mede de Commiſſarifen en Commiſen ter Recherche, zo in de Zeegaten als elders, dezen Onzen Plakkate nate komen, en te doen naar komen, procederende en doende procederen tegens de Contraventeurs van dien, ſonder oogluynge, faveur, diſſimulatie ofte verdrag, want Wy zulks ten dienſte van den Lande, en ten beſten van de goede Ingezetenen van dien, bevonden hebben alzote behooren.

Aldus gedaan en gearreſteert onder onzen Cachette, Paraphure, en de Signature van onzen Griffier. In den Hage den 2 January 1671. Was gearapheert, *Jacob van Coeverden*, vt. Onderſont, Ter Ordonnantie van de hoog-gemelte Heeren Staten Generaal: Gerekent. In abſentie van den Griffier, *J. Spronſſen*. Zijnde op 't spatium gedrukt het Cachet van haar Hoog-Mog: op eenen rooden Ouwel, overdekt met een papieren ruyte.

Dit verbodt der Franſe Brandewijnen ſtrekte mede tot booytzettingh van die in Holland van Kroon Ec. gebzant wierden/ waar dooz het ſtoeken aldaar dapper aanging: men had ook gedachten / dat het Gzaan / doenmaals in zeer laegen prijs / en over zulks / ſlechter handel daar in zijnde / hier over zoude wakkeren. Tegen het inbrengen van eenige Franſe Manufacturen of Hantwerken / wierdt ook op de zelve tijdt / mede afgelezen het volgende:

P L A K K A A T,

Op het debiteren der Franſe Manufacturen.

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, Allen den genen die dezen zullen zien ofte hooren lezen, Salut. Doen te weten, Dat Wy zo lang zo meer in ervaringe komende, dat het recht van inkomen, geſtelt op den invoer der uytheemſche Manufacturen, hoe langer hoe meerder werdt gefraudeert, en door quade en ſiniſtre practijcquen de gemeyne zake ontvreemt; dat ook door het al te licentieus venten, verkoopen en debiteren van de zelve uytheemſche Manufacturen, aan de goede Ingezetenen dezer Landen zeer groote aanleydinge werdt gegeven, ja de zelve genoegzaam werden genodigt, tot allerley oerdaat en verquifſinge, en dat daar door ook de inlanſe

Manu-

Manufacturen werden verdrongen, en omtrent haar debit zeer benadeelt. ZO IST; Dat Wy daar tegens willende voorzien, hebben geordonneert en gestatueert, ordineren en statueren by dezen, dat van nu voortaan niemandt zal vermogen te verkoopen, te verhandelen, of onder hen te slaan in 't kleyn of groot, eenige Manufacturen van Vrankrijk, de welke tot kleedinge, cieraat of ameublementen zouden kunnen dienen (uytgenomen alleen witte Cajanten, Barracanen van Wolle, Picotes Royaal, witte en gekouleurde Damasten, heel van Wolle, Picotes van Wolle, gevlamde Cajanten, Bouratten, Kamer-behangselen van de breedte van zes vierendeel tot twintig vierendeel toe, Trypen en Kouffen, als die daar toe by speciale en uytgedrukte ordre van de Magistraten van de Steden haarder residentie, zullen zijn geadmitteert, op poene dat die gene, die zonder de voorz. admiffie hem bevordert zal hebben, eenige zodanige Manufacturen te venten, verhandelen, of verkoopen, verbeuren zal niet alleen de zelve Manufacturen, maar daarenboven voor d'eerste reyze hondert guldens op yder stuk van de zelve Manufacturen, dat onder hem gevonden zal worden; Voor de tweede reyze twee hondert guldens, en voor de derde reyze by banniffement, of ook aan den lijve, na exigentie van zaken te werden gestraft.

Dat ook die gene, de welke speciaalijk en uytdrukkelijk in manieren voren verhaalt; tot het verkoopen, verhandelen of inslaan van de voorz. Franse Manufacturen zullen zijn geadmitteert, niet zullen vermogen te verhandelen, verkoopen, of onder haar te hebben, of houden, eenige andere, dan de voorz. Franse Manufacturen, op de verbeurte, niet alleen van de voorz. andere Manufacturen, maar ook op de poenen en straffen hier voren uytgedrukt.

Dat voorts de respectieve Provintien zullen werden verzocht, yder in den haren na de grootheyt van de Steden te qualificeren en admitteren eenige Persoonen tot het voorz. verhandelen, verkoopen, of inslaan der voorz. Franse Manufacturen, midts in de groote Steden niet excederende 't getal van 6, en in de minder Steden het getal van 3 Persoonen, en dat de zelve Persoonen voor de voorz. admiffie, ten behoeve van de zelve Provintien zullen betalen in de voorz. groote Steden yder 1000, en in de mindere Steden yder 500 guldens jaarlijks.

Dat die gene die tot het verkoopen, verhandelen of inslaan der voorz. Franse Manufacturen zullen zijn geadmitteert, de zelve Manufacturen niet zullen mogen inslaan, ten zy zyluyden alvorens zullen hebben getoont aan de Hoofstuyden van 't Zijde Lakénkoopers Gilde, of andere die daar toe by de Magistraten in de respectieve Steden zullen wesen geauthoriseert, een pertinent en specifick Biljet, waar by blyken kan, dat 's Landts gerechtigheyt op het inkomen der voorz. Franse Manufacturen gestelt, ten vollen van yder specie in 't particulier is voldaan en betaalt, en daar op by een ander expres Biljet, admiffie, om de zelve Manufacturen te mogen inslaan, van de voorz. Hoofstuyden, of de voorz. andere geauthoriseerde Persoonen zullen hebben verkregen, op de verbeurte niet alleen van de voorz. Manufacturen, daar van 's Landts gerechtigheyt niet zoude mogen zijn betaalt, of die dezen contrarie ingeslagen zouden mogen werden, maar ook op de poenen en straffen hier voren uytgedrukt.

Dat die gene, die tot het verkoopen, verhandelen of inslaan van de voorz. Franse Manufacturen zullen werden geadmitteert; gehouden zullen zijn terstont, en met het inslaan der voorz. Franse Manufacturen, de zelve door de voorz. Hoofstuyden, of de voorz. geauthoriseerde Persoonen te doen looden ofte merken, zodanig, dat by of aan het loot, 't zy op Francijn of Papier, na vereyfsch van 't Manuactuur, dat geloodt of gemerkt zal werden, werde uytgedrukt de plaats, daghen date, waar en op welke het voorz. Manuactuur geloodt ofte gemerkt zal zijn, zonder eenige van de voorz. Ma-

manufacturen te mogen onder haar houden of hebben, de welke in manieren voren verhaalt, niet geloodt of gemerkt zouden mogen zijn, op de verbeurte niet alleen van de voorz. ongeloode of ongemerkte Manufacturen, maar ook op de poenen en straffen hier voren uytgedrukt.

Dat niemandt, van wat staat of conditie hy ook zoude mogen zijn, buyten de voorz. geadmitteerde Perfoonen, en buyten de zoorten van Manufacturen hier voren geëxcipteert, zal vermogen eenige van de voorz. andere Franfe Manufacturen uyt Vrankrijk, of ook van elders, tot zijn gebruyk te ontbieden, of de zelve ook hier te Lande van eenige andere, dan van de voorz. geadmitteerde Perfoonen, of ook eenige van de zelve Manufacturen van de voorz. geadmitteerde Perfoonen, de welke in manieren, voren verhaalt, niet geloodt of gemerkt zouden mogen zijn, te koopen, of verkoopen, op de verbeurte niet alleene van de voorz. Manufacturen, maar ook op een boete van 200 guldens op yder stuk van de voorz. Manufacturen, de welke dezen contrarie zullen zijn verkocht of gekocht, zo wel by den Verkooper als Kooper te verbeuren.

Dat de voorz. Hoofstlyuden, of de voorz. andere geauthoriseerde Perfoonen niet zullen vermogen admiffie tot den inslagh van de voorz. Manufacturen te geven, ten zy hun alvooren fuffifantelijk en specifiquelijk gebleken zal zijn, dat 't voorz. recht van inkommen van yeder der voorz. Manufacturen, ten vollen zal zijn betaalt, en dat zy luyden ten dien eynde de Biljetten, daar uyt hun gebleken is, dat 't voorz. recht van inkommen voldaan is, zullen moeten bewaren, om t'allen tijden te komen werden geconfronteert tegens de Manufacturen, die onder de voorz. geadmitteerde Perfoonen zullen werden gevonden, en dat zy luyden ook neffens het voorz. inslaan de zelve Manufacturen, in maniere vooren verhaalt, zullen hebben geloot of gemerkt, of van de voorz. loodginge of merkinge zullen hebben gemaakt een pertinent en specifiek Billet, inhoudende de quantiteyt en qualiteyt van yder der zelve gelode, of gemerkte Manufacturen, en dat zy ook gehouden zullen zijn, 't zelve Billet van gelijken te bewaren, alles op poene van te verbeuren duyzent guldens, op yder reyze, dat zy luyden de voorz. Manufacturen andere zullen hebben laten inslaan, of haar na het gene voorz. is, niet exactelijk zullen hebben gereguleert.

Dat ook niemandt buyten de voorz. Hoofstlyuden of de voorz. Geauthoriseerde, zal vermogen eenige van de voorz. Manufacturen te loden of te merken, of de voorz. loden of merken na te maken, of te conterfeyten, of ook 't loot of het merk van het eene Manufactuur te nemen, of af te doen, en aan een ander Manufactuur aan te slaan, of aan te voegen, op verbeurte niet alleen van het voorz. Manufactuur, daar aan 't voorz. loot of merk, in manieren voren verhaalt, aangehangen, aangedaan, of aangevoegt zal zijn, maar ook daarenboven als Falfarifen en Vervalfers van des Hooge Overigheydts Zegels en Merken zelfs, met verbeurte van lijf en goedt, na exigentie van zaken gestraft te werden.

Dat voorts de Officieren van de respectie Steden, der zelve Substituyten, de voorz. Hoofstlyuden van 't voorz. Zijde-laken-koopers Gildt, de voorz. Geauthoriseerde van de Magistraten van de respectie Steden, t'allen tijden, zonder daar toe eenige andere admiffie van nooden te hebben, ten overstaan van Notaris en Getuygen; of van een Stadtbode zullen vermogen te vifiteren de Winkels of Huyzen van die gene, die tot het verkoopen van de voorz. Franfe Manufacturen zullen zijn geadmitteert, en 't gunt in de zelve Winkels of Huyzen gevonden werdt, te confereren met de voorz. Biljetten, op de welke de voorz. inslagh en loodginge of merkinge zal wezen gedaan, en vervolgens de Contraventeurs van deze onze Ordonnantie te bekeuren en calangeren, midtsgaders de poenen en multen hier voren gestatueert, by preventie te innen en te vorderen: en zullen

len ten dien eynde de voorfz. Hoofstuyden, of andere Geauthoriseerde van de voorfz. Magiftraten t'allen tijden gehouden zijn aan die gene, die hier mede tot het doen van de voorfz. vifite en calange werden geauthoriseert, te laten volgen Copie authentijk van de Biljetten, daar op den voorfz. inflagh en lodinge der voorfz. Manufacturen zal zijn gedaan.

Dat alle die gene, die eenige Contraventeurs van de voorfz. Ordonnantie zullen komen aan te brengen aan de gene, die hier voren tot de voorfz. vifite en calange by Ons zijn geauthoriseert; zullen genieten de helft van de voorfz. te confiscueren Manufacturen, boeten en mulcten hier voren gestatueert, en daarenboven vry zijn van de poenen en straffen, daar inne zy uyt kracht van deze Onze ordonnantie zouden mogen zijn vervallen, indien zy aan de voorfz. contraventie mede zullen mogen hebben geparticipeert.

En nademaal verscheyde van onze Ingezetenen als noch onder haar zijn hebbende veel, en verscheyde van de voorfz. Franse Manufacturen, zo hebben Wy aan de zelve vergunst en gegeven, gunnen en geven by dezen, de faculteyt en permissie, om binnen den tijd van zes Maanden, aanvang nemende met de Publicatie dezès, de zelve Manufacturen te mogen verkoopen, venten en debiteren, zonder dat echter yemandt wiehy zy, buyten de voorfz. geadmitteerde Persoonen, en die ook niet buyten de ordre hier voren by Ons op den inflagh der zelve Manufacturen beraamt, op die penen en straffen hier voren uyt gedrukt, middelerwijlen zal vermogen eenige van de zelve Manufacturen, buyten de voorfz. zoorte van Manufacturen, hier voren geëxcipieert; van nieuws in te slaan, of ook tot zijn gebruyk uyt Vrankrijk, of van elders te ontbieden; en zullen alle de voorfz. Manufacturen, die na de expiratie van de voorfz. zes Maanden by yemandt veyl of te koop zouden mogen zijn, gebracht moeten werden ter plaatze, die daar toe by de Magiftraten van de respectie Steden zal werden aangewezen, om aldaar te verblijven, ter tijden en wijlen toe de zelve aan de voorfz. geadmitteerde Persoonen verkocht, en by hun na voorgaande betalinge van 't gunt voor inkomen daar op is gestelt, midtsghaders na voorgaande lodinge of merkinge in manieren vooren verhaalt, uyt de voorfz. plaatze ingeflagen zullen zijn, of andersins buyten 's Landts verzonden te worden, met kennis van de voorfz. Magistraat, en designatie van de plaats en persoonen, op en aan de welke die gezonden zullen werden, en dat den voorfz. Verzender gehouden zal zijn binnen een Maant na de verzendinge, specifiquelijk te verifien, dat de zelve verzonden Manufacturen gekomen en geleverd zijn aan die gene, aan de welke de zelve gezonden waren, op de verbeurte van hondert guldens op yder stuk Manufacturen, dat na de expiratie van de voorfz. zes Maanden onder yemandt veyl of te koop gevonden, of deze contrarie verzonden zoude mogen zijn. Hier na volght geïnserceert de Lijste van de Franse Manufacturen, en speciaalijk van zodanige, de welke dienen en geappropriert kunnen werden tot kleedinge of cieragie van Mënſchen, of ameublementen van huizen.

Lijste van Franse Manufacturen, en speciaalijk van zodanigen, de welke dienen en geappropriert kunnen werden, tot kleedinge of cieragie van Mënſchen, of ameublementen van Huizen.

A	Lloenen of Boldavit de breede rolle, 't stuk langh 50 ellen Langer na advenant.	12 - 0 - 0
	Alloenen de smalle rolle, het stuk langh 50 ellen Langer na advenant.	8 - 0 - 0
		Amme-

Ammelakens, Damast, of ander werk, 't stuk van 10, 12, en 16 vierendeel breed, langh omtrent 50 ellen	50-0-0
Servetten naar advenant, 3 Servetten voor een Ammelaken.	
Ammelaken, 6, 7, en 8 vierendeel breed, lang 50 ellen	25-0-0
Bokraal uyt Vrankrijk, 't stuk van 18 a 20 ellen	3-0-0
Bombazijnen, lang 20 ellen	3-0-0
Barcanen niet heel van Wolle, 't stuk	15-0-0
Kamer-behangzelen, mitsgaders alle andere diergelijke Stoffen, 't zy gestreep, gevlamt, of anders van allerley couleuren, (uytgenomen de Kamer-behangzelen van de breette van 6 vierendeel tot twintig vierendeelen toe, gefabriceert in de Franse Nederlanden) van de waarde van 6 guldens	3-0-0
Cajanten, smalle van 3 quart tot 7 achtendeelen breedt, Grove Greyne, Plumetten en Calandres, gemaakt heel van Sajette Garen, of Sajette en Linde Garen, 't zy gefigureert, effen of Camelot, lang 20 ellen, (uytgezonderd de witte, zo effen, als gevlamde Cajanten, Picotes Royaal, en van Wolle 't stuk	8-0-0
Langer naar advenant.	
Cajanten, breede Cajanten van 4 en 5 quart, ook alderhande Stoffen als vooren	12-0-0
Confituren, van de waarde van 6 guldens	3-0-0
Canefas de Vitry, de Bale van 300 en 80 ellen, mitsgaders de kleyne Balen, genaamt Tiersjens	60-0-0
Canefas van Normandyen en diergelijke, de 100 ellen	20-0-0
Canefas, Rollen daar men Hopfakken af maakt, en alderhande Pak-rollen	10-0-0
Kaarten, Speel-kaarten, van de waarde van 6 guldens	3-0-0
Kouffen, alderhande Zijde Kouffen, en Sajette Kouffen, uytgenomen de Sajette Kouffen, gefabriceert in de Franse Nederlanden, van de waarde van 6 guldens	3-0-0
Kanten van Goudt of Silver, 't pondt	35-0-0
Passementen van Goudt en Silver-draadt, mitsgaders Goude en Silvere Linten, als ook die met Goudt of Silver zijn vermengt, voor het pondt	20-0-0
Goudt en Silverdraadt, 't pondt	15-0-0
Kanten, alderhande Kanten van Zijde en Garen, Cabinet-werk en diergelijke, van de waarde van 6 guldens	3-0-0
Kramerye, alderhande Kramerye, (daar onder niet zullen zijn begrepen eenige Goederen in dese Lijste specialijk geexpresseert) van de waarde van 6 guldens	3-0-0
Fusteynen, gekleeten Crofers Bombazijnen	2-0-0
Hoeden, heele ofte halve Castooren, mitsgaders alderhande Vildt-hoeden, van de waarde van 6 guldens	3-0-0
Hayr, Paruyk-hayr, en Paruyken daar van gemaakt, van de waarde van 6 guldens	3-0-0
Goude of Silvere Lakenen van de waarde van 6 guldens	3-0-0
Fluweelen, Felpen of Pluys het stuk lang 50 ellen	100-0-0
Poudezoyen, Terzenille, Zijde-grofgreyne, Zatiijnen, Damasten, en diergelijk, 't stuk lang 50 ellen	60-0-0
Armozijn, Taf, Zijde Camelot of Tabijn, breedt of smal, lang 55 ellen, en	andere

andere diergelijke Stoffe, van geheel Zijde onder de voorige niet ge- specificeert	50-0-0
Farandijn, en diergelijke Stoffe van Zijde of Garen gewrocht, het stuk lang 50 ellen	40-0-0
Sindaal 't stuk van 35 ellen	5-0-0
Lampers, breedt of smal, 't pont	5-0-0
Lampers, Zijde Lampers of Floercen, 't pont	10-0-0
Franje van Zijde, Franje-koorden, Zijde Lint of Passement, 't pont	6-0-0
Sargies, Raffé, Droget, lang 50 ellen 't stuk	25-0-0
Eftaminjes, gestreept van Wol, lang 9 a 10 ellen	8-0-0
Eftaminij van Zijde, van de zelve lengte	10-0-0
Charges van Chalon enkelt, lang 20 ellen	20-0-0
De dubbelt van 40 ellen	40-0-0
Sarges de Mennie van 50 a 60 ellen	60-0-0
Rattind of Witte Bayen van Beauvois van 30 a 35 ellen	75-0-0
Wolle Lakenen, genaamt Drap de Bary van 30 a 40 ellen het stuk, en alle andere Wolle Lakenen	75-0-0
Leer, alderhande bereydt Leer van 6 guldens	3-0-0
Leer, alderhande Goude en Silvere Leeren, van de waarde van 6 guldens	3-0-0
Lijnwaat van Vlas, of Catoenen, van de waarde van 6 guldens	3-0-0
Mutsen, gebreyde Mutsen van de waarde van 6 guldens	3-0-0
Peltery van de waarde van 6 guldens	3-0-0
Saejen, Rysselse, Atrechtse, Doornikse en diergelijke, komende uyt 't Frans gebiedt, lang 30 a 36 ellen, 't stuk	20-0-0
Zeep, Franse en Marfiliaanse Zeep, de hondert ponden	10-0-0
Silver-werk, alderhande gemaakt Goudt en Silver-werk, van de waarde van 6 guldens	3-0-0
Spellen, de Dozijnen van 12000	5-0-0
Zout, alderhande Frans Zout, het hondert inkomende met	200-0-0
Tapisseryen van de waarde van 6 guldens	3-0-0
Terentayen, 't stuk lang 24 ellen	6-0-0
Vlas, gehekelt Vlas, de hondert ponden	30-0-0
En alle andere Manufacturen in Frankrijk of onderhoorige Landen gemaakt, die tot Kleedinge, Cieragie, of Ameublementen geapliceert konnen verden, in deze Lijste niet uytgedrukt, of hier vooren niet geexcepieert, van de waarde van 6 guldens	3-0-0
Des en zullen hier onder niet begrepen, maar van deze belastinge vry zijn, de Baratten; witte en gecouleurde Damasten, heel van Wolle, als ook de Trijpen.	

En ten eynde niemandt van dezen ignorantie en hebbe te pretenderen, ontbieden en verzoeken Wy, de Heeren Staten, Gecommitteerde Raden, en Gedeputeerde Staten van de Provintien respectieve van Gelderland, en het Graaffchap Zutphen, Holland en West-Vrieslant, Zeelandt, Utrecht, Vrieslant, Over-Yssel, mitsgaders Stadt Groningen en Ommelanden, en allen anderen Justicieren en Officieren van de zelve Landen, dat zy dezen Onzen Plakkate van stonden aan alomme doen verkondigen, publiceren en affigieren in alle plaatzen daar zulks van noden wezen zal, en men gewoon is zodanige publicatie en affixie te doen: **Lafsen en beyeelen** yoorts de Raden ter Admiraliteyt, de Advoca-

caten Fiscaals, mitfgaders Luytenant-Admiraals, Vice-Admiraals, Capiteynen, Officieren en Bevelhebberen, als mede de Commissarifen en Commifien ter Recherche, zo in de Zeegaten als elders dezen onzen Plakkate na te kómen, en te doen nakomen, procederende en doende procederen tegens de Contraveuteurs van dien, zonder ooghluykinge, faveur, diffimulatie of verdragh, want Wy zulks ten dienfte van den Lande, en ten beften van de goede Ingezetenen van dien bevonden hebben alzo te behooren.

Aldus gedaan en gearresteert onder onzen Cachette, Paraphure, en de Signature van onzen Griffier, In den Hage den 2 Januarij 1671. Was gearapheert, *Jacob van Coeverden, wt.* Onderftont, Ter Ordonnantie van de hoogh-gemelte Heeren Staten Generaal. Getekent, in absentie van den Griffier, *F. Spronssen.* Zijnde op 't spatium gedrukt het Cachet van haar Hoog-Mog: op een rooden Ouwel, overdekt met een papieren ruyte.

De Ed: Groot-Mog: Heeren Staten van Hollant, &c. felden al mede op de zelfe tijdt/ een ordze en reglement / op 't voorz. Plakkaat van de Franse Manufacturen, luydende als volgt:

DE Staten van Hollant en West-Vrieflant, Allen den genen die dezen zullen zien of hooren lezen, Salut. Doen te weten: Alzo by den Plakkate van de Hoog-Mog: Heeren Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden, by concurrentie en overgifte van de gezamentlijke Provincien, op huyden den 2 January 1671 gearresteert, wel expresselijk is geordonneert, dat niemandt zal vermogen te verkoopen, te verhandelen, of onder hem te slaan in 't kleyn ofte groot eenige Manufacturen van Frankrijk, de welke tot kleedinge, cieraat, ofte ameublementen zoude kunnen dienen, buyten de Manufacturen in den zelven Plakkate geëxcipteert, als die daar toe by speciale ordre van de Magistraten van de Steden haarder residentie zouden zijn geadmitteert, op de boeten en straffen in den voorzeyden Plakkate uytgedrukt, en dat ook in den zelven Plakkate is gespecificeert wat getal van Persoonen niet zullen excederen, die gene die tot het debiteren der voorz Franse Manufacturen in de respectieve Steden zullen werden geadmitteert. **ZO IST.** Dat Wy tot executie en vordering van den zelven Plakkate hebben geordonneert en gestatueert, ordonneren en statueren by dezen, dat tot het debiteren, verhandelen en verkoopen der voorz Franse Manufacturen, by de Magistraten in yder van de Steden Dordrecht, Haarlem, Delft, Leyden, Amsterdam, Goude, Rotterdam, Alkmaar, Hoorn en Enkhuyzen, midtfgaders ook in 's Gravenhage, zes; en in de verdere bemuurde Steden van den voorz onzen Lande drie Persoonen tot het debiteren, verkoopen, en verhandelen der voorz Manufacturen, zullen mogen werden geadmitteert, behoudelijk dat yder van de voorz. Persoonen geadmitteert in de voorzeyde Steden Dordrecht, Haarlem, Delft, Leyden, Amsterdam, Goude, Rotterdam, Alkmaar, Hoorn en Enkhuyzen, midtfgaders ook in 's Gravenhage 1000 Carolus guldens, en die geadmitteert zullen zijn in de verdere bemuurde Steden van den voorz onzen Lande 500 Carolus guldens, met den aanvangh van 't Jaar van haarluyder admiffie, en zo vervolgens van Jaar tot Jaar, zolange zy de voorz. Franse Manufacturen debiteren, verkoopen of verhandelen zullen, ten behoeve van de gemeene zake aan den Ontfanger van onze gemeene middelen in de voorz. Steden of den resortte van dien zullen gehouden zijn te betalen.

Ordonneren en statueren mede, dat niemandt buyten de voorz. Steden, en ook in de zelfe Steden, niemant buyten de Persoonen by de gemelte Magistraten geadmitteert, zullen vermogen eenige der voorz. Manufacturen te debiteren, verkoopen of verhandelen, op de poenen en straffen in den voorzeyden Plakkate uytgedrukt.

Dat

Dat ook de Magistraten van de voorz. Steden niemant, wie hy ook zoude mogen zijn, zullen mogen admitteren tot het debiteren, verkoopen of verhandelen der voorz. Manufacturen, directelijk of indirectelijk, in eeniger manieren buyten het getal van de Persoonen, ten aanzien van yder van de voorz. Steden hier vooren geexprimeert.

En op dat men zoude konnen weten wat Persoonen tot het debiteren van de voorz. Manufacturen zouden mogen zijn geadmitteert in de voorz. respectie Steden, en dat de respectie Ontfangers van den refforte van de zelve Steden voor den ontvangh van 't geen tot admiffie van 't voorz. debit moet werden betaalt, te beter ten behoeve van 't gemeen comptabel zouden konnen werden gemaakt, zoo ordonneren en statueren Wy midts dezen, dat de voorz. geadmitteerde Persoonen gehouden zullen zijn de Acte van admiffie, haarlyuden tot het voorz. debit by de Magistraat verleent, binnen den tijt van 14 dagen na date van de zelve te vertoonen, ofte doen vertoonen aan onze Gecommitteerde Raden in de respectie quartieren, om de zelve Acte van admiffie aldaar geregistreert te werden; en dat die gene de welke de voorz. hare Acte van admiffie aan de gemelte onze Gecommitteerde Raden niet zal hebben vertoont, en de zelve aldaar gedaan registreren, effectivelijk en metter daat van de zelve Acte van admiffie vervallen zal zijn, en incurreren de poenen en straffen in den voorz. Plakkate uytgedrukt.

Dat ook die gene de welke van de gemelte Magistraten zouden mogen hebben geobtimeert Acte van admiffie tot het voorz. debit, na dat het voorz. getal, hier vooren uytgedrukt, ten vollen zal zijn gecompleteert, dien niet tegenstaande, en ook niet jegenstaande de zelve Acte by de gemelte onze Gecommitteerde Raden zoude mogen zijn geregistreert, echter van de zelve Acte van admiffie zal zijn vervallen, en incurreren de poenen en straffen in de voorz. Plakkate gementioneert. En ten eynde niemant hier van ignorantie pretenderen, nemaar alle en een yegelijk weten moge waar na hy hem hebbe te reguleren: Zo ordonneren en Beveden Wy dat dezen alomme zal werden gepubliceert en geaffeigert, daar zulks behoort, en in gelijke zaken te geschieden gebruykelijk is.

Gedaan in den Hage onder onzen grooten Zegele hier aan gehangen, op den 2 January des Jaars onzes Heeren en Zalighmakers 1671.

Ter Ordonnantie van de Staten.

Herbt. van Beaumont.

Maar zo haast en quam de lucht van deze Plakkaten niet in Vrankrijk, of men wilde daar tegen aan / en dit geschiede door het volgende :

Arrest van den Raadt van Staat, de welke verbiedt aan alle de Onderzaten van Zijn Majesteyt, om niet te laden eenige Brandewijnen in Hollantsche Schepen, in alle de Zeekusten en Havenen van 't Franse Koninkrijk. Den 7 January 1671.

O p het geen dat aan Zijn Majesteyt voorgestelt is, zijnde in zijn Koninglijke Raadt van Commercie, dat de Brandewijnen van zijn Koninghrijke, de welke door Uyt-heemsche over gebracht zijn in de Noorder en Zuyder Landen, en byzonderlijk door de Hollanders, zijn door verscheyde practijken in haar deught vermindert, de welke zy gebruyken om die te vermeerderen, en byzonderlijk door het vermengen met Brandewijnen van Bier of van Granen, de welke buyten hare beiderfelijkheyt noch zeer schadelijk zijn aan des Menschengezontheyt; dat de zelve Hollanders alle Jaren bren-

gen in dit Koninghrijke een zeer groote quantiteyt Vis van hare Visscheryen, en Speceryen van Oost-Indien, het welk een merkelijke schade brenghet aan de Zeevaart en Commercie van de Onderdanen van zijn Majesteyt, tot welke zake zeer nodigh zijnde te voorzien, gehoort hebbende het rapport van *Sr. Colbert*, Ordinaris Raadtsheer in de Koninghlijke Raadt, Controlleur Generaal van de Finantien; Zijn Majesteyt zijnde in zijn Koninghlijke Raadt van Commercie, heeft gedaan en doet expressselijk verbieden aan alle zijne Onderdanen, te laden eenige Braadewijnen in Hollantsche Schepen, in alle de Kusten en Zeehavenen van zijn Koninghrijk, op straffe van confiscatie, en 1500 guldens boete, wil zijn Majesteyt dat beginnen zal met den eersten April toekomende, zal betaalt werden 24 guldens op yder last Pekelharing en Bokking, gebrocht in zijn Koningrijk in Hollantsche Schepen, of geladen voor rekeningh van Hollanders, den primo July aan volgende 32 guldens, en den eersten October 40 guldens, en dat van nu af zal moeten betaalt worden op de Speceryen door Hollanders gebrocht, of voor haar rekeningh, zo welte Water als te Lande dertigh ten hondert buyten de oude Tollen. Zijn Majesteyt wil dat dit tegenwoordigh Plakkaat zal werden gelezen, gepubliceert en aangeplakt in alle de Havenen, zitplaatzen van de Admiraliteyt van dit Koninghrijk, en geexecuteert, niet tegenstaande eenige oppositie en andere beletzelen welke het zoude mogen zijn, en in geval dat eenige dit zelve overtreden, zijn Majesteyt behoudt aan zich, en aan zijne Raden de kennisse daar van, en verbiedt de zelve aan alle Hoven en Rechteren, beveelt zijn Majesteyt aan de Requestmeesters, Commissarissen verdeelt in de Provintien daar aan de handt te houden. Gedaan in de Koninghlijke Raadt van Commercie, in de tegenwoordigheyt van zijn Koninghlijke Majesteyt, gehouden tot Parijs, den 7 Jan. 1671. getekent *Colberts*.

LOUIS door de gratie Godts Koningh van Vrankrijk en Navarre, Grave van Provence, Forcalquier, en aanleggende Landen, aan onze getrouwe ordinaire Raadtsheeren in onze Raadt, ordinaire Meesters der Requesten, van onze Hoven der Commissarissen, verdeelt in de Provintie van onzen Koninghrijke, tot de executie van onze ordres, Salut. Wy laten weten, en ordineren door deze geteykende van onze handt, de handt te houden aan de Executie van 't Plakkaat, waar van 't Extract hier aan is gezegelt onder het groote Zegel van onzen Cancelier, op heden gegeven in onze Raadt van Commercie, in onze tegenwoordigheyt, de welke Wy willen dat zal worden gelezen, gepubliceert en aangeplakt, in alle de Havenen en zitplaatzen van onze Admiraliteyt, en in andere plaatzen daar het noodigh zal zijn, op dat niemandt pretendere daar van niet verwittigt te zijn. Gebieden aan de eerste onze Deurwaarder ofte Sergeant daar toe gestelt, tot de volkome Executie van dit Arrest, dat Wy willen dat zal geexecuteert worden, niet tegenstaande eenige oppositie of andere beletzelen, de welke zoude mogen zijn, en in geval dat eenige 't zelve zoude mogen overtreden, wy behouden aan ons en onzen Rade de kennisse daar van, en verbieden aan alle onze Hoven, en andere Rechteren alle mandementen en citatien, op de boeten daar in begrepen, en alle andere acten en noodige rapporten, zonder andere permissien, en zal geloof gegeven worden, aan de Copyen van dit Arrest, als aan de Originle; en aan de tegenwoordige geconfereert door een van onze getrouwe Raadtsheeren en Secretarissen, want dit onze wil is. Gegeven tot Parijs den 7 Januarij 1671. Getekent L O U I S, en wat lager door den Koningh *Dauphin*, Graaf van Provence, en zijn Raadt *Colberts*, en gezegelt. Geconfereert aan de Originle door mijn Raadt en Secretaris des Konings, Huys en Kroon van Vrankrijk, en van zijne Financien, Door expres gebodt van zijn Majesteyt.

Dit verbodt van Brandewijnen in Hollandtsche Schepen te laden / doch beele zeer byzemt / en onnodigh / dewijl de Brandewijnen in Hollandt verbo- den waren in te byzengen / en zelfs ook vooz Vrankrijk ten hooghsten schade- lijkt : want anders hadden de Hollanders noch groote quantiteyt Brandewij- nen in hare Schepen uyt Vrankrijk konnen laden / om de zelve / a droicature , zonder die in Hollandt te byzengen / naar de Noordze en Oosterze gewesten / daarze met groote menighte vertiert worden / te verboeren ; doch dit meenden de Franzen selfs te doen ; want het wit / daar Vrankrijk vooz eerst op doelde / was den Koophandel en Scheepvaart van gantsch Europa na zich te trekken / dooz dien men den Koning wijs maakte / dat zijne Ingezetenen den koop- handel al zo wel ober de gantsche Werelt konden drijven als de Hollanders , of andere Volkere / en dat vooznamelijkt / met zodanige Waren / die Vrankrijk uyt leverde / als Brandewijnen , Koele Wijnen , Vruchten , Papieren , Kane- fassen , Manufacturen , en à la modische aardigheytjes , &c. Ja dat dit alles met meerder voozdeel by de Franse als Hollanders konde gedaan worden / nade- maal de Hollanders deze Waren eerst uyt Vrankrijk halende / aldaar de Col- len moften betalen / die dan in Hollandt komende / al weder / vooz inkomen / en wederom daar uyt gaande / de Convoyen en Licenten / gehouden waren te vol- doen / welke Col- len de Franse , als zy die zelve met hare Schepen / na 't Oosten en Noorden verboerden / konden uyt winnen / en zo veel meer pzojst doen : Den Koningh (om dezen Koophandel vooz te zetten) boodt haar aan / met zijne Sozlogh-schepen / buyten haar kosten / vyz convoj. Hier van wierdt dan een pzoef genomen / en eenige Franse Schepen quamen in de Oost-zee , te Dantzik , en elders / en daar meende men de Koopmanschappen te verkoop- pen / en dat vooz gereden gelde ; maar dit haperde / want men was aldaar gewent / de Waren die de Hollanders daar byzochten / of aan de Factoors , om te verkoopen / gezonden wierden / of dooz haar / uyt Hollandt ontboden zijn- de / wel te verkoopen ; doch de zommige op 6 / andere op 8 / en ook op 12 maan- den tijdt / te crediteren / maar hier waren de kassen en beurzen der Franse koop- lieden niet toe gestelt. Men pzoefte wel de Franse Koopmanschappen vooz hare Koopmanschappen te verruplen / doch het koozn / dat aldaar den vooznaamsten handel is / had men in Vrankrijk niet nodigh. En aldus beboden de Franzen , dat den Hollandten Koophandel niet anders als met over- bloedt van gelde / gedzeven wierdt. Doch de Franse Schepen / die tot Ryga quamen / hadden wat meer geluk / want dewijl men in Vrankrijk , Hennip / Blas / etc. tot Scheeps-equipage / nodigh had / die te Ryga overvloedigh te krijgen was / konden zy die vooz hare Franse Koopmanschappen verruplen. Twee Gecommitteerden van de Franse Noordse Compagnie , trokken na Stokholm in Sweden , om hare Brande- en Koele Wijnen te verruplen vooz Pik / Ceer / Hennip / etc. Maar men verstont aldaar niet dat men deze Sweed- se Waren / in Franse Schepen zou uytboeren / en daarom bleef dit sieken.

De Franse Kooplieden was de manier van den Hollandten Koophandel ook genoegh bekend / want zy wisten wel / dat men al van St. Jan in den Zomer af / op den Wijn / die noch stont en waschte / gelde aan die Epgenaars / op re-
 ③ 3 heningh /

keningh / en leveringh tegen den Herft, verſchoot / en de Vendange, of Wijn-
oogft dan gekomen zijnde / diende daar volle betalingh te zijn: En de Hollan-
ſe kooplieden / de Wijnen ontbiedende / zo moſten de Wiſſel-brieven / op / ſa
voorz het in-ſchepen der ſelver / al in de Zee-koopſteden, als Bayone, Bour-
deaux, Rochelle, Nantes, &c. over gemaakt / en gereedt: te ontfangen zijn.

Alsdus kregen de Franſen haar geldt / zonder eenigh gebaar te loopen / in
handen / daar tegens moſten de Hollandſe kooplieden / eerſt het credit van de
gene / die zij het geldt in Hollandt. op Wiſſel / gaven / en daar-en-boven dat van
hare Factoors in Vrankrijk, en dan het perikel ter Zee / van weer en windt /
robery / etc. of d'onkoſten van Aſſeurantie daar voorsz / en dan noch de vaſtig-
heyt der ſelver Aſſeurateurs, uytſtaan.

Den Franſen Koningh woelde ook geweldigh voorsz de Ooſt-Indiſche Compag-
nie, die men daar / al cenige Jaren geleden / op 't Eylant St. Laurens of Ma-
dagafcar, met een Franſe Colonie, of Volk-plantingh, (doch met kleyn ſuc-
ces) had begonnen in te ſtellen. Tot voortzettingh van deze Franſe Ooſt-
Indiſche Maatſchappij, quamen verſcheyde Tractaten in den Druk / doch berwek-
ten weynigh luſt / zo dat den Koning, tot aanmoedigingh van andere / groote
ſommen / tot vier Millioenen toe / daar by op zette / en dwongh de meeſte
Grooten / en al de voornaamſte kooplieden van zijn Koninghryk / yder /
volgens taxatie / mede in te leggen / en dat op drie termijnen; waar van den
eerſten betaalt / en den tweeden aangemaant zijnde / bondt men verſcheyden /
die aanboden / dat / zo iemandt wilde de twee laaſte termijnen voorsz haar
betalen / zij zouden den eerſten / die zij al betaalt hadden / aan hem / voorsz niet
met allen / overgeven / en de gantsſe partij op hun naam laten over tepke-
nen / maar niemant wilde deze actien, voorsz de twee derdeparten aanneemen /
zo dat men eyndelyk byzheynt gaf / dat die gene / die hare eerſte betaalde ter-
mijn wilden quiteeren / van de twee laaſte onſlagen wierden. In Hollandt
wierden veel Oſſen opgekloſt / en daar geſlacht / en ingezouten / om eerſt na
Vrankrijk, en van daar / voorsz hare Compagnie / na Ooſt-Indien te zenden.
Men beweeghde ook een ouden Hollandſen Ooſt-Indiſvaarder, genaamt
Caron, die hem in dienſt van die Franſe Compagnie begaf / doch hy had een
rampspoedige Kerpze / en groote moepelijckheyt / onderwegen met eenige
Franſe Edellieden, die hy ook wederom na Vrankrijk te rugh zondt / kreegh
ook queſtie te Suratte met een Armeniſ koopman / die hy gevangen na Mada-
gafcar zondt / doch dien Gouverneur / dit zo niet verſtaande / zondt den Arme-
nier, wederom by / naar Suratte. Zeker Hollandts Weſt-Indiſvaarder, ge-
naamt de Ligne, langen tijdt in Braſil geweest / begaf hem mede in dienſt
der Franſen, naar Ooſt-Indien, maar leefde aldaar niet lang.

Alle deze Scheepbaarten / en koophandel niet heel wel willende gelukken /
(dewyl die niet gedwongen / noch met geweld / willen aangaan; maar voorsz
de kooplieden zelfs geppactificeert moeten werden / dewelke zich begeven na
Landen / die ten koophandel wel gelegen zijn / en daar zij vryheyt hebben /
en niet doorsz Monarchen, of Souvereynen gedwongen / noch zij / noch hare
koopmanſchappen bekommerd / beleunierd / beſaſt / of bezwaart worden /)
begon

begon Vrankrijk op andere middelen te denken; Dit was dan om den geheelen Koophandel der Vereenighde Nederlanden (daar Vrankrijk nochtans zo wel by voer/) te bederven/ en uyt te roopen. Ten dezen eynde quam 'er in 't Jaar 1671. voer den dagh/ zeker Frans Tractaatje, dat door de Franse Ministers den Koning zou zijn aangeboden/ om den Koophandel der Hollanders uyt te roeyen. De middelen hier toe/ waren voornamentlijk/ alle de Koningen, Princen, en Staten, die eenighzins aan de Zeën/ of Stroomen/ en volgens dien Koophandel waren gelegen/ op te maken/ dat zy in hate Havenen de Scheepvaart van de Vereenighde Nederlanders zouden verbieden/ en voorts aangewezen/ hoedanigh de zelve daar toe zouden te bewegen zijn/ etc. Doch hier in vondt men zwarigheyt/ of dit overal wel zou konnen uptgewerckt worden: Den Koning negghde veel meer tot den Godelogh/ en de Wapenen/ meynende niet zo aanzienlijken krijgshmacht de Vereenighde Nederlanders op 't lijf te homen/ dat hy/ in minder dan een zomer/ de zelve gants t'onder/ of ten minsten tot zijn gehoorzaamheyt brengen zou.

De Munsterse werbinger begon als nu hart voort te gaan: op dien Landdagh wierd den Bisschop 100000 Rijxdaalders toegestaan/ zo dat het aldaar van Oversten, Colonels, en Capiteynen begon te krioclen/ dewelke veel volk aannamen; hy kreegh van Onder-Officieren, en Soldaten veel brave Vaerels/ dewijl zy wel vermoeden/ dat hy/ volgens zijn gewoonte/ alle de Landen/ daar zijne Legers in vielen/ tot roof/ en buyt obergaf. Den Heer Prins Maurits, nu binnen Wesel zijnde/ maakten de Staten bekend; dat 800 Munsterse Ruyters anderhalf ure van daar/ hoewel op den Munsteren bodem/ haar quartier hadden genomen/ en dat men ook had getracht de Grachten van Wesel te veylen/ en te meten. De Vorstinne van Oost-Vrielandt verzocht mede/ om de Schans Stickhousen, en enige andere Plaatsjes/ daar omtrent/ met meerder krijgshvolk te voorzien.

Alsdus wierd by den Staat der Vereenighde Nederlanden tot de nieuwe Werwing aangenomen deze volgende Officieren.

Tot Colonels te Paert.

Walrave, Grave van Nassauw.
Zeger van Rechteren, Heer van Al-
melo.
Boudewijn van Soutelande, en
Den Baron d'Offery.

Tot Majoors te Paert.

De Heer van de Lier.
Otto, Grave van der Lippe.
Den Grave van Flotdorp.

Christiaan Brandt.
Den Baron Trux.

Ritmeesters.

Hendrick van Ittersum, tot Niehuys.
Werner van Dort, Heer van Jessum.
Timon Johan van Lintelo.
Wichman van Niekerken.
Paul van Aernhem.
Adriaan Schimmelpenning.
Caspar Fredrich van Graeffschap.
Isaac Willem de Loyson.

Jaques

Jaques Fernand du Til.
 Baron Steyn.
 Willem.
 Cornelis van Aartſen , Heer van Somersdijk.
 Matthias van Ofnabrugge.
 Guiliam Balantin.
 Otto, Graaf van Styrum.
 Jan van Ruytenburgh , Heere van Vlaerdingen.

Colonels te Voet.

Joſeph Bamphield.
 Philip Jacob van Bremt.
 Willem , Vryheer van Bremt.
 Johan Nicolaas van Smitsburgh.
 Moyſe Pain & Vin.

Lieutenants Colonels.

Johan Bartholt, Heer van Verken.
 Willem Copes.
 Louis Wolfert van Dorp.
 Willem, Baron van Nulandſ.
 Dirk van Ringenbergh.

Sergeants Majoors te Voet.

Rudolf van den Heuvel, tot Niehuys.
 Anthonius de la Lane.
 Louis Franſcois de Bonſtetten.
 Frans Hendrik van Bakkum , tot Ham.
 Johan Schot.

Capiteynen te Voet.

Paul Bax.
 Walter Carpenter.
 Johan Bonneſtat de Carbon.
 Ernst van Lauwijk
 Willem van Broekhuuſen.
 Walraven van der Graaf.
 Johan van Raefveldt , Heer van Renenburgh.

Geerardt Storm.
 Willem de Blois van Treflong.
 Cæſar van der Zaal.
 Roelof van Kloofſter.
 Johan van Rijſwijk.
 Pieter Floyd.
 Bartholomeus Toutlemonde.
 Caspar Braam.
 Jurgen Jooft van Merode tot Martevelt.
 Johan Hendrik van Gurtzgen.
 Caspar van Swansbel.
 Nicolaas Johan Sanderzon.
 Franſcois de Merode Hoefaliefte.
 Franſcois de Paheau de Thifnes.
 Alexander Brandt.
 Arnout Warneke.
 Hendrik van Abbendaal.
 Coenraat Hendrik Pielak.
 Nicolaas de Jambline.
 Jooft van Swansbel.
 Nicolaas Pieffer.
 Johan Hacquet.
 Jan Jacob van Waſſenaar.
 Dirk van Wanrou.
 Coenraat van Unckel.
 Coenraat Willem van Deden.
 Johan van Henkoop.
 Willem van Hillensburgh.
 Everhardt Everwijn.
 Hendrik Johan van Appeltoorn.
 Johan Steenwijk.
 Johan Laurens van Berchem.
 Willem Bentink.
 Karel Willem, Baron de Spierink.
 Paulus Moreelſen.
 Boudewijn van Domselaer.
 Pieter de Geroux de Lateriere.
 Jooft Willem Frederik van Haſſelt, tot Haſſelraat.
 Arent Sloot.
 Willem Vincent van Inhuuſen.
 Daniel van Theuven.
 Wolter Ganſneep Tegnagel.

Geerlach van Rijswijk.
Coenradus Coenen.
Bartholomeus van Ek.
Johan Pieter van Renefie.

Swuk van Eminga.
Philip Otto van Coevorden.
Gaspar Lodder.
Joost Schimmelpenning.

Kort hier aan betrokkenen deze Officieren om Volk te werben / na Keulen , Bergen-op-Zoom, Rijnberk , en andere plaatzen op den Rijn , en Maze , &c. die haar alle aangewezen wierden. Terwijl maakten de Staten Generaal een ordze op den Rang , der Militaire Officieren , om alle twisten / en dadelyk- heden / die upt dezelve mochten ontstaan / booz te komen ; deze resolutien / op den 23 Maert, 1671. genomen / wierden met den Dyk gemeen gemaakt. Den grooten roep van het Leger / dat met den Fransken Koning na Vlaanderen zou afkomen / als oock den apparenten Oozlogh die den Bisschop van Keulen , met die Stadt / sfondt aan te bangen / daar Vrankrijk niet wepigh onder roepde / betoozsaakte dat de Vereenighde Nederlanden begonden berepdtzien te ma- ken tot het versterken / en boozzien van de Steden Mastricht, Orfoy, Burik , Rees, Wesel, en andere plaatzen / ja zelfs de Vribieren te beschansen / om booz allen oberbal beuyt te zyn. Oock wierden / op 't verzoek van die van Zeelandt, de Steden in Vlaanderen , als Hulst, Sluys &c. niet meerder guar- nisoen boozzien : gelijkt mede de Rendevous, of t'zamenkomst van des Landts Oozloghsvloot / onder den Heer Lt. Admiraal de Ruyter, in de Wielingen, booz Zeelandt , werd gecodonneert / welken Lt. Admiraal, beneffens de Onder-Admiralen, de Heer van Gent, en Bankert kortz daar na / hare de- peches ontfangende / naar de Scherpsvloot betrokken zyn.

Omtrent deze tijdt quam den Minister van den Keurvorst van Keulen van de Vereenighde Staten verzoeken de oberlevering van de Stadt Rijnberck, die in den Late / 1633. dooz zyn Hoogheyt, Prins Frederik Henrik Hoogh- Loff. Memorie, niet van dien Bisschop, maar van den Konink van Spanjen, wiens garnisoen daar in lagh / dooz een zwaar beleg / ontwekdicht had : en had dien Bisschop noyt zo veel machts gehad / om de onkosten van dezer Stadts versterkingen / noch de onderhouding van dien / noch dat van d' in- leggende garnisoenen / dat groote sommen geldts beliep / te konnen vol- doen. Dien Keurvorst-Bisschop dede oock moepten / om het Regiment Sol- daten / booz die Stadt (dat den Colonel Bamphield geworben hadde / en dat met toefienning / aan de Keulenaars was overgegaan / en den 5 Junii, 1672. binnen Keulen gemonstert / en 1400 man sterk / schoon / en wel-gekleet Volk / bevonden wierd) upt die Stadt te doen vertrekken ; maar nademaal dit den Keyzer mede aanging / (alzo den Colonel Bamphield, en zijne onder- hebbende Officieren den Eedt van getrouwicheyt aan de Stadt Keulen , en den Heer Marquis de Grana, als Keyzerlijke Commissaris ; wegens 't Keyzer- rijk, hadden afgelepdt /) wierd dit al mede afgestagen. Den Bisschop van Straatsburgh, die zich in den hooghsten graadt / met de verschillen / tusschen den Keurvorst van Keulen, en die Stadt bemoepden / quam in deze dagen met een grooten trayn volk van de Stadt Bon, (Residentieplaats van den

Keulsen Biffchop) om binnen Keulen zijne zaken te verrichten / maar de Wacht aan de Dooften weggerden hem den ingang / ten ware zy aan haar alle hunne Wapenen overgaben / om in haar Wachthuys bewaart te blijven / tot dat zy weder upt gingen ; dit dooz dien Biffchop geweygert zijnde / hielt zich niet wepnigh gehoont : doch hy quam evenwel des anderen daaghs binnen / maar zijn gebolg liet haar geweer achter. Ondertuffchen arbejden de Keulenaars dagelijks met 2000 man aan hare Versterking : En den Heer van Zuylenfteyn, hier nu eenige tijdt / wegens den Nederlandtfchen Staat, geresideert hebbende / vertrok van daar na Hollandt, vercerende den Burgermeester, en veele Dames, aldaar / met een eerlijk tractament / in het Staten Jacht, leggende in den Rijn, vooz de Stadt Keulen, aan anker.

In 't Sticht Uytrecht waren veel vzeemde Werberg gekomen / en hadden daar omtrent wel 1600-man gewozen / dies wierd binnen Uytrecht, (daar in zeker Herbergh / Graaf Ernst genoent / al ober de 500 mannen waren aangenomen) by kilokslag alle vzeemde Werbinge verboden / en de vzeemde Militaire Officieren belast / op pepne van 50 gl. aanfondes te vertrekken ; ook wierden de Dorp-Schouten aldaar bevolen / alle perfoonen / van 20 tot 50 jaren oudt / onder haar woonende / aan te geben ; als ook van hoe veel hoofden pder Hupsgezin was.

De kostelijcke spekreps van den Konink van Vrankrijk, om zijne geconquefteerde Nederlanden te bezoeken / dede alle de Naburen omzien / Brabandt ; en Vlaanderen sidderen / en beben / want of schoon dien Koning aan de Koninginne van Spanjen bekend had gemaakt / dat hy genootzaakt was deze zijn tocht ober eenige van hare Nederlanden te nemen / en dat de hooghstgedachte Koninginne toefondt / dat zijn Majesteit met zijn Leger / dooz at het Landt / in de Nederlandtfe Provincien, daar ober hare Majesteit te zegen had / by mocht trekken / begeerende dat hare Ingezetenen zijn Majesteit zouden aandoen dezelve eere als haren Zoon toequam / en of zy daar zeiver waar geweest / ober welke beleeftheit den Konink haar met een brief van dankbaarheyt beantwoozt heeft ; zo was nochtans de schykt der Vlamingen, en Brabanders daar mede niet wechgenomen / ten aanzien de menichte van 't volk dat met den Koning afquam : hoewel het krijsghsvolk maar omtrent 16000 man sterk was / en noch wat meer als half zo veel was den Hoftrayn / en 't gebolg van den Koning, en Koninginne, met hare Grooten, Edellien, Dames, Staat-Juffers, Kamenieren, Pagies, en Lakeyen, Hof- en Stalmeefters, met hare Dienaren, Knechts, Dienstmaagden, en Jongens, &c.

Deze speektocht nam zijn begin op den 23 April, 1672. 's morgens ten 10 uren / als wanneer de Koningh en Koninginne, met het gantsche Hof / en dien stoet van St. Germain en Laye, zijn opgezoken (hebbende de krijsghsmacht eenige tijdt te vooren doen af gaan) en quamen dien about noch in 't kasteel Chantilly, alwaar Monsieur, den Prins van Condé, Duc d'Anguin, en Duc de Longueville, met veel gevolgen van Adel mede waren aangekomen : Hier wierdt het Hof treffelijk onthaaft / zoo met opdissen / musijk als

buur-

buurwerken / en 's anderen daaghs een treffelijke Nacht aangekeelt / en na gehoudene Collation reysde men voort / en quamen 's abonts te Creil, en sa-geerden op 't Kasteel Liancourt, en van daar op St. Just, Breteul, en den 28 te Amiens, alwaar Duc d'Elbeuf, met die Magistraten / aan de Stadts Poozt / den Koning de Stadts sleutelen quam aanbieden. Alhier at den Koning in 't openbaar / en vertrok van daar op Abbeville, daar zy des nachts slapen.

Den tocht / op Duynkerken aangezien zijnde / gaf niet wepnigh nadenken aan den Koning van Engelandt, die een Esquadze Oorlogh-schepen dede ver-vaerdigen / en 12 benden Doerbofsk na de zeekant af zondt / en de Traineban-des met eenige Fuyterpe liet waar schouwen / om op 't eerste gegeven teyken / vaerdigh te zijn. Den Grave de Monterey hield zich ook (terwijl den Franfen tocht duurde) gestadigh wakker / en op de been / bezoekkende / en boozziende gedurigh / de Vlaamse en Brabantse Steden. Den 2 May quamen hare Maje-стейten des abonts te Grevelingen, en des anderen daaghs te Duynkerken; onderwegen op den wegh van Mardijk, stelde zich het Leger in slaghoeden / daar zijn Majesteit, en Monsieur, te Paerde voor aan reden; ten 4 uuren quamen de Koning en Koninginne binnen Duynkerken, alwaar men dien zelven about de Fortificatien en nieuwe Werken noch ging bezien / en des an-deren daaghs / hoedanigh de Soldaten aan de selve arbeypden / en dit geschiede met 9500 Man / 15 uuren des daaghs / in 3 Esquadzons; d'eerste begonnen 's morgenst ten 4 uuren / en wierden van de tweede te 9 uuren afgeloft; het derde Esquadzon loste de tweede af / 's namiddaghs ten 2 uuren / en werkten tot 's abonts ten 7 uuren toe: zy marcheerden met goede ordje in hun volle geweer / tot dicht by de werken / en leggende dan 't selve oydentlijk ter neder / boeghden hun tot het werk / en na dat afgeloft waren / namen de wapenen weder op / en marcheerden na haar quartier. Dit ging noch tamelijk wel / zo lang den Koning daar was / en met Monsieur tweemaal daaghs de visite quam doen / maar na zijn Majesteits vertreck / (hoe nau d'Officiers ook toe zagen) zoo verliepen de Soldaten / (dit spitten / delven / en graben moede wordende) met groote menighden / naar Brabant en Vlaanderen. Men dede ook (terwijl den Koning zich hier onthieft) veel schoone Wapen-oeffeningen / men ver-maakte zich op de Zee / en de Koninginne ging dagelijks veel kerken / kloos-sters / en heilige plaatzen daar omtrent bezoeken. Van den Engelsken Koning quam ook de Lord Bellafus, en van den Hartogh van Jork, Sr. Vaughan, den Koning van Vrankrijk begroeten.

't Gerucht van alle deze Triumfen dede zo overbloedigen toebloet van men-schen / upt Brabant, Vlaanderen, Zoelant, Hollant, Uytrecht, en andere naburige Landen / tot Duynkerken te zamen komen / dat daar / noch daar omtrent geen Verbergh te krijgen was; zoo dat'er ook een quaat-aardige ziekte upt begon te ontstaan / want de Marquis de Ramburo, en eenige andere van zulst slag / wierden van hier ziekelyk / naar Calais geboert / en slozden straks daar aan. Dit dede het Hof te eerder van Duynkerken op byken / en was den 25 May, komende te Armentiers, daar zy heerlijck onthaalt zijn / en daar van

daan op Rijffel trokken / alwaar men groote devotie en bzeughde / op H. Sakraments-dagh, (gaande de Koninginne in de Professie) bedzeef. Van daac quamen zy den 29 May te Audenaerde, en den 30 te Doornick; hier bleef den Koning, Koninginne, en 't gantsche Hof / tot den 15 Juny: Den Koning bezagh dagelijks die Stadt / en des zelfs Fortificatien / en de Arbeypdts-lupden / die daar aan werkten / het kraasteel / en de Magazijnen / als ook de omleggende gelegentheden / en de Koningin pleegde hare gewoonlijke devotie / in 't bezoeken der kerken en kloosters.

In deze tijdt quam aldaar den Prins de Mannes, met veel groote Heeren / uyt de Spaanse Nederlanden, van wegen de Catholijke Majesteit, den Alderchristelijkste Majesteit begroeten / en alles tot zijnen dienst aanbieden / die heerlijk onthaalt / en besegent wierden. Den Heer de Groot, Ambassadeur wegens de Vereenighde Nederlanden, was mede uyt Vrankrijk de zyn train gebolgt / en dede / terwijl den Koning zich tot Duynkerken onthield / een keertse / heen en weer / na Hollandt. Hier van daan quam 't Hof te Aet, in welkers versterking den Koning groot vernoegen nam / en vermaakte zich met de Jacht / en de lustigheyt dezer Landouwen / en de Koningin met haar oefening in de kerk. Maar zoo haast tot Aet de tijding quam / dat den Hertogh van Anjou gebaarlijks krank was / (die ook overleden was / eer den Koning by hem quam) wierdt de reys na Vrankrijk verhaast / en men betrok in aller pl van daar op Quesnoy, Avesnes, Charleroy, Philippeville, Amiens, en zoo voort tot St. Germain. Het Leger van 16000 Man wierdt ten deelen in Vlaanderen, en daar omtrent in guarnisoen gelepdt / doch was veel versmosten; en aldus epndighden dezen grooten tocht / tot genoegen van de Brabanders, en Vlamingen (die haar eerst zo ontfelt had) want het was haar vorderlijk / dat de Franse Heeren hare grootste Steden quamen bezien / en veel Tapijten, Kanten, Schilderyen, en andere aerdigheden ophoosten; maar boven al / dat zy hare Gzensen zo haast hadden verlaten: daar op volgden een verbodt / dat men te Gent, Brussel, en andere Plaatzten / geen Franse Brandewijnen mocht inbzengen / en die daar waren / mosten binnen 14 dagen verboet worden.

Den wakkeren Grave de Monterey verzocht doen aan de Religieusen, om de Stadt Brussel te helpen versterken / die door ordze van dien Aerts-Bisschop moedigh aan 't werk vielen; zulkis dede men ook te Gent, en op andere Plaatzten meer. Die van de Stadt Keulen maakten ook 19 nieuwe Bolkwerken / door de Burgers / op.

De Oorloghsvloot der Vereenighde Nederlanden was den 8 Junii, 1672. onder 't gebiedt van den Admiraal de Ruyter, en Vice-Admiraal van Gent, al in Zee gesteecken / en hieldt haar omtrent de Franse, en Vlaamsche Kusten / doende dagelijks byzve krijghs-oefeningen / terwijl men in Vrankrijk, in eenige Havens verschepte groote / en zware Oorloghschepen aanboude; ja men lepde toe / op 94 nieuwe / daar onder wel 10 zouden zijn van 90 / en 100 Stukken / woozien met 32870 koppen / behalven de oude / en Probiantschepen / met 2320 eters beinant / doch het viel veel minder als op de helft uyt.

upt. Vrankrijk dede ook te lande werben byna in alle gewesten van Europa; In Duytslandt kreegh men 1200 Kruipers; In Switserlandt wierd den Obersten Stoupa gezonden / om 4 Regimenten Doetvolk / voorts in Italien, als in de Republiken van Genua, en Venetien, maar hier konde men niet te recht komen; De Republique van Luques leverde 3000 Mannen / en in Savoyen kreegh men eenige Compagnien vaerdigh; boven dien gaf men commissien upt tot 187 nieuwe Daendelen / pder van 50 Man / aan te nemen / onder Monsieur de Louvois, zo dat den Koning al het Krijghsvolk van Europa sechen t'zamen te willen trekken.

Enige Gecommitteerde upt de Walsche geconquesteerde Steden, als Doornik, Rijssel, &c. quamen te Parijs, verzoekende / dat den Koning zeker Edict, vaerdigh zijnde om in 't geconquesteert Vlaanderen af te kondigen / wilde te niet doen / welk Edict verboedt / alle klepne Nederlandtse Munt / zo oude / als neuwe / geslagen op den Titul van den Koning van Spanjen, althot daar gangbaar geweest / niet upt te geben / of te ontfangen: Vertoonende hoe schadelijk dit aan den Koophandel aldaar zou zijn. Maar de Kooplieden in Vrankrijk, doen het verbodt van zo veel Franse Koopmanschappen in Hollandt, &c. in te brengen / en ziende noch stimmer te gemoet / quamen mede / en gaben in het volgende

A D V Y S,

Van verscheyde Kooplieden, en Negotianten van Parijs, en andere Steden van Vrankrijk, Negotieerende op Engelandt, en Hollandt, om te doen blijken hoe important het is, dat de Negotie ter wederzijden werde gemaintineert, en geconserveert.

IS te remarqueren dat de menigte van soorten, de quantiteyt, en de waardye der Koopmanschappen, en Waren die uyt Vrankrijk naar Engelandt, en Hollandt werden gezonden, zeer considerabel is, alle welke Waren Manufacturen zijn, en gemaakt worden in verscheyde Steden, en Provincien van dit Koninkrijk, als te *Lyons, Tours, Parijs*, en andere Steden; en in de Provincien van *Forest, Auvergne, Bretagne, Normandie, Picardie, Champagne*, en andere Plaatzen meer, blijkende uyt de Articulen deze memorie annex, tot dien eynde opgesteld, om te vertoonē, dat de Commercie met onze Nabuuren niet alleen important is voor den Koning; maar ook zeer nut aan alle de Onderdanen in 't gemeen, ter oorzaak dat in de voorz. Manufacturen, en Fabriken van dien een oneyndelijk getal van Arbeytslieden en andere Persoonen worden geemployeert, die haar kost daar mede gewinnen, en middelen vinden om den Impost en andere Lasten aan den Koning te betalen, datze niet en zouden vermogen te doen indien de Commercie niet gemainteneert en geconserveert en wordt; maar ter contrarie tot zulken nootdriftigheid gebracht worden, datze haar broot zouden moeten bedelen, ofte haar geluk elders buyten dit Koninkrijk zoeken, en haar aldaar ter neerslaan:

alle het welke zekerlijk te beduchten is, indien de Engelse en Hollanders de Negotie quamen te verbieden, ofte onze inkomende Waren en Manufacturen, dieze uyt Vrankrijk trekken, merkelyk te bezwaren, die een ongelooftlike Somme jaarliks komen te bedragen, gemerkt zy-lieden haar niet vergenoegen datze hare eygen Landen daar van provideren, maar zenden noch een zeer groote quantiteyt naar verscheide verre gelegen Landen. Dat zodanige interdictie van Negotie ongetwijffelt volgen zal, bewijft het verbodt van eenige, en belastinge van onze andere Manufacturen by hen-lieden alrede gedaan, by zo verre men komt te persisteren in 't verbieden en belasten van hare Vruchten, Waren en Manufacturen, die de Franse uyt Engelandt en Hollandt trekken, die heel niet considerabel zijn, noch in comparatie ea mogen komen met die gene, die de Engelse en Hollanders uyt Vrankrijk gewoon zijn te komen halen, want zonder ons te stootten aan een memorie voor weynig tijdt aan den dag gekomen uyt de koker van sommige Persoonen, die genoegzaam betoonen het zelve om particuliere Interest gedaan te hebben, wanneerze willen begrooten de schade die Vrankrijk door de Negotie en het inbrengen van de vreemde Draperyen komt te lijden, door dien de zelve memorie van valscheden en suppositien opgevult is, daar doch met de volkomen waarheit bewezen kan worden, dat alle de Lakenen die uit Engelandt en Hollandt getrokken worden, waar in hare Manufacturye bestaat, niet boven twee en een half of ten hoogsten drie Millioenen in 't jaar beloop, en in tegendeel dat de Waren die zy uyt Vrankrijk trekken, die Somme wel tienmaal ophalen, gelijk uyt de volgende memorie en staet kan gezien worden; Zo dat daar uyt volgt, dat des Konings goude en silvere Munten om de betalinge der zelve Koopmanschappen te doen, niet en behoeft te worden vervoert, behalven dat de zelve buyten dit Koninkrijk minder als daar binnen doen, want de selve betalinge geschiedt veel gevoeglijker of door Wissel-brieven, ofte met Waren die de Engelse en Hollanders uyt Vrankrijk trekken, na dat yeder zijne gelegenthey is, en de faciliteyt van de Negotie hen aan de handt geeft. En is een slecht zeggen, dat echter de Vreemdelingen niet en zouden nalaten die Waren uyt Vrankrijk te trekken, dieze daar gewoon zijn te halen, als hebbende die grootelijks noodig, en niet kunnende missen, al ware het dat men in Vrankrijk de Negotie van vreemde Manufacturen quame te verbieden. Want het een yeder bekend is, dat de Vreemdelingen dan de Ambachts-lieden en Werk-lieden uyt Vrankrijk in hare Landen zouden zoeken te trekken, en aldaar de Manufacturye van de Waren en Stoffen en andere dingen, dieze nu in Vrankrijk komen halen, ofte van daar ontbieden, in hare Landen stabilieren, gelijkze alrede van verscheide Waren hebben gedaan, het welke niet en kan geschieden zonder merkelyke schade aan den Koning en zijne Onderdanen te doen, door de merkelyke verminderinge van des Konings gerechtigheden, die de zelve in 't uyt-gaan aan de Kroone betalen, en door de Neeringlooshey, die het zijne Onderdanen aanbrengt. Al het welke dan zeer considerabel wezende, mag noch daar by worden gevoegt, wanneer het inbrengen van de voorsz. Waren en Manufacturen van Hollandt en Engelandt in dit Koninkrijk verboden is, en dat de Engelse en Hollanders het inbrengen van onze Waren en Manufacturen in hare Landen en Havenen ook verbieden, gelijkze het zelve dan genoegzaam effectivelyk verboden hebben, dat de Onderdanen van den Koning ook van de Negotie tusschen haar en de Onderdanen van den Koning van Spanjen worden gepireert, door dienze hunne Waren derwaarts niet anders als door de Havenen van Hollandt en Engelandt kunnen zenden, het welke aan Vrankrijk tot groot nadeel moet komen te geyken, vermits de Retouren van de Waren die naar Spanjen gezonden worden, niet als in Goudt en Silver bestaan, welke beyde Materialen door dit middel in groote quantiteyt gemunt en ogemunt jaarliks in dit Koninkrijk gebracht te worden.

Staat van Waren en Koopmanschappen die uyt Vrankrijk
na Hollandt en Engelandt, jaarlijks worden verzonden.

1.	E n groote quantiteyt van effen en gebloemt Fluweel, effen en ge- bloemt Satijn, goude en silvere Lakenen, Armozijnen, en andere Zijde waren, die gemaakt worden te Lyons en in 't Lyonnais, voor meer als 2000000 in 't Jaar.	2000000
2.	Zijde-Lakenen, Taffetas, Pourdezoyen, Armozijnen, Moor van Goudt 'en Silver, Zijde Linten, en andere Zijde waren, die gemaakt worden tot Tours voor meer als 4 Millioenen in 't Jaar.	4000000
3.	Zijde Linten, Kanten, Passementen en Knoopen, die gemaakt worden tot Parijs, Roaan, S. Chamot, S. Estiene, in 't Jaar voor meer als	2000000
4.	Sargien die gemaakt worden tot Chalons, Chastes, Stermijnen die ge- maakt worden tot Rheims, Sargien van Amiens, Blicouft en andere plaatzen in Picardie, in 't jaar voor meer als	2000000
5.	Kaftoor-Hoeden, Vigogne-hayr en Wolle, die gemaakt worden in de Stadt en Voorsteden van Parijs, behalven die gemaakt worden tot Lions, Roaan en andere plaatzen in Normandie, in 't jaar voor meer als	1500000
6.	Pluymen, Draagbanden, Gordels, Hoedtbanden, Wayers, Kappen, Masquel, vergulde en geamailleerde Spiegels, Kaffen tot Horologes, Por- traits, Medailles, Tafels van Brazeletten en andere kleyne Waren, in 't jaar voor meer als	2000000
7.	Handtschoenen, die gemaakt worden tot Parijs, Roaan, Vendosme, Clermont, en andere plaatzen in 't jaar voor meer als	50000
8.	Sayette en wolle Garen, dat door heel Picardien wordt gesponnen, in 't jaar voor meer als	500000
9.	Aan Papier van allerley zoorte, dat gemaakt wordt in Avergne, Poitou, Limoyzin, Champagne, Angoulesme, en Normandie, in 't jaar voor meer als	2000000
10.	Aan Spelden en Naalden, die gemaakt worden in Parijs en Normandien, item houtte Kammen, en andere snuyfteryen, voor meer in 't jaar als	500000
11.	Aan Yferwerk, dat gemaakt wordt in Auvergne en elders, in 't jaar voor meer als	500000
12.	Aan Lijnwaat dat gemaakt wordt in Normandie, zo grove als fijne, daar van wordt naar Engelandt gezonden voor meer in 't jaar als	5000000
13.	Aan Meubelen, bestaande in Matrasfen, Bedden, Dekens, Overtrekzels, van Bedden van verscheyde stoffen en van Zijde, en verciert met Franje en anders in 't jaar meer als	1000000
14.	Aan Brandewijn, Citre, Azijn, werden verzonden in 't jaar meer als voor	1500000
	En zo veel aan Manufacturen, beloopende te zamen.	25000000

Boven de voorfz. Manufacturen worden noch jaarlijks aan Vruchten in Vrankrijk vallende, naar Engelandt en Hollandt ver, oert.

15. Wijnen van Gascogne, Xaintonge, Nantois en andere plaatzen op de Riviere de Loire, behalven de Franfe Wijnen die geladen worden tot Bordeaux, Rochelle, Nantes, Rouaan en andere plaatzen, welke Gasconze Wijnen, zoze na de voorfz. plaatzen niet gezond: worden, zouden ten meestendeels verderven en verlooren gaan, en worden aan Wijnen verzonden na de voorfz. plaatfen in 't jaar voor meer als 8000000
16. Aan Safraan, Pastel, Zeep, Honing, Amandelen, Olyven, Cappers, Pruymen en Rozijnen, in 't jaar meer als voor 2000000
17. Eyndelijk worden tot Macan noch geladen, als ook tot Rochelle, Brouage, en in de Eylanden van Re, en Oleron, 5 a 600 Schepen met Sout jaarlijks, en zo de Commercie quame verboden te worden, zouden de voorfz. Schepen haar cours naar Spanjen, en Portugaal, en van gelijken zouden de Wijnen en vruchten van Vrankrijk ons aan de hand gelaten worden.

De Staten der Vereenighde Nederlanden bespeurende dat Vrankrijk aan den Oorlogh wilde / hoewel noch onzeker waat / begosten nochmaals te denken op het vergrooten van hare Krijghsmacht / en het aanstellen van een Capiteyn-Generaal, en dezelfs instructie / als ook om upt te binden de onkosten tot de Militie / en ander Oorloghs-lasten; De Provincie van Uytrecht, bracht een Advijs ter Generaliteyt in / om te vermeerderen de Militie van dezen Staat / tot het getal van 120000 Man / en alsdan zou men de subsidien van alle bycemde alliantien, en auxiliare Troupen konnen besparen; doch dit nam geen boozegang: Die van Uytrecht fionden ook d'eerste met Hollandt toe / het verbodt van de Franse Wijnen / daar die van Zeelandt by wat tegen hadden. Ondertusschen ordineerden de Magistraten van Amsterdam, en Uytrecht mede / dat alle de Franse Koopluyden / en Vitamers 3 dagen na het overleveren van hare Lijsten / hun Franse verboden Waren / en Stoffen / moesten brengen ter plaatzen / daar hare Achtbaarheden 't zelve ordineerden. De Heeren Staten van Hollandt, &c. stelden ook weder in den Impost op Karossen, Wagens, Paerden, Speel-Schuyten, en het Passagie-geldt; ook deden dezelve Groot-Moog. Heeren Staten van Hollandt, by Plakkaat, alom verkondigen / Hoe dat zy goet gevonden hadden, tot meerder assureantie van de Capitalen, ten last van dat Landt, op Los-renten, en Interest loopende, 't gemeene Landt van yder gulden renten, of Intrest zal genieten een stuyver, dat is 5 ten hondert, blijvende midtsdien den Rentenier, of Houder van de Obligatie, in plaats van 4 ten hondert, trekken, 3 en 4 vijfdeparten, dat is, 3 guld. en 16 stuyv. 's jaars van 100 gulden capitaal, &c. Doch deze reductie ging niet booz; / dooz dien Hollandt koorts daar na genootzaait was een goede somma van penningen ey te nemen / een gedeelte op d'ordinari los-renten tegen 4 ten hondert in 't jaar / en een gedeelte op lijf-renten / en dat op

een of twee lijven / na adbenant / zo men wilde: ook wierdt hy ordonnantie bypheydt gegeven aan Booghden van Weeskinderen / om vooz een gedeelte van hare goederen / lijf-renten vooz haar / op Hollandt te mogen koopē.

Vrankrijk begon zich al meer en meer ten Oorlogh toe te rusten / gebuyken de veel Penningen / om Nijken en Landen tot hem te trekken; met Keulen trachte hy den Rijn, en met Luyk de Mase te stuyten / om van die kant de Koophandel uyt Duytschlandt op Nederlandt te stuyten: ook zocht Vrankrijk Sweden, dooz een subsidie van tweemaal hondert duyzent Nijksdaalderz van de Triple Alliantie af te trekken / en hun ten dienst te staan / of ten minsten zich / in den Oorlogh neutraal te houden. Veel gelt / eenige meynen wel 6 Milioenen, wierdt ook op 't laast van 't Jaar 1671 / uyt Vrankrijk naar Engelandt ober gevoert / om aldaar een aanzienlijke Scherps-Bloodt uyt te rusten; mede wierden Franse Commissarissen in der Elzas gezonden / om den staat van dat Landt / en de probiand van Bzoodt / die daar 's Winters te krijgen was / op te teykenen.

Cusschen den Keurvorst van Keulen, en die Stadt was noch geen vrede te maken; den Keurvorst wilde tot Arbiters hebben den Keyzer, en die van den Westfaalsen Kreyts; de Keulenaars waren ook wel tot den Keyzer, maar in plaats van Westfalen (wiens Bisschop zy niet veel toe betrouwdē) tot de Heeren Staten Generaal genegen: den Keurvorst begeerde dat het Nederlants Regiment van Bamphield ('t geen hy Uytheemse Krijghs-macht noemde) uyt de Stadt zou vertrekken. Hier toe porde den Fransgezinden Bisschop van Straasburgh, die van de Stadt Keulen, dapper aan / maar wierdt wepnigh geacht / dooz dien men met 'er daadt bevondt / dat hy / gelijk ook den Bisschop van Munster, onder sehjn van den Vrede te bevoorden / die t'elkens met nieuwe questien in te byngen / weder om siet. Ondertussen geraakte het Stift Keulen al meer en meer vol Fransē, zoo dat den Keyzer een Commissie zont aan den Bisschop van Munster, om den Keurvorst van Keulen te insinueren / dat hy geen meer Fransē in 't Keyzerrijk zou doen komen / etc. want hy had al in de Maant Augustus 1671. als Prins van Luyk, toegestaan / tot groot misnoegen der Luykenaars, dat de Fransē in Luykerlandt byz Leger mochten neemen. De Fransē zonden nu veel toeboer van Krijghs-tuygh / de Rivier de Moesel af in den Rijn, en zoo voorts in 't Stift Keulen; 18 zware Stukken quamen tot Bon, Residentie-plaats van den Keulens Keurvorst, en men duchte dat den zelven het ooge wel op Rijnberk mocht hebben / ter pzetensie van een oude questie. Omtrent deze tijt was d' Hr Cornelis de Wit, Ruart van Putten, &c. van wegen den Vereenighden Nederlandtsen Staat, met het Staten Jaecht ook tot Keulen gezonden / om den Vrede te helpen bevoorden / maar vertrok wederom van daar.

Den Koning van Vrankrijk, om zjn ooghwit te bereyken / zondt vast geheele troupen Volk na 't Stift Keulen af / zoo dat hy dat gantse Bisdōm, genoegh / als in possessie nam / en dit alles met toestaan van dien Keurvorst, de welke zjn Stadt Nuys, aan de Fransē in ruymde / die zy datelijck begonden te versterken / en lieten / met Frans gelt / in koopē heele blotten Dennenhout / om

aldaar een Citadelle en Magafijn op te bouwen/ doende/ om plaats te maken/ hier toe/ veele Hupzen af brycken/ en voorzagen hun Magafijn met 400 vaatjes Boſtkruyt/ Kogels/ etc. lieten volk daar veel Bakt-obens zetten/ om dagelijks booz 12000 Menſchen bzoodd te bakken/ tot het welke zy kroozn genoegh/ in boozraat op kochten/ want gelt was by de Franſe geen gebrek: te Bon lieten zy Plakkaten aan ſlaan/ met den Titel/ Ordonnance du Roy, &c. Den Vorſt van Nieuburgh, van ander geboelen zijnde als den Keurvorſt van Keulen, verzocht hulpe aan de Vorſten des Rijks, dewijl het hem niet mogelijk was/ om de Franſen upt zijne onvaſte plaatzen/ en onbermogende Landen/ te konnen houden: men probeerde doen een vliegende of gierende Schipbzugh (gelijkt die te Nimwegen) by Bon, op den Rijn, maar men vondt die niet bequaam/ om 500 Kuyters te gelijkt over te zetten. Al dit uſtelen der Franſen in het Biſdom Keulen, en daar ontrent/ ſtont den Keyzer, Brandenburgh, en veel Vorſten des Duytſen Rijks gants niet aan/ en byzonderlijkt den wakkeren Grave de Monterey, hy dede de Muuren en Poorten van Aalſt, een luſtig vermakelijkt Stedeken in Vlaanderen, op de grenſen der Franſe conqueſten gelegen/ om dat het te onſterk was/ neder werpen. Hy reysde ook (dooz dien veele Franſen na de Landen van Over-Maze, quamen af zalken) na Roermonde, St. Stevens Waert, Venlo, Erkelens, en 300 over Limborgh wederom na 't Brabands Hof, ſtellende over al goede ordze op alles; alhoewel den Koning van Vrankrijk aan de Koninginne van Spanjen beloofst had/ dat hy niets tegen Spanjen zou ondernemen/ gedurende de minder-jarigheyt van den Spaanſen Koning, vergumende noch een Jaar tijdt/ tot het afdoen van de Nederlandſe grenzſcheppinge tuſſchen hun beyden/ doch op boozwaarde/ dat Spanjen zich niet en zou bemoejen met den Oorlogh/ die Vrankrijk mocht konnen te voeren/ tegen die gene die het dan mocht zijn. Den Prins van Vaudemont begaf zich in dienſt der Spaanſe Nederlanden, en den Franſen Koning dede noch al in veele naburlge Landen ſterk Volk werben/ maar de Switſerſe Cantons van Bern, verboden den Colonel Erlach zijn Regiment Paerde-volk/ in haar gebiedt/ booz Vrankrijk te werben; doch deze kregen 2000 Italianen onder Sr. Magalotti; gelijkt ook den Hertogh van Mommout, een Regiment Engelle aldaar/ ten dienſt van Vrankrijk, begon aan te nemen. Men handelde mede met eenige Engelle om 500 Kuyters en Paerden van daar over te voeren; beloobende aan de Officiers/ booz yder toegeruſt Kuyter/ die men in Vrankrijk bzacht/ 25 goude Jakobuſten.

De Heeren Staten der Vereenighde Nederlanden nu meer en meer bebindende/ dat alle middelen te vergeefs wierden aangelept/ om den Koning van Vrankrijk te bewegen/ tot het aſſchaffen der zware en ondraagelijke laſten op de Hollandſe etc. koopmanſchappen en Schepen/ deden dan eyndelijkt aſkondigen het volgende:

PLAK-

P L A K K A A T

Van 't Verbodt van de Franse Koele Wijnen, Aziijnen, Kanefassen, Papieren, en Kastanien.

DE Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, Allen den genen die dezen jegenwoordigen zullen zien ofte hooren, lezen, Salut. Doen te weten, Alzo Wy om verscheyde importante, en pregnante redenen, voor den dienst van den Lande, tot bevorderinge en vermeerderinge van de Neeringen binnen de Steden van de respectie Provincien, profijtabel, dienstig en noodig hebben gevonden, dat voortaan mede geene Franse Koele-Wijnen, Aziijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien, van wat soorte die zoude mogen wezen, van buytea in deze Landen zullen mogen werden ingebracht, verkocht, gekocht ofte geconsumeert. **Z O I S T**, dat Wy ordonneren, statueren, en wel expresselijk interdiceren by dezen, dat niemandt, van wat staat, qualiteyt ofte conditie hy zoude mogen zijn, na de publicatie dezes, die geschieden zal den 11 November 1671. toekomende, Nieuwen stijl, 't zy over Zee, langs de stroom: en ofte Revieren, nochte per Assé te Lande, in, en onder het gebiedt van dezen Staat zal mogen inbrengen, in groote ofte kleyne fustagie, ofte pakken, eenige Franse Koele-Wijnen, Aziijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien, hoedanig die zouden mogen wezen, op poene, dat de Koopluyden en Factoors, de welke de voorsz. Wijnen, Aziijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien doen inbrengen, ofte ook lossen, inslaan, ofte in hare Pakhuysen ontfangen, niet alleen zullen verbeuren de voorsz. Franse Koele-Wijnen, Aziijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien, over Zee, langs de Revieren of per Assé, door henluyden gedaan inbrengen, lossen, inslaan of in hare Kelders ofte Pakhuysen ontfangen, maar boven dien op yder stuk ofte Vat Franse Koele-Wijn en Aziijn 't zy groot ofte kleyn, midtsgaders yder pak Kanefassen, Papier en Kastanien mede groot of kleyn, nocheen zomme van 600 gulden.

Voorts interdiceren en verbieden Wy wel expresselijk by dezen, allen Schippers, Stuur-luyden, en Matrozen, midtsgaders Wagen- en Karre-luyden, in hare Schepen, Schuyten, Ponten, Wagens, ofte Karren te ontfangen, om in deze Landen over te brengen eenigerhande Franse Koele-Wijn, Aziijn, Kanefassen, Papier of Kastanien, in hoedanige fustagie, ofte pakkagie die zoude mogen wezen, op de verbeurte van 100 gulden op yder stuk Franse Koele-Wijn ofte Aziijn, midtsgaders yder pak Kanefassen, Papier en Kastanien, 't zy kleyn ofte groot, 't welk by hen-luyden te Water of te Lande, in en onder ons gebiedt zal ingebracht werden, voor welke boete de Schepen, Schuyten, Wagens, Karren, en Peerden zullen werden verklaart te wezen verbonden en excutabel; en indien de voorsz. boete van de Schepen, Schuyten, Karren, Wagens, en Peerden, ofte uyt de Goederen van de voorsz. Contraventeurs niet en kunnen werden geconsequiert, zo zullen de zelve Contraventeurs over de voorsz. misdaden exemplaarlijk aan den lijve, ten minsten by openbare geesselingē gestraft werden; maar indien yemandt van de voorsz. Schippers ofte Voerluyden konden bewijzen, dat de voorsz. Franse Koele-Wijnen, Aziijnen, Kanefassen, Papier, ofte Kastanien buyten zijne kennisse zoude mogen wezen ingescheept, ofte opgeladen; zo zullen echter, en des niet tegenstaande zy-luyden de voorsz. boeten moeten betalen, maar wederom daar tegens haar regres hebben en behouden, ten laste van die gene, de welke de voorsz. Franse Koele-Wijn, Aziijn; Kanefassen, Papier ofte Kastanien hebben ingescheept ofte

opgeladen; en indien het mocht gebeuren, dat niet tegenstaande Ons voorfz. Verbodt, echter bedektelijk eenige Franfe Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefaffen, Papier of Kaffanien onder ons gebiedt mochten wezen ingebracht, Zo verbieden Wy alle Binnelands-Vaarders, Markt-Schippers en Voerluyden, de voorfz. Franfe Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefaffen, Papier of Kaffanien, van buyten ingekomen, te vervoeren van de eene Provintie, Stadt ofte Plaatzte na de andere, op gelijke boete en ftraffe, als hier vooren ten aanzien van de eerfte Inbrengers is geftatuceert; en indien het voorfz. feyt door eenige Markt ofte Beurtt-Schippers werdt begaan, boven dien van hare refpective Veeren te worden gedeporteert.

Van gelijken, zo verbieden Wy aan alle particuliere ofte geprivilegeerde en be-eedigde Arbejders haar te laten gebruyken, om eenige van de voorfz. Franfe Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefaffen, Papier of Kaffanien, te helpen lossen, ofte met Sleden ofte Vlotfchuyten te vervoeren, op gelijke boete en ftraffe als hier vooren tegen de Schippers, en Voerluyden zijn gedecreteert, en boven dien, indien de voorfz. Arbejders zijn in Eedt ofte dienst van Steden ofte Collegien, daar van te werden gedeporteert.

En ten eynde de voorfz. Schippers, Wagenaars, en Arbejders van dezen Onzen Plakkate volkomene keuniffe mogen bekomen, zo werden alle Hooftluyden en Overluyden van de Binnelands-Vaarders, Voerluyden, en Arbejders gelaft, een yeder van den inhoudt dezès te adverteren en informeen, en ondervindende, dat dezen Plakkate door yemandt werdt overtreden, daar van aan de refpective Officieren, en Magiftraten in de Steden, en ten platten Lande te geven behoorlijke advertentie.

Dan gemerkt noch een groote quantiteyt van Franfe Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefaffen, en Papier, onder de Koopluyden en Ingezetenen dezer Landen, in voorraadt is; Zo hebben Wy om de fchade Onzer Ingezetenen, zo veel doenlijk te voorkomen, de zelve gepermitteert, om de Franfe Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefaffen, en Papier, de welke onder hen-luyden in voorraadt zijn, te mogen verzenden, beneficieren, consumeren en verkoopen, van nu af tot den leften April 1672 incluys, en langer niet.

Ordonneren voorts, dat naar den voorfz. laaften April 1672 niemandt van Onze Ingezetenen binnen het reffort van dezen Staat, zal mogen verkoopen, koopen, vereeren, wechgeven, aan nemen, vermangelen, ofte op eenige andere manieren alieneren, ofte ook ter flete consumeren, directe'lijk, ofte indirecteljk in eeniger maniere, eenige Franfe Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefaffen, Papier, en Kaffanien, in groote, ofte kleyne quantiteyt, op de verbeurte van alle de voorfz. Franfe Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefaffen, Papier en Kaffanien, die na den voorfz. tijdt by yemandt verkocht, gekocht, vereert, aangenomen, vermangelt, ter flete geconsumeert, ofte op eenige andere manieren gealieniert zullen werden, en boven dien een boete van 600 guldens op yeder Stuk, en 200 guldens op yeder Tonneken Franfe Koele-Wijn, Azijn en yeder Pak Kanefaffen, Papier en Kaffanien groot of kleyne, dat naar den voorfz. tijdt verkocht, gekocht, vereert, aangenomen, vermangelt, gealieniert, ofte ter flete geconsumeert zal zijn, zo wel by den Verkooper als Kooper, Gever als Nemer, ofte de gene die de voorfz. Franfe Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefaffen, Papier, en Kaffanien gefleten, als die de zelve ter flete gehaalt, ofte geconsumeert zullen hebben; ordonneren en statueren, dat boven de voldoeninge der voorfz. boeten die gene die haar met het flijten ofte ter flete te verkoopen in het groote ofte kleyne van Wijnen, Azijnen, Kanefaffen, Papier en Kaffanien, komen te generen, hare Neeringe zal werden geinterdicteert voor den tijdt van een jaar en ses weken, voor de tweedemaal voor altijdt, en voor de derdemaal infaam verklaart, en voorts uyt het gheele reffort en gebiedt van den Staat der Vereenigde Nederlanden gebannen zullen werden, en dat die gene, de welke de boete niet en kan

betalen , arbitraalijk aan den lijve , ten minften by openbare geeffeling zal werden geftraft , en werden de refpective Officieren , der zelve Substituten en Dienaars in de Steden , en ten platten Lande geauthorifeert , om nauwe onderzoek te doen , of naar den voorfz. tijdt , by yemandt eenige Franfe Koele-Wijnen , Azijnen , Kanefaffen , Papier of Kaftanien , gekocht , verkocht , vereert , aangenomen , vermangelt , gealieneert , ofte ter flete geconfumeert zullen werden.

Behoudelijk , dat ingevalle eenige Kooplyuden of Handelaars eenige Franfe Koele-Wijnen , Azijnen , Kanefaffen , Papier of Kaftanien , jegenwoordig onder haar zoude mogen hebben , de welke zy tuffchen dit , en den voorfz. laaften April toekomende , niet zouden mogen hebben geconfumeert , ofte verzonden , de zelve gehouden zullen zijn de voorfz. Franfe Koele-Wijnen , Azijnen , Kanefaffen , Papier en Kaftanien aan te geven aan de Magiftraat van de Plaats , daar de voorfz. Franfe Koele-Wijnen , Azijnen , Kanefaffen , Papier of Kaftanien zijn leggende , en de zelve te brengen ter plaatze die daar toe door de Magiftraat zal zijn aangewezen , welke aanwijzinge de refpective Collegien ter Admiraliteyt ten beften zullen hebben te bezorgen , en dat de zelve Franfe Koele-Wijnen , Azijnen , Kanefaffen , Papier en Kaftanien , aldaar zullen moeten verblijven onder de opzicht van de Magiftraat van de zelve plaats , by de welke de Sleutels van de voorfz. te defigneren plaatze zullen moeten blijven berufen , in voegen dat niemant tot de voorfz. te defigneren plaatze , ofte tot de Goederen daar in berustende acces zal konnen of mogen hebben , dan ten overftaan van den Officier van de voorfz. plaatze , of andere vertrouwde Perfoonen , die daar toe by den zelve Officier fpecialijk zullen zijn geauthorifeert , dat ook niemant de voorfz. Wijnen , Azijnen , Kanefaffen , Papier of Kaftanien , in ofte byt de voorfz. gedefigneerde plaatze zal mogen reppen , roeren , lichten , ofte ook buytens Landts verzenden , dan met volkomen kenniffe van den voornoemden Officier , of de voorfz. vertrouwde Perfoonen by hem fpecialijk daar toe gecommiteert , en dat daar nevens aan de Magiftraat van de plaatze , daar de voorfz. Wijnen , Azijnen , Kanefaffen , Papier en Kaftanien berustende zijn , zal moeten werden aangegeven de quantiteyt van de voorfz. Wijnen , Azijnen , Kanefaffen , Papier en Kaftanien , die verzonden zullen werden , de Perfoon aan wie , en de plaatze na de welke de voorfz. Wijnen , Azijnen , Kanefaffen , Papier en Kaftanien vervoert zullen werden , en dat de voorfz. Verzenders van de zelve Wijnen , Azijnen , Kanefaffen , Papier en Kaftanien , noch daarenboven Borge zullen moeten ftellen tot de waarde van de zelve Wijnen , Azijnen , Kanefaffen , Papier en Kaftanien toe , van dat die effectivelijk zullen werden gebracht ter plaatze , en aan den Perfoon , naar , en aan de welke die zijn gedefteineert , en de zelve Borgtochte zuiveren , ten langften binnen den tijdt van acht dagen , na dat de Schipper de voorfz. Wijnen , Azijnen , Kanefaffen , Papier en Kaftanien uytgevoert hebbende wederom hier te Lande zal zijn gearriveert , en dat by faute van dien , die gene die de voorfz. Wijnen , Azijnen , Kanefaffen , Papier en Kaftanien aangegeven hebben om te vervoeren , midtsgaders ook de voorfz. Borgen zullen moeten werden geexecuteert , voor de waarde van de voorfz. Wijnen , Azijnen , Kanefaffen , Papier en Kaftanien , en daar op , midtsgaders tegens de voorfz. Aangevers geprocedeert , als tegens Contraventeurs van dezen onzen Plakkate , dat voorts de voorfz. Aangevers of de voorfz. hare Borgen , de zuivering van de voorfz. Borgtochte zullen moeten doen , met aan het Collegie ter Admiraliteyt , onder welkers reffort de voorfz. Wijnen , Azijnen , Kanefaffen , Papier en Kaftanien buyten 's Landts gezonden zullen wezen , binnen den voorfz. tijdt te exhiberen , de verklaringe van de Magiftraat van de Plaats , op de welke die aangegeven en gebracht zijn , mede brengende dat dezelve Wijnen , Azijnen , Kanefaffen , Papier , en Kaftanien , geladen in zo een Schip , van zo een Schipper , door zo een Per-

foon verzonden, en aan zo een Perfoon geadresseert, waarlijk . en effectivelyk aldaar gekomen, en aan zo een Perfoon geleverd zijn, midtsgaders aan de gemeite Collegien ter Admiraliteyt te presenteren de Schipper en zijne Knechten of Matrozen, de voorz. Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien vervoert hebbende, de welke gehouden zullen zijn te verklaren onder eede solemneel aan 't gemelde Collegie te presenteren, dat zy zodanige Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier, en Kastanien, op zodanigen tijdt uyt zodanigen Pakhuys, in zodanigen plaatze op ordre van zodanigen Perfoon hebben ingeladen, en die zelve Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien, op zodanigen tijdt, in zodanigen plaatze, aan zodanigen Perfoon wederom hebben over geleverd, alles op de confiscatie, peynen en boeten hier vooren uytgedrukt,

Wijders zo hebben Wy verboden en geinterdiceert, alle gezwooren Makelaars, naar den voorz. laatsten April 1672 toekomende, te veylen, of te staan over eenige Verkoopinge, vermangelinge of alienatie van eenige Franse Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien, maar zo wanneer hen-luyden eenige partyen werden aangeboden, om te Koopen ofte Verkoopen, zullen zy-luyden gehouden zijn 't zelve den Officier van de plaatze aan te geven, op verbeurte van haar Officie, en daar-en-boven een boete van 600 guldens op yeder Stuk, Vat ofte Pak, groot ofte kleyn, dat door hen-luyden werdt verzwegen, ingekocht, verkocht, vermangelt ofte gealieneert.

Alle de voorz. boeten te appliceren ten profijte van de Officieren die de aanhalinge of calange eerst zullen komen te doen; Waar toe de Regenten van de Godtshuyzen mede by dezen werden gequalificeert en geauthoreseert, die in zulken gevalle de geheele boeten, ten profijte van de Godtshuyzen zullen genieten.

Voorts zo werden niet alleen de voorz. Officieren, der zelve Substituyten en Regenten van de Godtshuyzen geauthoreseert om de calange, aanhalinge en bekeuringe te doen, maar ook de respectie Advocaten Fiscaals, Commizen Generaals, en particuliere Commizen ter recherche in de Steden en Zee-gaten, specialijk gelast goede voorzorge te dragen, en wel toe te zien, dat geene Franse Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier of Kastanien ter Zee, langs de Revieren, ofte Plaatzen te Lande werden ingebracht, maar alle zodanige Waren, zonder eenige conniventie aan te halen, op te brengen, en te stellen ter judicature van de respectie Collegie ter Admiraliteyt, en om een yder te animeren tot het ontdekken van deze contraventie, zo zal die Aanbrengers ofte Aanhaalders werden toegevoegt de helft van de Franse Koele-wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien, de welke zullen werden geconfisqueert, en de helft van de boete daar inne yemandt zal werden gecondemneert, blijvende de wederhelft ten behoeve van de voorz. Officieren, die de calange eerst zullen hebben gedaan, en zullen daar-en-boven de voorz. Aanbrengers vry zijn van de boete, daar inne zy volgens het vooren-staande Ons verbodt zouden mogen zijn vervallen, schoon de zelve Aanbrengers mede Contraventeurs zouden mogen zijn geweest; Welverstaande dat niemandt voor zodanigen Aanbrenger geconfidereert, en daar door van de voorz. confiscatie en verdere boete bevrijdt zal werden, als alleen die geene, die de voorz. verboden en verduysterde Goederen en Koopmanschappen aan 's Landts Officieren zal hebben aangebracht, voor en aler dat eenige van de zelve Officieren haar zullen hebben getransporteert op, aan, ofte ontrent de Schepen, of andere plaatzen, daar in eenige verboden Waren, Goederen ofte Koopmanschappen verduystert zouden mogen zijn, en niet die geene de welke de voorz. verbode ofte verduysterde Goederen, of Koopmanschappen komt aan te geven of te openbaren, zo wanneer de voorz. Officieren albereyds op, aan, of ontrent de voorz. Schepen of Plaatzen gekomen zouden mogen zijn.

En ten eynde de voorz. Franse Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien

staniën hier te Lande inkomende, niet plotzelyk mogen werden geconfisqueert, maar dat alomme van dezen Onzen Plakkate kennisse en advertentie gegeven en genomen, ook dezen aangaande ten aanzien van den tyd van de publicatie, een egale en eenparige voet gehouden mag werden. ZO IST: Dat Wy geordonneert en gestatueert, ordonneren en statueeren by dezen dat de publicatie van dezen Onzen Plakkate zal werden gedaan in alle de Provincien, en het ressort van de Generaliteyt, op Woensdag aanstaande en acht dagen, die wezen zal den 11 November toekomende Nieuwen-stijl, met deze Onze expresse meyninge en verstande, dat indien de voorsz. publicatie op eenige Plaatz ofte Plaatzten, wat vroeger of later zoude mogen wezen gedaan, het dien niet tegenstaande in rechten daar vooren gehouden, en de voorvallende zaken even en in dier voegen gehandelt, gereguleert, en by Sententie getermineert en gedeceideert zullen moeten werden, als of de voorsz. publicatie aldaar specialijk mede ten voorsz. dage gedaan was geweest, en by zo verre naar den voorsz. 11 November, dato van de voorsz. publicatie, tot den 23 December 1671. Nieuwe-stijl incluys, binnen de Zee-gaten dezer Landen zouden mogen komen te arriveren, eenige Schepen, in de welke eenige Franse Koele-Wijnen, Aziijnen, Kanefassen, Papier of Kastaniën mochten wezen geladen, dat in zulken kas de voorsz. Koele-Wijnen, Aziijnen, Kanefassen, Papier en Kastaniën, met de zelve Schepen of wel in andere overghecheept zonder betalinge van 's Landts inkomende of uytgaande recht uyt de zelve Zee-gaten naar andere Landen zullen moeten werden vervoert, zonder dat de voorsz. Koele-Wijnen, Aziijnen, Kanefassen, Papier en Kastaniën, anderszints gerept ofte geroert, veel min aan Landt gebracht, of aldaar opgelecht, of de Stroomen ofte Wateren opgevoert zullen mogen werden, op pœne dat de zelve niet alleen zonder eenige conniventie, of dissimulatie zullen werden geconfisqueert, maar ook dat dienhalven jegens de Contraventeurs van dezen Onzen Plakkate met de uysterste vigeur geprocedeert zal worden; Authorizeren voorts de respectieve Collegien ter Admiraliteyt, om ter plaatze, alwaar de Schepen uyt de Zee inkomende, het Anker laten vallen, zo wanneer aldaar eenige Schepen nevens andere Goederen mede met Wijnen, Aziijnen, Kanefassen, Papier en Kastaniën geladen, zouden mogen komen in te vallen, van den dag van de publicatie van dezen Onzen Plakkate, en zulks van de voorsz. 11 November toekomende af, tot ses weken naar den voorsz. 11 November, en also tot den voorsz. 23 December 1671 Nieuwe-stijl incluys, een getrouw en bequaam Persoon te zenden, om wel toe te zien, dat ten aanzien van de voorsz. Schepen en Goederen, den inhoudt van dezen Onzen Plakkate exactelyk en punctuelijk werde nagekomen: Dat voorts alle Franse Koele-Wijnen, Aziijnen, Kanefassen, Papier en Kastaniën, die na het verloop van de voorsz. ses weken, en zulks na den voorsz. 23 December 1671. toekomende Nieuwen-stijl binnen deze Landen gebracht zouden mogen werden, effective confiscatie, en de Persoonen haar daar mede bemoeeyt hebbende de verdere penen in den voorsz. Plakkate ge-exprimeert, subjeet zullen zijn.

Ordonneren en lasten voorts wel expresselyk de respectieve Collegien ter Admiraliteyt, en alle andere Rechteren en Justiciëren van den Lande, die over den inhoudt van dezen Onzen Plakkate Recht en Justitie zoude mogen komen te administreren, de goede handt daar aan te houden, en doen houden, en ook zo veel in haar is bezorgen, dat dit jegenwoordig Ons Plakkaat naar zijne forme en inhoudt, punctuelijk en precizelyk geobserveert en nagekomen, ook naar den klaren Text van 't zelve by de gemelte Collegien, en alle andere Rechteren en Justiciëren van den Lande recht gedaan werde, zonder op pretext van ignorantie of eenige andere voorgewende exceptien daar van in eenige deelen te devieren, ofte de dispositie van dezen Onzen Plakkate in eniger hande manieren te luxeren, veel min haar aan te matigen eenig oordeel over de rechtmatigheyt, ofte onrecht-

rechtmatigheyt van 't geen daar by is ter neder gestelt, ofte daar uyt by gevolge eenige conjecturen te formeren van Onze apparente intrinsique meyninge, maar precizelijk en punctuelijk naar de letter op te volgen de dispositie daar inne klaarlijk uytgedrukt, en dien volgende particulierlijk mede van den voorsz. 11 November toekomende af, alle Franse Koele-Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien buyten te houden, ofte wederom in manieren vooren verhaalt te doen uytvoeren, midtsgaders alle zodanige der voorsz. Wijnen, Azijnen, Kanefassen, Papier en Kastanien, als naar den voorsz. 11 November toekomende, Nieuwe-stijl, anders dan om wederom in manieren vooren verhaalt uyt de zelve Zee-gaten daar die in gekomen zijn, met de zelve Schepen, of in andere Schepen overgescheept, over Zee te werden verzonden, gerept, geroert, ofte ook aan Landt gebracht, opgeleyd, ofte de stroomen en wateren opgevoert zouden mogen werden, ofte die naar de voorsz. 23 December toekomende mede Nieuwen-stijl, in de Zee-gaten dezer Landen inkomen zullen, effectivelijk te confiscueren, en daar over ook te adjudiceren de volle boete zonder eenige verschooninge, mitigatie of exceptie. Ontbiedende en verzoeken derhalven de Heeren Staten, Gecommitteerde Raden, en Gedeputeerde Staten van de Provincien respective van Gelderlandt, en 't Graaffschap Zutphen, Hollandt en West-Vrieslandt, Zeelandt, Utrecht, Vrieslandt, Over-Yffel, midtsgaders Stadt Groeningen en Ommelanden, en allen anderen Justicieren en Officieren van de zelve Landen, dat zy dezen Onzen Plakkate aanstondts na de receptie, of immers uyerlijk op den voorsz. 11 November toekomende alomme doen verkondigen, publiceren en affigeren in alle plaatzen daar zulks van nooden wezen zal, en men gewoon is zodanige publicatie en affixie te doen. Lasten en bevelen voorts de Raden ter Admiraltey, d'Advocaten Fiscaals, midtsgaders Lt. Admirals, Vice-Admirals, Kapiteynen, Officieren en Bevelhebberen, als mede de Commissarizen en Commizen ter Recherche, zo in de Zee-gaten als elders, dezen Onzen Plakkate na te komen, en te doen nakomen, procederende, en doende procederen tegens de Contraventeurs van dien, zonder oogluynge, faveur, dissimulatie, ofte verdrag, want Wy zulks ten dienste van den Lande, en ten beste van de goede Ingezetenen van dien, bevonden hebben te behooren.

Aldus gedaan en gearresteert onder Onzen Cachette, Paraphure, en de Signature van Onzen Griffier, In den Hage den 2 November 1671. Was gearapheert, *Isb: van Viersen, vt.* Onderstondt, Ter Ordonnantie van de Hoog-gemelte Heeren Staten Generaal. Getekent, *Gasp. Fagel.* Zijnde op 't spatium gedrukt het Cachet van haar Hoog-Mog. op een rooden Ouwel, overdekt met een papieren ruyte.

Den Inhoudt van 't boozgaande Plakkaat wierdt van de Vereenighde Staten ober gezonden aan den Grave de Monterey, Gouverneur der Spaanse Nederlanden, en de middelen aangewezen / hoe men dit zelve zou uytboeren. Men dede ook de Grense-steden, als Doesburgh, Wesel, Rijnberk, &c. met meerder Guarriuzoen boozzien: men stelde vast om by proibitie 72 Oozloghschepen / behalven de Zanders en Galsoots / tegen 't Doozjaar te verbaerdigen; ook eenige Bootsgezellen en Pont-gasten aan te nemen / die bequaam waren om met Geschut om te gaan / en de stromen / den Rijn, Mase, Waal, &c. bekent waren. Den Raadt van Staten zondt ook haar advijs af / aan alle de Vereenighde Provincien, en daar nebens een boozslaght / om met den eersten noch 14000 Man te boet / en 6000 Ruyters te doen werben; benebens een
staat

staat van de Militie / hoe veel / en wat tot de bezetting van alle de Frontieren en 't oberfchot / van node was. Eenige Provincien en Leden gaben booz / en wezen aan / dat men zommige Steden en Sterkten / dooz het onder water te zetten / van 't omleggende Landt / zonder / of met weynigh Guarnizoen / zou konnen bewaren / als mede met het onbrykbaar maken van de Dijken en Wegen naar de zelve toe gaande. De Overften en Hooft-Officiere gaben haar confideration op dit en andere punten / den staat van Oorloghe rakende / mede ober. Den Heer Velt-Marfchalk Wurts quam ook weder uyt Holfteyn, en met hem / eenige erbaren Officiere, tot den dienst der Vereenighde Nederlanden. Men confereerde in den Hage nu zeer ernstigh met Don Emanuel de Lira, Spaansen Afgezant, en eenige andere Ministers, dat aan Vrankrijk groote jaloufye gaf.

Het begon in Europa dapper te woelen; den Franfen Minister Pompone quam uyt Sweden wederom te Parijs, en wierdt haast van den Marquis de Vaubrun van daar gevoigt / naar dat Monfr. Courtin in die zelve qualiteyt aldaar gekomen was; deze dede te Stokholm, aan 't Sweedse Hof, zijn uiterste vermogen / onder zeer schoone beloften / om dat Rijk te bewegen / dat het zich mede in den toekomenden Franfen Oorlogh wilden in laten / maar dit wierdt rondt af geflagen / met een antwoort / Dat Sweden zich, gedurende de minder-jarigheyt van dien Koning, en voor al in het Jaar 1672, in geenderley Oorlogh zoude vermengen. Dit zepden zy ook aan de Spaanse Ministers, doen ter tijdt daar zijnde / en verzekerden mede / by 't Verbondt / met de Vereenighde Nederlanden gemaakt / vast te willen blijven / verklaarden daar nevens / dat zy hare Hoogh-Mog: Afgezant, den Heer Hairen, met lief / aidaar te gemoet zagen; maar met den Koning van Engelandt handelende Vrankrijk zeer heymelyk / tot naedeel der Vereenighde Nederlanden.

Op den 17 December 1671. wierdt in 's Gravenhage gefloten een nieuwe en vaste Ligue Defenfive, tuffchen de Keyzerlijke Majesteys Ministers, Don Emanuel de Lira, Gezant wegen Spanjen, en de Gevolmachtighde van hare Hoogh-Mog: de Heeren Staten der Vereenighde Nederlanden, den Inhoudt hier van wierdt stil gehouden / en naar Wenen en Madril afgezonden / welker Ratificatien daar na ook gevoigt zijn: In Brabant, en Vlaanderen was men hier ober wel genoeght / dooz dien men hoe langhs hoe meer bemerkte / dat de Tractaten tot Rijfel ober de Grenze-fchepding / tuffchen Vrankrijk, en de Spaanse Nederlanden, by wederzijds Gevolmachtighden / aldaar aangelept zijnde / ten achteren liepen / en tot geen gewenscht eynde stonden uyt te vallen.

De Stadt Keulen scheen nu het ooghwit te zijn daar den toekomenden Oorlogh verhandelt wierd / want Vrankrijk alreede met dien Keurvorft in een verstant gekomen / wierd dat gantse Stift, dooz de menighte inkomende Franfen overloopen / en zagh haar verderf te gemoet / veel krijghsdrangh wierd in / en uyt die Stadt gevoert na Nuys, dat de Franfen vast dapper versterkten / en esberg: Binnen Keulen kriede het van alderley flach van volck. Hier zagh men de Nuntius van den Paus, de Gezanten van den Key-

zer, van den Duytsen Krejts, Duc de Verjus wegens Vrankrijk, den Hertogh van Lottaringen, de Prins de Vaudemont, de Bisschop van Munster, en die van Straasborgh, pder zijn best doende / om zijn ooghwit te berepken / doch met Vrankrijk, en den Keulsen Keurvorst was het al getroffen / maar zijnde noch te vboegh / om de Stadt Keulen eenige dadelijkheyt aan te doen / vondt haar die Stadt (die niet anders vooz had / als haar wettige Privilegien staande te houden) in groote ongelegentheyt / want haar Keurvorst, met de welke zy in verschil waren / opgehitst door de Fransen, dzong sterck aan / dat zy het Nederlands Regiment Krijghsvolks / onder den Colonel Bamphield, als zijnde uptheemse Militie / en buypen 't Rijck / eerst zouden doen uptrekken / aler hy tot eenigh verdragh wilde komen / en dat men haar wederom Rijck-Krijghsvolkereen tot hare bescherminge zoude inzenden. Het wierd epndeljk 30 verre gebracht / dat het verdragh / op den 2 Januarii, 1672. is besloten / en dat in de volgende manieren.

INTERIMS VERDRAGH, tusschen zijn Keurvorstelike *Doorluchtigheyt*, en de Stadt *Keulen*.

NAdemaal zedert een geruyme tijd verscheyde strijdigheden en misverstanden tusschen zijn Keurvorstelike Doorl. des zelfs Aarts-stift, en de Burgermeesteren en Raadt der Stadt Keulen, voorgevallen zijn, welke ook zo hoogh gerezen zijn, dat wederzijts allerley gevaarlijk mistrouwen veroorzaakt hebben; zo is 't dat zijn Keyzerlijke Majesteyt allergenadigt beweeght is geweest om alle gevreesde dadelijkheden voor te komen en te verhoeden, en tot onderhouding van de gemeyne rust, en minnelijke bylegging van de onderlinge tweespalt en misverstanden, zijne Keyzerlijke Majesteyt commissie op de H. H. Keurvorsten van Ments, Trier en Brandenburgh te committeren; die dan ook, volgens hunne plicht, in 't begin van de Maant Junii laatstleden hunne Gevolmachtighde gesubdelegeerde daar op herwaarts naar Keulen gezonden hebben, om de voorz. Commissie aldaar op den 25 van de voorz. Maant, in tegenwoordigheyt van wederzijts Gevolmachtighde de Gedeputeerden te openen, en van de minnelijke handeling een aanvang te maken, en met de zelve voort te varen, en volgens de loffelijke Vergadering van de Neder-Rijnsen-Westphaalzen Krejts, Vorsten en Standen, laatst tot Bijsefeld ten zelve eynde gehouden, tot voorkominge van allerhande gevreesde dadelijkheden, en behouding van de gemeyne rust, niet alleen verscheyde Raadtsplegingen te houden, maar ook een aanzienelijke deputatie, nevens het Directorium te resolveren voor goet gekeurt, en daar nevens een tijd lang zich daar zorghvuldigh aangelegen zijn laten, het ooghwit van de Keyzerlijke Heeren gesubdelegueerde allesints by te staan. Maar also men van de zijde van de Keyzerlijke gesubdelegueerde. Als ook van de Krejts-deputatie heeft bespeurt, dat de vergelijking van de hoof-zaken zich te wijdtloopigh op dede; en dat het ingeslovene mistrouwen zich wederzijts hoe langer hoe meer vermeerderde, en daar vut d'ene of d'andere dadelijkheyt te bezorgen stonde: en dat ondertusschen zijn Hooghvorstelike genade den Heer Bisschop van Munster met een zonderlijken en loffelijken yver aangenomen heeft, zulks voor te komen, en tot dien eynde zich Persoonlijk omtrent Keulen laten vinden: Zo is 't dat de zelve tot medewerking van de intentie van zijn Hooghst-gedachte Keyzerlijke Majesteyt en des zelfs Heeren

MAXIMILIAN HENRICK, Keurvorst van Keulen.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

Commissarizen, nevens die van de Keyzerlijke gesubdelegeerde, als oock van het voorz. Directorium en andere aanwezende Kreys Gedeputeerde niet langer hebben kunnen stil staan, het *punctum securitatis*, tot wiens bevordering de voorz. Kreys-deputatie, uyt voorgemelde oorzaken, voornamentlijk is gerezolveert en geïnttrueert, by der handt te nemen, en Hooghst-gemelte Keurvorstelijke Doorl. als oock de Stadt met een, met behoorlijk respect, en met ernst te vermanen; en na dat wederzijds meyning en begeerte verstaan hebben, is eyndelijk op de aangewende vlijt en naerstigheyt met wederzijds bevelien, door middelen van dit Interims Verdragh, onnadeeligh aan de Keyzerlijke Commissie, en subdelegatie vergeleken, afgesproken en afgehandelt, de gemeene rust op volgende wijze vast te stellen, en bestandigh te onderhouden, en dat daar in 't geringste niet zal mogen werden ondernomen.

I. Dat Hoogh-gedachte Keurvoft van Keulen by zijn Hoogh Keurvorstelijk woordt met toestemming van het Dom-Capittel, onder hun handt en zegel, de Stadt Keulen Schriftelijk verzekeren zullen, dat zy noch hunne nakomelingen in het Aardts-sticht gemelde Stadt, noch met hun eygen, noch met vreemde Volkeren in geenerhande manieren zullen belegeren, blocqueren, benauwen of ontrusten, noch geenzints met arresten, represalien, verbodt, aanslagh of executien, of hoe men het anderszints zoude mogen noemen, aan haar, harer Burgery en Inwoonderen, Persoon, roerende en onroerende Goederen, Renten, Schepen ofte Koopmanschappen, op geenerley wijze of wege, of anderszints in hunne rechten bezwaren zullen, en ingeval van hun, hunnent wege, of door hunne bereeds in dienst hebbende, of na dezen te werven eygene, of van een ander kant aan of ingenomen Volkeren, buyten alle vermoeden, de Stadt, Burgers en Inwoonders, als vooren gemeldt, eenige schade toegebracht mocht werden, de zelve wederom te zullen vergoeden.

II. Daar en tegens zullen Burgermeesters en Raadt der Stadt Keulen, met bewilliging van de gantche Gemeente verzekeren, dat zy de vreemde Volkeren, op zodanige wijze, als in het volgende 3. Articul breder te zien is, ontslaan, en daar voor goet blijven zullen, dat noch door hunne Burgers, noch door hunne reeds in hebbende, of naar dezen aan of in te nemen Rijks of Kreys-Volkeren, zijn Keurvorstelijke Doorl. des zelfs Aardts-sticht en landen, en der zelve Ingezetenen, uyt en wegen de Stadt, directelijk noch indirectelijk geenzints beschadigt, noch de Geestelijkheid, noch de Keurvorstelijke Dienaars in de Stadt beledigt zullen worden, en ingeval meergemelde Keurvorstelijke Doorl. des zelfs Aardts-sticht, binnen of buyten de Stadt in hare Rechten, Jurisdicctie en des zelfs oeffening eenige inbreuk of belet gedaan wierde, of by aldien daar eenige vernieuwing in mocht geschieden, daar door zich Keurvorstelijke Doorl. des zelfs Aardts-sticht en Ingezetenen uyt en van wegen de Stadt tegen dit Verdragh eenige schade mochten lijden, de zelve te zullen vergoeden.

III. Op dat nu de Stadt Keulen by voorgemelde dimissie van de vreemde Volkeren in gerustheyt mach zijn en blijven, en op dat de rust en Vrede des Westphaalzen Kreys mach onderhouden werden, zal de Stadt het zo genoemde Bamphieltze Regiment uyt haar dienst ontslaan, en met vry geleydt voor de uyttocht verzien, en geenerhande vreemde Volkeren in 't toekomstende, buyten het geval in *Art. ult. §. gestalten* dan ook, &c. vermelt, innemen. Doch zal de Stadt voor de voorz. dimissie, of ten minsten op den zelve tijdt, en volgens den laatst tot Bylefeld gehouden Westphaalzen Kreysdagh, 1200 man van de ingewillighde manschap, op de kosten van de Voorgemelde Kreys, tot hare verzekeringe mogen in nemen, en niet alleen deze, maar by aldien zy het noodigh achten, noch meerder Volkeren van welgemelde Kreys, of des zelve uytorschrijvende Vorsten op haar begeeren onseylbaarlijk en zonder uytstel te ver-

wachen hebben, en zich verder daar van verzekert houden: En zal haar daar en boventry staan zijne Keyzerlijke Majesteit nevens de drie Heeren Keurvorsten, Commissarizen, tot de afdoeninge van de tegenwoordige verschillen, als ook des noodts zijnde, de naastgelegene Kreytzen, om gelijke toezending van Krijghs-volk op de voorz. conditie, en verzekering van betaling te mogen verzoeken. De Burgermeesters en Raadt zullen ook een gequalificeert Persoon, op 't goet vinden van den Kreyts tot Hooft en Commandant van gemelde Kreyts-Volkeren, die in de Stadt zullen komen, mogen voorlaan en noemen, doch zal gedachte Hooft, als ook de mindere Officiers, volgens de laatste Krijghs-besluit tot Bylefeld; van het Directoria en andere Heeren Gedeputeerden, tot de tegenwoordige differenten gestelt en geconfirmert werden, en zullen gemelte Volkeren, zo lang in de Stadt Keulen zullen leggen; de ordres van de Magistraat volgen, en wanneer het zelve gelieft moeten uyt trekken, en de Hooft en mindere Officiers en Kreyts Volkeren te zamen in Stadts dienst aangenomen werden, met deze voorwaerde nochtans, dat de Stadt hier mede gene zijde zullen kiezen, ingeval, buyten hoop, eenige Oorlogh, tusschen eenige Kreyts of Rijks- Standen ontstaan mochte.

I V. En dewijl nu de aangevangene Fortificatien van de Stadt licht meerder oorzaak zouden kunnen geven tot gevaarlijker verwijdering en strijdigheden, en der zelve het voltrekken van de zelve by dit *punctum securitatis* billijk in consideratie behoorde te komen, zo wil zijn Keurvorstelijke Doorl. om zijn vredelievend gemoet te betoonen, toestaan, dat met de zelve mach voort gevaren werden, met deze voorwaerde, dat de Magistraat van de Stadt Keulen hier over een *reversaal* uytgeven zal, te weten dat, in geval hier namaals door Vonnis en recht in *possessio aut possitorio* uytgesproken wierde, dat de plaats en grondt, waar op de Fortificatien gebouwt zouden mogen zijn, den Keurvorst en Aardts-stichts *territorium* zijn, zy de zelve zullen doen demolieren, en alles in voorigen stand herstellen, of in vergelding aan het Aardts sticht hier over eenige andere billijke satisfactie doen, en de Eygenars op wiens gronden de zoden gestoken zijn, in gevolge van haar reeds gegeven Declaratie, voldoen: En dat ook door het gemelde zoder steken in de genaamde Burgh-baan, de Stadt geen nieuw recht zal mogen pretenderen.

V. Op dat alle de zwevende differenten tusschen zijn Keurvorstelijke Doorl. en gemelte Stadt Keulen te haastiger afgedaan, en de securiteyt daar door te weyniger mochte gekrenkt werden, zo zullen alle en yder *hinc inde* pretenfien en aanspraken, 't zy de zelve in *litispendens* zijn of niet, wat namen de zelve ook zouden mogen hebben, en van waar de zelve zouden mogen spruyten, voor het Keyzerlijke en H. Rijks Kamer-gericht tot Spier, volgens den inhoud van de jongste Rijks affcheyt Anno 1654 in de aldaar voorgescreven 6. peremptoriale termijnen, zonder toelating eeniger in gemelde Rijks affcheyt voorgescrevene proregation of uytstellen, ten kortsten afgedaan, en dat in *specie* in den *termino probatoriali*, by de wederzijds aan te nemen Commissarizen *ad examinandum testes, ad productionem & transmutationem documentorum, vel inspectionem loci*, en anders genoemt, en zodanige Commissie van de zelve in beyder partyen tegenwoordigheyt *in loco*, namentlijk daar de *documenta* voor houden zijn, het zy tot Keulen of tot Bon, versicht werden. En zal zijn Keyzerlijke Majesteit ook onderdanighst verzocht werden, aan het Welgemelde Kamer-gericht ernstelijk te willen beveelen, dat de zelve zodanige strijdigheden volgens de voorz. aanleyding, ten langsten binnen 5 jaren tijdt, *à die institutus querela*, afgedaan en uytgesproken mogen werden, en zal de dadelijke executie des *judicati à die Publicationis*, na eyfch der zaken binnen 3. of ten langsten 6 Maanden tijdt geschieden, en alzo de tijdt in dezen Articul uytgedrukt, geobserveert werden. En by aldien buyten verhoopen, door des eens of anders schult, zodanigen tijdt te vergeefs mocht doorgelooopen zijn, zo zal 't de gehoorzame party vry staan zich by

by dit vergelijk te houden, of anders zijn recht zodanig te gebruyken, als voor de oprechtting van dit vergelijk doen konde, of mochte.

V I. Ondertuffchen tot dat de bovengemelde tegenwoordige en toekomende ftrijdheden, volgens de voorfz. aanwijfing uyt de grondt wegh genomen en afgedaan zijn, zullen zo zijne Keurvorftelijke Doorl. en des zelfs Aardts-flicht, als de Stadt, *quoad jura & juridictionalia*, binnen en buyten de Stadt in zulken bezit, detentie, exercitie of ufurpatie, als zich tegenwoordigh een yder bevindt, continueren en blijven.

V I I. Waar by meer Hooghit-gemelde Keurvorftelijke Doorl. zich verder heeft bewegen laten, en uyt kracht dezes bewillight, dat, alwaar 't dat de Stadt haar volgens hare meyning, buyten vertrouwen by den voorfz. wegh der rechten, in 't een of 't ander tegens 't boven gemelde Verdragh yets ondernemen mocht, dat als dan zijn Keurvorftelijke Doorl. niet *via facti vel armorum*, noch ook binnen de 5. Jaren à dato dezes vergelijkts, met *arresten, prohibitien, represalien*, of *executien* zal voort varen, maar dat alzulke onverhoopte ondernemingen, als ook wanneer *super dicto statu possessionis vel detentionis, exercitii vel usurpationis*, in 't een of 't ander punt, yet twijfelachtigh mocht voorvallen, het zelve aan boven gemelde Keyzerlijke en des H. Rijks Kamer-gericht wil verblijven: Midts dat de Stadt verplicht zijn zal zich insgelijken als zijn Keurvorftelijke Doorl. van allerhande dadelijkheit te onderhouden, en met de cognitie van Meergemelde Kamer-gericht hier over allezints te vergenoegen, daar zodanige twijfelachtighheit, *ratione possessionis, detentionis, exercitii vel usurpationis*, zoude mogen voorvallen, of dat de ftrijdige punten summarie, en alleen in 2. stellingen, en dat binnen de tijdt van 4. Maanden: als ook de Acta door de Rechtsgeleerden, die daar toe in de Stadt Keulen van beyde partyen zullen verkozen en onderrecht zijn, aan gemelde Keyzerlijke en des H. Rijks Kamer-gericht zullen overgezonden werden, en fchuldigh zijn het zelve daar over summarie, en ten langften binnen 3 Maanden, *à die receptorum* te erkennen, en de uytpraak daar van in allen deelen; tot dat de hoofzaak zal afgedaan zijn, nà te komen, blijvende ondertuffchen beyde partyen, na 't expireren van de gemelde 5 Jaren à dato dezes in hun voorige rechten, en 't geen het Keyzerlijke Kamer-gerecht namaals zal gevonnift hebben, zal in alle deelen nagekomen werden.

V I I I. En niet tegenstaande men zich alzo in alles den wegh der rechten heeft gefubmitteert, zo kunnen echter by de bestemde Keyzerlijke Commissie, en daar toe Gedeputeerde Gefubdegeerde, ook andere vredelievende Rijks en Kreyts, Keurvorften en Standen, zo ver het een yder goet dunkt, de minnelijke middelen verzocht, en daar toe gecoopeert werden. En nademaal het met zommige van de ftrijdheden alzo gefchape is, dat by aldien de zelve niet in der minnē by geleght werden, dat als dan de *acta* voor zommige Rechtsgeleerden in de Stadt Keulen, van wederzijden daar toe gekozen en onderrecht, binnen korten en daar toe bestemden tijdt zullen geinrotuleert, het geinrotuleerde na Spier gezonden, en aldaar van Meergemelde Kamer-gericht onderzocht kunnen werden, zo zoude men by zulke minnelijke bylegging ook kunnen tentereen, of, en op wat wijze beyde partyen hier over mede tot een verstant zouden kunnen gebracht werden.

I X. Op dat nu het bovengemelde in alle en yder zijne Puncten en clauselen, gelijk hier op gestelt, bedanftigh zijn, en punctuelijk onderhouden mach werden, zo zal zijn Keyzerlijke Majesteyt zo door de hooghaanzienlijke H. H. Keyzerlijke Commissarizen, en als ook door de Westphaalze Kreyts uytfchrijvende, en andere Vorsten en Standen, en niet minder door zijn Keurvorftelijke Doorl. en de Stadt Keulen, onderdanighst en behoorlijk verzocht werden, dit tot wederzijds securiteyt strekkende Verdragh niet alleen genadighlijk te willen bevestigen, en Welgemelde Kamer-gerecht tot afdoening

van de voorfz. ftrijdheden aan te wijzen; maar ook het zelve te willen guaranderen; en zal de guarantie daar van by Hooghtgedachte H. H. Keyzerlijke Commiffarizen, hare Keurvorftelijke Genade tot Ments, Trier en Brandenburgh, als ook by de Westphaalze Kreysen en des zelfs uytfehrijvende Vorften en Standen, en met eenen by Allerhooghtgemelt Keyzerlijke Majesteyt verzocht werden, dat zijne Keurvorftelijke Genade tot Ments mach gemachticht werden, ingeval buyten alle hoop, deze verzekering en vergeleken puncta in eenige deelen mochten gekrenkt of gebroken werden, volgens de Rijks executions ordening en afscheyt van 't Jaar 1555. §. zo zich dan &c. tot redding van de geledeerde party en onderhouding van dit vergelijk, de 5 Kreytzen te beschrijven, en volgens de voorfz. Rijks execution verder te procederen; en zal Hooghtgemelde zijn Keurvorftel. Doorl. als ook de Stadt, namelijk die gene die buyten vermoeden tegen dit Verdragh en met geweld mocht aangetaft werden, in zulken geval, en voornamentlijk by de vertoeving van de guarantie, volgens den inhoud van het *Instrumentum Pacis Monasterio Obfnabrugensis*, tot afweeëring van zodanigen geweld allerhande buytenlandtze hulp defenfive mogen gebruyken. Tot oirkond van 't welke zullen niet alleen de noodige originalia hier van vervaerdicht, en zommige van de zelve van zijn Keurvorftelijke Doorl. tot Keulen, en des zelfs Dom-Capittl onderteykent en verzegelt, aan de Stadt; maar ook andere van des Stadts wegen ingelijks onderteykent en vezegelt aan zijn Keurvorftelijke Doorl. en des zelfs Dom-Capittel uytgereykt werden, en verder exemplaria in den naam van de H. H. Keyzerlijke Comm. der zelve H. H. Gefubdelegerde, en wegen de Westphaalzen Kreysen van zijn Hooghtvorftelijke Genade tot Munster het overige Kreysen Directorium en tegenwoordige Kreysen Gedeputeerden onderteykent, verzegelt, in gelijken uytgereykt, en de Ratificatie *hinc inde* binnen 7. dagen uytgewisselt werden.

NEVEN-RECES, tusschen de Keurvorst, en de Stadt Keulen.

TE weten: Nadat zich tusschen zijn Keurvorftelijke Doorl. tot Keulen, als ook Burgermeesteren, en Raadt der Stadt Keulen, na gesliden, en vereffenen *puncto securitatis*, wegen de Sultzers, en Hesselmannsche zaak, gelijk ook wegen de Execucie de Vonnissen in 't Keurvorftelijke Official Gerecht, uytgegaan. en gestreken zijnde, noch eenige sonderlinge geschillen zijn swebende, zo is 't dat dezelve met beyderzijds believen, door de Keyzerl. Gefubdelegerde op navolgende wijze, door middel van dit Neven-Reces, in die voegen ook vergeleken, en vereffent worden, dat dezelve zal van gelijken al evenwel weder begrepen zijn, onder de guarantie, zijnde voorzien in 'r Hooft-Reces. En wel, eerstelijk, na dat by de alzo-genaamde Sultzen, en Hesselmannsche zaken, zich alderhande difficulteyten geopenbaart hebben, terwijl wy de zijde van zijn Keurvorftel. Doorl. tot Keulen daar voor gehouden, dat de Secretarius van 't Hooge Gerecht, zijnde geveld den 6 *Mars*. van 't loopende Jaar, hadde behoort tot de Execucie gebracht te zijn, maar de Burgermeesters, en Raadt hebben het contrarium willen sustineeren, en dar haer daar mede was op den toon getreden, en dan niers mogen uytwerken verscheyden voorlagen, die wegen deze zake zijn tot Vrede gebracht, zo is eyndelijk met uytdukkelijke Voorwaarde: dat dezen casus in geenen deele tot naedeel strekken zoude, noch dat consequentie getrokken konnen werden, en ook met een aan de Partyen haer Rechtelijke defensie gereserveert zijn zal: Aldus veeneight, en vergeleken, dat in de zake, rakende den Hesselman, en de beyde Gebroeders Sultzers, in ge alle de intercessie van zijn Hoogh Vorftel. Genade tot Munster haer gewenschte effect niet zoude verkrijgen, volgens de uytgedrukte Inhoud des 7 Articul te bevinden, in *puncto securitatis* daar in begrepen, *brevis via juris super modo procedendi*, en hoe 't voorfz. Hooge Gerecht heeft verder te procederen, des Kreysen Gerechtz decisie verwacht, maar onderiuschen, en tot dat dezelve van daar zal gebracht zijn, zullen de voorfz. 3 Perzoonen in *custodia*, daar in zy als nu gestelt zijn, gelaten werden, en by aldien zy dezelve violereen, van de Magistraat na behooren gestraft werden; By aldien ook onderiuschen, *prudente causa instructione*, tusschen zijn Keurvorftel. Doorl. en de Burgermeesteren, en Raadt *super modo procedendi*, gelijk boven gemelt, kan een minnelijk Accoort getroffen werden, dat het zelve ten vollen zal onderhouden werden.

II. Van gelijken, nademaal ook wegen Executie der Vonnissen uitgesproken door het Official-Gerecht in Keulen, die dus verre strydigheden, en misverstandten ontstaan zijn, zulks dat Burgermeesteren, en Raad der Stadt Keulen om assistentie van hunne Gewalt-Richter tot Executie, niet door middel des Greven, maar door den Official zels immediaan, gelijkze geweest zijn, voorgegeven hebben, zullen verzocht werden, maar aan de zijde van Keur-Keulen heeft men zulks geweygert, en op eene contarie observantie, de welke nochtans de Burgermeesteren, en Raad niet willen toestaan, zich beroepen, en also van weêrzijsden het Possessorium *vel quasi* dieshalven bepleyt worden. Op dat dan de arme noodlijdende Parteyen, de welke by 't voorz. Official-Gerecht haer zaken door Recht, en Vonnissen gewonnen hebben, niet langer mogen hulpeloos gelaten werden: Soo hebben de Burgermeesters, en Raad op ernstigh aenraden van de Keyzerl. Gesubdelegueerde zich eyndelijk uyt liefde tot de Vrede foodanigh verklaart, dat tegens een Revezaal van zijn Keurvorstel. Doorbewillight zijnde, daar in de Magistraat zal verzekert werden, dat deze Declaratie aan 't zelve in minste niet tot captie, voor-oordeel, en nadeel zal geduyt werden, noch van wederzijden eenigh nieuw Recht in *quocumque possessoris aut petitorio* daar door zal pretendeeren, ofte het geene men heeft gehad, vermindert worden, binnen den tijdt van 4 Maanden a dato van dit Neven-Reces aan te rekenen, dezelve haar-lieden Gewak-Richters op 't verzoek des Greven tot voltrekkinge van de voorz. Vonnissen zullen laen volgen, en is van wederzijden daar by vorder veracordeert, dat voor 4 onpartijdige Rechtsgeleerden, namentlijk de gronden, en rechtmatigheden van beyde kanten, binnen de tijdt van een Maant na dato *hinc inde* zullen schriftelijk ingebracht, en de zelve onderlingen *ad contra agendum*, door 't middel van een schriftelijke stelling, 't welk ook binnen een Maant zal geschieden, maar daar na niet zal aangenomen werden, zal gecommuniceert werden, maar in den derden Maant; die zo van d'een als d'ander kant in dezen *processu ordinarii possessorii* voorgevallen *Probatoria* afgedaan, vorders also zonder gedogen van vorder handeling deze zake voorbesloten, aangenomen, de Acta, gelijk volgens de Rechten gebruyklijk is, geinrotuleert, aan het Keyzerl. Kamer-Geticht *pro decisione* overgezonden, die diethalven ingebrachte decisie gepubliceert, aldus de zake onfeylbaarlijk binnen gemelden tijdt van 4 Maanden *definitie* afgedaan, en zodanigh Vonnisse van beyde Parteyen zonder eenigh tegenspreken, en *provocatie* in alles striktelijk onderhouden worden, tot dat 'er iets anders in *Petitorio* in behoortlike Plaatzten worde erkent, en afgedaan. Ten oitkonde van 't welke is dit tegenwoordigh Neven-Reces, van de H. H. Keyzerl. Gesubdelegerde, als ook van beyde Parteyen, ondertekent, en verzegelt, en zijn daar van aan Parteyen de noodige Exemplaria behandight. *Actum Keulen den 2 Januarii, 1672.*

Van wegen de Keyzerl. Commissie, namentlijk,
zijne Keurvorstelijke Genade tot Mentz.

L. S. Hendrik Gniffenclaus, von Voiraat.

L. S. Constanin Bertrams.

In den naam van zijne Keurvorstelijke Genade
tot Trier.

L. S. Anthon. Sohler.

In den naam van zijn Keurvorstelijke Door-
luchtighsyt tot Brandenburgh,

L. S. Conrad van der Rek

L. S. W. W. Blaspiel

L. S. Ezechiel von Spanheim.

L. S. Christof Bernhart.

Wegen Gulik, en Kleve.

L. S. Frans Fejl, van Giese.

Wegen Kleve, en Gulik.

L. S. W. W. Blaspiel.

Wegen Paderborn.

L. S. Caspar Philips van Kettelw.

Wegen Nassaw Euang: deels.

L. S. Johan de Beyer.

Wegen Werden.

L. S. Johan Brandt.

Wegen de Stadt Dortmund.

L. S. Johan Brandt.

Ad requisitionem nomini constituti.

Dit Verdragh was de meeste Keulenaars, en veel andere/ die geen goet oogh
op Vrankrijk hadden/ niet van haer zin. De Stadt Keulen nu aldus in schijn
gerust gestelt / trok het Regiment van Bamphield daar uyt / naar Rijnberck,
doch dit draalde tot den 4 Februarii, door dien de Fransen boozgaven dit Re-
giment te willen onderzoeken / of 'er ook Fransen onder waren / om die daar
uyt te lichten / maar zy wierden niet gemoeyt. Het Keulse Landt quam zo
vol Fransen, dat daar uyt / als ook uyt 't Landt van Kleef, van der Mark,
Nieuburgh, en Westfalen, groot vluchten veroorzaakte. De naburige Do-
stert

ſten waarſchouden malkanderen ook / en dat al booz de aanſlagen der Franſoyſen.

In 't laaſte van 't Jaar / 1671. quam den Engelfen Ambaſſadeur Douning, na veel ſukkielens op Zee uytgeſtaan te hebben / in 'den Hage, alwaar hy ſich / eenigen tijdt / onbekent / ophielt: Hy dede zijne publiſke intrede op den 8 Januarii, 1672. doch zijn Perſoon / al van te vooren / daar bekend / was niet zeer aangenaam / ook wierd van zijne aldaar te verrichtene handelingē niet veel goets te gemoet gezien. De Heer Dounings verblijf in 's Gravenhage was niet lang / want den 4 Februarii had hy zijn audientie van aſſchept: Hy had verſcheyde pzetensien / daar op hy ſatisfactie begeerde / en 't eerſte / en booz-naaſte was op 't ſtrijken van de Vlagh / en dit moſt eerſt booz af gaan / al cer hy van d'andere wilde ſpreken; Dit violereen (zo hy het noemde) van des Konings Vlagh / was geſchiet boozlede Zomer / doen de Nederlandtſe Krijghs-Bloot booz Zeelandt, en in de Wielingen lagh / als wanneer / een van des Konings Jachten / genaamt de Merlijn, geboert by Capiteyn Carrouw, uyt Engelandt gezonden / om de Gemakin van den Ambaſſadeur Temple uyt Hollandt over te halen / dooz het Eſquadre van den Hollandtſen Vice-Admiraal van Gent quam heen zepſen / maſiende verſcheyde bzabades / willende dat het gantſe Eſquadre booz hem zoude ſtrijken / en dat op de Zeeuwiſe Kuſten / booz die Havens / en Keen; en dit niet konnende te wege bzengen / bielender verſcheyde reden tuffchen den Heer van Gent, en den booznoemden Capiteyn, die / na dat hy wederom in Engelandt gekomen was / datelijck in den Tour wierd vaſt gezet / als hebbende niet deboirs genoegh gedaen / om d'eer van des Konings Blagge te verdadigen. De Vereenighde Staten verzochten / dat de Heer Douning alle zijne pzetensien wilde opgeven / men zoude hem alle mogelijke beuoeging daar op laten toekomen; 't geen zy ook aan den Engelfen Koning hadden doen aanbieden / doch Douning verklaarde / geen ordze te hebben / om van iets anders te handelen / 't en zy eerſt dit point van 't Strijken der Blagge was afgedaan; maar 't was ſlechtſ de ſtokt gezocht / daar mede men wilde ſtaan. Hier mede is hy van / gantſ onberriſchter zaken / op den 14 Februarii, van Schevelingen na Londen vertrokken / en daar komende / aanſtokt / dooz ordze van den Koning, in den Tour gevangen gezet; men zepde / om dat hy te haafſtigh / en zonder laſt / was t'huyſ gekomen / dan 't was wat anders / want den Engelfen Ridder Dighby verklaarden in Vrankrijk, dat den Koning van Engelandt, zijn Meeſter, ter oorzakke van de miſſlagh van zijn Ambaſſadeur Douning, in Hollandt begaan / hy den Oozlogh tegen de Vereenighde Nederlanden wel 2 maanden eerder zoude moeten declareren / als 'er beſemt was / 't welck ook genoeghzaam bleek / dooz dien verſcheyde Schotte, en Engelfe Schepen zo onlangs te vooren noch Paſpoort na Hollandt verhtegen hadden: Ook bevondt men daar na / dat het Verbondt tuffchen Vrankrijk, en Engelandt, al op den 12 Februarii, 1672. volkomenlijck geſlooten / en getepkent was.

De Algemeene Staten der Vereenighde Nederlanden duchtende / dat zy nu niet langer buypen Oozlogh zouden konnen blijven / en om aan al de Wereldt

Wereldt te betoonen / hare liefde / en genegentheyt tot de Vrede, deden een beleeften Brief aan den Koning van Vrankrijk afgaan / van den volgenden inhoudt :

Aan den Konink van Vrankrijk.

H E E R K O N I N G.

Na genomen inzicht op de goetheden, welke de Koningen Voorzaten van Uwe Majesteit t'allen tijden gehad hebben voor dezen Staat, zo valt het ons moeijelijk geloof te geven aan de loopende geruchten, dat die de oorzaak geworden zou zijn van de machtige Wapenrusting welke hy doet doen in zijn Koninkrijk, en niet te min de berichten die van allen kanten ons toe komen, en de redenen die men verhaalt dat Uw Staats-dienaren voeren in de Hoven der Koningen en Vorsten daar zy zich onthouden, willen doen gelooven, dat hy de zelvige alleen tegen ons doet. Wy hebben wel naauwkeurigh willen onderzoeken, of in onze bedrijven en in onze bestiering niet eenige zaak was die Uwe Majesteit konde noodigen tot in af keerigheyt te veranderen de vriendschap met welke het hem belieft heeft ons tot nu toe te vereeren: en niets gevonden hebbende waar over wy ons zouden kunnen beschuldigen, noch waar over hy ons oyt heeft doen waarfchouwen, zo hebben wy ons niet kunnen inbeelden dat de Gerechtigheyt, die de bedrijven van uw Koninkrijk bestiert, hem zoud kunnen toelaten zijne Wapenen te bezigen tegen zijne Oudste en Getrouwste Bondtgenooten, zonder eenige voorgaande bekendmaking van de zwarigheden, waar over hy verbetering zou mogen wenschen. En in der daadt, het is zo verre van daan, dat wy zouden gezint zijn daar toe eenige reden aan Uwe Majesteit te geven, of ergens in te kort te komen aan het Verdrag in December 1662. binnen Parijs gesloten, dat wy achten het zelvige zeer stiptelijk en zeer ernstelijk nagekomen te hebben, en bieden zelfs aan vaerdigh te doen verbeteren het niet onderhouden en verbreken dat daar in door onvoorzichtigheyt zou mogen gekomen zijn. Het is waar, Heer Koning, dat men zedert eenige tijd niet geheel in goet verdrag is geweest rakende de Zeevaart en den Koophandel, maar zulks was niet zonder ons groot leedtwezen, en wy hebben alles gedaan wat men van ons wettighlyk zou kunnen eyschen, om de moeijeligheden voor te komen en wech te nemen, die d'een en d'ander hebben ontroert, gelijk wy noch bereydt zouden zijn te doen niet alleen te dien aanzien, maar ook in 't gene Uwe Majesteit zal kunnen overtuigen van den volmaekten drift dien wy hebben om hem de eere en grootachting te geven, die men aan Uw Persoon zo wel als aan Uwe hooge Waerdigheyt verschuldigh is, en om hem alle vernoeging te doen genieten die hy zou kunnen eyschen van zijne Beste en Toegenegenste Bondtgenooten, tot herstelling van den Koophandel en de Scheepsvaart, in den stant daar zy in waren ten tijde van het laatste Verdrag; en te geven aan de genegentheyt, die wy hebben tot zijne belangen, alle de ruymte die wy hem zouden mogen toestaan, zonder nadeel van 't gene wy aan onze andere Bondtgenooten schuldigh zijn. Voorts, Heer Koning, geloven wy niet de Wapenrusting te rechtvaardigen die gy ter Zee en te Lande doet, na de berichten die wy dagelyks ontfangen: maar wy willen U Majesteit wel verzekeren, dat wy de zelvige niet doen met voornemen om iemand te beledigen, maar door een uytterste noodt, en door d'onverzettelijke verplichting die wy hebben tot onzen Staat en onze Onderdanen te beschutten; en dat wy ons met vreughden zullen ontwapenen, wanneer het hem zal gelieven ons te verlossen van d'ongerustigheyt, waar in ons de Wapenen stellen die van alle kanten tot ons schijnen te naderen; ons verzekerende dat wy de

zijne niet hebben te vreezen. Wy belasten den *Heer de Groot*, Onzen Gezant, hier toe een eygentlijk Gehoor te nemen by Uwe Majesteit, en die dit breeder voor te dragen, met byvoeging van al het gene zal kunnen dienen om die te verzekeren van d'oprechtheyt Onzer voornemens; Hier zullen wy dezen Brief niet langer maken, dan alleenigh om Godt te bidden,

HEER KONING.

Geschreven in den Hage den 10 December 1671.

Dezen Brief wierd gezonden aan den Heer de Groot, Ambassadeur, wegens de Vereenighde Nederlanden; by den Koning van Vrankrijk, om die zelfs aan den Koning over te leveren/ doch den Ambassadeur konde tot geen audientie komen booz den 4. Januarii, 1672. Ondertusschen waren de twee Franse Ministers, Messieurs d'Estrades, en Ornieville, by den Ambassadeur geweest / verzoekende/ dezen Brief van zijn Excellentie te mogen ontfangen / om die aan den Koning te behandigen; maar zijn Ed. ontschuldighde hem hier van / vermits expresse last had / om die zelfs zijn Majesteit in handen te geven: Doch den Koning, en zijn Ministers was den inhoudt dezes Briefs eenige tijdt te vooren al bekend gemaakt / dooz dien de zelve verschepte andere vreemde Ministers ter handen gekomen was / men meynt niet heymelijke consent/ en bewilliging van de Nederlandtse Staten, op dat de naturige Koningen, en Princen, by tijds kennis mochten hebben / van de genegenheyt / der Vereende Staten, tot den Vrede. Den Heer de Groot nu den Brief aan den Koning behandigende/ verzocht uyt de naam van zijn Heeren, en Meesters, met euen te weten / waar toe zijn Majesteit zo veel Krijghsrusting aanstelde, en tegens wie dezelve waren aangezien? De Koning antwoorde kozt. Heer Ambassadeur, men zal dat eerst weten dezen voorzomer: Doozts zepde zijn Majesteit mede / dat hem den inhoudt van dezen Brief al eenige tijdt geleden, uyt andere Vorsten Hoven bekend was gemaakt; Maat twee dagen daar na / bequam de Heer de Groot het volgende antwoord / om aan de Hoog. Moog. Heeren Staten over te zenden.

Antwoordt van zijn Alderchristelijkste Majesteit, &c.

Seer Waarde Groote Vrienden en Bondtgenooten. Wy hebben verstaan van den Heer de Groot, uwen Ambassadeur Extraordinair ontrent Ons, 't gene hy Ons van Uwen wegen vertoont heeft, en hebben uyt zijne handen ontfangen den Brief van den 10. December laast leden, dien Gy hem belast hebt Ons over te geven. Wy zijn wel te vreden geweest daar in te vinden de bekentenis die gy doet van in verscheyde gelegentheden ontfangen te hebben de tekenen van de Goetheden der Koningen onze Voorzaten; maar Wy hadden wel gewenscht, dat gy niet vergeten mocht hebben het gene daar voorgevallen is zedert dat Wy tot de Kroon zijn gekomen. De geheuchenis die Gy daar van zoud bewaart hebben, had U onbekommert zo gunstigh niet doen oordeelen als gy wel doet, van de bestiering die Gy ons aangaande gehouden hebt. Gy had kunnen indachtigh zijn, dat Gy niet altijd de getrouwheyt bewaart hebt die aan onze oude Bondtgenootschap

ſchap verſchuldigt is; en dat Wy niet nagelaten hebben, U in uwe nooden zeer voordeelige byſtanden te doen, tot handthaving van Uwe Staten. Miſſchien zelfs dat de nieuwigheden die Gy hebt doen maken in den Koophandel zedert het jaar 1662. U zo onſchuldigh niet zouden geſcheenen hebben, als Gy die wel voorſtelt, waar over Wy Ons wel willen geven aan de gevoelens der gener die daar in minder belang dan Wy hebben. Indien het waar is, dat Gy erkent, dat de Gerechtigheyt de regel is van Onze bedrijven, en dat Gy vernoeght zijt in de opmerkingen die Gy over de Onze gemaakt hebt, zo moet Gy gene ongeruſtigheden over Onze Wapenen opnemen. Wy ſtaan toe, dat Wy zedert den tijdt van de laaſte reyze die Wy in Vlaanderen gedaan hebben, om tot den arbeit der Fortificatien te gebruyken het Voetvolk dat Onze Plaatzten aan die zijde bewaart, Onze Benden hebben vermeerdert, om Onze onderdanen te beſchermen voor het overvallen daar zy van gedreyght wierden, door zo veel boven gemeene wervingen te Voet en te Paerde die Gy t'zaam gebracht hebt, en de Vloot die Gy in Zee hielt voor Onze Kuſten; als mede door de krachtige aandringingen die Uwe Staats-Dienaren deden in de Hoven van de meeſte Vorſten, om die met U te doen komen in verbinteniffen tegen Onze Kroon; waar in Wy voldaan hebben aan de Wetten van de Wijze voorzichtigheyt, en aan de beſchutting die Wy onze Volkeren ſchuldigh zijn. Wy zullen U zelfs zeggen, dat Wy Onze Wapenruſtingen zullen voortzetten zo wel ter Zee als te Lande, en dat wanneer die in den ſtandt wezen zal, waar toe Wy haar hebben beſlooten te brengen, Wy de zelvige zullen gebruyken, zo als Wy zullen achten Onze Waerdigheyt te betamen, waar van Wy aan niemandt moeten rekenschap geven, Ons belovende dat Godt de rechtvaardige beſluyten zal zegenen die Wy zullen nemen, en dat zy goet gekeurt zullen worden van alle de Potentaten, die zich niet zullen laten voorkomen hebben van de quade indrukselen, die men van over zo langen tijdt haar tegen ons gezocht heeft te geven. Dit is het dat wy op Uwen Brief wel hebben willen antwoorden, hoewel zy minder voor Ons is geſchreven, als om de Vorſten tegen Ons, op te hitzen, in welkers Hoven die gemeen is gemaakt eer dat wy haar hebben konnen ontfangen. Godt biddende, Zeer Waerde Groote Vrienden en Bondtgenooten, dat hy U in zijne heylige beſchutting houde, geſchreven tot S. Germain en Laye, den 6. dagh van Januarii, 1672.

Uwe goede Vriendt, en Bondtgenoot,

was getekent

LOUIS.

onderſtons L. TELLIER.

Het was nu voor de Vereende Nederlanden geen tijdt / om langer te ſamenen / of matten / men moest op tegenweer verdacht zijn / alzo men een gewiſſen / en zwaren Oorlogh te gemoet zach / want Vrankrijk, behalben zijne groote / machtige / en noopt-gehoorde Wapen-ruſting / zocht geheel Europa op zijn zijde te trekken. Aan alle Koningen, Princen, en Vorſten Hoven handelden zijn Gezanten: Spanjen dacht hy van de Vereende Nederlanden af te loſken / met ſchoone beſoſten / van tegen haar noopt aan te gaan; maar dit Rijck wiſt wel / dat Vrankrijk, Meesier van de Vereende Nederlanden geworden zijnde / hare Spaanſe Nederlanden, (wanneer het Vrankrijk ſlechtſ lusi) zijn geweldt niet lange zouden konnen tegen ſtaan. Portu- gal

gal meynde hy / door hondert duyzenden Kruzzaten, te bewegen / om de Vrede met Spanjen, en de Nederlanden gemaakt / te bzeken / doch de Portugeefe Gemeente was hier tegen / roepende / dat zy geen een / deel min twee Spanden tſeffens wilden op den hals halen / daar mede zy nu in Vrede zaten : Den Keyzer, beloofde hy / niet te zullen aantafien / by aldien hy hem niet met zyn voozgenomen Oorlogh en quame te bemoeypen ; maar anders etc. Men antwoorde hem / dat men zich zou regulieren / na het geen hy zoude vooz nemen. In Sweden liet Vrankrijk groote moepie aanwenden / om de Triple Alliantie te bzeken / en dat ſijh met hare Wapenen by de zijne te verdoegen / doch men zende hem aan / dat men daar niet gezint was / gedurende de minder-jarigheyt des Konings, zich in eenige Oorlogh te wikkelen.

Alle deze boven-genoemde Potentaten, beneffens noch zommige andere / als die van Denemarken, en eenige Duytſe Vorſten aan den Rijn, lieten haar / door deze Franſe vlcperpen niet van haar ſtuk verzetten / maar de volgende drie belkoorde Vrankrijk door goude Louijzen, en ſchoone beſoften ; als eerſtelijk / dien Helſchen Bijtſchaap, dat Munſters Monſter-beeſt, dezen had hy al heymelijck ober langen tijdt tot zyn helper / om geldt gehuurt / wetende / dat hy groot vermaak ſchepte / om Landen te verwoeſten / Luyden / daar hy niet mede te doen had / naakt upt hare Huzzen te jagen / en die eerſt plonderende / daar na in brand te ſteken / ſchoon dat het geen Biſſchops werk was. Vrankrijk had hem veel gelts toe gezonden / om Volk te werben / en duybſe Vuurwerken / als Bomben / Ganaden / en Stinkpotten / etc. te doen verbaerdigen ; ook waverder Wiſfels vooz hem upt Vrankrijk tot Hamburgh ober gekomen. Dezen Boere-plager had hem in den Jare 1665. ook alzoo aan Engelandt verhuurt / als te zien is in een Tractaat / genaamt den Engellen en Munſterſen Oorlogh, doen ter tijdt uptgegeven.

Den tweeden was dien onvoozichtigen Keurvorſt van Keulen, die (zo onnozel / als den Biſſchop van Munſter doortrapt) al eer hy het merkte / van Vrankrijk bedrogen was / en dat door ſchoone beſoften / om hem te helpen / dat hy de Stadt Keulen, na zyn pijpen zou doen danſſen / zoo dat hy zich met der haast / zo diep met Vrankrijk inwikkelde / dat hy hem niets en kon / noch doofſt wepgeren / daarom hy moſt aanzien / dat de Franſen zijne Steden / als Nuys, aan den Rijn, in 't Stift Keulen ; Marſeyk, en Tongeren in 't Landt van Luyk, daar den Keurvorſt van Keulen Prins ober is / innamen / vol volk propten / die verſterkten / en Magaſijnen daar in deden maken / en de Landcluyden groote ſchade toebzachten.

Den derden Medehelper doe Franſen, was den Koning van Engelandt ; men kan niet denken / om wat reden dezen Koning, die een aanderinger van de Triple Alliantie tegen Vrankrijk was geweest / daar van af viel / en nu met hem / tegen zyn Bontgenoot aanſpande ; Deze handeling ging zeer heymelijck toe / eenige meynuden / dat Vrankrijk beloofte had / om den Engellen Koning zo abſoluten Monarch in Engelandt te helpen maken / als den Franſen Koning in Vrankrijk was ; want den Koning van Engelandt, kan wel alleen met kennis van zyn Geheyme ſtaden Oorlogh aanvangen / en weder Vrede maken /

maken / maar om geldt-middelen daar toe te bekomen / dooꝛ Impossten / Costuypen / of Schactingen op zijn Onderdanen te stellen / kan hy niet doen / zonder kennis / en toestemming van de Huyzen der Parlementen. Andere zeyden dat den Koning van Engeland een gedeelte van de Nederlandse gewoone Steden / van die geene die aan de Zee gelegen waren / zouden toe gedeelt worden: Sommige dachten dat het om geldt / daar den Engelschen Koning altijd vooꝛ zich zelfs / om verlegen is / te doen was: Want geen Politijke Verstanden konden dit anders begrijpen.

Wat wonder was het geweest / by aldien de Koning van Vrankrijk, gestrekt met deze drie vooꝛzeyde krijghsmachten / en daar by noch de hier boren-genoemde Koningen, en Princen, die hy daar toe aanzocht / eerst de Vereenighde, en daar na de Spaanse Nederlanden, in een Zonter-faizoen / had afgeloopen / want zy alreede als rontom belegert waren: Vrankrijk zelf / beginnende aan de Zee / besluyt Vlaanderen, en Walstrandt, daar na volgt 't Landt van Luyk, en 't Stift Keulen, beyde onder den Keulsen Keurvorst behoorende / hier aan grenst Westphalen, onder dien verwoestende Landt-verderver, den Bisschop van Munster; had hier nu de Kroon Sweeden, upt het Stift Breemen, by gesprongen / zo hadden de Nederlanden in 't geheel / van boben / en beneden / van beyde de Zee-stranden af / te Lande omeingelt / en van den Koning van Engelandt, dooꝛ zijne / en de Franse Oorloghs-schepen / ter Zee / beslooten geweest.

Noyt heeft men gehooꝛt / of gelezen / dat een Christen Vorst, zijn Nabuur / zonder iemant meer willende beoogden / zodanigen macht van krijghsbolk / Oorloghsstupgh / en Lebens-middelen heeft by een gebzacht / want dezen toetsel was zo sterk / en schoon / dat geen van alle de Franse Koningen, volgens het schrijven van de Fransch zelf / nimmermeer zo machtigen Train te zamen hebben geboert gehad; maar daar benevens noch zo veel Koningen, en Princen, als boben genoemd zijn / getracht op / en aan zijn zijde te trekken: In voorige tijden placht men wel zomtijds een Kruysvaart dooꝛ geheel Christenrijk upt te schrijven / waar by men alle Christenen noodighde om hun / gewapent / op zekere aangewezenen plaatsen / te zamen te verboegen; doch dit was om tegen de Turken, Sarafenen, en Ongeloofige, die haters en berdzukkers van 't Christendom waren / gezamentlijk aan te gaan. Maar wat lof of eer kon dien glorieusen Koning hier van genieten / dat hy upt zoo groot en wijdtluchtigh Landt als Vrankrijk met zijn Conquesten, zoo overbloedigh van Volk / en hy zoo rijk van geldt / zich zelf noch niet bestant bindende / om het kleyn en ingedzongen Vereenight Nederlandt aan te grijpen / en overrompelen / ten ware hy noch zoo veel nabuurlijke Vorsten most bewegen / om hem hier in te helpen / of ten minsten geen hulp te doen aan Nederlandt, en 't selve al zoo / op een tijdt plotseljk in de grondt te dompelen.

Dit scrijdt in der daadt tegen de genereuse edelmoedigheyt der Fransoyfen, daar van zy in hare schrijfen en woorden / zoo dapper vullen en op snijden: En 't Vereenight Nederlandt mach haar tot allen tijden noch beroemen / dat het zoo ontzaghtijk / en verschriklijk is / dat noch dezen / noch geen van de

borige Franfe Koningen nopt om iemand anders te beoogzen / zodanigen geweldigen Krijghsmacht hebben te zamen geboert.

De Algemeene Staten der Vereenighde Nederlanden, nu wel ziende dat het op haar gemunt was/ bonden sich byna van alle menschelijke hulp / uytgenomen van die van Spanjen, ontbloot / zy wonden haar dan ten eersten tot den Alvermogenden Godt, die de Oorlogen na zijn Almachtighen wille bestiert / en den Vrede berint / en om alle Oorloghs-rampen over hare Landen af te bidden/ en zijne sterke handt tot haar hulpe te bekomen/ deden zy uptschrijven volgens den volgende Inhoudt / een

Dank- Vast- en Bededagh.

N Ademaal het Godt de Heere Almachtigh uyt zijne oneyndige barmhertigheyt genadelijk belieft heeft den Staat dezet Landen, niet regestaande de steeds-aanwassende ongerechtigheden, en zonden van dien, zedert eenige Jaren herwaarts te begunstigen, en zegenen met een gewenschte, en heylzame Vrede, en ons by de zelve tot noch toe zo Vaderlijk te behouden, doende ons niet te min hooren zware geruchten van Oorloge, en van verzameling van veele Krijghs-volkeren, op, en omtrent de Grenzen van den Staat, zodanigh dat Wy niet zonder reden genooizakt werden toe te zien, en onder Godts zegen alle noodige voorzorge te doen, dat Wy door de zelve niet mogen werden overvallen, of angetast: Zo hebben Wy met, en nevens andere Bonigenooten, om den Staat niet aan de grootste ondankbaarheyt schuldigh te maken, voor het welwezen van ons lieve Vaderlandt, ten hoogsten dienstigh, en noodigh geoordeelt, over alle de Geunieerde Provincien, Geassocieerde Landtschappen, Steden, en Leden van dien, mits dezen uyt te schryven een Algemeene Dank- Vast- en Bededagh, die wezen zal Woensdagh, den 20 Januarij, 1672. naastkomende, Nieuwen Stijl, om Godt de Heere ten zelve dage in alle de Kerken dezet Landen uyt groot des herten te danken, loven, en prijzen, dat het zijne Goddelijke Majesteyt zo goedertierenlijk gelieft heeft den Staat dezet Landen tot noch toe by de meer-gemelde Vrede te behouden, en de Ingezetenen van dien, mer de effecten van de zelve te begenadigen, en wijdere ook met een nedrigh gemoedt, en verslagen geest vyerighlijk te bidden, en te smeken, beneffens een ware, en oprechte belijdenis van alle onze hooggaande, en noch gedurigh aanwassende zonden, en ongerechtigheden, en dezelve den hoogh-gemelden Staat, gelijk tot noch toe, wille houden in zijn genadige, en Vaderlijke voorzorge, en zijn liefde tot, en over de zelve continueeren, mitsgaders voor alle zwarigheden, en bedreyghde overvallen van buyten, en heymelijke onheylen van binnen, bewaren, en verzekeren, ook te zegenen de middelen te Water, en te Lande, die tot voortkominge, en afkeetinge van dien, na de grootheyt van het dreygende quaet, geprepareert, en ter handt genomen werden, ten eynde den Staat onzes Lieven Vaderlandts, en de Ware Christelijke Gereformeerde Religie in de zelve, door zijn onafmetelijke barmhertigheyt moge ongequeest, en behouden blijven, tot verbreydinge, en grootmakinge van zijnen alderheylighsten naam, voortplantinge, en aanwas van de voorfz Ware Christelijke Gereformeerde Religie, conservatie van onze zo dier-gekochte Vryheyt, en onzer aller Zielen Zaligheyt, &c.

Da deze geestelijke / nam men de menschelijke hulp-middelen by der handt / want Spanjen sloot met de Vereende Nederlanden het sterk en vast defensijf Verbondt, 't welck veele nicenden / dat Spanjen niet en zou nakomen / en de Nederlanden, als 't er op aan quam / in de sp laten / maar Spanjen Vrankrijks ooghtwit wel wetende / heeft het niet er daat namaals bekrachticht / alsoe wel het / tegens den wil van Vrankrijk en Engelandt gedaan wierdt.

Den Vereenighden Staat zondt ook den Heer Brasser aan de Vorsten van Lunenburg, en de Heer van Amerongen aan den Keurvorst van Brandenbourg, om met de zelve vooz haren Staat te handelen/ over eenige Auxiliare Troupes, dat

dat zijn Hulp-benden: Den Heer Hairen was als haar Hoogh-Mog: Gezant tot Stokholm in Sweden, en den Heer van Warkendam wierdt daar na / in die qualiteit ook gezonden na Kopenhagen, in Denemarken: Maar den Heer de Groot, Nederlands Ambassadeur in Vrankrijk, verzocht zijn afschept-audientie / doch men hielt hem daar / en hy zijn zelf / noch al op.

Uyt Engelandt, Schotlandt, Yrlandt, &c. wierdt veel Krijghsbolk ober gescheept na Vrankrijk, tot verbullinge van die gene / die van die Natie aldaar geslozven / en verloopen waren; ook wozf den Grave van Mommout, een Regiment Engelse, om daat mede in Vrankrijk dien Koning te gaan dienen / gelijk gebolgh is / benevens een groot deel van den Engellen Adel, als Volontairen, of Ouywilligen. Men begon daar ook zeer pberigh aan de Oozloghs-Vloot te arbeypden / maar het schozte aan geldt / en de middelen om daar aan te komen / waren zwaarlijk uyt te binden / want de Parlamenten (zonder wiens consenten dien Koning zijn Gemeenten geen Schattingen of Tollen op leggen / noch geen Landen of handel bezwaren kan) hier op te doen vergaderen / was ongeraden / alzo hy dan de reden van deze behoeften van gelt-middelen had moeten aanwijzen / die hy wel wist dat de meeste niet smakelijck zoudten zijn geweest / ook moesten die geheim blijven / om een goeden uytval te hebben / want den Koning meynde noch eerst een kostelijken roof / van de Hollanders en Zeeuwen, al eer hy noch den Oozlogh tegen haar verklaarde / in te halen / en dat volgens de gewoonte der Engelse, in hare laatste Oozloggen / alzo gepraktiseert. De Koning verklaarde dan in zijnen Raadt / om deze pberige torrusting en glijp te geben / Dat hy, om de groote en sterke toebereytselen zijner Naburen, ten Oorlogh, zoo te Water als te Lande, mede genootzaakt was, daar in, niet ledigh te zijn, om in alle voorvallende en onvoorziene gelegtheden vaerdigh te wezen, om zijn Volk en Landen voor alle overval, te kunnen beschermen, hier over had hy last gegeven, om een aanzienlijke Oorloghs-Vloot toe te rusten, om tegens 't Voor-jaar by tijds gereedt te zijn: en de onkosten tot de zelve groote zommen quamen te bedragen, en zijn inkomen alreede zeer versmolten en veydelt waren, zoo had hy geen ander middel konnen vinden, als die gene die men gemeenlijk gewoon was, van gelt te leenen; hier door was hy dan genootdrukt geweest, hoewel tegen zijne genegtheydt, by provisie te doen ophouden de betalinge van die gelden, die in de Thesaurie bevonden wierden, &c.

Deze reden dede den Koning, om dit alzoo pder te doen geslooven / maar zijne Geheyme Raden wisten wel anders. Deze ophouding der betaling verwekte geen kleyne ontfstelens in de algemeene Beurs, en in de byzondere beurzen / van de kooplyden tot Londen. De Gout- en Zilver-smeden, die als Kassiers der koopliens aldaar de Wisselbank van de zelve houden / zaten met de handen in 't hair / want zy veel gelden (men zeyde wel van 160 tonnen Goudts) aan den Koning, op Intrest hadden verstrekt / zoo dat dit groote verwarring in den koophandel veroorzaakte / niet alleen tot Londen, maar in verscheyde koopsteden / want de Wisselbrieven die alreede waren / of stonden te vervallen / konden op haar behooylijke tijdt niet werden betaalt / zoo dat 'er veel /

veel / met proteſten / te rugh zijn gezonden: Men gaf een Vertoogh-ſchijf over / aanwijzende / wat ſchade en ongelegentheydt den Koophandel hier door quam te lijden, maar dit bracht niet anders te weegh / als dat men den uytſlagh vernam / en was dit / Dat de betaling zoo lang zou ſtil ſtaan, tot dat den Koning, drie maal hondert duyzent ponden Sterlinx, (dat is dertigh tonnen goudts Hollandts) uyt de Theſaurie voor rekening van de Gout-fmits had ontfangen, welke penningen den laaſten December Anno 1672. met den Intreſt van dien, tegen 6 ten hondert, wederom aan de zelve prompt zouden werden betaalt; Doch zy wierden doen al wederom tot in Mey daar aan volgende uytgeſtelt. Daar mede moſt men zich verneoght houden / en met deze gelden wierdt de Scheeps-toeruſting tot een Roof-Vloot, door ongelooſlijken yber boozt gezet. Men verboodt ook in Engelandt den uytvoer van Salpeter, Pik, en Teer &c.

Diet minder wierdt in de Zeehavens der Vereenighde Nederlanden, met de toeruſting der Oorlogſchepen boozt gebaren: Die van Hollandt koren ook de krijgſch-officieren tot acht Regimenten te Paerde / vier te voet / en op den 12 February noch twee van de laaſte / ſielden haar de aantichts-gelden op bozghtocht / ter handen / en gaben Commiſſien om Volk te werben / waar op men de Trommelen / wijdt en zijdt begon te roeren. De andere Provincien hadden ook wel verkiezing van hare krijgſch-officieren gedaan / maar hunne werbing ging noch niet hard boozt / door dien zy haar in een ſtuk bezwaart bonden; dit was het volgende / Zy meyndten / nademaal het nu over nodigh / en ook vaſt geſtelt was / een groot en ontzagghlyk Velt-leger / tot beſcherming van den Staat / op te rechten; dat men behoorde / al eerst een aanzienlyk Veldtheer, of Capiteyn Generaal te verkiezen / om 't zelve als Chef te commanderen; Enige van de Leden van Hollandt brachten hier op in / dat het verkiezen van een Capiteyn Generaal ſlechts beſont in een perzoon / daar men wel haast (als de noodt begon te nijpen) toe komen konde; D'andere Provincien verzeckerden / dat zoo wanneer men by het roeren van de Trom de naam van een aanzienlyk Hoof / dat by de Semepnte / al over lang aangenaam en gewenſcht was (beduydende daar mede den Perſoon van zijn Hooghheit, den Heere Prince van Oranje, &c.) quam uyt te roepen / als dan veel meerder en zyaver Volk zou te bekomen zijn. Eyndelyk is op den 24 February 1672. by alle Provincien eenſtenunighlyk beſloten / om een Capiteyn Generaal over de Legers der Vereenighde Nederlanden aan te ſtellen / en daar op is 'er weynigh / of niet geſputeert over den Perſoon, maar eenparighlyk geſtemt den Heer Prins van Oranjen, &c. op wiens Acten van authoriſatie, Inſtructie, en commiſſien, al eenigen tijd te voren was gebeſoignert getweeft.

Met groote toejuchting wierd dit by alle de Vereenighde Provincien gehoort: Hier en daar waren wel enige van de Leden der Regeering in zommige Provincien, die dit niet aangenaam was / maar in alle de Zeven was de Gemeente tot dezen Oranjen Vorſt genegen; Doch in Hollandt vondt men verſcheyden Heeren, die mede het roer van den Staat was aan bevolen / die zijn Hooghheit dit gezach miſgunden / en deze hadden ook hare Wanhangers

gerst in de Gemeynte / en wierden genaamt de Heeren van de * Loevesteynsche Factie: Het Hoofd van de zelve was den Advocaat, Mr. Johan de Wit, Raadt Pensionaris van Hollandt, en West-Vrieslant, een Man zo groot van verstant / zo kondigh / en gantw in Staats-zaken / en daar by zo onverdrietigh / wakker / en ontermoept in dien arbeydt / als in gants Hollandt te binden was; Hy zou wel licht gelukkigij zijn leven hebben ge-eyndicht / had hy / en zijn Broeder, de Heer Cornelis de Wit, Ruart van Putten, niet zo dapper tegens 't Doorluchtigh Huys van Oranjen, aangespannen / en getracht dien Jongen Prins t'onderduyken / hoewel hy noch niet meerder quaat / aan den Staat gedaan / berucht is / doch etc. maar van deze dingen hier na breeder. De Vader van deze Gebroeders was de Heer Cornelis de Wit, oudt Burgermeester van Dordrecht, als nu bedienende het Rekenmeesterschap in de Rekenkamer van de Graaflijkheyt Domeynen van Hollandt, &c. een van de aanzienlijkste Ampten van dien Lande; Hy was in den Jare 1650. mede een van die Heeren / die op 't Slot Loevesteyn, dooz ordze van zijn Hoogheyt, in verzekeringe zijn gebracht geweest / en hoewel daar na herstelt / en tot dit hoogh-geacht Eer-ampt gekomen / bleef evenwel dezen hoon zo dapper wakkende / dat den haat aldus binnigh in de harten van deze zijne kinderen is ingeboezemt / dat denersten alle zijne krachten inspande / om de Prins uyt zodanige Eer-ampten te houden / als zijne Doozouders / Hooghloffelijker Memorie bedient hadden / en daar by de Vereenighde Nederlanden zo voozspoedigen welbaart hadden genooten: En dat den tweeden Zoon toclepde / om dezen Jongen Vorst (ziende nu het Capiteyn, en Admiraal Generaalschap in zijn handen) het leven te doen benemen.

Den Raadt Pensionaris Mr. Joan de Wit, met zijne Aanhangers, al eenige Jaren vooz dezen beducht zijnde geweest / dat men / zo haast als 'er eenige Oozlogh te Lande / tegen den Vereenighden Staat, (misschien oopen Francken Oozlogh te gemoet ziende) mocht komen vooz te vallen / niet wel zou konnen ontgaan / om een Veldtheer, of Capiteyn Generaal te verkiezen / en dat dit hooge Eer-ampt niemant anders / dan aan zijn Hoogheyt, den Heer Prins van Oranjen, zoude worden opgedragen / practiserden alle mogelijke middelen / om dezen welgemelden Prince, het vorder abancement / als het Stadhouderschap van Hollandt, &c. dat zijne Voorzaten, Hooghloffelijker Memorie, nochtans alstijdt hadden bekleeft / te beletten: Hier op hebben zy dan al in den Jare 1667. en dat onder den dekumantel van de Vryheyt vooz te staan / de Eenigheyt, en de Gemeene Ruste te conserveeren / ingestelt / doozgedzongen / en ook uytgeboert het volgende

* Wat met deze naam, en de daar aanhangende gevolgen gemeynt wordt, kan men lezen in de Nederlandse geschiedenissen van den Jare 1650. en byzonder in de Historien van *Aitzema*.

Perpetuel Edict, en Eeuwighduurende Wet, tot voorſtant van de Vryheyt, mitſgaders tot conſervatie van de eenigheyt, en van de gemeene ruſte van den Lande van Hollandt en Weſt-Vrieſlant.

DE Staten van Hollandt, en Weſt-Vrieſlandt hebben, naar voorgaande beſchrijvinge, en naar rijpe deliberatien, en communicatien in de ordre van de Ridderſchap en Edelen, mitſgaders in de reſpective Vroetſchappen gehouden, by eenparige overgite, en currentie van alle de Leden, voor een perpetuel Edict, en Eeuwighduurende Wet, tot voorſtandt van de Vryheyt, mitſgaders tot conſervatie van de eenigheyt, en van de gemeene ruſte; gearreſteert, en vaſt geſtelt, gelijk gearreſteert, en vaſt geſtelt worden by dezen de pointen, en Articulen hier na volgende:

I. Dat de faculteyt van verkiezinge of beſchrijvinge in de ordre van de Ridderſchap en Edelen, mitſgaders de nominatie en verkiezinge van Burgermeesteren en Vroetſchappen, Schepenen, en alle andere Magiſtratelijke bedieningen in de Steden zal blijven aan de ordre ofte de beſchrevene Heeren van de Ridderſchap en Edelen, mitſgaders aan de Steden reſpective, zo als die aan haar by oudt gebruyk ofte by Privilegien en Octroyen is geconſirmeert of geconcedeert, of noch geconſirmeert of geconcedeert zoude mogen werden, daar van by de zelve de vrye exercitie van dien conform de Werten en Privilegien zal verblijven, zonder dat de voorſz. beſchrijvinge, nominatie en verkiezinge, of eenigh gedeelte van dien oyt of oyt daar van in 't geheel ofte ten deele aan yemandt zal mogen werden gedeferoert en overgegeven.

II. Dat inſgelijks de Ampten, Officien, bedieningen en beneficien jegenwoordigh ſtaande ter collatie van de Heeren Staten van Hollandt en Weſt-Vrieſlandt, aan de zelve zal verblijven, zonder yets daar van te mogen werden afgegeven; welverſtaande dat hier onder niet begrepen werden de Militaire Ampten en bedieningen, die in de Camgagne ofte expeditie te Water of te Lande zouden mogen komen vacant te vallen, welke aangaande haar Ed. Groot Mog: by nadere diſpoſitie, alzulken voet en ordre zullen beramen, niet alleen op de proviſionele beſtellinge van dien, maar ook op de begevinge ten principalen, als de zelve ten meeſten dienſte van den Lande zullen bevinden te behooren.

III. Dat wijders haar Ed. Groot Mog. niet alleenlijk hare bewillinge en toeſtemminge noyt anders zullen geven, maar ook de zake ter Generaliteyt met alle efficacie daar henen helpen dirigeren, ten eynde ook by de andere Bondtgenooten, en zulks by eenparige bewillinge of gemeene concurrentie vande zelve door eene conſonante Reſolutie van haar Hoog. Mo. geſtatueert en vaſt geſtelt moge werden, dat die gene die oyt of oyt zal of ſuccesſivelijk zullen werden gebruykt tot Capiteyn of Admiraal Generaal, of ook in beyde de voorſz. Charges, of wel die gene aan de welke onder eenige andere titul het opperſte commandement over de Militie te Water ofte te Lande zal werden gedeſereert, niet zal of zullen mogen wezen of blijven Stadthouder van eenige Provincie of Provincien; en voor zo veel de Provincie van Hollandt en Weſt-Vrieſlandt belangt, dat niet alleen niet die gene die 't opperſte commandement over de Militie te Water ofte te Lande toevertrouwt zal wezen, maar ook niemandt anders tot Stadthouder van de zelve Provincie gemaakt zal mogen werden; Doch dat de voorſz. Charge in alle manieren zal zijn en blijven gemortificeert, en de Heeren Gecommitteerde Raden in de reſpective Quartieren aanbevolen gelaten, volgens hare Inſtructie, de noodige ordre te ſtellen, en de vereyſchte

voorzieninge te doen op de zaken by absentie van haar Ed. Groot Mog. voorvallende, en waar op prompte dispositie vereyscht zoude mogen werden.

IV. Dat tot volkomen vastigheyt van 't gene voorsz. is, en tot onderlinge gerufftheyt van de Edelen en Steden alle de Heeren jegenwoordigh in de ordre van de Ridderfchap beschreven ofte in de Vroetschappen verkozen, en die noch namaals in de Ridderfchap beschreven of tot Vroetschappen verkozen zouden mogen werden, by solemnelen eede zullen verklaren de voorsz. punten heylighlijk en oprechtelijk te zullen maintaineren, ook geenzins gedoogen dat daar jegens eenige indracht ofte infractie geschiede, veel min oyt of oyt eenige propositie doen ofte doen doen, die daar jegens in eenigen deele strijdigh zoude mogen wezen, en dat voorts ook den eedt van de Heeren ter Vergaderinge van haar Ed. Groot Mog. comparerende, daar mede in de bondighste en krachtighste forme zal werden geamplieert: Dat ook de Raadt-Pensionaris in der tijdt insgelijks by eede zal werden verplicht alle de voorsz. punten, zo veel in hem is, te zullen maintaineren en staande houden, zonder daar jegens oyt of oyt directelijk of indirectelijk eenige propositie of omvrage te zullen doen, veel min conclusie formeren.

V. Dat wijders mede tot meerder vastigheyt van 't voorsz. derde point het zelve uytdrukkelijk in de Instructie zo voor een Capiteyn als voor een Admiraal Generaal zal werden ingelijft, en de geëligeerde by eede verplicht niet alleenlijk daar jegens noyt directelijk of indirectelijk eenigh verzoek te zullen doen, veel min toeleg te maken directelijk of indirectelijk; maar ter contrarie zulks by anderen, buyten vermoeden, geschiedende, 't zelve te zullen tegen gaan, en het Stadthouderschap, zo hem t'eenigen tijde die digniteyt by eenige Provincie mochte werden geoffereert, te zullen refuseren, en van de handt wijzen.

Formulier van Eedt op de bovenstaande Articulen te doen by de Heeren van de Ridderfchap en Edelen, mitsgaders by de Burgermeesteren, en Vroetschappen van de Steden: als mede by de Heeren comparerende ter Vergaderinge van de Staten van Hollandt, en West-Vrielandt.

IK belove en zweere het bovenstaande Eeuwigh Edict, mitsgaders alle de punten, en Articulen daar inne vervat, heylighlijk en oprechtelijk te zullen maintaineren, ook geenzins te zullen gedoogen dat daar tegens eenige indracht, infractie geschiede, veel min oyt of oyt eenige propositie, of advijs te zullen doen, of geven, noch ook te zullen doen doen, of doen geven die daar tegens in eenigen deele strijdigh zouden mogen wezen.

Zo waarlijk moet my Godt Almachtigh helpen.

Formulier van Eedt voor de Raadt-Pensionaris in der tijdt.

IK belove, en zweere het bovenstaande Eeuwigh Edict, mitsgaders alle de punten, en Articulen daar inne vervat, zo veel in my is te zullen maintaineren en staande houden, zonder daar jegens oyt of oyt, directelijk of indirectelijk eenige propositie ofte omvrage te zullen doen, veel min conclusie formeren.

Zo waarlijk moet my Godt Almachtigh helpen.

En zal het bovenstaande Edict in forme van Octroy of Eeuwighduyrent Privilegie, de Heeren van de Ridderfchap en Edelen, mitfgaders de Burgermeesteren en Vroetschappen van de Steden; Leden van haar Ed Groot Mog. ordinaris Vergaderinge, toegezonden worden, om 't zelve in hare respectieve Registers te doen registreren, en voorts te bezorgen dat alle Heeren die namaals in haarlyder ordre beschreven, ofte tot Burgermeesteren verkozen, en in de voorfz. Vroetschappen geassumeert zullen werden, daar op voor hare admiffie, den eedt, volgens 't voorfz. Formulier komen af te leggen, en voorts haar daar naar præcifelijk te reguleren: Gelijk ook het voorfz. Edict in gelijkjer wijze aan beyde de Hoven van Justitie, mitfgaders aan de Officiëren en Gerechten van de gemelte Steden toegezonden zal worden, met last en ordre om haar in 't administreren van Justitie daar naar, als de voornaamfte Wet van den Lande tot voorstant van de vryheyt, midtfgaders tot conservatie van eenigheyt en van de gemeene ruste gemaakt, punctuelijk, en exactelijk te reguleren, op den eedt by hen-lieden in 't aanvaarden van hare respectieve Officiën en bedieningen gedaan.

Aldus gedaan en gearresteert ter Vergaderinge van de Hooghgemelte Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, In den Hage onder haren grooten Zegele hier aangehangen den 5 Augusti des jaars 1667. Was gearapheert, *Johan de Witt*; Onderstont

Ter Ordonnantie van de Staten.

En was getekent

Herbt. van Beaumont.

Dit na te komen moften dan alle die geene / die eenige hooge / of lage *Er-* ampten / de *Regeringe* aangaande / alcer zy tot de zelve mochten komen / beloven / en met *Ede* bevestigen. Dit moft zijn Hoogheyt, alcer hy *Capi-* teyn, en *Admiraal* Generaal wierd / mede bekrachtigen / doch het was booz zijn *Perfoon* noch niet genoegh / als in 't verbolg zal bliken: maar hoedatnigh zijn Hoogheyt, als by trappen / tot deze / en de bozdere *Waerdigheyt* is opget'onnen / zullen wy kortelijk aantwijzen.

WILHELM HENRIK, by der gratien Godts, Prince van Oranjen, en van Nassouw, Catzenellebogen, Vyanden, Dietz, &c. is gebooren / in 's Gravenhage, den 14 November, des Jaars 1650. op den achtsten dagh na zijn Heer Vaders overlijden: Zekier verschil ontfont 'er / enigen tijd hier na / tusschen zijn Hoogheys Grootmoeder, de oude *Princesse* Douariere van Oranjen, en de *Princesse* Royale, zijn Moeder, en dit was over de *Doogh-* d'fchap van dezen Jongen Prince, doch het wierd door de Staten van Hollandt, in der minne bygelopd. Na dat nu de kindse jaren van zijn Hoogheyt waren verloopen / en die van de *Jongeling* 'chap aangamen / wierd Hy van de Staten aangenomen als een Kindt van Staat: dat is / om opgevoedt / en onderwezen te worden in de *Politie*, en *Krijghskonst*, en zodanige wetenschappen, daar mede Hy, (tot zijn manlijke jaren gekomen zijnde) den *Vereenighden* Staat dienstigh zou konnen zijn: Hier op is Hy in de *Hooge* Schoole, tot Leyden, ter *Studie* gebracht / boozzien met bequaene *Preceptors*, *Hofmeester*, *Pagien*, *Laqueyen*, en *Gevolg*, &c. en als onderwijlen de *Vacan-*

WILHELM HENRICK, Prins van Oranjen en Nassauw etc.

WILHELM HENRICK, In his van, cunten et in hanc

Vacantien quamen booz te vallen / bezocht Hy de grootste / en beoornaamste Steden der Vereende Nederlanden, somtijds alleen met zijn Gevoig / somtijds in 't gezelschap van zijn Grootmoeder, Moeder, Keur-Brandenburgh, Vorst van Anhalt, zijne Oomen, en wierd overal wel onthaalt / en groote eere bezegen.

Zijn Hoogheyt nu byna gekomen tot den ouderdom van 18 Jaren / en tot Middelburgh in Zeelandt zeer onbetwacht inkomende / alwaar die Staten doenmaals vergadert waren / wierd van de selve / op den 18 September, 1668. gemaakt Premier Noble, dat is Eersten, of Voornaamsten Edelman, van die Provincie, en daar op den Eedt gedaan hebbende / nam al boozt / in die qualiteyt zijn zitplaats. Des anderen daaghs / den 19 September, dede zijn Hoogheyt een aanspraak tot de Heeren Staten van Zeelandt, luydende als volgt :

EDELE MOG. HEEREN,

WY hebben niet langer kunnen onthouden ons Persoon en diensten aan U Ed: Mog: te komen presenteren, en particulierlijk te bedanken voor alle de Eere, gunste, en genegentheyt die ons van onze Geboorte, en teere Jaren af, tot noch toe door U Ed: Mog: overvloedigh zijn bewezen, en wel specialijk van aan ons te hebben geconferreert den Staat van Eerste Edele, zo als die by onze Doorl. Voor-Vaders in deze Provintie is bekleedt geworden, volgens U Ed: Mog: Resolutie van den 7 Augusti 1660. die U Ed: Mog: niet alleen als een onderpant van haar Liefde en affectie 'onzewaarts, binnen de Palen van hare Provintie hebben gemanifesteert, maar ook geëmployeert, als een krachtigh argument tot de generale genegentheyt, die my 't geluk hebben tot ons Persoon en Huys in alle de Provintien te vinden, te meer gaande te maken; Hebbende U Ed: Mog: de goetheyt gehad daar in by alle occasien met een byzondere affectie te continueren, en die ons noch onlangs in den Jare 1666 te kennen te geven U Ed: Mog: hertelijken wensch dat den tijdt mochte wezen vervult, dat wy de voorzeyde Qualiteyt van Eerste Edelen zouden kunnen exerceren.

En nademaal, Ed: Mog: Heeren, den voorz. tijdt daar toe nu is rijp geworden, vermits U Ed: Mog: hebben goedt gevonden dat zulks zoude geschieden zo wanneer wy zouden gekomen zijn op ons 18 Jaren, en dat wy eerstdaaghs over dien tijdt staan te komen op ons 19 Jaar, zo hebben wy geoordeelt dat wy U Ed: Mog: wensch en begeerte niet na verwachten zouden hebben beantwoort en voldaan, in gevalle wy langer hadden getardeert om te komen jouissieren en possessie nemen van 't gene dat U Ed: Mog: zo obligantelick gelieven te nemen als een pandt van hare allergroutste en innerlijkste affectie tot ons Persoon.

Dit is dan de oorzake, Ed: Mog: Heeren, dat wy ons in U Ed: Mog: hooghaanzienelijke Vergaderinge komen presenteren, om alhier met dankbaarheydt te betuygen, dat wy de Qualiteyt van Eerste Edele byzonderlijk zullen employeren en gebruyken, en door de Gedeputeerde die wy, in gevolge van U Ed: Mogende voornoemde Resolutie van den 7 Augusti 1660. daar toe zullen nomineren, doen employeren, en gebruyken, tot de meeste Eere en welstant van de Ioffelijke Regeeringe van deze Provintie, en onderlinge Harmonie van alle der zelve Leden, en zo veel als in ons vermogen zal wezen de noodige correspondentie met alle de Leden van de Unie te onderhouden, en te vermeerderen, en wel specialijk met de Provintie van Hollandt en West-Vrieelandt, die

Van alle tijden met U Ed. Mog. hebben geltaan in een particuliere Unie en Verbintenisse; en voorts te verzekeren dat alle 't geene wijders in ons vermogen is, by ons oprechtelijk, en met yver zal werden geëmployeert tot U Ed. Mog. meeste dienst, en welvaart van hare goede Ingezetenen en Onderdanen, en dat wy also getrouwelijk zullen volgen de loffelijke stappen van onze Doorl. Voorouders, die de Fondamenten van het eerlijk Gebouw van deze Republike hebben helpen leggen, en alles voor de Vryheyt en Religie opgezet, en daar wijders by voegende de overgrootte genegentheyt die wy uyt onze eygen beweginge hebben om U Ed. Mog. alzints te behagen, ook hare Hoogh en Gerechtigheden, nevens do andere Leden van deze hooge Vergaderinge voor te staan, zo zullen wy tot beslyt U Ed. Mog. verzekeren, dat wy allenthalven ons devoir zullen doen om vordere kennisse te bekomen van de rechte Gronden en Maximen van U Ed. Mog. loffelijke Regeeringe, en onsalzo tot bevorderinge van der zelve Intresten en Welvaart meer en meer bequaam te maken; Den Grooten Godt biddende van herten, dat Hy zijnen Zegen over U Ed. Mog. Persoonen en loffelijke Regeeringe genadelijk wil continueren en vermeerderen. U Ed. Mog. geaffectioneerde Dienaar

G. Prince d'Orange.

De Gevolmachtighde van de Zeeuwse Steden / behalven die van Zirkzee, quam den volgenden dagh / den 20 dito, zijn Hoogheyt hier over begreeten; des avondts wierd zijn Hoogheyt heerlijk onthaalt / en bereert met een zilbere fles (uytbeeldende 't Wapen van Vlissingen) vol goude Ducaten. De gewapende Burgerij toonde ook haar genoegen / in 't salvo schieten / onder 't geluyt van trommels / en trompetten: Schijkt die van Vlissingen, op den 22. daar aan volgende / mede zijn Hoogheyt hebben ingehaalt / daar onder zich het donderende Canon van de Wallen / en Schepen / aldaar ter reede leggende / ook lustigh liet hooren. Den 24 dito, wierd zijn Hoogheyt weder tot Middelburgh van die Magistraat Princelijk getraceert / en trok van daar naar Ter Vere, zo dat het geheel Eylandt Walcheren van vzeughde krioelde. Doen wierd den Heer van Odijk als Gecommitteerde gestelt wegens zijn Hoogheyt vooz de Provincie van Zeelandt; die den 29. daar aan volgende / in 's Gravenhage, in de Vergadering der Hoog. Mog. Staten Generaal dit beskent makende / den Eedt dede / en voozt zijn zitplaats nam / als ook de volgende Zondagh in de Geschoelten der Generale Staten, in de Kerke gedaan heeft.

De oude Princesse Douariere, Grootmoeder van zijn Hoogheyt, had alreede van den Koning van Engelandt, en den Keurvorst van Brandenburgt verzocht / en verkrege / dat zy haar mocht ontslaan van de Dooghdyschap / en Inkomsten van haar Zoons Zoon / den Prins van Oranjen, waat op 31 / den 26 October, 1668. de volgende Memorie in de Vergadering van de Hoog. Mog. Heeren Staten Generaal dede overgeven.

HOOG. MOG. HEEREN:

WY nu hebbende gebracht den Prince van Oranjen, onzen Zoons Zoone, tot den ouderdom van 18 Jaren, zoo dat zal gaan in zijn 19, en van zijn oordeel en beleydt dat genoeg en hebbende, met veele anderen, het welke wy van hem, na die zijne Jaren, kunnen defidereren, hebben gemeent de tijdt te wezen geboren, dat wy hem niet langer en behooren te onthouden, maar in handen te geven het bewint en de directie van de zaken, hem aldernaast rakende, als te weten, van zijn eygene Domeynen en Goederen, en daar toe dan ook gerefolveert hebbende met het welbehagen van zijne naaste hooge Aanverwanten, hebben voor al mede ons voorz. doen in die zake U Hoogh-Mog: willen bekend maken, en de zelve openbaren, dat de redenen de welke ons tot het gene voorz. is, hebben bewogen (boven de voorz. redenen van zijn ouderdom en bequaamheydt) onder anderen noch mede zijn, dat het voorz. zijn bewint en Gouverno by ons zal kunnen werden na geooght, zo lange ons Godt noch het leven zal gelieven te vergunnen, dat de eygentlijke administratie geschiedt door de Domeftique Raden, de welke het Huys van Oranjen van alle tijden daar toe heeft gehad, &c.

Doozts vertrouwdt 3p / dat hy, Prince, wanneer den Staat hem zal gelieven te gebruyken, gelijk zijne Hooghloflijke Voorouders altijd, omtrent den ouderdom van deze Jaren, tot den dienst van publijke zaken zijn gebruykt geweest, preuen zal bewijzen van zijne bequaamheydt. **Verzoekende vozders** / dat de Hooghgemelte Heeren Staten aan hem de behulpelijke handt wilden bieden, in 't geene hare Hoogh. Moog. raadt, en voorzorge, tot behoudenis, en welstandt van zijne Goederen, zo hier, als in andere Rijken, en Landen gelegen, mocht van nooden zijn, niet twijffelende, of de goede genegentheyt van hare Hoogh-Mog: tot den huize van Oranjen, altijd betoont, noch zal blijven continueren, 't welk Hoogh-gemeldten Prince met zijn getrouwe dienften, meer en meer zal zoeken met dankbaarheydt t'erkennen, &c.

In den Jare 1670 op den laastten Mey, is by de Hoogh-Mog: Heeren Staten Generaal befloten / dat Zijn Hoogheyt den Heere Prince van Oranjen, in den Raadt van State zoude geintroduceert / dat is/ ingebuert worden / als blijkt by het volgende :

Extract uyt 't Register der Resolutien van de Hoog. Mog.
Heeren Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden.

Sabbathi den 31 May, 1670.

BY resumptie gedelibereert zijnde, op 't project van Harmonie, in haar Hoog. Mog: Notulen van den 17 Januarii, 1668. geinfereert; is by eenparige overgifte, en be-williginge van alle de Provincien verstaan, en gerefolveert, dat den Heere Prince van Oranjen, van nu af vergunt zal werden, de Sessie in den Raadt van State, met een fortabel jaarlijks Tractement by de respectie Provincien te begrooten, om aldaar geimbueert te werden, met de vereyschte kennisse van zaken van Militie, Politie, en Finantie.

Finantie; en in gevalle eenigh Leger van den Staat te Velde gebracht mochte werden, dat in zulken kas den zelve Heere Prince mede in Politicque Qualiteyt, 't zy als daar toe uyt den gemelten Raadt gecommittteert, of anderzints de Campagne, en deliberatien van de Gedeputeerden van haar Hoog. Mog. te Velde zal by woonen, om also meer en meer bequaam gemaakt te werden, tot het bedienen van het Capiteynschap Generaal, te Water en te Lande, als den Staat hem namaals daar toe zoude mogen goet vinden te verkiezen; en zo wanneer den Hooghgemelten Heere Prince den ouderdom van 22 Jaren zal hebben geëmpleert, dat als dan by de gezamentlijke Bondtgenooten met een goede Harmonie gedelibeereert zal werden, over des zelfs bequaamheyt, tot het bekleeden van de voorsz. Hooge Charges, en gerefolveert of met den dienst van 't Landt, de zelve op zijne Hoogheyt zoude konnen en behooren geconferereert te werden; dat inmiddels geen Stadthouder van eenige Provincie ofte Provincien zal mogen worden verkooren, en by aldien den Hooghgemelten Heere Prince ten voorsz. tijde by de gezamentlijke Bondtgenooten tot Capiteyn Generaal, en Admiraal mochte aangestelt werden, of anderzints hem onder eenigen anderen Titul het opperste Commando van de Militie te Water, en te Lande aan bevolen, dat als dan by de voorsz. deliberatien, en voor de effectieve Electie tusschen de Bondtgenooten zal worden vast gestelt, en de Instructie ingelijft, dat geen Capiteyn Generaal, of Admiraal, noch eenige die het opperste Commando van de Militie te Water, of te Lande, wegens den gemeenen Staat werdt gedefereert, zal mogen Stadthouder van d'een, of d'andere Provincie zijn, dat de Geëligteerde by Eede verplicht zal wezen, niet alleenlijk daar tegens noyt directeljk, of indirecteljk eenigh verzoek te zullen doen, veel min toeleghe te maken directeljk, of indirecteljk; maar ter contrarie zulks by andere geschiedende, 't zelve te zullen tegegaan, en het Stadthouderchap, zo hem t'eenigen tijde die digniteyt by eenige Provincie mochte werden geoffereert, te zullen refuseren, en van de handt te slaan, en in cas het buyten vermoeden mochte komen te gebeuren, dat den meer-Hooghgemelten Heere Prince tot de voorsz. Hooge Charges, als dan niet effectieve, en met eenparige bewilliging van de gezamentlijke Provincien mochte werden aangestelt, gelijk daar in niet anders dan met eenparigheyt kan werden gedisponeert, dat aan de respectieve Provincien hare vrye deliberatien in 't verkiezen van Stadthouders zullen blijven ongelimiteert, en haar voorbehouden de vryheyt die aan dezelve hier bevorens is geweest.

G. v. H O O L K. *vr.*

Accordeert met 't voorsz. Register.

N. R U Y S C H.

Hier op is aanstonts de Introductie, met der zelve ceremonien gevolght / gelijck te zien is in het nabolgende :

Extract uyt 't Register der Resolutien van de Hoog. Mog. Heeren Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden.

Sabbathi den 31 May, 1670.

BY resumptie gedelibeereert zijnde op de poincten, noopende d'Introductie van den Heer Prince van Orangie in den Raadt van State, als eerstelijck, op de forme, en maniere van de voorsz. Introductie; ten tweeden, wat plaatze aan de Hooghgemelten

gemelten Heer Prince in den voorz. Raadt zoude behooren geassigneert te werden , en ten derden , of eenige , en hoedanige Stemme aan den zelven aldaar zoude werden toegestaan : is verstaan , en geresolveert , noopende het eerste point dat de voorz. Introductie zal geschieden door drie Gedeputeerden uyt het midden van hare Hoogh-Mog. Vergaderinge , te weten , door de Heeren van Werkendam , Stavenisse , en Gockinga.

Op 't voorz. tweede point is verstaan , dat geremoveert blijvende , of des noot zijnde , noch geremoveert werdende de * *Chaire á bras* , voor dezen in den gemelten Raadt geslaan hebbende aan 't eynde van de Tafel , en originelijk gebruykt geweest zijnde voor den Gouverneur Generaal , den Heere Prince van Orangien geplaatst zal werden in een van de twee Fluweele Stoelen , staande aan de zijde van de Tafel benefens den Heere in den zelven Raadt gecommiteert , op de presentatie van de Provincie van Hollandt , en uyt de Edelen van den zelven Lande.

En wat het voorz. derde point belangt , dat aan den meer-Hooghgemelten Heere Prince van Orangie in den zelven Raadt geacordeert zal werden , gelijk aan zijne Hoogheyt geacordeert werdt by dezen eene concluderende Stemme , zo als alle andere Gedeputeerden in den zelven Raadt gebruykende zijn , en dat hy dienvolgende ook conform de dispositie van 't 29 Artijkel , van de Instructie van den gemelten Raadt niet en zal mogen adviseren , of present wezen , als 'er eenige zaken dienen daar by yemant hem in bloede , of alliancie tot in den vierden grade incluys bestaande , zal wezen geinteresseert , des werden de Provincien verzocht , zich ten spoedighsten te verklaren op het Jaarlijs Tractement , 't welk aan sijn Hoogheyt in qualiteyt als Raadt van State zoude behooren toegeleyt te werden. Voorts is noch staande Vergaderinge gearresteert , het Formulier van Commissie , en Eedt voor den meer-Hooghgemelten Heere Prince van Orangie , als Raadt van State , hier navolgende van woorde tot woorde geïnseert.

De Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden , allen den genen die dezen zullen zien , of hooren lezen , Salut. *Doen te weten* , dat wy tot beter Instructie van den Heere Prince van Orangie , in de zaken den welstandt , conservatie , defensie , en goede Regeeringe dezer Landen concernerende , den zelven geauthoriseert , en gecommiteert hebben , gelijk Wy zijne Hoogheyt autoriseeren , en commiteeren by dezen , om hem voortaan in alle Vergaderinge van den Rade van State te mogen vinden , en aldaar op de occurrerende zaken te helpen adviseren , en resolveren , zulks tot meesten dienst der Landen bevonden zal werden te behooren , ook met dien verstande dat sijne Hoogheyt verzocht zijnde , om ter Vergaderinge van hare Hoogh. Mog. of den Rade van State te komen , aldaar zal compareeren ; en zal zijne Hoogheyt ons hier op doen den behoorlijken Eedt , volgens het Formulier daar toe gearresteert , gegeven , &c.

Ik beloove , en zweere my na de voorgelezen Commissie , en de Instructie van den Raadt van State te zullen reguleeren : zo als een getrouw Raadt van State kan , en behoort te doen.

En zal den Griffier *Ruyseh* den meer-Hooghgemelten Heere Prince noch aanstonds gaan verzoeken , om in de Vergaderinge van hare Hoogh. Mog. te komen , en aldaar op de voorz. zijne Commissie , volgens , en in conformité van 't voorz. Formulier den Eedt af te leggen , en voorts in den Raadt geintroduceert te werden : welken , volgens zijne Hoogheyt door den voornoemden Griffier in de Vergaderinge gehaalt , en op een Fluweele Stoel met armen , recht over den Heere Præsiderende neder gezeten zijnde , is hem voorgelezen zijne Commissie , en Formulier van Eedt , die de zelve aanstonds heeft gepraesteert , en afgeleght ; daar op zijne Hoogheyt door de opgemelte Heeren van

* *Dat is een Stoel met armen.*

Warkendam, Staveneffe, en Gockinga, in den gemelten Raadt van State is geintroduceert: waar na de gemelte Heeren Gedeputeerden wederom ter Vergaderinge gecompareertwezende, hebben gerapporteert dat de voorsz. Introductie was geschiet in dezer voegen, te weten, dat haar E. zijne Hoogheyt hadden gegeven den voorrang, en alzo geconduifeert in de Kamer van den Raedt van State, en aldaar den zelve Raadt gevonden, staande aan de overzijde van de Tafel, en zijne Hoogheyt zich geplaatst hebbende op een van de Fluweele Stoelen aan deze zijde, hem hier boven geadsigneert, en zy Heeren haar Hoogh. Mog. Gedeputeerden daar nevens nedergezetenwezende, en kort Compliment hadden gemaakt, en dat 't zelve door den Heere Presiderende in den welgemelten Raadt beleefdelyk was beantwoort, dat ook zijn Hoogheyt daar na van gelijke een Compliment gemaakt hadde, en datze de zelve zijne Hoogheyt aldaar in den Raadt gelaten hebbende, vervolgens haar afscheyt hadden genomen, en dat deze Actie daar mede was ge-eyndicht: weshalven hare Hoogh. Mog. de zelve Heeren voor hare genomene moeyte hebben bedankt.

M. van CROMMON *et.*

Accordeert met 't voorsz. Register.

N. RUYSCH.

Met dit introduceren wierden veel Liefhebbers van zijn Hoogheyt, die zijn advancement beminden/geruyst gestelt. De Oude Princesse Douariere van Oranjen, zijn Hoogheys Groormoeder, dede met expresse Bodeu / deze actien aan zijne Oomen, den Koning van Engelandt, den Keurvorst van Brandenburgh, den Vorst en Vorstinne van Zimmereu, en de Prins en Princesse van Anhalt, met veruoeging en blyschap / verstaan.

Gelyk alle Hooghgeborene en Edelmoedige Jeught, genegen is / vzeemde Landen te bezichtigen / en de bezonderheden der zelve waar te nemen / zoo wierdt zijn Hoogheyt ook met lust ingenomen / om het vermakelyk Engelandt, dien Koning zijn Oom, en des zelfs Hof-staat te bezoeken. Dit aan den Staat te kennen gebende / wierdt van de zelve gelukt op zijne reyse / toe gewenscht. d'Engelse Majesteit hier van verwitticht / zondt den Grave d'Osery, met een gebolgh van 56 Engelse Heeren, 6 van zijne Trompetters in hun liberepen / met 's Konings tekenen / onder Kroonen gebozduurt / in eenige Fregatten / om zijn Hoogheyt te halen / ober. Zy quamen den 21 October 1670. op de Maze, en booz Rotterdam; den Adel trok na den Hage, alwaar zy / door tegen-windt / een tijdt lang wierden op gehouden; dit zijn Hoogheyt verdzietende / trok met den Grave d'Osery na Brabant, in meynage / om zoo booz door Vlaanderen, van Duynkerken of Calais na Engelandt ober te schepen / maar te Zevenbergen komende / liep de windt om / daat ober zijn Hoogheyt met den train wel 100 Persoonen sterck / weder keerde / doch het ongestupmigh weer bleef evenwel duuren: men huurde een fluyt-schip / om de Bagagie / en noch een ander / om drie gespan Paerden / zijnde 21 / die zijn Hoogheyt aan den Heere van Ouwerkerk wilde bereeren / ober te voeren. Van booz den Briel scheeypte zijn Hoogheyt af / verzelt met gebolgh booz zijn Persoon / met 5 Pagies en

6 Laquepen / zyn Hofmeester d'Heer de Bie, met 4 Laquepen; twee Edelen zijnde de Heeren Benthem en Schaap, pder met 4 Laquepen / des Heeren van Ouwerkerks Stalmeeſter, met een Pagie en 4 Laquepen / de Heeren van Zuylesteyn en van Zuylichem, elk met een Pagie en 4 Laquepen / de 2 Broeders / Barons van Gent, elk met 2 Laquepen; noch boeren mede / den Heer van Brederoode, den Graaf van Dona, den Graaf van Stirum, d'Heer van Beverwaert, van Obdam, van Langerak, van St. Gravemoer, van Goudrian, of Grave van Warfusé, &c. met noch eenige andere Heeren met 4 Trompetters / al t'zamen wel over de 100 Personen sterk. Terwijl wierdt te Londen, het Paleys van Kokpit, dicht aan dat van Wichal gelegen / met kostelijke versierzen / tot zyn Hoogheys Logement / toe gestelt.

Op den 6 November 1670 / trat zyn Hoogheyt in Engelandt te Margats aan land: maar het Bagasie-schip was afgeblwaait / hy reedt van daar te post op Kanterburry, en voorts met de Karos op Rochester, daar hy des nachts sloop / en quam 's morgens te Gravesende, en wierdt van Charles Cotterel, Meester der Ceremonien, verwelkomt / en met des Konings Hoep-versien / dooz de Brugh van Londen, terwijl men 't Kanon van den Tour lustigh af dede blazen / na 't Konings Paleys, Wichal geboert. Den Prins wierdt aan de trappen / dooz Lord Chambelain ingehaalt / en in de tegenwoordigheyt van de Majesteyten gebzacht / met groote eer en blipschap ontfangen / en verwelkomt / als ook by den Hartogh van York, en hare Hoogheyt, des zelfs Gemalin, en van daar in zyn Vertrek te Kokpit. Den Koning had eenige dagen te vooren in den Raadt verklaart / dat den Prins van Oranjen, als zijnde nader Maaghschap van zijne Majesteyt, als Prince Robbrecht, volgens dien / zoo langh hy in Engelandt was / ook den voorrang zoude genieten / maar buyten zyn Rijk, wilde hy hem daar niet mede bemoeven. Om voorts alle eerbetwijzingen en tractementen / die zyn Hoogheyt hier heeft genoten / te verhalen / is de meening niet / zullen alleenlijk zeggen / dat den 14 November, zyn Hoogheys verjaar-dagh gekomen zijnde / wierden tot zijner eeren verscheyden Comedien, Balletten, Dansseryen, en Festins toegestelt / gedurende zoo lang hy aldaar verbleef; ook reysde zyn Hoogheyt, om de Academien van Cambrids en Oxford te bezoen / en stont mede den 20 February 1671. ober den Doop van een jonge Princeſse, Dochter van den Hertogh van York, en na dat gehandelt was ober de noch open staande schulden / die zyn Hoogheys Grootvader, Prins Fredrik Hendrik hoogh-loff. memorie, aan 't Koninkrijk Engelandt verstrekt had / en ook al eenige tonnen goudts op rekening over gemaakt / en ontfangen waren / heeft zyn Hoogheyt, van alle genoten onthaal en haarsen wel verwoeght en voldaan / van Hare Majesteyten, en de Grooten, een dankbaar afschept genomen / vertrekkende den 25 dito, van Wichal, onder 't lof vanden van 't Geschut van den Tour, latende den Heer van Zuylichem daar blyven / om zyn vordere Interesten waar te nemen; hy dede des middaghs zyn maaltijt te Rochester, en bezagh de Schepen / op die Rivier / en ging 's avondts ten 5 uren t' Schep tot Scharnesse, in een van des Konings Hoep-Achten / daar noch 4 andere Konings Achten by waren / die den train ober voerden.

Den Grave d'Offery gelepde zijn Hoogheyt, dooz ordze des Konings, tot wederom in Hollandt, maar dooz een tegen-windt uyt den Oosten, mosten zy eerst Zeelandt in, daar zy den 28 daar aan volgende/ aan quamen / en boozt's ober Der Veere, den Briel, Maastrandtsluys, in den Hage, alwaar zijn Hoogheyt des anderen daaghs zich in de Klooster Kerk verতোonde / Godt dankende booz zijne gelukkige reys; en wierdt van alle Grooten, nebens zijn Grootmoeder, de Princesse Douariere, met blypschap verwelkcomt. Kort's hier na dede zijn Hoogheyt alle zijne Pagies, Laqueyen, en Gevolgh, kleden met een nieuwe Lebzeye / van schoon blaeu Laken / kostelyk en rykelyk met Silber geboozt.

Deze Engelse reys / en 't bezoeken van dien Koning, aldus gelukkigly ten eynde gebracht / vondt zijn Hoogheyt zich verplicht / om aan den Keurvorst van Brandenburgh, zijn Oom van 's Vaders (gelijk den Koning van Engellant, van 's Moeders zijde) gelijke eere / te betwijzen. Aldus is hy dan in Juny, des zelven Jaars 1671 vertrokken / nemende den tyd en gelegentheytt waar / dat de Vorsten van Lunenburgh, de Stadt Brunswijk hadden belegert / en nieuws gierigh om dit Belegly te zien / quam in dat Leger / den 21 Juny, op den zelven dagh / als die Stadt haer aan de Lunenburgse Vorsten ober gaf. Hier alles bezien / en wel onthaaft zijnde / betrok zijn Hoogheyt bozder / en arriveerde te Berlijn, hy den Keurvorst van Brandenburgh, daar hy ontfangen wierdt in ober-groote vzeughde / en met aanzienlyke eere / vermakelyke Swijne- en Hertje-jachten / en vrylyke Festijns, den tyd van zijn verblifft zich verlustighde; voozt's van alles voldaan / nam dankbaerlyk afscheyt / van den Keurvorst, die hem vereerde met een schoon gespan Litaufe Paerden / daar mede zijn Hoogheyt gelukkigly in 's Gravenhage aan quam / hoe wel hy Amerongen, in 't Sticht Uytrecht, gedreyght wierdt / van een zwaar ongebal / dooz 't omstaan van de Karos / verooorzaakt dooz de quade wegen / doch alles liep noch ten besten af.

Als nu zijn Hoogheyt den Heere Prince van Oranjen, op den 14 November 1671. in het 22 Jaar van zijn ouderdom getreden was / was 'et noch een Jaar te vzeegly / volgens de Acte van den 31 Mey 1670. hier vooren aangevzen / om tot het Capiteynschap Generaal te mogen voozgesteld worden: maar nademaal de noodtwendigheyt nu zoo dapper / zonder uytstel / van tydtt aan parste / en dat 'er niet micer als 9 Maanden aan zijn Hoogheys ouderdom haperden / om tot de 22 Jaren te komen / zoo wierdt deze zaak zoo pberigh voozt gedreben / dat men eyndelyk eenstemmighlyk de zelve toe stont / maar veel Formulieren van Commissien, Authorisatie, en Instructien wierdender op gestelt / waar op zijn Hoogheyt als Capiteyn Admiraal Generaal zou werden aangenomen / en zich zou hebben te reguleren / om niets daar byten te mogen aanvangen / ook noyt te mogen staan / noch aan te nemen / (al wierdt het hem aangeboden) het Stadthouderschap van eenige Provincie, want het was noch niet genoegh / dat hy het Eeuwigh Edict, hier voren gestelt / met Eede most bezweeren; wy zullen eenige Formulieren hier laten volgen / met de Consideratien en Ampliatien op de zelve.

Extract uit 'et Register der Resolutien van de Hoogh-Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden.

Mercurii den 24 Februarii, 1672.

BY resumptie gedelibereert zijnde op het rapport van de Heeren Ripperda tot Buirze, en andere haar Hoog. Mog. Gedeputeerden tot de Militaire zaken, hebbende in gevolge en tot voldoeninge van der zelve Resolutie Commissoriaal van den 14 dezex, met eenige Heeren Gecommitteerden uit den Rade van State, hare gedachten laten gaan, wat tot voltrekkinge van de Acte van Harmonie, den 31 May, 1670. tusschen de Bondsgenooten opgericht, zoude kunnen en bekooren geresolveert en in 't werk gestelt te werden, zo wanneer den Heere Prince van Oranjen den ouderdom van 22 jaren zal hebben geadimpleert, breeder in de Notulen van den 18 dezex gementioneert, hebben haar Hoog. Mog. haar eenparigh laten wel gevallen, en dienvolgende finalijk gearresteert en vastgesteld de respectieve Commissien en de Instructien voor een Capiteyn en Admiraal Generaal, hier na van woorde tot woorde geïnserieert.

Formulier van Commissie voor den Admiraal Generaal.

DE Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden, Allen den genen die dezen zullen zien ofte hooren lezen, Saluyt, Doen te weten, Dat wy om goede en suffisante redenen dienstigh geacht hebbende te procederen tot het aanstellen van een Admiraal Generaal dezer Vereenighde Nederlanden, en daar toe in gevolge van de Acte van Harmonie, den 31 Mey 1670, tusschen ons onderlinge solemnelijk en eenparighlijk opgericht en beslooten, onze deliberatien hebbende laten gaan op den Persoon van, &c. Wy ons van zijnen goeden yver en stantvastigheyt ten vollen verzekert houdende, ook ons op zijne capaciteyt, vroomigheyt en kloekmoedigheyt volkomentlijk betrouwende, den zelve N. N. gecommitteert, gestelt en onthouden hebben, committeren, stellen en onthouden by dezen, tot Admiraal Generaal van deze Vereenighde Nederlanden, hem gevende volkomen macht, autoriteyt en speciaal bevel, om den voorsz. staat van Admiraal Generaal onder ons te houden en te bedienen, de pre-eminentien en Rechten daar toe staande, te bewaren, opzicht en super-intendentie te hebben over alle zaken en affairen, 't stuk van de Zee, Admiraliteyt en 't Oorlogh te Water eenighzints rakende of betreffende, en tot de voorsz. Charge behoorende; en voorts alleste doen, dat een vroom Admiraal Generaal van de Vereenighde Nederlanden schuldigh is en behoort te doen, achtervolgende de Instructie, daar op by ons gemaakt, en by hem solemnelijk bezwooren; alles tot de pre-eminentien, Rechten, Eeren, Vryheden, Gagien en profijten daat toe staande; daar op en van hem in den voorsz. staat wel en getrouwelijk te quijten, hooghemelte N. N. gehouden blijft in onzen handen te presteren den behoorlijken Eedt, welken Eedt gedaan zijnde, ontbieden en beveelen wy allen en een ygelijk die dit eenighzins aangaan mach, dat zy den hooghemelten N. N. doen, laten en gedogen van den voorsz. staat van Admiraal Generaal der Vereenighde Nederlanden, met alle de pre-eminentien, Rechten, Eeren, Vryheden, Bat en Emolumenten, daar toe behoorende,

rustelijk en volkomentlijk genieten, zonder daar inne te doen, of te laten geschieden, directelijk of indirectelijk eenige tegenstand of beletzel, maar hooghgemelte N. N. in den voorsz. staat te maintaineren, respecteren en obedieren, doen respecteren en obedieren als na behooren; Alles by provisie en t'onzer kennelijken wederzeggen; ook onvermindert en zonder prejuditie van de gerechtigheden, de particuliere Provincien dezen aangaande cometerende; behoudelijk nochtans, dat den gemelten Admiraal Generaal, zo wanneer wy genootzaakt zouden mogen werden, of geraden vinden, eenige navale Armade in Zee te brengen, zich het Commandement en Chef over de zelve Armade niet zal mogen onderwinden, zonder onze nadere last, en speciale autorisatie. En zal deze onze Commissie geregistreert moeten werden zo in onze Griffie, als ter Secretarye van den Raadt van State, en van de respectieve Collegien ter Admiraliteyt. Gegeven in 's Graven-Hage, onder onzen Grooten Zegele, Paraphure, en de Signature van onzen Griffier, op den

Formulier van Instructie voor den Admiraal Generaal.

1. **D** En Admiraal Generaal zal niet mogen zijn, noch ook geduyrende den voorsz. zijnen dienst ge-elegeert werden tot Stadthouder, of Gouverneur van een of meer van de Geunieerde Provincien, en zal de zelve tot zekerder observantie van dien by Eede verplicht wezen, niet alleenlijk daar jegens noyt eenigh verzoek te doen, veel min toeleghe te maken, directelijk of indirectelijk, maar ter contrarie zulks by anderen geschiedende 't zelve tegen te gaan, en het voorsz. Stadthouder of Gouverneurship zo hem t'eenigen tijde die digniteyt by eenige Provincie of Provincien zoude mogen werden geoffereert, te refuseren en van de hand te slaan, en by gevolge ook zich noyt aan te matigen, zelfs onaanzeien hem zulks mochte werden gedefereert of aangeboden eenige verkiezinge of beschrijvinge in de ordres van de Ridderchap en Edelen, noch ook eenige nominatie of verkiezinge van Burgermeesteren en Vroetschappen, Schepenen, of andere Magistratelijke bedieningen in de Steden van eenige Provincien, in 't geheel of ten deele, directelijk of indirectelijk in eeniger manieren, maar de zelve nominatie, verkiezinge en beschrijvinge laten verblijven aan den genen die daar toe respectivelijk gerechtigd en by oudt gebruyk of by Privilegien en Octroyen daar inne gestabieert en geconfirmiert zijn, noch ook zich te onderwinden, ja zelfs hem zulks aangeboden werdende, te refuseren, en van de hand te wijzen de begevinge van Ampten, Officien, Bedieningen en Beneficien, staande ter collatie van de Heeren Staten der voorsz. respectieve Provincien, of hare Geauthoriseerden, en zulks in specie mede van de Lieutenant-Admirals, Vice-Admirals, en Schouten by Nacht plaatzen van Hollandt en West-Vrieslandt, van Zeelandt, van Vrieslandt, en van Stadt en Landen respectieve, maar de zelve laten ter collatie van de Heeren Staten der voorsz. Provincien, volgens het jegenwoordige gebruyk.

2. En wat belangt de Capiteynen van Oorloge te Water, zal by vacature van eenige der zelve plaatzen, of wel dat eenige op nieuws aangestelt zullen moeten werden, door de respectieve Collegien ter Admiraliteyt waar onder die ressorteren. nominatie by dubbel getal van Persoonen gedaen, en aan den Admiraal Generaal overgezonden werden, den welken midts dezen by eenparige overgifte van alle de Provincien gedefereert wordt de verkiezinge van de voorsz. Capiteynen, midts de zelve verkiezinge doende uyt de genomineerden van de voorsz. Collegien ter Admiraliteyt, en geenzints daar buyten: behoudelijk dat die gene die door den Admiraal Generaal tot de voorsz. Capiteynschappen zullen

zullen werden verkozen, gehouden zullen zijn de Acten of Missiven ten dien eynde t'haren behoefte gepasseert of gedepefcheert, aan haar Hoog. Mog. over te brengen, om vervolgens t'haren behoefte op den naam van haar Hoog. Mog. Commissien *in forma* gedepefcheert, en zy-luyden daar op door den Heer Presiderende als naar gewoonte be-edicht te werden; op welke Commissie en Eedt zy-luyden in de voorsz. Functie geïnstalleert en gerespecteert zullen werden als na behooren; gelijk ook alle particuliere Commissievaarders hare bestellingen en Commissien van haar Hoog. Mog. zullen blijven ontfangen.

3. Den Admiraal Generaal zal zich geenzints hebben aan te matigen het geven van Instructien, of eenige generale of particuliere ordres aan de Generaals of Commandeurs van 's Landts Vlooten, of van eenige Esquadres van Schepen directelijk of indirectelijk, in eeniger manieren, veel min, zich met het aanstellen of eligeren van zodanige Generaals of Commandeurs te bemoeien, maar alle 't zelve laten aan de vrye deliberatie en dispositie van haar Hoog. Mog. die hy gehouden zal zijn, des begeert werdende, daar op van zijne informatie en advijfe te dienen.

4. Den Admiraal Generaal zal niet vermogen eenige pensioenen te trekken, noch ook met eenigerhande dienst, 't zy Militair, 't zy Politijk, egene uytgezondert, noch ook by eenigen Eedt (buuten den ordinaris Eedt van Vafallage), die hy ten respecte van eenige Leengoederen te presteren schuldigh zoude mogen zijn) verplicht of verbonden mogen wezen van, of aan eenige Koningen, Princen, Potentaten, andere Republicquen, Landen, Staten of Steden, directelijk of indirectelijk in eeniger manieren, daar onder nochtans niet verstaan werdt begrepen te zijn den titul en digniteyt als Ridder van deze of gene Ordre, die by d'een of d'ander Koning, Prins of Staat op hem mocht wezen gecoufereert.

5. Zo wanneer den Admiraal Generaal geauthoriseert en gelaft zoude mogen werden eenige navale Armade van Staat zelfs in Persoon als Generaal te gaan commanderen, zal hy gehouden zijn 't geen by de Heeren haar Hoog. Mog. Gedeputeerden en Gevolmachtighden in de zelve Vloote zal werden geresolveert en gedecreteert, zo wel als het gemaakte beslyut van zijn gegeven præ-advīs discrepeert, als wanneer het zelve daar mede over een komt, met alle naerftigheyt en getrouwigheyt te executeren, en doen executeren; zullende tot zijne meerder geruſtſheyt, van alle Resolutien die by de zelve Heeren Gedeputeerden en Gevolmachtighden zullen werden genomen, door de zelve aan hem, is het doenlijk, noch voor de executie, en indien de tijdt zulks niet kan lijdē, zo haalt het zelve gevoeghlyk kan geschieden, gegeven worden schriftelijke Acte, gecoucheert en ge-extendeert in goede, klare en duydelijke termen.

Alles by provisie en tot kennelijken wederzeggen, ook onvermindert en zonder prejuditie van de gerechtigheden, de particuliere Provintien competerende.

Aldus gedaan, &c. &c.

En hebben haar Hoog. Mog. daar benevens midts dezen mede geresolveert en vast gestelt, dat den Hooghgemelten Heere Prince van Oranjen tot Capiteyn, en Admiraal Generaal verkooren wezende, onaangezien 't voorsz. zijn employ, zal blijven behouden de sessie en stemme in den Raadt van State, hem op den voorsz. 31 May, 1670. gedefereert; En ook by haar Hoog. Mog. mede geligeert, en gestelt werden tot Gedeputeerde en Gevolmachtighde te Velde, en zo wanneer Zijn Hoogheyt persoonlyk als Admiraal Generaal de expeditie te Water zal bywoonen tot mede-Gedeputeerde en Gevolmachtighde in de voorsz. Vloote, en dat Hooghgemelte Zijne Hoogheyt aldaar geplaatst zal
werders

worden aan de zijde van den Præfident, en in die qualiteyt hebben een concluderende Stemme, zo als aan yder van de andere Heeren haar Hoog. Mog. Gedeputeerden en Gevolmachtighden te Velde, en in 's Landts Vloote competerende is, boven het præ-advīs, het melk hem by de voorsz. Inſtructie in qualiteyt als Capiteyn en Admiraal Generaal reſpectieve is gedefereert, en dat het zelve præ-advīs ook midts dien door den Heer Præfiderende voor af, en daar na de opinien van de Welgemelte Heeren Gedeputeerden en Gevolmachtighden te Velde, en in 's Landts Vloote reſpectivelijk gevraaght en gecolligeert zullen werden; en by zo verre onder hen-luyden eenige discrepantie zoude mogen werden geſpeurt, dat als dan het advīs van Zijn Hoogheyt andermaal gevraaght, en de eyndlijke reſolutie na de meeſte Stemmen van de Meergemelte Heeren Gedeputeerden en Gevolmachtighden te Velde, en in 's Landts Vloote reſpectivelijk (die van Zijn Hoogheyt daar onder mede als een concluderende Stemme getelt zijnde) geformeert en gearreſteert zal werden.

Dat voorts de Capiteyn Generaal zal werden geauthoriſeert, om voor eene reyze te mogen beſtellen de Gouvernementen en Commandementen van de Steden en Plaatzten die door de macht van den Staat, de gemelte Capiteyn Generaal, perſoonlijk in de expeditie preſent zijnde, zouden mogen werden veroverd of ingenomen; Des dat die gene die door de Capiteyn Generaal daar toe zoude mogen werden ge-eligeert, gehouden zal zijn de Acte, dien aangaande t'zijnen behoefte gepaſſeert, te preſenteeren aan haar Hoog. Mog. indien de voorsz. Stadt of Plaatz in het reſſort van de Generaliteyt gelegen is, of anderszints aan de Heeren Staten van die Provincie in welkers territor de zelve Stadt of Plaatzte gelegen zoude mogen zijn, om by de zelve reſpectivelijk daar op Commiſſie in forma gedepescheert te werden als na behooren.

En hebben haar Hoog. Mog. daar op wijders tot onderlinge geruſt heyt van de Bondtgenooten ſpecialijk verklaart, dat in 't gunt voorsz. is namaals geen veranderinge zal mogen werden gemaakt, immers niet anders, dan by eenparige en vrywillige overgiſte van alle de Provincien; en dat de effectieve verkiezinge van den Hooghemelten Heere Prince van Oranje daar op gevolgt zijnde, daar mede het eene lid van de voorsz. Acte van Harmonie gehouden zal werden, volkomentlijk te wezen voldaan, en dat mits dien ook tot voldoeninge van het andere lid, met, en nevens de voorsz. effectieve verkiezinge te gelijk zal werden gearreſteert eene bondige Acte, waar by met onderlinge bewilliging, en by ſolemneele over een komſte van de Bondtgenooten beloofd en vaſt geſtelt werde, dat geen Capiteyn Generaal, of Admiraal, noch yemandt, die het opperſte Commandement over de Militie te Water of te Lande wegens den gemeenen Staat werdt gedefereert, zal mogen zijn of gemaakt werden Stadthouder van een of meer Provincien; en dat in de bondighſte en krachthigſte forme, met inſertie van het geheele contenu van 't eerſte Articul der voorsz. Inſtructie voor een Capiteyn Generaal hier boven geinſereert, in conformite van 't Formulier daar toe ontworpen, en hier na volgende geïnſereert.

De Staten van Gelderland, en 't Graaffſchap Zutphen, van Holland en Weſt-Vrieſlant, van Zeeland, van Utrecht, van Vrieſlant, van Overyſſel, en van Stad en Landen, hebben na rijpe deliberation, en communicatien elk in den zijnen, en door hare Gedep. met den anderen, gehouden, in gevolge van Acte van Harmonie, den 31 Mey 1670 tuſſen de zelve opgereg-

by onderlinge bewilliging, en by folcmnele over een komfte vast gefelt, en elkanderen ter goeder trouwe beloof, gelijk haar Hoog. Mog. vast fellen en beloven by dezen, dat van nu voortaan geen Capiteyn, ofte Admiraal Generaal van dezze Vereenighde Nederlanden, nochte yemandt die hiet opperfte Commandement over de Militie te Water of te Lande, wegens den gemeynen Staat werdt gedeferceert, zal mogen zijn, nochte ook gedurende den voorsz. zijnen dienst, ge-eligeert werden, tot Stadhouder ofte Gouverneur van een of meer van de Geunieerde Provinciën, en dat de zelve tot sekerder observantie van dien, by Eede verplicht zal wezen, niet alleenlijk daar jegens noyt eenigh verzoek te doen, veel min toeleggh te maken, directelijk of indirectelijk, maar ter contrarie zulks door anderen geschiedende, 't zelve tegen te gaan, en 't voorsz. Stadthouder ofte Gouverneurschap, zo hem t'eenigen tijde die digniteyt by eenige Provincie of Provinciën zoude mogen worden geoffereert, te refuseren en van de handt te slaan, en by gevolge ook zich noyt aan te matigen, zelfs onaangezien hem zulks mochte werden gedeferceert ofte aangeboden, eenige verkiezinge ofte beschrijvinge in de ordres van de Ridderfchap en Edelen, noch ook eenige nominatie, ofte verkiezinge van Burgermeesteren en Vroetschappen, Schepenen of andere Magistratelijke bedieningen in de Steden van eenige Provinciën in het geheel ofte ten deele, directelijk of indirectelijk, in eeniger manieren, maar de zelve nominatie, verkiezinge en beschrijvinge te laten verblijven aan den genen die daar toe respectivelijk gerechtig, en by oudt gebruyk, ofte by privilegien, en oetroyen daar inne geftabileert, ofte geconfirmeert zijn, noch ook zich te onderwinden, ja zelfs hem zulks aangeboden werdende, te refuseren en van de handt te wijzen, de bevinge van Ampten, Officiën, Bedieningen en Beneficiën, staande ter collatie van de Heeren Staten der voorsz. respectieve Provinciën ofte hare Geauthoriseerde, zo ook van die gene, die staande zijn ter collatie van haar Hoog. Mog. ofte van den Raadt van State, 't zy Militair, Politicq, ofte andere uytgezondert alleen, dat den Admiraal Generaal zal mogen aannemen en exerceren de electie van de Capiteynen van Oorloge te Water, yut een dobbel getal, daar toe by de Collegiën ter Admiraliteyt respectivelijk te nomineren, volgens en in conformiteyt van het tweede Articul van de Instructie voor den Admiraal Generaal den

by de gemeene Bondtgenooten gearresteert, welverstaande dat onder de voorsz. prohibitie niet begrepen werden de Militaire Ampten en Bedieningen, staande ter Collatie van de Heeren Staten der respectieve Provinciën, of haar Geauthoriseerden, voor zo veel die in Campagne ofte expeditie te Velde zoude mogen komen vacant te vallen, noch ook de Gouvernemenen en Commandementen van de Steden en Plaatzten, die door de macht van den Staat, de Capiteyn Generaal Persoonelijk in de expeditie present zijnde, zouden mogen werden veroverd en ingenomen; Alle 't welke, en yeder poinct van dien, haar Hoog. Mog. ook aangenomen en beloofd hebben, gelijk de zelve aannemen en beloven by dezen, oprechtelijk en ter goeder trouwe te zullen naar komen, zonder daar jegens oyt of oyt yets te refolveren, ofte te doen, nochte gedoogen geresolveert ofte gedaan te werden, directelijk of indirectelijk in eeniger manieren.

Aldus gedaan en gepasseert in 's Gravenhage den

En hebben wijders de Heeren Gedeputeerden van de Provinciën van Gelderlandt, Zeelandt, Vrieslandt, en Stadt en Lande voor het Provinciaal advis van de Hoogbgemelte Heeren Staten verklaart, den Hoogbgemelten Heere Prince van Oranje te hebben ge-eligeert, zo als haar E. verklaren by dezen, voor het voorsz. Provinciaal advis te eligeeren Zijn Hoogheyt tot het voorsz. Capiteyn en Admiraalschap Generaal, op de voorsz. Commissiën en Instructiën hier vooren vermeldt; gelijk de Heeren Gedeputeerden

van de Provincien van Utrecht en Over-Iffel mede verklaart hebben daar toe bereydt te zijn by concurrentie van de gezamentlijke Bondtgenooten , verzoekende de Heeren Gedeputeerden van de Provincie van Hollandt en West-Vrieslant , dat haar E. met de Heeren Gedeputeerden van de andere 6 Provincien zouden willen conformeeren , en verklarende gereedt te zijn daar nevens te passeren de voorsz. Acte van separatie van het voorsz. Capiteyn en Admiraalschap Generaal , van het Stadthouderschap van een ofte meer Provincien , volgens het Formulier hier vooren staande . Dan nademaal de gemelte Heeren Gedeputeerden vande Hooghgemelte Provincie van Hollandt en West-Vrieslant hier op hebben verklaart , dat de Heeren Staten van de Hooghgemelte Provincie noch niet gereet waren om van nu af aan tot de voorsz. sinale verkiezinge van den Hooghgemelten Heere Prince van Oranje tot het voorsz. Capiteyn en Admiraalschap Generaal te treden , hebben haar Hoog. Mog. dien onvermindert gezamentlijk en eenparighlijk midts dezen op de voorsz. fondamenten , den Hooghgemelten Prince van Oranje van nu af aan voor de aanstaande expeditie tot Capiteyn Generaal ge-eligeert , op de Commissie , Instructie , en verdere ingredienten hier na geïnseereet .

Formulier van autorisatie op de Capiteyn Generael , om een Leger te commandeeren .

IS na voorgaande deliberatie , en in achtinge genomen zijnde , dat de tegenwoordige conjuncture van tijden , en zaken den Staat necessiteert een considerable Armee in 't Velt te brengen , en dat het derhalven noodigh is een vertrouwt , en gequalificeert Personagie te autoriseeren , om daar over als Generaal te commandeeren , goet gevonden , en geresolveert , mits dezen wederom , en op nieuws by concurrente delatie van de respectie Provincien , te autoriseeren den Heer N. N. onzen Capiteyn Generaal ; om de Legers van den Staat , gedurende de aanstaande Campagne , of expeditie , als Generaal te commandeeren , en daar mede te ageeren : Alles volgens en in conformite van de Commissie op hem verleent den _____ en de Instructie daar toe den _____ gearresteert , en by hem solemnelijk bezwooren : alles nochtans mede tot kennelijken wederzeggen van haar Hoog. Mog. :

Instructie voor den Doorluchtigen , Hooghgebooren Furst , WILLEM HENDRIK van Godes Genade , Prince van Oranje , Grave van Nassau , Catzenellebogen , Vyanden , Dietz , &c. tot Capiteyn Generaal aangestelt , gedurende d'aanstaande expeditie .

- D**En Capiteyn Generaal (op presuppoost dat de Charges van Capiteyn , en Admiraal Generaal , voor de eerst aanstaande begevinge van dien , op een , en de zelve Perzoon by de gezamentlijke Bondtgenooten zullen werden geconferreert) zal niet mogen zijn , noch ook , gedurende den voorsz. zijnen dienst , ge-eligeert werden tot Stadthouder , of Gouverneur van een , of meer van de Geunieerde Provincien , en zal dezelve tot zekerder observantie van dien , by Eede verplicht wezen niet alleenlijk daar tegens noyt eenigh verzoek te doen , veel min toeligh te maken directeljk , of indirecteljk , maar ter contrarie , zulks by andere geschiedende , 't zelve tegen te gaan , en het voorsz. Stadthouder , of Gouverneurschap , zo hem t'eenigen tijde
die

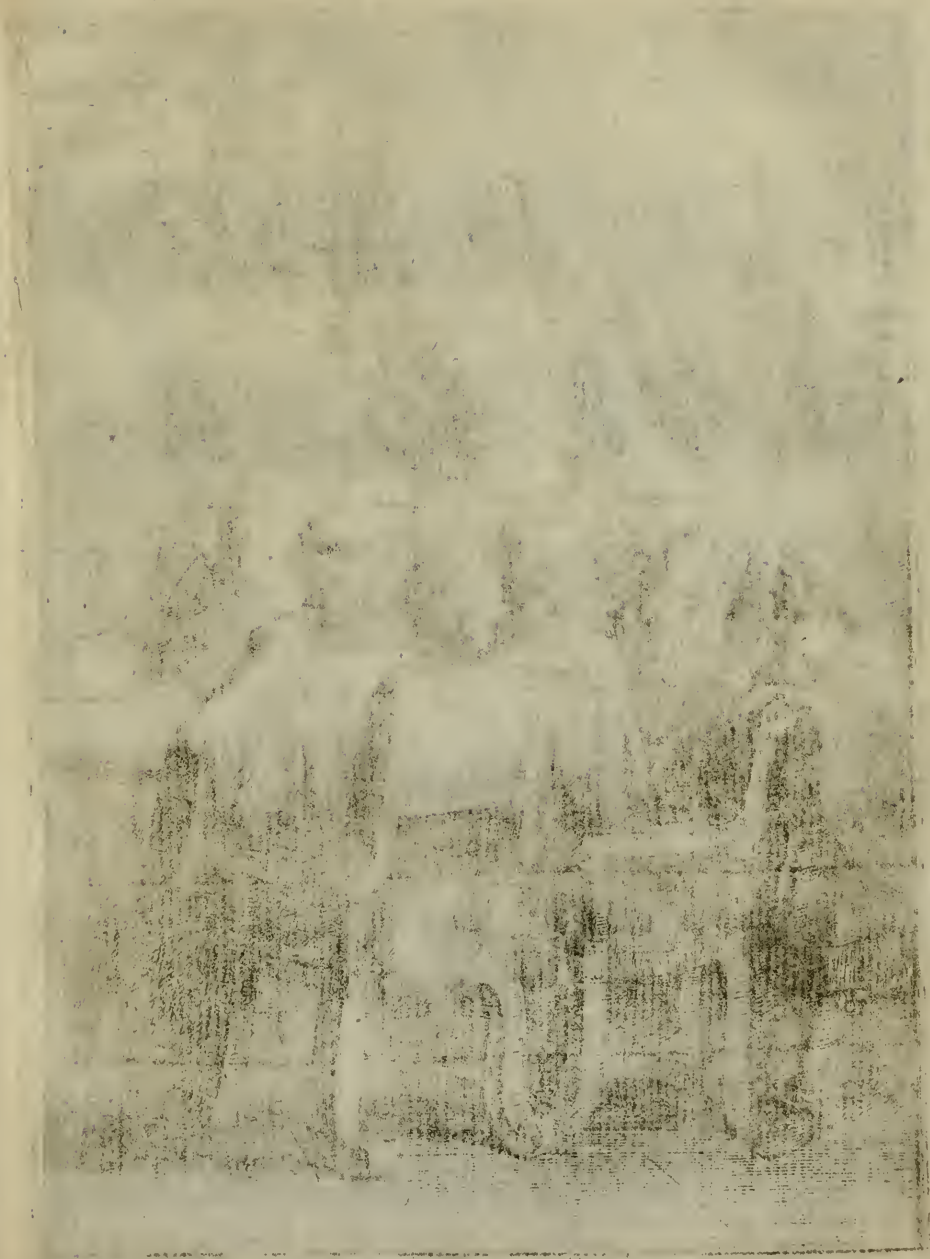
mogen wezen van of aan eenige Koningen , Princen , Potentaten , andere Republiken , Landen , Staten , of Steden , directelijk , of indirectelijk in eeniger manieren ; daar onder nochtans niet verstaan werdt begrepen te zijn den Titul , en de digniteyt als Ridder van deze of geene Ordre , die by de een , of de ander Koning , Prins , of Staat , op hem mochte wezen geconfereert.

4 Den Capiteyn Generaal , en zal zich geenzints hebben te bemoeien met eenige zaken van Religie , Policie , Justitie , of Finantie , noch ook met eenige anderen particuliere zaken staande ter dispositie van de respectieve Bontgenooten , of wel eenige Leden van de zelve concernerende , hoedanigh , en van wat nature die zoude mogen zijn ; noch ook met zaken , rakende de Unie , en de Verbintenissen tusschen de Bontgenooten opgericht , en veel min zich te immisceren directelijk of indirectelijk , in de questien , ofte geschillen die tusschen de hooghgedachte Bontgenooten , of eenige Leden van de zelve , of ook wel tusschen de Leden , en Quartieren van de eene , of de andere Provincie mochten komen te ontstaan , ten ware hy by allerzijds Partyen mochte werden verzocht zijne goede Officien van intercessie , en mediatie te willen interponeren , of ook wel dat de zake aan zijne uytprake , en decisie by allerzijds Geinteresseerden vrywillighlijk wierde gefubmitteert.

5. Zal zich binnen het Territoir van de stemmende Provincien , of eenige van de zelve geene autoriteyt , of gezagh ter werelt aanmatigen buyten expresse , en vrywillige overgifte ; of delatie van de Heeren Staten van de zelve Provincie , maar daar mede private laten geworden de hooghgemelte Heeren Staten , en haar particuliere Capiteyns Generaal , of andere Geauthoriseerden daar toe uyt den Hoofde van den Souvereyn van 't Territoir gequalificeert , en dienvolgende ook geenzins op , ofte onder pretext van Commissie , of authorisatie van haar Hoogh. Mog. of onder eenige andere titul , schijn , of couleur , yets mogen ondernemen , te doen , of in 't werk te stellen , in het Territoir van d'eene , of d'andere , of ook van eenige der voorz. Souvereyne stemmende Provincien , en veel min yets te ondernemen , ofte ter executie te leggen tegens de eene of de andere , of ook tegens eenige van de zelve Provincien , Leden ofte Steden van dien , noch ook tegens eenige Regeerders , Bedienden , of Ingezetenen van de zelve , hoe , of waar 't zelve ook zoude mogen wezen , directelijk of indirectelijk in eeniger maniere.

6. De Capiteyn Generaal zal gehouden zijn , 't geen by de Heeren haar Hoogh. Mog. Gedeputeerden , en Gevolmachtighden te Velde , 't zy by cenparigheyt , of by pluraliteyt van Stemmen zal werden geresolveert , en geconcludeert , zo wel als het gemaakte besluyt van zijn gegeven Advis discrepeert , als wánnere 't zelve daar mede over een komt , met alle naerstigheyt te executeeren ; voor welke executie . mitsgaders de behoorlijke naerstigheyt en getrouwigheyt daar omtrent te adhiberen , hy ook dienvolgende responsabel zal zijn , zullende tot zijne meerder gerustheyt van alle Resolutien die by de meergemelte Heeren hare Hoogh. Mog. Gedeputeerden en Gevolmachtighden te Velde zullen werden genomen , door de zelve aan hem is het doenlijk , noch voor de executie , en indien de tijdt zulks niet kan liiden , zo haast het zelve gevoeghlijk kan geschieden , gegeven worden , schriftelijke Acte , gecoucheert en ge-extendeert in goede , klare en duydelijke termen.

7. De Capiteyn Generaal zal zich in alle Vergaderingen van de Heeren haar Hoogh. Mog. Gedeputeerden en Gevolmachtighden te Velde mogen laten vinden , en de zelve Heeren Gevolmachtighden dienen van præ-advīs.

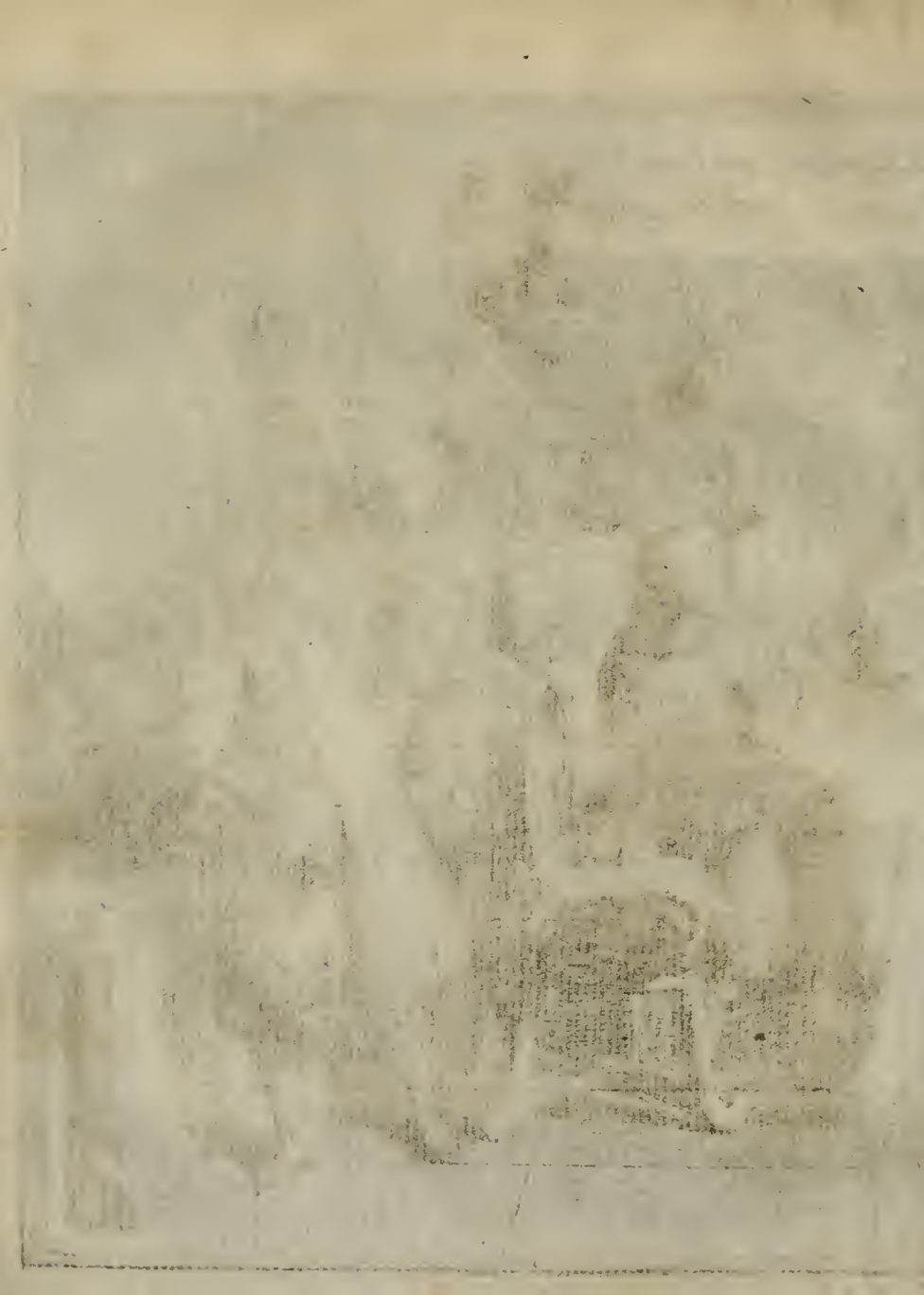

Zijn Hoogheijt, *De*
Capiteijn Generael, *gemeen*

oogheit, alhier Prins van Oranje wort
Gemaal gemaakt, den 25 february, 1674

Formulier van Commissie voor den Capiteyn Generaal,

DE Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden, Allen den geenen die dezen zullen zien ofte hooren lezen, Alzo ons geobligeert vindende tot afweeringe van het voorsz. dreyyende gevaar onder den zegen van Godt Almachtigh, eene considerable Armee, op de been te brengen, raadtzaam en noodigh geacht hebben, tot goedt beleyt van de zaken van Oorloge, tot onderhoudinge van goede discipline onder het Krijghsvolk, en om 't zelve Krijghsvolk in goede ordre tot bescherminge van de Ingezetenen der voorsz. Landen, midtsgaders tot wederstant en afbreuk der Vyanden, met de meelte kracht, en nadruk te doen ageren een aanzienlijk Personnage tot Capiteyn Generaal over het zelve Krijghsvolk te stellen, en te committeren? Doen te weten, dat om &c. Ons volkomentlijk op zijn, &c. betrouwende, wy by eenparige concurrentie en delatie, elk voor zo veel belanght de Militie t'onzer bezoddinge, staande den zelve N. N. gestelt geordonneert, en gecommitteert hebben, stellen, ordonneren en committeren by dezen, tot Capiteyn Generaal over de Legers van deze Vereenighde Nederlandtsche Provincien, geduyrende den tijdt van de aanstaande expeditie, gevende de zelve N. N. volkomen last, macht en autoriteyt, om in 'de gemelte qualiteyt onder Ons, en den Raade van State, midtsgaders onder de Heeren Onze Gedeputeerden en Gevolmachtighden te Velde gaande, volgens de Instructie hyden gearresteert, over 't voorsz. Volk van Oorloge, geduyrende de voorsz. aanstaande expeditie te commanderen en ordonneren, gelijk ter defensie, bewaarnisse, en verzekeringe van den Staat in 't generaal, en van de Provincien; Leden, Steden en Inwoonderen van dien, in 't particulier bevonden zal werden te behooren, en voorts alles te doen, dat een vroom, oprecht, en getrouw Capiteyn Generaal, tot bescherminge der voorsz. Vereenighde Nederlanden in 't gemeen en particulier schuldigh is, en behoort te doen, achtervolgens d'Instructie daar op gemaakt, en by hem solemnelijk bezwooren. Waar op en van hem in 't gene voorsz. is wel en getrouwelijk te quijten, de zelve N. N. gehouden werd den behoorlijken Eedt in Onzen handen te doen, welken Eedt gedaan zijnde, beveelen en ordonneren Wy wel expreffelijk allen Krijghs Officieren, Oversten, Ritmeesteren, Capiteynen, en alle ander Volk van Oorlogh in Onzen dienste en befoddinge wezende, midtsgaders ook allen anderen dien het eenighzints aangaan mach, de zelve N. N. in den voorsz. Staat te erkennen, respecteren, en gehoorzamen, en in 't volbrengen van dezen zijnen last, te doen alle hulp en assistentie, alles echter t'Onzer kennelijk wederzeggen. Gegeven in 's Gravenhage onder Onzen grooten Zegelc, &c.

En hebben haar Hoogh. Mog. daar benevens ook geresolveert en vast gestelt, gelijk geresolveert en vast gestelt werd midts dezen, dat den Hooghgemelten Heere Prince van Oranje, onaan gezien het voorsz. zijn employ als Capiteyn Generaal zal blijven behouden de sessie en stemme in den Rade van State, hem op den voorsz. 31 May, 1670. gedefereert.

Dat vervolgens ook den Hooghgemelten Heere Prince mede ge-eligeert en gestelt zal werden, gelijk de zelve ge-eligeert en gestelt werd midts dezen, tot Gedeputeerde en Gevolmachtighde te Velde.

Dat zijne Hoogheyd aldaar geplaatst zal werden aan de zijde van den Præsident, en in die qualiteyt hebben eene concluderende stemme, zo als aan yder van de andere Heeren haar Hoogh. Mog. Gedeputeerden en Gevolmachtighden te Velde competerende is, boven

het præ-advīs 't welk hem by de voorsz. Inſtructie, in qualiteyt als Capiteyn Generaal is gedefereert, en dat het zelve advīs ook midts dien door den Heere præſiderende voor af, en daar na de opinien van de welgemelte Heeren Gedeputeerden en Gevolmachtighden te Velde gevraaght en gecolligeert zullen werden; en by zo verre onder hen-hyden eenige discrepantie zoude mogen werden beſpeurt, dat als dan zijne Hoogheyt andermaal gevraaght, en de eyndlijke reſolutie, na de meeste Stemmen van de Meergemelte Heeren Gedeputeerden en Gevolmachtighden te Velde (die van zijne Hoogheyt daar onder mede als eene concluderende Stemme getelt zijnde) gecommeert en gearreſteert zal werden.

Dat voorts den Hooghemelten Heere Prince van Oranje zal werden geauthoriſeert gelijk zijn Hoogheyt geauthoriſeert werdt by dezen, om voor eene reyze te mogen beſtellen de Gouvernemen ten en Commandementen van de Steden en Plaatzten, die door de macht van den Staat, zijn Hoogheyt als Capiteyn Generaal perſoonlyk in de expeditie preſent zijnde, zoude mogen werden veroverd of ingenomen; des dat die geene die door den Hooghemelten Capiteyn Generaal daar toe zoude mogen werden ge-eligieert, gehouden zal zijn de Afke dien aangaande t'zijnen behoefte gepaſſeert, te preſentieren aan haar Hoogh. Mog. indien de voorsz. Stadt of Plaatzte in het reſſort van de Generaliteyt gelegen is, of anderzints aan de Heeren Staten van die Provincie, in welkers Territoir de zelve Stadt of Plaatzte gelegen zoude mogen zijn, om by de zelve reſpectivelyk Commiſſie in forma gedepescheert te werden als na bebooren.

En is eyndelyk by alle de Provincien verſtaan en verklaart, dat in de bovenſtaande 7 Articulen, dienende tot Inſtructie voor een Capiteyn Generaal, en de zake daar inne vervat, namaals geen veranderinge zal mogen werden gemaakt, immers niet anders dan by eenparige en vrywillige overgifte van alle de Bondgenooten:

Dus beel was'er waar te nemen / om dit Capiteyn Generaalschap nauw te bepalen en bezetten / ten eynde de gegebene macht niet buyten de limiten / inzonderheyt / tot pets / dat na het Stadthouderschap rookt / zich mocht kominen uyt te ſtrekken / en dit wierdt alles gepactizeert door den Raadt Pensionaris van Hollandt, Mr. Joan de Wit, en zijn Aanhangers, Juſteloers van het Eeuwigh Edict, hier voren verhaalt / door de welke doenmaals de bobenzang van de Siegering in de Provincie van Hollandt, gezongen wierdt: want de andere Provincien gaven alles toe / dat doemlyk was / om vredes wil / en de hant van de Pijslen der Eendracht vast geknoopt te houden; als mede om deze hooghaanzienlijke Chargie aan zijn Hoogheyt, den Heere Prince van Oranjen, daar zy / als Siegerders / en meest alle de Gemeente / conſentemighlyk waren toe geneegen / op te dragen.

Dit is dan eyndelyk / met eenparigheyt van ſtemmen / op den 25 February 1672. met de volgende Ceremonien / aldus toe gegaan:

Den Heer Raadt Pensionaris de Wit is gegaan in de Vergadering van de Heeren Staten Generaal, om hare Hoogh-Mog: bekient te maken / dat by de Groot-Mog: Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt beſloten was / om zijn Hoogheyt, den Heer Prins van Oranjen te ſtellen tot Capiteyn Generaal over de Legers en 't krijghsbolk der Vereende Nederlanden. Hier op is den Heere Fagel, Griffier van de Heeren Generale Staten beſtaft / van wegen hare

hare Hoogh-Mog: te gaan by zijn Hoogheyt, en de zelve te verklaren/ dat hare Hoogh-Mog: resolutie was/ om zijn Hoogheyt dees hoogh-aanzienlijke chargie op te dragen/ en niet eenen te verzoeken/ dat het zijn Hoogheys geliefstemocht zijn/ dat hy Heer Griffier zijn Hoogheyt aanstonds mocht geleiden in hare Hoogh-Mog: Vergadering, om aldaar den Eedt van getrouwicheydt af te leggen/ en zijne Instructien en Commissien te ontfangen/ waar op hy ook terstont de cer gaf aan gezeyden Heer Griffier, van hem by de hant te mogen leyden over de Galleryen/ tot in hare Hoogh-Mog: Vertrek-kamer/ alwaar gekomen zijnde/ stonden de Heeren Staten gelijkerhandt op/ om zijn Hoogheyt te begroeten: de plichtplegingen waren wederzijds zeer minnelijk en beleefst; zijn Hoogheyt wierdt gelept recht tegen over den Heer President, alwaar hy zich neder zette in een armstoel/ hoffelyk overtrokken. t'Zamen neder gezeten zijnde/ wierdt'er een destige reden gedaan/ in de welke/byzonderlijk hoogh en na waarde opgehaalt wierden des Prinzen Voorvaderen hooghberoemde daden, de Staat van de tegenwoordige Regeeringe, de appariantien van opkomende Oorlogh, de noodtzakelykheyt van de armatures, voorts de klem die deze armature zouden ontfangen uyt een edel, hoogh-geboren, gauw, en kloeken Heldt, welke hoedanigheden, met groote lof uyt staken in zijn Hoogheyt, waar door hare verkiezingen op zijn Perfoon waren gevallen, welke zy niet twijffelden of zoude zijn Hoogheyt aangenaam zijn. Hier op wierdt van zijn Hoogheyt, met groote zedigheyt/ stuk booz stuk gereplicceert/ voorts met dankbaarheyt aangenomen/en betuypt/hoe zeer zijn yver en trachtingen strekten tot de uytvoeringen en employen voor's Landts vryheyt, eer en lof, en algemeen welvaren; waar op hy daar na/ op staande voert/ met ongedekten hoofde/ plichtelyk den eedt afleyde. Den Eedt afgeleydt zijnde/ scheyde men wederzijds met overmaat van plichtplegingen/ werdende zijn Hoogheyt wederom afgeleydt door den bovengenoemde Heer Griffier Fagel, houdende een zilbere Doos in zijn handt/ daar de Commissie in lagh/ en wierdt door den zelve wegh na zijn Hof gecondulceert. Daar op heeft zijn Hoogheyt, door een byzondere toegenegentheyt/ geresolveert/ de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt Princelyk te tracteren/ tot betuyppinge hoe aangenaam het zelve by hem was. De Raadt-Pensionaris de Wit, heeft doen ter tijdt/ uyt den naam van den Heere Prince van Oranjen, aan de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt bekent gemaakt/ Dat zijn Hoogheyt geresolveert was, tegens aanstaande Dingsdagh, een Festin aan te stellen, met verzoek dat haar Ed: Groot-Mog: en Corps aldaar geliefden te verschijnen. Men hadde alreede de plaats (alwaar den Hoogen Raadt, of Hooge Hof van Justitie, haar residentie houdt) geordonneert: doch alzoo men het zelve onbequaam oordeelde/ heeft men de gewoone Vergader-plaats van haar Ed: Gr: Mog: daar toe verkoren/ en is alles uyt de weegh gerupmt/ om bequaamelyk de Tafel met twee armen te stellen/ booz 100 Persoonen: veele Menschen quamen dien dagh het werk bezien.

Den 1 Maert is het Volk van alle kanten zoodanigh toegebloept/ dat men 's middaghs het Hof toefloot: Een Compagnie Guardes wierd gecommandeert

deert tot bewarlinge van de Kamer en Zaal / daar de Maaltijd wierdt gehouden. De Heeren Staten van Hollandt en West-Vrielandt, vergaderden op de oude Vergader-plaats / alwaar de Heer Hofmeester van zijn Hoogheyt, vergeselschapt met eenige Pagien en Dienaars, de zelve heeft wezen op halen / en daar na door zijn Hoogheyt in Persoon: zy quamen en corps in de Zaal / alwaar de Maaltijd aangesielt was / en hebben volgens dezen Rang gezeten.

Ordonnantie van de Rang van de Tafel.

Ridderschap.

Dordrecht.	Sijn Hoogheyt.		Haarlem.
Delft.			Leyden.
Amsterdam.	Alkmaar.	Hoorn.	Rotterdam.
Schiedam.	Enkhuyzen.	Edam.	Ter Goude.
	Munnikendam.	Medenblik.	Gornichem.
Briel.	Purmerent.	Raat-Pensio- naris.	Schoonhoven.
		Sekretaris.	

Op deze Maaltijt zijn verscheyde Vaersen gemaakt, onder anderen deze:

O Ranje gaf den Staat van Hollandt 't Middaghmaal, Daar toe verleend' den Staat aan Hem de groote Zaal Van haar Vergadering. Zeght my nu eens Poëten: Was Hollandt by de Prins, of Hy by Haar ten eten?

Toestel van zijn Hoogheys Tafel en Spijs.

De Tafel was voorzien van alderhande Silber / de Serbetten waren curieus geboutven / na de Figuren van Dypben / Konijnen / Pauwen / Dolphins / en alderhande Gebogelte / en is yder reys bedient geweest van 130 groote / en 69 klepne Schotels / de maaltijt bestaande upt deze volgende spijsen: als 300 oude en 300 jonge Dypben / 100 Kapsenen / en 140 Bredasche / 50 groote /

te / en 60 klepne Kalkoenen / 300 jonge Hoenderen / 500 Kuykens / 500 Patryjzen / 168 Fasanten / 60 Hazen / 100 Konijnen / 800 Leeuwerken / 60 Endt-vogels / 16 Schapen / 32 Speenberkens / 30 wilde Swijntjes / 40 Dyrgh-lammen / 16 Kalveren / 8 Harten / 4 wilde Darks / 4 Ossen / 100 Schape-tongen / 50 geroolte Ofsse-tongen / 40 Westphaalze Hammen / 500 pont Fransche fijne Confituren / en een groote quantiteyt Banquet / 4 kassen Appelen van China / 4 kassen zete Citroenen / 600 Peeten bon Chestien / 300 Appelen de Kienetten / 600 Gynaat-appelen. Daar zijn 200 klepne / 20 middelmatige / en 34 groote Pastepen geweest. De Wijnen waren Canari-sec, Wijn de Chably, Wijn d' Ay, Italiaanse en Spaanse Wijnen / Ipokras, Frontinjak, Cocquil, en alderhande Rhijnse Wijnen / hondert en tseventigh Personen hebben de spijs op gedragen / behalven een andere menigthe / die de Tafel hebben bedient.

Daar zijn ook geweest de Heeren Oudijk, van der Lek, van Suylesteyn, Grave van Nassau, en andere Heeren. Zijn Hoogheyt heeft de eerste gezonthept ingesteld / en dat op de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrielandt, wanneer het Canon booz d'eerste reys gelost wierdt; de tweede gezonthept wierdt op zijn Hoogheyt gedronken; de derde op haar Hoogh-Mog: de Heeren Staten Generaal, en vervolgens op alle de Leden in 't particulier. Zijn Hoogheyt hadde 32 van zijn eppen Stukken op de Vyverbergh doen bzeugen / die pder in de 30 schoten hebben gedaan / meest gelost zijnde op yders gezonthept / onder 't geflank van Trompetten / Ketel-trommels / en Derpauken / en 't gespeel van alderhande Instrumenten; daar waren 24 Speel-lieden op de Zaal. Deze bzeughde heeft tot vier nuren in de morgen / geduurt / als wanneer haar Ed: Groot-Mog: zeer wel voldaan / zijn gescheiden; daar waren des avonts in de Zaal 200 Waskaerssen ontfeken / en in de Galderp eenige Flambeauwen / alwaar de Soldaten van booz de Vergader-plaats tot aan de Keuken gerangeert stonden. Het Vuurwerk dat dien avondt vertoont wierde was zeer heerlijk; men had des morgens een hoogh Theater in de Vyver op 't Ws booz de Zaal opgerecht / alwaar vier letteren H. C. W. H. boven met Kroonen / omtrent 8 voeten hoogh / by daagh in goudt / en des avonts in buur / vertoont wierden / uytbeeldende drie namen / Hollandia, in 't midden Concordia, daar boven een souderaine Kroon / en aan d'ander zijde Willem Hendrik. Op het boozsz. Theater wierden alderhande Duurwerken van Slagh-zwaerden / Storm-pieken en Duurpijlen vertoont / en daar booz in 't water / eenige Waterballen. Daar was nebens 't Theater gestelt een schoone Pyramide, en aan d'ander zijde een Kasteel met vijf Torens / wel vijftighderhande Duurwerken uytgebende; daar stonden 41 staken booz de Zaal / met ober de 300 bzeurende Flambeauwen / zeer heerlijk staande. Alzo is deze kostelijke maaltijdt gecyndight / die eer een Koninglijke als Princelijke gelijck is geweest / tot verwonderinge van alle Menschen.

Hier op wierden al om / 300 bannen als bupten Landts / tot de Nederlantse Krijghs-wervinghe / de Trommelen geroert / en men gebzuylte in 't uyt roepen den naam van zijn Hoogheyt den Heer Prins van Oranjen, als Capiteyn en Admiraal Generaal te Water en te Lande; den toeloop was tamelijk groot / maar daar liepen veel songe en onerbaren Officiers onder / dooz dien de oude

en wel erbarene/ vermits het lang sukkelen en ophouden der werbinge/ haar meest in andere Vorsten diensten hadden begeben: Met de grootste ernst die men bedenken kan/ wierden des Landts Oorloghschepen ook verbarndicht.

In Engelandt ging het toerusten van eenige Schepen van die Oorloghs-Bloot/ mede/ met ongeloflijken pber boort/ want den huylt/ daar dien Koning op toe leyde/ al eer hy/ boort al de Werelt/ het verbraken van de Vrede, en Triple-Alliantie, of Drie-verbondt, hier vooren verhaalt/ bekent wilde maken/ en aande Vereenighde Nederlanden, den Oorlogh declareren/ dede hem zoodanigh boort varen/ wylt vzeze dat dezen roof mocht komen door te snappen/ dat die Schepen niet behoortlyk/ zo van Volk/ als andere behoefden waren boortzien.

De Hollandse en Zeeuwse krooplieden zijn niet weynig verlegen geweest/ over een goet deel kroopbaerdij-schepen/ die wylt verscheppen Westerse quartieren wel geladen/ met hare Conbopers/ vermits den langen Winter/ hard weer/ en stijve oostelijke Tegen-windt/ achter 't Eplandt Wicht, onder Engelandt waren in geloopen/ vzezende dat de zelve aldaar beslagen en aangehaalt mochten werden; maar dezen huylt scheen den Engelsen Koning al te gering/ hy hadde 't oogh op een rijker/ die hem/ door 't aanhalen van deze/ mocht komen t'ontsnappen/ want of schoon hy alle deze Schepen/ gemakelijck/ zeker/ en zonder gebaar had kunnen prijs maken/ zoo zoude men (deze vbandtlijke actien bekent wordende) de rijker Bloot/ die verwacht wierdt/ hier boort hebben kunnen waarschoutwen; doch het ging volgens 't sprekwoord/ gierigheyt bedrieght wijsheyt; zoo dat deze Schepen op den 4 Maert 1672. behouden binnen quamen.

Boort dien nu in Engelandt het algemeen beslagh op alle hare eygen/ zo Engelse als Schotse Schepen af gedaan was/ en verschepte van dezen/ byzen pas/ om op Hollandt en Zeelandt te varen/ verkregeen hadden/ en de hier boort genoemde Nederlandtse Schepen/ zoo bepligh en zonder eenige moepte vertrokken waren/ wierdt van wegen den Nederlandtsen Staat, den Heere Meerman, als Ambassadeur na Engelandt over gezonden/ om/ indien 't mogelijk was/ (daar veel noch hoop toe hadden) de Verbondt-vzekinge te beletten. Hy vertrok den 14 Maert, doch in Engelandt komende/ vernam wel haast/ dat het aldaar tot Oorlogh, en niet tot Vrede geschapen stont.

Den Koning van Engelandt nu kennijs gekregen hebbende/ dat'er te Cadix in Spanjen (altwaer de Kendeboog van de kroopvaarders/ die in en wylt de Middellandtse Zee, gemeenlyk de Straat genaamt/ gaan en komen) een Bloot Hollandse en Zeeuwse kroopbaerdij-schepen/ omtrent 50 sterck/ vaerdigh lagh/ om naar huylt te vertrekken/ alle heel rijtelijck geladen/ en aldaar vergadert/ zoo van Smirna, Messina, Mallaga, als andere daar by gelegen plaatzen/ die meer vijf/ zoo Hollandtse als Zeelandtse Conbopers by haar hadden/ preste met grooten haast/ alle zijne eenighzins vaerdige kroof-schepen in Zee/ om deze kostelijcke Nederlandtse Bruyt te schaken/ en binnen te vzenge. Maar die van Zeelandt, hier boort beducht/ hadden een Kits af gezonden/ die haar noch tijdelijck waarschouden/ om zich in/ of omtrent eenige Engelse Havens niet te begeben/ en boort deze Natien, op haar hoede te zijn: onderwegen waren noch

by haar gekomen 20 Nederlandſche Kooſbaarderſ / komende van Liſſabon uyt Portugal, met een klepne Convooyer / zoo datze nu wel 75 Schepen ſierkt waren. Op het waarſchouwen van deze Kits, wierdt aanſtonts Schreeps krijghſtaadt gehouden / en quamen alle de Capiteyns en Schippers aan boort van den Commandeur, alwaar men gezamentlijc beraamde de volgende ordge:

Of 't gebeurde dat eenige Uytheemſche Schepen van Oorloge ons quamen aan te taſten, en in gevecht quamen te geraken, zal in zulken geval den Vice-Commandeur, met de Schepen onder zijn Eſquader verdeelt, de voortocht hebben, de Commandeur met zijn Eſquadre daar na, en daar na den Schout by Nacht met zijn Eſquadre, en zo wy genootzaak waren en goetvonden te wenden, zal yder blijven op zijn Rangh der zelve Eſquadre dicht by den anderen, doch zo dat men den anderen niet aan Boort komt, zo dat in zulken geval den Schout by Nacht voorzeylen zal met zijn Eſquadre, en de andere Eſquadres wederom vervolgens dicht achter den anderen, dat men den anderen bequamelijc kan ſeconderen. Zo den Vyandt de zwakſte zoude mogen wezen, zullen hem met een Mannelijke courage alle gelijk aantaften, en voorts zo veel mogelijk is trachten te ruineren: En in cas dat ons den Vyandt te ſterk zoude mogen wezen, zullen niet als defenſif vechten, en als dan alle 's Landts Schepen, 't zy voor of by de windt zeylende, haar achter de particuliere Schepen zullen onthouden, en trachten met alle middelen te beletten, dat den Vyandt niet come in te breken, en zullen de particuliere ſchut hebbende Schepen haar dan dicht by den anderen en 's Landts Schepen onthouden in ordre yder by zijn Eſquader, en de Schepen die geen ſchut op hebben zullen alle, wanneer den Vyant aan Ly van ons is, te Loefwaart zeylen, en den Vyant te Loefwaart zijnde dicht aan Ly van de Vloote, en wel nauw letten of eenige Schepen in noodt quamen te geraken, of eenige rampen krijgende in zulken geval daar na toe zeylen, en dezelve met alle mogelijke middelen aſſiſteren, op pene van 1000 guldens voor den Armen: In gevecht komende zal yeder blijven uyt den anderen zijn geſchut om den Vyandt te beter afbreuk te kunnen doen. Zullen ook alle Schepen, de welke geen ſchut hebben, helpen dragen de laſten van de Ammonitionen, de welke by de particuliere ſchut-hebbende Schepen, in 't gevecht zullen werden geconſumeert. Wanneer den Commandeur begeert dat yder Eſquader hem zal Rangeren, en in Rang zeylen, zal hy een Geus onder de Nokke van de Befaaſs-Roede laten wayen, mede de Vice-Commmandeur en Schout by Nacht. In 's Landts Schip Vliſſingen, zeylende tuſſchen Caap Maria, en Caap Vincent, dezen 24 Februarii 1672.

Ad. de Haſe.

<i>Eſquadre van Capt. du Bois.</i>		<i>Eſquadre van Capt. de Haes.</i>		<i>Eſquadre van Capt. Evertſz.</i>	
	<i>Stukk. Kopp.</i>		<i>Stukk. Kopp.</i>		<i>Stukk. Kopp.</i>
Capt. du Bois.	44 170	Capt. de Haes.	50 180	Capt. Evertſz.	48 190
Capt. Poort.	38 140	Capt. van Nes.	44 150	Thomas Aldertſz.	40 95
Goutſchalk.	26 50	Witboom.	20 40	Mijſter.	22 30
Adriaen Jacobſz.	26 50	Jan Vet.	28 40	Adriaan Franſz.	16 24
Rijcke.	36 50	Jooſt Hendrikſz.	18 30	Adriaan van Vijver.	14 24
Willem Leyl.	10 16	Baerthout.	20 24	De Haan.	26 50
Takken Janſz.	18 24	Bakker.	26 50	Jan Pieterſz. floots.	24 50
De Munnik.	30 50	Albert Joppe.	12 24	Pieter Janſz. Loois.	14 24
Jan Boon.	12 50	Griffe Jan Janſz.	16 24	Jacob Enre.	18 24
		Van Venetien Willem.	14 20	Jan Hendrikſz. Vendrik.	10 18
<i>Schepen om buyten het Eſquadre te zeylen.</i>		<i>Schepen om buyten het Eſquadre te zeylen, wanneer men mocht by den Vyandt komen.</i>		<i>Schepen om buyten het Eſquadre te zeylen.</i>	
Klaas Huygen.		Adriaan Koentraat.		Hendrik Evertſz.	
Wouter Janſz.		Pieter Joppe.		Enge Buſman.	
Jan Pieterſz.		Klaas Schoon.		Ian Ariaanſz. Mol.	
Karſten Harmenſz.					

Aldus zeyden zy boozt/ tot by 't Eylant Wicht, alwaar haar d'eerste van de Engelse Zeerovers (gelijck men met recht / de zelve in dezen tijt mocht noemen) tegen quamen / wat hier boozt gevallen is / kan men zien upt het Extract van het volgende :

Pertinent Rapport door den Capiteyn *Yffelmuyde*, in den Hage gedaan, behelzende d'Atacque der Engelse op de Smirnesse Vloot.

HEt is zulks dat op den 23 Martij 1672. eenige Engelse Oorlogh-schepen/ de boozt. Vloot met hare Conbopers/omtrent het Eylant Wicht in 't gezicht gekregen hebben; wazende doenmaals de boozt. Engelse, 9 Schepen sterk/ en de Conbopers van dezen Staat vijf in getale/ te weten / Capiteyn de Haze nyt Zeelant, als doen commanderende / Capiteyn du Bois van de Maze, doenmaals Vice-Commandeur, Capiteyn Cornelis Evertsz. de Jonge van Zeelant, Schout by Nacht, Capiteyn Poort, en Capiteyn Jacob van Nes den Ouden, gemeenlijck genaamt den Ouden Boer Jaap, mede beyde upt de Maze, (daar by naderhandt noch boozt 't gevecht / omtrent de middagh gekomen is een klepne Conboper van Amstelredam, geboert dooz Capiteyn Kint, komende met eenige kroopbaardp-schepen upt Lissabon: dat de boozt. Engelse schepen verscheyde zeyn-schooten geschooten hebbende / en even naar de middagh / doenmaals 12 sterk geworden zijnde / op de onzen zijn afgekomen; dat den Commandeur van de Engelsen, voerende een kilock Schip met in de 80 Stukken/den Commandeur de Haze toe geroepen hebbende / den zelve Commandeur de Haze daar op zijne Chaloupe uptgezet/en daar mede zyn Schipper aan het boozt van den Engelsen Commandeur gezonden heeft; dat de boozt. Schipper met twee van zijne Chaloup-roepers in 't Engels Schip over gegaan zijnde / en aldaar / zo het schijnt / aanstonts gemerkt hebbende / dat'er een quaat booznemen was / zijne verdere Chaloup-roepers toe geroepen heeft / dat zy een goet heen komen zouden zoeken; dat de zelve Chaloup-roepers daer op haar touw hebben laten slippen/en also achter upt gedreven zijn / begebende haar alle plat op den bodem van de Chaloupe op hare buyken / dat d' Engelse vervolgens upt den boozt. Commandeur met niusquetten op de boozt. Chaloupe / en met de volle lage Kanon op den booznemenden Commandeur de Haze los geschooten hebben/zonder dat tusschen henlyden eenige woorden zijn gewisselt / dat den Vice-Commandeur van de Engelse insgelijcks aan den Vice-Commandeur du Bois toegevoepen heeft / dat hy zijne Chaloupe zoude upt-zetten / en aan boozt komen / doch dat den zelve daar op heeft geantwoort / dat zo hy Engelse Capiteyn hem Capiteyn du Bois hadde te spreken / hy zelfs by hem zoude over komen / en dat daar op upt het Engels Schip eerst drie schooten / te weten twee dooz 't Schip van Capiteyn du Bois, en een dooz 't Wand / geschoten zijn; dat vervolgens / na weynigh cerenionien / zoo haast den Engelsen Commandeur aan Capiteyn de Haze de volle lage gegeven hadde / den Engelsen Vice-Commandeur oolt aan Capiteyn du Bois de volle lage gegeven heeft / en dat alsoo daar op het gevecht met hevighheit ten weder zijden was begonnen / en gecontinueert hadde tot

tot omtrent anderhalf uur door Sonnen ondergang / dat de Engelsen als doen af geweken waren / zoo 't schijnt om haar wat te repareren en het stellen / hebbende ook met den anderen krijghs-raadt gehouden ; dat doormaals noch niet een van de onzen reddeloos geschooten / ook niet een eenigh koopvaardyschip genomen was / en dat het gevecht van de zijde van de onzen zeer ordentelijk was toegegaan ; dat daarentegen den Vice-Commandeur van de Engelsen t'eenemaal reddeloos was / zulks dat hy zich des anderen daaghs niet weder heeft vertoont / en dat ook noch al eenige andere Engelse Schepen andere rampen geleden hadden ; dat den Capiteyn en Commandeur de Haze des avondts op 't eyndigen van 't gevecht was doodt geschooten / doch dat zijn Luytenant , met toetsemming van Capiteyn du Bois , om geen alteratie in de Vloot te maken / de Wimpel van de groote Stenge hadden blijven voeren / en zich ook voort doorzgaans als een eerlijk Soldaat gequeten hadde ; dat des anderen daaghs de Engelsen een rensoort eerst van drie / en naderhandt noch van twee Schepen bekomen het bende / 's morgens omtrent 9 uren wederom op de onzen aangevallen waren / en dat in het zelve gevecht den Engelsen Commandeur in h van Capiteyn du Bois was komen op loopen / hebbende hem met zijn Voeghspriet de Blagge van de Compagne afgestretcht / en het Hakkeboort wat ontspancort / met noch twee andere Fregatten te loefwaert / zulks dat het een deffeyn scheen om hem Du Bois , d'ten van d'ene / en de twee anderen van d'andere zijde aan boort te klampen / maar dat zulks echter niet en was geffectueert / zijnde den Engelsen Commandeur na het wisselen van veele Kanonades / en ook door Musquetterpe wel begroet wezende / eyndelijk weder af geweken / en ook reddeloos van doen voortaan mede buyten het gevecht gebleven / dat de zelve ook niet zeer wel van de boorsz. twee Fregatten gescondeert was geworzen.

Wat het boorsz. gevecht / ook dien gantschen dagh / met eenige intermissien nochtans was gecontinueert / dat Capiteyn du Bois omtrent den middagh zijne linker-handt afgeschoten was ; en dat na de middagh van den boorsz. 24 dezegs / Capiteyn van Nes , en daar na eerst tegens den avondt noch drie koopvaardyschepen door de Engelse waren verobert / al na Sonnen ondergang / te weten het Schip de Landtman , Schipper Hillebrant Dirksz. den Haan , komende van Smirna , en gedestineert na Amsterdam , zijnde geweest (zoo h van Capiteyn Yffelmuyde verstaan had) een rijk geladen Schip ; het Schip de Vrede van Rotterdam , Schipper Jan Veth , komende van Messina , meest met Zijden geladen / en noch een Zeeuwsche fluyt / daar van hem Capiteyn Yffelmuyde de naam onbekent was / doch zoo ik van anderen vernomen hebbe / genaamt de Fortuyn , komende van Mallaga met Wijnen / wezende een kleen Scheepken / en de ladinge van weynigh waerdye ; dat de Engelsen daar mede tegen den donkeren avondt waren af geweken / en zedert de onzen / (die doormaals niet verre van de Hoofden waren / en de zelve Hoofden des nachts in de eerste wacht zijn gepasseert) niet meer hadden geattacqueert ofte gevolght ; zulks dat van omtrent de 70 Schepen / de boorsz. drie koopvaarders / met den boorz. noemden Capiteyn van Nes , 't Schip Kleyn Hollandia , een out Schip / niet

sterk gemant / noch kostelijk gemonteert geweest zijnde / door de Engelsen zijn genomen ; alle de Capiteynen van Oorlog hebben / na hy Capiteyn Yffelmuyde had kommen bemerkten / haar wel gequeten ; alleen had den voornoemden Capiteyn van Nes, hem den eersten dagh wat meerder onder / of by de koopvaardij-luyden gehouden / als Capiteyn du Bois, (waar op hy Capiteyn Yffelmuyde eerst alleen de Soldaten, en na de voorsz. quetzure van Du Bois, het geheele Schip gecommandeert heeft) gemeynt had te behooren ; en na dat hem Capiteyn van Nes de Engelsen den tweeden dagh aan boort gelept hadden / was het loot gedaan geweest. Van Nes wierd doot geschooten, en 't schip is daar na, met d'Engelsen, en Hollanders, die daar op waren, gezonken.

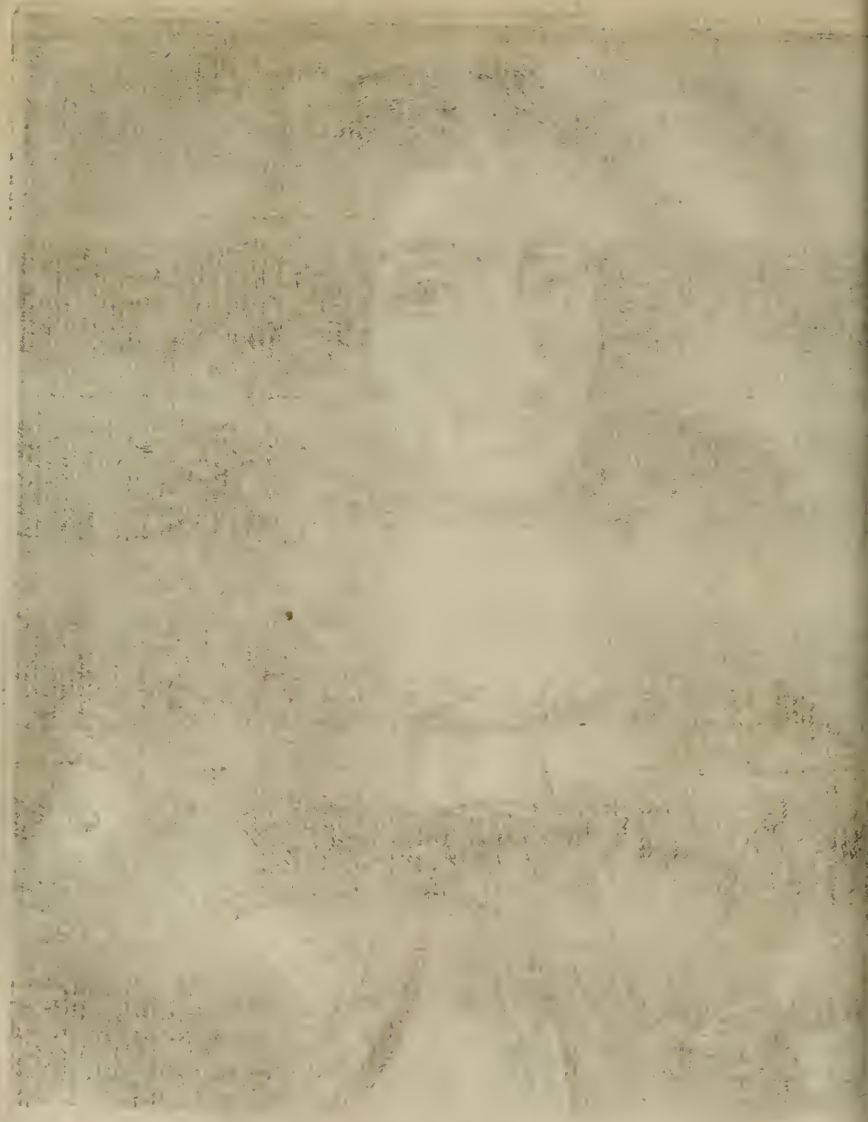
't En was de meening des Engelsen Konings niet / zich met zoo wepnigh van dezen buyt / te laten vergenoegen / maar de koopvaardij-schepen / op deze gewesene gewoonlijk varende / zijn boort een kleyn gerucht niet verbaert / want zy moeten zich zomtijt tegen de Barbarische Roovers te weer stellen / en een binnigh kansje wagen / zoo dat Matroos het hachje zoo licht niet laat gelyen / ook zijner op uyt- en toe-gerust / gelijk men in de boven-gestelde Wist kan zien / maar de koopvaarders / op Vrankrijk varende / zijn zoo bestant niet / en daarom wierden die / even boort 't aangaan en declareren van den laast boort leden Engelsen Oorlog / met een geheele Bloot tevens wech genomen / en in de Engelse Havens op gebracht / en dat al zoo trouwloos / als men deze Straarze Bloot meynen te doen / doch den Protector Cromwel, om niemand te doen twijffelen / dat hy geen oprecht Engelsman was / had deze robery in den alder eersten Oorlogh tegen de Nederlanders, al gepraactiseert / en in 't werk gestelt / als een doorzichtigh en toffelijk boortbeeldt / om van zijn Successors na gevolgt te worden.

De Engelse quamen dapper onthabent / en reddeloos t'huyg / met veel Dooden en Sequetsten / want de koopvaardij-schepen hadden mede manmoedighlyk aangeballen / zoo dat zy deze kleyne buyt wel dunt betaafden / want leden meerder schade aan hare Schepen / als den roof waardigh was ; zy hadden ook moeyten met het Schip de Lantman, alzo sommige koopluyden / woonende te Smirna, verklaarden eenige Waren in 't zelve Schip te hebben geladen / die haer toe quamen / en volgens dien byz waren / doch hoe 't was of niet / dit Schip wierdt / (na dat 'er de meeste en beste goederen waren upt gelicht) op de Rivier van Londen gebracht / daar het in byant geraakt is / men meende / dat het al willens gedaan zou zijn / om te konnen zeggen / dat al het goet verbandt was / om niets aan de Smirnase koopluyden weder te geven.

Men vondt noch eenige / die in 't eerste / deze byantlike byde-byruk / eenigzins willende verschoonen / boortgaben / dat de Nederlanders niet hadden willen strijken ; doch als den Engelsen Koning van deze violente actie / door den Nederlandtsen Ambassadeur overtuoght wierdt / zepde hy roudt upt / Dat hy ordre daar toe had gegeven, wegens zijne pretensien, en dat hy, in 't opbrengen van Nederlandtsche Schepen, zoo lang zou blijven continueren, ter tijdt toe, dat hy van hare Hoogh-Mog: voldoeninge had bekomen. Verklarende ook boortders / Dat hy van geen Vrede kon handelen, want het te laat was, alzo hy zo danigh

CAROLVS de II, Koning van Engelandt, etc.

danigh met Vrankrijk was ingewikkelt, dat hy, zonder de zelve Kroon, met den Nederlandtsen Staat, niet vermocht in alliantie te treden, ten ware dat Vrankrijk 't zelve, al voorens, toe stont. Hier op had men den Koning komen brengen / of hy dan meer zwaartghept maakte / in 't byzien handit nieuwt gemaakt Verbondt met Vrankrijk, (als 't hem maar geliefde) als in 't verbyken van de Bredafe Vrede, en Triple-Alliantie.

De meeping des Konings aldus upt berstende / gaf in 't openbaar upt / de volgende

Declaratie van Oorlogh, Gedaan door den *Koning van Engelandt*, tegen de *Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden*.

WY zijn altijd geinclineert geweest tot de gemeene rust van 't Christendom, en zo zorghvuldigh geweest om geen Koninkrijken of Staten te invadeeren, dat wy hoopen de werelt ons dat recht doen zal om te gelooven, dat het niet is dan een onmiddelijke necessiteyt die ons constringeert tot de resolutie om de Wapenen op te nemen.

Immediatelijk 't eerste werk dat wy ondernamen op onze restauratie tot de Kroon, was om Vrede te stabileeren, en vast te stellen een goede correspondentie tusschen Ons, en onze Naburen. In 't particulier was Onze zorgh; met de Staten Generaal van de Vereenighde Nederlanden een vaste Vrede te sluyten, op zulke billike conditien die voorzeker niet gebroken zouden zijn geweest, indien eenige Obligatie haar konde gehouden hebben in de limiten van vriendschap en gerechtigheyt.

Dit Verbondt wierdt aan Onze zijde inviolable gemaintineert, maar in 't jaar 1664. wierden Wy opgewekt door de klachten van onze Onderdanen, en de eenparighlike stemme van beyde de Huyzen des Parlaments; bevindende dat 't ydel was de prosperiteyt van ons Koninkrijk voort te zetten door vreedtzame middelen, terwijl onze Onderdanen geduurigh onderworpen waren de injurien en oppressien van die Staat buyten Landts.

Dien geheelen Somer wierd doorgebracht met Negotiatien en devoiren aan onze zijde, om Haar te brengen tot redelijke conditien, welke, niet tegenstaande all' Ons devoir, bleek op het laatst onmogelijk, want hoe meerder Wy Haar vervolghden met vriendelijke propositien; te obstinater Zy haar toonden om met ons te accorderen.

Hier op volgden den Oorlogh in den jare 1665. welke duurde tot den jare 1667. in alle welke tijdt onze Victorien, en haar Verliezen Haar genoegzaam behoorde gedachtigh te maken in 't toekomende Haar Verbondt oprechtelijk t'onderhouden, maar in plaatze van dat, de Vrede was zo dra niet gemaakt, of Zy keerden haar (volgens Haar gewoonlyke manier) tot het breken van de Vrede-Artijkelen, en onze Negotie de voet dwars te zetten.

Als per exemple, de Staten waren geobligeert, volgens een Artijkel van 't Contract tot Breda geslooten, om Commissarissen aan ons tot London te zenden, tot reglement van onzen Handel in Oost-Indien: maar Zy waren zo verre daar van daan, om zulks na te komen, dat, doen Wy onze Ambassadeur overzonden om haar dat zelve indachtigh te maken, dat hy in drie jaren geen satisfactie (tot die Artijkelen) konde bekomen, noch ook geen surciantie van de ongelijken die onze Onderdanen in die Gewesten van haar ontvingen.

In West-Indien gingen zy noch verder, want in een Artijkel van 't zelve Verdragh, moesten

moeften Wy haar Surinam reftaureren, en by verder Artijkelen in 't zelve Verbondt , waren zy gehouden onze Onderdanen in die Colonie liberteyt te geven , om haar zelve en goederen te transporteren in eenige andere van onze Plantagien. Achtervolgens van dat Verdragh gaven Wy haar die plaats over , niet tegenftaande hielden zy al ons Volk daar, en hielden de Majoor Banifter gevangen , om dat hy verzocht te transporteren , volgens de Artijkelen.

Onze Ambaffadeur klagende over dit ongelijk , verkreegh na twee Jaren follicitatie een ordre tot nakominge van die Artijkelen: maar als wy Commiffariffen en twee Schepenen derwaarts zonden om ons Volk af te halen , de Hollanders (volgens haar voorgaande practijke in die zaak van Pouleron boven de 40 Jaren na den anderen) zonden heymelijk ordre contradicerende, die zy ons openlijk hadden toegeeygent , zo dat het effect van onze Commiffariffen haar reyze derwaarts alleenlijk was van daar te brengen eenige weynige van onze armfte Onderdanen, en de gebeden en fmekingingen van de confiderabelfte en rijkfte om verloft te worden uyt die flavernye. Na dit maakten Wy onze klachte in Augufti laaftleden, door Brieven aan de Staten Generaal, waar in Wy verzochten dat order gegeven mocht werden aan haar Gouverneurs aldaar , tot observantie van de voorfz. Artijkelen. Dan tot deze tegenwoordige tijdt hebben Wy niet een woordt in antwoordt of fatisfactie konnen bekomen.

Dan 't en is geen wonder dat zy zo extravageren op onze Onderdanen in plaatzen zo verre afgelegen, daar zy zo stout zijn met onze Koninglijke Perfoon, en de eer van deze Natie zo dichte by haar, in haar eygen Landt, daar qualijk zijnde een Stadt in alle haar territorien, die niet gevult zijn met ongerijmde bspottelijke Schilderyen, valsche Gedenk-penningen en Pylaren, van welke eenige per ordre van de Staat publijcquelijk zijn ten toon gefelt, in de zelve tijdt doen Wy met haar traden in vereenighde Raatspleginge, tot de oprichting van de Triple Alliantie, en de Vrede van 't Christendom: dit alleenlijk was fufficante reden tot onze misnoeginge, en 't resentment van alle onze Onderdanen. Maar wy zijn daar toe geurgeert door meerder confideratie, dan die ons zelve raakt, te weten, de prefervatie van onze Negotie, aan welke dependeert 't welvaren en prosperiteyt van ons Volk, en haar buyten Landts te beschermen van violentie en onderdrukkinge, en de Hollanders haar verftoutende ons te affronteren, by na in onze eygen deftrict, hebbende oorzaak om onze rechtvaerdige toorn tegen haar te uyten.

Het recht van de Vlagh is zo oudt, dat het is een van de eerste prerogativen van onze Koninglijke Predeffeurs, en behoorde het laaftte te zijn daar dit Koningrijk oyt van fcheyden moft, 't en is noyt in queftie getrokken, en wierdt wel expreffelijk erkent in 't Verdragh tot Breda; nochtans deze lefte Zomer wierdt niet allenlijk gevioleert by haar Commandeurs ter Zee, en die violentie daar na in den Haagh gerechtvaardighr. Maar het wierdt door haar-luyden verতোont in de meeste Hoven van het Christenrijk, als belacchelijk voor ons zulks te cyffchen, een ongehoorde infolentie dat zy met ons zouden twiften om de dominien van der Zee. Daar zy onder de regeeringe van onze Koninglijke Vader het hielden voor een Obligatie, betalende de Licenten en Coftumen gepermitteert te werden in de zelve te viffchen, welke fchuldigh zijn de Staat, waar in zy nu zijn (om met ons te difputeren) aan de protestie van onze Voorvaderen, en de manhaftigheydt, en bloedt van onze Onderdanen.

Niet tegenftaande alle deze provocatie, zo hebben wy patientlijk verwacht fatisfactie, niet zoekende de Vrede van 't Christenrijk te disturbeeren om onze particuliere Renzement, wanneer zy niet nalieten haar devoir te doen, om de Alder-Christelijkfte Koning tegens ons op te rokkenen, van welke zy haar zo verzekerde, dat voor twaalf Maanden haar Minifters hier ons daar mede dreyghden.

Op 't laast niet meer van haar hoorende, zonden wy een ander Ambassadeur aan haar, welke naar diverse dringende Memoriale overgelevert, in onze Name geen antwoord kon bekomen, tot dat hy had verklaart zijn revocatie, doen presenteerde zy een Papier tot dit Effect; dat in deze conjuncture zy wilde consenteren om voor ons te strijken, indien wy haar wilde assisteeren tegens de Franse, Conditioneel, dat het noyt zo plaats zoude hebben tot haar prejuditie hier namaals.

Zedert de wederom-komst van onze Ambassadeur, hebben zy een Extraordinary aan ons gezonden, welk op een extraordinare manier ons te kennen gaf, geen vorder satisfactie konde offereren, tot dat hy te rug aan zijn Meesters had geschreven.

Zo dat wy nu desparcende van een goet effect, of verder handeling wy geconstringeert zijn om de wapenen op te nemen tot maintenu van onze oude Prerogative van onze Kroon, en de eer en securiteyt van ons Koninkrijk. Ons verlatende op Godt, dat hy ons assisteeren zal in onze rechtvaardige onderneming, also wy geen middel hadde gelaten ons Volk te beschermen van de loosheyt van die Natie in Vrede, maar by de Manhaftheyt van onze Onderdanen in Oorlogh.

Daarom hebben wy goet gevonden te declareeren, gelijk wy declareeren by dezen, dat wy den Oorlogh willen voort zetten, zo ter Zee als te Landt, tegens de Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden, en alle haar Onderdanen en Inwoonderen: by deze willende onze waerde en zeer geliefde Broeder den Hertogh van Jork, onze Hoogh-Admiraal, onze Stedehouders van alle onze Provintien, Gouverneurs van Forten en Garnisoenen, en alle andere Officieren en Soldaten onder haar ter Zee en te Landt, te opposfeeren alle de onderneming van de Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden of haar Onderdanen, te doen en executeeren alle Actien van Hostiliteyt, in vervolg van de Oorlogh tegen de Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden; haar Vassalen, Onderdanen en Inwoonderen, willende dat al onze Onderdanen daar kennisse van hebben, welke wy van nu aan striktelijk verbieden, op poene van de doot, geen correspondentie of communicatie te houden met de Staten Generaal of haar Onderdanen, die alleenlijk uytgezondert, welk daar toe geneceffieert zijn tot het transporteren van haar Persoonen of Goederen uyt de voornoemde Vereenighde Nederlanden.

Wy verklaren en geven ons Koninglijk Woordt; dat alle zulke van de Duytsche Natie die haar onderdanighlijk comportsen jegen ons, en niet correspondeeren met onze Vyanden, zullen verzekert zijn in haar Persoonen en Goederen, en vry van alle molest van wat nature.

Vorder verklaren wy, indien eenige Onderdanen van de Vereenighde Nederlanden, 't zy uyt affectie tot ons, of ons Gouvernement, of door een oppressie die zy daar ontmoeten, in onze Koningrijk komende, die zullen by ons geprotesteert werden in haar Persoonen en Goederen.

En also wy verbonden zijn by een Tractaat de Vrede te onderhouden, gemaakt tot *Aix la Chapelle*, verklaren wy finaallijk, dat niet tegenstaande de voortzetting van deze Oorlogh, zo willen wy onderhouden de oprechte inhoudt en meening van dat Tractaat, en dat in alle de Alliantie, welke wy zullen maken in 't vervolg van deze Oorlogh, hebben wy, en willen zorgh dragen, de zelve te preferveren onverbrekelyk, 't en zy contrary daar toe geprovoceert.

Gepubliceert door zyn Majesteits Secreten Raadt.

Dit wierdt in Engelandt af-gekondight op den 7 April 1672, gelijk op dien zelven dagh mede in Vrankrijk uyt geroepen is de volgende

Declaratie van den *Koning van Vrankrijk*, waar by zijne *Majesteit*, na geresolveert te hebben, de *Staten van Hollandt* den Oorlogh aan te doen, aan zijne Onderdanen verbiedt, aldaar eenige ommegang, nochte handeling te hebben.

Den 6 April, 1672.

Van wegen den K O N I N G.

DE quade voldoeninge die zijne Majesteit heeft over 't bestier dat de Generale Staten van de Vereenighde Nederlandtsche Provincien, zedert eenige jaren tzijnen aanzien hebben gehouden, wezende de zake zo verre gekomen, dat zijne Majesteit niet langer, dan tot kosten van zijne glorie, en kan dissimuleren d'onwaerdigheyt die hem veroorzaakt werdt door een maniere van doen, de welke zo weynigh over een komt met de groote Obligatien daar mede zijne Majesteit, en de Koningen zijne Voorzaten de zelve zo liberalijken hebben opgevult, zo dat zijne Majesteit verklaart heeft, en verklaart by dezen, van zijn handt ondertekent, vastgesteld, en geresolveert te hebben de gemelde Staten Generaal der Vereenighde Nederlandtsche Provincien den Oorlogh aan te doen, zo te Zee als te Lande.

Tot dien eynde beveelt zijne Majesteit aan alle zijne Onderdanen, Vassalen, en Dienaars op de Hollanders aan te gaan, en heeft hen-luyden verboden en verbiedt hun, hier namaals met hen-luyden eenige ommegang, handel, nochte intelligentie te houden, op peene van 't leven. En houdt zijn Majesteit tot dien eynde van nu af aan voor gerevoceert, en revoceert alle Permissien, Paspoorten, Sauvewarden, ofte Vrygeleyden, die door hem, ofte door zijne generale Stedehouders en andere zijne Officieren contrarie dezès zouden mogen wezen geaccordeert en toegestaan, en houdt de zelve voor nul en van geender waarde; verbiedende een jegelijk, wien het ook zy, daar eenigh regard op te nemen.

Beveelt en Ordonneert zijne Majesteit aan mijn Heer den Grave van Vermandois, Groot-meester, Hooft en Surintendant Generaal van de navigatie en Commercie van dit Koningrijk, aan de Marschalken van Vrankrijk, de Gouverneurs en Lieutenanten Generaal wegens zijne Majesteit in desselvs Provincien en Armeen, Velt-Marschalken, Colonels, Velt-Oversten, Capiteynen, Hoofden en Aanvoerders van zijne Krijghs-Volkeren zo te Paerde als te Voet, Franfen en Vreemdelingen, en alle andere zijne Officieren dien 't behooren zal, dat zy den Inhoud van dezen doen executeren, een yder in zijn regard, door 't district van hun gebiedt en jurisdictie, want zulks is de wille van zijne Majesteit, den welken verstaat dat dezen zal werden verkondight en geeffigeert in alle zijne Steden zo Zee-Steden als andere, als mede in alle Havenen en andere Plaatzten van zijn Koningrijk, daar 't van nooden zijn zal, ten eynde niemant daar van ignorantie zal hebben te pretenderen. Gedaan in 't Kasteel van Versailles den 6 April 1672. Getekent *Louis*, en noch lager *Le Tellier*.

Is geordonneert aan *Charles Canto*, ordinaris gezwooren Roepster van den Koning in alle de Plaatzten van deze Stadt, de Voorsteden, Prevoofschap en Markgraaffschap van Parijs, daar 't van nooden zijn zal te Publiceren en te doen effigieren de Ordinantie van den Koning van den 6 van deze tegenwoordige Maant en Jare, ten eynde men geen zake van ignorantie en zal hebben te pretenderen. Gedaan dezen 6 April 1672.

Geteckent *De la Reinie*:

Gelezen

LVDOVICVS de XIV, Koning van Vranckryck, etc.

Gelezen en gepubliceert op 't geluyt van Trompetten en openbare uytroep; midtsgaders door effixie aan alle de ordinare en extraordinare Kruys-straten van deze Stadt en Voorsteden van Parijs, door my *Charles Canto*, ordinaris gezwore Roeser vanden Koning binnen de voorsz. Stede, 't Prevoostschap en Markgraatschap van Parijs, in doen van welke verkondiginge ik vergezelschap was met 5 Trompetters, te weten: *Profuse Trousson*, *Endimedu Bos*, gezwore Trompetters van den Koning, en drie andere, op Donderdag den 7 April 1672. Geteekent

CANTO.

Deze Engelse Declaratie van Oorlogh klonk zeer bzeemt in d'ooeren van alle Menschen/ want vder / die van d'Engelse en Nederlandse zaken/ slechts eenige kermis had / en de Vrede Tractaten eerst te Londen, en laast tot Breda gesloten / bekent was / kon wel haast bemerken / dat het al te zamen in valsche/ opgeraayte/ of af-gedane pzetensien bestont; daarom het ook de Heeren Staten der Vereenighde Nederlanden onnodigh dacht / om de zelve te beantwoorden of wederleggen. Zeker Aetheur J. V. H. heeft het evenwel gedaan in een Tractaate, door den Dyuk gemeen gemaakt/ genaamt/ Trouwloosheydt der Engelse, &c. In wiens begin hy eerst / de laaste negotiatie van den Engelsen Ambassadeur Downing, in den Hage, verhandelt/ en daar na op de Declaratie aldus voort gaat :

Wederlegging van de Declaratie des Oorloghs van den Koning van Engelandt.

DEN Koning zeght in zijn Declaratie, *dat men Commissarissen moeste gezonden hebben tot Londen, tot het reglement van den handel in Oost-Indien. Ten 2. De quade proceduyren, die wy ten reguarde van de Colonie van Suriname, en vervolgens van Pouleron hebben gehouden. Ten 3. Het oprechten van schimpige Schilderyen, en zelfs 't affronteren in zijn eygen Havenen. Ten 4. Dat men getracht zoude hebben den Alder-Christelyksten Koning tegens hem op te bitzen. Ten 5. Dat men in deze conjuncture wilde toelaten de Vlagge te strijken, met conditie, wanneer ons wilde assisteren tegens Frankrijk. Ten 6. Despererende van eenigh goet effect tot een voordeeligh Tractaat, was gedwongen de Wapenen aan te nemen, &c.*

Ten 1. wat aangaat het reglement ontrent den handel van Oost-Indien, dat het zelve tot Breda in de Vrede-handeling wel op het Tapijt is gebracht, doch in het Tractaat niet is gestipuleert, aangezien d'Engelse niet anders als de combinatie van den handel in onze prejuditie zochten, edoch dat daar nevens wel is gestipuleert geweest, dat door wederzijds Commissarissen zoude werden geconciepeert een generaal reglement van de Navigatie en Commerce, 't welk ook naderhandt in den Jare 1669. door den Ambassadeur Temple is voltrokken, waar uyt blijkt, dat de protestatie van den Koning niet anders is als klaar bedrog, te meer, alzo het onwaarheit is, dat den voorsz. Ambassadeur, gedurende zijn aanwezen alhier, het bovengemelte concernerende, daar van het minste niet heeft voort gebracht, veel weyniger dat men geobligeert zoude zijn geweest onze Commissarissen na Londen te zenden.

Ten 2. belangende de Proceffuyren , die d'onze ontrent Suriname zouden hebben gehouden , is bekend , dat *Abraham Krijfsz.* in den naam van dezen Staat , de Colonie van Suriname in den Jare 1669 heeft veroverd , en op den 6 Maart , Nieuwe Stijl , met den Gouverneur *Willoughby* een Capitulatie heeft aangezien , waar in onder andere geftipuleert wierdt , dat d'*Inwoonders vry ftondt aldaar te blijven woonen , of met haar transportable goederen te vertrekken* , dat inmiddels de zelve Colonie in de Maant Mey daar aan , door d'Engelfe weder is heruomen , dat in gevolge en uyt krachte van 't 6 Articul van de Bredafe Vrede het voorfz. Eylandt ons moest werden overgelevert in conformite van des Konings bevelen opene patent , maar dat het verre daar van daan is geweest , alzo den gemelten Gouverneur niet alleen zonder ordre , en communicatie van den Nederlandfien Gouverneur , zijn goederen , (die volgens het Tractaat waren geconfisqueert) van daar heeft gevoert , maar zelfs d'*Inwoonders* niet alleen met dreygementen afgehaalt , maar eenige die genegen waren aldaar te blijven , haar goederen verbrandt of geruineert heeft , contrarie den inhoud van 't voorfz. Tractaat , en de Souverainiteyt van dezen Staat.

Want haar Hoog. Mog. verftonden , terwijl de Colonie haar toebehoorde , *cum plenaris Jure Summi Imperii proprietatis & poffeffionis* , conform d'exprefse woorden van 't 3 Articul van 't voorfz. Tractaat , dat daarom d'*Inwoonders* waren zonder onderscheyt van Natie , haar Subjecten , en in absolute onderdanigheyt overgegaan , uyt een groote goetheyt haar goederen aan haar gelaten zijnde , niet en vermochten na de bekende coftuyme van die Landen te vertrekken , alvorens de zelve hadden de totale toeftemminge van den Souvereyn , en wat fchijn van rede dit hadde is uyt den inhoud van de navolgende Miffive van den Koning van Engelandt te zien , die hy op den 18 July des Jaars 1668. aan den Gouverneur *Willoughby* fchreef , dat in de zake van Suriname , gy en u Soon , Luytenant *Willoughby* , veele zaken hebt verricht , niet alleen ftrijgh tegens het laaste Tractaat tot Breda gefloten , maar ook in geoorzaamhey: van onze opene Brieven , tot uytvoeringe van 't zelve , diefzwege verklaren wy , dat gy niet ter werelt met de Colonie van Suriname meer zult te doen hebben , en eyndelijk oordeelen wy , dat gy en u voornemde Soon alle goederen , die gy in de Colonie bezeten hebt , volgens de gemaakte Articulen , zijn geconfisqueert ; worders belaften wy u ftrijghelyk , dat de voorfz. goederen , welke u voorfz. Soon daar van heeft verwoert , aldaar weder zullen werden herstelt , namentlijk , 168 Slaven , 8 Suyker-molens , 126 fluks Vee , en 2 1000 pont Suyker , &c. of yets , dat door zijn ordre geruineert of verbrandt mochte zijn , volkomen factiefactie te geven , en eyndelijk dat het ons welte hagen is , dat gy in onze Plantagie zult doen Publiceren , dat het een vegelyk vry zal ftan , inzonderheyt aan die geve , die in Suriname hebben gewoont , en door vreeze of dreygementen van u Soon , ofte andere Officiereen zyn verftrokken , derwaerts vryelyk zonder eenige moloffen zullen mogen gaan , en wordt u gelast , de kosten van haar derwaarts reyze te dragen.

En niet tegenftaande 't bovenftaande en nader ordres , als ook 't geconvenieerde alhier met den Ambaffadeur *Temple* , zo hebben d'Engelfe zich aldaar als Rebellen aangefelt , en zich t'elkemaal tegens den Gouverneur *Lichtenbergh* geoppofeert , gelijk uyt het apport , dat met *Banifer* overgezonden wierdt , blijkt , daar uyt den Koning (indien hy 't zelve wil nazien) genoegzaam kan afmeten , met wat proceduren en violentie de zijne het transport van de gedachte Ingezetenen van tijdt tot tijdt hebben gemoveert , en zo los is de zake van *Pouleron* ook gefondeert.

Want wezende , in 't 30. Artijkel van 't Tractaat van 1654. geconvenieert geweest , dat door wederzijds Commissarifen zoude werden geexamineert en gedefinieert , alle zodane injurien en fchaden zedert den Jare 1611. tot 1652. tuffchen Engelandt en dezen Staat voorgevallen in Ooft-Indien , Mofcovien , Brasyl , en dat daar op vervolgens by de gemelte Commissarifen tot Londen op den 30 Augufti 1654. uytpraak zijnde gedaan ,

waar

waar by d'Oost-Indische Compagnie gecondemneert wierdt, aan d'Engelse te betalen een somme van 800 en 50000 guldens, en te restituereen 't Eylandt Pouleron, zo als het doenmaals was, zonder reflexie, of relatie op een voorige Conventie van den Jare 1622. en dat daar op alle questien zouden blijven ge-extingueert, zo hebben d'Engelse de gemelte somme ontfangen, en ook depesches tot d'extraditie, en daar van gepaffceert quitantie in de beste forme; dat d'opmacht van d'Engelse, om eenige equipagie te doen, het zelfde heeft doen dilayeren, om 't voorsz. Eylandt t'ontfangen, volgens haar eygen bekentenisse, en hebbende daar mede getardeert tot de gelukkige herstellinge van de Koning in zijn Rijk, zy die extraditie hadden gepretendeert op haar simple Acte, zonder eenige de minste autorisatie van den Koning van 't gene in den Jare 1654. was verdragen, en die zake zo eenigen tijd hebbende gehangen in 't Tractaat van 1662. in 't 15 Articul was geaccomodeert, dat daar op de verzochte Depesches aan den Koning waren gezonden, die haar Hoog. Mog. over de promptitude bedankte, dat daar op van d'Engelse Compagnie was gepresenteert een vuyle Acte, aan den Gouverneur en Raden van Indien, die niet leesbaar was, en die met reden gesuspiceert wierdt niet te zijn, die tot overlevering van 't voorsz. Eylandt gerequireert wierdt, dat den Gouverneur daar op zwarigheyt makende tot de voorsz. overgite te treden, echter hadde voorgeslagen, om d'Engelse de mate vol te meten, en alle pretentie van klachten wech te nemen, dat zy zouden verklaren by Acte van handtekeninge, dat 't ge-exhibeerde instrument het gene was, dat tot d'extraditie behoorde, en dat zy 't onder beneficien van dien 't zoude doen, dan dat expediet by d'Engelse Gecommitteerden was aangenomen, maar niet achtervolgt, dat 'er contrarie waren vertrokken, zonder verder instantie te doen, tot dat zy eyndelijk d'overlevering in den Jare 1665. hadde verzocht, zijnde alzo weynigh gemunneert als vooren, maar dat eyndelijk door den Gouverneur van Banda, om van deze moeyelijkheid ontslagen te zijn, 't zelve was afgedaan, en Pouleron eyndelijk aan d'Engelse overgegeven.

Zie daar de geheele zake van Pouleron na waarheyt verhaalt, wat ongelijk den Koning hier door heeft ontfangen, laat ik den Lezer oordeelen; doch zeker Minister van Staat zeyde doen ter tijdt, *d'Engelse hebben slaan, en ik ben verzekert, niet tegenstaande de zuivere uytleveringe van 't voorsz. Eylandt en hare quitantie, dat zy noch eenige subtiliteit of cavallacatie zullen weten uyt te vinden, om te sustineren, dat het niet ter goeder trouwe, of te niet completelijk, of niet tijdelijk was overgegeven.* En in waarheyt dit komt nu op uyt.

Ten 3. wat aangaat de schampere Schilderyen en Medaillien, die den Koning zecht, alhier opgerecht te zijn, in eygen tijdt, als wy met hem waren vereenight in de Triple Alliantie, en van het affronteren in zijn eygen Havenen. Alle de Werelt is bekend, dat van veele Eeuwen by alle Volkeren in gebruik is geweest, het oprichten van Pilaren, Schilderyen, en andere gedenk-tekenen, wegens hare Zegenpralinge en overwinninge, en na de getuygenisse van *Titus Livius* en andere, schilderde men te Romem (wanneer de Burgermeesters Zegenpraalden) de vermeerderde Landen en Steden uyt, en men droeghse ten toon, en maakender af Triomph-beelden van Marmorensteen. *Mevius* vercierde de gestoelte op 't Hof van Hostilia, met de afgenomen voorbekken van de Schepen, die hy uyt d'Antife Vloot verkregen hadde; gelijk *Floris lib. 1.* vermeldt, en daarom de gestoelten de Namen van Rostra-bekken, om datze met dien roof boven op pronkten. *Flaminius* en andere Romeynen deden goude penningen slaan haarder overwinninge. Ziet *Pigius in Animalibus ad A. V. D. XXX.*

Wat zegh ik, de H. Schriften weten van opgerichte gedenktekenen der overwinninge te spreken, *Moses* richt een Altaar op als *Amelik* was geslagen, en noemde zijne naam; *de Heer is mijn Baniere, Exod. cap. 17: 15.* insgelijks vindt mer noch in, dat d'Oorloghs-

instrumenten zijn opgeslooten tot gedachtenisse in de Kerke, en als Triomphen zijn opgericht. De Philistijnen brengen niet alleen de genomen Arke, in 't Huys van haren Afgodt *Dagon*, *Sammuel cap. 5: 2.* en naderhandt de Wapenen *Sauls* in 't Huys van *Astaroth*, *1 Sam. 31.* Maar *David* heeft ook het genomen *Goliats* zweert, en zijn Wapenen ter Bewaring in de Tabernakel gebracht, *1 Sam. 17: 5.* en *cap. 21: 9.* Zo ook Israël 't gereefde Goudt en Silver der Medianiten, *Num. 31: 54.* En wie zoude onzen Staat 't recht der Triomphen, en gedenktekenen van zo heerlijke overwinninge willen betwisten.

In den Jare 1651. wanneer de groote Zaal van haar Ed. Groot Mog. was opgerecht voor de Sessie van de gezamenlijke Provincien, tot vorderinge en welvaren van den Lande, wierden de Wimpels en Vendels afgeveeget, en nevens andere weder op nieuw opgehangen en geraangeert, in 't gezicht van den Spaansen Ambassadeur, maar heeft die Kroon oyt yets dien aangaande (gelijk Engelandt nu doet) voortgebracht; zelfs wierdt ter dezer tijd den gemelte Ambassadeur te gemoet gevoert, zie daar de tekenen onzer overwinninge, waar op hy antwoorde, men zoude u ook een meenight van d'onze konnen vertoonen; wel geantwoordt, want in der daat in den Oorlogh is de victorie voor d'ene partye, en de nederlaagh van d'ander voorhanden, dienvolgens besluyt ik, dat yder Koning, Prins, of Republijk vry staat, in hare Landen gedenktekenen op te rechten, en dat niemant, wie hy ook zy, daar op yets kan zeggen, nademaal de zelve niet uyt schimp, maar na de ware beschapentheyd van de zaken, op de Revier van Londen omtrent Chatham voorgevallen, afgebeeld is. Doch is het geschiedt in het vereenigen en 't oprichten van de Triple Alliantie, waarom heeft hy door zijn Ambassadeur daar over niet doen klagen.

Wat aangaat het affronteren van den Koning in zijn eygen Havenen, wanneer is het geschiedt? ik denk niet in de Vrede, want het salutaire oogmerk van haar Hoog. Mog. werdt by der zelve Onderdanen wel geobserveert, en ik meene, dat gene exempelen ter contrarie zoude kunnen aangewezen is: het geschiedt in den Oorlogh, zo is het zo veel te belachelijker, overmidts het zelve door een solemneel Tractaat is gemortificeert.

Ten 4. dat men den Koning van Frankrijk zoude getracht hebben tegens hem op te hitzen, is een voorgeven frivool, gelijk al andere zaken: want wat schijn van waarheit kon dit hebben, daar wy met elkander in een volle Vrede zaten, en zo naeuw in de Triple Alliantie waren verbonden, maar in tegendeel is waarachtigh, dat haar Hoog. Mog. alle afficacieuse middelen hebben aangewent, tot behoudinge van d'algemeene Vrede in het Christenrijk.

Ten 5. dat men in deze conjuncture wilde toelaten de Vlagge te strijken, met conditie, wanneer men ons wilde aflisteren tegens den Alder-Christelijcksten Koning, is zo weynigh gefondeert als andere zaken, overmidts haar Hoog. Mog. aan den Koning van Engelandt alleen hebben verklaart. *Dit dezen Staat op 't fundamen: van vriendschap, en de prestatie van 't tweede articul van de Triple Alliantie, ingeval d'excessive armature van Frankrijk op dezen Staat quamen uyt te bersten, geerne haar Vloot, als die komt te ontmoeten eenigh Schip van Oorloge, voerende den Standaard of Pavillioen van zijn Majesteit, de Vlagge wilden doen strijken, en 't topzeyl laten vallen, doch dat d'Ingezetenen van deze Landen in haar vry gebruik van de Zee, of Commerce niet geincommodeert zoude werden.* Waar uyt af te nemen is de quade opvattinge van Engelandt, en hoedanigh de presentatie dienaangaande geweest is in het cas subject.

Ten 6 en laaste, den Koning zeght, despererende van eenigh goet effect tot een voordeelig Tractaat, was hy gedwongen de wapenen aan te nemen, maar doch waar over; hebben haar Hoog. Mog. hem niet in alle billigheyt, en zo veel, als van haar in redelijckheyt

heyt konde werden geveergh, satisfactie willen geven, gelijk hier voorens zo klaar als den dagh is aangewezen, doch dat alles bedrogh en trouwloos is geweest, kan niet van huyden maar van veele jaren aangewezen werden.

Maar met deze Bredafe byede-byenk/ wierdt ook gebroken de Triple Alliantie, die noch daar na tusschen den Engelschen Koning, en Sweedtsche Kroon, met de Vereenighde Nederlanden, &c. gesloten is. Dit Drie-verbondt aldus dooz den Koning van Engelandt mede trouwloozelijck verbroken / en daar by het verbreken van 't eerste Tractaat / dooz de Nederlandtsche Ambassadeurs te Londen, den 14 September, 1662. geslooten / en daar na / op den 6 Januarii, 1663. de Raticificatien verwisselt / zoude men dien Koning konnen te gemoet voeren / de woorden die onzen Heer Jesus Christus tegen den Apostel Petrus sprak: Voorwaar zegh ik u, aleer den Haan zal gekraait hebben, zult ghy my driemaal verloocheuen. Het ware te wenschen / zo wel vooz al de Engelse Aangezetenen / (tegen wiens wil en dank den Byede gebroken / en dezen onrechtbaerdigen Oorlogh begonnen is) als vooz de Vereenighde Nederlanders, die zulks moeten lyden / dat dien Koning, met den Apostel Petrus, (die uytging, en bitterlijk weende) noch by tijds berouw kreegh.

Maar nademaal in deze Engelse Declaratie, en in de Wederlegging op de zelve / de oude questie van 't Eylandt Pouleron, in Oost-Indien, aangerocrt / en verhandelt woerdt / zal een bekeefden Bries / vol van complimenten, die den Koning, al in 't begin van 't Jaar 1663. aan Hare Hoogh. Mog. hier ober / heeft laten afgaan / konnen getuygen / dat d'Engelse hier van / zyju volstaan; zy luydt / upt het Frans, vertaalt / in Duyts, aldus:

Hoogh, en Mogende Heeren, onze goede Vrienden, en Geallieerde: De vaerdigheyt die ghy gebruykt hebt, met aan ons over te zenden uwe ordres, als ook die van uwe Oost-Indische Compagnie aan haar Generaal in de zelve Indien, en aan die geene die van harent wegen commandeert in de Indien van Banda, rakende de weder-overlevering van 't Eylandt Pouleron, heeft ons de voldoening gegeven, die wy van uwe voorzichtigheyt, en wijsheyt hadden verwacht; Wy bekennen ook, dat zodanige uytwerkingen de rechte middelen zijn, om ons Verbondt te bevestigen, dienende tot waarachtige Raticificatien, boven alle andere manieren van doen: En gelijk wy van uwe goede meeningen, en voornemens voldaan zijn, om de handt te willen houden aan alle het geene, dat onze gemeene Intrest, zo in den Koophandel, als correspondentie van onze Onderdanen aangaat, also zullen wy van onze zijde zodanigh betrachten, om alles daar by te doen, dat ghy noyt oorzaak zult hebben over ons te klagen; Wy geven u ook garen de eer, dat ghy d'eerste zijt geweest, die de uytvoering van het Tractaat begonnen hebt, maar wy zullen bezorgen, dat het blijft dueren, en met der daadt doen blijken, dat wy de laatste zullen zijn, om 't zelve te breken: Waar op wy Godt zullen bidden, Hoogh, en Mogende Heeren, onze goede Vrienden, en Geallieerde, dat hy u behoede in zijne heylige, en waerdige bewaring. *Geschreven te Wijsbal, den 22 Januarii, 1663.*

Uw genegen en goede Vriendt. *Geteekent*. CHARLES.

Lager geteekent MAURICE.

Des Konings van Vrankrijks Declaratie verklaarende den Oorlogh niet anders als in 't gemcen / zonder eenige bezondere stukken aan te roeren ; is golt onbeantwoort gebleven : maar de zelve wierd gevolgt van de twee onderstaande /

Ordonnantie van den Koning van Vrankrijk , inhoudende Gebodt aan de Franfen , dewelke in Hollant zijn , van wederom in 't Rijk te komen binnen 15 dagen na de Publicatie van dien , onder de poenen daar in begrepen. *Den 15 April, 1672.*

Van wegen den K O N I N G.

Zyne Majesteit onderricht wezende , als dat 'er veele Franfen in Hollandt , en de Vereenighde Nederlandtse Provincien zijn , en niet willende , na den Oorlogh aan de Generale Staten der Vereenighde Provincien verklaart te hebben , dat eenige van zijne Onderdanen aldaar zullen woonen , nochte resideeren , nochte dat de zelve eenige Commerce , nochte Communicatie met de Hollanders hebben zullen : Zo ordonneert , en gebiedt zijne Majesteit wel expresselijk aan alle zijne Onderdanen , (van wat qualiteit , en conditie de zelve zouden mogen zijn) tegenwoordigh zijnde in Hollandt , en de Landen , staande onder de gehoorzaamheyt van de gemelte Generale Staten , dat zy dat de zelve hunne wooninge aldaar hebben vast gestelt , of dat zy in hun dienst verbonden zijn , of anderzins , van daar te vertrekken , en weder in 't Koningrijk van Vrankrijk te komen binnen 15 dagen na de Publicatie van dezen , op poene van dat tegens de Contraventeurs geprocedeert zal werden by confiscatie van Lijf , en Goedt , volgens de rigeur der Ordonnantien.

Beveelt , en ordonneert zijne Majesteit aan de Gouverneurs , en der zelve Generale Stedehouders in zijne Provincien , d' Intendants , en Commissarisen van Uytdeelingen binnen de zelve , Bailliuwen , Seneschalen , Prevooften , Rechters , en der zelve Stedehouders , mitsgaders alle andere zijne Officieren dien 't behooren zal , yder in zijn reguard de handt te houden aan de strikte onderhoudinge , of nakominge van dezen , de welke zijne Majesteit wil dat afgeleezen , gepubliceert , en geaffigeert zal werden in alle de Steden , Dorpen , Parochien , en andere plaatzen van zijn Koningrijk , als mede op de Frontieren van dien daar 't van nooden zijn zal , op dat niemant daar van zake van ignorantie en hebbe te pretendeeren.

Gedaan tot *St. Germain en Laye* , den 15 April, 1672. geteekent L O U I S , en lager

L E T E L L I E R.

Werdt geordonneert aan *Charles Canto* , Ordinaris gezworenen Uytroeper van den Koning , de tegenwoordige Ordonnantie te publiceeren , en te doen affigereen aan alle de plaatzen van deze Stadt , van de Voorsteden , 't Prevooftschap , en Markgraafschap van *Parijs* , daar 't van nooden zijn zal ; en ons zulks te certificeeren binnen den dagh van morgen.

Gedaan den 21 dagh van *April* , 1672 :

Geteekent

L E C A M U S.

Afge-

Afgelezen, en gepubliceert op't geluyt van Trompetten, en openbaar geroep, mitfgaders door affixie in alle de Ordinaris, en Extraordinares Kruysfraten dezer Stede, en de Voorfteden van *Parijs*, door my *Charles Canto*, Ordinaris gezwooren Uytroeper van den Koning binnen der voorsz. Stede, 't Prevooftfchap, en Markgraafffchap van *Parijs*, in 't doen van welke Proclamatie ik vergezelschapt was van *Hierofme Tronfon, Estienne du Bois*, gezwooren Trompetters van den Koning, en van noch een ander Trompetter.
Den 21 April, 1672. Geteekent

C A N T O.

Ordonnantie van den Koning van Vrankrijk, inhoudende Gebodt aan de Hollanders, die in dit Koninkrijk zijn, uyt het zelve te vertrekken binnen 6 maanden na de Publicatie van dezen. *Den 15 April, 1672.*

Van wegen den K O N I N G.

Zyne Majesteit onderricht geweest zijnde, als dat de Hollanders, dewelke zich in dit Koninkrijk zijn bevindende, duchten aan hunne Perzoonen gemolesteert, en in 't genieten van hunne Goederen getroubleert te werden, in gevolge van d'Ordonnantie van den 6 dezer maant, waar by zijne Majesteit, verklarende vast gestelt, en geresolveert te hebben, de Generale Staten der Vereenighde Nederlandtsche Provincien den Oorlogh aan te doen, zijne Onderdanen verboden heeft eenige Commercie met hen-luyden te drijven, nochte communicatie met hun te houden. En of wel deze vreeze zonder eenigh Fondament is, als kennende de voorsz. Ordonnantie niet anders verstaan worden dan tegens de Hollanders, de welke hier namaals op Zee door de Schepen van zijne Majesteit, of te Lande door zijne Troepen zullen werden ontmoet, of die gene, de welke hun op de Kusten van 't Rijk vertoonen zullen, om aldaar een inval te doen, of gewapender handt te Landen, en niet tegens de Particulieren die hun in 't Koninkrijk van Vrankrijk hebben ter neder gezet; of die gene, de welke daar in gekomen zijn op 't goet vertrouwen van de correspondentie, die 'er tot nu toe geweest is tusschen deze Kroone, en d'opgemelte Staten Generaal der Vereenighde Nederlandtsche Provincien: Niet te min zijne Majesteit willende zijne meening daar op wel particulierlijker uytleggen. Zo heeft Zijne Majesteit geordonneert, en ordonneert dat de niet-genaturaliseerde Hollanders die in 't Koninkrijk nedergezeten zijn, ofte die zich tegenwoordighlijk in 't zelve bevinden, daar uyt zullen hebben te vertrekken binnen 6 Maanden, te rekenen van den dagh en datum van dezen af, geduurende de welke, zy-luyden vermogen zullen hunne Koopmanschappen en andere Goederen met verzekeringe te Verkoopen en te transporteren. Verbiedt Zijne Majesteit ondertusschen wel expresselijk aan alle zijne Onderdanen, de voorsz. particuliere Hollanders aan hunne Perzoonen en Goederen te molesteren, door wat oorzaak, gelegentheit, en onder wat pretext het ook zoude mogen zijn, 't en zy door d'ordinaris wegh van Justitie, en in alles zodanigh als zy-luyden voor de Publicatie der voorsz. Ordonnantie van den 6 dezer Maant, zouden hebben vermogen te doen.

Beveelt en ordonneert Zijne Majesteit aan de Gouverneurs, en der zelve Generale Stedehouders in zijne Provincien, d'Intendants en Commissarisen der Requesten van Uytdeelingen binnen de zelve, de Particuliere Gouverneurs van zijne Steden, en Plaatsen,

zen, de Bailliuwen, Senefchalen, Prevoosten, Rechters, en der zelve Stedehouders: mitsgaders alle andere zijne Officieren dien 't behooren zal, yeder in zijn reguard de handt te houden aan de stricte onderhoudinge ofte nakominge van dezen, de welke zijne Majeſteyt wil dat afgelezen, gepubliceert en geaſſigeert zal werden in alle de Steden, Dorpen, Parochien, en andere plaatzen van zijn Koninkrijk daar 't van nooden zijn zal, op dat niemant daar van zake van ignorantie en hebbe te pretenderen.

Gedaan tot *St. Germain en Laye*, den 15 April 1672 geteekent LOUIS, en lager

LE TELLIER.

Den Koning van Vrankrijk dede weten / aan de drie Maarschalcken, d'Humieres, Bellefonds, en Crequi, dat zy / by geval van conjunctie der Legers / of in absencie van de Princen van den bloede / zonden moeten volgen de ordres van Turenne, en dat booz dezen tocht / 't welk zy weygerende / quamen daer dooz in des Konings ongenade / en wierden in haar plaats gestelt / Chamilly, Gadaigne, en Navaille.

De Oversten van de Franse Macht waren de volgende :

Het Leger van den Koning.

Generalissimus.

Monsieur, den Hertogh van Orliens.

Capiteyn Generaal.

Mareschal de Turenne.

Lieutenants Generaals.

Grave van Soissons.

Marquis de Rochefort.

Grave de Lude.

Grave de Gadaigne.

Hertogh de la Feuillade.

Grave de Lorge.

Veldt-Marschalcks.

Chevalier de Loraine.

Marquis de Genlis.

Martinet.

De Montal.

Het Leger van den Prins de Condé.

Capiteyns Generaals.

Chamilly.

Navaille.

Lieutenants Generaals.

Foucault.

De St. Arbre.

Grave de Guiche.

Veldt-Marschalcks.

Grave du Pleffis.

Du Nogent.

Magalotti.

Het Leger van den Marschalk de Crequi.

Lieutenant Generaal.

Monsieur de Nancre.

Veldt-Marschalcken.

Grave de Vaubrun.

Ridder du Pleffis.

Het Leger der Geallieerden.

Generaal.

Hertogh van Luxemburgh.

Veldt-Marschalk.

Monsieur de la Valiere.

Het Leger by Catalonien.

Veldt-Marschalk.

Monsieur le Brest.

Het

Het Leger aen de Zee-kant.

Generaal.

Monfieur d'Elbeuf.

De *Overften* van 't Leger der
Vereenighde Nederlanden.

Capiteyn Generaal.

Zijn Hoogheyt, den Prins van Oran-
jen.

Veldt-Marschalken.

Prins Joan Maurits van Naffau.

De Heer Paulus Wurts.

Graaf van Waldek en Kuylenburgh,
daar na verkoren.

Generaal van de Cavallerye.

Den ouden Rhijn-Graaf.

Generaal van de Infanterye.
d'Heer van Zuylefteyn.

Generaal van de Artillery.

De Grave van Hornes.

Lieutenants Generaals vande Cavallery.

Joan van Welderen.

Grave van Naffou.

Lieutenants Generaals vande Infanterye.

Ailua.

Graaf Koningsmark.

*Commiffariffen Generaals van de
Cavallery.*

Mombas.

Steenhuysfe.

Sargeants Majoors.

Kirpatrik.

De Graaf van Stirum.

De Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden, deden al om afkondigen het volgende

P L A K K A A T,

Van de Hoog. Mog. Heeren Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden, houdende fcherp verbodt jegens de Ingezetenen der zelve Landen; en voorts rakende de Navigatie en Commercie van de Neutralen op de Havenen van Vrankrijk en Engelandt; als mede de Waren van Contrebande, en de Affeurantien van Schepen en Goederen de Subjecten van de Koningen van Vrankrijk, en van Groot Britannien toebehoorende.

DE Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden, Allen den geenen die deze jegenwoordige zullen zien of hooren lezen, Saluyt. Doen te weten, Dat nademaal de Koningen van Vrankrijk en van Groot Britannien goet gevonden hebben ons buyten alle recht en redenen den Oorlogh te verklaren en aan te doen: Wy derhalven genootzaakt zijn geworden, na de Wet der natuure, en 't recht der Volkeren, de Wapenen

aan te nemen , zo tot afgeperfte tegenftandt van de voorfz. vyandlijke proceduren , als tot redres en reparatie van de verongelijkingen en fchaden daar door onrechtvaerdelijk geleden , en dienvolgende van onzer zijde mede tegens Hooghftgemelte Koningen te treden in openbare rupture . En nademaal Wy ten voorfz. eynde , en wel voornamentlijk om zo veel in Ons is , alle verdere afbreuk van die zijde voor te komen , verobligeert en gehouden zijn , na Ons verniogen , en zo verre het buyten verongelijkinge van onze Geallieerden , Vrienden en Neutralen , na 't Volkeren recht , gefchieden kan , Hooghftgemelten Koningen te benemen en te verhinderen de commoditeyten en behoeften , daar mede de zelve den Staat dezer Lande , en de goede Ingezetenen van dien verder afbreuk zoude kunnen doen . S O O I S T , Dat Wy goet gevonden en noodigh geacht hebben , allen den geenen die onder onze gehoorzaamheytt zijn fttaande , te ordonneren , en wel fcherpelijk te verbieden , ook in 't vriendtlijk t'adverteren en te waarfchouwen alle andere Natien met dezen Staat in verbondt , vriendtſchap of neutraliteytt fttaande , gelijk Wy ordonneren , verbieden , en waarfchouwen reſpective by dezen .

Erfteijk , dat van nu voortaan niemant van d'Ingezetenen dezer Landen hem zal hebben te vervorderen uyt deze Landen , of ook uyt eenige andere Landen , Koningrijken , Plaatzen , of Steden te vervoeren , of transporteren , directelijk of indirectelijk , na eenige Havenen , Eylanden , Steden of Plaatzen van Vrankrijk , Engelandt , Schotlandt of Yerlandt , of andere , onder de gehoorzaamheytt van de Meer-hooghftgemelte Koningen van Vrankrijk en Groot Brittanien fttaande , eenige Waren , Goederen of Koopmanſchappen , van wat zoorte , qualiteytt of nature de zelve ook zouden mogen wezen , geene uytgezondert , of ook eenige correſpondentie en gemeenſchap met d'Inwoonderen van Vrankrijk en Engelandt voornoemt , of hare onderhoorigen , door Brieven of anderzints , ſtrekkende tot nadeel van dezen Staat , te houden , in eeniger manieren . Dat ook niemant ter Werelt , al hoe wel een Vreemdeling , en geen Ingezetenen dezer Landen zijnde , hem 't geene voorfz. is , uyt deze Landen zal hebben t'onderwinden , op poene van daar over als Vyanden van den Staat , zonder eenige conniventie geſtraft te worden , en voorts op verbeurte van alle de Schepen en Goederen , die men bevinde zal , dat gepooght worden na Vrankrijk of Engelandt voornoemt , of andere Plaatzen als vooren , vervoert te worden , of de waerde van dien , by zo verre de zelve albereyts uytgevoert , of anderzints niet te bekomen zullen wezen .

2. En nademaal Wy na de plicht van alle wettige Overheden , als ſchuldigh zijnde , hare goede Ingezetenen en Onderdanen , met alle mogelijke middelen voor gewelt en overlafte te behoeden , en te beſchermen , niet en kunnen ook volgens het gemeyne recht , en de praëtijcque van alle Volkeren , niet gehouden zijn te gedoogen , dat de Hooghftgedachte Koningen of haar Subjeeten , van yemant ter Werelt werden gefuppeditteert zodanige behoeften van Matrialen , daar mede de zelve evidentlijk zoude werden geſterkt , om ons , en onze goede Ingezetenen te beledigen , Zo willen Wy by dezen allen Onze Geallieerden , Vrienden en Neutralen , en generalijk alle Volkeren en Natien geadverteert , en wel ernſtigh verzocht en vermaant hebben , haar niet te willen vervorderen , gedurende de jegenwoordige differenten tuſſchen dezen Staat en de Hooghftgedachte Koningen van Vrankrijk en Groot Brittanien opgerezen , te voeren of te transporteren uyt eenige Landen , Koninkrijken , Plaatzen of Steden , directelijk of indirectelijk , na eenige Havenen , Steden of Plaatzen van Vrankrijk , Engelandt , Schotlandt of Yerlandt , of anderen , onder 't gebiedt van de Meer-hooghftgemelte Koningen fttaande , eenige Munitie van Oorloge , of eenige Materialen , dienende tot uytruſtinge van Schepen , hoe die genaamt , van wat zoorte , qualiteytt , conditie of nature die ook zouden mogen zijn ,
geenige

geenige van de zelve uytgezondert, alzo Wy gemeynt zijn voor goeden prijze en verbeurt te houden de voorſz Oorlogh- en Scheeps-behoeften, die contrarie deze onze advertentie en ordonnantie bevonden zullen werden geladen te zijn, om derwaarts gevoert te worden.

3. En om de voorſz. toevoer des te beter met zekerheyt te beletten, en inzonderheyt te voorzien, dat uyt deze Provinciën, onder valsche pretexten geen toevoer als boven van leven-middelen, Oorlogh- of Scheeps-bēhoeften en kome te geschieden: Zo en zal niemant voortaan hier te Lande mogen laden, of doen schepen eenigerhande Vivres, of eenige van de voorſz. behoeften, om na eenige Landen, Steden, of Plaatzten van de Geallieerden, Vrienden of Neutralen van dezen Staat getransporteert, of vervoert te worden, zonder daar toe alvooren te hebben bekomen speciaal conzent van de Raden ter Admiraliteyt, in welkers districtie zodanige ladinge of inschepinge geschieden zal; En boven de betalinge van 's Landts gerechtigheden, te zullen hebben gestelt suffiānt cautie voor tweemaal de waarde van de uyt te voeren Goederen, dat die op geen andere, als op der voorſz. Vrienden, Rijken, Havenen, Steden en Plaatzten, en geenzints directelijk of indirectelijk, op eenige Plaatzten van Vrankrijk, Engelandt, Schotlandt, Yerlandt, of anderen onder 't gebiedt van de Hooghtgemelte Koningen zijnde, zullen worden gevoert, en geloft, en dat binnen zeekeren tijdt in het daar toe te verleenen Paspoort, na gelegentheyt en distantie van de plaatzten, te expresseren, behoorlijk en den Rechten genoegh zijnde, by over te leveren Certificatien, of andere genoegzame bewijzen, zullen doen blijken dat alle de voorſz. Vivres of behoeften in 't geheel, ter plaatzten daar op die verklaart en aangegeven zijn, vervoert te zullen worden, geloft en aan Landt opgeflagen zullen wezen, of dat by gebreke van dien, en den voorſz. ge-expressēerden tijdt overstreken zijnde, de Cautionaris van de voorſz. dubbelde waarde van de uytgevoerde Vivres, of Oorlogh- en Scheeps-behoeften, zulks als die ten tijde van de te stellen cautie getaxeert en gewaardeert zullen zijn, aanstonds ge-executeert zal worden.

4. Ordonneren voorts allen onzen Ingezetenen en Onderdanen, adverteren en vermanen allen onzen Geallieerden, Vrienden ofte Neutralen, en generalijk alle Volkeren en Natien, willende vaten na eenige Rijken, Landen, Steden of Plaatzten van dezen Staat, Ooft, West of Noordtwaarts gelegen, of die van daar herwaarts aan zouden willen komen, te kiezen en te houden de ruyme Zee, alzo Wy verstaan en verklaren by dezen, dat alle Schepen die op de Kusten van Vrankrijk, Engelandt, Schotlandt, of Yerlandt, of andere Landen, Eylanden, en Plaatzten, onder 't gebiedt van de Hooghtgemelte Koningen van Vrankrijk en van Groot Britannien zijnde, en voornamenlijk binnen de Banken en ondiepten langs de zelve gelegen, gevonden zullen worden, en die alzo niet buyten suspitie zullen zijn van tegens deze Ordonnantie en advertentie yet voor te hebben, zo wanneer die in 't geheel of ten deele met eenige Ammunitie van Oorloge of Scheeps-behoeften geladen zullen zijn, by de Capiteynen en andere Officieren van Oorloge, ook Commissie-vaarders dezer Landen aangelaalt, en opgezonden zullen worden, om daar over by de Raden ter Admiraliteyt te worden gelententieert in maniere als in 't 2 Articul hier vooren staat ge-expressēert, ten ware nochtans de zelve Schepen aldaar gedreven en geraakt mochten zijn door storm, of andere zwaren noodt, en dat het zelve by de opgemelte Raden ter Admiraliteyt uyt de circumstantien, in dier voegen opgenomen, en geoordeelt zal konnen worden.

5. En om wijders te beter alle bedrogh, 't welk tegens deze Ordonnantie en advertentie voorgenomen zoude mogen worden, voor te komen, en te verhoeden; Belasten en beveelen Wy mits dezen alle Schippers en Koopluyden, Ingezetenen dezer Landen zijnde, of hunne Schepen en Goederen uyt deze Landen uytvoerende; adverteren, en

vermanen voorts alle anderen, van wat Natie die ook zijn, of van waar die komen zullen, geene Goederen, Waren of Koopmanfchappen in hare Schepen te laden, of te doen laden, de zelve te vervoeren, of doen vervoeren, anders dan met eenderhande Zeebrieven, behoorlijke Pafporten, volkomen Certe-partyen, Cognoffementen, Vracht, Advis en Convoy-brieven, of diergelijke andere befcheyden, als na de Wetten en Plak-katen van de Plaatzen daar de Goederen, Waren en Koopmanfchappen, ingeladen zullen zijn, tot der zelve inlading en vervoeringe worden gerequireert, alzo wy voor verbeurt zullen houden. en van nu af aan voor goeden prijze verklaren alle de Schepen, mitfgaders d'ingeladen Goederen, Waren en Koopmanfchappen, daar van dat meer als een Zeebrief, Certe-partye, dubbele Vracht-brieven, Cognoffementen, of andere befcheyden gevonden zullen worden, mitfgaders ook alle de Schepen en Goederen die met de voorverhaalde gerequireerde befcheyden niet na behooren verzien zullen wezen.

6. Ten eynde ook alle de Officieren en Bevelhebbers van Schepen van Oorloge, zo van den Staat, als van particulieren op onze beftellinge uytgeruft, verzekert mogen zijn, dat de Schepen die zy in Zee zullen komen terecontreren, op geene der voorfz. Havenen, Steden en Plaatzen van Vrankrijk, Engelandt, Schotlandt en Yrlandt, of anderen onder 't gebiedt van de Hooghtgemelde Koningen van Vrankrijk en van Groot Brittanien fttaande, met eenige Ammunitie van Oorloge of Scheeps-behoeften, mogen hebben gemunt, Zo zullen de voornoemde Capiteynen in Zee alle Schepen, daar op eenige fufpitie zal vallen, mogen aan doen, en de zelve afvorderen hare Zeebrieven, Pafporten, Certe-partyen en Cognoffementen, tot blijk waar het Schip zoude mogen 't huys behooren, waar, en op wat plaatze de ladinge zy gefchiet, waar in des zelfs ladinge beftaat, en op wat plaatze de ontladinge zal hebben te gefchieden, welke aan haar vertoont zijnde, en bevonden wezende, dat de voorfz. Schepen met geene Oorlogh of Scheeps-behoeften na eenige Havenen of Plaatzen onder 't gebiedt van de Hooghtgemelde Koningen van Vrankrijk en van Groot Brittanien zijnde, hebbende gemunt, zullen zy de zelve vry en onverhindert laten pafferen, maar zo het contrarie van dien by de zelve befcheyden, of anderzints mochte worden bevonden, zo zullen zy de zodanige Schepen, met hare ingeladene Goederen, in goede verzekeringe hebben op te brengen, en onder haar bewaringe t'aanvaerden alle de befcheyden, die in den zelve Schepen gevonden, en aan haar vertoont zullen zijn, ook 't geen de Schipper en 't vorder Scheeps Volk, zo ten reguarde van haar voorhebbende reyze, alsook aangaande de gelegenthey van 't Schip en ladinge, te dier tijdt zullen hebben verklaart in de befte forme by gefchifte doen ftellen, en by den Schipper doen ondertekenen, om nevens de voorfz. gevonden befcheyden, met het Schip, en des zelfs ladinge, aan de Raden ter Admiraliteyt daar den Veroveraar uytgevaren zal zijn, opgezonden en overgelevert te worden.

7. Vorders is mede onze meyninge, dat ook alle de pœnen hier vooren geftatueert, effect forteeren en ge executeert worden zullen, tegens onze Ingezetenen, Overtreders, 't zy Koopluyden, Schippers, of andere, wie de zelve ook zouden mogen wezen, met confiscatie van de Schepen, en van de ingeladen Goederen, of een gedeelte van dien, in voegen hier vooren verhaalt, of anderzints zo de zelve niet voor handen zullen zijn, met pecuniele boeten, ter concurrentie van de waerde van dien, elks in hun regard, in gevalle t'haarder aankomfte in deze Landen, of ook anderzints de gelegenthey daar toe gebooren zijnde, zal vernomen en bewezen werden, dat zy deze onze advertentie en Ordonnantie in eenige poinften zullen hebben gecontravieniert, even gelijk of zy op 't feyt bevonden, en by de voorfz. Schepen van Oorloge daar over uyt 'er Zee opgebracht, of anderzints hier te Lande by andere 's Landts Officieren achterhaalt, en betrappt waren geworden.

8 En ten eynde door d'Executie van deze onze Ordonnantie en advertentie geene rechtvaardige redenen van klachten mogen werden gegeven aan eenige Koningen, Republijcquen, Princen, Potentaten, of Steden, met dezen Staat in Alliantie, of Verboudt staande, zo belasten en beveelen Wy wel expresselijk by dezen alle onze Hoofden, en andere Officieren ter Zee, zo over Schepen van Oorloge van den Staat, als over Schepen by particulieren op onzer bestelling ten Oorloge uytgerust, gestelt, haar punctueel te reguleeren na de Verbonden en Tractaten by ons dezen aangaande met andere Koningen, Republijcquen, Princen, Potentaten en Steden albereyds gemaakt, ofte noch te maken. Ordonnerende ten zelyen eynde onze Raden ter Admiraliteyt, alle Capiteynen van Oorloge, uyt hare respectieve districten uytvarende, daar van particulierlijk te adverteren, en t'instrueren, als na behooren.

9. En zal de judicature over de transgressie dezer onzer Ordonnantie toekomen de Raden ter Admiraliteyt, in welkers districte de contraventien zullen worden overdekt, of wel de Capiteynen die d'achterhalinge in Zee zullen komen te doen, uytgevaren zullen zijn.

10. Doch by zo verre de voorsz. Transgressieurs niet op het feyt bevonden, maar na-maals daar over geaccuseert mochten worden, zal als dan de kennisse daar af toekomen de Raden van de Admiraliteyt, of ordinaris Rechters, voor den welken dezelve eerst in recht betrokken zullen worden. En ten eynde alle de Officieren, mitsgaders allen anderen die den welstand van dezen Staat ter herte zoude mogen gaan, en Vyanden van de zodanige contraventien zijn, des te vlijtiger mogen letten, dat deze Ordonnantie ook alomnie, en by een yder punctueel worde geobserveert, en de Contraventeurs na den inhouden dezer, andere ten exemple gestraft, Zo zullen alle de penningen, die by confiscatie, als anderszins, uyt deze onze Ordonnantie komen te resultereeren, geapliceert werden, zo als gewoonlijk alle poenen, muleten, en confiscatien, by Placcaten van de respectieve Provincien dezer Vereenighde Nederlanden geapliceert, en verdeelt werden, te weten, een derdepart ten profijte van den Aanhaelder, of Aanbrenger, 't zy de zelve in eedt, en bedieninge van 't Landt zoude mogen zijn, of niet, een derdepart ten profijte van den Officier die de calangie, en executie zal hebben gedaan, en het reestende derdepart ten profijte van de gemene zake.

11. Maar belangende de Schepen, en Goederen, die by eenige Schepen van Oorloge van dezen Staat, of van eenige particuliere Commissie. of Retorsievaarders in Zee achterhaalt, en van daar, ter zake van contraventien tegens deze onze Ordonnantie, en advertentie begaan, opgebracht, en vervolgens door de gemelte Raden ter Admiraliteyt verbeurt, en van goeden prijze verklaart zullen worden, daar van zal de verdedlinge geschieden, volgens d'Instructien, Placcaten, en Ordonnantien daar van hier bevorens gemaakt, of noch te maken.

12. Ten eynde ook alle Schepen, en Goederen, die ter oorzake van de contraventien tegens deze onze Ordonnantien, en advertentie begaan zullen werden, achterhaalt, aangehouden, en hier te Lande opgebracht, aan handen van de gemelte Raden behoorlijk overgelevert mogen werden, zo lasten wy by dezen wel expresselijk, dat de Aanhaalders van de zelve zich precisè zullen hebben te reguleren, ook alle die het zelve aangaan mochte, doen reguleeren na onzen Placcate op den 1 December, 1640. tegens het onordentelijk plonderen, en veroveren van zodanige Schepen ge-emanert, met waarschouwinge, dat de poenen by het voorsz. Placcat gestatueert, severlijk zullen werden geexecuteert, tegens alle de gene die contrarie het voorsz. Verbodt yets geattendeert zullen hebben.

13. En ten eynde aan de eene zijde mach worden voorgekomen, dat de schade die by

confiscatie van de voorfz. Schepen, en Goederen op de Contraventeurs van deze onze Ordonnantie moet vallen, niet door middel van affeurantie en kome te redundeeren, tot fchade van eenige andere Ingezetenen dezer Provincien, en dat aan de ander zijde de faculteyt van de Franfe, en Engelfe Navigatie, en Commerce, zo veel doenlijk werde befnoeyt. S O O I S T, Dat wy wel expreffelijk ordonneeren by dezen, niet alleen dat zich niemant van de Ingezetenen voornoemt en zal hebben te bevorderen eenige Goederen, of Schepen, de fubjecten van de hoogh-gemelte Koningen van Vrankrijk, en van Groot Britannien toebehoorende, nochte ook eenige Schepen, en Goederen gaande, of bevracht na eenige Havenen, Steden, of Plaatzten van Vrankrijk, en Engelandt, Schotlandt, Yerlandt, of anderen, onder 't gebied van de hooghft-gemelte Koningen fttaande, of ook van de zelve Havenen, Steden, of Plaatzten komende, te veraffeureeren, directelijk, of indirectelijk, zelve, of door yemant anders hier te Lande, of daar buyten, op wat maniere het zelve ook zoude mogen gefchieden, nemaar ook het geven, en ontfangen van renverfalen, om daar door dezen onzen Placcate illufoir te maken, 't zy mede directelijk, of indirectelijk, onder wat pretext zulks ook zoude mogen gefchieden, op pœne dat verbeurt zal zijn, en werden zodanige fomme, als by de Affeuredeurs zal wezen verzekert, en dat 't zelve zo wel ten reguarde van 't doen van de affeurantie, als van 't geven van renverfalen plaatze hebben, en effect forteeren zal, t'appliqueeren, en te executeeren als vooren. En zullen de Officieren die daar in bevonden zullen worden nalatigh geweest te zijn, daar over arbitralijk werden gecorrigeert, ook met privatie van haar bedieningen, of anders, zo als na gelegentheyte bevonden zal worden te behooren.

En ten eynde niemant hier van eenige ignorantie namaals kome te pretendeeren, Ontbieden, en verzoeken wy de Heeren Staten Gecommitteerde Raden, en Gedeputeerde Staten van de Provincien refpective van Gelderlandt, en 't Graafschap Zutphen, Hollandt, en West-Vrieslandt, Zeelandt, Utrecht, Vrieslandt, Over-Yffel, mitfgaders Stad Groeningen, en Ommelanden, en allen anderen Justicieren, en Officieren van de zelve, dat zy deze onze Ordonnantie van ftonden aan alomme doen verkondigen, publicereen, en affigeeren in allen plaatzen daar zulks noodigh wezen zal, en men gewoon is zoodanige publicatie, en affixie te doen. Laften, en beveelen voorts den Raden ter Admiraliteyt, de Advocaten Fiscaals, mitfgaders Admiraaals, Vice-Admiraaals, Capiteynen, Officieren, en Bevelhebberen, als mede de Commiffarifen, en Commifen ter Recherche, zo in de Zeegeaten, als elders, deze onze Ordonnantie te achtervolgen, en doen achtervolgen, procedeerende, en doen procedeeeren tegens de Contraventeurs van dien, zonder ooghluykinge, faveur, diffimulatie, of verdragh, want wy zulks alzo ten dienfte van den Lande bevonden hebben noodigh te zijn.

Aldus gedaan, gearrefteert, gerenoveert, en geamplieert ter Vergaderinge van de hooghgemelte Staten Generaal, In den Hage, den 14 April, 1672. Was geparapheert, J. van Gent, vt. Onderfcondt, Ter Ordonnantie van de zelve. Geteekent, Gasp. Fagel. Zijnde op 't spatium gedrukt het Cachet van haar Hoogh. Mog. op een Rooden Ouwel, overdekt met een Papieren Ruyte.

Ontrent deze tijdt wierdt ook vast gefteelt / noch meerder Krijghsbolk aan te doen nemen / zoo hooy den gemeenen Staat, als hooy Hollandt in 't byzonder / met beding dat de zelve buytens Lants moften getwoyben worden. Daar wierden ook eenige Regimenten Doetbolk / van den Vereenighden Staat, in die

die van de Spaanse Nederlanden ober gezonden / en in de Steden Namen , Valencijn , en elders geleght / daar tegen eenige Kruipertj uyt de Spaanse , in de Vereende Nederlanden weder ober gedaan zijn / waar van eenige Compagnien in Maastricht , en zommige andere plaatsen wierden gelepdt.

De Oorloghs-Vloot der Vereende Nederlanden nu ten naaften by haerdig zijnde / begon men te oberleggen / om alle Matrozen en Mariners aan te moedigen / en goede ordze / op alles / dien aangaande / te stellen / en wierdt dit volgende aldus berozdineert :

Nader Ordre , van de Hoogh-Mog. Heeren Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden , tot observantie van goede discipline in 's Landts Vloot.

DE Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden , Allen den genen die dezen zullen zien , of hooren lezen , Saluyt . Doen te weten , dat wy na voorgaande rijpe deliberatie , en hier op gekadt hebbende 't advis van Onze Gecommitteerde Raden in de respectieve Collegien ter Admiraliteyt daar over , onder anderen mede door Gecommitteerden uyt den haren expresselyk kerwaarts beschreven , nader geresumeert hebbende de Ordres , by Ons , na deliberatie , en advis als vooren , den 27 Julij , 1667 . tot observantie , en goede discipline in 's Landts Vloote by ons gearresteert , wederom van nieuws tot beter directie , en observantie van de voorsz . noodige ordere , en Krijghs-discipline in 's Landts Vlooten , mitsgaders tot meerder asseurantie van de dappere Helden , en tot afschrik van alle kleynmoedigen , geordonneert , en gestatneert hebben , gelijk Wy ordonneeren , en statneeren mits dezen , de poincten , en Articulen hier na volgende .

1. **D**En Admiraal , of die gene die t'eenigen tijde de Vloote van dezen Staat , en Cheff zal commandeeren , mitsgaders ook alle andere Hoofden , Commandeurs , Capiteynen , Bevelhebberen , en Officieren , zullen met alle schuldige gehoorzaamheyt , en promptitude punctuelijk nakomen , en executeeren , ook door anderen onder haar bevel staande , doen nakomen , en executeeren , al het gene hen-luyden by Ons , of van onzent wegen belast , en bevolen zal werden , alles na hun uyerste vermogen , zonder van des te blijven in gebreke , op poene dat die gene die t'eenigen tijde zich wetens , en willens tegens zodanige last . en bevel mocht komen te vergrijpen , daar over gestraft zal worden met 'er doot , edoch by verzuym , in advertentie , of anderzins buyten opzet , zodanige last , of bevel overtredende , daar over arbitralijk na exigentie van zaken gecorrigeert zal worden .

2. Den voorsz . Admiraal , en alle andere Hoofden , Commandeurs , Capiteynen , Bevelhebberen , en Officieren , zullen haar altijds bereydt , en willigh houden tot alle tochten , entreprinsen , en anders , hoedanig die zoude mogen wezen , zonder daar in nalatigh te zijn , of uyt den dienst te mogen scheyden , om wat oorzake dat het zy , zonder behoorlijk Passeport , op poene van gestraft te werden aan lijf , en goedt , na den eych van de misdaedt , zonder genade .

3. Alle de Hoofden van de Esquadres , Commandeurs , Capiteynen , Bevelhebberen ,

en Officieren, zullen met gelijke gehoorzaamheyt, en promptitude punctuelijk nakomen, en executeeren, ook door andere doen nakomen, en executeeren, het gene henlyuden belaft, of bevolen zal worden, door den Admiraal, of die gene die de Vloote als boven, en Cheff commandeeren zal; gelijk ook alle Vice-Admiralen, Schouten by Nacht, en particuliere Capiteynen onder de refpective Esquadres refererende, aan den Admiraal van haar-luyder Esquadre, en voorts alle Officieren, Matrozen, en Soldaten op yder Schip aan haren bestelden Capiteyn, of Commandeur mede gelijke gehoorzaamheyt bewijzen, en preiteeren zullen, op poene als in het boventtaande eerste Articul in 't geval aldaar vermeldt, met behoorlijk onderscheyt breeder uytgedrukt staat.

4. Zo wanneer de Vloote, of eenigh gedeelte van de zelve, tegens den Vyant in actie wert gebracht, zullen alle Subalterne Hoofden, en gemeene Capiteynen, Bevelhebberen, of Commandeurs, haar ten uysterften evertueren, om den Vyant alle mogelijke afbreuk te doen, alles nochtans volgens d'ordre by den Admiraal, of 't Opperhoofd van de Vloote, 't zy door hem zelfs, 't zy door de Admiraa's van de refpective Esquadres, of anderzins gegeven, op poene, dat die gene die bevonden zullen werden eenighzins in haar devoir te hebben gemanqueert, daar over zonder eenige genade *met 'er doodt* gestraft zullen worden.

5. Alle de Capiteynen, en Commandeurs van particuliere Schepen zullen haar onder hare verordonneerde Esquadres hebben te houden, op poene, dat die gene die haar zonder ordre daar buyten zullen hebben begeven, en niet en konnen bewijzen dat haar eene absolute noodtzakelijckheyt daar toe heeft gedwongen, daar over zo zulks geschiet zy, in, of omtrent eene Bataille, *met 'er doodt*, en anderzins met deportement, of ook wel zwaarder na gelegentheyt van zaken gestraft zullen worden. Des zal het Opperhoofd van de Vloote, en ook de Admiraa's van de refpective Esquadres verdacht wezen, niet meer Zeyls te maken als d'occafie, en noodt vereyffchen zal, en op d'onbezeylste Schepen giffinge maken, om-by malkanderen te konnen blijven; maar ook zullen de particuliere Capiteynen ordre stellen, by hun Officieren die de Wacht hebben, dat zonder reguard te nemen op de Zeylen die by 't Opperhoofd, Admiraa's, of andere welbezeylde Schepen worden gevoert, op hun onderhebbende Schepen refpectivelijk, zo veel Zeylen bygemaakt, en gehouden worden, datze by, en onder haar Esquadre zullen konnen blijven, en zal in zulken geval den Officier die de wacht heeft, de faulte of nalatigheyt ook hebben te verantwoorden.

6. Alle de gene die in 't gevecht van den Vyandt afwijken, of afdeynzen, zonder te konnen bewijzen daar toe door eenige schooten onder water, door extraordinaris bescha-dightheyt aan Masten, Zeylen, &c. of andere zware rampen genootdrukt te wezen, zullen daar over, als notoirlijk in haar devoir manquerende, gestraft werden *met 'er doodt*, zonder eenige verschooninge.

7. En zo wanneer yemant door zware rampen als boven, genootzaakt werdt wat van den Vyandt af te houden, tot blijk van 't welke een speciaal zeyn of teken beraamt en gebruykt zal worden, zullen die gene die haar daar omtrent bevinden, haar naar uytterste vermogen bevljtigen om de zelve te vervangen, en haar tot dien eynde tusschen hem en den Vyandt verwoegen, op poene van daar inne wetens en willens, buyten noodt, nalatigh blijvende, insgelijks, als groffelijk in haar devoir manquerende, *met 'er doodt* gestraft te werden.

8. De gene die haar van den Vyandt afkeerren, en op de vlucht begeven, voor en aleez zy-luyden daar van door den Admiraal van haar-lieder Esquadre ordentelijk afgeleydt worden, alwaar 't schoon zo dat eenige of veele Schepen haar albereyds op de vlucht begeven hadden, zullen daar over met de Koorde gestraft worden dat 'er *de doodt* naar

naar volght, zonder dat het exempcl van anderen, die al voor haar als boven in de zelve poltronnerye mochten wezen vervallen, haar daar van eenighzints zal excuseren of verſchoonen; En of 't gebeurde dat des Admiraals Schip eenige ongelegentheyſt overquame, zulks dat het zelve op zijn poſt niet zoude konnen blijven, zullen de Vice-Admiraals, ofte in cas de zelve ook in gelijke ongelegentheyſt mochten wezen vervallen, de Schouten by Nacht, die plaatzen waarnemen, en de particuliere Capiteynen hun daar by moeten voegen en houden, op poene als vooren, ten ware den Admiraal 't geheele Eſquadre zoude willen verplaatzen, in welken gevalle daar toe een byzonder, en wel kennelijk zeyn zal worden geordonneert en gedaan.

9. Als de Vloote, of eenigh gedeelte van de zelve, met den Vyandt in gevecht komende, mochte wezen of geraken in ly benedens Windts van den Vyandt, zal eenen yegelijk, ſchoon binnen ſchoots van den Vyandt wezende, echter noch al blijven continueren alle mogelijke devoiren aan te wenden om hooger en hooger op te zeylen, en den Vyandt te naderen, zo veel zulks zonder confuſie en verbrekinge van de beraamde ordre zal konnen geſchieden, op poene van daar inne nalatigh blijvende, na de mate van zijne begane miſdaat ofte faulte, 't zy *met 'er doodt*, 't zy met deportement, banniſſement, of ook anderzints arbitralijk naar exigentie van zaken geſtraft, en gecorrigeert te worden.

10. Die geene die in 't voorſz. cas zo verre in ly zijn geraakt, dat zy den Vyandt niet konnen beſchieten, zullen alle mogelijke vlijt, en effort hebben aan te wenden om by den Vyandt op te komen, en tot dien eynde by te maken alle zeylen die goedt doen konnen; op poene van daar inne nalatigh blijvende, als mede notoirlijk in haar devoir mancuere-rende, inſgelijks *met 'er doodt* geſtraft worden.

11. In gevalle de Vloote van dezen Staat, of eenigh gedeelte van de zelve, met den Vyandt in actie komende, de avantagie mochte hebben van de Windt, zal een yegelijk zijn devoir doen om eenige van 's Vyandts Schepen te aborderen, te enteren, en te veroveren, alles nochtans met goede ordre, en volgens den laſt die by den Admiraal dienthalven zal wezen gegeven; en zo yemandt daar inne nalatigh blijft, zonder eenige reden van onmogelijkheid te konnen allegeren en bewijzen, zal de zelve daar over mede, als notoirlijk in den hoogſten grade gemancqueert hebbende in zijn devoir, *met 'er doodt*, zonder eenige verſchooninge geſtraft werden.

12. En op dat al 't geene voorſz. is, met 't gunt den tijdt en de toevallen nader zouden mogen komen te vereyſſchen, onder Godes zegen ordentelijk en buyten confuſie ge-effectueert en in 't werk geſtelt moge worden, dat derhalven de reſpective Eſquadres haar altijds zullen houden wel en behoorlijk van den anderen geſepareert, ook de Schepen van yeder Eſquadre niet te dicht in den anderen getropt, om t'allen tijde by den Vyandt komende, wel en behoorlijk gerengeert jegenſ de zelve te konnen aangaan, en elkanderen de Windt niet te benemen, noch ook d'een d'andere te beletten om den Vyandt bequame-lijk te konnen beſchieten, als mede om den Vyandt in 't gezicht bekommende, en d'avantagie van de Windt moettende gedisputeert worden, des te beter boven Windt te konnen blijven of geraken, ten ware nochtans by den Admiraal of het Opperhoofd van 's Landts Vloote dezen aangaande t'eenigen tijde andere ordre mochten wezen gegeven.

13. Zo wanneer eenigh Hooft-Officier na eenigh Schip ofte Schepen van zijn Eſquadre, of ook na eenigh ander Schip of Schepen van 's Landts Vloot, die haar ontrent hem zoude mogen bevinden, een of meer ſchooten doet om de zelve Schepen te doen op-of af-komen, of ook wel hem inwachten, en dat de Capiteynen of Commandeurs van zodanige Schepen daar aan niet promptelijk en pareren, en zulks aanſtonds nakomen, in cas zy geene ſuffiſante redenen van dien konnen allegueren en bewijzen, zal 't zelve

mede voor een tafelijk wandevair werden opgenomen, en zullen zy-lieden mitds dien daar over *met'er doods* geftraft worden.

14. Alle de geene die eenigh Oorloghs-Schip van de Staat aan de Vyanden komen over te geven 't zy Hoofden, gemeene Capiteynen, of andere Officieren die by overlijden of andere ongeletheit van de zelve Capiteynen 't commandement over 't Schip aangevolen is, zullen daar over by den Scheeps-Krijghsraadt en alle andere Rechteren geftraft werden *met'er doods*, zonder eenige genade of verfchooninge.

15. En ten eynde alle transgressien tegens 't gene voorsz. staat, conform den innehoudt van de bovenstaande Articulen, midtsgaders ook alle andere wandevairen in dezen niet specialijk uytgedrukt, naar exigentie van zaken promtelijk en exemplaarlijk geftraft mogen worden, zal den Admiraal ofte die geene die de Vloote en *Cheff* zal commanderen, op de Comportementen van eenen yegelijk goet en nauw regard hebben te doen nemen, stellende of autoriserende ten dien fine voor 't aangaan van de Bataille eenige ervaren Persoonen op de Schepen, Jachten, Branders, Galliots of ander Vaartuygh by de Vloot wezende, om alle particulariteyten curieuselijk te observeren, en van alles op haren Eedt te mogen geven goede getuygenisse: En zal den zelve Admiraal of *Cheff* van de Vloote by eenigh manquement of wandevair den Krijghsraadt daar over hebben te spannen, en aanstonds in Zee, volgens dezen jegenwoordigen Instrumente, en andere onze Ordonnantien of dispositien albereyts gearresteert en gedaan, of noch te arrefteren en te doen, vonnisse wijzen, ook 't zelve aanstonds executeren en doen executeren, zonder om eenigerhande oorzake zulks te dilayeren of uyt te stellen tot zijne wederkomst hier te Lande, op poene van zelfs daar over arbitralijk gecorrigeert te worden. Edoch in gevalle t'eenigen tijde door 't een of 't ander incident de voorsz. straffe in Zee niet gedeceert en ge-executeert mochte wezen, zal den gemelten Admiraal of *Cheff* van de Vloote aanstonds na 't arrivement van de Vloote binnen Duyns, de verdiende straffe zo haast het eenighzins mogelijk is decreteren en doen executeren, zonder van des te doen eenighzins in gebreke te blijven, op poene als vooren.

16. Zo eenige Schepen van 's Landts Vloote, gedurende het gevecht Masteloos quamen te geraken, of in eenige andere ongeletheit te vervallen, dat zy niet konnen voort zeilen, in zulken cas zullen de welgestelde Schepen die daar naast by zijn, alzulke beschadighde Schepen een Touw toewerpen of brengen, en haar van den Vyandt afslipen is 't mogelijk, ten welken eynde eenen yegelijk alrijds eenige Kabeltouwen en Paerde-lijnen voor de handt zal hebben te houden: Doch by zo verre zulks niet doenlijk mochte wezen, en de voorsz. Schepen by faulte van andere voorzieninge notoirlijk in handen van den Vyandt zouden komen te geraken, zullen in dien gevalle de voorsz. naaste Schepen het Volk van zodanige reddelooze Schepen-bergen, en de Schepen zelve in den-brant steeken, of in de gront helpen, op dat den Vyandt die niet en kome te veroveren t'zijner versterkinge, en tot verzwakkinge van dezen Staat.

17. De Commandeurs van de Branders, zullen, zo wanneer de Vloote van dezen Staat met den Vyandt in gevecht komt, haar laten vinden by de Schepen van Oorloge van dezen Staat, die dicht aan den Vyandt in 't gevecht zullen wezen, en zullen de Hoofden, Capiteynen of Commandeurs van alzulke Schepen van Oorloge gehouden zijn, zo wanneer zich enige favorable occasie presenteert, de zelve Branders te escorteren, en te geleyden dicht aan 't boort van den Vyandt, om niet alleen de voorsz. Branders, onder 't faveur van de kracht, en van den rook van 't Canon aan 's Vyandts boort te helpen, maar ook om de Executie gedaan zijnde, de Chaloupe met het Volk van den Brander getrouwelijk te bergen, alles op arbitrale correctie naar exigentie van zaken.

18. Alle Capiteynen en Commandeurs zullen hebben te bezorgen, dat voor het Volk.

Volk op 's Landts Schepen van Oorloge dienende, wel en behoorlijk volgens 's Landts ordre werde gefchaft, en dat hare Schepen wel van water geprovideert blijven, op dat alle klachten en ongelegentheden uyt het gebrek van dien ontftaande, mogen werden vermydt en voorgelaten, op pœne dat die geene die bevonden zullen worden contrarie gedaan te hebben, door de refpective Collegien ter Admiraliteyt, daar onder zy referteren, daar over arbitralijk zullen worden geftraft en gecorrigeert, ten ware daar over albereyds by den Scheeps-Krijghs-Raadt behoorlijke correctie ware gefchiedt.

19. De Schepen voor Zee zeylvaerdigh leggende, zullen geen Officieren of Capiteynen aan Landt mogen vernachten, zullen ook by dage aan boort van hare Schepen hebben te verblijven, immers daar niet af te gaan, met den minften ondiensft, of met eenigh verzuym van de zaken van 't Landt, op arbitrale correctie.

20. Zullen het Volk op de Schepen dienende, dagelijks zo in Scheeps-werk als in 't manieren van 't Kanon, en 't gebruyk van 't Handt-geweer oefenen, om 't zelve alzo meer en meer bequaam te maken, om den gewenschten dienft by occasie daar van te kunnen trekken, op pœne dat die geene die daar inne gebrekkigh blijven, daar over arbitralijk gecorrigeert zullen worden.

21. Alle Chaloupen zullen voor Zonnen ondergang aan boort van 's Landts Schepen moeten werden gebracht, ook na Zonnen ondergang geene Chauloupen van het eene Schip na het ander mogen varen, en in cas van by-een-komfte zullen de Hooft-Officieren en Capiteynen alle excessen in drank moeten vermyden, ook in Zee den anderen niet mogen vergaften, op pœne van daar over door het Opperhoofst en den Krijghs-Raadt naar exigentie van zaken gecorrigeert te werden.

22. Zullen mede tot behoorlijke mefnagie van 's Landts Kruyt, en om 't zelve niet onnuttelijk te verquisten, geen eerschoten mogen werden gedaan, als uyt het Schip van het Opperhoofst, onder wat pretext zulks zoude mogen zijn, zelfs ook niet onder den titul van het Kanon af te moeten blazen, op pœne van d'eerste reys over yder schoot 25 guld. te verbeuren, de tweede reys dubbelt, en voor de derde reys effectieve gedeporteert te worden van hare functien en bedieningen.

23. Zullen ook geen Kaydrayen aan boort dulden, maar de zelve echter tegens ordre aan boort komende, aan de Matroozen tot prijs geven, al 't gene daar in zal worden gevonden. Zullen ook gene Vaartuygen ongevifiteert van boort laten varen, om de Matroozen, en Soldaten door snoodde praetijcquen van hare plingne, of een gedeelte van dien niet te doen ontblooten, en dezelve plingne by zulke Kaydrayen, of andere Vaartuygen vindende, die haar weder afnemen, en restitueeren aan zodanige Matroozen, en Soldaten als de zelve afgenomen zijn, tot welken eynde gene Kagen, of Vaartuygen van omtrent de Vloote ongevifiteert zullen vermogen af te varen. Zullende voorts tegens de voorfz. Kaydrayen precisefijk ter executie werden geleyt de particuliere Ordonnantien op 't zelve subjeet gedaan emanieren.

24. Zal door niemant, wie het zy, verlot tot het opvaren van eenigh Volk gegeven mogen werden, als met kennisfe, en by goetvinden van het Opperhoofst, op arbitrale correctie.

25. Zullen het Volk dagelijks inscherpen de toegezeyde belooninge, indien zy haar vaillantelijk in occasien tegens den Vyandt komen te quijten, en ter contrarien aanzeggen, wat straffen zy hebben te verwachten, zo zy haar qualijk komen te comportsieren, of haar in den dienft van den Lande nalatigh te toonen, volgens deze tegenwoordige Artijkelen, en de Publicatie dien aangaande by haar Hoog Mog. huyden ge-emanereert.

26. En op dat van alle mefusen, en wandevoiren des te beter kennisfe mogen werden bekomen, zullen de Schouten by Nacht van de refpective Esquadres regard hebben te

nemen op de comportementen der Capiteynen, in 't observeren van de ordres onder yder Esquadre gestelt, op het stuk van Soldaat, en Zeemanschap, en specialijk ook in occasie van rescontre, zo veel de gelegentheyd, en hun eygen devoir toelaten zal.

27. Zullen mede bezorgen, en doen bezorgen, dat de Sieken, of Gequetsten op 's Landts Vloote wel mogen werden getraecteert, gecureert, en van alles, zo veel mogelijk, bezorgt, tot welken eynde yder Capiteyn hem op zijn onder hebbende Schip zal hebben te verzien van zo veel oude reyne Slaaplakens, als zijn onderhebbende Schip stukken Kanon is voerende, zonder daar van eenighzins te mogen blijven in gebreke, en zal hun daar van vergoedinge gedaan werden voor zo veel bevonden zal zijn effectieve in 's Landts dienst geconsumeert te wezen, op arbitrale correctie.

28. Het Opperhoofd van de Vloote zal de Chirurgijs op de Schepen houden, en doen houden tot haar devoir, en door den Doctor, en Chirurgijn Generaal van de Vloote t'elkens, en als de gelegentheyd zulks vereyscht, doen visiteren haar Chirurgijs Kisten, of de zelve wel, en na behooren zijn verzien, en in orde werden gehouden.

29. De Capiteynen, en Commandeurs op de Schepen zullen op den Vyandt niet hebben te doen schieten, voor en aeer dat zy naby gekomen zijn, en dat zy zulks met vrucht, en tot nadeel, en destructie van den zelve kunnen doen, op poene dat de gene die haar in dezen komen te vergripen, daar over, na gelegentheyd, en de circumstantien van haar begane wandevoir, met cassatie, bannissement, of ook wel met 'er dood gestraft zullen werden.

30. Bejegenende eenige Oorlogh-Schepen van eenige Koningen, Princen, Potentaten, of Republiken, met dezen Staat in Alliantie, of Neutraliteyt zijnde, zullen de zelve betoonen alle courtosie, en vrientdschap, zonder nochtans ietwes van de zelve te gedoogen, dat tot kleynachtige, of schade van dezen Staat soude mogen strekken.

31. In gevalle eenige Schepen der voorgemeke Officieren, Vice-Admiraals, of Schouten by Nacht van de respectie Esquadres in de rescontre zulks mochten werden getroffen, datze tot verderen dienst onbequaam, en onnut waren den train te volgen, zullen de voornoemde Hooft-Officieren op 't een, of 't ander capabel Schip van haar onderhebbende Esquadre overgaan t'harder keure, en optie, na gelegentheyd van zaken, daarse met behoorlijk respect ontvangen, en by de commandeerende, en minder Officieren gehoorzaamt zullen werden.

32. De Officieren, en Capiteynen van 's Landts Vloote zullen goet regard hebben te nemen op de comportementen, en devoirs van der zelve Scheepsvolk, en alle wandevoiren, moetwil, en ongehoorzaamheyd doen straffen, zonder daar van eenighzins te blijven in gebreken, op poene, zo daar in nalatigh werden bevonden, dat zulks haar, en hare Scheeps-Officieren zal werden toegereekent, daar van zy zullen hebben te verantwoorden.

33. En op dat onze goede meeninge in dezen vervat, des te beter ge-effectueert zal kunnen werden, zullen de Hooft-Officieren en Capiteynen hare Luytenanten in behoorlijke respect hebben te houden, en te doen houden, voor en omtrent het Scheepsvolk, op dat het zelve Scheepsvolk haar des te beter kome te gehoorzamen, en ook van deze, en alle andere ordres die hun na dezen gegeven zullen worden, geen secretesse vereyschende, aan hare Lientenanten van tijdt tot tijdt geven communicatie, zonder daar van te blijven in gebreke, op arbitrale correctie. Des zullen ook de voornoemde Lientenants de voorsz. ordres in goede achttinge hebben te nemen, zonder de zelve onder 't Volk, ofte aan anderen bekent te maken; Ook verplicht wezen, in cas daar omtrent by hare Capiteynen yets wierde verzuymt, ofte nagelaten, de zelve daar van op de gevoeghlijkste wijze, en met behoorlijk respect te waarfchouwen, 't welk haar ten besten, en als een point

point van de voir zal worden toegereekent, gelijk ter contrarie in cas van nalatigheyt, zy-luyden ook 't zelve zullen hebben te verantwoorden.

Gedaan ter Vergaderinge van de Hoogh. Mog. Staten Generaal. In den Hage den 14 April, 1672. Was gearapheert, J. van Gent, vt. Onderstoudt, Ter Ordonnantie van de zelve. Geteeckent, Gasp. Fagel. Zijnde op 't spaium gedrukt het Cachet van haar Hoogh. Mog. op een Rooden Ouwel, overdekt met een Papiere Ruyte.

Renovatie van Plakkaat van Proëmien.

Voor die geene die met Chaloupen van de Schepen in 's Landts Vloote komen af te keeren, en te ruineeren eenige Vyandts Branders in postuur zijnde, om eenige van 's Landts Schepen te verbranden, mitsgaders voor ander kleyn Vaartuygh een Chaloupe van een Vyandts Brander ruinerende, of in de gront schietende, of wel een Brander zelfs ruinerende.

DE Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden; Doen te weten: Dat wy na voorgaande rijpe deliberatie goet gevonden hebben, in conformité van onze Resolutien van den 3 September, 1665. en van den 31 Augusti, 1666. tot ampliatie van ons Plakkaat van den 10 Maert, 1665. buyden gerenoveert op het stuk van de Præmien in 's Landts Vloote ge-emaneert, en den 28 Maert, 1667. gerenoveert, wederom, en van nieuws te statueeren, en te belooven, als volgt:

Dat de Capiteynen, of Commandeurs van 's Landts Schepen van Oorloge, dezelve Schepen in perijkel zijnde om van een Vyandts Brander verbrant te werden, hare Chaloupen met een behoorlijk aantal van kloeke, en welgewapende Mannen zullen hebben te commandeeren, om zodanige Vyandtlijke Branders te veroveren, te ruineeren, of te dwingen datze haar zelfs hebben te verbranden, in welken gevalle die gene also gebruykt zijnde, en den Brander veróvert, geruineert, of als te vooren gedwongen hebbende, hoofd voor hoofd voor een vereeringe zullen genieten hondert guldens, voor zo veel zulks alleenlijk zoude zijn geschiet uyt het Schip in perijkel wezende, om van zodanige Branders verbrant te werden. Dat ook alle de naast-gelegen Oorlogh-Schepen, zo haast zy zullen bemerken 't een of 't ander Oorlogh-Schip buyten haar in perijkel te zijn, om als vooren verbrant te worden, haar Chaloupen mede met gewapende Mannen ten fine als vooren zullen hebben af te zenden, dat in zulken gevalle zodanigen 's Vyandts Brander of Branders veróvert, geruineert, of gedwongen werdende door het Scheeps-Volk van verscheide Schepen zich zelfs in brant te steeken, dezelve gezamentlijk (die van 't pericliteerende Schip daar in mede begrepen) tot een proëmie zullen genieten de zomme van 6000 guldens, om onder haar na proportie van haar Maantgelden, volgens d'ordre van 't Landt verdeelt te werden.

Dat mede de Jachten, Advis-Gailiots, en ander kleyn Vaartuygh, die een Chaloupe

van een Brander van den Vyandt zullen komen te ruineeren , in de gront te schieten , te distrueeren , of anderzins den Brander onbruikbaar te maken , daar voor tot praemie zullen genieten de zomme van 3000 guldens eens , mits daar van behoorlijk doende blijken ; en die gene van 't zelve Vaartuygh die een van 's Vyandts Branders zelfs zullen komen te ruineeren , daar vooren tot een praemie , als boven , zullen genieten een zomme van 6000 Caroli guldens , alles onvermindert , en boven 't gene by 't 13 Artikel van 't Plakkaat van den 10 Maert , 1665. en huysden gerenoveert , gedisponeert is , ten regarde van de Oorlogh-Schepen ruinerende een van 's Vyandts Branders , wezende in postuur om een ander Oorlogh-Schip van dezen Staat te beschadigen .

Lastende den Generaal van 's Landts Vloote in der tijdt , dat hy van 't voorstaande alomme by affixe aan de Stuurplecht in yder van 's Landts Schepen , en minder Vaartuygh in de voornoemde Vloote kennisse zal hebben te geven , ten eynde een yder zich daar na hebbe te reguleeren , en des te meer tot haren schuldigen plicht , en betrachtinge van den noodigen dienst van 't Landt , volgens den Vyandt opgewekt mogen worden .

Aldus gedaan , gerenoveert , en gearresteert ter Vergaderinge van de hooghemelde Heeren Staten Generaal . In den Hage , op den 14 April , 1672 . Was gearapheert , J. van Gent , vt. Onderstontd , Ter Ordonnantie van dezelve . Geteekent Gasp. Fagel . Zijnde op 't spatium gedrukt het Cachet van haar Hoogh . Mog . op een Rooders Okwel , overdekt met een Papieren Ruyte .

P U B L I C A T I E .

DE Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden , Allen den genen die dezen zullen zien , of hooren lezen , Salut . Doen te weten , Dat wy tot encouragement van de goede Ingezetenen van dezen Staat , goet gevonden hebben by de tegenwoordige Publicatie eenen yegelijken te notificereen , en bekent te maken , ook te verzekeren , dat alle die geenem die in 's Landts dienst ten Oorloge te Water , zodanigh zullen komen verminkt te werden , dat dezelve onbequaam zullen zijn , zich te konnen geneeren , by zo verre zy by uytkoop begeeren gesoulageert te wezen , zullen genieten na de qualitoyt van hunne verminktbeyt , als hier onder staat gespecificeert , Te weten :

	guld.
1. Voor het verlies van beyde de Oogen	1500-0-0
Voor het verlies van een Oogh	350-0-0
En voor andere Accidenten , of verminktheden aan dezelve , beneden de voorz. respectieve zommen , ter discretie van de Collegien ter Admiraliteyt daar onder yder ressourceert .	
2. Voor het verlies van beyde Armen	1500-0-0
Voor het verlies van den rechter Arm	450-0-0
Voor het verlies van den linker Arm	350-0-0
En voor andere Accidenten , of Verminktheden aan de zelve , beneden de voorz. respectieve zommen , ter discretie als vooren .	
3. Voor het verlies van beyde de Handen	1200-0-0
Voor het verlies van de rechter Handt	350-0-0
Voor het verlies van de linker Handt	300-0-0

En

	En voor minder Accidenten, en Verminktheden aan dezelve, beneden de voorfz. refpective zommen, ter difcretie als vooren.	
4.	Voor het verlies van beyde de Beenen _____	700-0-0
	Voor het verlies van een Been _____	350-0-0
	En voor minder Accidenten, als beneden de voorfz. refpective zommen, ter difcretie als vooren.	
5.	Voor het verlies van beyde de Voeten _____	450-0-0
	Voor het verlies van een Voet _____	200-0-0
	En voor andere Accidenten, en Verminktheden, aan dezelve, beneden de voorfz. zommen, ter difcretie als vooren.	

Of dat aan alle die genen, dewelke in 's Landts dienst, als boven, zodanigh zullen komen verminkt te werden, dat dezelve daar door onbequaam zullen zijn geworden om haar te kunnen geneeren, of iets te contribuieren tot haar eygen onderhoudt, en alimentatie, een zilvere Ducaton ter weeke t'haarder begeerte, haar leven lang gedurende, toegevoegt zal werden. En dat vorders alle andere verminktheden van geringe conditie, na advenant zullen werden betaalt. Ten welken eynde deze onze Publicatie aan de refpective Collegien ter Admiraliteyt gezonden zal werden, om by dezelve alomme in haar diftricten gepubliceert te werden.

Aldus gedaan, gearrefteert, gerenoveert, en geamplieert in onze Vergaderinge, in den Hage, op den 14 April, 1672. Was gearapheert, J. van Gent, vt. Onderfpondt, Ter Ordonnantie van de hooghgemelte Heeren Staten Generaal. Getee-kent, Gasp. Fagel. Zijnde op 't spatium gedrukt het Cachet van haar Hoogh. Mog. op een Rooden Ouwel, overdekt met een Papieren Ruyte.

O R D R E op de Jurisdicctie,

Tot vermydinge van discrepantie tuffchen de Zee- en Landt-Officieren op de Vloote.

DE Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden, Doen te weten, Dat wy na rijpe deliberatie, geresumeert hebbende de Ordre by ons den 12 April, 1667. gearrefteert, na ingenomen Advys van de Heeren onze Gedeputeerden, en Gewolmachtighden in den Jare 1666. gevaceert hebbende tot uytpressinge, en over 't Employ van 's Landts Vloote, en van den Lieutenant Admiraal de Ruyter, als Generaal van de Voorfz. Vloote, mitsgaders de consideratien van eenige Heeren Gecommitteerden uyt de refpective Collegien ter Admiraliteyt, om te vermijden alle misverftanden in 't point van rang, respect, en exercitie van jurisdicctie, tuffchen d'ordinaris Zee-Officieren, en Landt-Officieren, die wy mede op 't Landts Vloote employeren, en refumptie van 't gunt in de voorige expedition dienthalven tot onderling genoeghen is geordonneert, en gepractiseert geweest, wederom van nieuws verftaan, en geresolveert hebben, dat voor eene generale regul zal werden vast gestelt, gelijk vast gestelt wert by dezen:

Q

1. Dat

1. **D** At den Lieutenant-Admiraal, Vice-Admiraal, Schout by Nacht, en ook een gemeen Scheeps-Capiteyn in 't Schip hem toevertrouwt zal werden geconfidereert, en aldaar aan hem gedetereert, gelijk respect, als aan een Gouverneur, of een Commandeur in een Stadt, of Fortresse, mits dat hy wederom van zijne zijde aan een Capiteyn, Lieutenant, of Vaendrigh, commandeerende eenigh aantal Scheeps-Soldaten op zijn onderhebbende Schip laten wedervaren gelijke eere en respect, als een Capiteyn, of ander Officier een Compagnie commandeerende, in een Guarnisoen toekomt, en te wedervaren, gebruikelijk is.

2. Dat den Collonel, en na hem den Lieutenant-Collonel, en Major, die in de expeditie mede op 's Landts Vloote gecommandeert zouden mogen werden, volgens hare qualiteyt, en Character, behoorlijk respect, en commoditeyt genieten zullen, en dat ook den gemelten Collonel het gerequireerde commandement over de Officieren, en Soldaten van de Landt-Militie in de gantsche Vloote na Krijghs gebruik hebben, en behouden zal, doende onder de zelve houden alle goede ordre, en exacte discipline.

3. Dat in cas van landinge der voorz. Militie, den boven-genoemden Collonel der zelve, en Cheff zal commandeeren, alles nochtans onder het bevel, de conduite, en superintendentie van den Lieutenant-Admiraal de *Ruyter*, als Generaal van 's Landts Vloote.

4. In gevalle het mochte komen te gebeuren, dat d'een, of d'ander delict, groot, of kleyn, by eenigh Officier van de voorz. Landt-Militie zouden mogen werden begaan, of ook dat een gemeen Soldaat quame te committeren eenigh zwaar delict, daar over hy met verlies van 't leven, of van eenigh lidt, of ook wel met kielhalinge zoude mogen gestraft werden, in zulken cas daar over geoordeelt, en gesententieert zal worden by den grooten Militairen Krijghsraad, die gecomponeert zal wezen uyt den Lieutenant-Admiraal de *Ruyter*, als Generaal van 't gantsche Leger te Water, de presente Hooft-Officieren van de voorz. Landt-Militie, die den gemelten Lieutenant-Admiraal daar toe zal beroepen, waar onder de Lieutenants van de Collonels Compagnien na ouder gewoonte mede admiffibel wezen zullen.

5. En ten laaftten, Zo wanneer over eenigh gemeen Soldaat in 't reguard van kleyne delicten recht gesproken zal moeten werden, dat als dan 't zelve zal geschieden door den Krijghsraad van 't Schip, gecomponeert uyt d'ordinaris Scheeps-Officieren, met, en nevens den Capiteyn, Lieutenant, of Vaendrigh, mitsgaders ook de Sergeanten over de Scheeps-Soldaten op 't zelve Schip commandeerde, waar in den Hooft-Officier, of Capiteyn van 't Schip, of wel zodanigh ander Scheeps-Officier, als by eenige gelegentheynt van dezelve 't opper-commandement van 't Schip zal hebben in zijne qualiteyt, als in 't eerste Artikel gementionert staar, zal presideeren, en de eerste Stemme hebben, en na hem den Capiteyn van de Landt-Soldaten op 't zelve Schip zijnde, dan wederom den Scheeps-Lieutenant, of wel op Schepen by Hooft-Officieren gevoert werdende, den eersten Scheeps-Capiteyn, die onder den Hooft-Officier op 't Schip zoude mogen zijn, vervolgens den Lieutenant, of Vaendrigh van de Landt-Militie, en zo voorts over ander dan een Scheeps-Officier, en dan een Landt-Officier; ten welken eynde de Scheeps-Officieren aan de eene, en de Landt-Officieren aan de ander zijde van de Tafel geplaatst zullen werden, na dat die gene die 't commandement over 't Schip heeft aan 't hooge eynde zijn plaats zal hebben genomen.

En wert den Lieutenant-Admiraal de *Ruyter*, mitsgaders de Landt-Militie op de Vloote zijnde, mits dezen geordonneert, zich hier na te reguleeren, en te doen reguleeren, allen den geenen die het zoude mogen aangaan.

Aldus gedaan, gereعوةert, en gearreficert ter Vergaderinge van de hooggemelde Staten Generaal. In den Hage, op den 14 April, 1672. Was gearapheert, J. van Gent, vt. Onderftondt, Ter Ordonnantie van de zelve. Geteekent, Gasp. Fagel. Zijnde op 't spatium gedrukt het Cachet van haar Hoogh. Mog. op een Rooden Ouwel, overdekt met een Papieren Ruyte.

P U B L I C A T I E.

DE Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden, Allen den genen die dezen zullen zien, of hooren lezen, Saluyt. Doen te weten, Dat Wy, na ingenomen rapport van onze Gedeputeerden tot de zaken van de Zee, achtervolgens onze voorgaande Resolutien, gebesoigneert hebbende over verscheyden poincten, rakende 't employ, en versterkinge van 't Landts Vloote eerstdaaghs in Zee te brengen, en 't gunt tot goet beleyt over dezelve, misgaders tot encouragement van de Officieren, Soldaten, en Matroozen van dien, als mede tot aanmoediginge van de goede Ingezetenen, en Patriotten van den Lande zal kunnen strekken, en na rijpe deliberatie, misgaders resumptie in 't geen voor dezen in gelijke gelegentheydt by ons is geordonneert, daar op gevolgt, ten eynde het Volk van Oorloge ter Zee, by de tegenwoordige tijds gelegentheydt meer en meer ten dienste van het lieve Vaderlandt geencourageert, en aangemoedicht mogen werden, huyden goet gevonden, geresolveert, en vast gestelt hebben, gelijk Wy vast stellen mits dezen:

1. **D** At alle die geene die in een rencontre of Bataille van wederzijds Vlooten eenigh Frans of Engels Oorlogh Schip zullen komen te aborderen, enteren en veroveren, zullen hebben en behouden niet alleen het veroverde Schip, maar ook het Kanon, Touwerk en Ankers, en alle het vordere gevolgh en aankleven van dien.
2. Dat daarb eneffens die geene die het Schip van den eersten Admiraal van de Franfen of Engelsen zullen komen te aborderen, enteren en veroveren, als vooren, boven het veroverde Schip, met den gantschen gevolge en aankleven van dien, zullen genieten tot een premie en belooninge van hare dapperheyt, de somme van 50000 Caroli guldens.
3. Over yeder Schip van de andere Admiralen in manieren voorsz. verovert wordende, een somme van 30000 Caroli guldens.
4. Over yeder Schip van de verdere Opperhoofden, een somme van 20000 Caroli guldens.
5. Over alle andere Oorlogh-schepen, gevoert wordende by gemeene Capiteynen, voor yeder Schip gemonteert met 40 Stukken, en daar boven, 10000, en voor yeder Oorlogh-Schip van minder calibre (Kitzen en Jachten daar niet onder begrepen) 6000 Caroli guldens.
6. Daar en boven dat die gene, die met een goede couragie vechtender handt zal komen af te halen de Vlagge van boven van den eersten Admiraal, daar vooren tot een premie zal genieten 2000 Rijksdaalders, of 5000 Caroli guldens.
7. Voor de Boven-Vlaggen van de andere Admiralen 1000 Rijksdaalders, ofte 2500 guldens.
8. Voor de Vlaggen van de Voorstengen 500 Rijksdaalders, of 1250 guldens.
9. Voor de Vlaggen van de Basaans-mast 300 Rijksdaalders, of 750 guldens.

10. Voor de Vlaggen van achteren 100 Rijksdaalders, of 250 guldens.
11. En op dat alle goede Ingezetenen en Patriotten van den Lande, ook mogen werden aangemoedight, om particuliere equipagie van Oorloge ten dienste van 't Landt, en tot af breuk van de Vyanden van den Staat te doen; hebben Wy over zulks mede geresolveert en vast gestelt, gelijk vast gestelt werdt mits dezen, dat alle die geenen die haar met eenige Schepen van Oorloge toegerust, komen te vervoegen onder 's Landts Vloote, haar ten dien eynde aangevende aan den Admiraal, of 't Opperhoofd der zelve Vloote, en rangerende onder de Vlagge, over het veroveren van Schepen, 't af halen van Vlaggen, en anderszins, zullen genieten tot een belooninge van hare affectie, getrouwigheydt en couragie, over yder voorval, noch eens zo veel als ten aanzien van 's Landts Oorloghschepen hier vooren is gestatueert.
12. Dat wijders mede een van 's Vyandts Oorloghschepen komende vernielt te werden door een of meer van 's Landts Branders, die geene die de voorsz. Brander of Branders zullen hebben angevoert, daar over de belooninge zullen genieten, een rechte derdepart van de præmie hier vooren toegevoeght aan des Landts Oorloghschepen, gelijke Vyandts Oorloghschepen veroverende
13. En voor zo veel eenige Patriotten genegen zouden mogen wezen 't haren particuliere koste eenige Branders uyt te rusten, en by 's Landts Vloote te voegen, dat de zelve met zodanige Branders eenige Vyandtljke Oorloghschepen vernielende, daar vooren zullen genieten een gerechte derde part van 't gene als boven toegevoeght is aan Schepen by particulieren ten Oorlogh uytgerust, die gelijke Oorloghschepen van den Vyandt mochten komen te bemachtigen.
14. Dat mede den geenen die een van 's Vyandts Branders, wezende in postuur om eenigh Oorloghschip van den Staat te beschadigen, komt te ruineren, daar vooren toegeleydt zal worden een præmie van 6000 Caroli guldens.
15. Dat voorts die geene die eenige Oorloghschepen van de Vloote van dezen Staat, en voornamentlijk van de Hoofden in pericul wezende, couragieuzelijk en mannelijk komen te seconderen, daar vooren insgelijks zullen genieten een notabel præmium by Ons te begrooten, na proportie van den dienst by haar gedaan, zo als volgens getuygenisse van de Officieren daar by, aan en omtrent geweest zijnde, bevonden zal worden te behooren.
16. En in gevalle t'eenigen tijde ('t geen Godt verhoede) eenige Schepen van 's Landts Vloote door den Vyandt mochten wezen veroverd, dat die geene die de zelve komen te libereren, en weder te nemen, daar vooren tot een præmie zullen genieten de gerechte helfte van de zommen hier boven ten aanzien van 't veroveren van de Franse en Engelse Oorloghschepen breeder uytgedrukt staande, boven en behalven het volle præmium, 't welk hen-luyden mede noch zal volgen, ingevalle zy den Veroveraar zelfs insgelijks komen te nemen.
17. Dat mede zo aan de particuliere Commissievaarders, als aan de Oorloghschepen van den Staat, eenige Franse, Engelse, of vyandtljke Schepen, buyten eene generale Bataille van wederzijds Vlooten veroverende, zal werden toegeleyt en voldaan de gerechte helft van de præmien, die zy-luyden in gevolge van 't geene voorsz. is zoude genieten, in gevalle zy zodanigh Frans of Engels Oorloghschip in een generale Bataille hadden komen te veroveren, en dat zonder onderscheyt, in wat quartier van de Werelt zulks ook zoude mogen komen voor te vallen, midts behoorlijk docerende van hare vercringingen.
18. En op dat een yegelijken door oprechte liefde tot zijn Vrouwe en Kinderen gedreven zijnde, des te meer ten dienste van het Landt geanimeert en ge-encourageert moge werden,

werden, dat over zulks ten aanzien van alle Gesneuvelden, die in levende lijve wezende, aan eenige van de gestelde præmien, zouden participeren, hare Weduwen en Kinderen uyt den buyt, en de gestelde belooninge, zal werden toegevoeght, tweemaal zo veel als de voorz. Gesneuvelden zoude hebben genooten, zulks dat de voorz. Weduwe en Kinderen daar in zullen deylen met een dubbelde hand.

19. Alle welke gestelde Gelt præmien zullen werden betaalt in 't geheel, en zonder eenige detractie, aan den geenen die de veroveringe der voorz. Schepen, ofte de afhalinge der voorz. Vlaggen effectivelijk zullen hebben gedaan, (zonder dat daar van eenige portie voor 't recht van 't Landt, van den Admiraal, ofte van eenigh ander Hoof-Officier, die daar toe niet met 'er daat gecontribueert heeft, afgetoogen zal worden) zelfs ook alwaar 't zake dat zodanige Schepen na de effective veroveringe mochten komen te zinken, of anderszins te vergaan, en zulks niet effectivelijk binnen de Havenen dezer Landen opgebracht te worden; Gelijk mede in 't regard van de genomen Schepen, en den verderen buyt daar van dependerende, gerelascheert zal werden van de gerechtighyit jegenwoordigh daar van by de Collegien ter Admiraliteyt, uyt den Hoofde van den Admiraal Generaal getrokken werdende, die mede in 't geheel ten profijte van de Veroveraars zal werden afgestaan; en afgestaan werdt midts dezen.

20. Wijders zal tot meerder encouragement van particulieren, die haar met eenige Schepen, op onze bestellinge ten Oorloge uytgeruist, onder 's Landts Vloote zullen willen rangeren, om fortuyn op den Vyandt te zoeken, op yeder van zodanige Schepen, gemonteert van 20 tot 30 stukken, ter begeerte van de Reeders de nombre van 25 of 30 Musquettiers uyt 's Landts Militie gelicht werden.

21. Daar en tegen hebben Wy ook tot meerder assureantie van de dappere Helden en tot afschrik van de kleynmoedigen, geordonneert, en gestatueert, gelijk geordonneert, en gestatueert wordt mits dezen, dat alle die geenen die eenigh Oorlogh-Schip van den Staat aan de Franschen, of Engelschen komen over te geven, 't zy Hoofden, gemeene Capiteynen, of andere Officieren, die by overlijden, of andere ongelegentheyit van dezelve Capiteynen, het commandement over 't Schip aanbevolen is, daar over by den Scheeps-Krijghsraad, en alle andere Rechteren gestraft zullen werden met 'er doot, zonder eenige genade, of verschooninge.

22. Dat van gelijken mede alle hooge, of mindere Officieren, die met hare onderhebbende Schepen, buyten vermoeden, van de Vlagge mochten komen af te loopen, zonder consent, of bevel van den Admiraal, of 't Opperhoofde van de Vloote, daar over insgelijks met 'er doot, zonder eenige verschooninge gestraft zullen werden.

23. En zal den zelven Admiraal op de comportementen van eenen yegelijk goet, en naauw regard hebben te doen nemen, stellende, of autoriserende tot dien eynde voor 't aangaan van de bataille eenige ervaren Perzoonen op de Jachten, Gallioits, en ander Vaartuygh by de Vloote wezende, om alle particulariteyten curieuselijk te observeeren, en van alles op haren eedt te mogen geven goede getuygenisse; Zullen by eenigh manquement, of wandevoir, den Krijghsraad daar over hebben te spannen, en aanstonds in Zee, volgens den Artikelbrief, en deze onze nader dispositie, vonnisse te wijzen, ook 't zelve in *ilico* te executeren, en doen executeren, zonder om eenigerhande oorzake zulks te dilayieren, of uyt te stellen tot zijne wederkomste hier te Lande, op poene van zels daar over by de Hooge Regeeringe arbitralijk gecorrigeert te worden.

24. En op dat alle 't geene voorz. staat, komen moge tot kennisse van den geenen die 't behoort; Lasten, en ordonneeren Wy hier mede de Collegien ter Admiraliteyt, 't zelve aan hare respectieve onderhebbende Officieren aanstonds bekend te maken, met bevel om 't zelve tot aanmoediginge van 't Bootsvolk ten besten te debiteeren, en te

verspreyden zulks , en daar 't behoort , ook voorts dezen te doen publiceeren , en affgeeen ter plaatze daar dezelve gewoon zijn publicatie , en affixie te doen.

25. Des werdt den Admiraal van de Vloote mits dezen mede wel expreffelijk gelaft , dat hy de voorfz. onze goede meeninge , en intentie ten zelve eynde op 's Landts Vloote ter bequaamfte tijdt infgelijks zal hebben te laten publiceeren , en deze aan de Maft van yder Schip aanplakken , ook 't zelve zomwijlen na vereyfcch van zaken te doen vernieuwen.

Aldus gedaan , en gearrefteert ter Vergaderinge van de hooghgemelde Staten Generaal , In den Hage , den 14 April , 1672. Was gearapheert , J. van Gent , vt. Onderfcondt , Ter Ordonnantie van de zelve. Geteekent , Gasp. Fagel. Zijnde op 't spatium gedrukt het Cachet van haar Hoogh. Mog. op een Rooden Ouwel , overdekt met een Papieren Ruyte.

Op den 26 April was den tijdt gekomen / dat het Parlement te Londen zou vergadren / doch den Koning dede 't zelve / zonder dat 'er pers verhandelt wiert / terfont wederom fcheyden / en uytstellen tot den 30 October naaft komende / maar het is doenmaals vooz de tweede repz / tot in February 1673. al weder op gefchoyt / alzo dien Koning geen luf had / om de apparente klachten van 't zelve / wegens den onnodigen Oorlogh / (ten geballe van den Koning van Vrankrijk , tegen de Vereende Nederlanden op genomen) te hooren. Men maakte ondertuffchen aldaar dooz den Druk gemeen / een Lijft / van het getal / en monture / zoo wel van de Franfe als Engelfe Oorloghs-Ploten / welke Lijft by grooter en zwaardder was / als die Ploten zelve in der daat te voorfchijn quamien ; en in plaats van den overleden George Afcue wiert den Ridder Jordaan , ober d'opzicht van de Vloot gefelt / terwijl den Hartogh van Jork , als Admiraal Generaal zich toe rufte / die den 29 April op de zelve verfcheen / om die in Zee te byngen.

Als nu dede den Keulfen Keurvorft dooz alle zijne Landen van Keulen , en Luyk , (daar het van Franfe Soldaten grimmelde / en verfchepde Magazijnen vooz die Natie waren opgerecht / en van mondkoft en oorloghsftupgh / overbloedigh vooz zien) een Manifest uyt gaan / waar in hy verklaarde / Dat hy de Neutraliteyt met de Vereenighde Staten wilde onderhouden ; verbiedende aan alle en een yegelijk van zijne Onderzaten , eenige vyantschap of overval te beoonen aan de Onderdanen van den Vereenighden Staat , zoo ver als zijn gebiedt zich ftrekte. 't Zelve liet hy ook aan dien Staat bekent maken / doch het ftekite flechts / om die in flaap te wiegen / maar 't was 'er al te verre toe gekomen.

In 's Gravenhage wiert omtrent deze tijdt de Ratificatien , van een noch nauwer verbondt / tuffchen Spanjen , en den Vereenighden Staat , uyt gewiffelt. Daar wierden ook geftadigh veel Spaanfe Soldaten / uyt Spanjen , ten dienft der Spaanfe Nederlanden , tot Ooftende in Vlaanderen , over gevoert. Den wakheren Grave de Monterey kreegh mede groote fommien aan Wiffelbyeven van daar / tot verfteking van die Nederlanden , 't welk hy ook / met grooten pber / al om / waar nam. Tot Brussel quam mede op den 7 April 1672.

den Heer de Groot, Ambassadeur van den Vereenighden Staat in Vrankrijk geweest / die aldaar verwelkomt en begroet wierdt van den Heer Cornelis de Wit, Ruart van den Lande van Putten, doenmaals Afgezant van de Vereende Nederlanden, by den Grave de Monterey. d'Heer de Groot vertrok vozders na den Hage, alwaar hy den 14 April aan quam / en des anderen daaghs in hare Hoog-Mog: Vergadering rapoort van zijne besoignes gedaan heeft; gelijk den Heer Meerman, Nederlandsen Ambassadeur in Engelandt, op den 10 April met ten Konings Aecht / te Schevelingen aangeziet / eenige dagen te booren mede een verhaal van zijne verrichtinge dede: Hwt beyde deze rappoorten / was niet anders / dan de gewisse Fransen en Engelschen Oorlogh te gemoet te zien. Den Engelschen Koning liet / kortz na de Declaratie van Oorlogh, ook afkondigen een streng gebodt / waar by alle zijne Onderdanen / in dienst van de Vereenighde Nederlanden zijnde / belast wierdt om weder in zijn Landt te komen / op hooge straffe / het luyde aldus:

C A R O L U S R E X.

ALhoewel dat zijn Majesteys laatste Declaratie van Oorlogh, tegen de Staten van de geunieerde Provincien, in zich zelve een genoegzame waar-schouwinge is, aan alle zijne Majesteys Onderdanen, nu Ingezetenen, of woonachtigh, in eenige deelen of Dominien van de Vereenighde Nederlanden, of geemployeert in dienst van de Staten Generaal, om haar vertrek op het spoedigste te vervorderen, op dat zy het perikel van de Wet mogen mijden, nu bevonden te worden aanhangende aan zijn Majesteys vyanden; nochtans mogelijk zijnde, dat eenige van zijn Majesteys goede Onderdanen, tegenwoordigh blijvende in die gewesten, niet mogen weten het gevaar, of perikel, dat zy in haar verblijf mogen hebben, of het voordeel dat zy zouden kunnen genieten, door een spoedigh en dienstigh wederkeeren in zijn Majesteys dienst, zijn Majesteyt daarom met advijs van zijn Raadt heeft goet gedacht deze zijn Koninklijke wil, en believen te verklaren; vereyft en gebiedt alle, en een yegelijk van zijn Onderdanen, tegenwoordigh zijnde binnen de dominien van de Staten van de Vereenighde Provincien, of eeniger wijze, in hare dienften, dat zy te huys keeren, met alle mogelijke spoet, op poene van de uyerste rigeur des Wets, om zulke harer verradelijke aanhang, en van het gevaar van verbeuring harer Landeryen, Huyzing, Goederen, en Vee, de welke gevonden zullen worden in eenige van zijn Majesteys Rijken: En zoo eenige van zijn Majesteys Onderdanen, de welke voor dezen vluchtigh zijn geweest, voor zijn Majesteys ongenade, en tegenwoordigh haar aldaar verhoudende, genegen mochten zijn, om zijn Majesteys genade en faueur, hier na te genieten, door het plegen van eenige aangename, en uytnemende dienften; zijn Majesteyt verklaart by dezen, dat zulke Personen niet alleen met Pardon zullen ontfangen worden, wat, of hoedanigh hare crimen geweest zijn, maar zullen ook op haar wederkeeringe, een genadige, en volle vergeldinge van zulke hare dienften genieten. Gegeven aan het Hof tot Withal, den 8 April 1672. in het 24 Jaar van zijn Majesteys regeringe. God beware den KONING.

Dooz deze laatste woorden scheen den Koning, een deel Engelse, Schotse, &c. Dagebonden en Supten aan te moedigen / om in den Vereenighden Staat verdraden / byzant sichten / en diergelijke schelmsstukken te practizeren / en aan te reekten / om daar dooz haar pardon in Engelandt te bekomen / als daar na gebliken is.

Ondertusschen wierden noch al groote sommen gelts upt Vrankrijk na Engelandt ober gevoert / tot Equipagie van die Oorloghs-Bloot / waar by den Koning van Vrankrijk zoude voegen 30 wel toegeruste Schepen ten Oorlogh / onder 't gebiedt van den Grave d'Estré, en dat den zelven Grave, met d'Engelse Bloot geconjungeert zijnde / zoude voeren het Corps de Bataille, den Hertogh van Jork de Avantgarde, en den Vice-Admiraal van Engelandt de Arriergarde; voorts dat Vrankrijk alle vier Maanden, tot onderhoudt van deze Zee-Bloot / most verschaffen / drie maal hondert duyzent Rijksdaalders.

Den Huurling, of Bisschop van Munster, trok mede zeer stil groot geldt van Vrankrijk, om zijne werbing voort te zetten / die ook dapper spoedighde / en hy kreegh veel kloekte en erbare Officieren, die het ophouden van de Nederlandse werbing had verzoeten / en men twijffelde nu niet meer / of hy had zich aan Vrankrijk mede verhuurt / gelijk hy te vooren in den Jare 1665 aan Engelandt had gedaan / als te zien is in een Tractaat, doennaals uptgegeven / genaamt den Engelsen en Munstersen Oorlogh tegen de Vereenighde Nederlanden. Want vele hadden noch deze goede meyning van hem / dat hy al heymelijck / de wapenen aannam / vooz den Keyzer, en het Duytse Rijk, tegen Vrankrijk, alsoo verschepde gedachten waren geweest / dat Vrankrijk Duytslandt onvoorzienz soecht te overrompelen / om Hem, of zijn Zoon, Keyzer te doen kroonen.

De Algemeene Staten der Vereenighde Nederlanden, nu al vast gestelt hebbende een nieuwe werbinge van 21600 Man / wierden by de Gr. Mog: Heeren Staten van Hollandt, aangensamen d'Officieren / 30 vooz hare portie / in de zelve / als vooz haar particulier / bestaande in 10 Regimenten / yder tot 1400 Man / bedragende te zamen 14000. De versterkinge van het Verreuchement aan den Iffel-stroom, was nu ook al opgemaakt / doch niet verder als van Aernhem tot Deventer toe / de rest bleef achter. Men sprak ook wel van het Water de Vaart, van Vreeswijk af / tot Uytrecht, en de Rivier de Vecht, weer van Uytrecht af / tot Muyden toe / met bozstweeringen te voorzien; doch de Staten des Landts van Uytrecht, verstonden / dat dit most gedaan worden tot kosten van de Generaliteyt, of van Hollandt, (als meest tot haar verzehtheyt dienende) waar toe / deze geen genegentheyt hebbende / bleef het sicken.

De voozbereydselen en toestel tot den astocht van den Fransen Koning upt Vrankrijk, na de Nederlanden, nu ter ooren van hare Hoogh-Mog: de Generale Staten gekomen zijnde / deden zy tegen den 4 Mey een algemeene Vast-en Bede-dagh upt schrijven / over al de zeven Nederlandse Provintien, die vervolgens alle Maanden / op den eersten Woensdagh zou gehouden worden / van de welck de Groot-Mog: Heeren Staten van Hollandt &c. Drieven lieten af gaan / aan hare respectieve Steden, lydende als volght:

De Staten van Hollandt en West-Vrielandt.

Erentfeste, Wijze, Voorzienige, Discrete, Lieve, Getrouwe. Wy hebben huyden met, en neffens de andere Bondtgenooten, na voorgaande delib-
 ratie goet gevonden, dat by deze gevaarlijke conjuncture van tijden en zaken,
 op den eersten Woensdag van yder Maant, nieuwen stijl, en zulks voor de eerste-
 maal op Woensdagh toekomende en drie weken, die wezen zal den vierden der
 aanstaande Maant Mey, nieuwen stijl, gehouden zal werden een Vast- en Bede-
 dagh, om Godt den Heere Almachtigh vyerighlijk te bidden, ten eynde zijne
 Goddelijke Majesteit de menighvuldige zware misdaden en overtredingen der
 Ingezetenen dezer Landen (daar door zijnen rechtveerdigen toorn over Ons
 verwekt, en ontfteken is geworden) Ons genadelijk gelieve te vergeven, en
 quijt te schelden na de groote van zijn Vaderlijke goedertierenthey, en Ons alle
 geven een bekeerlijk herte, op dat Wy te recht bekeert, en hem weder lief en
 aangenaam mogen zijn, en blijven in Christo Jesu onzen Heylandt en Zaligh-
 maker: En dat het zijne Vaderlijke goetheit vervolgens genadelijk gelieve van
 Ons afte wenden alle onheyl en verderf, daar mede dezen Staat door der Nabu-
 ren, en voornamelijk door openbaren gedeclareerden Oorlogh by twee machte-
 ge Koningen, buyten alle recht en reden gedreyght werdt; en dat onzen ver-
 zoender Godt der zelve onrechtveerdige Wapenen, en zware Krijghs-mach-
 ten door zijnen uytgestrekten Arm gelieve te vernietigen, en zijnen goedertie-
 renen zegen over dezen Staat, en de Inwoonderen van dien te continueren, en
 de Wapenen die den zelve Staat genoodtzaakt werdt tot hare bescherminge in
 de handt te nemen, met zijne Goddelijke Majesteits hulpe en bystant te bege-
 nadigen; en dat den voorz. dagh gedurende, alle Neeringen stille staan, en de
 Winkels gesloten gehouden zullen werden; alles tot grootmakinge van zijnen
 H. Naam, voortplantinge van de ware Christelijke Gereformeerde Religie, con-
 servatie van de zoo dier gekochte vryheyt, en onzer aller zielen zaligheyt: Be-
 geerende dat U L. den voorz. Vast- en Bede-dagh binnen de Stadt Amsterdam
 tijdelijk zullen doen publiceren tegens den voorz. 4 Mey nieuwen stijl, voor de
 eerste maal, en daar na succesfelijk tegens de eerste Woensdagen van yder
 Maent nieuwe stijl, ter plaatze daar men gewoon is publicatie te doen, en daar
 by den voorz. dagh gedurende, te verbieden, en met'er daadt te doen ophou-
 den, niet alleen allerley Neeringe en Handtwerk, maar voor al het Tappen,
 Kaarzen, Batfleen, en diergelijke Exercitien meer, op zekere groote poenen daar
 tegens by U L. te statuieren; doende daar van mede advertentie aan de Franse
 en Engelse Kerken in de voorz. Stadt zijnde. Waar toe Ons verlatende, bevee-
 len Wy U L. onder des de bescherminge Godes. Geschreven in den Hage den
 16 April 1672.

^t Op schrift was:

Eerentfeste, Wijze, Voorzienige,
 Discrete, onze Lieve Getrouwe,
 den Officier, Burgetmeesteren en
 Regeerders der Stadt Amsterdam.

Ter Ordonnantie van de Staten,

SIMON van BEAUMONT.

De eerste byandtschap tuffchen het Franfe en Staten volk der Vereenighde Nederlanden is voorgeballen op den 25 April 1672. als wanneer daaghs te voren / des morgens byegh uyt Rijnberk zijn gecommandeert en getrokken / van pder Compagnie Doetvolk / 5 Man / verdeelt in 2 Brigades / d'een onder Capiteyn Kau, en d'ander onder Capiteyn Sloop, met 3 Compagnien Cuypers; deze trokken tot op de Beunegarder Heyde, aldaar bonden zy de gecommandeerde Troupen uyt Wezel en Burik, en koets daar aan / quamen noch by haar / die van Orfoy, Meurs, Nimwegen, en Aernhem. Na dat de Oversten en Officers, omtrent anderh alf uue met malkanderen hadden gefproken / marcheerden zy gezamentlijk voort / sterck zijnde 1800 Cuypers / en 600 te voet / onder 't eommando van den Prins van Nassau, na de Franfen toe / maar bondender / op dien dagh gene / alzo zy / op 't waarschouwen van zcker Heer, te rugh getrokken waren; den geheelen nacht marcheerden zy al voort / en quamen met den dageraat aan een kleyn Schansjen / by de Franfen, op een passagie / aldaar gemaakt: Hier op dede het Doetvolk een aanbat / en bindende niet veel tegenweert / klommen ober de Voortweeringen daar binnen / en bonden eenige wepnige Franfen daar in / plonderden alles wat daar was / openden de Slaghboom / daar de Cuypers / en de rest van 't Doetvolk / dooz marcheerden / bindende doen een partp Franfe Cuypers / die op de vlucht / en twee daar van doodt geflagen zijn; van de Nederlanders wierdt een Paerdt geschoten. Al voort trekkende / quamen zy aan 't Huys te Kempen, een sterck Slot, dat zich voort op gaf. Hier binnen waren 12 Franfe Soldaten / die zy gebangen namen / maar de Juffrouw met haar Volk trok in alle veplichheyt daar uyt. Hier van daan quamen zy voort een kleyn Stedeken / genaamt Hulst, den Keurvorst van Keulen toebehoorende; / hier bonden zy de Poozten gefloten / en seelden haar in oordze om daar op te stormen / doch die van binnen dit ziende / maakten de Poozten open / lieten haar in komen / en koften de gedreppghde plondering / voort wepnigh gelt / af. Terwijl was eenigh Frans Krijghsvolk te zamen gerukt / die haar in een dikke Bosfchagie hadden gelegert / daar het Staten Volk voort by trok / en de zelve gewaar wierdt / en met alle geweldt daar op wilden in vallen; maar de Oversten (duchtende / dat het Volk / van nacht en dagh te marcheeren / te zeer vermoept mocht zijn) wilden het niet toestaan; albus zijn zy des avonts wederom binnen Rijnberk gekomen / van waar pder des volgenden morgens / wederom naar zijn Guarnizoen vertrokken is.

Het Leger van den Koning van Frankrijk nu voort het grootste en meeste gedeelte / al na het Land van Luyk en Keulen af gezakt zijnde / gelijkt mede het zwaare Geshut en voortd Krijghstuygh / als ook de mondt-kost en paerdevoeder / de Tribieren de Moesel en Rijn, tot Nuys in 't Keulse Land, en d'andere Magassijnen geboert waren / oordeelde men dat het gras (nu alle dagen aangroepende) overbloedigh genoegh was / om voort de Paerden / gedurende den doortocht / te konnen bestaan; zoo heeft den Koning de administratie der Rijks-zaken aan de Koninginne over gegeven / om alles te verhandlen / doch met advijs van een Raadt / bestaande in de Ministers, Monsieur d'Aligre, Zegel-

gelbewaarder, Villeroy, Le Tellier, en Colbert, en is den 27 April 1672. van St. Germain vertrokken / met een aanzienlijk Leger / en een menigte van Hof-gebolgh; eenige dagen te booren / was Parijs in reppen en roeren / kriocelende van Menschen / Paerden / Muyt-ezels / Wagens / etc. langs de straten / alle bezigh met het verboeren van den train / en bagagie / 300 boozden Koning als d'andere Oversten: Onder dezelve waren by de 80 Karren / geladen met geldt / daar booz de paerden genoegh aan te trekken viel / deze wierden van des Konings eppen troupes / en lichte paerden begeleedt. Den Koning sloop den eersten nacht te Nanteuil, trok van daar op Soifons, Laon, Rocroy, en quam den 5 May te Charleroy; Des Konings Broeder / Monsieur, den Hartogh van Orlens, met veele Grooten volgden zijn Majesteyt des anderen daaghs / en quamen gelijk met hem aldaar. Den Prince van Condé vertrok mede den zelven dagh / maar scheidde onderwegen van den Koning, en ging over La Ferte, en Rheims, en quam den 30 April te Sedan, om met de daar / en daar omtrent leggende troupes naar 't Landt van Luyc te gaan. Den Engelschen Hartogh van Monmout vertrok kortz hier aan naar Lusarche, om zijn Regiment Engelse, van daar / na des Konings Leger te geleeden / doch het is daar na / in garnisoen / binnen de Stadt Duynkerken gezonden.

Den Koning had onderwegen een Reveüe van alle zijne byhebbende volkeren laten doen / en bevindende / dat hy een groote menigte van Hof- en nasleep by zich hadde / van welke hy geen dienst / maar grooten ondienst had te verwachten / en dat booznamentlijk in 't op-eeten van de mond-tkosten / als 't Leger komen mocht op zommige plaatsen / daar de zelve schaars waren / dede eenige duyzenden / van Lakeyen, Wijven, Leger-trossen, Hoeren en Jongens uyt monstieren / en de zelve met een groot deel Koetsiers, Voerluy, Paerden, Koetzen, Karren en Wagens, te rugge vertrekken / welk omuut gespuys den Leger-train niet weynigh verminderde / en ook verlichte. Den Koning bleef eenige / doch weynigh dagen / met zijne Troupen tot Charleroy rusten.

In de Vereende Nederlanden wende men alles aan / zoo te Water als te Lande / 't geen men oordeelde / eenighzins / tot tegenweer / zou konnen dienstigh zijn. Men had vier Opanden / als Vrankrijk, Engelaat, Keulen en Munster op den hals; van de twee eerste / als de grootste en sterkste / zoo te Land / als te Water / was men / dooz hare Oorloghs Declaratie / genoegzaam ontzeyt. Den Keulsen Keurvorst, zoo zommige meymden / zoude noch / als 't mogelijk was / de Neutraliteyt, met de Nederlanden zoeken te onderhouden / hoewel de zelve / nu als tegens zijn booznemen / van de Franse misleedt / en overbeert was; dat hy ook den Rijnsstroom zou trachten open te houden / en alles / na gewoonte / uyt Duytslandt, dooz de zelve te laten af komen / om de Duytse Vorsten niet te beledigen / en den Keyzer geen oorzaak te geven / om hem te beschuldigen / dat hy onrust in 't Rijk mocht hebben gebzacht / doch dezen Onnozelen, dooz de Franse beloften en vleperten betovert / en haar voet in zijne Landen vast gezet hebbende / wierdt wel haast van hun de Wetten gesieft. Op de Bisschop van Munster vielen noch veel gedachten / van dat hy in 't Duytse Rijk, noch aan den Keyzer, (wiens Onderdaan hy was / en de zelve

ook in den laatsten Oorlogh tegen de Turken gedient had) geen oorloghs-rampen zou berwekken/ te meer /om dat men niet konde vernemen/ dat'er eenige Franse volkeren in zijn dienst over quamen/ en dat hy zich booz den Keyzer, en dat Rijk , al heymelijck wapende : doch 't was booz Frankrijk , als 't gevolgh zal wpt wijzen.

De Vereende Nederlanden hadden niemandt daar zy zich vast op konden vertrouwen/ als op die van Spanjen , die eventwel niet offensief, maar auxiliair, of behulpzaam/ haar wilden by staan/ dat zy ook getrouwelijck met'er daadt hebben betoont / hoewel by veel / in 't eerste daar aan getwijffelt wierdt.

Den Heer van Amerongen , als Afgezant van den Vereenighden Staat , nu eenigen tijdt met den Keurvorst van Brandenburgh gehandelt hebbende / sloot op den 6 Mey 1672. het volgende

T R A C T A A T

Van Assistentie, en mutuelle Defensie, tusschen den Doorluchtighsten Vorst, en Heer, Heer Fredrik Wilhem, Markgraaf tot Brandenburgh, des Heyligen Roomschen Rijcx Aerts-Cammerer, en Cheurvorst (tot tit.) ter eenre. En de Hoogh. Mog. Heeren Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden ter andere zijde.

N Ademaal den Doorluchtighsten Vorst, en Heer, Heer Fredrik Wilhem, Markgraaf tot Brandenburgh, des Heyligen Roomschen Rijcks Aerts-Cammerer, en Cheurvorst (tot titulus) ter eenre. En de Hoog. Mog. Heeren Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden, ter anderen zijde, goet gevonden hebben, dat ten aanzien van de tegenwoordige gevaarlijke conjuncture, een Tractaat van Assistentie, en mutuelle Defensie zal werden opgereckt: Zo zijn beyde daar toe ten wederzijds Gevolmachtighde, namentlijk, van zijn Cheurvorstel. Doorl. tot Brandenburgh, den Hooghwaerdigen, Welgebooren Heer Otto, Vryheer van Swerin, Heer tot Altdanbergh, Zochan, en Wildenhofen, &c. Erf-Cammerer van Cheur- en Mark-Brandenburgh, en Dom-Prost van de Stifs-Kerk tot Brandenburgh, Over-President, Geheym- en Leen-Raad van zijn Cheurvorstel. Doorl. van Brandenburgh, &c. Als mede den Hoogh-Edelgebooren Heere Lorentz Christoffer van Sommitz, Erf-Heer tot Grumbsdorf, Drenau, en Gerbero, Erf-Cammerer des Hartogkdoms Hinter, Pommern, &c. En den Wel-Edelen, en Hooghgeleerden Heer Frantz Memders, Hof- en Krijghs-Raad van zijne Cheurvorstel. Doorl. van Brandenburgh. En van de zijde van de Hoogh. Mog. Heeren Staten Generaal den Welgebooren Heere Godert Adriaan, Baron van Rheede, Vryheer van Ameronge, Ginkel, en Belt, &c. wegens de Ridder-schap des Landts van Uytrecht, ordinavis Gedeputeerde ter Vergaderinge van de Hoogh. Mog. Heeren Staten Generaal, op Ratificatie, en Approbatie van beyderzijds Principa'en, de navolgende Artijkelens beraamt, en geslooten worden.

1. **A**nvankelijk belooft Hooghemelte zijn Cheurvorstel. Doorl. dat dezelve in confideratie van de algemeene zeekerheyt, en tot affistentie, en defenfie van haar Hoogh. Mog. zo wanneer dezelve in de Vereenighde Nederlanden, of aangrenzende Plaatzten, door yemandt vyandelijk zou werden aangetaft, een Armé van 20000 Man met den eerften, en binnen den tijd onder bencemt vergaderen, en op de been zal brengen, met dien verftande, dat van de voorfz. 20000 Man 3000 te voet, en 600 te paert des noodts zijnde, op 't believen, en goetvinden van zijn Cheurvorftelijke Doorl. zullen blijven ftaan in, en aan zijne Weftphaalſche Veftingen, tot verzeekerheyt, en afbreuk van de vyanden, om dezelve Veftinge daar mede te blijven bezet, of wel na gelegentheyt, volgens Krijghs gebruyk, in 't geheel, of ten deele in 't veldt te ageeren.

2. Om deze Armé te formeeren, zo geyen haar Hoogh. Mog. de helft der wergelderen, en zijne Cheurvorftel. Doorl. de weder helfte na proportie, van 't welke zijne Cheurvorftel. Doorl. op zijne kosten werven 4000 te Paert, en 6000 te voet, en tot kosten van haar Hoogh. Mog. mede 4000 te Paert, en 6000 te voet, zullende daar onder mede begrepen zijn de noodige Dragonders, en drie van dien tegens twee te paert, en een man te voet geproportioneert, en gefelt werden.

3. Op 't boven-gespecificeerde aantal om te werven, geven hare Hoogh. Mog. op yegelijk man te paert 40 Rijksdaalders, en op yder man te voet 10 Rijksdaalders, komt voor de helft van het gantſche Corps de ſomme van 200 en 20000 Rijksdaalders.

4. Haar Hoogh. Mog. zullen alle deze wergelderen terftondt by 't voltrekken van dit Traftaat betalen in Hamborgh, of tot Bremen, waar tegens zijn Cheurvorftel. Doorl. zich verplicht, binnen den tijd van 2 maanden van date der ontfange wergelderen met de voorfz. Armé van 20000 man na proportie als boven te zullen gereet zijn, en dezelve effctueel tot beyderzijds defenfie, zeekerheyt, en welvaren te laten fiteeren, marcheren, en ageeren.

5. Tot onderhoudinge zullen haar Hoogh. Mog. mede betalen de helft, en zijn Cheurvorftel. Doorl. de verdere helft, zulks en in dien voegen dat de Cavallerye op 16 Regimenten, en yegelijk Regiment ten minften op 500 man in 6 Compagnien, maar de Infantrye op 12 Regimenten, yegelijk Regiment op een 1000 man, in 10 Compagnien geformeert, en op yegelijk Regiment te peert op de Prime Plane, of Officiers by de Compagnien en gemeene, eene ſomme van 4000 zeven hondert en 67 Rijksdaalders 30 ſtuyvers Hollandts, en op yegelijk Regiment te voet 4000 een hondert en 4 Rijksdaalders 4 ſtuyvers Hollandts, daar en boven op yegelijk Regiment-ftaf voor zo veel van dezelve zullen werden goet gedaan 200 en 10 Rijksdaalders betaalt, en ter maant yegelijk gerekent op 30 dagen, of 12 maanden in 't jaar genomen, promptelijk voldaan zullen werden.

6. Daar en boven zal maantelijk by haar Hoogh. Mog. tot den generalen Staf, mitfgaders tot onderhoudt der Artillerye bedienende, en voorzorge voor de paerden daar toe noodigh, als mede tot alderhande dagelijks voorvallende uitgaven tot munitie ſchantzen, gereetschap, geweer, lintrey, kondſchappen, uytzendingen, en diergelijke onvermijdelijke nootzakelijkheden, *ad caſſam* werden betaalt, een ſomme van 14000 acht hondert, en 41 Rijksdaalders.

7. Zijne Cheurvorftel. Doorl. zal nochtans vry ſtaan dezelve na zijn believen, en goet vinden, zo als het dezelve, volgens Krijghs gebruyk, en tot verrichtinge der voorvallende operatie ten beſten zal indiceeren, om de Regimenten, en Compagnien te mogen verſterken, of verſtrakken, alleenlijk dat het Corpus daar door niet en werde vermindert, maar ten allen tijden blijve beſtaan op 20000 man, en Comlattanten.

8. d'Artillerye bedienten, en 't gene daar toe van noode is, aan ſtukken, Amonitie,

Wagens, Karren, Paerden, als anders, zal zijn Cheurvorftel. Doorl. altemaal op zijne kosten verſchaffen, en ſtellen, zullen alzulke Artillerie beſtaan in 50 Stukken, met, en beneffens al't geene aan Koegels, Amontie, item, Officieren, en Artillerie bedienten daar toe van nooden is.

9. De onderhoudinge van de Armé, en Subſidien dewelke haar Hoog. Mog. invoegen voorſz. daar toe maantlijk moeten betalen, zullen haren aanvank nemen van dagh, en datum, op dewelke aan zijn Cheurvorftel. Doorl. de werſgelderden effectivelijk zullen werden uytgekeert, zo nochtans dat haar Hoogh. Mog. op de eerste loopende maant, niet meer als de helft, maar in de andere maant zal haar geheel contingent der ſubſidien, en maantlijk onderhoudinge voor zo veel daar in haar Hoogh. Mog. na proportie als vooren is competenteerde moeten werden betaalt.

10. Daar en tegen zal zich zijn Cheurvorftel. Doorl. verobligeeren na verloop van alzulke 2 maanden na dato der ontfangen werſgelderden, om die Armé van 20000 man compleet te leveren, en tot ſecuriteyt van beyde deelen, zo als het de conjuncture van tijden des Krijghs ſayſoen, en andere circumſtantie zullen vereyſchen, en aan kant geven vyandtlijk te ageeren.

11. Dan zal haar Hoogh. Mog. na verloop van alzulke 2 maanden, vry ſtaan d'Armé ten deele, of in 't geheel, wanneer, en zo menighmaal het zal believen door haar daar toe geſtelde Commiſſariffen, met, en beneffens de Commiſſariffen by zijn Cheurvorftel. Doorl. daar toe te ordonneeren te laten monſteren, en viſteeren, en zal ook by haar Hoogh. Mog. van de voorſz. ſubſidien na proportie zo veel minder betaalt werden, als by de ſucceſſive monſteringe minder getal van Paerden, en Voetknechten, of Dragonders bevonden zoude mogen werden.

12. Haar Hoog. Mog. zullen de Penningen gerequireert tot het voorſz. onderhoud ten aanvank van yder maant, promptelijk en in baren gelde binnen Hamburgh of Bremen voornoemt doen betalen in handen van de gene die daar toe van wegen zijne Cheurvorftel. Doorl. zal wezen geauthoriſeert, de welke dan voorts de particuliere betalinge zal nemen; en neemt mits dezen tot deſzelfs laſte.

13. En werdt daar beneven ook van nu af vaſtgeſtelt, dat de voorſz. Armé by proviſie zal werden onderhouden, en by een blijven, voor den tijdt van 4 loopende maanden, ſchoon genomen haar Hoog. Mog. in de voorſz. tijdt te Lande niet zoude mogen worden geattaqueert, en dat dien volgende de voorſz. uyt geloofde ſubſidien ofte penningen van onderhoudt, ook voor den ſelven tijdt zullen moeten vaſt ſtaan, tot welken preſtatie haar Hoog. Mog. haar dan by deze obligere, en zo wanneer binnen den voorſz. tijdt van 4 maanden, de ruſt en vrientſchap albereyds zoude mogen wezen herſtelt, zo zullen echter de voorſz. ſubſidien voor alle maanden vaſt ſtaan. Maar by aldien naar omloop van 3 maanden, en zulks in den laaſten vierden maant de voorſz. ruſt en vrientſchap albereyds mochten werden herſtelt, belove haar Hoog. Mog. noch een maant en over zulks 5 maanden zolts te betalen.

14. De voorſz. ſubſidien zullen alzo van 4 maanden tot 4 maanden continueren, zo lange den Oorlogh zal komen te duuren, in voegen dat door de genade van Godt Almachtigh de Vrede in de 1, 2, of 3 van yder van de voorſz. 4 maanden wederom getroffen werdende, haar Hoog. Mog. niet te min voor de betalinge van de voorſz. 4 volle maanden ſubſidien zullen moeten vaſt ſtaan, en die aan zijne Cheurvorftel, Doorl. doen betalen, en by aldien zodanige Vrede in de voorſz. vierde, of laaſte maant zoude kunnen werden verkregeen en geratiſiceert, zulks dat de voorſz. Armé zoude kunnen werden gereduceert en afgedant, zullen haar Hoog. Mog. in zodanigen cas, des niet tegenſtaande noch een geheele maant ſubſidien aan zijn Cheurvorftel. Doorl. om de Volkeren volkomentlijk wederom af te voeren en te licentieren, betalen.

15. Zijne Cheurvorftel. Doorl. zal van zijne Volkeren albereyds op de been hebbende, zo veele Troupen en Soldaten als immer mogelijk, naar dezelfs Westphaalfche Landen doen marcheren en inquantieren, waar heenen ook de nieuwe gewervenen, en de gantsche Armé vervolgens en naar verloop der 2 maanden, van dato der betaalten werfgelderen, met en beneffens de Artillerie zal gaan, en tot de actie tegen de vyanden en haar adherenten paraat gehouden werden.

16. Wanneer d'Armé vaerdigh en op de been zal zijn gebracht, als dan zullen alle hooge en mindere Officiers, beneffens de Soldatesque en te peerde en te voete van zijn Cheurvorftel. Doorl. een Eedts plicht werden genomen, en zweere dat zy zijne Cheurvorftel. Doorl. houw, getrouw en gehoorzaam zullen wezen, in 't geen daar toe zy zoude mogen werden geordonneert en gecommandeert goetwilligh en geerne, ook ongeweygert verrichten, onder deze verklaringe nochtans in cas zich mochte begeven, dat de voorfz. Troupes, in 't geheel, of ten deel, in 't gebiedt van haar Hoog. Mog. of op de andere grondt en bodem mochte werden gebracht om aldaar te ageren, of eenige dienften te doen, als dan zullen ook alle voorgemelte hooge en mindere Officiers, en Soldaten gehouden zijn, om den zelve Eedt te doen aan haar Hoog. Mog. en aan de Commissarissen, de welke zy daar toe zullen aanstellen, ook daar aan verbonden blijven, zo lange zy op het territoir van haar Hoog. Mog. zijn, geemployeert werden: Edoch reservaren haar als dan de Cheurvorftel. Doorl. hooge Officiers de volle Jurisdictie en Krijghs discipline over hare onder hebbende Regimenten, zonder eenige indracht ofte verminderinge, gelijk dan ook ter contrarie in cas goet gevonden mochte werden, dat haar Hoog. Mog. eenige van hare Volkeren deden oonjungeeren met d'Armé ofte Troupes van zijne Cheurvorftel. Doorl. en dat met deze geconjungeerde Volkeren, op zijne Cheurvorftel. Doorl. territoir moeste werden geageert, dat als dan zulke Statifche Volkeren, om den zelve Eedt aan zijn Cheurvorftel. Doorl. of aan dezelfs Gevolmachtighden te presenteren, en den zelve naar te komen, verobligeert zijn.

17. Het opper commando over d'Armé, is en blijft by zijne Cheurvorftel. Doorl. en zal de zelve zulks ten allen tijden, in cas hy door zwakheyd, of door Godes geweld daar aan niet en mochte werde verhindert, in eygener hooger Perfoon respicieren; de zelve heeft ook beloofd en toegezeydt, gelijk hy beoofft en toezeydt in krachte dezses, dat hy alle deze Volkeren, zo lange dezelve in conformité van dit Traetaat van Assistentie zullen ageeren en by een blijven, precife en met ernst daar toe aanhouden, en bewijzen, dat zy by alle voorvallende occasie, zich zonder onderscheyt, zo ten besten dienste en securityt van haar Hoog. Mog. als van zijne Cheurvorftel. Doorl. zullen laten gebruyken.

18. En gelijk het zijne Cheurvorftel. Doorl. verstaat, om aan een capabel en gequalificeert Perfoon het Generaalat van deze Armé op te dragen, zo zal de zelve de welke zijne Cheurvorftel. Doorl. daar toe komt op te stellen, schuldigh en gehouden zijn volgens en in conformité van een renverfaal by hem ondergeschreven en gezegelt, haar Hoog. Mog. te beloven en te verzekeren dat hy alle de Articulen en pointen van dit Traetaat neerstelijc zal achtervolgen, en naar den inhoudt van dien hem precife gedragen.

19. Hoe en op wat wijze de Krijghs operatien ten gemeenen besten van beyde deelen zullen werden aangevangen en voortgezet, zulks zal t'elkens tusfchen zijne Cheurvorftel. Doorl. en haar Hoog. Mog. gevolmachtighde niet advis van den Heere Prince van Oranje als by haar Hoog. Mog. aangestelt als Capiteyn Generaal voor de aanstaande Expeditie als zijne Hoogheyd present is, werden overleyt en beraatslaaght, en zulks over deze conditie, dat zo wanneer deze Armé tot defentie van Landen en Steden, haar Hoog. Mog. toebehoorende, ofte met der zelve guarnizoen bezet zijnde, zouden moeten ageeren en geemployeert werden, dat als dan het goetvinden van haar Hoog. Mog. Gevolmachtighde

als boven in de Consultatien zal moeten prevaleren, en 't zelve werden achtervolght; maar als de voorgenome Krijghs-actie die de securiteyt en verzekeringe van zijne Cheurvorftel. Doorl. Steden en Landen mochte conferneren, in zulken gevalle zoude het advis en d'opinie van zijne Cheurvorftel. Doorl. of van deszelfs Gevolmachtighde prevaleren en ter executie werden geleght.

20. Waar by dan verder is geaccordeert en bedongen, dat schoon deze d'Armé in 't geheel ofte voor een gedeelte van dien op den grondt en bodem van haar Hoog. Mog. mochte werden gebracht, en aldaar mochte ageeren, evenwel het opper Commando en 't genee daar van zo over 't geven van 't woordt als anderzints is dependerende, aan zijne Cheurvorftel. Doorl. zal verblijven, zo en wanneer de zelve in eygen Perfoon d'Armé zoude mogen commanderen; zoude echter zijn Cheurvorftel. Doorl. in zulken gevalle het opper Commando niet zelfs exerceren, als dan verblijft het zelve met het genee daar van dependeert, aan den geenen de welke by haar Hoog. Mog. als Generaal zal werden aangeltelt, zo nochtans, dat de zelve met alzulke Commissie om haar volk te commanderen als Chef, moet wezen verzien, en dat de zelve geen geringere charge drage dan de geene die zijn Cheurvorftel. Doorl. Armé is commanderende: Gelijk wederom wanneer haar Hoog. Mog. Armé in 't geheel ofte voor een gedeelte van dien op den grondt en bodem van zijne Cheurvorftel. Doorl. mochte werden gebracht, en aldaar moeste ageeren, evenwel het opper Commando en 't genee daar van zo over 't geven van 't voorsz. als anderzints, is dependerende aan de Hooghemelte Heere Prince van Oranje, als Capiteyn Generaal zal verblijven, zo wanneer de zelve in Perfoon d'Armé zoude mogen commandeeren, zoude echter zijn Hoogheyt het opper Commando in Perfoon niet exercereen, als dan verblijft het zelve met het genee daar van dependeert aan den geenen die by zijn Cheurvorftel. Doorl. als Generaal zal wezen aangeltelt, zo nochtans dat dezelve ook met zulke commissie om zijne Cheurvorftel. Doorl. volk te commandeeren als Chef moet wezen voorzien, en dat dezelve geen geringere charge drage, dan de gene die haar Hoogh. Mog. volk is commanderende.

21. En gelijk beyderzijds Hooge Principalen, en Contrahenten by dit Tractaat geen ander oogmerk zijn hebbende, als om den zo duur-gekregen Vrede, en Rustandt in hare onderhoorige Provincien, en Landen te conserveeren, maar geenzins om yemant te beleedigen, of te offenceeren. Alzo is expreffelijk by dezen bedongen, dat deze Armé anders niet zal werden gebruykt, als in zodanige occasie, en gelegentheyt, zo wanneer yemant mochte ondernemen van deszelfs, of door zijn Adherenten, en Bontgenooten, haar Hoogh. Mog. Landen, Vestingen, en Onderdanen in de Vereenighde Nederlanden, of onder haar Hoogh. Mog. gebiedt gehoorige, of met haar Guarnifoen bezette Plaatzten, en Vestingen, met oorlogh, en dadelijkheyt aan te tasten, en vyandelijk te tracteeren, in welken gevalle zijn Cheurvorftel. Doorl. gehouden zal wezen haar Hoogh. Mog. t'harder requisitie, en vermaan met deze Armé te assisteeren tegen den Attaquant, en zijne Adherenten vyandelijk te ageeren, en alle afbreuk aan de zelve te doen.

22. Opdat ook de onkosten tot onderhoudinge der Armé, deste lichter mogen werden gevonden en opgebracht, zo zal men trachten de landen haar vyandelijk verklaart hebbende, onder contributie te stellen; welke contributie voor zo veel daar van naar afkortinge der onkosten zal komen over te schieten, zullen tot voordeel en profijt van beyde de Hooge Contrahenten, egalijk aangeleyt en verrekenet werden.

23. Wanneer de voorsz. Armé heeft begonnen effecttivelyk te ageeren, zal geen van de beyde Hooge Partyen vry staan, met den attaquant of zijn adherenten te maken enige Vrede ofte stilstandt van Wapenen, anders dan gezamentlijk en met gemeen consent en bewil-

bewilliging: Welke bewilliging geenzins van beyde Hooge Partyen zal mogen werden gedifculteert, zo wanneer een yder door het maken van Vrede kan werden herstelt, ofte geconferveert in dien stand in de welke hy voor't aangaan van Oorlogh is geweest; en by aldien tot eenige negotiatie, het zy van Vrede of Treves voor eenige Jaren zoude mogen werden getreden, dat geen van beyde de Hooge Partyen Negotiatie zal mogen beginnen, zonder participatie van de andere, en zonder aan die zelve op dien eygen tijdt, en zo spoedigh als voor hem zelfs te procureerende gerequireerde faculteyt, en zekerheyt om zijne Ministers te zenden, op die Plaatzten, alwaar getrafteert, en gehandelt zal worden: En zullen de voornoemde Hooge Partyen aan hare Ministers d'een den anderen ook successefelijk, en van tijdt tot tijdt communicatie geven van al het gene in de voorzf. Negotiatie fal komen voor te vallen. Zullen ook de voorzf. Hooge Partyen niet buyten de voorzf. Vrede, of Treves met den voornoemden Attaquant, en zijne Adherenten, zonder d'een den anderen te doen herstellen in de possessie van Steden, en Plaatzten, zo hy zulks begeert, mitfgaders't gebruyk van Rechten, en Munimiteyten, die dezelve Hooge Partyen respectivelijk behooren, en daar van zy joutiffeerden voor dato van den voorzf. Oorlogh, en zonder ook van den Attaquant, en zijne Adherenten, d'een ten aanzien van d'anderen te bedingen, dezelve Rechten, Munimiteyten, Exemptien, en Prerogativen die hy voor zich zelfs komt te bedingen, ten ware de voorzf. Hooge Partyen met den anderen anders quamen te convenieeren, en zal generalijk regard genomen werden, dat de hostilteyten zo wel tegens den een als den anderen van de Contrahenten tegelijk opgeheven werden.

24. De Generaals, Colonnellen, en Commandanten van de Armeen, en Troupen, zullen gehouden zijn allenthalven goede ordre te houden, en aan een yegelijk te laten wedervaren behoorlijke, en spoedige Justitie.

25. Zo wanneer zijne Cheurvorfel. Doorl. zich hooge voor zijn Persoon, en eenige van desselfs Steden, bezet met het Guarnisoen van haar Hoogh. Mog. zoude mogen bevinden, zo zal het dezelve vry staan, zijn Lijf-guarde te Paert van 200 Paerden, of minder, by zich te houden, en zullen zulke als dan opgeen andere Diensten, en Wachten vermogen achtginge te nemen, noch geemployeert te werden, als dat zy op zijn Cheurvorfel. Doorl. Hooge Persoon regard nemen, ook by niemant werden gecommandeert, als by zijn Cheurvorfel. Doorl. veel min iets ondernemen het welk tot prejuditie van beweevinge, en bezettinge der voorzf. Plaatzten met haar Hoogh. Mog. Guarnisoen bezet zoude kunnen strekken.

26. Ook zal zijn Cheurvorfel. Doorl. vry staan om in een van desselfs Kleeffe Steden met haar Hoogh. Mog. Guarnisoen bezet, een Magazijn op te rechten, stellende aan de zelve t'elkens de noodige Amonitie voor billike waerdye, en alzulken prijs als haar Hoogh. Mog. die zelfs inkoopten, en wilden overlaten, 't en ware dat haar Hoogh. Mog. dezelve zelfs van nooden mochte hebben.

27. Vorders zo zal tusschen de beyder hooge Contrahenten overwogen, en overleyt werden, wat als noch tot meerder, en andere middelen tot conservatie, en wederbrenging des Vredens, mitfgaders tot restabileringe van de gemeene ruste, en securiteyt door nadere verbintenisse, als anders zoude kunnen, en dienen voorgenomen te werden. En zullen haar Hoogh. Mog. voornamentlijk met de Heeren Hartogen van Brunswijk, ten minsten met haar Vorstelijke Doorluchtigheden Hartogh *George Wilhem*, en Hartogh *Rudolf Augustus*, zo veel mogelijk is tracteeeren, om dezelve mede tot het Traaet van Assistentie te brengen.

28. Alle, en yegelijke Poincten, en Artijkelen voorzf. belooven beydezijds Contrahenten oprechtelijk, en onverbrekelijk te zullen nakomen, en dezelve in allen deelen ook met trouwe, en goede geloove effectivelijk adimpleeren.

Tot meerder bevestiging, en nakominge van dien, zo zijn hier van twee alleens-luydende Instrumenten gemaakt, en door de Gevolmachtighde by beyde de Hooge Contrahenten daar toe specialijk gedeputeert, ondergeschreven, en bezegelt geworden, stellende de Ratificatie van dien binnen den tijdt van een maant a dato dezes, of wel eerder is doenlijk in behoorlijke forme worden overgelevert, en uytgewisselt.

Aldus gedaan, geaccordeert, en geslooten onder de Signaturen, en Pitsers van de respectieve Heeren Gedeputeerden in de voorsz. Procuratie vermeldt. Tot Colln aan de Spreec. den 26 April ouden, ex den 6 May nieuwen Stijl, 1672.

Otto, Vryheer van Swerin.

(LS)

Lorentz Christofferv. Sommits.

(LS)

Godert B. v. Reede, Heer tot Ameronge.

(LS)

Frantz Memders.

(LS)

Tot dit vorige Tractaat van Assistentie was / volgens den Inhoudt / niet weynigh gelt van nooden ; die van Hollandt stelden in 't werk haar schattingen van den twee hondertsten Penning / van de goederen hater Ingezetteuen / een middel / in alle Oorloghs-tijden en hoogh dringende noodt / by deze Provintie in gewoonlijk gebuyk. Die van Zeelandt stelden ordze op een ander maniere (die daar na door Hollant nietde gevolght is) en lieten uyt gaan het volgende

P L A K K A A T

Van de Ed. Mog. Heeren Staten van Zeelandt, Noopende het Heffen van een Contributie en Leeninge van Gewerkte Goudt en Silver.

DE Staten van den Lande en Graaffelijckheyt van Zeelandt. Allen den geenen die dezen zullen zien ofte hooren lezen, Saluyt. *Doen te weten.* Alzo den Staat dezêr Landen zonder eenige wetlige redenen den Oorloge werdte aangedaan door de Koningen van Vrankrijk en Groot Britannien, en dat by de zelve zeer groote en ongehoorde preparatien te Water en te Lande werden gemaakt, om deze Landen aan alle kanten aan te vallen, en daar en boven noch andere Princen te induceeren, om haar onrechtvaerdigh en bloedigh voornemen te helpen uytvoeren, en dat het dienvolgende de hooge Regeeringe incumbet, om alles op te zetten, dat tot defensie en bewaringe van Religie en Vryheyt, mitgaders tot behoudt van Lijf en Goedt, daar de voornoemde Vyanden allenthalven op toeleggen, van nooden is; Om welke onchristelijke en pernitiëuse deseynen (onder Godes genadigen zegen) tegens te gaan, en krachtelijk af te weeren, van nooden is een groote en aanzienlijke Krijghs-macht, zo te Water als te Lande, daar van de kosten, met het geene wijders daar toe werdte gerequireert, mitgaders om te voldoen andere Princen en Potentaten, die als getrouwe Vrienden en Geallieerden, dezen Staat met hare hulpe zullen assisteeren, zo hoogh en excessif zijn, dat de extraordinare middelen daar toe alrede ingewillight; In gegenen deele en konnen toe-
rekenen ;

reyken; Zo dat nootzakelijk daar toe noch vry andere contributien en schattingen zullen moeten werden uytgevonden, alzo by gebreke van de zelve die kostelijke en onwaardeerlijke panden van Religie en Vryheyt, ja Lijf en Goëdt staan verlooren te gaan, dat des te onverantwortelijker zoude zijn, om dat den goeden Godt aan de Ingezetenen als noch een overvloedigen zegen heeft overgelaten, ten eynde een yder daar van zijn portie tot behoudt van het Gemeene-Beste come te contribuieren. S O O I S T, Dat wy na lange en ernstige deliberatien, ten minsten quetsse en ongerieve van de goede Onderdanen en Ingezetenen van deze Provintie, en andere die aldaar gegoedt zijn, goëdt gevonden hebben te heffen een Contributie en Leeninge van gewerkt Goudt en Silver, en dienvolgende gelast, bevoolen en geordonneert, gelijk wy gelasten, beveelen en ordonneeren by dezen, dat alle Regenten die in den Vijf-hondertsten Penning, na de gestaahteyt van hare Goederen, binnen deze Priovintie zijn aangeslagen, niemandt uytgezondert, gehouden zullen zijn, binnen den tijdt van 14 dagen, en alle andere Ingezetenen en Onderdanen, mede niemandt uytgezondert, binnen den tijdt van 28 dagen, te reekenen van den dagh dat deze zal wezen gepubliceert, aan gewerkt Goudt of Silver, zevenmaal zo veel op te brengen, als waer op een yder van de zelve in den voornoemden Vijf-hondertsten Penning is getaxeert, ofte noch getaxeert zoude mogen werden, en dat dienvolgende yemandt in het voorsz. middel aangeslagen zijnde met 100 gulden, binnen de voorsz. distincte termijnen, 700 guldens in gewerkt Goudt of Silver, zal moeten opbrengen, de mindere en meerdere getaxeerde naar advenant, in handen van de Magistraten van de respectieve Steden, sessie hebbende in onze Vergaderinge, alwaar zy op de Quohieren van den Vijf-hondertsten Penning bekent staan, zonder het zelve met geldt te mogen redimeeren, behalven dat de geene, die zo veel gewerkt Goudt en Silver niet en zoude mogen hebben, het defect van dien, met contant geldt zal mogen suppleren, mits solemnelijk verklarende, dat hy, zijn Vrouw en Kinderen zo veel gemaakt Goudt ofte Silver niet en hebben, om dezen opgelegghden taux te konnen voldoen, en daarom genootzaakt wordt het gebrek van dien op te leggen, en te betalen met contante Penningen. Doch belangende de Uuytheemsche Persoonen, die alleen ten aanzien van hare Goederen alhier in de Provintie gelegen, in den Vijf-hondertsten Penning getaxeeert zijn, zullen deze Leeninge mogen voldoen in gemaakt Goudt ofte Silver, ofte wel geheel met contant geldt t'haarder keuse en optie.

En alzo onze intentie is de goede Ingezetenen en Onderdanen door dit middel meer te ontlasten als te belasten, Zo hebben wy goet gevonden en verstaan, in plaats dat zy van haar gemaakt Goudt en Silver niets en plegen te profiteeren, en dat het in effect was een doodt Capitaal zonder winste, aan en tot profijte van alle de geene die deze Contributie en Leeningen moeten opbrengen, en vervolgens zullen hebben voldaan, te doen depefcheren onlosbare Rente-Brieven, met genut van twee ten hondert jaarlijks by provisie, te reekenen van den dagh van de overbrenginge van het Goudt en Silver, of voldoeninge in gelde, en naar advenant een yder volgens zijne taxatie zal hebben gegeven; En zo wanneer den Staat, door Godes genadigen zegen wederom zal wezen gebracht in Vrede, en daar van 6 jaren hebben gejoufficeert, te reekenen van den dagh dat den Vrede zal wezen geslooten, dat als dan van de voorsz. Rente-Brieven jaarlijks zal werden betaalt en geprofiteert vier ten hondert; Zullende voorts alle het Goudt binnen deze Provintie gewerkt, werden aangenomen tot 36 guldens de Onçe, het Silver verguldt van de groote Keure, tot 3 gulden en 3 stuyvers, het bloot Silver tot 2 gulden 14 stuyvers, en het Silver van de kleyne Keure tot 2 gulden 10 stuyvers, en voorts het Goudt en Silver buyten deze Provintie gewerkt, naar zijn intrinsicque valeur en waerde; En alzo in deze conjuncture des tijds de penningen, die hier van zullen prevenieren, promptelijk van nooden zijn;

Zo hebben de refpectieve Steden folemnelijk beloof en aangenomen den taux daar op yder van de zelve in den Vijf-hondertften Penning jegenwoordigh is aangeflagen , navolgende deze Refolutie binnen een tijdt van 40 dagen , zeven-maal , glat en zuiver ten Comptoire Generaal op te brengen , zonder eenige ditractie , uytftel ofte retardement , waar toe en tot getrouwe nakominge van het zelve de refpectieve Steden , doer de Heeren hare Gedeputeerden in onze Vergaderinge hebben verklaart , haar specialijken aan ons te verbinden , zonder eenige exceptie , uytvlucht ofte reserve ; Die wy ook vervolgens hebben geauthorifeert en machtigh gemaakt , zo als wy de voorfz. Steden authorifeeren en machtigh maken by dezen , om alle Perfoonen in den Vijf-hondertften Penning , op hare refpectieve Quohieren getaxeert , zonder eenige conniventie of ooghluykinge tot nakominge dezès te houden , en trage ofte onwillige daar toe by parate executie van hare Perfoonen ofte Goederen te dwingen.

En op dat niemandt hier van eenige ignorantie en komen te pretendeeren , zo zal deze alomme werden gepubliceert en geaffigeert , daar men gewoon is publicatie en affixie te doen.

Aldus gedaan , en gearrefteert ter Vergaderinge van de Heeren Staten van Zeelandt , in het Hof aldaar tot Middelburgh , den 29 April , 1672. Onderfomdt , Ter Ordonnantie van hare Edele Mogentheden.

Getceekent ,

Justus de Huybert.

De Algemeene Staten der Vereende Nederlanden , om de Dpanden alle mogelijke afbreuk te doen / en den toevoer van alderley Oorloghs-tuygh / zoo beekdoenlijk / te beletten / deden uytgaan en afkondigen de volgende Waarfchouwinge :

DE Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden. Allen den geenen die dezen zullen zien , of hooren lezen , Salut. *Doen te weten :* Alzo de Koningen van Vrankrijk , en van Groot Britannien , goet gevonden hebben tegens alle rechten , en zonder eenige redenen , Ons den Oorlogh te declareeren , en aan te doen , en Wy mits dien geneceffiteert zijnde , om Ons te ftellen in poftuur van noodige tegenftant , mitfgaders om de hoogft-gemelte Koningen te benemen , en te verhindren de commoditeyten , en behoeften , daar mede dezelve den Staat dezer Landen , en de goede Ingezetenen van dien , vorder afbreuk zouden kunnen doen ; Hebben Wy by Onzen Plak-kate gearrefteert den 14 dezès , onder anderen verboden den uytvoer van alle Waren , Goederen , en Koopmanschappen , zonder onderfcheyt , na eenige Landen , onder de gehoorzaamheyt van de meer-hoogft-gemelte Koningen van Vrankrijk , en Groot Britannien : En alzo eenige baatzoekende menfchen zouden mogen onderftaan eenige Waren van Contrebande , Munitie van Oorlogh , of eenige Materialen , dienende tot den Oorlogh , of uytruffinge van Schepen , mitfgaders ook Vivres , en Ectwaren , uyt deze Landen te voeren na Neutrale Landen , en van daar verder te transporteeren onder het gebiedt van de meer-hoogft-gemelte Koningen , en dat het zelve ftrekken zoude tot grooten ondienft , en verzwakkinge van dezen Staat , en daar tegens tot verfterkinge , en encouragement van Onze Vyanden , 't welk alzo niet behoort. **S O O I S T ;** Dat Wy daar tegens willende voorzien , wel expreffelijk , en fcherpelijk hebben verboden , en geinter-

geinterdicceert, gelijk Wy wel expreffelijk, en fcherpelijk verbieden, en interdicceeren by dezen, dat niemant van de Koopluyden, Schipperen, Kar- en Voerluyden, en andere Onderdaanen, en Ingezetenen der voorsz. Vereenighde Nederlanden, en het reffort van dien, of anderen dezelve frequenteerende, daar uyt, werwaarts het ook zoude mogen wezen, en zullen mogen transporteeren. 't zy te Water, of te Lande, eenigerhande Waren van Contrebande, en namentlijk geene Munitie van Oorlogh, of eenige Materialen, dienende tot den Oorlogh, of uytruffinge van Schepen, hoe die genaamt, en van wat zoorte, qualiteyt, conditie, of nature die ook zoude mogen zijn, geenige van de zelve uytzondert, mitsgaders geen Vivres, of Eetwaren, buyten Onzen expreffen confente, op de verbeurte van alle de zelve, en daar en boven op arbitrale correctie, na gelegentheyt, en exigentie van zaken, alles by provisie, en tot Onze nadere ordre; En ten eynde niemant hier van eenige ignorantie en pretendeere: Ontbieden, en verzoeken Wy de Heeren Staten, Gecommitteerde Raden, en Gedeputeerde Staten van de Provincien respective van Gelderland, en 't Graaffchap Zutphen, Hollandt, en West-Vrielandt, Zeelandt Uytrecht, Vrielandt, Over-Yffel, mitsgaders Stadt Groeningen, en Omme-landen, en allen anderen Justicierien, en Officierien van de zelve, dat zy deze Onzen Plakkate van ftonden aan alomme doen verkondigen, publiceeren, en affigeeren, in allen plaatzen daar zulks noodigh wezen zal, en men gewoon is zodanige Publicatie, en affixie te doen. Lasten, en beveelen voorts de Raden ter Admiraliteyt, den Advocaten Fiskaals, mitsgaders Admiraaals, Vice-Admiraaals, Capiteynen, Officierien, en Bevelhebberen, als mede de Commiffariffen, en Commiffen ter Recherche, zo in de Zeegaten, als elders, dezen Onzen Plakkate te achtervolgen, en doen achtervolgen, procedeerende, en doende procedeeeren tegens de Contraventeurs van dien, zonder ooghluykinge, faveur, diffimulatie, of verdragh, want Wy zulks alzo ten dienfte van den Lande bevonden hebben noodigh te zijn.

Aldus gedaan, en gearresteert ter Vergaderinge van de hooghgemelde Heeren Staten Generaal. In den Hage, op den 13 May, 1672. Was gearapheert, J. v. Bourricius, vt. Onderfoudt, Ter Ordonnantie van dezelve. Geteekent Gasp. Fagel. Zijnde op 't spatium gedrukt het Cachet van haar Hoogh. Mog. op een Roodens Ouwel, overdekt met een Papieren Ruyte.

Deel Nederlandtse, Engelfe, en Schotse Koopluyden en Schippers bonden hun dapper berzet / dooz dien zy / zonder vermoeden van den Oorlogh / booz des zels Declaratie, waren uyt gebaren / en hare Schepen en Goederen in weder-zijds Havenen en Landen nu wierden aangehouden / en gearresteert. Hier over verzochten zy / dat men in p'actijk wilde stellen het 32 Artikel, van het Vrede-Traaact, gesloten tot Breda, op den 31 July 1667. luydende aldus:

Inhoudt van het 32 Artikel van de Vrede, gemaakt te Breda.

I Tem, 'tis overgekomen, dat, of t'eeniger tijde quame te gebeuren, 't gene Godt Almachtigh genadelijk verhoede, dat de alreeds vereffende geschillen, tusschen den gemelten Heere Koning, en de gemelte Heeren Staten Generaal, wederom quamen op te staan, en tot een openbare Oorlogh uyt te berften, dat de Schepen, Koopmanschappen, en alderhande roerlijke goederen, van d'een

of d'ander zijde , de welke in de Havenen , en in het gebiedt van de Tegenpartye , wederzijdts zullen worden bevonden te zijn , geenzins geconfisqueert , ofte eeniger maten , geincommodeert zullen werden ; maar zal aan de Onderdanen en Inwoonderen van d'eene en d'andere zijde , den tijd van zes volle Maanden werden vergunt , binnen de welke zy de voorzeyde goederen , en generalijk alle hunne effecten , werwaarts het hun zal believen , zullen mogen transporteren .

Hier op dan gelet / en in 's Gravenhage gehandelt zijnde / is daar op gevolgt een Resolutie / volgens het volgende

E X T R A C T ,

**Uyt het Register der Resolutien van de Hoog. Mog. Heeren
Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden.**

Sabbathi , den 14 May , 1672.

IS gehoorst het Rapport van de Heeren van *Ommeren* , en andere haar Hoog. Mog. Gedeputeerden , tot de zaken van de Zee , hebbende in gevolge , en tot voldoeninge van der zelve Resolutie Commissoriaal van den 14 dezis , gevisiteert , en ge-examineert de Requette van *Andries Russel* , en *Jacob Gordon* , beyde Schotse Koopluyden , houdende dat zy Supplianten in twee Fluyschepen , het eene genaamt *Anna Margarieta* , Schipper *Edward Hage* , en het andere *S. Jan* , Schipper *Joris Weghtman* , hebbende doen laden verscheyde Koopmanschappen , gedestineert naar Schotlandt , het ongeluk hebben gehad , dat de voorz. Schepen , en ingeladen Goederen op den 25 van de voorleden Maant , by een Jacht van het Collegie te Admiraliteyt op de Maze , wacht houdende beneden den *Briele* , zijn opgehouden , en vervolgens wederom opgezonden na Rotterdam , alwaar de voorz. Schepen en Goederen als noch blijven gefaiseert . En of wel hun Supplianten niet onbekent is , dat de voorz. Schepen , en ingeladen Goederen , door ordre van haar Hoog. Mog. alhier worden aangehouden , op de ingekomene zekere tijdiage , dat de Schepen , en Goederen van de Ingezetenen van dezen Staat , door last van den Koning van Groof Brittannien , vyandlijk worden aangetast , opgehouden , en aldaar gedetineert , nademaal niet te min het 32 Artikel van het Tractaat tusschen den Hooghtgedachten Koning , en dezen Staat gemaakt , mede brengt , Dat in cas van rupture , der wederzijdts Ingezetenen Schepen , en Goederen , onder het gebiedt van d'eene Partye gevonden werdende , binnen den tijd van 6 Maanden naar den uytgeborsten Oorlogh , niet kunnen worden geincommodeert : Dat zy Supplianten (die de voorz. Hostiliteyt zeer affliggeert en bedroeft) derhalven te rade geworden waren te verzoeken het effect van het voorz. Artikel van het voorz. Tractaat , en dat mitsdien haar Hoogh Mog. de voorz. haar Schepen , en Goederen zouden willen ontslaan . Waar op gedelibereert , en aan d'eene zijde in achtginge genomen zijnde , dat den Hooghtgedachten Koning van Groot Brittannien , zonder eenige voorgaande Declaratie van Oorlogh , de Schepen en Goederen , toebehoorende de goede Ingezetenen van dezen Staat , in Engelandt bevonden , directeljk tegens het voorz. 32 Artikel aangehouden , en ordre gegeven hebbende

om op te brengen die Schepen die op publicq geloof, zonder van eenige vyandtligheden kennisse te hebben, langs het hoogstgemelte Rijk waren passeerende, daar mede evidentelijk gebroken heeft het voorz. Tractaat, en dat haar Hoog. Mog. alleen met den Hoogstgedachten Koning hebbende gecontracteert, gefustineert zoude kunnen werden, dat de zelve niet gehouden zijn aan hare zijde te presteeren het Tractaat dat den Hoogstgedachten Koning van Zijne Majesteyts zijde, tot haar Hoog. Mog. groot leedtwezen, niet heeft gelieven te observeeren, maar te verbreken, en dat zulks het verzoek by de voorz. Requeste gedaan, zoude mogen werden afgeslagen.

Dan aan d'andere zijde daar tegens geconfidereert wezende, dat d'Ingezetenen, en Onderdanen van den Hoogstgedachten Koning op de publicque trouwe van haar Hoog. Mog. hier te Lande gekomen zijnde, in verwachtinge van het effect van 't voorz. 32 Artikel te zullen genieten, schoon ook de Vrede tusschen den Hoogstgedachten Koning en dezen Staat verbroken zoude mogen werden, en mitsdien by zodanige *Vredesbrake*, vry, en frank te zullen mogen vertrekken, *van die hare hoope, buyten haar toedoen, niet behooren gefrustreert te werden*: En dat haar Hoog. Mog. ontrent de executie van eene solemnelle Verbintenisse, beter zouden doen de zelve Verbintenisse exuberantelijk naar te komen, en te observeeren, dan die, op het exempel van andere, aan de voornoemde Ingezetenen, en Onderdanen infructueus te maken. Is goedt gevonden, en verstaan, dat de Heeren Staten van de respectieve Provincien zullen werden verzocht, en de Collegien ter Admiraliteyt aangeschreven *die voorzieninge te doen*, dat niet alleen de voorz. maar ook alle andere Schepen *onder 't Refort* van dezen Staat gearresteert zijnde, toebehoorende de Onderdanen, en Ingezetenen van den Hoogstgedachten Koning, met haar ingeladen Goederen, vry, en frank uyt deze Landen, nochtans alleen met haar eygen Volk, waar mede zy hier ingekomen zijn, ofte ten minsten niet anders dan met Volk van haar eygen Natie, mogen vertrekken verwaards zy te rade werden zullen, zonder eenige nieuwe Ladinge te mogen innemen.

En zal Extract van deze Resolutie gezonden worden aan den Heer Ambassadeur *Boreel*, met last, en ordre, om by den Meer-hoogstgemelten Koning van Groot Britannien, en elders aldaar ten Hove van nooden wezende op 't fundament, en de gronden van het voorz. 32 Artikel, allermeeft krachtige devoiren, en goede Officien te doen, en aan te wenden, ten eynde de Nederlandtse Schepen, en d'ingeladene Goederen in Engelandt gearresteert, en aangehouden, van gelijken mogen werden gerelaxeert, en ontlagen, ook gepermitteert vry, en frank te mogen vertrekken, en hare voorgenomene reyze voort te zetten verwaards zy te rade werden zullen: En dat hy haar Hoog. Mog. ten spoedighften zal hebben over te schrijven wat by hem hier inne zal zijn gedaan, en vericht, en of, en wat succes daar op zal wezen gevolght.

Was gearapbeert E. van Bootsma, vt. Onderstont, Accordeert met het voorz. Register, Gasf. Fagel.

Deze Resolutie wierdt tijdelijk bekent gemaakt aan den Heer Boreel, ordinaris Ambassadeur der Vereende Nederlanden, by den Koning van Groot Brittanjen, die 't zelve aan dien Koning, en zijn Ministers bekent maakte / de welcke deze zaak over gewogen hebbende / ook toe stonden / blijkende by de volgende Resolutie.

In Whitehall, den 15 May, 1672.

Present,

*Sijn Koninklijke Majesteit.**De Biffchop van Canterbury.**Lord Keeper.**Hertogh van Lauderdale.**Marquis van Worcester.**Graaf van Bridgewater.**Graaf van Effex.**Graaf van Anglesey.**Graaf van Bathe.**Graaf van Carlisle.**Graaf van Craven.**Graaf van Arlington.**Graaf van Schafisbury.**Lord Newport.**Lord Holles.**Lord Clifford.**Mr. Vice-Chamberlain.**Mr. Secretary Trevor.**Sr. John Duncombe.**Mr. Chancellor of Dutchy.**Sr. Thomas Osborne.*

Alzo Zijn Majesteit op den 17 van Maart voorleden, op het lezen in den Raadt, van zijn Declaratie van Oorlogh tegen de Staten Generaal van de Geunieerde Provincien van de Nederlanden, geboodt zijn Genade den Hertogh van Lauderdale, en den Eerwaardigen den Graaf van Arlington, principaal Secretaris van Staat, dien zelfden avondt te confereren met den Ambassadeur en Minister van de voorsz. Staten, om voor te dragen de Observantie van den 32 Artikel, beslooten in de Vrede-handeling tot Breda, aan Zijn Majesteits zijde, van het ontfiaan van de Persoonen en Goederen van alle Duytse Onderzaten, die hier gevonden ofte die op die tijdt vrywilligh waren ingekomen in Zijn Majesteits Havens, mits dat Zijn Majesteits Onderzaten gelijk voordeel mochten genieten van 't voorsz. Artikel: Welk meenighmaal vernieuwt is geweest door den Graaf van Arlington aan den voorsz. Ambassadeur. En het schijnt nu ten laetsten door een Papier van hem van $\frac{1}{4}$ dezes, dezen dagh hier voorgelezen, dat de Staten de voorsz. Propositionen toegestaan ofte geconicteert hebben, en zullen vry stellen alle Zijn Majesteits Onderdanen, met haar Schepen en Goederen, en dat zy mogen vry wederkeeren zonder eenige prohibitie, als zy het bequaam bevinden zullen.

Zijn Majesteit heeft goet gevonden te gebieden den Honorabele ofte Eerwaardige zijn principale Commissarilen van de Prijzen, hier mede te doen alle de Schepen, Goederen en Koopmanschappen, die hier aangeslagen waren, in eenige van Zijn Majesteits Havenen, voor de Declaratie van Oorlogh, ofte die vrywillighlijk waren ingekomen, vry te stellen en te ontfiaan; zy zijnde tot noch toe gebleven ongemoeyt, verwachtende wat dat de gezeyde Staten in dat stuk doen wilden. Ook dat alle Persoonen (behoorende tot de voorzeyde Schepen, die onder detentie zijn, ter oorzaak van den Oorlogh) zullen vry gestelt werden, met vermogen weder te keeren met hare Schepen en Koopmanschappen, als zy gelegentheynt zullen hebben na den inhoudt van 't voorsz. Artikel: En dat men notitie geven zal aan den Duytsen Ambassadeur, dat het alzo vryelijk mach volbracht werden van zijn Meesters, als het nu beloofd is: En Zijn Majesteits Commissarilen van wegen de Gevangenen, worden gerequireert notitie hier van te nemen, en ook te gehoorzamen.

En alzo door een ander papier van den $\frac{1}{2}$ dezer, dezen dagh ook gelezen, van de Heer

Heer *Boreel*, door ordre van de voorz. Staten Generaal van de Geunieerde Provinciën; Voorstellende het treden tot eenige conditien van accoort, rakende het wisselen van de Gevangen en in den Oorlogh aan wederzijden: Zijn Majesteyt heeft goet gedacht de consideratie van deze zaak te referereen aan zijn principale Commissarissen van de Prijzen, dat zy daar van mogen confidereeren, en aan zijn Majesteyt voordragen zodanige expedienten als zy zullen goet vinden.

Ook alle Duytsche Kooplieden, of andere, die noch in hare Perzoonen, noch hare Goederen, onder deze detentie zijn, mogen vrylijk vertrekken uyt dit Koningrijk, zo het haar goet dunkt, zonder eenige bekommeringe, of molestatie.

Edw. Walker.

Geordonneert door zijn Majesteyt in den Raadt, dat dit ten eersten gedrukt, en gepubliceert werde.

Edw. Walker.

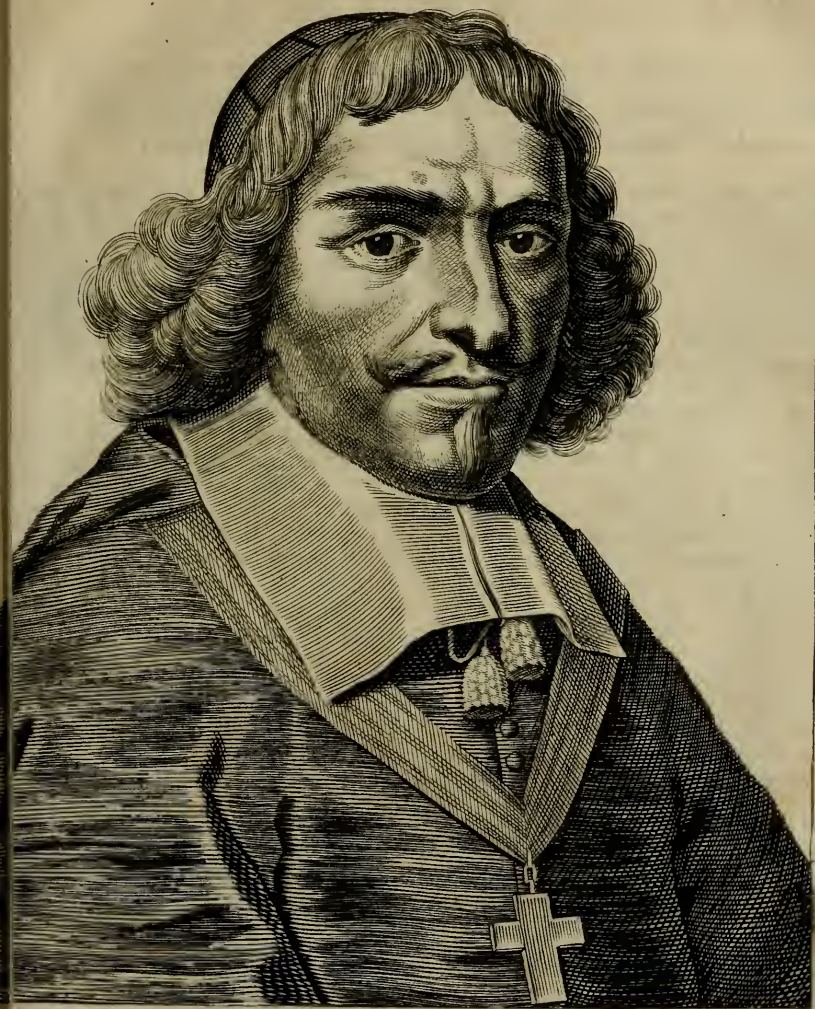
Dit Vrede-Artikel wierdt van den Koning van Engelandt boldaan / doch 't was geen wonder, want op die tijdt bondt men veel meer Engelse en Schotse Schepen en Goederen in de Havens der Vereende Nederlanden, als van deze / in die van Engelandt, &c.

Den Koning van Frankrijk zich nu van zijn onnodigen train ontlast / en te Charleroy het Leger gemonstert / en aldaar 3 of 4 dagen uytgerust hebbende / zondt den Mareschal de Turenne, op den 9 May, met 15000 Man / een groot getal Wagens / en eenigh Kanon booz uyt / naar de Cassey-straat, tusschen de Steden Luyk, en Maastricht, en volgde twee dagen daar na met het geheele groz van 't Leger / trekkende ober den Spaansen Bodem / waar op hy den 11 / 12 / en 13 May, logeerende / den 14 dito in 't Landt van Luyk gekomen is / en trok dicht boozhy Navagne; quam den 18 dito te Visé, alwaar hy hem neder sloegh / en Tongeren, een open Stecken / dede bezetten met Frans krijgshvolk: Terwijl had den Mareschal de Turenne, die de Avantgarde boerde / den 16 Mey, de Stadt Maseyk, beneden Maastricht, aan de Rivier de Maze gelegen / al berent / op greyscht / beschoten / en ingenomen / en stellende aldaar ordze / om die Stadt te versterken / en een Magazijn booz zijn Koning op te rechten / betrok wede van daar / waar op straks alles / dat in de weegh stont / dooz de Franfen wierdt neder gewozpen: Het oberweldigden van deze tont Luykse Steden / gaf genoeghzaam te kennen / hoedanigh de Neutraliteyt van den Keulsen Keurvorst, ook Prins van Luyk zijnde / zou onderhouden worden; doch hy had konnen zeggen (schoon het in der daat niet waar mocht zijn) dat dit met geweld, en tegen zijn zin, en wille, geschiedende, hy geen macht had, om 't zelve te wederstaan. Het waar mogelijst / dat het innemen en bezetten van deze en meer andere plaatzen / en volgens dien het uytropen / en uysterse bederben van zijn Landt / en Luyden / in het Keulsen en Luyker landt / dien Keurvorsts meyninge (doen hy eerst niet Frankrijk handelde) niet kon zijn geweest / want anders was hy een Landt-bederber van alle zijne Onderdanen te achten / en of hy zich zou willen ontschuldigen / dat den Franfen Koning, zoo niet met, als dan evenwel tegen zijn wil, deze Leger-tochten,

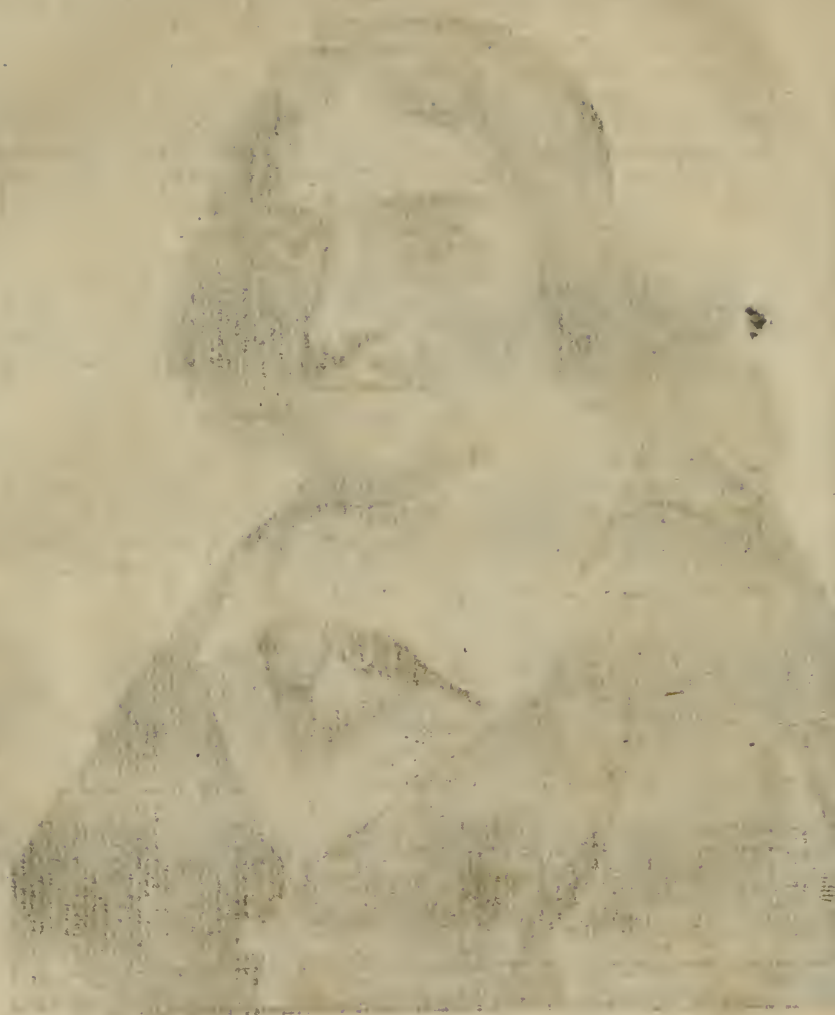
tochten, en geweldige datelijkheden zou hebben uytgevoert. Doch dit zou zijnde / had dezen Keurvorft, als een voozname lidt van 't Keyzerrijk, het zelve aan den Keyzer, en de Duytfe Vorften, aan den Rijn, ja alle zijne Nabuuren, moeten bekent maken / en hare hulp-middelen verzoeken / die geenzing (als tot haar aller behoudenis strekkende) konden / noch zouden geweygert zijn geweest. Maar hoe het was of niet / hy wierdt van de Franfen mislepd / en dien Koning was nu zijn volkomen Meester geworden / zoo dat hy dit alles met goede oogen moest aanzien; de Neutraliteyt konde hy ook niet lang houden / over zulks verklaarde hy daar na al mede den Oorlog / tegen de Vereende Nederlanden; doch de Capittels van zijne Steden Keulen en Luyk, wilden dit niet toestemmen.

Den Prince van Condé quam den 17 Mey ook aan de overzijde van de Maas, daer Wijk gelegen is / omtrent de Stadt Mastricht, met een schoon en groot Leger / daar mede hy van Sedan, dooz Ardennes, de Rivier de Maas was langs gemarcheert / waar dooz Mastricht nu als geblokkeert was / zoo dat men vermoede / dat het eerst deze Stadt gelden zou. Dit had men wel gewenscht / nademaal Mastricht op alles nodigh en overvloedigh boozzien was / zoo van Fortificatiën / Oorloghs-tuygh / mondtkloft booz Menschen en Paerden / als ook / hy na / met een half Leger van Ruyters en Soldaten. Dit had booz een eerste en heerlijck proeffstuk / aan den glorieuzen Koning van Vrankrijk, op de Vereende Nederlanden, konnen verstreken / waar hy men had mogen zien / hoe veel de edelmoedighepd van zijne Obersten en Officiëren / en de furieushepd zijner Soldaten had konnen te weegh brengen; maar na dat de Franse Troupen / zoo nu en dan / eben huyten 't bereyft van 't Mastrichts Canon / rondtom die Stadt heen en weer gezwiert / en den Koning met alle de Obersten 't gezicht daar van genomen hadden / oordeelden zy deze vrot te hard om kaulwen / te meer / om dat zy nu een bypen pas dooz 't Landt van Keulen en Luyk open hadden / dat huyten 't vermoeden van den Vereenden Staat, booz biel; zouden anders hare Steden / aan den Rijn gelegen / beter hebben doen boozzien: want zonder de opene passagie dooz 't Keulse en Luycke Landt / had den Franse Koning, de Stadt Mastricht, noodtzakelijck eerst moeten veroveren / om zijne Convopen / uyt Vrankrijk by / te kommen dooz krijgen / als hy / gelijk hy nu dede / de Vereende Nederlanden, van deze zijde zou willen aantasten.

Den Westfaalsen Bisschop van Münster, rukte in deze tijdt / het beynzend mom-aanzicht van zijn meyncedigh bakhuys af / en dede aan geheel Europa spentlijck kennen / booz / en tegen wie hy zich gewapent had / en dat dooz de volgende

CHRISTOF BERNHARDT, Bisschop van Munster etc.

REVEREND DR. HENRY R. B. BISHOP

D E C L A R A T I E

Van zijn Hoogh-Vorstelijke Genade, den Bisschop van Munster, tegens de Staten Generaal van de Vereenighde Nederlanden, aangaande den tegenwoordigen Oorlogh.

Hier mede zy te weten, Nadien door *geintercipieerde* Brieven, aangehouden en in hechtenis genomen Persoonen bekentenis, en andere veelvoudige kondtschappen bewijfslijk is, dat in de Vereenighde Nederlandtse Provincien veele lieden met gelt, en andere groote beloften *geinduceert* en verleyt werden, haar van zelfs en door andere *Adherenten* daar henen te bearbeyden en te bemoeyen, waar mede zijn Hoogh-Vorstelijke Genaden tot Munster en Corvey, &c. Onzes Genadighste Heeren Bediente en *Commandanten* in de Vestingen, vermits door groote sommen gelts *gecorrumpert* en omgekocht, in Steden en Vestingen, en byzonder aan de Magazijn-Huyzen brandt gesticht, en vyer na binnen gebracht, *Rebilly*, en *Revolten* in de Steden *gecoufseert*, door zulke hooghstraf bare daden-handelingen de Vestingen en Steden in de Heeren Generale Staten handt-gespeelt, hare in Eedt en Plichten staande Soldaten *gedeboucheert*; Ja ook gantsch zijn Vorstelijke Genaden na het leven getracht hebben, en aan der zelve Vorstelijke Persoon het *Crimen Assassinatus* begaan wordt; Gelijk dings dan lacy! in dezen Sticht en Vorstendom, in Steden, Vestingen, Heerlijkheden, Dorpen, en op den platten Landt, veele hooghschadelijke Branden, niet zonder *inspicie* van eenige boosachtige Brandstichters vyer aan te leggen, gelijk bekend, en den bedroefden oogenschijn te kennen geeft, verwekt worden; Gelijk nu boven gezeyde grouwzame daat by de Turken en Barbaren niet veel gehoorte *Crimina* en Dadenhandelingē zijn, tegen welke zijn Hoogh-Vorstelijke Genaden, zo wel zelven voor zijn eygen Vorstelijke Persoon zorghuldigh te zijn, als ook zijn Steden, Vestingen, Heerlijkheden, Dorpen en Onderdanen op den platten Lande voor verderen schaden zo veel mooghlijk is te *Conserveeren* en te onderhouden hebbe. Als beveelen zy hare in yeder plaats *Commandanten*, Hoogh- en Onder-Officieren, ook alle hare *Croil-* en *Militaire* Bedienten, gemeene Soldaten, en alle hare Onderdanen, hier mede genadighst, ernstigh, en willen op zulke, en diergelijke *Spionen*, Brandstichters en Verraders neerstige en nauwe opzicht te hebben, geene bovengemelte Lasters wegens verdachtige Persoonen in dezen haren Sticht en Vorstendom laten binnen komen, maar de zelve aan te houden, en aan de naaste Guarnisoenen te laten brengen, gelijk dan de zelve, welke een zodanigh kenlijk verdacht Persoon krijgth en levert, tot een *Recompens* zal hebben en genieten 100 Rijksdaalders: Maar op dat ook Eerliedende, oprechten en redelijke Persoonen daar door den toegang en 't inkomen tot zijn Hoogh-Vorstelijke Genade (Meer hooghst-gemelt) niet mach toegeslooten werden, als hebben de zelve, welke by zijn Hoogh-Vorstelijke Genade, ofte anderzins in dezen Sticht te negotieeren, en cerlijke *negotie* te *effectueeren* en te verrechten hebben, zich by de *Grents-Commandanten*, ofte zo in gevallen daar ontrent geen en was of waren, haar by de Vorstelijke Beampten ofte Bediente aan te geven, en te melden aan de zelve de oorzaken van hare komste, en die te ontdekken, om een Pas aan te houden, en daar op hare *Negotiatie* in het Sticht te verrichten. Zijn Hoogh-Vorstelijke Genaden meermalen gedacht, beveelen ook om zo veel te meerder *assurantie* en zekerheyt als tot en om voor te komen alle bezorgende verradersy willen, by hooghste *arbitrari*, en na bevindinge by lijf- en levens-

ſtraf, ook *Confifcatie* der Goederen, hier mede ernſtelijk en willen, dat niemandt van wat Standt of Waerden die ook zy, zo Geest- als Wereltlijk, *Civil-* of *Militaire* Perſoonen, uyt eerst-gemelten haren Sticht en Vorſtendom, in meergedachte Nederlanden, zonder voorweten, *Correſpondere*, noch met der zelve Ingezetene Brieven te wiſſelen, ofte ook Handeling en Koopmanſchappen te drijven, en dat alzo de geheele *Commercie*, als boven gemeldt, met de Nederlantsche Ingezetenen verboden zijn zal: En op dat nu niemandt en zy, die hier na zich met onwetenheyt zal zoeken te behelpen, en te verexcuseeren hebben mach, zo zal dezee in alle der zelve Steden, Vlekken, Heerlijkheden en Dorpen, gelijk ook in alle Guarniſoenen *reſpectiue* van de Preekſtoelen, en anderzins in 't openbaar, gepubliceert, en daar op aan de gewoonlijke plaatſen aangeſlagen of aangeplakt werden, op dat een yeder hier van mach kenniſſe hebben.

Oirkondt Ons eygen Handt-teyken en op gedrukten Secreet-Zegel. Signatum in der zelve Residentie S. Ludgersburgh, den 18 May, 1672.

Chriſtoff Bernhardt.

Locus Sigillæ.

Deze Munſterſe Oorloghs-declaratie was zeer ſchandelijk / en noch veel arger / als die van Engelandt, want d'Engelſe was noch gegrondteft op verſchepde pointen en verſchillen/die tuſſchen de Partypen eertijds waren geweest/hoewel de zelve al een langen tijdt geleden/ en daar na / noch in de alderlaaſte Bredaſche Vrede-handel, volkomelijk zijn geaccoordeert/vereeſent en afgedaan. Maar deze was vol valsche/ opgeraapte / en verzierde logens / want niemand heeft opt van alzullie Brantſtichters, brantſtichteryen, of toeleggingen op des Biſſchops perſoon, gehoozt of gezien / en daarom heeft hy de zelve ook niet in 't byzonder konnen aanwijzen: doch 't kon zijn dat dezen H. Biſſchop had leggen dzomen / dat Hy, als Knecht Berent, van zijnen zwarten Meyſter is ontwaakt geworpen / die Hem deze heilsche openbaringen / van moort/ en byantſtichtery / (waar mede hy / dooz Duppelſe Bomben/ Stinkpotten en Gnanaten/ gewoon is om te gaan) geopenbaart / en verklaart heeft. De boozſ. Declaratie is ook niet alken / niet van wegen de Staten Generaal, maar noyt van iemand anders beantwoort / nademaal het niet nodigh was / om de zelve te wederleggen / petſ anders daar van te ſpreken / veel min te ſchrijven/ als deze dize woorden / 't zijn altemaal logens.

In 't begin van de Maant Mey wierden al de Boeren in Hollandt op Geveer gezet / en gemonſtert / en 1375 van de zelve opt Noord-Hollandt, na den Yſſel-kant gezonden / en vergaderde het Veldt-leger van den Vereenighden Staat op de Veluwe, aan den Yſſel, omtrent Doesburgh, waar na toe zijn Hoogheyd, den Prins van Oranjen, als Capiteyn Generaal, met verſchepde Overſten, en Gedeputeerde te Velde / vertrokken zijn / die 't zelve gemonſtert / en 17000 Man hebben ſterk bebonden / de welke ook onder haar Overſen verdeelt zijn geworden. Daar wierdt mede ordze gegeven tot het werben van noch vier nieuwe Regimenten / en ook een onder den Overſten Stokheym.

In 't midden van de Maant Mey, kreegh men tijding / dat den Grave

d'Elſré,

d'Estré, Onder-Admiraal, met een Esquadze van 30 Franse Oozlogh-schepen / in Zee gesteken / en in Wicht gekomen was; waar op den Hartogh van York, als Admiraal-Generaal, van de Engelse Oozloghs-Bloot / alle berepenschap verbaerdighde / om met de zelve uyt Duyns te loopen / en zich met de Franse te vereenigen. Hier op wierden de Oozlogh-schepen / der Vereenighde Nederlanden, (die op Schoonevelt, naar eenige / die noch niet vaerdigh waren / vast wachten) voort gezeyt / om / indien 't mogelijk waer / de vereeniginge der Franzen en Engelse te beletten / maar zy quamen te laat / dooz dien d'Engelse, eben vooz haar / de Hoofden waren dooz gezeylt; een Engels Oozlogh-schip / dat die Bloot volghde / wierdt van de Nederlandtse genomen / en tot Rotterdam, vooz goede Prijs / op gezonden. De Bloot van den Vereenighden Staat, nu eenige dagen in Zee gekrupst hebbende / en geen Engelse noch Franse vernemende / is weder gekomen vooz hare Kust.

Op den 18 Mey quam binnen de Nederlanden een Bloot koopvaerdyschepen / omtrent 80 sterk / van St. Ubes, achter Engelandt en Schotlandt, (om 't gebaar / van 't Canaal te vermijden) om gezeylt / doch eenige wepnige / die van d'andere af / naar de Zondt tos liepen / wierden van de Schotse kapers genomen.

Dooz dien men nu met'er daadt bebondt / dat den Koning van Vrankrijk het op de Vereende Nederlanden alleenlijc gemunt had / en de Spaanse, (daar op tot noch toe eenigh vermoeden was geweest) geheel voozby ging / zoo is de krijghs-macht / die den Vereenden Staat, in de Landen van Brabant, en daar omtrent / tot versterkinge / aan den Grave de Monterey had over gezonden / wederom te rugge gekomen.

Den Koning van Vrankrijk met zijne Oversten, en 't gantsch Leger / nu omtrent Mastricht vergadert / en uyt gerust / hielden op den 18 Mey 1672. aldaar / in 't open Veldt / grooten krijghs-raadt / besnytende / (om de Stadt Mastricht rondtom geblokkeert te houden) aldaar te laten 20000 Man / die het uytloopen van dat Guarnizoen / 't welk by fierk was / en de Franse tochten / en Convopen hinderlijc zou zijn / te beletten: en met het gros van 't Leger na den Rijnkant te marcheeren. Hier op trok den Prins van Condé, den 21 May, met zijn Leger dooz Guliker-Landt, recht op Keyzers Waerd aan / daar hy den 27 en 28 dito, over de Schipbrugge / den Rijn passerde / en quam den 1 Junii, 1672. vooz de sterke Stadt Wezel. Het Leger / onder 't gebiedt van den Marschal de Turenne, zakte mede aanstondts na beneden / en te Mazeyk de Maas over gekomen zijnde / trok recht aan op Nuys; van daar / de Westzijde van den Rijnkant langs / marcherde voozby Orfoy, en Rijnberk, tot vooz Burik, tegen over Wezel gelegen / daar hy mede / op den zelven dito, aanquam. Den Franzen Koning is ock den 27 May met zijn Leger opgezoken / en den laatsten dito, by Nuys aangekomen: Hier had den Keulsen Keurvorst beele / en groote toeberepztelen aangesielt / om den Koning heerlijc te onthalen / doch die ontschuldighde hem / dooz dien Hy niet raadtzaam bondt den marsch van zijn Leger daarom op te doen houden / of vertragen; aldus dan vooztrekkende / is Hy al mede / den 1 Junii, 1672.

door Orſoy, en Rijnberk gekomen; zo dat zich deze twee Steden / met het opgaan van den dagh / door het Leger van den Koning, Wezel door dat van den Prince van Condé, en Burik, door dat van den Mareſchal de Turenne, te gelijk hebben berent gezien.

Op meeft alle de plaatzen / daar de Franſe Legers / door / boozbp / of omtrent getrokken zijn / wierden Billetten aangeplakt / en uptgegeven / zo wel in de Duytſe, als Franſe ſpraak / die den Koning binnen Parijs had doen drukken / en mede voerden / luydende aldus :

Coppe van d'Ordonnantie des Konings, die verklaart hoedanigh de Hollandtſe Ingezetenen haar zullen te gedragen hebben, om niet bedorven te worden door de Legers van zijne Majesteit.

Van wegen den K O N I N G.

Zyn Majesteit zich met leetwezen verplicht vindende den Oorlogh in de Landen door de Hollanders bezeten, te voeren, en zijn voornemen maar alleenigh zijnde de Regeerders der zelve te straffen, en geenzins de Ingezetenen te bederven die gants geen ſchult hebben aan het quaat beleydt van die geene, daar zy de Regeeringe van haar Staat op vertrouwt hebben. Zo heeft zijn Majesteit goet gevonden deze ordonnantie uyt te laten gaan, om aan dezelve Ingezetenen beken te maken, hoedanigh Hy gerefolveert is zijne Legers te doen leven, en d'orders die Hy begeert datze zullen hebben te houden tot haar verlichtinge.

d'Intentie van zijn Majesteit is, dat aangezien zijne Legers zo wel en zo punctuelijk betaalt werden, als Hy gelast heeft datze zullen zijn. Hy ook wil datze haar in alle mogelijke Discipline, en order zullen hebben te houden, zonder de landen daar zy door trekken zullen, laſtigh te vallen, dan alleen voor de enkele voeragie, en noodige dingen om de Legers neer te slaan.

De Ingezetenen die zich voor de moettwilligheyt der Soldaten, die voor en ter zijde de Legers loopen, beſchutten willen, zullen zich vermogen in de Kasteelen der Dorpen te bergen met haar Vee, en Koorn, alwaar zijn Majesteit wel wilt dat zy zich gewapent houden, zonder dat zy, daar yemandt hoeven in te laten, dan alleen de Sauvegarde, die zijne Majesteit daar zal mogen zenden, of wel de partye die door d'Officers gecommandeert, door laſt van zijn Majesteit, zullen vragen daar in te trekken.

Wanneer de Legers van zijn Majesteit eenige plaatzen, op 4 mijlen na, zullen naderen, zo zullen die van yder kasteel aan de Ruyters, van de Compagnie van de Sauvegarden zenden vragen: welkers tegenwoordigheyt haar van alle violentie en moetwil der Soldaten beſchutten zal. Des zullen zy de zelve voeden, als mede zijn Paart, en boven dien 4 Rijksdaalders daaghs voor zijn ſalaris geven.

En wanneer de Legers van zijn Majesteit verder als 3 of 4 mijlen van de gemelde Kasteelen, zullen trekken, zo zullen zy hare Sauvegarden wederom in 't Leger geleyden, en inſtaan voor 't quaat dat de Hollandtſe Troupen haar zoude mogen aandoen, zo wel in 't gaan naar de Kasteelen, verblijf in de zelve, als in 't wederkeeren naar 't leger: Verklarende zijn Majesteit, dat, by aldicnder eenige violentie aan de gemelde Sauvegarden
gedaan

gedaan wordt, ofte aan de Officiers van de zelve Compagnie, die de teken van Sauvewarden zullen hebben, en die haar zullen gaan bezoeken, om haar in haar schuldige plicht te houden, dat Hyder geen meer zal verleenen, en dat Hy zijne Legers zal laten leven met alle liberteyt en licentie.

Actum in 't Kasteel van Versailles, den 7 April, 1672. Geteekent LOUIS.

En leeger, Le Tellier.

Deze Ordonnantie des Konings van Vrankrijk, strekten nergens anders toe/ als de Regenten van den Vereenighden Staat by de Gemeenten verhaat te maken / en tegen de zelve op te hitzen / valscheijlt de Nederlandtsche Ingezetenen willende wijs maken/ dat hare Regeerders, de welstant van den Lande / qua- lijk zouden handthabenen. Maar hoedanigh de Franse Legers / de overwoor- nen en oberheerde Onderdanen der Vereende Nederlanden hebben verschoont gehad/ en zelfs de Naburen, met welke zy de Neutraliteyt hielden/ ja Verbont mede hadden opgerecht / kan in 't verbolgh genoegzaam gelezen worden.

Omtrent dezen tijdt begon den Bisschop van Munster, die zijn Leger (met eenige troupen van den Keurvorst van Keulen versterkt) in 't Graaffchap van Benthem vergadert had / op te trekken / en vallende in de Twente, berende de sterke Stadt Grol.

De Legers van den Prins van Condé, en den Marschal de Turenne nu boozby Orfoy, en Rijnberk, naar Burik, en Wesel af marcheerende / bezette den Koning, met het zijne / de booznoemde Steden Orfoy, en Rijnberk te gelijk.

Orfoy, wel een klepne / doch niet te min sterke Stadt/ beslooten met 5 goede Bolwerken / was doemnaals boozzien met omtrent 700 Man / zijnde niet genoegh om dezelve behooslijk te defendeeren. Den Gouverneur aldaar was den Colonel Moulter, en den Majoor, Koerbeek, met noch 7 Capiteynen. Den Koning dede haar opepffen / maar het wierd van den Krijghs-Raadt af- slagen / en van de Stadts Wallen dapper nuur op de te nakomende troupen gegeven: Zo dat den Koning genootzaakt was / zijn Canon booz die Plaats te doen aanvoeren / 't welk hem niet weynigh spijte / also niet gaern zo veel tijdt booz deze klepne Stadt wilde verspillen: De Belegerde nu ziende zo verschrikkelijken Leger / onder 't gebiedt / en tegenwoordigheyt van den Koning zelf / bestaande upt de Grootste, Edelen, en best-geoeffende Soldaten van gants Vrankrijk, en daar nebens overleggende / dat 'er geen ontzet booz handen was/ hebbende nu het byandelijk Canon/ booz hare Vestinge/ en al eenige schooten van 't zelve ontfangen / als ook tamelijck schade met het hare onder de Fransen gedaan; meynden / dat zy het met eers genoegh / aan zo machtigen Koning, (wiens sterck Leger booz haar toch ontweersaanlijk was) konden overgeven; daar by verlokten haar de schoone conditien die haar wierden aangeboden; en komende noch daar by de stoutwertigheyt van eenige onerbarene Officiere, beslooten eyndelijk / de Stadt, op des Konings discretie, over te geven, behoudens lijf, en goedt, konnende geen beter ac-
rooyt

coort bedingen: waat op de Franfen, den 3 Junii, 1672. daar binnen zijn getrokken; Dewelke nu de Stadt in haar geweldt hebbende / en meer denkende op de gewaande hoon / die zy haar inbeelden dat haar Koning van die Stadt geleden had (wiens presentie haar tot dadelijk overgeven niet en kost bewegen / maar als gedwongen zijn Geschut te moeten planten booz de eerste plaats van zijn attaque) als op zijn Koninglijk woordt, en accoort, bliegen eerst met een Franse furie de rampzalige Soldaten toe / die haar in een gerangeert hadden / en schooten daar trouweloos eenige van onder de voet / d'andere na van Bagazy te deegh hadden geplondert / schudden die niet alleen op haar naakte hemden uyt / maar lieten verschende die zelfs niet houden / daar en boven haar de dun-gekleede / of naakte rugh met haar bloote / en platte degens bondt / en blaew staande / terwijl enige andere de Officiere van het Guarnisoen (die haar in zeker huys hadden te zamen getetireert / en dees actie met zeer bedroefde oogen hadden aangezien) toebloogen / die hier mee meende haar laatste uur was gekomen; doch namen haar alleen op Konings discretie gevangen / gelijkelijk die beroovende van al haar goederen die zy by haar hadden / wordende het Guarnisoen, zo hooge / als lage wijders erbarmelijck getracteert / daar de Franse belofte, en trouw het eerste in bleek / zelfs gevest op Konings wooydt / en onderteekening.

Hier op volgde den Koning zelfs met zijn Leger / by het andere dat Rijnberk beleegt hiel. Deze Stadt lagh in zijn volle Fortificatien / behoorlijk gerepareert / en van alles wel voorzien / behalven van krijgshvolk; Diens Commandeur was den Colonel Bassum, en zijn Adjunct, den Colonel Doffery, en 15 Capiteynen, en boozts d'andere en mindere Officiere, en omtrent 1000 Soldaten. Het geen zich van begin af / tot het eynde toe / van deze belegering heeft toegedragen / kan men zien in het volgende:

Waarachtigh verhaal, hoe de zake zich tot Rijnberk heeft toegedragen van den beginne aan, tot des zelfs overgaan.

DEn 1 Juny 1672. zijn de Troupen van Frankrijk boozby Rijnberk gepasseert / na de Stadt Burik en Wesel.

Den zelven dito hebbenze haar booz Rijnberk aan de Gelderpoort laten zien. Daar op 't Guarnisoen in de Wapenen gekomen is / dat volgens bericht zelfs van den Oversten d'Offery, en den Commandeur, als ook de oude Capiteynen lang aldaar in Guarnisoen gelegen hebbende / onder anderen Sloot en Klooster, gelijck uyt der zelver Advijzen te zien is / ten hooghsten niet meer als 1000 man sterck zonden zijn geweest / en niet genoegh om de helft van de Conterfcherpen te bezetten.

Den 2 Juny is Rijnberk berent / en hebben met Kanon daar uyt vuur gegeven.

Continuelijk van te voorten / tot het laatste toe / hebben de Officiere en Soldaten aan de Werken gearbeydt / en alle nachten gewaakt / waar dooz 't Volk gantsch

gantsch was gematteert / en onwilligh als zy van bechten hoorde / gelijkt meermalen van verschepde Officieren, in den Krijghs-Raadt daar van rapport is gedaan / en ook gebleken heeft aan 't Volk van Capiteyn Viry, en den Oversten Luytenant Tongel, daar Capiteyn Wittenbogaart aan 't Galge-Bolwerk de Macht mede hadde.

Den 3 dito heeft Monfr. Baron de Hovelich, Raadts-Heer en Mathematicus van den Bisschop van Straasburgh, dooz een Missive (nota / het opschrijft aan den Oversten d'Offery, den inhoudt aan den Commandeur houdende) laten verzoeken / om binnen te mogen komen / 't welk wierd toegestaan by den Oversten d'Offery, en den Commandeur, buyten kennisse van den Krijghs-Raadt, die ook beyden hem binnen haalden / en aan 't Hups van den Commandeur gelepden.

Alwaar hy proponeerde / dat den Bisschop van Straasburgh gehoozt hadde / dat men de Stadt wilde in hzandt steken.

En verzocht / dat zulks niet mochte geschieden / also den Bisschop van Straasburgh daar dooz byzondere vziendtschap geschieden zoude / voegende daar by deze dzeppementen ; Dat, zo zulks geschiede, het qualijk afloopen zoude by het overgaan van de Stadt ; Waar op den Commandeur met een Eedt zwoer / dat geen gedachte waren geweest om zulks te doen / en dat den Bisschop van Straasburgh hem mochte verzekert houden / dat zulks niet geschieden zoude.

En is doen van het Hups van den Commandeur vertrokken / na het Logement van den Oversten d'Offery, alwaar mede is onthaalt / en in 't lange particuliere conferentie heeft gehad.

En is den voorsz. Baron na gehoudene conferentie / van den Oversten d'Offery, en den Commandeur geconduiseert tot buyten de Rijnpoort, alwaar den Commandeur zijn afschepdt heeft genomen.

Och den Oversten d'Offery bleef / en gelepde hem ober het Conterfcharp, tot by na de Schans toe / alwaar d'Offery met bingers / hem alles aanwees.

Monfr. Baron d'Hovelich ging doen zelfs voort op de Schans / alwaar hy alles af speculeerde / en met zijn Verre-lizjher doorzagh.

Waar op den Ingenieur Bosch geroepen heeft / het is verraadt, en verspiederde, in presentie van alle de Soldaten, die aan de Rijnpoort op haar Post waren.

En als doen zijn Capiteyn Rogiers en Wittenbogaart by den Commandeur gekomen / en hebben hem voozgehouden / de onredelijcheit / dat men den Vyandt zo alles vertoonde / en dooz de Werken hzachte.

Die daar op antwoorde / gy zoekt my dagelijks te pikieren / ik zal doen wat ik wil / hebje wat te zeggen / gy kondt het schrijven aan ons Heeren en Meesters.

Waar op Capiteyn Rogiers antwoorde / wat zouden wy schrijven / gy kondt zelfs geen Bzief daar na toe krijgen.

Den 4 dito, is van zijn Majesteit van Vrankrijk een Trompetter gezonden aan de Gelderpoort, die dooz ordze van den Commandeur is binnen gehaalt

met een Brief (Nota) het Opfchrift aan d'Offery, den inhoudt aan den Commandeur.)

Daar by verzocht wierd van zijn Koninklijke Majesteyt van Vrankrijk, dat Duc d'Orléans mochte binnen komen / also pets wegen den Koning te proponeeren hadde / en dat ondertusschen yemant anders / geduurende de besoignes in Ostagie in 't Leger mochte gezonden werden.

't Welk by den Commandeur, en den Oversten d'Offery geconsenteert is / en is den Trompetter met een Missive wederom afgezonden / continerende (om / zo men zeght / een plas-dank te behalen / of ten ware om eenige andere consideratien / haar bet bewust) dat niemandt in Guarnisoen was / die egaliteyt hadde / om segens zo een considerabel Duc, in Ostagie te gaan / alles zonder kennisse van den Krijghs-Raad.

Daar op den Koning des anderen daagh / zijnde den 5 dito, wederom een Trompetter met een Missive heeft afgezonden / met inhoudt datze dan 3 Capiteynen in Ostagie zouden zenden (Nota) daar van te booren maar een alleen ge-eyt was.

Gelijc dan ook gezonden zijn / Vermandois Heere van Meeressteyn, Bleswijk en Monsieur de Baron Kintsky.

Daar na den voorsz. Duc de Duras tegen den avondt in de Stadt is gekomen / met twee aanzienelijke Persoonen vergezelschapt / en wierdt ingehaalt dooz d'Offery en den Commandeur, gaande ter eerster instantie na 't Huys van den Oversten d'Offery, alwaar lang en particuliere conferentie met den anderen gehad hebben.

Daar op den Commandeur den Krijghs-Raadt heeft doen vergaderen / doch also het te laat / en pder op zijn Post was / zo zijnder wepnigh gecompareert ; Doch is dooz den Commandeur, den voorsz. Duc aangezeght / des nachts te willen overblijven / of dat hy Commandeur anderzints des anderen daagh dooz een Trompetter de intentie zoude laten weten / rakende de propositie / die den voorsz. Duc de Duras, wegens den Koning, aan hem Commandeur ten hupze van d'Offery hadde voorgestelt.

By welke propositie den Koning gepresenteert zoude hebben alle Condition / gelijk Wesel hadde / onder verdere belosten / van ons op zijn Koninklijke Woordt beter te zullen tracteeren / zo wanneer wy ons wilden overgeven.

Daar op den gemelten Duc de Duras, noch dien zelven avondt zeer laat vertrok / na dat de Werken, in 't in en uytgaan / bezichticht heeft.

Daar na / dooz last van den Commandeur, een Adelborck van de Hooftwacht 's nachts ontrent elf uren op de Posten is afgezonden / en aangezeydt dat men niet meer schieten zoude op lijfstraffe, het zy met Kanon of Musquet, zonder aan den Krijghs-Raadt daar van de minste kennisse gegeven te hebben / daar nochtans 's avondts laat eenige van den Krijghs-Raadt aan 't Huys van den Commandeur by den anderen waren geweest / zulks immerg met anders dan collusie, met den Vyandt daar upt kan werden geoordeelt.

Des anderen daagh den 6 Junii, quam Duc de Duras des morgens vroegh wederom over / ten eynde van antwoordt / en onthielt zich ondertusschen den Vyandt

Vyandt dicht rontzom de Stadt, tot op de Conterfcherpen toe / zonder dat men daar op mochte vuut geven / maar moest de zelve alleen met den Hoedt afwenken / waar ober by de presente Capiteynen wierd gemurmureert ; Zo dat Duc de Duras, dat ziende / noch zelfs order stelde / datze eenighzins retireerden.

Ondertusschen bleef Duc de Duras, met d'Offery, en den Commandeur aan d'Orsoyfsche-poort, dat de principaalsie Post was / en daar de Werken noch reddeloos lagen / op de Borstweering, staan speculeeren / geaccompagneert met eenige Franse Cavalliers, aanporende om antwoordt te bekommen.

Doch op het bericht van den Oversten d'Offery, en den Commandeur, dat den Krijghs-Raadt niet konde doen / ten zy de 3 geostagieerde Capiteynen te rugge quamen / 't welk immers te bevoorens by het laten vertrekken van de zelve Capiteynen, haar lieden zo wel betwust was als nu / en uyt wat consideratien het zelve geschiedt is / (den Hemel weet) zo is Duc de Duras weder na 't Leger gereden / latende een ander in zijn plaats / zulkis Bleswijk, Meeresteyn en Kintsky te rugge zijn gekomen.

En heeft als doen den Commandeur den Krijghs-Raadt doen vergaderen / en de propositie gedaan / in manieren / als volghet :

Krijghs-Raadts-Resolutien van het *Guarnisoen* van *Rijnberk*.

MAandagh, den 6 Junii, 1672. werdt de Krijghsraadt gehouden ter presentie van den Heer Commandeur van *Bassen*, den Heer *Collonel Douffery*, en alle presente Capiteynen, Lieutenanten, en Vaendrihs van desgelijke.

Den Heer Commandeur van *Bassen* d'intentie van den Koning geprooneert hebbende, als namentlijk, dat by aldien het Guarnisoen zich op zijn Clementie wilde overgeven, dat hy dit Guarnisoen van *Rijnberk* favorabelder tracteeren wilde als *Orsoy*, *Burik*, en *Wesel*, met begeeren, dat alzo eere, en reputatie hier by geintresseert was, dat zy die zelve considereeren moften, te zamen gelijk eerlijke Mannen, om ons by onze Heeren, en Meesters, en de geheele Werelt mogen te verantwoorden.

Den Heer Cap. *Jacob Rogier* oordeelde, dat, terwijl, na het gevoelen van den Heer *Collonel* voorsz. zelfs, geen volk genoegh was om de Werken te maintineeren, zo was zijn gevoelen dat men op goede conditien zou komen te accordeeren. Stondt *Jacob Rogier*.

Den Heer Cap. *Klooster* sustineerde dat men over de 1000 niet in 't Guarnisoen hadde, die bequaam waren het Guarnisoen te defendeeren, zo verstaat hy dat men zich op goede conditien zou moeten overgeven. Stondt *Loedel van Klooster*.

Den Heer Cap. *Sloot*, om dat men geen 1000 Man hadde, en veele jonge, en ongedresseerde Soldaten, zo dat onmogelijk was de plaatze te konnen bezetten, zo verstont hy dat men op goede conditien zoude accordeeren, alzo men niet bestant genoegh was tegens zo een machtigh Leger te maintineeren. Stondt *Arent Sloot*.

De Heer Cap. *Broekhuysen*, alzo de Staten ons verlaten hadden, het volk door den gedurigen arbeyt aan de Werken gedematteert waren, dat onmogelijk was de plaatze te defendeeren, zo verstont, dat men op de beste conditien mogelijk met den Koning zou komen te parlatenteeren. Stondt *Wilb. van Broekhuysen*.

De Heer Cap. *Toulemonde*, dat wy waren in een van de considerabelste plaatzen van ons

Landt, en by aldien wy de Buytenwerken niet zouden kunnen maintineeren, dat menze zou komen te verlaten, of doen springen, en dat men, zo goet mogelijk zich moft defendeeren, al eer men van eenige Capitulatie quame te spreken, tot de laafte man toe, en niet meer defendeeren konnende, dat het dan noch tijds genoeg was, om te parlementeeren, op dat men eere, plicht, en eedt in acht nemen, en zich voor de fteeren, en Meesters verantwoorden konfte, en dat hy liever hier van de vyandt wilde gehangen worden, dan van zijne Heeren, en Meesters. Stondt *Barth. de Toulemonde*.

De Heer Cap. Renesse, indien men zich konde maintineeren, dat hy van 't gevoelen van den Capiteyn *Toulemonde* wezen zou: maar contrary blijkende, verftont dat men op de befte conditien mogelijk zou komen te parlementeeren. Stondt *Fan Peter van Renesse*.

Idem eft, *Schimmelpenning*.

De Heer Cap. Uytendogaart, conformeerde my met Capiteyn *Broekhuizen*. Stondt *Florus Uytendogaart*.

De Heer Cap. Meroode, d'onmogelijkheid ziende tegen zulk een macht te fubfisteeren, oordeelde dat men op de befte conditien mogelijk zou komen te accordeeren, vermits door dit middel die van de Religie noch zouden mogen gemaintineert, en eenighzins geprotegeert worden. Stondt *Georg Fooft van Meroode*.

De Heer Cap. Bronkhorft, idem, Capiteyn *Meroode*, doende daar by, dat, zo wanneer geen favorabele conditien konfte bedongen worden, dat men dan vechten moefte tot confervatie van de eere. Stondt *H. van Bronkhorft*.

De Heer Cap. Fonteyn, aangezien de Fortificatien zo groot zijn, en zo veel bezettingen van nooden hebben, dat het onmogelijk is met het zwakke Guarnifoen te kunnen bezetten, fchoon geproponereet wordt de Buytenwerken te laten springen, en alsdan de Binnepoffen te bezetten, onze Grachten gevult zijn zouden, en dan onmogelijk was te kunnen defendeeren, zo was die van gevoelen tot een favorabel accoord te komen, en zonder dat, te vechten. Stondt *J. Hollands*, gezeyt *Fonteyn*.

De Heer Cap. Bleyfwijk was abfoluyt geresolveert alhier binnen de plaatze met al zijn volk te fterven, niet tegenftaande wel wift dat tegens die groote macht van den Koning niet konft gedefendeert worden, ten zy met vliegende Vaendelen, en brandende Lonten, met volkomen Geweer daar uyt fcheyde. Stondt *R. Bleyfwijk*.

De Heer Cap. Klerk conformeerde zich met Capiteyn *Rogier* en *Rennesse*. Stont *E. Klerk*.

De Heer Cap. van Meerefteyn conformeerde zich met Capiteyn *Rogier*. Stondt *J. Fokier de Verimandois*.

De Heer Cap. Kinsky, alzo het Guarnifoen niet mogelijk was te defendeeren, conformeerde zich met Capiteyn *Bleyfwijk*. Stondt *B. W. Byron de Kinsky*.

Den *Lieutenant Paulus Bellous*, onder de Compagnie van Capiteyn *de Viry*, conformeerde zich met *Kinsky*. Stont *Bellous*.

De Luyt. Praem conformeerde zich met deze laaften. Stondt *Samuel Praem*.

De Luyt. Kloofter conformeerde zich met Capiteyn *Rogier*, volgens advijs van den *Ingenieur*, en te weynig volk tot defenfie daar in ziende. Stondt *Ditmaar van de Kloofter*.

De Luyt. Sloos conformeert zich met Capiteyn *Rogier*. Stondt *Joan Albert Sloos*.

De Luyt. van Emmerik, alzo onmogelijk is onfe Buytepoften met zo weynig volk, gelijk hier in het guarnifoen is, niet half kunnen bezetten, en geen tijdt hebben dezelve te laten springen, ofte rafen, en onze Binnewallen onbequaam zijn, ons te kunnen defenderen, als de Buytenwerken wegh zijn, zo is mijn fentiment, dat men op behoorlijke conditien behoorde te capituleren, alzo van alle kanten afgefneeden zijn, en geenfins ontfet kunnen bekomen. Stont *Job. van Emmerik*.

De Luyt. Echten conformeerde zich met Capiteyn *Rogier*. Stont *Nicolaas van Echten*.

De Luyt, Meurs conformeerde zich met Capiteyn Rogier. Stont Willem Meurs.

De Cap. Luyt. Langenboose ut supra. Stont Hendrik Langenboose.

De Luyt. Enschede dezelve Capitulatie die Capiteyn Fonteyn geteekent heeft, ik als Luytenant doe het zelfde. Stont W. F. Enschede.

De Luyt. Hoogen conformeerde zich met Capiteyn Rogier. Stont dit is H. het merk van de Luyt. Hoogen.

De Luyt. de Veen conformeerde met Capiteyn Sloot. Stont Willem de Veen.

De Luyt. Appelbergh conformeerde zich met Capiteyn Rogier. Stont Andries Appelbergh.

De Luyten. Spuyck conformeerde zich met Capiteyn Merode. Stont Paulus Spijk.

De Luyt. Walterus conformeerde zich met Capiteyn Rogier. Stont Dionysius Walterus.

De Luyt. van Heert, conformeerde zich met Capiteyn Rogier. Stont H. W. van Heert.

De Vaendrig Viry conformeerde zich met Capiteyn Rogier. Stont Francois de Viry.

De Vaendrig Loffy, weet wel dat het by deze gelegentheyt onmogelijk is deze Stadt langetijd te kunnen defenderen, maer is van gevoelen dat de krijghsorder, en de aangebore genereusheyt van zijn Majesteit zodanigh is, dat zijn Majesteit aen Soldaten des eenighzins haar eer, en eedt zoeken te betrachten, ten minsten zo goede conditien zal geven, als aen die gene, die zo een plaats als deze is, zo zonder stoor of storm overgeven. Stont W. Loffy Vaendrig van Capiteyn Ger. van Hasten.

De Vaendrig l'Espée conformeert met Capiteyn Sloot. Stont Abram de l'Espée.

De Vaendrig Reneffe conformeerde zich met Capiteyn Rogier. Stont Theodorus Reneffe.

De Vaendrig Floet conformeerde zich met zijn Capiteyn Schimmelpennink, zonder het Vaendel niet uyt te trekken. Stont Nicolaas Floet.

De Vaendrig van Eyl conformeerde zich met Capiteyn Reneffe. Stont W. van Eyl.

De Vaendrig Vink conformeerde zich met Capiteyn Toulemonde. Stont Pieter Vink.

De Vaendrig la Plas conformeerde zich met Capiteyn Reneffe. Stont Gerard van der Plas.

De Vaendrig Groenwegen conformeerde zich met Capiteyn Rogier. Stont S. G. v. Groenwegen.

De Vaendrig Mode conformeerde zich met Capiteyn Sloot. Stont Henricus Mode.

De Vaendrig Kuyper conformeerde zich met Capiteyn Merode. Stont Johan Kuyper.

De Vaendrig Meyers conformeerde zich met Cap. Bleyswijk, en Kinsky. Stont Bastiaan Meyers.

De Vaendrig van den Broek, Vaendrig van Cap. Fonteyne, conformeerde zich met zijn Capiteyn. Stont Jan van den Broek.

De Vaendrig van der Til conformeerde zich met Cap. Bleyswijk. Stont Michiel Arnold van der Tille.

De Vaendrig Nieupoort conformeerde zich met Cap. Bleyswijk, en Kinsky. Stont Arnold Nieupoort.

De Vaendrig Hattum conformeerde zich met Cap. Bleyswijk, en Kinsky. Stont Lodewijk van Hattum.

De Vaendrig Voller, onder Cap. Klerk, conformeerde zich met zijn Capiteyn. Stont Carel van Voller.

De Vaendrig Visscher conformeerde zich met de Heere van Meeresteijn. Stont Johannes Diderich Visscher.

De Vaendrig de Vries, onder Cap. Broekhuysen, conformeerde zich met Cap. Reneffe. Stont Arnold de Vries.

De Heer Colonel Douffery verfont, dat, dewijle de meeste Stemmen gaan, zich op goede conditien over te geven, zo was zijn gestrengheyt daar niet tegen, anderzins was

geresolveert zijn uyerſte dropel bloedts daar by op te zetten, nochmalen verſtaande goede condition, dat de Heeren Staten eere daar van hebben moeſten. Stont *le Douffery*.

De Heer Commandeur van Baſſen kon in de Reſolutie der meeſte Stemmen niet reſolveeren, alzo hem de plaats alleen aan betrouwt was, en liever hadde onder de Poort gehangen te wezen, dan tegens zijn eere, eedt, en plicht duſdanigh te handelen. Stondt *v. Baſſen*.

Onderſtondt *pro Copia cum ſuo Originali concordante* Andr. Jac. Godsleeben *Imp. Auth. Not. Publ. ſubſ.*

Als nu de beſoignes wat lang duurde / zeyde den Commandeur en d'Offery ; Vrienden wy moeten ons wat haaften, of het zal qualijk met ons af loopen, alzo den *Koning* ons maar een uur tijdt geeft.

Ondertuſſchen is d'Offery wederom by dien Edelman, die in een Kamer apart was gegaan/ alwaar hy d'Offery in preſentie van den Commandeur, de Capiteynen Rogiers, Kintſky en meer andere / die hem gevolgt waren / onder diſcourſ te hennen gaf / dat hy wel genegen was tot Accoort, zo wanneer men mochte uyttrekken met vliegende Vaandels, en daar en boven met 4 ſtukken Kanon.

Waar op dezen Majoor, of Edelman repliceerde / niet te gelooven / dat den *Koning* deze Condition zoude accordeeren.

Zo quam wederom den Overſten d'Offery by Kintſky, en zeyde : dat men zo goede condition niet zoude bedingen, als het niet geſchiede ten reſpecte van zijn Perſoon.

Als nu by den Krijghs-Raadt geadvifeert was / als boven verhaalt is / dat zo wonderbaarlijk / en met 'er haast op het menighbuldigh aanpozen van den Overſten d'Offery, en den Commandeur toeging : Zo zeyde den Auditeur tegen den Commandeur, Mijn Heer, de meeſte ſtemmen leggen, om met den *Koning* te ſpreken over een goet Accoort.

Waar op den Commandeur en d'Offery, zonder eens de ſtemmen te colligeeren en te concludereen / beel min reſumptie over zodanigen importanten zaak (ten fine yder zijn intentie nader zoude hebben konnen interpreteeren) te doen / of ook Commiſſie te decerneeren van pemandt na 't Leger te zenden / op haar eppen houtje en authoritept / zonder kenniſſe van den Krijghs-Raadt, de Capiteynen Kintſky en Sloot, na 't Leger hebben afgebaerdicht.

En hebben / in 't Leger komende / met den *Koning* gecapituleert / om op ſtaande voet / met vliegende Vaandels naar Maſtricht daar upt te trekken / geſijk upt het volgende af te nemen is.

Want Capiteyn Kintſky en Sloot wederom in de Stadt komende / zo is den Vyandt op den voet gevolgt / en de Orfoyſche-Poort ingekomen / alwaar de Capiteynen Bronkhorſt, Meereſteyn, Reneſſe en Schimmelpenning de Wacht hadden / en hebben haar alzo op de Markt, in ordze geſtelt.

De Capiteynen, Klerk en Uytbogaardt ſtonden op de Wacht / als wanneer zy daar of wierden ontboden van den Commandeur.

Man de Commandeurs Wuyſe komende / om te hooren wat 'er te doen was / zo was yder een bezich om zijn Compagnie by malkander te trekken / en boortſ op

op staande voet de Stadt upt te marcheeren/ gelijk ook zonder eenige de minste uptstel/ geschieden moeste/ waar dooz alle verstaelt stonden/ en qualijk tijdt hadden om het Volk by maalkanderen van de Post af te krijgen.

Behalven dat men in der waarheyt niet weten kan dat de gemaakte Capitulatie met den Koning by yemandt gezien of gebleken is/ niet vertrouwen/ dat 'er ook geen blijkt noch geschijft van geweest is/ noch ook getoont zal konnen werden/ veel min rappoort daat van gedaen/ of nader Krijghs-Raadt daat van gehouden.

Behalven dat ook den Commandeur, en den Oversten d'Osery, die van den Staat als een Mede-Raadtsman van den Commandeur, en tot Hooft van 't Guarnisoen aldaar gesielt/ en welke beyde de Stadt, Militien, en alles toebehouwt was/ de Capiteynen in 't byzonder ons/ die eerst jongst en nieuwt in 't Guarnisoen waren aangekomen/ niet hadden behooren zo te abuseren en te bedriegen/ veel min booz te stellen/ om met den Vyandt te capituleeren/ haar pteypt nemende/ gelijk wy meermalen hebben gehoozt/ op de Protesten die gedaen waren om secours van Volk/ aan de Heeren Raden van State, en in 't Leger aan de Gedeputeerdens, zonder dat daat op pets gebolgh/ en geen apparentie van secours te verwachten was.

Is ook notabel/ dat d'Osery geduurigh ober en weer zijn eygen Trompetter gebuykte na het Leger/ booz zijn eygen privé, zonder booz of na den Krijghs-Raadt daat van kennisse gegeven te hebben.

En also dan upt alle deze Posten notoerlijk moeten aangemerkt worden/ die quade maximen en valsche ptyctijken/ geduurende den standt van Rijnberk van den Oversten d'Osery, in den omgang met onzen Vyandt gehouden; En dat hy d'Osery, en den Commandeur haar buyligheden en schelmerpen/ met het teekenen van de Capiteynen van haar schouderen hebben zoeken af te schuyben/ blykende upt haar sehandelooze en onwettige ptyceduuren/ waar dooz den Vyandt de Stadt quam overrompelen/ zonder dat men van eenige Capitulatie met den Vyandt gemaakt/ wist/ d'andere derhalven aan het overgeven van Rijnberk gansch onschuldigh en ontwetent kennende/ als zijnde in dezen niet gehandelt in forma/ en zo als het behoort/ t'eenemaal strydigh tegen hare intentie/ en ober zulks strafbaar die geene/ die zo trouwloos tegen alle Wetten en redenen/ zonder eenige gerequireerde Ordes/ Resolutie ofte Commissie hebben derven booztvaren.

Alidus is deze sterke Stadt Rijnberk, den 6 Junii 1672. zonder eens te recht berent/ of belegert te zyn/ dooz Schelmen, en Verraders, en de laf hartigheyt/ van de meeste bozdere Officieren, aan den Koning van Vrankrijk overgelebert/ daat booz zijn Hoogheyt Prins Frederik Henrik, H. L. Memorie, in den jare 1633. zo veel weken/ met louter geweld/ most verlijten/ aleet hy die in zijn macht konde bekomen. Den Koning wilde dit Guarnisoen nergens anders heen laten vertrekken/ als na Maftricht, also hy niet van zin was/ om die Stadt aan te doen/ en deze upttrekikende Militie de andere/ noch te winnene Steden/ en Sterkten zouden konnen versterken. Dit Guarnisoen dan boozby de Stadt Roermonde, (gelegen aan de Rivier de Maze, onder 't gebiede

't gebiedt van de Spaanse Nederlanden) paffeerende / riepen eenige van 't volk daar binnen. 't Is niet vreemt dat Rijnberk over gegaan is, terwijl d'Offery daar in Commandeur was. De meeste party van dit Guarnifoen liepen onderwegen wech / zo dat 'er wepnigh van de Hooge Officiers, en noch veel minder van de Soldaten, (na het getal van elks te reekenen) binnen Mastricht gekomen zijn.

De Officiers die aldaar quamen / wierden in hechtenis gestelt / en daar na is den schelmsen Verrader, den Collonel d'Offery geboonist / en den kop afgeslagen / na het uytwijzen van de volgende

S E N T E N T I E

By den Krijghs-Rade gegeven tegens *Daniël Baron d'Offery*,
gewezene Collonel van een Regiment Paerden
binnen Rijnberk.

C O P Y E.

ALZO *Daniël Baron d'Offery*, Collonel van een Regiment Paerden ten dienste dexer Landen, Gevangen alhier in het Leger, overtuuyght en die van den Hoogen Krijghs-Raad der Vereenighde Nederlanden gebleken is, dat ten aanzien van de conservatie, en defentie der Stadt Rijnberk, met alles 't geene daar aan dependeert, den Commandeur *Bassem* most nemen zijns Gevangens advijs, en goetvinden, hy gevangen nochtans onderwonden heeft, niet alleen door grove onachtzaamheyt te verzuymen de behoorlijke devoyren tot wederstandt van den Vyandt gerequireert, maar ook zijne Eere, Eedt, en plicht zo verre te vergeten, dat hy in Junit, laastleden, als de voorz. Stadt belegert was, met zijn kennisse niet alleen zijne eygen, maar ook van de Vyants Trompetters uyt en in de Stadt zijn gekomen, en dat hy ook aan zekeren Edelman van den Bisschop van Straasburgh, zijnde zijns Huysvrouwen Neve, acces niet alleen aan zijn Huys heeft gegeven, maar den zelve door en buyten de Stadt geleyt, en de onopgemaakte Buytenwerken, daar de Fortificatie op haar zwakste waren, laten af speculeeren, en zo voorts door zijnen Trompetter wederom naar het Leger convoyeeren. Waar op verscheydene Officiers als andere van het voorz. Guarnifoen zeyden, wy zijn verraden; Dat hy gevangen ook niet alleen niet belet nochte geprotesteert heeft tegen dat, als 's anderen daaghs daar op een Vyants Trompetter met Brieven in de Stadt is gekomen, met verzoek dat den *Duc de Duras* met den Commandeur mochte komen spreken, om de Stadt aan den Koning te willen overgeven op zijn Majesteys clementie) den Commandeur daar op gehoor heeft gegeven, geantwoort, en de Capiteynen tot Ostagijs uytgezonden, maar in tegendeel den gemelten Hertogh die daar op binnen zoude komen, nevens den voorz. Commandeur, en andere Officiers heeft gaan ontmoeten en complimenteeren, hebbende eerst met den zelve blijven staan op de Brugge van de Stadt, alwaar den Hertogh de Grachten en Wallen koste bezichtigen, en met eenen (volgens geloofwaardige getuygen) vermaanden, dat hy de Stadt van wegen den Koning op de clementie van zijne Majesteit quam vorderen, en met den Meergemelten Hertogh daar naar gegaan is aan den

voor-

voornoemden Commandeurs Huys, daar hy Gevangen bekennt, dat de voorsz. propositie van den Koning wederom door den opgemelten Hertogh geschiedt is, van waar hy Gevangen naar zijn eygen Huys ging, daar den Commandeur *Bassam* met den Hertogh van *Duras* by hem quam, dien hy Gevangen naar een ruymen tijd verblijvens, geaccompagneert heeft des avondts ten 10 uuren tot aan de Poorte, die welke men zo laat hadde open gelaten, om dat den Hertogh noch wederom mochte vertrekken naar het voorsz. Vyandts Leger; Dat hy Gevangen daaghs daar aan 's morgens vroegh komende van de wal met den opgemelten Hertogh heeft gaan spreken, en van den zelve is mondeling begroot geweest, zonder dat hy Gevangen daar van in den Krijghs-Raadt, die korts daar naar vergaderden, heeft rapport gedaan; Dat hy Gevangen ook wel geweten heeft het verbodt op lijfstraffe, van dat de Soldaten niet en zouden schieten op den Vyandt, de welke nochtans gedurende de voorsz. negotiatien op de Contrescharpen waren gekomen, en dat hy mede als de gemelte Krijghs-Raadt vergadert was, met zekere Edelman van den Vyandt, die in een Voorkamer daar ontrent was, diverse reyzen apart heeft gaan spreken en gecommuniceert, de welke dan den Krijghs-Raadt quam pouffieren om den Koning antwoordt te laten toekomen, voorgevende dat 'er geen tijd meer overigh en was; En dat eyndelijk als de Commandeur in den Krijghs-Rade de voorsz. propositie van den Koning voortbracht, hy Gevangen daar mede present is geweest, en verstaan heeft dat het meeste deel van de Officieren tot het overgeven van de Stadt op des Konings clementie heeft geadviseert, en onderteykent. Daar tegen hy Gevangen niet alleen niet en heeft geprotesteert, d'Officieren geencourageert, ofte tot der zelve devoir vermaant gehadt, maar zelfs mede doen ter tijd tot het overgeven van de zelve geconsenteert, en onderteykent; Daar op de Stadt ook datelijk overgegeven is, alhoewel de Vyandt Kanon, Musquet, ofte Pistoolschoot op de zelyen gedaan en hadde, en met Soldaten, Fortificatien, en Munitie van Oorloge wel voorzien, en zulks noch buyten noodt, en pericul was. Z O I S T, dat die van den Krijghs-Rade voornoemt (doende recht) den voornoemden *Daniel Baron d'Offery*, gecondemneert hebben, gelijk zy den zelve condemneeren by dezen over 't gunt voorsz. is, als strekkende tot merkelijke ondienst, irreparable schade, en disreputatie van deze Landen, 't welke geenzints getollereert, maar andere ten exempel met alle rigueur behoort gestraft te werden; Te brengen door den Provoost Generaal van den Leger, ter plaatze daar men gewoon is Criminele Justitie te doen, om aldaar door den Scherprechter ge-executeert te werden met den zwaerde dat 'er de doot naar volge, als mede in de kosten, en misen van Justitie tot taxatie, en moderatie van dezen Krijghs-Rade, ontzeggende den Heer Advocaat Fiscaal van de Generaliteyt zynen vorderen eyfch om redenen, doch alles op 't goetvinden, en approbatie van zijn Hoogheyt.

Aldus gedaan, en gesentencieert in den Leger by Bodegrave, by zijn Excellentie van *Zuylesteyn*, Generaal van de Infanterye van het Leger en President, de Heeren Grave van Nassau Luytenant Generaal, *Steenbuys* Heere van *Heumen* Majoor Generaal, beyde van de Ruyterye, *La Leck*, *Sedlenitsky*, *Alnelo*, Graaf van der Lippe, Collonellen, en Turk Luytenant Collonel, ten overstaen van den Advocaat Fiscaal voornoemt op den 22 Augusti Anno 1672. Stilo novo, ter Vergaderinge van den voornoemden Krijghs-Raadt.

Was gearapheert.

FREDRICO de NASSAU.

Ter Ordonnantie van den Krijghs-Rade voornoemt, in absentie van den Griffier,

En onderteekent

LAURENS de SILLE.

Wdeltse

Welke voornoemde Sententie door Dissive / op den 25 dito rapport gedaan zijnde / heeft zijne Hoogheyt de zelve geapprobereert / en is dienvolgende publijcquelijken geprononceert ter plaatsen van de Executie den 27 daar aan volgende.

Den 27 Augusti, 1672. is deze Executie geschiet in 't Leger te Bodegrave, en is doen ook een Sargeant geharkeluseert / om dat hy tegens 'd'ordje der militie / en zijn Capiteyn, hadde aangegaan.

Ondertusschen dat den Koning van Vrankrijk met het gemakkelijkt innemen van de Steden Orsoy en Rijnberk bezich was / stont den Prins van Condé met het benaderen aan de Stadt Wezel, en den Marschal de Turenne, met het benauwen van de Stadt Burik (daar tegen over gelegen) niet stil. Wy zullen hier laten volgen / een Extract uyt zeker verhaal / van pemauidt / die een oogh- en ooz-getuyge / van 't overgaan dezer 2 Steden / zeght / geweest te zijn.

Verhaal van 't beleggh, en overgeven der Steden

W E Z E L, en B U R I K.

E X T R A C T.

W Ezel is aan den Vereenighden Staat gekomen in den Jare / 1629. als wanneer zijn Hoogheyt, Prins Frederik Henrik, H. L. M. de sterke Stadt 's Hartogen-Bosch, hiel belegerd / en Graaf Henrik van den Bergh, met een machtigh Spaans Leger / over den Yssel, in de Veluwe was gevallen / zo wierd op een nacht door der Heeren Staten volck verrast en ingenomen / maar was doen op verre na / zo sterk niet gefortificeert / als tegenwoordigh: Leggende nu omringt / en beschermt van de volgende Bolwerken en Wallen: Als het Vis-Bolwerk; De Steenwegh, een brave Doorstadt in zijn Vesten / en Wallen getrokken / en met zijn behoorlijke Bolwerken voorzien / waar na volgen twee Kafemats Bolwerken, Bruynse Bolwerk, Diedens of Oranjes Bolwerk, Galge-Bolwerk, of liever brave Halvemaan, tot versterking van de Deemsen Poort, Loy-Bolwerk, Leeuw-Bolwerk, een ruym gebaert / beneden de Deste na den Rijn toe gelegen / met een uytstekende punt tegen het Loy-Bolwerk heen loopende / daar en boven met 2 Bolwerken voorzien / en het Rijn of Klooster-poorts Bolwerk: Van de Poorten die tusschen dees Bolwerken door loopen komt eerst de Steenpoort, die dubbel moet gerekent worden / een aan de Stadts, en binnenzijde, die men de Binnen-Steenpoort zou mogen noemen / d'andere aan de Lantzijde, en Buyten-Steenpoort, met een Ravelijn, of Halvemaan versterkt / Fleskespoort; Bruynsepoort, met een Ravelijn beschermt; Deemsepoort, voorzien als de voorgeaande; Kruyspoort loopende op het Leeuw-Bolwerk uyt / het geen met 2 Buytenpoorten doorboort is / als de Leeuwpoort, en Buyten-Kruyspoort, die na den Rijn toeloopt / en Klooster- of Rijnpoort gelijkt al de andere / met zijn Ravelijn voorzien: Makende nu de toestand der Bolwerken, en haar Geschut, en toebehooren / die waren in der daat zodanigh verballen / of

die noyt te pas zouden kunnen komen / en booz zo veel haar Borstweeringen belangt / die konden naeuw een derde van een mans hoogte bereiken / en stonden aldus tot den dagh der belegering toe / deersijh te pronken ; die te eerste wierden opgetopt / en in haar satsoen gebzacht / doe de Vyandt de Stadt al berende had / daar de Soldaten altemaal zelfs aan moften / strygende ter naeuwwe noode daar Schoppen en Spaden genoegh toe / uyt het Magazijn) zo zy beschermt / en scheut- by wilden staan / daar zy met een ongemeenen yver aanpeurden / hoe moejelij het ook viel / om altoes van haar kant niet noodtwendighs / of vereyzelijhs over te slaan / en had niemant schier zijn plaats te deegh beschikt / of ziende een te zwakken Woeder van zyn makkers / quam die ter stonde te hulp / om hier in geen tijdt verlooren te laten gaan / daar dooz die Bestinge / (het hiel zo veel als 't wou) ppoertjes begoft uyt te zien.

Wangaande het Gescheut en zijne Affuyten , die zagen daar heel anders / en slozigh uyt / als hebbende nu verschepte saren zodanigh / in regen / en windt gestaan / of zy in eenwigheyt niet gebzucht zouden worden / zouder eenige handt zelfs van reparatie / onderwoyl daar aan te houden : Op yder Bolwerk stonden gemeenlijh 2 / een van 12 / en een van 6 pondts kogels / meest niet aal / waar by noch zornige van yzer / hier en daar lagen op eenige Bolwerken ; haar Affuyten waren zo rank / vermozemt / ja ten deele vergaan / dat zy onder haar last bezwijken moften / by namen als men die wat quam te poiren / weghalbe daar niet wepnige met de 6 / 10 / Ec. schoot / gausch heen vielen van haar gebzakte radereu / zo dat nu de Mademakers / en Sinceden het zo druk kreegen / met dit verbaile goet te reparereen / als de Konstapels met de gerepareerde wederom gebzuchtelijh te maken : De Comies-Kok , in het eerste aangesproken om kogels , zondt uyt zijn berwerde hoopen / een deel manden / vol / los heen na de besten ; waar gekomen / was een deel den hoop te groot / een deel den hoop te kleyn / zo dat van de 6 naeuw een paste : Daar en boven hield hy noch eenige nieuwe Affuyten opgestooten / welke hy nimmer aan den dagh bzacht / sommanen zende / het was een diefze Landt- verrader , die zijn Magazijn zelfs niet als van ondeugent / of gantsch veroudt geweer boozzien hiel / schoon hem goedt en vereyzelijh genoegh was toegezonden / en als men om Schanskorfjes , om op de Borstweeringen te stellen / riep / bede hy die luyten de Stadt , een mijl of 3 daar van daan / in zeker Oorp besteden / daar hy dus een blank / of stupber kost van schachereu / die ten laatsten / om den derden dagh / zober genoegh aanquamen / wanneet men al van accoord begoft te spyken / weghalben die op mijn vertrek / als noyt gebezight / daar noch nieuw / in haar ondt postuur stonden te pronken. Den Commandeur binnen Wezel was den Colonel ; Johan van Santen : Den Majoor , Willem Copes , Lieutenant Colonel .

Omtrent 3 dagen booz 't belcgh / was al een Troup van 6000 Franse Ruyters tot Ringelenbergh , een Steedtje / wat meer als 2 mijltes van Wezel , aangekomen / op welke tijding de Heeren Gecommitteerde van hare Hoog Mog. Ailua , en Strik , die te Wezel met het Staten Jacht lagen / ter stonde haar zeylen by zettten / en lager af na Rees toe zakten / na dat zy eenige nieuwe Buytenwerken hadden doen verbaerdigen en opwerpen / als ook nieuwe Barakken laten

laten maken / hoewel de oude werken fuffifant genoegh waren / als die maar wel gerepareert waren geweest / en van Geschut na den eyfel boozien / om de Vyant een gantsche Zomer dzalende en op te houden / en ook daar slechts volks genoegh waer binnen gelept / maar hier op wierd te schandelijck gelet / of lieber verzuimt. 't Geen de Commandeur haar ook genoegh doest in de neug wjzden / dat haar dus zo yligh vertrek in haar half voltoyt werk , niet vroom gedaan was , alzo het meest vereyfte , noch heel en al was achter gebleven , te weten de bezettingen / tegen zo veel meeningvuldige beloften / daar geen goede verschooning tegen was te verziere / maar zy moften hem (wilden zy noch wat fatzoenlijk daar van daan komen) belooven / dat hy zodanigh secours binnen Wezel zou bekomen / dat Burik na gelegentheyt daar ook deelachtigh van kon worden / en om dees verziere aantrekkelijker schijn te geven / verzeckerden hem / die nu al dicht by / en aan de hant waren : doch quam niets daar van.

Dit afkomen van de gantsche Franse Armee wierd noch klaarder kondt gedaan van een Trompetter, ten dien eynde van de Gouverneur van Meurs aan die van Wezel, en Burik afgezonden / dat zy op haar hoede zouden zijn, alzo na alle schijn, in kort, het haar gelden zou: Dit was op den laaften Mey, 31ste Dingsdag, wanneer op wekelijcke beurt / yst elk een Wezels Compagnie, 3 mannen wierden gelicht / die onder het commando van een der Capiteynen, die het zijn keer was / met een Luytenant van een ander Compagnie, en een Vendrigh van een derde / vooz 8 dagen wierden tot versterking van het Garnison te Burik gezonden / waer toe nu Capiteyn Dirk Heynk wierd geordonneert / met eenen / genaamt Bommel, Luytenant van Capiteyn Beynhem, en Schage, Vendrigh van Capiteyn Wildeman, die maar een nacht met byede daar dooz bzychten / zijnde met den volgenden dagh belegert / van wiens successen hier na. Het mompelen van het afkomen der Franse, had nu al een tijdt lang geduurt / in welke veel boozname Wezelze Burgers haar kostelijcksten inboel lager af / ja heel na Hollande toe / en wijder heen / hadden verzonden: maar dit gerammel verghief haar nu dicke mate / dat verscheyde met zulk een onbedachte dyft / haar byoutw / en kinderen zelfs / met haar goet wech zonden / dat zommige / daar na haar gereet makende / om die op te zoeken / wisten niet / waer zy gestoven / of verbloogen waren ; Geen wonder was het / alzo de meeste Kleefse Posten opgehouden wierden / en dus wepuygh / of geen Dieven langer oberquamen: Zommige hadden hier zo lang mee gewacht / dat haar Schepen niet af koften / dooz dien de Franse dooz dees belegering den Rijn veel lager als Wezel gestooten hadden / weshalven zy toezien moften dat zy die wederom losten / en t'huyt bzychten met den eersten dagh.

Woensdagh den 1 Juny, omtrent 7 uren / bondt men op straat verscheyde troepen volks hier en daar by een gerot / meest yst wijven besaande / die altemaal yst een mondt verzeckerden / 't geen aleer verwacht was / dat de Franse de Stadt te gelijk met Burik hadden berendt, dat klaarder bleek / dooz verscheyde troepen Dee / daar de Boeren de Stadt mee in quamen bluechten / zo dat men op de Besten komende / zagh de Vyandt op het dichtste van het Oosten na het Westen langs de Stadt heen marchieren / waer op doe zo wepuygh

wepnigh wierd gepast/ dat men het zelbe maar aan zagh/ of alles om het jokg was geweest: 8 uren was het wel/ eer men de trommelen te deegh roerden/ en om 9 uren begoft men het kranke geschut/ als voorsz/ gereet te maken/ 't welk van alle kanten die dagh/ 30 van Wesel, als Burik, 30 treffelijck voortging/ dat men namaals daar psichijle effecten van zagh: want deegh Steden waren naauw over/ of de Matankerck, te Wesel, was geypropt van Franse Sequetsen/ en hoewel die de grootste aldaar was/ en kostien die noch altemaal daar niet in/ maar belepden noch andere Gasthuyzen, die daar wepnigh/ en armelijck zijn/ na welk tal men de dooden ook mach rekenen/ die by de Franse zelfs al tot 4000/ en meer wierden begroot/ die haar schade niet gewent zijn ten ruymste te verbeypden.

Het Guarnisoen in de Stadt Wesel, en hare Buptenwerken was 30 wepnigh/ dat het Galge-Hoornwerk 30 slecht bezet was/ dat de Soldaten aldaar meerder als een piek lengte/ van malkander stonden gerangeert/ 30 dat tusschen pder 2 man/ wel een rijgh van 20 man dooz kostien/ behalven dat de Dleugelen/ en uptsiekentheden meest bloot lagen; en zodanigh was het met d'andere Buptenwerken oock gestelt/ 30 dat/ in plaats van een man tot haar defensie/ rijkelijk 8 van nooden waren/ 30 men een stoem behoorelijkerwijs/ (Den een den anderen secouerende) hadde willen af waechten/ tegen zulck een Dpandt/ die het met wepniige aanballen niet en had laten sicken; Met het ondergaan van die Woensdagh, schepde het Blixemen van het Geschut oock upt/ en hiel doe de Maan, tot omtrent Middernacht, hoewel zeer flautjes/ noch schijnzel.

De volgende Donderdagh, hoewel die zeer deysigh begoft dooz te vzeken/ toonden de Konstapels 300 haast geen doel op den Dpandt/ of vanden daar straks wederom lustigh op los/ 300 upt Wesel als Burik, 't geen den Dpandt met geen enkele musket-schoot wilde beantwoozden/ maar werken alleen dapper met graben/ en opwerpen van Approchien/ en eenige (na het scheen) wijder afgelegene Waterpen; daarentusschen met het doozvzeken van de Zon/ de Stadt rondtom blonk/ van ontallijke menighte van Centen/ en quamen dien dagh daar ongemeen veel Ammonitie en Bagagie-wagens in het Leger, waar op/ na bedenken/ geen helse Vuurwerken/ en Granaten/ etc. by mankerden/ en grof Geschut genoegh mee aan de handt gebzacht wierdt: en dit altemaal de Oost- en Noozd-zijde van de Stadt laugs/ midts de Supd- en West-zijde/ daar de Rijn langs stroomde/ haar te nauw viel/ alwaar eenige Hupzen/ meest Herbergen/ stonden/ en eenige op 't dzoogh ghaalde Schepen/ die van binnen zeer wonderlijck/ en aerdigh tot wooningen verstreken/ afgesehut met bessehepde vertrekken/ tot haertsteden toe/ voozien/ zelfs met hare bedsteden; en deze alzoo omtrokken met een heuchelijck Chuyntje/ meest mede tot Herberghjes geappoyzieert/ alhoewel binnen en buyten geen 150 Man kosten zitten/ maec nademaal die de Dpandt vooz schuyvelplaaizen kosten verstreken/ wierden op deegh dagh in brant gestoken/ en in de asche gelepdt/ en wierden deze scheeplijke aerdsche Geboutwen/ om haar te naby gelegentheyt/ dus geruineert: vershepde andere Hupzen/ die aan d'andere zijde van de Stadt, voch

by wat verder stonden / wierden van dat malheur wat verſchoont / het zy midts zy de Belegerde te ver / of te dicht / en heet / onder haar Belegeraars stonden / of dat zy zulk een ramp daar niet vooz en vreesde ; doch dobbelden echter niet heel en al mis / maar kregen verſcheyde kanton-schoten meest dooz haar daken heen (daar het krijgshvolk minst zit) en zommige ook by lager / eben gunggh het met verſcheyde dicht gelegene Tenten ook / die men wel mach denken dat de Soldaten by daaggh genoegh schonden/en by nacht (als dat schieten op hiel) daar geralk en gemak genoegh van kofien nemen / zoo dat al die schade met een deel pannen / laaten / sparten en zepldoek / licht was te repareren. Met dees Zommen ondergang mach men ook zeggen / dat Wefels fleur / glory / en welstant begoft zulk een krak te krijgen / dat het daar mee heel verzonk ; 't welk quam dat tot verweer van dees Stadt, aan den Rijn, een wepnuigh lager als daar zekker Riviertje de Lippe, in den Rijn stozt / een Schans ober eenige Jaren op was geworpen / de Lippe-Schans geheeten / en dooz de langdurige Vrede by aan het verballen geraakt / maar nu by dees gebaarlyke tydt / wederom heerlyk in zyn sterken bouw gerepareert / doch niet heel en al voltrokken / boozzien met vier byzde Puntten / aan haar vier hoeken / leggende recht in haar vierkant / op welke een / maar twee stukken stonden / op dat punt dat aan de Noozd-zyde aan de Rijnkant uyt stak / dat alleen noch onvoltropt in Palissaden / en Stozmpalen te slozdigh / en onbedacht open lagh ; hier in wierden byuten gebaarlyke tydt / by beurten om de 24 uren / een Compagny uyt Wefel gecommandeert / om het zelve te beschermen / maar by dees noodt / twee / waar van de beurten waren gevallen op de Capiteynen Wanroy en Keppel, die met haar alle Compagnien hier binnen waren gecommandeert / wozdende Wanroy de helft / en twee Puntten tot zynner bewaarnis aanbevolen / die na het Zupden en Rijn haar strekten / geelyk Keppel, die na het Noozden en de Stadt.

Midts het voorverhaalde Geschut / om zyn vermossende Affuyten / geen schieten mocht veelen / en wyders verouderd en vertroest / dooz de veel jarige regen / was geworzen / lagh het zelve op deze Schans, meer tot schrik / als tot geweldt / wershulven hoe sterk uyt Wefel en Burik wierdt geschoten / stonden die daar als te gapen / zonder meer te verrechtchen of haar wyders te laten hooren / het geen den Opandt te onverschrokkener die plaats te meer dee naderen : by namen 400 Franfen, die daar by dicht onder kagen / die dees onnutte toefstel zo aanmoedighden / dat zy haar Oversten, die haar commandeerde / verzochten om verlof te mogen hebben / eens een kans op de Schans te wagen / op hoop van wenschelijck geluck / hebbende af gespeuleert dat alhier by slozdige wacht / doe ter tydt zels / wierdt gehoutwen. Den Oversten doost haar manhafte resolutie niet toe staan / zonder al vorens verlof daar toe gekregen te hebben van den Prins van Condé, die onder het pryzen van 300 couragieuze herten / haar noch andere 600. Man wilde toe voegen / om haar aanslagh te betet te doen lukken / of daar tegen te groot een tegenweer haar op dec / doch met haar de vooztocht ginnende. Nu waren met de middernacht al dees Stozmers gereedt / wanneer uyt de eerste 400 omtrent 20 Man / haar verſiouzen / een wegh te zoeken / en te vinden langhs die kant van die voorverhaalde Punt /

Punt / die als boozert / noch open lagh ; van de welke een de Schildtwacht vast langzaam / en soetst naderde / die op geen Franse verdacht / meende / het van zijn eygen Volk was / die zoo na quam / dat hy hem by 't lijf greep / en met een baert / van boven de Wallen af smeet / dat hy / rollende tegen de heggen / die dees Schans omcingelde / aan stiet / alzoo by gebzekt van Palissaden / en Stoempalen / die hoek blak open lagh : die doe merkende / dat het hier onklaar was / en meer Brandt beneden gewaar wordende / daar hy best kon / dooz de heggen heen kroop / en na de Stadt toe liep ; hier dooz kregen de Franschen meer open / en gelegentheyt / om boven te komen / zonder van iemandt gehoort / of gezien te zijn / tot dat zy zoo sterk waren / dat zy verrouwen een goede aanval op de Hoofdwacht te konnen doen / altoaar zoo haast niet verscheenen / of die van binnen onder Wanroy , terstont om quartier riepen / 't geen haar vergunt wierdt / 't welk van die van Keppels kant verstaan zijnde / nietes na deden / behalven zijn Corporaal van de Adelborsten , mee Keppel geheeten / die dooz een te overgebe onbedachtzaamhepdt wat hage scheen te willen zoeken / onder de voet wierdt geschoten / met eenige andere zeer weynige met hem / Onder dees overval / daar de Stoempers / die doe daar binnen waren / het getal der Bestoemde nauw overtroffen / doch hoe langhs hoe meer van achteren versterkt wierden / zochten verschepe hare vrygheyt / en ontsnapten gelukkelijk ober de Palissaden dooz de Stoempalen en Heggen heen / waar onder Wanroys Vaandrigh de Wit , van de eerste was / die / na schijn / hem zoo verhaaste / dat hy aan de Palissaden of Stoempalen / of anders / zijn eene arm wat gequert had / Deze met zoo groote verbaasthepdt / als grobe logens / binnen komende / verhaalde / hoe hy boven Fortuyn uyt de Schans in salvo was geraakt , hebbende drie schooten dooz zijn eene arm gekregen / zijnde de rest deerlijk ter neer gemaakt / en de Capiteynen booz zijn oogen doodt geschoten / die nachtaus kortes daar aan / fris en gezond binnen Wesel quam / en namaals in Hollandt. Aldus was het rechte overgaan van de Lippe-Schans , het verderf van Wesel.

Dit heploos werk gebiel tusschen Donderdagh en Vrydagh den 2 en 3 Juny des nachts omtrent half twee / te haast en onverwacht / 't welk daarom de Burgery van de meeste tot de minste (als dat niet wonder en is / dooz dien haar welbaren / of verderf hier niet weynigh aan hingh) heel en al van hare oude manhaftigheyt ontzetten ; maar wierden by wat meer ontstelt / als zy klaarlijc vernamen / hoe kilakkeloos / ja schelmachtigh zulk een Sterkte op was gegeven / daar die booznoemde Vaandrigh de Wit zoo groot / als leugenachtigh had van durben schreeuwen / te weten / Dat haar tegenstant zoo manhaftigh was geweest , en hy onder alle Officieren met drie schooten door zijn arm , het lukste daar was afgekomen , op welke Blaaskraak noyt voort loz gongh ; hebbende voorts het wijdere Guarnizoen met haar Bevelhebberen , voor zijn oogen zien doodt smijten : maar het geen het aldermeest hier de Burgery , en booznamentlijc de Vrouwen (daar de Soldate Wijven en Troffen de Waag onder speelden) ontroerde / was / dat den Brandt / hebbende nu 's Konings Vlagge op de Wallen van die ingenomen Schans geplant / die twee half bergane stukk

hen Gefchut / die Aren langh in rust gelegen hadden / nu door haer gaande
 wierden gemaakt / of alle bepde / of altoos een / die zy zoo fix wisten te kalefa-
 teren / dat zy daar upt / op de Stadt begosten te donderen / by namen omtrent
 het Leeuw-bolwerk , 't geen wel het naaste daar aan stont / daar eenige Hui-
 zen in haer Oaken en Gevels treffende : nu lieten de Burgers haer moedc zo-
 danigh vallen / dat wepnigh het Beweer langer tegen de Franfen wilden ge-
 brypken / weshalven de meeste pacc met den middagh haer Geweer al hadden
 t'huys gebzacht / en afgelept / met boozgeven / dat zy de Vesten of Binnewer-
 ken nu niet langer bewaren , noch beschermen wilden , ('t geen tot dees tydt
 toe bzaaf genoegh geschiet was) die mocht het wijders doen , die hem daar aan
 liet gelegen zijn : waar by haer Vrouwen / met onophoudelijk kermen / haer
 zoo venart hielden / dat zy daar van niet ontslagen en kosten worden / huplende
 en haerende / Dat zy doch op haer , en haer onnozele Kinderen wilden acht ne-
 men , en die niet te reukeloos hare Vyanden over geven , die doch niet te weer-
 staan waren , in een tydt , daar alle hulp en ontzet onmogelijk was : dat men der-
 halven , terwijl die noch niet te zeer verbittert was , eer om genade hoorde te
 bidden , als het uyerste te wagen , en het heyloofte af te wachten : Maar het
 doordringenste daar zy haer mannen mede pozden / en rukten om haer vooz-
 slag / en zin te volgen / was het al te los / ja schelmachtigh (zo zy zeyden) ober
 gaan van de Lippe-Shans , daar Officieren , noch Soldaten , terwijl zy mosten ,
 en kosten , geen teyken van goet devoir hadden aan gewendt : Boozgebende
 dat van het heele Garnisoen niet een zier beter waste te verwachten , waar door
 haer zeker onheyl niet als te verergeren was : Daar de Soldaten Wijven noch
 een lootsje op leyden / en verzwaardden / opentlijk de Commandeur , en andere
 hooge Officieren dreygende / dat zo haer Mannen (die onbestandt waren /
 om de Buytenwerken te defendeeren / terwijl de Vesten / en Binnentwerken
 door de onwilligheyt der Burgers , van bescherm ontbloot waren) quamen te
 sneuvelen / waar op de wisse ondergang van de Stadt , en Garnisoen most vol-
 gen / zo wilden zy haer den hals byken ; waar toe dees laatste soozt geen
 slechte preparatien hadden gemaakt / en haer zommuige met pzelijke / en groote
 Messen / doch voornamentlijk met knoozden / stropswijs gestrik / voorzien /
 die zy (op dat de zelve te gladder zonden toegozden) met Decp besmeert had-
 den / welke zy van meening waren den Commandeur , of wie haer zin niet
 en zouden willen na komen / om hals / en keel te werpen / en die zo te verslik-
 ken / om welke hare intentie wel upt te boeren / (zoo zy zeyden) niet meer als
 een uur of 5 werk was : deze psselijke oploop der Vrouwen duorde van Vry-
 dagh tot Saturdaghs toe / daar in zy staagh maar zochten en wachten na de be-
 quaamste gelegenthepdt / loopende onderwijlen de zaken van Wesel hoe lan-
 ger hoe arger. Zommige wilden dat den Commandeur zich voorzien zou / tegens
 dit wordende canaalje , van eenige Ruyters , om het zelve zo van zijn lys / en
 hals te weeren / maac dees hoop was doc al te sterk / en kon niet / als erger
 opstending baren / terwijl het Garnisoen doe de Vyandt van buyten / en de
 bycndt-schijnende van binnen / begost tegen te krijgen. Het gebeurde dan / tot
 laaar blyk van dees grouwelijke attentaten / dat de Commandeur des Satur-
 daghs

daghs de Wal omrijdende / van dees Hellevegen aan wierd gerandt / die hem met geweld van het Paardt ruliten / en te schendigh mishandelden / tot met voeten te treden / toe / met dreygen / wilde hy de Stadt niet haastigh overgeven , nu daar doch geen kans was van behouw , hy niet levendigh van de Vesten , en uyt hare handen zou komen , weshalven hy met de schoonste belofte / hem mogelijk te bedenken / zijn lijf / en leven most zien te redderen : Het welk men acht gekomen te zijn / dooz het oproepen van die schelmsen d'Hinyossa , en Mengers , en haren aanhang / waar toe / zelfs de Vendrigh van d'Hinyossa verzekerde / hy be-eedighde certificatiën by zich had / dat zyn boozmoemde Capiteyn eenige malen by de uytgelatenste dier Vrouwen was gekomen / boozgebende / zo zy lieden met alle kracht , en geweld , tot vermoorden toe , den Commandeur niet haastelijk , en dwongen , tot des Stadts overgeven , op de beste conditie mogelijk , het schielijk gedaan zou zijn met haar Mannen , haar , en haar Kinderen , daar niet een boven de 24 uren van in het leven blijven zou .

De manhaftigste Officiers ziende met des Vrydaghs middagh den 3 Junii , de gantsche Binnwerken van de Burgery heel verlaten / den Raadt , en Vroedschap des Stadts vergadert / en den Commandeur alleen met den Majoor , Colonels , en weynige Capiteynen bezigh / de welke het niet broom / noch eer en eedtplichtigh met de Stadt , Garnisoen , en Staat booz hadden / verzoeken in dees dangereuze toestandt van zaken den Krijghs-Raadt te spannen / om gezamentlijk te besluypen / wat tegenwoordigh alhier het best , en oorbaarst diende gedaan / Waar op den Commandeur met zyn aanhang tot antwoordt gaf / dat de zaak zulks noch niet noodwendigh en vereyfte , dat zy tot noch toe mans genoegh waren om het glorieufte uyteynde voor haar te vinden , dat yder maar zyn Post vereyzelijk waar nemen zou , en aldaar nader order verwachten , en pareeren .

Hier mede liep het al na achter-middaghs 4 uren toe / wanneer by de Capiteyn van de Hoofswacht / 't geen doe Pieter van Outshoorn was / een Stadts Bode quam / verzoekende uyt naam van de Burgermeesteren , dat hy hem de Steenpoort zou op doen maken (also al de Sleutels van de Stadts Poorten in de Hoofswacht bewaart worden) door dien hy van zyn Heeren , en Meesters wegen , een Brief aan den Prince van Condé had te brengen , daar dees byzabe Capiteyn zonder hooger last / geenzins toe en kost resolbeeren / die derhalven / goede order op zyn Compagnie hebbende gestelt / zelfs na de Commandeur stapte / om zyn goedebinden ober dees ober gewichtige zaak te hebben / die hem aanfondts belast / de Bode , zonder wijder belet / uyt te zullen laten / welke Bode , op den avondt met 2 Trompetters van dito Prins wederom keerde / (wlaar tepken dat zich alles tot een goet accoord zeer wel toe droegh :) met dien avondt wierden de Soldaten uyt de Buytewerken , na binnaen / pder op zyn gewoon Quartier / of Stozmplaats verleyt / latende de Buytewerken , los / en lesgh in volle postuur , booz wie de zelve wijders wilde bezetten . Omtrent ten een uur tusschen Vrydagh , en Saturdagh , konit daar schielijk een geroep opstuyben / van alarm , alarm , waar mede pder na zyn geweer tasten / en zo veel Adelborsten als de Hoofswacht missen kon / wierden gecommandeert na de

Compagnie van Col. Thouwars, in zijn absentie (by zijn Luyt. de Four gecommandeert) leggende doe met die van Outshooren tot een troepe van reserve op de Merkt, en aan de Hooftwacht, quamen aan het Leeuwe Bolwerk, daar doe Capiteyn Beynhem binnen lagh / waar van de bezettingen meenende eenige blydende louten te zien / daar aanstonds dapper buur op gaben / zonder eenighzins beantwooydt te worden / also daar geen Vyandt omtrent was / en nademaal die van het Bolwerk volherde ? Begosten die op de Beste stonden / en by hooger als 30 / (zijnde in een laaghte gelegen / met zijn Grachten en Besten omtrokken) met haar Musquetten te lossen / over de andere haar Hoofden heen / omtrent ter plaatze daar 30 de Vyandt meest vermoede / zo dat de kogels die gene / die in de laaghte waren / dapper over de kop heen slooyden / die dat getier aan het ooy niet kunnende veelen / en vyzende 30 in het donker wel een ongelukkig mensch zouden konnen treffen / keerden haar Trompen om / en schooten wederom na binnen toe / zo wakker als 30 mochten / ten minsten tot waar scheydt dat de andere haar rust zouden houden / welke doller furie al ten eynde was / eer de voornoemde Troupen op de Beste quamen / zo dat het doe daar stil / en vreedtzaam was.

Nu waren des Saturdaghs 's morgens den 4 Junii, ten 7 uren de Burgermeesteren, of Volmachtigde, om met de Prins van Condé te handelen / en te sluyten / by de zelve in het Leger ontboden / zijnde een quartier uurs byten de Stadt, in zeker Kapelleken gelogeert ; Omtrent ten half zevenen begeben dees Heeren haar by den Commandeur, om te zamen / booy haar vertrek / over dees toestandt van zaken / te verhandelen / terwijl oorder aan de Hooftwacht wierd gezonden / dat 4 of 6 Adelborsten met de Sleutels van de Steenweghspoort daar heen zouden gaan / en die tegen de Heeren haar komst / te openen : Een quartier uurs daar aan / komt een geroep van de Steenwegh, dat dicht aan de Buytepoort een Trompetter van den Prins van Condé stondt / die verzocht binnen te wezen / om de Heeren, booy haar vertrek noch yet noodtwendighs booy te houden / die ingelaten / zijn boodtschap zo kort maakte / dat hy binnen een half uur / de Stadt al wederom uyt was / vertrekkende met dees minnelijke groet / *Adieu mes Amis, tout va bien.* Dat is / Godt bevolen mijn Vrienden, alles gaat wel : Koyt hier op / volghde de Gezanten in haar Karos, bygelepyt dooy een Corporaalschap Soldaten, also daar anders geen dooykomen aan was / dooy dien de straat zo dicht van een deel pyren van Wijben was bezet / die nu anders niet doen en kosten als met haar schyeuwen / en balken de Heeren na te loeyen / dat zy doch barmhertige gedachten wilden hebben met haar, en haar onnoozele Kinderey, en haar verhaasten, om op het spoedighste een vreedtzaam en gerust eynde te vinden ; Even waren dees Heeren byten / of haar quam een kar geladen met een Doedersulk Rijnsse Wijn achter aan slepen / tot een bereering aan de Prins, waar na de Pooyte wel wierden de grendels booy geschoven / maar niet toegeslooten / gelijk ook de Dalbruggen / die maar opgehaalt / booy losse grendels bleben staan.

Terwijl de Heeren van de Stadt dus bezigh waren om een goet arcooyt te treffen / en de Vyant ooghschijnelyk / zonder ophouden / met graben avanceerde / kosten

kosten die van de Militie ook niet stil zitten / te meer zo de Buytewerken ten besten hadden gegeven / en open / en leegh laten leggen / terwyl yder Capiteyn en Officier belast wierd zijn Post op de Binnewerken te deegh waar te nemen ; Middelerwyl vergaderen den Commandeur , de Colonels , Hoenderbeek , Nieulandt , en Haasten , de Majoor , d'Hinyossa , en Mengers , die schoon van de jongste Capiteynen , echter van de volkomenste schelmen eenige waten ; dees na overleggh van zaken / kiezen tot handelaers Nieulandt , en Mengers , die zonder bekenmaking van de andere Officiere , of beroeping van generale Krijghs-Raad , (in zulk een toestandt ten hooghsten noodigh / en achtergelaten / onverschoonlijk) een boet gezamentlijk beramen / waar op te capituleeren met den Vyandt : Deze stillerz daer na / uytgelaten / en by de Prins van Condé gekomen / doet Nieulandt eerst het woozdt / wel recht / schape / als steunende op de wel waggelende / maar noch niet geballene glorp / en onzachelijkheyt van de Neerlandse staet : 't Geen de Prins wat te eubel opnam / als na zijn zin / wat te pzeuts hem boozgestelt / wiens oplooptheyt Mengers met een vleyende Tong zo wist om te zetten / en te bezaten / dat Nieulandt geboden wierd / buyten te staan ; Waar op het kozt daar aan gebeurde / dat 2 van Mengers Soldaten ober de Palissaden , en door de Stormpalen heen / met zo ongemeene vaerdigheyt / als gelukt / doozdrongen / latende de eene zijn Ringkraagh aan een der Stormpalen vast hangen / die het doozdingen hem wat belette / en hoewel op dees schelmen eenige Musquet-schooten wierden gelost / quamen zo onbeschadicht in des Vyandts Leger / alwaar zo terstondt de erbarmelijke toestandt des Stadts , den Vyandt geheelijk openbaarden / die men vast vertroutot / willens en wetens van Mengers verraderlijk daer toe uytgemaakt waren : Dit dee den Vyandt haar zo verhoovaerdigen / dat Nieulandt heel uyt kreegh / en na Mengers alleen wierd gelupstert / die / hoe veel de Vyandt dozt eyschen / noch meer dozt toestaan / en belooven / dat den Prins (na van een geloofwaardigh Officier verhaalt is) dee uytbersten tegen zijn bphebbende Heeren immers is Mengers maar een Poultron , maar Nieulandt noch een rechtschape Kaerel , maar midtszulke , als die eerste , ons noodigh zijn , mogen wy ons daar van dienen , zonder den anderen meer te achten . En dat dit schelmsstuk van het uytzenden van die Oberloopers een Verraderlijkse part van Mengers was (hoe zeer hy die blaam dozt van den hals schuyben) bleek beter / als hem het zelbe des anderen daagh opentlijk / en binnigh genoegh van de meeste Officiere in de kerck wierd verweten / by name van die brabe Overste Luytenant Ulfpart , die meer van zijn versoeplijkste stukken wist booz zijn bakhuys te vzyben / op al het welke / hy geen verschooning / die op eenige redelikhheyt gebest was / by wist te bzengen .

Du was de tijdt van slupten / en teyknen van de Kapitulatie , zo booz de Burgery , als de Militie vast gestelt op Pinxterens Middernacht , wanneer de Hoofden des zelfs / by de Prince van Condé mosten zijn / op pene van nulliteyt van al het boozgaant verhandelde / en besfootene : Hier op verschijnen die op haar gezette uur en plaats / waar op de Prins zonder veel omspraak / de Commandeur van Santen een Papier boozlept / waar in dit volgende al geschreven stont .

Artijkelen van sijne *Doorluchtige Hoogheyt*, mijn *Heere de Prince van Condé*, geaccordeert, aen den *Heer van Zanten*, commandeerende binnen *Wesel*, op het welgevallen des *Konings*.

1. **D** At alle Officieren, en Soldaten van het Guarnisoen van *Wesel*, zo te paerde, als te voet zullen Krijghs-gevangene blijven, behalven acht, onder welke gerekent zullen zijn den Hr. *Bulou*, en *Mengers*; de lijste van de andere zes, zal mogen opgemaakt werden, en overgelevert van den Hr. *Commandeur*, ook zijn hier buyten geslooten tien Schippers, den Comies, en Auditeur.

2. Dat de gevangene Officieren, die haar randtzoen zullen willen betalen na het eynde van 6 weken, zullen in vryheyt gestelt worden, betalende yder een daar voor twee maanden van haar gagie

3. Dat hare Vrouwen, Kinderen, Huysboden, Paerden, Uytrusting, Huysraedt, Karossen, Kaleffen, Wagens, en Karren van al de Officiers zullen bygeleyt, en gebracht werden in goede verzeketheyt, op een, en aan yder plaatze van de *Heeren Staten*, en dat overmorgen, den 6 van dees maant, zullende mede onderwijl kunnen, en mogen verblijven in alle veyle zeekerheydt binnen de Stadt *Wesel*.

4. Dat de Stadt van dezen dag af gestelt zal werden onder de macht van zijne *Majesteit*, en dat zo aanstonts de Kloosterpoorte, anders gezeyt de Rijnpoorte zal overgelevert werden aan de Benden van zijne *Majesteit*.

5. Dat alle Artillery, Krijghs-Amonitie, en Mondt-Proviande, Wapenen, en Vaendels zullen geleverd, en gestelt worden in handen van die gene die zulks van zijn *Hoogheyt* zal aanbevolen worden, om die ter goeder trouwe op te sluyten, en te bewaren.

6. Dat al het Voetvolk van het Guarnisoen hare Wapenen by haar zullen nemen, en de Ruytery te paerde stijgen, op dat uur, als haar zulks van zijn voornoemde *Doorluchtigste Hoogheyt* geordonneert zal worden, om daar na zijn beveelen daar over aan te nemen, en dat alle Officiers over de Amonitie, en Proviande zullen op goeder trouwe aangegeven, en opgestelt worden.

Gedaan, en geaccordeert in het opene Veldt, voor Wesel, den 4 Junii, 1672.

LOUYS de BOURBON.

J. van ZANTEN.

By dees schriftelijke Artikulen wierdt alleen mondeling gevoeght / zoo de Commandeur met het enkele lezen, zonder wijder woorden die niet wilde met onderteykening approberen, zonder van yet anders te reppen, dat hy als dan gedaan had, en den Prins aanstonts op zijn rigoureuste zou voltrekken, dat hy tot hier en toe, zo zachtmoedigh had begonnen. Ondertusschen was de Spant tot

tot aan de **G**rachten toe/ al genadert/en had twee Bateriaen die nacht verbaricht/ en was al ten halve aan het doozsicken van zekeren Dijk gekomen/ dooz welke opening hy het water van de **G**rachten in de **H**aben kost af tappen/ en dus tot doozogh wordens toe/ in den Rijn laten loopen/ waar langhs men die **G**rachten/ dus waterloos/ met **H**ijs/ en andere materialen meenden te bullen/ terwyl men met het voornoemde kanon zou zien een **B**resse in de **W**al te maken/ en met zulk een macht/ daar stormenderhandt in komen storten/ dat het **G**uarнизoen/ (van wiens tal en toefant hy nu al volkomen ouderrecht was) hem geenzins zou konnen wederstaan: **O**en **C**ommandeur van **S**anten dees en diergelyke redenen meer overleggende/ en bedenkende hoe hy niet alleen van de **B**urgery was verlaten/ maar ook van eenige der wezelmoedighste/ en onbezupste gedezepght/ dat, wilde hy met zijn handte vol volks zulk een hopen machts, en geweldts tegen staan, tot een groote schade van haar, dat zy, als de stormende **V**yandt in de **S**tadt quam storten, geresolveert waren, de **S**tormklok te trekken, en van achteren in de **B**estormde te schieten, gelijk de **B**estormers van vooren. **A**lzulke voozballen mobeerden den **C**ommandeur dus deerlijk/ dat voornoemde papier met zijn handt/ en naam te bekladden.

Pingsterdagh den 5 **J**uny en kost maar twee uren van zijn begin rekenen/ of de **C**ommandeur is wederom in de **S**tadt gekomen/ en vertrok zich in zekere **H**erbergh/ het **H**of van **H**ollandt gesheeten/ daar hy aanstonds de **C**apiteyn **O**utshoren als doenmaals/ eben als de **B**elegeringh gedurende/ de **H**oofwachter hieft/ by zich ontboodt/ de zelve belastende hy de **S**cutels van de **R**ijnpoort aldaar zou by hem bzingen/ die zulk een commando met een wonderbaarlijk achterdocht most parceren/en aldus daar gekomen/ en bzingende hoe het met de **S**tadt, en **S**taat nu stont, meer niet en kost vernemen/ als dat de klood nu al lagh, en het werk daar mee al gedaan was: kost hier na worden de **S**cutels gebzocht/ zonder communicatie/ of weten van eenige **O**fficieren, die haar **P**osten noch eben blytigh bewaarden/ behalven dat zy van de **M**ajoor **K**opes, expresse ordze op lijfstraf hadden gekregen/ van die nacht geenzins op de **V**yandt yet vpyandtlyk te attenteren/ vooznamelyk met schieten/ zy quamen/ of deden wat zy wilden/ zoo dicht/ of dadelijk als zy begeerden/ of wie zijn **M**usket wilde lossen/ dat met geen scherp en zoude doen/ of die zulks wilde/ het zelve in de **W**ocht/ ver boven de hoofden heen/ of in het water zou moeten doen/ waar op/ zoo hem van eenige wierdt te gemoet geboert/ wat dante doen/ als de **V**yandt haar zoo na quam/ dat zy haar wyt haar **P**osten bzingen/ of dat arger was (met op haar te schieten). eenige troffen? kregen tot antwoozdt/ zy echter het voozgaande commando souden parceren/ waar op sommige haar geweer quiterden/ seggende/ sullen wy **S**oldaten ons geweer in de uiterste noot niet mogen gebzupken/ maar ons als besten moeten laten doodtslaan/ vaar wel dan alle wapenen: met dees schoone/ en nopt gehoorde order/ verscheen op de laatste nacht die bzade **M**ajoor **K**opes, die men in een rupmen tijd/ en verepster uren niet eens gezien hadt/ behalven die order/ was het wonderbarelijkste van die moezenstondt/ dat de **V**yandt al ten 3 uren **M**eesster van de **S**cutels/ en de **R**ijnpoort was/ daar zy aanstonts

30 sterk / en baardigh introkken / dat zy de Markt, en de boornaamste plaatsen al bezet hadden / eer de meeste Officieren, die aan de andere zijde van de Stadt op hare posten stonden / hier perwees van wisten / die de tidingh niet eer geboodtschapt wierdt / of kregen met eene order / om haar met haar Compagnien, en Volk in volle montuure op de Markt te begeben / waar door zy met de vceemste gedachten wierden overrompelt / die te bedenken zijn: Een 7 uren waren zy daar aldus gezamentlijk compleet / zelfs de Ruylers op hare Paerden gezeten ; daar zy omringt van de Franse Soldaten / eersf wierden ontbloot van hare Paendels / die gezamentlijk in een hoek by de Kerkdeur wierden neer gezet : Een wepnigh hier na kregen de Soldaten order van haar geweer af te leggen / en de Ruylers hare Paerden te quiteeren / en doe noch maar van het uytterste geweer / als deegen / en draaghbant boozzien zijnde / moesten die zelve daar aanstonts by leggen / zo zy niet en wilden / dat men met forse haar die van den hals / en zijde afrukten / waar na 'tgantsche Garnisoen / geen Officieren zelfs uytgezondert / by een wierden gedzeben / en gestout als een deel onnoozel Dee / aldus de zupd-deur van de Kerk gelijk ingesaaght / tusschen een dubbelde rang boozname Franse Officieren, aan pder zijde van de Kerkdeur op Spaanse stoelen geplaatst / waar van / als eenige Officieren, om zo onder de slechte Maats te afzienelikh gemengt / pardon verzochten / en oozlof / om op eerlijkste Manne-woozdt / of Bozgh / de Stadt / en straten by te mogen gebzupken / tot antwoozt kregen / dat alles voor die tijdt zo wezen moest, maar dat men namaals daar wenscheliker order in zou schaffen ; aldus raakten het gantsche Garnisoen omtrent pkekenstijdt in de Kerk / maar met een heel andere devotie / als het Hooge Ffeest van de eerste Pinxterdagh wel berepichte / en liep deze hoop in het eerst gantsch verwardt door een / pder zoekende daer hy de beste plaats kost vinden om booz eenige tijdt hups te houden.

Het was omtrent 10 uren dat de Capiteyn van de Lijf-guarde van de Prins van Condé, met noch wepnigh geconmandeerde Krijghs-Oversten, in de Kerk quam / booz eerst ozdonneerende / dat alle slechte Soldaten, zelfs mede Serjanten, uyt het Choor vertrekken zouden ; Deze Fransen haar gezet hebbeide aan zekere lange tafel / met papier / pen / en inkt booz haar / teegen eerst aan het opschrijven van al de Hooge Officieren haar namen / die in Garnisoen binnen Wesel hadden gelegen / welke waren dees aenvolgende :

Colonel van *Fuchem*, gewezene Commandeur van Wesel, welke absent zijnde, commandeerde over zijn Compagnie zijn Cap. Luyt. *Bemondt*.

Colon. van *Zanten* doenmaels Commandeur van Wesel.

Colon. *Thouars*, absent, voor wien over zijn Comp. commandeerde zijn Cap. Luyt. *de Four*.

Colon. *Hoenderbeek*.

Colon. *Nieuwlandt*.

Colon. van *Haesten*.

Overste Luyt. *Ulspar*.

Capiteyn Graaf van *Wichtensteyn*, absent, voor wien over zijn Comp. commandeerde zijn Luyt. *Hattum*.

Cap. *Arnould*.

Cap. *Boulou*.

Cap.

Cap. *de Hinyoffa.*

Cap. *Kopins.*

Cap. *Beyna.*

Cap. *Wanroy* gecommandeert in de Lippe-Schans.

Cap. *Keppel*, als boven, beyde doe in de Kerk.

Cap. *Itterfum.*

Cap. *Baron de Spiering.*

Cap. *Greewe.*

Cap. *Heynk*, gecommandeert te Buriik, in wiens, en zijn Luyt. *Françoys de Mans*, absentie zijn Comp. gecommandeert wert van zijn Vaend. *Loot.*

Cap. *Loo.*

Cap. *Haarsholte.*

Luyt. Colonel *Kopes*, die zonder Compagnie aldaar Majoor was gemaakt.

Cap. *Kopes de Jonge* voorn. Zoon.

Cap. *Beynhem.*

Cap. *Mengers.*

Cap. *Wildeman.*

Cap. *Polman.*

Cap. *van Outhoorn.*

Noch 2 Cap. *Bekkers* die alhier waren komen werven, met redelijke toelooop, wiens volk, met het berennen van de Stadt, met wapens wierden voorzien, en op haar behoorlijke Posten gelydt.

Hier na wierden insgelijks alle Luytenants, Vaendrighs, en Serjanten namen ook aangeteekent / met hare respectieve Compagnien / waer mede dien dagh zijn midden kreggh / en dees Franse Officieren na haar middaghmaal gingen / 't welck gehouden zijnde / keerden omtrent 2 uren wederom in de Kerk slechts onder haar twee / die haar tegen malkander ober / elk op een Spaanse stoel / hebbende geplaat / deden de gebangene Officieren retireeren in een hoek van het Choor, en al de Soldaten dicht te samen in de Noorder zijde van de Kerk / blijvende dus de Zuidzijde open / en leegh / waar na de Soldaten altemaal by paven de Noorddeur van het Choor mosten in treden / en de Zuiddeur aldus uptgaan / wordende haar getal van die gezetene Officiers in haar tafelboekjes aangeteekent / die aldus een specie van reveue hebbende gepasseert / de leegge Zuidzijde van de Kerk weder bulden / wordende (volgens het zeggen) haar getal bevonden omtrent 1500 sterck te zijn / waar mede dien dagh 30 na dooz liep / dat des avonts een hoop Officiers knechts / en kennissen / Soldate Vrouwen / en Vrouwen / byselijk de Kerk upt / en in quamen / de selve van alle noodwendigheden / van eeten / drinken / slaaplustje / etc. boozziende.

Van de Capitulatie, en dees Lijste is te weten / dat daer buuten waren gestooten 8 Officieren, namentlijk / Mengers, en Bulou, den eersten / om dat hy 30 sijn den Schelm had gespeelt / booz den Prins van Condé, in het sluyten van 't Accoord / als verhaalt: Den anderen / mitz ingeboore Frans Edelman, en Vassaal des kroons / 's Konings Edict niet en had gepareert, waar dooz hy / op halssstraf / alzulke die in byeemde dienst waren / geboden had / die te quiteeren / en haar in zijn dienst begeeven / en nu gebangen / halssstrafbaer wierd gerekent / doch namaals dooz goedt / en sterck boozloopen / en smeeken wierd verbeeden: waar boven noch 6 Officieren te kusi / en keur van den Commandeur hingen / die daar toe uptplaten de Colonels Hoenderbeek, Niculandt, van Haasten, de Majoor Kopes, en zijn Soon / Capiteyn Kopes, en d'Hinyoffa,

d'Hinyoffa, die daar mee kosteloos/ en schadeloos/ met het hare/ mochten ber-
trekken/ daar 't haar geliefde : De overige waren gehouden/ 6 weeken krijgs-
gevangene te blijven / en dan upt / en byp gaan / als die berstrekten waren /
doch / mits betalende pder booz zijn rantzoen twee maanden gagie/ welke op
zijn ruymste wierden gereckent / als booz pder Capiteyn 100 Frijrdaalders /
50 booz een Luytenant, en 40 booz een Vaendrigh, welk Artijkel tegens
Krijghs gebuyk is strydende.

Pinxter-Maandagh, den 6 Junii, omtrent 3 uren na de middagh / wierd
zeker geschreven papier op het Choor gebzacht / behelzende de boozverhaalde
Capitulatien, dat onder de Officieren met vzeughde wierd gelezen : Om hozt
te gaan / 3p ziende (het geen de mindere Soldaten hoztg daer aan ook ber-
stonden) dat haar gebankienis maar booz 6 weeken was / en wie eerst Bozge
kost stellen booz zijn perzoon / en rantzoen / aanstonts ten minsten de straat
byp zou mogen gebuyken / waren met groote vzeughde ingenomen ; want
schier niemant en twijffelde / of zou zulke Bozgen by dozijnen hebben gefree-
gen ; maar doe het daar op aangquam / en was daar niemant schier t'hups /
als zijnde de Burgerp (het Grauw by namen) wzebeligh/ achterhouzigh/ en
baatzuchtigh / willende in geen gat / daer 3p niet genoegzaam dooz heen
kunnen kijken / schoon onder de booznaamste Burgers waren / die booz bzabe
Kraerels / meer als een / graagh bozrigh bleven / zo dat dien dagh / en de vol-
gende booz middagh heen liep / met het bozgh stellen / en tepkenen booz ber-
schepde / doch meest Officiers ; Nemende dien dagh veel van de Soldaten,
(het 3p die dees gebankienis zo lang niet wilden upt staan / of dat 3p / wan-
hoopten namaals bozge te krijgen / en veel midts geen raadt bonden booz
haar ransoen) dienst onder de Franse, Zwitzers, Italianen, of Engelse, die
hier mee van al die zwarigheden berloft waren / dat een schoone ruymte in de
Kerk begoft te geben.

Dingsdaghs des na middaghs omtrent 3 uren quam de Grave d'Estrades
doennaal Gouverneur van Wezel, en namaals zoodanigh ober al de gecon-
questeerde Steden aan den Rijn, zijn Secretaris in de Kerk, met een Register dier
geene (by name van Officiers, want met mindere en wilde het zult een baart
noch niet loopen) die behoorzijke bozgh hadden gefelt / om buyten de Kerk,
de Stadt Wezel te mogen gebuyken / die hier mede berloft kreegen om te mo-
gen bertrekken / en aanstonts haar Lakeyen, Knechts, Meyden, &c. belasten
haar bagagie van bedden/matrasfen/kussens/ deekens/ en bou-schzagen (daer
Ezels geheeten / een makkelijck / en gerijffelijck gebuyk om op te rusten/ wez-
halve daar veel Soldaten ook van boozzien zijn) na hups te bzringen ; de Solda-
ten, en andere ziende / hoe dees Heeren haar goetje los heen de Kerk upt
wiert gedzagen / zonder wijder onderzoekt / of aanspzaekt (booz dien doe jupst/
byp alle geluk / de Zwitzers de wacht daar aan de deur hadden / die op geen
klepntje zagen) nam pder een zijn Esel / matras / buitsak / oozkussen / ja die
maar een ouwe deken daar hadt / op den hals / of onder den arm / kuyperden
daar mee heen / daar 't haar geliefde / eben of 3p dit haar meesters t'hups zou-
den bzengen / welke zwerim zo dilt af quam / dat de Franse, die daar omtrent
waren/

waren / haar niet in en kofien beelden / dat d'Officiers fultk een ballaft van bagazj by haar in de Kerk hadden genomen / noch zo veel knechts tot haren dienst / wefhalven aan de Kerkdeur komende / verfehpe bzaagden / waar zy heen wilden , en wie zy waren , die terftont dooz de mant vielen / en wederom gejaagt wierden / en belaft aan de Wacht / wat beter op dat volk te paffen / van welke aldus / veel meer als de helft was wegh geloopen ; doch wierden er niet geflupt / dooz men kilaar merken koft / dat de Kerk ooghfchijnelijk geleegt was.

De overige Kerk-gevangens ontzet van zo fchoon een kangs / wenden het op verfehpe andere boegen / om in gewenfter haben te komen / waar toe zonnige haar op zijn burgers kleden / en / met een ftokje in haar handt / onder die fhijn upt raakten / zonder belet / gelijk ook verfehpe / die met den fchemer-avont / haar in byzouwe gewaat ftaken / en aldus upt quamen / weghalven haar alle avonden / wel een dozijn of twee verkleeden / en dooz gingen / dat omtrent byz dagen duurde / en mede bekend wiert / gelijk ook die gene / dewelke in Lakeys Lebyz ontquamen / waar by geboegt / die dees weck op bozgtocht waren los gegaan / was nu het derde part nauw meer in de Kerk. De Franfen , met het begin van de aankomende weck ziende / dat haar groot getal zo geweldigh gemindert was / meeft dooz haar te ftoffe wacht daar ober te houden / het zy dan dooz haar te fpijtge genercusheyt / het zy dooz het herteljk verzoek der Wezelse Heeren , onder vertoogh dat het langer houtwen der overgeblevene / de Stadt met enige bezmettelijke ziekte licht zou komen te ontfeken / die daar eens vat hebbende gegrepen / gewoon was de zelve byz bin-nigh te nijpen / als mede om volgens hare capitulatie wederom tot haar oude Godtsdienft te geraken / quam het zoo veer / dat het reffe eerst hier upt / daer na de zieken / en gequeten upt haar andere / de Maetan Kerk gehekten / ver-loft wierde / die fchoon gemaekt / en van alles gezupbert / wederom de burgerz tot hare oude debotie wierdt toe geboegt. Aldus is Wezel Frans geworzen.

B U R I K , (nu dooz Turenne , als Wezel dooz Condé , te gelijk belegett zijnde) is een klepne Stadt / doch om zijn keurelijke gelegentheyt / tot Wezels vaster befchermer / eerst van de Spaanie treffelijk gefterkt / en van de Staten daar in byz meer voltoopt. Twee Doozten waren hier / als Veldt en Rijn-poort , omringt met byf bolwerkien / als het Rijn bolwerk , Galge bolwerk , Wolfskuyls bolwerk , Mole bolwerk en Naffaus , of Oranje bolwerk , zijnde hier en boven de Velt-poort noch gefterkt met een halve maan / hebbende 2 Ravelijnen , een tuffen de Wolfskuyls , en Mole bolwerk , het andere tuffen het Rijn , en Oranje bolwerk , en het Kasteel bolwerk , dat aan het pleyn lagh / daar de Hoofst-wacht / en Barakken , op ftonden / boven welke noch een hoozwerk aan de Rijn-poort lagh : Maar al dees sterke boutwingh lagh in alzo jammerlijke / en verballe ftandt / als van die van Wezel is boozhaalt / waar aan zo de rappe / en geweldige handt der Soldaten / met des byants aankomft niet en hadden gehoutwen / haar niet veel zou geholpen hebben : Drees boozhaalde werkien moften vooz die tijdt / by gebrek van meer mannen / befchermt worden van wepnigh meer als 300 koppern / daar noch meer als 3000 toe van noden waren geweest / en ftonden die onder het commando van Otto

Rooda van Heekeren, Heer van Beckendam / als Commandeur; Capiteyn Dombart; Walrecht en Heynck, die / als voozhaalt / met een Compagnie gecommandeerde volkeren upt Wezel, daar / in het belegh binnen lagh / met noch een nieuwt te volwerbene Compagnie van Capiteyn van Gent, die op het berennen van den Vyandt, daar noch niet binnen was / zo dat zijn Luytenant Broens, in zijn absentie / daar over commandeerde / zijnde doe omtrent de 20 koppen sterk / die straks van Wapenen wierden voozzien / met noch een Compagnie Ruyters onder den Ritmeester Zwanschbel, wiens vooedert zijn Cornet / by dees gelegentheyt / Majoor wierdt gemaakt.

Dooz d'aankomst van de Marschal de Turenne sielede 't Guarnisoen haar terstont inde Wapenen/en volle defensie/wozdende pder zijn behoozlijke post toegevoeght. Een stukken geschuts bondt men hier binnen/ die schier onbruikbaar waren/en 30 rank van Affuypen dat slechts bequaam waren om 3 schooten te deeg upt te staan/hier onder waren 2 twalef ponders/ die 't vooznaanste effect deden / andere waren 6 / en 8 ponders: tot de eerste waren te wepnigh kogels die pasten / zo dat men veel van 8 pondt most gebuypken / met stroo / of hoop om wonden / en 30 van pas gemaakt / wesgelijks men de 8/en 6 ponders met kogels van 6/en 3 pondt most laden / eer men van alle kanten buur daar upt kost geben / bullende het gebzek van de Affuypen met eenige willige-boomen/en diergelijks / welk men daar onderlep / makende (met de voostweeringh hier en daar het van nooden was / dooz te snijden) openingh om dooz te schieten / om na mogelijkheyt te kunnen gebuypken: hier ober bondt men een Constapel/ die al eenige jaren dat ampt bzaaf bedient hadt / waar by men een Soldaat boeghde upt des Commandeurs Compagnie die hem dees konst mee aannatighde / maar in langh / zo fix daar mee niet omgingh / zo dat hier pder Officier / of Soldaat zich by noot tot het Constapelschap most laten gebuypken / die de stukken na haar kunde geladen hebbende / de selve behoozlijks naar vermogen eens af keeken / en daar mee de byandt daar in staken / het mocht treffen die daar in de wegh stondt; dit is waar / dat / volgens het verhaal der Franfen/ zelfs met de eerste schoot die upt Burik quam / een Camboer blak de kop af wierd geschooten; gelijks mede / op een andere tijdt 2 Capiteynen gelijks wierden gebelt/en noch eens 13 Soldaten/ als mede noch zeker Cornel of vooznaam Frans Overste, zittende met eenige gasten / ober zijn tafel/ in zijn tent te eeten / waar by andere onbekende / zo dooden als gequetsen te reekenen / deden die van Burik geen klepne schade / daar vooz eerst byp toe hulp / des bypandts te losse stoutheyt / die het geschut te wepnigh kreunende / haar te dicht daar onder doysten begeben / ten andere de nauwer spacy / als 3p vooz Wezel hadden / om zo veer te kunnen wijken; echter wierden gedwongen/ om 2 maal op een dagh/ van posten te veranderen / en hare tenten wijder van de Stadt af te brengen: doch onder alle schadelijste sehtuten, wierdt daar ober niet een nierr geklaaght / als / waar dooz zeker Frans Overste zijn paert het eene been wierd afgeschooten/welk Paerdt in alle deelen vooz onverbeterlijks wierd uptgekract.

Du was den Vyandt zonder ophouden met graben en aannaderen bezich /
daar

daar het Koozn / dat nu schier op zijn alderlangst was / hem zeer in hulp / achter / en in welck / hy ongemerkt kost voortgaan : Daar stondt tusschen Burik en Wezel omtrent ten midden / een hooge hoop aerde / die de Spaansen , doe Burik zo versterkt was / vooz een Schans op hadden geworpen / om daar Burik en den Rijn te meer dooz te beschermen / daar nu een Verbergh op stondt / daar de Franse , dewyl zy die zonder tegenweer / en niet bezet bonden / lichtelijc Meesters af wierden / en een goet deel bzyen en wit Bier daar in bonden ; Wanneer zy haar hier mee eerst verbzohijste / daar na / (gelijk de Verkens / die zat gebzeten zijn / de troch om smijten) wel opgebult hebbende staken de bzandt daar in / vermeenende van die verballe Schans / (waar het noodt geweest) een Battery te maken / welck zy / aerdigh van binnen wenteltraps wijs hadden uytgeholt / om zo gemakelijc dooz die ronde omgang boben te koinen . Hoewel dit alles de belegerde niet zien kosten / bleven zy echter niet onbezozght vooz een kort aanstaande wisse strom / bzachten derhalben alles by der handt / dat haar kost dienstigh zijn ; Het gebzekt van Schanskozjes boeten zy niet wat ouwe manden / en lege vaten die zy kosten binden / welke zy met aerde buiden / achtende haar genoegh daar mee beschermt / wiens splinters met een Kanonschoot / haar erger als de kogel zelfs kost treffen ; Nu vondt men in het Ammonitie-Hups omtrent 60 Morgenstaren / daar noch eenige by wierden gemaakt / een treffelijc geweer / als de bespzongene / en bespzingers omtrent in tal eens zijn / want met een slag of 3 / de verweerde te licht belemmert wordt / om wijders te gebzupken ; hier en boben waren daar noch omtrent 30 Handtgranaten / welck (om dat men niet en wist hoe lang die daar wel gelegen hadden / niemandt aan wilde steken / beducht of die al vergaan en zonder operatie zouden zijn / of wel zo pzelijk / en aberrechts nu mochten afgaan / dat zy haar Meesters eer / als haar Bpanden zouden mogen treffen .

Den Commandeur , ziende dees slechten toestandt van binnen / en die overtreffelijc van buyten / roept des Donderdaghs / den 2 Juny , 's avonts tusschen 7 en 8 uren / zijn Officiers te zamen / in het hups van de Predikant D^o. Graan , die in tijds / met zijn Vrouw en Hupsgezin na Wezel was geblucht / by zijn Schoon-Vader D^o. Ewichius , doenmaals om zijn hooge ouderdom / Pastor emeritus aldaar . Al de Officiers , tot Vendrighs inklups / hier krijghs-staadtg-wijze vergadert zijnde / stelt haar den Commandeur alles vooz / dat bereyze-lijc vooz te stellen was / haar bzagende / Hoe zy gezamenlijk te moede waren ? Daar zy altermaal / geen uytgezondert / van de minste tot de meeste / eenstem-nigh op antwoorden / Dat zy voor haar Eer , Eedt , Plicht , Stadt , Staat , en Vaderlandt , haar laatste drop bloedt wilden wagen , en de Vyant ten uysterste verwachten , en most het zijn , Broederlijk met malkanderen sterven , even als zy nu leefden als Broeders : Op welke manhaftige eenklinkende resolutie de Commandeur , een Barkemeyer Wijn deed koinen / die op het goet succes / en standvastigheyt wierd rondtom gebracht / en op die conditie uytgedronken ; waar mede pder kloekmoedigh na zijn Post stapte / die ober al met stolkes / miks wijs / aan alle kanten bestekende / en die behangende met bzandende lonten / welke de naaste schildtwacht te mets eens schudde / en beweeghde / al

hadden daar zo veel muskettiers gestaan / om haar altoos / wat meer mans /
 booz de Dpandt te vertoonen.

Den anderen dagh 's Morggens zijnde Vrydagh den 3 Junii deedt haar pze-
 lijker als een der boozgaande op / want toonde die van binnen / hoe de Dpandt
 met hare Loopgraben tot de contrefcherpen toe waren gekomen / en aan alle
 kanten noodige rijssbossen vergaderden / om de Grachten te dempen / leggende
 haar Stoymleeren daar al gereedt / en vaerdigh by / waar en tusschen wakker
 van beyde kanten op mallianderen met musketten wierd vuur gegeven / om
 onder dat fabeur / ook de bedden van rijssbossen en aerde te sprepen / daar zy
 booz eerst haar Geschut zouden opleggen / om byessen te schieten / en waren
 doe de Franse aan het Meule-Bolwerk, (daar doe van der Meer, Vendrigh
 van de Commandeur de wacht had) al ter halver Grachte / met haar dempen /
 dooz rijssbossen gekomen / zo dat het nu kilaar bleek / dat een wisse stoym met
 den alderersten stondt te verwachten / en dat van een onweerstanlijcke macht /
 ten aanzien van het al te zwakke / hoewel noch manhaftigh Garnisoen / daar
 binnen.

Den Commandeur, dooz dees boozverhaalde toestandt des Stadts / en al
 zijn Volks / zo Soldaten en Burgerns ruine / wisse en zekere ondergang booz-
 ziende / (wiens bescherm byten alle hoop was / en erger als zinneloos wijder
 te wagen) roept hier ober / andermaal / zijn Krijghs-Raadt by een / de zelve
 boozdragende / Of het niet geraadtzaam was, yemandt uyt haar midden, aan den
 Marefchal de Turenne te schikken, om te vernemen, wat resolutie by hem lagh,
 en wat hy van haar begeerde? Daar op wierd / schier eenstemmigh / beflooten /
 dat men hier toe den Ritmeester Schwansbel, met een Trompetter upt zou
 zenden / dat zommige wel wat onbevalligh was / maar / volgens de meeste
 stemmen / ging de boozmoemde Schwansbel met dees zaken voort. Den Lieute-
 nant Brouns aan den Commandeur verzoekende / dat hy niet een Camboer zou
 mogen volgen / onder beloften / dat hy dees zaak zou faciliteren / en doen spoed
 den / daar de Commandeur zich wat te berispelijck dooz liet bezraten / zendende
 die zelve / (dat erger is) zonder weten van d'andere Officiers in stilligheyt /
 langs een andere Doozt upt / terwijl t'aller ongeluck / 2 schelmze Soldaten van
 des Commandeurs Compagnie (onder ordze van eenige Stoymपालen binnen
 te brengen) deur gingen / en na de Dpandt oberliepen / daar zy verraderlijck de
 gantsche jammerlijcke toestandt van de Stadt / en Garnisoen geheelijck ont-
 dekt / zo dat den Marefchal de Turenne, vermoede / dat dooz dees tweede be-
 zending de Belegerde in de upterste nooddt gebracht waren / en na een goede
 upkomst haakten; weshalven Turenne deze beyde dit hoort / en onberzettelijck
 antwozdt gaf; Indien de Stadt haar goetwilligh begeerde over te geven, hy
 op zijn Prinselijck woordt verzekering dee, dat geen van de Stadt of Garnisoen,
 aan lijf, of goetd eenige hinder, of schade op het minste lijden zou, maar dat
 die zelve van zijn Heer, en Meeftter den Koning noch favorabelder conditien
 hadden te verwachten, als zy haar redelijcks wijs zouden kunnen, ofte mogen
 inbeelden: Doch by weygering van dien, dat hy onferzettelijck geresolveert
 was, de Stadt aan alle kanten te bestormen, en met alle macht onder zijn geweld te
 brengen,

brengen, het geen hem in geen deele ontstaan kost, alzo hem alle hare gelegentheit nu zo wel kundigh was, of hy nu zelf daar al binnen was geweest, en zo men tot dees heyllooze extremiteyt hem wijder wilde porren, niemant van de veroverde in levende lijve zou bespaart worden: Daar op hy klaarlijk berhaalde / hoe sterk het Garnisoen binnen lagh, dat men met een deel opgehangen brandende Lonten, wilde vergrooten; Somma hy wist haar krijghsruftung zo niet upt te leggen / dat 'er niet anders te doen en viel / als korte resolutie hier op / van binnen te halen / en die hem op het spoedighste te brengen; En dat de Marechal de belegerde niet ydel dreyghde / blijkt upt het geen getrokken is upt een authentieke Copp van de Commandeur, na het veroveren van Burik daar binnen gestelt / bevelzende / dat met het kriecken van den aanstaande dagh / zijnde den 4 Junii, Saturdagh vooz Pinxter, den storm aan zou gaan / na 37 in 3 dagen / met haar Loopgraven tot aan de Trencheen genadert waren / waar op men aan 4 Hoeken / beschepde Stukken / pder 6 / van 24 / en 12 ponden eerst zou leggen in de voornacht / en onder deszelfs beneficie / met 4 bataalfes aan zou vallen / elk upt een Regiment bestaande / waar van 2 zouden zijn van des Konings Lijfguarde, en 2 van Piedemont, waar by noch zouden geboeght worden 600 Miskettiers upt de Regimenten van Chastelneau, Turenne, en Artois, het uptgelezenst Voetvolk van 't geheele Konings Leger / die van 5000 Kuipers zouden gevolght worden / waar en boven alree 2000 Pionniers waten geordonneert / om met alderspoet / in donker / en vooz dagh de voorzhaalde stukken haar bedden te sprepen: Hoe zou tegen dees macht een Garnisoen van wepnigh meer / als 300 Mannen konnen bestaan?

Den Commandeur met de zijne / de uptslagh van hare gezantschap verstaen hebbende / dupde yder den opsech en conditie van de Marechal, na zijn eygen inballen / en midts hoop lijdens troost is / nam het meerendeel het voordeelighste daar upt / en dachten ten minsten met vliegende Vaendels / Ec. haar desolate Stadt te verlaten / weshalven 37 Turennes alles toestonden / en leberden hier op hem de sleutels van de Rhijnpoort ober / denkende hy vooz Zonnen-opgang daar wijder niet mee uptrechten zou; maar Vrydagh, den 3 Junii, was geen twee uren oudt / of Turennes Croupen daar toe geordonneert / namen bezit daar af / en trokken zo sterk / daar dooz / de Stadt in / dat 37 in getal het Garnisoen by te boven gingen / willende dees Veldt-Overste, (die by grooter despenen langs den Rhijn vooz had) nu geen tijdt meer verlooren laten gaan / te meer hy verstaen had / hoedanigh / als voorzhaalt / de Prins van Condé nu met Wesel stondt / weshalven hy aanstonts een goet gedeelte van zijn volk lager af na Rees toezendt / om het selve te bevennen. Omtrent te 9 uren quam Conte de l'Orzon binnen Burik, die de oberwonnen Volkeren / op het Pleyn vooz de Hoofdwacht / te zamen dede vergaderen / en hebbende de Officieren deszelfs by zich geroepen / zep / dat het Volk hare Wapenen in goede bewaring daar mochten neer leggen, en gaan tonader order, onverhindert de Stadt wat door wandelen, stellende insgelijks de Vaendelen daar by; doch dat hy het meeste haar / en d'andere gebood / was / dat niemant eenige Bagasy in Burgers huizen zou verbergen, die hy lief had,

alzo in kort op lijfs straf met de trom zou werden omgeflogen, dat alle Burgers haar zouden ontlossen, met watzy voor eenigh Officier, of Soldaat binnen hare deuren verborgen hielden, derhalve dat niemandt onverwacht in schade zou raken, tadende die zelve by zich te nemen / en om dat de Officiers meer goederen hadden als zy koften d'agen/ vermaande hy haar / om zekerheyt / die by een zouden byengen / in het Commandeurs Huys, daar zy quansups te wonder wel zouden bewaart zijn / dat pder wel zorgvuldighlyk na quam / de rest van dien dagh met kuyeren / klappen / en andere byzlykheden (na tijds gelegenheyt) door byengende / eben of zy het quaatste al ober waren / en geen onheyl meer hadden te verwachten.

Des anderen daaghs den 4 Junii, Pinxter avondt, ontbiet Conte de l'Orzon, verzelschapt met een goeet deel Franse Officieren; de gevangene Bevelhebber van vooz hem in des Commandeurs Huys; die op haar komst aanstontz zagen hoedanigh de vozk hier in de steel stak / want al die Franse Officieren betoonden dadelijk / dat niemant van haar lam / of luy was / maar grepen met een gezwintheyt de vergaderde Koffers / en Pakkien aan / waarberende die in het rupgh heen / na haar groote / of zwaarte / kiezende doen pder zijn gadingh daar upt / daar elk dus / zonder dank heb te zeggen / mee zijns weeghs gingh / makende in kout daar van dees kamer ruym; waar een wepnigh na / de Conte de l'Orzon binnen komende / en klachten daar ober hoorende / Of dit gehandelt was na het woort van de Marechal de Turenne? antwoorde / Dat die zelve een genereus Prins was, die nergens in zijn belofte zou manqueeren, doch dat alles voor dees tijdt dus wezen most, en zy boven dat, aldaar volgens zijn order, altemaal als Krijghs-gevangene gearresteert wierden, waar mee hy wegh gingh / latende de deur van haar kamer door 2 schildwachten bezet / en haar daar binnen strikatelyk bewaart / terwyl de Vaendelen in beter bewarenis wierden genomen / en de Soldaten eerst van haar Wapenen / nu tot Degens / en D'aaaghbanden inklyps / wierden berooft / de Ruyters van hare Paerden / en toebehooren / en daar na ook van hare wepnige bagas / die zy onder haar arm / of op de rugh mochten hebben / zo dat niemant meer behiel / als hy om en aan had / wordende daar na in zeker ruym veldt / aan het Commandeurs Huys gelegen (dat wel eer tot een algemeen bleek-veldt had versteekt) gejaaght / daar vooz eerst verscheyde van de byaafte Kaerels wierden uptgepikt / geboden / en gedwongen (tot slaans toe) onder de Franse dienst te nemen: D'overige zaten daar onder den blaewen Hemel / zonder eeten / of dinken / eenige dagen en nachten lang / om door honger / en kommer die te dwingen / t geen zy van de boorige door gewelt hadden gehaalt / die echter / of van hare D'outwen / en D'rienden / of van de medoogende Burgers by wat verquikt wierden / gelijk de Heeren van Burik de gevangene Officieren in het eerst (dat de Franse, na het scheen / geen gedachten hadden / om haar te spijzigen) die zelve een Ham / Flooktbleesch en anders met een goede pulle Wyus toe zonden; Ten laatsen wierden de Soldaten zo te Paerde als te Doet gezamentlyk in de kerk gevangen gezet / waar van op wepnigh na / met byzondere practijken by raakten / en andere / op rantsoen verlost wierden.

De Officiereu murmureerden en schelden / dat men ten minsten voor, of by 't overleveren van de Sleutels, de capitulatie met onderteykening had moeten bevestigen, het welk als den Commandeur namaals trachten te procureeren / vondt Turenne niet byz wichtiger zaken bezigh / als zich daar mee te moejen / en is hoyt hier aan / gantsch van die plaats vertrokken. Den Commandeur wilde drijben / de onderteykening in der daat wel geweest te zijn / maar van eenige quaataerdige Franfen was verdonkert / en achterhandts gehouden: Doch of het met die onderteykening beter / of erger af zou geloopen hebben / daar over viel al een krappe kans te verwachten.

Alsdus is geweest het schandigh overgeven van deze 2 plaatsen / waar van den Commandeur van Wezel door zijne onderhebbende Officiers, beschuldigt wierd / dat hy noyt geen Krijghs-Raad, daar ober (hoe hart daar om verzocht wierd) wilde doen vergaderen / gelijki den Commandeur van Burik niet verschoonlijk by haar was / om dat hy de Capitulatie, van den Marechal de Turenne, niet had doen onderteykenen / al eer hy de Sleutels van de Stadts Poozten ober gaf. Maar zy hadden noch groote moepten / al eer zy tot trekken konden geraken; Eerst kraakeelden zy om een somme van 1500 Rijksdaalders, die de Heeren van Wezel, tot een vereering van haar rantsougen / aan den Franfen Gouverneur d'Estrades hadden ter handen gestelt. De meeste Officiereu van Burik waren op bozghtocht ook binnen Wezel gekomen: Eenige van deze hadden zomtjids by wat op gesnoeft en gesnocht / dat als zy wederom in Hollandt quamen / haar lievensie dapper op de Franfen zouden nemen / 't welk den Gouverneur ter ooren gekomen / als haar 6 weken om waren / haar op hielt / ten zy zy beloofden / tegen den Koning van nu af, en een Jaar, niet te dienen &c. maar dit niet boozt willende / nam hy aan / den Koning hier ober te schryven / 't geen duurde / tot den 26 Julii, al eer beschept wederom quam / doch wierden alle ontslagen / gingen den 27 dito, in verschepte Daartuppen t'Scheep / en quamen / also den Rijn afzakkende / op den 29 dito, te Gorkom aan / alwaar dees Officiers Zijn Hoogheyt doenmaals bonden / 't geen zy tot een bobennaten geluk rekenden / als vast betrouwende / dat pder een daar mee in zijn plaats zou herstelt zijn / en haat commissien / tot hare Compagnien weder op te rechten / al baerdigh waren / weschalven zy alle debopren aantwenden / om die selve te spreken / maar kregen tot antwoort / Dat het selve zijn Hoogheyt voor die tijdt, niet wachten en kost, die des anderen daaghs omtrent te 9 uren / upt Gorkom reedt / zonder van haar pemandt te woorde te staan. Nautw was de Prins bupten / of daar komt een Officier, door last van zijn Excel. de Grave Wurts, Gouverneur van Gorkom op de Haben / die alle Schepen / of Daartupgh dat daar lagh / in Arrest nam / met verbodt dat geen Schippers enige Goederen zonden mogen lossen / of laden / tot nader ouder. Nu liep het na de middaght toe / dat alle Officiereu van Wezel, en Burik geboden wierd / haar aansiondts te begeven in des Gouverneurs Hups / waar gekomen / den Majoor, upt des Gouverneurs last / alteemaal haar namen opschreef / als mede waar pder Garnisoen gehouden had / 't welk gedaan / zepde hy tegen die van Burik, Dat zy vry mochten gaan,

daar het haar geliefde, doch dat die van Wezel haar gereedt moesten maken, om na het Leger gevoert te werden, en daar over haar handel, en overgeven van Wezel, reekening, en reden te geven, weshalven zy altemaal tusschen een troep van 24. Muskettiers ingebooght / aldus t' Scherp zijn gelepdt / al te afsieneljk voor rechtschape kiereis / maar voor Schelmen / en Berraders / niet half vuyl / noch schandeljk genoegh. Die van deze lasthartige / zijn als Schelmen / daar na / in 't Leger tot Bodegrave en Swammerdam gebonnist / en ge-executeert / als blijkt by de volgende Sententien :

S E N T E N T I E

By den Krijgs-Raadt gewezen over *Alexander d'Hinyossa*, zijnde Capiteyn geweest in 't Guarnisoen van de Stadt Wezel. Gedaan in 't Leger by Bodegrave den 6 Augusty 1672. en publykelijk gepronuntieert den 8 Augusty daar aan volgende.

Alzo *Alexander d'Hinyossa* Capiteyn, Gevangen alhier in het Leger overtuyght, ende die van den Hoogen Krijgs-Raade der Vereenighde Nederlanden gebleken is, dat hy Gevangen zijnde met zijne Compagnie bevelt geweest in 't Guarnisoen van de Stadt Wezel, ten tijde de zelve in Junio laaftleden van wegen den Koning van Vrankrijk belegert was, hem onderwonden heeft in plaatze van behoorlijke devoiren tot wederstant van den Vyandt gerequireert en vereyst, zo verre Eedt en plicht te vergeten, dat hy zijne Post verlaten, groote slaauhartigheyt, onlustigh te vechten en muysterie betoont, en by anderen vorder verwekt heeft; Alle het welke zijnde zeer leelijke en schandelijke feyten, strekkende tot merkelijken ondienste en disreputatie van deze Landen, die geenzints getollereert maar andere ten exempel volgens den Articul-brief Militair behooren gestraft te werden. **Z O O I S T**; dat die van den Krijgs-Rade voornoemt (doende recht) den voornoemden *Alexander d'Hinyossa* gecondemneert hebben, gelijk zy den zelveu condemneren by dezen, over 't voorlz. is, gebracht te werden door den Provoost Generaal ter bequamer plaatze, omme aldaar door den Scherprechter gestraft te werden met den zwaarde datter de doot na volge, als mede in de kosten, en mizen van Justitie tot tauxatie en moderatie van dezen Krijgs-Rade; Ontzeggende den Heer Advt. Fiscaal van de Generaliteyt zijnen verderen eysch omme redenen, doch alles op het goetvinden en approbatie van zijn Hoogheyt. Aldus gedaan en gesentencieert in den Leger by Bodegrave; By zijne Excellentie van Zuylesteyn, Generaal van de Infantery van het Leger en President, de Heere Grave van Stryum Major Generaal van 't Leger, van de Lek, Sedlenitzky, Almelo, Grave van Floidorp, Colonellen; Schimmel-pennink van der Oye, Lieutenant Colonel, en Paul van Arnhem Major te Paarde. Ten overstaan van den Advocaat Fiscaal voornoemt, by formelc Krijgs-Rade op den 6 Augustii 1672. Stilo novo.

*Ter O'donnantie van den Krijgs-Rade
voornoemt.*

Dan welke voorsz. Sententie door opgamelte zijne Excellentie van Zuylesteyn, op den 7 dito rapport gedaan zijnde / heeft zijn Hoogheyt de zelve geapprobeert / en is dienvolgende publiquelijk gepronuncieert ter plaatze bande Executie, op den 8 Augusti daat aan volgende.

S E N T E N T I E

Gepronuncieert by den Krijgs-Rade der Vereenigde Nederlanden tegens *Johan van Zanten*, Collonel, en gewezen Commandeur van Wezel.

Gesententieert den 20 September, 1672.

Alzo *Johan van Zanten*, Collonel ten dienste van den Lande, en gewezen Commandeur binnen de Stadt Wezel, gevangen alhier in 't Leger, heeft geconfesseert, en die vanden Hoogen Krijgs-Raadt der Vereenighde Nederlanden ook gebleken is, dat hy gevangen op Vrydagh den 3 Juny dezes jaars 1672. heeft toegestaan en geconsenteert, dat eenige Borgermeesters der Stadt Wezel, met een stuk Wijn zoude mogen uytgaan naar den Prince van Condé of de Vyandt, omme haar-neutraliteyt te verzoeken en vast te stellen, hebbende tot dien eynde ook de Poorten voor de zelve Borgermeesters doen openen, en dat hy daar toe geen adveu of toestemminge van de Hooge Officieren binnen de voorsz. Stadt Guarnizoen houdende, uytgezondert den Lieutenant Collonel en *Majoor Kopes* gehadt heeft, maar dat ter contrarie de zelve Hooge Officieren het verzoek vande voorsz. Borgermeesters, dies aangaande gedaan met veele redenen gecontradiceert en afgeslagen hadden, en dat hy Gevangen noch veel min op dat subjeet Krijgs-Raat doen houden, en de Kapiteynen of eenige van dien daar op gehoord heeft, dat het zelve consent en uytgaan der voorsz. Borgermeesters de principale oorzake heeft gegeven tot verscheydene disordres, als namentlijk oproerigheyt der Borgeren en Militie, consequentelijk ook tot het præcipitant overgaan van de voorsz. Stadt; en als de voorsz. Kapiteinen over het voorverhaalde consent aan de gemelte Borgermeesters gedragen, murmureerden, mitsgaders ook den vierden van de zelve Maant, door Gecommitteerdensuyt den haren aan hem Gevangen hadden doen verzoeken ouverture of openinge wegen het voorsz. uytgaan der Borgermeesteren, dat hy Gevangen daar van nochtans gene openinge aan de voorsz. Gecommitteerde Kapiteinen heeft willen doen, maar alleen geantwoort heeft, dat 't zelve den Hoogen Krijgs-Raadt aanbevolen moeste zijn, en dat hy gevangen wijders noch met den Vyant gecapituleert heeft, zonder daar over Krijgs-Raadt gehouden, en zelfs met de toestemminge van de voorsz. Hooge Officieren (uytgezondert alleen den voorsz. *Kopes*) veel min van de Kapiteinen gehad te hebben, niet tegenstaande by de zelve Kapitulatie een Lieutenant Collonel, mitsgaders alle de Kapiteynen, (behalven 2 of 3) nevens de Soldaten Prisonniers de guerre gemaakt of verklaart werden. En also alle 't zelve is strijdende tegens den eedt en plicht van een getrouw Commandeur, mitsgaders strekkende tot grooten ondiens, disrespect, en irreparable schade van den Lande, 't welk niet getolereert maar anderen ten exempel behoort gestraft te werden. **Z O O I S T**, dat die van den opgamelten Krijgs-Rade gezien en geexamineert hebbende de aanklachten van den Advocaat van den Lande aan dezen specialijk gecommitteert, nevens d'informatien, mitsgaders andere stukken en munimenten overge-

levert , en voorts op alles gelet ; Doende recht , den voornoemden Gevangen gecondemneert hebben , gelijk zy den zelven condemnereu by dezen , gebracht te werden door den Provoost Generaal van 't Leger ter plaatze daar men gewoon is alhier Criminele Justitie te doen , en dat aldaar door den Scherprechter het zwaart o ver zijn hoofd zal werden geslagen : verklaren hem voorts vervallen te zijn van alle zijne Charges en bedieningen , mitsgaders inhabil omme eenige andere in deze Landen te bekleeden , bannen hem voor den tijdt van 12 Jaren uyt de Geunieerde Provincien , en confisqueren alle zijne goederen ten behoeve van de Generaliteyt , ontzeggen den gemelten Advocaat van den Lande, zijnen vorderen eysch en conclusie omme redenen. Aldus gedaan in 't Leger tot Zwammerdam, inde Vergaderinge van den Krijgs-Rade voornoemt; op den 20 September 1672.

En was gearapheert FREDRIK de NASSAU,
Lager-front Ter Ordonnantie vanden Krijgs-Rade,
En getekent J. MOLENGRAAF.

S E N T E N T I E

Gepronuncieert by den Krijgs-Rade der Vereenigde Nederlanden, tegen *Willem Kopes*, Luytenant Collonel, &c.

Den 20 September, Anno 1672.

A Lzo *Willem Kopes*, Luytenant Collonel ten dienste vanden Lande, en gewezen Majoor der Stadt Wezel, jegenwoordigh Gevangen alhier in het Leger heeft bekent, en die van den Hoogen Krijghs-Raadt der Vereenighde Nederlanden ook gebleken is, dat hy Gevangen op Vrydagh den 3 Junii dezes Jaars 1672. nevens den gewezen Commandeur van *Zanten* geconsenteert, en zijn stem gegeven heeft, dat eenige Burgermeesteren der voorsz. Stadt Wezel met een Stuk Wijn zouden mogen uytgaan na den Vyant of den Prince van Condé, om haar neutraliteyt te verzoeken en vast te stellen, zonder dat daar toe de andere Hooge Officieren, binnen de voorsz. Stadt Guarnizoen houdende, mede gestemt, of 't zelve geadvoeyert hadden, maar dat ter contrarie dezelve Hooge Officieren 't verzoek vande voorsz. Burgermeesteren dies aangaande gedaan, met veele redenen hadden gecontradiceert en afgeslagen, en dat noch veel min op dat subject Krijghs-Raadt gehouden, en de Kapiteynen of eenige van dien daar over gehooft waren, dat voorts 't zelve consent en uytgaan der Burgermeesters de principale oorzaak heeft gegeven tot verscheyde disordres, als namentlijk oproerigheyt der Borgers en Militie, consequentelijk ook tot het præcipitant overgaan van de voorsz. Stadt, en dat hy Gevangen wijders noch nevens den voorsz. gewezen Commandeur met den Vyandt gecapitu-leert heeft, zonder dat daar over insgelijks Krijghs-Raadt gehouden was, of dat daar de voorsz. Hooge Officieren, veel min de Capiteynen gehoort, of daar over haar stem gegeven hadden, niet tegenstaande by de zelve Capitulatie een Luytenant Collonel, mitsgaders alle de Capiteynen (uytgezondert 2 of 3) nevens de Soldaten Prisonniers de guerre gemaakt of verklaart wierden; en also al het zelve is srydende tegen den Eedt en plicht van een getrouw Luytenant Collonel en Majoor, mitsgaders strekkende tot grooten ondienst, disrespeet, en irreparable schade van den Lande, 't welk niet getollereert,

maax

maar andere ten exempele behoort geftraft te werden. ZOO IST, die van den Opgemelten Krijgs-Rade gezien en geexamineert hebbende de aanklachte van den Advocaat van den Lande, ten dezen specialijk gecommiteert, nevens de informatien, mitsgaders andere stukken en munimenten overgelevert, en voorts op alles gelet; Doede recht, den voorsz. Gevangen hebben gecondemneert, gelijk zy hem condemneren by dezen, door den Proyoost Generaal van 't Leger gebracht te werden ter plaatze daar men alhier gewoon is criminele Justitie te doen, en aldaar aan te zien de executie die in reguarde van den voorsz. gewezene Commandeur van *Zanten* zal worden gedaan, verklaren hem voorts vervallen te zijn van alle zijne charges en bedieningen, mitsgaders inhabil om eenige andere in deze Landen te bekleeden, bannen hem voor den tijdt van 6 Jaren uyt de Geunieerde Provintien, en confisqueren de helft van alle zijne goederen ten behoeve van de Generaliteyt, condemneren hem ook daar en boven, in de kosten en mizen van Justitie tot tauxatie en moderatie van den Opgemelten Krijgs-rade, en ontzeggen den voorsz. Advocaat van den Lande zijnen vorderen eysch en conclusie omme redenen. Aldus gedaan en gesententieert in den Leger tot Zwammerdam, in de Vergaderinge van den Krijgs-Raadt voornoemt, op den 20 September, 1672.

En was gearapheert

FREDRIK de NASSAU.

Onderstondt

Ter Ordonnantie van den Krijgs-Rade voornoemt,

en was getekent J. MOLEGRAAF.

Collatione facta concordat cum suo principali. Actum ut supra.

Was getekent JACOB de SILLE.

Ma dat nu de Franse, in haar boozspoedt / noch kans / noch tijdt bezupmen wilsden / was de Stadt Rees, aler zy het overgaan der boozberhaalde Steden eens ter deegh verstaan had / al berendt. Dees Stadt / is zeer lustigh aan den Rijn gelegen / in het midden van de vruchtbaarste Landtsdoutwen van al haar nabuurige gewesten / om welke keurelijkhelyt wel te betwaten / versterkte men wel eer / het zelve met 7 vrabe Bolwerken, waar tusschen een lange muur loopt / die haar treffelijck booz 30 veel Bolwerken verstrekt / als men daar anderzins zou kunnen maken / hier tusschen loopen 4 Poorten uyt / als de Kraanpoort, Rijnpoort, Delpoort en Volpoort: Boven deze sterke werken is die noch weerbaarder gemaakt met een sterke Schans, aan d'ander zijde van den Rijn, tegen ober die Stadt gelegen / welke Schans bestandt genoeg is / om een gemeen Leger / een goeden tijdt werk genoeg te verschaffen; waar binnen Capiteyn Van der Hoeve met zijn Compagnie lagh / die / tot meerder tegenweer / omtrent 60 of 70 man toe wierden gezonden / om die met een te commandeeren / die hem also manhaftigh aan den Gouverneur in zijn plicht en debopren aanbodt / als hy in hoort / dat vuyl en stinkende liet leggen: Binnen Rees lagh tot Garnisoen omtrent 4 of 500 man / daar veel nieuwe en ongeoeffende Soldaten onderliepen: De Franse waren aan beyde de zijden van den Rijn nauw nergeslagen / en in een goet watuur van belegering van

dees Schans en Stadt geleydt / of zy bryngen de Schans zo makkelijk onder haar gewelt / dat het ſchande was; Want dit ging zo ſilletjes toe / dat die van Rees het minſte daar niet van gewaar wierden / die anders lichtelijck de kleyuſte oproer koſten hooren: Met den dagh begoften die van de Stadt een quaat achterdenken / van die van de Schans te vatten / om dat zy / na ouder gewoonte / daar al te groote ſilte en geruſtheyt in vernamen / die te vooren wat meer tegenweer geboden hadden / weſhalven de Gouverneur eenigh volck daar na toe / oꝝdonneert / om te deegh te vernemen / hoe het daar binnen geſieldt was / die nauw ter halber wege gekomen zijnde / zo vinnigh met muſketten wierden begroet / dat zy wel klaatlijck bemerkten / zulkis uyt geen vrienden hert en quam / daar ober gedwongen / ten halbe te keeren / een tijding wederom bryachten / welckie die van binnen wat te onlijdelijck tegen het herte ſtiect / 't welk alles kozt daar aan wierd waar gemaakt / douz dien die van de Schans , haar Kanon altemaal na de Stadt toekeerende / daar wel wakker op / en in begoften te donderen / waar op die van de Stadt hare Vyanden niet ſchuldigh bleven. Dit bzaaf tegenweer des Stadts , dede / dat de Belegerde meer cers is aangedaan / als die van Wezel en Burik opt wierd betoont / en dat was niet die ſelbe een Trompetter toe te zenden / die uyt Konings naam de Stadt op billijck conditien op eſpſchten / of by wepgering des zelfs / zy in het kort een heylooze dagh te verwachten hadden: Waar op de Krijghs-Raadt by een getoepen en vergadert / na rijpe deliberatie / oꝝdeelden / dat zy in dees ſtandt zulkis geenzins konden aſſtaan / zo zy niet te reukeloos haar leven wilden quijt zijn / 't welk zy nu tot beter forctijn en gelegentheyte koſten met eenen bewaren / om wat glorieuſer dienſten dees Staat daar namaals met te doen / (foey laf hartige) weſhalven vaar Becommiteerde na het Leger (dat noch onder Wezel lagh) wierden afgevaardight / met volle macht / om met den Vyandt te mogen Capituleren / doch behoudens Plicht, Eer en Eedt, (zo der noch eenige in haar mocht zijn) en ſtrekkelijck tot goede verantwoꝝdigung vooz haar Heeren en Meesters / waar op dees geaccoꝝdeerde Artikulen volghden.

Artikulen die zijn Majesteyt heeft toegestaan aan den Gouverneur, en het Garniſoen van de Stadt *Rees*.

1. **E**rfstelijck dat zy de Stadt binnen 3 uren zullen in hande ſtellen van zijn Majesteyt, met alle de Artelery, Ammonitie van Oorlogh, en van Vives, die in de voorſz. Stadt zullen gevonden worden.
2. Dat het geheele Garniſoen zo te Paerde als te Voet, en den Gouverneur voornoemt, zich alle de conditien onderwerpen, die het zijn Majesteyt zal gelieven, de welke wel door byzondere gunſt heeft gewilt, dat zy niet als *Prisonniers de Guerre* zouden zijn, en aangaande de Gouverneur, dat hy uyt zal gaan met zijn Bagafy en 4 Officieren, namentlijk *George Koetes*, Capiteyn en Major, *Dirk Ingenhoven*, en 2 andere, de welke de Gouverneur zal mogen kiezen om te gaan waar heen zy lieden willen, met conditie dat zy tegens zijne Majesteyt niet en zullen dienen dit geheele jaar.

3. Dat

3. Dat de rest van de Officieren, Ruyters en Soldaten, zullen gevangen blijven zonder gefoljeert, of eenigh quaat haar aangedaan zal mogen worden, en dat zy binnen een maant geranonneert zullen worden volgens het verdrag dat in die tijdt daar over zal gemaakt worden.

Actum in het Leger onder Wezel den 9 Junii 1672.

Louvoy.

D. V. Wijnbergen.

Waar en boben dees Artikulen noch mosten ondertepkenen.

Ritmeeſter de Kabeljau.
Majoor Capiteyn Koetes.
Ritmeeſter Hambroek.
Capiteyn Bringes.
Capiteyn Ingenhoven.
Capiteyn van Halart.
Capiteyn Geelvink.
Capiteyn van Seyl.
Luytenant Verloo.
Luytenant van Hoorn.

Luytenant Rheede.
Luytenant de Man.
Luytenant van Yfendoorn.
Luytenant Maneveldt.
Luytenant Flooyd.
Luyt. van Borſele onder de Majoor.
Vendrigh Herſing.
Vendrigh Pijl.
Vendrigh van Wallien.
Vendrigh de Verken.

De Capiteyn Drupping, met de Luytenant Weyers onder de Ritmeeſter Kabeljau, met den Luytenant Konink, hielen haar / tot het tepkenen over was / abſent / die daar dus by van geraakten.

Het Guarnizoen van de Stadt Emmerik, mede aan den Rijnſtroom gelegen / doch nergens na / zoo ſterk / als de voozberhaalde Steden / nu alle oogeblikken / het Franſe Leger te gemoet ziende / ſpanden Krijghs-Raad, en het kleyn getal van hun Krijghs-benden, de verballene zwakhelyt van des Stadts ſlech- te Fortificatien, als ook de weynige en verouderde toefiel / om die behoorzlyk te konnen verdaedigen / overwegende / tegen de groote ontzaglykſte macht / der aankomende en triomferende Opanden / bonden geraden (om het Krijghsvolk op geen onbermydelijke vleeschbank / of als Oozloghs-gevangenen / in een benaut Gebangen-ſlot te doen komen) die Stadt te verlaten / en haar / tot den meesten dienſt des Landts, binnen (de by al de Werelt onwinbaar-geachte Sterkte) Schenken-Schans te begeben / te meer / zy verzeekert waren / dat daar nu wel meer bezettingh in van nooden was; dit wierd alſoo in 't werck geſtelt / en daar op zyn de Franſen, onberhindert / de Stadt Emmerik in getrokken.

Zie daar nu dit gedeelte van den Rijn, Franſch geworden / en alſoo een der voornaamſte vooz-ſtelkens van den Vereenighden Nederlandtſen Thuyn ontgrendelt / en los gemaakt. Hier dooz hadden de Franſen, niet alleen deze Voorſchanſſen van 't Vereenight Nederlandt af gevulit / maar ook de Guarnizoenen van de zelve / den Staat onbruypbaar gemaakt / dooz het op en gevangen houden van 6 weken / in de Kerken / en Steden; het nemen van dienſt onder haar; het verloopen van veele / onderwegen / als zy wpt trekken; het wech-

Blijven van zommige lafhertige/ of verradersche Officiers, die/in haar gemoedt overtuygh/ dooz beschaaitheydt / of vreeze booz straffe / onder de oogen van hare Heeren en Meesters, niet doozten verschijnen : behalben dat de Vyanden niet wepnigh wierden versterkt / zoo met de wapenen / die de Soldaten moften afleggen/ als met het Oorloghs-tuygh, van Kanon, Kogels, Boskruyt, en Lonten, &c. en de mondt-kosten, ja alles wat tot boozzorggh van die selve/ in de Magazijnen was gebrocht / zoo dat zy deze hare oberwonnen Sterkten / by na niet geenderley noodtzakelijkheden / behoefden te boozzien. Het verlies van deze Steden kan nergens anders upt gebonden worden / als upt de ongewoonen oncrbaretheyt (daar schik/ vrees en blohepdt upt ontstaat) zoo van de Soldaten, maar booznamentlijk van de Hooft-Officiers, dat op veel plaatzen/ niet wepnigh van de Regeerders der Steden, Borgers en Inwoonders is gestijft geworzen / gelijk verhaalt is / en noch meer zal volgen ; want sedert den Jare 1648. dat de Vrede met Spanjen gesloten wierdt / nu 23 Jaren geleden / had men hier geen Oorlogh gezien. Weele wilden vast stellen/ dat'er Franse omhoopingen/ zoo van gelt, als schoone beloften, aan de Gouverneurs, en Politijke Regenten, zijn onder geloopen / 't wellk wel van zommige Schelmen, die daar na gerecht / verloopen/ en wech gebleven zijn / zou konnen gezeght/ maar/ tot noch toe / niet bewezen worden.

Wy sullen ons nu / booz een klepnen tijdt / met het versche Rijn-water laten af-stromen / tot in de zoute Noordt-zee, onder de kusten van Engelandt toe/ om te zien wat men aldaar upt richte.

Hier ging het geheel anders boozt / want men dede daar met'er daadt aan de Franfen, (die zulk strijden ongewoon waren) en de Engelse, zien en hooren/ dat de oude en vermaarde dapperhepdt der roem-ruchtige Batavieren, in hare herten wederom herkefde/ en noch niet upt gestorven was / gelijk verklaart wort/ in 't volgende

Kort verhaal, van den dapperen *Zee-Slagh*, door de Scheeps-Vloot der Vereenighde Nederlanden, onder 't gezagh van den *Ed. Heer Cornelis de Witt*, *Ruart van Putten*, en 't gebiedt van den Manhaften Luytenant Admiraal *M. Adriaan de Ruyter*, tegen die van de Franse en Engelse Scheeps-Vlooten, moedighlijk bevochten, en victorieuselijk verkregen, op den 7 Junii, 1672.

NA dat de Scheeps-Vloot der Vereenighde Nederlanden, de Franse en Engelse Vlooten (nu te zamen geboeght) verschepde reyzen opgezocht / en gebonden had/ doch niet tot een gevecht konden brengen / kregen zy op den 6 Junii kondtschap / dat de selve booz d'Engelse Kust, in Soulsbay lagen / hier op maakten zy zepl / en kours / derwaarts aan / en kregen die / des moogens/

Heer MICHEL ADRIAENZ D' RUYTER, *Lieutenant*
Admirael Generael der Vereenigde Nederlanden.

Portrait of [Name] [Title] [Location] [Date]

morgens / den 7 Junii in 't gezicht; zy waren meest al onder zepl: Omtrent
 8 uren begon de Slagh / met geweldige furie; den Onder-Admiraal Ban-
 kert, met zijn Esquadze / ging tegen dat van de Fransen aan. Den Admiraal
 de Ruyter met het zijne / tegen 't Esquadze van de Engelsen, onder 't gebiedt
 van den Admiraal / den Hertogh van Jork, voerende de Roode Vlagge; den
 Onder-Admiraal van Gent, met zijn Esquadze / tegen dat van Montagu,
 die de Blauwe Engelse Vlagge voerde. Het gevecht weynigh tydts geduurt
 hebbende / wierd het zo stil / dat men de Schepen niet bequaamelyk noch na
 wil konde bestuuren / waar dooz de zelve geheel dooz malkanderen gedreven
 zijn. Den Admiraal de Ruyter quam evenwel op zijde van 't Schip van den
 Engelsen Admiraal / de Hertogh van Jork; En hier wierd gruwelyk / en ge-
 duurigh op malkander gecanonneert / omtrent anderhalf uur lang / tot dat
 den Engelsen Admiraal zijn groote Steng en Vlagge-stok wierd afgeschooten /
 daar mede d'Admiraals Vlagge van boven neder quam / en zijn Schip zoda-
 nigh onthaalt / dat hy Admiraal op een van d'andere Schepen schijnt over ge-
 gaan te zijn / also men d'Admiraals Vlagge / kozt daar na / van een ander
 Schip zag af-wapen. Den Heer Ruart van Putten, zijnde op 't Schip van den
 Heer Admiraal / hielt hem geduurende 't gevecht / vooz de Stuurmans Hut /
 om alles / zo veel mogelijk was / over te zien / en waar te nemen; doch den
 damp en rook belette / dat men weynigh buyten 't Schip konde zien. Van
 12 Heibardiers / en een Sargeant / tot lijffschutten / vooz zijn Ed. geordon-
 neert / die / ten deele by hem / en ten deele boven de Hut stonden / blevende
 3 doodt / en een twee beenen af / en twee zwaerlijc gequetst. Den Onder-
 Admiraal van Gent wierd doodt geschooten / zo als het gevecht maar een half
 uur begonnen was geweest / het welk aan het Schip van den Heer de Ruyter,
 (dooz Panhuys, Capiteyn van de Marines, op 't Schip van den Heer van Gent)
 aangedient zijnde / is hem bevolen / dit stil te houden / en met het zelve Schip
 den dienst van 't Vaderlandt ten uytersten te helpen betrachten: Doch weynigh
 tydts daar na / is den gemelten Capiteyn zijn een been afgeschooten / en
 het ander gebaarlijc beschadicht; Den Zeeuwfen Vice-Admiraal Cornelis
 Evertsz. is ook doodt gebleven. Den Engelsen Heer Montagu, Admiraal
 van de Blauwe Vlagge / wierd aan boort gelept van Capiteyn Brakel, die
 8 glazen lang tegen hem sloegh / zo dat het Schip van Capiteyn Brakel zoda-
 nigh onthaalt was / dat het na Zeelandt, om zich te herstellen / in 't Veerliche-
 gat, geloopen is. Maar 't Schip van Montagu, voerende omtrent 100 stukken
 en 900 man / is dooz een Vliender / geboert by den Commandeur Jan Danielsz.
 verbrand / gespongen en boort te gronde gegaan / Montagu meynende sich
 zelven in een sloep te bergen / is in 't overtreden verdronken / een van zijn Luy-
 tenants quam geheel naakt aan 't Schip van den Heer de Ruyter zwommen /
 die aldaar geberghet wierd / als ook eenige van zijne Matrozen / drijvende op
 stukken van 't Schip. Den Schout by nacht van Nes, bocht ook dapperlijc /
 zo dat hy zijn Schip naar Zeelandt most op zenden / om gecalefatert te wor-
 den / gaande zelf over op 't Schip van Capiteyn Lancourt. Noch een Schip /
 dat zijn groote mast verlooren had / wierd mede opgezonden.

Ncht of tien Engelse Bootsgezellen / die van de Nederlanders gebergh / en op 't Schip van den Schout by Nacht / van Nes, gebracht wierden / verklaarden en klaagden / dat zy tot dezen Oorlogh gedwongen waren / gelijck ook de gantse Engelse Natie, en niet bedroeft te zullen zijn / al verloor den Koning deze Bataille, want zy wilden wel bechten tegen de Franfen, maer niet tegen hare geloofs-genooten / tegen de welke zy ook geen questie hadden / noch niet verongelijkt waren.

Omtrent de middagh geraakte het Franse Esquadre aan 't deynsen / zo dat 'er rupmte quam / tusschen dat en de 2 Engelse Esquadrons; Het Nederlands Esquadre van den Onder-Admiraal Bankert, bestaande uyt de Zeeuwen, en Vriezen, viel doen met alle macht op de deynzende Franfen aan / van de welke zy een van de boornaamste / voerende 80 stukken / in de grondt schooten. Den Commandeur Munnik van Rotterdam, voerende een Bzander / brocht de zelve aan een groot Engels Schip met 70 stukken / zo dat het eerst in den bzand / en daar na in de lucht vloogh. Noch twee van de grootste Engelse Schepen / zijn verbzandt of in de grondt geschooten / zo dat 'er vijf van hare capitaalste Schepen / t'eenemaal zijn geruineert / behalven die van de mindere zoorten. Hier tegen verlooren de Nederlanders, niet meer dan een Schip van de middelbare slagh / genaamt de Josua, geboert by Capiteyn Jan Dick, van West-Vrielandt of het Noorder Quartier, dat in de grondt geschooten wierd. Een Schip uyt Vrielandt, genaamt Westergo, is des anderen daaghs 's morgens / na dat deze Zee-srijdt geschiedt was / door bezupm / of ongeluk / van zijn eegen Bos-kruyt opgesprongen / en verbzandt.

Dit gebecht duurde met groote hevighet en geweld / dien gantschen dagh / van 's morgens ten 8 uren af / tot 's avondts na Zonnen ondergank toe / en is alleen op 't Schip van den Heer Admiraal de Ruyter, genaamt De Zeven Provincien, verschooten / omtrent 25 duysent pondt Boskruyt. Den Heer Admiraal verklaarde / dat zijn Ed: noyt in zo hardt / en gedurigh gebecht was geweest. Op zijn Schip waren 28 dooden en 36 zwaer gequetst.

Des nachts wierd alles / dat ontramponneert was / zo veel mogelijk / gereddert en weder herstelt / en des morgens gereetschap gemaakt / om al weder eben moedigh / op de Dvanden / aante vallen.

Des morgens / den 8 Junii, bevont haar de Nederlandtse Vloot omtrent 8 mijlen / Oost ten Zuiden / van Orfordness, op de Engelse kust / en waren sterck / gelijck zy tellen konden / 100 Hazepjs. Zy zagen een gedeelte van der Dvanden Vloot / omtrent anderhalf mijl / boven de windt van haar af / doch konde van de zelve niet meer als 50 zejlen tellen. De Nederlanders staken scherp by de windt / om by de Engelse te geraken / doch d'Engelste deden 't zelve / en dat van 's middags ten 11 uren af / tot 's avondts tot 9 uren toe / en doysien niet op de Nederlanders af komen; ondertusschen vielder een mist / zo dat de Esquadres hurre eegen Schepen niet konden zien. Des avondts het weder opklarende / wonden het de Engelsfen, omtrent Zonnen onde gang / van de Nederlanders af / zo dat de avantagie van deze Bataille aan de Vereenighde Nederlanders gebleven is / die / om haar van alle behoeften te verzien / naat Zeelandt

D' Heer **ADRIAEN BANCKERT**, *Lieutenant*
Admiraal over Zeelandt.

Portrait of [Name] [Title] [Location]

landt geloopen zijn / en / ontrent vier mijlen West-Doordwest van 't Eylandt Walcheren, in de volle Zee / hebben ten Anker geleeyt. Maar van 't gantse Jaar is geen Zee-Slagh meer voorgeballen.

Op deze Doorloghs-Vloot hadden zich begeben / drie Edelmoedige Hollandse Heeren van Amsterdam, in wiens boysten den yver wierdt ontsteken / om / ten dienst van 't Vaderlandt haar zelven op te offeren, als gewest is / die beroemde Kenau Hasselaers, de welke / als Capiteyn van een bende Haarlemse Wijven, de zelbe / met Bus en Swaerd gewapent / op de Muuren / om de Spaanse stozmen af te weeren / aanvoerde. Deze wel gemeldte Heer Gerard Hasselaar, begaf zich met 40 brave Bootsgezellen op 't Schip genaamt de Beschermmer, gecommandeert by den Capiteyn Swerius: maar hy is aldaar in de Slagh, ten dienst / en vooz zijn Vaderlandt gesneubest: Het Lijk is t'huys gebzacht / en heerlijck / en eerlijck begraven.

De tweede was d'Heer en Meester, Koenraad van Heemskerk, Rechtsgeleerde, wiens oudt en beroemt Geslacht / ook genoegh bekend is; deze begaf zich / met 60 rechtshape Kaerels op 't Schip van den Onder-Admiraal van Gent: en wederom / behouden t'Amsterdam komende / wierdt aldaar gemaakt Secretaris, en kortz daar na Pensionaris van die Stadt.

De derde is geweest Mr. Johan Berch, die hem met 8 Matrozen, op 't Schip van Capiteyn Bondt, genaamt 't Wapen van Uytrecht, heeft begeben / en na de Slagh weert in 't Vaderlant gekomen is; hy is ook ypt een oudt en vermaact Geslacht gesproten; een van zijn Doorzaten is in de mooyt tot Naerden, in 't Jaar 1572 / door de Spanjaarden, (aan de welke hy weygerden eedt van getrouwighedyt te doen) met 15 steken / en andere wreedyheden omgebzacht / als M. Z. Boxhornius, in zyn Toneel van Hollandt verhaalt.

Van zulke en diergelijke Eer-sporen behoorden aangepykelt te worden / alle manhafte Hollandse harten, om als Perelen tot cieraat aan de Kroon der Vereende Nederlanden, te pronck te staan.

Van de Engelse en Franse Oversten en Volontaires zijn gebleven de nabolgende:

De Heer *Digby*, Capiteyn op 't Schip de Henrico.

De Ridder *Fickefili Hollis*, Capiteyn op de Cambrids.

De Ridder *John Kocx*, Capiteyn op de Prins.

d'Heer *Pearche*, Capiteyn op de St. George.

d'Heer *Watermort*, Capiteyn op de Anna.

d'Heer *Hannam*, Capiteyn op de Triumf.

d'Heer *Veninis*, Capiteyn op de Brander Alix.

d'Heer *de la Rabinere* , Vice-Admiraal van de Franse Armade.
 d'Heer *Elluid* , Capiteyn op de Jorck.
 d'Heer *Lutman* , Capiteyn op de Moncks.
 d'Heeren *Ardes* , en de *Manjon* , twee Franse Capiteynen , gequetst.
 Noch verschepte / 300 Lieutenants , als minder Officieren , doot en gewont:

Van de Volontaires.

d'Heer <i>Mayston</i> .	Capiteyn <i>Bromley</i> .
d'Heer <i>Montagu</i> .	Capiteyn <i>Bennel</i> .
d'Heer <i>Richard Nicols</i> .	d'Heer <i>Cotterel</i> .
d'Heer <i>Rogier Vaughan</i> .	De Capiteynen <i>Bourg</i> en <i>Barry</i> .
Beyde zijn Koninglijke Hoogheyt Kamerlingen.	d'Heer <i>Rapier</i> een Schots Heer , en zijn Broeder.
d'Heer <i>Cravamian</i> , Hof-Jonker.	d'Heer <i>Boules</i> .
De Ridder <i>Philips Cartrig</i> .	De Ridder <i>Cerau</i> .
De Ridder <i>Charles Hartbod</i> .	De Ridder <i>de Besy</i> .

Ober 't blijven van alle deze Heeren , was te Wichal aan 't Hof groote bezlagentheydt.

Op komen weder uyt de Zee , en gelukkige Zee-Slagh , maar stappen op het ongelukkig Landt , en vernemen a'daer / hoe den Munsterschen Bijtschaap met zijne / en eenige Keur-Keulse Ruyterbenden / in de Twente gevallen / en die Stedekens , als Otmarschen , Enschede , Almelo , Goor , Delden , &c. dooz Sauvagarde bezet latende / met zijn gants Leger , booz de sterke Stadt Grol , gekomen was. Deze Vesting , verstrekte booz een Modell / om alle reguliere sterkten na die selve te formereen / want zy was (op zeer wepnigh) gants regulier gebouwt , hebbende 6 Bolwerken , en noch 30 veel Halvemanen , en Ravelijns tot Buytenwerken , die alle met behoorzijke wijde en diepe Grachten waren omringt ; Dooz deze Stadt heeft zijn Hoogheyt Prins Frederik Henrik , H. L. M. eenige weken / t'zoek gebracht / al eer hy die kon overweldigen / en was doemaals / noch zo sterk niet / als tegenwoozdigh / doch nu ontbrak het die Stadt aan behoorzijki Garnisoen , en anders / zo dat zy zich / na wepnigh of geen tegenstandt / maar meest dooz des Bisschops dzeppementen / van haar / met zijn Duyvelse Bomben , Granaten , en Stinkpotten , in brandt te steeken / (daar ook al een begin van gemaakt was /) in zijn handen over gaf / den 9 Junii , 1672. Hier op werden alle de kleyne / en veele onweerbare / Stedekens , daar ontrent gelegen / van hare Bezettingen verlaten : 's Heeren-Bergh en Borkulo , raakten mede in des Bisschops gewelt.

Zo haast en was de capitulatie van 't overgeven der Stadt Rees niet ondertephent / of den Prins van Condé trok met zijn Leger 't Graaffschap Zutfen in / en bemachtighde den zelven dito de Stadt Deutekom , ontrent 2 mijlen van Doesburgh gelegen ; Hier uyt vermoede men / dat / Condé , recht op den Yssel-Stroom zou aangetroffen zijn / om aldaar ergens over de selve te geraken /

raken / maar hy wende zich wederom naar den Rijnkant by het Tolhuys : En den Marschal Turenne reedt op den voornoemden dagh / met 6000 Ruyters hoorby Kleef, tot hoor de Stadt Nimwegen, daar doormaals zijn Hoogheyt den Prins van Oranjen, persoonlyk binnen was / en de Troupen van Condé konde zien passeeren / stellende daar in tot Gouverneur den Luytenant Generaal Welderen. Den Marechal Turenne de gelegentheyt alhier bezichtigte hebbende / keerde wederom van Nimwegen, hoorby Kleef, na 't Leger van den Koning, dat noch omtrent Emmerik lagh.

Den 10 Junii dede de Prins van Condé, een aanval / om by 't Tolhuys ober den Rijn in te bryken / maar wierd gestuyp en te rugh gedreven / waar ober hy eenige Bateryen begon te maken :

Jean Barton de Mombas, Commissaris van de Nederlandtse Ruyterye, was bevolen de Betuwe te bewaren ; Hy had by hem 2 Regimenten te Paerde / als dat van Soutelande, en Kimma, aan dit laatste ontbrak een Compagnie ; en 2 Regimenten te Doet / als dat van Ailua en Gent, ynt welk laatste 3 Compagnien uptgenomen zijn / om in Schenken-Schans te leggen / met dien Colonel. Mombas was in 't eerst / ook geordincert / by aldien de Stadt Nimwegen mocht met een belegh gedreygh worden / zich aldaar als Gouverneur / binnen te begeven / doch d'Heer Generaal Wurts schreef hem al op den 9 Junii, dat hy van die moeyten ontslagen / en aan d'Heer Welderen, die last gegeven was / en dat hy / de Betuwe slechts zou waer nemen : Dezen voornoemden Mombas op een gepyetendeerde ordje / van den 8 Junii. Dat hy, wanneer den Vyant hart op hem mocht komen aan dringen, en geen kans zagh, om te konnen tegenstaan, by het uyerfste niet zoude verwachten, maar wijken binnen Nimwegen, doch nu daar van ontslagen / had maar zijn Post / by het Tolhuys te bewaren ; Van de welke hy op den 10 Junii, 's morgens / het Doetvolk aslepde / en 't Geschut dede wegh voeren / wel 24 uren te voeren / al eer den Vyandt met zijn geheel gres ober quam / zo dat de Ruyterye ondertusschen enige kleyne aanballe van de zelve mosten tegen staan : Tot dat Mombas na 't af-trekk'n / ontmoetende den Colonel van Gent, by hem hebbende eenige Muskettiers, en het Regiment van den Colonel Schot, met 3 Compagnien van Colonel Pain & Vin. (door zijn Hoogheyt hem Mombas toe gezonden) weder te rugge trok / doende de Vyandt, (die nu al ober den Rijn was) wederom achterwaarts deynzen ; 5 Regimenten waren al op wegh / om Mombas te helpen / als 't Regiment van Schot, Vrybergen, en Golssteyn te Doet / en dat van Haarfolte, en van Van der Leck te Paerde / en 3 Compagnien van Colonel Pain & Vin, met 500 Spaanse Ruyters. Doch alle deze (behalven de bovengenoemde Volkken van Schot en Pain & Vin) wierden gecontramandeert / als zijn Hoogheyt vernam / dat den Prins van Condé, Deutekom herobert had (gelijk verhaalt is) bryzende hoor de Stadt Doesburgh, en den Yssel-Stroom.

Meer de Franfen noch volkómen ober den Rijn waren gekomen / wierd den Tooren, staande aan het Tolhuys, (bezet door een Sargeant, en 18 man) verlaten.

Mombas nu vast stellende / dat den Vyandt, noch vooz den aanstaanden dagh / met alle mogelijk geweldt / zou trachten / den Rijn, ober te koinen / en wilde hy zulks niet afwachten / maar die Post verlatende / trok van daar op Aarnhem, en voozts na Dieren, alwaar hy den 11 Junii, 's mozgens ten 9 uuren by zijn Hoogheyt aan quam: Zijn komst verwekte hier groote beslagenheyt / zo dat den Heer Wurts, met de 2 Regimenten van Haarfolke en Van der Lek, (alzo Condé 't Graafschap Zutfen en den Yffel weer verlaten had) naar deze Post wierd gezonden; Daar hy noch dien zelven dagh / tegen den avondt aankomende / die vount / zonder eenigh Geskut of begraving.

Oeg anderen daagh / den 12 Junii, 's mozgens voozgh is den Prins van Condé, gevolght van den Marschal de Turenne op de vooznoemde Post / met groote furie en geweldt / aangeballen; d'Heer Wurts dede hier alle 't gene dat van een dapper Heldt, menschelijker wijze / te wege zou koinen werden gebracht / maar zijn ophebbende macht was te kileyn / en die van de Vyanden al te groot / als bestaande wel uyt twee geheele Legers, en al had d'Heer Wurts noch 10 Regimenten by zich gehad / onmogelijk was 't geweest / om de geheele Franse macht aldaar te stutten; Eensdeels / dooz dien die plaats met gants geen begraving / of beschanzing / noch geenderley grof Geskut voozzien was / anders deels / om dat nits den doogen Zomer, het water aldaar in den Rijn, gelijk op meer andere plaatsen / zo schaal en schaars was uptgedooght / dat de Ruyters Paerden maar omtrent 2 / of ten hooghsten 3 roeden breecht behoeften ober te zweimmen / de rest konden zy / ten deel doogh's voets / of ten deele dooz waden / zo dat de Franse Cavallery, by geheele Esquadrans te gelijk ober quam. En indien men deze macht / het oberkoinen had willen beletten / dat daar toe het geheel Leger van den Staat had noodigh geweest / en qualijk koin men weten op wat plaats den Vyandt het oberkoinen gemunt had.

In 't oberkoinen wierd hier van wederzijden / man-moedigh gebochten / want de Franse Oversten, Hooghste, en Voornaamsten Adel, om hunne couragieuse furie te doen blijken / hadden zich in de Dooz-troupen begeven / met al hare Edelheden / Pagien / Dienaars / en Lakeyen: Deze blonken zodanigh van Soude en Zilbere cieraden / dat die / als de stralen der Muzgen-Zon daar op slikerden / wel een beweeghlyk geberghyte / van Goudt / Zilber / met geestige kleuren dooz een geschakeret / aan de oogen der aanschouwens vertoonden / maar de kogels / ge'voogen uyt de Musketten / Roers / en Pistolen van de Krijghs-lieden der Vereenighden Staat, doorgen gants geen respect noch ontzach aan deze kostelijke kleederen / ja veel minder als aan een schootbyje ringkraagh / of bozststuk van goet yzer gemaakt / 't welk aan verschede voozname Franse Heeren (alzo die geheele Natie niet met zware Wapenen belemmert wil zijn) wel gebleken heeft. Want onder andere / de Prins van Condé zelfs / met noch wel 8 of 10, Graven en Heeren wierden zwaarlijk gequetst: De Hertogen van Longue Ville, en d'Anguin, de Grave de Nogent, de Marquis d'Aubusson, de Messieurs de Vendosme, de Guytry, du Pleffis Praslin, en andere / sneubelden.

De Vyanden aldus in de Betuwe geballen zijnde / moesten de Troupen van den

D' Heer PAVLUS WURTS, etc.

D. H. PAVLETT & CO. LTD.

den Staat wijken; De Franse haar vergeefs verbolgende / ontmoeten juist het Regiment van den Colonel Aylua; Dat van den Heer Gouverneur van Welderen, (die wel wist / hoe veel den Staat aan deze Post by 't Tolhuys gelegen was) upt Nimwegen, aan den Heer Wurts, tot hulp / gezonden wierdt / maar te laat komende / zijn van deze harte Vyanden gantsch in route geslagen / en verbolght / tot by de Schans Knodsenburgh, tegen ober Nimwegen, toe.

Hier mede was nu de Deur van het Vereenight Nederlandt geopent / en de Fransen dyongen met duyzenden daar binnen / loopende de gehele Betuwe dooz stropen / en plonderden den 13 Juny, het Stedeken Huyssen, niet ver van Arnhem gelegen / toc komende Cheur-Brandenburgh; maar Turenne trok na Arnhem, en eenige van zijne Troupes begaben haar tegen ober de Schans Ysfeloort, leggende op de Veluwe, mede by Arnhem, daar beyde Partypen / dien namiddagh / ober 't water / tegen malkander schooten / maar de Fransen zijn des nachts ober 't water geraakt / en also in de Veluwe gekomen. Aldus wierd de Stadt Arnhem van beyde zijden belegerd / en beschoten / doch duurde niet langer / als tot des anderen daaghs den 15 Juny, als wanneer des morgens al een accoozt met den Vyandt gesloten was. Dit ging zo haastigh voort / dat de Fransen al in de Stadt marcheerden / eer dat de Artikulen onderteykent waren / welck teykenen ook na gebleven is / om dat documaals aldaar geen pen noch inkt by der handt was.

Den zelfen 15 Juny 's avonts ten 8 uren / quam Turenne zelfs booz de Schans Knodsenburgh, daar haar te vooren al eenige van zijne Troupes hadden vertoont: Deze Schans is redeljk sterk / gelegen in de Betuwe, op de kant van de Waal-stroom, (een arm van den Rijn) die de zelve van de Stadt Nimwegen, (daar recht tegen ober gelegen) af scheidt. Hoedanigh dit beleg / en overgeven is toe gegaan / kan men zien upt het volgende Verhaal, gehouden by den Commandant van dat zelve Guarnizoen.

Verhaal van 't gene gepasseert is, in of ontrent het Beleg van *Knodsenburgh*.

NA dat de Franse op Sondagh, den 12 Junii, ober den Rijnstroom in de Betuwe waren gekomen / onder het Tolhuys, zo zijn 3p 's anderen daaghs op Maandagh, zijnde den 13 Junii, ontrent den avondt by Knodsenburgh gekomen / om het zelve te recognosceren / met een troep van ontrent 500 mannen / 30 Dragonders als andere Ruyterye, passerende binnen scheuts ontrent den Meulen / aan 't Huys van Deellen: Waar op by die van binnen geschooten zijnde / zo zijn de zelve met verlies van 2 Paerden geretireert / en achtergebleven / tot den nabolgenden Dingsdagh 's morgens / zijnde den 14 Junii; Als wanneer drie schooten op de Brandtwacht / by die van de Stadt gestelt / gedaan hebbende / wederom retireerden / tot dat op Woensdagh volgende / zijnde den 15 dito, tegens den avondt ontrent 8 uren / van Aarnhem, onder het beleyt van den Marschal de Turenne, en de Luytenant Generaal Foulcault, aan

de West- en Ooft-zijde van 't Fort gekomen zijn. Van 't eerste quam Foulcault, en aan 't laaste Comte de Lovigni, Broeder van Comte de Guiche: recht daar de Dammen hadden gelegen. Hier op wierd straks Krijghs-Raadt gehouden / en wierd malkanderen met handtastinge beloofd de Schans ten uitersten te defendeeren / en indien overweldicht wierden / zich by de Kruydtooren te retireeren / en de zelve dan in vrandt te stellen: Op den aankomenden Vyandt wierd ondertuffchen van verre gecanonneert / en dicht by komende / een sterke Salvo van musketten gedaan. Doch dit niet tegenstaande zijn zy furieuslijck aan het Oostepnde / met groot gekrijgs / op het halve Bolwerk aangekomen / maar van de onze met het Geschut / met cardoezen geladen / musketten en Granaden / zo onthaalt / dat tuffchen 11 en 12 uren genoodtzaak was haar te begraven / beginnende het zelve van de voet van de gracht te rughwaarts / dooz Schaatzes-Weyde, na de Griftdijk: Werdende ondertuffchen de Gracht by de Luytenant Colonel van Lovigni gepepft / en bebonden (gelijck naderhandt zelsf rapozteerde) ontrent 3 voet diep: Zy nu onderuffchen weder na de Gracht abanceerde / en wy continueel schietende / zo is den dagh aangezoeken / als wanneeer den Vyandt veel furieusder begoft te schieten / en het halve Bolwerk te ruineeren / zo dat / dooz de slechtheit van Schanskorven, geen Kanonnier meet by 't Kanon kost geduuren: Zijnde op dien tijdt op 't zelsfde Bolwerk een Kanonnier en 2 Matrozen doodt gebleven: Waar over eyndelijck genoodtzaak waren het Geschut van die Kat af te trekken: Van meeninge 't zelsfde te laten zinken / om zo dooz een opening in de Borftweering des Vyandts Approches te ruineeren: Doch dit wierd niet geheel volbracht / dooz foute van den Trommelslager, waar van hier na zullen spreken. Van de West-zijde van de Schans hadden zich de Vyanden, onder den Dijk gekomen zijnde / in den zelsden geretranchiert / de aerde na de Gracht overwerpente / en op Krayewalt een Bateria van 6 Kartouwen tegens ons beginnen op te werpen; doch is niet gebruyft als na Capitularie, en dat tegens de Stadt: Cusschen dit heb ik 's mozgens ontrent 3 uren in stilte / om mijn Volk niet te discourageren / mijnen Capiteyn des Armes, Peter Telissen, ober de Wal dooz de Gracht, ober de Waalstroom zwemmende / met een Brief / dooz den Majoor opgesteld / aan den Luytenant Generaal Welderen gestuurt; Waar in den toestandt van 't Fort te kennen gaf / als dat de vermoeyde en afgematte Soldaten, welkers getal niet boven 330 was. (Nota. dat de gecommandeerde Volkeren, in plaats van 120, maar 86 waren, &c.) moften ontzet worden, door dien haar borsten, door continueel schieten zodanigh gezwollen waren, dat het musket niet langer kosten roeren of lijden, als hebbende elk ten minsten 9 of 10 maal haar Bandeliers geloft, zijnde voor elk 120 schooten: Vorder dat daar gebrek was aan Musket-Kogels en Schroot, ook zodanigh, dat qualijk driemaal meer kosten afschieten: Doch hier op niets volgende / heb driemaal / volgens afspraak met vrandende Faktels op een Dieck sickende / gezeyndt: Kozts hier naar / ik op het Tenaille zijnde / heb een Trom hooren een appell doen by 't Seereet, waar naar toe gaande / ben ontmoet van de Luytenant van Capiteyn Selts, welke my vzaaghte / oft mijn order was of niet? Antwoorde hier niets
van

van te weten ; met eenen vragende waar is den Schelm ? Waar op Capiteyn Selts septe / dat hy de Trom aan stukken geslagen had / waar op was ontloopen in een Sargeants Bakt : daar na toe gaande / en hem met een arm daar uyt rukkende / heb een Pistool op hem gelost / in meening hem doodt te schieten : is daar op ook neder gevallen / beynzende zich doodt te zijn / doch bevonden hem maar een wepnigh bezeerd : Onder dezen staken de Soldaten haar hoeden om hoog / en riepen quartier : waar op de Fransen uyt komende / riepen *bon quartier* , of goet quartier. *Ik ondertusschen / met de bywezende Officieren, deden ons best om 't Volk weer in haar debitoir te stellen / doch te vergeefs ; zoo dat gedwongen naar 't Oost-half-bolwerk gingen / waar Comte de Lovigni uyt komende / vraghde / Messieurs, que voulez vous ? dat is / Mijn Heeren, wat wilt ghy lieden ? Waar op antwoorde / dit door een Tamboer geschiedt te zijn. Ondertusschen de Soldaten quartier roepende / zepde den voornoemden Comte de Lovigni, dat Turenne daar by was / met welke men zeer goede conditien zoude kunnen maken / presenterende in ostagie, twee Officiers, een Capiteyn, en een Lieutenant, welke in gelaten / wierden twee van de onze uyt gestuurt / namentlijk Capiteyn Wagenaar, en mijn Lieutenant Alendorp : welke gekomen zijnde by Focault, gevraagt wierden of capituleren wilden ? antwoorden / dat deze disordre by een Tamboer ontstaan zijnde, zy echter wilden capituleren, indien goede conditien konde bekomen. Waar op hy zepde / dat by Turenne kosten gaan, waar ook een Ruyter na toe zonden / doch wierdt niet gevonden. Focault vraghde doe vorder / of gelijk te Arnhem Prisonniers de Guerre, of Krijgs-gevangen wilden zijn ? Op welk antwoorden / dat zich liever in de lucht wilden laten springen, als zich zo op te geven. Doe zepde hy / schrijf dan eenige conditien. 't Welk Wagenaar dede : en daar mede binnen geweeft zijnde / wierden na Turenne gestuurt / doch vonden dien niet. Waar op wederom wierdt gezeght / dat conditien zouden schrijven ; als wanneer zy de eygenste copierende / daar by deden het af-trekken van 't Geschut ; edoch dit lieten de Franse uyt haar Cotype uyt / is dan geaccordeert na woorden en weer woorden / dit volgende :*

Willende antwoorden op de vraagh aan ons geschiedt door den *Heer Verschoor*, Capiteyn Gouverneur van *Knodsenburgh*, zoo hebben wy hem geaccordeert deze volgende Artikulen : Te weten, dat hy zal uyt trekken van de voornoemde Plaats met volle Wapenen en Bagagie, Kogels in de mondt, brandende Lonten, slaande Trommen, en vliegende Vaandels, om te trekken met paspoort en gely na *Groeningen*, door de kortste wegh, te weten, op dezen eersten dagh na *Arnhem* (indien onder ons gebiedt is) en van *Arnhem* na *Groeningen*.

In de *Trenchee* (of *Sterk-begravinge*) voor *Knodsenburgh*,
den 16 Junij, op den middagh 1672. ondertekent

DE FOCULT.

Hier op zijn wy uyt getrokken vier Compagnien, de mijne / Capiteyn Wel-
deren, Selts, Wagenaar, en Luytenant Hachin, met het gecommandeert Volk /
onder het gelep van 100 Franse Curassiers, tot by Elden, alwaar dooz orde van
Turcne,

Turenne, dien avont / en Vrydaghs volgende / zijn opgehouden / en hebben den
volgenden dagh het Leger moeten volgen / tot by 't Tolhuys, alwaar bleven
28 nachts tot Sondaghs na de middag / als wannec de Brugh geflagen zijnde /
daar ober gemarcheert zijn na Coeverden, onder 't gelep van Turennes Trom-
petter, en 30 vervolgens overgegebene route / gekomen den 26 Juny tot Groe-
ningen.

Wegh, welke houden fullen 300 Hollantsfe Soldaten, getrokken uyt het Fort
Knodfenburgh, om te gaan op Groeningen.

Vertrekkende van *Schenken-Schans*, zullen aandoen 's *Heerenbergh*, en gaan ru-
ften tot *Doetecom*, daar na te *Borkeloo*, te *Almelo*, op den *Hardenbergh*, tot *Coever-
den*, en van daar door de kortste wegh op *Groeningen*.

Gemaakt in 't Leger voor 't Fort Schenk, den 19 Junii 1672.

Onder-sondt TURENNE.

Na dat nu den 26 tot Groeningen waren gekomen / heb straks den booz-
noemden Tamboer aangeklaaght / en de zelve is daar op uyt vryde van de
Luytenant Generaal dezer Provincie, *Rabenhaut*, in apprehensie genomen /
en ge-examinert zijnde / gecondemneert tot de galgh, dat 'er de doot na volgt.

In ons Fort zijn doot gebleven 6 of 7 man / 2 Kanonniers, 2 Matrozen,
en 2 Soldaten, en 5 of 6 gequetsten.

Van de Franse zijde zouden / na 't zeggen van Comte de *Lovigni*, gebleven
zijn / 30 dooden als gequetsten / van zijn Regiment 700 Soldaten, en 34 Officie-
ren. En is ons naderhandt verhaalt van haar-lieden / dat in alles wel by de
3400 of 1500 zouden gebleven zijn: Altijt hebben gezept / booz geen plaats
30 veel verlooren te hebben.

Dit verklaren met Eede deze navolgende:

P. Verschoor, Capiteyn Commandant.

H. Wagenaar, Capiteyn.

I. F. van Alendorp, Luytenant van Ver-
schoor.

I. F. Hachin, Luytenant van 't gecom-
mandeerde Volk.

V. Minningen, Luytenant van *Welderen*.

C. van Hasselt, Luytenant van *Selts*.

L. de Besche, Luytenant van *Wagenaar*.

C. van Mourik, Vendirgh van *Verschoor*.

C. van Lidt de Feude, Vendirgh van
Welderen.

H. Beekman, Vendirgh van *Selts*.

G. Houfts, Vendirgh van *Wagenaar*.

Absent.

Peter van Colenberg, Wachtmeeſter.

Den Marschal Turenne sondt al boozt op den 16 en 17 Junii, verschepde
Troupes na de Stadt *Tiel*, die haar aansondts aan de zelve overgebende /
Sauvegardes in nam; De Troupen trokken al onverhindert boozt / in nemende
den 19 en 20 dito, de vermaarde / en by na / ontwinnelijke Schansen, genaamt
Voorn, en *St. Andries*.

Den 16 Junii quam Turenne booz die vermaarde sterkte / *Schepke-Schans*,
altijt

altijdt booz een Sleutel der Vereende Nederlanden geoordeelt / gelegen op de punt van de Betuwe , daar zich die wijtberoemden Rijn , booz d'eerste maal in twee deelen deelt / loopende de een arm booz by Nimwegen en zo boozt / de Waal genaamt ; En d'ander (die zijn naam blijft houden / naar 't Tolhuys, en Aarnhem &c. Deze Schans was doenmaals boozzien met een Staten Garnisoen , van 15 Compagnien , zo dat men groote hoop op deze vaste plaats was stellende / doch den 18 dito wierd de zelve / zeer schandelijk en schelmachtigh overgegeven / booz een Gouverneur , diens naam waart is / om in alle menschelijke gedachten uytgeroept te worden : Ziet hier volgen een Deductie van 't Garnisoen , daar uyt getrokken.

Deductie of Manifest van 't Guarnisoen , getrokken uyt Schenke-Schans.

Dewijl Schenke-Schans niet alleen een plaats is in deze Landen van groote reputatie / maar ook by veele Ayttheemische zeer considerabel wordt geschat / om dat Prins Fredrik Hendrik Hoogl. Mem. de zelve niet dan na een negen-maandigh Beleggh veroverde ; Zo zal dit lichtelijk veele moveeren / haar gedachten hier over werk te geven / zonder den tegenwoordigen staat en gelegentheit van de boozsz. Schans te considereeren / nemende enkelijk reflexie op der zelve eergewezene Situatie / en derhalven lichtelijk zullen oordeelen / haar desentie nu / gelijk doenmaals / behoorde geweest te zijn.

Maar ten eynde een pegelijk / wie 't ook zoude mogen zijn / het spooz van reden niet te buyten trede / bid ik / booz men oordeele / te willen considereeren / dat / ten tijde Prins Fredrik Hendrik Hoogl. Mem. gemelde Schans belegerd hielt / de Landtzijde / zijnde een Dijk tusschen Waal en Rijn gelegen / aan welke zijde de Schans alleen maar t'approcheeren was / maar 3 of 4 boeten bzeette had / beneffens dat dito Schans van dagh tot dagh dooz een considerabele Spaanse Armade , ten dien tijde aan de zijde van 't Speuy gecampeert leggende / met Divzes en Volk gesecondeert wierde ; Daar nu ter contrarie de Landtzijde booznoemt / dooz 't weynigh water / en 't verlies van de Schans haar rechter arm / te weten den Rijn , meer dan hondert roeden wijdt geworden was.

Schenke-Schans hier dooz een groot gedeelte van haar sterkte verlooren hebende / resolveerden wy echter / ons daar binnen / ten dienste van 't Landt / tot den laatsten man te defendeeren ; Gebende de zelve resolutie den Trompetter , den 13 Junii dooz des Konings Broeder den Hartogh van Orleans gezonden / om ons te zommeren / ten antwoozdt.

Ge dieer tijdt hadden wy noch de Lebens-middelen / waar mede het Garnisoen 14 dagen konde gevoerd worden : Maar in plaats van na de eerste sommatie belegerd te worden / liet ons den Vyandt leggen / en passeerde den 12 Junii den Rijn , by 't Tolhuys ; En / aldaar de passagie forzeerende / zo een pder bekent is / trok directelijk de Betuwe dooz na Aarnhem en Knodsen-

burgh; welke twee plaatzen den Hartogh van Turenne in twee dagen tijds veroverde.

Wp nu in Schenke-Schans vol gebzeken / en daarom te krachteloos zijnde alleen / zonder hulp / te konnen resistereen / representeerden zulks / dooz een Missive, aan de Heeren Gedeputeerden te Velde: Maar daar op geen antwoozdt konnende bekomen / namen wy onzen toeblycht tot die van Nimwegen, haar ernstigh verzoekende / mits de passagie van de Schans, ober Kleef tot Nimwegen, noch open was / datze ons met een weynigh volk / geldt / en vivres wilden assisteeren: Maar 't was vergeefs: Zp antwoozden ons / dat geen volk konden missen / zelfs vivres gebzeke / en geldt van nooden hadden: Een quaden troost booz die nochtans in dit alles b:hoefstigh waren.

Ondertusschen quam den Hartogh van Turenne, Aarnhem en Knodsenburgh bezet hebbende / weder te rugge / slaande zijn Leger den 16 der boozsz. Maandt by het Tolhuys neder / en Belegerde ons boozt daar na.

Wp schooten zo veel doenslyk was / om den Vyandt het approcheeren / dat zp van de Ronduit ter zijden 't Tolhuys begonden / te besetten: Maar konden met ons Kanon uut de Schans den Vyandt het werken zo zeer niet verhinderen / als wy wel gedaan zouden hebben met de 2 Uytleggers op de Waal, die dooz toelatinge van den Commandeur ten Hoven, zonder kennis van den Krijghs-Raad, eenige dagen te boozen na beneden waren afgezakt; Dat na ons oozdeel / een zake was zeer ten onzen verlies gedaan te zyn; Also de booznoemde Uytleggers, zo met volk als kanon / wel boozzien waren; Dat ongetwijffelt den Vyandt helet zoude hebben / de minste Werken aan die kant / daar wp 't zwakste waren te beginnen.

Den Vyandt, den 17 dito tot halfwegen de boozgemelde Ronduit en de Schans geapprocheert zijnde / dede ons / booz een derde maal / opeffchen; Want den Prins van Condé, tot Emmerik gequett leggende / eyschte / dooz een geschreven Missive, eenige dagen na ons den Hartogh van Orleans, als booren gezepdt hebbe / had doen sommeren / de plaats booz een tweede maal op.

Den Krijghs-Raad, hier ober wederom vergaderende / resolbeerde nochtmaals / zich tot het uysterste te defendereen / gevende den Trompetter zulkdanigen antwoozt mede / om het zelve den Hartogh van Turenne, zjn Meester, te rappoztereen.

Als hi liet wy den Vyandt, zoo met Canon, als dooz Musquetiers, zoo veel haar doenslyk was / den gantschen nacht de Schans beschieten.

Inmiddels approcheerden zp eben sterck / tot ontrent op 20 roeden na aan de Contrescherp, alwaar zp een Batterye van 12 stukken sozmeerden / gelijkt zp / aan de zijde na Emmerik gelegen / op twee Ponten, waar mede zp den Rijn afzakten / en 't booz de Schans ten anker leyden / gedaan hadden / en van welken kant zp zeer sterck op ons kanonneerden.

Den Vyandt ons aan beyde zijden zoo dicht genadert zijnde / dede den Commandeur ten derden male Krijghs-Raadt vergaderen; als wanneer men onze gebzeken en defecten wat verder in zagh / en van stuk tot stuk ontlede / en ten

ten laatsien bevondt / het ons onmogelij^h was zulks langer dan noch omtrent 24 uren te kunnen opte houden / vermits den Vyant zich noch maar 6 uren tijds van zijn gemaakte Batteryen behoefde gedient te hebben / om ons de Wallen af te jagen / en ons de zelve t'eenemaal onbruikbaar te maken / alzo de Borstwering niet meer dan maar 3 voeten breedt of dik was / en derhalven de aerde mol en los zijnde / van een drie-ponder konde getuincert worden.

Zeker voltoopt werk / door den Heer Veldt-Maarschalk Wurts, aan de zijde van 't Tolhuys, daar wy van den Vyandt aangetast wierden / geordeneert / en dat zeer tot onzer besenlie zoude gedient hebben / was door oorde van den Commandeur, zonder kennis van den Krijghs-Raad, eenige dagen voor de Belegering gestelt; dat ons immers zoo zeer verzwakte / als het wech zenden van de boven-gemeide twee Uytleggers.

Onder aan de voet van de Contrescherp was zulken laaghte / dat'er zich den Vyandt geboeghlyk niet 1000 Mannen konde logeeren / zonder van de onse in 't minste gekrenkt te worden.

De Grachten; zeer harde en zandige grondt hebbende / hadden / door het laaghegevallen water / en de langduurige sterke drooghte / niet meer dan een halve voet waters in.

Door de ongemeene hooghte van de Contrescherp wierd de Faußebree zodanigh gecommandeert / dat zo wanneer den Vyandt tot aan de zelve geapprocheert ware / het niemandt van ons mogelijk hadde geweest in de gemeide Faußebree komen logeeren.

Binnen in de Schans waren de gebzeken niet minder / dan daar buyten / also men'er veel Soldaten had die men nacutwelijks tot haar deboir konde aanmoedigen / gemerkt zy haar / in tijds gelegentheyt / in haar Barakken verberghden / en dievoegens onbindelijc maakten.

Onder andere ontstondt / in tegendeel / een specie van mutinatie / en dat door gebzek van geldt; want zeyden / zonder 't zelve niet te kunnen bechten.

Twee Compagnien Waertgelders weggeden absolutelijc in de Buytenwerken te gaan / zeggende / daar niet toe aangenomen te zijn; en dit alles ten tijde van de Belegering.

Derhalven dan resolveerde den Krijghs-Raad, zulks alles rijpelijc overwegende / tot een favorabele Capitulatie, considereerde / dat men aan den Staat meerder dienst zoude doen / het Garnisoen te behouden / dan met noch 24 uren langer de Schans te defendeeren / genoodtzaakt te zijn / zich door een quade Capitulatie, aan den Vyandt gevangelijc over te geven. E Y N D E.

Den Schrijver van deze Deductie, of Manifest, (zoo hy het noemt) schijnt den Commandant niet te recht durft beschuldigen / zoo dat hy slechts deze twee stukken / het wech zenden van de Uytleggers, en het slechten van 't werk, door de Heer Wurts geordonneert, tot des Commandants bezwaarnis / by brenghet / trachtende voorts alle andere schelmstukken te verzwijgen / en verschonen; maar genoegh is het bekent / dat den Commandant, 't zy door verraderij en omkoopning van Goude Louijzen, of (ten besten genomen) door jonge en onervare lascherticheyt / de oorzak van dit zoo schandelijc overgeven is geweest.

Het schielijk en onbetwacht overgaan van alle deze zoo sterke / vaste / en (zoo men meende) verzekerde plaatsen / daar van de Nederlandtse Ingezetenen haar hadden ingebeelt / dat zonnige / na yders gelegentheit / een / twee / drie / of vier / ja de sterkste / wel 5 of 6 Maanden belegeringhs zouden hebben uytgestaan / verooorzaakte zoodanigen schrik en verslagenheyt / in de herten der naast aangelegene Steden, Sterkten, Dorpen, en platte Landen, dat het bluchten met zoo groote verbaasheyt / en onozdye / toe gingh / dat veele niet wisten / waar hare Vrouwen / kinderen / en gereedste en beste goederen / (die 3p nochtans zelfs mede hadden helpen wech schiften) gebleven waren; Wagengs / Karren / Schepen en Schuyten / waren by na / om geen geldt te bekommen. De Stadt Uytrecht, daar veel van deze gebuchte goederen en Menschen / dooz / en booz by quamen / wierdt daar dooz mede zoo slauhertigh en ontfelt / dat die Inwoonders verzonden / wat slechts de Schuyten konden wech boeren / meest na Amsterdam; de Steden aan den Yssel-stroom, en op den Gelderschen bodem / aan de Zuyder-zee gelegen / bluchten met het hare / ober Zee / in de Steden van Noordt-Hollandt.

Zijn Hoogheyt den Prins van Oranjen, en de Heeren Gedeputeerde te Velde / met het Leger van den Staat, noch op de Veluwe, aan den Yssel-kant by Dieren leggende / bonden niet raadzaam zich aldaar langer te onthouden / want nu de Stadt Arnhem in des Vyandts handen gekomen was / lagh de Veluwe booz haar open / en konde haar Leger van des Vyandts groote macht alle uuren oberballen / en vernielt worden / hier ober wierd een gedeelte van 't Leger, in de Steden aan den Ysselstroom gelegen / verdeelt / en een tweede / onder den Generaal Aluwa, booz de Provincie van Vrielandt toegeschikt; voortz wierd het zwaarste Geschut, met de Amonitie en Vivres in de Steden / Deventer, Zutten, en Doesburgh gebzacht: Met het gros van 't Leger, en de Veldstukjes; is zijn Hoogheyt, op den 14 Junii, van daar vertrokken / naar de Stadt Uytrecht, alwaar hy des anderen daaghs / 's avonts met het gros van 't Leger, vermoeyt van nacht / en dagh te marcheeren / is booz gekomen / doch vondt de Stads-Poorten geslooten / en moften des nachts aldaar blijven leggen. Onderwijl zullen wy verhalen wat dooz de Franse, en Munsterse Legers is uytgevoert.

De Marquis de Rochefort, van den Koning met eenige Troupes uyt het Leger afgezonden / quam den 15 Junii, ontrent Wageningen, een kleyn / en onsterk Stedeken, in Gelderlandt, tusschen de Steden Aernhem, en Uytrecht gelegen / 't welk aanstondts Sauvegarde, van dien Marquis, verzocht / en binnen kreegh: gelijck ook op dien zelven dagh / het diergelijke Stedeken Reenen, niet verre daar van daan / maar in 't Sticht Uytrecht leggende / mede gedaan heeft: Twee dagen daar aan / dede Wijk te Duurstede het zelve: Deze / en noch meer andere kleyne Stedekens daar ontrent zijn kozt daar na / alle met behoorsijk Garnison / van den Koning boozien. Den tweeden dagh daar aan volgende / zijnde den 19 Junii, is Amerfoort, een redelijke doch onsterke Stadt, wegens het na by gelegen geberghte / zonder eenige tegenweer / van den genoemden Marquis al mede ingenomen.

Naerden,

Naerden, de eerste Stadt aan die kant in Hollandt gelegen / omtrent een Kanon-schut verre van de mondt van de Zuyder-Zee en 't Y, maar 3 uren gaans van Amsterdam, is niet heel groot / doch redelyk wel gefortificeert / hoe wel / nu dooz onachtzaamheyt / wat verballen / en ondiep van Grachten gewonden; Deze Stadt vernemende het overgaan van Amerfoort, (4 uren gaans van haar afgelegen) verslauwde zodanigh den moedt van grooten en kleynen daar binnen / dat 'er nergens anders / als om het vlychten / gedacht wierd: Dit aan den Marquis de Rochefort overgedragen / zondt hy straks eenige / doch zeer wepnige van zijne volkeren na Naerden toe / die met den abondt daar booz komende / groot gerocht maakten / roepende dat het geheel Konings Leger op haar, in aantocht was, en volghde, en dat zy by tijds haar zouden hebben in te laten, of anders, het gros van 't Franse Leger hadden te verwachten, die haar tot den gronde zouden verdelgen. De Naerders bonden hun in groote berlegentheyt / zommige lieten haar van de Stadts Wallen af glijden / en zwommen / of waden dooz de Grachten / en liepen naar Muyden, Weesp, &c. Het wepnigh en zwak Garnisoen dat daar binnen was / ledden hare Wapenen af / wilden geen tegenweer bieden / zeggende onbestandt te zijn, om zo grooten macht tegen te staan, en in deze ontfeltenis gaf men Naerden op den 20 Junii, aan dees kleynen hoop Franfen over: Het Staten Garnisoen liep onordentlijk een ander Doozt upt / terwijl de Vyanden in trokken / en wierden van een kleyn gedeelte der zelver noch verbolght / tot in Muyden, een uur gaans van Naerden af / waar mede 13 / 14 / of 15 Franfen binnen quamen / die haar in postuur van Sauvegardes stelden / om die plaats booz den Koning van Vrankrijk te bezekeren / doch zijn boozt daar wederom uptgedreven: Zo dat Muyden de eerste geweest is / die de Vyanden, aan deze kant heeft.

Den Koning van Vrankrijk van booz Emmerik met zijn Leger opzeliende / quam den 17 Junii, booz de Stadt Doesburgh, aan den Yffelstroom, in 't Graafschap Zutfen, dat altijdt onder den Vereenighden Staat, met de Provincie Gelderlandt, geconjungert is geweest. Deze Stadt wel versterkt / en met een tamelijke bezetting (daar onder mede eenige Hollandse Waertgelders waten / als ook de versterkinge upt zijn Hoogheys Leger) boozzien / heeft zich evenwel / by na zonder eenige tegenweer / aan de groote macht des Konings, op den 21 dito, overgegeven. Hier van daan rukte den Koning booz Zutfen, Hoofstادت van dat Graafschap, mede aan den Yffel, omtrent 3 uren van Doesburgh gelegen: Deze Stadt was redelyk sterk / en van alles om een Belegering upt te staan / genoegzaam boozzien: Het Garnisoen / daer toe bestandt genoeg / zijnde noch versterkt / upt het Leger van zijn Hoogheyt, behalven een goet deel Waertgelders upt Hollandt: Dooz Zutfen lagen eenige Proviant en Soetelaars Schepen, die van de Franfen eerst geplondert / en daar na in brandt wierden gestekt / dat eenige schykt in de Stadt veroorzaakte. Wat in deze / of in de boorige Belegering (indien men die Belegeringen zou mogen noemen) van Doesburgh, die elk maar 4 dagen duurden / is boozgeballen / heeft men tot noch toe / niet met den Druk gemeen gemaakt / dan dit

is zeker / dat hier ook weynigh tegenſtant gedaan is / en dat / na dat deze Stadt Zuſen, op den 25 Juny, mede wel ſchandelyk / in des Konings macht over gegeven wierdt / de Soldaten en Hollandſe Waertgelders aldaar / gelyk mede in Doesburgh, moſten *Prisonniers de Guerre*, dat is / Krijghs-gevangens blijven. Hier van daan trok eerst den Koningh, gebolghet van 't gantsche Leger, naar Arnhem.

Deventer was nu het eerste doelwit, daar Keulen en Munster op miktē: Dit is de Hoofstادت van de Provincie van Over-Yssel, aan die zelve stroom gelegen / genoegzaam met dikke en vaste Wallen en Bolwerken versterkt / van binnen dicht bebouwt / een overbloedige Handel-plaats, in en uyt het Sticht Munster, vol Volk gepopt / daar onder een brave en moedige Burgery. Al in de Maant February, deszes Jaars 1672. wierdt den Kolonel Stekke, tot Commandeur over 't Guarnizoen van Deventer gekoren / die / dapper op zijne bequaamheden steunende / ook tot *Chef*, of Hooft, van de Provinciale Over-Ysselse Militie, is aangesteld. Op 't voorszellen van dezen Heer Commandant Stekke, wierd in / en om de Stadt Deventer, alles gerepareert / en gefortificeert / wat scheen noodigh te zijn / men stichte de Contrescharen, Dijken en Wegen, men maakte / en stelde Palissaden, Stormpalen, Borstweeringen, en voorts / 't geene tot eenige defentie dienen kost: Men berwoeste de Hoven en Cuppen / knipten de Boomen af / en men wierp eenige Hupzen / en alle 't gene te na onder de Wallen stondt / om verre / en dat knipten alle de Poorten aan de Landt-zijde, maar niet over den Yssel (daar den Vyandt nochtans groot voorsz-deel mede kon uytwerken /) Voorzaak was / om dat vele van de Grooten haar Speel-Hoven daar hadden leggen: Dit geschiede door de willige / en trouwe Burgery, en gepreste Huyslyden en Boeren, toch met groote kosten / waar toe de Mennisten, 10000 Guldens moſten betalen.

De Stadt van alles zeer wel verzien / met vierzes / 300 van Meel, Bischuyt, Ammonitie van Oorloge, alderhande Kanon, 300 uyt het Leger aan den Yssel, daar binnen was geberghet / (300 die bergen heeten mach) neffens andere noodzaaklykheyt: gelyk van genoegzaam Guarnizoen, bestaande in de Regimenten van de Colonellen Stekke, Klant, Broersma, van Minger, ettelijke gederasscheerde Compagnien, en andere / met 1450 Zuyd-Hollandſche Boeren, in alles bestaande / behalven de couragieuze loffelyke Burgerye, om trent de 5000 Man / alle wel gereforceert / 300 zagh een yegelyk niet alleene knipten de Stadt, maar ook die van binnen / een lanze Belegeringe te gemoeet / tot een stuyt en afbreuk der Vyanden, en ademhalinge van 't Vaderlant: maar zijn ellendigh jk bedrogen.

V E R H A A L

Van 't beleggh, en overgaan der Stadt *Deventer*.*Den 21 Junij 1672.*

N dat nu den Biffchop van Munfter, de fierke Stadt Grol, op den 9 Juny, verobert had/ maakte hy zich voozt Meefter/ van de Stedekens Lochem, Brevoort, en andere/ daar omtrent gelegen/ en vertoonde zich met eenige benden/ den 14 Juny, op de Stads wepde vooz Deventer, in meyning/ om een hoop Beeften daar upt te halen/ maar wierdt met flagen onthjaalt/ dooz een moedigen uytval van die van binnen/ onder 't beleydt en gebiedt van de Ritmeesters Pijper en Schaap.

Den 16 Juny op Donderdagh wierdt de Stadt Deventer van den Keurvorft van Keulen, en den Biffchop van Munfter belegerd / die een Brugge over den Yffel flaande / alzooin de Veluwe zijn gekoomen / waar tegens dooz de Burge-rye een Retrenchement langhs den Yffel, op de Welle, vooz de Stadt, by dage en by nacht wierdt opgewoepen / met grooten yber en couragie.

Den 18 dito, eenigh uyt-gecommandeert Volk/ over de Yffel de Hoven zul- lende raseren / is by haar wepnigh uytgerecht / dan 3 of 4 Hupzen verbzant / neffens het Hof-hupfken van Burgermeefter Bockholt, den Kijk in de Pot ge- naamt. De Hagedoorne-heggen bleben in vollen poftuur alle te zamen staan.

Waar op de fchip-brugge belast zijnde af te nemen/ is de Vyant occasie gege- ben/ om onverbhindert in/ en dooz de Hoven t'approcheren/ en hare Mortieren te planten/ tot dicht onder de Stadt, na haar appetijt. Want alzo deze Brugh haar eynde / aan d'overzijde van de Stadt, op de Veluwe, met geen Sterkte, Schans, Hoornwerk, noch Halve-maan hoozien was / als wel behoozt had / kon men die niet behoozlijk bewaren / daarom geozdomeert wierdt / dooz den Commandeur Stekke en Broerfma de Brugge af te nemen/ op dat niet de Vyant onder de Vluchtelingen, (die op Donderdagh en Vrydagh, met geootte menig- ten aan quamen) mochten in koomen: Maar op Saturdagh daar aan volgen- de/ doen de Stadt van de Vyanden al befloten / en het vluchten gedaan was/ is de Brugge dooz eynde van Willem Nieland, als Burgermeefter in der tijdt/ bytten kenniffe van Stekke en Broerfma, in 't geheel wechgevoeren.

Dit wechnemen van de Brugge onder andere/ fiende den gezeyden Heer Boek- holt, heeft hem daar ober berijpt / zeggende: Waar over zal men nu koomen uytvallen, laet de Brugge weer leggen, maar wierdt belacht; en of wel Boek- holt daar op infteede/ met verzoekt/ dat de Raadt daar ober vergaderen mochte / zijnde de meefte Heeren noch op/ en omtrent het Raadthuys, zulks mocht niet helpen / de Brugge was af / en bleef af. Of dit met deffeyn zy gefchiedt/ late al de Werelt oozdeelen: altoos dit is zeker / dat de Biffchop van Munfter daar op gezeght heeft / Nou fee ich wol, das dees Schelmen woerd halten; ge- lijk ook eene van zijne Ingenieurs, Spoede genaamt/ na 't overgaan der Stadt, tegens verfehede Burgers heeft gezeght.

Den

Den 19 Juny is'er een Brief van de Vorsten Keulen en Munster, binnen Deventer gezonden/ waar in zy by manier van opeyffching / presenteren / die Stadt weder onder 't Rijk te brengen.

Den 20 Juny op Maandagh, met het kricken van den dage/ is de Stadt van ober de Yffel, met Bomben beschooten/ en hier en daar eenige schade aan Huzzen/ Daken/ en Glazen/ etc. doende / doch nergens dien geheelen dagh byant berwekkende / liet men de hoofden hangen / d'een keek op d'ander / hier was goet raadt duur. Den Commandeur Stekke begon te murmureren / hy kon tegens alle de fatigues niet: en ter complaisance van de Burgery, roepende en haar presenterende om upt te ballen/ wierdt aan de Norenbergh een uptbal gedaan / na dat men den Vyandt zulks wel een uur dooz de preparatien had laten sien / geschiede echter met redelijck succes / maar niet ter behooylijker plaats / daar de schade dooz de Bomben van daan quam.

Sedurende welken uptbal / de Bomben continueel van ober d'Yffel agerend / een Brief / dienende tot antwoort aan de Vorsten van Keulen en Munster wierd ingestelt / die ook des achtermiddaghs ontrent by giffinge (want daar sloegh geen kloek) 4 uren / by die van de Cabale gelezen en geapprobeert / dien zelven dagh / byuten kennisse van de gezworeen Gemeente en Militie, na byuten wierd gezonden: Waar by / met eenen / stilstandt van wapenen wierd verzocht / en was van den volgenden Inhoudt:

C O P I A,

Van een Missive by de Heeren van de Magistraat der Stadt
Deventer geschreven aan Hare Keurvorstel. en Furstel.
Genade van Koln en Munster.

't **H** Eeft u Keurvorstel. Doorl. en Vorstel. Genade respectie ons op gisteren door een schriftelijke Acte gelieft te doen notificceeren, dat u Keurvorstel. en Vorstelijk Genade intentie zoude zijn deze Stadt onder redelijke conditien wederom te brengen aan 't H. Roomsse Rijk, waar op u Keurvorstel. Doorl. en u Vorstel. Genade niet hebben kunnen antwoorden, punctuelijk, dewijl wy van onze twee mede Rijks-Steden Kampen en Zwol, daar over eerst moeten innemen der zelve confideratien, volgens Verbondts-Brieven onderling dieswegen opgericht, van niet van malkander te zullen scheyden als met gemeene bewilliginge, waar toe also wy niet kunnen geraken, als onder paspoort, en saufconduict, zo is ons verzoek dat u Keurvorstel. en Vorstel. Genade ons daar toe een behoorlijke pas, en escorte voor onze Heeren Gecommitteerden gelieven te verleenen, en inmiddels een stilstandt van wapenen te beramen, om binnen weynigh tijds u Keurvorstel. Doorl. en Vorstel. Genade onze en andere beyde Steden meyninge en intentie ten principalen te openbaren, &c, den 10 Junii, 1672.
Oude Stijl.

Hier op quam des avonds een Trompetter voor de Stadt, die van den Commandeur Stekke, (hier van geen kennis willende dragen) te rugge wierd gezonden / als komende te laat / zijnde na Zonnen ondergang.

Als men nu 's Dingsdaaghs 's mozgens/ heel vzoegh weder hoorde Bombardieren, ontfont 'er een geroep/ d'Assen- en Polstraat zijn in Brandt, dieg zoudt men voort weder een Trompetter, om stilstandt upt / ook noch al buyten kennisse van Gemeente en Militie. Dat gedaan / toen eerst wierd de Geswooren Gemeente te zamen geroepen / en by de meerder Stemmen zijnde / vijf Straten tegens drie beslooten / de Stadt op te geven, blijkende by de volgende Acte.

Anno 1672. den 11 Junii, (Ouden Stijl) hebben de Schepenen, en Raadt, de Geswooren Gemeente by malkanderen gehad, en dezelve in bedenkingen gegeven.

OF de Vrienden van de Geswooren Gemeente, neffens haar Ed. by deze tegenwoordige Belegeringe, en bedroefde toestandt dezer Stadt, daar de Huyzen doorgaans door de sware, en noyt meer-gehoorde Munstersche Vuurwerken zeer worden beschadicht, en de Belegeraars doende zijn, om het water uyt de Stadts-Graften af te tappen, zijnde geene de minste apparentie van ontzet voor handen, niet zouden goet vinden, op goede en eerlijke conditien van accoort, de zelve Stadt, en de Ingezetenen van dien, voor totale ruine zoeken te verhoeden?

De Geswoorene Gemeente accordeert de Propositie van Schepenen, en Raadt.

*Het origineele was met de handt van Secretaris
Rouffe geschreven.*

STROCKEL Secret.

Ook hebben die van den Kerken-Raad op den zelven dagh / aan de Magistraten, overgegeven het volgende.

Aangezien in alle Tractaten met uytheemsche Vorsten, altijd byzondere zorg is gedragen voor de conservatie van de Gereformeerde Religie, zo vinden de Kerken-Raadt dezer Stede haar genootsaakt te gemoete te voeren, of in de aanstaande Capitulatie deze volgende Artijkelen niet dienden bedongen, en gearresteert.

1. **D**At de Gereformeerde Godtsdienst altijd onverhindert in deze Stadt zal mogen werden geexerceert.
2. En daar toe mede, na gelegenthey van de Gemeente, Kerken geordonneert.
3. En Tractamenten uytgevonden, tot onderhoudinge der Predicanten.

4. En dat de tegenwoordige behielden hare ordinare onderhoudt *ad vitam*, of tot dat zy elders in een ander Gemeente beroepen wierden.

5. En dat de Dienaren der Kerke van de Militaire biljetteringe t'aller tijdt bevrijdt mogen zijn.

6. Gelijk mede dat de Hooge , en Lage Schoolen in haar tegenwoordige staat geconserveert mogen worden.

Actum in onze Vergaderinge. Den 11 Junii, (Oude Stijl) 1672.

Was geteekent

Stephanus van Emmerik.

Syn. p. t. Præfes.

Leonardus Rijffenius.

Syn. p. t. Scriba.

Hier toe dan drie Heeren des Raads na buyten gecommitteert / zijn 's avonts laet met het / vooz de Burgerye, doerbigh accoozt / weder binnen gekomen / en is de Stadt des Dingsdags, diep in de nacht / in handen der Vyanden overgegeven. De Artikulen waren als volgt :

Capitulatie van 't overgaan der Stadt *Deventer*, aan den *Keurvorst van Keulen*, en *Biffchop van Munster*.

NAdemaal den Hooghwaerdigften , Doorluchtighften Vorft en Heer , Heer Maximiliaan Henrik , Aerts-Biffchop tot Keulen , des Heyligen Roomschen Rijks, door Italien , Aerts-Kantzelier en Keurvorft ; Biffchop tot Hildesheim , en Lutigh , Administrator tot Berchtesgaden , in Over- en Neder-Beyeren , en den Overpfalts , in Westphalen , tot Eugeren , Bouillon Hertogh , Pfalts-Graaf aan den Rhijn , Landt-Graaf tot Leuchtenbergh , Mark-Graaf tot Franchimont , &c. En den Hooghwaerdighften Vorft en Heer, Heer Christof Bernhard , Biffchop tot Munster , Administrator tot Corvey , Burgh-Graaf van den Strombergh , des H. Roomschen Rijks Vorft , en Heer tot Borkelo , haar , tot verhoeding van de omzwevende ongelukzaligheden der vordere voortgaande belegeringh der Stadt *Deventer*, erbarmen , zoo hebben hare Keurvorftelijke Doorluchtigheyt, en hare Hooghvorftelijke Genaden , zich tegen die gezeyde Stadt , de welke zy , ten besten van het gemeyne wezen , zoeken te bewaren , in volgende manieren , genadighlijk verklaart.

Ten eersten / Worden aan alle Burgers , en Ingezetenen der gezeyde Stadt *Deventer*, die de Gereformeerde Religie toegedaan zijn , de toegelatene Gewiffen , en Religions Vryheydt , en des zelfs oentlijke Exercitie , gelijk als in 't Heyligh Roomsche Rijk , toegestaan : en tot dien eynde , de St. Nicolai , of de Bergh : en de Minnebroeders Kerk , vry gelaten , en der zelve Predicanten , daar van in yder Kerk twee , en aldus te zamen , vier zullen zijn , haar gewoonlijk

lijk onderhoudt niet onttrokken, als ook de Hooge en Lage Schoulen, geen onbehoorlijken indracht toegevoegt zullen worden.

Ten tweeden / Onder zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt van Keulen, en zijn Hooghvorstelijke Genade tot Munsters Landtvorstelijke Overheyt, zal de voorzeyde Stadt, het Heylige Roomse Rijk, wederom ingelijft, als ook by hare Privilegien, Domeynen, Imposten, Accijsen, en Pandtschap-Rechten, gelaten worden.

Ten derden / zullen de tegenwoordige Regeerings-Perfoonen, tot op de nieuwe Keur- of Waal-tijdt, zijnde *Petri ad Cathedram*, onder genoegzame verzekering, en belofte der getrouwigheyt, verblijven.

Ten vierden / zal aan alle Burgers, en Ingezetenen vry staan uyt te trekken, en hare Goederen te verkoopen, en veralieneeren, gelijk ook de gevluichte arme Landtluyden, en Predicanten, met alle haar Vee, en Huysraad, uyt de Stadt gelaten worden.

Ten vijfden / zal de Stadt ook met geen overmatigh, en niet anders, als met Duytsche Militie bezet worden.

Ten seften / zullen onder dit Accoort alle die geene, die tegenwoordigh buyten de Stadt, in Stadts, Landts, of haar eygen zaken, uyt zijn, met t'zamen hare Vrouwen, en Kinderen, mede verstaan worden.

Ten zebenden / zullen die Mevrouw; en Jufferen des Adelijken Stifts toe Honnep, hare *Prebenden* (dat zijn Inkomsten) *ad Vitam*, (voor haar leven) behouden.

Ten oorkonde van dezen, is dit Accoort ten wederzijden ondergeschreven, en verzegelt; Gedaan in 't Veldt-leger, voor Deventer, den 21 Junii, 1672.

Was onder teekent, en gezegelt, als volgt:

Maximilian Henrich
Churvorst tot Ceulen.
L. S.

Christoph. Bernhard.
L. S.

Henr. Nilant
L. S.

B. d'Lespiere.
L. S.

Cornelis Vos.
L. S.

Joan Rouse, *Secret.*
L. S.

Schepenen, en Raadt, en de Vrienden van de Geswoorene Gemeente der Stadt *Deventer* hebben, na deliberatie, dit bovenstaande Accoort geapprobeert, en geratificeert, *Actum*, den $\frac{1}{2}$ Junii, 1672.

L. S.

Was onderteekent,

Rouse, *Secret.*

Certwyl deze Heeren naar 't Leger waren / wierd de Soldaten, en Hollandſe Boeren, op liſſ-ſtraffe / verboden niet te ſchieten / en verhindert des Opandts Loopgraven / en Bateriaen te beſchadigen / en dit alles dooz de Officieren, diens Overſten weggerden met de Heeren Burgermeesters te ſamen te Capituleeren / om het rantſoen van hare halzen af te ſchuppen / en 't zelve zo veel te zwaarder op die van de arme Soldaten, en Hollandſe Boeren te leggen / en vooz haar te doen betalen.

't Welk de Militie en de Hollandſe Huys-luyden zeer byzant en onberwacht vooz quam / als neegens van wetende / en niets minder als zulks denkende / en dit komende ter ooren van de Burgerye, een oloop begon te berwekken / met groote hebigheyt na des Burgermeester Nielandts huys loopende / maar is dooz eenige Heeren weder geſilt.

De Stadt also overgegeven / wierden de Hollandſe Bocren en d'andere Soldaten ontwapent / als Lammeren na de Kerke gedreven / en zeer jammerlyk als Krijghs-Gevangens opgeſtooten / dewijle vooz haar niet was gecapitulert / niet tegenstaande wel eynz daer toe gelast waren. Hebbende de Militie en Hollanders niet alleene / als Bedelaars langz der Burgeren huysen om eeten en dinken moeten gaan / maar ook de Soldaten veele haar rantſoen bidden; en der Hollanders rantſoen heeft / bedragen over de 65000 Gulden, boven verlies van haar Plungies, Geweer en anders.

Oorzaken van 't overgeven der Stadt *Deventer.*

Dit voorſz. Verhaal is getrokken uyt zeker Tractaat zonder naam, wiens Auteur niet goet Burgermeesters geweest is, maar die Heeren hebben uyt haar naam een Waerachtigh Verhaal doen uytgaan, daar in zy klagen, over gebrek van Geldt, Buskruyt, Soldaten, het vluchten van des Commandeurs Vrouw, en Goederen, verlies van de Schipbrugh, door storm, ook dat den Gouverneur, en de Overſten de Burgery hadden gedifcourageert, en geen uytvallen wilden doen op die plaatzen, daar het noodigh was, schoon zy haar zelven, nevens meenichte van Burgers zich daar toe aanboden, als ook dat het Leger en zijn Hoogheyt haar mede verlaten had, en geen ontzet te hoopen was: Gevende de vordere oorzaken van 't overgeven der Stadt, aldus vorder te kennen:

Hoewel deze groote ſchade de Regeeringe tot het overgeven van de Stadt niet zoude hebben gepermoveert, als gereſolveert, in conformite van haar Ed. mondelinge en ſchriftelijk iterative gedane verklaringen, goet en bloedt ten uysterſten voor de Stadt op te zetten, ten zy 't naderen op de Contrescharpen, 't niet uytvallen of tegen approcheeren van de militie, en het subijt afloopen van 't water in conſideratie waren gekomen.

Dat de hooge Militaire Officieren binnen de Stadt onder malkanderen oneenigh zijn geweest, specialijken over het defendeeren van de Contrescharpen, het welke de meesten hebben geacht ondoenlijk, ja dat de aldaar gemaakte Stormpalen ten eenemaal onduchtig en ſchadelijk waren: Van gelijken dat eenige Hooge Officieren den 9 Junii hebben verklaart, dat zy doenmaals noch niet eenigh waren over de alarm-plaats, dat zy alle te zamen van contrary ofte andere opinie waren dan den Commandant *Stekke*.

Dat zy 3 of 4 uren met ſchrijven te vergeefs hadden geconfumeert; Zeggende eene der zelve, wy zullen *Stekke* onze opinie doen executeeren.

Dat de Hooge militaire Officieren hebben gewilt, dat de Contrescharpen niet alleen door

door de militie, maar ook door de Burgers en Hollanders zouden worden bezet, de welke zy nochtans naderhandt hebben geoordeelt, dat behoorden geabandonneert te worden, als boven is aangewezen, eyschende alzo van Burgers en Huyslyden, 't gene zy zelfs niet hebben willen ondernemen, ja wat meer en ten hooghten te verwonderen is, na 't verlaten van de Contrescharpen niet eens in de faucebreen zijn gelogeert geweest.

Dat de Hollanders door manquement van hare ordinairse betalinge als anderzins zijnde zeer t'onvreden, onwilligh en gediscourageert, zelfs in 't begin van de Belegeringe doe aldaar gansch geen pericul was, in de Ravelijnen niet hebben willen logeeren. En daar en boven gedurende de Belegeringe voer een groot gedeelte hare geassigneerde posten niet willen defendeeren, maar de zelve verlaten, ja voor de Belegeringe gedelibereert om te vertrekken, allegeerende 't exempel van Zutphen, alwaar zulks is geschiedt, ook alhier zouden hebben gevolgt, indien den Vyandt deze Stadt subtelijk niet hadde berent.

Dat den Vyandt op Maandagh den 10 dito zijne approches heeft geavanceert gehad aan den Berghpoorter-Dijk, tot op de voet van de Contrescharpen, hebbende dicht achter de Pallissaden, tot der Stadts defensie gestelt, den Vyandt een Borstweeringe opgeworpen. En staat zonderlinge te noteeren, dat den Commandant *Stekke* altoos van tijdt tot tijdt wel heeft gezeght, achter de Pallissaden moet een Borstweeringe en leven zijn, om den Vyandt van verre te keeren, maar daar noyt yets heeft geordonneert, of Soldaten commandeert om de zelve te defendeeren, ter contrarie getolereert, dat den Vyandt daar achter op zodanigen wijze is komen logeeren: Zonder dat eenigen uytval aldaar ondernomen is, om haar zulks te beletten, of daar uyt te drijven.

Dat insgelijks den Vyandt zijn approches heeft voltrokken gehad, zo op het Pothoofd als aan den Bakoven (zijnde het eerste boven, en het andere beneden de Stadt aan den Yffel) tot omtrent de Pallissaden.

Dat daar benevens de Soldatesque hare Posten op 't holtten Wambois by dage, en aan den Bakoven by nachte geabandonneert, binnen de Stadt geretireert, en mitfdien de Stadt in een onvermijdelijk pericul gestelt hebben, van stormender handt dien nacht overrompelt te worden.

Klagende ook eenige Compagnien, dat zy op de periculouse plaatsen, als in 't nieuwe Ravelijn, wiens Grachten genoegzaam drooge waren, en elders heele etmalen, ja 4 dagen en 3 nachten, zonder afgeloft te worden, waren gecontinueert.

Dat de Heeren van 't Magistraat, neffens de Burgerye en den Colonel *Manger*, by continuatie van 't menighvuldigh insmijten der Bomben, geurgeert hebben by de Hooge Officieren om considerabele uytvalen te doen, met een sufficient getal van Krijghs-volk, edoch dat eyndlijk niet meer dan eenen uytval en niet sterker dan met ongeveer 100 Ruyters en met wat over 200 Mannen te voet is gedaan, op zodanigen wijze en maniere, dat den Vyandt een geruymen tijdt daar van koste kennisse hebben, dewijl de uytgetrokkene Ruyterye omtrent 3 uren in de bedekte wegh van de Contrescharpen molte blijven wachten na de Infanterye, eer de zelve is buyten gekomen, hebbende de Ruyterye diestijdes haar devoir wel gedaan, maar nochtans het Voetvolk daar ingemanqueert, verlatende hare Officieren in confusie, die haar zochten aan te voeren, alzo dat den Vyandt in zijne approches, en de Stadt in haar over 't hoofd hangende gevaar is gebleven en gelaten.

Zonderlinge dewijle doenmaals door de Burgers en Soldaten wachte den Heeren Burgermeesteren in der tijdt wierde genotificeert, dat het water in de Grachten eenige voeten, ziender ooge, subtelijk was verlopen en wech gezakt, het welke den Commandant en Hooge Officieren zijnde bekend gemaakt, daar op niet hebben kunnen berichten

noch de oorzake van dien allegeeren, zulks dat geen ander staat heeft kunnen worden gemaakt, (hoewel naar 't overgaan van de Stadt de secrete oorzake van dien zich heeft geopenbaart) als dat het water door den Vyandt wierde afgetapt, en een storm voor handen was, de welke ongeraden wierde geoordeelt af te wachten, te meer dewijl een nieuw Frans Leger alreede by Zutfen lagh, het welke zich zeer lichtelijk, om deze Stadt te forceeren, met d'ander Troupes konde voegen, als maar anderhalf uure daar van gecampeert.

Voorts staat te noteeren, dat niet een Ingenieur, Mineur ofte Granadier deze Stadt is toegezonden of gedespiceert tot hare defensie, zijnde zelfs de Konstapels, in plaats van die gene, die in weynigh dagen voor de Belegeringe op patente daar waren uyt getrokken, op groote kosten van de Stadt aangenomen, ja de Handtgranaden, die met advijs en op ordre van den Commandant door de Stadt tot een groote meenigte waren ingekoft en gevult, zijn buyten employ gebleven.

Dat de Heeren van de Magistraat dit alles in consideratie nemende hare gedachten hebben laten gaan, om eenige expedienten uyt te vinden tot winninge van tijd, op hoope dat de zelve eenige veranderinge mochte komen toe te brengen, tot verlossing of stoitinge van 't zeer naderende gevaar. Welke expedienten of wel van den Commandant en Krijghs-Raadt, uytgezondert den Luytenant Colonel *Tamminga*, voor zeer operatijf wierden geoordeelt, zo hebben de zelve evenwel niet erlangt haar gedesidereert effect, zulks dat de Stadt zijnde gebleven in haren voorigen staat, en de imminente nootd was vereyschende nadere en rijpe deliberatie om te overwegen, wat tot voorkominge van de totale ruine der Stadt en de goede getrouwe Burgerye te doen stondt,

Zo hebben de Heeren van de Magistraat geresolveert, omtrent de capitulatie en het overgeven der Stadt, maar niet anders willen concludereen, dan met voorgaande kennis en goetvinden van hare Gezwoorne Gemeente, die tot dien eynde collegialiter in 't huys van de Heere *Cam Henrik Nilandt*, om de commoditeys en securiteys wille, vermits het Raadthuys doorgaans genoegzaam was geruineert, en gedurigh met Bomben wierde beschooten, waren vergadert, mitfgaders met communicatie van de Hoofden der Militie: Hebbende den Kerken-Raedt, en Predicanten, die Capitulatie te gemoete ziende, en verwachtende, aan Schepenen, en Raadt schriftelijk verzocht, dat goede achtginge genomen, en beding by de Capitulatie gemaakt mochte worden over den Godtsdienst, tractementen van Predicanten, en Schoolen, waar over doch bereets by de Magistraat was geresolveert.

Waar op dan de Hooge Militaire Officieren verzocht, en eenige Gecommitteerden uyt het midden van de zelve by de Magistraat verscheenen zijn, met dewelke zijnde in conferentie getreden over de conservatie der Stadt, zo hebben zy absolutelijk gedespeert de Stadt te kunnen behouden, en salveeren, repeterende de Collonel *Broersma* zijn advijs alreede in den Krijghs-Raadt gegeven, dat de Stadt geen tweemaal 24 uren zoude kunnen worden gehouden.

Welk advijs der Hoogen Krijghs-Raadts Gedeputeerden by de Magistraat ter presentie van 8 oudste, van yder straat een, der Geswoorene Gemeente ingenomen zijnde, is by de respectieve Collegien van Magistraat, en Geswoorene Gemeente daar op geresolveert best te zijn, op goede, en eerlijke conditien te accordeeren, zonder dat eenige wichtige redenen ter contrarie by den een, of anderen zijn geallegeert, waar op heeft kunnen worden gereflecteert.

Widers hebben de Heeren van de Magistraat (ten huize van den Commandant *Stekke*, om den zelve alle bedenkelijke gemakkelijckheit toe te brengen, en des zelfs moejelijke naturel te gemoet te komen) aan de Hooge militaire Officieren iterativè geoffereert, om

door

door hare Gecommitteerden mede voor de Militie te willen capituleeren, edoch is zulks door de zelve gerejechteert, sustineerende, dat een yder apart, de Militie voor haar zelve, zoude moeten handelen en capituleeren.

Zonderlinge onaangezien de Gecommitteerden van de Magistraat over de Capitulatie expressielijk verzocht in mandatis hebben gehad, om te bedingen, dat de Hollanders met vliegende Vaandels en slaande Trommen zouden uytrekken, (gelijk ook in 't Veltleger is getenteert) zo is nochtans het zelve door Hooge Militaire Officieren tegengeproken, onder sustinue, dat de Militie te gelijke met malkanderen moften tracteeren.

In gevolge van 't gene voorsz. is, zijn de Gecommitteerden van de Magistraat en de Gecommitteerden uyt de Hooge Militaire Officieren te zamen op Dingsdagh den 21 Junii omtrent de middagh by de Heere Keurvorst van Koln, en de Heere Vorst van Munster, geweest, en hebben aldaar elk byzonder hare Capitulatiën gemaakt, te weten de Heeren van de Magistraat op approbatie van hare Committenten en de Gezwoorene Gemeente, edoch de Gecommitteerden van den Krijghs-Raadt zonder ruggespraak ofte kennisse te geven aan de Magistraat van de conditiën by haar bedongen.

Belangende nu de Capitulatie wegens de Stadt in 't particulier, daar over 's de Gezwoorene Gemeente weder geconvocert en vergadert geweest, en is, naar rijpe deliberatie van Schepenen en Raadt nevens de Gezwoorene Gemeente, die voorsz. Capitulatie en overgevinge der Stadt aan en in te gaan, naar examinatie der conditiën, by de Gezwoorene Gemeente eenparigh, met toestemminge van alle acht Straten goet gevonden en geapprobeert.

Wat aangaat averft, dat het rantsoen der Capiteynen en andere Officieren van de ordinaris Militie en Hollanders zo hoogh is genomen, zulks kan niemant dan de Hooge Militaire Officieren, die de Capitulatie hebben gemaakt, en haar zelfs alleen vry bedongen, zonder van haar wedervaren rapport te doen, worden geimputeert.

Uyt alle het bovenverhaalde dan klaarlijk blijkende,

Hoe dat de Heeren van de Magistraat geen kosten, moeyten noch arbeydt hebben gespaart, om haar in de krachtighste staat van defensie te brengen, zo en als haar Ed. zulks door den Commandant *Stekke* wierde gepræscribeert, (uytgezondert het schootvrywep en de rondassen voor zijn Ed. verzocht, om 's Vyandts werken te inspecteeren) hoewel om zulks in 3 of 4 maanden te perfectteeren, genoeghzaam van haar Bondgenooten is genegligeert:

Hoe haar-Ed. de Hollandtse Militie op 't laaft een tijd lang hebben moeten onderhouden:

Hoedanigh den staat van der zelve Magazijn en bezettinge was gestelt, en van alle hoepen van secours gefrusteert:

Hoe dat den Commandant en Hooge Officieren met het overgeven van Poincten van bezwaarnisse op den dagh van berenninge, en vluchten van Goederen de Magistraat en Burgerye hebben zoeken te discourageeren:

Hoe dat den Commandant de defensie van den Yffelkant heeft genegligeert:

Hoe dat de Stormpalen, rondtom de Contrescharpen op ordre van den Commandant met onuytsprekelijke moeyten en kosten gestelt, door den Krijghs-Raadt als oudienstigh en schadelijk zijn gecondemneert:

Hoe den Krijghs-Raadt de Burgers en Boeren tot het bezetten der Contrescharpen hebben verzocht, en ondertuffchen geresolveert de Contrescharpen te abandonneeren, gelijk ook geschiedt is:

Hoe de Brugge over den Yffel door ordre van den Commandant en Colonel *Broersma* is afgenomen:

Hoe den Vyandt op 4 plaatzen dicht onder de Stadt, ja op de voet van de Contrescharpen heeft konnen logeeren, zonder dat den Commandant met tegens-graven, uytvallen met een suffisant getal van Militie, en werpen van Handtgranaden, zulks heeft zoeken te beletten, waar door het oneyndigh insmijten van Vuur-Bomben is gecauseert:

Hoe de Hollanders in de Ravelijns niet hebben willen logeren:

Hoe de Militie hare Posten heeft verlaten, en met disordre is gecontinueert om de zelve te bewaren:

Hoe het water subijtelijk uyt de grachten is wegh gezakt:

Hoe nevens de Keulfe en Munsterse Legers met de Franse Auxiliare Troupes bestaande ongeveer uyt 30000 Man, het Franse gros ofte Armé by Zutfen deze Stadt was genadert bequaam om gelijkelijc deze Stadt te konnen forceeren:

Hoe de Commandant en Colonel *Broersma* hebben gedespercert de Stadt te konnen salveeren, zeggende de laatste geen tweemaal 24 uren de zelve te konnen behouden:

Hoe ter contrarie de goede, vigilante, en getrouwe Burgerye altoos hare couragie heeft betoont:

Hoe d'Heeren van de Magistraat op allerley expedienten zijnde verdacht geweest, om tijdt te gewinnen en zo mogelijk adfisentie te verwachten, doch zulks ontstaande, by verweygeringe van stilstandt van wapenen eyndlijk zy geneecessiteert te denken op Capitulatie:

Hoe haar Ed. daar toe niet hebben getreden als met voorgaande Communicatie aan den Commandant, hoogen Krijghs-Raadt en goetvinden van de Gezworene Gemeente:

Hoe haar Ed. voor de Militie hebben willen Capituleeren, edoch door de zelve is gerefuseert:

Hoe haar Ed. schriftelijc in mandatis hebben gehad, dat de Hollantsche Militie met vliegende Vaendels &c. zouden uyttrekken, doch dat zulks door de Militie is tegengesproken, zeggende, Militie moyt voor Militie trasteren.

Hoe de Heeren van de Magistraat door hare Gecommitteerden, neffens de Gecommitteerden van den Krijghs-Raadt, hebben gecapituleert op behach en approbatie van hare Gesworene Gemeente, maar dat de Militaire Officieren noyt aan de Heeren van de Magistraat van hare verrichtinge hebben kennisse gegeven, en derhalven het quade tractament en hooge rantsoen hare onvoorzichtigheyd zy te imputeren.

En 't zelve alles notoir zijnde, zo moet een yegelijk oordeelen en bekennen, dat alle die erdichte uytstroyzels zijn onware, vuyle calumnieuze lafteringen vande Regeeringe in 't generaal, en particuliere Leeden van dien; Voorts gelooven, dat de Heeren van de Magistraat, zo ten opzichte van den Geunieerden Staat, als ten aanzien van hare Stadt, Burgerye en Ingesetenen hebben geprocedeert met zodanigen yver, voorzichtigheyd en oprechtheyd, als van eenige cordate en getrouwe Regenten zoude konnen of mogen worden gedesidereert, en dat het overgaan en verlos van deze Stadt niet haar Ed. wantrouwe, maar der Militien wan-ordre, discouragie, en onkunde in zaken van Oorloge (zo niet yets anders, dat God bekent is) zy te adfriberen.

Doch wat aangaat het overgeven der Stadt Zwol en andere Steden, Leden en Forten van Over-Yffel, zelfs aan de Zuyder-Zee gelegen, op eenen dagh (zonder het minste tegenweer te doen of Vyandt gezien te hebben) als wanneer de Legers noch voor Deventer lagen gecampeert, en zich niet hadden gebougeert, specialijken dat, om het overgeven te faciliteren, in de brieven daar toe gedepecheert, en aan de Stadt Hassel en andere geadresseert, gebruykt is den titul en character van *Ridderschap en Steden van Over-Yffel*, deswegen hebben de Heeren van de Magistraat der Stadt Deventer directelijc noch indirectelijc, voor of na, gene de minste toelegg gemaakt, communicatie nochte ken-

nisse gehadt, instructie, ordre noch commissie aan yemandt ter werelt gegeven, om yets uyt haar Ed: name tot Zwol of Campen te proponeren, veel min in 't werk te stellen, Zo dat al het zelve staat te verantwoorden en te verrechtveerdigen by die gene, die zodanen Provincialen overgifte hebben gedirigeert en onder handen genomen.

Al dus zochten die van de Magistraat der Stadt Deventer, de schuilt van het overgeven van die Stadt, te leggen op de schouderen van de Krijghs-Oversten, en die zelve wederom op die van den Magistraat, maar 't is in de Krijghs-Raad, ook zo eenigh niet gewceft / blijkende by de volgende Acte.

DE Heer Overste *Martin de Manger* verklaart, dat de Burgerye van Deventer willich is geweest de Stadt te defendeeren, biddende om Godts wille, dat zy met hem mochten uytvallen.

Dat zijn Hoogh Ed. verscheyden malen, aan den Commandant *Stekke* het uytvallen heeft gerecommandeert, en zijn Persoon gepresenteert, om op commando, zich daar toe mede te laten gebruiken.

En in specie verzocht, om met 500 Mannen te voet, en de Ruyterye, uyt de Noorenbergh-Poorte uytval te doen, om den Vyandt uyt hare werken te verdrijven, en dat tot securiteyt van de Uytvallers, noch 500 Mannen, omtrent den Galgenbergh zouden werden gezonden, om, in tijdt van noodt, zich daar op te konnen retireeren. Edoch dat de Commandant *Stekke*, en andere praesente Officieren hem daar op hadden geantwoordt, dat zulks, om zekere confiderationen, die zy niet naamhaftigh maakten, niet konde geschieden.

Dat, als de Krijghs-Raad vergadert was, en aldaar gesproken wierde van 't uytzenden van Gecommitteerden, om met den Vyandt te Capituleeren, hy Heere *Manger* daar by niet is geroepen geweest.

Dat ook de Gecommitteerden van de Militie by haar wederkomst zijn Hoogh Ed. van haar verrichtinge geen kennisse hebben gegeven, en dat, doen hy des morgens tusschen 2 en 3 uren van zijn post op 't Prinsen Bolwerk quam, de Vyandt albereyds in de Bergh-Poorte was gekomen,

Waar mede opgemelte Heere Manger zijn verklaringe sluytende, heeft de zelve met handtastinge besledight, coram Kam. Nilandt, Kuyper, D. Dren Coss. p. t. den 24 Junii, 1672.

In fidem

Roufe Secret.

Deze oneenigheyt van de Politique en Militaire Overigheyt, is mede de oorzake geweest van 't overgaan der Stadt Zwol, als hier na zal volgen.

De Magistraat van Deventer had eventwel al in de Maandt May een Brief laten afgaan / waar in zy de gebzekeelijckheyt van haar Stadt, in de Raadt van Staten, dooz Gecommitteerde deden voorsstellen / en die nootzakelijcke behoeften verzocht / met den eersten te mogen bekomen / als blijkt by 't volgende

E X T R A C T

Uyt het Brieve-boek der Stadt *Deventer*.

Missive aan de Heer Burgermeester Schriek, Gecommitteerde in den Raadt van State, wegens de Stadt van Deventer, met ordre om de zelve te communiceren aan den Raadt van State.

Erennfeste, &c.

WY hadden onfeylbaarlijk van dagh tot dagh, ja van uure tot uure in deze acerbe en drukkende tijden, tot onzer adfistentie, te gemoet gezien die al voor lange toegezeyde en aanbeloofde 50000 pont Bus-polver, en 15000 pont Lonten, met die bygevoeghde Kogels, en ontfangen in plaats van zulks U Ed. Missive van den 23 dezer contineerende manquement van 't een en 't ander, 't welk Ons is stellende in geen kleyne perplexiteyt, en Ons heeft benomen d'Occasie, met uyttellinge zelfs van onze laatste Penningen, na behooren daar tegens te voorzien.

Wy konnen in der waarheynt niet bevroeden, op wat redenen en fondamenten de Heeren van den Raadt van State zich schijnen gerust te stellen, dat onze Stadt, zijnde van een zo wijtluftige Fortificatie en importanten Frontierplaats, wordende gerekent voor een sleutel en dekzel van 3 Provincien, als Gelderlandt, Hollandt en Utrecht, sufficient zoude zijn zich en hare Bondtgenooten naar behooren te defendeeren, daar de zelve met ganich geen Ammonitie, en 1200 Car. gulden aan Penningen, alleënjik is geaffisteert.

De Heer Colonel *Stekke* ons van haar Ed. Mog. tot onzer defensie toegezonden, heeft 'telkens, volgens deszelfs plicht, om met honneur alhier zijn Post te defendeeren, ons aangeporret tot het maken van nieuwe werken, slechten van zware Dijken, en de geheele Contrescharden, verwijden van den bedekten wegh, maken van Bateriaen, die tegenwoordigh tot 24 in getal bevonden worden, timmeren van kleyne huizen by de Bateriaen, om daar in 40 schooten met haar toebehoor paraat te hebben, inkoopē van 10000. 1 en een half pont Kogels, Pallissaden in grooten getalle, 50 Vrieste Ruyters, Broek-Ruyters, behalven de Affuyten, Halvepieken, Morgensterren en de Schilderhuizen, en andere Krijghspreparaten zonder getal, verklarende in ernst en met serieusen yver, zonder het zelve onbequaam te zijn om den Vyandt alhier naar behooren te konnen stuyten of het hoofd te bieden. Wy hebben in dezen allen, naar ons uysterste vermogen, ons zodanigh ge-evertueert, dat onlangs eenige Heeren gesubdelegeerden van de Heeren Gedeputeerden van haar Hoogh Mog. te velde daar van hebbende genomen oculaire inspectie, verklaarden te vertrouwen en te geloven, dat geen Stadt van dezen Staat zodanigen moeyte, vlijt, immensen arbeydt en kosten tot hare defensie hadden aangewent.

't Is immers wereltkundigh, dat deze Stadt, nu over de 3 maanden geleden, door hare Burgerye, met assistentie van Huysluyden en weynigh Soldaten, op ordre van haar Ed. Mo. onder de directie van Welgem. Heer *Stekke*, volgens resolutie van haar Ed. Mog. in dato den 7 Martii heeft geentameert te slechten Ponderouse Dijken, mitfgaders de Contrescharden doorgaans 3 voeten ongeveer te hoogh zijnde, waar in de zelve als noch zonder intermissie onder employ van haren bloedigen arbeydt en contributie der Weduwen,

van Manschap ontblootet, ad 2 stuyvers's daaghs zijn continuereende, 't welk de goede Godt wil geven dat in weynigh dagen tot zijn perfectie werde gebracht.

Tot dit opereuse werk hebben haar Ed. Mog. gelieven t'ordonneeren en te doen betalen --- 1200 Car. gulden, wie heeft oyt gehoort van grooter disproporie, een werk te doen maken en slechten voor zo enen kleynen Penning, 't welk een Werkbaas, volgens 't oordeel van verstandigen, zoude difficulteeren voor 75000 Car. guld. te doen perfectie-neeren. Ja Zwol wordt toegestaan zo veel duyzenden, als Ons honderden. Indien men onze Stadt, gelijk de Stadt Zutphen, van jaar tot jaar hadde zoeken in hare behoortlike defensie te brengen, alle deze klachten, moeyten en kosten waren geprævenieert geweest.

't Is onzes oordeels noch vry ongerijmder, behoudens d'eere van U E. Collegie, dat men deze Provincie gaat calangeeren over wanbetalinge in diverse Posten. Wie van de Bondtgenooten heeft meer betaalt in de Post van de Fortificatien aan Goudt en Silver, als wy met het afgeperste zweet der Burgeren en Huyslyden, mitsgaders de contributie van veele arme Weduwen, 't welk gemelte Post wel driemaal heeft geabforbeert, gelijk op een kort *ad oculum* ter Generaliteyt, uyt naam van deze Provincie, zal worden gedomstrest?

Wie heeft meer op de Post van servicien voldaan als wy, die continuelijk kleyne Armeen in onze Steden hebben gelogeert zonder de minste ontgeldinge?

Wie draaght te gelijke de lasten van den Staat, en moet lijden de invasie van den Vyandt, tot totale ruine van Landen en Luyden als wy? Voorwaar als wy deze dingen naar behooren overwegen, wy konnen geen uytkomst zien aan onze Provinciale deplorabelen staat, te meer, dewijl wy komen te vernemen, dat alles, wat dienen kan tot voedinge ofte subsistentie van den Vyandt, in onze Provincie door onze eygen militie zal worden vernielt, 't welk in der daat is *fnis omnium malorum* voor de zelve.

Wy willen hoopen en vertrouwen, dat onze in den boesem van den Staat gelegene Bondtgenooten d'oogen des verstandts eyndlijk noch zodanigh zullen werden verlicht, dat de zelve zullen jageeren, meerder securiteyt voor de Republiek te resideeren in geldt subsidien te geven aan haar eygen Medeleden, door den Vyandt in onmacht gebracht, zijnde der zelve naaste Frontieren, als groote sommen te contribueeren aan verre afgelegene Princen en Potentaten, zonder præfente vrucht of dienst, als wezende van den Staat gesepareert.

Om deze en andere redenen meer willen wy U E. verzocht hebben, dat U E. by de Heeren van den Raadt met alle bedenkelijke motiven de zaken daar heen wilt helpen dirigeren en coöpereeren, dat wy niet alleen met Kruyt, Lonten &c. ten allerpoedighsten mogen werden voorzien, maar ook met een convenable somme van Penningen geassisteert, tot voldoeninge van de krijtenste schulden, die ter occasie van het slechten des Dijks en Contreschappen, op ordre van haar Ed. Mog. door directie van voornoemde Heer Colonel *Stekke* zijn gemaakt, in consideratie nemende dat die Leden die meest werden gedrukt, meest moeten werden gefubleveert. Waar mede &c. Den 25 May 1672.

Terwijl Keur-Keulen en den Bisschop van Munster, de Stadt Deventer aldus Belegert hadden / zagen zy wel / dat alle hare Krijghs-machten daar niet toe van doen waren / hier ober wierd den Oversten Nagel met eenige Troupen / uyt het Munsters Leger afgezonden naar Hattem, een kleyne Stadt, in de Provincie Gelderlandt, op de Veluwe, omtrent een klanon-schoot ver / van den Yssel-stroom, aan een kleyn Rivierken, de Griff genaamt / dat in den Yssel

uptbloeyt / en tegen ober Zwol, gelegen : Dit Stedeken is tamelyk sterck / met Wallen / en een oudt Kasteel; met dikke Muuren voorzien / upt het welke men wel redelyke tegenweer had konnen doen / als daar genoegh Bezettingen, en andere noodzakelykheden / waren binnen geweest : 't geen aldaar gepasseert is / kan men zien upt het nabolgende :

Waarachtigh Verhaal van 't gene in de Belegering, en het overgaan der Stadt *Hattem*, mitsgaders het manhaftigh wederstaan der *Burgerye*, is voorgevallen : door een der zelve *Magistraten*, overgeschreven.

O den 19 Junii jongvleden / zijnde Sondagh, hebben wy den Vyandt omtrent den Langenbergh, gelegen zijnde omtrent een half uur / van onze Stadt, ontdekt / 's morgens vooegh omtrent 3 uren / de welke aansiondts met 6 Stukken Kanon van ons Kasteel hebben verwelkomt. 's Maandaghs den 20 daar aan volgende / begon zich den Vyandt te campeeren / op welken dagh verscheydene gevangens by ons bekomen zijn / gelijk waaraechtigh is / dat wy doen ter tijt / niet meer als 180 Burgers en 76 Soldaten binnen onze Stadt hadden / evenwel zijn dooz een Party van de voozsz. Burgers noch 26 Soldaten, (waar onder een Luytenant) van den Vyandt gevangen / en binnen gebzacht. 's Avonds omtrent 7 uren / wierd de Stadt dooz een Trompetter van den Bisschop van Münster, met een schriftelyke Acte / getekent met de eppen handt van den voozsz. Vorst, opge-eyfcht / de zelve wierde volgens krijghs-gebzuyk / zijne oogen bedekt zijnde / binnen gebzacht : waar op de Heeren van de Magistraat vergadert zijnde / geresolveert hebben / gelijk ook den voozsz. Trompetter tot antwooydt gegeven is / dat wy den Eed aan onslieve Vaderlandt gedaan, ten uytersten zouden achtervolgen.

Wederst was 't vooz ons / dat onse blohertige naburige Steden geen secours aan ons wilden toeschikken / hoewel eenige Gecommitteerden upt ons ten uytersten daarom aanhielden. Senige dagen vooz ons Beleg is een upt onze Magistraten in Commissie, om redenen als vooren / na Zwol geweest / die ons beloofden / met alle mogelijke macht (zo de noodt zulks vereyschten) te zullen byspringen, het waar te wenschen geweest / dat de beloften effect hadden gedaan. Ondertussen ontzakten onze Burgerye en Soldaten, (hoewel zeer wepnigh in getal) geenzintz den moedt. Ober de 3000 Man, was by 't op-eyfschen van de Stadt, alken maat vooz onze Muuren. Gegenstandt wierd van den Vyant niet verwacht / zich inbeeldende dat onze Stadt, als zijnde een van de kleynste / die verobert waren / geen tegenstandt bieden doost. Woensdagh den 22 daar aan volgende zeer vooegh / begon hier op het Canonneren wederzijds / 't welk continuerden zeer heftig tot 's abouts ten half achten : in middels verzocht den Vyandt verscheyde reynzen te Capituleren / 't welk nochtans by ons niet wierde aangenomen / als noch hopende op eenigh secours van buyten. Ondertussen is dit

is dit aanmerkens waardigh / dat de Vyandt onze rechtveerdige defensie / dooz een groot getal dooden der zijnen geboelende / gedwongen is geworden / zijn geheel Leger (leggende doen ter tijdt by de Berkmer-Brugge, in drie bezondere Posten) in aller pl vooz onze Stadt t'ontbieden; welke groote macht wijdt en zijdt rondtom ons ziende gelegert / en alle hulpe ons van andere Steden ontzigt zijnde / zijn genootzaakt geworden (aangezien de Vuurwerken al bereept waren) ons in de macht der Vyanden, op den 22 Junii, 1672. 's avondts omtrent 8 uren / ober te geben.

Binnen-gekomen zijnde / fulmineerde den Generaal Nagel geweldigh op ons / zeggende: Dat den Heer Vorst van Munster voor alle zijne veroverde Steden, niet zo veele Officieren en Soldaten verloren had: Immer is 't zeker / zo ons verscheyden Officieren van den Vyandt hebben geassureert / en ons zelfs mede niet onbewust is / dat vooz onze Stadt 730 Soldaten / waar onder beele Officieren, gesnevelt zijn / 't welk wy noch dagelijks bevinden / dooz den vliepnen stank die van buyten komt; zo dat den Vyandt op deze Belegeringe niet roemen kan.

By aldien zich de andere Steden na addenant / gelijk wy / gedefendeert hadden / zouden wy ons konnen verzekeren / in deze Slavernye niet te zitten / maar de meeste Steden hebben haar van zelfs / zonder de minste resistentie / en / ik derst niet noemen / &c. met &c. overgegeven / waar ober wy / hoewel onnoozel / mede moeten lyden; edoch 't gene tegenwoozdigh schijve / mach wel aan de geheele Werelt, vooz d'oprechte waarhept verklaart / en aan niemant verzwegen worden. Wy wenschten wel / dat alle vrome Patriotten van 't Vaderland mochten bekent gemaakt worden / 't gene wy met zo een vliepne / ja niet noemens-waerdige macht / hebben uptgerecht; en Gode zy dank / dat ons tot noch toe gelieft heeft by te staan.

Den Generaal Nagel, (buyten alle twijffel dooz eenige Verspieders aangedient zijnde / is Donderdaghs daar aan volgende / op ons Stadthuys gekomen / bzaagende of wy niet eenigh * Silverwerk hadden / waar op wy genooddijngt zijn geweest / het zelbe te voozschijn te bzingen / die dat ook altemaal met zijn eygen handen / in 2 groote sluyt-manden heeft gepakt / en zo na zijn Logement laten bzingen; En stellende in onze Stadt tot Commandant den Oversten Luytenant Runningham, is op den zelven dagh vertrokken / naar Zwol en Kampen, welke te gelijk berobert zijn. Maar ik zal hier niet bzeeder van schrijven.

Dinghsdaaghs daar aan volgende / Den 28 des meergemelten Maands Junii, heeft onze Stadt wederom een nieuwen Heer, den Koningh van Vrankrijk bezomen / zo dat des avonts / de Munstersche daar uptrekkende / mede genomen hebben 6 schoone Metale Strukken van onze Wallen: Edoch hebben deselbe op

* Tot Hattem was een oudt en ordinari gebruyk, dat, als een van de Heeren, eerst Burgemeester wierd, Hy een stuk Zilverwerk, 't zy Pokaal, Kop, schroef, &c. met zijn Wapen, en naam daar op, tot gedachtenis, aan dat Collegie vereerde, die altezamen; in een kas, daar toe gemaakt, op het Raat- of Stadthuys, wierden bewaart.

Vrydagh en Saturdagh jongstleden (dooz onzen nieuwen Gouverneur, den Heer Marquis de Chamilly, die te gelijk ook Gouverneur van Zwol en Elburgh is) wederom hier binnen gekregen; de boozsz. Heer Marquis ons mede zeer groote beloften doende / tot recuperatie van onze zilbere pocalen: den Vyandt van hier vertrekkende / meende de geheele Magistraat met bedrog / daar uyt te lichten / doch 't selve mislukte hem eenighzints: ondertusschen eventwel mede nemende den Burgemeester Muys, en D. W. van Heerden, dewelke na 5 of 6 dagen / dooz d' autoritept van onzen Heer Gouverneur wederom zijn gerela- peert. Onze Stadt is inmiddels t' eenemaal van Militie ontbloot / alleen maar binnen onze Muuren hebbende 5 Franse Ruyteren, om de wegen hier omtrent by te houden; maar tot onderhoudt des Konings Militie hebben wy daag- lijks 50 Rijksdaalders moeten contribuieren / 't welk booz deze Stadt zeer zwaar valt; maar vertrouwen het allenghskens beteren zal. Grootte insolentie en roberpen hebben de Munsterse Troupen alhier gepleeght. Met kennisse van d' andere Heeren make dit bekend / op dat men 't de geheele Werelt mach mede deplen / &c.

Daar 't overgaan der Stadt Hattem, was het de heurt van de Stadt Zwol; deze is gelegen in Over-Yffel, en een der drie Hooftsteden van die Provincie, op het Swarte Water, (dat by de Swarte Sluys, in de Zuyder-zee bloept) schuynt tegen over Hattem, omtrent een half uur gaans van den Yffel-stroom, welke spacie met een Retrenchement, van die Stadts wallen af / tot aan den Yffel, daar de Kater-Schans leydt / is af gesneden / en noch met eenige Schanskens, en Reduyten, tusschen beyde / boozzien. De Stadt Zwol is niet groot / maar tref- felijk gefortificeert / doch vermits onachtzame slofhept / met der tijd / zodanigh dooz het bouwen van Voorsteden, tot dicht onder hare Wallen, en Buyte- werken, belemmert / dat de Beleggers of Bespingers groot boozdeel daar van kosten trekken / zo men de selve niet by tijds af bakt / en slechte / of ver- bzande / dat hier niet gedaan wierdt. Den Colonel Polens was haar Comman- dant, doch verstrekte omtrent even zoo veel / als een o in 't cijffer-getal, dat is / om slechts de plaats te verbullen: Al eer men hier / omtrent / by na / Vyandt, of Vyants gelijk / vernam / hoorde / of zach / veel min eenige der selber aanbal- len verwachtte / lagen die van den Krijghs-Raad met die van de Magistraat al over hoop / of men die Stadt zou defenderen, of over geven; 't geen hier binnen is gepasseert / kan men zien / eerst uyt de hier onder gestelde Missive, aan hare Hoogh-Mog: de Heeren Staten Generaal, geschreven van de Heeren Magistra- ten der Stadt Zwol, na des zelfs overgaan / en daar na / uyt het volgende Be- richt, van den Colonel Unico Ripperda, hebbende daar binnen / in Guarni- soen / gelegen.

V E R H A A L,

Van 't schandigh overgeven der Stadt Zwoll.

Hoogh-Mog: Heeren;

Nat het Leger van den Staat omtrent Dierum en den Yffel-stroom gecampeert geweest / was op gebzoken / bestont het Guarnizoen van deze Stadt, en onderhoorige Schanffen en Forten, in 8 Compagnien, van 't Regiment van den Colonel Bampfiel, nauwlijks 400 Man uptmakende / by Parent van zijn Hoogheyt gezonden / tot bezettinge van de Schanffen, en het Retrenchement tusschen deze Stadt, en den Yffel: 9 Compagnien van het nieuwt geworven Regiment van Colonel Ripperda, noch 3 Compagnien van Ittersum, La Grandiere, en Buiffonet, en 6 nieuwt geworven Compagnien Cavallerye; Als de Heer Lieutenant Generaal Ailua, en andere aanwezende hooge Officieren, eenparigh van gevoelen waren / dat met dit boven-verhaalde Volk deze Stadt, de Schanffen, Forten, en andere werken van Fortificatie, geenzins na vereysch bezet / beel wepniger gedefendeert zouden konnen worden; hebben wy onze Gecommitteerden, respectijbelyk aan u Hoogh-Mog: aan de Heeren Staten van Vrielandt, Stadt en Landen, en aan zijn Hoogheyt, en Gedeputeerden tot d'expeditien te Velde af-gezonden / om dit defect van Militie te representeren / en vermeerderinge / tot onze nodige defensie / te verzoeken / en te beboorderen.

Onsdertusschen / na een onzeker voorloopende geruchte / bequamen wy op den 12 Juny (oude stijl) omtrent met Doozzen opgaugh bericht / dat de Stadt Deventer (met genorghzame Militie, en allerhande behoeften zeer wel voorzien) na een belegh van omtrent 3 dagen / by accommodement (by bezwaarlijck voor die van de Militie) aan de Beleggers was overgegeven / en dat de Keur- en Furstelijke Keulsche en Munstersche troupes meerendeels aan deze zijde van den Yffel bereedts herwaerts waren naderende / om deze Stadt mede te attaqueren.

Op deze tijdinge heeft ons aansonts de Colonel Bampfiel komen representeren / gelijck ook eenige dagen te vooren / dat hy met de voorz. 8 Compagnien van zijn Regiment de Schanffen en het Retrenchement geenzins machtigh zoude zijn te defenderen tegens zodanigen aankomenden macht / schoon hem ook de 6 Compagnien Cavallerye by gevoeght mochten worden. En dat de Vyant aldaar dooz verstaende / wy van 't zelve Volk / voorz van alle hope van secoers / en midts dien van alle vermogen van defensie van deze Stadt ontbloomt zouden zijn. Dat hy voor dienstiger oordeelde / dat men die Schanffen, en het Retrenchement zoude abandonneren / en het Volk van zijn Retrenchement hier binnen trekken / tot defensie van deze Stadt. 't Welck met onzen Commandant de Colonel Polens, en andere aanwezende hooge Officieren in deliberatie geleyt / en by die zelve eenpartigh geabouert zijnde / is die voornoemde Colonel Bampfiel daar op voort met zijn 8 Compagnien hier binnen gekomen. Des achter

middaghs vaar aan / als de militaire Officieren vernomen hadden / dat by de Deventersche Capitulatiën alleen 12 militaire Officieren waren bedongen / by uyt te mogen trekken / en dat die van 't oberige Guarnizoen aldaar waren *Prisonniers de Guerre*, (dat is Krijghs-gevangens) hebben ons die voornoemde Colonel Bampfiel, Ripperda, en andere Officieren, met groote impetuesiteit aangeberght / hoort en absolut te moeten verklaren / Dat wy en onze Burgeren, mer goet en bloedt, tot den laastten Man toe, het alleruytste met haar, en die van de Militie zouden hazarderen. Hun genocghzaam uptrede / dat in cas van weygeringe van zodanige verzekeringe, zylyuden by tijds op hare behoudenis zouden moeten denken. Wy, ofte de aanwezende Heeren van ons / antwoorde den daar op / dat dit een zake was niet minder rakende onze Gezworen Gemeente en Burgeren, (die zich bereedts op den voogaanden Saturdagh hooft voort hooft by solennneelen eede verbonden hadden / de Stadt te zullen helpen defendieren / en de Magistraat en Officieren te obedieren / en die in Wapenen en aan de Wallen lagen) als ons; dat wy ook zoo haast, en zonder perijkel van overvallen te worden, de Gezworen Gemeente niet konden te zamen roepen, en dat wy die van de Militie verzekerden, in cas boven hope die defensie mochte desperaat worden, tot geen capitulatie zouden verstaan, noch ons inlaten, dan met voorweten en advijs van de Officieren van de Militie; en als dan ook alles daar heen zouden zoeken te schikken, zo veel mogelijk, ten eynde tot het meeste contentement van die van de Militie mocht worden geaccordeert. Met deze antwoorde die voorsz. militaire Officieren afgetreden / quam hoort daar aan den Colonel Bampfiel berichten / dat het meeste gros van des Vyandts Leger herwaarts naderde langhs de Veluwsche zijde / en overzulkhs het Retrenchement en de Schanffen voorsz. als noch zoo grooten forse niet hadden te verwachten / of men zoude die zelve wel konnen repoucheren; sloegh overzulkhs voorsz. en wierd by d'anderen mede goet gebonden / dat men de Kater-Schans en het Retrenchement door die van 't Bampfielsche Regiment, en de 6 Compagnien Paerden noch zoude bewaren; of verlicht (als de Heere Lieutenant Generaal Ailua hadde beloofd te beyveren) noch inmiddels eenigh Volk uyt Dronthe of Vrieflandt herwaarts gebracht mochte werden; Terwijlen dit Bampfielsche Volk / en de 6 Compagnien Paerden ten voorsz. sine vergaderden / arriveerde hier een Trompetter van den Vorst van Munster, verzoekende / dat binnen gelaten mochten worden Burgermeester de Lespere van Deventer, en Jr. Gerard Adalf Bentink toe Brekkelenkamp, de eerste / om hier door, voor zijn particulier, na Campen te reyzen, en d'andere / als af-gezonden van de Heeren Keurvorsten van Keulen en Munster, om ons bekent te maken het overgaan van Deventer, en de conditiën van dien / en om ons aan te bieden de zelve conditiën, tot voorkominge van meerder onheylen. Deze beyde Perfoonen ingelaten / en ondertusschen dat de hier aanwezende Heeren van de Ridderfchap, mitsgaders Onze en der Stadt Campens Gecommitteerden. (by occasie hier zijnde) vergadert waren / om het aangehengen van voorsz. Jr. Bentink af te hooren / quam den Colonel Ripperda zeggen / doch zonder blijf / gelast te zijn / van den Heere Lieutenant Generaal Ailua, die niet hier en was / dat hy met zijn Regiment mede

mede zoude uyttrekken , om zekere Posten by langhs den Yffeldijk tusschen Kater-Schans en Kampen te bewaren : 't welke by ons/ vermitsdts van des welgedachten Lieutenant Generaals ordje niet conserveerde/ gedifficulceert wordende/ als waar dooz deze Stadt t'eenemaal van Militie zoude worden ontbloot ; is die voornoemde Colonel Ripperda echter (als Bampfiel met zijn Volk/ en die 6 Compagnien Paerden upt gelaten wierden) met zijn Volk/ uptgezondert de Compagnie van Hemert , na de Poorte gemarcheert / die hy wederom toegemaakt vindende/ heeft den Poortier de Sleutels van de Stadt , met geweldt / en onder dzeppinge van hem te willen doozschieten / afgenomen / daar mede de Poorten geopent / en is alzoo met zijn blybbende Volk/ mede uptgetrokken/ zonder trommelslagh / en buyten onze kennisse ; na dat hy Ripperda cenige van die hier geblevene Capiteynen , en andere Officieren , in en omtrent het uyttrekken / daar toe hadde aangemoedight / met deze woorden : Ik verzeker u , dat ghy morgen , eer den middagh komt , in u naakte hemt zult staan ; buyten gekomen zijnde/ zijn Bampfiel met Ripperda , nevens hare Volkeren/ mitsgaders die voorsz. 6 Compagnien Paerden , gezamentlijk van hier/ recht naar Hasselt gemarcheert / den Ingezetenen en Vluchtelingen onderwegens hare Paerden in grooten getal af-nemende / en als Vyanden tracterende. Wat consternatie dit onverwachte en trouwloos vertrek van de voorsz. Militie , in de genoederen onzer Burgeren , die gezamentlijk in de Wapenen / en op de Stads Wallen waren / heeft veroorzaakt / zullen u Hoogh-Mog: volgens der zelver bescheidentheyt / lichtelyk konnen afmeten / en meynen / dat het by ons voorz Godt , onze posteriteyt , en de geheele Werelt verantwoordelyker is / dat wy (albus verlaten van de voorsz. Militie , onmachtigh ons zelfs te defenderen tegens zoo machtige Vyanden , en gestelt buyten hope van secoers onzer Bontgenoten) ons hebben ingelaten tot eene capitulatie en accommodement , hoewel tot onze groote bezwaar en verkleyninge / dan dat wy dooz een onmachtige / en daaromme eene temeraire oppositie / veel zwaarder rampen / en een onnijdelyke bloedbadt ober ons / en onze goede Burgeren en Ingezetenen zouden geladen hebben. Wy worden niet genoeghzaame zekerheyt bericht / dat die Hoofden van de voorsz. ons verlaten hebbende Militie , om haar onderhebbende Volk te debauchereren / hebben uptgestroopt / dat wy al voor haar vertrek gecapituleert hadden , en dat die van de Militie hier , gelijk tot Deventer , *Prisonniers de Guerre* zouden zijn , in cas zy-luyden haar op zoodanigen maniere niet zelfs salveerden. Doch wy konnen U Hoogh-Mog: verzekeren / dat deze hare uytstroyinge is erdicht en onwaerachtigh , en dat ja zelfs ten tijde van haar vertrek noch eegen deliberationen , of men tot de aangeboden Capitulatie zoude verstaan , ofte niet , en waren gevallen , veel weyniger daar inne was gecondescendeert , maar dat wy daar toe eerst door het voorsz. onverwacht vertrek van die van de Militie zijn geneceffiteert geworden ; In welke Capitulatie wy dan noch hebben bedongen en geobtimeert / dat die noch binnen geblevene Militie met hun volle geweer/ zak- en pak-byp en onberhindert hebben mogen uyttrekken / gelijk ook geschiet is. Dan alle 't welke wy noodigh geoordeelt hebben U Hoogh-Mog: by dezen kennisse te geven / ten eynde dooz onware rappozten van die

han de boozfz. ons ontwekiene en berlaten hebbende Militie, aan U Hoogh-Mog: egeen inpreffien gegeben mogen worden / als of wy tot haar-lieder betrekt occasie gegeben / ofte p:zposter en bupten p:ffante noodtzakelijfheyt ons tot Capitulatie ingelaten zouden hebben. En dezen tot gecnen anderen fine dienende / beveelen U Hoogh-Mog: in de p:otactie Godes, Zwolle, den 2^{en} Junii 1672.

U Hoogh-Mog: goede Vrienden, Burgermeesteren Schepenen Raden der Stadt Zwolle,

Ter ordonmantie van de zelbe.

Onder-sondt: J. VRIESEN Secret.

Dit wierd aldus dooz ordze van de Magiftraat der Stadt Zwol, met den druk gemeen gemaakt / tot hare verantwoozding / en beschuldning van 't Garnifoen: Maar weynigh tijts daar na / zagh men uytgaan het volgende Bericht, daar in die van 't Garnifoen zich onfchuldigh pogen te maken / en die van de Magiftraaten de oozzaak van het overgeven van die Stadt, op den hals te fchuyden / pder kan / (dit mede gelezen hebbende /) daar van oozdeelen.

B E R I C H T,

Van het gene onlangs tot *Zwoll* gepaffeert is, uytgegeven door *Unico Ripperda*, Collonel van een Regiment Infanterye, in dienst van hare Hoogh-Mog.

Bericht wordende, dat zommige zich durven onderwinden onze Perfoonen en actien te calangeeren, heb ik niet konnen nalaten tot mijne decharge, dit nevensgaande aan al de werelt te communicereen, vervattende een eenvoudigh Journaal van het gepaffeerde.

DEn Collonel Bampfild en Ik hebben aan zijn Hoogheyt de Prince van Oranjen een rappozt overgezonden / van het gene binnen en bupten Zwol is gefchiedt. Ja ben den 3 Junii 1672 Nieuwen Stijl met mijn Regiment binnen Zwol gekomen / en fpeurden datelijf / dat Ik en mijn Regiment niet welkom en was / apparentlijf om dat ettelijke vreesden / dat het empeehement in haar barraderlijf deffepn mocht maken. Den 7 Junii Nieuwen Stijl wierdender dooz ordze van de Gedeputeerden van Kampen en Zwol 2 Compagnien van mijn Regiment gedestacheert / Capiteyn Mom na Swarte-Sluis, en Uytewijk na Campen. Den 8 Junii waren aan de Mastebroeker-Kerke vergadert ettelijf Edelen en Gedeputearden van de 2 Steden Kampen en Zwol, waar

by

by present was den Heer Luytenant Generaal Aylva, aan welke doormaals wurde gedefereert het commando over die Militie in de Provintie van Over-Yssel. De welke Heer Luytenant Generaal met alle bedenckelijke redenen dikmaals in presentie van die Colonel Bampfild nebens My, en meer andere Officieren, de Magistraat van Zwol op haar Stadthuys zocht te bewegen / om haar Stadt in defensie te brengen / haar representeerende de defecten / als het afbreken van de Voorsteden, en opmaken van haar Wallen en haar Bateryen, het brengen van haar Kanon op de Wallen, en het gene daar was / op nieuwe Affuyten, (die doch wel by der handt waren) te leggen / want van alle die Affuyten die op de Wal waren / waren daar zeer weynigh die een schoot konden lijdten / maar alles te vergeefs / gelijk ook die Gedeputeerden van Vrielandt en Groeningen niet kosten verkrijgen / een Dam in het Zwarte-Water te maken / waar dooz haar Stadt ten meetendeele onder water kost gezet worden / het welke belet wierde dooz Royer en zijn Party, niet tegenstaande de Heeren Gedeputeerden voorsz. het gelt daar toe / by haar hadden; Hoewel zy altydt zepden / dat te willen doen. Daar en wierd niet ene Baterye volkomen opgemaakt of Gabions verbaerdicht / de Voetbank van die Wallen was heel en al neder getreden / en wierde niet weder opgemaakt / en het Kanon dat op die Wallen was / dat was geschooten.

Den 11 dito zonden die van Zwol een Trompetter van den Heer Yffum upt / om een Trompetter van den Bisschop te halen / tot gelepde van de Heer Bernfaw en Commissaris Groenewald na de Bisschop toe / om te tracteren over de contributie / gelijk zy voogaven / upt name van de Provintie, waar tegens ik geprotesteert hebbe / om dat dat was een middel om den Vyandt te doen subsisteeren. Den Heer Bampfild, en Ik hadden aan de Magistraat dikwils gezept / als ook aan de Commandeur Polens, dat men alle Personen die in / en upt de Stadt gingen / behoorde te examineeren / maar te vergeefs. Den 12 wierden Ik geommandeert van den Heer Luytenant Generaal Aylva op het goet inden / en in de presentie / bepde van de Magistraat en Commandeur, om met mijn Regiment, by dat van den Colonel Bampfild, in het Retrenchement te marcheeren / gelijk U-Ed. kan zien upt deze neffens gaande Attestatie.

Hans Wilhelm, Baron van Aylva, &c. Luytenant Generaal
over de Militie der Vereenighde Nederlanden, &c.

VErklare mitsdien, dat Ik den 12 dezer maant, des namiddaghs op het Stadthuys tot Zwol, in presentie van de Magistraat, en haren *Commandant Polens*, gecommandeert hebbe, met haar goetvinden, den *Colonel Unico Ripperda*, om te marcheeren met zijn Regiment uyt Zwol, na het Retrenchement by den *Colonel Bampfild*, om het zelve te defendeeren, als oordeelende zelfs de Stadt verlooren, zo het zelfde niet bewaart wierd. Gegeven in 't Veldtleger, gecampeert leggende op de Frontieren van Vrielandt. Den 27 Junii, St. Ver. 1672.

H. W. Baron van Aylva.

Waar op Ik uyt marcheerde/tuffchen ses en half zeven des avondts: daarom my het zeer onberdzaaghtlyk vooz komt / dat de Commandant Polens zich zoekt te defendeeren/ met een Attestatie van de Magistraat, (1) die het meeste verraadt bekent is geweesi / waar van Ik hoop / dat Hy vry is / contendeerende / dat Ik zonder commando uyt de Stadt zoude zijn gemarcheert.

En uur eer Ik uyt marcheerde / bracht de Vaandrager van Hille, en 2 Soldaten van het Regiment van Bampfheld, een Persoon binnen / die Ik geloofde een Spion te wezen / om dat hy gekregen was dicht onder die Schansfen / die ik voozfloegh dat men dooz de toztuure zou doen bekennen/ waarom dat hy de Schipsbrugge, by de Koterschans, had zoeken te ruineren/ met de Couwen van de Ankers af te snijden / daar op hy betrapt was; men liet de Beul wel halen/ maar tot die toztuure en wilde men niet komen/om dat hy mogchlyk pers zoude hebben gekilapt/waar dooz het schelmsstuk aan den dagh had mogen geraken. Den 12 Junii, Oude Stijl, tegen den avondt/ doe mijn Regiment in het Retrenchement was/quam'er een groote Troup Bisschops volk op die Nieuwstadt vooz Zwoll, waar op die Burgery wilde met het Kanon schieten / maar bonden het geslooten / en geen Konftapel by het zelve / waar ober ettelijke Burgers niet wel te vreden waren / maar wierden van Burgermeester Crants gedwongen van de Baterye af te gaan / met dat volk quam doe l'Espiere Burgermeester van Deventer, en Bentink van Brokelincamp, Commissarisen van den Bisschop van Munster met 2 Trompetters, welker eene terstondt op het Stadthuys ging / de Heer Colonel Bampfheld volgde hem / om te zien wat de komste zoude beduyden / hy hoorde dat l'Espiere een lange Harangue dede / de welke hy Colonel interumpceerde / haar reprefenteerende / dat terwijl zy Burgermeesters die Harangue aanhoorden / den Vyandt aan de Poozte was / en te gelijke haar met allen ernst en bedenckelijke redenen te gemoet voerende / datze doch om haar Vryheyt en Religie wilden denken / waar op zy hem Colonel verzochten / dat hy op het spoedigste zijn Regiment en het mijne in de Stadt beliefde te doen komen / het gene hy haar beloofde te doen / midts dat zy dan haar Stadt als eerlyke luyden zouden defendeeren. Maar zy deden dat verzoelt / op dat hy niet present zoude zijn in de handelinge tuffchen de l'Espiere en haar. Een weynigh na 9 uuren marcheerden Collonel Bampfheld met zijn Regiment, en Ik, met het mijne/ binnen/ hy stelde zich met zijn Regiment op het Groote Kerkhof, en ik my met het mijne/ in de Kamper-Poorte, en op de twee naaste Bolwerken, om dat de Luytenant Generaal ons gewaarschoutwt hadde / op ons hoede te wezen / om niet in de Kerk te geraken/ gelijk in andere overgeleeverde plaatzen het Garnisoen wederbaren was. (2) Ik wierd in het in-komen der Stadt, van twee geloofwaerdige Persoonen gewaarschoutwt / dat die Magistraat omtrent 8 uuren al met die Bisschoppelyke Commissarisen geaccoordeert waren / en de Luytenant van de Luytenant Colonel Verken, genaamt Blankfort, wierd van zekere Persoonen gewaarschoutwt / dat de Magistraat al geaccoordeert was / op gelijke conditien als die van Deventer. Zo ras als Colonel Bampfheld en Ik binnen waren / gingen wy zamentlyk na het Stadthuys, om haar Cathegorice af te brengen/ wat zy Burg rmeesteren wilden doen. Op het

het Stadthuys in haar Raadtkamer komende / bonden wy de Wijn op Casel staan / waar mede zy de l'Espiere gerractert hadden / die dooz een ander deure uptging doen wy in quamen. De Burgermeesteren verzochten ons een glas Wijn met haar te dvinken / het gene wy Colonels en andere Officieren wepgerden / haar zeggende : Dat het nu geen tydt was om te dvinken / maar om te bechten / en haar Stadt te defendeeren / de Colonel Bampfield zepde tegen haar / dat zy moesten dan beginnen datelikh haar Voorsteden in den hzandt te schieken / en een Eedt met die Officieren te doen / dat zy niet zonder consent / van de Officieren , zouden accordeeren mogen / en dat wy beyde Colonels ons Hoofden scelden tot onderpandt / dat zy over 6 weken / beter Capitulatie zouden kunnen krijgen als nu / en dat na alle apparentie in die tydt groote verandering zoude komen / met verzoek dat zy doch zo schandelikh niet wilden abandonneeren / die Vryheyt en Religie , die van haar Voorouders met zo veel Bloedt was verliregen / waar op Burgermeester Crants antwoorde : Hoe zullen wy ons defendeeren met omtrent 1200 man , en omtrent 30 veel Burgers , daar die van Deventer met een heel sterck Garnisoen , en een schoone Fortificatie zich geen 6 dagen hebben kunnen defendeeren ? Hoopens het verhzanden van de Voorsteden , gabenze booz / niet te durben doen / zonder consent van de gemeene Luyden , zeggende / die 's anderdaags daar ober te zullen vergaderen : Wy verzochten / dat zy het datelikh geliefden te doen / want het geen uytstel lijden kost / en dat de Vyanden die zelven macht al in de huzzen (die op de Stadts-Grachten stonden) zouden kunnen logeeren. Ik verzocht zeer ernstelikh / dat de Burgermeesteren haar Capiteyen van de Burgery terstont op het Stadthuys believde te doen komen / hoopende daar dooz iets goeds te zullen uytwerken / maar Zy wepgerden het ons. Ik vzaaghde om wat reden zy den Bisschoppelijken Trompetter hadden wederom gezonden / het welke Burgermeester Crants zepde / van haar niet gedaante zyn / maar bekende dat het l'Espiere gedaan hadde / waar ober den Colonel Bampfield hem vzaaghde : Zult gy dadelikh Commissarisen uytzenden aan den Bisschop , waar op hy antwoorde : Men verzekert ons / zo wy Commissarisen uytzenden na Wijhe , dat dan geen meer Troepen herwaarts zullen marcheren / waar dooz Wy klaarkikh zagen / dat daar al onderhandeling was. Ik vzaaghde haar / of wy dan altemaal Prisonniers de Guerre zoude zyn / waar op geantwoort wierd / (3) dat de gene die de Capitulatie wilde teekenen / dat die vyz zouden zyn / waar op Ik en de Colonel Bampfield haar zepde : Dat zullen geen eerliکه Luyden doen. Immerz Wy niet / en Wy willen ook geen Prisonniers de Guerre zyn.

De Collonel Bampfield en ik zepde vyzders / dat wy ons na het Retrenchement zoude retireeren / en daar beter zouden kunnen Capituleeren. Doenmaals begerde ook den Commandant Polens aan de Collonel Bampfield , of hy mede mochte uyt marcheren / en hy hem blijben. Ondertusschen ik my retireerende na mijn Regiment aan de Poort , uyt haar Raadtkamer , waar van een van de Magistraat zepde : (4) indien ghy U E. retireert / zo sult ghy verliezen het boozdeel vande Capitulatie , waar op de Collonel Bampfield antwoorde / het is niet veel : het is beter te sterben / als zo een schandelike Capitulatie in te gaan.

Daar op Wy ons omtrent den middernacht upt de Stadt retireerden: Wy meenen dat wy dooz dese retraicte /'t Vaderlant grooten dienst hebben gedaan/ conserberende onze Troupes, die anderzints in de Kerk (gelijk tot Deventer en elders) zonden zijn geraakt. Bupten aan het Retrenchement komende/ kregen wy tijdinge/ dat de Vyant ober was/ boven het Zalliker-veer, waar op wy resolveerde na Hasselt, (altwaat de Heer Luytenant Generaal Aylva was) te marcheren/en wierd aldaar in de Krijghs-Raadt cenpaarlyk besloten/ de Heer Luytenant Generaal te volgen/ en zijn ordres en commando te pareren: waar op Wy onze marsch namen na Vrieslandt, mede nemende het Volk, het welk van Staphorst en Roveen was gekomen. Dicht by Hasselt kregen wy de Stalmeester van de Stadt Zwol, met een Brief aan de Magistraat der Stadt Steenwijk, waar van een Copie dooz de Griffier Roelink hier nebens gaat.

Copie, Erentfeste, Wijze, Voorzienige zeer discrete goede Vrienden.

Alzo alhier een Capitulatie voor de Provincien werdt aan gepresenteert, door de Heeren Cheur- en Furst zu Keulen en Munster, hebben wy geoordeelt dat U E. Privilegie requireert, dat U E. daar omtrent hare Gecommitteerde mede laten vinden, zo hebben wy U E. daar van by dezen kennisse willen geven, ten eynde U E. hare Gecommitteerden aanstonden alhier willen laten vinden, dewijle de zaken geen uytsel en lijdt, en U E. hier mede Gode bevolen, Zwol den 13 Juny 1672. (*oude stijl* *Superscripte* was, Erentfeste, wijze, voorzienigen zeer discreten Burgermeesteren, Schepenen en Raadt der Stadt Steenwijk, onze goede Vrienden.

U E goede Vrienden, Ridderfchap,
en Steden der Staten van Over-Yffel.

Ter Ordonnantie van dezelve,
D. ROELINK.

Daar in die van Zwol met haar consoozte zich aanmatighden de beschijvinge van de Leden, om een Provinciale Capitulatie te maken/ welke haar niet toe en quam. Daar upt klaarlyk kan gezien werden/ het betraat al lang gepractiseert was/ zijnde den Brief gedateert den zelven morgen/ doen wy upt gemarcheert waren. De gemelde Stalmeester hadde diergelijke Brief ook gebzacht aande Magistraat der Stadt Hasselt, die ook inclinatie daar toe toonden/ waar dooz twee Compagnien, als Schaap en Haarfort zich ook geobligeert bonden/ ons te volgen. Den Capiteyn Grubbe (welke met my upt gemarcheert was) is binnen Hasselt, met zijn Luytenant en Vaendrigh, met het Vaendel, neffens 5 Compagnien, het Regiment niet gevolgt/ maar van my afgewelken; ook 2 Compagnien van mijn Regiment zijn binnen Zwol gebleven/ waar van den eenen genaamt Browet, dooz de Grachte, met zijn Vaendel noch upt gekouwen is/ gelijk my bereghyt werd/ en nu zonden zijn in 't Leger by
Zijn

Zijn Hoogheyt den Prince van Orangien. *De Gelemuyen* daar quam den Colonel Haarn by ons / met 5 Compagnien te Paarde, en een te Voet, welke met geweld noch upt Kampen was gekomen / naar dat hy gewaart was gewozden / dat de Magistraat van Kampen, de Capitulatie mede al hadden aangenomen. In het Leger omtrent die Quartieren van Vrieslandt, is gekomen den Vaendrager ten Velde, niet de jongste Zoon van de Burgermeester Brouwer, dewelke in presentie van de Gedeputeerden van deze Provintien, en de Luytenant Generaal Aylva, verschepte repzen / ons booz d'oprechte waarhept verklaart hebben / dat Burgermeester Hemerdt, op zijn sterf-bedde (zich bezwaart bindende) zende / niet te kunnen sterben / of most openbaren / het geen hem bewust was / van het verraet der Stadt Zwol, het welke hy gedaan heeft aan d'outste Voltelen, Predicant tot Zwol, en noch een Predicant, nebens veele omstanders: als dat de Magistraat van Zwol zoude genieten / booz het overgeven der Stadt, 400000 guldens, waar van al 300000 guldens, booz lange ontfangen waren / en onder de meeste van haar gedeelt / maar dat hy niet van het gelt genoten hadde / en dat'er ook ettelijke Burgermeesteren waren / die daar niet van geweten hadden / en dat d'ander 100000 guldens zouden genooten werden / wanneer zy het Guarnisoen in handen van den Vyandt zouden geleverd hebben: maar dooz dien zy de 2 Regimenten van Bampfield en Ripperda, mitsgaders de Ruyterye niet geleverd hadden / zijn haar die niet betaelt: zo dat wy hoopen / dat yder een / upt dit oprecht verhaal klaarlyk zal kounen zien / dat het boozgeven van de Magistraat der Stadt Zwol, t'eenemaal valsch is / als of zy zich hadden moeten overgeven / om dat wy waren geretireert / want wy dooz alle bedenkelijke middelen / haar hebben zoeken te bewegen / om haar Stadt en Burgery eerlyk te defenderen; doch hebben ons goede voghmerk niet kounen betwerken.

UNICO RIPPERDA.

Diet lang / na dat het boozgaande Bericht was uptgekomen / deden die van Zwoll, een Apologie of Verantwoording daar tegen / uptgaan / boerende den volgenden Tijtel:

T E G E N.

T E G E N - B E R I C H T,

Gefelt by de Heeren van de Magiftraat der Stadt
Zwolle, tot noodige ftraffe, van het zeer fameufe,
 onware, en calumniante bericht;

Uytgegeven door

U N I C O R I P P E R D A,

Colonel van een nieuw-geworven Regiment Infanterye, ten
 dienfte van haar *Hoog. Mog.* van het gene onlangs tot
Zwolle gepasseert zoude zijn.

Waar uyt blijkt, dat niet eenigh wandevoir, of verraderlijk deffeyn van de
 voornoemde Magiftraat: Maar het onverantwoordelijk ontwijken van
 de Colonellen *Bampfied* en *Ripperda*, met der zelve Regi-
 menten de ware oorzake is geweest, van het over-
 gaan van de zelve Stadt.

Dit Tegen-Bericht is gefelt in zeer wijdtluchtige Termen, ober zulks
 zullen wy hier slechts zommige wepnige laten volgen/ die de noodighste
 zijn/ om van deze twyfelachtige zaak eenighzins te konnen oordeelen/
 of'er eenigh Verraadt, (en waar het zelve zou mogen fchuylen) onder gefpeekt
 heeft: Wijzende den nauwkeurigen Lezer tot het Tegen-Bericht zelve.

Eerst nemen zy 6 punten te beantwoorden/ waar mede zy van Rip-
 perda befchuldigt worden/ en zijn de volgende:

1. Dat op voorgaande recommandatien genegligeert zoude zijn, de Wallen, Voetban-
 ken, Bateryen, en 't geen daar van dependeert, op te maken.
2. Dat geweygert zoude zijn, 't gerecommandeerde afbreken van de Voorfteden.
3. Het brengen van 't Gefchut op de Wallen.
4. Het Gefchut dat daar bereets was, op nieuwe Affuyten, die wel by der hand
 waren, te doen leggen.
5. Het vervaardigen van Gabions.
6. Het leggen van een Dam in 't Zwarte water, om daar door 't meerendeel van de
 Stadt te doen inundeeren, en onder water te ftellen, 't welk door Burgermeester Rojer,
 en zijn Partye zoude zijn belet.

Belangende 't eerste / zeggen wy , omtrent het opmaken van Wallen , Faucebreen , Retrenchementen . Batteryen en anders , niet alleen met alle mogelijke vlijt en mach hebben geoccupeert , en door onze getrouwe Burgeren , Ingezetenen , en benabuurde Huyslyuden doen occuperen .

Nemaar ook veele meerder daar toe hebben geimpendeert uyt onze Stadts middelen , en tot zeer merkelyk bezwaar van de zelve , als wy schuldigh waren , ja wel thienmaal zo veel als onze quota in zodanige Posten konde bedragen ,

En dat alzo door onzen gestadigen en onverdrotenen yver (gelijk den oogenschijn noch kan uytwijzen) alles in zodanigen staat , schoon eenige weynige niet geheel tot volkomene en geconcipieerde perfectie waren gebracht , dat daar van genoeghsame defensie hadde konnen gedaan worden ,

Alzo dat wy in goeden gemoede affirmeren , en voor Godt en de geheele Werelt con-
festeren , dat niet eenige prætense onvolmaaktheden aan onze Wallen , andere Aerdwer-
ken , Batteryen , noch eenige andere bewijlslyke defecten ,

Maar de retractie van *Bampfied* en *Ripperda* , Ons , boven toeverzicht , heeft gemaakt onmachtigh tot tegenweer , en alzo benodigh tot Capitulatie en overgifte .

Aangaande het voorz. tweede / rakende het afbreken der Voorsteden , dient , dat dit al van langer handt , bevorens die voornoemde Colonels *Bampfied* en *Ripperda* met hare Regementen hier quamen , een groot point van deliberatie was geweest ,

Ten aanzien van de groote der zelve Voorsteden , die ten grooten deelen voor de for-
tificatie van deze Stadt daar al hadden gelegen .

En dat door het afbreken van dien , zeer veele menschen van alle 't hare ontbloot , en tot de ytterste armoede geprecipiteert zouden worden ,

Dat ook daar door deze Stadt , zo ten respecte van hare Accijsen , als anders , een zeer groots zoude komen te verliezen ,

En dat overzulks by verscheydene zo Ingenieurs als andere , des verstandts hebbende , was voorgeslagen , dat men om dezelve Voorsteden bequaamlyk zoude konnen leggen een bestandigh Retrenchement , met Flanquen op verscheyde plaatzen , en alzo bequa-
melijk , ten miniten voor eenige tijdt , te konnen defenderen ;

Waar toe dan ook by de Raden van Staten een subsidie was geacordeert .

Maar dewijle daar toe , vermidts 't opbreken en naderen van des Vyandts Troupen ,
geoordeelt wierdt die tijdt te kort te zijn ,

Dat ook d'Estendue van zodanigh Retrenchement te groot zoude vallen .

En daar toe te veele volk zoude worden vereyscht ,

Zo hebben wy (hoewel tot droef heyt en ruine van zeer veel menschen) tot het afbre-
ken van twee Voorsteden , Oostwaarts en Zuydtwaarts deze Stadt gelegen , gecon-
descendert ,

En om 't zelve met alle mogelijke spoet ten effecte te brengen , vermits het ons aan
Metselaars en Timmerlyuden , tot zulken werk de bequaamste , ontbrak , ook zodanige
menschen van Deventer , Kampen , Hasselt , en zelfs van het platte Landt verzocht :

En of wel niet zo spoedigh als wel gedesidereert wierde , dit groote , en voor zo veel
zielen zeer deplorable werk , tot volkomen effecte was gebracht ,

Nochtans was daar mede zo verre geavanceert , dat het weynigh overige zeer lichte-
lyk , en binnen een zeer geringe tijdt , door middel van den brandt als anders , konde
werden gerafeert en ter neder gemaakt .

Het afbreken van een groot gedeelte aan de West-zijde van deze Stadt , was eerst niet
zonderlinge noodigh , als bedekt zijnde door het Retrenchement , 't welk gaat van deze
Stadt naar den Yssel ;

En geoordeelt wierd, dat wanneer 't zelve Retrenchement by den Vlyandt wierdegepasseert, 't afbreken van dezelve Voorftadt weynigh zoude konnen fterken.

Immers als dan noch tijds genoeg zoude zijn, in brandt te fteken:

Maar als daar na, weynigh dagen voor 't overgaan van Deventer, by die van de Militie geoordeelt wierde, dat dezelve Voorftadt ook voor een groot gedeelte diende geruineert te worden; hebben wy zonder eenige contradictie daar in gecondescendeert,

En d'Eygenaren gelast hare Huyzen af te breken, en hare Hoven en Boomen te rafieren, op poene dat zulks anders door die van de Militie, zonder vertoeven, zoude werden geëfctueert,

Gelijk ook daaghs na 't voorz. vertrek van de voornoemden Colonels *Bampfild* en *Ripperds* zoude zijn gebeurt, indien dezelve zo wel tot defenfie van deze Stadt, als tot het onverantwoordelijk abandonneren van dien, gemoedight en genegen waren geweest.

Uyt alle 't welke een yegelijk kan afnemen, met hoe grooten impudentie de voornoemden Colonel *Ripperda* ons infimuleert en befchuldight, van weygeringe in 't gene by die van de Militie, tot defenfie van deze Stadt, gekeurt wierd dienftigh te zijn;

Met veel meerder Fondament zouden wy mogen gevoelen, dat deze beyde Colonels op het afbreken der Voorfteden hebben geurgeert, op hoope, dat zulks by ons, ten aanzien van het ruineufe gevolg van dien, voor zo veel bekommerde zielen, zoude worden gedifficulteert,

En dat zy-luyden, alzo een fchijnelijk pretext zouden bekomen, tot hare geëfctueerde ontwijkinge,

Nademaal zy-luyden haar niet ontzien hebben, ook zonder zodanigen pretext, en zonder eenige wettige, veel min bewijfelijke reden, als wy meynden van hare fchuldige devoiren gediend te zullen zijn, Ons te abandonneren, en in het uyerfte gevaar van overvallen te worden, te fteflen.

Op het derde dient, dat het nieuw Gefchut, deels bereets op de Wallen ter gedeftineerder plaatzen was gebracht, en dereft, voor zo veel d'Affuyten en raderen vervaardigh hadden konnen worden, gereet ftondt, om op ordre van den Heer Commandant *Polens* daar op gebracht te konnen worden.

Het vierde is onwaar, dat van alle de Affuyten, van het op de Wallen bereets fttaande Canon, zeer weynigh meer bruykbaar waren:

Konnende den oogfchijn als noch het tegendeel van dien uytwijzen.

Maar dewijle wy oordeelden, dat d'oude Affuyten, of eenige van dezelve, door veel fchietens lichtelijk ontramponneert zoude worden, en wy op veele instantien omtrent den Raadt van Staten gedaan, wel toezagen, maar noyt nieuwe Affuyten bequamen;

Hebben wy, tot onze excefieve kosten, by avance, veel nieuwe in voorraat doen maken, die meest gereet waren, en, zo haaft het de nootzaakelijkheid quam te vereyffchen, voort konden werden geemployeert,

Op het vijfde/ en tot ftraffe van dien, dient, dat een zeer confiderabel getal van Gabions en Schanskorven, groot en kleyn bereets gereet, en meest op en aan de Wallen waren;

En alzo die van de Militie noch meerder, en van andere forme defidereerden, dat wy, daar toe hout en rijs genoeg in voorraat hebbeade, tot het maken der zelve ook voort ordre hebben gefteft.

Tegens het fefte zeggen wy; niet minder als de Heeren Gedeputeerden van Vrieflandt, en Groeningen geïnclincert te zijn geweest, tot het toedammen van 't Zwarte Water,

Als voor d'aankomfte van de Vriefche Heeren by ons zelve bedacht en voorgelagen,

Om door dat middel deze Stadt, voor een gedeelte, by aankomfte van regen, of Noordweftte Windt, in 't water te mogen zetten,

En

En dat zulks niet is nagebleven ter zake van ons verzuym,

Noch is belet door *Burgermeester Rojer* en zijn party, als specieuselijk by den voornoemden *Colonel Ripperda* in 't voorfz. Gefchrift werd gebeuzelt.

Maar alleen uyt oorzake dat eenige andere Leden van de Provincie, niet zo zeer als wy tot dit werk genegen zijnde, het opbrengen van die aangeflagene quota van Over-Yffel in d'onkosten tot het maken van die zelve Dām vereyft, vermits d'onmacht van de Provincie, eenighzints difficulterden, en nochtans de Heeren *Tengnagel* en *Rojer* van Ridderfchap en Steden, waren gecommitteert om die welgemelte Heeren van Vrieland tot de Provincionele beftedinge van dit werk te difponeren, maar tot antwoord gekregen hebbende, dat zulks niet konde gefchieden voor dat de quota van Over-Yffel en Stadt en Landen effectieve te borde was gebracht, hebben wy, tot ons groot leetwezen, dit werk niet konnen effectueeren.

Zo verre is het daar van daan, dat wy, of in specie de Heer *Rojer*, die de voorfz commissie heeft waargenomen, het zelve zoude hebben belet.

De voornoemde *Colonel Ripperda* zeght wijders tot onze pretenfe bezwaar, *dat wy eers Trompetter van den Heer van Yflum hebben uytgezonden, om een Trompetter van den Biffchop te halen tot geleyde van den Heer van Bernfauw, en de Commiffaris Groenewold, na de Biffchop toe, om te traetieren over de contributie, uyt naem van de Provincie,*

En dat hy Colonel Ripperda daar tegen zoude hebben geprotesteert, &c.

Wy berichten, en zeggen daar op tot straffe, dat niet particulierlijke by ons, nemaar van wegen alle de Leden van de Provincie, die voorfz. Trompetter van den Heer van Yflum ten voorverhaalde fine aan den Heer Furst van Munster is afgezonden.

Dat ook alle de Leden van de Provincie, en onder dezelve mede specialijk den *Droft van Twente*, zodanige handeling met den Hooght-gedachte Furst van Munster hebben goet, en tot foulagement van de bedroefde Ingezeten en van 't platte Landt, nodigh en dienfligh gekeurt.

Hier benevens waren ook d'aangewezene Leden van de Provincie, by resolutie van Ridderfchap en Steden, geauthorifeert, in, en over dufdanige zaken, 't gemeene Landt rakende, te difponeren.

Voorts dat onder het verzoek en voorgewende pretext van uyttrekken, gefchuylt heeft een aangeleght vornemen, tuffchen den *Colonel Bampfield* en hem *Ripperda*, bereeds geconcerteert en vast gestelt, van ons *Trouwlooflijk* te willen verlaten, manifeftiert, uyt deze volgende onwedersprekelijke circumftantien:

Eerfteijk, dat *Bampfield* met zijn Regiment, met ons believen uytgelaten, om onder 't fufpeet van de 6 Compagnien Cavallery het Retrenchement te defendeeren, hy *Bampfield* met zijn Regiment niet derwaarts is gemarcheert, maar voor de Poort is gebleven, de uytkomst van *Ripperda* met zijn Regiment verwachtede;

Ten tweeden / dat, als 't Regiment van *Bampfield* uytgelaten was, *Ripperda*, wiens Volk niet verre van de Kamper-Poorte, en op de twee naaste Bolwerken ftondt, buyten onze en des Commandants voorweten, en zonder commando, uyt de Poort is gemarcheert, hy zelfs te Paerdt zittende, den Portier de fteutels heeft getracht te ontweidigen, welk, de zelve niet willende verlaten, van hem *Ripperda* tot over de Brugge is mede gefleept, op dat de Poorte niet wederom mocht worden gefloten;

En ten derden / dat zy beyde *Colonels, Bampfield* en *Ripperda*, met hare Regimenten, alzo buyten de Stadt geraakt zijnde, zonder eenigh omzien, niet na het Retrenchement, maar voort recht uyt, de Straat langs over den Dijk, naar Haffelt zijn gemarcheert.

Onderweeghs plunderende, rovende, en d'Ingezeten en niet anders als Vyanden traetereende en mishandelende.

Van't inbrengen van een Perſoon, by hem Ripperda geloofd of gefuſpiceert een Spion te wezen,
 Daar op dient, dat het wel waar is, dat de Colonel *Ripperda* zeer windigh op ons Stadthuys is gekomen, zeggende een Perſoon gekregen te zyn, die apparent een Spion was, willende dat men den zelve zo terſtondt zoude tot de torture brengen: Maar de Perſoon gezien, en gehoort zijnde, en bevonden dat het een half-zinnigh Menſch was, die ook noch tegenwoordigh hier door de Stadt gaat bedelen, en van al de Werelt voor een ſimpel Menſch wordt gehouden, en dat in ſuſpicie, van een Spion te wezen, op geen reden was gefondeert, is hy by proviſie in een Gevangenhuiſje gezet:

Zijnde een alte onbeſchaamd verdichtzel, dat deze man betrapt zoude zyn, op het afſnijden van de Touwen van de Ankers, daar de Schipbrugge te Katen aan vaſt lagh: Dewijle gemelte *Ripperda* zeer wel weet, dat de voorſz. Schipbrugge al eenige dagen te voeren, door ordre van de Heeren Gedeputeerden te Velde, en den Luytenant Generaal *Ailua*, was afgebroken, op de tijdinge dat het Leger van Dyrum opgebroken, de Vyandt in de Veluwe, en midtſdien de Brugge aldaar niet meer dienſtigh was.

Het is mede valſch en onwaerachtigh, dat op den $\frac{1}{2}$ Jun i tegen den avondt eenigh Biſchops Volk, veel min een groote Truup, op de Nyſtadt voor deze Stadt is gekomen, of vernomen.

En by conſequentie is het mede valſch, dat de Burgery met Kanon op de zelve heeft willen ſchieten, en zulks door Burgermeester *Crans* belet zoude zyn:

Maar verklaart de gemelte Burgermeester *Crans*, dat de Heer Commandant *Polens* van de Wal komende, zeer moeyelijk was, om dat de Burgerye op zekere plaats niet konde gedifponeert worden, in de Fauſſe-bray te gaan, daar nochtans die defenſie uyt gedaan moſt worden, waar op hy *Crans* geantwoort hadde, dat de Burgery wel niet als Soldaten gecommandeert konde worden, maar dat men dezelve met goede woorden daar toe wel zoude diſponeren, tot welken eynde hy *Crans* op de Wal was gegaan, zonder op Battery, of met Kanon te ſchieten, te denken, dewijl, als boven gezeght, noch geen Vyandt daar omtrent was;

Apparentelijk zal doenmaals, vermidts noch geen Vyandt zo na by vernomen wierde, het Kanon wel geſloten geweest zyn;

Maar luyden van meerder experientie, en kenniſſe in zaken van Oorloge, als dezen ingetrongen Colonel *Ripperda*, zullen zodanigh ſluyten van 't Kanon moeten keuren voor zeer dienſtigh, en nootzakelijk, tot voorkominge van vernagelinge, en andere ſchelmſtukken, die daar aan begaan zouden kunnen werden.

Doorts zoeken 3ⁿ Zwolſe Heeren de Colonel Ripperda te overtungen / van veel verzierde en opgeraapte leugen en valſche calumnien / die hy in zyn Bericht tot haren laſt / vooz geeft / en houden hem en Bampfield vooz trouwlooze Verlaters, en ſpreken hun Commandant Colonel Polens van alle laſter byn / hem gevende eeniſſe / en loffelijke attestaſtie: Potesteeren ook met geen Capitulatie of onderhandelinge doende geweest te zyn / zo lang 3ⁿ Colonellen Bampfield en Ripperda, haar niet hadden verlaten.

Wat belangt 't geen den kranken Burgermeester *Hemert* zal: tot ons bezwaar zoude gezeydt hebben, rakende 't Verraadt, in 't laatſt van *Ripperdas* Bericht te lezen.

Waar van 't valſche geruchte dan noch niet eygentlijk en lagh in zodanige termen van verraderye, als Colonel *Ripperda* hem heeft geluſten laten te evomeeren,

GEDRAGEN wy ons tot de hier volgende Atteſtation, zo van de Heeren van de Magiſtraat, die benevens eenige Perſoonen van de Roomſe Religie derwaarts verzocht zyn te gaan, om redenen dat de Magiſtraat ter ooren was gekomen, dat het voorſz. valſche geruchte meest onder die van de voorſz. Religie was verſpreydt.

C O P I A.

Alzo eenigh geruchte in de Stadt van Zwol onder de handt wierde uytgestroyt, als of de Heer Burgermeester Albert van Hemert, krank te bedde leggende, zoude hebben verklaart, niet te konnen sterven, voor en aleer zijn gemoedt hadde ontlast, van't geen hy wist dat het meerendeel van de Heeren van de Magistraat hadden genooten, en onder haar gedeelt een groote somme geldts, voor het overgeven van haar Stadt. Zo betuygen en verklaren wy ondergeschreven, ter requisitie van welgemelte Magistraat, voor de oprechte waarheyt, gegaan te zijn aan't huys en bedde van gemelte Heer Hemert, 8 of 9 dagen voor zijn Ed. doot, als noch by goeden verstande en memorie zynde, en gevraaght te hebben of zijn Ed. eenige kennisse van't voorsz. genieten van Penningen by de Leden van de Magistraat was hebbende, of daar van ook eenige meldinge gedaan, en woorden met yemandt gekad heeft, dat daar op zijn Ed. beylighlyk heeft verklaart, noyt zulke of diergelijke woorden gekad of gedacht te hebben. En als de Heer Putten hem vraaghde, of zijn Ed. ook in zijn ziekten, wegen onsteltenis van zijn lichaam, gebaast of gereveert hadde, geantwoordt heeft van neen, maar altoos by zijn zinnen en verstandt geweest te zijn, hem beklagende van't ongelijk, dat deze quade tongen hem valschelyk aandeden. Zo waarlyk moet ons Godt Almachtigh helpen. Actum Zwolle, den 30 Junii, 1672.

Was geteekent,

P. van Putten.
G. van Dedem.

Gerhard Wyer.
Werner Hoeflach.
W. Eng. d'Eenschaat.

Accordeert,

JOANNES BUIS, Secretaris.

Zwol den 17 Junii, 1672.

Als mede van alle de Predicanten dezer Stadt, uytgenomen Dom. *Heselius*, die om zijn eygen indispositio, de raecgemelte Burgermeester *Hemert* zal: in zijn ziekte noyt bezocht heeft.

C O P I A.

VErklaren wy ondergeschreven Predicanten der Stadt Zwolle, de welke de Heer Albert van Hemert, in zijn leven Burgermeester dezer Stadt, in zijn Ed. krank- en dootbedde, volgens onzen plicht, t'elkens hebben bezocht, dat niet alleen, de voornoemde Heer, aan niemant van ons, iet heeft bekend gemaakt van eenigh verraat, waar door deze onze Stadt, voor zekere groote somma gelts, zoude verkocht, en overgelevert zijn; Maar dat ook ter contrarie zijn Ed. aan eenige van ons, na dat zijn Ed. de

geruchten daar van waren ter ooren gekomen, verklaart heeft, zelf noyt van eenigh verraad, of verkooping der Stadt gesproken, ja niet gedacht te hebben, en zich beklaagt, dat zijn Ed. zulke onwaarheden na gegeven wierden. Zwoll, den 15 Julii, 1672.

Rudolphus Crans.

Arnoldus Voltelen.

Henrikus Roufe.

Thomas Burchardus Voltelen.

Accordeert, JOANNES BUIS, Secretaris.

Zwolle den 17 Junii, 1672.

Uyt welkers attente lecture, en overweginge, een yegelijk zal kunnen zien, en moeten bekennen, dat wijlen de Heer Burgermeester *Hewert* geenzints het alderminste tot ons bezwaar, of calange tegens yemant gesproken heeft;

En wy danken Godt, dat niet alleen de handtstafelijke valscheyt van dit voorsz geruchte is openbaar geworden,

Maar dat wy ons ook in, en omtrent die ons aanbevolene Magiftrature dezer Stadt, en 't gene daar van dependeert, zodanigh, en met zulken betamelijken integriteyt hebben gecompoteert, dat wy ons alle, hoeft voor hoeft, by solemneelen lijffliken Eede kunnen purgeren, gelijk wy in zulke kracht ook verklaren mitfdezen, dat wy aan gene correspondentie met den Vyandt, noch eenige verraderye, waar mede ons die voornoemde Colonel *Ripperda* zo impudentelijk is bezwarende, zijn schuldigh geworden, noch ook nu, of oyt te vooren d'eeene van d'andere zodanige suspicie hebben opgenomen, als daar toe oyt eenige de minste reden gehad hebbende;

En dat ons door des zelfs schandelijke publijcque, en valsche calumnien oorzake is geboren, de werelt van zulke impressien by dezen te disabuseren.

En te gelijk voor de geheele werelt te mogen vertoonen, dat wy door het trouwloos verlaten van de voornoemde Colonelen *Bampfield* en *Ripperda*, van ons, van onze Burgerye, en van onze Stadt, van gerequireerde middelen van defensie ontblotet zijnde, benoodight zijn geworden, tot voorkominge van anders onmiddelijke ruineuser, en bedroefder gevolgen, ons tot Capitulatie met de Hooghtgedachte Heere Keurvorst van Keulen, en Vorst van Munster in te laten,

En ons onder der zelve macht, en gehoorzaamheyt te stellen:

Biddende, en verzoekende alle hooge, en lage Stants-Persoonen dit onze convincante debath, bestaande in zuivere, en onstrafbare waarheyt, met behoorlijke opmerkinge te willen doorlezen, en zich daar door ten minsten te laten bewegen, ons, en onze Ingezetenen niet te willen weygeren d'effecten van onze onschult aan de snoode verraderye, waar mede ons die voornoemde Colonel *Ripperda*, om zijn eygene, en de voornoemde *Bampfield* onverantwoordelijke trouwloosheyt (waar 't mogelijk) te bedekken, ondernomen heeft te brantmerken, en voor de werelt hatelijk, en condemnabel te maken.

Na voorgaande resumtie is dit bovenstaande Tegenbericht, alzo gearresteert, met dexes Stadts Zegel ad causas gecorroboereert, en woorts geresolveert 't zelve door den Druk gemeen te maken. Actum in Senatu den 15 Julii, 1672.

Was getekent JOANNES BUIS, Secretaris.

Accordeert JOANNES BUIS, Secretaris.

Da dat nu de Colonellen Bampfild en Ripperda, op den 23 Junii, uyt Zwoll met haar meeste volk / met grooten onlust vertrokken / en zeer confusieflijk des nachts binnen de Stadt Hasselt gekomen waren / alwaar zy den Colonel Ay lua bonden / zijn zy met de zelve / des anderen daaghs van daar getrokken naar Vrieslandt ; alwaar / na verloop van eenigen tyd / dezen ongelukkigigen Colonel Ripperda, terwijl hy zich op de Jacht vermaakte / van den party Munsterse, onderschept / de wegh van te rugh bluchten afgesneden / en eyndelijck / gebankelijck binnen Zwoll gebracht is. Wanfionts quam die Magistraat hem aan boordt / begeerende berklaring / bewijs / en Satisfactie / van eenige stukken / in zijn hier voorgeaande Bericht gestelt / en aldaar met de cijfers (1) (2) (3) aangewezen ; en dat in de volgende manieren :

1. Dat haar Ed: ontkennen, en haar Ed: noch door den voornoemden *Colonel Ripperda*, noch door yemant ter werelt zal kunnen worden overtuuyght, dat haar Ed: gezamentlijk, of yemant van haar Ed: in 't byzonder voor den 13 Junii lopenden Jaars 1672. (*oude stijl*) zijnde den dagh van de Capitulatie en 't overgaan van deze Stadt *Zwoll* *directtelijck* of *indirecttelijck* zich tot eenige onderhandelinghe of Capitulatie, om deze Stadt aan de doemalige Vyanden over te geven, heeft of hebben ingelaten, En dat over zulks haar Ed: zo in 't generaal als een yder van die zelve in 't byzonder zeer *calumnienfelijk* en *valschemelijck* van den voornoemden *Colonel Ripperda* by het voorz. *fameuse* geschrift van *gepremediteert* *verraat* van deze Stadt *Zwoll* zijn *geinsimuleert*.

2. Dat hy *Colonel Ripperda* althans ten *fine* van *confrontatie* zonder eenigh vertoeven zal moeten noemen en bekent maken, wat Personen (die hy by 't voorz. geschrift voor geloofwaardigh debiteert) hem en den Luytenant *Blankvoort* 's avonts op den $\frac{1}{2}$ dito *Junij* gewaarshout hebben, dat de Magistraat al op den $\frac{1}{2}$ *Junij*, 's avonts de klok 8 uren met de *B. ff. hopenlycke Commissarissen* waren geaccordeert, op gelijke conditien als *Deventer*, of dat in cas van verweygeringe van nominatie van zodanige Personen, de Heeren van de Magistraat deze zijne positie zullen houden moeten voor een *geexpractiseerde* Leugen, en hem *Colonel Ripperda* voor *Ausheur* van die zelve.

3. Dat hy mede ten voorz. *fine* zonder vertoeven zal moeten noemen, dien *Burgemeester* die 's avonts op den voorz. $\frac{1}{2}$ *Junij* tegens hem *Colonel Ripperda* zoude gezeyt hebben: *die gene, dewelke de Capitulatie wilden tekenen, wry en geen Prisioniers de guerre zouden zyn*; Mitsgaders noch dien *Burgemeester* die doemals in 't afgaan tegens hem *Colonel Ripperda* gezeyt zoude hebben: *Indien gy u retireert, zo zult gy verliezen het voordeel van de Capitulatie*; Of dat in cas van weygeringe van zodanige nominatie, de Heeren van de Magistraat ook deze naast voorgaande positien van hem *Colonel Ripperda* zullen moeten houden en reputeren van gelijke erdichte *calbre* als de vorige.

4. Dat vorders de Heeren van de Magistraat wel genegen en onbeschroomt zijn, in cas de *Colonel Ripperda* *geinclineert* of *gemeynt* zoude zijn, zijne *insimulatiën* in rechte te *justificeren*, of over deze benodighde *reccriminatiën* tegens haar Ed: te kunnen en te mogen yveren, met hem nu voort te conceteren en te convenieren over bequame en onpartydige *Arbiters*, om 't gene hy zal kunnen en willen pratenderen, op in te nemene kennis van zaken, na rechte te *determineren*, ja presenteren haar Ed: zich belangende deze *reccriminatiën* tegens hem ten goeden rechte voor alle onpartijdige Richteren en Gerichten, daar 't haar Ed: geoorloft zal zijn te mogen en veyligh zal zijn te kunnen hare *defensive* redenen tegens hem *Colonel Ripperda* ter *judicature* te brengen en te *submitteren*, mits dat

hy *Ripperda* zich ook zodanige te verkiesene *Arbiters*, of andere Richters te gelijke zal moeten *submitteren*, voor zo veele die welgемelte Heeren van de Magistraat in 't generaal en particulier zullen goetvinden hem ter zaken van zijne diffamatien te *reconvenieren* en te *actiōneren*.

Deze *Insinuatie*, op den 2 October 1672. hem *Ripperda*, in zijn *Herberg* te booren komende / wilde hy de zelve niet zien / hooren / noch de *coppe* van dien aanbaarden / dreygende de *Stadts Bode* te willen *basfommeren* / zo hy hem niet van daar maakte / waar over een *Regiments-Quartiermeester*, om dit zelve met *datelijshent* uyt te booren / is geordonneert / als volgt.

Anno 1672 den 12 October heeft de *Heer Albrecht de Vishumb* *Quartiermeester* van den *Oversten Hel*, tot d'*insinuatie* dezes verzocht en *geauthoriseert*, *gerelateert* dat zijn *Ed.*: na eenige tegenstrevelingen van den *Colonel Ripperda*, de bovenstaande *Acte* van *recriminatie* en *presentatie* aan zijn *Ed.*: in *presentie* van *Gctuygen* heeft *geinsinueert*, leggende daar van een *duplicat* of *coppe* op des voornoemden *Colonel Ripperdaas* *Tafel* in zijn *Ed.*: tegenwoordigheyt.

In fide

J. VRIESEN.

Den *Colonel Ripperda*, heeft noyt op eenige van deze punten willen antwoorden / noch de *aanvieding* van *Arbiters* of *Rechters* over die zaken aannemen / waar over de *Magistraat* der *Stadt Zwoll* hem hebben *berislaart* / booz een *Impudent-Diffamant*, *Eerschender*, *publijk Leugenaar*, en *falfaris*; *Schijkt* zy met den *dyk* hebben gemeen gemaakt: En *Colonel Ripperda*, (na dat hy noch eenige maanden / naar den *vagh* van deze *Insinuatie*, aldaar vast gehouden wierd) is / zijn *Rantsoen* betaalt hebbende / van daar *vertrokken*.

Widus twisten / schreef / en dreef men / om dit zo *schelins* overgaan van *Zwoll*, *malikander* aan te *vrijben* / en *zich* zelve daar van te *ontlasten*; maar *overtusschen* was die *Stadt* *schandigh* overgegeven; en *alhoewel* die *Magistraat* *zich* al eenighzins dooz 't *bovengenoemde* / van *Colonel Ripperdaas* *beschuldigungen* *gezuvert* had / zo heeft die *Magistraat* eenigen *tjdt* / daar na / *geen* *kneep* van zijn *Hooghoyt*, den *Prins* van *Oranjen*, *gekregen*: want also veel *Inwoonders* van *Zwoll*, *Kampen* en *Deventer*, daar veel *Burgermeesters* onder waren / booz 't overgeven *harer* *Steden*, in de *grootste* *confusie* / met de *meeste* *onordre* / *schijkt* / en *onboozichtigheyt* / veel van hun *besic* / en *kostelijkste* *goederen* / *gereede* *penningen* / als ook *Drouwen* / en *Vinderen* / te *scheep* / naar de *Noordt* *Hollandse* *Steden* en *Amsterdam* *vervoert* hadden / *zijn* de zelve / 't zy dooz *verspieters* / of andere *ontdekt* / *aangehaakt* / en de *respective* *Magistraten*, van de *Hollandse* *Steden*, *bekent* *gemaakt* / waar op de *nebensgaande* *ordre* *gevolgt* is.

COPIE.

C O P I E.

Procureur Generaal.

WILLEM HENDRIK by der gratien Godts, Prince van Oranje en Nassau, Grave van Catzenellebogen, Vianden, Dieft, Lingen, Meurs, Buren, Leerdam, en Marquis van der Veere, Vlißingen, Heer en Baron van Breda, der Stadt Grave en Lande van Kuyk, Dieft, Grimbergen, Herftal, Kranendonk, Warnefton, Arloy, Noferoy, St. Vith, Daasburgh, Polanen, Willemsftadt, Niervaart, Yffelsteyn; St. Martens Dijk, Steenbergen, Geertruydonbergh, de Hooge en Lage Swaluwe, Naaltwijk en Erfburgh-Grave van Antwerpen, en Befancon, Erf-Marfchalk van Hollandt, Gouverneur, Stadthouder, Capiteyn Generaal en Admiraal, midtfgaders den President en Raden over Hollant en West-Vrielandt: Den eerften gezworen Exploïcteur hier op verzocht, Salut. Alzoo den Procureur Generaal van Hollandt en West-Vrielandt ons vertoont heeft, hoe dat op het te kennen geven van cenige particuliere Perfoonen aen Sijn Hoogheyt den Heere Prince van Oranje, dat haar kennelijk was, wie de Verraders waren die de Steden van Swol, Deventer, Kampen, en andere trouwlooslijk aen den Vyandt hadden verkocht en overgegeven, en wår zy hare goederen en effecten in deze Provintie hadden gezonden en gebergh, hoogh-gemelte Sijne Hoogheyt de zelve Requiranten heeft geauthoriseert, en alle de goederen, gelden en effecten in Noord-Hollant en elders versteken, en toebehoorende de voorfz. Verraders, en Overgevers, als mede de Perfoonen zelfs aen te halen, in goede bewaringe nemen, en de zelve te verzekeren onder de Gerechte van de respective Plaatzten, daar die gevonden zoude werden, om vervolgens de zelve gebracht te werden, daar de zelve Sijne Hoogheyt het zoude komen goet te vinden; Ingevolge van welke de voorfz. Requiranten verscheyden Koffers, Pakmanden, en Kisten, toebehoorende de Perfoonen aen het voorfz. verkoopen en overgeven van de voorfz. en andere Steden schuldigh, tot Medenblik, Enkhuyzen, Hoorn, Amsterdam, en andere plaatzten hebben aangehaalt, en aan hoogh-gemelte Sijne Hoogheyt, geremonstreert, Sijne Hoogheyt goet gevonden heeft, dat ten overstaan van een Heer Commissaris van dezen Hove, de albereyds aangehaalde en gefaiseerde effecten en goederen, en die als noch te voorschijn zoude mogen komen van gelijke natuur, zoude werden geïnventariseert, en gebracht in een verzekerde plaats, ter discretie van den Hove: Waar op dezen Hove in November laatsleden de Heer Gool ten voorfz. sine hebben gecommiteert, zijn Edelheyt alle de zelve goederen en effecten door den Secretaris van den gemeldten Hove sommaris laten inventariseren en cachetteren, en vervolgens alhier doen overbrengen en verzekeren onder den zelve Hove, en alzoo onder de zelve goederen, gelt en effecten zijn die toebehooren Aalbert Aalbertsen, N. Brouwer, Willem van Brakel, Warrenaar Crans, Herman Meeuwisz. Gysbert van Dedem, N. de Royer, en Albert Nieulant, alle Burgermeesteren tot Swol; Dirk Roelius, Griffier van de Provintie van Over-Yssel, Willem Evertsz. Lakenkooper tot Swol, Klaas Kok, Factoor tot Swol, Arent van Hardenbergh, Daniel van Zanten, Reyndert Tegnagel, N. Kerkwijk, en Gerrit van Blankevoort, alle Burgermeesteren van Kampen; Hendrik Dapper, Burgermeester tot Deventer, en alle de voorfz. goederen, gelden en effecten, toekomende de voorfz. Perfoonen niet alleen, om redenen voorfz. nemaar ook om dat zy haar by de Vyanden van dezen Staat onthouden, zijn verbeurt en vervallen ten behoeve en profjite van de Ed. Groot-Mog. Heeren Staten van Hollandt en West-Vrielandt: Zo is hy. Vertoonder ampts-halven genootzaakt hem te keeren aen dezen Hove, alzoo hy zeyt, verzoekende daar omme

onze provisie: ZOO IST, dat wy u committeren en autoriseren midts dezen, van wegen de hooge Overigheyt, te houden in arrest alle de voorsz. Goederen, Actien, Gelden, en effecten, als de voorsz. Perfoonen toebehooren ofte aangaan, en onder dezen Hove ofte elders verzeckert, en alle de voorsz. Perfoonen en andere die de voorsz. goederen en effecten zouden mogen aangaan, te daghvaarden by openbaren Edicte en Klokke-geslagh, en Insinuatie, te komen tegen Dingsdagh toekomende drie weken, voor de Heeren en Meesters Cornelis Fannius, Heere van Out Haarlem, en Mattheus Gool, Raden in den voorsz. Hove, als Commissarissen, om te aanhooren zoodanigen eysch en conclusie, midtsgaders verzoek als hy Vertoonder ter zake voorsz. ten dage dienende, jegens yder een van hun zal willen doen, en nemen, en specialijk om de voorsz. Goederen, Gelden, Actien en Effecten verklaart te hebben, verbeurt, vervallen, en geconfisqueert te zijn ten behoeve en profijte van de opgemeldte hooge Overigheyt, daar jegens te antwoorden, en voorts te procederen, ons relaterende u wedervaren.

Gegeven in den Hage, onder 't zegel van Justitie, den 10 February 1673. Onderstont by mijn Heeren den Gouverneur, President en Raden over Holland en West-Vrielandt.

En was getekent,

A. P O T S.

't Zal tijdt zijn / dat wy de Stadt Zwoll, (die den 23 Junii, 1672. (Nieuwen Stijl) aan den Keurvorst van Keulen, en Bisschop van Munster is overgegeven) verlaten / om eens te hooren / wat de Magistraat van Kampen, die met Zwoll op eenen dagh / zijn overgegaan / tot haren onschult / zullen hebben te zeggen.

Verhaal van 't overgaan der Stadt *Kampen.*

DE Stadt Kampen, is een der drie Hooft-Steden, van de Provincie Over-Yssel, hoewel aan de binnen- of Zuidwest-zijde van de Rivier den Yssel, op den Geldersfen, en Veluwsfen bodem gelegen / omtrent 2 uren gaans van de Zuyder-Zee, in de welke die Stroom zijn water is lossende / tegen over 't Eylandt Ens; de Stadt is van beiderley slagh van Visch / zeer wel gedient / als van Bot / Spiering / Wal / &c. upt die Zee, en van Zalm; Snoek / Karper / Braessen / Pos / upt die verbyvlopende Rivier, die alle zeer blank en heider van zmaakt zijn: Men vindt daar ook veel Water-gebogelte / als Ganzen / Endrbogels / Smienten / en Tessingen / &c. Kampen, is niet heel groot / maar tamelijk sterk / inzonderheyt van wegens hare gelegentheyt / der omleggende lage Weplanden en Moeras- en Deenachtige gronden: Een groote / lange en bequame Brugge, strekt zich upt de Stadt, over den Yssel, en is aldaar met een Schans van vier punten / voorzien.

De Magistraten van deze Stadt, hadden al vzoegh in 't Voorjaar, de gebreken van haar Stadts Fortificatien, zo op hare eygen kosten / als verschot / doen herstellen / en in de maandt Februarii, den Staat van hun Magazijn, aan den Raadt van Staten overgezonden / bestaande / in 't volgende: 6440 pondt Buskruydt, bequaam / 900 pondt dito, onbequaam / 315 bossen bequame Lonten, 198 bossen dito, bedorven / 52 tonnekenus Musket-Kogels, noch 2471 pondt Kogels,

Kogels, 12 metale Stukken, elk schietende Kogels van 12 pondt / 6000 Kogels tot de zelve / 2 metale Stukken, elk schietende 6 pondt / 400 Kogels tot de zelve / 2 pzer Stukken, elk schietende / 8 pondt / 1 pzer Stuk, schietende / 2 en een half pondt / 1468 Kogels van een / en twee ponden / 6 pzer Stukken, schietende elk Kogels van 18 pondt / noch 2 Steen-Stukken, en 16 pzer Haken; Doozts een deel Lepels, Stokken, Wijsers, Aanzetters tot de Stukken, 300 Schoppen, en Spaden, 100 Ys-Bijlen, 100 Ys-Haken, 30 Ysbrekers, &c. Hier by verzocht de Magistraat van Kampen, met de hier noch gebzekerende / en noodtzakelijck-berenschte Amonitie van Oorlogh, te werden voozzen / waar op gevolgt is

Extract uytte Resolutien van de Ed: Mog: Heeren Raden
van State der Vereenigde Nederlanden.

Donderdagh, den 17 Maert, 1672.

I S geëxhibeert en gelezen een Memorie by den Contrerolleur van der Mijl geformeert, ingevolge en tot voldoeninge van haar Ed: Mog: Resolutie, in date den 9 dez, nopende den staat van 't Magazijn binnen Kampen, waar op gedelibereert zijnde, is goet gevonden en verstaan, dat gedepefcheert zal worden Acte op den Commis Stapelier van der Dussen, omme by de eerste oportune gelegentheynt in 't Magazijn binnen Kampen voornoemt, te zenden 6000 Pont Bus-polver, en 3000 Pont Lonten, met autorisatie omme het onnut en onbequaam Polver wederomme af te halen, en voeren naar 's Landts Magazijn tot Delft, en wat belanght den vorderen inhoudt van de voorfz. Memorie, is de dispositie dienthalven te nemen uytgeffelt tot nader deliberatie.

J. vander NYENBURGH.

Accordeert metten Register

G. van SLINGELANDT.

Maar deze 6000 Ponden Buskruyt, en 3000 Ponden Lonten zijn niet tot Kampen gekomen / so dat de Magistraat daar na al wederom hebben moeten solliciteeren / om dit en noch meerder Oorloghs-Ammonitie te bekomen / waar toe de volgende Ordonnantie wel wierd verbaardigt :

Den Raadt van State der Vereenigde Nederlanden, ordonneren *Johan Stapelier vander Dussen*, Commis van des Generaliteyts Magazijn tot Delft, te leveren aan *Aper Harweyer*, Commis van 's Landts Magazijn tot Kampen, deze naarvolgende behoeften, namentlijk :

10000 Pondt Bus-polver
4000 Pondt Lonten
400 Kogels van 18 Pondt

200 Kogels van 8 Pondt
300 Kogels van 6 Pondt
400 Kogels van 4 Pondt

Omme by hem in 't Magazijn aldaar ten dienste van den Lande in voorraat bewaart te werden, daar van hy gehouden blijft te verantwoorden, en overbrengende neffens deze behoorlijke receptiffe, zullen de voorz. behoeften, den voorz. Commis *vander Duffen*, in uytgave zijner rekeningen geleden werden. Gedaan in 's Gravenhage den 5 May 1672.

Was geteekent

J. v. BORSSELE vander HOGE.

Leger stontd. Ter Ordonnantie van den

Raadt van State.

G. van SLINGELANDT.

Doch van dit is alzo wepnigh gekomen als van het eerste / dies hebben die van Kampen, aan de Heeren Raden van Staten, door *Miffive* van den 3 Junii, (Oude Stijl) nochmaals verzocht / de voozgemelte Assistentie, en is daar op gevolgt het nebensgaande

Extract uyt de Resolutien van de Hoog. Mog. Heeren Raden van Staten der Vereenighde Nederlanden.

Dingsdagb, den 14 Junii, 1672.

OP de ontfangene *Miffive* van Burgermeesteren, Schepenen, en Raden der Stadt Kampen, in dato den $\frac{1}{3}$ dezes, houdende alzo by deze tijds gelegenthey, noch van Paerden, noch van Voetvolk, mede van Kogels, en Bus-polver onverzien zijn, en daarom verzoeken, dat haar Ed. Mog. die voorzieninge believen te doen, dat mogen werden met eenige Ruyterye of Voetvolk tot hare securiteyt verzien, is na deliberatie goet gevonden dezelve *Miffive* in originali te zenden aan de Heeren haar Hoog. Mog. Gedeputeerden, en Gevolmachtighden te Velde, althans tot Utrecht, om op den inhoudt zodanige reflexie te nemen, als in deze constitutie van tijden tot behoedinge der voorz. Stadt werde gerequireert, alzo by haar Ed. Mog. gene dispositie van Krijghsvolk, om derwaarts te zenden, en kan werden gedaan.

J. van BORSSELE vander HOGE.

Accordeert met het Register in absolutie van de Secretaris.

Pro Copia.

R. van BREDA, Secretaris.

Dit alzo op de Gevolmachtighde te Velde verschoven zijnde / en den Vyandt ondertusschen al aannaderende / zondt de Magistraat van Kampen, haren mede-Raadtsvriendt, de Heer Heyman Vrieze, benebens haren Secretaris, Albert Hof, aan de Magistraat der Stadt Amsterdam, met de volgende *Miffive*:

C O P I A.

C O P I A.

Edele Eerentfeste, Hoogh-Achth. Wijze, zeer Voorzienige Heeren, inzonderheyt Grootgunstige Vrienden:

DEzen nacht den Vyandt tot Welsum den Yffel zijnde gepasseert, en apparent wetende, den defectueusen toestandt zo van ons Garnisoen als Magasijn, zal die zelve buyten twijfel het ooge op ons Stadt hebben geworpen, 't welk ons stelt in een extreme verlegentheyt, als wezende buyten alle postuur van defensie; wy hebben daar over noodigh geacht, onzen mede-Raadts-Vriendt de Heer *Heyman Vriese*, dezen nacht Citissime aan U Ed: af te zenden, en den overgrooten noodt waar in wy zijn gevallen, die zelve voor oogten te brengen, en ten aanzien van het groote Interest, zo voor de Stadt in 't gemeen, als U Ed: Stadt in 't byzonder te verzoeken hulpe en assistentie, zonder welk onze Stadt absolute is verlooren, begeerende en biddende, dat aan de zelve onze Gecommitteerde gunstigh gehoor en expeditie mogen worden gegeven, waar toe wy ons willen verlaten, en Godt bidden, U Ed: in deze perplexe tijden te nemen in zijn heylige hoede. Kampen den 7 Junii, (*Oude Stijl*) des nachts ten een uur. 1672.

Het Opschrift was:

Edele Eerentfeste, Hooge, Achtbare, Wijze, zeer Voorzienige Heeren, insondere Grootgunstige goede Vrienden, Burgermeesteren en Regeerders der Stadt Amsterdam.

U Ed: H. inzonderheyt Grootgunstige goede Vrienden, Burgermeesteren, Schepenen en Raden der Stadt Kampen.

Ter Ordonnantie der zelve

R. van B R E D A. Secretaris.

Pro vera Copia.

J. S T E E N B E R G E N. Secretaris.

Hier is al mede niet op gebolgh: Maar door verzoekt en ernstigh aanstaan van den bovengenoemden Heer *Heyman Vriese*, doenmaals van wegen de Stadt Kampen, Gecommitteerde ter Admiraliteyt tot Amsterdam heeft dat zelve Collegie te leen laten volgen / 20 pzeze Stukken Kanon, en 4000 ponden Boskruyt.

De meergemelte Heer *Vriese*, en de boozsz. Secretaris zijn bozder als Gedeputeerde, na den Hage gereyft / alwaar den uptersten noodt van haar Stadt; de Heeren Raden van Staat boozstellende / gebolgh is het onderstaande

Extract uyt de Resolutien van de Ed: Mog: Heeren Raden
van State der Vereenighde Nederlanden.

Donderdag den 23 Julii, 1672.

Op 't geremonstreerde van de Gedeputeerden der Stadt Kampen, is naar deliberatie goetgevonden midts dezen te autoriseren den Commis *Stapelier van der Duffen*, om uyt te leveren ten behoeve van 't Magazijn der voornoemde Stadt, de quanteyt van Kogels, by voorgaande Resolutie geaccordeert: En wordt de Magistraat der gemelte Stadt geauthoriseert tot den inkoop van 16000 pondt Bus-polver, zullende het zelve betaalt worden op Ordonnantie van haar Ed. Mog.

J. STRIK. Vt.

Accordeert met het Register

J. van SLINGELANDT.

Pro vera Copia.

J. STEENBERGEN, Secretaris.

Doch dit was al te laat / want op den zelven dagh van deze bovenstaande Resolutie, werd de Stadt Kampen, overgegeven: **Zp** hadden ook een van hare Burgermeesters, beneffens een van de Stadt Zwoll, naar Vrieslandt gedeputeert / om met die Heeren, ten meesten besie van huime Provincien, alles over te leggen / als men zien kan / uyt het volgende

Extract uyt het Resolutie-Boek der Ed: Mog: Heeren Gedeputeerden Staten van Vrieslandt.

Maandag den 10 Junii, 1672. voor noon.

DE Heeren *Reyner Gansneb*, *Gent. Tengnegel*, Burgermeester der Stadt Kampen, en *Johan Krul*, Burgermeester der Stadt Zwolle, als Gecommitteerden van de Provincie van Over-Yssel, haar aankomste alhier aan dit Collegie bekent hebbende gemaakt, en audientie voor het zelve verzocht, is den Secretaris *Vierfen* gecommitteert, om wegens gemelte Heeren te gaan verwelkomen, en met een alhier ter audientie te geleyden; waar op haar Ed: dan gecompareert, en aan de eene zijde van de Tafel gezeten zijnde, naar gedane Curialia hare Credentialen hebben overgelevert, en vervolgens geproponeert hoe dat de Heeren hare Committenten, considererende de groote progressen van de Vyanden van dezen Staat, die naar veroveringe van veele capitale Steden en Fortificatien in de Betuwe is ingevallen; en also het Leger van dezen Staat, heeft genoodtzaakt om de gemaakte Retrenchementen aan den Yssel te quiteeren, en den Vyandt den pas in de Vcluwe open te geven, en dat de Steden Kampen en Zwolle, geheel onverzien van Voetvolk en Oorloghs-behoeften zijn gelaten, zonder eenige hoope, om, niet tegenstaande serieuze aanschrijvinge, zo aan de Generaliteyt, als de Provincie van Hollandt en de

en de Stadt Amsterdam gedaan, eenigh fecours van daar te bekomen, te rade hadden gevonden, haar Ed: herwaarts te committeeren, en dit Collegie in bedenken te geven, of tot defensie van deze Provincie en die van Over-Yffel en Stadt en Landen, neffens het Landtschap Drenthe, niet dienstigh zoude zijn, dat zo wel de Militie als den uytſchot van d'Ingezetenen, die uyt alle drie Provincien konnen by een gebracht werden, hoe eerder hoe liever t'zamen getrokken wierden, en gestelt onder het commando van de Luytenant Generaal *Ailus*, die geauthoriseert zoude moeten werden, om met de zelve den Vyandt gestadigh te costojereen, en gedurigh wakend oogh op de zelve te houden, en die plaatsen, waar op de Vyandt mochte mikken, naar behooren te secondeeren: Staande haar Ed: gereedt om zich mede naar Groeningen te begeven, om het zelve voorstel aldaar te doen, waar op, naar dat meergemelte Heeren door de mont van de Heer Præsident waren bedankt voor de genomene moeyte, met betuyginge dat haar Ed: komste het Collegie ten hooghsten aangenaam was, en door gemelte Secretaris weder naar haar Logement geconduiseert, gedelibereert zijnde, heeft het Collegie zich het voorsz. voorstel wel laten gevallen, en voorts goetgevonden, dat de Heeren Gedeputeerde Staten van Stadt en Lande, wegens dit Collegie by Missive zullen verzocht worden, om het voorsz. voorstel mede te willen emplectereen; doch verstaat dit Collegie, dat zo tot de charge van gemelte Luytenant Generaal, als anderzins, hoogh noodigh is, dat in yder Provincie een gecommitteert werde, om de zelve met raad en daadt te assisteeren.

Accordeert met het voorsz. Boek.

In kennisse van my

D. RUTGERS.

Pro vera Copia.

R. van BRED A, Secretaris.

Deze boozgaande Resolutie was wel heylzaam booz de Provincie van Over-Yffel geweest / had de zelve niet te laat gekomen: Maar laat ons nu zien de redenen / die de Magistraat van Kampen, wegen het overgeven van haar Stadt, hebben in D'zulk doen uytgaan.

MISSIVE

M I S S I V E

Van Burgermeesteren, Schepenen en Raden der Stadt

K A M P E N,

Aan hare Hoogh-Mog: de Heeren *Staten Generaal*, der Ver-
eenighde Nederlanden.

Vervattende de redenen, waarom die zelve Stadt genoodtzaakt is geworden met de Gecommitteerden van zijn Keurvorstel. Doorluchtigheyt van
Coin, en den Vorst van Munster, te capituleren.

Hoogh-Mog: Heeren, &c.

Wanneer op de voorloopende geruchten / de Declaratien van Oorloge van de Koningen van Frankrijk en Engelant, mitsgaders de Keur en Vorsten van Keulen en Munster zijn gebolgh / heeft deze Magistraat tot bewaringe en defensie harer Stadt, ten dienste van den gemeenen Staat, nodigh geacht / hare zorge principalijk te laten gaan / ober de defecten harer Fortificatien, en van het Magazijn, met den aanklebe van dien / in vast vertrouwen / den Staat niet in gebreke zoude blijven / in tijdt van noodt / haar zoo veel Volk van Oorloge toe te zenden / als ten sine voorz. van nooden zoude zijn.

Belangende de Fortificatien, kan men voor de oprechte waarheydt verkla-
ren / dat men zoo haast de vozt wpt de grondt is geweest / der zelve reparatie heeft aangevangen / en naar ingenomen advijs / van den Colonel Stekke, en andere des verstandige / op verschot van de Stadt, zodanigh doen redresseren en palissaderen / dat / niet tegenstaande het onverwachte opbreken van het Leger aan den Yssel, en het ontijdigh overgaan der Steden Deventer en Zwol, de zelve by na in volkomen Staat van defensie / zijn geweest: De Schot en andere Poorten, Hameyen, Val-bruggen, Slagh-boomen, Batteryen, en andere zaken van gelijke nature / zijn op gelijk verschot mede in genoegsame ordre gebracht.

Den zoberen en zo zeer defectueusen Staat van 's Landts Magazijn alhier / onder des Comings handt / hebben wy in Februario songstleden / aan den Raadt van State gezonden / met gediensigh verzoek / dat op die nodige behoeften ten spoedighsten ordre gestelt mochte werden, en 't zelve door onze Mederaadts-Vriendt d'Heer *Reyner Gansneb* Gnt. Tengnagel, Gecommitteerde ter Vergaderinge van haar Hoog: Mog: met inleberinge van memorien / instante-lijck by den Raadt zijnde gesolliciteert / heeft men bekomen die hier voeggaande resolutie / by welke geaccoordeert wierden 6000 Pondt Bus-polver, en 3000
Pondt

Pondt Lonten, zonder meer / niet tegenstaande de Luytenant Generaal vander Mijlen, o 302de van den Raadt, by rupmer en op alles hadde geabuseert. Waar op men is genootzaakt geworden / door een extraordinaris afzendinge / van de Heeren Johan en Reyner Gansneb Gnt. Tengnagel, onze Mederaadts-Vrienden, nevens onze Secretaris, Rutger van Breda, nochmaals over 't zelve subjeet by den Raadt instantie te doen / op welk wel een Resolutie (hier vooren ook verhaalt) echter / gelijk ook de voorige / noch Polver / noch Lonten / noch Loot / noch ook iets anders is gevolgt / onaangezien zedert veelvoudige sommatien / en v erdzietige sollicitation / aan den Raadt, den Heer Meerman, tot het dispenseren van Ammonitie van Oorloge gecommiteert / en den Commijs Stapelier van der Dussen, daar over zijn gedaan. Zijnde also hoopeloos gestelt / om nyt des Generaliteyts Magazijnen iets te kunnen bekomen / hebben wy door d'Heer Heyman Vriessse onze Mederaadts-Vriendt, Gecommitteerde Raadt ter Admiraliteyt tot Amsterdam, van 't zelve Collegie 26 ysere Stukken Kanon te leene ontfangen / en 4000 Pondt Kruyd, ('t welk alles was / dat men met groote moeite / en ook niet anders als stiller wijze / konde bekomen) en andere Ammonitie van Oorloge op verfehót van de Stadt ingekocht / om immers / schoon men van de Generaliteyt hier in wierde geneglicht / wanneer men met genoegzaam Garnisoen verzien was: (waar aan men oordeelde geen redenen te hebben om te mogen twijffelen:) in postuur van defensie zich te kunnen stellen. Maar aangaande het noodige Volk van Oorloge, moeten wy met leetwezen zeggen / dat onze Stadt, wordende aangezien als gelegen binnen den Ringh van den Yssel, en door het Leger aldaar / quasi beset / op de Lijste van bezettingen / van Militie geheel onbezien / en zonder een eenige Compagnie is gestelt geworden / ook by 't opzeken van 't Leger aan den Yssel, en het open stellen van de pas in de Veluwe: dat alleen 4 Compagnien Paerden, alhier wepnigh dienst konnende doen / zonder een eenigh Man te Voet, binnen Kampen zijn gezonden / in plaatze de naburige Steden Zutphen, Deventer en Doesburgh, yder met 5000 Mannen zijn opgepropt. Hier van hare Hoog: Mog: den Raadt van State, zijn Hoogheyt den Heere Prins van Oranje, nevens de Gevolmachtigde te Velde, en de Stadt van Amsterdam, by iterative Missive (hier te vooren mede aangewezen) en door meergemelte Heer Heyman Vriessse, nevens onze Secretaris Albert Hof, den 6 Junii (oude stijl) by ons specialijk daar toe gecommiteert / kennisse zijnde gegeven / met verzoek / deze Stadt met behoorlijk Garnisoen en secoursen ten spoedigsten verzien mochte werden, dat anders stont onseylbaar verloren te gaan, als (hier vooren) blijkt / is by den Raadt van State op een toegezonden Missive van den 13 Junii eerst geantwoort / (als boven verhaalt) en op des Heer Vriesssen nader instantie zijn Ed: de nevensgaande Resolutie van wel-gemelten Raadt (al mede hier vooren gestelt) concernerende eenige meerdere quantitept Bus-polver, ter hande gestelt / dan 't zenden van eenigh Volk van Oorloge is by alle des Generaliteyts Collegien, midtsgaders zijn Hoogheyt, de Gevolmachtighde te Velde, en de Stadt van Amsterdam op de onmogelijcheyt t'eenemaal geexcuseert / en niet een Man herwaarts gezonden / hebbende zijn Hoog-gemelte

gemelte Hoogheyt, d'importantie der Stadt Kampen voór den Staat naukeurighlyk befeffende / alleen hoope gelaten / om de Compagnie Guarde die binnen Aernhem wierde opgehouden / (30 ontslagen konde werden /) naar Kampen te zenden / 't welk mede ontstaan is.

Gelijck beftlagh en by nagelijck verzoekt door d'Heeren Reyner Gansneb, Gnt. Tengnagel en Johan Krul, Burgermeesters der Steden Kampen en Zwol respectie / den 7 Junii (oude stijl) jongskleden daar toe gecommiteert / aal de Provincien van Vrielandt, en Stadt en Lande van Groeningen, zijnde gedaan / hebben wel de Gedeputeerde van de eerste / by resolutie van den 10 dito (ook al in 't voorige aangewezen) de Militie in hare Provincie, en omtrent Koeverden leggende / midt/gaders het uytſchot tot verzekeringe van de Steden en Forten in Over-Yffel en Drenthe, omtrent hare Frontieren gelegen / volbaerdiglyk geaccordeert / en aangenomen d'ordje daar toe nodigh / ten zelven dage aan de Luytenant Generaal Aylua, op Zwol af te zenden / ook ten zelven eynde aan de Provincie van Stadt en Landen in krachtige termen geschreven: maar zijn op der zelve Resolutie / en op de Getuyghde gelijcke inclinatie van de Gedeputeerde Staten van de Provincie van Stadt en Lande: (die het nemen haver Resolutie op 't zelve subiect wegens de d'absentie van den Heer Commandant Ravenhooff excuſeerden / en tot den volgenden dagh / den 12 dito verschoben :) geene effecten gevolght.

Den 11 en 12 dito zijn uyt Zwol en Hasselt binnen Kampen gekomen de 2 nieuwe Compagnien van Capiteyn Uytterwijk en Hum; en heeft also het geheele Garnisoen bestaan in de voornoemde 4 Compagnien Paerden, nevens die van den Graaf van Flodorf, casueel en zonder patent hier binnen gekomen / de 2 voornoemde Compagnie te voet / en noch een van Capiteyn Blankfoort, die aldaar loop plaatze / en al noch geen Wapens van 't Landt hadde / uyt welke / 12 Mannen na Kijk in de Vecht, een Fort, gelegen op het Zwarte Water, waren gecommandeert / en daar mede het Fort over den Yffel, bestaande in 4 Punten en hare Flanquen; item de werken van de Stadt, namentlyk / 2 Capitale Bolwerken met hare Faussebrayen, noch 4 aan de Landtzijde, en alle de werken langh den Yffel moettende bezet en gedefendeert werden / 't welk by alle de wetelt onnozzelyk t'eenemaal wierde geoordeelt / is meergemelte Stadt, na dat de Linie van Katerschans tot Zwoll, tot welkers defenſie men 5 Compagnien Paerden, den 11 dito van hier had gezonden / was verlaten / dezelve 5 Compagnien Paerden naar haar wederkeeren / van de voorgemelte Linie, met die van Capiteyn Hum tebaet / uytgetogen; en een goet getal van het Bifchoplyke Leger, op welke het geheele groſ gereede stond te volgen / tot onder 't Kanon was genadert / voór en aleet onze Gecommitteerden voornoemt / uyt Hollandt, Vrielandt, en Stadt en Lande respectie arriveerden / en van haar wederbaren ons berichten konden / den 13 Junii, (Oude Stijl,) by accoort aan den Keur en Vorsten van Keulen en Munster overgegaan.

Wy willen bastelijck vertrouwen U Hoog. Mog. nevens de geheele werelt / zullen uyt het voórberhaalde konnen en willen oordeelen / dat meergemelte Stadt in 't minste niet by onze schult, veel min ontrouwigheyt overgegeven,

maar

maar by gebrek van Garnisoen en andere Oorloghs-behoeften , als weerloos en verlaten , in de handen van de Keur en Vorsten van Keulen en Munster heeft moeten vervallen , in plaatze / wanneer men nevens de nabuurige Steden , met welke men tot onderstandt van de gemeene zake , altijd gewilligh en gelyk heeft gecontribueert gehad / voorzien was geweest / men bequaam hadde konnen zyn tot conservatie zijner Vryheyt en den dienst van den gemeenen Staat , d'attaquen der Vyanden vigoureuselyk af te keeren . Hier mede Hoog: Mog: Heeren zullen wy eynidigen / en Godt bidden U Hoog: Mog: te willen nemen in zyne H. bescherminge . Kampen , den 3 Augusti , 1672.

Uwe Hoog: Mog: Dienst-bereydwillige Vrienden

Burgermeesteren , Schepenen , en Raden
der Stadt Kampen.

Ter Ordonnantie van de zelve

A. van B R E D A , Secretaris.

Widus is de Stadt Kampen , op een / en den zelven dagh / met de sterke Stadt Zwoll , zijnde den 23 Junii , 1672. overgegeven ; De Stadt Hasselt , gelegen aan 't Zwarte Water , niet groot / maar redelyk sterk / is aanstondts / gebolgh / als komende mede niet Garnisoens genoegh binnen krijgen / noch behouden / en wierd voorts van haar weynige / oude inleggende Soldaten verlaten / gelyk ypt het volgende te zien is .

C O P I A

Van het Extract uyt de Notulen , gehouden ter Secretarye der Stadt *Hasselt* , behelzende de redenen , van 't overgaan der zelve Stede.

N dat den 13 Junii , 1672. (Oude Stijl) alhier de tijdinge gekomen was / dat de Stadt van Deventer met de Keurvorst van Keulen , en de Bisschop van Munster hadden Secapitulert / en dat den Colonel Aylua des avondts te booren met alle zijn Bagagie hier tot Hasselt , van Zwolle , was gekomen ; Zo hebben de Heeren van de Magistraat alle mogelijke devoiren aangewent / om zyn Ed: te disponeeren / dat eenigh meerder Garnisoen in deze Stadt mochte verblijven ; Maar daar op geen categorisch antwoorde konnen bekomen / alleen zeggende de Colonel Aylua voorts . dat des daaghs daar aan volgende / volli genoegh in Hasselt zeude komen / maar niet wetende of die aldaar zouden verblijven ; En zyn aanstondts daar aan des nachts omtrent een uure binnen Hasselt met groote confusie gekomen eenige Compagnien Paerden , en de Regimenten te voet van Bampfield en Ripperda : Waar by haar de Heeren van de Magistraat des morgens / omtrent 8 uren hebben verhoeght / met vziende-lyke bede / en instantie om alhier te subsisteren / en den Vyandt het hoof te

bieden: Maar hebben by opgemelte Colonels niet konnen obtinereen. En nadien de Colonel Aylua, voorts de Colonels Bampfied en Ripperda met alle hare byhebbende Militie, den 14 Junii, (Oude Stijl) des voors de middags / omtrent 10 uren / uyt deze Stadt zijn vertrokken / zo is daar doos het ordinaris Garnisoen binnen deze Stadt leggende / zodanige blohertigheyt toegevooght / dat zy alle hoost voors hoost zijn gevolght / zonder dat eenigh Militair Persoon hier binnen is gebleven; Maar doos de Magistraat alle hoope benomen worde / om tegen den Vyandt te konnen subsistereen / en dienvolgens genoodtzaakt ook Capitulatiën te maken / als d'andere Steden gedaen hadden.

Collat.

T. TELVOOREN.

Pro copia costi

JOANNES BUIS, Secretaris.

Zwolle, den 17 Julii, 1672.

Den Generaal Aylua, en de Colonellen Bampfied, en Ripperda, met hun volk / en 't inleggende Garnisoen, aldus Hasselt hebbende verlaten / zijn geheel naar Vrieslandt ingetrokken / waar doos die Stadt genoodtzaakt was (als boven verhaalt) haar mede in de Generale Capitulatie, met geheel Over-Yffel, over te geben.

Die van Steenwijk, een Stedeken, in die zelbe Provincie, een wepnigh te landewaart in gelegen / met 8 tamelijke Bolwerken, en Wallen gesterkt / quam ook al / op 't aanschrijven / en capituleerde zo wel als d'andere.

Alzo gaf haar mede over / Zwarte-Sluis, leggende aan de Rivier, genaamt het Zwarte-Water, (doos 't welke men na Zwoll baart /) niet verre van Hasselt, doch nader by een Inham van de Zuyder-Zee, daar de genoemde Rivier, uyt stroomt; het is uyt de natuur sterk doos het omleggent water / en Moerassen / en daar en boven / met 5 Bolwerken voorszien.

Blokzijl is een groote Sluis, (die de Vriezen en Groeningers, een Zijl, of Ziel noemen.) Dit Fort is gesterkt met 6 Bolwerken, en bequame Wallen, en gelegen aan de Zuyder-Zee, tusschen Vollenhove, de Kuynder, en Steenwijk: Deel Schepen met Turf / inzonderheyt / die de Douthwers gebzuphten / en uyt de Over-Yfelse en Drentsche Veenen komen / baren hier doos na Hollandt en elders; deze Sterkte ging al mede de zelbe gang van d'andere.

De Kuynderschans, die ook aan de Zuyder-Zee, op d'upterste grenzen van Over-Yffel, naast die van Vrieslandt, gelegen is / heeft 5 Bolwerken en Wallen, waar nevens het Rivierken de Kuynder, (daar zy haar naam van heeft) in de Zuyder-Zee vloeyt; deze Schans wierd al mede in de Generale Capitulatie begrepen / en gaf haar ook als de rest / zonder slag of stoot / of eenigh tegenzeggen / gewilligh over; maar deze 2 laast-genoemde zijn niet lang daar na / doos de Hollanders en Vriezen, met verrassing wederom hernomen.

Stap-

Staphorst, en Roveen, welk men had begonnen te versterken / maar gants onbetoopt noch zynde / wierden al in 't eerste aan de Bisschopse volkeren ten besten gegeven.

De kilepne opene / en onbaste Stedckens, daar omtrent / als Vollenhove, Geelmuyen, Meppel, en andere / waren al by tijds / van hare Inwoonders verlaten / en van de Munsterse Stroopers / Dieben / en Brandtsichters / verniet / geplondert / en ten deele / verbrandt.

Daar resteerde nu niet meer in de Provincie van Over-Yssel, als de sterke Ommerfchans, niet verre van het Dorp Ommen gelegen / dicht op de Frontieren van den Bisschop van Munster; Deze was wegens den Staat bezet / met 3 Compagnien Soldaten, sterk te zamen / 200 Man, behalven de Officieren, van Capiteynen, Luytenants, Vaendrighs, en Sargeanten, &c. waar van den Capiteyn R. van Arkel, Commandeur daar binnen was / v'andere 2 Capiteynen waren / Bourmania, en Vegelij: Schelins en schandelijk hebben zich de meeste Soldaten van dit Garnisoen aangefiel / als men zien kan in 't volgende Verhaal, gehouden / en uptgegeven door den genoemden Commandeur, en Capiteyn, R. van Arkel.

Waerachtigh Verhaal van de Muytinatie, en Onwilligheyt tot 'et vechten, der Soldaten, binnen de *Ommerfchans*, en 't gevolg van dien.

Voorgevallen den 12, 13, en 14 Junii, 1672. Oude Stijl.

Op den 12 der boozs. Maandt begonden de Soldaten eerst te murmureren over 't overgaan van Deventer, en daaghs daar na / van Zwoll, Kampen, Hasselt, Steenwijk, Sluys, Blokzijl, en Kuynder, alle Provincialiter overgaan; onder malkanderen zeggende: Wat zullen wy hier doen, onze volkeren zijn doch alle wech naar Vrieslandt? En de Soldaten gevangen zijnde, werden overal miserabel getraecteert, en brachte alle 't selve zodanigen schrik onder haar / dat de gehele Compagnie van den Luytenant Colonel Bourmania, * met een gedeelte van de Compagnie van Vegelij, in haar volle geweer aan de Buytenpoort haar verzamelden / in willens om boozt te gaan / by aldien ik niet was gekomen van buyten upt de Faucebree, (vindende de Luytenant Blauw, en de Vendrigh Lemmet van de selve Compagnie, stil en zonder eenigh devoir te doen / by haar staan) en dat ik haar hadde gesiit / en wederom na haar Post gekregen / en haar bzagende / op wiens ordre zy daar verzamelt waren; zeyden / dat men haar gezeght hadde, datze vertrekken zouden, en wat dat zy daar langer te doen hadden, also 't geheele Landt over was.

Den 13 dito 's morgens / kreegh ik hondtschap / dat den Vyandt tot Ommen

* Van den beginne hebben die van Bourmania al gerevolteert, niet willende werken, schoon 't haar van de Heeren Gedeputeerde Staten van Vrieslandt, aldaar in loco zijnde geweest, belaß was, waar over den Luytenant Generaal *Aylus* daar heeft moeten komen, om de zelve te stillen.

was genadert / en bemerkende de onwil der Soldaten , belaste / datze alle met haar Zijdt-geweet / booz mijn deur zonden komen / met de Officieren , alwaar tot haar zeyde / dat ik verzekert was , dat de Vyandt de Schans naderde , en wel licht deze nacht noch eenige attacque zoude doen , vermanende een yder zich te onthouden van den drank , en vordet belastende / haar best te doen in 't defendeeren van de plaarze , waar op zy alle als uyt eenen mont riepen / niet anders te willen doen . als alle de andere groote Steden , die het overgegeven hadden zonder schoot of stoot , en niet in de Kerke wilden zijn geslooten , en roeyende booz's trop , trop , liepen zy alle haars wreghs .

Ettelijke vielen in 't Hupz van den Majoor , aldaar met gewelt 't bier uyt-halende / dronken haar zeer vol en onbeguaam / roeyende / wanneer het op is , zo gaan wy daar uyt , zulks dat Ik en de Majoor met gewelt haar uyt het hupz moesten drijven / en na haar post doen gaan .

Ontbiedende daar op alle de Officieren , haar zeggende / datze alle wel zagen de groote moetwil en onwilligheyt der Soldaten , verzoekende haar advijs / alzo de Soldaten in haar voorgaande boosheyt voikerden ; waar op de Capiteyn Vegelij (als d'eerste) hem bezwaart bondt te adviseeren / begeerde een uur / of twee respijt / maar also men hem zeyde / zo veel tijdt licht niet te hebben , zonder dat 'er noch meerder veranderinge zoude kunnen komen , zeyde dat hy de Soldaten wel en trouw wilde voorgaan ; maar in geval zy niet vechten wilden , dat hy alleen niet doen koste , dat het ook aan zijn Persoon niet manqueeren zoude , hebbende zijn yver genoeg betoont .

Dan gelyke verklaart en den Luytenant Floris van Arkel .

Ad idem , den Luytenant Blauw van Bourmania . *Ad idem* , den Vendrigh Lemmet van Bourmania . *Ad idem* , den Majoor Pieter Michielsz , hebbende itt geen Vendrigh present / en Capiteyn Vegelij geen Luytenant noch Vendrigh ; zeyde Ik , dat men behoorde met malkanderen de Soldaten te dwingen om te vechten ; propoucerde vorders / of men niet goet bondt / alle de Sarjanten binnen te ontbieden / en een yder by haar volk te zenden / nochmaals haar te vermanen / en te belasten op groote straffe / dat een yder zich zou hebben te onthouden van Muytinatie , 't welk also geschiedende / hebben de booz's Sarjanten gezamentlijk komen rappozteeren / dat 'er eenige waren die zeyden / by haar Officieren wel te willen blijven , maar dat men haar moeste beloven een goet accoort te wege te brengen , en dat men de Schans doch niet houden konde .

Hebbende 's avonds ordze gegeven dat alle het volk met haar geweet in de Faucebre zouden komen / behalven 3 of 4 man ; by de Kanonniers , op de Boven-Bateryen , heb ik 4 van de bequaamste Soldaten tot Canonniers gesiekt : Als Christiaan van Bergen-op-Zoom ; onder Bourmania , Gilles Noot ; onder Vegelij , Bastiaan Gerritsz . en Barent Nyhof ; onder mijn Compagnie , (welke laatsten mede over is gelooopen onder den Bisschop van Munster) en is daar na bebouden / dat Gillis Noot mede een van de grootste Muytemakers was / die des nachts hem te zoek heeft gemaakt / in plaats van op de Baterye te komen / als mede den ordinaris Konstapel , Lucas Dirksz . die in twee nachten op de Wallen niet en was geweest / hem ziet makende .

Omtrent de kloft 4 uren / 's Avondts / quamen deze volgende Soldaten met haar Vrouwen in mijn huys / als namentlyk: Reyner Veldenhof, Jan Peters, Gijsbert Mattijfz. Tamboer, Hendrik de Wever, Barent uyt den Ham, Hoender Jan, Wighman Hendriks, Dikke Jan, Hendrik Koertfz, Jan Zuyker, Willem Egbertfz., Jan van Barel, met noch eenige anderen / zeggende: Mijn Heer, wat zullen wy doen met onze Vrouwen en Kinderen, wy bidden doch dat ghy die niet ten proye aan den Vyandt geeft, om gefchonden te worden; waarom moeten wy 't meer houden als alle de groote Steden hebben gedaan? Als wy gevangen worden, kunnen ons doch niet loffen, en zijn al quijt wat wy in de werelt hebben; doch haar zeggende / dat zy patientie hebben moesten, en vechten en hoopen op een goet accoort, of dat men liever den brandt in de Schans moeste steken; zo verzochten alle de zelve daar op / dat zy dan ten minsten hare Vrouwen en Kinderen met eenige pakjes mochten brengen aan de naaste Boeren huizen, zullende dadelijk weder binnen komen; en alzo alle de zelve meest lange jaren onder de Compagnie gedient hadden / niet twijffelde of zy zouden mitsdien wederom komen / zo heb ik zulks toegestaan; maar bleven alle wech / en quam niet een wederom binnen.

Des nachts met de oberigen in de Faucebre gaande / belaste de dat de ander Compagnie daar mede zouden komen; doch daar quam niemant / maar yder een Post genomen hebbende na zijn zin / als die van Capiteyn Vegelijn op de Baterye, maakten aldaar een groot geraas tegen den Sarjant Lesle, begerende dat zy hem volgen zouden; niemant wilde van de Baterye, maar begerden die Post te houden / ook niet gedogen / dat den Kanonnier daar op mochte komen / willende hem den hals byeten / zo hy de lont in de handt nam / op welk getier ik de Wal oploopende / hebbende 2 Pistolen in de handt / zepde de Sarjant Lesle: Mijn Heer, ik kan 't volk hier niet van daan krijgen, zy willen deze Post houden; en daar op in 't midden van haar zijnde gegaan / en gebraght hebbende / wie hem verstoute meester van de Baterye te maken, en by aldien zy niet wech wilden / dat ik 'er een onder de voet wilde schieten; riepen zy allen / wy willen onzen Capiteyn spreken, die de Sarjant moest gaan halen / de welke by haar komende / en een lange Harangue aan haar doende / zijnze eyndelelijk met hem na beneden in de Faucebre gegaan.

De Majoor uptgezonden hebbende om 't volk van Bourmania te halen / rappoorteerden / dat niemant van zijn Post wilde komen.

De Luytenant Blauw beneden komende in de Faucebre, zepde tegens mijn / dat het beter was geweest / dat men haar van eerst of aan / daar onder had gestelt / dat zy nu van haar Post niet wilden veranderen / waar op de Luytenant (weder wechgezonden zijnde / omze te halen) wel met eenigh Volk na beneden is gekomen / maar bleef echter de rest op de Wester-Baterye staan / * daar niet van daan willende / noch ook gedogen dat den Kanonnier Christiaan daar op mochte komen / diegende hem te dooschieten / zulks dat ik zelfs derwaarts gaande met den Majoor, den boosfz. Kanonnier beneden de

* 's Avondts te vooren hadden deze meest al de Kogels uyt haar Musketten doen loopen, waar uyt te bemerken staar, wat schade zy aan den Vyandt wilden doen.

Baterye vondt staan / niet durvende de Tont in de handt nemen / ober de boozsz. dzeppementen / alle de gemelte Soldaten haar niet ontziende / My en de Majoor vrel duyle woorden na te roepen / zeggende / dat zyom mijnent wil haar hals niet wilden verliezen, en waarom zy meer vechten zouden als de anderen, zragende / of Ik wel wisie / dat mijn Volk 2 Officieren van de Bisschop hadden doodt geschooten / en daar ober gedzeppgh was / alle die zy in de Schans vonden den hals te zullen bzeken ; als mede dat 'er eenige van de Compagnie van Vegelij hadden questie gehad in de Ylerschans, met eenen Luytenant Root-hof, die gezworen hadde / alle die van de Compagnie doodt te schieten / ja hebben haar niet ontzien in de nacht dooz de graft te gaan / daar zy de ondiepten wisten / haar begebende na Omme en Dalfsen als Boeren onder Sauvegarde, zeggende met eenen / hoe het in de Schans gelegen was ; onder andere ooft den boozsz. Barent Nyhof, Joost Kelder, en Jan Delsman, de welke de Vrouwe van de Corporaal Jan Karels haar goedt hebben helpen begraven / bupten in het zant / en daar na mede wechloopeude naar Omme, dienst namen onder den Bisschop, komende des anderen daaghs 't boozsz. goet uyt halen / en als buyt wech nemen.

Den nacht van den 13 tot den 14 Junii, 30 passcerende / zoude den Majoor des moogens de Buytewacht van 9 Man, met een Corporaal in halen / doch quam rappozteeren / dat 'er van de selve / 4 of 5 des nachts dooz gegaan waren / en midterwijl is de geheele Compagnie van Bourmania, met de Vendrigh en beele van My, en van Capiteyn Vegelij ter Poozten uptgegaan / komende de Luytenant Blauw zeggende / daar de Majoor noch by stondt / Mijn Vendrigh is met al 't Volk wech, ik bevinde niet meer als 4 Man van de Compagnie by my, en hebbende als doen 't Volk doen tellen / 't welk noch in de Schans gebleven was / zyn bebonden maar 9 van My, 4 van Bourmania, en 16 of 18 van Vegelij, die by den anderen zijnde geroepen / heeft men haar gebeden / dat zy doch als doen by een wilden blijven / dat men zoude zien een goet accoozt te maken / zeggende de Majoor, dat hy haar een ton Bier geven wilde / zy zouden met hem gaan / die hy verdeelde in pder Cortegarde, zende de pder 2 emmers met Bier / daar zy op de Wal waren / meenende 30 den Vyandt als doen noch te verwachten.

Wepnigh daat na met Capiteyn Vegelij op de Wal gaande / zagen wy de Mulder van de Reest in 't Veen gaan / die wy riepen / en by ons komende zepde / dat hy meende / dat wy al mede wech waren / met dat Volk dat 's moogens gegaan was ; hy binnen gekomen / en de Bruggen neergelaten zijnde / gaf ik hem een Ducaton, dat hy eens na Omme zoude gaan zien / hoe 't daar gelegen was / 't welk hy dede / nemende 2 of 3 Boeren met hem : kozt daer na weder komende / zepde / niet verder had durben gaan / als by Keesmans-huys, alwaar op een berghsche had gezien / dat 'er veel Troupen uyt de straat van Omme quamen.

Ondertusschen waren de boozsz. oberige Soldaten wederom alle op de loop gekomen / in mijn Hups gevallen / de Kelder opslaande / 't Bier en Wijn daar uyt tappende / en veel goets daer uyt haleude / als mede 't Vaendel van Capiteyn

teyn Vegelij, dat de booznoemden Capiteyn haar weder ontnam / loopende zo van 'ten Baraque tot de anderen / die opslaande / en nemende alle het goedt daar uyt / roepende : Gaan wy, Gaan wy, zettende haar boozts by een trop aan de Binnencortegarde, waat eenige riepen / dat ik en de Sarjant Ayker van Vegelij hoorzen : Wy willen ons liever onder den anderen doot schieten, als tegen de Vyandt vechten ; boozts zeyde Gillis Noot : Wy hebben nu ook wat te zeggen, zeght de Capiteyn zo hy voort wil, dat hy komt, anders gaan wy wech, haelende zo 't Vaendel booz de tweede maal/gaande daar mede ter Boozten uyt/ bzigende ook de Luytenant Blauw, of ik en den Capiteyn Vegelij mede wilden gaan / dat al 't Volk wech was ; ik zond een Soldaat (daar noch staande) ban den booznoemden Capiteyn, en liet haar zeggen / darze doen noch eens wilden binnen komen ; doch lieten wederom weten / dat 'er niemant binnen komen wilde, maar ons buyten wilden te woordt staan. Ondertusschen de Mulder met de 2 Boeren op de Wal gaande / riepen / Commandeur komt hier, en ziet daar 5 Batalions ; en gaande daar op wederom de Wal af/en met Capiteyn Vegelij na buyten / zeyde ik : Mannen komt doch wederom binnen, gy kunt de Vyandt niet ontkomen, hy is dicht onder de Schanse, wy zullen zien te accordeeren ; en tot by de Hoven (die buyten de Schans zijn) haar volgende / om haar in te halen / en eenige ook aan 't staan krijgende / quam de restectende Trop ; die by de Poort was gebleven / met geweld naar ons toe / niet tegensaande Capiteyn Vegelij met zijn bloote Vegen tusschen haar was / meenende die op te houden / maar te vergeefs / roepende : Mijn Heer, ziet ik doe mijn best, en kanze niet sluten ; was ik genoodtzaak te zeggen : Ik zie wel dat gy met Schelmen te doen hebt, gaande zo wederom na de Schans, daar de Majoor en de Commijs vondt / zeyden de selve : Wat zullen wy nu hier maken ? Wy zullen op groot rantsoen gestelt worden, en wy konnen doch hier geen dienst meer doen.

Ondertusschen naderde den Vyandt dicht onder de Schans, zulks dat wy ter nauwer noodt konden ontkomen / hebbende de Mulder my verberght / meende des anderen daagh dooz te komen / maar de Partyen liepen zo sterkt / dat ik my eenige dagen by de Boeren in 't Veen most onthouden / zonder wech te konnen geraken. Spandelyk my meenende te salveeren dooz Stappers en Rooveen, ontmoeten ik 8 Ruyters, die my naakt upttrokken / en alles afnamen wat ik had / en zo booz Hasselt komende / ben daar binnen gebzacht / en gebankelijst aangehouden tot nu toe ; en dit is de reden geweest / waarom ik dit alles niet eer heb konnen aan den dagh bzingen / en mijn goede naam en faam, die in mijn absentie / dooz eenige quaatwilligen / tot mijn grooten onschult / is gezocht te lacheteeren, niet niet de waarhept heb konnen verbedigen.

Alle die geenen die in de Schans zijn geweest / zullen moeten getuygen hoe grooten pber ik omrent de plaats heb aangewendt / meenende die ten uptersten te defendeeren / zo ik zulke Schelmen niet binnen had gehad / die zo schandelyk en onwederhoudelyk hebben gemuyticeert / en die zo vol bzers en schyzik waren / dat zy / zonder Vyandt te zien / wech liepen.

Groote van het Garniſoen voor de Muytenatie.

Het Garniſoen eenige dagen te vooren in de Wapenen hebbende doen komen / hadde des avondts te vooren beſtaf / dat men alle de bequaamſte Mannen Musketten zoude geven / en zijn alſ doen bevonden / in rpen en gele-
deren.

Mijn Compagnie -----	54	Muskettiers, en 19 Pieken.
Bourmania -----	42	Muskettiers, en 20 Pieken.
Vegeſijn. -----	50	Muskettiers, en 16 Pieken.
In alles, 201 Man.	Komt te zamen 146	Muskettiers, en 55 Pieken.

Verklare dit alles alzo waarachtigh gepaſſeert te zijn / en ten oorkonde van dien dit met mijn handtekening bebeſigt. Actum den 26 Julii, 1672.

R. van ARKEL.

Dezen Commandeur heeft daar na / op den 28 Julii, 1672. tot Muyden, door 12 30 Onder-Officers alſ Soldaten van 't Garniſoen upt de voorsz. Schans, in tegenwoordigheyt van den Advocaat Jacob de Mey, en Alex. Rind, een Atteſtatie doen beleggen / dat dit bovenſtaande Verhaal waarachtigh is, en dat dien Commandeur zich, alſ een Eerlijk Man gequeten hebbende, de laafte was die de Schans (door Muytinate, daar toe gedwongen) verlaten heeft. Zijnde alle andere Verklaringen, deze Contrarierende, vals, en onwaerachtigh.

De Munſterſe quamen wel haast deze Schans in nemen en bezetten / alzo dien Bijtschaap, hier by veel tot bebyiding van zijn Landt / aan gelegen was.

Alſus mach men zeggen / dat de geheele Provincie Over-Yſſel in des Vyandts handen is overgelevert / zonder / en al eer / dat by na eenige van des zelfs Sterkſte Steden, Schansen en Forten, de Vyanden vooz hare Wallen en Poozten hadden gezien of vernomen / uptgenomen Deventer, dat van de Munſterſe Bomben, hoewel noch met wepnigh ſchaden / verſchikt is gewor-
den / en voorsz door ſlaauwheyt / ongewoonte van den Oorlogh / en wat'er meer mach ondergelopen zijn / ſchandigh en ſchelmachtigh is overge-
levert / daar toe de onordze niet wepnigh geholpen heeft / beroorzaakt / door de quade ober een koming van de Commandant, en Magiſtraat, die by na elken een veel te zeggen hebben gehad; een zaak / die meermaals qualijkt is afge-
loopen / alſ noch kortz gebleken is aan de Stadt Zwoll, door 't inſvertoutwen tuffchen de Hoofden der Militie, en der zelve Magiſtraat: De Stadt Deventer is dan het eerſte voozbeelt en oorzaak geweest / dat de reſt van die Provintie hare ſchandelijke Capitulatie hebben naargevolght: Maar / na dat deze beſchij-
ving van Deventers Beleggh en overgeben al gedrukt was / is ons ter handen ge-
ſtelt / de nevensgaande Liſt, upt die Stadt hier overgezonden / en't zal noo-
digh zijn / ter eeuwiger gedachtenis van de Heeren Burgermeesters en Gezwooren Gemeents-Luyden, der Stadt Deventer, de zelve hier te laten volgen.

LYSTE

L Y S T E

Van de Magiftraat, en Gefwooren Gemeente van *Deventer*, ten tijde van 't Beleg, en overgeven der Stadt, aan de Chur, en F.F. van Coln, en Munster, 1672.

Deze hebben geftemt tot het overgeven. Deze hebben gewilt de Stadt te defenderen.

Burgermeesteren.

H Endrik Nylandt. *
Jan van Duyren,
Bernard d'Lespiere.
Wilhelm Nylandt.
Andries Nylandt.
Hendrik Dapper.
Herbert Arents.
Frans Kuyper.
Evert Brouwer.
Hendrik Jaspers.

H Endrik Marienborgh.
Arnold van Boekholt.
Jan van Suchtelen.
Cornelis Vos.

Absenten.

Jan van Schriek. } *Deze waren mede van*
Goozen Hoogers. } *de Nylandtse Falcken.*

Gefwooren Gemeens-Luyden.

Polstraat.

Cornelis Hagedoorn.
Gerit Jordens.
Hendrik Hagedoorn, Majoor der Stadt.

Wilhelm Marienborgh.
Arent van Suchtelen.

Waterstraat.

Willem Ticheler.
Gillis Nylandt.
Albert Wentholt, Commijs van 't Magazijn.

Gerhard Marienborgh.

Norenbergerstraat.

Lubbert ten Nuyl.

Roelof Steenbergh.
Joannis Marienborgh.
Barent Rijken.
Hendrik ter Borgh.
Jan Jordens.
Hendrik Jordens.
Peter Willemsz. van Sittert.

* Deze had (volgens 't zeggen van den Collonel *Ripperda*) de Brief van den 10 Junii, met zijn Schoonzoon, *Jan Storkel*, Secretaris, in de Kelder geconcipteert, om de Stadt op te geven.

Engestraat.

Jan de Wilde.
Berent Bruyns.

Rutger van Loenen.
Gerrit van Suchtelen.
Gerrit Poth.

Biffchopsstraat.

Gerrit Schuerman.
Roelof Jacobfz.
Jan Carel.
Dirk Kuyper.

Gijsbert Poth.

Overstraat.

Willem Kuyper.
Barent Hagedoorn.
Hendrik Nylandt, Schoute.

Jorrien de Quade.
Symon Tefchemaker.

Berghstraat.

Jacob ten Nuyl.
Jasper Dapper.

Arent Rouse.
Jacob Jacobfz.
Wolter Poth.
Jan ter Vrucht.
Jasper van Markel.

Affenstraat.

Gerrit Nylandt.
Jacob Vriefenwijk.
Gerrit B. Warmelo.
Ewok van Dremen.

Absenten.
Gerhard ter Borgh.
Herman Jordens.

De geheele Provincie van Over-Yffel aldus overgegeven / wierd by de Overwinnaars aldus verdeelt.

De Stadt Deventer behiel den Keurvorst van Keulen , en wierd van zijn Soldaten bezet.

De Stadt Zwoll bleef onder haar verdeelt / en quam daar binnen / Franse , Keulse , en Munsterse Militie.

De Stadt Kampen , hoe wel onder Over-Yffel behoorende / maar aan dees zijde van den Yffel-Stroom , en op den Geldersfen bodem gelegen / wiert geheel aan de Franfen overgelevert / en met hun Krijghs-Volk bezet.

Alle de rest van deze Provincie , behielt den Bijschaap van Munster.

Wp komen wederom in de Provintie van 't Hartoghdom Gelderlandt , die boorgeben / dat zy noyt geene Steden , of Schansen , die van eenige de minste consideratien van sterkte waren / doo; Generale Capitulatie , (als die van Over-Yffel gedaan hebben /) hadden overgelevert / maar altijd / doo; de Vyanden , tot het overgeven ('t zy dan met louter geweld / of onmogelijkheid van de groote macht des Vyandts te kunnen wederstaan / immers altijd / in tegen-

tegenwoordigheyt / en aankomst der Vyandlijke Krijghs-benden vooz hare Wallen en Poorten) gedwongen zijn gewecst; daar toe vpbjengende de exempelen van Aarnhem, Hattem, Knodsenburgh, en Nimwegen, (dat noch volgen zal) als ook die / van het van alles onboozzicne Harderwijk, en Elburgh, welkers 2 laatste overgeven / aldus is toegegaan.

Verhaal van 't overgaan der Steden, *Elburgh*, en *Harderwijk*.

De Stadt Elburgh is gelegen in de Provincie Gelderlandt, op de Veluwe, qualijk een Distoofscheut verre van de Zuyder-Zee, zy is kleyn / en ook niet sterck / doch kan met een hooge bloedt / hare omleggende Landen doen onderbloeyen: vooz deze Stadt quamen den 20 Junii 1672 eenige Munsterse Troupen, onder commando van den Oversten Hauteyn, een Inboorling, upt het Sticht Uytrecht, en Bandiet upt Vrieslant, doch nu in dienst van de Bisschop van Munster. Die van Elburgh alzulke gasten ongewoon / verschrikten vooz dit bezoek / dewijl datze van alle noodzakelijsheden / dienende tot der zelver behoorlijk onthaal / gantsch waren onboozzien. Evenwel lieten zy deze gasten binnen komen / doch op tairclijke goede conditien.

De Stadt Harderwijk, groter en stercker / als Elburgh, ontrent 2 mijlen daar van daan / gelegen op den zelven Bodem / op een hooge / drooge en vaste gront / en zo dicht aan de Zuyder-Zee, dat het zelve water / met een ordinaris bloedt / tegen die Stadts Muuren aanslaat: aan de Lant-zijde heeft de Stadt oude hooge Muuren, en buyten de zelbe goede sterke aarde Wallen; aan de beyde zijden / ten Oosten en ten Westen, by de Zee-kant zijn 2 oude steenen / doch nieest bevallen Blokhuyzen; 2 Bruggen sicken van de Stadt upt 't Zee-waart in / tuffen dewelke / (nu eenige Aaren geleden) een Haven is gemaakt / maar is geheel ondiep van modder en slijk / (hoewel de vlakke Zee-strandt, aldaar / gelijk die gantsche Kust langss / zeer hart en zandig is) ingespoelt / zo dat'er nauwlijks een Boot / met gemeen water / vooz aan / kan blotten.

By sommige van de Magistraten dezer Stadt was al een concept van een Brief ontwoopen / om dooz dezelve / van den Koning van Vrankrijk Sauvengardes of goede Capitulatie te verzoeken; 't welk de Burgers ter ooren gekomen / een groote murmuratie veroorzaakte / want zy zeiden / de Stadt te willen defendeeren / dat met haar 300 Man niet mogelijk was; zo dat evenwel dien Brief niet boozt gung: Maar dooz 't overgeven van Elburgh verstantde die moedigheyt niet weynigh / en dede veele / ober Zee, naar Noordt-Hollandt de vlucht nemen.

Den hier voozgenoemden Oversten Hauteyn, zont al boozt een Brief upt Elburgh binnen Harderwijk, by de welke hy de Magistraten aanbodt zo rebelijken accoozt / als zy zelfs schier zouden begeeren; hier ober veraadtslaagt zijnde / wierden eenige Heeren, met volle macht / en Instructie derwaarts gezonden / die al boozt met de Articulen der Capitulatie, wederom quamen / waar op den 22 Junii 1672. den voozsz. Oversten met ontrent / tuffen de 60 of 70 Man, zo te Voet als te Paerd, binnen Harderwijk zijn gekomen / upt de welke

hy / 12 Man, by provisie / tot Sauvegardes aldaar zoude laten / volgens het Accoord, doch 't zelve was / gelijk hy beloofd had / niet van de Vorst en van Keulen of Munst. r onderteykenheit / daar ober ontfont eenigh misnoegen / en vielen woorden / te meer / dooz dien den Oversten sustineerde / dat hy niet genoegh gerespecteert wierd / reedt ober zulks / al moerende / met alle de zijne / ter Poorten upt.

En van de 2 Burgermeesters, die hem uytleyden / waarschouden de Burgers, die aan de Poort de wacht hadden / dat zy moesten oppassen / also men vreesde / dat het niet wel mochte afsloopen / maar zy Burgermeesters hadden die fout / dat zy dezen Oversten geheel upt de Poort, tot buyten de uystersten Hameye. brachten / alwaar gekomen zijnde / wierd 'er een Roer, of Pistool van de Munsterse gelost / waar dooz een van de Burgermeesters, die daar dicht booz stont / verschykte / en ter neder viel / rollende voozt / tot beneden / in de Stads Gracht : d'Andere Burgermeester, mogende zeggen / dat dit schieten onfatsoenlijk was, wierd terstondt by zijn Draaghbandt gegrepen / en die van 't lijf gerukt : De Burgers in de Poort dit ziende / en niet wetende / wat 'er gaande was / haalden voozt de Brugh op; en die op de Wallen stonden / schooten terstondt met Musketten, ja ook niet Kanon (dat zelf van een Burgermeester wierd aangesteken) daar onder / als of 't Looden hagelde ; hier ober stoben de Munsterfen een stuk weeghs van de Stadt af / daar zy eenige hoopen van Heyde / en kleyn Bzandthout bonden / en die / tot wzaak / in bzandt staken / dat eenige schrik / dooz de hooge opbliegende vlam / in de Stadt, verwekte / de 2 Burgermeesters raakten ebenwel behouden in de Stadt : De Munsterse verbzanden noch een Molenaars Hupsjen / en meenden de Molen mede aan te steken / doch die wilde niet aangaan.

En half uur daar na / komen 2 Trompetters voozt de Poort / verzoeken om binnen gelaten te zijn : Men kon de Burgers qualijk doen ophouden / om op deze Trompetters te schieten / de welke binnen gekomen / presenteerden nochmaals / upt de naam van hun Oversten, dat het Accoord mocht aangaan / hy wilde 2 Ostagiers binnen zenden / die daar zo lange zouden blijven / tot dat het Accoord geratificeert / en geteykent van den Bisschop van Munster aan haar zou behandicht worden / dat maar weynigh dagen zou aanloopen : Dit wierd aangenomen / en quamen 2 van de Munsterse Officieren binnen / die ook kortz daar na / van het Tractaat, behoorlijk geteekent / en gezegelt / met de Sauvegardes, geblight wierden.

Doch deze Munsterse Heerschappye duurde niet lang / want na verloop van weynigh tijds / quam den Hartogh van Luxenburgh van wegen den Koning van Vrankrijk, met een goet deel Frans Krijghs-Volk binnen Harderwijk, dreef de Munsterse daar upt / en selde daar een Frans Overste, tot Commandeur.

Dus lang zijn wy/eers in Over-Yffel, en daar na in Gelderlant opgehouden / dooz dien d'een Stadt den anderen/dagelijks/niet haar aan de Vyanden ober te geven / gebolgt is / ja zomtijds wel 2 / als Kampen en Zwell, op enen dag / te gelijk ; latende ondertusschen Zijn Hoogheyt, den Heer Prins van Oranjen, met het reskeerende Leger van den Staat, voozt de Stadt Utrecht, daar hy den

15 Junii (als op pag. 196 te zien is.) Des avondts hoorgekomen was / bindende de Poozten toegeslooten.

Zeit onderwacht aankomen / veroozaaite geen klepne onstelens / zo wel van binnen / als van buyten / en maakte aldaar een bange nacht / want de meesten hoop wilden Zijn Hoogheyt, noch niemant van het Leger, in laten komen / 't welck ebenwel des anderen daaghs is aangenomen / en geschiet : Doeh hoedanigh dit is toegegaan / kan gezien worden / upt een hier nabolgende Extract, getrokken upt de Deductie by de Ed: Mog: Heeren Staten des Landts van Utrecht, (volgens 't exempel van die van Kampen, Deventer, Zwoll, &c. hier booren verhaalt) in openbaren dyck uptgegeven: in welke Deductie zy in 't eerst / dapper roemen van hare goetwilligheyt in 't consenteren van subsidien, en het prompt furneeren van der zelver Penningen / tot betalinge van alles dat tot den welstandt des gemeenen Landts, zo wel te Water als te Lande / van nooden was: Ja dat zy de Soldaten ten last van haar repartitie staande / wel zomtijds / by avancee / of te vooren hadden betaalt / hoewel het de Ingezerenen van hare Provincie, in deze slechte tijden / zeer bezwaarlijk gevallen was: Dat zy eenigen tijt herwaerts gestadigh hebben verzocht en aangemaant / dat 'er by den Staat recreuteeringe, en noch meerder Militie mocht werden aangenomen / dat ook de Rivieren den Rijn, en Yssel, mochten verbiept / en bequaam gemaakt worden / om meerder water te kunnen houden / tot hare Provincie, en des gemeenen Landt defensie / als ook / dat men de Steden, en Forten, aan de genoemde Rivieren gelegen / met noodzakelijke Amonitie van Oorlogh en Soldaten, behoorde te voorzien / en alle verballen Sterkten te herstellen / en Magazijnen in de selve op te rechten &c. hier toe noemen / en vertoonen zy versehenden Coppn van Bieben / aan de Raadt van Staten, &c. En epndelijck dreygende by onstelens van dit alles / het werk zelfs by der handt te nemen: Gelyk zy ook eenige honderden van hare Huysluyden met Schoppen en Spaden voorzien / op ontfangen ordze / tot het maken van het Retrenchement, aan den Yssel, hadden afgezonden: Als mede een groot aantal van hare Burgers, en den achtsten Man upt de Landzaten, te booren al op Wapenen gestelt / mitsgaders al hare Waertgelders die geleght wierden in de Steden Nimwegen, Doesburgh, Zutfen, en Schenkechans, en andere: Boven dien hadden zy de voorsz. Steden, wel met 48000 ponden Boskruyt en 10000 pondt Lonten voorzien; hebbende ook noch op het laatste / dooz hare Missiven van den 28 May, en 3 Junii, 1672. (Oude Stijl) als mede dooz instancien van hare Gecommitteerde, ter Generaliteyt doen aanhouden / dat hare Hoog: Mog: en den Raadt van Staten, in die bezommerlijke constitutie van tijdt / tot Utrecht of Aarnhem haar residentie wilden nemen / om nader by der handt te zijn / en op alles behoorzijke en spoedige ordze te kunnen stellen. Hoe het vozder met de Stadt Utrecht is afge- loopen / kan men zien upt het volgende

E X T R A C T,

Uyt de Deductie, van de Staten van den Lande van *Utrecht*.

Behelzende een Waerachtigh Verhaal, van 't geen gepasseert is, omtrent den Intocht van de Franse macht in de Provincie, en Stadt van Utrecht.

Wanner op den 2 Junii, 1672 (Oude Stijl) des Sonnendaghs de Franse Armé den Rijn by het Tolhuys gepasseert zijnde / de bovenplaatzen aan den Rijn en Yssel daar dooz benautot / en het Leger van den Staat genootzaakt wierde af te zakken / en zich herwaarts te begeeven / hebben haer Ed: Mog: de Staten van Utrecht ten dienste van de Armé op den 7^{en} Junii, 1672. wezende Dingsdagh, op 't verzoek van de Heer Veldt-Marschalk Wirtz aansiondts / en in alier pl / dooz den Commis Martini naar 't Leger, uyt der Staten Magazijn doen brengen 1000 Spaden / 500 Schoppen / mitgaders 200 Houwelen. Gelijk mede op de eerste kennisse die haer Ed: Mog: van het gebrek van Vivres was toegekomen / tot subsistentie van de Militie, 30 veel Broodts hebben doen bakken / en 30 veel Kaes verschaffen / als de Bakkers en Kaeskopers der Stadt Utrecht ten spoedighsten konden opleveren. Maar het Leger haastiger afkomende / als wel gedacht wierde / en op Woensdagh den 7^{en} Junii, 1672. met boven de Stadt Utrecht, gelijk haer Ed: Mog: gaerne hadden gezien / maar bezonden de zelve zich versteerende / de Burgerye dooz het boozbarigh vluchten van eenige boozname Persoonen en hare Goederen ontroert zijnde / appehendende het onberwacht overgaan van 30 considerabele Forten en Steden, het afkomen van des Konings victorieuse Armé; alomme gespargeert wordende / dat 'er Verraadt in 't Landt was, de zwakheyt van de Stadt haer zelfs bekent zijnde / en de verscheydenheyt van Religie, ook diversieyt van gedachten causeerende / hadden die behemmeringe opgevat / dat een qualijk boozziene Armé in een Stadt, die by zich zelfs niet te defendeeren was / een ongemakkelijke en zeer schadelijke inlegeringe zoude komen te doen.

Haer Ed: Mog: ten zelven dage des naarmiddaghs verstaande / dat Zijn Hoogheyt omtrent een half uur buyten de Stadt, in 't Leger by de Rodebrugge zijn logement hadde genomen / hebben aansiondts uyt het midden van haer Vergaderinge 6 Heeren gecommiteert / om noch dien zelven avondt Zijn Hoogheyt te gaan begroeten / en te representeeren de ongelegenheyt / waar in haer Ed: Mog: en de Magistraat der Stadt Utrecht, vermits de ontroerde en ontsijde Gemoeederen van de Burgers en Inwoonderen der selver Stadt, zich bevonden.

Mitgaders om met de Heeren Gevolmachtighden te Velde, en Zijn Hoogheyt te overleggen / wat in die conjuncture van tijden en zaken / tot geruststellinge van de Gemeente, en tot securiteyt van de Provincie te doen sroude.

Gemelte Heeren Gecommitteerdens hebben gerapporteert / dat Zijn Hoogheyt den Heere Prince van Oranjen, de Troupes van den Staat hadde gecam-

peert

peert bevenden de Stadt Utrecht, langs de Vecht, aan den Daalschen Dijk, en dat op den volgenden morgenstondt by Zijn Hoogheyt en de Heeren Gedeputeerdens te Velde zoude worden gedelibereert wat diensgaangaande/ en voorders met de Armé stonde te ondernemen.

Ten zelven dage is al wederom tot voorzorge en subsistentie van 's Landts Militie, nu aan / en beneden de Stadt leggende/ geresolveert / zo veel Broodts en kaaas aan haar toe te zenden als eenighzins te bekomen was / en dat tot dien epinde alle het Broodt, 't welk ten huysse van de Bakkers wierde behouden / en 't gene ober dagh en nacht konde werden gebakken / als mede alle het Bier dat in de kielders van de Brouwers geboot lagh / mitsgaders een groote quantiteyt van Kaas, tot alle Kramers op te zoeken / derwaarts zoude werden afgezonden / alles tot merkelijke duysenden monteerende.

Des anderen daaghs / wezende Donderdaghs den 17 Junii, is goetgebonden / door gemelte Gecommitteerdens Zijn Hoogheyt voor te dragen / dat haar Ed: Mog: vertrouwden het zekerste / en ook het eenighste middel te wezen / omme de ontroerde Gemoederen der Gemeente tot rust en stilte te brengen / indien Zijn Hoogheyt hem in Persoon binnen de Stadt beliefsde te vertoonen.

Daar aan by zijn Hoogheyt zodanigh is gedefereert / dat hy geresolveert heeft noch dien zelven dagh zich binnen de Stadt te begeven.

Alwaar Hy bergezelschap van de Heeren Gecommitteerdens te Velde, nevens de voornaamste Hooge Officieren, en verdere Suite, met zo groote acclamatie en toerjuchende genegenheyt van de Burgerye ontfangen / en zijne komste en yntentie van die operatie en succes is geweest / dat men bemerkte / dat de Gemoederen van de Gemeente tot ruste en stilte zich schikten / en is daar op aanstonds nader by haar Ed: Mog: op defensie en bescherminge van de Stadt serieuselijck en yberigh gedelibereert geworzen.

Zijn Hoogheyt omtrent 5 uren des naarmiddaghs ter Vergaderinge van haar Ed: Mog: gekomen zijnde / heeft geremonstreert / dat met een ongersolveerde en onbestandige Burgerye, een Stadt tegen een machtige Vyandt niet wel konde werden gedefendeert.

En daar op positieve antwoorde omtrent de willigheyt en bestendigheyt van de Burgerye afgevoerdert zijnde / is by de zamentlijke Leden van Staten, naar dat Colonel en Burger Hopluyden in een van haar Ed: Mog: Vertrekamer door Zijn Hoogheyt daar ober gehoozt / en de Heeren van de Vroedtschap inmiddels ook vergadert waren geweest / alle eenparighlijck geresolveert zo veel Militie, als by Zijn Hoogheyt en de Heeren Gedeputeerden te Velde noodigh zoude werden geoordeelt / in de Stadt te ontfangen / het uytterste daar mede te wagen / en onder Godes genadigen zegen / Goedt en Bloedt tot het laatste toe ter defensie van de Stadt op te zetten.

Hoedanigh dit alles is verhandelt, leeft men in 't volgende

Extract uit de Resolutien van de Ed: Mog: Heeren Staten
's Landts van Utrecht.

Jovis, Oude Stijl, 6 Junii, 1672.

*Post prandium hora quinta
Namiddaghs ten 5 uren.*

Zijn Hoogheyt den Heere Prince van Oranje, als mede de Heeren Gedeputeerden, en Gevolmachtighde van Staten Generaal te Velde, hebben de ingewillight het verzoek by haar Ed: Mog: op heden gedaan, en in gevolge van dien ter Vergaderinge van haar Ed: Mog: gecompareert zijnde, is Zijn Hoogheyt te midwegen van de Tafel der Heeren Geeligheerde, in een roodt-fluweelen Armstoel geplaatst zijnde, naar voorgaande begroetinge en toewenschinge van Heyl en Zegen, verzocht, om met zijn presentie en daar toe applicabele redenen, de Burgerye der Stadt Utrecht te persuaadeeren, tot het recipieeren en innemen van eenige Regimenten Militie ter defensie van de zelve Stadt, ten welken opzichte, aan haar Ed: Mog: Vergaderkamer ontboden zijnde den Colonel, Hyllyden en Minder Officieren der Schutterye van gemelte Stadt, zija de zelve eerst door Zijn Hoogheyt, en naderhandt door de Heeren Burgermeesteren en Oude-Burgermeesteren der mærgenoemde Stadt, tot de voorz. receptie aangemoedight, en met de meestkrachtige motiven, zo veel mogelijk geinduceert, en hebben gedachte Heeren Burgermeesteren, daar op in aller yl de Vroetschap der zelve Stadt geconvocert, en naar een weynigh vertoevens ter Vergaderinge gereverteert zijnde, gerapporteert; dat de Heeren hare principalen eenpariglyk hadden bewilligh; en geresolveert, zo veel Militie, als by Zijn Hoogheyt en Gedeputeerde te Velde noodigh zoude werden geoordeelt, in de Stadt te ontfangen, waar op by de zamentlijke Leden, als mede Zijn Hoogheyt en Gedeputeerde van Staten Generaal te Velde met onderling concert is goetgevonden, geresolveert en aangenomen de Stadt Utrecht onder Godes genadigen Zegen ten uyttersten tegens den Vyant te defendeeren; Waar toe de Heere Beveering, mede Gedeputeerde te Velde, wegens de Provincie van Hollandt exhibeerde een Missive, waar by haar Ed: Groot-Mog: beloofden met alle bedenkelijke secoursen en noodwendigheyt de Stadt Utrecht te zullen adfiteeren, werdende vervolgens Zijn Hoogheyt verzocht des volgenden daaghs 's morgens de Militie in de Stadt te doen trekken, als wanneer de Heeren Burgermeesteren de Poorte voor haar zoude doen openen, 't welk by Zijn Hoogheyt zijnde geaccepteert, heeft de zelve als mede de Heeren Gedeputeerden en Gevolmachtighde van Staten Generaal te Velde, alvoorens voor de moeyte by haar ondernomen bedankt zijnde, ter Vergadering afscheyt genomen, om des anderen daaghs ten sine als vooren weder in de zelve te verschijnen.

Zijn Hoogheyt, naar dat de gemelte Resolutie tot defensie van de Stadt met 30 animeuse en eenparige overeenkominge van de 3 Leden van Staten was genomen / is des anderen daaghs / wezende Vrydagh den 17 Junii, des morgens wederom ter Vergaderinge van haar Ed: Mog: met de Heeren Ripperda Tho Beurse Gedeputeerde te Velde, verschenen.

En heeft naar gedane aanspraak aan de gezamentlijke Leden geliebt te byagen / of de zelve in particulierlijck de Heeren van de Stadt, noch waren
van

van die opinie en genegentheyt als des abondts te vooren was geresolveert / en daar op rondelijc verklaart zijnde / dat men niet alleen by de boozbehaa'de Resolutie persisteerde / maar krachtelijc in het zelve booznemen was versterkt / dooz de couragie en goede wille ten dien eynde in de Eurgers , en Inweonders der Stadt bespreut wordende / heeft Zijn Hoogheyt vervolgens geproponeert / dat men aanstondts behoorde te resolveeren de bemuurde Weerd en 4 Voorsteden der Stadt Utrecht af te branden ; En dat daar toe by de Regeeringe noch dien dagh de noodige ordres zouden moeten worden gestelt.

En daar op gemobceert zijnde / dat het zelve zoude wezen van een difficile en dangereuse executie , en veele zwarigheden was impliceerende , heeft Zijn Hoogheyt gelieue te zeggen / dat zich naar het Leger zoude begeven , om aldaar met de Heeren Gevolmachtighden te Velde , en de Generaals van de Militie , 't gene diensaangaande was voorgekomen , nader te overleggen , en dan noch dien voormiddagh of even naar de maaltijt ter Vergaderinge van haar Ed: Mog: te zulken revertceeren.

Gelijc ook de Heeren Gecommitteerdens van de Stadt mede aangenomen hebben / alle het gene boozsz. de Heeren hare Principalen te communicceeren / en diensaangaande nader gelast ter Vergaderinge van haar Ed: Mog: te zulken weder komen.

Daar geduurende de zelve deliberation / en alcer Zijn Hoogheyt te rugge was gekomen / zijn de Heeren Hop , van Sevender , en Slingelandt , haar Hoog: Mog: Gedeputeerdens , die Woensdagh den 7^{en} te vooren van Utrecht naar den Hage vertrokken waren / wederem alhier aangekomen / by haar hebbende de Resolutie / die op haar rapport by haar Hoog: Mog: tot het brengen van 's Lands Militie in de Provincie van Hollandt , was genomen / luydende als volgt :

Extract uyt de Resolutien van de Hoog: Mog: Heeren Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden.

Jovis den 7^{en} Junii , 1672.

IS gehoort het rapport van de Heeren Hop , van Sevender , en Slingelandt , haar Hoog: Mog: Gedeputeerden jongst geweest hebbende tot Utrecht , waar op gedelibeereert zijnde , is goetgevonden en verstaan , dat de Heeren hare Hoog: Mog: Gedeputeerden en Gevolmachtighden te Velde , en den Heere Prince van Oranje , als Capiteyn Generaal over de Legers van den Staat voor deze jegenwoordige expeditie , zal werden aangeschreven , dat de zelve het Leger van den Staat zullen brengen in de Provintie van Hollandt , en aldaar by een houden , en naar gene Garnisoenen verzenden , ten ware de absolute necessiteyt anders quame te vereyssen , en dat de gemelte Heeren Hop , van Sevender , en Slingelandt , ten spoedigsten naar het voorsz. Leger staan te revertceeren.

Haar Ed: Mog: des Vrydaaghs voorsz. en also ten zelven dage / op den namiddaghs kennisse van de gemelte Resolutie bekoniende / hebben hare Gecommitteerdens aan Zijn Hoogheyz, en gemelte drie haar Hoog: Mog: Gedeputeerdens aanstonds afgezonden / om te verzoeken / dat vermits de Burgerye nu volkomenlijck tot tegenweer was gemoedigh / de voorverhaalde Resolutie buyten executie mochte werden gehouden.

En also Zijn Hoogheyt ondertusschen aan den Secretaris van haar Ed: Mog: hadde verklaart geresolveert te zijn / de Stadt en Provincie van Utrecht met zijn aanwezende Leger te willen byblijven / in geballe de voozberhaalde hare Hoog: Mog: Gecommitteerdens tot het geven van zodanige elucidatie / interpretatie ofte surcheantie in regard van de voorsz. haar Hoog: Mog: Resolutie / konden werden gedisponeert / maar andersghouden te zijn de zelve te achtervolgen.

Had den haar Ed: Mog: Gedeputeerden goetgebonden aan de gemelte Gecommitteerdens van haar Hoog: Mog: upt vyeze de zelve mechten vertrekken / eerst hare commissie af te leggen.

De zelve haar Hoog: Mog: Gecommitteerdens vervolgens dan instantelijck wezende verzocht / en haar voozgesteld zijnde dat de Resolutie op haar rapport was genomen / als upt den Teneur van dien was blijckende / en zonder twijfel op een praesuppoost en informatie dat de Burgerye alhier onrustigh en tumultuerende was bevonden, en weygerigh eenige Militie in te nemen.

Dat het zelve nu was verandert / en met alleen de Burgerye in ruste gebracht; maar dooz Zijn Hoogheys presentie ge-encourageert en t'eenemaal gemoedigh / en dat men geresolveert was het uptterste Goedt en Bloedt tot dienst van den Staat en defensie van de Stadt en Provincie te wagen.

En dat men daarom zodanige Bondtgenooten, die zich altydt getrouwelijck tot dienst van 't Gemeene Best hadden ge-ebertueert / zo plotzelijck niet behoode te verlaten.

Echter haar Ed: Mog: Gecommitteerdens geen ander antwoort hebben konnen bekomen / als dat het afrekken van 's Landts Militie haar Hoog: Mog: positive last was, dat zy haar in geen en deelen konden inlaten, om yetwes daar omtrent te veranderen, ofte eenigh temperament toe te staan, zeggende / dat zy niet te min de zware constitutie van de Provincie wel confidereerden en beklagden.

En is de zelve als doen te gemoet geboert / dat haar Ed: Mog: wel konden bespreken de intentie te wezen om 's Landts Militie op den bodem van Hollandt te brengen, en door inundatie en invloeyinge van wareren zich te versterken: Blijvende dooz dat middel Hollandt geconserveert / en de Provincie van Utrecht t'eenemaal afgesneden.

Daar naer haar Ed: Mog: Gecommitteerdens naar vertwisteling van beschepte redenen op het voozberhaalde subject met Zijn Hoogheyt gehouden / van de zelve mitsgaders van de aanwezende Heeren Gedeputeerden te Velde afscheyt nemende / naar toewenschinge van alle Hept en Zegen over 's Landts Wapenen; hebben verklaart / dat haar Ed: Mog: zouden genoodtzaak wezen

zoda-

zodanige middelen by de handt te nemen, als zy onder Godes genadigen Zegen zouden oordeelen de naaste en zekerste te wezen, om zo veel mogelijk de totale ruine van de Provincie, en Stadt van Utrecht te kunnen voorkomen.

En dat zy verhoopten dat gene van de andere Provincien zodanigh van de Bondtgenooten zouden worden verlaten, als aan haar Provincie door de bovengemelte haar Hoog. Mog. Resolutie tegenwoordigh wierde gepleeght.

Angebolge van de voorsz. Resolutie van den 17 Junii, is den 17 wezende Saterdaaghs, des nachts voor / of om trent Zonnen-opgang de gantsche Armé voorsz van de Stadt van Utrecht afgetrokken / naar dat de Artillerie en Amunitie, de welke by 't Leger voorsz handen was / al op den 17 Junii, uyt de Provincie en van de Stadt van Utrecht waren weghgezonden.

Daar en boden noch mede nemende een merkelyke quantiteyt Buskruyt, welke haar Ed. Mog. op de Kruytmolen byten de Stadt Utrecht gekoft en betaalt hadden; Blijvende de zelve also t'eenemaal geabandonneert.

Haar Ed. Mog. hebben op haar instantelyk verzoek / vermits de voorsz. Armé voorsz van de Stadt van Utrecht, zo veel niet konnen obtineren / dat de 4 Regimenten t'haer reproductie staande / en op haar territoir aan en beneden de Stadt van Utrecht leggende / binnen de zelve gezonden en haar tot defensie gelaten mochten worden.

Maar dat nu het geheele Leger van de Stadt van Utrecht was afgetrokken / en de Provincie quam te verlaten / haar Ed. Mog. als doen begadert wezende / zijn daar op by den anderen gekomen / en de Vroedschap der Stadt aldaar en Corps mede verzoekt en verscheenen zijnde / is gedelibereert / wat in die tegenwoordige bekommerlyke en perplex constitutie van tijdt en zaken / tot dienst van 't Gemeene-Beste der Provincie en Stadt van Utrecht te doen stonde.

En is als doen haar Ed. Mog. geduurende hare deliberatien alomme voorsz gekomen / dat de principaalse Collegien der Stadt en Provincie betuyghden / gelijk ook de Burgerye met een gemeen overeenkomst en yber betoonde van geboude te zijn / dat men in zodanige constitutie als de Provincie zich als doen bevonde / behoorde en schuldigh was / zo veel doemlyk / dooz bezendinge aan den Koning van Vrankrijk te voorszomen de totale ruine van de Provincie en Stadt van Utrecht, als wezende van de Bondtgenooten en der zelve Militie verlaten / ontloot van Amunitie van Oorlogh, en de Burgerye en Ingezetenen tot defensie van de Boven-Quartieren verzonnen / behalven die gene / die zich in grooten getalle uyt de Stadt ook noch hadden gereticeert / de overige zonder de Militie, en zonder eenigh ervaren Krijghs-Officier tot tegenweert zijnde onbestandt / en zonder eenigh secours of hoope van dien volkomentlyk van de anderen afgesneden / en overzulkz ten proye van de Vyanden gestelt.

Zo hebben haar Ed. Mog. de geallegeerde redenen en motiven daar toe dieneude overwogen / en geoordeelt het dienstighste te wezen / op het geboeghlykste te voorszomen de gebruzde onhepen van massacre / plunderinge en diezelijke / en te verzoegen 't gene ten meesten dienste van de Provincie, en Stadt van Utrecht in zodanige extremitteit dooz haar zoude konnen geschieden.

En also alle de inkomende tijdingen mede brachten / dat des Konings Armé

het Doop van Amerongen albereydt zoudē wezen gepasseert / en dat de Heeren Gecommitteerdens te Velde haar Ed: Mog: verzekert hadden / en ook een constant en gemeen gevoelen was in 't geheele Leger, dat den Vyandt alle uren booz de Boorten van de Stadt konde wezen / en dat men gene eene nacht daar tegen verzekert was / hebben haar Ed: Mog: eenpaarlijk goeditgebonden 2 Trompetters naar Amerongen aan den Koning ofte den Generaal, die des Konings Legers zoude commandeerē / af te zenden / den eenen langs de kley over Wijk, en de andere over Zeyft langs het zandt / op dat den eenen de zelve missende / den anderen mochte aandoen.

En van die Trompetters tot Amerongen, of daar omtrent des Konings Troupes niet bindende / is te rugge gekomen.

Den anderen / zonder nader last te halen booztgereden zijnde / en onderwegen des Konings Voortroupes ontmoetende / is van de gene die de zelve commandeerde / booztgezonden.

En heeft in dier voegen buyten haar Ed: Mog: intentie zijn Majesteit tot booz Doesburgh gaan binden / en op den 17° Junii, een Paspoort en Escorte bekomen / om Gecommitteerdens van de Provintie te konnen af halen.

Welk Paspoort niet bozder dienende / heeft het haar Ed: Mog: goet gedacht te committeren eenige Heeren, om Sauvegarde booz de Provintie en Stadt van Utrecht te bekomen / met die hoope / dat inmiddels de Surcheantie ofte afwendinge van zijn Majesteits Wapenen, op des Generaliteits Commissie en Resolutie van den 17° Junii, 1672. van den Koning mochte werden geobtinert / * wezende haac Hoog: Mog: Gedeputeerden ten dien eynde op den 11° Junii, van Utrecht vertrokken / en alzulkis ten zelve dage als haar Ed: Mog: Gecommitteerdens derwaarts gingen.

Haar Ed: Mog: hadden ter zelve tijdt booz eenige Gedeputeerdens gemelte haar Hoog: Mog: Gecommitteerdens booz haar vertrek doen begroeten / en laten representeeren den bekommerlijken staat / waar in zy haar bevonden / en dat zy van alle hulpe ontbloomt zijnde / geneecessiteert waren en gesolbeert hadden om Sauvegarde van den Koning van Vrankrijk te doen verzoeken / en dat eenige Gedeputeerdens ten dien fine gereedt en op haar vertrek stonden; Dat de Steden Arnhem, Amersfort en Naerden, in handen van den Vyandt al verballen waren / en verschepte andere in staat om die haast te volgen / recommandeerende bozders de interesse en boozzorge haarder Provintie, die zo grootelijks aan de surcheantie van des Vyandts Wapenen was gelegen.

Gemelte haar Hoog: Mog: Gecommitteerdens apprehendeerden als doen hoogelijck in reguard van hare aanbevolene commissie de onbegrijpelijke successen van de Wapenen der Vyanden, met hoope nochtans dat de zake omtrent de conservatie van 't resteerende / booz goede boozzorge buyten wanhoop zoude werden gehouden / en hebben alle 't zelve op den 11° Junii, 1672. aan haar Hoog: Mog: gecommuniceert, uytwijzende de volgende Missive:

* Van deze Deputarie zal hier na, meerder gezeyt worden.

C O P I A.

Hooge en Mogende Heeren.

MYn Heeren. Gister avondt omtrent ten 8 uuren is ons noch te Woerden zijnde, door een Trompetter toegekomen een Missive van de Heeren Staten van Utrecht, met een ingeslotene Copie van d'Acte die den Koning van Vrankrijk tot securiteyt van onze vordere reyze hadde doen depescheeren, zodanigh als U Hoog: Mog: uyt de zelve Copie hier nevensgaande zullen kunnen zien; de notificatie heeft ons deze morgen herwaarts doen komen, alwaar wy den Capiteyn in de gedachte acte vermeldt, met zijn byhebbende Ruyters hebben gevonden, die jegenwoordigh gereet staan om de reyze te vervorderen, naar dat wy alvooren met de Heeren Gedeputeerden van de Staten van dezen Lande door de Vergaderinge tot ons gezonden, hebben gesproken, en uyt de zelve verstaan, hoe dat zy van alle hulp verlaten zijnde, en zijnde de Stadt Arnhem, en die van Amersfoort al in handen van den Vyandt, en verscheyde andere in staat om die haast te volgen, onder welke zy die van Naerden al mede rekenden, gerefolveert hadden eenige Gedeputeerden af te zenden, om den Koning te verzoeken de zelve onder Sauvegarde te nemen. Wy willen hoopen dat Godt Almachtigh de Commissie die U Hoog: Mog: ons hebben gelieven toe te vertrouwen, met een gewenscht succes zal zegenen, alhoewel de onbegrijpelijke successen van de Wapenen onzer Vyanden, weynigh apparentie daar toe geven, en dat ondertusschen der zelve goede voorzorge omtrent de conservatie van het reesteerende, die zake buyten wanhoope zal houden. Waar mede Hoog: Mog: Heeren &c. Utrecht den 21 Junii, 1672. des's morgens ten 11 uuren.

Was onderteekent. J. van Gent. P. de Groot. W. de Nassau:

Haar Ed: Mog: hadden ook by Missive van dato den $\frac{11}{21}$ Junii, hier mede copie-lyk bygeboeght / aan de Staten Generaal al bekent gemaakt / wat Conduicte by haar / in dezes tijds ongeleghentheit wierde gehouden / om hare plicht / omtrent de Bondtgenooten daar mede te voldoen / en supde als volgt:

C O P I A.

Hooge en Mogende Heeren.

NA dat het Leger van den Staat den Yffel verlaten, en tot in onze Provincie afgezakt zijnde, zich bewesten de Stadt Utrecht hadde gecampeert, hebben wy aansonds onze Gedeputeerden derwaarts gezonden, om met de Heeren Gevolmachtighden te Velde en Zijn Hoogheyt den Heere Prince van Oranje te beraatslagen, wat tot defensie van de Provincie, en voornamentlijk tot conservatie van de Stadt Utrecht, by de hand zoude kunnen werden genomen. En hebben Zijn Hoogheyt doen verzoeken dat de zelve zich in de Stadt van Utrecht wilde begeven, op dat de ontfelde en ontroerde Gemoe-deren der Gemeente door des zelfs presentie en aanwezigen gerust gestelt, en tot het in- nemen van een fortale Militie mochte worden gedisponeert, waar op des anderen- daaghs

daags zijnde den 16 dezer Zijn Hoogheyt zich uyt het Leger in de Stadt van Utrecht getransporteert hebbende, deszelfs aankomſte van zodanige opetitie en ſucces is geweest, dat de Burgerye tot ſtilte gebracht is geworden, en vervolgens by ons met eenparige toefſtemminge van de drie Leden in 't bywezen van de Heeren Gevolmachtighden te Velde, en Zijn Hoogheyt gerefolveert is een genoegzaam Garniſoen van Regimenten zo te Voet als te Paerde binnen de Stadt van Utrecht in te nemen, en Goed en Bloed ten uytterſten ter deſenſie op te zetten, zijnde by Zijn Hoogheyt voorgelagen, dat tot vordere beſcherminge van de Stadt d'eene helfte der Cavallerye aan de Vecht, en d'andere aan den Vaartſchen Rijn gecampeert, en 't vordere Grōs van 't Leger omtrent de Stadt geleyt en getrencheert zoude worden; waar op wy in verwachting zijnde, dat tot executie van 't gene voorſz. de beloofde Regimenten binnen de Stadt den volgenden dagh zijnde den 17 dezes zouden worden gezonden, is Zijn Hoogheyt des 's morgens omtrent ten 10 uuren geatcompagneert met de Heere *Ripperda Tho Beurſe* wederom Perſoonelijk in onze Vergaderinge verſcheenen, en heeft aan ons bekend gemaakt, dat alvorens de Militie in de Stadt te kunnen laten komen, by ons zoude moeten worden gerefolveert, aanſtonds en zonder tijdt verlies de bemuurde Weerd, en de vier andere Voortleden te doen af branden, 't welk by ons geconſidereert zijnde te wezen van een zeer dangereuſe executie, en de Gecommitteerdens van de Stadt Utrecht zeggende het zelve de Heeren hare Principalen te moeten communiceren, is Zijn Hoogheyt uyt de Vergaderinge geſcheyden, aangenomen hebbende 't gene voorſz. met de Heeren Gevolmachtighden te Velde en de Generaals van de Militie, noch in nader deliberatie te willen brengen, met verklaringe dat hy noch dien voormiddagh ofte kort na de Maaltijdt 'n onzer Vergaderinge zoude reverteren: Den uytſlach van welke beraadſlaginge met verlangen te gemoet ziende, en inmiddels ons aangedient zijnde, dat met het Water jegenwoordigh in de Riviere de Lek noch een groot gedeelte onzer Provincie zoude kunnen worden geïnundeert, en het zelve door onzen Secretaris aan welgemelte Heeren Gevolmachtighden te Velde, en Zijn Hoogheyt hebbende doen bekend maken, om inde voorſz. hare beraadſlaginge mede te worden gebracht. Hebben wy met groote alteratie vernomen dat by U Hoog: Mog: was gerefolveert, en Zijn Hoogheyt gelast, het Leger uyt deze Provincie na Hollandt te trekken; welke Reſolutie ook aanſtonds ter executie is geleydt. U Hoog: Mog: konnen zeer lichtelijk beſeffen, hoe groote conſternatie zodanige Reſolutie onder ons geauſeert heeft, daar de zelve ons noyt gecommuniceert ofte daar van eenige notificatie gegeven was; te meer, dewijle by de executie van de voorſz. reſolutie ons zelfs geweygert is de Regimenten op de repartitie van onze Provincie ſtaande, en om onze Stadt leggende, tot onzer deſenſie alhier te laten verblijven, onaangezien uyt de inkomende kondtſchappen men ons betuyghde, dat den Vyandt in weynigh uren voor de Stadt Utrecht zoude kunnen wezen; waar door wy dan gebracht zijn in d'uytterſte ongelegentheyte, als zijnde van het Leger van den Staat verlaten, van ons eygen manſchap en Burgerye, zo door voorrige wervinge als uytzenden van vrywillige, grootelijks ontbloot, het platte Landt onzer Provincie door ge-eſcarteerde Troupes van 't Leger van den Staat alomme gepilleert, en alzo t'eenemaal van de Bondtgenooten geabandonneert. Wy vinden derhalven ons geneceſfiteert, om te voorkomen de totale ruine van onze goede Ingezetenen, ons van zodanige middelen te bedienen, als wy na de tegenwoordige conſtitutie van tijdt en zaken de bequaamſte kunnen uytvinden, en dienvolgende een Paſpoort of ſaufconduit verzocht en geobtinert hebbende, zenden wy dezen morgen onze Gecommitteerden aan zijn Alderchritelijkſte Majesteit om Savegarde te bekomen, waar toe wy te meer gepart zijn geworden om dat ons op gisteren namiddagh in 't zeker bericht is, dat den Marquis van Rochefort Sondagh namiddagh laaſtleden ten 2 uren de Stadt Amersfoort met een conſiderabel

siderabel gros geoccupeert, en de Steden Rheenen en Wijk altoorens particuliere Sauvagarde hadde verkregen. Hoog: Mog: Heeren, wy hadden noyt gemeent dat den yver die wy tot conservatie van de gemeene zake zo in 't consenteeren van ordinaris en extraordmiddele, en het prompt furneeren van de zelve, als mede de vrywillige leeninge van zo veelerhande behoeften van Bus-polver en anders, tot bezorginge van de Steden aan den Yssel, Rijn en Waal, en ook het Leger, by ons zo liberalijk gedaen, en waar in wy veele onzer Bondtgenooten, volgens de meenighvuldige getuygenisse van U Hoog: Mog: zelfs hebben gesurpasseert, in dezer voegen aan ons en onze Provintie zoude hebben worden gerecompenseert: Maar biddende dat den Almogenden Godt alles na zijn goeder-tierene genade noch ten besten gelieve te schikken, zullen wy U Hoog: Mog: Perloonen en Regeeringe in de protexie Godes beveelen. Hier mede, &c. Gedaan t'Utrecht den 11 Junii, 1672.

Was geparaphceert

P. R U Y S C H. vt.

Onderstondt,

Ter Ordonnantie van de Heeren Staten 's Landts van Utrecht,

En was gateekent

C. V. P O L L.

Als haar Ed: Mog: op den $\frac{11}{11}$ Junii, omtrent de middagh / eerst resolbeerden om Paspoort van Zijn Majesteit te verzoeken / was al op den $\frac{14}{11}$ Junii, daar te booren / de Stadt van Aarnhem belegert en beschooten.

De Regeeringe der Stadt Wijk hadde den zelven $\frac{14}{11}$ Junii, haar Ed: Mog: bekent gemaekt / dat des Konings Troupes omtrent Maurik aan de oerzijde van Wijk, in de Betuwe wierden gezien.

Gelijck ook ten zelven dage het Leger van den Staat, op kondtschap dat den Vyandt tot Amerongen aan 't Wielsche Veer was doozbesciende / zeer schielijk naar Utrecht afgezakt / en des anderen daaghs aldaar aangekomen was.

In de Stadt van Wageningen was ook al op den $\frac{15}{11}$ Junii, Sauvegarde gekomen.

Ten zelven dage tegens den abondt / van gelijken in de Stadt Rheenen.

En hadden ook haar Hoog: Mog: op den zelven dagh / op boozstel van de Provincie van Hollandt, * al aan den Koning gecommiteert de Heeren van Gent, de Groot, van Odijk, en Eek, om te verzoeken openinge van de Conditien, waar op Zijn Majesteit de stilstandt en afwendinge van zijne Wapenen zoude believen toe te staan.

Welke hare Hoog: Mog: Gecommitteerdens op den $\frac{17}{11}$ Junii, wrezende 's daaghs te booren / eer haar Ed: Mog: resolbeerden / om een Paspoort te laten verzoeken / tot Utrecht zijn gekomen / om bozder na Zijn Majesteit met zijn Leger booz Doesburgh seggende / te vertrekken.

De Stadt Aarnhem was op den $\frac{18}{11}$ Junii, na wepnigh dagen Belegeringe aan den Koning van Vrankrijk overgegeven.

* Daar na, hier van meerder.

Op den 17 Junii, heeft de Stadt van Thyel uytgezonden om Sauvegarde te verzoeken / en op den 17 Junii, dezelve geobtaineert.

Op den 17 Junii, hadde de Magiftraat der Stadt Wijk infgelyklyk al Sauvegarde verzoeyt en bekomen.

Amersfoort wierd op den 19 Junii, dooy den Marquis de Rochefort ingenomen.

En des anderen daags den 18 Junii, hebben deffelfs Troupes Naerden bemachticht.

De Stede van Utrecht daar dooy van booren en ten wederzijden / zijnde beflooten / gelaten in voorige toestandt van onmacht dooy het verbrengen en posteren van 't Leger van den Staat in Hollandt, verfteken van alle hoop / die noch eenighzints op de Militie van den Staat mochte overigh zijn geweest / en niet te min noch al verwachtende op een goeden uytflagh van d'een of d'ander der voorsz. deputatien; Is den Marquis de Rochefort met zijn byhebbende Leger op den 23 Junii, wezende Donderdagh, van Amersfoort naar Utrecht afgekomen / en heeft (volgens notule by de Heeren der Stadt Utrecht ten zelven dage daar van gehouden) dooy een Overste zijn aankomste aan den eersten Burgermeester doen bekient maken / met aanzegginge dat hy voornemens was / met zijn byhebbende Troupes in / en dooy de Stadt te trekken.

De Vroedschap daar obergeconvoceert zijnde / heeft naar overleggh van alles / en inzonderheyt van den staat / daar inne 30 haar geprecipiteert vonden / gerefolveert 2 Heeren uyt den haren te committeren / omme Hooghtgemelte Heere Marquis kennisse te geben / dat de voozepde Deputatien aan den Konink van Vrankrijk waren afgegaan / en datmen alle uuren den Uytflagh daar van te gemoet zach / en dat derhalven wilden vertrouwen dat zijn Excellentie de Stadt van in / en dooytocht zoude willen verschoonen.

Diens volgende gemelte Heeren Gecommitteerdens vertoogen / en in 't korte gereverteert zijnde / alzo 30 den Heere Marquis tot by het Kruys Gasthuys, 'c welk omtrent een Pistool-schoot van de * Stadts-Poorte gelegen is / met zijne Troupes geavanceert vonden / hebben haar Ed: Ed: ter vergaderinge van de Vroedschap gerappozteert / dat met Zijn Excellentie waren verspoken / dat het Leger zijn marsch buyten om zou nemen, en dat alleen 100 Muskettiers du Roy binnen de Stadt ingenomen zouden worden.

Waar op zijn Excellentie met de voorsz. 100 Muskettiers in de Stadt gekomen zijnde / heeft zich in Perfoon / naar haar Stadthuys begeben / en onder het stellen van de ordres tot billetteringe van de voozepde Muskettiers, de Portiers met hare Sleutels doen ontbieden / en dezelve in de Raadt-Kamer van haar afgevoydert / en na zich genomen.

Des anderen daags / wezende Dinsdagh den 24 Junii, des naarmiddaghs / zijn haar Ed: Mog: Gecommitteerdens uyt het Leger van zijn Majesteit te rugge gekomen / en hebben gerappozteert / dat zy het verzoek van Sauvegarde dooy de Provincie en Stadt van Utrecht, ingefolge van haar Ed: Mog: resolutie gedaan hebbende / den Heere de Louvois, Premier Minister van zijn Majesteit haar hadde te gemoet gevoert / dat den Koning niet gekomen was

omme

* De Witte Vrouwen Poort.

omme Sauvegardes te verleenen, maar om Steden en Provincien te conquaestereen.

En dat Zijn Majesteyt haar zelfs hadde doen aanzeggen/ dat zy een keere te rugge zouden doen/ om nader en volkomender last ofte Pouvoir van de Heeren hare Principalen af te halen.

Daar op haar Ed: Mog: vernemende dat hare verwachtingen van geen succes waren/ dooz dien alles gantschelijk quame te ontstaan; en considererende dat de Stadt van Utrecht by zich zelfs (hoewel nu ook albereyts geaccordeert zijnde) alleen niet bevoeght was voor de behoudnisse der Kerken ten platten Lande, en de exercitie van de Gereformeerde Religie door de geheele Provincie, conservatie van de Provinciale Collegien, inclusie in de Tractaten door welgemelte haar Hoog: Mog: Gecommitteerdens van wegen de zamentlijke Bondtgenooten te maken, en de vordere zo hooge en importante Interessen van de Provintie by het geaccordeerde, (Hier kostelijk nabolgende verbat /) te verzoeken; hebben haar genoodtzaakt gebonden enige Articulen te ontwerpen/ en dooz gemelte Heeren Gecommitteerdens op haar Ed: Mog: naam/ aan Zijn Majesteyt te doen voordragen.

Den volgenden dagh den $\frac{15}{27}$ Junii, zijn voorsz. verhaalde Heeren Gecommitteerdens wederom naar Zijn Majesteyt betrokken / en den $\frac{17}{27}$ Junii, desz. avondsz gerebertteert zijnde / hebben haar Ed: Mog: bekend gemaakt / dat Zijn Majesteyt daaghz te voeren den $\frac{18}{28}$ dezer, aan de Provincie, en der zelver Angezetenen / onder anderen hadde geaccordeert.

Articulen geaccordeert van den Koning van Vrankrijk, aan de Provincie van Utrecht.

Dat de exercitie ofte veffeninge van de Gereformeerde Religie, gelijk de zelve tegenwoordigh werdt geleert, de Academie en Schoulen, zullen blijven geconserveert.

Dat de Regebringe van de Provincie, zulks die tegenwoordigh geconstitueert is, zal blijven by dezelve forme, en by de Personen, die dezelve tegenwoordigh bekleeden.

En dat de Privilegien en gerechtigheden van de drie Leeden van Staten, en van de Stadt en Steden in hun geheel zullen blijven.

Dat het Hof van Justitie en alle andere Ampien en Officien of Bedieningen, door de geheele Provincie zullen worden gecontinueert in de Personen, die dezelve tegenwoorigh bekleeden.

Dat alle schulden, lasten, Capitalen en Renten van dien, op de Provincie, Stadt, Steden en communiteyten staande, zullen blijven, gecontinueert en betaalt werden.

Dat de Provincie, Stads en Steden van Utrecht niet zullen worden geplunderd, nochte gehouden zijn, het zelve afte koopen, of worden gebrandschat.

Dat de Provincie van Utrecht, Stads of Steden van dien, niet zullen worden gebracht onder een particulier Heer.

Dat boven dezen alken, de Provincie van Utrecht zal werden geincludeert in zodanigh Tractaat, als de Koning met de Staten Generaal zal komen te accordeeren.

Loonende haar Ed: Mog: alom in haar ziekogenden en sterbenden Staat, hare getrouwigheidt en pber / omme tot het uytterste in den Bandt der Unie te willen verblijven / geduurigh hare gedachten gebest houdende op het geene hare Hoog: Mog: vooz / en ten besten van de Unie en zamentlijkhe Bondtgenooten zouden komen te handelen.

Hyt alle het voozverhaalde kan volkomentlijk werden afgenomen / dat haar Ed: Mog: niet voozbarigh / maar dooz de uytterste noodt gepartt zijnde / eerst Paspoort vooz hare Gecommitteerdens verzoecht / en daar na dooz de zelve de geaccoordeerde Articulen geobtineert hebben.

En dat ook niet de Provincie haar zelve / maar in effecte / en niet 'er daat de Bondtgenooten dooz het afstrekken van alle de Militie van den Staat, de Provincie van Utrecht aan den Koning van Frankrijk hebben overgegeven / apparentelijk om grooter onhepen en meerder zwaarigheden van den Staat te voozliomen / en om de Provincie van Hollandt en de andere te conserbeeren.

Willende haar Ed: Mog: vertrouwen / zulks geschiet te zijn met die intentie en hoope / dat dooz de conservatie en behoudenisse van Hollandt, deze verlatene Provincie wederom zoude mogen werden herstelt. Gedaan t'Utrecht den 5 December, 1672.

CASPAR SCHADÉ. wt.

Tor Ordonnantie van de Heeren Staten voornoemt.

C. v. POLL.

Met de voozverhaalde Redenen, meenen de Heeren Staten van Utrecht, het overgeven van die Stadt en Provincie, genoegzaam te konnen verantwoorden. De Heeren Gecommitteerde, die van wegen Utrecht, aan den Koning van Frankrijk gezonden wierden / waren / de Heer Seroskerke, Heer van Wellandt, Berkesteyn, en den Burgermeester van der Voort: de Articulen, die zyn den Koning voozdoegen / en haar toegegaan zijn / als boven verhaalt / zyn van Monst. de Louvois, als eersten Minister des Konings ondertekent / maar by de zelve Heeren Gecommitteerden wierden noch de 2 volgende voozgesteld.

Dat

Dat de 5 Collegien of Capitulen, Duytse ordre, en vordere Beneficien, zullen blijven in haar geheel, zulks dat die de tegenwoordige Possesseurs zullen blijven bezitten.

Dat de Alienatie van de Ecclesiastique Goederen, tot noch toe geschiedt, zal worden gehouden, voor valide, en van waerde.

Doch het schijnt dat deze niet hebben willen doorgaan / vermits die van Utrecht in hare hier vooren aangewezen Deductie, de zelfe niet aantoeien.

Dit voorsz. *Extract* is getrokken uyt de Deductie, by de Staten's Lants van Utrecht uytgegeven, en geteekent by haar Secretaris, *C. van de Poll*. Doch wy zullen de zaak eens kortelyk herhalen, en eenige omstandigheden daar by voegen.

Het was binnen Utrecht doen ter tijdt zeer wonderlijk gestelt: Die Burgers, hoorende 't schielijk overgaan van alle de bobengelegen Steden en Starkten, riepen niet als Verraadt, Verraadt, scholden alle der zelfe Opperhoofden, zo wel Politiken als Militairen, die die plaatzten hadden overgegeven / vooz Schelmen en Verraders, roepende over luydt / dat men haar also mede wilde overleveren, en dat over zulks de Grooten hare beste en gereedste Goederen na Hollandt zonden, en wegh vluchtén; vloegen daar op / als zinneloze menschen / (die toch van outz / altijd de naam en daadt van Muytemakers hebben gehad) met groote furie / naar de Dvachtschepen en Schuyten / waar by geen Uyterse Wijven gebzekt waren / en haalden de Koffers / kisten / en Pakken daar iyt / zmeten de zelfe open en aan stukken / wisteerden het geen daar in was / en wierpen 't zelfe langs de wegh / en wat daar noch slimmer mocht onderloopen / Ec. 30 dat de Magistraat, om dezen oproer te stillen / het vluchtén en verboeren van Meubelen / verboodt: In deze ontsteltenis quam het resteerende Leger van den Staat, naar Utrecht afstrekken; het welk wederom nieuwe moeyten daar binnen verwekte / want de Burgery speelde den meester / sloot de Stads Poorten, en wilde niemant binnen laten komen: Zijn Hoogheyt, den Heer Prince van Oranjen met de Heeren Gedeputeerde te Velde, deze berserten aangedient zijnde / vonden goedt / aanstondts de Heeren, Hop, van Sevender, en Slingelandt, naar den Hage af te baerdigen / en hare Hoog Mog: de Heeren Staten Generaal, van dezen toestandt / te onderrechten / en met eenen ordje te verzoeken / wat vozder met het Leger van den Staat te doen stondt. Terwijl deze Heeren vertrokken waren / hadden de Magistraat, de Burgerye tot ecnige bezading gebzacht / en Zijn Hoogheyt verzoekt / binnen te willen komen / en Militie, tot harer Defensie, in te nemen / maar doen Zijn Hoogheyt voozsteide / dat men in aller yl, de Voorsteden, (niet most af breken, maar om die dringende noodt, af branden) konden yn daar toe niet verstaan / vooz / en aleet men de Vroedtschap, en Gemeente, hier op had gehoozt / en daar over groote zwarigheyt wierd gemaakt / als zijnde van een zeer dangereuse Executie: Zijn Hoogheyt is dan wederom na 't Leger vertrokken / om met de Gedeputeerde te Velde, en de Krijghs-Oversten, alles nader over te leggen / met beslofte / haar van de daar op volgende Resolutie te komen rapport doen; onderwijl wierden de Heeren Staten van Utrecht aangedient / dat men met het

water / dat doenmaals in de Rivier de Lek was / noch een groot gedeelte van de Provincie van Utrecht kon onder laten loopen / 't welk haar t d: Mog: dooz haren Secretaris aan Zijn Hoogheyt, en de Gedeputeerde hadden doen bekeut maken ; maar de genoemde Heeren Hop, van Sevender, en Slingelandt wederom upt den Hage by Zijn Hoogheyt aankomende / bzachten mede / dat men het Leger, volgens ordre van hare Hoog: Mog: de Heeren Staten Generaal, Hollandt zoude doen intrekken / wordende alzo de Provincie van Utrecht bet laten.

Dit vertrekt van 't Staten Leger, is dooz die van Utrecht zelf veroorzaakt / ten eersten dooz haar oproerige / of veel eer muypende Burgery, die de Stadts Proorzten booz Zijn Hoogheyt den Prins van Oranje, en de zijne, toefloten ; waar over de Deputatie van de boozmoemde Heeren naar den Hage moetende geschieden / de daar op volgende ordre van daar af / en Hollandt in / te trekken / gevolgt is. Ten anderen / de onwilligheyt van 't prompt / of spoedigh afbzeken / of bzanden van hare Voorsteden, zonder welke men die Stadt (konnende dooz geen ombloeping van water / als andere Hollandtse Steden, gesterkt worden) tegen zo een machtigh Leger / niet had konnen berdadigen : Hier in zijn die van Utrecht meermaals wepgerigh geweest ; want in den Jare, 1629. als Zijn Hoogheyt Prins Frederik Henrik, H. L. Memorie, 's Hertogen-Bosch had belegert / en Graaf Henrik van den Berge ondertusschen met een Spaans Leger, over de Revier den Yffel, in de Veluwe, gevallen / en de Stadt Amersfoort al aan hem overgegeven was / en by gebolgh / den Vyandt alle uren booz de Stadt Utrecht komen konde / wilden zy tot geen afbzeken van hare Voorsteden, Speelhuyzen, Hoven, of Tuynen versiaan / maar begonden die met een heel wijdtluffigh Retreachement te omgraven : Waar over / enige Ingenieurs, daar toe afgezonden / 't selve beziende / bzaaghden / of zy wel wisten, hoe veel Krijghs-Volk, tot het bezetten en defendeeren van deze groote, omtrek (als die al opgemaakt zou zijn, dat noch al eenige tijdt vereyfte) van nooden was, en waar zy die zo haast zouden konnen bekomen ? Hier op die van Utrecht, niet veel wetende te antwoorden / lieten het werk steken : Zodanige consideratien wierden nu al mede op 't tapijt gebzacht / doch het zou aan den tijdt ontbzoeken hebben / om deze omgravinge te voltrekken / en het doenmaals noch overigh Leger, had in 't geheel daar toe van nooden geweest / waar dooz men de Hollandtse Posten, onboozzien most hebben gelaten. Het is bzeemt dat de Sterke en Weerbare Steden, in Vredens-tijden, haar belemmeren met het bouwen van Voorsteden, Speelhuyzen, en Hoven, en dat zo dicht aan hare Wallen, Vesten, en Grachten, gelijk of 'er noyt Oorlogh te verwachten was / niet denkende aan de spreuk :

Felix civitas, que Tempore Pacis, de Bello cogitat.

Dat is :

Gelukkigh is die Stadt, die in Vredens-tijdt, op Oorlogh gedachtigh is.

Want

Want als de noodt dikwils onberwacht aan komt / zo moet men / (indien men de Steden zelfs bewaren wil) al deze belemmering zo haastigh ter neder werpen / dat die Bewoonders / (meest onvernogende luyden zijnde) quaalijk tijdt hebben / om hare Meubelen daar upt te bergen / en als dan heeft men van jammeren / klagen en kerimen geen gebrek ; tot dit Altena timmeren der Huyzen , &c. zijn beeltijds zonnige van de Groote, en Vermogenste in de Steden, de oorzaak / om dat zy hare Landeryen , dicht aan de Steden gelegen / daar dooz te dierder kommen verkoopen / of gelijck zy dan ook wel die tot haar pzoft / of vermaak bebouwt hebbende / in consideratie nemen / en bekuppen / dat men de Steden schier eer moet overgeven / als deze al te na geboutwen te ruineeren: Gelijck 't selve mede met het overgeven der Steden Zwooll, en Deventer, &c. hier vooren verhaalt / wel te vermoeden is geweest.

Wy zullen / aeer wy van Utrecht afscheyden noch dit / daar van zeggen / dat / by aldiem Zijn Hoogheyt den Heere Prince van Oranjen , doenmaals hadde gehad / zo ongelimiteerden commissie / en zulkien volle macht / als zijn Loffelijke Voorouders, dat is / om met de Heeren Gedeputeerde te Velde , alle haastige onberwachte en onberdachte voorvallen en veranderingen des Oorloghs, (die geen uytstel / om advijs en oorde by de Heeren Staten Generaal in den Hage te halen / konden lijden) te overwegen / en der zelver uytboeringen / prompt / en dadelijk / in 't werk te stellen / de Stadt Utrecht had mischien (mits afzekerende hare Voorsteden) noch te behouden geweest / althijt ten minsten voor een tijdt ; maar de oorde van hare Hoog: Mog: (die van die verandering der Burgery niet konden weten) most naargekomen zijn. Het was ook niet raadtzaam / om de Regimenten die op de repartitie van de Provincie van Utrecht stonden / (daar ober die Heeren in haar hier voorverhaalden Brief aan de Hoog: Mog: Heeren Staten Generaal, zich beklagen) daar binnen te laten blijven / also de selve niet bestandt waren / om nebens de Burgery, die zwakke Stadt te defendeeren / en gevolgelijck al mede Krijghs-Gevangens, gelijck de meeste / in de voorz. bovengelegene Steden , geweest zouden zijn / daar dooz dan het Krijghs-Volk, van den Staat, zo veel te meer zou werden verzwakt. Want de Stadt Utrecht kon niet gedefendeert worden / als dooz een sterke inlegering van Krijghs-Volk, is ook niet bestandt / om een lange Belegering te kunnen uytstaan / zy heeft eenige klepne aerde Bolwerkjes, halve maans wys / in de Gzachten gelegen / en is vorder dooz een oude Muur, met heele en halve Wacht-Toorens omringt / die op veel plaatzen zo verballen zijn / dat men met wepnigh tijdt / en kanon-schooten / groote Bressen in de Muuren had kunnen maken: Doch hoe weerbaar de Stadt Utrecht mocht zyn of niet zyn / die Heeren hadden niet behooren / tot onuypwisselijke schande van Haar en vorder van den gantzen Staat, de Spandelijke Croupes / die noch wel 6 of 7 mijlen ver van haar waren / dooz 2 Trompetters, (of d'cene miste / gelijck by dede /) te doen opzoeken / zy zouden / met d'aankomst van den Koning, noch also goede conditien hebben bedongen / als nu / maar het schijnt zy also bang waren / hoor die van binnen / als voor die van buyten. Utrecht is dan geweest de tweede Provincie, die haar also schandelijck als Over-Yffel heeft overgegeven /

geven / en noch meenen deze Uytse Muytemakers, dat zy / in cas van weder herwinning / of overgift / dooz Vredes, of andere Tractaten / weder als Bondgenooten, by den Staat, en niet als overwonnen, of overheert, zoudn werden aangenomen / stoffende op de altydt prompte betalinge van hare quotifatie : Hier toe hadden zy van tijd tot tijd / veel Penningen opgenomen / en dat noch (uyt breeze dat het misschien hapeten mocht /) in de Maandt Februarii des Jaars 1672. waanneer eenige Heeren van die Provincie, (zonder weten van d'andere / die het wel sichte / noch niet weten) een somma van 500000 guldens / dat is 5 Tonnen-Goudts, dooz den Makelaar, tot Amsterdam deden lichten / ten laste van Utrecht, tegen 4 ten hondert 's Jaars / dit woedt / (30 eenige meynen) noch als een Spaar-kist / booz een verlege reys / bewaart.

Nidus is de Stadt Utrecht, op den 23 Junii, 1672. dooz den Marquis de Rochefort, met de 100 *Musquetaires du Roy*, als Sauvegarde in bezetting genomen / die wel haast van meerder macht des Konings gevolght zijn : Deze Stadt is in een zeer vermakelijke Landtsdouwte gelegen / aan d'een zijde na Amersfoort is hoogh en zandachtigh Landt / en aan d'andere zijde heeft men zeer vruchtbare Zay- en Weplanden / daar langs de Rivier de Vecht, en daar omtrent / veel schoone en kostelijke Hofsteden / dooz de Amsterdammers tot haar vermaak geboutwt / te zien zijn. Utrecht is al over lange tijden geweest een Broepnest / van veel lupe / en quaataerdige Lichtmissen / Stampampers en Schapers / (de goede uytgezondert) gewoon / op de kerkelijke / en Geestelijke Goederen / een djonken / wellusigh / en badzigh leven te leyden : Een *Asylum*, of Schuytplaats, van een deel uyt Hollandt, en zelf dat Sticht verloopn / en gebaynen Schelmen / en Landts-Dieven / die men / om geldt of gunst / aldaar dulden en bezijden / &c.

Zijn Hoogheyt, den Heer Prins van Oranjen met het Leger van den Staat, Utrecht op den 18 Junii verlatende / trok met het resteerende volck / in Hollandt, de wegh op naar Leyden, doch zond een gedeelte na Weesp en Muyden, welke 2 Steden maar een uur gaans van Naerden, en 2 van Amsterdam, gelegen / boozt wierden versterkt / daar over Prins Johan Maurits van Nassouw, als Commandant gestelt wiert / en verdeelde boozs het Krijghs-Volk, in verschepde Posten, als Goverwellen-Sluis, en Bodegraven, die 30 dooz 't water / als Verschanfingen tegen den inbal der Vyanden, Gefortificeert zijn gewoorden ; te Nieuwerbruggen, is ook daar na een besloten Fortresse gelycndt. De Steden Gorkum, Gouda, en Schoonhoven, wierden mede niet Soldaten boozzien / welke laatstgenoemde Stadt, tot noch toe niet stark zijnde / nu behoorzijl Gefortificeert is ; den Nuythoorn, omtrent 2 en een half uur gaans van Amsterdam, is namaals ook tot een Post gemaakt / en met Krijghs-Volk bezet / als mede de Sluis, den Hinderdam, op de Vecht-Stroom, niet verre van Weesp. Het Slot t'Abkou &c. Men brak de Bruggen op alle wegen / over al af / men zondt Apteleggers / behoorzijl met Geschut / Boodtsvolck / en Soldaten boozzien / omtrent alle de Posten, en op de baarbare wateren / om 't overkomen der Vyanden te besletten. Met het bewaren van de booznoemde / en andere

andere Posten, achte men Hollandt genoegzaam defensiff / als daar by quam het overvloeyende water en het doorsnyden der wegen / waar toe aansloetds ordze wierd gestelt / zo dat de buyten en binnen Dyken / kaden en Polder-Dyken / en Dammen wierden doorgesteken / waar dooz de baren over 't Landt heen byspzende / het zoute Zee-Water uptboerde / 't geen het verse Rivier-Water, tot Hollandts behoudenis / niet had konnen doen. Het was wel jammerlijk om zien / dat 'er in 't midden van den Zomer zo veel schoone Wey- en Hoop-landen / Hoven en Bogaarden / wierden bedorven / de droogh-gemalen Meeren vol water / daar dooz veel Speel- en Boeren-Hupzen / daar na / om ver raakten / en wegh spoelden / 't geboomte / en gewas / dooz 't zilte nat / uptgebeten en verdozt: Maar de noodt vereyschte zulks / en 't was noch beter te hebben een bedorven Landt vooz eenigen tijdt / als geen Landt.

Den Koning van Vrankrijk, nu weder van Doesburgh, tot Aarnhem gekomen zijnde / als hier vooz verhaalt is / en den spoebigen / en gelukkigen voortgang van zijne overwinninge / of veel eer toeballende / en aangebodene Steden en Provincien verstaande / meynde lichtelijck / dat Hollandt de zelve also zoude volgen / maar de daar nakomende tijding / van dat die Provincie zich in postuur van tegenweer begoft te stellen / en dat met de inlating der Zee-Wateren / over hunne landen (een plecht-anker en toeberlaat / daar mede die Majesteit en de zijne / wel wist / dat Hollandt zich onwinbaar konde maken) berzette zijne vooznemeng niet wepnigh: Hy vertrok ebenwel met zyn Leger, naar Utrecht, en loogerde zich den 27 Junii, 2 uren boven die Stadt, in een Dorp genaamt Zeyst, doch vooz het vertrek van Aarnhem, dede hy uptgaan / de volgende Declaratie:

Van des Konings wegen.

Zyn Majesteit betrachtende hoe grootelijks den Hemel heeft gezegent zijn rechtvaardige voornemens, en gevordert de aanslagen die zy gedaan heeft sedert het beginzel van haar aankomst in den Velde, en begeerende te handelen met de uyterste zachtmoedigheyt de Liedens van de Provincien, waar Sy haar verwinningen zal konnen uytstrekken, en haar laten weten, 't geen datze hebben te doen, om de daden van zyn goedertierentheyt te verdienen.

Zijn Majesteit heeft doen verklaren, en verklaart, dat alle de Inwoonders der Stedens en Plaatzens meer gevoordert binnen Hollandt, die zich willen by zyn gehoorzaamheyt onderstellen, en ontfangen de Krijghs-Lieden die zy zal voor goet achten daar te zenden, voor heur besicherming en gerustigheyt, zullen niet alleenlijk gehandelt wezen zo gunstelijk als zy-lieden zouden mogen begeeren, maar ook bewaart en behouden wezen in alle heur Privilegien en Vryheyt, en geheel vrydom van geweten zal heur gegeven worden, om openbaarlijk te oefnen en uytgeven heur Religie en Geloof, maar in tegendeel dat die geen die zich niet zullen willen onderstellen, en wie, 't zy door geweld, 'tzy door

overvloeyinge en brekinge van Dijken, of door ander wegh willen beproeven de macht van zijn *Majesteit* tegen te ſtaan, met de uyerſte ſtraf heyt zullen gehandelt werden; en dat hier-en-tuſſchen het overblijfel van deze Campagne allerhande daden van Vyandſchap tegen haar-lieden, en het gene hear toe komt, geoeffent zullen worden: En als den tijdt van de Winter en de Vorſt zullen lichter maken, den toezag tot de Steden, die haar met water nu doen hebben ondervloeyen, zijn *Majesteit* zal gantſch geen quartier doen geven aan de Inwoonders van de zelve, en zal ordre geven, dat zy geplunderit en verbrandt werden.

Gedaan in 't Leger, by Arnhem, den 24 Junii, 1672.

Geteeckt L O U I S.

En leger L E T E L L I E R.

Het ſchielijkt af komen van 't Staten Leger, en des zelfs verlaten van Utrecht, als mede het verceken in Hollandt van 't zelve / en het outdigh overgeven van die genoemde Stadt, en daar op de aannaderende Krijghsmacht der Franſoyſen, met haren Koning, tot by / en in de Stadt Utrecht, verwekte zodanigen ſchrik / en anziſt vaalghheit door geheel Hollandt, dat het niet te herdenken / veel min te beſchrijven is; wordende dit alles noch verzwart / door de ſchade die Heeren, Borgers, en Boeren, door haar overvloeyende Landen quamen te lijden; daer op quam noch het vluchten van de Landzaten, die nu door 't inloopende water / hol over hol / gedwongen waren / hun woonplaatzen te verlaten / aleer zy noch de Vyanden te gemaet zagen: Dit kon van niemant / als met jammer / en mededogen gezien worden; want als men t'Amſterdam des morgens de Stadts-Poorten, en Water-Boomen, aan de Landzijde opende / waren de Poorten met honderden van Wagens bezet / en boor de Boomen lagh het zo vol Boere Schuyten, dat men bijna geen water konde bekennen / alle met gevluichte Goederen, Vrouwen, en Kinderen geladen / en verbult / die haar dan in / en door de Stadt, en ook wel boeder na Waterlandt, en elders / daar elk een goet heen komen / en ſchuyplaatſ by Vrienden / Magen / of kenniſſen wiſt te vinden / verſpyden; de welke op den dagh gevolgt wierden van een deel Offen, Koeyen, Paerden, en ander Vee, die men ook na Waterlandt, als mede heel na Noordt-Hollandt, welkers Landen droogh waren / en daar goede Weyde was / heen dreef.

Maar geen wonder was het / dat deze luyden van de platte en open landen de vlucht namen in de Steden, want de Stedelingen deden het zelve / ja dat meer is / de Burgers en Koopluyden in de vaſte / en nu door het omgeloopen water / ontwinbaar geacht Amſterdam, maakten hare gereede Gelden door Wiſſelen over / naar Italiën, Duytſlandt, &c. en verzonden hare gereedſte en koſtelijſte Meubelen / Waren / en koopmanſchappen naar Bremen, Hamburgh, ja ook na Denemarken, en zelf tot in het ver afgelegen Sweden toe. Ja zommige waren zo vol angst / en verlegenheyt / dat zy haar zelf wenschten met Vrouw en kinders / zonder eenige van hare Goederen / en zo / als zy

gingen en stonden / in deze Oosterse en Noordse getreken / te mogen zien / zo verre blycht haar de wanhoop van eenige ruyping of herstelling : Maar andere / die wat moediger scheenen / wilden hare Vrouwen, Dochters, en Kinderen, gelijk ook sommige deden / na de genoemde Gewesten verzenden / om dan alhier / onbescermt van de zelve / hun Vaderlandt, en hare Steden te helpen verdaedigen ; Die wat gauwer wilden zijn / paktten hare beste Goederen in koffers / of tonnen / en zonden die / met een vertrout Vriendt, Knecht, Meydt, Zoon, of Dochter, na West-Vrieslant, met last (by aldien het daar mocht komen te hapeten) de zelve van daar vozder / 't zy dan op ozder / of zonder ozder / zo het de noodt schielijk vereyschte / uyt het Landt te verboeren / doch altydt by de Goederen te verblijven / en noyt te verlaten / gebende gestadigh advijs / waar zy met die heeren voeren : De meeste menschen verberghden haar Goudt en Silverwerk, die het hadden / en haar Geldt, werpende 't zelve in de Siegenbakken / ja in de Secretten ; maar de gemeenste manier was dat in de Keiders / en onder de Vloeren in d'aerde te begraven / zo dat elk zijn best dede / om het zijne op onvermoedelijke plaatzen te verbergen ; verschepte Metselaars boden haren dienst de luyden aan / om de muuren uyt te hollen / om daar Schatten in te kunnen verstoppen. Ook warendt die Lichters en Smak-Schepen huurden / daar zy alle hare Goederen / en Hups-raadt in ladende / met haar gantsche Familie / en alle dezselfs Hupsgeuoeten op de Zuyder-Zee, wilden heen en wederbaren / en hier of daar zemtijdtz aanleggen / en ook uyt het Landt vertrekken / by aldien het de noodt vereyschte : Ja hier mede was het zo verre al gekomen / dat eenige groote / en machtige Winkelhouders / woonende in de Warmestraat, die hare Winkelz bol kostelijke Goederen hadden gepropt / zo bang waren van geplondert te worden / dat zy achter hare Hupszen (die op het Damrak uyt quamen) eenige van de Veerschepen, die op Zwol, Deventer, en Kampen plachten te varen (doch nu / mitz het overgaan van die Steden, aldaar / aan de Oude-Brugh, (haar ordinaris Veer) leedigh lagen / hadden vaerdigh leggen / hier toe / vooz dagh-geldt gehuurt / die ook al / by nacht / en ontijden / redelijk wel geladen zijn geweest / daar eenige groote Heeren, niet wepnigh van het hare / (stillekens aldaar gebzacht) hadden by gedaan : Deze Schepen lagen hier vaerdigh / om alle uren te kunnen vertrekken / en of 'er al eenige plondering / dooz het Graeuw, (baar sommige niet wepnigh vooz bezreest waren) onbezozziens / en haastigh had komen te ontsaan / zo zoude men op deze Schepen wepnigh vermoeden hebben gehad ; en dit was een goede Menniste streck.

Doch als dit uytvluchten zo grof begost toe te nemen / dat het niet alleen kenbaar wierd / maar ook groote slauehertigheyt broozzaakte / begonnen de Burgers-Schutters, die de Water-Boomen bewaarden / 't zelve wederom te zenden / en aan te houden / zo dat dit vluchten zich selfs verboodt : Men begon ook gewaar te worden / dat 'er veel koop-waren na de veroverde vyandelijke Steden wierden verboert / de Schuyten voeren noch op haar ordinaris uren / naar / en van Utrecht, en Amsterdam, en met de zelve / alderhande koopmanschappen / maar de Burgers die Wacht hielden maakten die / als zy daar achter quamen / goede prijs / zo dat 'er geen Goederen konden uytgeboert

worden / als daar men Boegh booz stelden / dat na zodanige Plaatzten gingen / daer geen Vyanden binnen waren / daer van dan Paspoorten dooz d'Heeren Burgermeesteren wierden verleent.

In 't Huys te Gennip lagen 4 Compagnien Staten Garnisoen : Dit Kasteel, gelegen aan de Rivier de Maas boven de Stadt Grave, is sterk gefortificeert / en most zijn Hoogheyt Prins Frederik Henrik, H. L. M. in 't Jaar, 1641. om 't zelve te veroveren / een volkomen Beleggh daer om maken / en nu wierd het van 't zelve Garnisoen verlaten / dat den 1 Julii, 1672. met 4 Stukken Kanon, en een metal Slang, veel Boskruyt, 37 Wagens met Bagagie, Kogels, Granaten, en ander Tuygh, binnen de Stadt Nimwegen gekomen is.

Terwijl Hollandt aldus verschijkt / en onstelt was / ging den Marechal de Turenne met de Belegering van de Stadt Nimwegen voort. De Stadt Nimwegen is gelegen aan en langz de Rivier de Waal, een Arm van den Rijn, aan 't hooge Landt / en sterk genoegh beschant / doch heeft aan de zijde van de Rivier geen Wallen ; aan d'een kant naar Schenkeschans toe / ziet men een hoogh / en zeer oudt Kasteel, zo men booz geeft / van d'Oude Romeynen gebout / nu het Valkhof genoemt / daer een van de Stadts Bolwerken booz legt / genaamt *Belle Videre*, dat is / Schoon Gezicht, te zeggen ; Dooz dien van 't zelve / zo vermakelick / d'omleggende Landtsdowen, Steden, en Stroomen, als Rijn, Yssel en Waal, komen bezichtight worden. Deze Stadt was wel boozzien / zo van Garnisoen, (daer over den Dapperen Heer Welderen commandeerde) als van Geschut / en Ouzloghs-Tuygh / hebbende noch een groot gedeelte Buskruydt binnen gekregen / geduurende 't Beleggh van de sterke Schans Knodsenburgh, die aan d'ander zijde van de Waal-Stroom, daer tegen over gelegen / en wiens overgaan hier booren beschreben is. Wat zich in 't Beleggh van Nimwegen heeft toegedragen / kan in 't volgende worden gelezen.

Verhaal van 't gene in de Belegering, en 't overgeven van de Stadt *Nimwegen*, is voorgevallen.

NA dat de Schans Knodsenburgh op den 16 Junii, 1672. aan de Franfen schandigh was overgeben / wierd de Stadt Nimwegen aanstonds van de zeibe (doch te vergeefs) opgeest. Waar op de Vyanden, van een Batery, die zo beneden het boozs. Fort opwierpen / en noch van een diergelijcke / boven het Fort, op den Dijk, en daar na upt het Fort zelve / op de Stadt, van over de Waal, dapper begonden te kanonneeren ; waar tegen upt Nimwegen, zo van 't Kanon van de Wal, als van 't Bolwerk op *Belle Videre*, lustigh wierd geantwoozdt / en des Vyandts Stukken onklaar / en booz een tijdt onbruickbaer gemaakt : ondertusschen wierd de Sterkte Schenkeschans, op den 18 Junii, (als hier booren verhaalt) schelmachtigh aan de Franfen overgegeben / dooz de Woherichtigheyt / van dien Jongen / en overbaren Commandant, Zoon van den Burgermeester ter Haaf.

De Stadt Nimwegen, die dagh en nacht / furieus beschoten wierd / wierd ook zomtijds al weder opgeest / doch te vergeefs ; hoewel zo Quynen en Kercken daaghlijck beschadighden / zullig dat de Kogels op verschepe reizen
neffens

neffens de Predikaat op den Predikstoel heenen vloegen; en op zekeren tijd een steen uyt de muur tegen zyn lichaam aansiet / zonder nochtans hem te quetsen; daarom dat men geen klokken meer dersden luden als men te Kerke zou gaan / om datze dan dies te meer daar op schoten; ja men moeste in een klepne Kerck / in de Broerstraat, predicken / om dat de groote soe beschooten wierd. Als sy ebenwel met dit schieten niets wonden / souden sy nochmaals een Collonel, om de Stadt op te eyschen / doch al wederom sonder voordeel; zo begommen zy nu met Vuurwerken de Stadt te verschrikken / en schooten zekere soozte van Bomben in de Stadt, van gepelite touwen in den anderen gebulchten / en dooz de gaetjes / tusschen de touwen / staken yzere pijpjes uyt / gebult met kruyt, en musquet-koegels, die dooz den byandt los schooten / op dat men het niet zoude derben blusschen / binnen in was het vol pek, sulpher, &c. en ook een hand-granaat, dat op / en dooz de huizen / of op de straten vallende / grooten byandt / smook / en stank van zich gaf / en wanneer het wat geblant had / schooten die kogels los / met een groot gekraak. En niet tegenstaande / dat 'er zo ettelijke 100 in de Stadt geworpen zijn / zo by dagh / als by nacht / zo heeft het Godt de Heere belieft / tot harer aller groote verwonderinge / dat die alle gelukkiglyk zijn gebluscht. De Magistraat hadde eenige Leydekkers, en Merzelaars gestelt / die gedurigh daar op waakten / en met eenige emmeren waters overgooten / als ook andere luden op hooge torens / die zagen waar datze vielen. De Burgers lieten hare helder-benstet met mist / en diergelijke dingen toedempen / en hadden vooz hare deuren / en op hare solders tonnen / en kuppen met water / en emmers gereet staan / en des nachts bydende lantaernen vooz hare huizen: naderhande schooten zy yzere Bomben in de Stadt, van tusschen 90 en 100 pondt zwaar / doch dooz Godts genade byuchteloos ten meerendeele / als alleen ettelijke huizen zeer beschadigende / want zy komen wel geheele huizen onder de voet smijten / gelijck ook de voozgaande van groote krachten zijn: een vielder op de Broerekerk, die het gewulft van het Choor instoztede; zo dat men naderhandt in de Prince Kamer, op het Valkhof gepredikt heeft; zo moest men bluchten van de eene plaatze na de andere. Doch veete vielen in de Waal in het water / die om haar gewicht niet over konden komen / anderzins zoude men noch meerder schade in de Stadt geleden hebben / hoewel nu ook ettelijke huizen t'eenemaal geruineert zijn. De Francen hadden boven de Stadt, by Gent, een Gierbrugh gelepdt / op de Waal, gelijck als vooz de Stadt gelegen heeft / om daar over volk / en alle nootzakelijckheyt / aan de Landtzyde / vooz Nimwegen te konnen brengen. Daar lagen vooz de Stadt 4 Oorloghs-schepen, of Uytleggers, in de Waal gezonken / die aldaar in de grondt geschooten / of van ons eppen volk (na haar genoegh geweert te hebben) verlaten waren. Op Saturdagh, zijnde den 22 Junii (Ouden Strijl) waren zy over de Waal getrokken / en hadden tusschen het Huys te Ebburgen, en deze Stadt een party Tenten geslagen / en reden met eenige troepjes Dragoners, en Ruyters na St. Anna, en St. Thomis Molen, tusschen Hees en Nederbosch, zo een klepne half muur rondom de Stadt, en nader; Sondaghs daar aan / volghden het groz

van het Leger, onder den Marschalk Duc de Turenne, en sloegen het rontom de Stadt vol van ontallijke Tenten, een half uur / en ictwes meer of minder van de Stadt. Wanneer zy zomtijds onder het Canon quamen / wierd 'er uyt de Stadt vuur op gegeven. Een quartier uurs van de Stadt was een party in een Voeren huys gegaan / in welk een Canon-kogel van de Wal geschooten wierd / zo dat zy aan alle zijden daar uyt bluchten / en het Huys aan byandt staken. Des avonts ontrent 10 uren / quamen de Francen achter een oudt Hoornwerk, buyten de Molepoort, dat wy niet bezetten konden / of wy zouden noch veel meer volk moeten gehad hebben; dat werk gebuykten zy tot hare avantagie; de Musquettiers stonden achter de Borstwering, en schooten na de Wal-muur, en na het Nassouws, en Pesthuys-Bolwerk, gelegen tusschen de Molen, en Hezelpoort, terwijl dat zich andere begroeven / en hare Loopgraaf byzachten tot by onze Stadts Gracht, dooz dat Hoornwerk heenen; des middaghs daar aan wierd daar weder een Franfch Officier binnen gezonden / om de Stadt op te eysschen / doch wierd al wederom als te vooren geantw. oyt. Daar na schoot men wederzijds wederom furieus. Den volgenden nacht / tusschen Maandagh en Dingsdagh, planten zy een Battery in een hoek van dat zelve Hoornwerk, waar van zy de Stadt met 5 halve Kartouwen schizikelijk beschooten / onder het gedurigh geraas van Musquetten; dien nacht stozinden zy sterk op die twee Werken, hadden al eenige palisaden, zo afgekapt / als uyt de grond gearbeyt / en waren al byna in het Pesthuys-Bolwerk geraakt / doch de Burgery ontzetten het noch dooz het gedurigh schieten van de Wal; en den Manhaften Heer Collonel van Gent, quam met eenige Musquettiers uyt zijn Werk by de Hezelpoort, en dyref de Francen voort te rugh / wordende zelfs in zijn arm / en in zijn buyk gequetst / zo dat hy als een braaf Soldaat / zijn leven / tot groote droefheyt van zijn geheel Regiment, vooz het Vaderland heeft verlooren / en also dien dapperen Zee-heldt, zijn Broeder / den Heere Admiraal van Gent is gevolgt. Als de Francen nu aan 't wijken waren / verbolgden de onze haar / doodende / en vangende vershepde / die niet weder buyten de palisaden konden raken; en onder die was een Officier die zwaar gequetst zijnde / in de Stadt gestozen is; ook een Collonel van groote afkomst / welke by de Walen geraakt was / willende zeker Soldaat een hand vol gouts geven / dat hy hem zoude los laten / doch de Soldaat hielt hem gebangen / ontnam hem zijn degen met den draagbant / vooz welk datelijck hem 100 gl. wierd gepresenteert / ook kreegh hy een pistolet tot een vereering / en kregen onze Soldaten vershepde snap-hanen, Bijlen, &c. die de Francen achtergelaten hadden. Zy mijnden ondertusschen dooz onze Mijn; in welk men vershepde hand-granaten werpende / vele Francen doot bleben. Den volgende nacht stozinden zy niet meer zo sterk / buyten twijffel om dat het dien boozgaanden nacht haar qualijk was bekomen; alle onze Militie was alle nachten in de Buytenwerken, en ook ettelijke Compagnien Ruyters te voet in die twee Werken, die de Francen attaqueerden; zy konden met hare karbijnders, en pistolen zo veel doen als twee Musquettiers, als de Francen sozm liepen: ons volk hebben trouwelijk gevochten / gelijck ook vershepende

upt de Burgery, die byzwilligh gingen in de twee boozgenoemde Bolwerken; want anders en wierdender geen aangetast / of nergens anders begroeben zy zich / als tegen ober de Molenpoort, tot boozby die twee Werken. Den volgenden nacht stozmden zy wederom heftigh / en wierden drie ryzen / met verlies van veele dooden / te rugh gedzeben; op welke ook verschepe de brandende pekkranse, en handt-granaten, gewoypen wierden. Zy planten ook een Bateria tusschen de Molen, en de Molenpoort, waar mede zy dwars dooz de poort de klof van boven neder schooten: geen klokken sloegen meer in de Stadt, want waren alle zelfs / of eenigh gewicht / en aanhang / daar van geschooten. Donderdaghs, omtrent 7 uren des avonds / regenden het een plasregen / of het upt den Hemel stoztede / zo dat onze Soldaten hare Lonten uptgeregent wacen / dit wilden de Fransen gebryken tot haar boozdeel / beklimmende met eene haastige vaerdigheyt die 2 Bolwerken; zo dat die in het Nassauws-Bolwerk al aan het vlychten waren / maar wierden dooz zeker Ingenieur, die daar was / met slaan en stooten / tegen gehouden / en sloegen de Franse dadelijk wederom te rugh. Ondertusschen was de geheele Stadt in Allarm, en een yder was in een oogeblik vaerdigh na zyn Alarm-plaats; des nachts daar aan vielen zy wederom aan / doch hebben noch geen werk konnen winnen / maar lagen boven / al tegen onze Borstweering aan gearbeydt / en maakten de Stormpalen al los; hadden ook die 2 Werken al ondermijnt / om die des nachts daar aan met ons volk te laten spzngen / welke wy hadden boozgesneden met een nieuwe Borstweering, om / zo men het eene niet en konde houden / dan in het andere te retireeren. Des namiddaghs was het stilstand / en werd geparlementeert. Saterdaghs werd het Accoort getroffen / wel goet booz de Stadt, maar slecht booz de Militie. Sondaghs mozzgens / zijnde den 10 Junii, (Nieuwen Stijl) quam eenige Franse en Switsers binnen tot Garnisoen, het Staten Volk quam in 't geweer in het Kalverbosch, en booz het Valkhof, alwaar zy op de plaats wierden ontwapent / en in Kerken gezet / tot datze haar Rantsoen betaalt zouden hebben; gelijk ook de Luytenants, en Vaendrighs. Deel gingen ober in Fransen dienst / en veel wierden daar uptgelost van hare Officieren, die al te Scheep wierden gebzacht na Gorkum. Capiteyns, en Ritmeesters troliken byz upt met hare Paerden, en Goederen.

Binnen de Stadt was ongemeene Couragie om te vechten / zo wel in de Burgers als Militie, en zo der eenigh ontzet hadde te verwachten gewest / zouden wy de Stadt niet hebben overgegeven; maar Hollandt was van ons afgesneden: De Soldaten die geen Geldt hadden wierd eten en drinken met geheele tonnen en korven / in de Werken gebzacht van de Burgery. De Burgers van Utrecht en Rhee ven, die hier in Garnisoen lagen / troliken byz upt met haar volle geweer. Daar binnen lagen 9 Compagnien Ruytery, het Regiment van Carlsepeyn, van de Walen, en van Schot, al te zamen schoon volk te Doet / ook 4 Compagnien upt Gennepershuys, het Regiment van Colonel van Gent, en 6 Compagnien Waerdgelders, behalven de Burgers. Alle hooge en lage Regeerders blyben: De Gereformeerden behouden 2 Kerken. Hier is noch goede ordze onder het volk. Het Legor booz deze Stadt wierd gezeyt omtrent

omtrent 18000 Man ſterk te wezen / en wierdender noch meer verwacht. Omtrent 1300 zijnder vooz de Stadt doodt gebleven / en omtrent 1100 gequust / waar onder veele Officieren ; 3p prijzen ons / dat wy ons wel gedefendeert hebben. Omtrent 50 Dooden en gequetſten hebben wy in de Stadt gehad. Wy zouden met de Ruytery wel een upval hebben gedaan / maar hadden dan niet volk genoegh / om onze Werken te bezetten / in welke ook de Ruyters te voet waren. Al de Militie is de geheele tijdt van onze Belegering in de Wapenen geweest. Zommige Soldaten waren de boest 30 blaauw geschoten / dat 3p de handt aan haar hoofst niet en zouden hebben konnen brengen / van het geduurigh schieten. Wy moeten dit toeschrijven aan die Provincie van Hollandt , om dat 3p met het Leger van ons afbluchten / latende ons in den noodt / zonder hoope van ontzet.

Alzo is de Stadt Nimwegen , op den 10 Julii , 1672. (Nieuwen Stijl) aan de Franſen obergergeven / na dat die 24 dagen Belegert en wel gedefendert was geweest / zijnde de eerste / en eenighste die tot noch toe / den Vyandt met ernst heeft durben tegenstaan / en zou de Franſen werks genoegh hebben gegeven / by aldien eenige hoop van ontzet vooz haar te verwachten had geweest / maar nu van alle kanten in hare Vyanden landt gelegen / en rondtom beſloten / verſtauwde de couragie.

In het Accoort wierd bedongen dat de Gereformeerde , 2 Kerken zouden vooz haar behouden / maar de groote Kerk namen de Roomse Geesteljkheyt in / en wierd dooz den Cardinael van Bouillon gelwydt / alwaar groote byegghde van de Roomsgezinde bedzeven wierd : Men selde het Franse Wapen op den Autaar , met deze woorden daar boven / R E G I T R I U M P H A N T I , dat is : Aan den overwinnenden Koning ; en veel van die Gezintheyt , en andere / die het 30 nautw niet namen / liepen zeer blijtigh tot den Roomschen Dienst , op hoop van een weldaadt daar dooz te verdienen. De Predikanten , en Ouderlingen verzochten daar na / aan den Koning (doen die daar omtrent gekomen was) dat het Accoort haar toegestaan , mocht voldaan worden , doch kregen tot antwooydt / dat de conditien met Monfr. de Turenne gemaakt , wel zouden gehouden worden : Doch is niets daar op gevolght.

Den Heer Commandant Welderen kreegh zijn eygen volk meest byp upt / zonder Rantsoen daar vooz te betalen / maar yder Ruyter moest vooz zijn Rantsoen geben / 6 guldens , en elk Soldaat 3 guldens ; doch veel van de zeibe / als ook van de Soldaten , wierden van den Marschal de Turenne dooz ootmoedigh verzoekt / en bidden van hare Vrouwen , zonder los-geldt te betalen / hun Vryheyt vergunt.

Hier dooz begonnen de Franſen moedigh te worden / en in tegendeel het Staten Volk te verſlaeuwen ; Ondertuſſchen quam ordze / dat het Staten Guarniſoen , met haren Gouverneur , in de sterke Stadt Grave , gelegen op de Maasstroom , zich van daar zou begeben naar 's Hartogen-Bosch : Dit had den Marschalk de Turenne 30 haast niet verstaan / of zonde een deel van zijne troepen van vooz Nimwegen daar na toe / om 't zeibe in bezetting te nemen / gelijkt

gelijk geschiede; maar het daar uytgetrokken Staten Garnisoen, 1300 sterk / komende vooz 's Hertogen-Bosch, wierd haar aangebiedt / dat men daar alreede een goet deel Spanjaarden had binnen gekregen / waar over haar oorde werd gegeven / van wederom naar de Grave te marcheren / 't welk alzo gebaan wierd / doch zy zyn onderwegen van de Franse, op 't onvoorzienste overvallen / aangetast / en verstroopt geworpen / de Vaandels haar ontnomen / en een party doodt geslagen / gequetst / en gebangen. Ontrent deze tijde wierd het Stedeken Ravesteyn ook op de Maas, niet ver van de Grave gelegen / van het Staten Volk mede verlaten.

Den 11 Julii, trok den Marschal de Turenne met zyn Franse troepen over de Maas, naar de sterke Schans Crevecoeur, op den Brabantsen Bodem, gelegen aan die zelve Rivier, ontrent een uur gaans van 's Hertogen-Bosch, en hoewel dat deze altydt een Plaatz van groote tegenweer geweest is / gaf zy haar aan dien Marefchal, (na dat hy dezelve 2 dagen beschooten had) op den 19 Julii, 1672. over / blyvende 't Garnisoen, Krijghs-gevangens. Den Gouverneur van 's Hertogen-Bosch, had / de daar ontrent leggende / Schansen, Engelen, en Orten al meest doen slechten / en verlaten / om met die Bezettingen de Schans Papenbril te beter te konnen defendeeren: en alzo hy vooz een Belegering van zyn Stadt beducht was; had hy alle mogelijke middelen tot tegenweer daar binnen gestelt / als mede / dooz Gedeputeerden, aan Zyn Hoogheyt den Prins van Oranjen, om geschut, en oorloghstuygh, doen aanhouden / 't welk ook al tot Gorkum aangchomen was / doch de verovering van Crevecoeur, belette dat 't zelve niet in den Bos konde komen / daar over het aldaar ontscheept wierd.

Verstondt wierden de bovengenoemde verlaten Schansen, Engelen en Orten, van de Franssen bezet en weder opgemaakt / en den Marschal Turenne trok van Crevecoeur aanstondt / na Bommel, een klepne / doch vaste Stadt, gelegen aan de Waal-stroom, en hoorende onder de Provintie van Gelderlandt, 2 mijlen van Crevecoeur, en ook ontrent 30 ver van de Schansen, St. Andries en Vooren, vooz dezen van der Staten Volk verlaten / en van de Franssen bezet; Bommel wierd / tot viermaal toe / dooz Turenne opgeeyst / doch kreegh geen gehooz / maar in tegendeel vielen die van de Stadt verschepden ropzen op de Franse Troupen uyt / en schoten met een Kanon d'Heer Clorodee het Hoofst af / zo dat hy Marschal genoodtzaakt was / zyn gants Leger, ongebaar 20000 Man sterk / daar vooz te doen komen / Kanon daar vooz te planten / en Loopgraven te maken / en selde zich toe / (niet tegenstaande het siek schieten van die van binnen / op die van buyten) om die Stadt niet groot geweld te willen bestoemen; 't welk die van binnen bemerkende / verstantwden hun moed / als niet bestandt zijnde met 300 Soldaten / en 450 Burgers, dit geweld te konnen afweeren / alzo ook hare Stormpalen en Palissaden vergaan / en de Grachten ondiep waren geworpen / mede was 'er Kanon, Kruydt, Loodt, en ander behoeften gebrek / dat al tot Gorkum was aangekomen / (als hier booren gezeyt is) maar niet vooz konde / ter oorzak van d'aankomst der Franse: Hier vooz gaven zy haar aan den Marschal Turenne met

een goede Capitulatie over/ en dat des nachts / tuffchen den 21 en 22 Julij, 1672. Het Garnifoen trok upt / niet bliegende Vaandels, en volle Geweer, en quam tot Gorkum iefcheep aan.

Dus verre verhezpeden zich de obeitwinnende Wapenen van den Franfen Koning aan deze kant/ want alle de klepne en onbafte Stedekens, zo in de Provincien Utrecht, en Gelderlandt, waren al Frans gewoorden/ en ook eenige alzulke / in Hollandt gelegen / als Buuren, Kuylenburgh, Vianen, Heukelom, Leerdam, Asperen, &c. deze Plaatsjes liepen de Franfen in en upt / en bedozen die Inwoonders niet weynigh / maar Naerden maakten zy zeer fterk en baf; Oudewater, en Woerden hadden zy ook al ingenomen / doch verlieten die wederom : Oudewater wierd daar na van het Staten Volk bezet / gefortificeert/ en behouden : Het zelbe deden de Franfen met Woerden.

Da dat nu den Munsterfen Biffchop de Over-Yffelfe Steden wel bezet/ en den Keurvorft tot Deventer, krank / (daar in alle kerken pberigh booz gebeden wierd) gelaten had / is hy niet het grof van zijn Leger getrokken na Koeverden, gelegen aan het upterfte epnde van 't Landfchap Drenthe, en hoorende onder de Provincie van Over-Yffel, een Grens-Slot booz bepde de Provincien van Vrielandt, en Groeningen, grenzende aan 't Graaffchap Bentem, en de Twente : Deze Sterkte is dooz geheel Europa, booz ontwinbaar geoozdeelt / (als men die behoorlijk voozien / en bewaren wil) zy is ten eerften fterk upt de natuur, dooz dien zy midden in de Moeraffen, op vast Landt gelegen is / en volgens dien / onaankomelyk / maar vermits de langduurige Vrede, zijn dezelve doozgraven van sloten / en afstrekking van water / om Cupnen / Speelhoven / als booz den Gouverneur, &c. daar op te maken / zo hier en daar / dicht onder de Wallen / verdooght gewoorden : Zy is ten anderen fterk / dooz de konft / zijnde Gefortificeert met 7 Bolwerken, of Dwingers, gelijk men aldaar zept / voerende de namen van de 7 Provincien, en met 30 beel Halvemanen, en noch 30 beel Ravelijns, in / en over de Grachten, die dubbel / wijdt / en diep zijn ; hooge / en fterke Wallen, Borftweeren, en Faucebreen, voozien. Verdugo, Spaans Veldt-Overfte, omringde / en belegerde deze Sterkte, in den Jare, 1572. nu 100 Jaren geleden / wel 31 weken lang / maar moft die ebenwel verlaten ; Hoe dit overgeven nu is toegegaan / leest men in 't volgende

Kort Verhaal van 't Beleg en overgeven van *Koeverden*, aan den Biffchop van Munster, &c.

Op den 30 Junii, 1672. in den Moogenfondt / hebben 100 Franfe Ruyters, van de Croupen van den Biffchop van Munster, de fterkte Koeverden berent / na dat het uptgetrokken Garnifoen van Schenkefchans 5 dagen te booren / daar binnen was gekomen Hier op trokken de Ritmeesters Haaghwolt, en Assenborgh met eenige van haec Ruyters na buypen / om 't belt te ontdekken / 't welk zy van des Vyandts Ruytery zagen grimmelen / en aleer zy 'er op

op dachten / van dezelve omringt waren / doch wordende van zeker Voerman, genaamt H. Lipmans, een onbekende worgh dooz de Moerassen, aangevozen / ontsnapent / en quamen weder binnen Koeverden, achterlatende / 5 of 6 man / gelijk ook van de Franse mede om trent 30 veel gebleven zijn.

Den Colonel Broersma was hoegst te vooren noch Commandant in dit Fort geweest / maar om dat men hem niet veel goets toebereyde / is hy daar uytgenomen / en binnen Deventer gelept / alwaar hy met dat Garnisoen uytgetrokken zijnde / by den Bisschop overliep: Deze had een Hof, even tuynen 't Fort, gemaakt / die nu dooz die van binnen / met al het Rijs of Tienen, rondom afgekapt wierden; onordze was daar binnen genoegh / want zomige deden het Contrescharp slechten / en andere wilden het weder doen opmaken. Den 4 Julii quam den Bisschop van Munster, met 10000 Ruyters en 6000 Man te Voet, (30 men seude) zelf vooz Koeverden, en nam zijn logement op 't Huys te Scheer; het Volk wierd gelegert achter de Koeverse marschen, en 't Huys ten Klooster, in de Boere-huyzen, leggende de Rijngraaf, met eenige Regimenten vooz Dalen, en op de Hooge Loo, vooz Koeverden: Al voozt begoot 30 Approches te maken / als ook een Borstweering van 12 voeten hoogh / en 10 of 12 byedt / van achter de zelve wierpen 30 Granaden en Brandt-Bomben over / waar dooz het Magazijn, en eenige Huyzen in brandt zijn geraakt.

Den 7 Julii, des mozzens epste den Munstersen Bisschop, Koeverden dooz een Tamboer op / zeggende / goede Condition te willen geven; maar den Commandeur sloegh 't zelve af; waar op 't canonnenen aan beyde zijden weder aanging / als ook hare Duurwerken. Daar tegen de Burgers op de Markt, en alle Plaatzten groote Brouketels en Kuypen vol water / om de Bomben te verpdelen / gereedt hadden; ook quamen van 20 Granaden geen 6 in de Stade vallen. Den 9 dito schoot een Vries Constapel met een Kogel van 24 pondt / in de mont van een Munsters Kanon; 30 quamen ook eens met een oudt Schuytse post vatten over den Rijsdam, aan 't Conterscharp Over-Yssel, maar wierden weer uytgedreven / de Gracht meest droogh / en niet Voetangels bezet zijnde: Den 10 Julii, epste de Bisschop van Munster de plaats weder op / hy wilde noch goede conditionen geven; daar op 3 Gecommitteerde uytgezonden zijn / en quamen de Munsterse terwijl alles langst de Grachten, Poorten en Bruggen bezichtigen: Deze 3 waren de Capiteyns, Firmijn van Rufiers, ter Hoeve, en Bagman; 30 maakten den 12 Julii, Accoort met den Bisschop; om na Harlingen met volle geweer, vliegende Vaendels, &c. uyt te trekken / latende hun Officiers en gequetsten binnen de Vestinge: De Vpandt zelfs verwonderde / dat 30 30 een notabile Post in 30 wepnuig dagen hadden ingekregen: Maar toen de Munsterse den 12 Julii, daar binnen togen / en de Staatse den 15 daar uyt / nam men de Snaphanen en Degens haar af: Na Harlingen mochten 30 niet trekken / dan wel na Benthem: Doch bupten komende / is 't Garnisoen, tegen 't Accoort, schandelijk geplondeert / nemende ernige Koeverde Burgers Soonen gebangen / om datze onder de Staten dienst genomen hadden / en moesten zwaer rantzoen betalen / en de Kanoniërs die de Bisschopse

niet wilden dienen / wierden heel slecht getracteert : Daar waren 670 Bomben ingeworpen. Men zeyde ook dat Broerlma (nu weder dooz den Biffchop, Gouverneur van Koeverden gemaakt) de zelve Plaats vooz een partje gelidt aan de Vyanden had verkocht.

Hier op volghden in Vrieslandt groote verflagentheyt / want de Biffchopfe liepen tot vooz Groeningen, dooz de Drenthe, ftroupen / en op deze aankomfte / wierden van het Staten Volk de Oude en Nieuwefchans, Wijsfchooter Zijl, 't Huys te Wedde, en al wat daar ontrent was / verlaten / en van de Vyandt bezet / daar dooz de Bourtange geblocqueert was / en opgeceft wierd / maar dooz de genereuzfheyt van den Capiteyn Prot, niet als kruyt en loot aangeboden wierd / die daar na als hem 200000 gulden vooz de Schans wierd geprefenteert / antwoozde / noch eerst zo veel Kogels den Biffchop had te vereeren : In tegendeel wierd de Capiteyn Huysman, die in de Oudfchans gecommandeert had / en de zelve verlaten / te Groeningen, dooz den Krijghs-Raad opgehangen / en de Luytenant van den Berge, die de Nieuwefchans commandeerende / de zelve ook verlaten had / de ftop afgeftagen ; gelijkt mede de Luytenant Colonel Taminga, en een Majoor in Deventer gelegen hebbende / in arrest genomen wierden / en de Collonellen Stek, en Broesma ingedaaght / om zich over de overleberinge van Deventer te verantwoozden. Die van Groeningen zonden ook een nieuwen Gouverneur naar Delfzijl, dat een wakker Soldaat was / dooz dien zp in den ouden eenigh bedenken waren hebbende.

De Vriefen hadden haar nu mede in volkomen poftuur gefteft / zo dooz het Landt onder water te fteffen als anders : Zp togen onder den Overften Alia ontrent deze tijdt na de Kuynder, meenende de Biffchopfe aldaar met haar geroofde Bupt te overvallen ; maar die 2000 man tot hulp / uyt Kampen en Zwoll by haar krijgende / en de Vriefen maar 1200 man fterk waren / ook de Hollandfche Kapers, dooz 't hardt weer / tot geen fecours konden bekomen / hebben de Vriefen raatzamft gebonden / met verlies van 30 man te retireeren / na dat zp 100 Biffchopfe om ver gefchooten hadden. Daar op liet den Biffchop de Kuynder voozt uytplonderen / en ging met de Bupt dooz. Den 26 Julii ; quamen 13 Vanen Biffchopfe Ruyters tuffchen Drachten en Bergen ; de Vriefe Brandwacht, niet wel op haar hoede / was by na overvallen geweest / dan weken noch tijdelijkt na haar Leger / 't geen terfcondt in allarm geraakten ; de Ruyters zaten op / en trokken den Vyandt tegen / van 't Doetvolk gevolgt / de Biffchopfe retireerden haar / tot zp de Vriefen in hun Embuscade hadden geloft / want een partje Doetvolkt lagh in 't Koorn verborgen / en die uytkomende / wiesd er hardt gebochten / en zonden 't de Vriefen te quaadt gekregen hebben / indien zp van hun Doetvolkt niet onderfteunt waren gewozden / waar dooz zp de Biffchopfe te rugh gedreven hebben / met verlies van 150 van des Vyandts Ruyters, en 25 Man van de Vriefen.

De Eylersfchans op de Rivier, de Eems gelegen / was nu ook al van het Staten Volk verlaten / en in des Biffchops handen verballen / en dooz de zijne bezet. Doch verder konden zijne Wapenen niet komen / maar wierden vooz de Stadt Groeningen geftuft / want fchoon deze 2 Bijtfchappen van Keulen en

Munster hunne Leger's booz die genoemde Stadt nederfloegen / Belegerden / en groot geweld daar op gebuykten / mosten zy ebenwel naar eenige weken / daar wederom / niet merkelyke schade / en groot verlies van volk als anders / afrekken / als hier na in 't bzeede zal worden verhaalt.

Maar de Franfen wilden noch eens van een heel ander kant bezoeken / wat zy noch niet hare gewoonlyke furieuusheyt konden uytwerken / doch zy wierden zo ruw onthaalt / dat zy booz die tijdt niet meer en wenschten : Die hadden zy gemunt op het Stedeken Aerdenburgh , gelegen in Vlaanderen , niet verre van de Stadt Sluys , zijnde rebelyk wel versterkt : Den aanbal geschiede / dooz omtrent 4000 Man zo Dragonders, als Voetvolk , by een verzamelt uyt hare Garnisoenen in het Quartier van Kortrijk , daar mede zy ober den Spaansen Bodem , aan de Zuydtoost-zijde van die Stadt , ober Smetjes Brugge, boozby de Koekuyt , aan quamen ; meeneude geen tegenweer te vinden / en de Stadt also onbooz'ens te oberrompelen ; te meet / dewijl haar bekent was / het zwalke Garnisoen daar binnen / gelijk ook dat den Commandeur Kau , eenige wepniige dagen te vooren uyt de Stadt was vertrokken ; hoe moedighlyk die van binnen dezen storm hebben afgeslagen / han gezien worden uyt het volgende

Verhaal, van 't gepasseerde in , en omtrent den Aanval der Franfen op Aerdenburgh.

DEn 25 Junii , 1672. kregen wy hoopende tijdinge dat het Franse Leger tot Deynse gelogeert was / 't welk ons dede curieuuslyk vernemen / maar kregen geen recht beschept . Des avonds quam weder eenigh schryven aan de Stadt , en daat werde ook pets gedibulgeert van het aankomen der Franse , dat haar intentie was den zelven nacht op ons aan te vallen ; waar op dubbele wachten wierden gestelt / en onze Commandeur (zijnde den Vaandrigh van de Heer Kau , die absent was / genaamt Bekman , die hem treffelyk gedragen heeft) wierd het selve gecommuniceert / welke mede de wachten verdubbelde / en datelyk Ammonitie van Oorlogh voor den dagh langde / en uptdeelde ; waar op zy des nachts ten 2 uuren (zijnde Sondagh , den 26 Junii,) het klokkegestlagh opgehouden zijnde / omtrent met 4000 Mannen op ons zijn aangevallen / en op het Allarm alle de Soldaten , en Burgers makende een getal van 220 Mannen , op de Wallen geranguert / met zodanigen Couragie dat het te verwonderen was . De Franse waren ten eersten booz de Poort , maar wierden zo gehabent van Kanon en Musketten , dat naar twee uuren en een half / storm mens zijn afgewezen : Wat verlies zy doen hadden en konde men niet weten . Des naarmiddaghs kregen wy een secours van 60 Mannen , en maakten op dien dagh alles klaar / want weder booz een storm des nachts bzeeden .

Den Vyandi also wachende / is de selve (met een secours van omtrent 4000 Man versterkt) ten een uur in de nacht / met een groote furie aangevallen / en maakten zich ten eersten meester van de Halvemaan aan de Lant-Poort ,

dat wel eenige alteratie causeerde / maar wierde noch gestuyp / also 140 of 150 Mannen, en eenige Ammonitie van Sluys, tot ons assistentie, kregen / welke ook dadelijk in het werk raakten / en met zulken couragie mede aangingen / dat den Vyandt gestuyp wierde / durvende niemant in de Halvemaan zich vertoonen / echter van andere plaatzen haar devoir doende. Dus stozinden wy tot half dzen / als wanneer den Vyandt retireerde. Maar also die in de Halvemaan waren / een Brugge moesten passeren / en veele daar op doodtgeschooten wierden / zo bleven zy binnen de Halvemaan, roepende om quartier / dat haar toegezeght wierde. Ik riep tegen haar / dat zy haar Geweer zouden afleggen / gelijk mede den Colonel Spindler, welk met eenigh volk alhier gekomen was / en het commando hadde / haar mede toe riep; daat zy qualijk toe konden resolveeren; doch wy dzeppende daat weder onder te schieten / resolveerden zy; en wierden de Poorten geopent / en de Brugge nedergelaten / en met partyen in de Stadt gebracht / en in de Kerk gesloten. De Officieren als den Generaal, welke deze troupen voerde / aan het been gequetst zijnde / neffens Collonels, Lt. Collonels, en Capiteynen, wierden in Herbergen gebracht. Ayt de Halvemaan quamen tusschen de 3 en 400 Gevangenen, welke des zelven daagh naer Sluys zyn gebracht; zijnde onder dezelve ober de 100 Gequetsten. Des morgens kregen wy weder secours van Sluys; gelijk ook des middaghs twee Compagnien Mariniers, als den Commandeur Jan Matthijsz. en Capiteyn Vassi: Capiteyn Scholke is hier mede binnen / neffens Capiteyn Oldenburgh. De Heeren Gecommitteerde, van Zeelandt, van der Beek en Munnix quamen ook alhier met groot gebolgh / van alderlep menschen / ten hoogsten verwondert zijnde van onze defensie. Den Vyandt heeft 30 Gequetsten / Gevangen en Dooden by ons gelaten ober de 1000 Man, hebbende 42 Wagens met Dooden en Gequetsten mede genomen: En zyn 30 gisteren dooz Maldegom naar huys getrokken: Wy hoopen zy niet weder zullen komen. Men konde nauwelijks ober de Brugge en Haven gaan / zonder dooden te raken. Ik hebbe drie nachten / en twee dagen zonder slapen gestadigh op de Wallen gewest / en met Stormen bezigh / als ook mijn Soon. Wy hebben niet eenen Dooden, en maar 3 Gequetsten, dat met waarheyt mach verhalen. Heden hebben wy omtrent drie uren geslapen / en binden ons vol couragie. Wy werden nu van alles voorzien. Gode zy lof van deze Victorie.

AERDENBURGH, Den 28 Junii, 1672.

Die van Aerdenburgh hadden de booznoemde Smerjes Brugge wel gaerne willen afbreken / vallende daat op uyt / onder 't faueur van 't Canon van de Stadt, maar het wierd t'elkens van de France Ruytery verhindert.

Ziet hier noch een ander

EXTRACT,

E X T R A C T,

Uyt een waarachtige Brief uyt *Middelburg*, den 29 Junii, 1672.
rakende het bespringen, en mannelijk afweeren der Stadt
Aerdenburgh, waar in veel Particulariteyten werden ver-
haalt.

DE Franse (zo Monfr. *Cardon* mijn schrijft) waren met ettelijke duyzenden by een vergadert, om op *Aerdenburgh* aan te vallen, waar binnen 50 Man tot guarnisoen in lagh, en de Burgery was omtrent 200 Man sterk, welke noch flauwhertigh waren gemaakt, door den Commandeur *Kau*, die den 24 dezes al uyt *Aerdenburgh* vertrokken was, en terstondt naar Hollandt is geretireert, evenwel hebben de Burgers zo veel gedaan, als mogelijk was, om haar in postuur te stellen, en hebben den Vyandt kloekmoedigh afgewacht, schoon haar Stadt zeer zwak, en onmachtigh was, hebbende geen 2 voet water in haar Gracht, ook geen Pallisaden, en maar 9 Stukken Geschut. Den Vyandt dan is op den 26 *dito* in den vroegen morgenstondt, de klokke 2 uren zeer furicus aangevallen, maar vonden dappere resistentie, en zijn naar derde-half uur stormens, zeer rustigh afgeslagen: Der 27 *dito* zijn de Fransén, omtrent 's nachts ten een uur, weder met grooter furie, als te vooren aangekomen; maar na anderhalf uur stormens weder kloekmoedigh afgeslagen. 't Is niet wel te beschrijven hoe groot de yver was van tedere Vrouwen, en Kinderen, die brachten geduurigh Kruyt, en Loodt aan, drogende het natte en vochtige tusschen de handen, de meeste Vrouwen Hoeden op hebbende, om daar door haar over de Borstweering aan de Vyandt als Mannen te vertoonen: een van die Vrouwen kapte een Fransman beyde de handen af, zo als hy op de Borstweering quam, zy laden de Musquetten die de Mans gedurigh afschooten. By groot geluk was noch een Costapel binnen de Stadt, die een van zijn Vrienden was komen bezoeken, welke ongemeen grooten dienst heeft gedaan, en is ook na het gedane werk van de Burgermeesters mildelijk geregaleert. De Fransén die in de Halvemaen waren gekomen, wierden door het Geschut gedwongen de Buytenpoort toe te doen, eer dat die van de Stadt haar quartier wilden belooven. Doen al de Kogels verschooten waren, hebben de Vrouwen al het gewicht uyt de Winkels spoedigh aangebracht, als mede al de oude en nieuwe Spijkers, ja zy hebben al de Ysere Potten in stukken geslagen, en in het Geschut in de plaats van Schroot en Kogels gebruykt, zo dat die Heldinnen haar als Leeuwen hebben gequeten. De gevangene verklaarden niet eens te hebben gedacht resistentie te zullen vinden; also zy meynden, dat haar zaek genoegzaam bestel was. Gisteren avondt zijn de gevangens, bestaende in omtrent 500 Man, hier, en tot Vlissingen gebracht, en also ik doenmaals hier de Hoofwacht had, zo heb ikse zelfs in 't Gevangenhuis doen brengen: de Edelen, en Officieren waren alle schoon jong Volk. De Burgers van *Aerdenburgh* hebben zeer groote Buyt gemaakt, also de dooden en gevangene meest zeer wel van Goudt verzien waaren. ja by een wiert over de 4000 Gulden gevonden: en zijn wel 42 wagens met dooden en gequetsten door de Fransén wech gevoert. De afgewekene Fransén lieten door een Trompetter vriendelijk verzoeken, dat men doch goede zorg voor de gevangene als gequetste wilde dragen, verzochten ook met eenen te weten de naam van den Commandant gedurende die attaque; die haar liet weten dat hy haarlieden welbekende vriendt *Spindler* was, en dat zijn Vader

Vader voor dezen de Franfen, tot Oostende, ook eens leelijk had onthaalt, en dat hy haar den aanstaenden nacht weder wilde verwachten, en haar op diergelijke Banquet noch eens traçteren: doch zy hadden daar toe weynigh lust, maar zijn voortts geretireert, brandende in haar Marsch alles af waar zy by konde komen, ook de Kerk van d'Eede, voerende ook zo veel Beesten met haar als zy konden bekomen. Onder de gevangene is ook gevonden den Gouverneur van Aeth, ook een Colonelen onder de dooden is gevonden een van de oudste Collonels van geheel Vrankrijk, zijnde een Man van 80 jaren, die den Koning van Vrankrijk over de 60 jaren hadde dienst gedaan, doch zijn naam was tot noch by de onze onbekent: maar wierd by de Gevangene zeer beklaaght, en na dat men konde merken, was by de zijne in zeer groote extime, zijn been was aan stukken geschooten, en wierd zo op den wegh doot gevonden. Ten ware de Groote Godt de Defendeerders niet met een zonderlinge couragie hadde gewapent, het hadde met die Stadt gedaan geweest. Dit Manhaftigh Heldenstuk heeft een groote couragie veroorzaakt in de omleggende Steden. Op Sondagh quamen die van Vlissingen de Aerdenbergers te hulp met 150 Man, maar het werk was doen al bestelt. De Roomsgezinde-Vlamingen zijn zeer geuegen ons met alles by te staan, ja veele quamen van zelf, zonder des verzocht zijnde, tot hulp van die Stadt. Wy hoopen dat dit by ons noch behoudene Steden ten deegen zal ter herten genomen werden, en 't is zeker dat de Franfen, niet meer als door de furie gevoert werden, en zo die een weynigh gestuyt werdt, zo leght al hun moedt. Laat ons dan betoonen niet veraart te wezen van onze Voorouders, die rechte Batavieren.

U E. Dienstwilige Neef, N. N.

Missive van *Elbertus Spinler*, Collonel, tegenwoordigh
commandeerende binnen *Aerdenburgh*.

Geschreven den 28 Junii, 1672.

ICk en kan niet nalaten U E. te doen weten, hoe ik tot *Aerdenburgh* gegaan ben met 220 Man, om de Stadt te secoureeren, alwaar 6000 Franfen in de Contrescharpen lagen, maar ik hebse zo geattacqueert, dat zy de Stadt hebben moeten verlaten, en hebbe de Gevangens gekregen, als hier volgt: Ik ben Commandeur van deze Stadt, ik hoope dat ik het zal blijven, &c. Ik blijve, *Myn Heer*

U E. Dienaar,

ALBERTUS SPINLER.

*Relatie van de Gevangenen, die tot Aerdenburgh binnen gebracht zijn,
door Monsieur Spindler, Commandeur.*

Lieutenant Collonel van het Regiment
de Souche.
Monsieur *Chatelou*, Vaendrigh van Souche.

Van't Regiment Chateauf.

Monfr. de *Solaart*, gequetst. Monfr. de
Marce, zwaar aan 't. Hooft gewondt.

Brachelonne een Arm af. *St. Feus. Millie.*
Maranville. La Reliere. St. Germain Mo-
rieuere.

Van't Regiment van Carivan.
Capiteyns, Monfr. de *Moncry*, en *d'Arrage.*
Lieutenant, Monfr. *Eynod, d'Artis, de*
Serre, du Puy.

Lieu.

Lieutenants Reformé, Monfr. *de Nante*,
Lauvide, Bou.

Van 't Regiment

Capiteyn, Monfr. *de Manche.*

Lieutenants, Monfr. *de St. Sive, Moulagre,*
Taburier.

Lieutenants, Reformé, Monfrs *de Rinclive,*
de Novie.

Noch 530 Soldaten, waar in veel Perfoo-

nen van conditie zijn, na 't zeggen der
voornoemde Officiers.

Noch 220 Dooden, daar onder veel Per-
soonen van conditie, waar van doen al-
leen bekend was den Marquis *de Souche*,
Collonel, met noch 6 Capiteyns, en
8 Lieutenants.

En hebben noch meer als 180 Gequetsten
mede gevoert.

Widus meenden de Franssen aan de zijde van Vlaanderen den Nederlandtsen Staat mede te benauwen / denkende misschien / dat het hier also schelmachtigh en verzaaght zouw voortgaan / als het aan den Rijn, en Yssel-stroom geschiedt was : Maar hier aan kan men zien, wat een Stadt, die slechts een weynigh gefortificeert, en van Oorloghs-tuygh voorzien is, kan tegenstaan, en hoe veel een man daar binnen, vol standvastigheyt, moedt, en couragie, tegen zo daar buyten, hoe furieus die ook aanvallen, van vermogen is. Het geest eenigh nadenken / dat (gelyk hier vooz verhaalt /) de Bestormers, 30 zeer riepen / om te weten / wie den Commandant daar binnen was.

Veele ontmoetingen zijnder ondertusschen / zo nu en dan ten wederzijden boorgeballen / want der Staten Frontier-Steden zo in Brabant als Vlaanderen, waren dooz zijn Excellentie de Monterey, (na dat hy gezien had / dat den Franssen tocht op de Vereende Nederlanden gemunt was) met Spaanse Hulptroupen boozzien; den Prins van Vaudemont, en den Marquis Warrio, waren met hare Regimenten getrokken binnen Breda; den Heer Farriau, (namaals Gouverneur van Maastricht) met zijn Regiment Voetvolk, en noch een te Paerdt wierd gezonden in Bergen op Zoom; den Grave Schellaart, met zijn Regiment Hooghduytsen, en een party Spaanse Ruyters, binnen 's Hertogenbosch; Monfr. de Fey, en Don Francisco de Velasco, met hare Regimenten binnen Sluys; en boozts noch 4 Compagnien Spaans Voetvolk, met 3 Brigaden Ruyters, in 't Zas van Gent.

Deze Steden nu genoegzaam met Garnisoen boozzien / liep het zelve dikwils/op abontuur upt/ en byzonderlyk / dat van Maastricht, 't welk de Franssen, (te hart booz haar te koutwen) hadden laten leggen/ achtende onnoedig te zijn/ om haar tijdt / en Volk dooz een Beleg / hier vooz te verquisten / te meer / dewijl zy Keur-Keulen also ver hadden ingeluyt / dat zy dat Stift en oost 't Landt van Luyk al meester waren geworpen / hebbende in 't eerste de Stadt Nuys, en in 't laaste / de Steden Maseyk, en Tongeren ingenomen/ en baste gemaakt/ waar tegen het Capittel van St. Lambert te Luyk, protesteerde/ en die van Maseyk een Brief aan den Bisschop afzonden/ klagende/ en hem berwijende / dat hy, als zijnde haren Prins, tegen de Rechten, en Wetten van 't Rijk, in 't Landt van Luyk, haar Stadt, aan de Franse had afgestaan, en dat hy geen macht had, om haar te konnen vervreemden, als zijnde een Geestelijke en Rijks Provincie, &c. Doch dit klagen was om niet / de Franssen hadden

die Steden al in haer geweld / en voeren met honderden van Wagens en Karren, marcheerden met duyzenden van Soldaten en Ruyters, gesadigh daer in en uyt / en bedurben also al de landen daer hare toch en en conbopen dooz vielen / daer die van Mastricht niet weynigh op pasten ; Op den 11 Junii, bracht men daer binnen een Franse Kar, gaande van Antwerpen na Aken, die al boort van de Antwerpse Burgers gerantsoeneert wierd ; een andere paccye / bracht een Oude-Kar, van Luyk met Spijkers, na Keulen gaande / met 2 Paerden, en 3 manden met Schoen en Hoefnagels, binnen : Andere brachten wederom in / een Karre valladen met Meel, de zaliken met des Konings Wapens en Lelien gecreft zijnde / en 4 Paerden ; 13 Spaanse Ruyters brachten binnen 12 Paerden, gekregen van den Abt van Chambron te Aeth, die dooz een Religieus, 900 guldens, tot Rantsoen, daer booz liet bieden : Den 12 dito quamen 2 Franse, des nachts / met een schoon Paerd, en 2 Pistolen, onder Mastricht, bragende na de wegh van Tongeren of Mafeyk, een Soldaat belovende haer / die te wijzen / zette haer de Pistolen op 't lijf / waar over zy haer opgaven / en binnen zijn gebracht / ook haalden die van Mastricht eens 150 Boere-Paerden, en voorname Boeren van Montmedy in Vrankrijk ; die wel booz 1100 Rijksdaalders gerantsoeneert moften worden / zy haalden ook een Switfers Capiteyn, en 4 vrabe Paerden onder Charleroy van daan / alle deze buyt die niet gerantsoeneert wierd / wierd dagelijks / by afkondinge van Trommel en Trompet vercocht : Maar 't en is de meening niet / alle deze buythalingen / die / zo wel booz / als na dezen tijdt / boozgefallen zijn / hier te beschrijven / zullen alleenigh zeggen / dat de Franse, niets van eenige waerde / op deze wegh / doozten laten af / of op komen / dan met sterke Convoyen : Doch verschepte van deze Buythaalders / of Waaghalzen raakten zomtijdes ook wel om een luchse / en vergaten het wederom komen / want deze buyt is niet als met groot verjikel te bekomen / en om een kleyn staaltjen hier van te doen zien / kan men lezen het volgende :

Schrijvens uyt Geertruydenbergh.

Den 18 Julii, 1672.

M *Esseurs en Cousins,*

Ik hebbe tot noch toe mijnen dienst als Capiteyn *des Armes* wel waar genom: / waar in ik noch continueer. Deze Stadt heeft langh in een slechte staat geweest / alle dagen de Vyandt verwachtende / die hier ontrent zect stout met sterke partpen loopt Bantschatten : Zy heeft dikwils by dage en by nachte alarm gehad / waar op wy alle dagen een belegering te gemoet zagen / maar also hier nu dagelijks meer en meer volks in komt / zo is de vrees vermindert ; de Stadt lept rontom meest in 't water, en de Fortificatie wordt dagelijks versterkt / aan dewelke ik met onze Compagnie Soldaten hebbe gewerkt / en de eere gehad van dezelfde te commanderen in 't maken van de Werken. Ik heb Broda gaan bezien / geconboeert zijnde van 2 Soldaten heen en weder / welke

welke Stadt zeer werd versterkt / booz 2 dagen zijnder noch eenige Compagnien Spaansche Volkeren binnen gekomen.

Boozder moet ik U L. bekent maken / als dat boozleden Donderdag alhier tijding quam / dat de Franse Ruyters, alhoewel onsterk / om contributie zoude komen op de Dorpen van Schravemoer, Dongen, Kapel, en verscheppen in de Langestraat, zo wierdt 'er uyt onze Compagnie alhier leggende / onder den E. Capiteyn Jonker van Oudshoorn, Bailju van Amstelland, volk gecommandeert om op de Franfen te passen / sterk zijnde 22 van ons alderbeste Soldaten, met onze Serjant als Overste om te commandeeren / en onze Schrijver, pder met een goede Snaphaan, boozzien met Kruydt en Loot: en also ik om mijn couragie ook te toonen / mijnen dienst om mede te gaen presenteerde / wierdt wy zulks plat afgeslagen / maar sterk aanhoudende / wierdt het wy op 't leste toegestaan. Zijnde doen 23 Mannen, betrokken t' samen wel gemonteert des Donderdaags 's avonts uyt deze Stadt, den gantsche nacht boozt trekkende / bonden alle de Dorpen daar wy aanquamen in alarm, en in de Wapenen om op de Vyandt te passen / tot dat wy quamen op 2 uren na aan 's Vyants Leger, leggende omtrent den Bosch, alwaar onze Gidsen die wy hadden / ons quam aandienen dat de Vyandt met 40 Ruyters op ons af quam / meest alle Officieren heerlijkt uytgedost / 't welk ons dadelijk dede te rugge wijhen / en doen wy haar zagen komen / leyden wy ons alle in een diepe Gracht / op een smalle Wegh aan beyde zijden / daar zy moesten passeren / haar verwachende / alhoewel wy onsterk zijnde: Doen gingh onzen Oversten (die mijn een goede Vriendt is) zijn Commissie openen / te langh om hier te verhalen: maar onder anderen was dit een Articul, Dat de geene die zoude loopen, dadelijk van ons eygen Volk zou werden doorschooten, dit zeer strenge ons alle boozgelezen zijnde / kan U E. wel denken hoe mijn herte benaut was / maar zo haast ik ter zijden een Boom gaande / mijn gebedt tot Godt gedaan hadde / wierd alle de vzerze in couragie verandert / en wy malkander bemanende booz ons Vaderlandt, Religie, en Prins te strijden. Omtrent 2 uren 's nachts zeer donker zijnde / quamen zy aan / maar doenze een Pistoolschoot van ons quamen / wierd haar booz een Paapzen Boer aangedient / dat wy daar lagen zeer boozdeeligh / en dat op het schieten wy zouden werden gefecondert van omtrent 100 Boeren, dit verstaande welen zy dadelijk te rugh / en also het midden in de nacht was / doesten wy ons niet uyt de Boomen liegeben / want wy bemerkende dat zy ons gaerne zouden op de blanke Heyde hebben / bleven leggen tot dat den dagh aanquam / den gingen wy haar weder opzoeken / en naer 2 dagen en 2 nachten haar vervolght te hebben / zo kregen wy haar in 't gezicht / alwaar zy doende waren met een party Ruyters uyt Breda, daar van beyde kanten veel doodt bleven / de Franfen de overhandt bekudende / het welk een groote spijt booz ons was / also die van Breda meest gingen loopen / op 5 Ruyters na / met de Cornet, die driemaal mer haar vijten deedt de Franfen sloegen / maar moesten eyndelijck bluchten / en wy onder malkander beloofden haar wy te staan / en also 5 uren lang haar vervolght hebben / en niet en bonden / welen de 5 Ruyters weder na Breda; wy niet willende t' huyg

komen zonder buyt/marcheerden doo? Boffen en Moeraffen dikwils tot de middel toe doo? 't water / tot dat wy haer weder in 't gezicht kregen / maar zy vermoept van het marcheerden / namen de blucht / en wy haat achter na wel 4 uren lang / tot dat zy zo vermoept waren datze niet meer en koſten / en ook van ons aan d'eene zijde bezet zijnde / en aan d'ander zijde hebbende al Water en Moeras : zy waren noch 27 of 28 ſterk / Mannen als Boomen ! ſielden haar allen in een goede ſlagh-ordre op een naauwe wegh / aan beyde zijden 't water / omtrent 12 voeten breed / nergens doo? komende ; wy marcheerden recht op haar aan / 4 en 4 in een gelit / doen zy onze couragie zagen / riepen zy / O Monsieur quartier , quartier ; doen onder haar oogen komende / zagen wy haar valschejpd / want zy ſielden haar doen om te ſlaan / maar wy waren in de boozhaat / loſten met 8 geſijk op haar : Den Overſten , die een groot Edelman was / wierd aldereerſt doodt geſchooten met 3 kogels / 2 in de ribben / en 1 in 't hooft / zo dat van zijn Paerdt booz mijn voeten neer viel / den Cornet doo? den arm geſchooten / viel ook van 't Paerdt , doen wierden zy verſtroopt / en van een geſcheurt / een liepet te Paerdt wegh / die ik na liep / ober 2 sloten ſpringende / doen ik by hem quam wilde ik hem van 't Paerdt ſchieten / maar hy verzoekt quartier , 't welk ik hem gaf / latende hem eerſt zijn geweer van hem smijten / dat hy dede / hem en zijn Paerdt by onzen Croep byengende / ik koſt hem wepnigh verſtaan / hy wilde my kuffen en omhelzen / maar ik zepde hem / dat 'er bon quartier was ; achter my wierdt noch een jongh Frans Edelman doodt geſchooten / roepende / O mon Dieu ! 't welk my de tranen uyt de oogen deed ſchieten ; doen vielen wy 'er noch op 10 aan / die met haar Paerden in 't Moeras bleven ſicken / en baden als klepne kinderen om haar leven te behouden / de welke wy gebangen kregen / en een van doodt ſchooten. Ik kan voozder alle omſtandigheden niet ſchrijven / alzo ik zo vermoept ben / dat ik op mijn beenen niet kan ſtaan / ik ben aan mijn been een wepnigh gequetſt / niemant is 'er van ons volk gebleven / wy waren te voet uytgegaan / en quamen alle te Paerdt weder binnen / met 13 Gevangenen op 2 Wagens , de reſt zijn meest doodt / en verſchepde Paerden in 't Moeras verſinooxt ; in de Stadt komende als Cavaliers te Paerde , wierden wy van duyzenden Menſchen verwelkomet met groot gejuych / alzo wy de eerſte party zijn die uyt deze Stadt zijn uytgeweeſt : waar mede &c.

U L. Conſijn

C. V. H.

Terwijl den Koning van Vrankrijk , met zijn Leger , te Zeyst , 2 uren boven Utrecht gecampeert lagh / was die Stadt dagelijks vol Franſen Adel , zo dat men daar (behalven de Franſe Dames) de Hof-ſtaat van 't Paleys de Louvre , tot Parijs , in 't ſlepen / of dat van St. Germain , konde aanschouwen : De Franſe Edelluyden quamen geſtadigh binnen de Stadt , koopende aldaar 't geen zy noodigh hadden / zo dat veel Winkelhouders / Ambachten en Aeringen booz die tijdt redelijkt wel voeren / want de goude Louyſen en quart d'Ecus ,
wier-

wierden 'er tamelijk veel verhandelt; zommige van de Grootste van 't gevolg des Konings, quamen met zijn Majesteits bewilling, met haar gantschen Train, vooz eenige dagen / de Stadt bezien / mede brengende Wagens / en Karren / geladen vol van Bagagie / Servicen en anders / daar nevens eenige geroofde Paerden / Ossen / Hoepen / Schapen / Verkiens / en Hoenders / &c. daar by een Suyte van Edellieden, Pagies, Hofmeester, Stalmeester, Lakeyen, Kok, Knechts, Jongens, &c. Deze wierden gebijseteert in de ruymste huysen van de Grooten, en vooznaamste Burgers, die stallinge / en slechts eenige de minste gelegentheyt daar toe hadden / zo dat 'er zomtijts / wel 15 / 20 / ja 25 en meer Personen benevens den genoemden onszwier in een huys / zyn beselt geweest: Maar de Heeren en Magistraten wisten haar zelven hier van wel te verhoonen: Deele van deze Franse vooznaamste Heeren voerden hare eppen Beddegoedt / ja ook wel Veldtkoetzen / of Ledekanten mede; de eerste van haar gevolg moesten de Inwoonders Slaapplaatzten en Bedden verschaffen / maar de rest mocht zich behelpen in de Stallen / of daar zy best konden / zy voerden ook zo veel Tafel-Servicen / en keukien gereedschap mede / dat zy byna niets van de Inwoonders van doen hadden / en 't geen zy van haar leenden / wierd tot het minste wederom gelevert / zo dat 'er hun verrek / niet wierd gemist; den byant / en 't geen zy vorder consumeerden / wierd ten volken betaalt: Deze Heeren gebuykten groote beleeftheyt / aan haar Hospes, noodighden die dagelijks ter maaltijdt aan hun tafel / die zulks ook beclijdt aannamen / maar de weynige Juffrouwen, die hier en daar noch in hunne Huysen gebleven waren / konden daar niet wel toe verstaan: Ondertussen wierden die Huysen by wat sordigh bewoont / men maakte van veel brave Kamers, Zalen, en Zakeren, (als 'er anders geen gelegentheyt was) Stallen, vooz Paerden, Ossen, Schapen en ander Vee, men smeet het ingewandt der geslachte beesten slechts bukten de huysen / doch hier wierd ordze op gestelt; men brade / kookte / stooftde / en moeste in alle vertrekken / daar het slechts te pas quam / doch dit moest vooz die tijdt daar mede deur.

De Franse Officieren van minder qualiteyt wierden by de gemeyne Burgers in gequartiert / en de Soldaten (die haar in 't eerste / des nachts in Kerken en Kloosters beholpen hadden) in de huysen des gemeenen volks; de Switsers en de Franssen hadden elk hare quartierien, en Straten byzonderlijk / doch in 't eerste van de Inlegering waren de Soldaten en Ruyters, meest in de Voorsteden gelegert / maar dooz dien zy daar niet veplygh waren / van by nacht overballeen te worden / wierden zy binnen de Stadt gequartiert. Dit ging alles noch met tamelijke goede ordze toe / en wierd streng Krijghs-Recht, tegen de Pijpestelders geoeffent; op zeker nacht braken zy de kleyne Vleysch-hal open / en stalen daar eenigh vleysch / doch wierden verstoort / maar men kon de schuldige niet vinden: Daar na eenige moetwillige Franssen, aan 't Huys van Eng, by de Stadt, een Man ophangende / en de Soon doodtgesteken / de Vrouw en Dochters' gesehendt hebbende / wierd een Ruyter en een ander / op den 8 Augustii, 1672. hier over / binnen Utrecht, op den New, opgehangen: Verschepde Boeren- en Landt-huysen wierden ook omtrent Utrecht, zo nu en dan /

door Vagabonden geplondert/ aangefteken en verbzandt; gelijk mede te Zeyft, daar den Koning niet het Leger lagh/ eenige huypen/ 't zy dan dooz ongeluck/ reukeloosheit/ of anders zijn afgezant. Daar raakte ook bzant in een schoon Burgers huys in de Stadt, by de nieuwe Gracht, daar den Biffchop van Straatsburgh gelogeert was/ maar het dach afgebzandt zynde/ wierd het vozder gestuyt: Dit geschiede by nacht/ en verwekte meer verbaasheit onder de Franfen, als onder de Burgers, dooz dien zy haar inbeelden/ dat deze bzandt een zepn mocht zyn/ om op dien nacht haar alle plotzelyk in hare huypen doodt te slaan (waar over loyt daar na/ een ordze upt quam/ dat geen Burgers de deuren van hare huypen, by nacht met slooten mochten sluyten, maar de zelve alleen, met klinken en grendels, (die elk een van binnen kost opdorn) toemaken) Dooz deze bzandt raakten alle de Franfen op de been/ en de Ruyters te Paerdt/ en menigte van Wagens en Karren wierden aangespammen/ also eenige meynden/ dat men de Stadt zou verbzanden/ uptplonderen/ en bezalaten; andere waren bezceest booz de Burgery, als gezeyt is/ doch alles geraakten niet het lesschen van de bzandt/ in stitke. Van eersten afaan/ dat de Franfen hier binnen quamen/ en ziende zo sterke Burgery, zyn zy schier altijt/ booz van de zelve overballen te worden/ beducht geweest/ zo datze verschepte Wachthuypen of *Corps de Gardes*, zo hier en daar in de Stadt, als op de Neu, St. Jans Kerkhof, en elders deden maken/ daar in zy sterke wacht hielden/ als ook in de Stadts Poorten, latende de Muuren en Wallen, by na onbezet. Hier over wierd ook op den 15 Augustii, 1672. het volgende Plakkaat afgekondigjt.

Door expres bevel en ordre van den Heere Hartogh van Luxemburgh, &c. als wegens zijn Alder-Christelijcke Majesteit, Gouverneur van de Stadt en Lande van Utrecht, wordt alle en een yder by dezen strictelijc belast, dat zy haar Geweer, bestaande in allerley zoorten van Roers, Hellebaerden en Pieken, binnen den tijdt van 2 dagen op dezer Stadts Raadthuys zullen hebben over te brengen, en aldaar in bewaringe te laten: En ingevalle yemandt daar in quame nalatigh te zyn, en den hooghemelte Heere Hartogh zoude mogen goet vinden, daar op nader onderzoek te laten doen, zo is de wille van de meerhooghemelte Hartogh, dat een yder gebrekige op yder stuk van het voorsz. Geweer, 't welk hy niet hebbe overgebracht, verbeuren zal een Rijksdaalder, en boven dien gehouden zyn, de verzwegen Wapenen als noch over te leveren als vooren.

Doch de Burgers, die / tzedert het intrekken van 't Franse Garnisoen, van tocht en wacht onslagen wierden/ wilden liever een of meer Rijksdaalders verbeuren/ (als het daar op aanquam) als hare Wapens over te geven/ zo dat 'er niet veel te voorszijn quamen/ waar dooz loyts daar na/ de poene van een Rijksdaalder op yder stuk/ is vergroot gewoorden op 100 Rijksdaalders, dit dede het meeste Geweer booz den dagh komen/ dat by veel al begraven was.

Het gantsch Sticht Utrecht was nu vol Frans Krijghsvolk gelept/ te Montfoort en Yffelsteyn haddenze de Kasteelen bezet; op het schoon en heerlijc Slot

Slot te Buuren, in de Betuwe onder Hollandt gelegen / en zijn Hoogheyt den Prins van Oranjen toebehoorende / lagender 400; Wijk te Duurstede, Kuylenburgh, en Amersfoort, waren vol geploopt / en de Stadt Utrecht, (na dat den Koning vertrokken was) hielden 30 gestadigh met omtrent 8 of 9000 Man bezet / want die Stadt onsterk / en naby Hollandt gelegen / moest door sterck Garnisoen, verzekert / en bewaart worden; en al dit volk moest eeten / hier over lieten de Franse (behoef van Amsterdam het ordinari Koorn te rugh bleef) menichte van Meel, uyt hare Magazijnen, van boven den Rijn af tot Utrecht voeren / suwende het zelve in de *Academie*, of hooge School, maar wierd daar na in de Marien Kerk gebzacht.

Het gantsche Sticht Utrecht wierd boozt door al dit Frans Volk bedurben / het krooren / nu geredt om te maeyen / is door de Paerden, die daar in wierden gedreben / vertreden / en 't geen de Boeren noch in de schuuren konden brenge- gen / wierd haar niet alleen ontnomen / maar 30 gedwongen / het zelve af te dorssen / en zonder te betalen / namen het de Fransen mede / in zakken op hare Paerden, en verkosten het binnen de Steden, zomtijds wierden ook wel eenige van deze Roofvogels door de Boeren ter neder geschooten: Tegen dit kroopen als ook van het Vee, en anderz / is wel een Placcaat uytgekomen / doch 't heeft wepnigh geholpen: Paerden, Ossen, Koeven, Verkens, Schapen, Hoenders, en wat diergelijk meer te bekomen was / wierd al na het Konings Leger, of na de Stadt Utrecht gevoert / zo dat de wegh van de Witte Vrouwenpoort af / de Steenstraat langs / na de Bildt, en van daar na Zeyst, daar 't Konings Leger lagh / den gantschen dagh grimmelde / van Franse Ruyters Soldaten, Oversten, Heeren en Edellieden, Pagies en Lakeyen, Posten, Knechts, Boeren en Jongens; heel Heeren en Burgers van Utrecht reden / en wandelden dagelijks mede na 't Leger, om dat / en den Koning te zien; 30 huurden Speelwagens, of voeren met haer eegen Karossen, Kaleffen en Koerzen daar na toe / met Vrouwen, ja Dochters, en Kinderen, want het was 'er / 30 op den wegh / als in 't Leger, bepligh genoeg / behalven / dat 'er eenige Gauwedieven onderliepen / die met behendigheyt / in 't gedrang / de Lupden haar Beursen, Geldt, Horologies, ja Degens uyt de Draaghbanden, wisten te ontfutjelen / maar openbaar gewelt wierd niemant aangedaan.

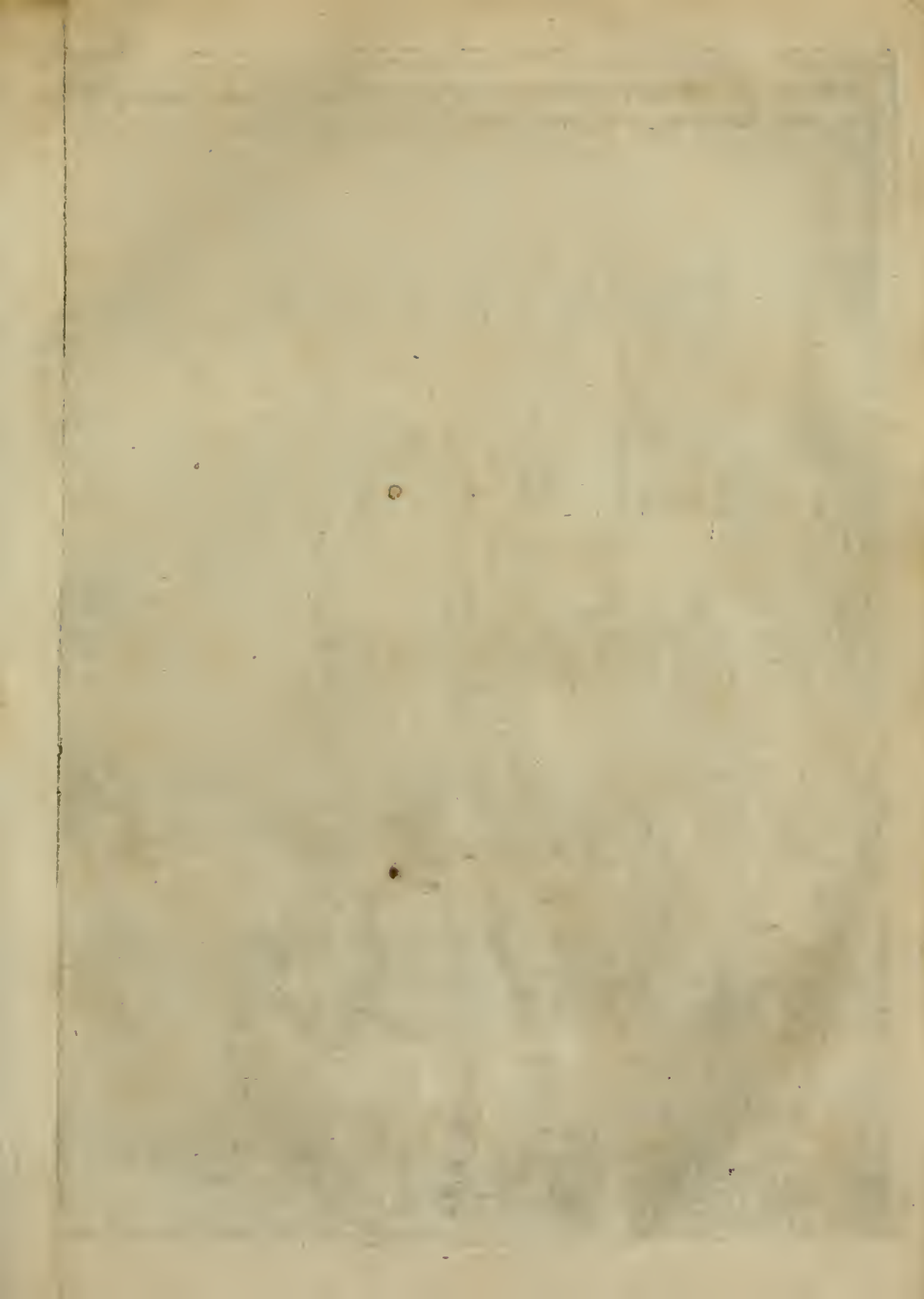
Dezen Hofzwier stontd veel Uyterfen, die niet veel verder zagen / als hare neuzen lang waren / heel wel aan / ja zo ver / dat 30 Brieven lieten afgaan aan hare Brienden in Hollandt, en t'Amsterdam woonende / die noodigende / (want de Veerschuyten voeren noch bepligh heen en weder) om al deze Statie van 't Leger, en den Koning te konnen zien / doch men had in Hollandt wepnigh lust daar toe; 30 wenschten ook / dat Amsterdam en de Hollandse Steden, het overgaan aan de Fransen, (daar aan 30 geen twijffel sloegen) slechts zo wel / en gemaklijck als 30 / al waren doorgekomen; boozts bresden 30 / en beklaagden / dat Hollandt, door tegenweer te bieden / en zich onder water te zetten / de ongenade des Konings zou moeten beproeben / en geplondert worden; zo wel waren veele met het overgeven van haar Stadt, boozt dergs tijdt / vergenoeght.

Om voortg alles in goede orde en rust te houden/Debe men verschepde Plak-
katen af kondigen / van den volgenden Inhoudt :

- I. Malkander niet te mis-zeggen , noch mis-doen , in 't stuk van Religie.
- II. Geen Vergaderingen by nacht te houden.
- III. Des avondts , na 10 uren , niet uyt te gaan , zonder licht.
- IV. Geldt te mogen halen , voor Zilverwerk , in de Munt.
- V. Dat alle Officiers , in 't geheel Sticht van Utrecht , weder op hare plaatzen zullen moeten komen , op poene van confiscatie.

Monfr. den Hertogh van Orliens quam op den 3 Julii, Utrecht bezichtigen/
daar hy van den Chevalier de Loraine op 't pachtigste werd onthaalt; maar
nopt is de Stadt Utrecht 30 verheerlijkt geweest / als op den 5 Julii , daar aan
volgende/wanneer zy binnen hare muuren zagh komen/ den overwinnenden
Koning van Vrankrijk, die Alder Christelijken Majesteit, verzelschapt/ met
des Hertogen van Orliens, en Monmouth, alle te paerd; tusschen deze twee
reedt den Koning, en daar om heen was het vol Hoffwier, van Fransen Adel,
en Grooten / als Duc de Luxemburgh, den Marquis de Rochefort, Louvois,
en voortg veel Krijghs-Oversten, en Officiers, met groot gebolg / 30 van
des Konings Gardes, als andere Troupen, en geen gebrek van Heyrpauken,
Ketel-Trommen, en Trompetten; met alle deze Stoet, reedt den Koning
van Zeyst af / naar de Bildt, en 30 voortg de Steen-straat langs / tot booz de
Witte-Vrouwen-Poort; van daar nebens de Stads-muuren, en Grachten om/
en quam also de Waert-Poort binnen / alwaar hy van Duc de Feuillade, met
zijne Krijghs-benden ontfangen wierd / sluptende de Poorten, en doende de
Soldaten de Stads-muuren en Bolwerken bezetten; doch de Ruytery van den
Marquis de Rochefort, bleef buyten / en begaben haar wederom booz de
Witte-Vrouwen-Poort, tegen dat den Koning weder zoude vertrekken / die
aldus de Stadt dwars dooz / en deze laatstgenoemde Poort uprijdende / by
tydts / in het Leger te Zeyst gekomen is / zijnde nergens afgetreden / en geen
2 uren in Utrecht geweest: Terwijl zijn Majesteit dooz de Stadt passeerde /
reden alle die om / en by hem waren / (ja zelfs Duc d'Orliens) met den blooten
hoofde: Den toeloop van de nieuwsgierige menschen was overgroot / en de
hastelijcheyt van den Fransen Adel, met hare gebozduurde Hoeken / die van
Goudt en Zilver glinsterden / onuytsprekelyk :

Den Koning beschoude nauwkeurig / alle de Kerken en Gebouwen, die
zijn Majesteit in 't doorzijden ontmoeten / en zien kon / en na men bespeurde /
niet verwondering over de oetheit der zelve / en menighen der menschen /
gelijk als of hy die in Nederlandt also niet vermoedt had te binden; voortg
sieldt Hy den Hertogh van Luxemburgh, Gouverneur, over die Provincie,
als ook over zijne geconqueerde Plaarzen in 't Hertoghdom van Gelderlandt;
den Heer Stouppa, Overste der Switsers, tot Commandant van de Stadt
Utrecht, en tot Intendant van de Financien, over alles / den Heer Robert;
doch men sprak 'er noch van geen / of wepnigh zwaaricheit / 30 lang den Ko-
ning daar / of daar omtrent was: Ja deze inkomst des Konings is 30 aange-
naam

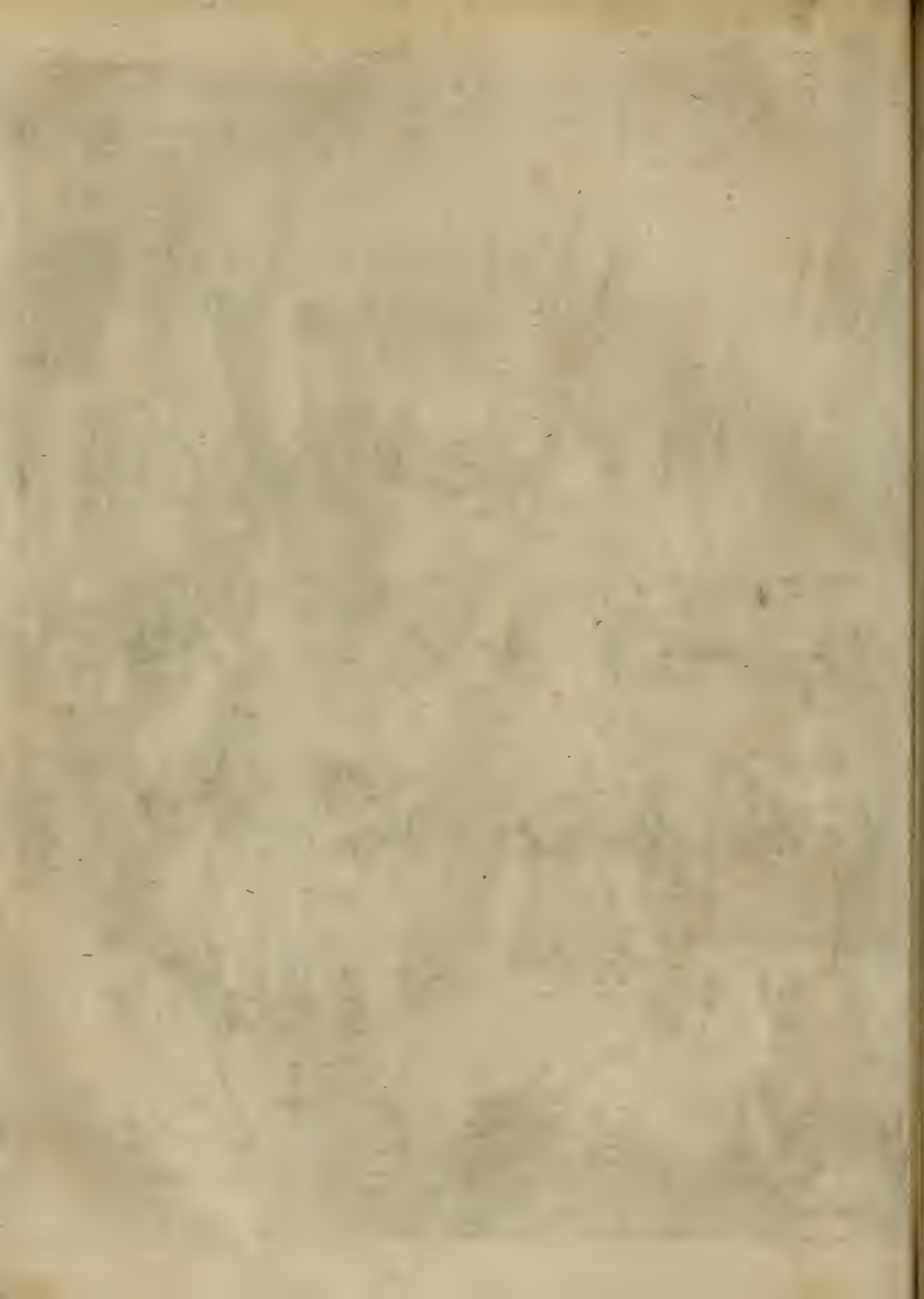

De Heeren van Utrecht presenteren des staats sleutels anden Koning van Frankrijk, waer op den Koning persoonlijk binnen Utrecht intrackt, den 5 Julij, Anno 1672.

de Koning
van Frankryk

naam by zinnige Geleerde / (of die daar voor uyt gaan / en Professie doen / om andere te leeren) getweest / dat zy Latijns Carmina, of Vaerzen ter eeren van den Koning hebben gemaakt / en dooz den Druk in 't openbaar uytgegeven. Ook was het nu de gewoontlike tijdt dat men in Utrecht placht Kermis te houden / daar veel Uyterse Smeer-Breurs, een gantsch Jaar na verlangden: Die wat wijzer wilden zyn / hadden hoope / dat de Provincie van Utrecht mede zou bereyden worden / in zeker Vrede-Verdragh, dat doenmaals tusschen den Koning, en de Staten voorgeslagen wierd; daar van hier vooren / Pag. 268 in de Articulen der Capitulatie van die van Utrecht te zien is / en hozt hier na meerder volgen zal.

Maar dit Spel is noch niet ten eynde gespeelt / *Attende la Farce*; want deze Comedie of Blyspel staat haast te veranderen in een Tragedie, of Treurspel; daar van men in weynicht dagen de Doozbereydenzelen al begost gewaar te worden / want op den 9 Julii, quam den Cardinaal de Bouillon, en spichte de Domkerk voor de Roomsgezinde, want zy hadden den Dienst of Misse tot dus lang toe / op St. Jans Kerkhof, onder den blaewden Hemel / gedaan; Zo haast greept / zo haast ingenomen: Den gantsche nacht lupde men daar de grootste Rieken / men wierp de Zustoelen der Vrouwen luyten de Kerck / en verkocht eenige van die / het stuk voor 2 stuivers / de rest wierd in de vrande gesteken / de Klop-Zusters, Nonnen en Bagijnen openbaarden haar nu openlyk / en vielen met een verschoot gemoet in deze onnoozele Dom, die 't preken en den Godtsdienst der Ketters zo lang had verdozen / zonder van quaatheyt / in te storten / en die also te verpletteren: Maar nu was het haar beurt gewoorden / zy veeghden / boenden / schrobden / en wuschen de Kerk, zo sech; oon / dat 'er geen licht van de Geuzery of Keuerye meer te ruyken was / en daar op wierd de Kerk weder ingeluydt / en beghde het Papen-Gezang, en doer wierd de eerste Mis, dooz den voornoemden Cardinaal aldaar gedaan / dat in ointrent 100 Jaren niet geschiet was; waar op een Predicatie, dooz de Jesuyt du Dair gevooght is. Certwijl men den Dienst dede wierd de Kerk met Ruyters en Soldaten rontom bezet; Die Autaren wierden daar ten eersten opgezecht: Aan die Dom was ook aangeplakt / een Heylighje, zijnde een Lief-Vrouwje, van groote Mirakulen, voor die 't geloven wou; het wierd ebenwel dooz een Soldaat bewaart / op dat 'er niemant zijn handen aan mocht komen te schenden; Papen en geschooren Kruynen waren ook al bin en de Stadt gekomen; en aldus haalden de Devote Rooms Catholijken haar hart weder op / maar de sijne Geuzen, zagen dit alles / met dwarsse oogen aan. De Roomse Geestelikhelyt, hier dooz aangroepende en vast stoutter woordende / wilden op den 8 Augustii, de St. Jacobs Kerk aldaar met geweld / innemen / en tot haar trekken / maar dit aan den Gouverneur, verkondicht zijnde / selde Hy ordze / dat zulks wierd belet / zo dat die Kerk in den voorigen staat / gebleven is.

Onder tusschen was Hollandt in groote benauwothelyt; het besse dat men daar doen konde / om niet schielijk overvallen te worden / was het Landt onder water te doen loopen / als gezeyt is / dat ook deden die van Hulst &

Sluys, en Bergen-op-Zoom. Die van Amsterdam deden de Boomen / staande bunten / rontom 't Pesthuys, en eenige andere / om ver hakken / kondighden af / dat men alle hout-vlotten, van balken, masten, &c. die met groote ruyghen / ontrent de Zaagh-Moolens, (staande al te dieft aar de Stadt,) in 't water dreeven / zoude binnen voeren, 't welk gedaan zijnde / lagen de Heere- Keyzer's en Prince-Grachten zo vol van deze blotten / dat men eben konde deur baren / also wierden ook de Planken, Deelen, Sparren &c. mede binnen gebracht / die men op de Straat-Wallen plaats gaf; het lichte en kleyen Vaar-tuygh, dat aan de Landzijde van die Stadt gevonden wierd / bracht men ook daar binnen / en dit alles geschiede / op dat zich de Vyandt daar van niet zou konnen dienen / om Bruggen, die afgewoopen waren / weder te maken / en 't selve / ook over de verzoonden Landen, tot zijn voordeel / niet te gebruiken.

Doch niet alleen de Gemeente, maar ook zelfs de Groote, en Opperhoofden, der Vereende Nederlanden waren in de meeste berlegentheyde / die men konde bedenken: Men trooste de Gemeente, of zy troosten hun selve / met het afkomen der Keurvorstelijke Brandenburghse Hulp-benden, volgens het gemaakte Contract, den 26 April, 1672. Oude Stijl, hier vooren op pag. 124 ingevoeght / maar het quam daar na / en zeer langzaam by. Dus scheen alle raad ten eynde / en den Heer Pensionaris, J. de Wit, een man / die dooz zijn groote erbarentheyt en kloek belepde / zelden berlegen stondt / van eenige Grooten, raadte gebraaght zijnde / wat hem docht in deze gevaarlijken tijdt te doen stondt, zoude / met optrecking der schouderen / geantwoorde hebben / dat een goet, en spoedigh Accoort, met de Vyanden, misschien het beste zou zijn. Men zepde ook / dat zominige bzeemde Ministers, en eenige Roomsgezinde alrede / met genoegzame Sauvegardes, van den Koning van Vrankrijk waren voozien / die men in den Hage op de korte Gracht, zeer tierlijk geschreven / in 't heymelijck verkofte: Men sieelde ook al dooz / of men het Hof, en de Staate Vergaderingen niet upt 's Gravenhage, naar andere verzeckerder Plaatzten zou verboeren / also men breesde / dat de Franse Ruytery, tot daar toe mocht komen dooz te bzeken / en den Hage te plonderen: 't Was altijdt zeker / dat veel Grooten op de tijding van 't overgaan van Utrecht, en Woerden, haar beste Schatten en Meubelen, met hare Familien van daar al hadden weghgeboert.

Dit bange en dreygende gevaar, bracht de Heeren Regenten zo verre / dat zy al op den 15 Junii, 1672. in den Hage hadden besigefstelt / om Gecommitteerde aan de Koningen van Vrankrijk en Engelandt af te zenden / gelijk ook gevolght is: Die aan den Franfen Koning, waren 4 / als d'Heer van Gent, de Groot, (nu laast gevezzen Ambassadeur in Vrankrijk) van Odijk en Eek: Deze quamen den 17 Junii, tot Utrecht, maar trofken wederom na Woerden om daar verzeckerder te zijn / en een Paspoort van den Koning, (daar zy om gezonden hadden) af te wachten; 't welk haar op den 20 Junii, a' daar is behandicht / waer op zy weder na Utrecht bertreckende / een Frans Capiteyn, met eenige byhebbende Ruyters, vonden / met welke / zy den 21 Junii, van daar zijn bertrokken na Doesburgh, daar doenmaals den Koning van Vrank-

Vrankrijk, met zijn Leger vooz lagh / als gezien kan worden / uyt zekeren Brief; hier vooren op pag. 263. te lezen.

Deze 4 Gezanten in des Konings Leger aangekomen zijnde / wierden aantsondts 2 Secretarisen van Staat aan haar gezonden / die zonder uytstel van haar wilden weten; Ten eersten: Of zy volle macht hadden om den handel te duyten; Ten tweeden: Wat de Heeren Staten wel zouden willen voor slaan, om te komen tot een spoedige Vrede; waar op de Afgezanten antwoyden / datze alleenlijk afgevaerdicht waren, om uyt zijn Alder-Christelijste Majesteit, te weten, wat zijn beliefte zou zijn, &c. Met dit antwooyt keerden de Franse Ministers na den Koning, en quamen al vooyt wederom by de Afgezanten, met bericht / dat den Koning zou afwachten, wat Voorlagen dat de Heeren Staten zouden doen, en dat ook den Koning zich in geen handeling zoude inlaten, ten ware dat zy volle macht hadden, met byvoeging / dat zy moften rekening maken, dat al wat den Koning alreeds gewonnen had, zijn eygen was, en derhalven geen afstandt zou konnen doen, ten ware, zy hem evenwaerdige plaatzen daar voor in handen gaven, gelijk ook, van 't geen hy, boven het tegenwoordige, noch mocht komen te veroveren, aeler de handeling geslooten was; waar mede den Heer de Groot na den Hage wierd afgezonden / die vooyt wederom te rugge quam / en daar na met eenige onaannemelijke Conditien, vooyt den Vereenighden Staat, (hem dooyt Monsieur de Louvois, ter handen gestelt) in den Haag is weder gekomen.

De Gezanten wegens de Staten aan den Engelsen Koning, te Gravesende in Engelandt gekomen zijnde / wierden van den Heer Boreel, ordinaris Ambassadeur van de Staten, aldaar verwelkomet / en de aankomst aan 't Hof bekent gemaakt / zijn zy van daar opgehaalt / en tot Hamtoncourt, als in een vrye Gevangenis gebracht / doch niet te min / wel gettracteert / maar een tijdt lang opgehouden / tot dat den Engelsen Koning van den Koning van Vrankrijk abbijs had bekomen / of hy deze Nederlandtse Gezanten gehooz zou verleenen / also hy hier in niets doen wilde; 't geen de Franse Majesteit eenige het minste ongeuoegen mocht komen toe te brengen. Opdeling zont hy van by haar / 4 Gecommitteerde van zijn Secreten Raadt, als den Hertogh van Buckingham, den Graaf Arlington, eersten Secretaris van Staat, den Graaf van Schafsbury, en My Lord Klifford, Threforier van zijn Majesteits Huyshouding, om te onderstaan / wat Dooylagen zy hadden aan te bieden; maar kregen tot antwooyt (zo men zepde) het zelfde / 't geen de andere Nederlandtse Gezanten, aande Commissarisen van den Fransen Koning, in 't Leger, gegeven hadden / te weten / dat zy aldaar gekomen waren, om te vernemen, wat de Engelse Majesteit zou willen voor slaan, om tot Vrede te konnen geraken, waar op niets gevolgt is: Den Koning van Engelandt ondertusschen vernemende / hoe het in 't Vereenight Nederlandt gestelt was / zont in allet haast (duchtende dat gantsch Hollandt, al Frans mocht zijn) den Hertogh van Buckingham en den Graaf Arlington ober na den Hage, die aldaar op den 4 Julii, aan quamen / en des abonidts ten 7 uuren met 5 of 6 Karossen wierden ingehaalt / en gebracht in 't huys van Maas, (ordinaris onthaal-plaats van Uyttheemsche Gezanten,) hier waren 39

3 of 4 uren met hare Hoog: Mog: Gedeputeerde; in conferentie / en vertrof-
 ken / na dat zy wel onthaalt waren / met de genoemde Gedeputeerde
 't Leger te Bodegrave by zijn Hoogheyt, den Heer Prins van Oranjen: Alhier
 proceſteerden zy (gelijk in den Hage ook hadden gedaan) dat de inſpining van
 den Engelfen Koning, haren Meester, noyt waſ geweest / om de Republiik
 der Vereende Nederlanden te vernietigen of onder de gehooorzaamheyt van de
 Franſe Majesteit te doen buigen / en dat zy ook bericht waren / dat dien
 Alder-Chriſtelijkſten Koning, mede niet van zinne waſ / om die genoemde
 Republiike t'onder te brengen / maar wel wat te verootmoedigen / en boozts
 betuyghden zy hare genegentheyt tot Hollandts Inreſt, en dat het diep intreks-
 ken van den Franſen Koning tot aan Hollants Grenzen toe/haer niet wepnigh
 had ontſteft gehad / namen ook aan / om door beændeling zo wegens haren /
 als den Franſen Koning alles in zodanigen ſtaat te ſtellen / dat men wel haaft
 tot een eechte Vrede zou konnen geraken / en na datze boeder van de hande-
 ling van d'Heer de Groot, en zyne mede Gezanten waren onderrecht / na-
 menze afschept van zijn Hoogheyt, d'Heer Prince van Oranjen, en vertrofs-
 ken den 6 Julii, met het Hollandts, na het Franſe Leger, by Utrecht, alwaar
 zy bonden de Lord Hullifax, en d'Heer Silvius, als Gezanten van haren Ko-
 ning, by die van Vrankrijk, omrent de zelve tijt afgegaan / als de vooz-
 noemde / van Londen afgezonden waren; zy vertrofsken met den Franſen Ko-
 ning van daar tot Boxtel in Brabandt, by 's Hertogen-Bosch, daar het Franſe
 Leger lagh.

Doen de overkomt van deze Engelse Ambassadeurs in Hollandt ruchtbaer
 wierd / meende yder dat den Vrede haast zoude volgen / doch het tegendeel
 wierd waer / want zy vernieuwden en verlangden de onderlinge Tractaten
 tusschen Vrankrijk en Engelandt, en in plaats van wederom in Hollandt en
 's Gravenhage (daar zy verwacht wierden) te konnen / verreyſden naar Ant-
 werpen, en vandaar door Vlaanderen na Calais, van waar zy naar Enge-
 landt overſcheepten: Meer zy van Boxtel vertrofsken / schreven zy een Brief
 aan zijn Hoogheyt den Heere Prince van Oranjen, en zonden met de zelve /
 de Eysſchen, en Conditien, van beyde de Koningen, waar op die met de
 Staten Oyde wilden maken / als ook het nader Tractaat, tusschen Vrankrijk
 en Engelandt op nieuw geſloten: Alle deze Stukken waren van den volgen-
 den Inhoudt.

Brief van de Engelse Ambassadeurs, aan *Sijn Hoogheyt* den Heere *Prince van Orangien*.

In 't Leger den 17 July tot *Boxtel*, 1672.

Aan Sijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangien.

MYN HEER;

WY hebben ontfangen den Brief die het uwe Hoogheyt heeft gelieft aan ons te zenden, door de Heeren Germain en Silvius, in de welke de zelve beuyght van te wenschen, dat de Negotiarie tusschen de 2 Koningen en den Staat vande Geunieerde Provincien niet langer wierde gedilayeert, maar dat uw Hoogheyt in 't korte mochte zien wat die 2 Koningen van de zelve eyschen: In 't reguar van Zijn Alder-Christelijkste Majesteyt; de zelve in zo veele dagen geen antwoord ontfangen hebbende op zijne propositien, en zoude zonder de zeer groote instantien by ons aan Zijn Majesteyt gedaan, niet gedisponceert zijn geweest, om andere te doen: maar die geobtineert hebbende, zo zenden wy uw Hoogheyt de zelve by dezen toe, als ook die geene die ons van wegen den Koning onzen Meester waren gelast te eyschen, by het maken van een Tractaat van Vrede. U Hoogheyt zal zien, zo 't hem gelieft, of de Heeren Staten aan ons met den eersten zullen willen antwoorden op de voorgestelde 2 Propositien, en zal niet qualijk nemen, dat geremarqueert hebbende het geene de Gedeputeerden van de Heeren Staten gezonden aan de 2 Koningen hebben gedaan, om aan de zelve jaloufie te geven, den een aan den ander, gelijk of der zelve intentie was om yder zijn aparte reekeninge te vinden, Wy zenden uw Hoogheyt ook toe Coppe van de Acte, die wy gemaakt hebben met de Commissarifen van Zijn Alder-Christelijkste Majesteyt; by 't welke zullen kunnen zien wat 'er van is, en de mesures die zy in 't toekomende hebben waar te nemen, in haar begeerte om Vrede te maken. U Hoogheyt zal gelieven een antwoord te geven aan d Heer Ridder Silvius, brenger van dezen brief, om 't zelve over te brengen aan de 2 Koningen, binnen den tijd van 10 dagen, en ons rechtmatigh te gelooven, dat wy zijn met alle respect en waarheydt uw Hoogheyt zeer ootmoedige en gehoorzame Dienaren,

Was onderteeckt

BUCKINGHAM.

ARLINGTON.

EYSCHEN, en CONDITIEN,

Waar op den Alderchristl. Koning zoude consenteeren de Vrede met de Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden aan te gaan.

I. **D**at de Plakkaten voor dezen gemaakt door de Staten Generaal, zo om de Franse Wijnen, en Brandewijnen in de Vereenighde Nederlanden te verbieden, als om nieuwe lasten op de Franse Goederen, en Manufacturen te stellen, zullen werden gerevoceert: dat binnen drie maanden een Tractaat van Commercie, tusschen zijne Majesteit, en de gemelde Staten zal werden opgerecht, waar inne mede zal werden begrepen een Reglement tusschen de Franse, en Hollandse Oost- en West-Indische Compagnien.

II. Dat in het toekomende, door de geheele Vereenighde Provinciën, niet alleen een volkomen vryheyt, maar ook een openbare exercitie van de Roomse, Catholijke, Apostolijke Religie zal wezen: zo dat in alle plaatsen, alwaar meer als een Kerk zal zijn, een aan de Catholijken zal werden overgegeven; Dat het hun mede toegelaten zal werden, een te mogen bouwen binnen de plaatsen daar 'er geen zal wezen, en zal hun geoorloft zijn ter tijd en wijle toe de voorz. Kerke opgebouwt zy, den Godsdienst openbaarlijk te celebreren binnen de Huyzen die zy-lieden tot dien eynde gekocht, of gehuurt zullen hebben: Dat door de gemelde Staten Generaal, of door yder Provincie in 't particulier, een redelijk tractament op de goederen, die eertijds aan de Kerke hebben toegehoort, of anderzins, aan een Pastoor of Priester, in yder der gezeyde Kerken, zal werden toegeleght.

III. En also de Gedeputeerde der gemelde Staten Generaal, die aan zijne Majesteit gezonden zijn geweest, die zelve byzonderlijk verzocht hebben, dat het haar door een Vrede geliefde het Corps der Vereenighde Nederlanden in den staat te laten, zo het zelve tot nu toe geweest is, en dat om eenige wisseling aan zijne Majesteit te geven voor de Conquesten, waar mede het Gode gelieft heeft de gerechtigheyt zijner Wapenen te zegenen, zy-lieden aanboden hem in de plaatze der Provinciën, Steden, en Plaatzten, die zijne Majesteit reeds heeft geoccupeert, andere Landen, Steden, en Plaatzten te cederen, die aan de gemelde Staten, zo in Vlaanderen; als in Brabant door Spanjen zijn overgelaten, zijn Majesteit, alhoewel reeds Meester van drie geheele Provinciën, in het getal der seven Vereenighde Nederlanden, mitsgaders van eenige Plaatzten, en Posten in Holland, heeft wel gewilt om de gemelde seven Provinciën in haar eerste Unie te conserveren, het guat door zijne Wapenen in de gemelde Provinciën is geoccupeert, doen weder geven, uytgezondert het gene hier onder zal werden verklaart, en op de volgende conditien.

IV. Dat de gemelde Staten aan zijne Majesteit zullen cederen, generalijk alle de Provinciën, Steden, en Plaatzten, die zy zo in Vlaanderen, als in Brabant in hebben, en die hun door Spanjen zijn overgelaten, uytgezondert alleen Sluys, en 't Eylandt van Casant.

V. Zullen insgelijks de gemelde Staten aan zijn Majesteit cederen de Stadt Nimwegen, met deszelts toebehooren, en dependentien, het Fort van Knodzenburgh, Schenkenschans, en het gantsche gedeelte van de Provincie van Gelderlandt, gelegen aan dees zijde den Rhijn, ten aanzien van Vrankrijk, mitsgaders het gantsche Eylandt van Bom-

Bommel, het Eylandt, en 't Fort van Voorne; het Fort van St. Andries, en 't Kasteel van Loevesteyn, nevens het Fort Creveccur.

VII. Zullen van gelijken de gemelde Staten aan zijn Majesteyt cedeeren de Stadt Grave, met haar toebehooren, en dependencien, en zullen haar in eygendom doen geven, de Stadt, en 't Graaffschap Meurs, om daar mede te disponeeren na haar welgefallen; mits conditie dat de gemelde Staten den Prins van Oranjen zullen indenncieren, wegens het gemelde Graaffschap, en andere Plaatzten, Steden, en Landen, toebehoorende den gemelden Prince, die aan zijn Majesteyt zullen wezen ingeruymt.

VIII. Dat de gemelde Staten aan zijne Majesteyt zullen cedeeren zodanigh Recht als zy zouden gehad hebben, of als zy zouden kunnen hebben, of pretendeeren, op de Plaatzten die zijne Majesteyt op de gemelde Staten in 't Rijk heeft geoccupeert; dat zy mede een gelijke cessie in faueur van den Prins, en Graaf van Oost-Vrieslandt zullen doen, in alle, en zodanige rechten die zy zouden mogen hebben, of pretendeeren, in de Plaatzten die zy in deszelfs Landt occupeeren, namentlijk, op de Stadt Embden, Schans van Leer-oort, en Yler-schans, waar uyt zy hunne Guarnisoenen zullen trekken.

IX. Dat het aan d'Onderdanen van zijne Majesteyt geoorloft zal zijn uyt de gezeyde Landen, Steden, en Plaatzten, die aan haar gecedeert zullen zijn geweest; in alle de Landen der gemelde Staten Généraal, zo te Water, als te Landt, Revieren, en Stroomen, te gaan, en keeren, zonder dat zy, wegens betalinge van eenigh recht, of impositie, nocht ook visitatie van hunne Goederen, en Bagagie, Munitien van Oorlogh, of Vivres subject zullen zijn.

X. Zullen de gemelde Staten haar verbinden aan d'Order, en Religie van Malta te doen restituereen de Commanderyen, die bevonden zullen werden in de gemelde Vereenighde Nederlanden, aan de gezeyde Order toe te behooren.

XI. Zullen de gemelde Staten beloven aan de Graaf van Bentem te doen restituereen zijne Kinderen, die onder d'authoriteyt, en protectie der gemelde Staten, door de Gravinne van Bentem, zijne Huysvrouw, opgehouden zijn geweest, niet tegenstaande d'instantien door den zelve verscheydemalen aangewent, die hy door het voorschrijven van den Keyzer, en van zijne Alderchristl. Majesteyt heeft doen ondersteunen, om de gemelde restitutie te bekomen.

XII. Zullen mede de gemelde Staten beloven, Zijne Majesteyt te indenncieren van een gedeelte der excessieve kosten, die zy genootzaakt is geweest tot dezen Oorlogh te doen, en haar te doen betalen binnen den tijd die zal werden gestipuleert, de zomme van zo Millioenen, waar mede Zijne Majesteyt haar zal quyttschelden de 3 Millioenen, die zy haar in gevolge van de leeninge aan haar door den Vader Hooghlofseliker gedachtenisse van Zijne Majesteyt in 't Jaar 1651. moften betalen; mitsgaders de verschene intresten die zy haar zedert het gemelte Jaar 1651. schuldigh waren.

XIII. Dat in erkenenisse van de Vrede die Zijne Majest. aan de gemelte Staten gaarne wil toestaan, doen zy haar Conquesten verder in hun Landt koste brengen, de gemelte Staten haar alle Jaren door een extraordinaris Ambassadeur ten zekeren gestipuleerden dage zullen doen presenteren een Goude Medalie, wegende een Mark, d'welke zal inhouden dat zy de conservatie van de zelve Vryheyt van Zijne Majesteyt hebben, die de Koningen haar voorzaten hun hebben helpen procureeren.

XIV. Dat alhoewel Zijne Majest. verklaart haar te contenteeren met de voorgaande conditien, mits dat de zelve binne 10 dagen werden aangenomen, na de welke Zijne Majesteyt niet en pretendeert langer daar aan gehouden te zijn, zy echter hier mede te kennen geeft, dat of schoon de zelve door de gemelte Staten toegestaan wierden, zy echter geen kracht zullen hebben, en dat Zijne Majesteyt geen Tractaat van stilstant noch

van Vrede, zal aangaan, voor en alee den Koning van Engeland in zijn regard; door de gemelte Staten voldaan zy, en dat de Rijk-Vorsten in dezen Oorlogh met Zijn Majesteyt geallieert, van gelijken met de conditien die hun door de gemelte Staten toegeftaan zullen zijn, vergenoeght zullen blijven.

Volgt een nader Ampliatie van de boven- genoemde Articulen.

EN op dat Zijne Majesteyt zoude mogen doen blijken door de keure van meer als een conditie, hoe oprechtelijk zy aan de gemelte Staten Generaal hadde willen voorstellen verscheyde middelen, om tē geraken tot de Vrede, die zy haar hebben afgevordert, en niet zo verre brengen als in haar macht is, de pretenfien die zy met recht op de kracht van hare Wapenen, en de continuatie van haar Victorie zoude konnen fondeeren, zo verklaart Zijne Majesteyt, dat zonder zich preciselijk te houden aan de aanbiedingen, die haar voor dezen door de gemelte Staten zijn gedaan, mitfgaders aan de conditien die zy haar by forme van alternative hadden afgevordert, zy haar wel zal willen vergoegen met het behouden van alle Conquesten die Zijne Majesteyt teghwoordigh best, mitfgaders van de grane die zy noch zoude mogen kōmen te doen, tot dat de gemelte Staten deze conditien zullen hebben aanvaart, namentlijk de geheele Provincie en Hartogdom van Gelderland toebehoorende de Staten, Sticht van Utrecht, en 't Graaffchap Zutphen, alle de Steden, Plaatzten en Fortressen die in de gemelte Provincien gelegen zijn, haar appendentien en toebehooren, zonder exceptie, de Souveraniteyt der Provincien, Landen, Steden en Plaatzten door Zijne Majesteyt tot die tijdt toe geconquesteert, de zelve appendentien en toebehooren, blijvende in 't toekomende voor eeuwich aan Zijne Majesteyt.

Dat om de gemelte Conquesten, Landen en Plaatzten aan Zijne Majesteyt gecedeert, in Staat te konnen brengen, om zo veel te beter door d'assistentien die hun uyt het Rijk zouden konnen kōmen, te werden ondertut, de gemelte Staten in alle Souveraniteyt zullen remitteren de Steden van Maastricht en Wijk, mitfgaders 't geene zy bezitten in de Landen van Overmaas, Dilen, Fouquemont, en 's Hertogenbosch, nevens de gemelte Stadt en Meyerye van 's Hertogenbosch, toebehooren en appendentien, en het Fort Creveceur.

En op dat het Tractaat op die laaste conditien zoude mogen dienen, niet alleen om de eerste Vriendtschapen alliantie tusschen zijne Majesteyt en de gemelte Staten te herstellen, maar om de rust en tranquilliteyt van 't Rijk te procureeren, die zijne Majesteyt als Guarant, en Conservateur der Tractaten van Westphalen byzonderlijk ter herten neemt, zijn Majesteyt wil wel beloven te renuntieeren, na den Vrede, in faveur van des Rijks-Vorsten, aan alle 't recht dat zijne Wapenen hem zouden hebben gegeven, op de plaatzten die zijne Majesteyt op de gemelte Staten in de Landen van 't Rijk heeft geoccupeert, zijne Majesteyt zich alleenlijk reserveerende de vryheyt om die Fortification daer van te doen ruineeren.

Maar alzo zijne Majesteyt door haar zelf wil contribueeren, om de Rijks Vorsten in het vry bezit der Steden en Plaatzten die hun toekomen, te herstellen, zo heeft zy mede willen procureeren, dat de gemelte Staten Generaal hunne Garnisoenen uyt de Steden, en Plaatzten die zy noch in 't gemelte Rijk konnen hebben, zullen doen trekken, namentlijk uyt de Stadt Embden, het Fort van Leeroort, en Ylerschans, die aan den Prins, en Graaf van Oost-Vrielandt zullen werden geleverd, met alle de rechten die hem ter oor-
zaak

zaak van 't gemelte Graaffschap konnen toekomen: En op dat de noodige communicatie tusschen Vrankrijk, en de Stadt Maftricht, die aan zijne Majesteit zoude werden gece- deert, geen oorzaak tot eenige contestatie in 't toekomende zoude mogen geven, zo zoude van wederzijde werden gestipuleert, dat men zoude trachten met den Keurvorst van Keu- len, als Prinsjen Bisschop van Luyk, vast te stellen eene vrye passagie voor de Troupen van zijne Majesteit van de Franse Frontieren na Maftricht voornoemt, door het Landt van Luyk, op conditie de gemelte passagien niet als onder behoorlijke betalinge te nemen, zonder dat de zelve tot laste van 't Landt zouden zijn.

Zullen wijders alle de Articulen gemelt in de voorgaande notitie, in hun geheel blij- ven, zelf dat aangaande de cessie van de Stadt, en Graaffschap Meurs, uygezondert alleenlijk de gene concerneerende de cessie van andere Landen, en Plaatzten, die door de gemelte Staten aan zijne Majesteit zouden werden gedaan.

EYSCHEN, en CONDITIEN,

Waar op den *Koning van Engelandt* zoude consenteeren de *Vrede met de Staten Generaal der Vereenighde Neder- landen* aan te gaan.

1. **D**En Koning van Engelandt verstaat, dat de Hollanders hem, zonder eenigh tegenzeggen, de eer van de Vlagge zullen toegeven, ja zelf dat hare geheele Vlooten de Vlagge zullen strijken, en de Marszeyllaten vallen voor een eenigh Engelsch Schip, voerende de Vlagge van zijne Majesteit, in de geheele Brittanische Zee, tot op de Hollandtse Kust.

2. Vrye permissie, een geheel Jaar lang, aan alle d'Engelse gebleven in de Colonie van Surinam, om daar uyt te mogen trekken, zo wanneer het hun gelieft, met alle hare Goderen, van wat natuure de zelve mogen zijn, volgens het Tractaat van Breda.

3. Eeuwich Bannissement uyt alle de Landen der Vereenighde Provincien, van alle de Onderdanen des Konings, die schuldigh aan gequeste Majesteit zijn verklaart; mits- gaders van zodanige andere, die van wegen zijne Majesteit zullen werden genotificeert seditieuse Libellen te hebben uytgegeven, of anderzints geconspireert tegens de ruste en tranquilliteit van zijne Rijken.

4. Remboursment aan zijne Majesteit van d'onkosten des Oorloghs, ter somme van een Millioen ponden Sterlings, waar van 400000 binnen de maandt October aankomende, zullen werden betaalt, en de rest tot 100000 ponden Sterlings's Jaars.

5. jaarlijksche betalinge van 10000 ponden Sterlings ten eeuwigen dage, voor de toelatinge die den Koning zal vergunnen Haring op de Kusten van Engelandt, Schot- landt, en Yrlandt te mogen visschen.

6. Den jegenwoordigen Prins van Oranjen, en deszelfs descendenten, zullen de Souverainiteit der Vereenighde Nederlanden bezitten, uytgenomen 't gene de twee Koningen en hun Geallieerde ten deel zal vallen; of zullen ten minsten de waerdigheden van Admiraal Generaal, en Stadhouder ten eeuwigen dage genieten, op de voor- deeligste wijze als de voorgaande Princen de zelve voor dezen bezeten hebben.

7. Dat binnen drie maanden, na de gemaakte Vrede, een Tractaat van 'Commercie zal werden opgerecht, zo wegens het Reglement van de Commercie in Indiën, volgens de eyschen voor dezen gedaan, als wegens 'het voordeel van d'Onderdanen van zijne Majesteit in hunne Negotie, gaande, komende, ofte gehabtuueert in eenigh Landt, toebehoorende de gemelte Staten, en met zodanige voordelige Conditien, als aan de meestbegunstighde Natien werdt toegestaan.

8. Het Eylandt van Walcheren, de Stadt, en 't Kasteel van Sluys met zijne dependentien, het Eylandt van Cassant, dat van Goeree, en het Eylandt van Voorne, zullen werden gestelt in handen van zijne Majesteyt, by manier van cautie, wegens de naar-kominge van de Conditien hier vooren verhaalt.

9. Alhoewel zijne Majesteyt verklaart zich te contenteeren met de voorgaande Conditien, mits dat de zelve binnen 10 dagen werden aangenomen, na welke zijne Majesteyt niet en verstaat langer daar aan gehouden te zijn; zo verklaart zy nochtans preciselijk, dat niet tegenstaande de zelve door de gemelte Staten toegestaan wierden, zy echter geen kracht zullen hebben, en dat zijn Majesteyt geen Tractaat van Vrede, noch stillstand zal maken, voor en al eer den Alder-Christelijkste Koning, in zijn regard, door de gemelte Staten voldaan is, dat mede de Rijks-Vorsten met zijne Majesteyt in dezen Oorlogh geallieert, insgelijks met de Conditien, die hun door de gemelte Staten toegestaan zijn, vernoeght zullen wezen.

Nader Tractaat tusschen *Vrankrijk*, en *Engelandt*.

Het favorabel succes, waar mede het Godt belieft heeft zo te Water als te Lande, te zegenen de Wapenen van de Koningen van Vrankrijk en van Groot Britannien, die de zelve zijn geobligiert geweest aan te nemen tegens de Staten Generaal der Vereenighde Nederlandtse Provintien, hebben gemelte Staten bewoogen ter zelve tijd Gedeputeerden te zenden aan beyde de Hooghgemelte Koningen, om aan dezelve te doen voorslag van Vrede, en te vernemen op wat equitable Conditien dezelve aan haar zoude werden geaccordeert. Haar Majesteyten van Vrankrijk, en van Groot Britannien, beyde van een en de zelve affectie geraakt zijnde tot de gemeene ruste, en prefereerende door dit motif zo waerdigh aan goede en groote Princen een eerlijke Vrede voor een Oorlogh, waar van de beginzelen zo gelukkig zijnde, in 't vervolg niet minder glorie beloofde, en zoude ook zich niet ongeerns verstaan hebben tot de Propositie, die aan haar gedaan zoude zijn geweest by de zelve Staten, maar dewijl de vriendschap zeer naauw is tusschen hooghgemelte hare Majesteyten, hoewel de banden van 't Tractaat, dat haar verknocht heeft tot deze entreprife, haar geeft een en de zelve geeft in de Resolutie, die de zelve mogen nemen, om den Oorlogh te eyndigen, ofte om de zelve te continueeren, zulks dat zy ook aantonts aan malkanderen zoude communiceren de Deputatien, die aan haar gedaan zoude werden by de gemelte Staten, om door een gemeen concert over een te komen, op wat maniere men de zelve zoude hebben te admitteeren, en de propositien te reguleeren, en dewijl in een rencontre van zodanige importantie den Koning van Groot Britannien heeft geoordeelt tot welstandt van de zake noodigh te zijn, dat met den eerste bekendt gemaakt wierd het sentiment van zijn Alder-Christelijkste Majesteyt, als ook van gelijke die van hooghgemelte zijne Majesteyt door Personen die men zulks volkomentlijk betrouwde; zo heeft de zelve daar toe genomineert tot zijn Extraordinaris Ambassadeurs by zijn volmacht van den 21 Junii des tegenwoordigen Jaars den Heer Hertogh van *Buckingham*, zijn eerste Stalmeester, den Heer *Grave van Arlington* zijn eerste Secretaris van Staat, en d' Heer *Vicomte de Hallfax* van zijn Secretre Rade, en met gelijke volmacht van den 22 des zelve Maant Junii, den Heer Hertogh van *Monmouth*, de welke aan zijn Alder-Christelijkste Majesteyt hebbende voorgedragen de sinceere en stantvastige genegentheyt van den Koning haren Meester, om te blijven vereenight by d'eerste verbintenisse, en gevonden hebbende in zijne Alder-Christelijkste Majesteyt geen minder dispositie van niet te separeeren hare Interests in 't Tractaat van Vrede, dat zoude konnen werden gemaakt, zo zijn de zelve over een gekomen in de volgende Articulen met d' Heeren *Marquis de Lovvoys*, Raadt van den Alder-Christelijkste Koning in alle zijne Raden, Commandeur, en Cancelier, groot Meester, en Surintendent

Generaal van de Posten van Vrankrijk, Secretaris van Staat en van zijne ordres, en d'Heer *Arnout Chevalier Seigneur de Pomponne*, Raadt ordinaris in alle zijne Raden, en mede Secretaris van Staat, en van zijne ordres, als genomineerde Commissarissen, en Gevelmachtighden tot deze zake by hooghgemelte zijne Majesteyt, van gelijke verzien met des zelfs volle macht.

I. Hoewel het vertrouwen van beyde de Koningen zodanigh is, dat na de Parole aan malkander gegeven by het Tractaat van den van niet te zullen maken noch Vrede noch Treves met de Staten Generaal, zonder gemeen consent van hare Majesteyten, en zonder der zelve volkomen satisfactie, echter niettemin ten eynde gene de minste hoope overblijve van haar gemeene Vyanden, om op wat quaat fondament 't zelve zoude mogen zijn, haar Interest van malkander te scheyden. Hebbe zich op nieuw geengageert by dit jegenwoordige Articul van niet te zullen hooren naar eenige voorstellinge van Vrede, zonder 't zelve aanstonds aan den anderen te communiceren, en niet te zullen aannemen eenige aanbiedingen, die separateljk tot hare advantagien zoude mogen werden gedaan, nochte eenige satisfactie aannemen, ten zy den anderen Koning alvorens zoude wezen voldaan, van 't gene aan hem zoude zijn gegeven.

II. Daar toe belooven ook gemelde Koningen tusschen haar beyden te zullen accordeeren zodanige Conditien, op de welken zy wel een Vrede zoude willen sluyten, die aan d'een en d'ander zijde zeker en eerlijk zoude zijn, ook de handt niet te zullen leggen aan eenigh accommodement met gemelde Staten Generaal, ten zy dat gemelde Conditien aan haar zullen zijn geaccordeert.

III. En op dat dit vriendeljk accoort van verbintenisse en onderlinge Interest, niet alleen zoude mogen werden bevestight door deze jegenwoordige Articulen, maar ook niet geignoreert by gemelte Staten Generaal, zo zullen hooghgemelte Majesteyten de noodige ordres geven, om aan de Gedeputeerden van de zelve Staten bekent te maken, die nu by haar zijn, of door zodanigen anderen wegh en middel, als zy zullen oordeelen best te zijn dat hare Interesten, als ook hare satisfactien niet konnen werden gesepareert, confirmeeren de gemelte Koningen door het tegenwoordige Tractaat alle het gene, dat voor deze is gearresteert en geteekent, tusschen hun beyde, op den 12 Februarii des tegenwoordigen Jaars, 't welk zy op 't nieuw belooven, te zullen observeeren en maintieneren in alle zijne punten.

IV. En belooven de gemelde Heeren Commissarissen van zijn Alder-Christelijkste Majesteyt aan d'eenre zijde, en d'Heeren Extraordinaris Ambassadeurs van Groot Brittanien aan d'andere zijde, uyt kracht van hare volmachten, van te zullen doen ratificeeren en agreeren by de Koningen hare Meesters deze tegenwoordige Articulen, en daar van respectiveljk uytwisselen de Ratificatien binnen een maant. Gedaan en gearresteert in 't Leger tot Heeswijk den 16 Julij, 1672.

En zijn deze Articulen onderteeckent by d'Hertogh van Buckingham, Grave van Arlington, en den Vicomte de Halifax, Ambassadeurs Extraordinaris van zijn Majesteyt van Groot Brittanien, uyt kracht van der zelve volmacht van dato den 21 Junii, van 't tegenwoordige Jaar, En was onderteeckent

(L. S.) BUCKINGHAM.

(L. S.) ARLINGTON.

(L. S.) HALLIFAX.

En heeft ingelyks deze Articulen geteekent den Heer Hertogh van Montmouh, mede Extraordinaris Ambassadeur van zijn Koninglyke Majesteyt van Groot Brittanien, uyt kracht van zijn volmacht van dato 22 der zelve maant Junii. Hier onder mede gestelt, Was geteekent.

(L. S.) MONTMOUTH.

En hebben mede deze Articulen geteekent de Heer Marquis de Louvois, en d'Heer Pomponne, Commissarissen van zijn Alder-Christelijkste Majesteyt, uyt kracht van der zelve volmacht hier onder gestelt. Was geteekent,

(L. S.) LE TELLIER.

(L. S.) ARNAUDT.

De hier vooren geſtelde Eyſchen, en Conditien, van den Koning van Frankrijk, waren zeer na van een / en den zelden Inhoudt / (Behalven de nader Ampliatie) als die gene / die den Franſen Miniſter, Monsieur de Louvois, aan de Nederlandtſe Gecommitteerde, te vooren had overgelevert / gelijk op pag. 299. verhaalt iſ / en doen-naaſſ' door den Druk uytgegeven / toch by den Staat, als onaannemelyk / verworpen zyn.

Maar de Engeltſe Gezanten, die in den Hage, en by zyn Hoogheyt den Heer Prins van Oranjen, zo ſchoon van den Vrede, en van hare, en haars Konings genegenheyt tot de zelve / en tot de Interellen van den Nederlandtſen Staat, hadden opgezongen / waren wel haast van de Franſen Koning, en van zyne Miniſters, omgezet (by aldien zy in den Hage, en by zyn Hoogheyt ſlechtſ niet gebeynt hadden) want met de overkomiſt van deze Engeltſe Gezanten, wierden al voort / eenige Conditien, met den Druk uytgegeven / van den volgenden Inhoudt.

Een Voorſlagh, om ſpoedigh te vergelijken, de tegenwoordige verſchillen, tuſſchen den *Koning van Groot Brittanien*, en de *Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden*.

1. **D**at de Staten Generaal erkennen de Heerſchappye van de Britanniſche Zee, te weten, het onwederſprekelyk Recht van den Koning van Engelandt, en dat tot beteykeninge van dien, alle de Schepen de Staten toebehoorende, hier namaals voor altoos, haar Zeylen-zullen ſtrijken voor eenigh Schip of Vaartuygh, de Vlagge van den Koning van Engelandt voerende.
2. Dat tot verder erkenentiſſe van den Koning van Engelandts Heerſchappye der Britanniſche Zee, de Staten zullen betalen aan zyn Majesteit, zyne Erfgenamen en nakomelingen, voor altoos, een Jaarlyke ſomme van 100000 ponden Steerlings, voor vrydom om te viſſchen en Haring te vangen, in eenigh gedeelte van de Britanniſche Zee.
3. Dat tot vergoedinge van de groote koſten en verſchot, daar toe zyne Majesteit iſ gebracht geworden, om den Oorlogh te bevorderen, en van de ſchade geleden by verſcheyde zyne Majesteits Onderdanen: De Staten zullen betalen aan zyne Majesteit de ſomme van 500000 ponden Steerlings, in volgende maniere, te weten: 300000 Ponden Steerlings voor den eerſten dagh van October naaſtkomende, en noch 200000 ponden Steerlings meer, binnen een Jaar daar na.
4. Dat de Staten voor altoos laten varen alle hun Recht, Titul en pretentie, hoedanigh die mochte wezen, van alle zodanige Steden, Plaatzen, ofte Forten in de Provincie van Brabant, Gelderlandt, ofte Over-Yſſel, de welke albereydt zyn, ofte op den 20 dezer loopende maant, zoude mogen wezen in de bezettinge van zyn Alder-Chriſtelijcke Majesteit: en zyne voorſz. Majesteit de zelve voor altoos zal mogen behouden en genieten, zonder hinderinge van de Staten.
5. Dat de voorhoene Triple Alliantie voor altoos gehanthaaft en onverbrekelyk zal werden gehouden, aan de zyde van den Koning van Groot-Brittanien, en de Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden.
6. Dat'er voor altoos zy een vast Verbondt, offenſijf en defenſijf, tuſſchen den Koning van Groot-Brittanien, en de Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden.
7. Dat de Steden van Vliſſingen, Sluys, en den Briel, voor altoos werden overgele-

vert op, en in handen van den Koning van Groot-Brittanniën, om te blyven in zijn bezittinge, als Borge, tot nakominge van de voornoemde Articulen.

8. Dat den styl, titel, macht, en gezagh van den Stadthouder, en van Generaalen Admiraal van alle de machten van de Staten Generaal van de Vereenighde Nederlanden, beyde te Water en te Lande, voor altoos werdt gebracht, en vast gestelt op zijn Hoogheyt den Heere Prince van Orangie, en zijn Nakomelingen, Erfgenamen, en dar zoo menighmaal als kintsheydt en minderjarigheyt zoude mogen voorvallen, de voorsz. Plaatzte zal werden uytgevoert by zoodanige Gedeputeerde, ofte Lieutenant, als zal werden gekoozen by de Staten, met consent en toestemminge van den Konijng van Groot-Brittanniën.

Het is gelooflijck / dat dit de Conditien geweest zijn / die de Heeren Engelse Afgezanten, in haren Brief aan Zijn Hoogheyt den Heer Prins van Orangien, uyt het Frans Leger afgezonden / verhalen / by haar te hebben gehad / op pag. 301. gestelt; maar men let op de verandering van deze / en die conditien, hier te boven verhaalt; waar by te zien is / hoedanigh zy van dien glorieuzen Franse Majesteit zijn opgehitst geworden. Als voorsz eerst / Van het strijken der zeylen van geheele Vlooten, ja tot de Hollandse Kust toe. Ten tweeden de vergrooting of verdubbeling der Oorloghs onkosten, van vijfmaal hondert duyzent, tot tienmaal hondert duyzent ponden Sterlings, voorsz het bedingen van de overwonnen Steden voorsz den Konijng van Vrankrijk (doch nu onnodigh zijnde) Het houden en hanthaven van de Triple Alliantie, daar zy zo onbeschaamt noch van durben reppen / slaan zy in dit nieuwe Verbondt gantsch over / alzo den Franzen Konijng daar in geen behagen heeft gehad / als mede / in het Verbondt, offensijf en defensijf; Dooders epfchen zy in deze nieuwe conditien, voorsz den Engelszen Konijng, haren Heer en Meester, in plaats / en boven de Steden Vlissingen, Sluys, en den Briel, het geheele Eylant Walcheren, het Eylant van Kadzant, Goeree, en Voorn, en dit tot borge, op dat den Nederlandtzen Staat de Vrede niet zou komen te breken / gelijk of zy die gebroken hadden gehad; daar de Engelse die tot tweemaal toe / trouwlooslijck hebben gebroken / en de Triple Alliantie daar-en-boven. Over dit alles vint men noch de Articulen, als van Suriname, dat van Bannissement uyt de Vereende Nederlanden, van alzulke quaatwillige Persoonen, die de Engelse Konijng zal notificeren; het Tractaat van Commerce in de Indiën, en anders / de verandering van den staat van Zijn Hoogheyt, &c. en dit alles in den tijdt van 10 dagen af / of aangezept te moeten worden / maar met conditie, dat den Alder-Christelijckste Majesteit van zijnent wegen / van den Staat ook volkomen voldoening zy moeten bekomen; en hadden deze Heeren Engelse Gezanten, volgens haar voorsz. schijvens aan Zijn Hoogheyt, noch geen kleyn debbeir by den Franse Majesteit moeten aanwenden / om deze Eyschen en Conditien te bekomen / en gelijckelijck ober te zenden / doorsz dien die Majesteit zich beriep / op die gene / die Hy aan de Nederlandtse Gezanten voorsz dezen had mede doen geven / en waar op noch geen antwoort te rugge gekomen was.

Het haastigh afzenden van deze Engelse Gezanten, veroorzaakte veelderley bedenkingen / onder groote en gemeyne Luyden / zommige meynden / dat den

Engelsen Koning, hier dooz / den Fransen Koning, in zijn voortgang / van verder overwinningen te doen / had laten stuyten / als zijnde al verre genoeg / (volgens hun onderling en heymelijck contract / van de verbepling der Nederlandse Plaatzen) het Landt ingedrongen; Van andere wierd dit verworpen / ja belacht / zeggende: Dat by aldien den Fransen Koning nu zo glorieus op zijne Victorien / eenige kans had gezien / om Hollandt verder te bemachtigen / Hy het zelve / noch op verzoek / noch op verbodt noch dooz contract / van den Engelsen Koning niet zou hebben nagelaten / denkende / ten minsten / (zo'er al eeuigh heymelijck contract / of verbepling hier over mocht hebben geweest) niet weder over geven / aan den Koning van Engelandt te konnen boldoen: maar 't is zeker / dat den Koning van Vrankrijk, den gantschen Vereenden Nederlandtsen Staat, in dezen eenen Zomer / onder zijn gehooorzaanheyt / gemeent heeft / te doen buygen / wel wetende dat verschepde Neutrale Vorsten gemeenlijk haat in langdurende Oorlogen inwikkelten / met de zelve ter neder te helpen leggen / 't zo dan dooz bemiddeling / of dooz wapenen.

De Alder-Christelijckste Majesteyt zijn desseyne vooz dees tijd hier ziende gestut / dewyl het overgeloopen water / zijne voordere progressen in Hollandt verhuurden / zoude dan dooz deze zo voordeelge Vrede-conditien, den Oorlogh wel willen hebben doen epnidigen / doch zo waren te onberdzaaghzaam vooz de Hollanders, want de Hollandse bezending aan bezide de Koningen verwekte murmuratie onder de Gemeente, inzonderheyt / door de wel-gemeentde bemiddelingh der Engelse Ambassadeurs, Bukkingam en Arlington, zo averrechts uyt viel; en 't was vooz haar Persoonen zeer voorzichtig gedaen / dat zo niet weder dooz Hollandt kerden / alzo zo lichtelijck eenigh gebaar / ten minsten van affronten, van het Grauw zouden hebben moeten uytstaen. Eenige doozten wel zeggen / dat de bezending aan den Koning van Vrankrijk alleen een politieke trek was / om zijre wapenen eenigen tijdt te doen ophouden / maar dit was het ook niet / want had hy verder gekonnen / hy had verder gekonnen.

Waar zou men een oprecht Hollander vinden / die deze bovenstaande slaafachtige conditien zou konnen aannemen / ten ware dat hy van den edelmoedigen aert der oude en dappere Batavieren (die altydt haat vryheyt boven haat leven hebben getwaerdeert) verbasterd was. En 't is noch nauwelijck hondert Jaren geleden / dat onze Voorouders, hun uyt also zwaren gebaar hebben konnen redden / en dien hoek loffelijck te boven zijn gekonnen.

Genwel vondtmer al / zelf onder de Grooten en Regenten, die noch al spraken van deze dienstbare conditien, juist zodanigh die lagen / niet aan te nemen / maar dat men die zou trachten by den Koning te doen verlichten en bescheben / om de zelve alzo sinahelijck te maken; Wy willen hopen / dat dit (ten besten opgenomen) by veele dooz lachertigheyt is vooz gesiet / doch dat'er niet weynigh zijn onder geloopen / die dooz quaadtaerdigheyt / jalouzy / en lichtelijck petes / dat noch slimmer was / het Landt aan den Koning van Vrankrijk wilden over geven / is zeker: En ook dit / dat'er in verschepde Staats Vergaderingen en Vroedtschappen geen kleyn verschil / of men het Landt overgeven of defendeeren

deeren zou, is' dooz gevallen / ja men zepde / dat dit in zekere Vroedtschap zo hoogh geloopen is / dat een bzoom Patriot in de zelve / dooz oprichten yver, tot de vryheyt en behoudenis van 't Vaderlandt, zo verre verboert wierd/ dat hy/ (breezende tot het overgeven van het Landt overstemt te worden/) van zinnie was / en klaar upt zepde / een venster te willen openen, en de Gemeente, die op de Markt wandelden, die gruwelijke voorflagē, of resolutie bakent te maken; doch 't quam'er niet toe/ want deze Stadt resolveerde tot defensie; maar beel andere Vroedtschappen waren zo klēpunoedigh/ dat in zommige de meeste stemmen / tot overgeven waren genegen, schuyvende 't zelve op de zwakheyt van hate Steden, en onboozzieninge van alderley behoeften / behalven die gene daar andere quaadtaerdigheden onder liepen/ doch daar van hier na byedder.

Maar de Ed: Groot-Mog: Heeren Staten van Zeelant protesteerden tegens de booznoemde bezendinge / als blijkt by de volgende Copie, van haar Ed: Groot-Mog: gesthzeven aan de Heeren Staten van Hollant en West-Vrielandt.

C O P I E.

Ed: Groot-Mog: Heeren, byzondre goede Vrienden,
Nabuuren, en Bondtgenooten.

H Et rapport van de Heeren onze Gedeputeerden, die U Ed: Groot-Mog: uyt onzen Name over eenige dagen begroet, heeft ons occasie gegeven nader te delibereren over den gevaarlijken toestand van ons algemeene lieve Vaderlant, en de bezendinge die aan de 2 Koningen is afgegaan, en vervolgens rijpelijk t'overwegen de redenen die U Ed: Groot-Mog: tot justificatie van dien, onze Gedeputeerden hebben gelieven te gevoelt te voeren, en wel specialijk waarom ten spoedighsten een Volmacht behoorde te werden gedepescheert, om met den Koning van Frankrijk te handelen; doch wy hebben de voorsz. redenen zo gefondeert noch gewichtigh niet gevonden, als wel die genen die de voorsz. Bezendinge, en het geven van zodanigen Volmacht t'eenemaal komen af te raden, gelijk wy als noch verklaren het eenē noch het andere niet te kunnen advoeeren, zijnde ook een ongehoorde zake in de Regeeringe dezer Landen, een Volmacht aan Gedeputeerden te geven, om met eenigh Potentaat, veel min met een openbaren vyandt te handelen, als volgens zekere Instructie by de Bondtgenooten te voeren met onderlinge bewilliging te arresteeren; wy moeten rondelijk zeggen, dat wy deze contrarie manieren van doen voor zeer bedenkelijk moeten houden, en dat die onsen een recht vaerdige apprehensie geeft, dat de Vyanden van den Staat daar door zullen werden aangemoedigt, om dezelve zodanige conditien voor te houden daar over noyt en kan noch en mach werden getraecteert, als daar zijn de Religie, Vryheyt, en wertige regeeringe dezer Landen. Het staat ons noch wel te voeren, hoe dat wegens den Koning van Frankrijk, ten tijde van de Munsterfche handelingen, verzocht wierde, dat aan de Papisten binnen dezen Lande zoude werden vergunt publike oeffeninge van haar Religie, doch genereuselijk by den Staat afgewezen, hoe veel te meer staat dit nu te vreezen, van een victorieus Koning, omringt van zo veel Paapsche Geestelijkheid, en ziende zo een onverwachte neerslactighēy, alsser nu allezints gespeurt wordt. De Religie is het waarachtige Palladium, en die kostelijke schat, die by de grooten Godt in den Boezem van den Staat, tot hare behoudenisse zo gunstelijk is gedepositeert, die niet en zoude kunnen lijden,

lijden, dat nevens haar den Paapfchen Godts-dienst publykelyk zoude werden toegelaten, die by ooghlykinge maar te veel is aangegroeyt, en als een Serpent in den eygen Boezem geworden, gelijk de droevige ervarentheyt nu maar te veel leert. Daar en kan noch en mach in den Staat geen andere publyke Religie werden getollereert, als alleen de ware Christelyke Gereformeerde Religie, welke fundamentele wet en maxime zo verre gaat, dat den Eedt van alle Officianten expreffelyk mede brengt, dat die geen trouw fchuldigh en zy aan de Staten Generaal, die by de handthouginge van de voorfz. Religie niet en zullen blijven. De Vryheyt is een van de kostelykfte panden, die men in de Werelt bezitten kan, en voor ons te weerdiger, om dat die door zo veel goet en bloedt van de Voorouderen is verkregen. Alle Regenten en Onderdanen zijn geobligeert de wettige Regeeringe dezer Landen staande, en het Lichaam van dien by een te houden, zonder daar van yets te demembreeren, maar wel de afgefcheurde Leden door alle mogelijke middelen en wegen wederom daar aan te brengen. Deze 3 Hooft-zaken en konnen noch en mogen noyt eenige materie van Tractaat en handelinge wezen, als alleen om die te mainteneeren: daarom zo moeten wy tot U Ed: Groot-Mog: waarfchouwinge en onze desfcharge zeggen, dat wy noyt toelaten of dulden en zullen, dat yets tot prejuditie van dien, met wie het ook zoude mogen wezen, zal worden gehandelt, als geresolveert zijnde goet en bloet daar voor op te zetten. Wy hoopen dat U Ed: Groot-Mog: opwaken zullen, en nevens ons de handt aan het werk houden, vermits het zelve noch zo niet en is verlopen, of het is noch wel te redresseren: den Grooten Godt, die den Staat voormaals uyt zo veele periculen en ellenden verlost heeft, is noch de zelve in kracht en in vermogen, daar van wy over eenige dagen in de attaque daar de Franschen op de zwakke Stadt Aerdenburgh hebben gedaan, de effecten hebben gezien, alwaar dezelve 6000 sterk, door een handt vol volk niet alleen zijn gerepouffeert, maar zo ontvangen, dat die over de 400 gevangenen, en 500 dooden hebben achter gelaten, en 20 wagens met gequetsten met haar te rugh genomen. Zo de noch overige Provintien, Steden, en Fortresfen maar cordaat, en ftantvastigh willen blijven, en de Vyanden onder de ooggen gaan, ongetwijffelt dat meer diergelijke zeegeningen van den Hemel zullen afdalen, tot destructie van de onrechtvaerdige Wapenen die tegen dezen Staat gebruykt worden, en dat ook andere Potentaten, uyt een gemeen intrest mede gaande zullen worden, om dezelve krachtelyk te komen affiteeren. Wy hoopen, en vertrouwen dat U Ed: Groot-Mog: deze onze oprechte, en getrouwe verklaringe, als komende van haar oudtste, en getrouwste Bondtgenooten, met aangenaamheyt zullen ontfangen, en van haar ook doen afvloeyen tot alle de Leden van haar hoogh-aanzienelyke Vergaderinge, gelijk wy ook van dezelve zullen verwachten het gene tot een gemeen encouragement zal konnen dienen.

Waar mede Ed. Groot-Mog. Heeren; Bezondere goede Vrienden, Nabuuren, en Bondtgenooten, zullen wy Godt Almachtigh bidden dat hy U Ed. Groot-Mog. wil nemen in zyn Heylige Bescherminge, en der zelve goede Regeeringe voorspoedigen. In Middelburgh, den 29 Junii, 1672.

Uwer Edele Groot-Mog. goede Vrienden, Nabuuren, en Bondtgenooten

De Staten des Landts, en de Graaffelykheyt van Zeelandt.

Ter Ordonnantie van dezelve

JUSTUS DE HUYBERT.

Ziet hier van de zelve Ed: Groot-Mog: Heeren hare Gedeputeerde, aan die van Hollandt, noch een

Nader

Nader Brief van de Extraordinaris, en Ordinaris Gedeputeerde van de *Ed. Moog. Heeren Staten van Zeelandt*.

Den 21 Julii, 1672.

E Dele Groot-Mog. Heeren.

De Heeren Staten van Zeelandt, onze Hoogh-gebiedende Heeren, hebben na haren ouden loffelijken yver, ten besten van het algemeene Vaderlandt, in deze gantsch bekommerlijke constitutie van tijden en zaken na adenant haar vermogen zo veel met raad en daadt gecontribueert, als zy hebben gemeent dat ten besten van den Staat nootwendigh wierd gerequireert, en onder anderen moeten disadvouceeren, dat men zo plotzelijk, en zonder voorgaande overlegh, en communicatie met haar te houden, de Vyanden van den Staat heeft bezonden, en naderhandt tot een onderhandeling met den Koning van Vrankrijk een pouvoir, zonder eenige limitatie gegeven, daar op dan voorslagen, en presentatie zijn gedaan, die de vooriz. Vyanden tot grooter advantage hebben gediect. De Heeren Staten van Zeelandt hebben U Ed. Groot-Mogende over deze gantsch-bekommerlijke zake, door hare Gedeputeerden, op den 26 der voorleden Maant doen begroeten, en naderhandt den 29 daar aan volgende over het zelve subje& hare goede, en cordate intentie, nader by Missive bekent gemaakt, daar by de Hooghgedachte Heeren Staten het niet en hebben willen laten; maar goet gevonden U Ed. Groot-Mog. voor de derdemaal door ons te laten begroeten, en na Vriendt-nabuurlijke toewenschinge van alle Heyl, en Zeegen over hare Regeeringe, en Persoonen, nochmaal te declareeren, gelijk als wy in den naam van de Hooghgedachte Heeren Staten onze Principalen declareeren by dezen, dat dezelve noyt eenigh gehoor zullen geven tot het maken van een Vrede met den Koning van Vrankrijk, of met wie het zoude mogen wezen, tot prejuditie van de Vryheden, Privilegien, en wettige Regeeringe dezer Landen, die allenthalven moeten blijven in haar geheel, nochte tot nadeel van de Ware Christelijke Gereformeerde Religie, zonder daar van eenige portie over te geven, door eenige liberteyt aan de Papisten toe te staan, die door een beklagelijke conniventie maar al te groot is geworden, en daarom veel eerder behoorde te werden ingebonden; Gelijk de Hooghgedachte Heeren Staten mede noyt zullen resolveeren tot het overgeven van eenige Eylanden, Steden, of Frontieren, zonder de welke die kostelijke Panden van Religie, en Vryheyt niet en zoude kunnen werden geconferveert, maar den geheelen Staat met dezelve door zodanige ontrouwe, en lache Actien in een genoegzame Slavernye geprecipiteert. De Heeren Staten van Zeelandt zullen veel eerder het perikjel van het verslindende Swaert uytsaan, als haar aan zodanige Actien schuldigh maken, wachtende, en vertrouwende op Godts genade, en bystant. En nademaal daar toe de menschelijke middelen moeten werden gebruykt, zo zullen de Heeren, onze Principalen, zo veel in haar is, alles by de handt nemen, waar door eenige penningen zullen kunnen werden by een gebracht, om de Militie te Water, en te Lande te helpen betalen, de Frontieren te voorzien, en de Geallieerde te voldoen, niet twijffelende of de Heeren Staten van Hollandt, en West-Vrieslant, die zo grooten, en gezegende Provintie onder haar hebben, zullen niet vertragen haar daar in na haar gewoonlijken yver ten uytersten te evertueeren. Het is mede nootzakelijk, dat met overlegh, en gehoort het hooghwijs Advijs van Sijn Hoogheyt den Heere *Prince van Oranje*, de Militie

tie te Lande , die door het trouweloos overgeven van zo veel Steden , en Fortrefften zo zeer is vermindert , en daar van ook een gedeelte zonder repartitie fluctueert ; nader werde gereguleert , en in een goeden staat gebracht , en wel bijzonderlijk 's Landts Vloot niet meerder Schepen , en Volk versterkt : Doch boven al dat de Regeeringe wel blijve geconstitueert ; Tot welken eynde , de Heeren Gedeputeerden van Zeelandt oordeelen dat de 4 Provincien van Hollandt , Zeelandt , Vrieslandt , en Stadt en Landen daar toe specialijk by een behoorden te komen , om gezamentlijk , niet alleen de voor-aangetoogen gronden te leggen , en de noodige voorzieninge van alles te doen , maar den anderen nader te verbinden om Goedt , en Bloedt daar voor op te zetten.

Deze zaken , Ed. Groot-Mogende Heeren , die zijn zo important , en nootzakelijk voor de conservatie van 't lieve Vaderlandt , en diergekochte Vryheyt , dat die tegenwoordigh de gedachten van de Regeeringe alleene behoorde te occupeeren , en zullen derhalven de Gedeputeerden van Zeelant tot nader gelegentheyf reserveeren U Ed. Groot-Mogende eenige zaken van de Justitie voor te dragen , die ten dienst , en welftant van de Provincie van Hollandt , en Zeelandt particulierlijk concerneeren . In den Hage , den 21 Julii , 1672.

Uyt den Naam van de Extraordinaris , en Ordinaris Geduputcerde van Zeelandt.

Was geteekent

P. DE HUYBERT.

Die van Zeelandt aldus betoonende / dat zy een gruwel hadden / om alsulke slaafsche Vrede-conditien aan te nemen / quamen ook verschepe de Hollantsche Leden en Steden tot bedaren / want ziende dat de Vyanden niet verder indrongen / ten deele / en wel meest belet door 't water / en ook / om dat misschien haar heymelijke Correspondenten binnen Hollandt niet konden uitboeren / 't geen zy beloofd hadden / begosten op tegenweer te denken . Zijn Hoogheyt den Heer Prins van Orangien had het Leger verdeelt in de volgende Posten ; hy zelfs nam zijn quartier te Bodegraven , en Nieuwer-brugge , aldaar by hem hebbende den Graaf van Nassau , Sarbrugge , d'Heer Zuylesteyn , de Graaf van Styrum , en den Commandeur de Ville Neuve : Prins Maurits van Nassau te Muyden en Weesp , den Veldt-Marschalk Wurts te Gorkum , de Grave van Hoorn by de Goverwelen Sluys ; ook wierd 'er een party Volk na Schoonhoven gezonden : Met deze Posten wel te bewaren / en 't ingelooopen water / achte men Hollandt genoegzaam verzekert te zijn ; maar op de Passen moesten Sterkten werden opgewoopen / daar aan met overgrootte naersigheyt geatbeyt wierd ; verscheppen Oorloghs-Jachten , en diergelijkt Vaartuygh , met Volk en Stukjes boorzien / wierden op de Zuyder-zee , en aan 't Y gelept / met Roey-Sloepen by haer / om die wateren (de welke alreede van de Vyandlijke Steden en Rivieren , van Gelderlandt , en Over-Yssel , onbeplygh wierden gemaakt) te zuyveren / en alle varende Schepen en Schuyten te onder zoeken ; waar door ook die gantsche Kusten , zoo kilaar wierden gehouden / dat aldaar geene de minste

Vyan-

Vyanden doſſen uytghien. Ook wierden ernige Uytleggers op de Rivier de Maas gelept.

Op den 19 Juny, 1672. hebben de Ridderſchap, Edelen, en Steden van Hollandt, en Weſt-Vrieſlandt malkanderen met een nieuwen Eedt verbonden, Om al haar goet en bloedt voor 't Landt te wagen, en op te zetten, en den een den anderen in alle uyerſte noodt te helpen, en by te ſtaan. Dit alles wierd aan de andere/noch oberige Provintien bekent gemaakt. Sintrent deze tijt droegen de Vrieſſe Stenden te Leeuwarden, het Stadthouderschap van Vrieſlant aan haren Jöngen Vorſt op/daar ober de Princeſſe zijn Vrouw Moeder, deze Vrieſſe Heeren, met een treffelijck Tractament onthaalde: Men zette aldaar mede/ gelijk als in Hollandt, alle laege Landen onder water / na dat de Landdlyden, te boren gewaarschout waren / om hun Dec-boeder / en andere zaken/ te bergen: ook lagh den Generaal Overſte Ailua, met een tamelijck macht / op de grenſen van Vrieſlandt, die door de uytgetrokkien / en verloopen Guarнизoenen van de klegue Over-Yſſelſe Steden en Sterkten, by deel verſtekt wierd.

Daer na deden de Magiſtraat bande Stadt Amſterdam aſkhondigen de volgende

Notificatie. Gepubliceert den 29 Junii, 1672. *Præſentibus* de Heeren, *Hans Bontemantel*, preſiderende Schepen, als Stedehouder van mijn Heere den Schout: *Kornelis de Vlaming van Outshoorn*, Heere van Outshoorn, &c. Burgermeester: *Mr. Jacob Boreel*, en *Kornelis Bakker*, Schepenen.

ALzo mijne Heeren van den Gerechte door de Heeren Burgermeesteren, en 36 Raden bekent is gemaakt, dat haar Edele Achtbaarheden eenparighlijk in haren Vroedſchap verſtaan, en zijn geresolveert om deze Stadt, en goede Gemeente van dien, in hare Religie, en Liberteyt onder het Opper-gezagh van de Heeren Staten van Hollandt en Weſt-Vrieſlandt, door alle mogelijcke middelen te defenderen en te beſchermen, en daar toe op te zetten haar goet en bloet, met alle 't genè haar Ed. Achtb. door Godt. Almachtigh meerder is, en ſal aan de hant gegeven wèrden, daar toe inzonderheyt hares oordeels kan dienen, dat in deze Stadt overvloedt van Vivres, en particulierlijk Koorn by de handt werdt gehouden, en ter contrarie de Vyandt van de Staat daar van ontbloomt, en deswegen benoeddrukt werdt. Z O O I S 'T, Dat mijne Heeren van den Gerechte allen en een yegelijk by dezen verbieden en interdiceren eenigh Koorn uyt de Stadt, ofte de Jurisdictie van dien te vervoeren, ſonder alvooren ter Secretarye hier ter Stede ſuffiſante cautie te hebben geſtelt, dat het gezeyde Koorn niet zal wèrden vervoert na eenige Plaatze of Plaatzen by den Vyandt geoccupeert, op pene dat het Koorn, 't welk contrarie dezès wierde verzonden, zal wezen verbeurt, en den Verzender daar-en-boven arbitralijk aan den lijve zal werden gecorrigeert.

Aldus gearreſteert den 29 Junij, 1672. Præſentibus alle de Heeren Burgermeesteren, en alle de Heeren Schepenen, dempto Mr. Nikolaas Opmeer.

In kenniſſe van my Secretaris; *D. Schaap.*

Dier op is terſtont gevolgt deze tweede

Notificatie. Gepubliceert den 5 Julii, 1672. *Præſentibus* de Heeren, *Hans Bontemantel*, preſiderende Schepen, als Stedehouder van mijn Heere den Schout: Mr. *Hendrik Hoofst*, Heere van Outkaſpel in Koedijk, en Schoterbos, Burgermeester: *Kornelis Bakker*, en *Joan de Vries*, Schepenen.

MYne Heeren van den Gerechte hebben met advijs en goetvinden van de Heeren 36 Raden, tot onderhoudinge van alle goede ordres voor de beſcherminge en ſecuriteyt van deze Stadt, dienſtigh geacht te ordonneren en ſtatuëren, gelijk haar Ed. Achtb. ordonneren en ſtatuëren by dezen, dat alle geboren Onderdanen van de Koning van Vrankrijk binnen 24 uren na de Publicatie dezès, zich zullen hebben te begeven uyt de zelve Stadt en de Jurisdicție van dien, en van nieuws daar niet mogen inkomen, op lijf-ſtraffe; uytgezondert evenwel die genen, die voor May jongſleden hier ter Stede, ofte wel ook in de Vereenighde Provintien haar vaſte Woonplaatzen hebben gehad, of zich voor den voorſz. tijdt met Negocie, of oerigh Ambacht hebben ge-erneert: Gelijk ook hier van zullen wezen verſchoont alle zodanige Franſe Officieren en Soldaten, die noch tegenwoordigh in dienſt van dezen Staat zijn; mits dat alle dezelve klaarlijk en perfect met behoorlijke beſcheyden zullen moeten doen blijken van haar voorſz. wooninge of dienſt: En werden d'Officieren, de Wacht hebbende aan de Poorten, gerecommandeert nauw regard op de inkomende Franſen te nemen; en vorders allen en een yegelijk verboden en geinterdiceert, zodanige Perſoonen te huizen, hoven, of te verbergen, op pene van naar exigentie van zaken, ook wel arbitralijk tot aan den lijve geſtraft te werden. En werden de reſpective Capiteynen van de Burgerye geauthoriſeert en gequalificeert, yder in zijn Wijk, om alle Herbergen, en andere zodanige plaatzen, daar zware bedenkinge op zoude zijn, dat eenige van de voorſz. verboden Franſe Natie zoude mogen zijn verbergen, zelfs in Perſoon met eenige van haar hooghſte Officieren geadiſteert te mogen viſiteren.

Interdicerende wijders alle Herbergiers, Tappers, en Lieden van diergelijke Neeringe, na het luyden van de Klok ten half tien uren 's avonts eenige Gelagen te zetten, Wijn of Bier te tappen, op de verbeurte van 25 gulden voor yder Perſoon, die tot haren Huyſe zullen werden bevonden.

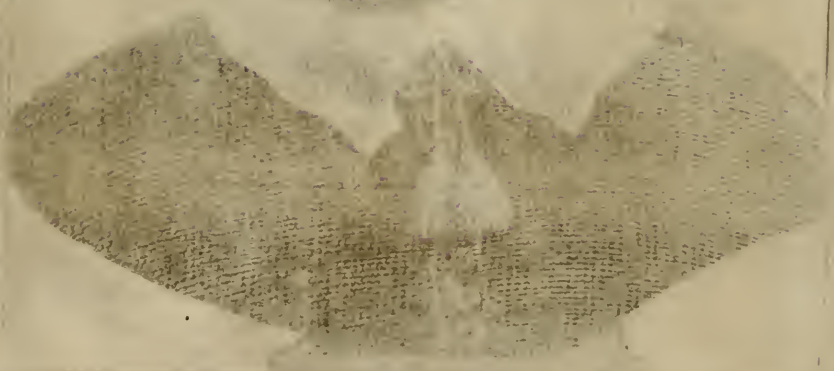
Aldus gearreſteert den 2 July, 1672. Præſentibus allen den Heeren Burgermeesteren, en allen den Heeren Schepenen.

In kenniſſe van my Secretaris,

D. SCHAAP.

D' Heer Prins I. MAVRITS van Nassouw, etc.

TO THE HONORABLE THE SENATE OF THE UNITED STATES

Door het afkondigen van deze / diergelijke / en de volgende ordres / als ook de dadelijkheden / die t' Amsterdam , en in andere Steden , zo in Hollandt , als elders wierden in 't werck gestelt / zagh men de moedt en couragie der Borgers en Inwoonders (die eenige dagen te vooren zeer stout en zwak was geweest) wederom verwakkeren / want zy hadden een heel quade meyninge van hare Opperheeren , en Magistraten opgevat / bestaande daar in / dat zy de zaak niet wel meenden , van het gemeene Landt en Steden , ten uystersten te defendeeren , spruytende upt het senieelijck en schandelijck overgeven van alle de hier booz verhaalde Steden en Sterkten , daar niet wepnigh logenen / en valsche verzierde geruchten onder liepen / want elck docht niet alleen / maar seyde ook / alle het gene / dat zijne loffe / hoeyse / en onverdachte herffenen / hem in de monde gaf / jamen sprak / dat 'er op Zondagh , den 26 Junij , zijnde een van de dagen der grootste benauehtheydt / en twee naar 't overgaan van de Stadt Utrecht , al 12 of 20 Franse Sauvegardes , hoewel verkleedt / en onbekent / doch ebenwel hare Livreyen en Koninglijke teykenen met haar boorende / in 't heymelijck binnen Amsterdam waren gekomen / (alzoo de Schuyten op Utrecht doernaals noch by / heen en weder voeren) die slechts / in alle stilligheyt waren wachtende / op de resolutie der Magistraat , van 't overleveren der zelver Stadt , in des Konings handen / om haar als dan / met hare gewoonlijke teykenen van vrygeley , booz 't Raachhuys te vertoonen / en die Stadt , van wegen haren Koning in bescherming te aanbaerden / doch de waarheyt hier van is noyt bewezen. Veel valsche tydingen en verbaasde geruchten quamen 'er nu dagelijck binnen ; dan waren de Franssen alte Ouderkerk , anderhalf uur gaans van Amsterdam , gekomen / en dan wederom elders / daar omrent gezien ; en zo loogh men al boozt.

Op dien zelven angstvalligen Zondagh quam Prins Johan Maurits van Nassau mede binnen Amsterdam , en wierd niet dwerse oogen van veel Borgers en Inwoonders aangezien / en onder de zelve booz trouwsoos en anders uptghecreten / en liep gebaar van eenigen hoon / booz 't Gracuw te werden aangedaan / doch het quam 'er ebenwel niet toe ; en wonderlijck was het / zo men by pemaandt van deze quaat sprekers onderzocht / waar het oyt-gebleken was , dat dezen Vorst , in den dienst voor 't Vaderlandt , zijn plicht of trouw had te buyten gegaan , konde niet een titel daar op gezeyt / en veel min bewezen worden / ja zy wierden quaat / dat men zulks naaghden / apparent om dat zy dit niet konden aantwijzen. Zo kan de valsche Faam een eerlijck Heer verdacht maken. Prins Maurits wierd dan na Muyden en Weesp gezonden / om 't zelve te defendeeren / waar booz hy ook protesteerde / zijn ouden en griizen kop daar by op te zetten ; welke twee Posten hy ook zo ghybulighlijck bewaart heeft.

Met ongelooflijken puer wierden in alle de Hollandse Steden de herstellingen en verbeteringen der Fortificatien behartight. In die van Noordt-Hollandt , daar veel Vluchtelingen upt Gelderlandt en Over-Yssel , en ook zelf van Haarlem , waren binnen gekomen / dede men de zelve / zoo wel Vrouw- als Man-volk , ja tot de Dames en jonge Jufferen toe ; nebens de Borgers en Borge-rinnen , en der zelver Kinderen en Huysgenooten , aan de Wallen en Grachten

arbeypden; gebende de Magistraten hier van deze goede redenen die kleem hadden / Dat de Vluchtelingen, die haar zelf, en hare goederen in die Steden quamen bergen, en aldaar minlijk en mededogend ontfangen wierden, al immers zo wel gehouden waren; haar lijf en goetd te helpen bewaren en beschermen als de Borgerye zelf; doch niemandt stelde zich hier tegen / en beweeghlyk was het om zien / hoe aerdygh de Juffertjes haar wisten te schikken / in het kruypen der kruipwagentjes / en het dragen / en aanbyngen der mantjes / met Aerde gebult / en boornamentlyk / hoe groote zorgge zy droegen / om hare Nangezichten en Handen / vooz't byanden van de Zon wel te bewaren.

In korten tijt waren deze Noordt-Hollantsche Steden, als Medenblik, Hoorn en Enkhuyzen &c. in volkomen staat van tegenweer gebzacht; leggende met d'eene zijde aan de Zuyder-zee, en zo lang de zelve / dooz de Oorlogh-schepen en Uylleggers wierd beplich gehouden / hadden zy geen zwatigheyt van deze kant te verwachten / en van de binnekant / aan d'ander zyde hadden zy de lage Wey- en Hoy-landen / die men ten allen tijden / als de noodt mocht komen te rijpen / in de tijdt van 2 of 3 uren / met het doozsicken der Dyken / kon doen onder water vloopen.

Die van Haerlem waren verlegen / also zy bezigh waren met haar Stadt, aan de zijde van 't Water het Sparen, te vergrooten / en de Stadts-muuren waren na d'oude wijze / en niet bestant om de kanon-kogels van buyten te konnen wederstaan / en noch minder / om op de zelve eenigh zwaar Geschut, tot tegenweer te konnen gebzupken; 't was ook niet doenlyk / om het Landt aan d'eene zijde van de Stadt, na de Duynkant, en den Hout, vermids de hooghte / te doen onderloopen; aldus moest het daar also by blijven. Leyden lagh op verscheyde plaatsen / zo veel als open / want men nu al weder / (als voormaals verscheydenmaal geschiedt is) doende was / om die Stadt whider uut te leggen / en nademaal die plaats zeer volkryk is / inzonderheyt van Wevers, en ander Ambachtslyden, viel men niet alle ernst aan 't werk / en also raakte die binnen weynigh weken / in tamelijke desentie / maar in 't eerst was de verflagentheyt daar binnen zeer groot: Uyt dit vergrooten der Steden, kan men bemerken / hoedanigh Hollandt dooz Koophandel, en Zeevaart, doernaals floreerde: Want Amsterdam had nu al / (tot haar groot geluck) weynigh tijds geleden / hare zo wijdtlustige vergrooting / geheelijk voltrokken / en waren de nieuwe Wallen, zo wel Gordijnen, als Bolwerken, met alle de oude (op 2 na) van buyten met muuren opgetrokken.

Van deze Stadt Amsterdam (die niet gestemt had / tot de bezending aan den Koning van Vrankrijk, hier vooren verhaalt) hing de byzondere behoudenis van geheel Hollandt, ja van de gantsche Nederlanden, zo wel de Spaanse, als de Staatsche, want had deze / zo machtige Stadt, zich aan Vrankrijk overgegeven / het gantsch Nederlandt, en vooz eerst Noordt-Hollandt, en Vriesslandt hadt aansonds moeten Frans worden / dooz dien den Franfen Koning, de Zuyder-Zee, en de meeste scheyps-macht als dan in zyn gewelt hebbende / met de Engelse, al de rest tot zyn wil / zou hebben konnen bedwingen; maar alsmen zagh / dat deze Stadt haare in staat van tegenweer begoft te stellen / hervatten

batten alle andere den moedte / en bonden ook over al de Burgery, en Landlieden moedigh genoegh / om / *Pro Aris & Focis*, voor Auraren, en Haerdtsteden, dat is / voor hun Godtsdienst, en Goederen, alles te wagen / en op te zetten.

De Burgers van Amsterdam, door de voorsz. verhaalde afskondigingen / van de oprechte meyninge van hare Magistraten nu verzekert zijnde / vielen niet ongemeynen over aan 't werk / yder doende / waar toe hy geordonneert wierd; een gedeelte ynt de Schutteryen, die geen wacht booz die tijdt hadden / wierden van hare Onder-Officiers, des morgens op de Wallen gebzacht / om aldaar te helpen graben en arbeeyden; De grootste en aanzienlijkste Heeren en Burgers, die Koetzen, Wagens, en Paerden hielden / wierden verzocht / zomtijds een dagh hunne Paerden te laten gebuyken / om Zoden aan te voeren / daar de Borstweeringen mede wierden opgezet / of andere noodtzakelijkheden / tot de versterking noodigh. De Mennonisten, die hun geloof niet toe laat te bechten / maar niettemin wel beschermt willen zijn / moesten daat om op hare beuten / tot bescherming van hare Beshermers / de Borstweeringen al mede helpen opmaken; hier toe wierden ook gebuykt den Jongens ynt het groote Burgers- Diaconen- Aelmoesniers- en Wale-Weeshuys; zo dat de Wallen van deze Werkers zo vol wierden / dat 'er zomtijds Werkbazen, en Bestieters te hoort waren / om alles in goede ordze te doen voortgaan: Men voerde het Kanon met zijn toebehooren / rontom op de Wallen, men maakte Bateryen tegen al de aankomende wegen op de zelve / daar men het zwaarste Geschut plante; eenige groote Schanskorven, niet rout / maar schuyus vliekant / na 't zwielen en daepen der Stukken, wierden tusschen de zelve gestekt; de Logementen vooz de Konstapels, en Boschieters, met hare behoeften werden ook in aller pl daar by opgeslagen; op de punten van yder Bolwerk, zijnde 21 rontom de Stadt, wierd een staak gezet / daar aan men Vuurpannen of Lichten kon ophalen / om by nacht van hem te zien: De Stadts Buytengrachten wierden gediept / en van alle Dammen en belemmeringen ontleedicht / en gezuivert; zommige Waterboomen aan de Ye-kant, als de Hannekes-boom &c. daar noch geen byzondere Boomslyters toe waren geweest / wierd ordze op gestelt; veel Ofsielen en rugghete dat om een van de Stadts Boskruythuyzen, alhier staande / gewassen was / wierd afgemaekt.

Men maakte ook een groot en sterk Werk byten de Haerlemmer Poort, beginnende van die Vaart af / en strekkende een stuk weeghs / langs den Haerlemmer Dijk, tot booz by de steenen Beer, alwaar het met een hooge en zware Batery, op ingehyde eyken palen / wierd bestoten / daar mede dien Dijk, een stuk weeghs / langs heen / kon beschoten worden. Daar wierd ook een Halve-maan booz de Leydse Poort afgesieken en opgemaakt / met een Water-Gracht rontom de zelve / tot bescherming van die Poort, alle deze Buytewerken waren behooyfht / met Stormpalen en Palissaden boozzien.

Die van Amsterdam deden ook verschepte van hare Buytenposten, daar de Brandwachten lagen / versterken / om allerley Stroopers, en Vagabonden van haar Stadt af te houden / en by tijds / van alle schielijke voorzallen ge-
waar-

waarschoutwt te zijn: Aan de Zuydt-Ooftzijde van den Amstel een vierendeel uur gaans buyten die Stadt, wierd een Sterkte gemaakt aan de hoek van de Diemer-Meer, by de Schulp-Brugh, die al afgebroken was; als ook een daar tegen over / op den Amstelwegh, naar Ouderkerk; gelijk mede een Fort aan den Overtoom, een half uur gaans buyten de Stadt, op den wegh naar Amsterveen, bereykende aan d'ander zijde/het Water of de Vaart na de Haarlemmer, of Leydtse-Meer, genaamt de Schinkel; boozts is 'er noch een / van meerder / waardet / en wyjdclustiger sterkte / gelept op den Dijk tusschen Amsterdam, en Haerlem, anderhalf mijl van de eerstgenoemde / en een mijl van die tweede Stadt, gelegen / daar den Dijk het Ye, en de groote Meer van eeu scheidt / en het volk die tusschen Haerlem, en Amsterdam, heen en weer varen / moeten over / en van d'ene Schuyt in d'ander gaan. Een diergelijkt / is 'er ook gemaakt aan d'ander zijde van de Stadt, op de St. Anthonis- of anders genaamt den Diemer-dijk, te Jaap Hannes, omtrent een uur gaans van Amsterdam. Dit Fort wiert aan de buyte-kant / met de Y-stroom, en aan de binnen-kant / met het water / genaamt het Nieuwe-diep, bespoelt. Al deze Forten waren zeer wel met Geschut en Volk voorzien / en dooz het overbloeypend Water by na / van alle kanten bezijdt / behalven de twee laatstgenoemde / die op den Hoogendijk lagen. Albus was Amsterdam genoghszaam van alle Overvallen, en beef min van een Belegering bezijdt / want de wegen / daar de Vyanden mosten aannaderen / waren zeer wepnigh en smal / en op verscheyde plaatzen doozgeschieden / de Bruggen afgebroken / en met de Zee-vloedt, kon men die dooz't openen van de Stadis Sluyzen doen onderbloeypen / staande het platte Landt, ettelijke mijlen rontom de Stadt. doozgaans onder water / zo dat men daar niet Legeren, Graven, Approcheeren noch Mineeren konde.

De Zaaghmoolens, die met meenighen / dooz het laatste berggrooten van de Stadt, nu te na aan de Wallen stonden / wierd aangezept / af te bzeken; maar de Eygenaars der zelve / bezochten aan de Magistraat, dat die mochten blijven staan / ter tijdt toc / dat de bzingende noodt zulks quam te bereytschen / en by aldien dat 'er als dan tijdt / tot het afbzeken te kozt quam / zo wilden zy die zelfs liever gewilligh aan byandt steken / want detwijl (gelijkt zy boozgaven) de Afbzekken der zelver Moolens haar zeer wepnigh zouden te stede komen / waren zy gemoedigh / (op hoop / dat de noodt zulks niet zou komen te bereytschen) dit gebaar van 't byanden upt te staan / 't welk van de Magistraat haer toegestaan is.

Boozts wierd by de hier-bolgende Notificatie mede geordonneert / een deel der Gebouwen / en Boomen op den Heyligen- of Overtooms-Wegh, af te bzeken / luydende / als volghet :

NOTIFICATIE.

Alzo by Resolutie van de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgermeesteren , en 36 Raden tot bescherminge van deze Stadt , en securiteyt der zelve Fortificatien , en Buyten-Werken voor alle Vyandtlijke aanvallen , hoogh noodigh , en dienstigh is geoordeelt , dat eenige Huyzen , en Gebouwen aan de Overtoomse-Wegh gelegen , die daar aan hinderlijk zijn , te weten , van de Leydtse Poort af , tot omtrent de Pest-Brugge , aan het Werkhuys van d'Erfgemamen van *Abram Pietersz. Krook* zahr. toe , aanstonts werden gedemolieert , en geamoveert ; Als mede , dat alle de Boomen van de Stadt af , tot aan den Overtoom toe , afgekapt , en hier binnen werden gebracht : **S O O I S ' T** , dat mijne Heeren van den E. Gerechte , om de goede Gemeente , die 't zelve aangaan mach , zo veel doenlijk voor schade te verhoeden , goet gevonden hebben , alle , en een iegelijk te waarschouwen , en verwittigen , gelijk als een yder gewarschouwt , en verwitticht werdt by dezen , als dat zy hunne Huyzen , die zy daar zouden mogen hebben staan , uytterlijk binnen den tijdt van 12 dagen , en zulks voor de expiratie van den 23 dezer , ofte wel eerder , zo 't de noodt vereyscht , t'eenemaal zullen hebben te demolieren , en van alle puyt te suyveren ; op poene dat by gebreke van dien , na expiratie van de voorfz. tijdt 't zelve ilico door ordre van haar Ed. Achtb. en tot koste van de respectieve Eygenaars zal werden gedaan : Waar na zich een yegelijk , die dezen aangaan mach , zal hebben te reguleeren .

Aldus gearresteert den 10 Augustii , 1672. *Presentibus* alle de Heeren Burgermeesteren ; dempto *Mr. Lambert Reynst* : *Mr. Jacob Boreel* , *Cornelis Bakker* , *Mr. Willem Blacu* , *Joan de Vries* , *Mr. Jacob de Graaf* , en *Mr. Jacob Jacobsz. Hinloopen de Jonge* , Schepenen : En ten zelve dage gepubliceert , *Presentibus* , de Heeren , *Mr. Jacob Boreel* , mede Prefideerende Schepen , als Stedehouder van den Heere Schout : *Joan van de Poll* , Burgermeester : *Cornelis Bakker* , en *Mr. Willem Blacu* , Schepenen .

In kennisse van my Secretaris *D. Schaap* .

Met 't afskappen der Boomen wierd spoedigh / booztgegaan / maar het afbreken der Gebouwen , (hoewel die oudt waren / en van klepne waerdye) ging traaghtlijk voort / want in de zelve woonden slechts luden van geringe conditien / die qualijk wisten / waar zy weder onder een dak zouden kunnen geraken ; maar doen zijn Hoogheyt , den Heer Prins van Oranjen , eenige wepnuige dagen / na deze Notificatie , binnen Amsterdam , en hier buyten quam / wierd het om verre werpen van deze Huysjes , dooz der zelve Inwoonders van hem afgebeden / met conditie dat men die / (zo de noodtzakelijcheyt zulks schielijk quame te berepsschen) zou moeten afbranden .

Op den zelve dagh wierde mede afgekondight de volgende Ordre , op de Schepen , leggende in 't Ye , en aan de Palen vooz de Stadt Amsterdam .

MYne Heeren van de Gerechte hebben om goede redenen strekkende tot securiteyt van de Schepen, leggende voor deze Stadt, goetgevonden te ordonneeren en willekeuren, gelijk haar Ed. Achtb. ordonneeren en willekeuren by dezen, dat alle Schippers haar Schepen niet te diepgaande afstandts na de publicatie dezes, in de Walen dezer Stede zullen hebben te halen, en aldaar te laten verblijven, zonder die binnen de Palen van de Stadt op andere plaatzen te mogen laten leggen, ten zy de zelve getimmerd of gecalfaat werden, welk timmeren en calfaaten gedaan zijnde, als dan mede in de Walen zullen moeten werden gehaalt, om aldaar onder goede wacht bewaakt te werden; zullende yder Schip zo binnen als buyten de Waal leggende, aan boordt moeten hebben en houden in de Hut, 4 leere Emmers, 2 Gieters, 2 Schoppe 1, en 2 Bijlen; dat vorders yder Schip, in de Walen leggende, en Marffen voerende, in yder Mars zal moeten hebben, en continueel houden, een Baly vol water, en de Raas in de Marffen langs scheep leggen, mitsgaders de Boots of Sloepen binnens boords zetten, en de zelve vol water houden, of by manquement van Boots of Sloepen, op den Overloop van yder Schip of Galjoot te houden, 6 Balien vol water, yder van een half Oxhoofd groot, alles op poene van 12 gulden te verbeuren by den genen die van des te doen gebrekigh zal bevonden werden. Werdende tot het doen van de bekeuringe mede by dezen geauthoriseert, de Havemeester en de Capiteynen van de Waalredders.

Aldus gearresteert den 10 Augustii, 1672. *Præsenti*bus alle de Heeren Burgermeesteren, dempto *Mr. Lambert Reynst*: *Mr. Jacob Boreel*, *Cornelis Bakker*, *Mr. Willem Blaeu*, *Joan de Vries*, *Mr. Jacob de Graaf*, en *Mr. Jacob Jacobsz. Hinloopen de Jonge*, Schepenen: En ten zelve dage gepubliceert, *Præsenti*bus, de Heeren *Mr. Jacob Boreel*, mede Presideerende Schepen, als Stedehouder van den Heere Schout: *Joan van de Poll*, Burgermeester: *Cornelis Bakker*, en *Mr. Willem Blaeu*, Schepenen.

In kennisse van my Secretaris

D. SCHAAP.

In de 4 oberige Vereende Nederlanden wierden alle mogelijke middelen aangewent / die eenighzins tot tegenweer konden worden bedacht / men moniterden op nieuw in alle de Steden, en ten platten Lande, de Ingezetenen, en stelde die zelve op behoorlijk geweer: Binnen Amsterdam bestondt de Schuttery der Burgers in 54 Compagnien, verdeelt onder 5 Regimenten, yder Regiment hebbende zijn byzonder kleur als 11 Oranje, 11 Witte, 11 Blaeuwe, 11 Geele, en 10 groene Vaendels; doch daar werd doenmaals een nieuwe en nauwelouder omschrijvinge gedaan / zo dat niet alleen de oude vermeerdert / maar noch 6 nieuwe Compagnien, daar by wierden gemaakt / bestaande ypt de Bemoonders van de laatste Stadts-vergrooting, die tot noch toe / van de Waacht waren verschoont geweest; zy kregen 6 paerse Vaendels; deze 60 Compagnien konden wel 12000 Mannen ypt maken / alle behoorlijk met hun eygen Wapens uoorzien / en dagelijks / dooz de daar-toegestelde Drilmeeesters, in de

in de Wapen'kor ft geoeffent / staande alle onder 't oppergebiedt van 2 Colonel-
len, uyt de Heeren Schepenen, daar toe verhooren: Tot de welke daar na/
noch Luytenants Colonels, en Sargeants Majoors, bestaande uyt de respectie
Capiteynen, sijn toegeboeght. Deze Burgers bewaakten de Stadt na des tijds
gelegenheyt; nu om de tiende nacht met 6/ dan om de achste nacht / en ook
wel zontijds / om de vijfde nacht/ als by toegezooen water / en anders met
12 Compagnien sterk. Enige Compagnien Amsterdamse Burgers, waren al
voor 't begin van der Franfen aankomst aan den Rijn, getrokken in Geertruy-
denbergh, om de zelve Stadt, nevens de Burgers van Alkmaar, en Hoorn te hel-
pen bewaren/ also waren ook die van Haerlem te Heusden, en die van Rotter-
dam binnen den Briel gekomen / en zulkis wierd van alle andere Steden mede
gedaan: Om dat men / de Soldaten daar uyt lichtende / zo veel te sterker
Leger in 't Veldt zou kunnen brengen.

Tusschen den 28 en 29 Junii, 1672. des nachts/ gebeurt 'er t'Amsterdam een
belaaghtijk ongeluk: Gerard Klaassen Hasselaars, Oudt Burgermeester, maar
nu Officier, of Opper-Schout van die Stadt; een Man, die in dapperen pber/
tot welstant van 't Vaderlandt, geen van zijne loffelyke en moedige Voorva-
ders, (30 roemruchtigh in de oude Nederlantse Historien, zelf tot het vrouwe-
lijk geslacht, in dat van de onberfaaghte Heldinne Kenau Hasselaars, tot Haer-
lem vermaart) was bezwijkende: Deze doende op de booznoemde nacht de
Ronde, langs de Stadts wallen, komt by een van de Borgers, staande op Schilt-
wacht, en raakt met de zelve in vershil/ over 't geven van de leuze, of Wacht-
woordt. Den Borger wil hem doen staan/ doch den Officier dzingt op hem in/
en slaat met zijn Krotting/ de Tromp van des Schiltwachts Roer, in plaats van
om hoogh / naar om laagh/ het welk / met twee kogels geladen / daar over
losgaat / en trest des Schouts dye, van voren in / en van achter weder uyt/
kneuzende de Pijp, of het Dye-been gantsch in stukken / waar mede den Offi-
cier neder vallende / gaat de Musketton, die hy in zijn linker arm had / mede
af / doch de schoot vlieght recht na boven/ zonder yemandt te raken; in 't we-
der ballen brak het gequetsc been/ noch daar by op een ander plaats in stuk-
ken: Een van de Schouts Dienaars/ die met een Storm-piek boozzien was/
willende sijn Heer en Meester bystaan / valt op de Schiltwacht aan, en brengh
hem een gevaarlijke steek in sijn boezt / die daar over mede neder valt; een
ander van de Borgerwacht, staande by de Schiltwacht te praten / had anders
geen geweer by zich / als sijn Degen, die hy in dit tumult had uytgetrokken/
en daar over van de Schouts Dienaars/ met slaan/ stooten/ slegen en trekken/
leelyk mishandelt is / en noch eyndelyk sijn been quam te bryken. Hier lagen-
der nu drie jammerlyk gewont/ en dat over een misverstant: Den laatsi-ge-
noemde is weder te rechte geraakt / doch de Schiltwacht is noch niet genezen/
en quijnt zeer deerlyk; maar den Officier leyt ellendigh / zonder eenige hoop/
dat opt weder zal kommen op de been gebrecht worden.

Om nu de overige Vereende Provincien in staat van tegenweer te stellen/
bondt men voor eerst drie zaken net igh / en dat waren bidden, vechten, en ge-
ven; tot het eerste / was al voor 't begin van den Oorlogh, goede ordje gesiet/

door het houden van de maantlijke Bededagen, en de extraordinari wekelijkse Predicatie, Vermaningen, en Bedestonden: De Dienaars des Goddelijken Woorts gingen hier in met overmoepden over booz/ spannende al hun bedenklijke krachten te zamen/ om met doozdingende gebeden in de gemeene Vergadering den Hemel te ontslupten/ en dooz de zelve/ de genadige en goedertrieren barmhertigheyt des Alderhooghsten, op deze benauwde/ en by na overwommen Nederlanden te doen af dalen; daar benevens hare Gemeente ernstelyk vermanende/ om/ tot behoudenis van hunne tijdelijke en eeuwige welvaart/ zo booz het lichaam als de ziel, haar met oprechte boetbaerdigheyt/ booz den Chroon der Goddelijke Majesteit ter neder te werpen/ en met alle ootmoedigheyt de bozere straffen/ van dien grooten Godt af te bidden: De angstvallige verslagentheyt/ in de gemocderen der meeste Menschen/ hielp niet wepnigh tot deze Predicatie en vermaningen/ zo dat men in alle Kerken en Vergaderingen van de meeste Gezintheden grooter toeloop/ als op andere tijden/ gewaar wierdt. Dooz was'er in 't Voor-jaar, tot nu al diep in den Zomer groote doozghe/ zo dat de schaarsheyt van water, in de af-stroomende Rivieren, de inkomst der Vyanden binnen deze Landen (als hier vooren gezeyt is) zo veel te lichter had gemaakt; maar nu begon men in Holland, en booznaemtelijk t'Amsterdam, om versch water verlegen te wozen/ byzonderlijk de Brouwers, die gewoon zijnde hun water te halen/ uyt de Rivier de Vecht, dat dooz de Vyanden nu wierdt belet/ also die al eenige van hare Waterschuyten hadden aangehaalt/ en t'Utrecht gebzacht/ en noch geen oozgegestelt hebbende/ om het water van Haerlem, of andere plaatsen te halen/ wenschten men aldaar om te gen/ want de Bakken waren al meest ledigh; als wanneer op zeker nacht/ met 't schitteren van een helderen bliksem, en 't baldere van een dzeunenden donder, de Lucht zich ontsloot/ en de zwangere wolken een zware plas- en stozt-regen neder goten/ blijvende tzedert die tijd/ het saisoen genoegzaam vochtigh/ na wensch; en wierdt bozders het Brouwers water van Haerlem gehaalt/ doch de Ed: Heeren Burgermeesters stelden van die tijd af/ oozge/ dat by alle Kerken, Stadts- en Godts-huizen, groote Regenbakken zouden werden gemaakt/ om by zulke en andere boozvallen/ te minder verlegen te zijn.

De tweede noodzakelijkheyt om 't Vaderlandt te behouden/ was vechten, hier toe had men Krijghs-volk van doen/ en 't get al van 't zelve bondt men niet zeer groot/ want in de meeste overgegeven Steden, daar een groot deel Oorloghs-volk van 't Leger in geleght was/ wierden veel van die/ booz 6 weken als Krijghs-gevangens gehouden/ zonnigge namen dienst onder den Bisschop, andere/ als zo al byn uyt trokken/ of dooz geraakten/ liepen onder wegen wech. Enige Officiers, die hunne bloode lachhartigheyt/ of schelmstukken niet zagen te verantwoozden/ doozten haar Heeren en Meesters niet onder de oogen verschijnen/ en droopen also mede schandelyk van de Croupen af; en zonder Soldaten kon geen wederstant wozen gedaan/ deze most men dan zien te bekomen/ zo haast als 't mogelijc was/ en zonder veel gelt op de handt te geven/ waren die in deze tijd niet te krijgen/ maar 's Lants Kantoren waren

waren zeer schaa! / want Hollandt had al booz het dycpen van Dezen Oorlogh grootte Capitalen af gelept / tot geen kleyn misnoegen van veele Ingezetenen, doch tot de nieuwe werpingen tegen dezen Francken Oorlogh, wierden wederom zware sommen op los-renten, tegens den gewoonlijken Intrest van 4 ten hondert 's Jaars, by die van Hollandt op genomen / die meest al booz de Grooten, en haar Begunstighde zijn op gebracht / zonder dat'er veel andere kosten aar komen; zo groot credit had doenmaals het Landt: ook wierdender Lijf-renten op gestelt / daar van men booz 1400 guldens capitaal, 100 guldens jaarlijks kon trekken; als mede een nieuwe manier van Lijf-renten, gestelt op twee lijven (verstaat / zo lang als'er een van beyde leefde, moften de Renten ten vollen worden betaalt) doch booz deze laatste wierdt / om 100 guldens jaarlijks te genieten / 1700 guldens betaalt; en hoewel / die noch geen 6 ten hondert 's Jaars, tegens Los-renten gerekent / quam uyt te brengen / (daar Hollandt nu omtrent 50 Jaren geleden / wel 6 en een quart ten hondert jaarlijks booz Los-renten betaalde) zo bonden hier veel Luyden (die op Lijf-renten wat rijkelijker als op Los-renten willende leven / en geen Kinderen, maar wel Erfgenamen hadden) een middel / daar booz zo deze hare Erfgenamen geen misnoegen quamen na te laten: want de Capitalen en Renten te zamen / die op haar eygen Lijf alleen stonden / waren booz haar afsterben gantsch te niet / en nu hondenze / met eens / 300 guldens meerder, te betalen / dat is / in plaats van 1400 guldens, 1700 guldens, booz 100 guldens 's Jaars, alle deze Lijf-renten, na haar afsterben / aan hare Erfgenamen na laten. Doch dit was doenmaals / maar in zo slechten toestandt als Hollandt nu ter tijdt was vervallen / wisten de Staten wel / dat'er geen staat op zulken credit te maken was / en evenwel moft 'er hooghmoedigh / en haastigh gelt zijn.

Het quam dan mede op de derde noodtzakelijckheit, dat was het geven, aar. In Hollandt had men al in het Voorjaar een tweehondertsten Penning, volgens de oude taxatie (in den laatsien boozleden Engelsen Oorlogh gedaan) gegeven. Maar dit gelt was tot de oprusting der Oorloghs-vloten, en andere noodtzakelijckheden gebuykt. Die van Hollandt dan / om hare Ingezetenen, te williger tot het uytstieten van Penningen (die zo wel wisten / dat by de Grootsten, en Luyden van middelmatige middelen, Kooplyuden, en Borgers, noch genoegh in voorraat waren / doch elk een by zich hield) aan te moedigen / lieten booz eerst afkondigen / Dat men den Twee-hondertsten Penning, na de voorgaande taxatie, tweemaal achter-een-volgende, zou hebben op te brengen, niet gebens gelt, gelijk booz dezen / maar aan het Landt te leenen / of op Intrest te geven / tegen 4 ten hondert 's Jaars, en zulks ook niet alleen / jupst in gemunt, of gereden gelde, maar wel mede in gewerk Goudt of Zilver, ter heure van elk die het hadde / en wilde doen / en dat tot zodanigen gestelden prijs / dat men niet anders als het satzoen / of maakloon daar aan behoefde te verliezen: Tot nakoming en voldsening van deze ordre, wierd alom af-gelezen en aangeplakt de volgende

W A A R S C H O U W I N G E.

DE Staten van Hollandt en West-Vrielandt, Allen den genen die dezen zullen zien of hooren lezen, Saluyt. *Doen te weten*: Dat wy naar rijpen overleggh van zaken, en menighvuldige deliberatien, ook ten overstaan en op de serieuſe recommandatie van den *Heere Prince van Oranje*; gehouden, over het uytvinden van requireerde prompte Geldt-middelen in den tegenwoordigen hoogh-dringenden noodt tot betalinge van de Militie, en verval van andere laſten van den Lande geconſenteert en bewill ght hebben, in eene Capitale Leeninge by alle de vermogende Ingezetenen en Gegoeden, in onzen Lande van Hollandt en West-Vrielandt te doen, naar proportie van den taux, waar mede zy jegenwoordigh in den Twee-hondertſten Penning aangeſlagen zijn, tot zulken effecte, dat yder van de Getauxeerde in 't voorſz. Middel, by forme van Leeninge aan den Lande zal hebben te furneren tweemaal de zomme die hy in den Twee-hondertſten Penning heeft te gelden, des dat de betalinge zal werden gedaan in twee termijnen en payen, waar van de eerſte paye ter concurrentie van eeren Twee-hondertſten Penning by de Regenten, en de geene die aan de Hooge Regeeringe van den Lande, of aan de Magiſtratuure in de Steden participerende, of eenige Ampten of bedieningen van Policie, of Juſtitie van den Staat of Steden bekleedende zijn, in voegen als de zelve in de gewoonelijke Publicatien, nopende den ophef van den Twee-hondertſten Penning breeder ſtaan geſpecificceert, zal moeten werden voldaan, voer den 2 Auguſti aanſtaande, en by de andere getaxeerde Ingezetenen en Gegoeden, voordien 15 Auguſti daar aan volgende; Zullende de tweede paye of wederhelfte, mede ter concurrentie van een Twee-hondertſten Penning by de Regenten, en die aan de Regeeringe als vooren participeren, precijſe moeten werden opgebracht voor den 20 Auguſti aanſtaande, en by de andere Ingezetenen en Gegoeden, voor de expiratie van de zelve Maandt, op pene dat de geene die voor de expiratie van de voorſz. dagen reſpective, haar contingent niet zouden mogen hebben voldaan, gehouden zullen wezen boven het zelve noch daar by te voegen, wegens het gepleegde verzuym, een vierdepart meer als de voorſz. taux zal komen te bedragen, op yder verzuymde termijn, zonder eenige kortinge-onder pretext van doleantie over het Middel van een Twee-hondertſten Penning, of anderzints te mogen doen, mits daar vooren, wegens de voorſz. gefurneerde Capitalen, genietende Intereſſe tegens vier ten hondert in 't Jaar, tot welken eynde ten behoeve van de Furneerders van de voorſz. Capitalen, en hare Erfgenamen, of haar-luyder Actie krijgende zullen werden gepaſſeert Obligatien, of Rente-brieven tot laſte van 't gemeene Landt. Des dat het de Ingezetenen van de reſpective Steden en Plaatzten vry zal ſtaan, haren voorſz. taux of Leeningen van tweemaal een Twee-hondertſten Penning te mogen voldoen, en opbrengen in contant Gelt, of wel in gemaakt Gout of Zilver, met dien verſtande, dat de zelve voor de Onçe Gout, in gevolge van onze Placcaten van date den 5 October, 1663 gewerkt zijnde, zullen genieten 48 gulden, 12 ſtuyvers, en voor yder Onçe Zilvers van

de groote Keur, 3 Gulden, 5 stuyvers, minder en meerder quantiteyt, ook van beter en slechter alloy na advenant gerekent; En zal tot den ontfang van de voorsz. Penningen of van 't Zilver als voren, by de Magistraten van de respectieve Steden, en Gerichten ten platten Lande de noodige ordres gestelt, en tzelve vervolgens ten Comptoire van de Ontfangers van de Gemeene Middelen overgebracht werden. Des dat het Gout en Zilver, wegens het platte Landt, gefurneert zal moeten werden ten Comptoire Generaal aan den Ontfanger *Mr Marten Pauw*, zonder dat ter zake van de voorgeroerde Capitale Leeninge, eenige nieuwe Zommatie Cedullen zullen werden uytgezonden; maar zal een yder hem hebben te reguleeren, en de betalinge binnen den voorsz. geprefigeerden tijdt hebben te doen, achtervolgende de Zommarie Cedulle van het jongst-uytgezonden, en ontfangen Biljet over de Twee-honderdsten Penning; En ten cynde niemant daar van ignorantie pretenderen, nemaar alle, en een yegelijk weten moge, waar na hy hem hebbe te reguleeren; Begeeren wy dat deze gepubliceert en geaffigeert zal werden alomme daar 't behoort, en in gelijke zaken te geschieden gebruykelyk is. Gedaan in den Hage op den 14 Julij, des Jaars Onzes Heeren en Zalighmakers 1672.

Onderfondt,

Ter Ordonnantie van de Staten.

En was geteekent,

Herbt. van Beaumont.

Dit was nauwlijks afgekondight / of den toelooft van d'Ingezetenen op veel plaatsen in Hollandt, en voornamelijk t'Amsterdam, was 300 groot / dat men de Luyden niet kon boort helpen / inzonderheyt van die gene die Zilverwerk quamen brengen / en zometijts in 2 of 3 dagen niet konden af-gebaerdight worden. En wonderlijk was het te zien / hoe spoedigh dat een van de Dertre steden der Wisselbank, in het Raadthuys, daar toe beoordinert / met dit zilver-ruygh was verbult / zo dat men die op ruppen / en een ander plaats / tot bewaring van 't Zilver, most gebruiken; maar dit goudt- en zilverwerk had tijdt van doen om tot gelt te munten / en 't gelt was haastigh en prompt van nooden / inzonder tot voldoening en betaling der Auxiliaire, of Hulp-troupen, van den Keurvorst van Brandenburgh, evenwel wierd 'er ordje toe gestelt.

Maer by die van Amsterdam was het credit noch goet / de welke resoluende doot nieuwe condicien, Lijf-renten op te nemen / het volgende lieten uytgaan:

NOTIFICATIE,

Wegens 't Negotieren van LYF-RENTEN.

Extract uit de Resolutien van de Vroedschap der Stadt Amsterdam, letter H. Den 23 Augusti, 1672.

Commissarissen in gevolge en tot voldoeninge van d'opgeleide Commissie van dezen Achtbaren Raadt/ van date 18 dezes/ hebbende ge-examineert op wat wijze op het geboeghlykste eenige Geltmiddelen dooz 't negotieren op Lyf-renten/ na proportie van de Jaren uyt-gebonden souden kunnen werden/ en dienende den Raade van haar Ed: advijs/ zouden bermeynen dat daar in op de volgende wijze een Egalisatie/ so na als doenlyk is/ zoude kunnen werden geobserveert.

Van 1 tot 20 Jaren	—	} Exclusive van	} 100 gulden jaarlijkse Renten.
20 - 30	—		
30 - 40	—		
40 - 45	—		
45 - 50	—		
50 - 55	—		
55 - 60	—		
60 - 65	—		
65 - 70	—		
70 - 75	—		
75 - 80 en daar boven,]		

Waar op gedelibereert zijnde/ is het zelve Concept/ zoo als 't leyt/ by den Raadt geapprobeeret/ en zijn Commissarissen voor haar Ed: genomen moeyte bedankt; En wyders de Heeren Chresorieren bezocht en geauthoriseert/ om by provisie met de Negotiatie voort te gaan.

Was getekent

D. SCHAAP.

Du behondt men met'er daadt/ dat'er in deze groote Stadt noch veel Ingezetenen waren/ de welke/ alhoewel zy haar zilverwerk, tot voldoening van den tweehondersten Penning op 't Stadthuys hadden gebracht ('t geen al zoo wyl dooz de Voornaamste en Grooten, als middelbare en kleyne luden van staat en gelegentheyt gedaan wierdt) eventwel noch gelts genoegh by haar hadden:

den: want het Capitaal dat'er by de Heeren Burgermeesters en Raden, dooz deze hier boozgenoemde Lijf-renten besloten was / op te nemen / wierdt zoo spoedigh aangeprent / en de Penningen aan de Heeren Thesauriers Ordinaris, ter handen gesteld / dat veel te laat quamen / en zich beklaagden / dit niet by tijds geweten te hebben. En byzonderlijk wierden veel Renten genomen op de lijven van Perfoonen van oude Jaren, want altijd bindt men zulke / die wel van hoogen ouderdom / maar niettemin fris, kloekt / en gezond zijn; waar op men dan hoopt / dooz noch eenige Jaren levens van de zelve / het uytgegeven Capitaal (dat wepnigh is / ten aanzien van de jonge Perfoonen) met het ontfangen van 30 huoge Renten, haast wederom in handen te krijgen; als wanneer dan de oberige Jaren enkel winst zijn: Doch dit kan wel missen; want jonge Luyden kunnen, maar oude Luyden moeten sterven: Maar dit quam er van / dat de Heeren Thesauriers wel haast gewaar wierden / dat zy veel renten beloofden / en wepnigh capitaal in handen kregen / en daar over zijn al in 't eerst / de verminderde Capitalen, boven de 50 Jaren, niet meer aangenomen. En als de boozgenoemde Heeren Magistraten van Amsterdam, daar na / in 't begin van den Jare 1673, wederom Notificeerden, om alzulke Lijf-Renten, op zodanige Conditien op te nemen / 30 wilden hare Ed: op de lijven der Perfoonen boven de 50 Jaren, geen meerder verhoogingen van Renten beloven / 30 dat / hoe oudt de Perfoonen boven de 50 Jaren ook mochten zijn / men als nu / niet minder als 800 guldens, Capitaal, booz 100 guldens Jaarlijkse Lijf-Renten, most betalen.

Het gewerkt Goudt, en Zilver nu dooz geheel Hollandt, tot boldoening van de Capitale Leening, in handen van de daar toe geselde Perfoonen gebracht zijnde / most het zelve gesmolten / en tot zijn behoorlijk Essay worden gebracht / aleer men 't munten / en tot geldt konde slaan / en hier over was men 't Amsterdam meest verlegen / daar nooyt een Munt geweest was / hoewel aldaar eertijds wel Zilver met stempels geslagen is; En 't zelve gebeurde in den Jare, 1578. nu 94 Jaren geleden: want deze Stadt hield haar doenmaals noch booz den Spaansen Koning, als wanneer alle hare Nabuur-Steden al aan der Staten, en des Princen van Oranjens zijde waren overgegaan / en zy / van alle / byna verlaten / en zo wel te water / als te lande / geblokkeert / en ten uitersten benaut / maakte van de noodt een deught / en brak een zilver Beelt van St. Nicolaas, dat aldaar in de Oude Kerk te pronk stont / in stukken / munte van 't zelve groote / en kleyne vierkante Penningen, en dede stempels daar op slaan / ytbereidende aan d'eene zijde het Stads Wapen, met het Jaargetal / 1578. daar onder / en aan d'ander zijde zagh men een krans, en in de zelve de letteren / PRO ARIS ET FOCIS. Voor Autaren, en Haertsteden. Doch dit was daar mede gedaan / want in 't zelve Jaer gaf haar deze Stadt, met verdragh over: Die hier van nauwkeuriger begeert te weten / kan 't zelve lezen in de Groote Beschrijving van Amsterdam, uytgegeven by Marcus Doornik, in 't 4 Boek, pag. 49; en in 't 6 Boek, pag. 281, aldaar de afbeelding van 't zelve geldt te zien is.

Also nu verschepde Munten, daar die van Amsterdam veel geldt deden

flaan / onder des Vyands handen waren verballen / als die van de Provincie van Gelderlandt, tot Harderwijk; die van Utrecht, in der zelver Stadt, en die van Over-Yffel, te Kampen, Deventer, Swol, en bozders de Munten van Zeelant, Vrieslandt, en Groeningen te ongeleggen / en verre van der hant / gelijk ook gebaarlijk was / het Gout, en Zilver daar heuen te verboeren / sa mede geen kleyn bedenken had / wegens het perijkel der Franse stroperijen / het zelbe te zenden / na de Zuyd-Hollandse Munt, te Dordrecht, die geen bozge konden / of wilden stessen / vooz schade van het heen / en wederboeren; zo was 'er geen bepliger plaats / als die van Noordt-Hollandt, dat is West-Vrieslandt, tot Hoorn, en Enkhuyzen, welke beyde Hollandse Munten genoegh te doen hadden met het slaan / van het Zilver daar omtrent opgebracht. Hier over verzochten die van Amsterdam, die in groote menichre van 't zelbe waren voorzien / om een Munt in hare Stadt te mogen oprechten / en dat slechts in deze zo drokiken Munttijdt, zonder verder gevolg / noch tot prejuditie, of vermindering van de Privilegien, of Doozrechten / van die van Dordrecht, die als de eerste voozstemmende Stadt van Hollandt, dit Recht van de Munt al tijdt heeft bezeten. Dit gaf al veel haspeling / doch epubeling dzong de noodzakelijckheyt dooz / en wierd toegestaan: Men begon dan in aller pl de plaats daar toe vaerdigh te maken / en dit was aan d'Oude Reguliers Poort, en Tooren, ten eynde van de Kalverstraat, dat wel eer / boven / tot de vergaderplaatsen van eenige Gilden, en beneden tot een Wachthuys vooz de Borgers, en daar na tot het Hok, dat is / daar de Conchergie, de Gouderen van de Desolate Boedels, en andere ge'executeerde, plach te verkoopen / gedient had: Van het Goudt wierden al Ducaten gemunt / zijnde de andere Nederlandse gelijk: Van 't Zilver sloegh men Rijders, gemeenlijk Ducatons genoemt / die d'andere ook gelijk waren / zomnige konden allcenlijk gekent worden / aan een kleyn Amsterdams Wapentjen, boven in de randt / en andere aan een zodanigh Schildtjen, een wepigh grooter / staande onder aan het Staten Wapen. De gewezen Muntmeester, van Swol, wierd deze Munt aanbehoelen / en is nu Muntmeester van Amsterdam, de eerste van dien name. Wanneer de Munt-Jongen; dat is de jongste Munt-Gezel, in 't eerste / t'Amsterdam langs de straten ging / had hy gemeenlijk een sloop van kinderen achter hem / en veel groote Lupden / die dit onkundigh waren / bleven staan / en meenden dat hy gek was / want dit is het recht / en manier van alle Munten, dat al tijdt de jongste Knecht, of Gezel, gelijk men die noemt / moct dzagen een Klok / met een Iiveteep / van 't Landt, of Stadt, daar de Munt is / en een Klap daar aan / die achter op de ruggh hangt / met een deel groote bellen daar aan vast / die veel van zilver zijn / en hem / zo nu en dan / bereert worden.

De Engelse Zee-Vloot, die na den Zee-slagh, op den 7 Junii, 1672. niet weynigh ontredert / weder naar de Engelse Havens gekeert was / was nu wederom wat herstelt / doch had geen lust / om op nieuw / de Nederlandse Scheeps-macht, die omtrent Zeelandt, onder 't gebiedt van de Heer Lieutenant Admiraal de Ruyter, zich onthield / aan te tasien / maar wilden op een ander manier haer heyl verzoeken; Zo quamen dan ongebaar het midden van

van de Maant Julii, boozby de Hollandtse Kusten, tot omtrent 10 / of 12 mijlen booz Texel, in meyninge / 30 het scheen / om ergens te landen / also 32 een goet aantal Landt-Soldaten, ja ook (30 men zepde) Ruyters, en Paerden hadden ingescheept / veel waren van gevoelen / dat haar aanslagh op de Eems, en Delfzyl gemunt was / om aldaar van den Bij-schaap van Munster (die doemaals daer omtrent veel Volk had bergader) gescondeert te worden / en also Vrieslandt of Groeningerlandt te overballen / maar den Hemel belettent / en overviel haar zelfs / met 30 verbaarlijken Stormwindt upt den Noordt-Westen, dat'er een van hare Oorlogh-Schepen, op strandt gebleven is / en noch 2 waren vergaan / met volk met al / tot omtrent 500 menschen toe / daar den Marquis de Sellac mede onder was / ook blevender eenige van hare Proviand-Schepen, de rest was 30 reddeloos / datze met groot gebaar / d'Engelse Havens moesten inloopen: Het Fregat Pleymout wierd den Teems ingescheept / 't Schip van den Ridder Valbelle was in groot perijkel van zinken / dooz dien dat een Victualie-Kits een groot gat in zijn boegh quam te stooten. My Lord Peters Bourgh, van deze ontredderde Vloot afkomende / byacht die tijding in des Frans Konings Leger, zeggende / dat dit een besticing van Godt scheen te zijn / nademaal de Resolutie by den Scheeps-Krijghs-Raadt, van het landen / 30 haast niet genomen en vastgesteld was / of dit Tempeest quam / als met een barst / haar schielijk / en plotzelyk overballen: omtrent de Nederlandtse Vloot, booz Zeelandt, had deze Stormwindt 30 geweldigh niet geweest / en volgens dien / zeer weynigh of geen zonderlinge schade gedaan; en nademaal die van Zeelandt dooz deze Vloot, onder den Luytenant Admiraal de Ruyter, leggende booz hare Kusten / wel waren bewaart / 30 wierd veel Ruytery op de Hollandtse Zee-strandt gequartiert / also men de zelbe / (bermits alles dooz 't Water alom bezet was) daar niet zeer nodigh had / en is over al goede boozzorge / tegen 't Landen der Engelse, in het toekomende / gedaan.

Den Alderchristelyksten Koning van Vrankrijk met al den grooten Hof-treyn, en zijne byhebbende Leger-benden, zich tot noch toe / te Zeyst boven Utrecht onthoudende / alwaar den Engelsen Hertogh van Monmouth, met die Gezanten Bukkingam en Arlington by hem waren gekomen / en verschepten maal audientie / 30 by den Koning, als Monsieur, en d'andere Ministers hadden gehad / en wel onthaalt geworden / ook 't gantsche Leger in ordje van bataille gezien / byt die Majesteyt, op den 10 Julij, 1672. van daar op / na dat hy aan den Marquis de Rochefort had opgedragen het Gouvernement van Gelderland, Utrecht, en zijne bozdere overwonnene plaatzen; doch deze meynde meerder dienst aan den Koning te konnen doen / in zijne Legers, en noch boozhebbende conquesten, wierdt daar van ontslagen / en den Hertogh van Lukzenburgh in zijn plaats gestelt. Den Koning met den gantschen omzwtier / trok over Amerongen, boozby Rhenen, en sloop den 11 Julij in de Greb, van daar boozby Wageningen, en quam den 12 dito te Lievendaal, by Aernhem, en binnen die Stadt, ging hy den Prins van Condé, bezoeken / die aldaar (noch niet heel genezen van zijn wonde / die hy in 't overkomen op den Neder-Rijn, by 't Tolhuys, in den Arm ontsangen had) aan de Gicht, ellendigh / ziek

lagh : Hy beklaaghe zich ten hooghsten / dat hy / vooz die tijd / aan den Koning geen meerder dienst konde doen. Hier van daan ging den tocht al verder dooz de Betuwe, zijnde het Leger verdeelt in drie Brigades, en 't Geschut vooz aan ; aldus 5 mijlen voozt getrokken / quam dien zelven avont noch vooz by Nimwegen, en loegerde op 't Huys te Oosterholt, aan de Waal-st com. Des anderen daaghs / den 13 dito, bezagh zijn Majesteit een Schip-brugh, over die Sroom gelept / alwaar de Fransen al hun Geschut, Bagagie, plondering, en geroofden Buyt, over boerden / 't welk van des morgens begon / en des avonts nauwlijks ge-eyndicht was / brennende deze gestolen goederen al bozers / na Tongeren, Mafeyk, Nuys, en van daar met Convoyen, op Charleroy, en also in Vrankrijk : Den 14 ditotrok den Koning met 't gantsche Leger over de genoemde Schipbrugh, en quam des avonts by de Stadt Grave, in 't Dorp Neer-Affel, aldaar zich het Leger neder sloegh / 't welk den Koning dede aftephien, en ging met Monsieur Duc d'Orlians, de Stadt Grave bezichtigen ; na dat hy met al den train / den 15 dito, over een Schip-brugh, die men aldaar over de Rivier de Maze gelept had / getrokken was. Het zwaar Geschut, en den grooten omzwier van bagagie en gevolg / dede 't Leger dien dagh maar 3 uren bozderen : Also trokken zy dooz de Meyere, den 16 dito, 5 mijlen voozt / en quamen des avonts in en omtrent Aelich, 3 mijlen van 's Hertogenbos, gelijk of zy dat wilden belegeren. Ondertusschen quamen een goet deel Geestelijken vut Vrankrijk, het doode Lichaam van Duc de Longueville, die in 't overkomen / by 't Tolhuys doodt gebleven was / af halen / en van daar na Vrankrijk voeren. Also deden zy ook met het Lichaam van den Graaf Plessis Praslin, die vooz Aernhem geschooten / dooz Brussel na Parijs geboert is.

De Franse Majesteit bleef omtrent en rontom den Bos eenigen tijt lenteren / hy quam den 17 Julij te Boxtel, en van daar te Turnhout, alwaar gestapen hebbende / quam den 21 Julij te Vucht, met Monfr. Chamilly, Montaban, &c. en van daar weer te Boxtel.

Terwijl hadden eenige van des Konings troupen / onder 't gebiedt van den Marschal de Turenne, de sterke Schans Crevecoeur, ongebaar een uur gaans van den Bos gelegen / den 19 Julij, en de Stadt Bommel, den 22 dito, als hier boren verhaalt is / in gekregen / als ook de verlaten Schanssen van Orten en Engelen, dieht vooz 's Hartogen-Bos, met Frans volk bezet ; zoo dat 'er / na allen schijn / niet zekerder / als een belegeringh vooz den Bos te verwachten was / waer vooz dien Gouverneur, alle mogelijke en behoorlijke ordze geselt had ; doch veel behoeften konden / dooz 't overgeven van de Schans Crevecoeur, daar binnen niet komen / als boren verhaalt is. Maar den Fransen Koning, met zijne Krijghs-oversten, de gelegentheit van 's Hartogen-Bos, (dat ten meesten-deele met Moerassen, en overbloepent Water, rontom bezet was) bezichtigt / en over lepdit hebbende / dat de aankomsten / daar men getweldt zou konnen / en moeten gebuyken / zoo dapper waren versterkt ; dat het Belegh een zeer wijtluftigen omgraving berepschte ; dat men ook bezwaarlijk het Kanon daar vooz brennen konde ; en dit alles te boven gekomen / was men beducht / dat het dan noch / aan den toevoer van mondkosten, dat met sterke Convoyen,

en groot perijkel moft worden gedaan / (alzoo daar omtrent geen Franfe Magazijnen waren geordonneert) mocht komen te haperen / dewijl een Leger van 40000 Man / als daer toe van nooden was / dagelijks niet wepniigh van doen had / gelijck zy alreede met groote moeyten / hun Meel van boben / uyt hare Magazijnen, hier mosten brengen: mede bevondt men / dat den Gouverneur binnen den Bos, een eerlijk Heer, en onverzaght Soldaat was / dooz geen goude Louijzen, noch dzeppementen van bestozmingen (als andere voozhene hadden gedaan) te bewegen. De Fransen hadden ook al 17 lichte en platboomde Schuytjes, op 't verdoonken Landt gebzacht / maae bevindende / dat de zelbe / op zoinmige plaatzen blotten / en op andere plaatzen aan de grondt raakten / zagen zy wel dat deze Inventie niet goedt was. Dit alles dede den Koning resolveeren / deze Belegering te laten steken: Hy tracteerde alhier tot Bostel den Hertogh van Nieuburgh, en zijn Zoon, en dede vooz haar het gantsch Leger in Baraille komen: Gaf ook gehooz / aan Sr. de Gaumont, die van zijn Bezantschap / aan de Princen van Italien weder gekteert / alhier quam verksifaring doen / van zijne berichtingen. Den Koning stelde voozz den Marschal de Turenne, als Generalissimus ober zijne Legers te Velde: Verschepde van zijne Troupen liepen om Contributie, wijdt en zijdt stroopen en Bzandtschatten / en verbzanden ook eenige Huyzen in de Dorpen omtrent Breda. Dooz de Stadt Heusden waren zy mede al vyz sterk verscheenen / maac hier bonden zy de waerdt ook al t' hups / en deysden wel haast te rug: Den 20 Julii, 1672. maakite den Fransen Koning, Monsieur Robert, Intendant van de Finantien, ober zijn Geconquesteerde Landen van Gelderlandt, en Utrecht, &c. en dat tot vrrgelding / van de goede en getrouwe diensten / die hy zijn Majesteit, in den toevoer van alle behoefsten / zo nu en dan / in verschepde gelegentheden / had betwezen.

Ondertusschen waren noch veel Franse Volkeren in 't Landt van Luyk en te Mazeyk gebleven / in welke Stadt zy wel 4000 sterk waren: Alder Burger had wel 6 van de zelbe / in zijn Hups gebilletteert / en de rest van 't Leger, als daer komende / lagh in Hutten, en Tenten rontom de Stadt, pder man most hem behelpen met anderhalf pondt Ammonitie-broodt des daaghs / een Soldaat kreegh daar by 2 stuyvers, en een Ruyter, 4 stuyvers daaghs / die meerder begeerde / most werken / aan de Fortificatie, want met versterkte Mazeyk, en maakite daar ook een Kasteel met 7 Bolwerken, en noch een driekantige Schans, ober de Rivier de Maze, daar Monsieur de Chamilly, wegens zijne onpaffelijckheit wierd gedragen / om 't zelbe te bezichtigen: Van deze Versterking arbeypden de Switfers pberigh / vooz 16 stuyvers daaghs: Al om / daar omtrent / hapte men de Boomen af / en voerden die / tot Palissaden, aan de Werken. Men had hier omtrent een paal opgericht / met een Wapen van Sauvegarde, om elk te maarschjouwen / dat dit Landt onder Gelderlandt, en volgens dien onder de Spaanse Nederlanden behoozde. Het Krijghs-Volk van den Graaf van der Lip plonderden ook veele Dorpen, in 't Landt van Gulik, en hielden schendigh hups.

Den Koning van Vrankrijk vertrok den 26 Julii, met Monsieur en meer

andere Grooten van Boxtel, en een gelepde van 15000 Man, en ſliep in d'Abdy van Poſtel, quain den 27 te Lummen, by Dieſt, den 28 te Hibelou, den 29 te Charleroy, den 31 te Queſnoy, alwaar den Marquis de Ronferoles, Gouverneur van Landrechie, met 400 Man, den Koning ontmoete/ die den 1 Auguſtii, 's avonds ten 6 uuren met Monſieur, tot St. Germain aanquam/ daar Hy van de Grooten, 30 Geestelijke, als Wereltlike, verwelkomt/ en met geluk-wenſchingen over zijne overwinningen is begroet geworzen. Den Prins van Condé, is 30 haast zijne onpaſſelijkheden het reppen eenighzins konde verdragen/ den Koning, gevolgt/ en met hem/ den meesten Adel en Volontairen. Den Engellen Hertogh van Monmouth vertroft ook dooz Vlaanderen over Zee na Engelant, om aldaar dien Koning van alles bericht te doen/ als mede/ om zijn Regiment Engellen, dat van 2400 Man, tot op omtrent 1500 na/ verſmolten was/ te doen reeteuteren.

Zo haast den Franſen Koning, aan geen zijde van Maſtrichte was gekomen/ wierden dooz zijn ordze/ alle de Bruggen, te Carignan, Blagny, Linais, en Laferte, op de Riviere de Chaire, achter hem afgebroken/ om 't Garniſoen van Maſtrichte, hare roberpen/ in de achter-troepen van het Frans Leger, te ver hinderen/ 't welk dooz eenen Pouru, met 100 Boere-Knechts, en Jongens, daar hy Aanvoerder van was/ wierd uptgewerkt/ en aldus was dezen Franſen Veltocht booz het Jaar, 1672. met het begin van de Mey-maandt, begonnen/ met het euidigen van de maandt Julii, dat zijn 3 maanden, afgedaan.

Ondertuſſchen hebben die van Maſtrichte dagelijks met partpen zodanigen treffelijke buyt bekomen, dat het by na ongelooflijk is/ en ook onnodig/ te ſchrijven dooz de groote menighte/ en dat dagh op dagh/ eenige zal men verhalen.

Den 29 Julii 's morgens vroegh/ arriveerde daar gelukkigelyk een Spaanſe party/ ſterk 14 Ruyters, onder conduyte van een Cornet, mede bryngende een zeer goede buyt/ beſtaande in 46 Bagagie en Markenters Paerden, en 2 jonge Veulens, 29 groote Hoorn-beeſten, als Oſſen, Koeyen en groote Runderen, en 15 of 16 Gevangenen, komende den Marsch gevolgt/ van den Koning upt 't Leger by den Boſch; ook hebben zy bekomen veel Bagagie en genomen Goederen, dat noch 2 geladen Karren hebben gelaten in een Dorp, tuſſchen Dieſt en Haſſelt, en aan de Boeren te bewaren gelaten/ die niet deebende mede nemen/ welke Karren geladen zoudn zijn met gerooſt Tin en Koperwerk, &c. dooz de Zoetelaars in 't Leger opgekocht; de Paerden hebbenze binnen de Stadt gebzacht/ en aanſtoonds laten verkoopen dooz 3 of 4 Trompetters te gelijk. Een luttel daer naer/ quam een andere Spaanſe partye binnen/ ſterk 17 Ruyters, onder conduyte van een Gereformeerde Cornet, mede bryngende ook een goeden Buyt/ te weten/ 6 ſchoone zware grauwe Karos-paerden, booz een Franſe overdekte Bagagie-wagen geſpannen/ met noch 8 andere ſchoone Paerden, onder de zelve een byryn Engels Handtpaert, hebende deze Buyt gehaelt by 't groot Dorp Montenakker, tuſſchen Hanuyt en St. Truyen, daer den Koning gepaſſeert was; reſtraischeerende by Hanuyt, daer deze partye/ 17 man ſterk/ die wagen attacquerde, &c. dicht by de Franſe Esqua-

Esquadrons; doch in een Sloot, tusschen twee kleyne Boschkens, achter deze Wagen, quam een Troep Franse Ruyters, tot Convoy, sterk meer als 25 Paerden; de Spaanse schooten maar een schoot / en kregen den Bunt; maar de Franse Troep Paerden achter komende / en ziende die Spaanse aan de Bagagie-wagen en Paerden, bleven standt houden / de Spaanse spannen de Paerden upt / en lietenze bewaren door eenige / d'andere hen geroet makende om de Franse het hooft te bieden; de Franse dat merkende / namen de vlucht / zonder een schoot te doen / de Spaanse de Franse niet dervende vervolgen / om dat geen half uur van daar 2 Esquadrons Franse Paerden stonden / en wat verders het Groot en een Troep van omtrent 100 Paerden, reden rontsomme / om de Wegen t'ontdekken / zo dat deze 17 Spaanse niet dervende langer blijven / upt vzeze van omringt te werden / hadden zo veel tijdt niet / dat de Bagagie-wagen, zwaar geladen / konden bezien en plonderen / maar moesten die laten staan / mede nemende alleen de Paerden en eenige Gasten; en daar na (dat de Spaanse verdroot) verstonden zy door de gebangene Knechten met roode Levreyen, dat de Wagen zeer kostelijk geladen was / en meer als 20000 gulden waardigh. Den 3 Augustii op Woensdagh, na de middag / zijn de Franssen, die van den Bosch omtrent Brey waren gekomen / genadert tot op de Besemer, omtrent 2 uren van daar / terwijl de Cavallery by Mayzeyk de Maze passeerde / en ging logeeren aan de andere zijde by Opvicht, des men meenden zy na den Rijn-kant wilden; maar des anderen daaghs 's morgens namen de Marsch na Tongeren, even of weer d'oude wegh na Charleroy wilden repasseeren: 't oude vliegende Leger by Aldenbiesen marcheerden de zelve wegh op / tot voor by Tongeren; doch also men Mastricht waarschouwden van een belegering, zo trok die Militie in de Buytenwerken, en men selde alles in orde: waar op de Tooren-wachter zeyn dede / dat de Franse naderde van Over-Maze, zijnde omtrent 6000 Paerden, met vele Bagagie by haar / en zetten 't over de Geul, omtrent 3 Quartier-uurs van daar / bewarende een Brugge, die daar leght / also zy voor de Ruytery vzeiden; welke ook te Paerde ging zitten / en marcheerden omtrent half wegen de Franse en Mastricht, observerende hare Marsch; maar de Franse verschoolen haar achter de boomen en Dorpen, en begaven haar na Bunne, Jitter en Weert: eenige van die Stadt quamen haar ondertusschen zo na / dat eene van de Spaanse Ruyters een Frans Officier van 't Paer schoot / doch de Franse, als zeer mat / zochten geen trefcontre; den 5 was de Franse Cavallery weder geavanceert aan de Brusselse Poort, zo dat de buytenste Schiltwacht wierd verrast / te meer also meende van zijn volk was; van de Brandwacht 6 sterk / zette met een Fourier op haar toe / en chargeerden stap / 't welk noch verbeterden met het versterken van pder Party, 3 schooten twee van de Franssen ter neer / en noch twee van haar Paerden, en kregen een Fransman gebangen; waar op de Franssen retireerden na de Heykant; den 12 was Mastricht noch al van de Franssen van verre gebloqueert.

De Croepen onder den Graaf van Chamilly en Marquis Vaubrun, lagen als noch verspreet op de Jeker-kant, tusschen Luyk, Tongeren, en de Stadt, ja tot 3 quartier uurs van de Stadt Luyk, en rontsomme Tongeren; de naaste aan

De zijde

de zijde van Mastricht, lagen op den Burgh van Sichen en tot Zussen, anderhalf uur van daar; en voorts op de andere aanleggende Dorpen hebben de Franse de Kerken ingenomen/ waar inne hun houden/ der vande zich in de Dorpen niet vertrouwen; en zedert eenigen tijd zijn geene rescontres voorgeballen aen die zijde. De laatste aangekomen Franse Cavalley, onder den Marquis de Feuillade, hield ook noch hare oude Posten achter het Dorp Bunne, Weerd, Meerzen, &c. en men kon de Tenten van de Wallen zien/ en hebben niet meer konnen fourageeren in 't blakke Velt byten de Wijkse-Poort, halende de Fougagie nu achter hun Quartier, vertrouwden haar niet te wel/ alle Nachten zatenze te Paerd, vrezende eens overvallen mochten werden.

Ma dat die van Wijk de Franfen met Kanon op den 27 dezert/ zijnde Vrydag 's morgens hadden wakker gemaakt/ en dapper beschooten in de Plaatz en daar zy lagen/ zijn eenige Franfen te Paerde na de middag op die Schiltwacht aangekomen/ die zich wel hielt; maar de Franfen te sterk komende/ wierden noch 5 of 6 Ruyters, daar na toe gecommandert/ en de Franfen de hare mede al versterkende/ is den Ritmeester Swartzenburgh met eenige Ruyters mede daar na toe gereden/ welke haar/ nevens d'andere/ als oprechte Soldaten queten/ slaande door de Franfen heenen; maar de Franse zijde de hare te kort schieten/ quamen zo sterk/ dat de Infantry upt de Buytenwerken van Wijk daar by quam/ die de zelve zo dapper secondeerden/ dat de Franse de Buytenwacht moesten abandonneeren en retireeren/ loopende anders gebaar van geheel vernieert te werden; te meer/ also upt het Kanon ook begroet wierden: een Franfen Marquis, zijnde Capiteyn van de Gardes bleef doode/ die men uytshudde/ en brquam eene een Beurs met 50 Goude Pistoletten en 5 Zilver Ducatons, &c. en noch andere upt zijn Draaghbant verschejde Pistoletten, Goudt Orlogie, &c. doch daar na haalden de Franfen het Lijk noch wech: van d'ander zijde is alleen een Ruyter doode gebleven/ en eenige gequetst. 's Avonts probeerden een Vuurwerkmaker van Straatsburg zijn eerste Werken, die overwonderlijk raar waren/ bliegende eenige met Granaden en Bomben byten tot aan des Vyandts Leger-plaatz en, alwaar/ onder 't gedurigh byanden/ na 't springen van de Granaden, daar upt noch een groot Licht gaven/ zullig dat men den Vyant perfect konde ontdekken/ die men zagh in volkomen alarin was/ stekende over al Flambeauwen op/ als niet wetende wat dit beduyden. Op Zondagh naarmiddag was van den Franfen Marquis de Rochefort verzoekt een t'samenpraak met den Heere Rijngraaf in 't Velt/ 't welk byten Wijk ook geschiede/ 't geen fraap om zien was/ hoe die Heeren malkanderen rescontreerden/ hebbende verschejde Heeren yder by haar; maar was alleen omme te klagen over de voorgegaande rescontre. Op Maandagh meinde men/ dat de Franfen, volgens haar zeggen/ den Heer van Zomelsdijk (doen de wacht hebbende) souden komen bezoeken; maar quam niet een voor den dag; dan geschiede noch een t'samenpraak in 't Velt, tusschen den Heere Rijngraaf en de Stalmeester van den Koning van Frankrijk, en den Marquis de Bligny, maar van geen belang; den Heere Rijngraaf soonde genoegh dat zo zy lust hadden hem aan te tasten/ zy heel wel geschast zouden

zouden binden. Uyt de Stadt Mastricht mocht (geduurende deze Blokkade) niemant / op lijfstraf / buyten de Contrescharpen zich begeben / dan die gene / die met consent / op den buyt gingen / die dagelijks met puzzen weder keerden : Den Fransen Marquis de Sauve Beuf, uyt losheyt / zich te na onder de Stadt begebende / en aldaar verschepde Bravades aantrechende wierd geschooten / en gebangen / en also gequetst na Vrankrijk gevoert / slof onderwegen : terwijl trok Monsieur de Chamilly met 10000 Fransen na Charleroy, die in 't voozby trekken de Burgh Keyseleyk en de Kerk van Neer, by Roermunde beroofden / schoon dat 3p op den Spaansen Bodem waren gelegen ; 't Maritschip tusschen Luyk en Mastricht varende / wierd ook zomtijds aangerant / doch epudelijk is verdragen / dat het / (om redenen) by zou mogen baren : mede liepen de Fransen in de Meyery van den Bosch, wijdt en zijdt plonderen en bzanden / van de welke / 30 nu en dan eenige gebangen en ver slagen wierden / als hier vooren is verhaalt.

De Franse moesten alles met sterke Convoyen na hare Plaatzten verhoeren / om dat die van Mastricht zo wakker op haar pasten ; maar de Luykse Boeren, bzachten zo veel eetwaren en verberfingen binnen die Stadt, dat het zelbe aldaar beter koop was / als in Hollandt, ondertusschen quammen 7000 Fransen na Tongeren, daarse alles / om en by / bedozven ; twee van des zelfs Colonellen begaven zich wat te na onder Wijk, en wierden van dat Garnisoen overballen / van haar volk verlaten / en 3p zelver gevantelijck / binnen Mastricht gebzacht / hebbende Degens met Goude Gevesten, en wel vooziane beurfen / vooz hare overwinnaars tot buyt.

Om trent des middernachts zijn de Fransen zeer spoedig vergadert / en ongebaar ten 2 uren, alle vertrokken / alleen mede nemende / hun Linnen Hutten, en lieten d'andere staan ; waar op de Ruyters van Mastricht, die de wacht hadden zijn uytgetrokken / en hebben noch eenige Paerden, Karren, en andere zaken gebonden : De Zoetelaars hadden ook veel Bier, Wijn, en Voeragte moeten achter laten / om den grooten haast / die die van de Stadt noch hebben gekregen / als mede eenigh Frans-Volk, die dzonken zijnde / daar lagen en sliepen : Hare gemaakte Linien, waren by sterk / en wierden voozt weder geslecht.

De Grachten van de Retrenchementen, waren wel 12 voeten bzret / het Contrescharp ook 12 voeten hoogh / en de Borstweering 5 voeten dik / en mede 5 voet hoogh / met dubbelde Banketten, en Palen, zinnelijck opgemaakt : De Linien kon men met Reguliere Flanken bestrijken / en op de advenuen waren die met Reduyten en Bateryen voozzen ; 3p hadden ook wonderlijcke Logementen in de aerde gegraben / en met Zooden opgezet / daar in waren Schoorsteenen en Vernuyzen alles zo net gemaakt / of 3p gemuurt en gemetzelt waren geweest / waar uyt men kon afnemen / dat dit alles / tot een ernstelijcke Belegering was toegesit.

Deze 2 machtige Steden 's Hertogenbosch en Mastricht, daar de Franse dapper op blanden / waren vooz geen Goude Louyzen, heymelijcke Correspondentie van Schelmen, en Verraders daar binnen / noch Dreygementen, van

florimen in te nemen / anders hadden die al mede / als de andere / den zelven gang gegaan. De Franfen waren omtrent by de 30000 Man sterk / getrokken naar 't Landt van Gulik, ober Beek, en van daar na den Rijn, doch een party van de zelve onder Comte de Chamilly, trok na Mazeyk.

Den Koning van Vrankrijk uyt Nederlandt betrofken zijnde / is 'er niet bezonders van de zijne / naderhandt booz genomen / noch uyt geboert; maar 3 Geheele Provincien waren / dooz Hem, en zijne t'Zaamgesworene, als die van Keulen en Munster, van de 7 Vereende Provincien afgenomen / zijnde 't Hertoghdom Gelderlandt, daar 't Graaffchap Zutfen onder hoozt; 't Sticht Utrecht en de Heerlijkheyt Over-Yffel, zo dat 'er maar 4 / als de 2 Graaffschappen Hollandt en Zeelandt, en de 2 Heerlijkheden Vrieslandt, en Groeningen, overbleven; Doch ziet hier volgen de Lijst van de Veroverde Steden, Schansen, en Sterkten, hoewel daar onder veel kleyne Stedekens zijn, die gants geen tegenweer konden bieden / en niet meer als open Doopen en Dlekken moeten geconfidereert woyden / en zijn alle sedert den 3 Junii, tot den 22 Julii, 1672. dat is in 7 Weeken tijdt / in handen van de Franse, Keulse, en Munsterse Volkieren / verballen.

De eerst volgende Steden en Schansen zijn gelegen buyten de Nederlandtse Provincien, aan den Rijn-Stroom, in 't Landt van Kleef, en hebben van oudts roebehoort aan de Vorsten van Brandenburgh, als mede zijnde Hartogen van Kleef, doch ten tijde van den Oorlogh der Vereende Nederlanden tegen den Koning van Spanjen, waren de zelve met Spaans Garnisoen bezet, die den Koophandel der Vereende Nederlanders, op den Rijn naar gants Duytslandt, grootelijks verhinderden, en daarom zijn de zelve tot aan de Landen en Steden, van 't Stift Keulen (doenmaals neutraal) van tijdt tot tijdt, door de vorige Princen van Oranjen Zijn Excelentie Maurits, en Zijn Hoogheyt, Frederik Hendrik. H: L: memorien, als Capiteyns Generaals van den Vereenden Staat, door louter geweld, en geen kleyne kosten, verovert, en onder der zelve gehoorzaamheyt gebracht, en hebben den Staat groote sommen van Penningen gekoft, tot het onderhouden van hare Garnisoenen en Fortificatien, zonder dat de Vorsten van Kleef, oyt hebben willen of konnen weder geven, de gelden, die tot bewaring van deze hare Steden waren geconsumeert, waarvoor men hun aanbodt de zelve, in handen te stellen, des dat zy altijd in goet verstant en Vrundt-nabuurlijke neutraliteyt met den Vereenden Staat zouden moeten blijven, en noyt den Nederlandtsen Koophandel stuyten, noch verhinderen, te water noch te lande, en de zelve met geenige Tollen of belastingen, beswaren, &c.

En aldus zijn deze Kleefse Steden by den Vereenden Nederlandtsen Staat gerustelijk bezeten en bewaart, door toestaan, en volgens verdragh met den Keurvorst van Brandenburgh, haren wettigen Heer; met kennis, bewilliging, en verwoeging van het Keyzerrijk, blijvende het Recht van de Vorst, in zijn geheel: alles volgens het zeggen en bekentenis, van de Keur-Brandenburghse Gezanten, C. Asschen, en G. van Jena, in hare antwoorden, op de memorien des Konings van Vrankrijk, aan de Rijks Vergadering, tot Regensburgh, in 't Jaar 1673 in-gele-

gelevert. Maar hadden de Heeren en Burgers van de Stadt Emmerik, (na dat het Staten Garnizoen daar uyt getrokken was) aan den Franschen Koning, of d'Oversten van zijne aankomende Troupen, doen weten, Dat zy nu geen Staatse bezettingen binnen hebbende, hare Stadt; volgens eer en plicht, voor den Keurvorst van Brandenburgh, haren wettigen Heer, als Hertogh van Kleef, mosten bewaren; en nademaal haar niet bewuft was, dat den Koning, eenige vyandschap aan hunnen Vorst betoonde, of tegens den zelve in 't zinn had; dat zy over zulks verzochten, van Franse bezetting en inlegering verschoont te zijn, en alle vriendelijke Neutraliteyt gezamentlijk te onderhouden; misschien had den Franschen Koning (om niemandt meer op zijn hals te halen) dit hun verzoek toegestaan, of ten minsten haar met Sauvegardes te verleenen, vry gelaten.

L Y S T

Van de Veroverde Steden en Sterkten, in 't Jaar 1672.

Aan den *RYN-STROOM*, in 't Vorstendom

K L E E F.

- O** *Rijss* / te gelijk met *Rijnberk*, door den Koning van Frankrijk belegerd, en aan *Monsieur den Hartogh van Orlans*, des Konings broeder overgegeven den 3 Junii, 1672. ziet pag. 143, 144.
- Burik** / te gelijk met *Wezel* belegerd, is aan den *Marschal Turenne* overgegeven, den 3 Junii, ziet pag. 169. tot 175.
- Lippeschans** / voor *Wezel*, overgegaan, den 3 Junii, pag. 158. 159.
- Wezel** / overgegeven aan den *Prins van Conde*, den 5 Junii, Pinxterdag, pag. 154. tot 169.
- Rijnberk** / overgegeven aan den Koning van Frankrijk, den 6 Junii, pag. 144. tot 152. op deze Stadt *Rijnberk* had *Keur-Keulen*, al eenigen tijd geleden, zekere pretentien aan de Vereende Staten ingelevert, als zijnde in 't *Sijf Keulen* gelegen.
- Rees** / overgegeven aan den Koning, den 9 Junii, pag. 179. 180.
- De Schans** / daar tegen over, daaghs te vooren, Idem.
- Emmerik** / van 't *Staten Garnizoen*, verlaten daaghs daar na, en by de Franse bezet, pag. 181.
- Hupffen** / een kleyn en onsterk Stedeken, in 't *Lands van Kleef*, maar evenwel in de *Betuwe* by *Aarnhem* gelegen, van de Franse geplondert den 13 Junii, pag. 189.
- 't Genneper-Hups** / aan de *Maze*, van het *Staten Volk* verlaten, den 1 Julii, pag. 267.

Kabestejn / aan de *Maze* by de *Stad Grave*, toekomende de *Vorsten van Kleef*, doch een *Leen van de Hartogen van Brabant*, van 't *Staten Volk* mede doenmaals verlaten.

De geheele *Provintien van 't Hartogdom GELDERLANT*, en *Graafschap ZUTFEN*, en daar in de volgende *Steden*.

G E L D E R L A N D T

Ysel-Doort / een *Schans*, by *Aarnhem van 't Staten Volk* verlaten, den 13 *Junii*, 1672. pag. 189.

Het Colhuys / in de *Beemwe*, by *Schenkeschans*, mede alzo verlaten, den 13 *Junii*, pag. 189.

Aarnhem / overgegaan aan den *Marschal Turenne*, den 15 *Junii*, 1672. ziet pag. 189.

Wageningen / een onsterk *Stedeken*, heeft *Fransé Sauvégarde* verzocht en verkregen, van den *Marquis de Rochefort*, den 15 *Junii*, pag. 196.

Knodsenburgh / een *Schans* tegen over *Nimwegen* in de *Beemwe*, overgegaan, aan *Turenne*; den 16 *Junii*; pag. 189. tot 192.

Ciel / aan de *Waal-stroom*, overgegeven aan de *Fransé Sauvégardes*; den 17 *Junii*, pag. 192.

Schenkeschans / overgegeven aan *Turenne*, den 18 *Junii*, pag. 193. tot 195.

Elburgh / op de *Veluwe*, aan de *Zuyder-Zee*, overgegeven aan den *Oversten Hauteyn*, voor den *Bisschop van Munster*, den 20 *Junii*, pag. 253.

Hardertwijck / gelogen als vooren, overgegaan aan; en voor de zelve, als boven, den 22 *Junii*, pag. 253. en 254.

Hattem / ingenomen, door den *Oversten Nagel*, voor den *Bisschop van Munster* den 22 *Junii*, pag. 212, 213. Deze 3 laatstgenoemde *Steden*, zijn kort na haar overgaan, van *Frans Garnisoen* bezet, en de *Munsterse* daer uytgedreven.

Dooij / een *Schans*,
St. Andries / een *Schans*,
Kuplenburgh.
 Deze zijn op den 19 en 20 *Junii*, zonder eenige tegenstant door de *Fransen* ingenomen, pag. 192.

Nimwegen / ingenomen door den *Marschal Turenne*, na een belegering van 24 dagen, den 10 *Julii*, pag. 276. tot 280.

Bommel / aan *Turenne* overgegaan, den 22 *Julii*, pag. 281, en 282.

Nieuwekerk / een groote *Vest*, omtrent anderhalf uur van *Amisvoort*.

r, den

moch-
aatsjens

Junii,

Junii,

aan des
25 Junii

72. ziet

rkreegh

r, den

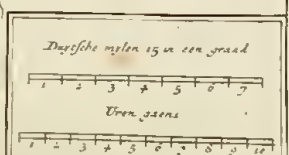
r, met
n 23 JuniiZuplen /
ude Slot
tuffchen
mede die
nbrygd /
: Amster-
dam-

De Hoofden .

De 17
Nederlanden hebben
te samen 212
Steden. en 6201
Dorpen .

NAEUKEURIGE AFTEYCKENING
 Van de gelegentheit der
XVII. NEDERLANTSCH E
PROVINCIE N
 Waer in de Bewalde, Bemuurde, Open Steden,
 en Schaffen, etc. Mer byzonderlyk syn afgebeelt.
 Uytgegeven by Marcus Doornick Boek-verkoper tot Amsterdam

- Grosse Steden
- Kleynder
- Steden
- Open Steden
- Plecken
- Schaffen
- Dorpen

't Graaffschap ZUTFEN.

Groel / een sterke *Stad*, ingenomen door den *Bisschop van Munster*, den 9 Junii, 1672. ziet pag. 186.

Zehenter.
's Heerenbergh.
Lichtenboordt.
Bojkula.
Bzeboordt.
Lochem.
Anholt.
Wselburgh.

} Van deze liepen de *Garnisoenen*, die daar binnen mochten zijn, wech, en quamen alle die *Plaatsjens* in des *Bisschops* handen.

Deutekom / is aan den *Prins van Condé* overgegeven, den 9 Junii, pag. 186.

Doesburgh / aan den *Yssel*, overgegaan aan den *Koning*, den 21 Junii, pag. 197.

Zutfen / de *Hoofstads*, ook aan die *Stroom* gelegen, overgegaan aan des *Konings Troupen* onder 't gebiedt van *Duc d'Orlians*, den 25 Junii, 1672. pag. 197, en 198.

De Provincie 't Sticht van UTRECHT.

Renen / met *Franse Sauvengardes* bezet, den 15 Junii, 1672. ziet pag. 265.

Wijk te Duurstede / van oudts *Batavodurum*, verzocht en verkreegh *Franse Sauvengardes*, den 17 Junii, pag. 266.

Anisboordt / ingenomen door den *Franzen Marquis de Rochefort*, den 19 Junii, pag. 266.

Montfoort

Utrecht / de *Bisschoplyke Hoofstads*, door den *Marquis de Rochefort*, met 100 *Musquettaires* van den *Koning* in bezetting genomen, den 23 Junii, 1672. pag. 255, tot 272.

Voeght hier by de schoone *Dorpen* beneden de *Stad Utrecht*, als *Zupien* / *Maersen* / *Bzeukelen* / 't *Duys* te *Gunterstep* / *Loenen* / 't oude *Slot Kroonenburgh* / en alle die kostelijke en heerlijke *Hoffteden* tusschen de zelve, aan de verse en vermakelijke *Vechtstroom* gelegen, mede die aan 't water het *Geyn*, tusschen 't *Duys* te *Loenerstoot* / *Bambzugh* / en *Abkouw* / en daar omtrent, meest alle toebehoorende de *Amster-*

dammers, daar van niet weynigh door de *Franfe Stroopers* zijn geplondert, geruineert en verbrande, zelf hebben de *Dorpen* onder 't *Sticht Utrecht* behorende, als *Abkouw* en andere, zeer erbarmelyk haar deel hier mede van gehad.

De Provincie, OVER-YSSEL.

Oldenzael / in de *Twente*, eertijds sterk, maar daar na geslecht, is al in 't begin des Oorloghs, door den *Munsterfen Bisschop* met zijn *Sauvegardes* bezet, als mede verscheyde andere opene plaatsjes daar omtrent, als,

Ootmarschen /

Almelo.

Enschede.

Goor.

Hardenbergh.

Velden.

Deze opene, en onweerbare *Stedekens* in de *Twente*, had dien *Bisschop* al te vooren ingenomen; en met *Sauvegardes* bezet.

Deventer / overgegeven aan *Keur-Keulen*, en *Bisschop van Munster*, na weynigh dagen belegering, op den 21 *Iunii*, 1672. ziet pag. 198. tot 211, en 251.

Zwol / overgegeven aan *Keulen* en *Munster*, den 23 *Iunii*, pag. 214, tot 233.

De Krooterschans / met noch 3 andere, en 't *Retrenchement* tot aan den *Yssel*, idem.

Kampen / en de *Schans* daar tegen over; overgegeven aan *Keur-Keulen*, en *Bisschop van Munster*, op den zelve *ditto*, pag. 234, tot 242.

Hasselt / den 24 *Iunii*, wordende van alle haar *Garnisoen* verlaten, gaf haar al mede over aan de voornoemde *Vorsten*, pag. 243, en 244.

De Ommerfchans / by na onaankomelyk, vermits de omleggende *Moorassex*, is door *Muytinatie* van 't *Garnisoen*, tegen wil van d'*Officieren* verlaten, den 24 *Iunii*, en daar na van de *Bisschops* bezet, ziet pag. 245, tot 250.

Stcentwijk.

Swarte-Slugs.

Deze waren sterk genoeg, om den *Vyandi* te kunnen wederstaan, maar gaven haar; met de *Generale Capitulatie* van *Over-Yssel*, al mede over; pag. 244.

Wolrijl /

Kuynder-Schans.

Hoewel deze ook genoegzaam weerbaar waren, gingen die mede de zelve gang van de andere, pag. 244. doch zijn beyde kort daar na, weder hernomen.

Roodeen /

Kooven / met dit was men doende te versterken, maar wierd mede verlaten, pag. 245.

Staphorst / van gelijken, idem.

Geelmuyen. } *Opene Vlekken*, aan de *Zuyder-Zee*, al met de rest overge-
Dollenhove. } gaan, idem.

Meppel / een redelijk groot open *Stedeken*, in de *Drente* by *Swarde-Sluis*, ingenomen als vooren. Idem.

In de Provincie van de *Heerlykheit*, GROENINGEN.

Koerberden / een uytstekende *sterke Fortresse*, midden in de *Moerassen* gelegen, is schelmachtigh overgegeven, aan den *Bisschop van Munster*, den 12 *Julij*, 1672. ziet pag. 283. doch in den volgenden *Winter* den 30 *December*, wederom met verrassing, en stormenderhandt, door die van *Groeningen* hernomen.

Beltingwolder of Oude Schans / door het *Staten Volk* verlaten, by de *Bisschopse* bezet, maar wederom door de *Groeningers* veroverd op den 28 *October*, 1672.

De Nieuwe / of Lang-acker Schans / mede verlaten.

Winschooten /

Winschooter-zijl /

Winschooter Schans. }

't Huys te Wedde

Booner Schans. }

Eerst door het *Nederlands Krijghs Volk* verlaten, en by de *Munsterse* bezet, en daar na door die van *Groeningen* weder ingenomen.

In *Emder*, of *Oost-Vrieslandt* of *Reyderlandt*.

De Oplerschans / eerst van 't *Staten Volk* verlaten, en by de *Bisschopse* ingenomen, is van die zelve op d'aankomst der *Koerlandsche Hulptroepen* weder verlaten, en door die van de *Bourtagne* bezet, de welke daar na al wederom van die is verlaten, en van den *Bisschop* ingenomen, die deze *Schans*, voor hem ondienstigh oordeelende, de zelve heeft doen slechten.

In 't *Hartoghdom*, BRABANDT.

De Grave / gelegen aan de *Rivier de Maaze*, is door de *Troupen* van den *Marschal de Turenne* ingenomen, na dat het *Staten Volk* daar uyt getrokken was, ziet pag. 280.

De Schans Crebecoeur / by 's *Hartogenbosch*, door *Turenne* ingenomen, den 19 *Julii*, 1672. pag. 281.

Engelen / Osten. } ² *Schansen*, by den *Bosch*, van het *Staten Garnisoen* verlaten, en meest geslecht, zijn van *Turennes Volk* bezet en weder opgemaakt, den 18 *Julii*, pag. 281.

In de *Provincie* van 't **GRAAFSCHAP**

H O L L A N D T.

N *Arden* / door de *Fransé Troupen* van den *Marquis de Rochefort* ingenomen, den 27 *Junii*, 1672. en niet den 20 *dito*, gelijk die van *Vrecht*, zeggen in hare *Deductie*, pag. 266. en ook hier vooren, pag. 197. abusivelijk gestelt is.

Woerden / door de *Fransen*, afgeloopen, in en uytgetrokken, maar eyndelijk versterkt.

Oudewater / eerst ook van de *Fransen* ingenomen, en daar na verlaten, en ten laasten van 's *Staten Volk* bezet, gefortificeert, en behouden.

Dianen.

Heukelom.

Asperen.

Leerdam.

Buren.

Uffelstejn.

Pieupoort.

} Oude *Stedekens* met swakke *Muuren* omtrokken, die alin den eersten aanloop van de *Fransen* overrompelt, en ten deele geplondert zijn.

Voecht hier by de schoone en rijke *Dorpen*, als *Waberbeen* / en *Wotz-hol* / gelegen in *Amstellands*, *Ameyde* / de *Loosdrecht* / *Dichtebecht* / *Jaarsveldt* / *Bodegrave* / *Swammerdam* en andere, die meest verbrandt, verwoest, geplondert, en een deel der 2 laast genoemde *Inwoonders* vermoordt, gesmoort, geworcht, geschonden, en vorder na den aert der *Fransé Wreedtheyt*, jammerlijk zijn omgekomen.

CORNELIS DE WIT.

JOAN DE WIT.

Ruut van Putten etc.

Raadt Pensionaris van Holland etc.

Twee Witten eens gezint,
Gevloekt, gehaat, gemint,
Ten spiegel van de Grooten,
Verheven, en verstootten;
In alles lot-gemeen,
Staan, na hun Doodt, bij een,
Gelyk zij hier na 't loeven,
Zo konstig zijn gedreeven.

THE
Faint, illegible text block, possibly a dedication or inscription, located below the portrait.

J.

r.

ie, ge
 melaa-
 geleden
 Dwin-
 oijde en
 van een
 ivieren;
 Keulen,
 t Beleg,
 t binnen
 de Keul-
 t.
 en, (hicc
 n't eerste
 gewest/
 uytgezou-
 de in't eer-

e boozbal/
 buppen de
 frek-pact,
 zien was/
 en schoone
 wierden ge-
 iar na ook/
 et Brughjen
 van

Romyn de Hooghe del. et sc.

R. de Hooghe del. et sc. 1672.

B E S C H R Y V I N G

Dan

't Beleg en verlaten der Stadt

G R O E N I N G E N .

Door den *Keurvorst van Keulen*, en *Bisschop van Munster*.*Belegert den 11 Julij, verlaten den 20 Augusti,*
Anno 1672. Oude stijl.

GROENINGEN is de Hoofdstadt van die Provincie, gelegen omtrent midden in dat Landt, gemeenlijk de Ommelanden genaamt: Die Stadt wierd over eenige Jaren geleden booz de laatste maal vergroot/en is nu met 17 geweldige Dwingers, dat zijn Bolwerken, rontom boozzien / alle met wijde en diepe Grachten omcingelt. Deze Stadt kon niet dan van een zijde (vermits de toe / en afbloeping van berschepde Rivieren; van welke eenige uyt de Noordt-Zee af / en aan stroomen) booz Keur-Keulen, en den Bisschop van Munster, belegert worden/so dat 'er geduurende het Beleg, Schepen, zelf met Koopmanschap geladen / in en uytvoeren: Daar binnen was Gouverneur den Manhaften Oversten Karel Rabenhaupt, die de Keulse en Munsterse Krijghs-machten aldaar heeft gestuopt / en afgeweert.

Als nu de tijdinge van 't schelmachtigh overgaan van Koeverden, (hier vooren Pag: 282. verhaalt /) tot Groeningen quam / wierde zulks in 't eerste niet aangenomen / en de Bode, zijnde een Correr by de Bisschop geweest / beneffens zijn Knecht, in verzekeringe gehouden / tot dat booz de uytgezondene op kundschap / het rechte beschepde wierde gebjacht / het welke in 't eerste groote verslagenheyt veroorzaakte.

Mochtang die van Groeningen niet slapende op deze onbetwachte boozval / hebben aansondts al de Huyfen, Hoven, Boomen en Plantagie, buyten de Heere- en Oosterpoorten staande / als mede aan het Winschooter Trek-padt, om verre getwopen / of in byandt gesteken / dat jammerlijk om zien was / also veel treffelijke Gebouwen, Speelhuysen, Vruchtboomen, en schoone Hoven (het gene te vooren een eieraadt van Groeningen was) wierden geruineert: Mede wierden eerst de Brugge van de Heerepoort, daar na ook / (de noodt sterker aandringende) van de Oosterpoort, beneffens het Brughjen

ban 't kleene Steentil-poortjen, afgebroken. Doozts wierden ten platten Lande alle Sluysen en Zijlen open gezet / de Schutdeuren daar upt genomen / de Dijken doorgeveken / om het Landt, zo veel doentlijt / onder Water te laten loopen; Als mede wierden naderhandt twee Dammen in de Stadt geslagen / waar mede men het Water op het Landt konde houden / en met een hooge Ty noch hooger laten loopen / zo dat geen Belegeringe als van de Drentse kant te verwachten was.

De Magistraat liet aansondt's een Formulier van Eedt drukken / en dooz de Hopluysden aan de Burgerye uptdeelen / waar na / om alle opgerezen quaadt be-
moeden van ontrouwte wech te ruymen / de Heeren des Raads aan de Burgerye, en de Burgerye aan den Raadt, in alle Kerken met opgesteken Dingeren malkanderen zwoeren ten uystersten getrouw te zullen blijven, tot bescherminge van de Stadt tegens alle hare Vyanden: Welke Eedt van woordt tot woordt aldus was luydende:

C O P I A.

Eedt voor de Burgeren en Ingezetenen der *Stadt Groeningen.*

WY zweeren, dat wy getrouwe Burgers en Ingezetenen dezer Stadt zullen wezen, en Burgermeesteren en Raadt die nu zijn en namaals mogen worden, Behulp'gh, Gehouw en Getrouwe zijn, en de zelve met Lijf en Goedt defendeeten, hare Beveelen nakomen en doen nakomen, en by des Raads oorlof ende Consent dezer Stadt ende Stadts Vyanden, na onze vermogen tegenstaan en krenken. Dat wy aan den Raadt ofte de Heer Præsiderende Burgermeester zullen aanmelden 't geene waar van de Stadt en Ingezetenen van dien, eenigh onheyl mochte kunnen overkomen. Dat wy ook met niemandt verbondt zullen maken, Correspondentie ofte Sprake houden, waar door de Stadt en de Gemeente 'in verdriet en ongelegentheydt konde geraken. Dat wy deze Stadt tegen alle Vyandlijke desseyneyn, ondernemingen, en aanvallen, mitsgaders inwendige Seditien en Oproer met alle onze Macht, Goedt en Bloedt zullen beschermen, de zelve in cas van Belegeringe of Blocqueeringe aan niemant ter Werelt inruymen of opgeven, noch daar van eenigh vermaan of spraak hebben, als met voorgaande: vrywilligh consent en ordre van Burgermeesteren en Raadt.

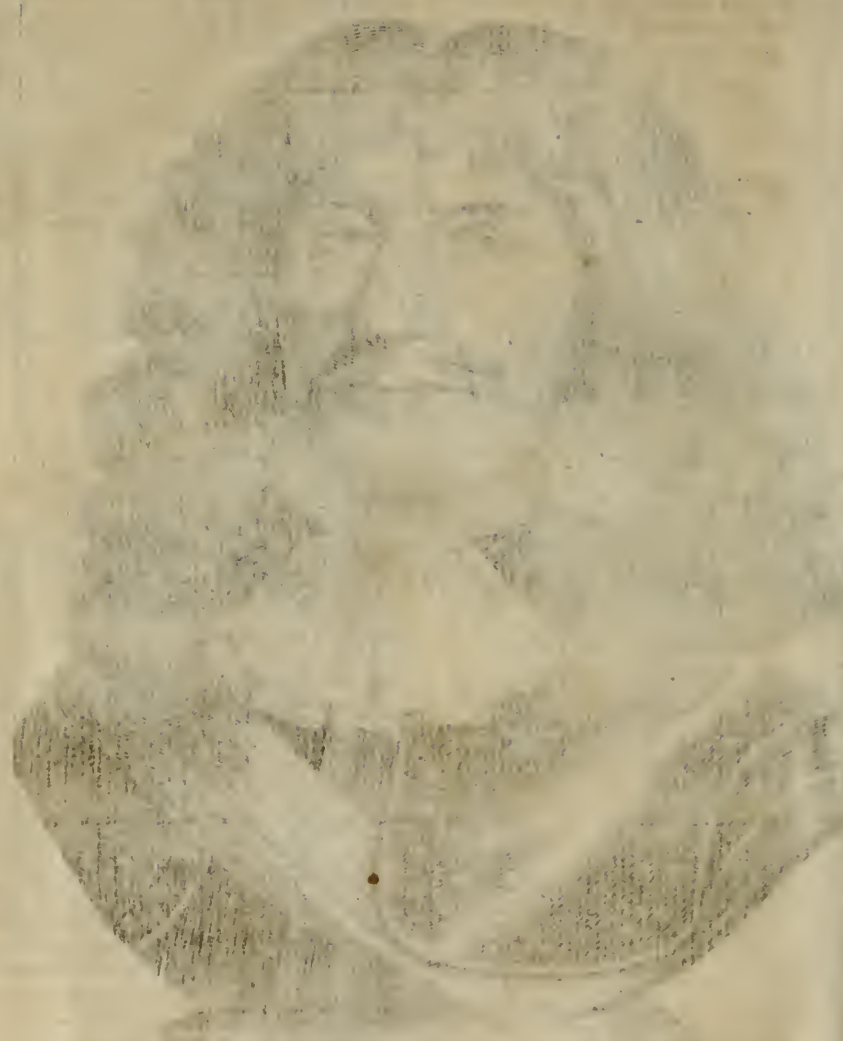
Wy zweeren ook, dat wy de *Staten Generaal* der Vereenighde Nederlandtse Provincien, en *Zijn Vorstelijke Doorluchtighert HENRIK CASIMYR, Prince van Nassauw, Gedesigneerde Stadthouder* dezer Provincie, zo wanneer de zelve zijne *Functie effecti-
welyk* zal komen te bekleeden, gehouw en getrouw zullen wezen: Dat wy inmiddels d'ordres en beveelen van den *Heer KAREL RABENHAUPT, Luytenant Generaal* dezer Provincie, of de gene die in des zelves plaatze mochte succedeeren en commandeeren, zullen nakomen en achtervolgen, in het gene de zelve ons tot voorstandt en bescherminge dezer Stadt, met kennis en goetvinden van Burgermeesteren en Raadt, als vooren, zal lasten en Ordonneeren.

Zo waar helpe ons Gods Almachtygh.

Wen-

U'Heer CAREL, RABENHAVT, Baron van Sucha etc.

Portrait of a man with a beard and long hair, possibly a historical figure.

W Enschende zo waerachtigh Godes genadigen Zegen over ons, als wy het zelve nakomen zullen, en ter contrarie verwachtende des zelves verschrikkelijken Toorn, Vloek en Ongenade, zo wy daar tegens doen zullen.

Den 4 Julii, 1672. Oude Stijl (welke stijl deze Beschrijving gedurende, zal gevolgt worden) quam een Tamboer van dit Beleg op het Old-Ampster Trekpadt, een Musqueteschoot van de Stadt af / byzemaal Appell staande / de welke geblynddoecht binnen gebracht wierde / by leverde aan de H. Heeren Gedeputeerden van Stadt en Lande een Brief over van * Schüylenburgh, upt de Dylerfchans geschreben / verzoekende Gecommitteerde om met hem te handelen / van de Provintie van Stadt en Lande aan den Bisschop over te geven ; en luydt als volght :

C O P I A.

Edele Mog: Heeren;

Z In Hoogh-Furstelijke Genaden van Munster, Myn Heer en Meester, heeft my afgevaerdicht uyt het Leger van Koeverden, om in Conferentie te komen met de Provintie van Stadt en Lande, over zaken conserneerende haren welstandt, beboudinge en ruste, tot welken eynde zijnde dezen Expressen, om de intentie van haar Ed: Mog: hier over te vernemen, zo de inclinatie van haar Ed: Mog: daar toefstreckende is, gelijk ik wensche en vermoede, zal by dezen afwachten een voorslag van tijdt en plaatze, alwaar ik uyt name van Zijn Hoogh-Furstelijke Genade en de Gecommitteerde van haar Ed: Mog: op 't zekerste mogen by een komen, om de welmeeninge van mijn Genadigen Heer en Meester als dan breder te openen. Hier op antwoordt over nacht en op dag verwachtende ; Beweele U Ed: Mog: in Godes Bescherminge ;

Dylerfchans den 4 en
14 Julii 1672.

U Ed: Mog: Dienstw: Dienaar

J. SCHUILENBORGH.

(Het Opschrift was)

Ed: Mog: Heeren Gedeputeerde Staten
van Stadt en Lande.

De Tamboer is zonder antwoordt op deze Dissibe ontfangen te hebben / (als des ontweerdigh geoordeelt) weder te rugge gezonden. Ondertusschen leedt het Old-Ampst, door 't ontydigh verlaten van de Olde en Nieuwe Schans, grooten aanstoot / als zijnde de voornaamste passagie des Vyandts, upt Munsterlandt na Groeningen, kommende de Bisschopse gegebene Sauvegarde haar voogden overlast / niet bezynen.

De Bisschopse Voortroepen van Koeverden opgebzoken / passerende ober

* Deze Schuylenburgh was voor eenige Jaren mede een lidt van de Staten van Groeningen geweest, maar door Schelmsstukken, daar uytgebannen, en onthielt zich nu by den Munsterjzen Bisschop.

Drenthe, zijn op Dingdagh den 9 Julii dooz Haren en Heipen gemarcheert / en na de middagh ten 3 uuren op de Heere-Wegh, omtrent de Galgenbergh, booz Groeningen eerst gezien; onderwacht overvallende en doordende een Goudtsmidts-gezel, en een Boer van Haren: Dooz'is wierde eeniz Paerde-volk onder 't commando van den Ritmeester Jan Sikkinge, na buyten gecommandeert / die dikwils op de Bisschops Ruyterye zijn aangevallen / zoekende haar uyt het Geboomte onder 't Kanon te lokken / in welck chargeteen de Corner Wolter Hovinge zwaartijck gequetst / en na eenige dagen aan zijn quetsure overleden is.

Groeningen nu berent zijnde / bestont doen het Garnisoen in 23 of 24 Vaendelen te Voet, en 4 Cornetten Paerden, onder de Ritmeesters Lutsborgh, Broersema, Hendrik en Jan Sikkinga, en 3 Compagnien Dragonders, van de Heeren Nellis van Bever, Stuart, en Joh. Herm. Yerman, uytmakende in alles ruym 2000 Mannen; De Burgerye bestont in 18 ordinaris Vaendelen, waar onder betrokken waren alle Burgers Kinderen, en Ambachts-gezellen, boven de 18 Jaren oudt zijnde / en noch 4 Extraordinaris Compagnien, niculwys opgerecht / het welke meest Doctoren, en Lieden die geen ordinaris Wachten deden / waren; daar beneffens een Compagnie Studenten, 150 sterk / daar van was Wicher Wichers Capiteyn, Rutgerus Ten Berge Luytenant, Scato Gokkinga Vaendrigh, deze waren al te zamen frisse Jonge Borsten, die byzwilligh / tot dienst van de Stadt, haar geduurende de Belegering, op de heerste Posten hebben laten gebuyken. Mer een was wel gemoedicht / ziende de eenigheyt en goede Doozorge van de Raadt, onderschyaaght wordende dooz de dapperheyt van den kloekmoedigen en wel verzochten Heer Karel Rabenhaupt, Luytenant Generaal van Stadt en Lande, en beneffens hem de onverzagghde Hr. Bernhard, Hartogh van Holsteyn, Furst zu Pleunen, Commandeur, met de Overste Stoltzenburgh, commandeerende het Paerde-volk, so dat in 't minste booz des Vyandts Wachten niet gebreest wierde; want de Stadt was bezien met hooge en sterke Wallen, treffelijke Faulcebreen, en zeer wyde en diepe Grachten: In het Provinciaal Ammonicie-huys manqueet de het netgens aen / want Kruydt, Loodt, Geweer en andere Krijghs-voorraadt was daar in overbloet; Oost was de Stadt zeer wel van Levens-middelen bezorght / so dat geduurende de Belegeringe, om een geringe Prijs alles te bekomen waar.

Woensdagh den 10 Julii, zijn binnen de Stadt 2 Persoonen onthalf / als booz eerst / Luwert Fokkens, een Boer uyt het Old-Ampt, hebbende zelsf bekent / en met eppen handt gescheben en overgelevert / zeker Contract, met den Bisschop van Munster, op het sterk aaraden van Schuylenburgh, geslooten en wederzijds ondertekent / aangaande de submissie van de Old-Ampten, onder de Bisschop, de welke jaarlijks 50000 Guldens als Opperheer, en Schuylenburgh 5000 Guldens als Droft zouden genieten / de Pleydoyen booz den Droft en Old-Amptster Rechters onder appel aan den Bisschop, die de selve Jaarlijks dooz twee af te zendene Rechts-geleerde zoude decidieren. Daar na Eppo van Vreden, Portier van Steentil-Poort, bekent hebbende om buyt ge-

win de Boom aan de boorz. Poort, wel 14 achter-ten-bolgende dagen open gelaten te hebben.

Donderdagh den 11 Julii, is de Luytenant van den Berge onthalf ober wandevoiren in de Nieuwe Schans. Des namiddaghs wierde een partye Ruyters en Voetvolk gecommandeert / om de Huyzen aan de Hoornse Dijk in brande te steken / dat by haar ook is volbracht / doch wat te na aan den Vyandt komende / so wierden eenige Kanon-schooten op d'onze gedaan / dat haar vzeemt booz quam / also men geen gissing maakte dat den Vyandt noch Kanon by hem hadde.

Vrydagh den 12 dito, is de Vyandt met het grog van zijn Leger booz de Stadt gekomen / en zijn eenige Vyandts Troepen van Drenche na de Leek opgetrokken / plunderende het selve / en hebben haar booz begraven op de Heerlijckheyde Nyenoort, stropende van daar booz gantsch Langewolt en Vredewolt, alles mede nemende wat haar booz de handt quam / en voeren de Buyt, becessens een groot getal Paerden en Koeyen na het Leger. Des namiddaghs passeerden een Troep Bisschopse over het Winschooter-Diep, en haalden van daar eenige Beesten, die zy na het Leger voerden. Tegens den avondt wierden eenige Musquetiers na Hooger-brugge gezonden / om met de Boeren den Vyandt de pas na het Hoogelandt af te snijden. Ook konde men van St. Martens Toren af zien / dat de Vyandt achter Helpen in 't Veldt veel Tenten op sloegh / waar booz ons ingebeelde waan / van niet belegerd te zullen worden / t'eenemaal verdween. En wierden eenige Gevangens van Oost-wolde binnen gebracht.

Saturdagh den 13 dito, zijn een party Bisschopse van de Leek opgebrosken / en Ematille overgetrokken / makende zich meester van het Wester-quartier, zeet erbarmelijck hups houdende met rooven en steelen. Ook zagh men dat de Keulse omtrent half wegh het Blauwe-Huys sterck begonnen te arbeiden ; En tegens den avondt quamen 200 Man van de Koningsmarkse Volkeren binnen de Stadt, zijnde meest Polakken, hebbende / in plaats van Zijdtgeweer / zeer vzeemde Byltes met lange Steelen, boben en beneden met scherpe Punten / bequaam om van zich af te stooten en tot zich te trekken / of anderszints in een upbal of storm te gebruiken. Eenige Nieuwsgierige hadden dezen dagh een stuk weeghs langs de Hoornse Dijk geweest / zepden dat de Vyandt sterck achter de Galgenbergh arkepede.

Sondagh den 14 dito, zagh men de Munsterse aan hare Loopgraven omtrent de Galgenbergh sterck arbeiden / en schoon het dien nacht zeer byster Weer geweest was / warenze merkelyk geavanceert. Ook wierdt upt de Stadt sterck na de Galgenbergh geschooten / om des Vyandts Troepen, die daar dikwils de bravade maakten / te doen verhuysen.

Maandagh den 15 dito, konde men zien dat de Keulse met haar Werken de Munsterse verre te vooren waren / want booz de steenachtige gronde viel het graben omtrent de Heere-wegh zeer bezwaarlijk / want alles moest eerst met Houweelen bearbejdt wezen / eer men met de Schup eenigh noozdeel konde doen. Dezen dagh hebben de Bisschopse met 8 Vaendelen Voetvolk, en eenige

Cornetten Paerden, een aantal op Aduwarder-Zijl gedaan / daar de Capiteynen Clanten Ripperda, beneffens de Overfte Luytenant Stuart van de Dragonders het Commando hadde / de welke dapperlyk met de blankie Degen de gewapende Boeren aanzoog tot het vechten / zo dat de Vyandt met groot verlies van Dooden en Gequesten is te ruygh gedreeben. Omtrent deze tijdt heeft de Biffchop van Munfter van de Stadt Embden Gecommitteerde verzocht / om met hem te handelen over haar Tranquilliteyt; welke Gecommitteerde des Vyandts Eysch verfonden in de Ni uwe Schans; het was / om de Bezettinge der Staten uyt de Stadt Embden te quiteeren, en 2000 van des Biffchops Volk weder in te nemen; **De Embder Heeren zeyden:** zulks met Haar Hoog-Mog: eerst te moeten overleggen; **Maar op de Biffchops antwoorden:** Wat Volk is dat? **De Embder Heeren zeyden:** Hoe? Zijn de Heeren Staten van Nederlandt niet genoegh door de geheele Wereldt bekend; **De Biffchops antwoorden:** Zy zijn 't geweest, maar nu zijns alreede overmachticht; **Maar de Heeren van Embden zeyden /** eerst rapport te zullen brengen aan haar Principalen; **de welke kortz daar na des Biffchops Eysch plat af sloegen /** verklarende / in alle Vriendtschap met haar Hoog-Mog: te willen continuereen.

Dingsdaghen 16 dito, 's morgens waren de Munsterse met hare Werken de Keulse gelijck; **Ook zagh men in de Munsterse Werken een hoogh verheben Plaatz opwerpen /** het welke naderhandt bevonden wierde een Bateria te zijn. **De Pastoor van Oost-wolde is met eenige Boeren, en 15 of 16 Studenten, na zijn Dorp gevaren /** om eenige Stropers van daar te verdriven / maar zo ras zy te Lande traden / namen deze Stropers de wijck in het Water / doch boozde onze achtervolgt / begaven zy haar tot zweimmen / en zijn 't also ontkomen / maar hadden al booren in des Pastoors Huys alles vernieert / de Boeken gescheut / en in eenige der zelver haar behoef gedaan. **Dezen dagh wierdt een Soldaat geatrapeert /** die na den Vyandt socht over te loopen / het vermoeden was dat hy met eenige Brieven beladen waer geweest / en ziende dat achterhaalt was / de selve van zich hadde geworpen. **Mede is noch een Vrouw binnen gebzacht /** die haar wat te verre van 's Vyandts Leger hadde afgezondert / en zo gevangen was. **Des namiddaaghs wierde dooz de goede boozsorge van den Raadt ordre gegeven /** dat pder Huys een Tobbe met Water, en 's nachts een Brandent Licht booz de Deur moest hebben / het welke continueel gedurende de Belegeringe is onderhouden.

Woensdaghen 17 dito, in de moegenstondt heeft de Vyandt, van een Bateria omtrent de Ooster-wegh, de Stadt met 5 halve Kartouwen sterck beginnen te beschieten; en heeft in een van de eerste schooten ter neef gebelt de Gevel van het Huys de 3 Koningen genaamt / staande in de Oosterstraat, waar veete Roomsgezinde haar Goederen hadden gebzacht / waneude (om dat het een van haar principaalste Kerken was) aldaer alderverplijghst te zijn; **Mede wierden eenige andere Huyzen in de Stadt beschadicht /** en zijn eenige Menschen gequest en doodt gebleben: **Bezonderlijk troef een van de eerste Kanon-kogels, eerst een Huysman in de Nieuwe Ebbinge-straat, het halve Hoofst wech nemen- de /** waar af hy aansondts storf; **daar na troef de selve Kogel een Pottebak-**

kers Vrouw, Marretjen Geerts genaamt / verpletterde haar Kindt datze op de arm doergh / zy roepende om haar Kindt, zaghe een arm op de straat leggen / en zepde tot de Buuren, ziet daar, wiens arm is dat? Niet gevoelende dat het haar eygen was; in Hups gebracht zijnde / zocht de Chirurgus het Dreesel wat te rechte te brengen om het Verbandt recht te schikken; maar zy an twoozde met puer / snijdt maar af, sijdt af, beter een arm verlooren dan de Stadt; doch korts daar na is zy gestorven; epudtlyk raakte de zelve Kogel een Land-Meyjen, 't welk ter neder gewoopen zijnde / mede gedoodt is: Een quaad begim / doch zonder zo schadelijk gebolgh; want die van binuen hebben dooz sterck Kanonneeren noch dien zelve vooz middagh des Vyandts Battery geheel ont-ramponeert / zo dat zy des naarmiddaghs daar mede wepnigh sozce deden. Doen quam de tijdinge / dat de Overste C. Martel de Sterkte Bourtange had opge-epst / presenteerende aan de Heer Commandeur Prot 250000 guldens, of de beste Adelijke Stift in Westphalen, en elk Capiteyn 50000 guldens; doch wierde van dien dapperen Heldt zeer Christelijk en moedigh geweygert / zeggende: Van Godt meer gezegent te zijn, dan hy zaudigh was, en om geen-geldt, zijn Eer en Eedt, zijn Godt en Ziel niet te zullen verlaten; waar op Martel de mijne maakte van Belegering / en schoot met Kanon, maar wierd zodanigh beantwoozdt / dat de Bisschopse noch dien zelve nacht af trokken / en deze Sterkte verlieten.

Donderdagh den 18 dito, tegens den middagh / zijn dooz 's Vyandts Mortieren de eerste Bomben en Granaten in de Stadt gewoopen / beschadigende verschepde Huyzen, Dakken en Glazen, &c. aan de Zuyd-zijde der Stadt; die van binnen gaven lustigh vuur op de plaatsen / daarse zagen dat de Bomben upt quamen / doch konden 't zelve niet beletten / apparent om datze te diep begraven waren / gelijk ook naderhandt / na 't opzeken van den Vyandt, gebleken is: des Vyandts Batterye dede dezen dagh wepnigh effect / waar dooz men vermoede / datze noch meerst om verre moest leggen / doch hare Loopgraven waren lustigh boozt gezet. Dezen dagh zijn dooz de onze 2 Mortieren op de Wal gebzacht. Ook wierdt oozze gegeven / dat men / om de Vyandt te abusceren / alle Klokken zoude opholden / gelijk het ordinaris in alle Belegerde Steden gebruikelijk is. Maar tegens den avondt ging het Bomben-smijten eerst op het alderhebbighste aan / en raakten veel Huyzen onder de voet / want dooz haar groote zwaarte zo vielenze dooz 't Dak en Zolders tot beneden in de Huyzen, wepende (wanneerze haar slaghe gaven en bozsten) geheele Huyzen ter neder: Mede quamen de Branders met menichte in de Stadt bliegen / die al eenige brandt verwekten / doch het wierdt boozt gelescht dooz de Mennisten, die binnen de Stadt op bzandt en andere onhepen moesten passen / het welke by haar zeer bepbert werde: want dooz Placcaat van Burgermeesteren en Raadt, was al tijdelijk belast / hoe zich elk van haar in brandt of andere nooden zoude bzagen. Het opgewoopen Retrenchement buzten 't Kleyne Poortjen, was nu zo verre geavanceert / dat men daar upt met Musquetten in de Keulse Werken konde agceren / maar den Vyandt heeft een Borstweering daar tegens opgesmeeten / doch arbeppen de onze daar noch eben pbetigh aan / want alle avondten wierden upt

pder Compagnie 3 Soldaten daar toe gecommandeert / die ober nacht en dagh elck een gulden booz haar arbeyp genooten. Ook wierde aan de Edelen en Rediers van Hanzingo en Favelingo belast / dat zich pder na haar onderhoorige Kaspelen zouden begeven / om met de gewapende Huyslyden den inval des Vyants, over het Reydiep en Damsterdiep, af te weeten / om het Hooge Landt (zo veel eenighzints mogelijk was) te bezijden: Gelyk ook daar op terstondt Jonker Evert Lewe, Jonge Heer tot Middelstum, met zijne onderhoorige Huyslyden, bnaaf jong Volk, wel gewapent met Roers en Polstokken, boven met scherpe Ysere Pennen, in plaatze van Pieken, een goede Compagnie uptmakende / booz de Stadt marcheerden / om de Posten op Hooger en Ruysscher-brugge, booz den indykt des Vyants, te bewaren en te beschermen. Dezen nacht zijn booz ordze van den Luytenant Generaal, de eerste Soldaten in de Faulcebreen geleght / de Studenten zulks hoorende / verzochten bypwilligh om mede in de Faulcebreen te mogen waken / dat men haar toestondt / en zijn och den zelven nacht 24 met haar Vaendrigh Gokkinga in Drenkelaars Dwinger gegaan / het geen by haar tot het epude der Belegeringe is gecontinuueert.

Vrydagh den 19 dito, continueerde den Vyandt noch niet Bomben en Granaten in de Stadt te werpen / en wierden (booz de eerste maal) booz die van de Stadt met eenige Bomben beantwoort / het welke de Bisschopse (na 't zeggen der Overloopers) vzeemt booz quam / alzo 3p / tot noch toe / in geen van de geoccupeerde plaatsen de zelve vernomen hadden / doch deden zeer wepnigh operatie / booz dien haar Werken noch zoo nau en niet in volkommen postuur waren: De Burgerye ziende dat booz 's Vyants bomben alles aan de Oost- en Zuydt-zijde der Stadt geruineert werde / zijn met haar beste Goederen na de Noordt-zijde gevlucht: zoo nochtans dat de Mannen by beurten de wacht hielden / in alle Nabuurschappen, om alle schade van bzuide of anders te verhoeden / de welke zich gemeenlijk in de Kelders, of ook in de deuren der Huyzen onthielden / om binnen of buuten te loopen / na dat de Bomben vielen. De H. H. Burgermeesteren en Raadt der Stadt, niet komende vcplich op 't Raadthuys by een vergaderen / hielden haar Raadtepleginge voortaan op het Huys des Heeren Stadthouders, achter Martini Kerk, alzo 0 aan alle kanten van het Stadthuys eenige zwarte Bomben waren gevallen. De Studenten op haar post in Drenkelaars Dwinger, ontfaken dezen nacht verschepte Toortzen, en schooten op het minste gerucht / ja dikwils geheele Voleen, zonder dat den Vyandt een schoot ten antwoort gaf.

Saturdagh den 20 dito, arbeyden de Keulse zoo wel als de Munsterse noch zeer pverigh in hare Apoches, hebbende de boozgaande nacht hare Werken tot aan de Grachts-wal gebzacht / booz onder-aerdsche Holen / de welke / hoewel by de Munsterse cieelijker als by de Keulse, met hout / onder / boven / en aan beyde zijden beschoten waren: upt deze Holen haddenze / tot onze groote verwonderinge / een groote Bergh van aerde opgehoopt / tusschen de Heereen Ooster-poort, het welk wy nauwelijks bedenken kunnen wat het bedupde / eenige maakten 'er Mijnen, andere Batteryen van / om de hooghte te hebben

boben.

boben onze Faucebreën, &c. Doen schootenze weynigh met Canon, maar zij wierpen eben sterck met Bomben en Stinkpotten in de Stadt, doch wierden door de sterke wint meest te rugh gedreven/ zo datze booz 't meerendeel in de Grachten, Faulcebreën, en op de Wallen zijn gebozsten / en weynigh schade in de Stadt deden.

Aduwarder Zijl door de goede boozzorge van onzen Lieutenant Generaal met meer Volks versterkt / leedt dezen dagh van den Vyandt grooten aanslaot / maar wierdt kloekmoedigh / tot groot nadeel des Vyandts, gedefendeert / zo datze met bebloede kloppen af-geweken zijn. De Staten van Stadt en Lande ziende den grooten pber van de den Lieutenant Generaal Rabenhaupt, en dat dagh noch nacht ruste / om te bezorgen wat tot dienst en behoudennisse der Stadt, en 's Vyandts afbzeuk van nooden mocht wezen / en alzoo deze last te zwaar was booz een Persoon alleen / zoo wierden upt haar Ed: Mog: Collegie Sijn Excell: tot Mede-Raden toegevoeght / de Heeren Johannes van Julsinga, en Johannes Ysbrants, van wegen de Stadt, Jr. Oesebrant, Joh. Rengers, en Jr. Lukas Klant van de Ommelanden, om in alle boozballen hem met raad en daadt te onderschagen. Ondertusschen woede den Vyandt geweldigh in het Wester quartier, roobende en bederbende alles / hielden haar Hendeboos tot Zuythorn, en de Burght Hantkema, daar zy alle het geroofde goedt heen boerden.

Sondagh den 21 dito, quamen de Bomben en Granaten in zeer groote menigte in de Stadt blieden / zommige tot twee of drie hondert ponden en meerder zwaar / waar van in eenige 25 of 30 pondt Pulver na deimpinge bevonden worde; beschadigende eenige Huyzen, doch weynigh Menschen, zoo dat het te verwonderen waar / pder Bombe was een genoegzame getuyge van Gods boozzienighen / ter bescherminge van de Menschen, in 't midden van de pupnhopen der Huyzen. In de twee Gasthuys-kerken durfde men niet langer / upt bzeze der Bomben en Granaten, pzedicken: Het Gasthuys in de Peper-straat leedt byzonderlijk groote schade / waar in op diverse plaatsen verscheidene Bomben zijn gebozsten / veele deelen van 't zelve ruinerende / maar byzonderlijk was 'er een midden in de Gasthuys Kerke, geballen / die alle Glazen in de Kerke in klepne stukken verbyzelde / veele Gestoelten verbrak / en het Orgel onbuzpkbaar maakte; Maar het Gasthuys-kerken in de Pelzer-straat, verloor alleen de Glazen, waarom aldaar eerst de Catechizatie des Donderdaags, en daat na de Predicatie des Zondaags slechts booz een korten tijd zijn verhindert: maar in de ander drie Kerken wierdt noch continueel den Dienst gedaan / schoen den Vyandt met zijn Kanon daar op groote forse dede / doch konde dezelve niet beschadigen. Des naarmiddaaghs is een Trompetter met een Tamboer booz de Poort gekomen / mede bzengende een Missive van den Keurvorst van Keulen en den Bischop van Munster, tot op-eyshinge van de Stadt, en zijn tegens den avondt geblinddoekt binnen gebracht; De Bischopse haar ondertusschen inbeeldende dat het stilstant van wapenen was / om dat het schieten van ons Kanon en M'squetten wierd opgehouden / quamen boven op haar Werken, doch Zijn Excellentie hoorende dat ons Kanon niet meet geroert wierde / heeft daadlijk zijn Kamerlingh na de Wallen gezonden / met omdze om sterker als eyt / zo

met Kanon als Musquetten op den Vyandt los te branden / het welke met zulk een effect geschiede / dat de Bisschopse tommelings in haar Werken baten / en als rookt booz de windt verstooben / waar op zy de onze ook niet schuldigh bleven / zo met schieten van Kanon en Musquetten, werpen van Bomben, Granaten en Branders, het welk meest den geheelen nacht geduurt heeft; Een zeer groote Bombe is in de Pelfers-strate in een Regen-waters-bak gevallen / en uyt gesmoort / wegende 300 pond, en behalven de ander Specien die daar uyt genomen waren / want aan sijn Pulver alleen was'er een gemeene Water-emmer vol uytgehaalt; welcke Bombe, als wat wonders bewaart / naderhandt aan de Vreemdelingen om geldt vertoont is.

Maandagh den 22 dito, des morgens quam in de Stadt de tijdinge van de Attaque op Aduwarder Zijl gedaan / daar de Bisschopse bzaaf te gast / maar scherp opgedist waren / zo datze een Overste, 3 Capiteyns, en zeer veel gemeene Soldaten, die deze harde kost niet konden verdouwen / moesten booz het gelagh laten blijven. De Heer Praesiderende Burgermeester Henrik Cluivinge had uyt de naam van de Ed. M. Heeren des Raads aan de E. Pastor Mees, in wiens huys / achter Martini Kerk, sijn Ed. was ingetrokken / bekent gemaakt / dat haar Ed. Mog. geerne zouden zien / dat de geblichte Predicanten, binnen de Stadt zich ophoudende / alle dagen Morgens en Avondts een Predicatie en Gebedt deden in de Noorder-kerk, also de meeste Heeren en Burgeren aan die zijde der Stadt geblichtet zijnde / en niets te doen hebbende / daar booz tot goede devotie zouden opgewekt en gebiedt worden; waar op uyt last van de Predicanten in de Stadt, alle Landt-Predicanten verzocht wierden in de Academic-Kerk te verschijnen / gelijk ook geschiet is; Aldaar heeft de outste Predicant der Stadt, D. Gualtherus Picardus, de welmeeninge van de H. H. des Raads bekent gemaakt / en verzocht dat de E. Broederen deze sichtelike boozslagh mochten inbolgen; gelijk alle aanwezende Predicanten haar beerdige bereydwillichghet betoonden / stellende onder malkander die oordze / dat yder Classis een weelc langh den Dienst soude waarnemen; Deze boozmiddagh sijn des Vyandts bobengemelte Trompetter en Tamboer haar aanbzingen gehoozt / waar by zy navolgende Missive overleberden:

Luydende in 't Nederlandts aldus:

C O P I A.

Burgermeesteren en Raadt, sampt de gantsche Gemeente der Stadt Groeningen: Is 's voorheen bekennt, dat de Hooge Heeren Geallieerden, tegens den Staat der Vereezigt geweene Nederlanden gerechte Wapenen voeren, die door de genade des Alderkoozghsten zodanigh gezegent sijn, dat daar van alreede verscheyden voorname Provincien geheel sijn afgewondert; en dat niet weyniger de Provintie van Groeningen, door de veroveringe der Vestinge Koeverden, en alle andere tot haar zekerbeydt dienende Sterkten en Plaatzten, te Lande is beslooten; en te Water, wegens de aanmaarderende Koninglyke Scheeps-Armaden, geene ontzet te hoopen heeft; dat de uytgemergelde

Eriessche

Frieſſche Volkeren meereendeels zijn geruineert en verſlagen : En daar-en-boven dat het met de Attaque aan de Grachten zo verre is gekomen , dat de Stadt met allen ernſt aangegrepen zal worden ; Of nuſchoon de voor-kooghſt-gemelte Heeren Galleeerden wel beveeght waren , op gelijke manieren met de ſcherpte der Wapenen voort te vaaren ; Zo hebben doch de zelve tot betuyginge haarder Furfteijke goedtaardigheden , voorgedachte Burgermeesteren en Raadt , ſampt de Gemeente van de gemelte Stadt , hier door te betuygen aanbevolen , dat zy niet ongenegen zijn , indien de Stadt zich ten goeden zal ſchikken en over geven , om de zelve in goeden welſtaand te behouden , ook door middel van een rechtmatigh accoort tot het Heylige Roomsche Rijk , en tot des zelven gemeene Duytsche Vryheydt te brengen ; Zoude nu de Stadt hier tegen zich door booze Raadt-gevers verleyden , en met verachttinge dezee eenigen tot haar behoudenis noch overige middels , het tot op het uytterſte laaten aankomen ; In zulken gevalle , zal de zelve , alzo het aan haar keure ſtaat , om nu noch alle onkheyl te verhoeden , aan haar eygen ruine ſchuldigh zijn , en aan alle daar uyt ontſtaande ongelukzaligheden , welke zy door Vuur en Zweet haar zelfs en hare Mede-Burgenen , ook de onſchuldige Wijven en Kinderen , zekerlyk toe brengende , zy voor Godt en de Werelt te verantwoorden hebben. Gegeven in 't Veldt-Leger voor Groeningen , den 30 Julii , 1672.

Uyt genadighſt bevel en in de Namen van Zijne Keur-Vorſtelijke Doorluchtigheydt van Keulen , en Zijn Vorſtelijke Genaden van Munſter , is deze met hare ondergezette Zegelen verzien geworden.

Dezen zelve dito , wierdt door Trommeſlagh langſ der Straten uytgeroepen de Sententie van Wigbolt Broerſema , gewezene Colonel en Gouverneur van Koeverden , over het ſchandelyk overgeven van Deventer , en overloopen tot den Vyandt ; waaromme hy verklaart worde / vervallen van al zijne Digniteyten , en zo hy nu of hier namaals bekomen wierde , met de Doodt zou worden geſtraft , en zijn Goederen verbeurt. Eenige pverige Burgers zjin na Martini Kerke geloopen / alwaar in eene der Glazen het Wapen en de Naam van Broerſema afgeemaakt ſtondt / als Colonel boven de Wapens der Capiteynen van zjin Regiment ; eers trachte een het zelve met een Roer daar uyt te ſchieten / maar alzo het Roer niet afgang / is een ander na de Hooftwacht geloopen / van daar een Piek halende / waar mede hy 't zelve t'eenemaal heeft uytgeſtooten.

De Vyanden continuerden dezen dagh zeer ſterk met het inwerpen van Bomben : Een groote Bombe , gevallen door het Dak en Zolderinge in 't Huys van de Heer Secretaris Tammen , doode aldaar de Huysvrouw van Capiteyn Prot , Commandeur in de Bourtange ; Een ander viel in 't Conſistory-kamertje van de Aa-kerk , tuinerende het zelve t'eenemaal: Dit vyerſyk werpen der Bomben cauſeerde groot bluchten in de Stadt , van de Zuyd naar de Noord-zijde , alwaar de Huysjes , daer in te vooren 3 of 4 Perſoonen te wepuygh ruymte in hadden / nu voor 10 of 12 noch een Paleys ſcheen / zo wonderlyk kan men van de noodt een deught maken , ja menigh konde noch nan onder Dak getaken /

en moesten haar op de Stoepen, onder een Luyffel behelpen / zommige maakten Hutjes van Stroo in de Dwingers (dat zijn Bolwerken) aan de Noord-zijde der Stadt, om datze geen Hupsvesting bekomen konden / en hebben daar gedurende de Belegering haar residentie gehouden. Maar 's avondts omtrent 9 uren wanneer het smijten der Bomben een weynigh op hielt / zag men een pder na zijn verlaten Huys en Goedt loopen / om / zo veel mogelijk was / te bergen / doch zommige keerden weder met droef heydt / door dien al 't hare onder de Puynhoopen lagh bestelpt. Deze namiddagh zijn de Trompetter en Tamboer des voorigen daaghs binnen gekomen / weder uyt gelept / met navolgende kloekmoedigen Resolutie, zonder onderteekeninge / alleen met des Stadts Zegel, gelijk de Op-eyfchinge geschiedt was / en luydt als volgt :

C O P I A.

Doorluchtige Hooghgeboorne Fursten en Heeren ;

Op de schriftelijke op-eyfching van onze Stadt, uyt bevel en Namen van de Heeren Keur-Furst van Keulen en Furst van Munster, gedateert den 30 Julii dezex Jaars, hebben wy wae Doorluchtigheyt willen tegemoet voeren, dat wy ons, vertrouwende op de hulpe van Godt Almachtigh, de gerechtigheyt van onze zake, en getrouwigheyt van onze Bondtgenooten en Hooge Geallieerden, eendrachtelijk beuevens onze Luytenant Generaal geresolveert zyn, onze Stadt met Goedt en Bloedt ten yttersten tegens alle hare Vyanden te verdedigen en beschermen, waar toe ons door Godes zegen niets is ontbrekende. Gegeven in Groeningen den 22 Julii, 1672.

Uyt bevel en Namen van Burgermeesteren en Raadt Oudt en Nieuwe, mitsgaders Taalmannen en Gefwoorene Gemeente der Stadt Groeningen, is deze met onzes Stadts opgedrukte *Signet* bevestight.

(Het Opschrift waar,)

Den Doorluchtigen Hooghgebooren Fursten en Heeren
Chur-Furst zu Keulen-en Furst zu Munster.

Dingsdagh den 23 dito, met het aanbrycken van den dagh / begon den Vyandt als vooren zeer heftigh met Bomben en Stinkpotten in de Stadt te werpen / waar door veel treffelijke Gebouwen in Steenhoopen wierden verandert / 't welke de couragie der Burgeren niet verminderde / maar vermeerderde / en tot zulken bitterheyt verwekte / datze liever alles / ja haer laatste druppel bloedt, by de Stadt wilden opzetten / eerze de zelve aan een Huurling van de Fransen wilden overgeven. Door opzeye van den Raadt wierd opzicht genomen / wat Graan en andere Voorraadt binnen de Stadt was / en bevonden zijnde dat de Stadt van alle Eetbare Waren wel voorzien waar / en om alle duurtte daar binnen te verhoeden / hebben een Plakkaat aangefflagen / dat geen Rogge duurder verkocht mocht worden / als een Mudde 4 guldens 10 stuyvers, 30 dat men geduur

geduurende de Belegeringe 8 pondt Broodt vooz 5 stuyvers en een half, en een pondt Botter om 5 stuyvers konde koopē / voozts was alles na addenant / zo dat men hier zo goet koop in als vooz de belegeringe konde leven. Het Krijghsvolk op Aduwarder-Zijl, dooz 200 man onder 't commando van Capiteyn Wridzers afgelost / is tegen den avondt hier binnen gekomen. Tegens middernacht deden de onze met omtrent 50 man gescheept in een Turfschip, een surcuise uptbal / buyten 't kleene Poortjen, in de Keulse Approches, nedermakende verscheyde van den Vyandt, bzengeide 2 Gevangenen, eenige Snaphanen, Musquetten en andere buyt mede na binnen / vand' onze waren 3 gesquetst / doch niemant doodt gebleven. Het schieten der Musquetten upt de Faucebre duurde den geheelen nacht, byzonder aan der Studenten post.

Woensdagh den 24 dito, zagh men des Vyandts Bomben en Stinkpotten in groote meinghte in de Stadt vliegen / en deden groote schade aan de Huyzen, maar wierden van de Wallen treffelijck beantwoozdt. Des morgens omtrent 8 uren ging eerst een Kanon-kogel dooz Martini Kerk, even boden 't Gewelfzel, aan de zyde van de Toren, en ten half negen viel een groote Bombe omtrent de zelve plaats / makende een groot gat in 't Gewelf, en verbullende de Kerke met stof en stank van 't Buspulver, waar dooz het Volk upt de Kerke wierde gehouden / en de Predicatie de eerste en eenighste maal is verhindert geworden. Tegens de middagh wierd upt pder Compagnie eenige Soldaten gecommandeert / onder Capiteyn Huyzer, uptmakende omtrent 150 man, die des namiddaghs in Turfschepen buyten het kleene Poortjen, weder een heete uptbal in de Keulse Werken deden / daar alles nederhakende / wat haer vooz de handt quam / en geen quartier begeerde / zo dat het een geheel Allarm in des Vyandts Leger verwelste / en zijn de Onze op het aankomen van des Vyandts Ruyterye weder ozdentlijck na haer Schepen getetireert / mede boerende zeer schoone buyt, en over de 20 Gevangens, daar onder 2 hooge Officieren, daar by d'eene 150 Ducaten, en by de andere 100 Ducatons, nebens andere Kostelijkheden bevonden / en tot buyt gemaakt wierd ; deze 2 Gevangenen zijn eerst by een Stadts Dienaar aan Martini Kerkhof gelozgeert / doch de volgende dagh zijnze op de Aa-poorte gebzacht / alwaar 30 (van den Dienaar der Stadt verstaande / dat het een ozdinaris Gevangen-plaats der Burgeren van Groeningen was) gezeypd hebben : Hadden zich de andere Steden zo wel als deze verdedight, wy waren noyt Burgeren van Groeningen geworden ; en is des nachts aangemerkt / dat de eene zo veel boden de ander in aanzien was / dat de eene zich op / en d'andere vooz't bedde nederlepde. Naderhandt heeft de Prins van Furstembergh meer maals dooz Trompetters haer begeert te lossen / doch is t'elkens afgeslagen. De Heeren Starkenborgh, Tamminga, Jarges en Alberda, met haer onderhoorige Huysluyden, suttē met blijft des Bisschops Troepen, die het Reydiep zochten te passeeren. De Vyandt bergreant / ober de geleden sinat van dezen uptbal / begoft omtrent middernacht zo sterkt met Bomben en Branders in de Stadt te werpen / als noch opt gedaan hadde / het welck ook al eenighzins brandt in de Peperstraat verwekte / doch wierd dooz de groote naerstighēit der Mennisten aanstondts ge-

lescht: Hoewel den Vyandt op deze brandt heftigh aan kanonneerde, waar dooꝛ een Mennist het leven verloor.

Donderdagh den 25 dito, zijn uyt Vrieslandt 250 gecommandeerde Soldaten binnen de Stadt gekomen. Ongemeen sterck zaght men doen den Vyandt in de Approches arbeiden / ook deden zy eenige Kanon-schooten, en sueten veele groote Bomben heel wijdt in de Stadt; onder anderen quam een zeer groote Bombe midden in de Ebbingestraat, zijnde meer dan half ober de Stadt, nedervallende in de stoepen van 't Zerkenuys, alwaarze een zeer grouwzame groote en diepe buyl maakte / de Zerken-zitbanken verpletterende / en veele steenen verre heen werpende / en hoewel de Redger Mettink met noch eenige andere in de stoepen zaten / bleven nochtans alle Menschen onbeschadicht / de Dienstmaaght van Dr. Veltman, in dit Huys woonende / wierde wel zeer buyl en zwart bemoddert in haar aangezicht / doch hadde tot / groote verwonderinge / gantsch geen letzel ontfangen. Tegens den avondt is een Bombe in Lambuningastraat, by de Kromme-Elleboogh, gevallen / (zijnde gene dooꝛ / noch na dien tijdt / aan die zijde der Stadt 30 verre gekomen / aldaar nederwerpende zeker Huys / waar in alle nachten ober de 40 Menschen, 30 oude als jonge / logerden / en doen ter tijdt waren daar 16 of 17 Persoonen binnen; doch (het geen te verwonderen is) daar is van alle maar een gequetst / zijnde een Vrijster, die onder een neerstozende Balk / haar Been gekneust / en naderhant het selve bestoven is; een Man met een Kindt tusschen de neerstozende Muur met het Hoofst bekleint / wierden beyde onbeschadicht daar uyt gehaalt / zijnde de Man een weynigh bedwelint dooꝛ de slaght en het stof van 't bergcrapsde Huys / doch het Kindt en wist nergens af: Zeker Verwer, naast aan het selve Huys / doende met zijn Familie de maaltijdt / 30 wierd dooꝛ de vreeselijke slaght de Tafel, met alles dat 'er op stondt / aan de Zolder gewoepen / en niemant van haar / noch het Huys, maar de Glazen alleen wierden wat beschadicht. Dezen daght ontstondt een ongemeene blijdschap in de Stadt, ober de tijdinge van het gelukkigh arrivement van 14 Oost-Indische Retour-schepen op de Eemze vooꝛ Delfzijl. Tegens den avondt is een Tamboer des Vyandts vooꝛ de Poort gekomen / doch moest (zonder eens gehoozt te worden) weder vertrekken. En also een geruchte dooꝛ de Stadt liep / dat den Vyandt dien nacht wilde stormen / 30 wierd aan de Wachten in de Faucebreen gelast wel op te passen. Zeer vreeselijkh wierd 'er in de voornacht met Musquetten en Haken uyt 's Vyandts Loopgraven in onze Faucebreen en op de Wallen geschooten / het welke met ons Kanon en Musquetten van de Wallen en uyt de Faucebreen wierde beantwoordt; en also de wachthoudende Luytenant in 't Retrenchement buyten het kleene Poortjen eenigh onraadt vernam / meende dat het op een storm zoude uytballen / heeft een Soldaat naar de Hooftwacht gezonden / om zulkis te adverteeren; doch by zonder de Soldaat met bescheydt wederom te verwachten / heeft dooꝛ zijn Tamboer (zijnde omtrent een uur na middernacht) Alarm laten slaan / de andere Tamboers dit hoorende / begonnen al te zamen zeer lustigh hare Trommels te roeren; een lusti was het te zien / hoe zich een yder op deze Wapen-kreet na zijn Alarm-plaatze begaf / daar in de

Studenten en Burgerye de eere wierd gegeven / van eerst met haar Compagnien aan de Wallen te zijn / hoewel de Militie met een zonderlinge pber haar ook zeer haast aan hare Posten vertoonden / ja men zagh ook Stok-ouden, Vrouwen en tedere Jeught, met courage gewapent / na de Wallen loopen / dat het scheen of zy den Vyandt alleen zouden te keer gaan / ondertusschen donderde het Canon van de Wallen en uyt de Faucebreen zonder ophouden in des Vyandts Werken, als mede stonden onze Mortieren, beneffens de Musquetten niet stil; den Vyandt dus onzacht gehandelt / betooude nu ook dat hy niet sloop/want hy met zijn Canon, Musquetten en Mortieren d'onze niet schuldigh bleef / maerde moedt van een Storm te wagen was verdweenen / dus stonden die van binnen / gecourageert door hare Opperhoofden, voort tot aan den moezenstondt een pegelijck aan zijn Post, verwachtende met verlaugen na des Vyandts aankomste/ maar ziende dat het als een mist verdween / zo heeft zich elk met den dagh weder na zijn Logement in ruste begeben.

Vrydag den 26 dito, zagh men den Vyandt eben pberigh in de Approches arbeypden / en continueerde met het smijten van Bomben en Branders noch eben sterk: Maar wierden door ons Canon en eenige Bomben zo begroet / datze des namiddaghs wepnigh op de Stadt schooten. Vooz de middagh viel een Bombe op de Vismarkt, vooz de Volkerdingestraat, niet verre van een Burgerman, de welke terstondt de vlucht nam tot vooz aan in Hardingestraat, alwaar hy omziende / bemerkte dat de Bombe noch niet gesprongen was; hy dan meynende noch tijds genoegh te hebben om dit Moordtuuygh te deinsen / loopt daar wederom naar toe / maar daar na hy komende / zo barst dit Monster in stukken / en verplettert die Man zo deerlijk / dat hy in kleyne stukjes te gruyft wierde. Dezen dagh is de Luytenant, die de voozgaende nacht buyten onze en noodt Allarm had laten slaan / in apprehensie genomen.

Saturdag den 27 dito, wierden eenige Gevangens binnen gebzacht: Ook quamen een goede partye Koningsmarksche volkeren in de Stadt, die dagelijks hy 20 of 30 teffens / en zomwijlen meerder aanquamen. Des namiddaghs is een Wagen met omtrent 60 Bomben en Branders binnen de Stadt gekomen / die den Vyandt, door 't haastigh retireeren van Aduwarder-Zijl, hy Emaille in het Water had gesmeten. Mede is een Tamboer binnen gekomen / verzoeckende dat men de 2 Gevangens doch behooslijk wilde accommoderen / waar uyt wel te presumeeren was / dat het Persoonen van aanzien by den Vyandt waren. Het schieten van den Vyandt was dezen dagh van wepnigh belang / maar zo nu en dan vernam men wel eenige Bomben, die daadlijk door die van de Stadt met haar Canon beantwoozdt wierden.

Zondag den 28 dito, geheel vzoegh in den moezenstondt / na't ondergaan van de Maan, hy gissing omtrent 2 en 3 uren / overrompelde een groote Partye van den Vyandt de Schiltwacht van 't Retrenchement buyten het kleyne Poortjen, doch zo dya hy haar gewaar wierd / loste zijn Musquet, en retireerde in het Retrenchement; onze Soldaten hier door opgetwekt / hoewelze daar niet sloopen / maar arbeypden / liep een pber na zijn Geweer, grijpende dat haar gereedeft vooz de handt stondt / haar in der haast gereedt makende / schooten

geheel onvoorzichtig alle te gelijk los / en also zy met wepnigh Pieken verzien waren / konden zy den grooten indruk des Vyandts, die met geroep en gectier aan quam / niet stutten / dies heeft de Officier met de Soldaten de wijk over 't Brughjen tot in de Stadt genomen / en zijn eenige van den Vyandt tot in de Faucebree haar nagevolgt / het welke den tweeden Alarm veroorzaakte ; pder een quam weder als de tweede nacht te vooren / zeer spoedigh in de Wapenen, en op zijn bescheyden Alarm-plaatze ; onze Konstapels hier door opgewekt / branden het Kanon lustigh op den Vyandt los / laden doen met Schroot, waar mede zy / beneffens de Musquetiers van de Wal, zo treffelijck onder des Vyandts Troepen speelden / datze plings upt het Retrenchement ter blucht na hare Werken liepen / achterlatende 3 Gevangenen in onze Faucebree, waar van d'een zyn naadtzak met Handtgranaten was gevult / die noch by hem bevonden wierden ; de onze in 't Retrenchement weder post nemende / bonden daar 2 of 3 Dooden, beneffens eenigh Geweer, dat den Vyandt in 't retireeren van zich geworpen hadden ; als mede / dat den Vyandt de Klap van de Valbrugge, tusschen ons Retrenchement en de Keulse Werken, hadden nedergeworpen / om upt haar Approches de onze in 't Retrenchement gemakliker te konnen bezekken ; dat onvoordentlijck verlaten van het Retrenchement, werd by brelen / de Luytenant die aldaar de wacht had / te last gelepdt / also hy het Volk te veel had laten dinken ; de Gevangens verklaarden datze tusschen 3 en 400 sterk geweest waren. In dezen zelve morgenstondt had den Vyandt met een ander Troep Volks diergelijcke aanslagh op Hoogerbrugge, zijnde de pas na het Hoogelandt, omtrent een half uur van de Stadt gelegen / alwaar d'onze een opgeworpen Schansje hadden / daar in 2 Stukjes en eenige Boeren en Soldaten lagen / onder 't commando van Capiteyn Reynt Clant, aankommende met siepne Scheepjes over het onder water staande Landt / maar wierden zo heertijck verwelckomt / datze met verlies van verscheyden Officieren en gemeene Soldaten te rugge moesten wijken / achterlatende een Scheepje met Geweer, Kruiwagens, Schuppen, en andere Krijghs-voorraadt, dat des morgens in de Stadt is gebzacht. Met den dagh begoft de Vyandt van een nieuwe Batterye, die van de Stadt zeer sterk upt 6 Stukken te beschieten / maar twee van haar Stukken waren zeer ras door d'onze verclant / en continuierde niet d'ander vier doch tot den middagh / als wanneer haar schieten geheel op hielt ; ook quamen eenige Bomben in de Stadt ; ons Kanon stankerde den geheelen dagh na 's Vyandts Batteryen, waar aan men haar zeer sterk zagh arbeiden. Tegens den avondt zijn 2 Waaghalzen in een licken Schuytje, verzien met allerley Brandgereedschap, buyten het kleene Poortjen gebaren / om de Valbrugge by den Vyandt de voorgeaande nacht neergesmeten / af te branden / dat ook zeer wel is gesuceedeert / onder de damp van ons Kanon en Musquetten, waar voor zy van de Luytenant Generaal mildelyk zijn begifticht. Dezen nacht schoot den Vyandt ongemeen sterk met Haken en Musquetten na de Faucebree. De Burgery heeft dezen nacht d'eerste maal met 6 Vaandelen beginnen te waken.

Maandagh den 29 dito, begoft den Vyandt zeer sterk upt 6 Stukken met gloeyende

gloeyende Kogels te schieten / van een Batterye in de Munsterse Werken, aan de Heerewegh, omtrent half wegh de Galgenbergh; smecten volk zeer furieus met Bomben, Branders en Granaten, beschadigende verscheyde Huyzen; doch tot verwonderinge zeer weynigh Menschen, en verwekten al eenige brandt, doch wierde boozt gelescht dooz de yver der Mennisten, die zeer vlijtigh daar op pasten: ook wierden veel schooten over en omtrent St. Martens Kerk en Tooren gedaan / waar van een dooz het Dak is gekomen / en een dooz het hooge Choor, en een stuipje op de Vorst van het hooge Choor af; In de Tooren, op des Tooren-wachters Kamertjen, besonderlyk in het kostelyke Uurwerk en Speelwerk wierde die dagh groote schade gedaan / beyde de Uurwyzers, aan de Zuydt-zijde en aan de Noordt-zijde, wierden met Kanonkogels doozboozt; tusschen de tweede en derde Trans wierde een groote Bresse in de Zuydt-Oosterhoek van de Tooren gemaakt/welke schade van verscheyde grooten en kleynen by meer beklaaght wierde/als die een pegelyk in zyn particulier geleden hadde; 't was al / willen deze Schelmen Geestelyke en Bischoppen zyn, waarom verschoonenze dan Godts Huyzen niet? Wat voordeel konnenze van deze Kerkshenderye genieten? d'Onze bespreurende dat 'er beele van de Batteryen op de Wal te hoogh stonden / om de Vyandt behoorzlyke afbryuk te doen / also die te na aan de Grachts kant was geavanceert / zo liet men eenige dezen dagh wat lager zinken. Also men in de Stadt eenige hondtschap bequam / dat upt des Vyandts Leger een groote partje Voer- en Paerdevolk was opgetrokken / en daar over beducht was / of de Vyandt wel petjs op Hoogerbrugge ondernemen mocht / zo wierd in den avondt -stondt een partje Paerde-volk derwaarts gecommandeert.

Dingsdag den 30 dito, quamen 3 Officieren, van het Hollandts secours onder de Overste Jorman binren de Stadt, waren aan de Soltkamp uptgegaan / klaaghtden mislepd't te wezen / dooz dien men haar had aangebrycht dat Groeningen al over was, hadden daarom geschroomt om boozt te zeylen / maar zagen nu datze schandelyk bedzoogen waren. De Bomben en Granaten quamen met groote menighte in de Stadt, als mede de gloeyende Kogels, het scheen dat zy't op St. Martens Kerk en Tooren noch al gemunt hadden. En also een goede partje Koningsmarksse Volkeren op wegh waren / om hier te komen / en dooz dien alle huyzen vol menschen waren / zo van de Vluchtelingen van buyten ingekomen / als mede dooz de gene / die van de Oost en Zuydt-zijde na de Noordt-zijde waren geblucht / om dat hare huyzen dooz de schrikkeijke Bomben in Puynhoopen verandert lagen; Ja eenige hadden al by gebrek van huyzen, de secreten onder de Heere- en Oosterpoorten bogen tot schuylplaatzen uptgehozen / om booz de Bomben bebyjdt te zyn: daarom wierd dooz Burgermeesteren en Raadt ordze gegeven / dat alle de gene die Markt-kramen hadde / de zelve op 't nieuwe Kerkhof moesten opzetten / tot Logijs booz de aannaderende Hulp troepen, het gene met grooten pber van de Burgerye nagekomen is. Het Westert-quartier der Ommelanden dooz de Bischopsse geheelyk verwoest / zyn daar weder uptgetrokken / mede nemende alle Paerden, Koeyen en Schapen, &c. die zy' beneffens zeer veel geroofde

Goederen, na de Leek, en van daar na het Leger hebben gevoert: De Boeren wederom by haar huizen komende / bonden de Dorpen Zuydthorn, Noordthorn, Nyezijl, Oldehove en Elinge, &c. met stinkende krengeu verbult / want deze Sroopers hadden de beesten geslacht / het vleesch dat haar best aanstonde / gegeten / en de rest op het velt laten leggen verderben. Dezen abonde is den Furst zu Pleunen, met de Ritmeester Jan Sikkinge en verschepden andere Officiers op de Wal in Oosterdwenger gegaan/lieten op haar Schalmeyen en Trompetten, tot spijt van den Vyant, accoozt blazen / latende omdereusschen in poer Pauze al het Kanon daar omtrent op de Vyant los branden / het welk tot ober middernacht geduuet heeft / daar op de Bisschopse wepnigh antwoorden.

Woenstdagh den laaften Junii, was het schieten met gloeyende Kogels, en het smijten met Bomben en Branders noch als vooren / en wierden eenige Menschen getroffen / doch het ruineeren der Huizen wierd wepnigh meer ge-extimeert / also de meeste Huizen aan de Zuydt- en Oost-zijde der Stadt al waren beschadicht / en de rest waren dooz de Eygenaars en Huurders ten besten gegeven / zeggende genoeg gewonnen te hebben, als de Stadt maar behouden bleef. Een zeer groote Bombe op het Rademarkt gevallen / is dooz twee kleene Jongens, ondoozzichtigh toeloopende / gedempt / met natte stratendrek in de Pijp te stoppen. Een Sleper aan de Waagh, zittende op een vaatje, en zijn Paert voerende / zo wierd het vaatje onder hem dooz een Vyants kogel wech geschooten / dat hy achter over biel / zijn Kameraden toeloopende om hem op te helpen / meenden dat hy gequetst was / maar ziende dat hy onbeschadicht weder op stondt / is't in een lachje gecyndigt. Een gloeyende Kogel in des Contrerolleurs Sybrandts Huys gekomen / zette zich neder op een Honigh-kan, verschpakte alleen / waar mede de Kan toegebonden was / zonder Kan of Honigh, of yemant in den Huize te beschadigen. Zeer remercabel is het / hoe in zeker groote Bombe, (dooz de Bisschopse in de Stadt geworpen) een Plaatje gebonden wierd / het welke upt nieuws-gierigheyt van verschepde Persoonen uptgeschreven is / doch konde van niemant recht gelezen / noch uptgelept worden / het gemeen geboelen was dat het in eenige Besweeringen of Toverye moeste bestaan: De Letteren stonden op volgende wijze:

PATER ET PRICI
PIUM SAPIENCIA
FILIUS UNSPIRIT
USET SANCTI ET SIRA
NUS MTO § BCDEMC
EINUS DC DCDOE
OPEHOPRTGKHNAP
AMEN.

Dezen zelveu dito, is upt Vrieslant 20000 pondt Pulver in de Stadt gezonden / met noch 2000 Carolus guldens tot betalinge van de Frijsse Soldaten. En
also

also men nu zeker bericht was / dat den Vyandt (uyt hēze booz onse Canon) niet meer by dage / maar by nachte na de Loopgraven ging / zo wierd dooz last van onse Commandeur, de Furst zu Pleunen, die hem zelf geduurigh op de Wallen vertoonde / al het Canon gestelt op de Wegh daarse van het Blauwhuys na de Approches gingen / de Konstapels by daagh haar Schut daar op gestelt hebbende / zo wierd des avondts omtrent ten 10 uuren een teken gedaan / waar op al het Canon van de Wal en en uyt de Faucebree teffens wierde gelost / zo dat het schein of het alles daar onttrent in blam en byandt stonde; onse Mortieren deden zulkien operatie in des Vyandts Werken, dat men daar uyt in onse Faucebree een geroep van loop, loop, konde hooren; dit schieten ten tweedemaal by de onse herbat zijnde / betooude den Vyandt dat hy opgewekt was / want heeft kogt na den ander wel dertigh Bomben en Branders in de Stadt en na onse Wal en Faucebree gewoopen / een Huys in de Peperstraat raakte in byante / en een Student in de Faucebree in zijn borst gect / de andere Studenten zochten hiet van Revengie te halen / byanden by geheele voleen hare Musquetten los / roepende den Bisschop (gelijk zy beestijds' s nachts deden) zeer veel Eeren-tijels toe / het welke (na't zeggen der Overloopers) by den Bisschop zelfs verschep'demaal gehooft is / die dikwils de Loopgraven quam bezichtigen / alles corrigerende wat verballen was / het selve aanstonts latende verbeteren / want hy niemant vertrouwde / daar uyt wel af te nemen is / hoe hy deze Belegeringe beherticht heeft.

Donderdagh den 1 Augustii, continueerde den Vyandt noch sterk met gloeyende Kogels in de Stadt te schieten / maar weynigh met Bomben, doch eenige Granaten wierden uyt haar Canon in de Stadt geschooten. Dezen dagh quamen ober Delfzijl 100 Man, en nu en dan meer kleine Troepen van de nieuws geworvene Koningmarke volkeren in de Stadt, die al te zamen op het Nieuwe Kerkhof in de Kramen wierden berdegt. Tegens den avondt zijn 31 Schepen het Reydiep op / in 't gezicht van den Vyandt, booz deze Stadt gekomen / daar in was ge-embarqueert het langverwachte secours van den Prince van Oranjen, zijnde een nieuwsgeworvene Regiment, bestaande in 14 Compagnien, onder het commando van de Overite Jorman, maar also eenige Schepen omtrent het Tichelwerk, dooz't verloopen van de vloedt vase raakten / zo synze alle noch die nacht bupten gebleven. Dezen nacht wierde aan wederzijden zeer weynigh met Canon en Mortieren geschooten.

Vrydagh den 2 Augustii, was het den gantschen dagh zeer stil / zo dat de Hollandse Soldaten byaaghden of den Bisschop noch voor de Stadt was, maar also na groote stilte dikwils een stoyregen balt / zo was't vermoeden dat den Vyandt in deze stilte niet sloop / maar met pers notabels bezigh was / en also men in hare werken verschep'de hooghten zagh aangroepen / zo vielen gedachten / dat zy mineerden / of niet het maken van nieuwe Batteryen bezigh waren. Dezen boozmiddagh omtrent 10 uuren is het Hollands Regiment in goede ordje binnen gemarcheert / na dat albooren haar booz de Kranepoorte den Eedt dooz de Heere Gokkinga was afsgenomen: De Officieren bettoonden haar een pegelijk booz hun eppen Compagnien, hebbende de Hoeden, na

de coulens van hare Vaendels, bezien met groene Pluymagien, en zijn also op de nieuwe Olfmarkt, voór de deur van onzen Luytenant Generaal Rabenhaupt gerangereert/de Soldaten wierden doen by provisie in de Aa-kerke geplaatst/de Officieren zochten haar Logijs by de Burgerye, gelijk ook doór de Soldaten naderhandt is gedaan. Dezen dagh is een Vergaderinge der Staten gehouden / waar doór de toestandt van de Stadt, en der zelber noodwendigheden by Missive aan de Staten Generaal en den Prins van Oranjen is bekent gemaakt. Dezen nacht wierd niet als eenige Musquet-schooten upt des Vyandts Loopgraven gedaan: Maar

Saturdagh den 3 Augusti, smect de Vyandt van den morgen tot den avondt breeffelyk met Bomben en Branders in de Stadt, eenige Bomben waren van binnen met Handt-granaten gebult/die/wanneerze quamen te bersten/10/12 en meer slagen gaven; ook quamen de gloepende Kogels, van de Batterye aan de Heere-wegh, zeer menighvuldigh in de Stadt vliengen / en deden mede 30 hier en daar al eenige schade/ doch verwekten geen bzant; onze Kanonniers deden groote blyt om deze Batterye te ruineren / maar 't zy datze te sterck gemaakt/of te diep in de grondt was / ons schieten deed wepnigh voórdeel / maar onze Bomben tamelyke operatie. Het Hollandts Regiment wierdt dezen dagh gemonstert / toonden eenige onwilligheyt / gelijk des daaghjs te booren geschiedt was over den Eedt van getrouwigheyt / haar inquantieringe en oberleberinge van 't Pulver, doch wierden daar toe gensodtzaakte. Eenige Boeren, de wacht houdende aan Ruyscher-brugge, bequamen omtrent Engelbert en Middellbert eenige Gevangens, die zeyden datze bypwilligh quamen oberloopen / deden ook geen tegenstant. Dezen dagh zijn twee Schepen, geladen met Boter, Spek, Kaas, en andere Vivres, van hier uptgevaren na Hollandt, waar by wel af te nemen was / dat wy hier (Godt niet ten trots gesproken) geen Vyant behoefden te ontzien/ alsoo het ons aan Proviande en moedt niet manqueerde. In 's Vyandts Werken tusschen de Heere- en Ooster-poort wierdt dezen nacht zeer sterck gegraven/ waar onder ons Canon zeer dikwils los bzande.

Sondagh den 4 dito quamen verscheyde Overloopers binnen / zeggende dat den Vyandt ober al veel Schuren af bzak / en zich tot stormen prepareerde/ kilaagden zeer dat'er groot gebrek van versch Water en Broodt in 't Leger was. Ook zagh men den Vyandt bezigh met het maken van een nieuwe Batterye, dicht aan de Gracht, na het Ooster Dwenger, en alsoo geoórdeelt wierde / dat onze oude Batteryen niet suffisant genoegh waren / om deze (wanneer hy voltoopt was) in zijn loop te stutten / 300 wierde doór die van de Stadt een nieuwe groote Batterye in het Drenkelaars Dwinger aangeleydt. Dezen dagh zijn hier vier Compagnien binnen gekomen / zijnde van de gene die in Coeverden geweest waren / waren zeer zwak van Volk, doór dien den Bisschop daar veel af genomen had; zy hadden doór het langh omzwarven / veel honger en kommer geleden. Het schieten duurde noch als booren / maar meest aan onze zijde.

Maandagh den 5 dito, geheel vroegh in den morgenstont wierden eenige Bomben zeer verre in de Stadt gesmeten. Mede quam een Missive upt Hollandt, waar

waar by ons aangeboden wierde zoodanige behoeften, als by onze Opperhoofden tot des Stads defensie nobigh geoordeelt wierde. Een groote party Overloopers dezen dagh binnen gekomen / daar onder bijf Fransen, die upt nieuwgierighepdt een tijdt langh op de Wal by het Canon stonden; de Wache hier upt suspicie nemende / of zy het Canon zochten te vernagelen / hebben haar / hoewel te pberigh / daar op aangetast / en vooz den Lieutenant Generaal gebzacht / en van daar na de Geweldige, doch 's anderen daaghs nader onderzocht zijnde / wierden onschuldigh bevonden / en weder byz gesfelt.

Dingsdagh den 6 dito, Dooz den dagh quamen 27 Man, zijnde de Munsterse Brandwacht, dooz het Hoornse Diep by onze Brandwacht vooz de Aa-poorte, daar zy na gegeven quartier, gebleven zijn tot de Poorte wierd geopent / en zijn gebzacht op Rosendael, in de gemeene Gevangnisse, want alzulke Overloopers by Sijn Excellentie in wepnigh aanzien waren: deze verhaalden dat het Voetvolk in de Loopgraven zeer beangst was voor het uitvallen van de onze, en daarom zo verlienen. Ondertussen smiet den Vyant 30 nu en dan eenige Bomben in de Stadt, maar gebzuchte wepnigh zijn Canon, het geene by die van binnen niet wierde gespaart. Tegens den avont quam noch een veel grooter party Overloopers binnen / daar onder eenige die dezen Staat vooz dezen gedient hadden.

Woensdagh den 7 dito, Met het opgaan van de Poort quamen weder enige Overloopers binnen / en wierden by de boorige op Rosendaal geplaatst. Alzo den Vyant in eenige voorgaande dagen wepnigh geweld had gedaan / zo begast by dezen moezen / en bozt den geheelen dagh / de Stadt zo vreeslijk van bijf Batteryen (daar op ontrent de 30 Strukken stonden / zijnde meest heele en halve Cartouwen) te beschieten / dat de Constapels op de Wallen by na versteit stonden / nauwlijks wetende aan welken oord dat zy het zouden waarnemen / want een Battery was tegens de punt van d'Ooster-Dwenger, een ander ter zijden van deze Batterye na de Ooster-wegh, een derde aan de Ooster-wegh in de Keulse-werken, noch een vierde aan de Wegh na het kleyne Poortjen, en de vijfde was de Batterye aan de Heere-wegh half-weeghs de Galgenbergh, waar van noch een nimeel met gloeyende Kogels wierd geschooten / van welke zich beele ontrent het Provinciaal Magazijn neer zetten / ook wierden dooz 't schrikkelijck schieten eenige in de Huyzen gedoodt en gequetst; onder dit schieten smiet den Vyant ongemeen sterk met zijn Bomben na onze Faulcebre en Wallen, zoekende onze Batteryen (die haar gedurigh quelden) onbzuykbaat te maken / gelijk zy ook aan twee der zelve betoonden / op welks eene dooz een Bombe de Constapel, drie Buscheiters; en een Soldaat worden gequetst; ook wierden twee Soldaten in de Faulcebre gequetst / en een gedoodt: Op onze andere Batteryen wierdt niet als lossen en laden gedaan / gelijk mede dooz onze Mortieren, met zulken effect / dat men het gekerm upt des Vyants Loopgraven in de Faulcebre kon hooren. Tegens den avont begon het schieten van wederzijden te cefferen / en wierde vooz de nacht ober gebzacht / met het ageeren der Musquetten. Dezen dagh quam een Afgevaardighde van de Vorstinne van Oost-Vrieslant hier binnen / met verzoek / dat Lier-Oort van Staten volk mocht ontbloot / en haar weder ter handen gesfelt worden.

Donderdagh den 8 dito, in den morgen-stont begost den Vyandt eben sterck op de Stadt te kanonieren / als mede met Bomben te smijten / waar tegens de onse al haar macht in spanden / om met ons Canon en Mortieren 's Vyants Batteryen te debaliseren / want tegens een schoot van buyten / wierden wel 4 of 5 van de Stadt gedaan : Een Bombe na buyten geschooten / trefte in haar Werken op een Wagen met Pulver geladen / staande alles wat'er omtrent was in de Lucht. De groote Batterye in Drenkelaars Dwinger ging tamelijk voort / dooz dien de Vyandt op het minste gerucht zeer vreeslijk met Straat-steenen upt Mortieren daar na toe smect / dat de Arbeyders zeer hinderlijk was. Dezen dagh is alhier te Scheep upt Hollandt binnen gekomen verschepe de Stukken Canon, veel 1000 ponden Pulver, een groote quantiteyt Canon- en Musquet-kogels, als mede eenige andere Krijghs-voorraad. Dezen namiddagh zijn tusschen 2 en 3oo/3o Overlopers als Gevangenen ingescheept / om na Hollandt overgezonden te worden / waren meest West-Felingen en Franssen, zo toonden eenige onwilligheyt / want hadden alvooren in een Franse Missive vryheyt bezocht / also zo upt goede meeninge overgekomen waren ; de Duytters wierd dienst gegeven / en de Brabanders en Vlamingen kregen verlof om na Huyjs te reynen. En also de Kogels deze en de voozgaande dagh zo menighbuldigh dooz de deuren van de Ooster en Heere-poorten vlogen / zo wierd dezen about aan alle de Drekmenders belast / haar Wagens met Mist te laden / en in de Oosterpoort te vzenge / om de zelve te stoppen / gelyk ook des anderen nachts aan de Heere-poort geschiede.

Vrydagh den 9 dito ; Quamen 4 Ruyters met haar volle Montering overloopen. De Borstweeringen, Schanskorven en Batteryen, dooz het vreeslijk schieten ontredde / waren nu weder gerepareert : Het Canon aan wederzijden stont dezen geheelen dagh nauwlijks een ommezien stil / ook wierden veel Bomben upt en in de Stadt gesmeeten / het scheen of den Vyandt de Belegeringe nu eerst te degen ernst begon te worden. De volgende nacht dede de Vyandt een attaque op Ruysscherbrugge, een uurtjen van de Stadt gelegen : Een Troep Voet-volk, tot Zuydt-broek en daar omtrent haar onthouden hebbende / begaben zich omtrent 11 uuren in der nacht op de wegh / geleydt wordende dooz de Zoon van de overleden Pastoor te Scharmer, slopten in 't voozby passeeren een Boer op / hem vragende of hy haar de wegh na Ruysscherbrugge, wijzen wilde / de Boer antwoorde ja, zo wilden haar gecedeit houden / hy zoude zijn Schuytjen, dat bezyden 't huyjs lagh / eerst halen ; zo dit geloobende / lieten den Boer gaan / die in stee van hy haar te komen / na de Brugge roeyde / om d'onze te waarshouwen : zo een poos vertoebende / en ziende dat den Boer niet weder quam / merkten wel dat zo bezogen waren ; begaben haar zeer pfligh op de wegh / om de Boer vooz te komen / het welk haar ook gelukte / want zo al gelandt / en tegen ober de Brugge in de Huyzen gelogeert waren / eer den Boer daar quam. Doch de Boer by de onse komende / heeft aan haar de zaak bekent gemaakt ; de Vyandt eenigh gerucht hoorende / vzauden op de onse los / die haar daar op niet schuldigh bleven ; die van Hoogerbrugge het schieten ziende / begaben haar derwaerts / latende omtrent een derdepart by haar

by haar Post blijven / namen ook een Stukjen Geschut mede: Zy by die van Ruyscherbrügge komende / chargeerden lustigh met Musquetten tegens den Vyandt, doch rechten wepigh uyt / dooz dien de Munsterse de huizen tot haar beschut hadden / en uyt Vensters schooten; doch de onze het Stukjen gestelt hebbende / deden daar een schoot of twee mede / waar van de Vyandt verschildt / de huizen verliet / de onze daar op over het Water gezet / vielen de vluchtende Vyandt lustigh in de steert / eenige neerschietende / bequamen over de 40 Gevangens, daar onder 2 Officieren, de huizen wierden daadlijck in de blam gezet / om diergelijke aanslagen te verpdelen: Wan onze zijde was een Dood en 4 Gequetken: Op dit gerucht quamen wel 1000 Boeren op de been / hadden zy doen doozgebroken / zy zouden groote buyt gemaakt hebben / want het hooge Landt noch in volke postuur was.

Saturdagh den 10 dito, 's nachts ging onzen Luytenant Generaal Rabenhaupt zels op de Wallen, bezichtigende alom de beschadighde Batteryen, Borstweeringen, en Schanskorven, stellende op alles goede ordres / bestraffende de Timmerlieden over haar traagheyt / dooz dien de tijdt nu bereyschte dat men de handen uyt de moutw moefte sicken. In den morgenstondt quam een groot party Overloopers binnen de Stadt. Met der Zonnen opgang begonnen alle onze Batteryen op den Vyandt los te branden / de groote Battery in Drenkelaars Dwenger nu volbaerdicht / begon men daar van met 9 zware Stukken Kanon, zo geweldigh in des Vyandts Werken te speelen / met zulken effect / dat het al een uur dagh geweest was eer den Vyandt met zijn Kanon begon te antwoozden / het welk d'onze dede presumeeren dat haar Batteryen noch meest onbrykbaar moesten wezen: Zeer schikkelijk schoot den Vyandt nu in plaats van Bomben met Straatsteenen, zommige tot 100 pondt en meerder zwaar / ja zomtijds quamen uyt een Mortier 15/16 of 20 te gelijk / zo dat men vertrouwde dat hy zijn Bomben en Kogels booz't meerendeel al op deze Stadt verspilt hadde: het welke ook uyt de nabolgende geintercipieerde Franse Missive genoegh af te nemen is:

C O P I A,

Van een Brief aan de Hertogh van Luxemburgh, zijnde onderschept door de Jonge Vorst van Nassauw.

Komende uyt het Keulse Leger voor Groeningen, den 1/2 Augustii, 1672.

Uyt het Frans vertaalt.

DE zaken veranderen zich in dit Leger alle dagen, ons Kanon heeft op Woensdagh morgen zo gelukkig beginnen los te branden, dat het vijf Batteryen heeft geruineert, en de andere doer swijgen: Dat zelve gaf ons noch een straal van hoope, om dat'er een groote verbaastheyt in de Stadt zich openbaarde; en dat zeker Monnik, nu uyt de Stadt gekomen zijnde, ons heeft gezeght, dat de Catholijken aldaar wilden verzeke-

zekering verzoeken van ons, dat by aldien men haar met storm quam overweldigden; zy als dan van de plundering mochten worden bevrydt. Mijn Heer Koningsmark is aldaar voor 14 dagen binnen gekomen met 14 Compagnien, waar onder 3 Compagnien Polakken zijn, die niet anders verzoeken als een uytval te mogen doen, 't welk haar ook is toegestaan, om met den eersten het zelve te doen; van dezen avondt zullen wy twee van onze Mijnen voluerdigen, een op de Munsterse, en de andere op onze kant: De twee anderen zijn noch niet voltrokken, en konnen ook noch in 3 dagen niet voleyndicht worden. Mijn Heer van Munster is verzekert, dat hy op de dagh van St. Lodowijk de Misse zal doen binnen Groeningen, maar mijn geloof is niet sterk genoegh, om deze zijn miraculen te gelooven; en ik zal noch zo lange in twijffelstaau van onzen ingang aldaar ter tijdt zijn gebeden zullen hebben doen zwijgen 80 Stukken Kanon, die geduurigh op ons speelen, en tegenwoordigh zijn sterkste Batterye van 7 Kanons t'eenemaal verwoesten, zonder dat daar eenigh tegenmiddel kan worden gevonden, om dat de geheele ommegangen van onze Batteryen zo eng zijn, dat zy niet anders als op een kant konnen schieten: En de Vyanden hebben zedert gisteren hare Batteryen op zo een bequame plaatze gestelt, dat zy aldaar van de onze niet konnen worden beschadicht. Mijn Heer van Roeferviere heeft my beloofst een aftrak van de Stadt en des zelfs aanvallen te geven, 't welk zal konnen dienen om 't gebrek van mijn welsprekentheyt te verbeteren; ik zal het u zenden met de eerste gelegenthey. Ondertusschen zult ghy dit weten, dat wy van 22 Batteryen worden beschooten, maar nu zijn daar vijf minder, waar van het Kanon op de andere is gebracht. Wy hebben 24 Stukken Kanon op onze Batteryen, maar weynigh Kogels en Buspoeder. Niet tegenstaande dezen, zo zijnder eenige met deze hoop bevangen, dat d'Engelse afkomen om eenigh inval in Vriestlandt te doen, gelijk zulks door mijn Heer van Turenne is bekend gemaakt; zo dat eenighzins mochte gelukken, zo zal ik het zelve blijdelijk aan den Koning bekend maken: En by alden ghy schrijft aan mijn Heer de Furst Wilhelm, zo is mijn onderdanige bede, dat ghy hem wilt bekend maken, op zodanige maniere als ghy bequaam zult oordeelen, dat hy u daar mede grootelijks zal konnen begunstigen, indien ik d'eere mochte hebben om hem deze tijdinge te brengen. Ik had bykans vergeten u te schrijven, dat wy deze nacht uytgezonden hebben een Capiteyn van de Granadiers met 150 Mannen, om zich Meester te maken van een huys op het Delfzijlster Diep, 't welks alleene van Boeren wordt bewaart. Wy hebben de gantsche nacht het vuur van hare Borstweeringe zien opgaan, 't welk my van een goede uytkomst doet twijffelen; want het schijnt dat deze tegenstandt van anders als van Boeren wordt gedaan: Ten minsten zal het aan haar gebreken, zo d'aanslag niet ontdekt is, want de zelve heeft voorleden nacht ook gemist, en de 20 Schepen met 150 Mannen geladen, zijn ontkomen in een Bosch, daar zy 't overige van dien dagh zijn gebleven. Wy zien alle dagen veele Ruyterye en Voetvolk uyt en in de Stadt komen, 't zy om Voeragie te halen of de Posten te werverschen, die op het voornoemde Diep zijn gestelt: En gister morgen heb ik 50 Ruyters gezien, die met een sterke ren uyt de Stadt quamen, 't welk my doet gelooven dat de aanslag moet ontdekt wezen. enz.

Sondagh den 11 dito, worde als vooren met gedurigh schieten aan weder zijden over gebracht / de Kogels bligten noch al na Martini Kerk en Toren, oost werden eenige Bomben, en verschejpe Straat-steenen in de Stadt geworpen / en

quetst.
 1. En
 Dezen
 innen /
 n daac
 het ge

h eben
 ahten/
 nen ter
 a-gevel
 n Sol-
 die hem
 r Kint-
 Straat-
 uurtigh
 dat het
 had een
 s als 3p
 oper de
 ijdt ste-
 haalde
 op van
 hooge
 Graven-
 ranje te
 oldaten,
 zekere
 acht be-
 verpen/

achtigh
 ennam/
 , waar
 er heer-
 schieten
 oen colt
 ebreen,
 Ingef-
 daaght/
 Brandt-
 nga met
 ge, also
 ieren.
 Woens-

De Beleggingh VAN GROENINGEN

een van onze Constapels is daar dooz gedood / en drie Hantlangers gequetst. Ook quamen dezen dagh eenige Overloopers by kleine partjen binnen. Ons Canon dede dezen dagh zeer goede operatie in des Vyants Approches. Dezen namiddagh quamen zeven Vaandelen Voetvolk uyt Vrieslandt hier binnen / zijnde zeer zwak van Volk, alzo zy meest gebangen hadden geweest / en daar dooz zeer vermindert / ook waren eenige uyt de zelve Compagnien met het commandeerde Volk alhier te booren binnen gekomen.

Maandagh den 12 dito, continueerde het schieten aan weder zijden noch eben sterk / en wat 's daaghs aan onze Wallen en Batteryen schadeloos raakten / wierde des nachts wederom gerepareert. Veel vyandelijke Kogels quamen ter zijden van Aa-Kerk, na Aa en Krane-poorte; Een Kogel trof de boben-gevel van de Servijs-meester Werumeus Huys, in 't neerstoffen der zelve is een Soldaat uyt de Kelder komende / zo getrest / dat hy in de handen der gener / die hem onder 't Puyn wech haalden / het bestooven is / doch een Vrouw met haar Kintje is onder 't Puyn bewaart: Den Vyandt smect nu ook zeer sterk met Straatsteen en onze Batteryen, apparent om ons Geschut, dat haar zo geduurigh welde / onbruikbaar te maken. Uyt de Overloopers versfoudt men dat het in 's Vyants Leger veel heeter toe ging / want twee dagen te booren had een van onze Kanon-kogels 14 of 15 / en een ander 10 of 11 Persoonen, zo als zy na de Approches gingen / doodt geschooten: Mede bzacht een Overlooper de tijding / dat van 7 of 8 hooge Officieren, in 't Blauwhuys aan de maaltijdt sitende / d'rene uyt het midden van haar het Hoofc was afgeschooten; verhaalde bozders de oneenigheyt tusschen den Keurvorst van Keulen en den Bisshop van Munster, aangaande het stofmen op de Stadt. Dezen dagh zijn alle hooge Officieren, die in Deventer gebangen hadden gezeten / van hier na 's Gravenhage vertrokken / om haar vooz zijn Hoogheyt den Prince van Oranje te verantwoozden. Tegens den avondt trokken van hier omtrent 400 Soldaten, onder het commando van de Luytenant Colonel Arent Huninga, op zekere onbekende aanslagh / waar ober veel speculatiën vielen. In de voornacht befoest den Vyandt zeer sterk met Bomben en Branders in de Stadt te werpen / doch deden weynigh schade.

Dingsdagh den 13 dito, was het meest den geheelen dagh regenachtigh Weder; het was al een uur dagh geweest / eer men eenige Vyandt vernam / hy heeft doen eenige schooten gedaan van de Battery aan de Heerewegh, waar van hy gemeeneljk met gloeyende Kogelen schoot / maar wierde zeer heerlijk van de onze beantwoozdt / zo dat omtrent de middagh 's Vyants schieten cesserde / en 's namiddagh's met meer gehoort wierde / hy smect doen ook eenige Bomben, van binnen men Handgranaten gebult / na onze Faucebreen, die barstende 10 of 12 slagen gaven / doch deden weynigh schade. De Ingesetenen van 't Wester-quartier wierden dooz den Vyandt dezen dagh gedaaght / om in de Leek op 't Huys van Nyen-Oordt te verschijnen / om ober de Brandtschat en Sauvegarde te accozdeeren. In den avondstondt is Jr. R. Sikkinga met 50 Ruyters uytgereden / om de wacht te houden by Ooster-Hoogerbrugge, alzo men kondtschap bequam dat den Vyandt de zelve vooz hadde te attaqueren.

Woensdagh den 14 dito, boozt na middernacht / begoft den Vyandt van de Batterie half-weeghs de Galgenbergh, zeer heftigh upt 2 Stukken met gloeyende Kogels te schieten / het welke tot aan den middagh geduurt heest / begon doen met noch 4 Stukken zeer lustigh de Stadt te beschieten / gaande zeer veele na Martini Kerk en Tooren, onder anderen een / de welke op den Tooren afstuytende / viel dooz het Dak in de Hooftwacht, doodende een Soldaat die op de Turf lag te slapen. Dezen boozmiddagh is de Generaal Major Hans Wilhelm van Aylua, geconvoeert dooz de Ritmeester Lyklama en 30 Ruyters, upt Vrieslandt hier binnen gekomen / om met onzen Luytenant Generaal Rabenhaupt over de tegenwoordige toestandt te delibereeren. Na de middagh quam een Tamboer upt het Leger booz de Stadt, die gebliindoekt binnen gebzacht zijnde / leverde een Brief over aan Sijn Excellentie, verzoekende de twee Gevangens te mogen lossen, of anders / dat zy na haar qualiteyt mochten worden getraecteert; als mede eenige Constituereen voor de Prins van Furstemburgh, om eenige Dames, by hem in 't Leger gekomen, te konnen complaceeren; en wierde by onzen Luytenant Generaal, het eerste / als niet gebzuyphelijk zijnde / upt belegerde Steden, groote Gevangens te laten lossen / plat afgeslagen, het tweede / om haar wel na meriten te tracteeren / dat men hier veel tractabelder in zulken gelegentheynt was, als zy neffens onze gevangene Officieren en Soldaten in Deventer en Zwol geweest waren; het derde / aangaande de Constituereen te zenden / dat men hier zo bezigh was om kruydt en loodt aan haar te beschaffen, dat men om zulke Lafferyetjes niet eens docht. Tegens den avondt is de Overste Luytenant A. Huninga met het gecommandeerde Volk onberrichter zaak wederom in de Stadt gekomen / zijnde de aanslagh / die op de Nieuwe-Schans voorgenomen was / eensdeels dooz de trouwloosheyt der Boeren, die haar booz Gidzen zouden dienen / zelfs verraden / want dooz de donkerheyt des nachts / hebben zy onze Soldaten op onbekende wegen gelepdt / en zijn doozgegaan / latende het Volk in de donkere nacht op ongebaande en slykerige wegen staan; hadden de Oldampster Boeren d' onze dus schandelijk niet bedrogen / daar zoude groote apparentie tot een goet succes geweest hebben; anderdeels is deze Aanslagh misluk / dooz dien eenigh Volk van de onze eenige Vyandtlijke Ruyters achtervolghden / die de onze ontsaaght en binnen de Schans gekomen zijn / en daar de tidinge van onze aankomst bzachten / waar dooz de Bisschopse ober al haar Posten verdubbelden / om een oogh in 't zepl te houden: Capiteyn Isselmuyden dit onbekent zijnde / is des nachts tot onder de Schans gemarcheert / doch de uptgezette Vyandts Schildwachten de onze vernemende / maakten Alarm, waar op upt de Schans met Kanon geschooten wierde / de Overste Luytenant Huninga hoorende dat de aanslagh verspiedt was / vondt geraden na de Beertster-Zijl te wijken / waarom Isselmuyden geen secours bekomeyde / mede na de booznoemde Zijl by Huninga is geretireert: d' Onze kregen op deze tocht 2 Wagens met Proviande, 10 Paerden en eenige Gevangens, doch de Gevangens waren des nachts wederom geschappert. Deze dagh liep een getuchte dooz de Stadt, dat den Vyant afstrok / het welke dooz eenige Overloopers geconfirmmeert wierde / doch vout noch wepnigh credijt.

Donderdagh den 15 dito, In den morgenstondt schoot den Vyandt eenige gloeyende Kogels in de Stadt, als mede eenige Bomben en groote Straatsteenen upt zijn Mortieren, maar tegens den middagh hieldt haar schieten met Canon en Mortieren t'eenemaal op; en is naar dezen tijdt ook niet meer gehoort / schoon ons Canon haar dikwils daar toe scheen te tergen / het welk groot nadenken van den aftocht des Vyandts by die van binnen causeerde. De Generaal Majoor H. W. van Aylva zijn zaaken alhier verrecht hebbende / is dezen dagh / geconvooseert dooz zijne byhebbende Ruyterye, wederom naar Vrielandt vertrokken. In dezen nacht wierden upt des Vyandts Loopgraven noch eenige Musquet-schooten na onze Faulcebreë gedaan.

Vrydag den 16 dito, Vernam men gantsch geen Vyandt, alleen dat zy haar zontijds lieten horen met het losbranden der Musquetten, daar onder ons Canon verscheepdemaal wierdt gelost. Drie Constabels van Harlingen zijn dezen dagh hier binnen gekomen / mede brengende 4 Franse heele Cartouwen, pder schietende 36 pondt Yzer. De Sluytboom in de Gracht, tusschen de Heere en Ooster-poort, dooz een Bombe reddeloos geworden zijnde / wierdt het werk aan twee Waagh-halzen besteedt / en waren de selve die vooz dezen de Brugge buyten het kleene Poortjen in de byandt hadden gesteeken / in 't aanzien van den Vyandt; zijnde nu gebaren van Marven-pijp met een kleyn schuypje / aan d'eene zijde met opgezette dubbelde planken / van binnen gebult met Hennip en Werk / om vooz het schieten der Musquetten eenighzins bezyjdt te zijn / ter plaatze komende / hebben haar werk volbracht / zonder dat van den Vyandt een schoot op haar gedaan wierdt / weder binnen komende / hebben haar beloofde Geldt blijdelijk ontfangen. Doen quam de tijdinge dat de Vyandt van de Stadt afwerk / en zich campeerde achter Haren; ook dat zy met een sterke Party Ruyterye en Voetvolk dooz Sappemeer waren gematcheert / by haar hebbende een groot party grof Canon; En also men bebondt dat den Vyandt geen Canon noch Mortieren roerde / zoo wierdt op dezen namiddagh / dooz last van onzen Lieutenant Generaal, upt pder Compagnie vier Man gecommantdeert / onder het commando van de Majoor Wyler, de Graaf van Dona, en Capiteyn Celos, uptmakende rupm 300 Mannen, beneffens veele Vrywillige of Voluntairen, daar onder verscheepde Studenten, die in Turfschepen wierden ingescheept / waar mede zy buyten het kleyne Poortjen zijn gebaren / te Lande treedende / is de Overste Wachtmeester Wyler vooz aan gegaan / met de bloote Sabel in de hand / waar op de gantsche Troep is gebolgt: in de Keulse Approches komende / hakten alles ter neder wat haar vooz de hand quam / en geen quartier begeerden; tot dat epdelijk de Keulse, geadsificeert dooz de gene die upt de Munsterse Loopgraven haar te hulpe quamien / wederom standt gepren achter een Borstweeringe, wederzijds wierd'er heftigh geschooten / de onze zijnde den Vyandt meer en meer in getal aangroepen / namen weder ordentlijk de hertredt na haar Schepen, na dat alvooren eenigh Vyandts Kanon hadden vernagelt / in het retireeren alles uptschuddende wat by haar verslagen was / en hebben beneffens de Buyt, noch 26 naakt uptgeschudde. Gevangens ten Triumphe binnen gevoert; Aan onze zijde zijn 3 of 4 gequetst / en een in de

Schuyt doot geschooten; Dit heeft zulken ontsteltenisse in des Vyandts Leger gecaueert / datze meenden dat die van de Stadt gelijkelijk op de been waren om haer op te slaan / waer op aanschonds alle des Vyandts Ruyterye in het geweer quam / vertoemende haer in volle Slagh-ordre vooz Helpen, waar onder het Kanon van de Wallen zulken operatie dede / dat men de eene vooz / en d'ander na van de Paerden zagh rupmelen. In de vooznacht wierden noch eenige Musqueteschooten upt de Approches gedaan; ook hoozde men de Vyandt zeer bezigh arbeiden aan het vernagelt Kanon, zodat men vermoede dat zy doende waren om het selbe wech te boeren / gelijkt ook de volgende dagh gebleeken is.

Saturdagh den 17 dito, In de morgenstondt wierd gantsch geen schieten upt des Vyandts Loopgraven meer vernomen / en also onze Schildwachten de eene vooz en de ander na / upt de Loopgraven naar Helpen zagen loopen / zo vielen gedachten of den Vyandt de Werken quiteerde; en also onze Konstapels verklaarden datze des nachts een Mijne hadden zien opbarcken / zo zijn eenige nieuwsgierige Waagh-halzen na buyten gebaren / die stoutmoedigh na des Vyandts Loopgraven zijn gegaan / zy daar in komende / bevonden de selve geheel ledigh en van Menschen ontbloot / zy al voozt loopende / bonden beel ontramponcerde Musquetten, Snaphaans-Loopen, brandende Lonten, Kogels, Bomben, Schuppen, Spaden, Kruywagens, en ander Gereedschap, het welke zy aanschonds onze Schildwachten in de Faucebree hebben toegeroepen; het gericht van des Vyandts aftocht de Stadt doozdringende / is het nieuwsgierigh volk by duizenden na de Wal geloopt / om des Vyandts Werken, zonder byze van geschooten te worden / te beschouwen; veel zijn met Schuytjes na buyten gebaren / die wederom binnen komende / beladen waren met Loopen van Roers, oude Klingen, Houweelen, Kogels en ander goet; Ook wierden een partje Soldaten na buyten gecommandeert / waar onder zich veel bywillige Burgers en Studenten mede na buyten begaben; terwijl eenige met het slechten der Loopgraven, en het in hzandt steken van 's Vyandts Batteryen doende waren / zo moesten de andere met den Vyandt, die zich noch op / en omtrent de Galgenbergh onthielde / geduurigh schrap staan / dan dreeven d'onze den Vyandt op de vlucht / en dan den Vyandt de onze weder na de Loopgraven, zo dat het wel speelen geleekt / maar vooz 2 of 3 van des Bisschops Ruyters was het wel ter degen ernst / dooz dien zy van de Paerden wierden geschooten; ook speelde ons Kanon geduurigh na Helpen, waar des Vyandts Brandtwacht, en zo nu en dan eenige Troepen zich vertoonden.

Sondagh den 18 dito, verhielt den Vyandt zich noch op de Galgenbergh, maar het Gros van haer Leger was doen tusschen Helpen en Haren, want honden met het zware Kanon niet wel voozt komen / dooz dien het een zandige wegh was / en zijn dezen abondt maar eben achter Haren gekomen. Dezen dagh heeft den Vyandt de Leek, of de Heerlijkheyt Nyen-Oord mede geabandonneert.

Maandagh den 19 dito, wierden 6 Vaandelen Burgerye na buyten gecommandeert / om des Vyandts Loopgraven voozders te slechten / die het selbe
mit

met groote pſer in 't werck hebben geſtekt / ondertuſſchen hadden een partje Soldaten de wacht / op dat de arbeidende Burgerye niet overballen zouden worden : Doch alſo de tijdinge in de Stadt quam / dat den Vyant, verſtooft ober dit affront / van dat men zijne Werken verde ſtruerde / en zijn Batteryen in haar aanzien doofte verbanden / beſtooten hadde een aanval niet alle macht op onze Burgerye te doen / zo wierd doofte oorde van onzen Luytenant Generaal beſte / dat zich elck weder na binnen zoude begeben ; doch drie van de onze wat te na aan de Vyandt komende / wierden gequetſt. En alſo men vernam / dat den Vyandt met graben op de Galgenbergh bezigh was / zo wierd aan de Kanonnières op de Wallen oorde gegeven / om met het Kanon daar onder te ſtankeeren / het welke by haar aanſtondeſ nagekomen is / onder anderen trof een van onze Kanon-kogels de eene Pilaar der Galge, waar doofte de zelve geheel ter neder is geſtoft / met de twee daar aanhangende Franſen, die zo men naderhandt bebonden heeft / alle de vingers doofte de Biſſchopſe waren afgeſneden / miſſchien om tot eenige Toverye te gebuyken.

Dingsdagh den 20 dito, betoende den Vyandt hem noch met eenige Troupen op en omtrent de Galgenbergh en vooze Helpen, naderhandt heeft men verſtaan dat zo doe niet meer als een Regiment te Voet, en 5 Cornetten Paerden ſterk geweest waren / die de volgenden nacht ge-eſchappert zijn. Dezen dagh zijn ijt Vrieſlandt 4 Compagnien, als een te Paerde en drie te Voet, op de Leek aangekomen / hebben aldaar Poſt gebat / om het Weſter-quartier te bezighen ; bebonden daar alles verdoofte / verſchepden ſchoone huizen afgebooken / hadden de Balken en Sparren vooze Paliffaden gebuykt / van veele andere huizen hadden zo Paerdeſtallen gemaakt / zo dat de benedenkamers opgehoopt waren van meſt / en de ſtraten overal vol doode ſtrengen lagen ; 2 of 3 Sicken en eenige onbegraven Dooden wierden daar ook gebonden.

Woensdagh den 21 dito, heeft men gansch geen Vyandt vernomen / zijnde de Stadt t'eenemaal verloſt : Hier ober wierd dezen voozmiddagh Godt de Heere in de 3 Hoofkerken gedankt / gelijck ook naderhandt op een Generale Danken Bededagh het zelve mede is gedaan. Dooftes wierd dezen dagh en verſchepden volgende dagen / ja weken by veele Nieuwſgierige zo ijt Ooſt als ijt Weſt-Vrieſlandt, en verdere plaatzen van Hollandt, Bremen &c. met het beſchouwen van des Vyants Loopgraven en Batteryen overgebuycht / zijnde de Munſterſe by netter dan de Keuſen, die zeer eng waren / want in de Munſterſe Werken konde op de meeſte plaatzen een Ruyter bedekt rijden. De Keuſe Werken begonnen omtrent nebens de Roode Schuur ober / en zijn met de zelve altijdt tuſſchen de Ooſterwegh en het Schuytendiep gebleben ; maar de Munſterſe tuſſchen de Heere- en Ooſterwegh : Mergens quamen haar Approches in een / maar op een plaats waren zo of 30 boeten van malhanderen / het welke by haar niet was dooftegegraven / om daar ober het Kanon na hare Batteryen te boeren. Met groote verwondering zagh men diepe Bomben-kelders, daar de Mortieren in geſtaan hadden / als mede de onderaardsche Hooſen of Mijnen, die hadden twee ingangen / omtrent 20 voeten van den ander / en zouden op het laaſt in een gelooopen hebben / in 't begin waren.

waren 39 wat leegh / 30 dat men daar al blikkende moeste in gaan / maar wierden verder inkomende / bieder en hooger / 30 dat de grootste Personen daar in recht over epnde kosten gaan / 39 waren zeer wel met Planken en Posten boben en aan wederzijden bewaart. Deze aftocht van den Vyandt gaf verschepden speculatiën aan de menschen ; doch het meeste geboelen was / dat het geschiede om dat haar meeste Canon verlamt was / en haar Mortieren onbruikbaar gemaakt / dooz dien den Bisschop van Munster als ontzindt / tegens de protestatie der Vuurwerkers, belaste / dat men de Mortieren dubbelt soude laden / waar dooz verschepde geboosten zijn / onder anderen een / dooz welke wel 5 Personen geboodt wierden. Andere meenden dat het was upt vreeze van de aannaaderende Auxiliäre Volkeren , en het verloop van zijn Leger , het welke by na de helft vermindert was / 30 dooz verloop / als die vooz de Stadt gebleven zijn. Sommige oordeelden wegens de onwilligheyt der Soldaten, die met groote menigheyt naar de Loopgraven marcheerden / en zeer wepnuigh in 't getal wederkeerden / en daar-en-boben dooz de Uytvallen zeer veel neder gehouden wierden ; waarom ook geloof woedt / dat de laatste Uytval verooorzaakt heeft dat tersondt de aanbolkende nacht de Vyandt zijn Werken verlaten heeft.

Hoe sterk des Vyandts Leger vooz de Stadt gekomen is / konde men geduurende de Belegeringe niet eygentlijk te weten kinnen / doch een Generaal Adjudant heeft naderhandt verklaart datze 22000 sterk geweest waren / waar van tot ons 6067 en na andere Plaatzten 5000 zijn overgeloopen / Dooden 4530 daar onder verschepde hooge Officieren , namentlijk / 3 Oversten, als Kroon, Spekhaan en Reis ; 2 Overste Luytenants en 63 Capiteyns , want van het blauwe Keulse Regiment, 3000 vooz de Stadt gekomen / zijn maar 800 afgetrokken ; 9 Capiteyns zijn alleen van dat selve Regiment gebleven ; 30 dat van des Vyandts Leger 22000 mannen vooz deze Stadt gekomen / maar 11964 zijn afgetrokken / daar onder noch 1426 Sieken en Gequetsten, die 3909 Wagens mede hebben afgevoert ; haar Siekenhuys is tot Helpen in een groote Schuur geweest / daar de Sieken en Gequetsten zijdt aan zijde op het Stroo lagen / en wierden dooz 6 Franse Chirurgijns gecureert : Doch met een onmenschelyke wyerdtheyt / want den Bisschop van Munster ziende dat dagelijks het getal der Sieken en Gequetsten aangies / de Chirurgijns raadt vzaaghde / wat voor Patienten noch konden leven , en wie bynten hoope van ophoemen waren / deze wierde tersondt een Kogel geschonken / om also plaats te maken vooz de nieuwe Sieken.

Van onze zijde zijn omtrent 8030 Oude als Jonge Personen doodt gebleven / en die selve meest upt eygen roekelousheyt of onbedachtzaamheyt / daar onder maat 15 of 16 Soldaten : Hoewel onzen trotzen en hooghmoedigen Vyandt het Tyrannichste en wreedtste Moordtgeweer tegens ons heeft gebuykt / dat opt by eenige Christen Potentaten is verzonnen geweest / want in 6 weken dezer Belegeringe over de 5000 Bomben , Granaten en brandende Stinkpotten , en een ontelbare menigheyt gloeyende en andere Kogels in de Stadt geschooten zijn / waar dooz een ongemeene schade is geschiedt : aan de huizen

huyzen in de Oost- en Zuydt-zijde der Stadt, want daar waren geheele Straten, daar nauwlijks een Huys in was / of het sagh om verre / of was beschadight. Evenwel was ongemeen de couragie, gedurende de Belegeringe, binnen de Stadt, want onze yverende Magistraat, instemmende met de volstandige kloekmoedighydt van de Heer Præsideerende Burgermeester Henrik Cluivinge, beneffens de dappere noyt genoegh geprezen Heer Karel Rabenhaupt Luytenant Generaal, en de Heer Bernhard Hartogh van Holsteyn Commandeur, en voort alle andere Officieren hebben niet nagelaten te bezorgen wat eenighzins tot onze behoudenis mochte verstreken.

De Burgerye, schoon haar huyzen en goetd vernielt wierde / betoonden datze noch haar laatsten druppel bloedt voort de Stadt en haar Vryheyt wilden opzetten; de Studenten, hoewel bypwilligh / hebben haar in alle boozballen gedragten als Militaire Perfoonen die 's Landts Soldye genooten; doch ondertusschen moeste een pegelijck bekennen Godts besondere genade in het beschermen der menschen: Hoe wonderlijck de Kogels en de Bomben zijn geblogen / schijnt by na ongelooffelijck; en pder was een genoeghzame getuyge van de wonderlijcke voozienigheyt en genadige bewaringe Godts over de Inwoonderen van deze Stadt; De volgende / behalven veele voozheen op haar dagh aangetekent / zullen dienen tot een staaltje van Godts wonderlijcke bestieringe: Een gloeyende Kogel, van een huyse / by de oude Ebbinge Poorte, ten Westen afstuptende / is een Mennick voort tot de boeck in / en onder tot de pijp weer uptgeballen / verzengende alleen zijne kleederen / zonder hem anders eenige schade te doen; hy geboelende de handt / sprong op al roepende / ik brande, ik brande, maar ziende dat hy onbeschadight bleef / begon nebens de Omstanders te lachen. De Gezwooren Bothenius des morggens van zijn bedde opstaande / zo valt een gloeyende Kogel in zijn plaatse / en sette tersfondt alles in de blam. De Weduwe van Tonnis van Essen aan 't Botterdiep, met haar Dochter te bed leggende / zo komt een gloeyende Kogel tusschen haar bepden doort bliengen / tot in 't hoofden-eyndt van 't bedde / en wierde aldaar doort de muur gestuopt / vallende wederom tusschen bepden neder / en verbyzande Lakens, Dekens en Bedde, maar bleven bepde fris en onbeschadight. Een Vrouw op de stoep zittende / komt een gloeyende Kogel haar tusschen de beenen doort zetten / mede nemende een groot stuk voort en achtet upt de Rokken, zonder haar anders te beschadigen. Een Paerdt, staande voort een Sleep, in de Ebbingestraat, hreegh een Kogel achter in / en de zelve ging voort weer upt / nemende doen noch een tak van een boom mede. Een Candidaat, zittende op zijn kamer te Studeeren, zo komt een Kogel hem tusschen de beenen doort zetten / en nam de stoel onder hem wech / dat hy achter over viel / en hy zelfs leedt geen hinder. Een gloeyende Kogel vloogh een Varken op de Markt over de rugge / en verzengde alle de borstels; hier over riepen de Studenten des nachts upt de Faucebreec den Vyandt toe / dat de Bisschop, nu de Schapen kaal waren, de Varkens begon te scheeren. De knecht van de Luytenant Jacobus Warmolts Brouwer, staande te dzinken upt een Pas-glas, zo komt een Kogel en neemt tusschen zijn handt en mondt het Pas-glas wech / zonder de knecht in 't minste te beschadigen.

Zeer wonderlijk is ook menigh Menschewaart vooz de byzesselijke Bomben; als in de Kelder van de Artillery-meester Muller 15 of 16 gedluchte Menschen zich onthielden / 300 is een Bombe van boven dooz het Dak, Soldering en Kamers tot beneden in de Kelder gevallen / en aldaar gebozsten / zonder aan pemandt eenigh hinder te doen. Een Bombe is by een Man op het bedt gebalsten / die deze moepelijke Juffer niet by hem konnende verdzagen / de zelve van 't bedt af stiet / komende op de Dloer te barsten / heeft Stoelen en Banken vermozstelt / maar de Man is onbezeert op het Bedt blijven leggen. Een Bombe neerballende in 't Huys van den Heere Rekenmeester Emmius, uytstaande en vergruypzende in de Doozsaal alle de Glazen, maar in het Glas, daar 't Wapen van de Prins van Orangie in stont (geheel vergruypzende) is niet een Ruyt geheel gebleven / dan alleen het groote Ruyt daar des Heeren Princen Wapen op stont / het welke tot op de Strate gewoypen is / en aldaar tusschen de Straatsteenen recht ober epnd is staande gebleven / en geheel zijnde / van vele Menschen met groote verwonderinge is besien. Een Vrouw in den morgenstont op haar bedt leggende / wierdt dooz een groote Bombe, die dooz het Dak en Solderinge vooz het Bedt neder viel / zeer onzacht wakster gemaakt, daar 't ten Bedde en Huys uyt loopende / dede dit Monster zijn operatie / en sloegh alles / wat'er omtrent was / om verre / daar op zy zeer kloekmoedelijk / zonder eenigzins verschijft te zijn / zepde : Hey Bisschop, laat mijn Huys daar al mee omgaan, noch hebstu Groningen niet. Een Vrouw in de Botteringe-straat, hebbende haar Kintje op den arm / ziende een Bombe in haar Huys vallen / smijt dooz verbaastheyt het Kindt in een Regen-waters Bak, en loopt wech ; zy wederom komende / doen de slagh gedaan was / zoekt ober al na haar Kindt, dat ondertusschen dooz de Buren levendigh uyt de Bak was gehaalt / en haar weder wierdt gegeven. Op het Damster Diep is een Bombe gevallen dooz een Trekschip, waar in eenige Lieden zaten te drijcken en staert-speelen / staande alles aan stukken / zo dat de Menschen als natte katten te lande quamien / zonder eenigh letsel ontfangen te hebben.

Ma dat nu eenige weken de verlossinge van de Stadt met groote toefynchinge van alle toeloopende Aanschouwers waar groeint / en boven al de groote Godt in alle Kerken en Huyzen was verheertlijkt / hebben de Heeren Curatoren der Academie goozdonneert / dat de Professor Mensinga het geheele werk in een opentlijke Oratie zoude uytbepden in 't Choor der Academie Kerke, 't welk gedaan zijnde op den 8 November 1672. zo wierde de Rolle der Studenten Compagnie opgelezen / en aan elk Student een Geden-penning bereert / ter waerdye van een Rijksdaalder, hebbende aan de eenre zijde een Pallas, op een vierkant / omzet met uytshietende Oorloghs-gereedschap, en in 't vierkant het Provintie Wapen, ter rechter *Uncta*, ter linker *Virtus*, dat is / Verleenighde Macht, en rondtom stont *Curatores Academiae Groningae & Omlandiae*; dat is / De Curateurs of Bezorgers van de Academie van Groningen en de Omlanden; aan d'ander zijde stont *In memoriam Obsidionis & Liberationis Groningae Civibus Academiae ab Ordinibus ob bene merita*; dat is / Ter gedachtenisse van de Belegeringe en Verlossinge van Groningen, aan den Burgoren der Academie, van

wegen

wegen de Staten, om haar goede verdiensten; rontom stont/ *Cum Deo ad utrumque parati*, 1672. dat is/ Met Godt tot beyden volvaerdigh, 1672. Doch naderhandt zijn noch andere Penningen tot gedachtenisse geslagen / 300 van de berlossinge van Groeningen, als ook van Coevorden.

Doe zong een pder Godtvreezende Inwoonder van Groningen, upt den 118 Psalm. Uyt de benautheydt heb ik den Heere aengeroepen, de Heere heeft my verhoort, stellende my in de ruymte, &c.

Aldus heeft Groningen, de laaste / kleynste / en minste Provincie der Vereenighde Nederlanden eerst / aan deze zijde geslut die moedige, trotze, en triumphante Vyandt, dien alle Sterkten en Steden zoobanigh ontzagen / datze op zijn aankomen terstont bedwelmt en oerwonnen waten.

Op de doorluchtige zege van GRONINGE.

Alia inter caput extulit Urbes.

O GRONINGE, pilaar en hoofstade van de Vriezen,
Van waar begint men best t'ontvrouwen uwen lof?
Uw bouw-Heer Grunus most u tot zijn wijk verkiezen,
Zoo vroegh voor Christus komste, en bouwde hier zijn hof;
Of liever, zoo men zegt, de broër van 't hoofd der Franken
Ontworp u arm en slecht. nu, sestig jaar geleën
En noch vijf hondert, most gy uwe stichters danken,
Die u bevestighden met toornen, graft en steen:
Maar namaals, aangegroeit in macht en Burgeryen,
Ontzaaghtge min 't geweld, en proefde menighwerf
Het wisselbare lot des oorloghs onder 't stryden,
Doch noit met meer gevaars van 't uyterste bederf,
Dan toen de Keurvorst en de Vorst van Munster t'zamen,
Gesterkt met Fransche maght, u vielen op het lijf,
Met gloënde kogelen u overstulpen quamen,
En t'effens out, en jongk, en maaght, en man, en wijf
Zich quietende, noch storm, noch doots gevaar ontzagen,
Tot dat de Vyanden verlieten uwen wal,
Na zulk een zwaar verlies, en droeve nederlagen,
Waar op de zegegalm zich uyt spreide overal.
Uw schermheer RABENHAUPT, hebt gy, naast Godt, te loven
Voor uw behoudenis. dees terger van de doot
Bewaakte u, tot dat gy het onheil quamt te boven,
En stont de stormbuy uit van bommen vyer en loot,
O GRONINGE, uit het puin en asch en stof verzezen,
Vergeet de weldaat niet, die Godt u heeft bewezen.

J. W. VONDEL.

C r c

Wp

Op keeren wederom in Hollandt, daar elke party (geburende 't Beleg van Groeningen) van wederzijden zijn beste dede / om malkander zomtyds een kans af te zien; Het was op den 10 Julii, in der nacht / dat de Fransen leggende binnen de Scheven / Woerden en Oudewater, Patent bequamen / om daar uyt / en naar Utrecht te trekken / dat men 's morgens vroege in 't werk selde / doch d'Heer Graaf van Hoorn, die zijn quartier / niet verre van Oudewater had / hier van kondtschap bekommende / dede aanstonds een goet deel Ruyters te Paerdts stuygen / en verscheyde Musquetiers daar achter op zitten / en verbolgende de de Fransen tot onder 't Stedeken Montfoort toe / sloegh in hare achtertroupen / en bracht 20 gevangens in zijn quartier / daar onder waren eenige Sauvages en Trompetters, die daar na gebankeljk binnen 's Gravenhage zijn gebracht. Even vooz 't verlaten van die genoemde Stadt, gingen 50 Mariniers, dat zijn Zee-Soldaten, uyt hun quartier van den Graaf van Hoorn, en ontmoeten 500 Fransen, en hebben / niet tegenstaande / dit ongelijk getal / haar in defensie gestekt / en op malkander dapper geschoten; op welk geluyt 30 strax noch 100 Mariniers te hulp kregen / en vallende also / met drie dubbelde couragie / op de Fransen aan / kregen die aan 't wijken / tot op 't Huys te Hekendorp, toekomende Mr. Jan de Wit Raadt Pensionaris van Hollandt, daar uyt 30 geweldig vuur gaven; maar de Mariniers schooten zo furieus wederom / dat het Huys, met noch eenige daar te na by staande / irzandt zijn geraakt / daar uyt de Fransen haar met groot perijkl / en eenig berlicg / binnen Oudewater salbrorden.

Op den 12 Julii, des namiddaghs / reden een goet aantal Franse Dragoners uyt de Stadt Utrecht naar Ysselsteyn, daar van de Mariniers kennisse hebbende / op de zelve zijn aangeballen / zo dat het meesdeel vergaten wederom te komen / d'overige / bluchten zo verbaast / datze des nachts weder vooz Utrecht komende / aan de Poort, Alarm bliezen / en tromnielden / waar dooz al 't Garnisoen in roet geraakten: Maar 5 Vaendelen, Utrechtsche Burgers, die als Vrywillige binnen Nimwegen hadden gelegen / en nu (die Stadt overgegaan zijnde) op den 13 dito, wederom vooz de Tolsteeghpoort, met bliegende Vlaggen en slaande Trommels aan quamen / mosten die zelve / dooz ordze van d'Hartogh van Luxemburgh en d'Heer Stouppa, beneffens haar Geweer daar buyten afleggen / en quamen also / als honden zonder starcken / binnen sluppen / werdende al dit Geweer op 't Stadthuys, in verzekering / gebracht: Op die zelve tijdt daaghte men daar ook in / alle gevluichte en uytgewekene Perfoonen, op poene van Confiscatie, harer Goederen / dooz de volgende afkondinge:

DEn Hartogh van Luxemburgh en van Piney, Souversin van Aigremont en van Luxe, Pair en eerst Christelike Baron van Vrankrijk, Luytenant Generaal van de Legers des Konings, Gebieder der Steden van Utrecht, &c. en aanhoorige plaatzen: Dat wel exprefselijk werdt gelast aan alle Burgermeesters, Schepenen en andere Officieren van Justitie der Steden, Vlekken, Dorpen en Gehuchten, &c. ook byzondere Heerlijkheden onder 't gebiedt van Hollandt, en in 't gemeen alle particuliere Perfoonen, welke haar Goederen binnen al

hare

hare Jurisdictie zijn hebbende, binnen 8 weken in deze Stadt te verschijnen, om hare Contributie op te brengen, hun opgeleyt, op pene van te werden ge-rooft, verbrandt, &c.

Geteekent,

MONTMORÉNCY LUXEMBURGH.

Die van Utrecht klaaghten hier tegen / wat geweld zy van de Franse hadden geleden / en dat yder liever 2 Officiers, dan haar nasleep in huyg had / die veel onfatsoenlijkheden bedreben: Zy plaaghten de Boeren ook geweldigh: En eyschten mede de Gelden van de Comptoiren en Canonesyen op / handelende volgens hun goetvinden.

De Franfen meenden / omtrent deze tijdt by Nieukoop (een Dorp in de Veenen) dooz te blyken / maar zijn Hoogheyt den Prins van Oranjen, met een deel Ruyters op haar afkomende / weken zy te rug. In tegendeel besjoegen 200 Man yst Muysden getrokken / de Fransen, die aan de Utrechtse Vaart bezigh waren / met een Sterkte op te werpen / maar zy lieten / haar Schoppen en Spaden daar leggen / die binnen Muysden wierden gebeycht / en zy vluychten na Naerden. Ook meynden de Fransen de Stadt Gorkum dooz een behendigen trek / van een valsche Patent-brief (30 men zeyde) in te krijgen / doch den Heer Veldtmarschalk Wurts, die daar binnen commandeerde / was al te wel op zijn hoede. Mede hadden de Franse met 't overgaan van de Stadt Bommel op den 22 Julij, (hier vooren pag: 181 en 182 verhaalt) de Schans Loevelteyn, dooz een Trompeter doorn opeffschen / maar wierden afge- wezen.

Als nu dede den Grave Koningsmark, wegens het Rijk Sweden, de Mediatie, tot bezyding des Oorloghs, tusschen de 2 strijdende Kroonen, met den Vereenighden Nederlandtsen Staat, aanbieden / gelijk mede zodanige bezendingen na Parijs en Londen zijn gedaan geweest / de welke ook daar na wierden aangenomen / en in 't volgende Jaar 1673. tot Keulen, in 't werk gestelt: Alhoewel men in 't laast van 't Jaar 1672. eerst tot Hamburg in 't Hoogh- en daar na / tot Amsterdam in 't Nederduyts, de volgende Defensive Alliantie zagh met den Druk gemeen maken.

Defensive Alliantie tusschen de Kroonen *Frankryk* en *Sweden* gesloten.

Op den 4. April 1672. oude stijl, en den 4. Julij 1672 ingelevert.

1. I S een vermaning van de oude Alliantie, die in deze tijdt een nieuwe vereyscht.
2. Dat van d'onderstaande dato, tusschen gemelte Kroonen een defensive Alliantie,

liantie, tot beschuttingh hunner Landen, en tot zekerheyt van den Oceaan en Baltifche Zee zal zijn.

3. Dat deze Alliantie eenigh en alleen gemaakt zy tot onderhoudinge van de Vrede in 't Roomsche Rijk, en dat de Vrede van Munster gecontinueert zal werden.

4. By aldien den Keyzer en Keurvorsten, of Vorsten des Rijks yemandt van deze beyde Koningen vyandtlijk bejegende, 't zy direct of indirect, onder wat pretext het zoude mogen zijn, en daar door deze Alliantie zocht te breken, dat gemelte Koningen zoodanige gelijkerhandt zullen aangrijpen.

5. Dat men wederzijds Geallieerde in 't Rijk, tot deze Alliantie bewegen zullen:

6. Dat het den Keyzer, Keurvorsten, en Vorsten des Rijks vry staan zal hun in deze Alliantie mede te begeben.

7. Dat beyde de Koningen bevorderen zullen dat op den eersten Rijksdagh in Duytslandt, vervult worde het gene noch aan de Westphaalsche Vrede manqueert, op dat alzoo een yder Vorst des Rijks zijne gerechtigheyt en privilegie mach hebben.

8. Indien d'eene Vorst den ander in zijne ruste of bezittinge zijner Goederen of Rechten wilde turberen, dat beyde Geallieerde Koningen zulks gelijkerhandt zullen weeren.

9. En ingeval deze Geallieerde hun Landen mochten aangegrepen werden, dat d'een den ander zal assisteren, en niet eer zullen ophouden tot dat hun volkomen satisfactie dieswegen gedaan werdt; en de geene die zulks aangedaan wert, zal de keur hebben, of hy dan gelt of volk tot hulp wil hebben.

10. Vernieuwt den Koning van Vrankrijk wegens het Olmisch en Kopenhagenens vredens-TRACTAAT, deszelfs guarantee, en verzekert by zijn Koninglijk woordt, dat de Koning van Deenmarken tegens de Landen en Provintien van Sweden niets ondernemen zal.

11. De zelve guarantee zal ook den Hartogh van Holsteyn wegen de Gottorfsche Linie mogen genieten.

12. Den Vorst van Mekelenburgh te verzekeren zich mede als Geallieerde onder hun bescherminge te nemen, zo ook den Markgraaf van Baden Durlach.

13. By zo verre yemandt wegen 't Roomsche Rijk in den tegenwoordigen Oorlogh zich wilde indringen of bemoeien, zullen beyde geallieerde Koningen, den Keyzer, Keurvorsten en Vorsten des Rijks, door Brieven aan hun Ministers vermanen het gevaar dat daar uyt konde volgen, en dat zulks tegen gemelte vredens-besluit zoude strekken, met volkomen verzekering, dat zy niet anders zoeken als de vrede in 't Duytse Rijk te continuëren; en by aldien zulke vriendelijke vermaningen niet mochten helpen, zullen beyde Geallieerde Koningen hun raadtflagen daar heen wenden, hoe met geweldiger handt daar voor te komen zy.

14. De Kroon Sweden zal een Armee te voet, en een te paerd, en 't geen daar toe behoort, gereet houden, daer voor van Vrankrijk na gelegentheyt der Armeen, jaarlijks subsidie-penningen zal ontfangen, de welke in twee terminen tot Hamburgh prompt zullen betaalt worden.

15. De Koning van Vrankrijk belooft de Vrede in 't jaar 1668. met Spanjen gemaakt, aan zijn zijde vast t'onderhouden.

16. Deze Alliantie zal 10 jaar duuren, gerekent van den dagh dat de Ratificatie ingelevert is. 't welk uytterlijk in 3 maanden geschieden zal.

Actum Stokholm den 4 Augustii 1672.

Was onderteekent

*Cr. E. Oth. L. S.
Stene Bielke. L. S.
H. Courtin. L. S.*

*Nicolaus Brafe. L. S.
Joh. Guldenstern. L. S.*

Den getwezen Colonel Jan Barton de Mombas, een Fransman, die mede diende als Commissaris Generaal van de Ruyterye van den Vereenden Staat, en Swager van d'Heer Pieter de Groot, den laatsten Ambassadeur, wegens de Vereende Nederlanden by den Koning van Vrankrijk; dezen voornoemden Mombas, was de Post aan den Neder-Rijn, by 't Tolhuys, te bewaren aanbevolen/ die by/ op 't overkomen der Fransen, zo schandigh had verlaten/ als hier vooren Pag: 187. en 188. verhaalt is/ en daar over nu in 't Leger te Bodegraven verzekert was/wierd door den Krijghs-Raad, tegen hem gebelt de volgende

S E N T E N T I E.

ALZO *Jan Barton de Mombas*, Commissaris Generaal van de Ruyterye, zijn Quartier gehadt heeft in de Betuwe, tusschen Schenkenschans en Huuzen, en nu alhier gedeteneerden in den Leger, in plaatze van zijne ordre te achtervolgen, en alles te bezorgen wat tot defensie van het overkomen van den Vyandt in de voorsz. Betuwe, en behoudensse van de zelve hadden mogen dienen, heeft verzuymt, en zijn voorsz. Post præcipitantelijc verlaten, waar over hy de *Mombas* zijnde te rechten gestelt, is gehoort geweest in zijne defensie, neffens d'examinatie van zijne stukken en bescheyden ten zelven eynde by hem geproduceert: ZO IST, dat die van de Krijghs-Raad der Vereenighde Nederlanden verklaart hebben, gelijk zy verklaren by dezen, den voornoemden *Jan Barton de Mombas* over de voorsz. feyten, strekkende tot merkelijke ondienste en disreputatie van dezen Lande, die geenzins getollereert, maar anderen ten exempel met alle rigeur behoorden gestraft te worden, van alle zijne charges gecastteert, en inhabil van de zelve, of andere in deze Vereenighde Nederlanden oyt meer te mogen ofte kunnen bedienen, vorders gevankelijc gedetineert te blijven op zijn eygene kosten voor den tijdt van 15 achter een volgende, en eerstkomende jaren, in zodanige plaatze als zijn Hoogheyd zal gelieven te ordonneren, hem wyders condemnerende zo in den kosten, en misen van Justitie, als over de Vacatien van de extraordinaris Ruyterwacht tot tauxatie van dezen Krijghs-raadt.

Aldus gedaan en geſententieert in het Leger by Bodegrave, by de Heeren Fredrik de Naſſau, Heere van Zuylenſteyn, Generaal van de Infantery, President Grave van Stierum, Majoor-Generaal; Steenhuijs, Majoor-Generaal van de Ruytery; le Baron de Couriere, Maiftre de Camp, Don Sermiento de Coto, Majoor Maiftre de Camp, & dun Tierce de la Cavalerie Eſpagniole, den Grave van Solms, Colonel te Voet, van 's Gravenmoer, van der Lecque, Almelo, Grave van Floydorp, en den Grave van der Lippe, Colonellen van de Cavallerye, by forme van Krijgs-Raadt beoorlijk vergadert op den 22 Julii 1672. in 't Leger by Bodegrave, en publykelyk in den Krijgs-Raadt gepronuntieert op den 25 daar aan volgende, was gearapbeert Fredrik de Naſſau.

Ter Ordonnantie van de Krijghs-Raden voornoemt,

Geteekent

J. van DALEN.

Deze Sententie aan den Heer Prins van Oranjen behandicht zijnde / ſcheen zijn Hoogheyt geen genoegen in de zelve te konnen vinden / zondt die derhalven aan hare Hoogh-Mog: de Heeren Staten Generaal nevens de volgende Miſſive.

Hoogh-Mogende Heeren,

N*A dat wy de zaken van den Colonel Mombas, alhier gedetineert, in de Krijghs-Raadt hebben doen examineeren, bevinden wy daar in geſententieert te wezen, zulks als U Hoogh-Mog: uit de bylage hier nevensgaande, zal believeen af te nemen, en zullen wy daar op wachten te verſtaan, of U Hoogh-Mog: aangenaam zal wezen dat de zelve Sententie alzo ter executie werde geſtelt, waar mede*

Hoogh-Mog: Heeren, &c. à Bodegrave den 23 Julii 1672.
onderſtont U Hoogh-Mog: onderdanighſten Dienaar,

Geteekent

G. H. PRINCE d'ORANGE.

Mombas het ophouden van deze Sententie ter ooren komende / begon te vreezen / dat de zelve verzwart zou worden / en van al zijne Vrienden / die hem eenighzins hadden konnen begunſtigen / ontbloot / en van zijn Swager, Pieter de Groot, die by de Gemeente in het quade blaate ſtont / nu verlaten / (want die was den 23 Julii, daagh's na 't beſluyt van Mombas Sententie, met zijn gantsch Huysgezin / in alle ſtilligheyt / het Landt uit gevlucht) begon op middelen te denken / om mede te ontkomen. Hy wierd ſlechts ongeſſoten / op een kamer tot Bodegrave, van eenige Soldaten bewaart; of hy nu de zelve Paſſagie gelt betaalde / en alſoo omkocht / dan of hy die dooz liſt ontquam / is onzeker / maar zeker is 't / dat hy het op den 28 Julii ontfnapte / en zich in Utrecht

trecht salbeerde: Daar wierdt aanstonds 3000 guldens op zijn lijf gezet. Hy is daar na van Uytrecht, hooger op getrokken / en by zijn genoemde Swager tot Keulen gewest; van daar schreef hy Zieven aan hare Ed: Groot-Mog: de Heeren Staten van Holland, ook aan eenige Particuliere / liet mede een Deductie upt gaan / en zocht zijne zaken te rechtvaardigen / met andere Heeren te bekladden; verzoekende bozders aan hare Ed: Groot-Mog: aanwijzing van een neutrale en verzeikerde plaats / daar hy / met hare Ed: Groot-Mog: daar toe te deputerene Commissarissen, over zijn onschult / en aanwijzinge van de schuldige / mocht handelen / prorsicerende / dat deze zijne ontbelkinge van veele verzoegentheden / het Land tot grooten dienst zou konnen versterken / etc. doch dit is niet raadzaam geoordeelt.

Na dat nu eenige oude Kasteelen, Sloten, en Heeren Huyzen, tusschen Uytrecht en Amsterdam gelegen / (eerst van de Franzen bezet / en daar na weder verlaten) tot bescherming van Hollandt, by des Princen volk waren ingenomen / heeft men tot Uytrecht, na gehoudene Krijghs-raadt, vast gestelt / om een tocht op eenige van die te ondernemen. Hier toe plantten zy eenige stukken Canon op een Brouwers Water-schuyt, kozts te voren / van de Amsterdammers genomen: Met dees drijvende Batterye, en noch omtrent 3000 man; zijn zy den 1 Augusti, des avonts upt getrokken / en 's ander daaghs morgens gekomen booz het Slot Kroonenburgh, hebbende een hoogh en dik bemuurden Toren, gelegen aan de Vecht-stroom, niet ver van Loenen en Nieuwer-Sluis, daar Cap. Witzen van Amsterdam, met omtrent 200 Man binnen lagh / zijnde wel een sterck Slot, doch niet van Amonitie noeh Geschut boozzien / daar dooz de Franzen met eenigh verlies zich Meester daar van maakten / en veele van de Hollanders gebangen / na Uytrecht voerden; gelijk zy ook deden met het Slot te Loener-sloot, daar eenigh / doch weynigh Volk in lach; welke beyde Sloten zy niet lang daar na weder verlaten hebben / latende den Tooren van Kroonenburg in de Lucht spzingen / plonderende gantsch Loenen, en wat daar omtrent was / schoon upt / waar mede zy weder naar Utrecht zijn geretireert.

Die van het Dorp Willers, in de Veenen, hebbende Franse Sauvegardens, Icerden de selve / dooz een behendigen trek van haar Secretaris, gevatelijck aan zijn Hoogheyt, den Heer Prins van Oranjen, en maakten boozt hare wegen en toegangen / zo smal en onbeprijkbaar / dat'er maar een Man teffens kon overgaan / doch gene Paerden; deze zo smalle wegen / bewaakten zy alle dagen en nachten sterck genoegh / ja wel met 300 Man teffens / en konden / by overbal / dozh 't Alarm kleppen der klokken van alle de Veenen, in de tijdt van 2 uuren, wel 10000 Veenboeren en alzulken slagh van volk te zamen doen komen / die alle de paatjes en kaatjes / aldaar waren bekent / gelijk ook de Daarten / dooz die by na ontallijcke Slooten / en Grachten / daar zy met hare Turfpramen en andere lichte Schuytjes wisten dooz te komen: Hier dooz waren zy bezijdt van het loopen der Soldaten, Landloopers, en Vagabonden. Ook van Brandtschattingen als Contributien, en behoeften / zo wel aan de Staatse, als Franzen, niet te betaken; doch dit was wel / zo lang het open water was / en niet en booz.

Na dat den 5 Auguſtii 1672. 150 Ruyters ijt het Leger vooꝝ Utrecht ober de Vaart, anders genaamt Vreeswijk, langs den Dijk des nachts na Schoonhoven, tot ober 't Slot Harlaar gerukit waren/ hebbenze (gelepd by een Wever ijt Kapelle, dienende vooꝝ Gidze) een vooꝝnaam Huys van den Dijk-Heemert, een Roomsgezinde (die zeer verlangde na de Franfen) tot de grond toe verband. Sedert zijn de Franſe Ruyters ſterk 500 des nachts vooꝝ den 8 Auguſtii langs de zelbe weg ingeſlagen: hebben tegen ober Tienhoven, een ſlepen iur boven Schoonhoven, 5 huypen in koolen gezet: ſchooten by de geopende deuren/ onder Wijden en kinderen/ zeer vreesſelijk in: rukten de Vrouwen naakt op den dijk/ met beestelijke onbeſchoftheit: hebben meer als 400 ſtukis Vee weggedreven. Onder andere was 'er een Jongen out omtrent 6 Jaar, welke alzo ijt den byandt zijn ſleedtje meende te halen / is dooꝝ de Franſe met een kogel na 't hooft geſchooten / doch alzo vooꝝ ober viel / miſte de ſchoot: een ander Ruyter loſte aankonds/ in tegenwoozdigheyt des Vaders, de tweede Piſtool / en ſchoot den Jongen dwards dooꝝ den arm heen: zulks het kind vooꝝ doodt te aerde viel / en zeer jammerlijk in zijn bloede wentelde: gelijk aldus op een Paert by zijn Vader, heel ſlawe en bleek/ met de doodt in d'oogen/ binnen Schoonhoven is gebrecht. Spndelijk dreyghden de Franfen, (die des nachts ten 3 uren aſtrokken/ ſtaande een mars of 't Doetvolk waren) zp zouden des anderen nachts met een vyz grooter macht wederkeren / en de Schoonhoofſche werken beſtoken: wilden binnen Schoonhoven bieren de Geboorte-dagh van haar Koning, die op die nacht verjaarde. Zouden tot een Vreugde-vuur 't Steeſeken Ameyda en 't Dorp Jaarsveldt ten grondt toe verbanden. Doch hebben die van Schoonhoven met dubbelde waecht gewaakt / en met groote moedt den Aanval verwacht. Zp bezetten ook het Slot van Jaarsveldt, welk de Franfen 's nachts te vooren jammerlijk geſpoliceert hadden. De 5 Uytleggers hielden ook een oogh in 't zepl. Maar zijn de Franfen (byten twiſfel wegens de zware regen) achtergebleven. Doch wepnig dagen hier na/ hebben zp 't heerlyk Huys te Jaarsveldt, daar de Huyslyuden (denkende dat'er na deze ſpoſieringe niet meer na getraecht zou worden) veel Boter, Kaas, en Meubelen in gevegt hadden/ afgeband: / en den ſietken Tooren laten op ſpringen.

d'Engelſe en Franſe Vlooten nu dooꝝ den Noordtweſten Stormwindt, dapper onthavent / als hier vooren gezept is / hadden geen luſt / om weder een kans met de Hollanders en Zeeuwen aan te gaan / maar terwijl die op de Hollandſe en Zeeuwſe kuſten kruypic / zeylden d'Engelſen na de Noordt, op hoop van de Nederlandſe Ooft-Indiſche Retourschepen, in de Engelſe Rievier den Teems op te byngen. 't Geen eerst ijt Indien te vooꝝſeyn quam / was een Advijs-Jacht of Gallioot van 80 laſt komende van Ceylon, den 12 February, 1672. van daar betrokken: Dit wierd van een Engels Oorloghschip (omtrent de Vrieſſe Watten komende) gejaaght / en ziende dat het niet ontkomen konde/ vooꝝde het de Schipper zelt in de grond/ 't Volk ſalveerden haar in de Boot, en quamen behouden/ met de Boeken, Brieven en eenige ſlepyne koſtelikheden aan Landt: De rest van de Lading was van ſlepyne waarde: Zp byachten niet vooꝝ nieuwz/ dat de Franſe te Zuratte onder Monſr. de la Haye, wel

wel 15 30 Franse als Engelse Schepen by malkander brachten/ om 30 men meyn-
de, Ceylon, of Cochin, te overweldigen/ doeh d'Heer Rijklof van Goens, hier van
kennis hebbende gekregen/ was met 15 Schepen van daar vertrokken/ en pa-
sie op dezen aanslag/ verwachtende dagelijks noch meerder secours van Baravia.

Den 3 Augustii, 1673. quamen de Eems vooz Delfzijl, 14 Oost-Indise
Retourschepen; 3p waren daaghs te booren/ van 2 Engelse Fregatten, de
Cambrits, en Bristol genaamt/ omtrent 6 mijlen/ aan dees zijde van 't Hey-
ligh-Landt, ontdekt/ een van die selve doest wel op haar losbranden/ want 3p
meynden het Schip Oostenburgh, dat wat loom in 't zeylen was/ van d'andere
Retourschepen af te snijden/ maar wierd zodanigh van 't Oost-Indis Geschut,
Kruydt en Kogels begroet/ dat afhouden en krengen most/ doch had het
voozsz. Schip Oostenburgh, 4 dooden. d'Engelse deden den gantzen dagh niet
als geduurigh Zeynschooten doen/ om hun Vloot, die op dezen Oost-Indisen
buyt, dieper in Zee, krupsten/ by haar te doen afkomen/ maar al te ver-
geefs/ want doen 3p eyndelijck/ hier van kennis kregen/en daar op afsakten/
(dat langzaam by quam/ hebbende Windt en Stroom tegen) waren d'Oost-
Indische al behouden/ doch d'Engelse repten haar niet weynigh/ om hier
weder van daan te komen/ 30 haast 3p vernamen/ dat de Nederlandtse Oor-
ioghs-Vloot, onder 't gebiedt van d'Heer Luytenant Admiraal de Ruyter, om
d'Oost-Indische Vloot te verzeikeren/ op haar afquam/ die 3 Engelsen in 't ge-
zicht krijgende/ jacht op haar maakten/ maar 3p ontzeplent. De Engelse
Vloot wierd documaals van 30 harden Storm-windt en dikken Nevel-mist
overvallen/ dat 3p met groot gebaar/ dapper ontredert/ in de Engelse, en
Schotse Havenen, elk daar by best konde/ most binnen loopen. Dat is den
grooten Zee-Rover gemist, zoude den Hartogh van Luxenburgh, tot Utrecht
gezept hebben/ als Hy verstaan had/ dat de Oost-Indis-vaarders, behouden
waren binnen gekomen. Maar Godt bewaarde deze Retourschepen wonder-
lijck/ want 3p wisten van geen Oorlogh, noch waren daar van ook niet ge-
waarschontwt/ als renige weynige dagen/ vooz haar aankomst/ schoon dat
beyde de Engelse en Franse Koningen al op den 7 April, 1672. den Oorlogh,
tegen de Vereende Nederlanders hadden doen afkondigen. Dit geschiede ten
tijde dat Groeningen beleget was. Delfzijl wierd aanschonds van Geschut,
Kruydt en Kogels upt deze Oost-Indische Schepen voozzen/ op datze daar
dooz te beter beschermt mochten worden/ maar 't quam 'er niet toe/ daar
wierden ook met der haast verschepte Lichters, Sjouwers, en Bootsvolk upt
Hollandt naar toe gezonden/ en de beste en sijnste Koopmanschappen daar
upt geliecht/ en in de Compagnies Pakhuysen geberghyt/ met de groffte Waren
zijn 3p daar na/ upt de Eems, buyten om/ vder na hare byzondere Colle-
gien gebaren/ en ook aldaar behouden aangekomen/ behalven 't Schip ge-
naamt/ 't Kasteel van Medenblik, dat op de Zuyder-Zee, 't 3p dooz ver-
zump/ of ongeluk in brandt geraakt is. De Commandeur van deze Oost-Indi-
sche Vloot, was Arnoldt Overbeek; Vice-Commandeur, Schimmelpennink,
en de Schout by Nacht, Sanderus: De ladinge diese mede brachten wierd ge-
schab/ wel 140 tonnen Goudts waerdigh te zyn/ en was als volghyt:

G E N E R A L E C A R G A ;

Ofladinge van 14 *Ooft-Indifche Retour-Schepen*. Zo van *Batavia* als van *Ceylon* herwaarts aan vertrokken in *December 1671*. *Januarii* en *Februarii 1672*. refpective, en den 3 *Auguftii* dezes jaars 1672. alle Godt lof in de *Eems* voor *Delfzijl* gearriveert, met namen *Tidor*, 't *Wapen van Zirikzee*, en 't *Wapen van der Goes*, voor de *Kamer van Zeelandt*; *Ternaten*, *Ooftenburgh*, en de *Voorzichtighbeyt*, voor de *Kamer van Amfterdam*; voort voor de *Kamer van Delf*, *Delfshaven*; voor de *Kamer van Rotterdam*, 't *Wapen van Rotterdam*; voor de *Kamer van Hoorn*, de *Gekroonde Vrede*; en voor de *Kamer van Exchuyzen*, het *Kafteel van Medenblik*; alle als vooren van *Batavia* vertrokken: Item van *Ceylon Swanenburgh*, voor de *Kamer van Zeelandt*; en *Sparendam*, voor de *Kamer van Amfterdam*; en eyndelijk van *Batavia* de twee na *Schepen*, met namen *Grootebroek* en *Goylandt*, beyde aan de *Kamer van Amfterdam* geconfigneert.

Eerftelijk: de voorfz. eerfte 10 Schepen van Batavia.

3700	pieces	diverse	Mouris.
16720	ps.	diverse	Salampouris.
17120	ps.	Parcallen.	
4100	ps.	Bethilles.	
7970	ps.	Gingans.	
13280	ps.	Negros	Kleeden.
40940	ps.	Guinees	Lywaat.
2550	ps.	Dekens.	
5280	ps.	Zeylboek.	
5400	ps.	Chiavonijs.	
175	ps.	Alcativen.	
18720	ps.	Baftas.	
2000	ps.	Kannakijns.	
31060	ps.	Chiaurers	Deriabijs.
8040	ps.	Chits.	
50371	ff	Cattoene	Garen.
341964	ff	Indigo	
536625	ff	Japans	Staaft-kooper.
1614505	ff	Bengaalfc	Geraffineerde Salpeter.
9005	ff	Radix	China.
7929	ff	Gommelak.	
14920	ff	Benjuyn.	
1159124	ff	Diverfe	Suykeren.
1000	ff	Tutia.	

6600	ff	Cardamom.	
491608	ff	Sappanhout.	
1311	ff	Geconfite	Mirabolanen.
79800	ff	Diverfche	Zijde.
7465	ff	Geconfijte	Gember.
153920	ff	Caneel.	
31416	ff	Foely.	
537957	ff	Giroffel	Nagelen.
116821	ff	Nooten	Mufcaten.
1461	ff	Koeken	van Nooten Mufcaten.
3610	ps.	Dongrijns.	
400	ps.	Armozijnen.	
5800	ps.	Pelangs.	
60	ps.	Japanfe	Zijde Rokken.
2030	ff	Salarmoniak.	
165450	ff	Calliatours	Hout.
2170	ps.	Robijnen.	
940	ps.	Rouwe	Diamanten.
93	Realen	zwarte	Befoarfteen.
30	Kannen	Camphur	Oly.
24005	ff	Malaks	Tin.
454	ff	Diverfe	Mufcus.
4127058	Catty	Swarte	Peper.

Ten tweeden: de 2 Schepen van Ceylon.

24236	ff	Rouwe	Bengaalfc Zijde.
1314	ff	Zijde-worm	Huyskens.

171 ff Ben-

171	ƒ Bengaalse Muskus. (zijnen.
800	pieces fijne Bengaalse Armo-
1013	ps. Hammans.
1000	ps. Brede Adatheys.
482	ps. Mallemollen.
698	ps. Tansjeeps, of ydele Caffa Bengale.
2200	ps. Garras.
1168	ƒ Florette Garen.
1139	ƒ Cattoene Garen.
80040	ƒ Indigo Chirchees.
2001	ƒ Roodt Zegel Lak.
14500	ƒ Boraks.
1207	ƒ Salarmoniak.
5220	ƒ Caatchia.
125500	ƒ Japans Staaf-kooper.
206400	ƒ Caneel.
40001	ƒ Lange Peper.
442881	ƒ Swarte Peper.
354960	ƒ Salpeter.
119611	ƒ Caliatours Hout.

Ten derden: de 2 na-Schepen van Batavia.

1440	pieces Parcallen.
1935	ps. Rouw Zeyldoek.
2400	ps. Baftas.
1400	ps. Chiauters Derriabadijs.
78880	ƒ Wit Cattoene Garen.
3000	ƒ Indigo.
175000	ƒ Japans Staaf-koper.
10888	ƒ Radix China.
40755	ƒ Benjuyn.
121450	ƒ Japanse Poeyer-Suyker.
244	ƒ Rabarber.
200	ƒ Nooten Muscaten.
66355	ƒ Sapanhout.
210800	ƒ Bengaalse Salpeter.
436296	Catty Peper.
2720	ps. Negros Kleeden.
5470	ƒ Gommelak.

Nota: 1 Catty is $1\frac{1}{2}$ ƒ.

Widus misten Engelandt in dezen Jare 1672. 15 Oost-Indische Retourschepen, want op deze 14 haddenze vaste rekening gemaakt / dat haar niet konde ontgaan / maar noodzakelijk in haar handen mosten verballen: Doch het vijftiende was een van haar eppen / want een Zeeuwse Kaper nam dit Engels Oost-Indis Retourschip, genaamt de Valk, waerdigh geacht / 12 tonnen Goudts, en bezacht het zelve te Bergen-in-Noorwegen in bezekering / van waar het namaals / als 'er de meeste Waren uytgelicht / en in 't Vaderlandt gebzacht zijn / oock aldaar in behouden Haven, gekomen is.

d'Engelse wilden ook den meester maken op de Elf-stroom, alwaar een Hollands Schip, genaamt de Visser, komende van Curassou, van een Engels Schip, maar scherp beschooten wierd / willende dat hy strejken zou / 't geen hy dede; maar hier doo den Engelsman, verhoobaerdicht en zijn staart opstekingende / schoot andermaal met scherp / waar doo de Visser getricht / hem met 18 Stukken zodanigh verwelkomde / dat hy / als een tol / schier rontom dzapde / en hem nauwelijks reddden kon / en hier mede wierd de staart weder ingetrokken. Doch slimmer boer een Schotse Kaper, die 2 West-Indis-vaarders, vooz de Elf komende / doost aanbullen / maar wierd zo gehavent / dat hy zijn Schip op gaf / aan deze Zeeuwen, die al het ronthout afgekapt hebbende / dit Schepen in Zee lieten drijven / na dat zy het Volk, en 't beste dat haar aanstondt / daar hadden afgenomen. Doch een ander Schotse Kaper, die in 't Schager Rak, al eenige Schepen genomen had / wierd doo Capiteyn de Jonge, vermeestert / en te Kopenhagen opgebzacht.

Als nu begon men wederom Commissien tot Kaperyen (dat tot nu toe verboden was / om 't Zee-volk in 's Landts dienst te gebzupken) upt te geben / en dat wel tot 200 toe / die de Vyanden geen klepne afbzeuk toe bzachten / want daar dooz in dezen Jare 1672. wel 250 Prijzen, in Biskayen, en een groot getal / 30 in Zeelandt als elders / zijn opgezacht.

Oetwyl nu de 3 Provincien, als Gelderlandt, Utrecht en Over-Yffel onder de Vyanden waren verballen / wierden alle die Gedeputeerde, in de Generaliteyt, die Rekenkamer, Raadt van Staten, Admiraliteyten, &c. hare Commissien opgezegt / en de Sessien verboden / waar tegens die Heeren noch eenige reden in bzachten / maar men verstondt / dat hare zaken waren afgedaan : De Klerken die de boozs. Provincien gewoon waren te bedienen / wierden hare Chargien opgezegt / en moften de Sleutels van de Comptoiren overgeben.

Den 10 Augustii trokken upt het Quartier van zijn Hoogheyt eenige Ruyters, die des nachts quamen tot booz de Doozten van Utrecht, dzingende tot in des Vyandts Retrenchement, daar 30 veele nederhieuwen / en 16 Gebangene van daar mede bzachten / latende alleen 2 Dooden achter : Te deser tijdt geschiebe de Monsteringe van de Militie, hier omtrent / dooz de Heer Beverning, en elders dooz andere / werdende die gezeght bevonden te zijn / te bestaan in 783 Compagnien, daar van veele Officieren, wel van 200 en meer Compagnien, opgesitt zijn / om gereformiert / en de Compagnien ondergesieken te werden ; gelijks zulks hozt daar na dooz zijn Hoogheyt gedaan is / en zijn deze Gereformeerde Officieren, op een sortabel Tractament in dienst gehouden / met toezegginge / van by de naaste gelegentheyt / weder na hun verdiensten gebozert te zullen werden.

Weynig tijts hier na / wierdt het volgende Placcaat van Sijn Hoogheyt afgekundicht.

WILHEM HENRIK, by der gratie Godts, Prince van Orangie, en Nassau, Grave van Catzenellebogen, Vianden, Dieft, Lingen, Meurs, Bueren, Leerdam, &c. Marquis van Veere en Vlissingen, Heere en Baron van Breda, der Stadt Grave en Lande van Cuyk, Dieft, Grimbergen, Herftal, Cranendoncq, Warneston, Arlay, Nozeroy, St. Vith, Daasburgh, Polanen, Willemstadt, Niervaart, Yffelsteyn, St. Maertens-dijk, Steenbergen, Geertruydenbergh, de hooge en lage Swaluwen, Naaltwijk, &c. Erf-Burgh-Grave van Antwerpon en Belançon, Erf-Marschalk van Hollandt, Gouverneur van Hollandt, Zeelandt, en West-Vrieslandt, Capiteyn Generaal en Admiraal der Vereenighde Nederlanden. Allen den genen die dezen zullen zien of hooren lezen, Saluyt. Doen te weten : Alzoo by dagelijkse experientie ondervonden werd, dat veele Compagnien van 's Landts Militie, door faute en quade voorzorge van de Capiteynen en Officieren, de zelve leydende ; in zodanigen slechten staat bevonden werden, zoo ten reguarde van de Manfchap, als het zwakke getal van der zelve Soldaten en Ruyteren, dat in voorvallende gelegentheydt, daar van weynigh of geen behoorlijken dienst zoude te verwachten zijn, tot groote schade en ondienst van den Lande, en difreputatie van des zelfs Militie. **ZO IST**,

dat:

dat wy daar inne willende voorzien, gelast, en geordonneert hebben, lasten en ordonneren mits dezen, alle Capiteynen en Officierien, leydende Compagnien, zo te Voet als te Paart, ten dienste dezer Landen, de zelve binnen den tijdt van 14 dagen, innegaande met den 23 dezès, ten vollen te completereen, en van bequame manschap te verzien, omme na' behooren te komen dienst doen, en geemployeert te werden, op poene van ter contrarie doende, te werden gecasseert zonder eenige conniventie: Lastende daar en boven gemelte Capiteynen en Officierien binnen de voorsz. tijdt eenige Verloven of Paspoorten te geven, alzo wy zulks voor den dienst van den Lande noodigh achten. Gedaan in's Gravenhage den 18 September 1672.

Was geteekent,

G. H. PRINCE d'ORANGE.

Onderstondt,

Ter Ordonnantie van Zijne Hoogheyt.

Gecontrofigneert, C. HUYGENS.

Zijn Hoogheyt den Heer Prins van Oranjen hebbende in de voorleden Maanden de Steden Schoonhoven, Gorkum, Heusden, en die Frontieren wezen bezichtigten / en de noodige ordres aldaar gestelt / quam den 12 Augustii t'Amsterdam, t'geen daar ober als opgetogen in vrygde was / zijnde de 60 Vaendelen Burgerye te gelijk in Wapenen, beneffens de 2 Vanen vrywillige Ruytery. Den 13 ging zijn Hoogheyt des Stadts Fortificatien bezien / ook die aan den Overtoom, alwaar zijn Hoogheyt ordonneerde / dat de 2 Metale Stukken, daar in leggende / zouden binnen / en 2 Yzere, in de plaats / gelept worden: Zijn Hoogheyt wierd des middaghs op 't Stadthuys Princelijck getracteert: Van waar den zelven na Muyden, Weesp, Hinderdam, 't Huys t'Abkou, en daar omtront met een Chaloup vertrok / om daar mede de Fortificatien te bezichtigen / keerende den 14 wederom; en toen zijn Hoogheyt na 't Leger te Bodegrave vertrok / zoude hy tot gedachte Magistraat gezeyt hebben: Dat zy lieden en ook de Gemeente wel mochten verzekert zijn, van zijn Hoogheyt's toegeneghenthey, en zulks tot maintenue van de Republijk. Aldus wierd zijn Hoogheyt met groote statie weder uptgelept.

Een Troep Franse Ruyters, van 17 Standaarden meenden op den 18 Augusti, Gorkum te oberballen / maar de Velt-Marschalk Wurts, van hun komst bezigticht / heeft eenigh Voet-volk met 3 Stukjes, hun tegen gezonden / en gedwongen met berlies van in de 60 Ruyters, wederom na Vianen en Utrecht te retireeren / blijvende van de zijne / maar 4 Man.

De Franssen quamen den 21 Augustii booz 't Huys t'Abkou, maar bonden dat / rondtom booz 't water; en van binnen zodanigh met Volk en Geschut, boozien / datze daar niet lang moegenspraak hebben gehouden.

Enige Franse Grooten upt Utrecht in 't Ameronger Bosch wezende jagen / wierden

wierden dooz een Vaendrich en 16 Soldaten van Capiteyn Boman, upt het Quartier van Bodegrave, bezet en gebangen / en dooz kromme wegen tot by Harderwijk gebzacht / daar zy dooz een Amsterdams Oologhs-Jacht op de Zuyder-Zee krusfende/ wierden opgepakt/ en den 29 Augusti, tot Amsterdam geboert / doch zijn civil gehandelt / ook wierd haar niets afgenomen / hoewel veel gesteenten en baggen over haar hadden.

Den Oversten Jorman van Amsterdam tot assistentie van Groeningen gezonden / schreef aan die Magistraat: Hoe den Bisschop van Munster 't Beleg had gequiteert, latende 5 van zijne Stukken Kanon schandelijk in 't slijk steken. Men verstondt / hy vol hoop geweest had, deze Stadt te winnen, by de Keurvorst van Keulen lang in 't Leger over zijn al te groote animositeyt berispt was: Zo volghden ook eenige onlustige woorden op de gedane onkosten, en 't bederf der Landen, &c. onder hun: Ja zelfs doen men de Gracht van de Cortin met Takkebossen alrede genoegzaam had gevult, en zo gestoft op zijn konstige Mijnen en Mineurs, dat hy niet had durven avontuuren storm te loopen, als duchtende dat 'er te wel voor hem gekookt was. Den Staat dede doe aanbesteden het maken van 4000 paar Ys-spooren, en veel hondert Morgensterren: Terwijl quamen veel Switsers en Franse overloopen / maar wierd verboden geen Franfen in dienst te nemen.

Den laatsten Augustii is de Velt-Marschalk Wurts met eenige Troepen getrokken upt Gorkum, na het Huys te Poudroyen, een bzaaf gebouw / in 't welk de Franse hadden bezettinge gelegd; waar van hy haast meesier wierd / krijgende daar eenige Gevangens, de rest retireerden na Bommel; en terwijl de zyne hier bezigh waren / trok het Garnisoen van den Bosch booz Crevecoeur, om te beletten / dat van daar geen assistentie zou gezonden werden na Poudroyen; 't welk hy de Staarze eenigen tijdt is in bezettinge gehouden / doch daar na als maar een Roofnest wordende / gedemolieert / en laten opspzingen.

Den 2 September zijn eenige Vriezen, met hulp der Kruyffers van de Zuyder-Zee, op Blokzijl aangevallen / en hebben een opgetwoopen Schans van hun vermeesert / daar op de Inwoonders ook tegens de Bisschopse aangespannen zijn / en hebben den Commandant met 6 of 8 van 't Garnisoen om hals gebzacht / en boozt met hulp der Soldaten, de Vyanden daar uptgedreben; daar op Vollenhove ook van den Vyandt verlaten wierd.

Te bezet tijdt voeren eenige Jachten en Smalschepen met Volk, onder de directie van eenen Moller, van Amsterdam, met een desseyn op Swartsluys, daar zy na veel contrarj windt booz quamen / doch den aanslagh (niet te boozzichtig belepdt) mislukte / werdende de Bisschopse van de hare gescundeert / daar op eenige weder quamen na Amsterdam, latende het Jacht van de Staten van Vrieslandt daar zisten / 't welk verbandt wierd; maar de meesie trokken na Blokzijl; van waar den 11 dito de Capiteyn Holbaarn, met 240 Man een bzaab Assault dede op Slijkenburgh, of de Kuynder-Schans, en de Bisschopse terstondt daar upt op de blucht dreef / siek 250 Man, achter latende 28 Gevangens, een Karos met 6 Paerden, en andere huut / zijnde wederzijds wepnigh Dooden of Gequetsten, en bleef den boozs. Capiteyn Holbaarn, enigen tijdt in de Kuynder-Schans commandeeren. Scheel

Geheel Duytslant begoff nu te zien / dat men den Keyzer na zijn Scepter staft / maar de Bifchoppen van Keulen en Munfter deden weten : Dat zy nergens anders om met Vrankrijk waren geunieert , dan om de Hollanders weder te ontvooghden , dat men haar afgenomen had : Ook dat zy geen andere beooginge en hadden als om te procureeren 't voordeel des H. Roomten Rijks : Verre van daar om yets ter contrarie te onderftaan : **Daar noch by borgent** : Dat hare Troupen zelfs ten dienfte waren van zijn Keyzerlijke Majestejt , en daar van mochte disponeeren , zo 't hem geliefde , &c. **Den Fransen Minister Gremoville** , van Weenen na Parijs kerrende / quam den Keyzer , eer hy noch vertrok / bezekeren : Dat den Keyzer in geeniger manieren en zouden werden beschadight , zo maar stil zitten wilde : En dat de Franse Troupen niet een voet op den Bodem van 's Keyzers Landen zoude stellen : Zelfs zo Keur-Brandenburgh den Alderchriftel. Koning niet en troubleerden , dat hy hem uyt een genereusheyt wilde recompenferen mette restitutie van zijne Plaatzten in 't Landt van Cleve. **Maar men zagh wel waar dit heen wilde / en geen tijdt langer om te slapen was : En hoedanigh de Franse Ministers arbejden / om den mars der Keyzerlijke Volkeren te beletten / zo heeft de tijdt geleert / dat de Keyzerlijke , en andere Hulptroupen ebenwel na beneden zijn afgezakt. Daarom was het dat den Vorst van Anhalt te St. Nicolaasbrugh by den Keyzer al by spoediger bericht / 't gunt tot 's Keyzerrijks befic was / zynde / alles by te brengen wat mogelijk was / om het Franse voornemen te verjdelen : Op die voet quamen nu verscheyde Duytse Vorsten zich by Keur-Brandenburghs Armé voegen / geijck den Hertogh van Saxon Lauwenburgh , zijnde een Prins upt den Huyze van Saxon : Duc de Loraine zondt zijn Minister Kanon , en 2 Regimenten Ruyters by Keur-Brandenburg , en eynde om zich van alle corresponsentie te dienen : En quamen veel Keur-Brandenburghse Volkeren vooz af / en by partjen na Minden en der Lipstadt , staande zijn Keurvorfel. Doorl. met het grog te volgen. d'Heer Paats , als Afgezandt van den Vereenden Staat , nu by 't Hof te Madrid , in Spanjen aangekomen zynde / begosten de Franse Ministers aldaar extravagant op te snijden / gelijk als of 'er geen Staten van Hollandt meer waren / en dat het daar alles Frans was / zeggende / dat de Stadt Amsterdam al aan den Marschal Turenne was overgegeven , &c : Doch met alle deze fiodomontades / konden zy niet beletten / dat de Spaanse Koninginne de Nederlanden , op nicuwt / met Volk en anders / by stont ; zor der nochtans / dat Vrankrijk , hoewel hy haar dikwils deryghde / daarom den Oorlogh dooff aandoen / ook verdweenen deze leugenen wel haast / dooz 't schryven van den Grave de Monterey , inhoudende / dat alles wel te herstellen was met Spaans Volk in de Vereenighde Nederlanden tot hulp te zenden / waar ober aanstonds veel Soldaten en Gelt upt Spanjen in Vlaanderen zijn ober gezonden. Den Grave de Humanes , Spaanse Gezant aan 't Hof van Portugal , schreef ook aan de Spaanse Koninginne , hoe dat de Frans en aldaar alle mogelijke middelen hadden aangewent / om dat Koningrijk op haar zijde te krijgen / en te bewegen dat zy tegen Spanjen zouden aangaan / daar toe dien Adel met gelt omgekoff / wel scheen geneegen te zyn / maar niet de Gemeente , die wel za-**

gen / datze als dan in 2 Oorlogen te gelijk zouden komen te verballen / en dat dit daar dooz was gestuyp gewozden / uyt vzeze / dat die Natie, (zeggende dat hun goeet en bloedt / om de Vrede te bewaren / ten besten was / maar niet om nieuwe Oorlogh aan te rechten) haren wettigen Koning, in ballingschap / in de Canarise Eylanden verzonden / wederom mochten inhalen / om hare rechtbaerdige zaken / te helpen verdaedigen.

Den 14 Augustii, 1672. wierd te Londen, in Engelandt, op 't Hof te Wit-hal, gewisselt met den Franfen Gezant, het vernieuwde Tractaat vooz 3 Jaren, tusschen Vrankrijk en Engelandt gesloten / in het Frans Leger, dooz de Engelse Ministers, inhoudende / Dat men Hollandt most vernielen: Want by 't zelve / hadden beyde de Kroonen hun verbonden / om onverbzekelijck te onderhouden / dat niemandt van beyde de Koningen byzonderlijck met de Heeren Staten Generaal zouden in handeling treden / zonder weten en toestaan van beyde / noch ook geen Verbondt of Vrede met de zelve te maken / ten 3^{en} 2^{en} aan wederzijden / bsskomen voldoening van hare Pretentien van de Vereende Nederlanden hadden bekomen.

Doozts wierd in den Hage verwisselt de Ratificatien van het geslooten Verbondt der Vereende Nederlanden met den Roomschen Keyzer, maar Keur-Keulen en Bisschop van Munster bleven al eben hart / aan de Franse zijde met hare Wapenen den Nederlandtsen Vereenden Staat, berechtende; den Bisschop, van Straatsburgh hielt mede de Franse partye; de Keurvorsten Palts en Trier waren ook al de Franfen toegedaan / hoewel de laastgenocmde daar na van die af / en den Keyzer toebiel: Keur-Beyeren scheen eerst al mede Frans gezint / doch bleef eventwel Keyzers: d'Heer Pelnits, Keur-Brandenburghse Minister, na Hollandt gezonden / om den toestandt van het aankomen der Hulpbenden (daar men groote hoop op hadde) bekent te maken / vertroek / met den Heer van Amerongen, als Nederlandtsen Gezant weder ober Bremen, naar boven / met genoegzame middelen voorzien / om die Troupes, in het af komen behulpzaam te zijn. Men zepde / dat 3^{en} by na van de Engelse Kapers hadden genomen geweest / want vooz de Revier de Wezer komende / wierden 3^{en} dooz een Vissertjen gewaarschoutwt / dat haer 3 Engelsen vooz de Elf-stroom onthielden / die 3^{en} ook konden zien / liepen ober zulks de Wezer in / en quamen behouden te Bremen.

Maar den Roomschen Keyzer, den Koning van Denemarken, Brandenburgh, Brunswijk en Lunenburgh, Hessen Kassel, overleggende / van hoe grooten gebolgh de Franse progressen mochten komen aan te groepen / deden gezamentlijck sluyten het volgende

T R A C T A A T

Van Assistentie en mutuele Defentie op den 22 September 1672. geslooten tusschen den *Roomsen Keyzer*, den *Koning van Denemarken*, den *Keurvorst van Brandenburg*, de *Heeren Hertogen van Bronswijk*, en *Lunenburgh*: Mitsgaders, de *Vrouw Landtgravinne en Regente tot Hessen Kassel*.

K Ennelijks zy by dezen, alzo zijn Roomse Keyzerlijke, en tot Hungarien en Bohemen Koninglijke Majesteyt, als ook die tot Denemarken, Noorwegen Koninglijke Majesteyt zijn Keurvorstl. Doorl. van Brandenburg, Heer *Georg Wilhelm*, en Heer *Rudolf Augusti* Hertogen tot Bronswijk, en Lunenburgh, mitsgaders de Vrouw Landtgravinne en Regente tot Hessen Kassel, Furstl. Furstl. Furstl. Doorl. Doorl. Doorl. de tegenwoordige Conjunctionen hebbende behertight, en der zelve zorghvuldige gedachten daar heen laten gaan, hoe dat zy de Landen en Luyden haar van Godt toe vertrouwt voor onbillijk geweld beschermen, en by Ruste en Vrede behouden mochten, zo hebben de zelve tot dien eynde na gehoudene Communicatie de na genoemde hare Raden en Afgezantten met genoegzame volmacht en Instructie binnen deze Stadt Bronswijk by malkander gezonden, de welke naar aangewenden zorghvuldigen arbeyt, op aldergenadighste en genadighste Ratificatie, over deze navolgende Articulen met malkanderen zijn geconvenieert en geaccordeert.

1. Werdt tot een zekeren en vasten grondt gestelt dat deze Defensive Alliantie in generley wijze tot nadeel van 't H. Roomse Rijk, of anderzints tot yemandts nadeel, wie die ook mochten zijn binnen of buyten het Rijk, maar alleen tot afweeringe en mogelijkste tegenstandt van onrechtvaerdigh geweld, en inzonderheyttot ongekrenkte onderhoude van de zo dier verkregene Osnabrugse en Munsterse Vrede, en het gene daar in en anderzints in de heylzame Constitutien van 't Rijk aan een yegelijk gebleven en gegeven is, aangezien en gemeynt zal zijn; tot behoudinge dan van dit oogmerk, zo zal tusschen alle de zelve Bondtgenooten een bestendig goet voornemen en oprechte trouwe verbintenis zijn en blijven, zodanigh dat den eenen des anderen beste en voordeel bevordere, en indien yerwes ter contrarie gevonden mochte werden, zulks gehouden zijn aan den genen die het aangaat, tijdelijk te notificereen en bekent te maken, maar inzonderheytt indien daar uyt eenige verwijderinge en nadeel aan de Bondtgenooten ontlaan mochte, en daar op die in dit Verbondt beloofde hulpe begeert konde werden, zonder uytstel te communicereen.

2. Zo zullen alle der zelve Bondtgenooten Landen, die zy tegenwoordigh in hebben en bezitten, in 't H. Roomse Rijk gelegen, mitsgaders der zelve rechten prerogativen en gerechtigheden in dit tegenwoordigh Verbondt begrepen zijn, en wanneer des een of des anders geconsedereerdens Landt en Luyden tegens de Constitutien van 't Rijk, en de Westphaalsche Vrede-handeling, doorgetrokken, of met eygen machtige Inquartieringe doortochten met Contributiën en andere feytelikheden, hoedanigh die genoemd mochten werden, door wien en onder wat pretext die ook geschieden mochten,

bezwaart mochten werden, zo zullen alle en ygelijke der andere pacificeerende schuldig' en gehouden zijn op de requisitie van den beledighden, zonder eenigen uytstel, en verder tijdt als totte t'zamenkomst en mars noodigh is, ook zonder dat den eenen op den anderen wachte, met zo veel manschap te Voet en te Paerdt als in dit Verbondt is geacordeert, te hulpe komen, ook niet bevoeght zijn, die Wapenen dieswegen aangevat eerder neer te leggen, tot dat den beledighden zijn billijke satisfactie en zekerheit, zo verre immers mogelijk zy, gegeven werde.

3. Ten eynde aan de macht tot deze intentie noodigh niet moge manqueeren, zo is verders verproken en vast gestelt, dat de gezamentlijke Bondtgenooten, zo lange dit verbondt duuren zal, aan geworvene goede manschap geduurigh gereet hebben zullen.

Te weten zijne Keyzerlijke Majesteit 3000 te Paerdt en 6000 te Voet.

Zijne Koninglijke Majesteit van Deenmarken 3000 te Paerdt en 6000 te Voet.

Zijne Keurvorstelijke Doerl. tot Brandenburg 3000 te Paerdt en 6000 te Voet.

Heer Hertogh *Georg Wilhelm* Vorstelijke Doerl. 600 te Paerdt, 1200 te Voet.

Heer Hertogh *Rudolf Augusti* Vorstelijke Doerl. 400 te Paerdt en 1000 te Voet.

De Vrouw Landgravinne en Regente tot Hessen Cassel Vorstelijke Doorluchtigheit 400 te Paarde en 800 te Voet.

4. Wanneer zoudc echter het gevaar zo groot zijn, dat de getermineerde hulpe in 't bovenstaande Articul begrepen, niet suffiant genoegh is, in zodanigen cas zullen de Bondtgenooten gehouden zijn zonder uytstel hier over te consulteeren, en zich over zodanigen aantal en bystandt vergelijken, waar mede de noodt lijdende inder daat gehouden werden kan.

5. De lichte Artillery, Ammonitie, en wat daar toe eygentlijk behoort, zal een yder Geconfedereerde by gedane conjunctie naar proportie van de troupen die hy zendt, den zijnen mede geven, maar zo dikmaals als men zware stukken van nooden heeft, dan zal den Requirant de zelve benefens haar toe behoer fourneeren. Maar wanneer de zelve zodanige zware stukken niet machtigh was, of dat *in loco tertio* tot gemeenen besten werden geageert, zo zal of zullen die geene die onder de Bondtgenooten het gevaar aan naaste zijn, de zelve beschaffen, maar hoedanig den Staat vande Artillerye zal werden geformeert, daar over zal aanstonds naar 't sluyten van dit Verbondt door zekere Gedeputeerde werden geconvenieert: Nochtans met dien verstande, dat die geene die inde Artillerye boven zijn quota yetwes zal toe brengen: dieswegen van de overige Hooge-Bondtgenooten schadeloos gehouden zal werden, en ten minsten maandelijk die gedane onkosten geliquideert en goet gemaakt zullen werden.

6. Alhoewel de gezamentlijke Bondtgenooten aan zich behouden, dat op het bekomen advijs van vyandelijken overval den aggressieus door *Pacifica Officia*, van het aangevangen geweld te dehorteren, zo willen en zullen zy echter dies ongeacht met het te zamen voeren van de geconfedereerde volkeren, en effective hulp biedinge, geenzints tardeeren, maar het zelve zonder uytstel in 't werk stellen.

7. Gelijk dan ook de gezamentlijke Bondtgenooten zich noch verbinden, dat wanneer het eenmaal tot Hostiliteit is gekomen, niemandt van haar met de Contrapartye in eenige handeling of Traactaat, het zy over de compositie ten Principale, of tot stilstandt, zal treden, als met voorweten en bewilliging van de overige Bondtgenooten, en wanneer aan de zijde van den Vyant, yetwes van die natuur aan yemant van de zelve wierde voor gebracht, zo zal de zelve aanstonds de andere daar van Notificatie geven, en ondertuischen aan die geene die diergelijke dingen zal aanbrengen, bekend maken en verklaren, dat hem zonder voorweten en goetvinden van de gezamentlijke Bondtgenooten in diergelijke Communicatie of handeling niet toestaat zich in te laten.

8. Indien het gebeuren mochte dat in den beginne twee van de Geconfedereerde te gelijk vyan d'lijk wierden aangetaft, en van de zelve affistentie en hulp wierde verzocht, zo zullen de Bondtgenooten gehouden zijn, zonder uytftel by den anderen te komen, en naar mogelijkheyt het daar toe dirigeren, dat den eenen zo wel als den anderen geholpen werde, maar wanneer het zelve op eenmaal niet en iste effectueren, en wegens voorvalende omftandigheden, op dien tijdt niet meer als een of twee geholpen konde werden, zo zal hier by evenwel alleen op het gemeene Interest gereflecteert moeten werden, en de Affistentie daar heen werden gedirigeert daar de meeste van nooden zal zijn, het welke gestelt blijft aan het oordeel van die geene die t'zamen zullen komen, en het geene dat het meerder getal van dien hier in zal goet-vinden, dat zelve zal zonder tegen fpreken gevolgt werden.

9. Wanneer de Conjunctie vande geconfedereerde Volkeren eenmaal zal zijn gefchiedt, en men alrede aan het werk is, zo zal aan geen van de Bondtgenooten vryftaan zijn Volkeren van 't Corps d' Armé op eygen Authoriteyt te revoceren of af te leyden, maar wanneer het gebeurde dat gedurende de Conjunctie, en als men in actie is, om den eerst geattacqueerden te helpen, een ander van de Bondtgenooten van een ander zijde ook wierde aangetaft, en die als dan begeerde dat hem ten minften zijne Volkeren na zich te trekken, toegestaan mocht werden, in zulken gevalle zal het zelve in den Krijgsraat rijpelijk werden overwogen, en bevonden werdende dat de zelve noodt-lydende partye met detachieren van zodanige Volkeren geholpen kan werden, als dan zal daar in geconfenteert, en 't zelvige niet verhindert werden.

10. En wanneer eenige van deze Bondtgenooten buyten dit Traahtaat onderlinge in noch andere Alliantie met den anderen staan, zo zal niemandt gehouden zijn uyt kracht van beyde Traftaten affistentie te zenden, maar alleens uyt een van de zelve, maar zal den Requirantant vryftaan uyt welk Contract hy de affistentie zal willen verzoeken, en alsdan ook, en wanneer een Creyts of Ryks hulpe den gerequireerde effectivelijk zal werden toegezonden, zo zal zulks tot aflagh strekken van de alhier gestipuleerde hulpe der geconfedereerden.

11. Zo dikwils dan de boven genoemde Manschap te zamen gebracht moet werden, zo zal het Opperste Commando van de Wapenen den Requirant, zo lange men in zijn Landt of buyten dezelve tot zijne reddinge en satisfactie ageert, gelaten werden, maar anders in 't gemeyn, en buyten de voorfz. gevallen, zo zal het met het voorfz. Opperste Commando gaan als volght. Dat wanneer of alle, of verscheyden van de Bondtgenoten zich perzoonlijk by de Armé bevinden, het zelve den genen zal competeren die zonder dat den voorrang zal toekomen, maar wanneer maar een alleen van de zelve Bondtgenoten in perzoon present is, zo blijft ook het voorfz. Opper Commando aan den zelve alleen, zonder dat hem het zelve door yemandt van de Generalen, van wat staat of conditie en charge de zelve ook mochten zijn, en van wien hy ook dependeert, zal mogen werden gedifputeert, en wanneer alleen Generaals perzoonen zullen present zijn, zo zal die gene het Opper Commando voeren, diens principaal voor alle de andere Bondtgenoten precedeert. En op dat in dezen gevalle uyt ongelijkheyt en difproportie van Charges, te minder different en misverftant moge ontftaan, zo willen de gezamentlijke Bondtgenoten in de bestalling van de Officieren over hunne volkeren die zy naar het gros van d' Armé zenden, zorge dragen, dat der zelve Charge met het quantum zy geproportioneert, en dat in voorvallende gelegentheydt den eenen van den anderen de noodige ordres zal konnen ontfangen.

12. Zo is hier by mede vast gestelt en geaccordeert, dat aan wien ook het zelve Opper Commando zoude mogen werden gegeven, de overige Hooge Bondts-verwanten aan

hare prerogativen vryhey en gerechtigheydt daar door niet zal werden gederogeert , en zal ook die gene die het zelve Commando voert , in *Militaribus* niet van gewichte mogen voornemen nochte in 't werk stellen , dan met voorweten en toefteraminge van de gemeene Krijgs-Raadt der overige Bondtgenoten , alwaar het schoon dat yemandt van de Hooge Bondtgenoten zelfs commandeerde , of wel des zelfs aangestelden Generaal.

13. En zal de zelve Krijgs-Raadt by de gezamentlijke Hooge Bondtgenoten aangestelt werden , in voegen dat een yder aldaar een of twee van zijne beëdigde bediende , die hy daar toe bequaam oordeelt , zal mogen zenden , die ook onweygerlijk toegelaten zullen werden , en zal een yder volgens den Rangh van zijn Committent in den Krijghs-Raadt sessie nemen , het zy de zelve is een Militair of Civiel standts perzoon , doch zullen zodanige twee maar eene stemme hebben , en zal een yegelijk daar toe werden gelast dat hy precize naar de Wetten van dit defensief Verbondt ziju oogmerk houde , en daar na zijn stemme dirigere , maar de directie zal t'elkens gelaten werden aan den genen die in dien tijd het Opper Commando zal hebben , doch also dat de Conclusien naar de meerderhey van de stemmen gemaakt werden ; Tot betere uytvoeringe van dien en bevorderinge van alle voorvallende expeditien zal naar het sluyten van dit Verbont een vasten Krijgs-Secretaris met gemeyn believen werden aangestelt , en in gemeene beëdinge genomen werden.

14. De Jurisdicctie behoudt eenes yegelijks Bondtgenotens Officier over de troupen die hy den requirende Bondtgenoot tot hulpe brengt , maar indien het zoude gebeuren , dat yetweseen Generaal Krijghs-recht vereyschte , zo zullen ook daar toe uyt aller zijds Bondtgenooten Generaliteyt en Krijghs bediende die gene werden geroepen die tot een Generaal Krijghs-recht behooren , en zal die gene præsès zijn die het Generaal Commando voert , of indien de zelve daar niet wilde by zijn , die gene die na hem in 't zelve Generaal Commando de naaste zal zijn.

15. En op dat ook als zoodanige conjunctie effectivelijk zal wezen gedaan de ongelijke onderhoudinge gene verwerringe noch Confusie veroorzake , zo willen de Bondtgenooten gezamentlijk een zekere Ordonnantie dies wegen formeren , naar de welke gedurende de zelve Conjunctie alle de Troupes doorgaans even eens getraecteert zullen werden , dewijl ook die Auxiliaire volkeren alle de proviant niet op eenmaal , en te gelijk met zich kunnen voeren , zo zal den Requirant gehouden zijn , de zelve zo lange zy in zijn Landt staan , met noodige Proviandt voor een bilijken prijs tegens contante betalinge te voorzien.

16. Hoewel de vrye doortocht van een yeders Bondtgenoots volkeren zonder verhinderunge werdt toegestaan , zo zal echter in dezen ook gevolgt werden de Constitutien van 't Rijk , en zo veel immers mogelijk der Bondtgenooten Landen verschoont werden , en in allen gevallen op des Landts Heeren wegen over den doortocht , dagh-reyzen , en quartieren , de nootwendige ordre te doen , onbenomen blijven.

17. Indien men met progres van opgemelte Wapenen eenige Vyandts Landen en plaatsen zoude komen te bemachtigen , of op de zelve eenige inquarteringe of contributie bekomen , zo zal by de uytdeelinge en repartitie der zelve , t'elkens op het quantum van de volkeren , die een yegelijk by die uytwerkinge zal hebben , gelet werden , en daar na de proportie genomen werden , en gelijke meyninge heeft het ook , indien eenige vyandtljke Artillerye verovert mochte werden , maar hoedanigh men zich zal reguleren met de gevangenen van Consideratie , het zelve zal naar het sluyten van dit Verbondt met assuntie van eenige Militaire perzoonen afgehandelt werden.

18. En dewijle de gezamentlijke Hooge Bondtgenooten aan de behoudinge van goede ruste in 't H. Roomse Rijk zeer veel gelegen is , en de zelve meest daar in bestaat , dat de

Rijks en Kreyts constitutien op 't spoedighste in observantie werden gebracht, zo willen de zelve op dezen tegenwoordigen Rijksdagh, en andere behoorlijke plaatzen daar toe devoiren laren aanwenden, en niet minder haar zelve daar laten aangelegen zijn, om te helpen verhoeden dat de Stadt Ceulen *via facti* niet bezwaart werde.

19. Wanneer ook den eenen of den anderen Potentaat genegen mochte zijn omme in dit defensief Tractaat zich mede in te laten, zo zal het zelve met eendrachtige verwilliging en believen van de Hooge Bondtgenooten geschieden, die daar over zullen onderhandelingh plegen, en de Conditien die men dies wegen zal accorderen, by dit Tractaat toegevoeght werden.

20. En zal dit defensive Verbondt van dato dezès af drie gheele volgende Jaren duuren, en onverbrekelijk gehouden werden, ook de Ratificatien van de Hooge Bondtgenooten op den $\frac{22}{2}$ van de naast komende Maandt October door zekere hier toe Gedeputeerde alhier in de Stadt Bronswijk ingebracht en uytgewisselt werden, en blijft noch aan der zelver Hooge Bondtgenooten welgevallen en gaet vinden, of zy deze verbintenis willen Prorogeren, en tot dien eynde noch voor het eyndigen van de drie Jaren een te zamenkomst en handelinghe aanstellen willen. Ten oorkonde van 't welke is dit Tractaat by de te zamen gezonden en gevolmachtighde Raden van de hier boven Alderhooght en Hooghstgedachte zijne Keyzerlijke ook tot Hongaren en Bohemen Koninklijke Majesteyt, zijn Koninkl. Majesteyt van Denemarken, Noorwegen, &c. Mitsgaders zijn Keur-Furstel, en Furstel, Doorl. Doorl. Doorl. Doorl. ondertekent en bezegelt, ook yder partye een gelijk luydent exemplaar behandicht. Actum Bronswijk den $\frac{12}{2}$ September 1672.

(L. S.) *Iohan Vry Heer van Goes.*

(L. S.) *Herman Hopfner.*

(L. S.) *Christiaan Habbeus.*

(L. S.) *Burchaud van Oer.*

(L. S.) *Raban van Kantsfeyn.*

(L. S.) *Regnerus Badenkauser.*

(L. S.) *Iohan Helwig Schutz.*

Groeningen nu dooz den Vyandt verlaten zijnde / (als hier voren verhaalt is) zoo heeft den Lieutenant Generaal, de Heere Carel Rabenhaupt, met voorweten der Hooge Overigheyt, aanslonts getracht te bezorgen / dat ook de Ingezetenen ten platten Lande, en byzonderlijk in het Oldamt, de goede vrychten van deze verlossinge mede mochten genieten; en daarem / also het Volk van den Bisschop van Munster zeer qualijk huys hielt in de Oldamster Mieden, en grootelijks gebreest wierd / dat die de Turf in de Venen van Munsterdam, Veen-dam, Wilvank, &c. zoude in vyandt steken / waar dooz de Stadt Groeningen noch groote ongelegentheyt zoude overkomen tegens de aanmaardrende koude Winter, zoo wierde een goede partye Soldaten na de Mieden gezonden / waar dooz de Huysluyden aldaar zoo moedigh wierden / datze meynden zich nu genoegzaam van de oberlastige Vyandt te konnen ontlasten / en alsoo wyaakt te nemen / ober de groote bezwaarnisse dienze haar hadden aangedaan; daar op tracteerdenze de Soldaten mildelijck van haar beste spaarbeeten; maar als de Soldaten besehonken waren / heeft haar de Vyandt oberballen: de Soldaten stellen sich te weer / maar sich buyten postuere bindende / nemen na wepnigh tijds de vlucht / de Huysluyden houden nochtans aan / en doen dappere tegenweert / maar te zwak / en buyten ordze zijnde / worden verflagen / en hoewel eenige om quartier riepen / zo wierdenze nochtans alle doodtgeslagen die

het niet in de Veenen of anders ontbluchte / maar de Meyt van de Heer Pastor Marius de Muink, ontbloedt in een groot Wyandt-netelen-bosch / en zoude het ontkomen hebben / ten waar de groote Hondt, het huys bescher- mende / en t'elkens op de Vyandt'aanvallende / van eenige Soldaten na gezet waar tot in het Hof, de welke al baffeende ruggelings liep tot by de Meyt, haar also ontfekende / en zo wierde zo gebat / en tot haar onderfte kleeft upt- geschut / en zonder meer smaait aan te doen / wech gefaaght. Daar op is den 7 September een goet getal Voet en Paerde-volk upt alle Compagnien gecom- mandeert sterck ontrent 2000 Man, by haar hebbende eenige Veldt-Stukjes, &c. onder het beleydt van de Overfte Jorman, Colonel van het Hollandis Re- giment, (het welke in de Belegeringe binnen de Stadt Groeningen gekomen was) die aanfondts met dit Volk upt Groeningen na Winfchoten is vertrok- ken / afwaar de Vyandt onder den Overften Ramsdorf, zich noch / sterck onge- baar 1400 Man onthielde / en met groeten pber doende was / om de onde ver- ballen wercken aldaar / bestaande in 9 Bastions, te herstellen / en daar dooz Delf- zyl, de Boertange, en Groeningen zelf / te benauwen.

Als de zelve Colonel nu by Winfchoten zijn Bataille fozmeerde / heeft hy op des Vyandts Voorwachten aan beyde plaatzen laten chargeeren; en hier op zijn Dragonders en Cavallery commandeerende die plaatze te berennen / zo heeft den Vyandt de zelve verlaten / en zette hem in 4 Esquadrons in het veldt. De Colonel nam post / en bezette Winfchoten, vindende daar in een deel Schop- pen, Spaden, Houweelen, Wagens, &c. doende in haast een Battery op- werpen / en zette zich onder zijn Kanon, vooz Winfchoten, daar zo t'zamen gefooten / hebben den geheelen dagh / tot in de donkere nacht / op malkander gechargeert. Doen heeft de Colonel zijn Infantery sterck 200 Man aan een- gacht geposicert / die des Vyandts Drangonders meenden te voet dooz te gaan / maar zijn van de Groeningers zo geattacqueert geworzen / dat 'er wel 200 in de pan gekapt zijn: de Vyandt had 2 ses-ponders Kanon by hem; de Colonel liet den Vyandt eens of twee repfen daar mede op hem affchieten / met weynigh succes / maar doen hy onder zijn Kanon genabert was / dede hy zijne Troupen, die vooz de Batorye stonden aan beyde zyden af wyken / en op de Munsterse losghanden / en wierd in eenen schoot een geheele rijgh Dra- gonders getroffen / de tweede / en derde schoot ging ook niet mis: Ondertuf- schen aegerden des Colonels Dragonders en Cavallery op de andere zyde / zo dat de Vyandt zich heeft moeten retireeren / en de Colonel de Victorie bevocht- ten / zendende wel 50 Gevangenen na Groeningen, hy had 50 van des Gra- ven Koningsmarks Polakken by hem / de welke lustigh bochten. Van des Co- lonels Volk, is weynigh gebleven: De zelve heeft 's anderdaaghs om Win- fchoten op alle adbenuenen affnijdingen gemaakt / en 's nachts de Winfchoter- Schans, die 4 halve Bolwerken, een schoone diepe Gracht, en aan de Fauffe- bray levende Hagedoorne Heggen had / bestozmen willen / doch is de Vyandt ook dooz gegaan / en heeft de zelve verlaten. Daar op zijn 200 Vuurroers, ne- bens 80 Paerden, en 30 Drangonders, onder het commando van de Heer Overfte Luytenant Oibergh, van Graaf Koningsmarks Regiment, naar het Huys

Huys te Wedde, met een ses-ponder Kanon gecommandert; maar de Vyandt haar ziende aankomen/ heeft hy 't zelve Huys ook verlaten: Dit Huys is een zeer sterk en schoon Slot en, de Pas tusschen de Bourtang en de Nieuwe-Schans.

Winschooter-zijl wierd mede van de Munsterse gequiteert / en by die van Groeningen bezet. Ook heeft den Colonel den Dijk laten deur slieten / om den Vyandt de correspondentie tusschen de Nieuwe- en Oude-Schans te bene- men; de Vyandt trok hem by malkander / by 't Huys te Klooster en in de Oude, of Belingwolder, en in de Nieuwe- of Lang-Akker-Schanssen. De Fins-ferwarder-zijl Pas, en Bester-hamerigh Pas wierden alle dooz de Groeningers afgesneden / en bezet. De Colonel Jorman kreegh noch 4 Stukken Kanon en Ammonitie, ook vershef Volk by hem; van de Vyandt bequam hy in de Brugge- Schans 3 yzere Kanons, en wat Ammonitie, doch 2 Stukken hadden zy vernag- gelt / de welke weer gerepareert wierden. De Boeren- mosten tot Winscho- ten werken / en die plaats wederom repareeren. Den Colonel Jorman had de Oude-Schans al beginnen te blokkeeren / maar hier was meer aan vast / dooz dien al het Landt, rontom de zelve / als ook om de Nieuwe-Schans, onder water stonde: Mede is de boozsz. Colonel met zijn onderhoorigh Regiment, koysz daar na / weder in Holandt ontboden en betrokken.

Omtrent deze tijdt trokken eenige Franzen na 't Dorp Camerik, en 300 van haar quamen roben en plonderen onder Woerden: Capiteyn Bouwens aan 't Woerder Verlaat eerst met 6 Man oppassende / haalde de Valbrugh op / daarze heymelijck achter lagen / en stonden 150 Franse Ruyters aan d'overzijde / die by hun niet konden komen / maar gedoogen mosten / dat zy t'elkens van achter d'opgehaalde Bruggh op haar chargeerden: Men zagh de Franse Offi- ciers vast van hare Paerden af tuymelen / terwyl om assistentie gezonden werd / 't geen ook quam / eerst van 50 / en toen van 300 Man, wanneer Capi- teyn Bouwens besloot (te vooren tot 35 man aangegroeyt) de Franse te Ca- merik aan te tasten / die alle de Dorpen daar omtrent hadden uytgeplondert / maar die waren al na de Houdijk, ettelijcke 100 afgeweken / d'zijvende den ge- rooften buyt booz heen: Bouwens dooz een bedzeven Gidze, achterhaalt haar by kleyn Jannen-brugge, een mijl boven Woerden, hier quam hy dooz om- wegen (doende de Franse Marsch slaan) op haar recht aan / zy wijkten na de Houdijk, daar zy secours kregen: De Staatse Ruyters het te quaet krsijgende / zo bloogen (dat notabel is) Capiteyn Bouwens Volk tot de buyk dooz 't water hare Ruyters te hulpe / daar onder zelf 5 Franse, die al eenige weken in Staatse dienst hadden gewest. Als men nu zo een half uur de Franse Ruyters had zien vluchten dooz Slooten en Heggen / wierden zeer veel / die niet boozt konden / ten plondering aan Bouwens Soldaten gegeven / daarze met Hoeden / Carabijnen / Laerzen / Snaphanen / Ec. mede binnen Woerden quamen / neffens een hoogh Officier.

De Franse, Woerden lest verlaten hebbende / quam zijn Hoogheyt den Prins van Oranjen, daar binnen / ordonneerende plaats booz zijn volck te ma- ken / dan die van Woerden hrezende booz 't af bykten van hare Pannebakke- ryen, buyten de Stadt, verzochten over de moedtwil / by de Franzen geleden / uytstel;

uwtstel; zijn Hoogheyt oordeelende die Stadt met deze belemmering niet hou-
baar te zijn / en na zijn gewoonlijke goetheit excusert haar tot een bestemden
tijdt/zu hem beloovende te waarschouwen/indien de Franse pets op haar wilden
reutereen: Maar eenige van Woerden gaan sillekens na Utrecht by den
Hertoge van Luxemburgh, om Sauvegarde vooz haar Pannebakkeryen te
krijgen.

Hier ober dede zijn Hoogheyt den Heer Prins van Oranjen, een goedt aan-
tal Volk, upt het Quartier van den Grave van Hornes naar de Stadt Oudewater
marcheeren / die den 16 September, daar binnen quamen / Post batten / en
die Plaats aansondts begonnen te verstercken; de gedachte Grave van Hornes
volghde zels / koets daer na / en liet de Goverwelen Sluys met eenige van zij-
ne Benden bezet / nemende te Oudewater zijn Quartier.

De Franschen, dooz dit Post nemen van Oudewater wakker geworden / (daar
het aanzoekt van Franse Sauvegardes vooz de Pannebakkeryen van Woerden,
dooz eenige / zonder kennis van de meeste / niet wepnigh toe hulp) quamen op
den 18 September upt Utrecht, met 2800 Man, 4 Veldt-Stukjes, (van welke
2 onderwegen in de slijk bleven steken) met veel Krijghs-tuygh, vooz de voozst-
Stadt Woerden; den Hartogh van Luxemburgh, Stouppa, den obergelopen
schelmzen Mombas, en veel Krijghs-Officiere waren mede hier by. Dooz Woer-
den komende / heeft Luxemburgh dooz een Trompetter aan die Heeren doen
verzoeken den deurtocht vooz senigh Volk, 't welke toegestaan wierd: Daar
op alle deze Troepen quamen in trekken / maar bleven daar binnen en hielden
Post / tot groote verslagenheyt der Inwoonderen: Den 19 dito quamen daar
noch veel Schuyten met Bagagie en Leeftocht, Karren met Gereedschap en Ko-
gels, ook de 2 Stukjes die onderweegh waren blijven steken / en zijn aansonts de
Boeren daar rondom opgehaalt / en nebens de Burgers gedwongen aan de
Fortificatie te arbeypden / tot versterkinge van de Stadt, en alles buyten op te
ruymen / en neder te werpen / dat in de weegh stontd / en heeft Luxemburgh,
weder na Utrecht trekkende / daar binnen gelaten een bezettinge van om-
trent 2000 Man. Van welke de Burgers geen kleyne overlafst moesten berdzag-
gen / so dat veele genoodtzaakt waren de Stadt te verlaten. Nu vonden deze
Woerder Pannebakkers zich niet wepnigh bedrogen / want het quam op geen
Pannebakkeryen alleenigh aan / maar die / en het meeste wat contom de Stadt
in de weegh stontd / wierd van de Franse geruineert en afgebrandt.

Den 20 Augustii trokken by nacht eenige Franschen upt Crevecoeur na Heuf-
den, en overrompelden op het onboozsenst een Redoute en Hoornwerk, dooz
het onachtzaam wachthouden van 't Volk van Capiteyn Lichtenbergh, dooz
zijn absentie veroorzaakt / 't welk die van binnen de Stadt vernemende in alarm
geraakten / daar op de Franschen weder upt die Posten retireerden / mede nemen-
de eenige Gevangens.

Woben Schoonhoven aan den Oever van de Rivier de Lek leght 't gehucht
Kapel, waar na toe / en na Lopik, en 't Stedeken Ysselsteyn de Franse van
Utrecht by de 2000 sterck getrokken zijn / om die plaatzen te plonderen; dair daar
mede voende zijnde / wierden zu overvallen en geslagen dooz eenige Troupen
van

van zijn Hoogheyt, de passagie beter bekend / die niet alleen heel ter neder schooten / maar haar ook 't geroofde ontviamen : Daar-en-boven schooten de Uytleggers dapper daar onder / langs den Dijk, zulkis dat 3p zeer confusys weder t' Utrecht binnen quamen.

Een aanslagh op Naerden, was aangelept op den 28 September, daar toe waren eenige Schepen en Trekschuyten met Volk gebaten dooz / en van Amsterdam derwaarts / 't gunt alles zeer wel aangelept was / en eer die van Naerden dit wisten / waren de Soldaten al booz de Stadt : Zijn Hoogheyt toogh zelfs over Muyden, daar na toe / en zijn Excellentie Prins Maurits had alles in goede ordze aangestelt : En gereet zijnde / quam zijn Hoogheyt met Monfr. de Louvigny op den Dijk, 30 dat men slechts wachtte na't arrivement van de Schepen van de Zee-kant, die dooz de stilte niet aan en konden komen : Hier mede stupte noch niet de couragie van den Jongen Rijngraaf, noch de dappere moedigheid van zijn Hoogheyt, en had men werks genoegh om den ziben te contenteeren / als wissende eventwel aan / maar de voorzichtige Officieren raden 't af / waar op 't Volk weder in hunne voorige Posten vertrokt / latende eenige van die geposteert in 's Gravelandt en t' Ankeveen, want blyvens tijdt / was het daar niet / dooz dien men met 30 weynigh volk / siehtelijst / dooz de Franse Garnisoenen van Utrecht, Amersfoort en Harderwijk had komen overvallen worden; eventwel sloegen 3p noch een Frans Convoy, gaande van Utrecht na Naerden, bekommende daar van / 60 goede Paerden, en 30 heel Gevangens : Tot Maerseveen werden mede / een partje Franken verslagen.

Het Staten Volk op 's Gravelant en daar omtrent geposieert / bleven daar niet lang in vzebe / want op den 7 October vielen eenige 100 Franken, van die op de attaque van Naerden upt Utrecht gekomen waren / op haar aan / daarze slechts met 40 man / een klepne post / bp 't gemeen Landts-huyg / bewaarden / de selve verduyvende ; namien 30 daar van gebangen / en staken eenige huyzen in vbrandt / daar op 3p zich vertoonden booz de Ankeveense-Sluis, alwaar Prins Maurits eenige Palissades had doen planten / en met 'er haast een Borstweering opwerpen. Hier lagh den Oversten Stokheym, met zijn Regiment, de Franken vielen den 9 dito met groote furie / op haar aan / doch met verlies van meer als 50 dooden / wierden 3p afgewezen / blyvende aan der Staten zijde maar een Capiteyn doodt zonder meer. Daar en boven moften de Franken noch 2 Posten, bp haar in 's Gravelandt ingenomen / weder verlaten / en naar Utrecht vertrekken.

AANVAL OP WOERDEN.

Berfoepelijst was het / dat die van Woerden 30 snoden daat / aan haar Vaderlandt, eygen Stadt, heel eerlijke Luyden, ja aan haar zelf hadden begaan / om welk (30 het mogelijst was te herstellen) den 10 October, een aanslagh daar op wierd aangelept / waar toe den Heer van Zuylesteyn upt des Princen Quartier, en Graaf van Hornes upt Ouwater, des nachts daar booz quamen / maar booz bp trokken naar hun aangewezen Posten ; Zuylesteyn niet

het Regiment van Solms, en eenige gedetacheerde Compagnien bleef aan Grovenbrugge, tusschen Utrecht en Woerden, om het secours ypt Utrecht te verhinderen / zich daar positeerende met een Batterye, na Utrecht toe: De Graaf van Hornes ook by zich hebbende eenige Compagnien Marines, lagh geposteert op Polanen en de Zaaghmoolen, om van daar de Stadt Woerden te beschieten: Des anderen mozgens met het krieken van den dagh / heeft de Tooren-Wachter vernomen / dat 'er Volk voor de Stadt quam / en tweemaal op de kloctien gebingelt / daar op alles in de Stadt y roet was / en 't geluyt van Musquetten gehoort wierd / daar zy malkander mee antwoyden: Doen is 'er op den Zuydt-Ooster-hoek van den Tooren-trans bynr gemaakt / tot een Seyn aan die van Utrecht, dat zy om secours verlegen waren / en is door den harden wint den Tooren, tot affehen verbrandt / duurende den brandt tot na demiddaghtoe: Ondertusschen naderde zijn Hoogheyt met 4 Regimenten aan de Bodegraaffe zijde / de Stadt, om de attaque te doen / daar op die van binnen eenige yptzonden / om de oberige Pannebakkeryen in brandt te sicken / zijnde tegens den avondt / 't geen haar wel eenighzins gelukte / doch haast weder na binnen wierden gedreven; op welke tijdt den Hartogh van Luxemburgh met een secours van 8 of 9000 Man, op het Quartier van Zuylesteyn aanzette / doch rustigh wierd afgewezen: Den 12 dito 's mozgens byoegh / beklonn des Princen Volk de Wal, onder het sabeur van Vuurballen en Granaden, daar op die van binnen een yptval deden / maar sehooten te hoort / en liepen stralcks weer in / achter latende veel dooden / daar onder 18 Officiers, en wierden vervolgt tot voor de Poorte; die van de Franfen ypt schijft / een lange wijl open en onbezett gelaten wierd / en licht zou hebben konnen overweldicht gewoorden zijn / indien het volk maar voortgetrokken hadden.

Des Princen Volk appocheerden aansfondts met de Spade / en die van binnen deden sterke defensie / sulks datter al eenige vande Kanballers doodt bleven / daar onder Capiteyn Mengers, en verscheyde gequetst wierden. Werden de twee Bateryen aan de zijde van zijn Hoogheyt, en een aan de zijde van den Graaf van Hoorn op-geworpen: Den Hartogh van Luxemburgh, die des avondts te vooren van Zuylesteyns Quartier was afgewezen / quam nu door behulp van eenige Boeren, langhs den Houdijk op Camerik, en de Kruypin, door 't water / langhs een wegh die onpaffabel geoordeelt wierdt / tusschen Woerden en Zuylesteyns Quartier, 't zelve onberhoers en van achteren overballende / eerst me. 2000 man; hier wiert dapper gebochten / sulks dat der Staten Volk veele gedoot hebben / en daar op het ganische gros der Franfen volgende / en tegens de Zuylesteynze insettende / byaken ontrent 3000 door / die binnen Woerden quamen: Ondertusschen kreegh het den Heere van Zuylesteyn te quaadt / en also Hy zelfs geen Quartier begeerde / wierdt doodt geschooten hebbende wel 18 wonden: By aldien de Graaf van Hornes niet op 't geschiet was aan gekomen / zoude 't zelve Quartier geheel geruineert zijn geweest; 't geene nu vorders daar voor gevallen is / blykt ypt den volgenden Brief, die de Graaf van Hornes aan de Heeren Gecommitteerden Raden geschreyden heeft.

D' Heer GRAVE VAN HOORN.

AMERICAN BOOK COMPANY

MEt het aankomen van den dagh hoorde ik sterk schieten in het Quartier van den Heere van Zuylesteyn, en een uur daar na zagh ik de Troupen van de zelve Post met zeer grooten schrik zich salveeren. Ik trachtede deze vluchtende Mannen op te houden met verscheyde persuasien, en vervolgens met goede Musquet-schooten, maar alles te vergeefs; dit gaf in den beginne eenige emotie aan mijn Volk, die nochtans dadelijk verzekerden: Een half uur daar na verscheen de Vyandt voor mijn Post, innemende de Huyzen tegen mijn over, en men schoot geduurigh ten wederzijden zo veel men konde; dit alzo eenigen tijdt geduurt hebbende, avanceerden 15 of 20 Officieren met een groot getal Musquetiers, gevende zich bloot met den degen in den eene, en den hoet in den andere handt, roepende, quartier, goet quartier Messieurs, en verzochten te spreken den genen die commandeerde, ik zeyde, dat ik het was, en dat zy goet quartier zouden hebben, daar op zy antwoordeerden, dat men dan de Wapenen zoude neer werpen, daar uyt ik verfondt, dat wy malkanderen niet wel en begrepen, en dede daar op voorts een groote charge tegens hen doen, daar door een goet deel van hen doodt bleven, ondertusschen was een goet gedeelte van den Vyandt genadert tot dicht by de Stadts Poorte, maar ik had my de nacht te vooren zo wel aldaar getrencheert, dat den Vyandt door een groote fortie, die zy aldaar maakten ter zelve tijdt, de zelve niet en konden forceeren, en ook het secours, dat van de andere zijde van het Canaal quam, niet en konde embarqueren: Den Luytenant Colonel *Palm* ziende de zelve branleeren, ging tegens haar af met de sabel in de handt, en sloegh de zelve in route, zulks wierde den Vyandt tot tweemalen gerepousseert, en gedreven tot in de Post, die zy hadden geoccupeert van den Heere van Zuylesteyn, daar zy vast bleven; mijn Majoor de *Heyde*, die hen hadde vervolght ter rechter zijde, keerden daar na vervolgens wederom na mijn Post. Ik kan niet zeker weten waar het gros van den Vyant gebleven is, de kleyne partyen die ik van tijdt tot tijt hadde gezonden om de zelve te recognosceren, hebben my 't zelve niet konnen bekent maken: De Vyandt heeft veel volks verlooren met het meeste part van de Officieren die daar waren. Den Capiteyn *Bonnema*, en eenige andere Officiers, met een groot deel gevangens, die zy hadden gekregen in het Quartier van den Heere van Zuylesteyn zijn wederom genomen, en verloft; en wy namen ook eenige Officieren, maar door dier de meeste zeer gequets waren heeft menze niet konnen mede brengen, uytgenomen een Capiteyn, en een Luytenant van 't Regiment van *Picardien*, met een Vaendel van den Vyandt, dat ik gisteren aan zijn *Hoogheyt* hebbe gezonden, en wy hebben ook noch een Vaendel van de onze weder gekregen. Omtrent ten 10 uuren bequam ik een ordre by zijn *Hoogheyt* geschreven, om my te retireeren; want zijn *Hoogheyt* voorzichtiglijk konde begrijpen, dat niet tegenstaande een partye van den Vyandt geflagen was van mijn zijde, men echter niet en konde beletten, dat het secours niet eyndelijk in de Stadt quam, om dat de communicatie van de Quartieren, door het enlevement van dat van den Heer van Suylesteyn, gebroken was: Ik dede daar op hart schieten op de Stadt, en om hen noch meer te ontzetten, liet ik haar sommeeren in de naam van ziju *Hoogheyt*, om de Stadt over te geven, hen te konnen gevende,

dat het secours was geflagen, en indien zy het niet en deden, dat zy ook geen quartier zouden hebben; zy lieden zonden den Majoor de Heer *la Grange*, en 2 Officieren uyt de Stadt, de welke verklaarden, dat nademaal zy-lieden de eerfte waren van de oude Compagnien, en dat zy 2000 man in de Stadt hadden, dat zy daar van niet en konden fpreken, bevoorens de brefte ware gemaakt, zulks, dat daar uyt wel af te nemen was; dat zy genoegh geperfuadeert waren van de nederlage van haar fecoers, want zy-lieden genoegh van de Wallen hadden gezien, datze waren gaan loopen, en kenden een goot deel van hare Officieren, die by de Stads Poorte doot lagen.

Als deze Meflieurs weder na de Stadt keerden, begonden wy weder heel hart te fchieten, ondertuffchen hadde ik doen renforceeren de geavanceerde Garde met 100 man, en noch andere 100 man gezonden aan den Capiteyn *Duyk*, die ik had gelaten met 4 Compagnien by de Batterye voor de Saaghmoolen, om aldaar de zelve te fouftineeren, als men op ons hadde uytgekomen, en hebbe vervolgens al zachtjens doen zakken het gene ons daar wegens de Ammonitie refterde: Hebbe ook onderwijlen gezonden aan den Baron de *Libergue* die omtrent Montfoort lagh, dat hy zoude advanceeren met de Cavallery, en de 8 Compagnien Infantery die by hem waren, tot Linschooten, van welke zijde ik zeker was van niet gecoupcert te konnen werden; ben alzo met al mijn volk geretireert, nalatende alleen eenige gequetften, die niet mede genomen konden worden, hebbe ook noch 10 Stukken Gefchuts weder te rugge gebracht, en alles wat ik daar nevens had mee genomen, maar hebbe alleen achter gelaten 2 Velt-Stukjens, het eene dat in het water viel, en het andere dat men niet en konde wech brengen, en ook in 't water wierd geworpen, het eerfte hadde men noch wel kunnen falveeren, indien de nalatigheyt van 2 Capiteynen der Bootsgezellen 't zelve niet hadden veroorzaakt, die de voeten te vroegh los lieten met een partye van haar volk, hebbe de zelve doen gevangen nemen, om haar exemplairelyk te luten straffen: Ik hebbe geen Officieren verlooren, maar alleen omtrent 150 Soldaten zo gequetfte, als doode, van de 12 Compagnien die met my zijn geweest.

Zu haast zijn Hoogheyt aan d'andere zijde/bericht hier van ontfangen had/
gaf Hy bebel/ (nademaal de Stadt hier dooz te veel was versterkt / om yetz
verder daar op te ondernemen) met alle den Treyn weder na de Posten te
heeren. Den Hartogh van Luxemburgh was hier zelfs tegenwoozdigh/ en
zondt na 't Franfe Hof de volgende Lijft der dooden en gequetften/ van zijn
zijde gebleven/ als:

Van 't Regiment van Navarre.

Les Messrs. l'Ordinie, Luytenant Colonel gequetft. De Ridder de *lc . .* Majoor gequetft. Capiteyns *Gonnelieu*, de *la Salle*, *Levi* doot. Capiteyn *Despart*, *Deslandot*, *Dange*, *Rouffel*, *Brandelle*, *Desbordes*, gequetft. Luytenant Colonel *Petitpiny*, *Barcelone*, Luytenant *Vassij*, *Cassié* en noch 6 Sergeanten doot,

Van 't Regiment van Piemont.

Colonel Melliere gequetst. Bucau, Ridder de Ligny, de Roure, la Vomere, Blurac, Marcogne, Ridder van Bretueil, Prevost, Bonneville, de Ridder Nol, Peradon, Morfon, Capiteyns alle doodt. Neuchelle, Capiteyn en Majoor, doodt. Battoniere, Luytenant doodt. Serisac, Luytenant en Ridder Dackelieu gequetst.

Van 't Regiment van Normandyen.

Graaf van Milly, Colonel gequetst. St. Paul, Luytenant Colonel, en den Majoor doodt. Lessiloge, David, Perquedon, Contrambler, Bonnerval, Ridder de Nusby, Mantfant, la Brosse, la Marisniere, Capiteyns alle doodt. De Ridder de la Neve, Capiteyn en Bouffele, Capiteyn der Dragonders gequetst.

Van 't Regiment Marine.

Maisonpre, Capiteyn doodt. Bonfils, la Chaussee, Manonveille, Capiteyns gequetst.

Van 't Switserse Regiment.

Pallavicino, en Maison Blanche, Capiteyns doodt.

Van 't Regiment van Picardien.

Alle de Capiteynen, daar onder Messrs. Beauregard, Tronchelon, Boisdauphin, en de Volontaire Dampiere, mede doodt.

Behalvens noch veel andere / en waren wel 2000 Soldaten doodt gebleven : Van de Gequetste stoyden in 5 dagen noch 54 Officieren, en van de resterende quamen zeer wepigh op / zijnde veel armen en beenen afgezet / daarom zeyden de Frans en t' Utrecht, dat de Hollanders als Duyvels geschooten hadden : En waren naderhandt zo verbaect, dat d' Officiers moesten looten / als zy uyt gingen.

Dit waren de Voornaamste, maar zeker Heer tot Utrecht schreef aan zijn Vriendt t' Amsterdam, eenigen tijdt hier na / dat hy al 128 Officieren tot Utrecht had zien begraven, die in d' Attaque voor Woerden waren gebleven, of aan hare Quetsuuren, aldaer gekregen, overleden.

Van dezert zijde zijn den Heer van Zuylesteyn, den Luytenant Colonel Schimmelpenning, en 6 of 700 man zo Dooden als Gevangenen achtergelaten. De Franse zonden 't siehaam van de Heer van Zuylesteyn, in linne zwachtels / aan zijn Hoogheyt, werdende 't selve / om begraven te werden / na Breda gevoert / daar hy Gouverneur van was ; deze bedieninge kreegh daer na Graaf Charles Rijngraaf, Colonel van zijn Hoogheys Regiment Gardes. Den Graaf van Waldek die den 17 September den Eedt ter Generaliteyt, als Veldt-Marschal van den Staat had afgeleght / bequamt 't Regiment Infanterye van den Heere van Zuylesteyn, beneffens zijne Compagnie Paerden, en den Graaf Koningsmark het Generaalschap van d' Infanterye.

Zijn Hoogheyt den Heer Prins van Oranjen betoonden in deze heete en gebaarlijken tocht op de Stadt Woerden, zijn onvermoeyden yver, en onver-

saagde Dapperheyt, ontzagh niet / zich in de grootste gebaren te begeben / zo dat verscheppde reysen van zijne Officieren gewaarshout / en te rug gehouden is.

Op de selve tydt was geordonneert / dat om een diversie / het Garnisoen uyt Schoonhoven, onder de Marquis de Louvigni, een alarm maken zou op Vreeswijk, anders genoemd de Vaart, tegen over Vianen : Gelijk geschiede / met zo veel succes / dat men van beyde zyden langhs den Dijk appocheerende / met verlies van 7 of 8 Man, daar onder 2 Capiteynen, daar binnen quam / sieck by de 2000 Man, maar in plaats van verder op de Franschen, die wepnig boven de 100 sieck / beneden de Sluys slecht genoegh getreucheert lagen / aan te vallen / is pder aan het plunderen gegaan / waar na met den geroofden buyt weder retireerden / stekende eenige Huyzen aan brandt / daar op de Franschen de Kerke zelfs / en enige Huyzen meer in brandt gesieken hebben. Ook was op deze tijdt besiemt / een loofsen alarm omtrent Naerden aan te stellen / doch had geen gevolg.

Enige Waaghalzen uyt Aerdenburg deden een tocht op zeker Fort, genaamt de Knokke, in Vlaanderen, daar de Franschen een Tol, hadden / 't welk haar wel gelukte / uytwijzende het volgende Extract, makende goeden buyt, en staken het Fort in den brandt, maar is naderhandt van de Franse weder opgebout.

E X T R A C T

Uyt een Missive van de Heer Colonel *Albertus Spindler*,
geschreeven uyt *Aerdenburgh*, den 18 October 1672.

Mijn Heer.

OP heden is de Partye, de welke den 15 dezer loopende Maant van hier is uytgetrokken, bestaande in 36 Mannen, meest alte maal gekleet in Schoyers Kleederen, dragende op hare schouders Dijkhaken, Schoppen en Spaden, eenige onder de Kazakken Pistolen hebbende, ook eenige Fisque, onder het beleyt van *Joos van Dale*, en *Symon de Ponty d'Hingeon*, beyde Capiteynen Luytenants, den een van de Heer Colonel *Spindler*, den ander van de Heer *Collonel Viscomte d'Akaré*, de welke den 17 dezer Maant hebben ingenomen het Franse Fort van de Steen-Strate, gelegen aan de Vaart, zijnde wel Gepallifadeert, en rontom met Stormpalen verzien, komende door de Wallen op, door dien zy geen meester van de Brugge konden werden, doodtslaande eenige Switzers en een hoop Franschen, hebbende de resteerende Officiers en Soldaten, bestaande in 't getal van 25, als mede den Ontfanger en Controllerer van de Licenten, met de Wapenen van den Koning van Vrankrijk, zijnde in 't zelfde Fort, mede gebracht binnen deze Stadt, en hebben het zelve Fort in brandt gesteken, en also verlaten; het welke het Garnisoen van deze Stadt zeer heeft ge-encouragert, als niet een Man van de Partye verlooren hebbende. Hier mede blijve, &c.

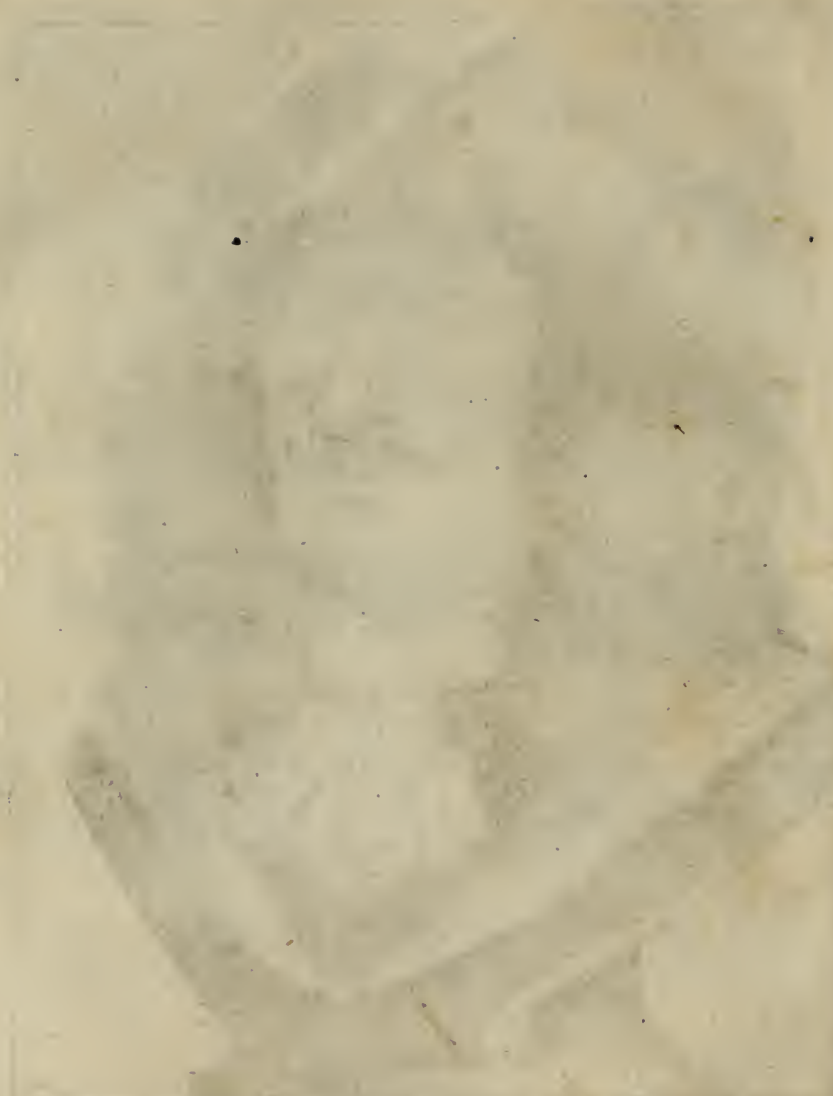
Was onderteeckent,

ALBERTUS SPINDLER.

Den

D'Heer GEORG FREDERICH grave van WALDECK etc

THE UNIVERSITY OF CHICAGO LIBRARY

Den overgelopen Mombas, zich eenigen tijd tot Keulen, met zijn Swager, den Heer de Groot, in de Herbergh, genaamt den H: Geest onthouden hebbende; doch misschien breezende dooz dezen geverfden horten Geest (want het was een Duyf, geschildert op een houten Uythang-bordt) aldaar niet genuegh beschermt te zijn / keerde hy weder in de oberwonnen plaatszen der Franssen, naar Hollandt, maar quam hier al in grooter gebaar / want gaande van Woerden na Utrecht, vzaaghe hy onder wegen / aen een Meysje, of zy daar omtrent ook Soldaten had vernomen, en kreegh tot antwoordt / dat eenige daar niet verre van daan, in 't Kooren lagen, waar-op hy te rug gaande dit perrijkel ont snapte / want het waren Staatze Soldaten upt het Prince Quartier, die op avantagie waren upt gegaan. Maar Mombas nu als wanhopende / most noch een pots in 't werck stellen / also het scheen dat Hy niet wel vernoecht was / (ober 't vellen van zijne 30 genadige Sententie, hier vooren pag: 38 i te lezen) op zijne geselde Rechters, d'Heeren van Zuylesteyn, en andere; hier ober raakt hy 30 spoorloos aan 't hollen / dat hy / in 't begin van de Maandt October, een Tamboer, met een Cartell. of ontzegg-brief aan die Heeren ober zent / om met hem in Duel te komen vechten; maar hy wiert geestigh / aldus geantwoordt.

M Onfr. Mombas, op uwe Brieven alhier gekomen, dient dit tot antwoordt; dat ik ondergeschreven, u verwachtte op 't Schavot, om u te voldoen volgens uwe verdiensten. Door my, Scherprechter van de Hooge Justitie in 't Leger: en was geteykent,

Christ: Christiaanse.

't Opschrift was /

Monf. Barton de Mombas, tegenwoordigh, r' Utrecht. par Tamboer.

Maar Mombas compareerde niet. t' Zedert dat hy by de Franse was oberge loopen / practiseerde hy aanslagen / om den Vereenden Staat te beschadigen / want op zijn aanraden staken zy den Lek Dijk dooz / maar hier van wierden de Franfen, dooz 't insloepend water / 30 te Woerden als Utrecht, veel meer geplaght / dan Hollant, 't welk na by de Zee-gaten gelegen / het water gemakelijck kon lossen.

Het was aanmerkelijk dat in deze Zomer, 1672. het water doozgaans / in de Revier de Lek, 30 laegh / als by menschen gedenken gewest was / en in tegendeel / in den volgende Zomer des Jaars, 1673. 30 hoogh / als niemant gedenken kon / 30 dat de Franfen de gaten in den Dijk niet konden stoppen / maar in de Maandt Julii, wel 15 Roeden wijdt zijn gewozden / waar dooz het Landt van Utrecht af / tot Yselsteyn toe / geheel is ondergebloeft.

Als nu zijn Hoogheyd den Heer Prins van Oranjen, en den Hoogen Krijghs-Raad, zagen / dat Mombas, na dat Hy 4 maal was ingedaaght / niet te voozschijn quam / en ook niet te krijgen was / hebben zy op den 18 November, 1672. in 't Leger te Bodegrave, tegen hem gebelt / de volgende Sententie, welker Executie of uytvoering, ebenwel tot den folgenden Zomer, is uptgestelt.

S E N T E N T I E

Van den Hoogen Krijghs-Raadt der Vereenigde Nederlanden , jegens *Johan Barton de Mombas* , gewezen Commissaris Generaal van de Ruyterye dezer Landen. Geexecuteert aan des zelfs Effigie , in 's Gravenhage , den 25 Julii , 1673.

ALzo den Hoogen Krijghs-Raadt der Vereenighde Nederlanden , uyt het intendit van den Advocaat van 't Landt , midtsgaders de Stukken en Munimenten , daar nevens over geleverd , ten genoegen gebleken is , Dat *Zijn Hoogheydt* op den 7 Julii , dezès Jaars 1672. *Jan Barton de Mombas* , gewezen Commissaris Generaal van de Ruyterye dezer Landen , tegenwoordigh Latitant en Geconmaceerde , expresselijk heeft geordonneert , de Troupen , zoo te Voet als te Paert , te commanderen in de Betuwe , en dat ook den Heer Veldt-Marichalk *Wurts* , uyt den naam van hoogh-gemelte *Sijn Hoogheydt* , by Missive , in date den thienden der voorsz. Maant , aan den zelven *Mombas* gedepefcheert , de voorverhaalde ordre geitereert heeft , zoo als ook den voornoemden *Mombas* het zelve commande aanvaart , en zich in de voorsz. Betuwe heeft getransporteert : En of wel dienvolgende den zelven *Mombas* eer en eedthalven gehouden , en verplicht was , alles te contribuieren , en verzorgen , 't gene tot defensie van het voorsz. Quartier van de Betuwe , hem aanbevolen. nodigh en dienstigh had mogen zijn , midtsgaders 't zelve Quartier ten uyttersten te defendeeren , dat hy *Mombas* nochtans , contrarie de voorsz. respectieve ordres , mitsgaders tegen zijn eer , eedt en plicht , in de voorsz. Maant Junio , als wanneer den Vyandt aan den Rhijn tegens over het voorsz. Quartier was gekomen , zich onderwonden heeft zijn Post aldaar schandelijk te verlaten , en aan den Vyandt volkomen openinge en gelegentheydt te geven , om met des zelfs Armé den Rhijn te passeeren , gelijk den zelven Vyandt die occasie ook waar genomen heeft , en den voorsz. Rhijn gepasseert is ; hebbende hy *Mombas* , alzo getracht deze Landen tot de uyerste ruine en extremiteyt te brengen ; dat hy over de voortz verraderlijke en trouwlooze actie , geapprehendeert , en voor den Hoogen Krijghs-Raadt te rechte gesteld zijnde , hangende de Proceduren aldaar , midtsgaders *deliberante Principe* , zich van zijne trouwloosheydt , en verraderye overtuyght vindende , heeft ondernomen by nachte uyt zijne detentie te vluchten , en uyt te breken , midtsgaders zich met klimmen over de Wallen , en zwemmen door de Grachten van 't Leger , te salveren . Dat hy ook vervolgens na Utrecht by den Vyant is overgelopen , en zich aldaar als noch onthoudt , midtsgaders hem jegens dezen Staat laat employeren . Dat vorders den gemelten Krijghs-Raadt uyt de Relatien van den Provoost Generaal van 't Leger mede gezien heeft , dat den voorsz. *Mombas* eerst tot driemalen , en naderhandt noch ten vierdemaal , *ex super abundantis* by openbare Trompetten en Tromslagen , door alle de Quartieren van het Leger behoorlijk ingedaaght , en ingeroepen is , om zich te sifteren voor den gemelten

melten Krijghs-Rade, en aldaar redenen te geven van het voorfz. trouwloos, en fchandelijk verlaten zijner Poſte, als mede van het ontwijken uyt zijne deſtentie, het violeeren van de Grachten, en Circumvallatien van het Leger, het overloopen by den Vyandt, met den gevolge en aankleven van dien, en voorts te antwoorden op zodanigen Eyſch en Concluſie Crimineel, als den Advocaat van het Landt jegens hem, uyt zake voorfz. zoude willen doen, en nemen; En dat hy nochtans niet en is gecompareert, maar zich heeft laten contumacieren, alle het welke zijn zaken van zeer quaden gevolge, en directelijk ſtrydende tegens de Placcaten, en Discipline Militair van dezen Lande, midtsgaders ſtrekkende tot groot diſ-*reſpect*, en ſchade van den ſelven Lande, die derhalven niet en konnen geleden, maar andere rigoureuſelijk ten exempel behooren gefraſt te worden: Heeft den gemelten Krijghs-Raad, op alles rypelijk gelet, en geconfidereert hebbende, 't gene ter materie dienende was, den voorfz. *Jan Barton de Mombas* verſteeken van alle exceptien *declinatoire*, *dilatatoire*, en *peremptoire*, midtsgaders weeren, en deſenſien, die hy comparerende had mogen doen, en proponeren; En doende voorts recht, heeft den ſelven *Mombas* verklaart, als hy verklaart wordt by dezen, te hebben begaan *Crimen Laese Majestatis*, en ſchuldigh te zijn aan verraadt jegens den algemeene welvaart van den Lande; condemneert dienvolgende den ſelven *Mombas* (wanneer hy wederom mocht worden geapprehendeert, en in handen van de Juſtitie geraken) met de Koorde geexecuteert te worden, datter de dood naar volgt; en dewijle hy door zijn ontvluchten zich de Juſtitie heeft onttrokken, en nu niet te bekomen is, maar zich by den Vyandt onthoudt, ordonneert, dat des zelfs *Effigie* door den Scherp-rechter zal worden gebracht ter plaatze daar men gewoon is Criminele Juſtitie te doen, en aldaar aan een Galge zal worden opgehangen; Verklaren voorts alle zijne Goederen ten behoeve van de Generaliteyt geconfiſqueert, en verbeurt, doch alles op approbatie, en goedvinden van *Zijne Hoogheydt*. Aldus gedaan en geſententieert, ten overſtaan van den vooreſchreven Advocaat van 't Landt, ter vergaderinge van den Hoogen Krijghs-Raadt binnen *Bodegrave*, op den 18 November 1672. en is de zelve by hoogh-gemeſte *Zyn Hoogheydt* geapprobeert.

Ter Ordonnantie van de zelve.

Geteekent,

JOHAN MOLENGRAAF.

Dit Vonnis is aldus op den 25 Julij, 1673. in den Hage, in 't werk geſtelt/ en uytgeboert / zijnde deſen Verrader *Mombas*, geſchildert op een Plank / zo groot als hy leefde van den hooſde tot de voeten / en na den omtrek van zijn *Lighaam* rontom uytgeſneden / ſtaande zijn naam / aldus met groote letters op zijn boſt / BARTON DE MOMBAS. Zodanig is deze Afbeeldinge, in 't ſpenbaar en aanzien van duyzenden *Menschen* / door den *Beul* op 't *Schavot*, aan een Galge opgehangen / met een *Strop* om den Hals. Doch de *Jongens* zulk geſchildert galgh-pronken ongetwoon / konden dit niet lang

lang verdyagen / maar wicepen / na dat het omtrent een uur gehangen had / zo breezelijk met steenen daar op / dat / had hy niet doode geweest / ('t welk hy al was / eer op gehangen wierdt) niet lang geleest zou hebben / want zy gooyden / scheurden / en byaken dit Beeldt wel haast aan verschepte stukken / en liepen daar mede / elk zijns weeghs / gelijk men omtrent een Jaar te vooren aldaar gedaan had / met de Lighamen van de 2 Gebroeders, J. en C. de Wit. Doch dat was Natuurlijk Vleys, en dit maar geschildert hout. Dit geschiede / in den Hage, op de zelve tijdt / dat Mombas weder tot Keulen was gekomen / daar doenmaals de Tractaten tot den Vrede waren begonnen.

Ma dat de Stadt en geheele Provincie van Utrecht, nu Frans was gewoorden / bluchten meest al e de Landtlyuden met hare gereeste Goederen / in de vaste Steden, als vooren verhaalt is; Hier dooz wiert zelf in Hollandt groote moedwilligheyt gepleeght / inzonderheyt by nacht als wanneer verschepte sioute Bedelaers, Landtlopers, en Vagebonden de verlaten Huyzen open byaken / die dooz snuffelden / en 't geen dooz verschepte haastigheyt verlaten / en hier en daar versieken was / daar uyt haalden: Deel Boeren, dieht onder de Steden woonende / en overzulkis op haar Goederen gebleven / wierden vooz / en in hunne Huyzen, van deze Fielen overballeen / en gedwongen / Kost, Drank, en Geldt te verschaffen / al eer zy wilden vertreken / ja op zeker nacht plonderden zy een Herbergh, op den Amstel, maar een Musket-schoot weeghs van Amsterdam, bynten de Uytrechtse Poort; zo dat'er al eenige Heeren, vooz hare Landen, Hoffteden, en Boere-huyzen, die noch eenighsints droogh mochten leggen / Sauvegardes van zijn Hoogheyt den Heer Prins van Oranjen verzochten en verkreagen. De Passagiers, Keyfigers en Wandelaars, wierden ook zontijds / op de wegen gemolesteert / en van zulke Guyten, geldt afgedwongen / dat zy passagie- of drink-geldt noemden / en mede wel alles dat zy by haar hadden / met / of tegen wil / afgenomen: Deel verlopen en nieuw aangenomen Soldaten van de Staatse, begonden ook zodanige pijpselderspen / aan te rechten / dat by zonnige Officieren, dooz de vingeren gezien / en toegelaten wierdt / wie raat waarom. Maar de Boeren, die hier en daar / doe de eerste schyik over was / op hare Wooningen, in eenige dzooge Polders, Veenen, en aan de hooge kant / na Leyden, en daar omtrent / weertom quamen / sielden zodanigen ordze / dooz 't kleppen der Dorp-klokken, als'er zulke Roofvogels quamen / dat dit schuyin / dooz dit geluydt / en de daar op volgende t'zannen komst der gewapende Huyslyuden, verscheyt / zeer haast / en verbaast / quamen wech te stuyben.

Dooz dien de Post-wagens, rydende van / en naar den Hage, al mede niet heel by waten / verzochten en verkreagen de Meesters der zelve / van zijn Hoogheyt de volgende

S A U V E G A R D E.

WILHEM HENRIK, *by der gratien Godes Prince van Orange en Nassau, Grave van Catzenellebogen, Vyanden, Dietz, Lingen, Meurs, Buren, Leerdam, &c. Marquis van der Veere, en Vlsingen, Heere en Baron van Breda, der Stadt Grave en Lande van Cuyk, Diest, Grimbergen, Herstal, Cranendonk, Warneston, Arlay, Noferoy, St. Vijt, Daesburg, Polanen, Willemstadt, Nierwaard, Iffesleyn, St. Maartensdijk, Steenbergen, Geertruydenberg, de Hooge en Lage Swaluwen, Naaldwijk, &c. Erff-Burgh-Grave van Antwerpen en Besançon, Erff-Maarschalk van Hollandt, Gouverneur en Stadthouder van Hollandt, Zeelandt en West-Vrieslant, Capiteyn Generaal en Admiraal der Vereende Nederlanden.*

S Yne Hoogheydt neemt hier mede in zijne particuliere Protectie en Sauvegarde, de Directeurs van de Post-wagens, dagelijks rijdende tusschen Amsterdam en den Hage, mitsgaders hunne Familien, Bedienten, Paerden, Huizen, Stallen, Wagens, Gereetschappen, omme voor alle molestie, insolentie, plunderingh en schade, en van Voerluyden, of wie het anders zoude mogen wezen, beschut, beschermt en bevrijdt te wezen. Lastende derhalven allen en een yegelijk, de voornoemde Directeurs, hunne Familie en Bedienten, vry en vranc, rustelijk en vredelijk alomme te laten verkeeren, zonder hun aan hunne Perzoonen of Goederen als voorschreue, in het dagelijks rijden als voor henen, van de zelve Post-wagens, met alle het gene daar van is dependerende, als anders eenige de minste hinder of belet te doen, op pœne van Sijne Hoogheyds indignatie, en van daar over anderen ten exempel, naar rigeur gestraft te werden. Gedaan in 't Leger by Bodegrave den 9 September, 1672.

Was geteekent,

G. H. Prince d'Orange.

Onder stont,

Ter Ordonnantie van Sijne Hoogheydt.

Gecontrasigneert, C. HUYGENS.

Daar waren doentmaals in Hollandt ook veel / inzonderheyt / onder de Roomsgezinde, die hare snaters quaataerdighlijk en booz zommige onderdzaaghlijk / liefen gaan / want eenige botte en onwetende Paus-gezinde, volgens deze Daersjes /

Harde, blinde, dommen yver,
Hoe onwetender, hoe stijver.

Staken hare hoofden wel trotzelijk op / zeggende. Dat de Geuzen nu al lang genoeg over hare Kerken hadden gedomineert; en dat het nu haar beurt weer zoude worden: Dat men ook wel haast de Roomsse Geestelijkheid, in haar gewaadt, met Kruycen en Vanen, openbaarlijk, langs de Straten, in Pro-

ceſſie zoude zien gaan, en de Kerken met Krucifixen en ſchoon-vercierde en opgepronkte Beelden verheerlijkt worden, &c. Dier tegen andere korzelige koppen haar aanzettende/ rezender zomtijts heele Bure-geruchten, en viel ook wel op een ernſtig plok-haartjen uyt / en zo deze Roomſe van eenige Vyanden daar omtrent hadden/ wierdt van de zelve / veel quader/ aan de omſtaanders (om die op te hitzen) geſproken/ als het in der daat was/ waar dooz het wel zo verre tot Amſterdam gekomen iſ/ dat het Graeu al gaande was gemaakt/om de huizen van zulke Inwoonders te plonderen/ zo dat Schout, en Dienaars daar moſten komen / om tot contentement van 'deze luden/ die quaat-ſpreekers naar 't Stadthuys brengen/ daar men dan bebant / dat het zeggen van zo groot belang niet was geweest/ zo dat men die 's avondts (met een vermaning van zich ſtil te houden) weder liet na huys vertrekken.

Men vount ook in Amſterdam en andere Hollandſe Steden eenige goede Rooms Catholijken, van oude en eerlijke geſlachten, die / wanneer als het Landt aan Vrankrijk over ging/ al op Hooge Eer-Ampten blanden / oberleggende hoe hoogh zy zouden kunnen komen / en uyt de oude Registers op zoekende/ wat aanzienlijke bedieningen hare Voor-ouders in de Aloude tijden hadden bekeed; het zelve aan andere / (die daar om lachten) niet duysterlijck te kennen gevende: Want minder rekening maakten zy niet/ dan dat als dan/ de Regeering half uyt Roomſe, en half uyt Gereformeerde zoude beſtaan; en wie weet / of zy niet al by probiſe onder malkander / hier over met kappen bezigh zijn geweest; ja (gelijk veeltijds geſchiedt) getwiſt hebben gehad / want dees Roomſe Politijken, was het meer te doen / om Staat als om Religie, die zy in merſt al de Hollandſe Steden, alrede by genoegh oeffenden.

Maar onder de Paapſe Boeren waren veel die zich ſelden tegen huime Officiers, en voornamelyk tegen die gene/ die de Schattingen en Verpondingen quamen in manen / en dewijl men al vroegh in dit Jaar 1672 had ingeſtekt een tweehonderſten Penning, zo waren 'er veel / die de zelve niet betaalt hadden/ niet alleen onwillig/ om die te voldoen/ maar zommige/ die die al betaalt hadden/ wilden met geweld haar geldt wederom hebben. Onder anderen gebeurden't dat zeker goet man/ woonende in den Banne van Diemen, een uur gaans van Amſterdam, van d'Overigheyt aldaar verzoecht zijnde/ om den tweehonderſten Penning van de Ingezetenen daar omtrent te ontfangen/ een gedeelte al had ingetegen / alere zich de Stadt Utrecht aan de Franſen overgegeven had: deze dan met de onleggende Huysgezinnen vluichten mede / zo dooz verbaasde ſchrik/ als 't inbloept water/ naar Amſterdam: Weynigh tijd geliden wordt hy aldaar in zeker Kroegh ontboden / daar komende/ vint hy een deel van zijn nabylige Buuren, die (wetende dat hy / (om zekere redenen) gemeentlijk veel Geldts by hem vroegh/) hem begosten vooz te houden/ dat, (nademaal het Lant nu doch verlooren was, en wel haast een ander Heer en Meester zoude krijgen) de Schattingen, by hem ontfangen, niet behoefden overgegeven te worden, en dat elk zijn geldt in dezen benauwden tijd, noodigh van doen hadt, zijnde als nu, een ſtuyver zo waardig, als anders een ſchelling, over zulke begeerden zy / dat hy yder zijn uytgegeven geldt, op weder overge-

ving van hare quitantien zoude te rugge geven; hier toe kon hy niet beftaan/ en wierd daar over met harder woorden gedreught / doch bleef even standt- vafigh / tot dat eyndelijck de Boeren de Mesjes uyt de Zak halende / hy gedwongen was/ elk zyn betaalde Schatting weder ober te geven / mits in trek- liende de daar vooz gegebene quitantien, de welke daar na / aan de hooge Overigheyt gezonden/ en de zaak verhaalt zijnde/ wierd die Boeren deze dwin- gelaudy / dooz 't zenden van Deurwaarders, op hare kofien/ zo heet uytgepe- pert / dat het een deel noch wel heught.

Het Geldt was nu zeer noodig tot onderhouding van 't oude, en aanneming van 't nieuwe Krijghs-volk, en de Boeren waren op veel plaazzen ten platten Lande, niet te binden/ en andere wilben niet wel betalen; hier ober dede Zijn Hoogheyt, al om af kondigen de volgende Ordonnantie.

Den Prince van Oranje, &c.

Zijne Hoogheyt Laft en Ordonneert hier mede de Ingezetenen van de Dorpen van Hollandt en West-Vrielandt, hare hooge en lage Officieren en Magiftraten behoorlijke onderdanigheyt te bewijzen, en te obedieeren, als mede promptelijk te voldoen de lasten en quotifationen zo van Verpondingen, Twee- hondertften Penning, gemeene Landts Impositien, als anders, daar op zy-luyden van wegen de Overigheyt gestelt en getauxeert zijn, zonder daar van in gebreke te blijven. Lastende *Zijne Hoogheyt*, zo de Officieren van de Graaffelijkheyt ten platten Lande voornoemt, als de Officieren commandeerende in de naafte Garnifoenen, in cas van wederspannigheyt en weygeringe, omtrent de voorzf. betalinge, de Ingaarders, Pachters, Deurwaarders, of die de executie komt te doen, tot inninge van de voorzf. lasten en quotifation geauthorifeert, de sterke handt te bieden. Gedaan in 's Gravenhage den 17 September 1672.

Was geteekent,

G. H. Prince d'Orange:

Onderftoudt,

Ter Ordonnantie van Zijn Hoogheyt.

Gecontrafigneert,

C. HUYGENS:

De Over-Yffelfe Steden, Kampen, Deventer en Zwol, bebonden nu met der daat / wat Keyzerlijke vrye Rijks-Steden zy waren geworden; haer Munten gingen niet meer / te Kampen hield de Walle-weberp van hare Ouf- fels / vooz Amsterdam, op; die van Deventer, waren haren koophaadel van zware zommers / Ephen-balken / Scheyps Timmerhout / uyt Munsterlandt, en die van Stokvis, Haring, Kaas, &c. uyt Hollandt, volkomen quijt / geen Schepen gingen meer / als vooren / den Yffel-Stroom op en af / geen koop-

manschappen wierden van Amsterdam, over Harderwijk daar na toe geboort; en die van Zwol moften nu wel gedwongen/ hunne te nagelegen Voorfteden, Hoven, en Tuynen af bryken / en alle de Commissien van den toc- en afvoer upt Duytflandt en Hollandt was upt / en hare Factoors, brauden hare Hoofden.

Aldus waren deze / en d'andere overwonnen Landen en Steden hare Vryheyd quijt / en wierden slaafachtigh van hare Overwinnaars verdrukt / want zoo haast den Koning naar Vrankrijk betrokken was, begon men over al met zware Inlegering / de Ingezetenen te belasten / die op veel plaatzen groote moettwil bedzeben: daar op volghden de Contributien, bestaande in den eyfch van onopzengelyke sommen van penningen / die daar na een weynigh wieden verzacht; voorts het ontwapenen der Borgers, het steelen en afhalen van der Huysluyden Vee, Koorn en Vruchten, &c. het bederven van Sijn Hoogheys Warande te Dieren by Zutphen. Op veel plaatzen / daar de Roomse Geestelykheyt eenigh voozdeel vooz haar beoogghden / namen zy al meerder Kerken tot haar / als bedongen was.

Dezen onberdzaaghlijken overlast dede veel Inwoonders upt de overwonnen Franse Steden, met hare geheele Familien, na Hollandt vertrekken / byzengende hare kostelijste Goederen mede / en die van grooter omflagh waren en niet wel verboert konden worden / verberghden zy / by nacht / en ontijde / in de huyzen van hare Vrienden en vertrouwde kennissen, 't welk den Koning van Vrankrijk overgeschreven zijnde / liet daar tegen in alle zyne Conquesten, af kundigen en aanplakken de volgende

D E C L A R A T I E

Van den Koningh van Vrankrijk, tegen de Inwoonderen van Gelderland, Over-yffel, en 't Sticht Uytrecht.

VAn wegens den Koningh, zijne Majesteyt wel geïnformeert zijnde, dat een groot getal Inwoonders van de nieuwe geconquesteerde Landen, door zijn Armeë in Hollandt, hare Landeryen, Huyzen en Erven geabandonneert en verlaten hebben, en elders geretireert zijn. Zijn Majesteyt willende haar dwingen om weder te komen: Ordonneert en gebiedt wel expreffelijk aan de Eygenars van de gezeyde Huyzen, also geabandonneert zijnde, om daar weder te komen woonen, en dat binnen het eynde van deze loopende Maant, zonder langer uytstel, op pœne dat de tijdt verstreken zijnde, Confiscatie van alle hare inkomen zal wezen, en te zijn verobligeert, om yder dagh te verschaffen 50 Guldens, tot onderhoudinge van de Troepen van zijne Majesteyt; en by faute van betalinge, zullen hare Huyzen gerazeert, en de Plantagien omgehouden worden.

Gebiedt en Ordonneert zijne Majesteyt aan zijne Lieutenant-Generaals, Commandanten van zijne Troepen, zijnde in de geconquesteerde Landen, als ook aan den Heere *Robbert*, Intendant van de Justitie, Politie en Finantien, over de zelve

de zelve tot zijnen regarde, de handt te houden aan de Executie van deze tegenwoordige, de welke zijne Majesteyt wil hebben gepubliceert, en over al geaffigeert daar zulks van noode zal zijn, op dat niemant eenige onwetenheyten pretendere. Gedaan tot Versailles, den 9 September, 1672.

Was getekent

L O U I S.

Noch lager stont

LE T E L L I E R.

Dier tegens wierd / in de Vereende Nederlanden, by manier van Retorsie, afgelezen en aangeplakt het volgende

P L A C C A A T.

DE Staten Generaal der Vereenighde Vederlanden, Allen den genen diedezen jegenwoordigen zullen zien, of hooren lezen, Saluyt. *Doen te weten*, Alzo den Koning van Vrankrijk op den 6 dezer loopende Maandt, heeft doen emaneren zekere Waarfchouwinge of Ordonnantie, daar by Zijne Majesteyt ordonneert, aan alle de Ingefetenen van de overheerde Provincien, die hare Huyzen en Wooningen hebben verlaten, en haar in andere Quartieren onthoudende zijn, zich wederom voor de expiratie van de loopende Maandt September in de voorschreve hare Huyzen en Wooningen in te stellen, op poene dat den voorschreven tijdt overstreken wezende, alle hare Inkomsten zullen werden geconfisqueert, en zyluyden noch gehouden zijn tot subsistentie van Zijne Majesteyts Troupen, voor yder dag dat zy naar den voorschreven geprefigeerden tijdt zullen uyt blijven, te betalen eene zomme van 50 guldens, en dat by faute van de zelve betalinge, hare Huyzen, Plantagien en Bosfchen zullen werden gerafeert en afgehouden. **Z O O I S T**, Dat Wy by retorsie daar tegens willende procederen, naar voorgaande ingenomen advis van *Zijn Hoogbeyt den Heere Prince van Oranje*, goedt gevonden hebben by dezen Onzen Placcate wel exprefselijk t'ordonneren, te lasten, en te beveelen alle Perfoonen, van wat qualiteyt of conditie die zouden mogen wezen, niemandt uytgezondert, die hier te Lande, en binnen 't ressort van dezen Staat, eenige Heerlijkheden, Huyzen, Wooningen, Landen, of andere vaste Goederen bezitten, en haar jegenwoordigh onder 't gebiedt van den hooght-gemelten Koning, of in de Plaarzen by Zijne Majesteyt geoccupeert, onthouden, datze haar voor den uytgang van de aanstaande Maandt October, voor alle dilay in de voorfz. hare Heerlijkheden, Huyzen, Wooningen, Landen, of andere vaste Goederen, immers binnen 't ressort en onder 't gebiedt van dezen Staat zullen hebben in te stellen, en te begeben, op poene dat den voorfz. tijdt verstreken wezende, het inkomen van alle de zelve Goederen, ten behoeve van de gemeene zake zal werden aangeslagen, en geconfisqueert; en dat de niet comparerende en gebreekige, daer-

en-boven gehouden zullen zijn tot fubfiftentie van 's Landts Militie , voor yder dagh dat zy naar den voorfz. geprefigeerden tijdt zullen uyt blijven , te betalen een zomme van 50 guldens , en dat by faute van zodanige betalinge , hare Huizen , Plantagien en Boffchen zullen werden gerafeert en afgehouden. Interdicende voorts alle Ingefetenen dezer Landen , als mede die genen die haar onder 't reffort van den Staat onthouden , haar naar de Landen onder de gehoorzaamheydt en 't gebiedt van den meer-hooghft-gemelten Koning gehoorrende , of by Zijne Majesteit geoccupert , te begeven. En op dat niemandt hier van ignorantie en pretendere , maar een yegelijk weten mogen waar na zich te reguleren , en hem voor schade te wachten , Ontbieden en verzoeken Wy de Heeren Staten , Stadthouderen , Gecommitteerde Raden , en Gedeputeerde Statèn van de respectie Provincien , Lasten en beveelen voorts de Hoven van Justitie , midtgaders de Officiëren en Magiftraten in de Landen , Steden en Plaatzten immediatelijk reforterende onder de Generaliteyt , te bezorgen , dat dezen Onzen Placcate aanftonds alomme naar voorgaande Klok-geslagh worde gepubliceert , uytgeroepen en geaffigeert , ter plaatze daar men gewoon is publicatie , uytroeping en affctie te doen. Aldus gedaan en gearreiteert onder Onzen Cachette , Paraphure en de Signature van Onzen Griffier. In den Hage den 27 September , 1672. Was geparapheert , *Isbr: van Vierffen* , vt. Onderftondt , Ter Ordonnantie van de hooghgemelte Heeren Staten Generaal. Geteekent , *J. Spronssen*. Zijnde op 't spatium gedrukt het Cachet van haar Hoog: Mog: op een Roode Ouwel , overdekt met een Papieren Ruyte.

Omtrent deze tijdt/ als het Somer-fayfoen verloopen was/ is de Nederlantse Vloot binnen gekomen / blijvende 24 lichte Fregatjes en Branders in de Zee-gaten, en de zwaarste Schepen op hun respectie plaatsen : waar op aanftonds de Engelse groote Schepen ook op-gelegh zijn / blijvende alleen een Esquadre van lichte Fregatjes noch in Zee, en het Franse Esquadre mede in postune / om na hups te verrekken / 't welk dooz contrary wint tot in 't midden van November gezept heeft/ eer het Brest vinden kon/ en hadden veel Zieken op. De voornoemde Engelse , onder den Admiraal Spragh , namen noch enige Hollandse Vissers van 't Doggers Zandt wech. Den Franfen Admiraal d'Estré , was van den Engelfen Koning , statelijc en kostelijc beschonken / en den Hartogh van Jork quam den 29 September , binnen Londen , onder 't luyden der Klokken/ als of hy verwonderens waerdige daden ter Zee , had uytgeboert ; werdende van den Koning , Hartogh van Buckingham , Arlington , Prins Robert , en des Konings Raden met groote statie verwelckomt : Ook quam doen ter tijdt den Heer Baron van Reede , met Oranje Vlaggen , tot Harwits , in Engelandt. Men vout nu dat 'er verschepde Engelse doode Lichamen aan de Hollandse Strandt quamen op drijven / ook biste men een groote Scheeps-Lantaren , daar op 't Beeldt van den Hartogh van Jork , in 't volle Harnas , uptgehouwen stonde/ met 2 Engelen aan de zijden.

En Engels Oost-Indis Retourfchip genaamt de Fenix , komende omtrent Pleymuyden , kreegh aldaar een Zeeuwse Kaper op zijn zijde/ daer hy 4 glazen lang /

lang / tegens floegh / maar most hem doen verlaten : Doch 't Engels Schip, d'Experiment genaamt / van Bristol, komende upt de Virginies, werd van een Duytse Kaper in v'andt gebzacht / maar al 't Volk gebergh / dat haar noch beklaagde / van dat men haar in Spanjen, te lande zette. De Zeeuwse, en Hollandse Kapers, namen in deze tijdt / by na alle Engelse Scheepjes wech / daarze slechts by konden komen / t'zamen varende / als met geheele Vlooten : Terwyl de Schotse Kapers in 't Schager-Rak, anders Katte-gat genaamt / op de Elf-Stroom, en Noorwegen, verschepte Deense Schepen, en Schoeten namen en beroofden / vallende ook aan / de Noordts-Vaarders, die hout boerden ; waar over dien Koning, aan 't Engels Hof, te Wihal dede klagen.

Terwyl nu de Nederlandse Kapers Biscayen en Galiffien tot hun aanloop hadden / bzachten zy te St. Andera en Biscayen op / over de 32 Engelse en Franse West-Indis-Vaarders, met Suyker, Zeep, Tabak, &c. geladen / zelfs ook Schepen upt Yrlandt met Huyden, gerookte Salm en Traan, verschepten van Portugal en Vrankrijk, komende van Terraneuf. De Spaanse tot St. Andera ziende dat de Zeeuwen daar dagelijks zo veel Prijzen opbzachten / deden upt gierigheyt de Kaap-reders ongelijk / alzulke streken gebzupkende / op 't verkoop der veroverde Goederen / dat een derde / ook wel de helft minder als 't bejoorde / daar van gemaakt wierd : Waar over onder de Matroosen van zekere Commissaris, Nicolaas van Hooren upt Zeelant, over de groote wientien klagende / raakten de Zee-lien te St Andera in tumult / wijl de Fregatten, also geen gelt ontfongen / niet in Zee konden gaan : Men zagh de Spaanse Have-meester alles na hem nemen / halende de Zeylen van de Schepen aan Landt, belettende de Eygenars der Prijzen niet aan boort te mogen varen / in somma / men speelde den Meester, over 't geen een ander hem had gedacht gerechtigh toe te komen. Twee Zeeuwse Kapers onder een Vloot Engelse Barbados-Vaarders komende / namen daar 7 af / zendende de rest na plonderinge / na de grondt : Maar toen deze / met eenige West-Indis-Vaarders verby de Maas quamen / en dat zommige Engelse Schepen ook van de Revier de Temse en Franse (30 men meende) een aanslagh booz hadden / geraakten Goeree, den Briel en den Haagh in Alarm, dan dat ontweder berging haast / also eenige Vissers aan boort der Prijzen zijnde / behouden die te bestaan / in een Galjoot van Bristol met Loot, leere Vellen, en Boter na Lissabon, 2 West-Indis-Vaarders met Suyker, Kattoen, en Gengeber, de rest waren van Meeuwis, Barbados, &c. met Suyker, en Tabak, der opgemeide Vloot. Maar tegen deze gebragde Landinge werd zedert in Zeelandt, Kadstrandt, den Briel, en boortz / Noordt-waart op / behoorzijke ordres gestelt.

Zeer ongelukhich was den Franzen Graaf d'Estre, Admiraal over 't Franse Esquadre Oorloghschepen, in zijne te rugh repze na Vrankrijk, want den 14 October was hy noch aan St. Heleens Punt, en 't quade weer belette hem t'elkens zijn repze te verbozderen / en most ook eens / in 't midden van de Zee, een geheele nacht / aan Anker leggen tijden / daar hy groot gebaar upt stondt.

d'Engelse begonden nu ook Kapers in Zee te zenden / maar daar was niet

boorjhaat te halen / om dat de Koopvaardy-Vaart, gelijk als stil stond; dies; heuzelden zy langz de Zeeuwse en Hollandse Stranden, en sleepten eens 7 of 8 Doghbooten van 't Zandt, daar wpmi. h) aan vast was: Maar deze Engelse Roofscheepjes wierden van de Weste, en Noordelijke Winden, zomtijds zo benaert / dat verscheyde / zo nu en dan / op de Hollandse Zee-Stranden, gebleven zijn; die men dan in Engelandt boorj gaf / elders waren verzept: Zy verrasten een ledig Engels Kapertje met 8 Stukken / eerst van haar genomen / en 't meeste Zeyl-tuygh daar uyt gelicht / dreeven met 't zelve in Zee; en bebonden doen / datze geen gereedtschap / Orank / noch Montkoff hadden / als 2 Engelse Honden, en 3 Fleffen Brandewijn; hier mede zwerfdenze / 8 dagen lang in Zee, en quamen eyndeljk Mast- en Zeylloos aan Engelandt, daarg noch 40 sterk / een stuk weeghs / dooz 't Water mosten zwemmen om Landt te bekomen / de rest was onderwegen / als misstroostigh / dooz onlydelijken Honger, en Dorst, over boort / in Zee gesprongen / en verdronken.

Onder een Vloot Koolschepen, van Schotland na Engelandt zeplende / maakten de Nederlandse Kapers ook geen kleene verstoping; zy wierden gecomboyeert van 2 Fregatten, een der zelve genaamt Kent, met 54 Stukken, gecommandeert by Capiteyn Wood, strandte by Lijm; een deel Volk berghden haar met de Boot, en die daar niet in mochten / verdronken; 't Ander Engels Fregat, de Linkoln; daar omtrent zijnde / konde haar niet helpen / en had genoegh met zich zelfs te doen / om hem uyt 't gebaar der Banken te redden / en na Jarmuyen heen te raken.

Als nu den tijde van het beroepen en t'zamen komen van 't Parlement in Engelandt begon te naderen ('t geen van April, tot nu in October opgeschort was geweest) heeft het dien Koning wederom belieft / het zelve uyt te stellen tot den 14 van February, des volgenden Jaars, 1673; daar uyt seheen te blijken dat die Majesteit, noch geen genegenheit had tot de Vrede, te meer / naemaal men zepde / dat de Franse en Engelse Koningen, hun onderling Verbondt, noch booz 6 Maanden hadden verlangd.

In Spanjen aan 't Hof te Madrid, quam omtrent deze tijdt / een Franssen Ambassadeur, die daar / al boort / gehoor verzocht / en verkreegh: en in 't zelve / zeer hooge Protestation dede / als meermaals geschiet was / van wegen zijn Heer, en Mcester, als dat die Franse Majesteit, geen intentie hadde / om te gens 't Huys van Oostenrijk pets / het minste te attentieren / en verdoonden bozders het Tractaat tussen Vrankrijk en Engelandt gemaakt / aanbiedende; in dien Spanjen geen bystant aan Hollandt wilde doen / groote / en boozdeelige conditien / en overleveringe van eenige van de Spaanse Nederlandse geconquesteerde Plaatzten, en dat ter discretie van de Koningen van Engelandt, &c. naar Spanjen verklaarde / by hare opperechte Tractaten te zullen / en willen blijven. Met deze antwoorde vertrok den Franssen Gezant, niet wel verzoeght / wecom na Parijs. Men had daar ook zijn best gedaan / om den wakkeren Grave de Monterey, de boec te lichten / en den zelve uyt zijn Gouvernement der Spaanse Nederlanden, in Spanjen te doen aanbieden / doch dit misten de Franse al mede.

Als nu in 't begin van October, 1672. de Spaanse Zilver Gallioenen, uyt West-Indien, tot Cadix in Spanjen op de Reede, gekoninc waren / lagh daar in de zelve Bay een Frans Schip met 46 Stukken, van St. Malo. Den Spaansen Generaal, Duc de Veraguas verhoontschapt zijnde / dat dezen handelaar sijf 10 Tonnen Gouts, in stukken van achten, by nacht ober had gekregen / zonder de coustum en te betalen / behalvens noch ten goet gedeelte Indiaanse vruchten en goederen / tot een groote waardpe / zont zijn Chaloup aan boort / om hem te onderzoeken / maar hy wepgerde 't / en wees alle Chaloupen af : Hier op quam een Spaans Fregat, en gaf hem een gantse Lage canonschoten / en die passerde 30 2 of 3 maal ober en weder : Wanneer den Fransman zijn Kruydt in de brandt / en 't Schip in de lucht vloogh / werdende van 140 / maar 12 Zielen behouden ; het ongeluk raakte ook den natuurlijken Zoon van den Prince de Montesarchio, en Don Pedro Sylva y Cordua. De welke hier doodt geschooten wierden ; Don Francisco Alvares en andere wierden gequest. Aldus meenden de Fransen overal te Meester te maken. Doenmaals lagen ook op de Rede van Cadix noch 3 andere Franse Schepen, pder van 20 Stukken, nede rijck geladen / maar deze raakten schadeloos daar van daan. Hier ober wierden daar na / aan beyde Hoven, eben groote lilaachten gedaan : Vrankrijk lilaaghde ober Affront, en Schade van het Schip en 30 veel Menschen ; Spanjen, ober de Schade van 30 veel Tonnen Gouts, en het Violeeren van zijn Haven, &c.

In 't laast van October quam den Heer Baron van Rede wederom uyt Engelandt, met tijding / dat dien Koning tot geen Vrede, zonder den Koning van Vrankrijk, kon verstaan. Als nu vernam men ook zekerlijk dat de lang verwachte Brandenburghe Hulp-benden, zich in der daat begosten te bewegen / en haer optocht aldus hadden begonnen :

Het afkomen der *Brandenburghe* Hulp-Troupen.

Als zijn Churvorstl. Doorluchtigheyt van Brandenburg met veele Grootten, daar onder zijn Zoon, den 19 Augusti van Berlijn was vertrokken / wierden de Kleefse Stenden tegens den 1 September, in der Lipstadt beschyben / om met de Cancelerye van Kleve, aldaar de ordpe van zijn Doorluchtigheyt te komen ontfangen. De Fransen daar-en-tegens stelden ober al Posten tot den ontfang van hare Brieven over Charleroy, na den Rhijn : Toen nu Chur-Brandenburg met 60 Kanons, en veel Mörriers af zakte / quamen 3p te Gruningen, en van daar te Halberstadt. Het Brandenburghe Leger wachte dan op het Keyferse, die maar twee mijlen daaghs konden marcheeren ; doch diende ook om haar te verberschen / dewijl den Tocht ver / den Treyn groot / de Wegen quaat / maar het onthaal / en haar compositement ober al by schikkelijk was. Van Egersdorp dooz Saxen passerden dit Volk op Halberstadt, daar drie Regimenten van den Prince van Courlant hy quamen. Hier dede men een reveu ; en boozhy Erfort dooz Turingen trokken ook veel Benden ; altoog het Leger van zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt van Brandenburg, als 't mee-

ste spoedigende / quam den 17 September in 't Sticht Hildesheim , makende tot Steynfeld tendebouws ; die Stadt complimenteerde zijn Doorluchtigheydt doog twee Gecommitteerden , en tracteerden hem twee dagen lang op 't Kasteel Liebenburgh ; zijn Doorluchtigheys Hof-stoet was hier wel onthaalt / en men resolveerde 't Keyzerlijk Leger , dat zeer traagh / midts de quade wegen en naasleep / marcheerden / in te wachten. Dit quam den 7 September te Kranichfeld , op de Riviere d'Ilm , en van daar op Erford , nemende te Gambstert , 2 uren van daar / den 10 dito hun quartier : Terwijl nu de gemeene Benden op de naaste Dorpen in quartierden / quam den Graaf Monrecculi daar / en in het Hartoghdom Gotha ; den 11 dito quamen 30 in de Heerlijkheyt van Tonna ; den 12 in die van Tammesbrukke ; den 13 te Garniers , onder Mulhausen en Tonningen gelegen ; Togen van hier op Hildesheim : en also Monfr. Verjays , Franse Minister in 't oog had / hoe te Bruntwijk verschepte hooge Gecommitteerden zouden by een komst houden / eyschten hy van d'een en d'ander een nadere verklaringe / waar over dit Leger af quam / zeggende / dat Vrankrijk tegens 't Keyserrijk niet en hadde ; Daar hy kreegh niet veel antwoordt.

Den Marschale Turenne , die een Leger van 30000 Mans , (30 men zende) omtrent Wesel te zamen byacht / om de afkomst deser Duytse Volkeren te stuyten / schreef aan de Duytse Vorsten de volgende

M I S S I V E ,

Van Monfr. de *Turenne* , Velt-marschalk Generaal van 's Konings Legers , aan de Messieurs de Keurvorsten en Princen van 't Keyserrijk aan den Rijn.

Uyt het Frans vertaalt.

DEn Koning my hebbende met zijn Leger gelaten , tot behoudenis der ingenomen plaatzen op de Hollanders , met de welke hy in Oorloge is ; om te doen 't geen ten zijnen dienste over een komt , heeft my belast om aan u , en aan allen die aan de gemeene rust gelegen zijn , te doen weten , dat zijn Majesteyt dikmalen heeft verklaart gehad , gelijk hy als noch doet , dat hy aan genes , wat 't Keyserrijk belangt , en wil raken : En zo eenige Troupen zijnes Legers daar passeren tegens zijn Vyanden , het maar en zy een onvermijdelijk gevolg van Oorlogh : Dat hy zijne Legers niet verzamelt , en gedachte Plaatzen doet naderen , ten eynde om haar in 't besit te troubleren , en jaloufye aan des zelfs Geallieerden te geven ; ook was zijn Majesteyt verbonden zijn Leger langst den Rijn te doen passeeren , en van wien ik ordre heb alle Troupen uyt de Landen en Steden van zijn Conquesten te doen vertrekken , zo ras zijn Majesteyt zal zien , dat de gedachte Geallieerde geen desleyn hebben op zijn Bondtgenooten : En d'Heer Keurvorst van Brandenburgh verzekering zal hebben verleent , dat noch

noch zijn Volkeren , noch die by hem zijn gevoeght , slechts blijven in die Landen der Princen daar die verzamelt zijn , en niet en zullen incommoderen de Landen der Geallieerden van den Koning , en hun gene ombragie geven : ZijnMajesteyt heeft noch de voorleden Winter, aan d'HeerKeurvorst van Brandenburg , instantien laten doen , dat hy zich niet vermengen zoude in een Oorlog, waar by hy toch geen intrest heeft , als die hy zelfs nemen wil : En daar om heeft my den Koning belast, u te waarschouwen , op dat het geheele Keyterrijk wete , dat zo de zaken meer voorwaerts gaan , dat hy macht heeft, om die Princen , welke hare Troupen engageren in den Oorlogh , tot 't gene 't Keyferrijk niet en raakt , hy zal conserveeren haar ruste en stilzittentheyt.

Turenne speculeerde vast / van wat zijde hy de Vyanden eerst had te verwachten : Te Halberstadt wist hy dat Montecuculi aangekomen / zich dagelijks dooz een tragen marsch / zoude sterk maken / wyl den Keyzer de Regimenten van den Graaf Rabata , Graaf Herbersteyn , en 't Regiment Croaten van den Graaf Palfi , en Massimi , noch derwaerts schijfte.

Hy trok met 't Frans Leger van Wezel , na Bokkum , Dortmund , &c. en quam zo weder den 3 October , booz / en omtrent Dusseldorp , had alles gezicht wat upt de geconquesteerde plaatzcn missen kon ; trok bozders dooz 't Landt van den Bergh , en daar alles verwoestende / boven Keulen langs den Rijn , om de Passagie met zijne Vyanden te bedisputeeren ; zels dat zy niet in 't Bisdom Keulen komen zouden / belettende also / in het Rijk , des Rijks Armé zels de Passagie. Dit by verschepte Duytse Vorsten , al eenigen tijde boozzien zijnde / is geslooten het Tractaat , hiet booren / pag. 393. aange-wezen.

Ma dat zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt van Brandenburg upt de naam van KeyzerlijkeMajesteyt en des Rijks Geallieerde, al op den 2 September 1672. bepde den Keurvorst van Keulen en Bisschop van Munster, booz de tweede maal had doen sommereu / en ernstelijk afvragen / wat partye zy zouden kiezen , en by aldien binnen 14 dagen niet rondelijk verklaarden / als dan de Executie zonder langer wtfstel / tegens haar boozgenomen zoude werden : Belaste daar toe zijn Generaal Kannenbergh en Generaal Majoor Spaan , zich op d'eerste ordze berept te houden : Als zijn Doorluchtigheyt niet alleen de eygen afgenomen Steden , maar ook billijke bergginge der Devastatie en schade zijner Onderdanen , in den Lande van Kleef , Mark , &c. aangedaan / begeerde. In Duytslant waren nu upt Hollandt , veel Tonnen Goudts aangekomen ; waar dooz men hoop schepte / de Duytse waktter te doen marcheren . Van de Auxiliare Legers , doenze aan de Wezer dicht by malkander waren / togen na boven na Frankfort , in plaatz van Westphalen in te trekken : Turenne dede insgelijks / om met zijn bliegende Buzgh / boven Keulen , den Rijn te passeren.

Als nu dede den Keurvorst van Brandenburg , by manier van Deductie , uptgaan de volgende Declaratie van Oorlogh.

Deductie, of korte Voorstelling,

Uyt welke oorzaken zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt van BRANDENBURGH, Hartogh van Pruysſen, Maaghdenburgh, Gulik, Kleef, Berge, Stettijn, Pome- ren, &c. bewogen is geworden, om de Wapenen van ver- daediging, tegen de KEURVORST van KEULEN, en de BISSCHOP van MUNSTER, aan te tasten.

Uyt 't Hooghduyts vertaalt.

Gelijk aan yeder, zo wel binnen, als buyten het Keyzerrijk bekend is wat groote moeyte, naestligheyt en kosten zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt van Brandenburgh, &c. onze genadigste Heer, eenige tijdt herwaarts aangewent heeft, om d'oneenigheden en verschillen, die tusschen zijn Koninglijke Majesteit van Vrankrijk, en de Heeren Staten der Vereenighde Nederlanden ontstaan en gerezen zijn, in 't begin, en eer de zelfden tot zulk een brandt des Oorloghs uytgeborsten waren, door bequame middelen en wegen te helpen beslechten; zo is ook niet minder aan alle menschen, die in 't Keyzerrijk, en elders zijn, bekend met hoe groote yver en ernst zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt gearbeyt heeft, om de gevolgde lastige rupture en Vrede-breking hoe eerder hoe liever te heelen en te vergelijken, ten minsten op dat het heyligh Roomsch Rijk, ons lieve Vaderlandt, niet daar in bedraayt, maar de kostelijke, en zo diergekochte Vrede in 't zelfde onverbrekelyk onderhouden zou worden.

Maar dewijl nu de bereyking van zodanigh een heylzamen doelwit niets anders is te verhoopen, dan hier mede, dat d'omleggende en naastgezeten Duytse Keurvorsten en Vorsten zich niet met Vreemden, die de Christenheyt, en het heyligh Rooms Rijk in onrust trachten te brengen, zouden inwikkelen, en aan hen geen Passen, of Grens- plaatzen inruymen, op dat zijn Koninglijke Majesteit van Vrankrijk, zonder zodanige middel, hulp en bevordering, deze Oorlogh of gantschelyk zou achterlaten, of ten minsten niet na de zijde van 't Roomsche Rijk aanvangen, en daar in voortvaren.

Zo heeft ook zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt alles, dat in zijn macht en vermogen is, aan alle zijden aangewent, niet alleenlyk by Vrankrijk, maar ook besonderlyk by zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt van Keulen, en by zijn Vorstelijke Genade, de Heer Bisschop van Munster, om de zelfden van hun besluyten en aanslagen tegen de Heeren Staten, die wijde uytzicht hebben, en klaarblykelyk tot ontroerenis van 't Vaderlandt strekken, af te raden, met bygevoegde aanbieding, dat indien zy eenige billyke eysch tegen de Staten in te stellen hadden, zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt van Brandenburgh hem daar toe, en tot verkrijging van redelijke voldoening en herstelling (daar toe ook, wegens Rijnberck, door bemiddeling van zijn Keyzerlijke Majesteits tusschenpraak, alrede goede hoop en blijk voor handen was) alle hulp en bystandt wilde verleenen, gelijk zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt ook alle voordeelige aanbiedingen van voorwaerden, door de welken men hem in de gemeenschap van deze Oorlogh wilde trekken, afgeslagen heeft.

Wyders, zo haast zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheydt bericht heeft bekomen, dat, niet tegenstaande alle goede en welmeynende voorstellingen, zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheydt van Keulen al langh te vooren, eer d'Oorlogh dadelijk aangevangen wierdt, zijn eygen, en des geheelen Rijks grensvestingen van groot belangh tegen de geenen, die 't Roomse Rijk trachten te beschadigen, en tot merkelyk nadeel van de rust en veyligheydt van het zelve Rijk, aan de Fransen ingeruymt, en de bezettingen van der zelfder Volken daar in ontfangen en aangenomen, en aan hem, tot formeeringh van groote en aanzienlyke Magazijnen, aanleydingh en bequaamheydt gegeven en verschaft hadt, daar uyt men lichtelyk kon begripen wat schadelijke dingen, en die voor de gemeene rust ten hoogsten nadeelig zijn, in de zin heeft gehadt, zo heeft zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheydt van Brandenburgh niet verzuymelyk geweest, om, uyt liefde tot Vrede, en oprechte Broederlyke genegentheydt tot zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheydt van Keulen, de zelve wederom van diergelyk voornemen, daar in hy, als een Duyts-gezinde en vrede-lievende Keurvorst, van naturen niet genegen, noch ook voor die tijdt daar in bewilighzou hebben, zo hy niet door alderhande listige handelingen van eenige eygenbaatzoekende en onrust-lievende bedienaars daar toe verleydt was geworden, af te raden, en aan hem in alle geval voor te houden wat ongelegentheydt en schade het Roomse Rijk, de Westfaalse Kreys, en zijn eyge Landen daar uyt zou overkomen. Hy heeft echter deze, en alle andere middelen, tot behoudingh van de Vrede en rust in Duytslant aangewent, niet willen aannemen; maar daar op haast met der daat aangewezen waar toe dit behulp, aan de Fransen bewezen, en deze inruymingh van Passen en Plaatzten, aan hem gedaan, strekte: invoegen dat de dadelijke zamenvoegingh met d'Uythemse Wapenen daar op terstont is gevolght, de welken daar door de wegh tot het Roomse Rijk, en d'ingangh in de Landen van zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheydt hebben gebaant, die daar over niet alleenlyk van het heyr der Fransen, de welken noch de minste schade hebben gedaan, maar ook besonderlyk van de Krijghs-benden des Keurvorsts van Keulen, en des Bisschops van Munster, tot zulk een bederf en ondergangh, als men voor oogen ziet, en gelyk genoegh te vooren gezeght en vermaant was, zijn geraakt en vervallen.

En dewyl eyndelyk hier uyt niets anders kon volgen, alseen openbare Vrede-brekingh van de Westfaalse Kreys, wat schoone en schijnbare verzeekeringen en oprechtheden men ook van hier en daar, tegen de klaarblykelykheydt der werken, wegens d'onderhoudingh van de zelve Vrede, bybracht.

En daar by, op dat zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheydt, als een Keurvorst van 't Roomse Rijk, benefens d'andere Vorsten van de Westfaalse Kreys, en Hartogh van Kleef, zo oogenschynelyk gevaar, 't welk het Vaderlant, en besonderlyk de Westfaalse Kreys, en des zelfs Landen en Onderdanen boven 't hoofd hingh, en daar in zy alreem'er daat vervielen, zou tegen staan, en zich daar af, zo veel als hen mogelyk is, te bevrijden, zo heeft zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheydt, daar toe geen beter en bequamer middel, en die met de gesteltheyt en 't verdragh van Vrede meer over een komen, konnen-bedenken, als tegen een zo onverdende inval en overval, en meer als vyandelyke handel tegen zijn Onderdanen, by zijn Keyzerlyke Majesteyt, en des zelfs Medestenden van 't Roomse Rijk, en by anderen, met de welken hy in 't Verbont begrepen is, hulp en onderstant te verzoeken, en daar benefens zich zelf in goede postuur en gestalte te stellen, en door der zelve middel, naast de Goddelijke bystant, zich zelf, en de Landen en Onderdanen, die van Godt aan hem vertrouwt zijn, van yders geweldt en verdrukkingh te bevrijden; gelyk de Krijghsbenden van de Keurvorst van Keulen, en de Bisschop van Munster, als voorgedacht is, en besonderlyk door de Belegeringh der Stadt Nimwegen, en daar benefens door de voorraats-waggenen, die t'elkens afgezonden wierden, en anders-

zins onder het gebied van de Generaal Wachtmeester des Keurvorsts van Keulen, de Vryheer van Landsberg, d'Onderdanen van Kleef de grootste schade aangedaan hebben.

Daar op dan zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt, na dat hy zijn Heyr met dat van zijn Keyzerlijke Majesteit te zamen heeft gevoeght, deze Landen, en bijzonderlijk, wegens het gevaar, 't welk de Stadt Keulen boven 't hooft hanght, de Rhyinstroom is genadert, en daar by alles, dat oorzaak en gelegentheyd tot eenige aanstoot kon geven, met de grootste behoedzaamheyd en naarstigheyt heeft verhoedt; en dieshalven is 't hem van herten leedt, dat hy zijn liefste en beste Vrienden, en zelfs den geenen, die zich ten besten aan zijn Keyzerlijke Majesteit, en aan 't Roomsche Rijk betoont hebben, tegen zijn wil jastigh moet vallen.

En hoedanige gestalte de zaken hebben genomen, zedert zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt, neffens het Heyr van zijn Keyzerlijke Majesteit, tot zekerheyd van 't Roomsche Rijk, en tot welstand van het zelfde, deze optocht aangevangen en vervolvert heeft, zulks alles wijst het werk zelf genoeg aan, gelijk ook de klachten, die van wegen zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt tot Regensburgh, en elders overgegeven, en met de waarheit gelijkformigh zijn: Dewijl men niet alleenlijk hem, ja zijn Keyzerlijke Majesteit zelve, overal, binnen en buyten het Keyzerlijk, op het hoogste heeft verongelykt, maar ook de genen, tegen welker Landen en Onderdanen men tot heden de gruwelijkste Vyandschap heeft betoont, en met roven, branden, blaken, schenden, dooden en wechvoeren der arme Onderdanen, en diergelijke dadelijkheden, in de welke men noch zwangere, noch zuygende Vrouwen, Oude lieden, noch Kinderen, ja de Kerken en Godtshuysen zelve niet heeft verschoont, en diervoegen heeft gehandeld, dat men niet weet dat men 't oyt zo ergh heeft gemaakt, en dat de Barbaren en Onchristenen niet erger konden handelen.

En hoewel zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt, gelijk voorgedacht is, een afschrik van alle extremiteyten en dadelijkheden heeft, en niets liever begeert, als met alle menschen, en inzonderheyd met zijn vermaaghschapten en genabuurde Keurvorsten, Vorsten en Stenden in goede voornemen, Vrede en eenigheyt te leven, zo heeft hy nochtans eyndelijk zich niet geheel van de zuchten en klachten zijner Landen en Onderdanen, en van hun geduurigh gekerm kunnen afrekken, maar op middelen denken, hoe zy uyt diergelijke nooden gered zouden kunnen worden.

En hoewel zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt van Brandenburgh niet anders kan denken, als dat alle redelijke en onpartijdige Liefhebbers van 't Vaderlandt uyt dit verloop, en uyt deze handel lichtelijk zullen bekennen van wiens zijde deze tegenwoordige verwijdering wordt veroorzaakt, en hoe zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt tot de middelen van verdediging, die hy ter hand genomen heeft wordt gepaast, zo vindt hy echter geraden om zulks met weynigh woorden voor te stellen. dewijl het zelfde niet by de irinneeringen en vermaningen, die toen van de Capitulen gedaan wierden, is begrepen.

1. Hoe men op de voorgedachte wijze, met inruyming der vaste plaatzen, en passen aan de Rijn-stroom, op voorgaande verdragh van Oorlogh, tegen de Landen van 't Keyzerrijk, en tot het grootste nadeel der Duytse Vryheyt, heeft gehandelt en omgegaan, en dat men nu niet alleenlijk de raadtflagen van Oorlogh houdt, by de welken zijn Vorstelijke Genade van Munster Persoonelijk, beneffens de Bedienaars van Keulen, heeft geweest; maar ook de Wapenen met Vrankrijk, tegen andere Stenden van 't Keyzerrijk, te zamen gevoeght heeft.

2. Hier uyt is nu lichtelijk t'oordeelen, dat alle de schade, ongelegentheyd, roof, brandt, verwoesting en verdelging van de Landen en Onderdanen van zijn Keurvorstelijke

lijke Doorluchtigheyt, en van anderen, die met veel Millioenen Gouts niet zijn te boeten, eenigh en alleen, gelijk voorgedacht is, door de Keur Keulfe en Munsterfe Handelingen, Bemiddelingen en Bevorderingh, regelrecht tegen d'inzettingen van 't Keyzerrijk, en het Vrede-Verdragh, aan zyn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt, en aan andere getrouwe Stenden veroorzaakt en aangedaan werden.

3. En gelijk zyn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt zulk een verderf des Landts door zodanigh beleyt lichtelijk kan voorzien, zo heeft hy hem ook op het vaerdigste aangezegt, dat hy alle de schade, en 't landt-bederf, dat hy van hen, en van de hunnente verwachten hadt, aan hen wilde verhalen.

4. De Gouverneurs, Intendenten, en andere Officieren des Konings van Vrankrijk hebben, zo wel mondelijk, als schriftelijk, ja door verscheide Geschriften, opentlijk in druk uyt-gekomen, uytdukkelijk te kennen gegeven, dat alle ongelegentheden, schaden en rovingen, daar door d'onderdanen van zyn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt nu eenige maanden herwaarts belast en bedorven zyn, eenigh en alleen uyt inzicht en aanmerking van zyn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt van Keulen, en van zyn Vorstelijke Genade van Munster, als Bondtgenooten van zyn Koninklyke Majesteyt van Vrankryk, zyn veroorzaakt, en daar uyt ontstaan.

5. En hoewel zyn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt van Keulen, in zyn Schryven van den 7 en 8 van November, P. S. over 't afbranden van eenige gebouwen in 't Gewest van Mylanen, door de Franssen, op ordre van de Graaf d'Estrades gedaan, zich hier mee heeft willen ontschuldigen, dat de Franssen daar in buyten de palen van 't Verbondt, met hem opgericht, en te wyt zyn gegaan, gelyk ook dat zyn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt niet een eenigh Man van de zynen by zulk een baldadigheyt heeft gehad, en dieshalven daar over, als over eens anders bedryf, niet kan instaan, zo is nochtans daaren-tegen klaar en onlogenbaar dat deze brant niet uyt bevel des Konings van Vrankryk, noch des Maarschalchs van Turenne is ontsteken, gelyk de zelfde ten hoogsten verzekert, en de daat voor strafbaar oordeelt, maar, volgens d'eyge toefant van de Graaf d'Estrades, uyt geen andere oorzaak is aangeleght, als om dat het Keurvorstelyk Heyr in 't gebied van Hildesheym hadt gebrant, en dat dieshalven wederwraak genomen moest werden; weshalven men ook in het Kleeffsche gebiedt zo veel schattingen en afparssingen aan geldt, vee, koren, lyfsocht, lang voeder, Pallissaden, en branthout aangetaft en ingevordert heeft; hoe wel in 't gebied van Hildesheym niet alleenlyk de geringste hutte niet is afgebrant, maar ook op byzonder bevel, en by Plakkaten, door den druk gemeen gemaakt, zulke ordre daar in is gehouden, als in d'eyge Landen van zyn Keurvorstelyke Doorluchtigheyt: in voegen dat deze en diergelyke daden niet als de genen van anderen voorgewendt konnen worden, welker beginsel en oorspronk van niemant, als van de zyde van Keur-Keulen herkomt, van de welken men echter, wegens de begeerde voldoening en vergoeding van dat geval, tot meerder schimp en bespottung, aan de Heeren Staten wort gewezen.

6. Dat aan de volken, van zyn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt naar Westfalen gezonden, de deurtocht deur 't Landt van Hildesheym uytdukkelyk in een schriftelyke beantwoording van den 20 van Julius is gewaygert, onder voorwending dat zy tot beoorloging van zyn Keurvorstelyke Doorluchtigheyt van Keulen, en van zyn Bondtgenooten derwaarts waren geordineert en geschikt; door 't welk genoegzame lyk aan den dag wordt gebracht, hoedanige raatflagen men houdt, en dat men trachte de Wapenen van verdediging, van zyn Keurvorstelyke Doorluchtigheyt, tot beschutting en redding van zyn gedrukte Landen en onderdanen uytgezonden, te hinderen, en de zelfden krachten loos te maken; hoe wel men te vooren aan zo veel duyzent vreemde en uytlandige

Kryghs-volken, die d'Oorlogh op de bodem van 't Keyserryk hebben gebracht, de deuroocht, ja zelf het gebruyk der Vestingen, tot beschutting, heeft gegunt.

7. Dat het defensief Verbondt tuschen zijn Keyzerlijke Majesteit, en zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt opgericht, tot beschermingh en onderhoudingh vnn de Westfaalse Vrede, en van andere Verbonden, die daar op gevolgt zijn, en de zamenvoeging der Wapenen, die kort daar op is gevolgt, niet alleenlijk in verscheyde uytgestroyde Schriften, en Placaten, door den druk openlijk afgekondight, en die meer naar een schandelijke Pasquil, als naar een Vorstelijk Placaat gelijken, maar oock te Regensburg, op de Rijksdagh, en voor 't aengesicht van 't Keyzerrijk zelve, door de Keurvorst van Keulen, en de Bisschop van Munster zeer bespottelijk is uytgemaakt, en zijn alderhoogste gedachte Keyzerlijke Majesteit, gelijk ook zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt van Brandenburgh, onbeschroomdelyk, en met harde woorden beschuldight, dat zy tegen de bezwoore Verkiezingh, tegen de Voorwaarden, en Geschrift van Vrede, en tegen andere inzettingen van 't Keyzerrijk hadden gehandelt, en dat zy hun best deden om de Vrede in 't Roomse Rijk over hoop te werpen, en, om eenigh snood gewin, of Maant-gelden in onrust te zetten, hoewel aan yder, die eenige kennis van 't Rijk, en van de zaken heeft, genoeg bekend is, wie van vreemde Potentaten met Gelt is om gekocht, en daar door het Keyzerrijk, en deze Lantschappen in vreemde Kryghs-beroeften in-wikkelen, en ook door invoeringh van vreemde Kryghs-volken de Rust, die zo dier is verkregen, trachten te verzwakken, en zich daar toe laten bekopen: invoegen dat zijn Keyzerlijke Majesteit zo weynigh, als zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt, kan nalaten deze hoogste en onlijdelijke Bespotingh, en gantsch ongesproode Betichting ter herten te nemen, en 't geen, dat hen daar in voorkomt, zich aan te trekken.

8. Door aangevingh, raat en aandrift der Keur-Keulsen is in 't Hartoghdom van Kleef, door de verwoestingh en verdelgingh van zo veel oude Gesichten, nocht en deel van de Kleefse Hartogen gebouwt, Torens, Muuren, Sloten en Huizen, zeer groote en onverzettelijke schade geschiedt, en ook den Euangelizen zo veel verdrukking en schade overgekomen; behalven noch de stooringh van hun Gods-dienst, de beroovingh van hun Kerken, en diergelijke dingen; welke Kerken ten deel door de Keulse Gesetliken, tot de Roomse Catholijke Godsdienst weder ingewijd zijn.

9. Hoe men de Vrede, met zo groote moeyte en ongelegenheyt tot Kleef met Hollandt opgerecht, in de welke zijn Keyzerlijke Majesteit, en zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt als Middelaars en Waarborgers, nevens anderen, ja zelfs nevens Frankrijk en Keur-Keulen zijn gebleven, en tot onderhoudingh en nakoming van de zelve verbonden zijn; hoe men, zegh ik, deze Vrede breekt, en om verre geworpen heeft, zulks is uyt zich zelf bekeent, en behoeft niet vertoont te werden.

10. Eyndelijk heeft men de Raden en Afgezanten, van zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt, uyt goede meeningh aan zijn Vorstelijke Genade van Munster afgevaardight, en de welken uyt vriendelijk en nabuurlijk vertrouwen aan de zelve eenige voorstellen-gen zouden doen, en met hem overwegen wat ten besten, en tot welvaart van 't Keyzerrijk van de Kreys, en van beyder landen, en ook wat tot afwendingh van deze tegenwoordige erbarmelijke onrust kan strekken, onder alderhande bedenkelijke pretexten en voorwendingen gantschelijk afgewezen, en hen niet eens willen gehoor verleen: en gelijk het zelve klaarlijk tegen 't recht der volken, en d'openbare gewoonte van 't Keyzerrijk srijd, zo moet het nootzakelijk ook zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt zeer na ter herten gaan, en tot behoorelijk gevoel bewegen.

Zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt betuyght voor Godt, en de geheele redelijke Wereldt, dat by ongaarne, en tegen zijn wil eyndelijk dusdanige middelen, tot beschutting

ting van d'Onderzaten en Landen, die d'Alderhooghste aan hem heeft vertrouwt, moet aantasten; en gelijk hy niet hoogers wenseht en begeert, en in alle zijn raatlagen en daden geen ander oogmerk heeft, als de zo dier verworve Vrede in 't Heyligh Roomse Rijk, en in der zeider Nabuurschap op het speedighste op redelijke, zekere en behoorlijke voorwaarden te bevorderen; zoo vertrouwt zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheydt aan alle hooge Potentaten, en inzonderheydt aan de Keurvorsten, Vorsten en Stenden des Rijks, dat zy gezamentlijk, wel onderricht zijnde, zo wel de gerechtigheydt, als de noodwendigheydt van 't geen, dat'er gedaan is, genoegzaam erkennen, en aan zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheydt alle hulp; en onderstant zullen leenen, tegen de gegenen, die hem tot dit besuyt gedwongen, en de Vrede in 't Keyzerrijk hebben gestoort, d'Oorlogh gevordert, met uytheemse Kroonen gecontracteert, en op des Rijks-bodem gevoert, en daar door middel en gelegentheydt hebben gegeven dat zo veel onschuldige Stenden, en hun Onderdanen, zonder eenige gegeven oorzaak, vyandelijk aangetast en gehandelt zijn, en dat d'edele Duytse Vryheydt in 't uyterste gevaer is geraakt, met verbeering van zo veel Landen, die tot het Keyzerrijk behooren, en die zich daar beneffens weynig met de nakomelingen, en met hun welvaert bekommeren.

Alle 't welk zijn Keurvorstehyke Doorluchtigheydt aan alle de gebuurige Vorsten heeft willen bekend maken, op dat yder ook van zijn zijde in gelijk geval willigh en bereyt zou zijn, om alle zijn arbeyt, moeyte, zorge en middelen, ja Lijf en Leven, tot redding van 't Vaderlandt, en behoudenis der Duytse Vryheydt aan te wenden.

De Auxiliare Legers, gelijk gezeyt / veranderden in 't begin van October, haer cours / keerende doo' 't Landt van Hessen en Fulda na Cobelents: Den 25 dito passeren zy Eyznach, recht doo' Wera en Creusbergh: 't Hooft-quartier was te Herleshausen: Den 26 te Heringen: Den 27 te Kirkhaffel, 1 mijl van Steinselt, en 30 na Fritslar: Den Bisschop van Straatsburgh wel afziende / dat deze Legers den Rijn zouden trachten / tot endienst van zijn Meester, te passeren trok na Cobelents, en verzocht Keur-Trier, dat hy deze Legers toch de Passagie wilde afflaan / en de Brugh ober den Rijn affmijten: Maar Keur-Trier gaf hem / in plaats van dat / een scherpe antwooydt. De Hulp-Legers waren nu deze maandt by Frankfort gekomen / alwaer zijn Doorluchtigheydt van Brandenburgh met zijn Gemalin, de Keur-Princen, Vorst van Anhalt, Paltsgraaf van Zimmeren, met een gebolgh van 50 Cavaliers wierd ingehaalt / doo' een statige Compagnie Burgers; 't Kanon drie maal gelost / trekkende also na haer Logement doo' de gewapende Burgerye ten wederzijden: De Magistraat beteede zijn Doorluchtigheydt met Spaanse Wijn, 30 Achel Haver, en de Keurvorstin met een Zilver Kasje en ander Zilver Servis met Constuuren: Na gehouden Maaltijdt (daar by zich ook den Marquis van Dourlagh bevondt) begaben zich Hooghgedachte Heeren na 't Raadthuys, daerze van de Magistraat met een kostelij Collation wierden onthaalt: Sinngen van hier 't Amonitiehuyt bezien, onder welke 't gebeurde dat eer zijn Doorluchtigheydt na Bergen [t Hooft-quartier] vertrok / dat hy ter maaltijdt by Keur-Ments was / die ter rechterhandt zat / de Princen van Anhalt en andere ter linker zijde / ook den Marquis van Baden Durlagh, en veel andere: Toen sprak Sondaags daar aan zijn Doorluchtigheydt van Brandenburgh met Keur-Ments op 't Kasteel, zeggende: Mijn Heer en waerde Prins: k Zeg dat wy te

Veld komen met een t'zaamgevoegde en sincere Keyzerlijke Duytse macht , tot behout en teken, dat wy 't Duytse Rijk willen bewaren; wy dienen u dan aan, dat gy met ons in een nootloot zult aanvangen : En daar mede vaart nochmaals wel.

Of schoon men nu onkundigh was / wat het dessem mocht zijn van dezen marsch der Auxiliare Troepen, zo wierd echter wat meer mocht geschept; want de zelbe hielden altydt Turennes Leger van de Hollanders halst: En ondercusschen nam die Militie, dooz In- en Uytlandse wervingen lustig toe; men zaggh Volk van Koningmarks Regimenten, van den Oversten Polens, van den Hartogh van Holtteyn Pleun, van den Grave van Witgensteyn, en andere/ van bytten inkomen / men zaggh de Krijghs-ordeninge beter gereguleert / de Leger-posten in baster defensie / en daar dooz de inwendige Commotien byz be- daart / want dit alles verroozzaakte meerder vernoginge onder de Burgeren.

De Vorsten van Keulen en Munster hadden gaarn mede een voet in Vrieflandt gehad / want Wollinga, een byzabe Vrieste Pas, laggh den Bisschop van Munster in de weegh / dies zent hy den 29 September onder Luytenant van der Lip 2000 man na Blesserbrugge: 't Gunt de Vrieste Ruyterwacht in 't eerste dede retireeren: Luytenant Imerse, en Colonel Ripperda, poufferden zeer ver tot den Vyandt in / op de Steenwijkse Heyde, invoegen den wegh met Dooden en Gequetsten bezapt was / en wierd by den Graaf van der Lip zijn Luytenant, en Colonel Ripperda zels / by de Vriezen gemist: Dit was een furieus vechten / wyl den Marquis de Frontelliac te diep onder de Vriezen, als Ripperda, upt couragie / onder de Munsterse ingedzongen / by beide wierden ge- bangen: Doch Fronteilliac stof / en de Vriezen behielden 't Velt, de Post en de Victorie: Zy hadden 30 / en de Bisschopse 50 Dooden; een of 2 Huizen raakten daar in bzandt. Daar na wierd den Bisschop eens bedzogen / alzo be- richt ontfangen hebbende / dat de Nieuwe- en Oude-Schans, dooz de Groeningers geblokkert / waren verlaten / dies zent hy 40 Karren met Vivres daar na toe / die die van Groeningen alle hregen.

Beleg, en Verovering van *d'OUDE SCHANS.*

Ma dat den Oversten Jorman, als hier booren / pag. 398. verhaalt is / Win- schooten, in Groeningerlandt had ingenomen / en de Oude, of Bellingwolder- Schans, hielt geblokkert / doch van daar na Hollandt ontboden / en met zijn Regiment derwaarts vertrokken was / is Zijn Excellentie Karel Rabenhaupt Luytenant Gouverneur van Groeningerlandt, zels derwaarts gespat / die alles in goede ordze herstelt hebbende / heeft by zijn vertrek / het Commando aan de Overste Eybergen, Luytenant Colonel van eene der Koningsmarkse Regimenten, overgegeven / die met meer Volks versterkt / dit werk zodanigh heeft behertight / dat na 6 dagen Blocqueeringe, Barent Harmens Huys met 80 Man heeft ingenomen / dzyvende den Vyandt tot de halst dooz het Water; de volgende dagh wierd daar een Batterye gemaakt / waar by een Boer doodt bleef / alzo die van de Schans upt 3 Stukken wel 40 schooten na de Arbeyders deden; 's nachts daar aan wierd met 12 Man een Alarm gemaakt / gelijk ook de volgende nacht de Luytenant Boshuizen met gelijk getal gedaan heeft /

waar

waar van twee gequctft / en twee doodt gebleven zijn; de Batterye volbeerdigt / en 't Gefchut geplant zijnde / heeft men de Schans daar mede begroet / het welke al tijdelijks by die van binnen beantwoorde wierde: op Maandag den 17 October, deden die van de Nieuwe-Schans een uytbal uyt het Booner-Schansjen, en bequamen 2 Gevangens; ondertuffchen de Oude-Schans dooz Blocqueeringe afgemat / fcheen al zieltoogende na haar laafte adem te fnikken; die van de Nieuwe-Schans hier van verkuuntfchapt / zenden by nacht / tuffchen Vrydag en Saturdag, zijnde den 21 en 22 dito, uyt de Nieuwe-Schans eenige Victualie met klepne Scheepjes na de Oude-Schans, waar van een onderfchept wierde / daar in was 2 Mudde Rogge, en een Soldaat, zijnde een Fransman; de andere zijn in de Schans gekomen / maar dit geringe ontzet en konde niet lange verftekken / alfo men / dooz opbode van al de Scheepjes uyt de Beerte, Bellingwolde, en 30 rontgom uyt verfchepde Dorpen, fterke wacht op het Nieuwe-Diep, en op het onder water fttaande Landt, heeft gehouden / zo dat die van de Oude-Schans weder in haar voorige benauchtelyc zijn geraakt; die van de Nieuwe-Schans zulks wel konnende afmeten / hebben daar op / gefterkt met meerder Volks uyt Munfterlandt, voorgenomen de Beleggers daar booz op te ftaan / die hier van verwitricht / felden haar tot Stokfthorn, onder de Overfte Wachmeester Wijlers in poftuur / fterk zijnde omtrent 250 Man, by haar hebbende 2 kleene Veltfukjes; de Vyant ongevaer 14 of 1500 Man, zo te Voet als Paerde, quamen op Dingsdag den 25 October uyt de Nieuwe-Schans, langs den Dijk op de Beleggers af: Zp waren niet vermoedende dat de zelve aldaar met Gefchut waren verzien / vielen zeer furieus aan / en de Overfte Wijlers, een zeer voozichtig Krijghsman, gaf orde dat men de Vyant zeer na by zoude laten komen / zo datze haar in de oogen konden zien / en dan eerst met de Musquetten gewis treffende / zouden losbzanden / en zich als dan terfondt ter zijden uytgeven: Alzo wierde dooz het Gefchut, met Schroot geladen / als mede dooz de Musquetters, zeer lustigh onder des Vyants Voortroepen los gebzand / waar dooz zp eenighzins in onordre geraakten en te rugge deysden / maar ten tweede maal weder aanbaliende / wierden zp zo begroet dooz de 2 Veltfukjes, als mede dooz de aandziggende Musquetters, onder het kloekmoedigh beleyde van de Jonge, doch zeer dappere / Capiteyn Meteren, (die niet lange na deze tefontre / aan een ziekte binnen Groeningen overleden is) en het Paerde-volk, de welke van ter zijden in vielen / datze confuselijc de vlucht na de Nieuwe-Schans hebben genomen / de Beleggers haar fterkelijk tot aan de Boone-Schans achterbolgende / hebben veel / 30 Officieren als gemene Soldaten, ter neder gemaakt / bekommende ook eenige Gevangenen.

Des Vyants aanslaggh aldus mislukte zijnde / zo hebben zp aanfondts een Tamboer uyt gezonden / met verzoek van 3 uren ftilftant / om hare Verflagene te mogen begraven / maar kregen van de Overfte Wachtmeester Wylers ten antwoorde / dat zijn Soldaten klederen gebzek hebbende / de Dooden eerst wat moesten uyt fchudden / dat gedaan zijnde / zo wierde haar toegestaan de zelve te begraven / en de gequctften in de Schans te voeren.

De Overfte Luytenant Grubbe, Commandant in de Oude Schans, geen ontzet te gemoet ziende / en ten eynde van Levens-middelen zijnde / heeft des tweeden daaghs / na dat het Ontzet geflagen was / gezocht te accordeeren / zeydende tot dien eynde / op Donderdagh den 27 dito twee Tamboers aan de Beleggers, daar van aan Zijn Excellentie Rabenhaupt, die doormaals tot Winfchooten was / noticie gedaan zijnde / heeft zich aanftonds na der Ufda begeben / en is noch dien zelven avondt ten 10 uren het Accoord met den Luytenant Generaal Rabenhaupt, op navolgende Conditien geflooten.

I. **Z** Al de Heer Overfte Luytenant Grubbe, met zijne by zich hebbende Officieren en Soldaten, ook die de Artillerie bedient hebben, onder vliegende Vaendelen, opentlijke Trommelflagh, Zak en Pak, een vrye Uyttocht worden toegestaan.

II. Alle Soldaten, die voor dezen in dienst van haar Hoog: Mog: de Heeren Staten Generaal zijn geweest, zullen hier in niet begrepen zijn.

III. Zullen na onderteekeninge dezer veraccordeerde Poincten, de Winfchooter of A poorte, beneffens het naast-gelegene Bolwerk, om met een Capiteyn en 100 Mannen te bezetten, worden ingeruymt.

IV. En op morgen, zijnde den 28 October, zal de Uyttocht geschieden, namentlijk, over Groeningen na Koeverden, waar toe genoegzame Convoy, Scheepen en Wagens, om de Bagagie, Wijf en Kinderen, van gelijken ook de krankten voort te brengen, zullen worden gegeven.

V. Uyt discretie is ook den Overften Luytenant Grubbe toegestaan, twee Veldt-stukken, met 3 schooten Pulver tot een yder, benevens gevulde Bandelieren, en nooddruffige brandende Lonten mede te nemen.

VI. De buyte, die zy by zich in de Oude Schansse hebben, of die van den Officieren mochte gekocht zijn, zal een yder als zijn eygen goedt behouden.

VII. Zullen die te rugge gelatene Stukken, Ammonitie en Vivres, aan die daar toe verordineerde Officieren zonder bedrogh worden overgelevert.

VIII. Den Capiteyn met de 100 Mannen, dewelke de A of Winfchooter Poorte met het bygelegene Bolwerk zal worden ingeruymt, zal niet toe laten dat yemant van zijn Soldaten, zonder consent van de Overfte Luytenant Grubbe, met de tegenwoordige bezettinge zich vermengen of gemeen maken mogen.

IX. Tot bevestiging dezes Accoorts, blijven de uyt geantwoorde Driefellen by beyde Partyen.

X. Wegens Convoy, Schepen en Bagagie-wagens, zal den Heer Overfte Luytenant Grubbe tot der zelve wederkomfte 2 Officieren tot Gyselaren achter laten.

Alles zonder argklift, gegeven op de Ufda, in 't Leger voor de Oude Schansse, den 27 October, 1672. Nieuwen stijl.

Daar op is de Commandant Grubbe op Vrydagh den 28 October, 1672. na Krijghs-gebruyk daar uyt getrokken op Winfchooten, met 7 Vaendelen te voet, uptmakende ruym 300 Mannen, mede voertende 2 kleine Veldtstukjes; waar tegens van de Groeningers daar wederom 7 Vaendelen zijn binnen gemarcheert; Grubbe met zijn Volk tot Winfchooten komende / is hem ontrent

trent het derdendeel verloopen / die haar in 't eerst verseecken / daar na onder de Staatse dienst genomen hebben ; tot Winschooten zijn oberige Volk, bestaande noch in ruim 200 Man, ingescheept hebbende / is daar mede na Groeningen gebaren / waar van noch eenige onderweeghs gestorven zijn / gelijk dicht onder de Stadt, noch een in een kuyt gestopt wierde / in 't aanzien der Groeningers , want de Burgers van Groeningen niet groote menigte bupten de Stadt quamien / om dit Volkjen te zien / ook veel om haar bekende te seken / gelijk de Overste Luytenant Grubbe zelfs / zijne naast-bestaande Vrienden in de Stadt hadde ; waarom het Volk aldaar weder upt de Schepen tredende / zijn eenige in Groeningen gelooopen / en de Overste ontkomen / het oberige Volk wierd na Koeverden gecomboneert dooz een Compagnie Dragonders.

Deze Schans nu weder in handen der Groeningers gevallen zijnde / zo heeft de Overste Luytenant Eybergen , dooz oorde van Zijn Excellentie Rabenhaupt, de Nieuwe Schans dooz Blocqueeringe nader zochente benauwen.

De Yler-Schans , op de aankomste der Koerlantse Hulp-troupen , dooz de Vyandt verlaten / is dooz 120 Musquetiers upt de Bourtange , gecommandert dooz een jong Capiteyn Autema , aanstondts in bezettinge genomen / om alle Toevoer upt Oost-Vrieslandt na de Nieuwe Schans te verhinderen / gelijk de Koerlanders tot Bonde en andere omleggende Plaatsjes haar nedersloegen / om de Toevoer upt Munsterlandt te beleten : Doch deze jonge Commandant derbende aan de H. Heeren Gedeputeerde Staten van Stadt en Lande schrijven / zy zouden bevinden dat 'er een Soldaat in de Schans commandeerde , verstaande zo zeer op de eerste aankomst van des Vyants Troepen , dat hy niet zijn Volk , zonder noch eens te Vyandt te zien / de Schans wederom verliet / en niet alleen hy niet zijn Volk, maar ook de Yler-Schans zelfs / wederom in Vyants handen geraakt is : daar op hebben de Munsterse terstondt de Yler-Schans endienstigh of onbrykbaar gemaakt / en de Nieuwe-Schans met meer Volks versterkt en geteraliceert ; daarom wierde hy de Belegeraars geresolbeert deze Belegeringe te verlaten / also het Zayzoen van den Jare verlopen / en daar vooz niet meer voordeel te doen was ; dies zijn de Koerlantse Hulpbenden hy groote Troepen , van 2 of 300 Man tefsens / een dagh of twee op malckanderen volgende / dooz Groeningen , en voozt ober Vrieslandt, na Hollandt obergescheept / na het Leger van Zijn Hoogheyt den Heere Prince van Oranje ; ook wierde een gedeelte van het Krijghs-volk na Groeningen op ontboden / latende ondertusschen deze Bellingwolder, of Oude-Schans, Stoksterhorn, de Beerte, 't Huys te Wedde, Winschooten en andere Plaatsen, genoegzaam bezet / om de Huyfluyden by de Wintertijt, vooz den indruk der Vyandlijke Stroopers te beschermen.

Het Koningrijk Sweden voozzagh / en voelde altede met der daabt / de schade die het begon te lijden dooz het sijn staan van haren Koophandel, veroozsaakt dooz den Oorlogh tegens de Hollanders , en die / hoe langer / hoe schadeijker / by continuatie, vooz haar stont upt te vallen. Hier ober had de Sweedse Gezant te Parijs resideerende / al een tijdt geleden / oorde ontfangen / om alle bedenkelijke aanbiedinge van Mediatie, van wegen sijn Heer en Meester , den Franschen

Koning, vooz te ſtellen/ om tot een ſpoedige Vrede , met de Vereende Neder-
landen te mogen geraken ; De Franſe Majestejt, licet dan/ op dit ſubject/ aan
den Sweedſten Koning af gaan/ de volgende Miſſive.

C O P I E

Van den Brief van den *Koning van Frankrijk* , geſchreven aan
den *Koning van Sweden* , berakende de Vrede met de *Hol-
landers*.

Zeer Hooge, zeer Excellente, en zeer Machtigen Prince, onzen zeer lieven en zeer wel
bemindten goeden Broeder, Couſijn en Geallieerde. Wy hebben veel malen aan uwe Maje-
stejt getoont hoe gevoelyk op de preuven die wy hebben ontfangen, van uwe Friendschap
zijn geweest, en den Brief die hy heeft geſchreven en in onze Handen beruſt. Met 't meeſte plai-
ſier hebben wy gezien het byzonder Intreſt die ghy genomen hebt in de gelukkige Optoeh: onzer
Legers, en dat ghy mede deelgenoot wilt wezen van onze Victorien door vreugde, die u gene-
gen: heyt tot ons 't zelfde doet in gedachten brengen. Zo en kunnen wy ook niet minder verwach-
ten van die ſtriecte redenen daar wy mede vereenicht zijn, en die zo dikwils in de grootſte voor-
wallen, zelfs na 't Intreſt van Frankrijk en Sweden hebben uyt gebracht. Maar zo wy willen
gevoellyk zijn aan Favorable Sentementen, die uwe Majestejt heeft gegeven in een Oorlogh die
ons eygen glorie en welwaren van onzen Staat ons verbonden had die aan te vangen, zo en zijn
wy niet minder voor die gene die aan ons doen blyken, dat wy alles door een glorieuſe Vrede ten
eynde konnen brengen. Wy hebben geconſerveert de . . . in 't midden zelfs van 't gewel onzer
Wapenen: En de zelve gerechtigheyt die wy haar hebben doen nemen, hebben wy altoos gereet
bewonden, om ook die te quiteeren, dat wanneer wy zouden komen op billijke en eerlyke Condi-
tien, met zo veele voordeelen als mogelyk op onze Vyanden, en al de gene die wy nech zullen kom-
men wettelyk te bejzigen, en 't heeft ons niet doen vergeten dat in de Victorien beruſt een geheel
andere glorie zelfs wel als in die van ydelheyt. En dat die van Vrede te werkrigen niet veel min-
der en is van Consideratie, uwe Majestejt heeft met gantsch Europa gezien, dat hy is geweest
tuffchen de banden onzer Vyanden om te profiteeren van voordeelge diſpoſitionen, die wy hebben
doen te voorschyn komen volgens accoort aan hun: Noch willen wy u ook wel tot getuygen hebben
der gener die ons het publyke reſte aanbrenghen, wy daarom zo veel te aangener willen aan-
nemen, die Mediatie waar in ghy ons hebt willen conſirmeeren door den Grave de la Gardie uwen
Envoyé Extraordinaaris: En op de aanbiedingen die ghy ons tot noch toe hebt gedaan, door den
Grave van Koningsmark uwen Ambassadeur in ons Hof. Uwe Majestejt vindt die zelfde gene-
genhed: by den Koning van Groot Brittanien: En de zelfde Juſtitie: De zelfde Friends-
ſchap: En de zelfde redenen, die wy zo eng hebben vereenicht met den zelve Koning tegens de
Staten Generaal, zo voegen wy hier by dan op het Perſee toe te ſtaan de Conditien van een equi-
table Vrede: Dat is, 't gene gy uyt gevoigh dezer ſake onderkennen zult: En zo de Vyanden
met by en brengen die zelfde diſpoſitionen kan u Majestejt contribueeren om 't zelve te reſtabilee-
ren. De ruſt van buyten 't Keyzerryk als zijn eygen intreſt laten wy wederzydygh, om die ſte. lts
van binnen ſtaande te houden: Waar op wy Godt bidden dat hy u zeer Hooge, zeer Excellent e
en zeer machtigen Prince, onzen zeer lieven en wel bemindten goeden Broeder Couſijn en Bontgenoot.
Behoude in zijn heylige en waerde beſcherminge. Geſchreven te Verſailles den 15 October 1672.

Uwen Goeden Broeder, Couſijn, en Geallieerde.

L O U I S.

En veel lager

AERNOUT.

Zo lang den Koning van Vrankrijk omtrent Utrecht, en in de Nederlanden zich onthield / hadden de Overwonnen Landen en Steden, inzonderheyt die van Utrecht, ter oorzak dat zy haar zo gewilligh en ootmoedigh gepresenteert / en op des Konings discretie hadden overgegeven / noch goede hoope / om genaadighlyk gehandelt en geregeert te worden / maar met des Konings vertreck / vertroctken mede / alle deze / goede meyningen en gedachten / als wanneer den Gouverneur Luxemburg, den Commandant Stoupa, en den Intendant Robert, na haar goetbinden begonnen te domineren; want de Staten van Utrecht meynden / met de overgift van 181929 guldens, die zy op den 9 Julii, 1672. aan d'Heer Marquis de Louoy, op 't bevel des Konings hadden betaalt / van alle extraordinaire belastingen vry te zijn. Deze voornoemde somma had die Provincie doenmaal in haar Cassa, 't welk den Koning perfect wijs te zeggen / apparentelijc / dooz eenige trouwlooze / en ongekostte / die Majesteit aangedient: Maar men eyschte / hoets na des Konings vertreck / van die Provincie, 5000 guldens, vooz yder dagh, tot onderhoud van des Konings Militie, waat op die Staten antwoerden / dat zulks vooz haar onopzengelijc was; de voornoemde Franse Heeren en Ministers quamen dan / op 3250 guldens daags / 't welk zy / zonder tegen zeggen wilden hebben / om daer mede te betalen 32500 Man, tot 2 stuyvers vooz yder, dagelijks, hoewel de gantsche Militie doenmaals in Utrecht, met d'andere 2 Overwonnen Provincien te zamen / nergens na / zo veel Franfen konden upt maken / want Gelderland most ook opschieten; de klachten die die van 't Sticht hier op deden / wierden beantwoozdt / met / dat men in alle geconquesteerde Plaatzen, de Militie moet onderhouden. Deze 2 stuyvers, of in plaats van dien / een pondt Vleys, en een pot Bier, des daaghs, zouden de Soldaten genieten / behalven het Broodt, dat haar / gebakken van des Konings meel, ('t geen men van boben upt de Magazijnen van Nuys en elders / tot hier toe afvoerde) wierd / gegeven. Dit leuterde zo heen / also de Staten van Utrecht sustineerden en ook bewezen / dat den Koning haar / met de overlevering van de voornoemde 181929 guldens, op den 9 Julii, had verzekert / dat haar / tot den 1 October daar aan volgende niets meer zoude werden gecpscht. Maar doen deze voozsz. maandt begon te naderen / wierd haar ter handen gestelt / de volgende ordze :

Den Staat van Utrecht, met de Steden, Dorpen en Vlekken, der zelve Provincie moeten dragen de Inquartieringe der volgende Troupes. Door ordre van Zijne Koninglijke Majesteit, ingaande met den 1 October 1672. Nieuwen Styl.

Het Franse Voet-volk.

Piedmont
Navarre
Normandie

Compagnien.
33
33
16

Et Et

La

	<i>Compagnien.</i>
La Marine	16
Een Battaillion die komen zal, alsdan dat van de Koninginne zal vertrekken	17
Lionnois	33
Sault	33
Avergne	33
Condé	17

 231

Switzers Voet-volk.

	<i>Compagnien.</i>
Switzers	16
<i>Dragonders.</i>	
Dragonders	6
<i>Ruytery.</i>	
Verscheyde Regimenten	78

DE intentie van den Koning is, dat de Franse Infantry, Dragonders en Ruytery hier boven genoemt, zullen onderhouden werden, door de Steden en Provincien van Utrecht, geduerende de gantsche Winter, beginnende met den 1 October, zo Soldaten en Ruyters als Officieren, behalven de Majours der Regimenten, die altoos door zijn Majesteyt zullen werden betaalt.

Het onderhouden van de Compagnie zal bestaan in het logeerē, verzorging van bedt, vuur en licht, in een behoorlijk voedzel, mitsgaders eene stuyver tot hun behoeften, gangbaar gelt des Landts, voor yder Soldaat yder dagh; en voor die hooger betaalt worden na proportie, en ten aanzien van de Officieren, en een gestoffeert bedde, en op 75 gulden's maands voor een Capiteyn, 30 guldens voor een Luytenant, en 20 guldens voor een onder Luytenant, en 22 guldens 10 stuyvers voor een Vaendrigh, tot bevryding van hunne onderhoudt en hare behoeften, 't welk 242 guldens 15 stuyvers voor yder Compagnie's maands bedraaght, en voor de gezeyde 231 Compagnien de somme van - - - - - Guld: 54075-15-0

En ingevalle dat de Inwoonders het noodigh onderhoudt van de Soldaten en Sergeanten liever zouden willen afkopen, als de zelve voeden. invoegen als hier boven is aangevezen, zal zulks hen vry staan te doen, mits betalende voor yder Sergeant 6 stuyvers daaghs, 4 stuyvers 6 duyten voor een Corporaal, 4 stuyvers voor yder Lanspfaat, 3 stuyvers 6 duyten voor yder Piekenier, en 3 stuyvers voor yder Soldaat, zo voor hun onderhoudt als hun andere behoeften, het welk, de Officieren daar onder begrepen zijnde, bedragen zoude de somme van 420 guldens 10 stuyvers's maands voor yder Compagnie, en voor de voorz. 231 Compagnien de somme van Guld: 97135-10-0

Het onderhoudt van een Compagnie Dragonders, zal bestaan in het logeerē, verzorging van bedt, vuur en licht, en behoorlijk voedzel, en 2 stuyvers 6 duyten tot behoeften van yder Dragonder elken dagh, en 3 stuyvers voor de hooger betaalde.

En ten aanzien van de Officieren een gestoffeerde bedde en inlegering, en 90 gulden voor yder Capiteyn, 67 gulden aan yder der twee Luytenanten, 45 gulden voor een

Cornet.

Cornet , 27 gulden voor een Quartiermeester, tot af koopning van hunne onderhout en behoeften, 't welk bedraagt voor yder Compagnie ter maandt 678 gulden, en voor de gezeyde 6 Compagnien Dragonders de somme van - - - - - Guld: 4068-0-0

En ingevalle de gezeyde Inwoonders mede liever wilden de onderhoudt der Dragonders, en hooger betaalde vry koopen, als de zelve te voeden, zal hen liet vry staan zulks te doen, mits betalende op yder dach voor yder hoogh betaalde 8 stuy. en voor yder Dragonder 7 stuy. zo voor hun onderhoudt als behoeften, 't welk zoude bedragen, de Officieren daar onder begrepen, zijnde tot de somme van 1359 gulden voor yder Compagnie ter maandt, en voor de 6 Compagnien op - - - - - Guld: 8154-0-0

Het onderhoudt van een Compagnie Ruytery zal bestaan in logeering, verschaffing van bedde, vuur en licht, en behoorlijk voedtsel voor den voorzeyden Ruyter, en 3 stuyvers 's Landts gelt voor hunne behoeften 's daaghs voor yder Ruyter, en 3 stuyvers 6 duyten aan de Brigadier, en ten aanzien van de Officieren, in logeering een gestoffeerde bedde, 180 gulden ter maandt voor den Ritmeester, 90 gulden voor de Luytenant, 67 gulden 10 stuyvers voor de Cornet, en 45 gulden voor de Quartiermeester voor de vrykoopning van hun voedtsel, en behoeften, 't welk voor yder Compagnie beloopt de somme van 609 gulden 15 stuyvers 's maandts, en voor de gezeyde 78 Compagnien de somme van - - - - - Guld: 47560-10-0

En ingevalle dat de Inwoonders mede liever wilde vry koopen het voedtsel der Ruytery en Brigadiers, als de zelve voeden, zal het hen vry staan zulks te doen, mits betalende elken dach voor yder Ruyter 7 stuyvers 6 duyten, en 8 stuyvers 6 duyten aan de Brigadier, zo voor hun onderhoudt als behoeften het bedragen zoude, de Officieren daar onder begrepen zijnde, de somme van 449 guldens 's maandts voor yder Compagnie, en voor de 78 Compagnien de somme van - - - - - Guld: 74061-0-0

Aangaande het onderhoudt der Swifers, het zelve zal bestaan alleen in behoorlijk voedtsel, en 't vordere zal hun verzorght worden uyt de Cassé van den Koning.

De totale somme van 't gene betaalt zoude worden yder maandt voor vry-koopning van 't voedtsel der Soldaten, bedraagt de somme van - - - - - Guld: 105703-15-0

Het geheele datter te betalen zal staan, de Soldaten voedende, en alleenlijk vry koopende het voedtsel der Officieren en behoeften der Soldaten, beloopt de somme van - - - - - Guld: 179350-10-0

Het zal de Heeren Staten der Steden en der Provincie vry staan, zo als hier boven gezeydt is, te kiezen, of liever de Soldaten zullen willen voeden, of niet voeden, en de Officieren zullen de handt bieden, dat de Soldaten en Dragonders hen vergenoegen en leven in alle mogelijke goede ordre.

Doch moet gelet worden dat men by het voedtsel, hier vooren gemelt, niet en verstaat het broodt, dat den Koning dagelijks continueren zal aan zijne Troupen te verzorgen, zo voor het Voet-volk, als Ruytery en Dragonders.

De gezeyde Heeren Staten der Stradt en Provincie, zullen moeten aan de Troepen exactelijck doen betalen, de vry-koopninge der behoeften der Soldaten, en het voedtsel der Officieren, en alzulks altoos 10 dagen van te vooren zonder faute.

De gezeyde sommen zullen zy luyden doen betalen in handen der Majoors van yder Regiment.

En indien het gebeurde datmen mancqueerde de Soldaten te voldoen, en exactelijck de vry-kopninge hier boven gemelt te betalen, zal het de Officieren vry staan, haar Soldaten tot zo grooten getal als 't hun zal gelieven, te logeren in de huysinge van de Heeren Staten, Burgermeesters, Vroedschappen, of andere Rijke luyden, tot dat zy zullen voldaan zijn, nevens het Avance van 10 dagen van te vooren.

En op dat de Bewoonders van yder quartier, altoos bezorght mogen zijn hunne quote in de gezeyde somme by voorraadt te betalen, en om ter zelve tijdt ten opzicht der inconvenienten te verziën, die daar uyt zoude kunnen volgen, zo't gebeurde dat verscheyde Officieren, hunne Soldaten by een en de zelve Inwoonderen zonden, zal ordre gestelt worden dat yder quartier der Stadt, voor zekere Regimenten aangewezen zal zijn.

En op dat de gezeyde aanwysinge egaal zy, zo zullen de 6 quartier en daar de Stadt in bestaaf, verdeelt worden in 2 looten van 3 elk, de welke met het lot zullen getrokken worden, te weten, 3 voor 't Franse Voetvolk, en 3 voor de Ruyterye en Dragonders, en 3 quartier en die het Voetvolk zullen toevallen, zullende vorder, worden verdeelt, en deigelijks by het lot getrokken worden, voor de Bataillon Voetvolks, en even zo de 3 andere, door yder Elquadron Ruyterye en Dragonders.

De Majours der Regimenten zullen hen moeten verstaan, met de Capiteynen der quartier en, en de Capiteynen der quartier en zullen den zelve alzints assisteren in 't gene waar toe zy zullen worden verzocht.

En ten aanzien van het onderhoud der Switsers, indien men niet na quam 't zelve te fourneeren, zoudt men hier na inne verziën door andere middelen.

De intentie van den Konink is, noch ten opzicht van de subsistentie der Paerden, zo aan 't Voet als aan 't Paerde-Volk behoorende, dat de Heeren Staten der Steden en Provincie van Utrecht, de nodige quantiteyt Hoy en Stro voor de zelve verzorgen, en dat zy het zelve geduurighliken zonder verzuym van tijdt, in de Magazijnen des Konings doen voeren:

En ten dien aanzien van de nodige Haver, zullen de Heeren Staten der Steden en Provincie fourneeren jegenwoordigh en zonder uytstel 50 Malder voor yder Compagnie Paerden, en 100 Malder voor yder Compagnie Dragonders, bedragende in alles 4500 Malders, en dat alleenlijk maar voor eens, verwachtende datter van elders aan come, want zullen in 't toekomende niet worden belast met meerder te fourneeren, zullende uyt de Casse des Konings daar inne verziën worden.

En omme de Staten, Steden en Provincie middel te geven, om alle het bovengemelte te verzorgen, zo zal het vry staan te ontfangen en te disponeeren van alle de gewoone Rechten en Imposten der Staten, Steden en Provincie.

En alzo zy luyden de Soldaten het voedsel zullen verschaffen, zal genigh Bier of Wijn van Impost bevrydt mogen wezen, en alzo en zal geen pretext meer voorgewent worden van fraudatien harer Rechten, de welke derhalven hun meerder zullen op brengen als oyt.

En zelfs om het bovenstaande te kunnen met meerder punctualiteyten verzorgen, indien 't de Heeren Staten der Steden en Provincie het goet dachten zommige harer Impositien, eenigints te verhoogen, ons bekend makende op welke wijze zy luyden zulks wilden doen, zouden wy na dat wy 't zelve geëxamineert hadden, daar inne kunnen consenteeën, onder het welbehagen van den Koning, al het bovenstaande daar geteekent mede onderwerpen de. Gedaan tot Utrecht den 26 dagh van September, 1672.

En was onderteekent.

ROBERT.

Dezen voorgaanden Eysch quam die van Utrecht wel hart / en overzacht op den halz / waar over zy de volgende Deducie en Verzoek, aan haren Gouverneur, &c. hebben overgelevert.

DEDUC.

D E D U C T I E,

En ootmoedigh verzoek, van de *Heeren Staten van Utrecht*, wegens den slechten toestandt van hare Provintie, aan den *Heer Hertogh van Luxemburgh*, en den *Intendant, Robert*, overgelevert.

DE Koning de goetheyt hebbende gehad, van by de reductie van deze Provintie, aan de zelve onder andere mede te accordeeren, dat die niet zou werden geplondert, of gehouden zijn, zulks te redimeeren, hadden die Staten de hoope geschept, dat zy maar zouden hebben te verantwoorden, en op te brengen 't geen door een goede menage, na betalinge van haar Provinciale lasten, uyt de inkomsten jaarliks zou komen over te schieten, en als daar na de *Hr. Marquis de Louvoy*, door bevel van zijn Majesteit heeft gevordert de 181929 gulden, die doenmaals in hare Cassa noch wierden bevonden, zijn de zelve op het alderhooghste verlegen geweest, om dat die Penningen, in effecte, den Staat niet competeerden, maar op der zelve credit, van de goede Ingezetenen op Intrest gelicht zijnde, haar in alle billikheyt hadden behooren te worden gestitueert. Dat zy ook aan haar Inwoonders en Ingezetenen ter zake van verscheide leverantien, en anders, importante sommen schuldigh waren, en daar toe dat gelt gaerne hadden willen besteden; evenwel om te toonen hare gehoorzaamheyt aan den Koning, alle de zelve Penningen, op nader aanmaning hadden gedemanieert, zonder zelfs daar aan te korten (gelijk wel hadden gewenscht, ook haar was in hoope gegeven) eenige duyzenen, by haar tot betalinge van onderhoudt, en subsistentie van de Armée van zijn Alderchristelijste Majesteit en verzorginge voor zieken, van 't zelve verstrekt of afgesproken: Uyt alle 't gene daar omtrent haar gezeyt, en voorgekomen was; vastelijk vertrouwend dat het verlies en de schade, die de Geïnteressèerden, by het overgeven van de voorz. 181929 gulden zouden lijden, weder zoude worden gerecompenseert met die advantagie voor het gemeen, dat de Provintie niet verder zoude werden geverght, voor en aler de zelve in ruste herstelt zijnde, middel en gelegentheyt zou hebben gehad, om door een nauwe toezicht en zorghuldigheid, te konnen versparen, hoewel zy daar na uyt het Billet van de hooghgemelte *Heere Marquis de Louvoy* van den 9 Julii, 1672. waar op de voorz. Penningen zijn afgehaalt, met bekommernis hebben gezien, dat daar by alleen verzekering werde gegeven, van dat, tot den 1 October aanstaande, haar niets meer zoude werden geëyscht.

Dat zedert niet tegenstaande alle imaginable voorzorge van de Heeren Generaal van de Militie, en van de Gouverneur van de Provintie, door ongemakken in tijden van Oorlogh; en onder de Soldaten inevitabel, zodanige schade aan de opgezete ne ten platten Lande is toegebracht, dat het grootste gedeelte van de zelve t'eenemaal is geruineert geworden, en daarom niet minder wachtende, als dat haar eenige demandes tot furnissement van gelt, of onderhoudt van

troupes zoude werden gedaan, met de uysterfte surprife, en ontftelteniffe, uyt het rapport van eenige leden van hare vergadering hebben verftaan, de propofitie, die den Heere Intendant, door haar heeft doen overbrengen, tendeerende om in, of tot lafte van deze Provintie, voor den tijdt van 3 maanden te moeten onderhouden 32500 Soldaten, of wel yder van de zelve des daaghs verfchaffen een pondt vleys, en een pot bier; of 2 ftuyvers in plaats van dien. Zy alle kunnen en willen in finceriteyt verklaren, dat om redenen hier vooren verhaalt, geen gelt altoos, daar toe in voorraad is; dat het zelve ook in deze conjuncture door gene middelen ter werelt kan werden gevonden, want alle de inkomsten, daar van deze Provintie oyt heeft gejouiffeert, beftaan uyt drie zaken.

Eerft: Uyt eenige revenues van Landen en Tienden.

Ten tweeden: Uyt reële Schattingen op de vaste Goederen.

Ten derden: Uyt personeele impositien op Wijn, Bier, Gemaal, Bestiaal, en eenige andere, van weynigh belang.

1. Aangaande de *Landt-pachten en Tienden*, Zijn zelfs in tijden van Vrede, nauwlijks fuffisant geweest, tot betalinge van de Predicanten, en andere lasten, aan de Kerken-dienst fpecteerende

2. De *reële Schattingen* aangaande, Het is onmogelijk dat het platte Landt nu eenige, zelfs de alrede verfchuldighde kan opbrengen, om dat het zelve, gelijk een yder bekend is, eerst door de doortocht van de Spaanse Auxiliare Troupes, en inlgering van andere, veel schade heeft geleden, en zedert genoegzaam is geruineert, en van haar meeste gewas en anders, mitfgaders Bestiaal ontbloot, door het noodigh fouragieeren van de Ruytery van zijn Majesteit, die nu langen tijdt, in zo grooten getalle, om de Stadt zijn gecampeert geweest, als mede door de menighvuldige plunderingen, die de zelve, mitfgaders veele Soldaten (onaangezien alle exacte ordres en straffen, by de Heeren Generaal en Gouverneur, daar tegens gestelt, en geëxecuteert) hebben gepleegt.

3. Uyt de *personeele impositien*, Het Bestiaal (dat nu meest is geruineert, daar onder niet gerekent wordende) Heeft men in de beste tijdt, vast kunnen vervallen en supporteeren, de ordinare Provinciale lasten, en de betalinge van de Interesten der kapitalen, daar mede de Provintie zich van tijdt tot tijdt heeft moeten bezwaren, en die de Koning, na zijne goedertierenheyt heeft geaccordeert, dat aan de Ingezetenen zoude werden voldaan: En wie kan niet zien, dat de gemelte impositien, nu ongetwijffelt het 6 deel van 't gene die te vooren hebben opgebracht, niet zullen komen te renderen, want dewijl de Militie vryheyt van de zelve werdt toegestaan, zo zal onmogelijk door eenige regiementen (gelijk de experientie alrede niet als te veel doet blijken) voorzorge of vigilantie kunnen werden voorkomen, dat niet menighvuldige fraudes tot nadeel van dien, by de Borgers en Inwoonders van de Stadt en Steden zulien worden gepleegt: En daar-en-boven zijn van de 5 Steden van de Provintie, de drie nament-

namentlijk, *Reenen*, *Wijk*, en *Montfoort* zodanigh vervallen en verarmt, dat by de Ingezetenen van de zelve geen impositien zullen konn en werden betaalt. *Amerfoort* is door manquement en stilstand van de Neering, en door de schade, in deze zware tijden geleden, ook in zo grooten ongelegentheit en verval, dat uyt de zelve weynigh van de impositien te wachten staat. En 't geen de Inwoonders van de Stadt *Utrecht* zullen konnen opbrengen, zal ook niet veel importeeren, door dien de zelve van hare Goederen niets konnende trekken, ook kleyne consumtien zullen doen, en by gevolg weynigh in de impositien verschuldigen. Wy zullen de zelve voor 't meerendeel niet, of zeer sober nuttigen, in plaats van Bier-, zich met andere dranken, in hare huizen gekookt, behelpen, en in plaats van Koorn, eeten Boonen, Erweten, Gort, Grutten, en diergelijken: dat men hier te Lande, zelfs in de grootste nootd, in consideratie van de arme luyden, noyt heeft durven of willen bezwaren.

Zo dat niet overigh zou blijven als negotiatie van Penningen op Intrest, en daar toe is geen de minste apparentie, want buyten de Provincie kan men 't zelve nu niet zoeken, het credit manqueert ook absolut, en de Inwoonders hebben haar by voorgaande lichtinge van hare contanten t'eenemaal ontbloot, en zedert, vermits de ruine van de Huysluyden en neeringloosheit in de Steden, zo weynigh gelt ontfangen, dat niet alleen de geëyschte sommen in de gantsche Provincie niet en zouden konnen worden gevonden, maar zelfs al 't gene dat 'er noch mocht wezen, niet genoeg zal zijn, om de menschen van Broodt, en verdere nooddructen de aanstaande Winter te konnen voorzien.

En indien de intentie van den Heer Intendant mocht wezen, om (dewijl de Staten t'eenemaal onmachtigh zijn, de gevorderde vivres of Penningen te furneeren) de gezeyde Militie (onaangezien de conditien, die de Koning ons heeft believen te accordeeren, als mede het gemelte Billiet, by den *Heer Marquis de Louvois* getekent) in de Provincie te doen campeeren, en van tijd tot tijd te verleggen, of in de Stadt, en Steden te logeeren, 't gene wy evenwel, om het gededucerde, van de hooghberoemde en ons dikmaal verzekerde clementie van den Koning, noch van de bescheydenheit van den Heer Intendant niet verhoopen, zo moeten wy, in betrachtning van onzen plicht, en tot ontlasting van onze conscientie, waarschouwen, dat wy hooge bekommernis hebben, dat men in Hollandt en elders zich daar van zal zeken te bedienen, om onze Inwoonders, die in een groot getal, en van de considerabelste in conditie en middelen, haar derwaarts hebben getireert, te persuaदेeren, om aldaar, tot irreparabel verderf van de Provincie, te verblijven, en dat ook de verdere Burgers, en opgezetenen, daar door, tot onze droefheit, en yders erbarmnisse, wel in de uyerste miserie zullen werden gebracht, en voor een groot gedeelte van honger vergaan, maar dat evenwel, de Troupes van zijne Majesteyt, vermits gebrek van alles, zeer weynigh tijds zullen konnen bestaan.

Wy verzoeken, dat u Ed: de moeyten believe te nemen, van deze memorie te doorlezen, en te overwegen, en op de waarheit van dien, by een yder te informeeren: En zijn verzekert, dat u Ed: daar uyt zult zien, en ten vollen werden gepersuaदेert, dat het ons onmogelijk is, u Ed: propositie te voldoen, en derhalven,

halven, na u Ed: bekende discretie, ons daar van zult dispenfeeren, en of misfchien, 't geen wy anders hoopen, zulks niet zoude konnen geschieden, zonder al voorens, nader ordre van den Koning, of het Hof te ontfangen, bidden wy, dat u Ed: ons dien aangename dienst, en ons arme en bedroefde Inwoonders die hulpe belieft toe te brengen, van daar over derwaarts gunstelijk te schrijven, en ondertuffchen alles te houden in state.

Maar deze klachten deden wepnigh boozdeel; zy moften ebenwel schattingen opbrengen / en daar by met goede oogen aanzien / dat hart geheele Provincie ten gronde toe geruineert wierd. Hoozt eens de Uytrechtse Ingezetenen, in den volgenden Klaagh-brief, hier over karmen.

Alles wordt hier ten platten Lande bedorven. De meeste Beeften, 'zelf de Melk-koeijen, die mager zijn, heeft men geslacht, en onnuttelijk vernielt; de Franschen verkoopen een geheel vierendeel Vleesch voor twee Schellingen. Men kan nauwelijks uyt spreken, in hoe veel huizen dat zy alle het hout hebben uytgebroken en verbrandt. Het Koorn is zo jammerlijk vernielt, en van de Paerden vertreden, en zulke schoone Tarwe zo onnuttelijk verquift, dat het erbarmelijk om te zien is. Met het Hooij, dat de lieden meenden te behouden, wordt nu dagelijks op gelijke maniere gehandelt; en dewijl dat dicht aan deze Stadt, en twee uren van hier, rontom alles wech verdaan is, zo rijden zy nu na de verre afgelegen plaatzen, daar de lieden noch wat Garst en Tarwe ingeoocht hebben, en dwingen daar de Boeren dat zy 't voor haar moeten afdorffen; 't welk zy dan met Zakken op haar Paerden nemen, en in de Stadt te koop brengen, of aan hun Paerden tot voeder geven, in plaats dat zy Haver behoorden te koopen. En hoewel hier afgelezen is, dat niemandt yets van 't Geroofde mach koopen, zo wordt toch zulks niet nagelaten, zonder dat men straffe daar over doet. Komender klachten aan onzen Gouverneur, hy geeft tot antwoordt, dat de Boeren het zouden afdorffen, en tot hem brengen; dewijle alles aan den Koning behoort: Ja onze Gouverneur zelve, heeft geheele Schepen met gemayde Garst, en Hooij in groote menigte laten wech halen.

De Burgery en Handwerks-lieden klaagden ook niet wepnigh van neeringloosheit / want alle Ambachten stonden stil / dooz dien nu Hollandt van Utrecht was afgesneden. Het maken der Knoopen van Hair, Goudt en Zilver, daar van hier duyzenden plachten te leven / hielt op / ebenwel wisten eenige noch / dooz practijft met Vrouw-luyden, deze geneemde Koopmanschap, (also die in kleene Pakkagien bestondt) in Hollandt dooz te brengen / die dan Speceryen en diergelijke kleynigheden / ook wel Zout, weder te rugh brachten; van dit laatste hadden zy tot Utrecht groot gebrek / en was daar zeer huut / tot dat van Kampen, eenige / daar mede geladene Karren, aldaar aan quamen. De Turf was 'er ook by schaars / desch het overal afgekapt / en gestoolen / Brandhout, wel te bekomen. Hier op volghde een zware Inquartiering, en die de grootste Officieren in zijn huys kreegh / was 'er best aan;

En na dat de mindere / en gemeene Soldaten beleeft of onbeschoft waren / wierd eđer gehandelt. De Heeren van de kleyne Stichtse Stedekens, Montfoort en Yffelsteyn, van welke de Franse de oude Slooten bezet hadden / moesten die daar de kost beschaffen.

De Heeren van Utrecht wenden alle bedenkelijke middelen aan / om haer Gouverneur Luxemburgh in alre / dat haar mogelijk was / te vernoe-gen / om van hem / en den Intendant Robert toech redelijk gehandelt te worden. Zijn Excellentie, had zich laten verclupden / dat Hy bericht was / dat 'er tot Amsterdam, veel Rarieteyten upt Oost-Indien, met de laatste Retourfchepen waren overgekomen / en dat zijn Ed: wel wenschte die zelve te mogen zien ; onder andere wist Hy van zeker kostelijk Stoffeerzel tot een Alcova- of Slaap-kamer, van witte Oost-Indise Pelings, aertigh van Sineese Figuren, met Goudt en Zijde, daar in 't Landt, gebozduurt : Hier op zonden die van Utrecht pement na Amsterdam, die 't zelve Stoffeerzel in een Oost-Indise winkel kost / booz 1000 Ducatons, en doen dit booz 3 of 4 Persoonen / die het onder haar Tijfrokken en in hare Boeken verbozgen / wierd overgebozocht / lierp het groot gebaar / van aangehouden / en prijs verklaart te worden / aan de Post by den Uythoorn ; het raakte evenwel gelukhich dooz / maar een half uurdaar na / wierd het bekent gemaakt aan den Heer Luytenant Colonel, Don Nicolaas de Oliver Fullana, een Spanjaart, doch in Hollandtsen dienst / die aan den Uythoorn, doenmaals commandeerde / maar daar was geen gelegentheyt van Daartuygh / om haar t'achterhalen ; doch omtrent 2 uren geleden / quam een van deze Overbozengers / die hem van zijn bzacht ontleedicht had / wederom / om na Amsterdam te gaan / daar hy woonde / maar hy wierd aangehouden / en most daar wel 8 dagen gevangen blyben / eer hy kon los raken / dat hem noch wel 100 guldens koste. Dezen dapperen Spaanse Fullana had zijn Koning als Sargeant Majoor, eertijds gedient in Catalonien, en was (volgens zijn eygen schrybens) nopt in eenige belegerde plaatzen geweest / die overgegeven wierden / noch had in geen belegeringen gedient / of die plaatzen waren overgegaan / de zelve noemende ; en onder andere Girona, alwaar hy de Bresse tegen 3 generale stormen, zonder Geschut noch Musquettiers had gedefendeert. Hy had nu den Uythoorn, (30 hy schryft) sterkt / haastigh / en met weynigh kosten / doen Fortificieren / also hy kennisse van die konst had : En beklaaghde zich ten hooghste / dat Hy, dooz uptwerking van zijne afgunstige / dooz Patent van Prins Maurits, op den 9 November, 1672. van daar op ontboden / en in 't Quartier van d'Heer Generaal Luytenant, Grave Koningsmark, te Bodegave, verplaatst is gewozden / waar dooz op eenen nacht wel 20 van zijne beste Soldaten, meestendeel Burgers van Jerusalem, doch woonende t'Amsterdam, (verstaat Joden, &c.) waren verloopen.

Om wederom tot Utrecht, en de Franse geconquesteerde Plaatzen te komen / was het zulks / dat deze verhaalde / en andere geschenken aan dien Gouverneur, misschien wel eenige bzucht / onder de Grooten, en Heeren van de Regeering, boozt bzachten / maar gantsch weynigh of gene / onder de Inwoonders, en Burgers, en booz al niets / onder de Bewoonders, ten platten

Lande. Deele blyzende dat 'et hier eyndelyk niet deugen wilde / maakten / dat zy / met haar onkenbaar te maken (want men lette nauwkeurigh op alle uytgaande) zonder Paruyken, of 't affnyden van haar Hair, en zich te kleeeden als Slachters Knechts, Boeren, Arbeyders ja Schoyers, dooz te geraken; Also verkleedt / vertrokken ook veel eerlijke Mevrouwen, Dames, en Damoiselles, maar eenige geestige Juffrouwen en Juffertjes, inzonderheyt onder de Roomsgezinde, en die gene / die groot gevallen hadden in de Franse beleefsheden en Complimenten, hadden nu gelegentheyt / om die natuurlijk te leeren / daar zy haar te vooren / met het lezen van de Franse Romans, mosten laten genoegen / want met de Franse Heeren en Officiere hield men Visites en Saletten, men gaf Balen, men Carosseerde, Complimenteerde, Converseerde, en Careseerde na de oprechte Franse mode, &c. Maar veel eerlijke en stemmige Vrouwen en Juffers die juist zo geen gelegentheyt hadden / om haar na Hollandt of elders te begeven / zagen dit met bedroefde oogen / en hartenleed / aan / hielden zich ingetogen / en zonderden haar van die Gezelschappen af / waar dooz loffelijker van Haar gesproken wierd / want het was beklagghelyk / dat men zagh / dat eerlijke, ja groote Heeren hare Kinderen van de Franken wierden gedebaucheert. Eenige boozname Burgers, en die noch wat meerder waren / verlieten hare groote Huyzen, die de Franssen hadden ingenomen / en huurden hier en daar Kamers, daar zy in stilte gingen woonen / ook wel in andere Plaatzten, want het was daar booz zommige niet te harden / om alle 15 dagen / 60 guldens op te brengen.

De Roomsgezinde, hoewel zy / doch vergeeft / getracht hadden / noch meerder Kerken tot Utrecht in te nemen / als vooren / verhaalt is / gebuykten maar alleen den Dom, daar in zy een St. Maryen Beeldt, oprechten: Daar en tegen namen zy af / de Wapens van den aldaar begraven Adel, en andere oude eerlijke geslachten, die met menighen aan de Pilaren, Wanden, en Pedanten opgehangen waren / gebuykende evenwel die beleefsheyt / met te laten weten / dat elk hun Voorouders of Vrienden Wapens, mocht na hem nemen. Men verfoozen ook eenige Aaloude Lijk-tomben en Doodt-kisten, zo wel van Geestelijke, als Wereltlyke Heeren, op hoop van verborgen schatten of heylige Antiquiteyten daar in te vinden / waar over zeker Spot-Vogel, t'Amsterdam, uyt gaf een geheele Lijst, van verschepte / aldaar gebonden oude Reliquien, die zeer aerdigh en belachghelyk was. Den Dom verstrekte ook ten deele booz haar Pakhuys, want zy stuwden daar in een groote menichte Takkebossen, 't zy om die in de aanstaande Winter tot Brandt, of in eenigen Aanflagh, om Grachten mede te bullen / te gebuykten. De St. Catarijne Kerk popten zy vol gerooft Hooy, uyt de Stedekens Heukelom, Leerdam, &c. wech geoert / die daar over ook / booz 't meeste deel van hare Inwoonders, verlaten wierden / also zy bzeesden / dat daar in den volgenden Winter geen levensmiddelen zouden zyn.

Het Garnisoen binnen Uytrecht wierd nu wel gerekent op omtrent / 12000 Man, dies hadden de meeste Burgers elk wel 5 of 6 Gasten binnen hare huysen / die de Hofsteden daar rontom / van huime Boomen, zo Wilde als Vrucht-

Vrucht-dragende, niet weynigh ontblooten / en de Wooningen ook niet verschoonden / en dat om haar van Brandt tegen den Winter, (die zy al in de maandt October byz seider / als in Vrankrijk woelden aankomen) te bezorgen: Alder Huysgezin most doen ook een Bedde met zyn toebehooren verschaffen / al zouden zy zelf hebben moeten op 't stroo slapen / van deze wierd een goet gedeelte / na Amerfsvoort, Wijk te Duurstede, en Kuylenburgh, booz de Soldaten, bezonden.

Ondertusschen woelden de Franfen binnen Utrecht, en hadden veel windt in 't hooft / wilden een aanslagh ober de onder water staande Landen in Hollandt aanvangen / en lieten van de Uytrechtse Wapenmakers aan veel van hare Mufquetten, Snaphanen zetten / om die / zo wel niet Vuursteen en als Lonten te kommen gebuyken. Zy deden ook eenige Schuytjes van Mande-makers tienen toe stellen / in elk van die kond en 6 Man, maar de inbentie wierd niet goet bevonden / en die van kooper, daarze hun Voet-volk mede by het Tolhuys, ober den Rijn hadden gevoert / stonden t'Utrecht by de Catharijne Poort, te pronk: Op Vredenburgh, (de Paerde-markt) en de Neu, (de grootte / of Kooren-markt) en op het St. Jans Kerkhof, maakten de Franse, Corps de Gardes of Wachthuyzen booz haar / waar in zy ook / (zo men zeyde) eenige Veldstukjes wilden brengen / om by overbal of oploop der Burgery, onder de zelve / en in de naastegelegen huizen te konnen schieten / en ruymte te maken: Maar booz de rest / lieten zy de Stadts Muuren en Wallen onverbeterd leggen / zy hadden mede de Tapijten van 't Stadthuys gehaalt / die de Magistraat, met raantsoneeren / weder krecgh. Den Gouverneur gaf nu ook last / om de Brandt-Emmers, en ander diergelyk gereedschap / die eerst dooz zyn ordze op 't Stadthuys waren gebuycht / in zyn Logement te brengen. Den Intendant dede ook afkundigen / op den 13 October, den inhoudt van 't volgende:

Louis Robert, Ridder en Raads-Heer van den Koning in zynen Raadt, Intendant van de Policie, en Finantien, in alle de Plaatzen en Landen by zyne Majesteyt, nieuwliks geconquesteert op de Hollanders: gebiedt. Dat yder, zodanige Meubelen, als hy onder hem heeft, die andere toebehooren, aan des Konings Commissaris zal hebben aan te geven, op poene van verbeurtenis der zelve, en daar by, alle zyn eygen Goederen, &c.

De Ziekte begon op den Herfst in veele Garnisoenen dapper de oberhandt te nemen / en dat zo wel onder de Burgers en Boeren, als onder de Soldaten, en daar op volghde ook de Sterfte, doch eventwel geen Pest. Maar de Roode loop grasserde / onder de Franse, aan den Rijnkant en op de Veluwe, al byz wat / en dat dooz het al te veel eeten van rau en onrijp Ooft, by gebuyk van ander spijze / eventwel lieten zy niet na / te roben en te byanden. In de Hollandtse Posten, als te Weesp en Muyden ging het mede / aan: Te Harderwijk stozven wel de helft der Burgers; t'Utrecht zagh men wekelijck wel 80 of 90 Inwoonders, begraven / behalven de Franse Militie, daar men geen getal van weten kon; want in de Gasthuyzen lagen wel 800 Zieken, en die sturben / slopte men slechts naakt in een kuyt. Het Stedeken Montfoort verlieten de

Franfe, na dat zy den Tooren aldaar hadden doen fpringen; en Kuylenburgh van gelijken/ doen de meefte Inwoonders, bermits hun oberlaft/ haar waren boozgegaan. Hier op volghde een verloop van veel Frans Krijghs-volk, want een party konde de koude en bochtige Zee- en Water-luchten in hare Posten te Naerden, omtrent Utrecht, en Woerden, niet wel upt staan/ zijnde contrarie van haar Landtaardt. Apt de Gelderfe Conquesten raakten zy licht wech/ want de Brabanders lieten deze Franfe Monfieurs al bzedtzamelijk/ de zommige met een arm/ een been/ &c. na Vrankrijk dooz pafferen: Om dit te beletten/ floegh men te Nimwegen aan/ dat die geen, die een Frans Diferteur, of Overlooper na Hollandt kon betrappen, of wift aan te wijzen, 300 guldens, tot een premie, daar voor zou genieten. Niet allern dat'er menighte gemeene Soldaten zochten te bertrekken/ maar zelfs veel Officieren en Grooten, nu den Oorlogh moede/ gebzuphten deze pzaetijkt/ die/ na dat zy de geroofde voeragie booz hare Paerden tot Utrecht, en elders hadden verhoft/ en meenden dooz te geraken/ wierden zy aan de Franfe Boven-posten geflut/ en in plaats van na Vrankrijk en Parijs, weerom na Utrecht gezonden; die doen vloekten en zwoeren/ dat zy nu een gat in Hollandt zouden zien te maken, alwaar't dat zy het water met menschen moften dempen, en Amsterdam niet konnende machtigh worden, alle de Dorpen daar omtrent, en wat'er om en by is, te vernielen en verbranden.

In September wierd tot Utrecht van Naerden gebankelijk gebzacht/ een Frans Corporaal, en aldaar op den Neu, lebendigh geradebzaakt/ om dat hy wel 34 Soldaten behulpzaam had geweest/ in't overloopen na Amsterdam, en ook niet goedts tegen den Gouverneur van Naerden in 't zin had. t'Utrecht raakte ook bzandt in't Duyzenhuys, daar een deel Lijnwaat van den Grave Genlis verbzande/ en veel Zilver Servies versmolt/ doch wierd gelest.

De genaamde geestelijke St. Michiels Heeren namen doen ook possessie/ van de Heerlijkheyt Maersbergen, by Doorn gelegen/ toekomende zeker Heer van Amsterdam.

De Franfen wiffende eenige oude Metale Stukken Kanon t'Utrecht pzoeben/ barften die meest-aan stukken-/ dooz haar onboozzichtighept/ welk Metaal zy na boven verboerden.

Den 25 September, 's morgens ten 4 uuren, trok den Heer Luxenburgh, met omtrent 2000 Man, 30 te Voet als te Paerd upt Utrecht, na Lopik, met Schoppen, Spaden, Paliffaden &c. doch quam 's avondts weerom/ hebbende die Plaats, Lexmonde, Capel, en Benschop, geplondert en geruineert/ en met die Boren gebochten/ daar van wel 60 doodt gebleven en gevangen zijn: De Franfen hadden veel Gequetsten/ daar onder 4 Officieren.

Na dat men tot Utrecht met 3 Vaandelen, (dooz de Franfen booz Woerden, van de Staatse bekomen) langs de Straten, als in Processie geloopen had/ zijn de zelve na Parijs geboert/ en aldaar in de Lieve Vrouwe Kerk, onder 't geluydt van Pijpen en Trommelen, en't gezang van het *Te Deum Laudamus*, ten Triumf opgehangen; in den Hage hing men mede een Vaandel op/ ook dooz den Grave van Hornes, booz Woerden, van de Franfe, verobert/ doch niet met 30 veel omstandigheden.

Op hare Hoogh-Mog: de Staten Generaal wierd ook vernieuwt / hare Resolutien van ten 30 April, op den 20 Julii vast gestelt / en tzet ert van tijdt tot tijdt geconfirmceert / als dat zijn Hoogheyt den Heer Prins van Oranjen, in qualiteyt / als Capiteyn, en Admiraal Generaal, zou genieten van alle Prijzen, genomen / benoozden den Tropicus Cancrri, het tiende Deel, en aan d'ander zyde van den zelden Tropicus, het dertighste Deel; waar van die van Zeelandt een rekening van die Premien booz zijn Hoogheyt, in bzachten.

Daar was al op den 15 September, een Expressen van zijn voogemelte Hoogheyt den Prins van Oranje tot Parijs aangekomen / die 3 vierendeel uurs by den Koning audientie had / en waar op den Krijghs-Raadt straks bergaderende / de verzochte Neutraliteyt, van het Graafschap Meurs, toebehoorende zijn hoogstgedachte Hoogheyt, booz den tijdt van 4 Weken, zoude verkreuen zijn. Maar zijn Hoogheys Bosch te Kranendonk, by Eyndhoven, in de Mayerye van 's Hartogenbosch, wierd geheel afgekapt / en 't hout / tot saketzels / verhoft.

Zijn Hoogheyt bezogghde ook / dat 'er oydze toierd gestelt (op dat men in Hollandt, daar zijne Legers lagen / geen klachten ober de Ruyterye zou mogen hooren) dat alle Dorpen in Rijnlandt, Delflandt, Schielandt, &c. aangezept wierden / om Hooy, en dat ten koste van 't Landt, in de Leger-quartieren te beschaffen / op poene / van 't zelve anders te doen af halen of fourageeeren. De Stadt Doesburgh, aan den Yssel-stroom bzande / omtrent deze tijdt / dooz 't onvoorzichtigh stoken der Franse by na / half af.

Den Cardinaal de Bouillion verzocht hebbende aan den Rijngrave, Gebieder van Mastricht, dat hy hem mocht omhelzen / als besaamt van een der oudste Dzienden van zijn Geslacht: Zo quam de Mastrichtse Cavallery bzaaf opgezeten / en die Cardinaal ten 10 uuren van Luyk, daar hy een quartier van de Stadt in een pleyn zagh gerangeert / van wat Ruyters Mastricht bevaart was / elk op 't bzaafft uptgedost: Daar by selde zich het Voet-volk ter linker zijde in Bataillie, tot aan de Poort der Recollecten aan St. Pieters Bergh: Als nu zijn Eminentie was gearriveert / zagh men veel bekeftheden van wederzijden; hy bezagh curieus de Cavallery; den Heer Rijngrave tracteerden hem zeer deftigh in het Klooster, alwaar veel excellent discouersen booz vielen / te meet / wijl daar present waren Spanjaarden, Italianen, Fransen en Hollanders aan een Tafel: Spindelikh liep alles met de meeste modestie af; en ten 3 uuren na middagh klom de Cardinaal de Bouillion te paerd / met zijn gezelschap / zeggende / Nimmer zagh ik schoonder Cavallerye; werdende 3 Salvos gedaan / waar mede den Cardinaal met de hoogste veruoeging / na Luyk vertroh.

Het Luyks Bisdome wierd nu van den Vereenden Staat mede de Contributien afge-epft: Van die van Luyk verboden aan haar Onderdanen, aan niemant te Contribueeren / maar tegens alle die gene aan te gaan / die 't haar zoude willen afepfschen / en men gaf ook Commissie upt / om als Volontairen te mogen zijn abontuur op de Vyanden zoeken. Wanneer Sr. Mean als goe man wegens Luyk, te Mastricht quam / om te slypen het onder Contribucie

zetten van 't Luyks Biſdom, en bebont men / dat de Franſen haar by harder handelden: Goenwel om de Luykſe Boeren op 't Landt te houden / zondt 't Kapittel den Baron de Wier, en andere na den Hage aan zijn Hooghey, tot opſchuyting van dit Contributie bozderen: Daar zy by overgeleeverde Memorialen, dapper op aan hielden.

Den Heer Ranſau, Lutzenburger, trok doen uyt het Garniſoen van Maſtricht, met 300 Spaanſe na de Burght Andenau, executeerende 't ſelbe met den Brand- of Swavel-ſtok, wijs het de Biſſchop van Keulen toe quam. Dit Garniſoen van Maſtricht had nu by na gants Luykerlandt onder Contributie gebzacht. 40 Van die Ruyters kregen 2 Karren van Luyk na Tongeren gaande / pder van 3 Paerden getrokken / nebens 24 Boere Paerden, uyt de Ploegen en Meſt-wagens geſpannen / dan wierden gerantſoeneert. Dagelijks zagh men Buyt te Maſtricht binnen bzenen / en veele Dorpen, Heeren Huyzen en Kloosters wierden gedebaſteert; hier dooz waren de Luykſe Boeren dapper gequelt. De Switzers zelfs Franſe, van 't Regiment van Elſas, quamen dagelijks te Maſtricht overloopen / en dienſt verzoeken / alzo zy van ſlechte betaalinge ſilaagden. Zy Aldenbiezen plonderden de Franſe, na een luſtige tegenweert der Boeren, 't Dorp Hoefſelt. Valkenburgh, een kleyn Stedeken, wierd mede van d'een en d'ander Partyen dapper geplaaght. De Franſe ziende dat dooz de geduurige courſen der Maſtrichtſe hare Convoyen wierden getroubleert / bezette / 't Kasteeltje Petershem, een half uur van Maſtricht, behoorende den Marquis de Weſterloo, die in Hollandt een Spaans Regiment te Voet commandeerde; dit was omzet met bzabe Water-grachten en Wallen. Den Heere Rijngraaf na 't Spa getrokken / om die Wateren te gebzuyken / quam deze maandt, by in gezondheid herſtelt / weder te Maſtricht. Maar Monſr. de Chamilly, een Franſen Generaal, mede na 't Spa gegaan / ſcheen wel te beteren / dan ſtozte daar na weder in / en ſtozt te Mazeyk, den 8 October, 1672.

De France nu / ziende / dat'er geen kans booz haar was / om eenige vaſte Plaatzen in Hollandt (die dooz 't overvloeyend Water genoegzaam beſchermt waren) in hun geweldt te krijgen / leyden toe / om 't platte Landt, met roozen / en bzanden te ruineeren.

Brandt, en Plondering te *Waverveen*, en *Botſhol*.

WAverveen en Botſhol, zijn onder Amſtelandt gelegen / en 't laaſte refozterende tot de bzene Heerlijkheydt, van de Ed. Vrouw van Waveren: deze waren / om wat ſchijns te geben / eerſt dooz de Franſe Gouverneur van Nieuwode, en daar na dooz den Marquis de Genlis, (de bzef gedateert den 5 September 1672) gebzant-ſchat / om binnen 4 dagen tijds / 10 Schepen Hop / elk van 20 Voeder, tot Uytrecht te leveren / op bygeboegde ſtraffen / dat de Schouten gebangen / en boozgemelte Dorpen geplindert / en gebzant zouden worden. Maar dooz dien 't niet wel geoozſt was / den Vyandt toevoer te zenden / en de boozſz. Plaatzen verſtekt wierden dooz zeeher Uytlegger, genaamt

naamt d'Amsterdamse Galeye, sterk 27 Man / en 4 Stukjes Geschut, gecommandeert door Capiteyn Spelt, 30 wierdt tegen de boorz. bregementen gevaakt by de Hupsluyden / onder Christoffel Meyer, en Blokhuys, respectie Capiteynen aldaar. Maar de Franse, door Quaatwillige gehaalt en aangevoert / zijn ten laatsien op den 5 November 1672. gekomen / 's nachts tusschen 3 en 4 uren / 400 Man sterk / door Breukelen en Kokkenge, en hebben tot Demmeriken Wilnis, komende / zich door een gedeelte verspreyt na Vinkkeveen, daar de Vuurballen toebereyt zijn / en door een gedeelte na Mydrecht, om Waverveen en Botshol doorzoemt / van 't Oosten en Westen te gelyk aan te doen. Als een Blixem, wierdt alles uytgevoert / en de Boeren naar wat tegenstant / verdrueben uyt haar Posten en Cortegarde. 't Doorzaamste was de boorz. Uytlegger te veroveren / die zich met 17 schoten / vol schoot / en meer dan een gantsch uur, zeer dapper gequeeten heeft. Maar vast rakende en alomme door de Franse omcingelt; die sel geschooten / en met Granaten geworpen hebben / wierdt de Vyandt tot een proze overgelaten / 15 Matroozen der boorz. Uytlegger zijn doot geschooten / Capiteyn, Luytenant, en noch een gebangen / en d'overige ontzwoommen.

Hoe doen 't Schreeuwen, Plonderen en Branden begost / is met geen penne uyt te drukken. 59 Huyzen zijn verbrant / 12 Huyslieden doot geschooten / een Vrouw verdronken / een of twee gebangen / en verscheyden gequeest. Om 't leven te behouden / zijn 2 Dochters in 't Water gesprongen / en over gezwommen: Kerk en Predicants-Huys, hoewel aangestooken op verscheyden plaatsen / zijn blijven staan. Maar 't wonderlijkste was / dat zeker Vrouw, genaamt Leuntje Chielen, een uur door de Franse aankomste / was verloft / en aan doende door groote haast / haar uytgewassen kleederen / zocht met haar Man, en 't nieuw-gebooren Kindt, in een Bok-schuyt te ontvluchten / maaten eersten wierdt de Man in zijn Buyk geschooten / die om zijn Vrouw te behouden / zocht met zijn eene Handt de wondt toe te houden / en met zijn andere te roesen / doch hy te zwak zijnde en nederziggende / sloegh de Kraam-Vrouw haar handen aan de ricmen / en roepde meer dan een geheel uur lang / tot datze by de Buurt van de Rijke Waver quam / en zich de Man daar sterbende / te bedde begaf / en van daar na Amsterdam gevoert wierdt / daarze 11 dagen kraams / gezond en fris zijnde / zelfs haar Kint, in de Zuyder-Kerk, ter Doop gebzacht heeft. Sedert zijn de boorz. Dorpen meermalen gebzegt / om 't overige door de handt wondt te nemen. Den boorznoemden Uytlegger, meynen de Franssen tot Utrecht te brengen / maar ziende / dat hy te groot was / om door de Nieuwerfluyts te vaten / wierdt aldaar verbrant.

Het scheen dat de Franssen in dit branden groot vermaak sequepten / want den 7 November verbranden zy alle de rescierende Panne-bakkerijen, aan / en omtrent de Stadt Woerden, den 8 dito de Dorpen, Nieuwveen en Overmeer; den 9 dito, een Gehucht by de Nieuwerbrugge: En ook het schoon en vermakelijck Jaarsveldt, en dat zelve geheel / en alles ten gronde toe.

Brandt, en Roof tot *Abkoude*, in 't Sticht van *Utrecht*.

O den 17 November 1672. in de Na-nacht, zeer duyster zijnde / omtrent ten 3 uuren, zijn de Franfen gekomen in het Dorp *Abcoude*, om de Fakkels van haar Franse Furie te ontsteeken: *Zy* / van *Utrecht* afzakkende / quamen met omtrent 450 Man naar *Abcoude* voornoemt / en zonden in grootte fulte / dooz het water heenen / omtrent 40 Soldaten, in 't voorsz. Dorp: die van 't Slot petweg vernemende / hebben met Canon twee of drie Zeynschooten gegeven / om de Dorp-lieden na behooren te waarschouwen. d'Inwoonders zulks vernemende / stonden zeer verzet / breezende vooz onheyl / en zagen ter deur en vensteren upt. Twee der Ingezetenen wierden ten eersten in dit razende inkomsten der Franfen doodt geschooten / en verbolgens zijnder veel geslagen / mishandelt en doodelijk gequetst. Mannen en Vrouwen uptgeschut / en de voornaamste Huyzen geplundert. Maar *zy* niet te vreden met een groote buyt / en Barbarize Tyrannye, begosten / dooz een dolle Furie ingenomen / veel Huyzen en Wooningen in koolen te zetten / en verscheyden Straten dooz de brand te verwoesten. Zo dat deze gruwelijke en Landt-berdervende brandsichtinge / zo aan gemeene en steene Huyzen, Paerde-stallen, als andere Wooningen, omtrent de Hondert in wepnigh tijds wegh-genomen heeft / blijvende niet meer / dan een Vierde part van dit vermaarde Dorp staan: de Kerk, aangesteken / begosi op twee plaatsen te branden. Maar d'Inwoonders, naar 't vertrelt deser Brandt-stichters, quamen t'zamen op 't luyden der klokken / en hebben zeer gelukkig de brandt geblust. Zo dat de voorsz. Kerk behouden is. Middelerwyle / dat de Franse voorsz. zo doende waren / in dit voorsz. Dorp, was de voornaamste Troep der zelver / omtrent 400 Man sieft / blijven leggen tusschen 't Slot *Abkoude* en *Bambrugge*, en meende / zo die van 't Slot waren uptgetrokken / om de brandt-stichters tegen te gaan / en het Plonderen en den Brandt te beletten / 't Slot ondertusschen in te nemen; maar dit haar missende / zijnze (naarlatende een Fransman, die neergevelt was dooz de Ingezetenen) weder gekeert met haar groote roof naar *Utrecht* toe. Dit Dorp behoorde zelf onder 't Sticht van *Utrecht*. De Franfen quamen op den 30 November, hier weder / meynende het overblijfsel van *Abkoude*, voozts in asche te leggen / maar die van 't Slot vielen op haar upt / en kregen 30 van haar gebangen: koztz daar na / boeren eenige van 't *Abkouder* Slot, met de gemeene Vracht-Schuyt, in stilligheyt / na *Breukelen* (na dat *zy* het volk daar upt / en op 't Slot, 30 lang hadden bewaart) en overvielen te *Breukelen*, in een Huys, of *Kroegh*, 19 Franfen, die *zy* gevangnelijkt op 't Slot t'*Abkou* hebben gebzacht.

Als den Grave van *Hornes* kondtschap gekregen had / hoe de Franfen de Klokken upt *Woerden*, na *Utrecht* meenden te voeren / septe *hy* toe / om 't zelve te beletten / versloegh het geheel Frans Convoy, dat 'er by was / en bzacht de Klokken, met een goet deel Gevangens, te *Oudewater* binnen. Den zelven Grave vernemende dat de Franse tot *Montfoort*, groote menighte Voeragie

ragie van Hooy, Haver, Mondtkoft, en ander Buyt, hadden te zaam gebracht/ en 't zelve in 8 groote / en 6 klepne Schepen geladen / om na Utrecht, of hooger aan te voeren / leggende in de Dypren-graft te Montfoort, zo is by zelfs / op den 14 November, met 400 Man, upt Oudewater, hiet na toe getrokken / en daar op aanvallende / schermutserde en chargerde met die van binnen, wordende dooz 't werpen van Handtgranaten en Vuurballen, de gensemde Schepen en ingeladen Goederen verbrandt; den welgemelten Grave lieerde wederom / zijnde maar een van de zijne / gequetst / met eenige Franse Gevangens. Daaghz daar aan / haalden de Staats, van daar / noch 3 Schepen met Planken. Den 27 dito, heeft den Marquis de Thouars, commandeerende aan de Goverwelle-Sluis, met eenige van de zijne / 30 Schepen met Ruygh-voeder, willende na Utrecht, en Woerden, bekomen / en noch 8 boez Woerden leggende / in de grondt gehakt. Hier tegen meenden de Franten, den 28 dito, petz upt te richten / aan de Post te Ankeveen, van wierden afgevozen / met verlies van 8 Man, en 4 of 5 Gevangens, 3p staken daar na achter 't Dorp, aan de wegh, eenige Huyzen in den brandt.

Als nu wierd by haar Ed: Groot-Mog: de Heeren Staten van Hollandt ordyze gestelt aan alle Dorpen, om by inbal van den Vyandt, tot malkander Seynen te doen / zo met vuuren als luyden van klokken / om alles in alarm te brengen. De groote Legers van alle Natien, maakite schaarsheyt van gelt / zulks dat de Oversten der zelve hare Principalen klaaghden / dat 'er beter betalinge most zijn / of kende geen ordyze noch Militie by een houden. Den Major Copes onlangs dooz de Krijghs-Raadt uptgebannen / om d'obergaaf van Wezel, en nu weer komende / wierd in de Castelanye vast gezet.

Daedemaal dat men bevondt / dat 'er in stilligheyt veel Contributien aan de Vyanden wierden gegeven / is daar tegen afgeschondicht de volgende

W A A R S C H O U W I N G E.

DE Staten Generaal der Vereenighde Nederlanden; allen den genen die deze zullen zien of hooren lezen, Saluyt. Alzo niet jegenstaande by Plakkaten van den Lande verboden is eenige Contributie of Brandtschattinge aan de Vyanden van den Staat te betalen, echter eenige van de Ingezetenen dezer Landen, des onaan gezien ondernemen de voorsz. Contributien en Brandtschattingen aan de voorsz. Vyanden goedt te doen, tot merkelyke sterkinge van de zelve Vyanden. **Z O I S T:** Dat Wy by deliberatie van den Rade van State der voorsz. Vereenighde Nederlanden, goedt gevonden hebben te ordonneeren, gelijk Wy ordonneeren by dezen alle Officieren en Justicieren dezer Landen, dat de zelve haar met alle exactitude zullen informeeren tegens die gene die zodanige Contributien zouden mogen komen te betalen, en zonder eenige conniventie of dissimulatie, informite van de voorsz. Plakkaten te procedereen tegens die gene, die daar aan schuldigh gevonden zullen worden, en dat de zelve Officieren voorts aan haar Hoogh-Mog: mitsgaders aan de Raadt van State van tijdt tot tijdt rekenenschap zullen geven, van 't gene haer dienthalven voorgekomen of

wedervaren zal wezen. En ten eynde niemandt hier van ignorantie en pretendeere, verzoeken Wy de Heeren Staten, Gecommitteerde Raden en Gedeputeerde Staten van de respective Provincien, en alle andere Justicieren en Officieren van de zelve Landen, dat dit Plakkaat alomme daar men gewoon is publicatie te doen openbaarlijk voordien Volke afgekondicht en geaffigeert werde, en yder een gelast haar na den inhoud van dien te reguleeren, want Wy 't zelve alzo ten dienste van den Lande bevonden hebben te behooren.

Aldus gedaen, en gearresteert in 's Gravenhage, den 22 November 1672.

J. van der NYENBURGH, vt.

*Ter Ordonnantie van de Hoogh-Mog. Heeren Staten
Generaal der Vereenigde Nederlanden.*

Ter Relatie van den Rade van State der zelve Landen,

G. van SLINGELANDT.

Ondertusschen liepen de Soldaten ten wederzijden / 30 mi en dan / op Avonturtes upt: Enige van Muyden, onder t commando van Capiteyn Henrik Vliiskamp, kregen gebangen een Krijghs-Commissaris van de Franfen, die met een deel Gout- en Zilverwerk van Harderwijk, na Amersvoort, reysde.

Den Officier die aan den Uythoorn commandeerde / liet noch al de Turfschepen upt het Veer, vooz een Ducaton &c na Utrecht (daar men die Brandt noodigh van doen had) passeren: Op deze Turf-ponten wierd van eenige Staatse Volkeren een toelagh aangelept / en dat met ettelijke Schuyten, elk voozien met 2 Stukjes van 6 pondt, en 18 Mariniers, dat zijn Zee-Soldaten: Zy kregen eenige daar van / die vooz goede prijs wierden verklaart.

Het Staten Garnisoen van Aerdenburgh ging ook dagelijks op den Roof upt / en kreegh omtrent deze tijdt / van de Franse, die in de Vlaamse Geconquesteerde Steden Garnisoen hielden / grooten Buyt, bestaande in 't Rantsoen van eenige gebangen Franse Officieren, en Gelt en Goedt, dat zy haar af namen.

Alzo tot Utrecht aangestagen was / om alle Goederen van de uptgeweken Persoonen te voorschijn te brengen / als hier eben te hooren / pag. 443. gezeyt is / zo deden de Ed. Groot-Mog: Heeren Staten van Hollandt mede af kondighen de volgende

Publicatie, gepubliceert den 26 November, 1672.

Den President en Raden over Hollant en West-Vriesslant, Allen den gener die dezen zullen zien of hooren lezen, Saluyt. *Doen te weten*; Alzo de Edele Groot-Mog: Heeren Staten van Hollandt en West-Vriesslant, voor den dienst van den Lande goet gevonden hebben, dat Wy die voorzieninge zouden doen, dat alle de Goederen binnen deze Proyintie, zoo wel in de Steden als ten Platten

Platten Lande gevluht, toebehoorende Luyden, die haar by den Vyanden van dezen Staat onthouden, ten spoedighften, en zonder eenigh uytstel, alomme gefaizeert, en in arrest genomen zouden werden; Zo hebben Wy goet gevonden te lasten en beveelen alle de Ingezetenen van dezen Staat, en specia-lijk aan die van de Stadt *Amsterdam*, van wat qualiteyt of conditie de zelve zijn, die eenige zodanige Goederen onder haar hebben, toekomende Luyden haar by den Vyandt onthoudende, de zelve aanstonts zullen hebben te openbaren, en aan te geven aan de Commissarissen van dezen Hove jegenwoordigh alhier zijnde, zonder de zelve na date dan deze Publicatie aan yemandt, zelfs niet aan den Eygenaar te mogen overgeven, op poene, dat die geene, die bevonden zullen werden de zelve Goederen verzwegen, en achter gehouden te hebben, of weerloos geworden, te zijn de waarde van dien uyt hare eygen beurze zullen gehouden zijn te betalen, en boven dien arbitralijk daar over gecorrigeert werden, zulks als na gelegentheyt van de zaken bevonden zal werden te behooren. En op dat een yder hier van goede kennisse mogen hebben, en niemandt eenige ignorantie præterende, zo werd gelast dat van dezen alomme publicatie en affixie zal werden gedaan, daar men zulks gewoon is te doen, en van nooden wezen zal. Gedaan in den Rade op den 25 November 1672.

In kennisse van my,

ADRIAAN POTS.

De Heeren Commissarissen zijn ten voorsz. eynde gelogeert in 't Oude Heeren Logement.

Doch deze Publicatie is zo heel scharp niet nageboort / noch uptgeboort.

**In deze Maandt November, quamen de Moskovise Koopvaardy-Schepen gelukkig in Hollandt binnen / hebbende in die Gewesten goeden Koophan-
del gedaan.**

Te Londen begon den brandt byp schaars te worden / also in eenigen tijd geen Koolen upt Schotland (aldaar zo noodigh als broodt) waren aangekomen: De Londenaars schelden op de Kapers, die de zelve over de 6 weken binnen Nieuw-kasteel als geblakkeert hielden / tot daar eyndelijc nu 300 Koolschepen, tot grootte hreugde der Burgers arriveerden / vergetende hier mede de schade van die daar uptgenomen Schepen. Een Kaper van Middelburgh de Nachtegaal genaamt / hebbende genomen een Frans Schip van St Malo, ontmoete vooz 't Kanaal een Engelse Bengel met 62 Stukken, hy maar 8 op hebbende / moft zijn Prijs verlaten / en tegens den Engelsman slaan / tot zo lang hy dooz de kalmtte daar van gedreven wierd. Van een Vloot Engelse Barbados-vaarders, te Pleymuyen opgekomen / zijn dooz een Orkaan-wind, 17 te gronde gegaan. Den 4 November quam den Baron Spaar en Sr. Ehrensteyn, Ambassadeur Extraordinaris upt Sweden te Withal, de Mediatie met de Hollanders, &c. aanbieden: Zp waren zeer statelijc den 5 dito by den Koning ter Audientie gelept: En haar is geantwoort / dat zijn Majesteit der zelve Kroons Mediatie

M m m 2

accep-

accepteerde / en dienthalven mede een Exprefse na Parijs had gezonden. Den Engelften Koning beriep een Parlement tegens 't naafte Jaar. Veel klachten hoorde men hier / over de Nederlandfse Kapers, die van d'Engelfe Weft-Indifch-Spaans- en Straat-vaarders en andere / veel Schepen namen / gelijk ook eenige Franfe, dieze meest alle in Bifcayen opbrochten / zo dat 'er geen / zonder Convoy meer doofien waren. d'Engelfe daar-en-tegen kreegen eenige Hollandfse Viffers.

In Vrankrijk legt de Stadt Bourdeaux, die tot des Konings Tafel contri- buert / deze dede als nu haar klachten / dat zy langs hoe onvermogender wierd, wijl de Hollanders nu haar Wijnen niet en quamen afhalen, als haar voornaamfte welvaart zijnde, dat men daar tegens noch belastingen noch Im- posten en verminderden: Zy zagen langer geen gelt om gaan, doch kreegen weynigh gehoor.

Daar dien Franfe Majesteyt behindende zo veel groote en mindere Dames, wiens Mannen in de Hollandfse Oorlogh gefneuveit / en veel Wezen nagela- ten hadden / hielt zijne beloften / en begiftighde de zelbe / pder na haren Staat. Men zepte dat Vrankrijk den Oorlogh vooz het aankomende Jaar, willende continueren / daar toe een staat maakte / van 32 Milioenen: Als ook dat dien Koning tegen den Grave Tot, Sweedzen Afgezant, op St. Nicolaas dagh ter audientie zijnde / zou gezept hebben; dat by de Hollanders, weynigh gene- gentheyt tot Vrede fcheen te zijn, ter oorzaak van hare groote Krijghs-rustinge. Daar op dien Sweedzen Grave zou geantwoordt hebben. Dat zulks genoegh- zaam anders bleek, nademaal de Hollanders hare Vast- en Bede-dagen, by na, nergens als om een Vaste en eerlijke Vrede te bekomen, waren aangestelt en uytfgefchreven. In deze tijd quam den Engelften Gezant Montagu, wederom te Parijs, om te onderftaan / wat Vrankrijk mocht in 't zin hebben / of om gelt tot Equipagie der Oorloghs-Vloot, mede / of / hoedanigh / waar / en wan- neer men te zamen zulks zoude aanvangen.

Overval der Franfe, te *Amejde.*

Den 26 November, 1672. des middaghs zijn uyt Utrecht getrokken / 1000 Man, na Vianen, alwaar zich eenige Ruyterye en Dragonders van Kuylenburgh hebben by geboeght: Deze zijn des avondts gemarcheert na het fchone Dorp Amejde, toekomende den Heer van Brederode, alhier op de Sluys was een Trenchement of Afknijding gemaakt / met Paliffaden bezet / daar den Colonel Bamphield met zijn Volk de wacht had. Hier op zijn de Franfen des nachts aangevallen / en vonden weynigh of geen tegenftandt / want het Volk liep fchandelijck wech / 't welck de Franfe bemerkende / lieten 't Retrenchement leggen / en begaben haar na 't Dorp, plonderden 't / en staken 't aan brandt / en gingen met de buyt / al voozt wederom deut. De Heer Veldt-Marefchal Wirtz tot Gornichem dit vernemende / begaf zich aanslonts derwaarts / en behondt de zaak zodanigh gelegen als Hy aan hare Hoogh- Mog: de Heeren Staten Generaal te liennen geeft dooz de volgende :

M I S S I V E.

Hoogh-Mog: Heeren.

MYn Heeren, U Hoogh-Mog: kan midts dezen onderdanigh niet voor onthouden, hoe dat ik gisteren een paar uren voor daagh, omtrent de klokke vijf, alhier schieten hoorende, en van den Tooren en Wal gewaar werdende, dat het ter Ameyden was, alwaar kort daar na een Brandt ontfont, gaf ik ordre, dat het Volk zo voort in de Wapenen zoude komen; En het Regiment Guardes van Zijn Hoogheyt's avondts te vooren hiergekomen wezende, en noch in Schepen aan de Brugh leggende, en alzo het gereetste zijnde, liet ik na Marquerque marcheeren, met de Heer Commandeur Goltfeyn verlatende, dat zo ras de Gecommandeerde van de andere Regimenten gereet waren, de zelve ook volgen zouden; Als ik voor mijn Persoon met eenige weynige Ruyters, de welke hier leggen, voor uytgaande op ter Ameyden, recognosceerde, kreegh ik door eenige Gevangens kondtschap, dat die Post van Ameyden al overweldight was, en dat de Vyandt, de welke over 800 Man te Voet, en 200 zo Dragonders als Ruyters sterk hadde geweest, na dat hy Ameyden uytgeplondert, en in den Brandt gesteken hadde, wederom geretireert was. Op de Sluyse ter Ameyden komende, hebbe ik het werk noch zodanigh in zijn geheel gevonden, dat niet meer als een Pallisade was afgekapt. Ameyden was op verscheide plaatzen in den Brandt gesteken, en grooten deels afgebrant, al evenwel zijn de Kerk, Raathuys, en veel andere Huyzen noch blijven staan. Die in de Kerk in reserve bewaarde Ammunitie, heeft zich ook noch daar in gevonden. Ik hebbe den Luytenant Colonel Kroneman met 6 Compagnien van Zijn Hoogheydts Guardes, als de welke my de eerste volgden, tot defensie en betere verbouwinge van de Werken daar gelaten; tot dat het Regiment van Sidlenitsky tot Schoonhoven, als waar toe de Patenten jongst van Zwammerdam afgezonden, zal zijn aan gekomen, als wanneer de Heer Marquis de Westerloo, de Guardes zal aflossen laten. Van't Bampfilds Regiment zijn op d' Ameydische Sluyfen doot gebleven, Capiteyn Zwansbel, een Luytenant, en een Vaendrigch zwaarlijk gequeeft, maar niet gevangen. Die gene welke onze gevangens hebben zien wech voeren, zeggen, by de 60 geweest te zijn. Van de hare hebbe ik als boven recognosceren latende, 7 gekregen; aan Dooden, eenige 20 getelt; Zo veel ik uyt de Plaatzen daar zy lagen, judiceren koste, wel zo veel Franfen als van de onze, maar van't Bampfilds Regiment zullen wel veele verloopen wezen. Ik hebbe hem geheeten met het Regiment tot Nieupoort te loeëren, om het verloopen Volk wederom by malkander te brengen. Waar mede Hoog-Mog: Heeren, &c.

Gorkom den 18 November 1672.

Geteekent

P. WIRTZ.

M m m 3

Da

Ma dat d'Heer Wirtz van Ameyde vertroosten was / is hem van den hooz-
deren toestand / aldaar / het volgende bericht toegezonden.

E X T R A C T

Van een Brief uyt *Ameyden*, van den 28 November
des morgens ten 9 uuren.

Zedert het vertrek van U Excellentie, en is hier niet voorgevallen, dat mijn heeft konnen obligeren aan U E. eerder bekend te maken, ter dezer uure hebbe ik alleen maar aan U E. te zeggen, dat op heden hier zijn wederom gekomen 2 Gevangenen van 't Regiment van Bampfield, die 't van deze nacht van de Fransen zijn ontkomen, de welke rapporteren, datter niet meer als 6 Gevangenen in alles by de Fransen zijn geweest, derhalven deze 2 weder gekomen zijnde, by haar niet meer als 4 zijn gebleven: wat aangaat haar Dooden, ik hebber van daagh 22 doen begraven, onder de welke waren die men genoegzaam voor Officieren konde bekennen, een is'er noch gestorven te Lexmonde, behalven de andere Dooden die zy in de Riviere gesmeten hebben, en met haar mede genomen, volgens 't gene zy bekend hebben te Vianen, zy hebben 16 Gequetsten, onder de welke is de Commandeur zijnde een Marquis, en noch een ander Marquis, de Commandeur is noch te Vianen om zich te laten verbinden.

Wat de Fransen hier zo veel dooden en gequetsten hadden gekregen / was gekomen van de Uytleggers, die met hun Geschut (met Schroot geladen /) in den eersten aanval / daar dapper onder / en schier niet mis schoten. Onder de gequetsten was mede den Heer Castelnau, Aanvoerder van deze Troupen, en een der Grootste Marquisen van Vrankrijk, en van den Koning wel bemind / en noch een ander Marquis. Den eersten is daar na tot Utrecht, met noch 3 Capiteynen, die mede by dezen aanval waren / aan hare Quetsuren, overleden; De Gemalin van Castelnau had in Vrankrijk (even vooz haar Gemaals overlijden tot Utrecht) in 't Kraam-bedde gelegen van een Zoon; 3p quam nu / met hare 3 Kinderen vooz den Koning, beklagende zich / over haar Mans overlijden / en is ook eerlyk van die Majesteit met verschepte waardigheden, vereert gewoorden. Den Colonel Bampfield, die zijn Regiment te Nieupoort, zo veel verzamelde als mogelijk was / wierd daar na beschuldicht / van in deze actie zich niet te hebben gequeten, als wel hadde behoort, is daar over gebangen genomen / en daar na in 's Gravenhage, in de Castelnye verzekert.

De Franse willende met geweld dieper Hollandt in byzien / hadden in deze tijdt / een aanslag / op de Stadt Schoonhoven vooz / maar mistukte / en keerden / wel beslyt / en met slagen wederom te rug.

Op den 28 November, voeren dooz Amsterdam wel 20 Schepen met Landt- en Zee-

Zee-Soldaten, van de Heer Grave van Hoorn, en den Colonel Palm, &c. nevens 600 Bootsgezellen, onder 't gezag van 12 Zee-Capiteynen; deze voeren van Amsterdam, den Amstel op / met veel kleine Vaartuyg en Koorn-lichters, voort getrokken wordende / van meer als 100 30 Slepers, als Jagers Paerden, daar toe geordonneert: Zy quamen in de Veen-Dorpen Meyert en Willers, en andere / hoortende onder 't Sticht van Utrecht, laende de voornoemde Schepen met al de Turf, Hooy, en andere ruyghte, die zy daar vonden / 't welk sommige dagen na malshander duurde / en dat zonder eenige verhin- deringe der Vyanden; dit wierd also uptgewerkt by Prins Joan Maurits &c. en alles binnen Amsterdam gebracht / alwaar op de Osse-markt, en andere plaatsen groote lange Schuuren en Loozen wierden opgericht / om 't selve daar in te bergen: Ook quamen niet die Schepen, geheele Huysgezinnen, met al haar Huys-raadt, en Vee, van Koeyen en Verkens, &c. mede binnen Amsterdam, die haar aldaar den geheelen Winter hebben geneert; men maakte ook / zo veel mogelijk was / de wegen en baarten / upt deze Veenen, na het Sticht toe / onbrykbaar / daar ober die van Uytrecht, by ontsielt zijn geweest / als hebbende aan Turf groot gebreke.

Den Prins van Kourlandt hebbende voor den Vereenden Staat geworven 18 Standaarden; 30 Ruyters, als Dragonders, zijnde meest alle brave Duytse Kaerels, quam met de selve in Oost-Vrieslandt, om byder door Groeningerlandt na Hollandt te trekken / van welke 200 wat te verre in Westfalen hadden lopen moeghopen / van de Munsterse zijn verflagen en verstroyt geworden / doch quamen de meeste / daar na / weder by de hare aan byzuppen. In 't door- trekken hadden zy ook al eenige boozvallen in Westfalen gehad / want den Munsterse Bisschop had onderwegen op zekter pas, eenige Veldt-stukjes doen planten / 't welk den Prins van Kourlandt aangenut is / die daar op met zijn Lijf-garde van 100 Ruyters is aangevallen / de Munsterse verdruben / en 25 van dezelve gevangen genomen heeft / daar onder eenige Officieren zijn geweest; Den 25 November quamen de Munsterse weder om rebengie te halen / maar 't gebrucht liep heet af / want de Munsterse lieten hier wel 120 / en de Kourlanders, wel 80 man zitten.

Upt Blokzijl trok omtrent deze tijdt een partje van 50 Man, die by Haffelt ontmoeten 36 Keulse Volkeren, daar onder was een Lieutenant, de welke de Blokzijlse naar een hart gebrucht / versloegen / en dien Lieutenant zelf met 24 van de zijne gebankelyk mede namen / de rest was geblucht / en doodt geschooten.

Aanslagh op *SWARTE-SLUYS*, gemist.

SWarte-Sluis, een plaats / door welke veel Overzeefe Turf, zo voor de Brouwers als Burgers, naar Hollandt, upt de Drentse Veenen, plagh geboert te werden / was alrede een Aanslagh op aangelept geweest / als hier vooren / pag. 390. verhaalt is. Die selve had men nu wederom in 't hoofst / doch dit was een Aanslagh, die van de Water- en Landzijde te gelijk most geschie-

schieden / en hoe los de zelve gaan / heeft alrede / op verschepde tijden gebleken. Hier toe wierd mede gebuykt / den ouden, erbaren / en in die Landt-streek wel bekenden Ingenieur C:le Hon, die mede t'Scheep is gegaan / wat nu te Water hier in / voorgevallen is / kan uyt deze volgende / zijne eppen aantekeninge verstaan worden.

Verhaal van 't gene is gepasseert op het attaqueeren van de *Zwarte Sluys*, op het water, door den *Ingenieur le Hon*, onder 't gebiedt van den Heer *Capiteyn Holbarent*, en van andere *Officieren* op 't zelvige Schip, den 27 en 28 November, 1672.

IK *Christoffel le Hon*, wierdt omtrent den avont gelaft, dat ik my zoude Scheep begeven, met den Heer *Capiteyn Holbarent*, om tusschen de *Sluys* en *Hasselt*, op de bequaamste plaats te abordeeren, en op den *Dijk*, aldaar een *Travers* te maken, om alle secours uyt *Hasselt* te boletten.

Zo heb *Ik* geeycht 25 of 30 Schoppen en Spaden, maar heb niet meer dan 12 konnen bekomen, daar van *Ik* zelfs 6 op mijn Lijf heb gedragen tot in 't Schip, zijnde wel een quartier uur gaans distantie.

Omtrent de Plaats komende, vondt *Ik*, dat de *Officieren* haar hadden begeven, in een *Blokzijlder Karveel*, de *Schipper* genaamt *Coge Dirks*, also zy geen ander *Vaartuygh* konden machtigh worden, die ook zo dadelijk uyt Zee was gekomen.

Het zelve Schip met 100 *Soldaten*, en eenige *Schippers* bemant hebbende, zijn wy aanstonds t'zeyl gegaan, de cours na 't *Eylandt Ens* houdende, om de *Vloot* van den *Admiraal Lobs* op te zoeken, die daar niet vindende, maakten wy cours recht na het *Zwolse-diep*.

Tusschen wegen sprekende van het Landen aan den *Hasseler Dijk*, zeyde *Ik*, dat 'et onmogelijk was met dat *Karveel* te landen, 't gene ook affirmeerden 2 *Schippers* van de *Zwarte Sluys*, en andere die in 't *Schip* waren.

Omtrent het *Zwolse-diep* praeyden *Wy* eenige *Vaartuygen*, die wy vraagden na den *Admiraal Lobs*, die zy zeyden niet te weten waar Hy was, wy lieten ons Anker vallen, uyt oorzake van de groote duysternisse.

Toen is ons *Capiteyn Holbarents Vaendrigh* in de *Boot* gegaan, om eenige *Hooge Officieren* op te zoeken, en is de *Heer Capiteyn Zwart*, aan ons Boordt gekomen, van wie men heeft verzocht eenigh *kleyn Vaartuygh*, om te landen op onze *Post*, en ook verzocht 2 *Stukken Kanon*, maar hebben niet bekomen, en die gezeyde *Capiteyn Zwart* zeyde ons, dat van haar een *Stuk* buyten boordt was gevallen, door het harde weer.

Ons Anker dan wederom lichtende, voeren wy voort, om op onze *Post* te komen, hoewel het pik duyster was, met hart weer, zo dat de *Schippers* niet wilden varen, maar onzen *Capiteyn* dwong haar met de *Pistool* in de *Hant*, zeggende.

Ghy

Ghy zult waren, of Ik zal u alle doorschieten, want ik wil liever dat men my doorschiet, als dat ik mijn Post niet inneme, en zo ik anders doe (de Officieren aansprekende) zo schieet my doot.

Omtrent binnen het Landt komende, praeyden wy eenige *Kapers*, die ons zeyden, dat het *Lobs* zijn Vloot was, en ook de *Batteryen* en *Branders*, waar op ons *Capiteyn Holbarent* in de Boot is gegaan, om den *Admiraal Lobs* te spreken.

Zo heeft hy *Capiteyn* van hem verzocht 2 *Tjalken*, of 2 *Sloepen*, om onste landen, 't gene hem van den *Admiraal* is afgeslagen, zeggende, dat zijn *Schepen alle waren geposteert, en dat hy geen Sloepen konde missen.*

Omtrent een uur voor dage, de wint zijnde gaan leggen, zagen wy machtigh vuur maken, de streek na de *Sluys*, waar op cito de *Schippers* wierdt aan bevolen, te zeylen en te Bomen, alzo wy voor vast stelden, dat onze *Volk* te Lande attacqueerden: door ons geroep op het Schip, raakte de gantsche *Vloot* in roer, maar wy avanceerden weynigh, door de overgroote silte, zo dat het begon te dagen.

Wy zagen toen de gantsche *Vloot* (waar van wy de voorste waren) zommige van de *Kapers* met de stevens aan 't Landt leggende, en weynigh devoir doende: Wy zagen de *Batteryen* zeer verre achter ons dryven, als mede de *Branders*, die gesleept wierden, zonder weynigh te avanceeren: zo dat onze *Capiteynen*, *Officieren*, en de t'famelijke *Soldaten* zeer couragieuselijk riepen, *zet voort*, om dat wy het gestadigh schieten op de *Zwarte Sluys* zagen.

De *Batteryen* lankzaam voortzettende, hebben zich cyndelijk gezet aan 't eynde van het *Sluyser Rak*, alwaar zy begonden te *Canonneeren*, wy kregen toen een schoot in onze boegh, onder water, met een 10 of 12 pondt *Yfers* en een over ons *Schip* neffens de *Maft*, toen wenden wy na de *Kapers*, die wy zagen dat wech liepen, en wy verscheyde schooten, zo uyt *Musquetten* als *Pistoolen* na haar deden, datze wederom zouden wenden, zo als de *Officieren* van andere Schepen konnen getuygen.

Ons *Capiteyn* riep *Lobs* toe, dat hy zoude na de *Sluys* zetten, en dat wy hem cito zouden volgen, en onder het faveur van zijn *Kanon* de eerste de *Sluys* zouden attacqueeren: Twee van onze *Sluyzer Schippers* beloofden de *Officieren* een goede *zode Vis*, zo zy in de *Sluys* quamen, en ons *Capiteyn* beloofden de *Soldaten* een half *Oxkooft Wijn*; maar *Lobs* riep ons toe, *dat hy geen ordere had, de Batteryen voor by te zeylen*; zo riepen wy hem toe, *zo doet ghy niet beter als een Schelm, en zo wy te Lande komen, zullen wy u den Hals breken*, onze *Soldaten* wilden hem onder de voet schieten, maar wiert door onzen *Capiteyn* belet, op dat men het onschuldigh *Bootsvolk* niet zoude beschadigen.

Ons *Capiteyn* zeyde tegens *Piper*, hy zoude een deel van ons *Volk* over nemen, zo wilden wy t'zamen enteren, maar hy weygerdet, en zeyde, mijn *Volk* kan met u *Volk* niet accorderen.

Een *Kaper* aan ons *Stuurboort* liggende, loopen gaande, dwongen wy met dreymementen, dat hy na de *Sluys* zoude zetten, als mede met gebeden, en gevouwen handen, maar zeyde, *dat hy de negende in den trein moeste zijn, en dat het zijn beurt noch niet en was.*

Een ander *Kaper* aan ons *Bakhoort* liggende , mede wech willende , zettede mijn *Soon* de *Pisfool* op de borst , en dede hem wenden .

De *Baterijen* bleven *Kanonneeren* , een goede *Kanon-schoot* van de *Sluys* , met weynigh voordeel , de *Branders* zijn ook niet geavanceert , maar bleven leggen .

Eens dede den *Admiraal* meyninge , met eenige *Kapers* , als of zy wilden na de *Sluys* , maar smeten terstont haar gat om , en bleven a'zo laverende , zomtijds een *Schoot* doende , maar zy konden niet toe reyken , toen was het noch tijdt geweest te enteren ; en wy zouden de *Sluys* veroverd hebben , maar een uur of twee daar na , quam het *Secours* van alle kanten , en van *Hasselt* , die machtige *Seynen* deden , met *Pik-kranzen* om den *Tooren* .

Ten laatste , de *Baterijen* haar *Kruyt* verschooten hebbende , trokken vruchteloos af , en de *Kapers* deden naderhandt meer als 100 *Schooten* na eenige *Ruyters* op den *Dyk* , en verspilden alzo haar *Kruyt* , tot groote spijt , en leetwezen van ons alle , die gaerne hadden willen enteren , &c. &c.

CHRISTOFFEL LE HON,
Ingenieur.

Hend. Holtbarent.

Jan Schade, Vaendrigh.

Jacob Balforde, Vaendrigh.

Reyn Reynzen de Boer.

Jan Janzen Vos.

Bels Walters.

Dirk Coertsz.

} *Schippers.*

De *Vlotfchuyten* of drijvende *Batteryen* , daar 't grof *Geschut* op *fondt* / waren aan d'eenen zijde met planken op gehoeyt / verstrekkende vooz *Borstweeringen* , bequaam / om een *Musquet-kogel* tegen te houden . Eenige van de *Uytleggers* op de *Zuyder-Zee* , hier boven *Kapers* genoemd / bleven te verre van *Landt* leggen schieten / en wilden / of konden niet nader komen ; eventwel brachten de *Capiteyns* omtrent 180 *Man* te *Lande* , de welke aangedient zijnde / dat 'er aan de *Water-kant* , in een *Boeren-huys* , eenige *Vyandts Soldaten* , een *Corps* de *Garde* hielden / over vielen de zelve / doch de *Schiltwacht* ontsnaptent / en bracht hier van *kondtschap* aan de *Sluys* , die straks met haar grof *Geschut* , daar na toe schooten ; ondertusschen verwachtte men aldaar den *Colonel Villiers* , die van de *kant* van de *Kuynder* en *Blokzijl* , met 500 *Vrieze Soldaten* , aan die zijde / een *aanbal* zou doen : *Capiteyn Sloffer* , die met *Capiteyn Holtbaren* , te *water* was geweest / en nu met het boven genoemde *Volk* gelandt / niet anders denkende / of den *Collonel Villiers* was met de *Vriezen* aan d'ander *kant* al aangekomen / dede met zijn *Volk* van de zijde van *Geelmuyden* : een *furieusen aanbal* op de *Swarte-Sluys* , maar bevindende / dat 'er aan d'ander zijde (gelijk verstryken was) geen *gevucht* van schieten zich openbaarde / dacht wel / dat de *Vriezen* noch niet moesten daar zijn ; 't welk ook zo was / want zy quamen / dooz 't onbequaam weder / te laat : Terwijl raaktent binnen de

de Sluys alles in rep en roer; doch het zou noch lichtelyk wel gesukt hebben/ maar die van Hasselt, en Meppel, dooz 't schieten en Vuur-seynen, dezen aanbal gewaar wordende/ quamen/ eerst met een deel Ruyterye, van Voetvolk gebolgt/ op dit gerucht aan/ en vielen de Aanvallers van achteren in/ die elk zagen om een goe'dt heen komen; 20 blebender/ 30 doodt als gequeert, die 't niet konden ontsloopen/ en omtrent 100 wierdender/ gebankelijc binnen Hasselt gebzacht. Aldus is dit booz de tweede reys misluk/ had den Hasseler Dijk doozsueden/ en 't secours daar dooz belet geweest/ Swarte-Sluys, had na alle apparentie/ oberweldicht gewozden/ en Hasselt (maar omtrent een uur daar van daan) wel licht van gelijken/ want het daar op mede schein toegelept te zijn/ also het volck/ dat van de Zuyder-Zee quam/ wel 1000 Man sterk was. Den Colonel Villiers, was in Vrieslandt wedet komende/ van wegen dezen tocht/ niet zeer wellekoom.

In Hollandt dede men al 't geen men konde/ om dat zelbe booz den aanstaanden Winter, tegen den Vorst en het beslooten water, te verzekeren/ de Posten wierden alzintz vermeerderd/ versterkt/ en noch met overbloediger Volk boozzien. De Steden Dort, Rotterdam, Gouda, Delft, Leyden, Haerlem, den Hage, Alkmaar, en andere/ wierden/ 30 veel doentlijk was gefortificeert, daar toe de Boomen, staande op de Buyten-Singels (om te beter uptzicht te hebben) wierden afgekapt. Den Staat dede mede menighe van Yspoooren, Schaatzten en Voet-angels gereedt maken/ ook wierden versehopen den Ysleden, elk met 3 Stukjes Kanon boozzien/ verbaerdicht/ en toegerust. t'Amsterdam, daar de Muuren aan en omtrent 2 Bolwerken (dooz vuple baatzucht van eenige Werk-bazen, en onachtzaamheyt der daar toe geozdemicerde Toekijkers,) van hare Fondamenten waren ingeballen/ wierd alles/ 30 veel doentlijk/ na des tijds gelegentheyt/ weder opgeruymt/ en 't verballene/ met aerde toegebuult: De Batteryen en Beddingen verzagh men/ en wierden doen op de Stadts Wallen getelt/ 320 Stukken Kanon, 30 halve, drie quarts, als heel Cartouwen. De Achtbare Heeren Magistraten van de Stadt Amsterdam deden ook doenmaals af kondigen de volgende Keure, op alle boozval van Brant.

MYn Heeren van den Gerechte serieuse reflexie makende op het gene dienen kan om deze goede Stadt onder Godts zegen te bevrijden, van de onheylen en het verderf, dat mits de na-buurschap van de Vyandt door des zelfs toelegh, in de Winter-tijden en by op komende Vorst by manquement van goede toezicht over de zelve gebracht zoude mogen werden; en in achtinge genomen hebbende, dat ten dien eynde nodigh is, dat nevens het verzorgen van goede ordres en middelen tot het weeren, van Vyandlijke Attaques van buyten, het lichaam van de Stadt van binnen gezuuyvert werde, en zuuyver gehouden werde van alle de genen, die met eenigh quaad voornemen haar binnen 't zelve zoude mogen bevinden, of naderhandt daar inne zouden mogen willen komen; hebben tot voorkominge van zulks met advijs van de Heeren 36 Raden, geordonneert en gestatueert, ordonneren en statuëren by dezen:

Dat alle natuurlijke Onderdanen van de Koningen van Frankrijk en Engelandt, mitsgaders van de Keur-Vorst van Keulen, en Bisschop van Munster, die binnen deze Landen voor May laastleden geen vaste woonstede hebben gehad, of die in geen actuele

dionft van 't Landt of Stadt zijn , en binnen de zelve Stadt blijven of komen zonder ſpecial permiſſie van de Heeren Burgermeesteren , zullen zijn apprehenſibel , als dadelijke Vyanden van den Staat , en als zodanige zullen gerantſonneert , of verder tegens de zelve geprocedeert zal werden , zo als mijn Heeren van den Gerechte zullen verſtaan te behooren : En werdt een yegelijk aingemaant en genodight , om zodanige ſuſpecte vyandlijke Perzoonen aan te brengen , onder beloſte van te zullen genieten 't geheele rantzoen , op 't welke de zelve zoude mogen werden geſtelt ; en daar-en-boven gerecompeneert te werden na gelegentheyd van zaken. Gelijk mede aan een yder Burger en Ingezeten van deze Stadt , 't zy Herbergier of andere , wel expreſſelijk werdt geinterdicteert , eenigh zoodanigh Fransman of Engelsman , of Onderdanen van de Keur- Vorſt van Keulen , en Biſſchop van Munſter te logeren , of in haar huizen te ontfangen , zonder het zelve aan mijn Heeren de Burgermeesteren bekent te maken ; op een boete van 100 Gulden , en dat daar-en-boven na gelegentheyd van zaken tegens de zelve als verdachte complice aan 't quaad , dat de voorſz. ſuſpecte Perzoonen zouden mogen machineren , geinquireert , en verder geprocedeert zal werden : Blijven te vorders in zijn geheel de Keure by mijn Heeren van den Gerechte onlangs geëmaneert , ontrent het aanbrengen van Perzoonen van buyten in eenige Herberge of Slaap-plaatze komende logeren ; en de Herbergiers en houders van Slapers gewaarſchouwt , dat haar Ed. Achtb. intentie is , tegens de genen , die daar inne nalatigh zullen bevonden werden , na den inhoudt van de voorſz. Keure te doen procederen.

En alzo in zodanige gevaarlijke tijden , als deze , voor alle nodigh is , dat tegens ongevallen van binnen , en alle het quaad , dat de Vyanden door middel van de zelve zouden mogen machineren , zorghvudelijk werde voorzien : *SO IS 'T*, dat welgedachte mijn Heeren van den Gerechte , confidererende , dat niet zonder na bedenken is , dat door de openinge , die de Pak-kelders en Pak-huizen binnen deze Stadt aan Straat hebben , by nacht en ontijden yets verderflijk zoude mogen werden gemachineert , tot voorkominge van 't zelve by advijs als voren , hebben geordonneert en geſtatueert , ordonneren en ſtatueren by dezen , dat alle Cozijnen en andere openingen van Pak-kelders , en alle Cozijnen en andere openingen van Pak-huizen in de eerſte verdieping aan de publijke Straat , binnen een Week na de gedane Publicatie , zullen moeten dicht gemaakt werden met Venſters , Luyken , of Yzere of Kopre tralien , door de welke geen vuur tot brandſlichtinge ingeworpen of ingeſteken kan werden ; en dat de voorſz. Cozijnen en andere openingen daar mede geſloten zullen moeten werden gehouden , ten minſten van een ure na Sonnen ondergagh , tot een ure voor Sonnen opgagh , op een boete van 6 gulden , te verbeuren by de Huurders van de zelve Kelders en Pak-huizen. En werden boven de gene die de bekeuringe incumbeert , de Nacht-wachten en Ratelwachten geauthoriſeert om de bekeuringe te doen , en daar van aanſtoots kenniſſe te geven aan de bewoonders van de Huizen , onder de welke de voorſz. Kelders zijn , of die naaſt aan de Pak-huizen zijn woonende.

En op dat in deze zware tijden niets en deficiere van alle het geen by mijn welgedachte Heeren van den Gerechte heeft kunnen uytgedacht werden , zo om de voorſz. onheylen van Brandt , als andere Vyandlijke machinatie van binnen voor te komen , en daar tegens te remedieren , zo is boven de ordres daar tegens door vermeerderinge van de Nacht-wachten , en door andere voorzieninge daar omtrent geſtelt , by de meer welgedachte mijn Heeren van den Gerechte , tot ampliatie van de Keuren voor dezen op 't ſtuk van de Brant vorders goet gevonden te ordonneren en ſtatueren 't geen volghet : Dat om alomme by der handt en in goede ſtaat van gebruyk te hebben de middelen en Inſtrumenten , dienende om met de meeſte ſpoed en ſucces de Brandt te kunnen bluffen , na geno-

men inspectie van Brant-spuyten, Brant-leeren, Brant-haken en Brant-Emmers, ordre tot der zelve reparatie zal werden gestelt; En dat voor zo veel de Brant-spuyten aangaat, de voornoemde reparatie gecontinueert zal werden, te werden gedaan by de genen, tot laste van de welke de zelve Brant-spuyten gemaakt zijn.

Dat vorders alle de genen, die Brant-spuyten hebben, tot het afvoeren van de zelve, zullen moeten verkiezen en affecteren een Sleper met twee Paerden, met versprek om by ontfane Brant aanstonts tot het afhalen zich ontrent de Brant-spuyten te vervoegen: Gelijk ook by yder Brant-spuyt zal moeten zijn gereetschap van Touw, en alle het geen dat nodigh is om die af te halen: en dat na 't bluffen van de Brant de Brant-spuyten door voorzorge van de genen, die de zelve aangaan, zullen op nieuws werden geïnspeteert, en, des noodts, gerepareert.

En om te voorkomen, dat by ontfane Brant op meer plaatzen nieuwers geen Spuyten mogen deficiëren, of door overtolligh getal ontrent de Brant geen confusie geschiede, zo zal by 't opkomen van Brant by provisie en tot nader ordre van de genen, die de directie ontrent de Brant hebben, alleen tot de zelve Brant gebracht werden, drie of vier Spuyten van de naast-gelegene aan de plaatze, daar de Brant is komen te ontfaan.

Dat vorders de kleyne houtte Brant-spuyten, alans in wezen zijnde, zullen werden vermeerderd tot het getal van seftigh, en dat in yder Wijk ten huize van de Capiteyn van de Wijk, een zal werden geplaatst tot kosten van de Wijk.

Verders, dat, om te beter ordre te houden ontrent het lesfichen van de Brant (dewijl de Stadt bestaat uyt 6 districten, in yder van de welke een Regiment Burgers is woonende) in yder zodanigh district, onder 't gezagh van de Heeren Burgermeesteren en Colonnellen, zal werden aangestelt een Opper Directeur van alle het geen de Brant betreft, onder de naam van Generaal van de Brant; die zich tot zijne Keure zal assumeren 6 Brant-Meesters, en twaalf van de Gilde-broeders, die tot het bluffen van de Brant zijn geaffecteert, om zich ontrent zijn perzoon in cas van voorval van Brant te vinden, en zijn ordres te pareren; en alomme, daar het nodigh is, over te brengen; Wordende een yder, die ontrent de Brant zich bevinden zal, gelast, den zelven Opper-Directeur in die qualiteyt te considereren en respecteren.

Dat mede, om de Brant-Meesters in de respectieve Wijken by tijden van noodt te beter te kunnen vinden, boven de deur van de Huizen, daar zy woonen, zal werden gestelt een bortje met een gedrukte inscriptie *Stads-Brants-Meester*.

En op dat de Gilde-broeders van de Gilden, die tot het bluffen van de Brant zijn geaffecteert, als mede de verdere perzoonen, die zich volgens ordre van mijn Heeren van den Gerechre ontrent de Brant moeten laten vinden, te beter onderkent mogen werden, en door confusie minder in haar werk belet, dat een yder van de zelve op haar Hoet, Mutze, of aan haar Hoofst zullen moeten hebben, een wit teken van Lywaat of Papier.

Dat mede de Wees-kinderen, de welke bequaam zijn om tot het Bluffen van de Brant te kunnen werden geemplojeert, daar toe zullen werden gehouden, om zich in voorval van Brant ontrent de zelve te laten vinden, met een witte doek op hare Mutzen, onder opzicht van yemant van de Regenten, Binne-vaars, of andere Officianten van de Wees-huizen.

Maar alzo het te beduchten is, dat in cas van Brant-stichtinge door Verraadt, de zelve op meer plaatzen in de Stadt te gelijk aangerecht zoude mogen werden, en dat tot dien eynde nodigh is, dat by ontfaan van Brant in een hoek van de Stadt, in de andere, daar naderhant Brant zoude mogen rijzen, geen Menschen tot het bluffen van de zelve deficiëren, dat in alle de Wijken door de Capiteynen zullen werden aangetykent en

opgegeven de Namen van alle Inwoonders , die buyten de Wacht zijn , en dat aan alle de zelve , voor zo veel zy in geen Gilde zijn , tot de Brant ge-affecteert , zal werden gelaſt , om , in cas van Brant buyten haar Wijk ontſtaande , by haar Huyzen te blijven , en haar van daar niet te roeren , ten ware Brant in haar Wijk zoude mogen ontſtaan , of dat zy ordre bequamen om elders omtrent de Brant te wezen.

En alzo voor al goede zorge dient te werden gedragen voor de securiteyt van de Schepen en Schuyten , zo binnen als buyten de Walen dezer Stede leggende , zo ordonneren mijn Heeren van den Gerechte , dat alle dezelve altans voor de buytenſte Palen leggende , en van tijd tot tijd ſtaande aan te komen , voor den 20 December naaſt-komende binnen de Boomen zullen moeten gaan leggen , op zodanige plaatzen als by Commiſſarifen van de Waal zullen werden beraamt , en een yder by den Have-meeſter zullen werden aangewezen ; op de verbeurte van 20 guldens yder Schip voor yder dagh , dat de zelve buyten de voorſz Palen langer zullen leggen ; en dat het daar-en-boven tot koſte van de Reders , op ordre van de voorſz. Have-meeſter ingehaalt zal werden. Wel-verſtaande , dat de geladen Schepen , die te diep gaan om binnen de Boomen te werden gebracht , buyten de zelve haar legh-plaatze tot datze ontladen zijn , zal werden aangewezen.

Dat alle Schepen in de Waal , en binnen en buyten de Boom leggende , haar Stengen en Stenge-want zullen moeten afgenomen hebben voor den 10 December voorſz. op een poene van 10 gulden , en dat het daar-en-boven tot koſte van de Reders afgehaalt zal werden.

Dat mede alle Vaar-tuygen van tuſſen de Palen zullen moeten werden geremoveert , voor de voorſz. 10 December , als mede alle drijvent Hout en Hour-vlotten van omtrent de Waal , op de verbeurte van 20 gulden , en dat daar-en-boven de zelve tot koſte van de Eygenaars van daar vervoert zullen werden.

Dat vorders zal werden gerenoveert , en in ſtrichte obſervantie zal werden gehouden de Keure onlanks gemaakt , om yder Schip voor deze Stadt , en binnen de Boomen , als mede in de Waal leggende , met quantiteyt van Water en anderzints binnens Boort voorzien te houden ; en Commiſſarifen van de Waal gerecommandeert , op zeker dagh in yder Week de zelve te inſpecteren , en ordre te ſtellen , dat tot koſte van die genen , die gebrekigh gevonden werden , 't gene de voorſz. Keure mede brengt , magh werden verzoght.

Aldus gearreſteert den 2 December, 1672. Præſentibus de Heeren , Mr. Jacob Boreel , preſiderende Schepen , als Stede-houder van den Heere Hooft-Officier : Mr. Coenraat van Beuningen en Mr. Hendrik Hooft , Heere van Outkaſpel in Koedijk en van Schoterbos , Burgermeeſteren : en allen den Scheponen , demto Mr. Nicolaas Opmeer : En ten zelven dage gepubliceert. Præſentibus Mr. Jacob Boreel , preſiderende Schepen , als Stedehouder van den Heere Hooft-Officier : Mr. Hendrik Hooft , Heere van Outkaſpel in Koedijk en van Schoterbos , Burgermeeſteren : Joan de Vries en Mr. David de Willem , Scheponen.

In kenniſſe van my Secretaris

J. WITSEN.

Daar

Waar op hoort daar na gevolgt is dees onderstaande

A M P L I A T I E.

A Lzo by de Brandt-keure van den 2 December 1672. is geordonneert dat by 't ontstaan van Brandt, by provisie en tot nader ordre van de gene die de directie omtrent de Brandt hebben, 3 of 4 van de naaft by-zijnde groote Brandt-spuuten, zullen moeten worden gevoert ter plaatze daar Brandt is, en dat zulks op 't spoedighste dient te geschieden; zo is by mijne Heeren van den Gerechte goet gevonden, dat men zoude maken de navolgende verdeeling, zo van de distrieten der Stadt als van de Brandt-spuuten, om aan te wijzen de plaatzen naar welke by 't ontstaan van Brandt de Spuyten, terstondt en zonder eenige andere ordre af te wachten, zullen moeten gevoert worden; om te dienen tot instructie voor de gene die Brandt-spuuten 't haren lasten of onder hun opzicht hebben, en voor de Slepers tot het af-voeren gestelt:

Te weten, indien 'er Brandt komt 'ontstaan in het distriet benoorden de nieuwe Vaart, als namelijk, op Kattenburgh, Wittenburgh of Oostenburgh, tot aan 't Y en de Stadts Wal, zo zullen aanstondts derwaarts gevoert moeten worden,

1. De Brandt-spuyt van d'Admiraliteyt, staande aan der zelve Timmer-werf.
2. De Brandt-spuyt van d'Oost-Indische Compagnie, staande in 't Oost Indisch Magazijn, op Oostenburgh.
3. De Brandt-spuyt van de West-Indische Compagnie, staande in 't West-Indisch Huys, op Rapenburgh.
4. De Brandt-spuyt van 't Leproozen-huys, staande in 't zelve Huys.

Vorders dat komende Brandt 'ontstaan in het distriet omringt van 't Y, de nieuwe Vaart, Stadts Wal, Binnen-Amstel, Kleveniers-burghwal en Geldersche Kay, zo zullen derwaarts gebracht moeten worden,

1. De Brant-spuyt van de West-Indische Compagnie, staande in 't West-Indisch Huys voornoemt:

2. De Brant-spuyt van 't Leproozen-huys, staande in 't zelve Huys.
3. De Brant-spuyt van de Joden Kerk, staande aan de oude Joden Kerk.
4. De Brant-spuyt van 't Kooren-Meeters Gildt, staande beneffens de Poort van 't Zuyder Kerk-hof, aan de Brec-sstraat.
5. De Brant-spuyt van het Kleermakers Gildt, staande aan de Zuyder Kerks Tooren.

Zo 'er Brant ontstaat in het distriet tusschen 't Y, de Geldersche Kay, Kleveniers burghwal, 't Rokkin en Damrak; daar onder begrepen de Beurs, d'Oost-zijde van de Beurs straat, de Vismarkt, en daar aangehechte Huyzen, zo zullen derwaarts gevoert moeten werden,

1. De Brant-spuyt van d'Oost-Indische Compagnie, staande aan de hock van 't Oost-Indisch Huys, by de Boshuys-Sluis:
2. De Brant-spuyt van de Oude Kerk, staande aan de zelve Kerk.
3. De Brant-spuyt van 't Sint Lucas-Gildt, staande in de nieuwe Doele-sstraat.
4. De Brant-spuyt van 't Bierdragers-Gildt, staande aan de Kamper-steyger.

Brandt ontstaande in het distriet omvangen van 't Y, Damrak, de Gasthuys-steegh, Stil-steegh, Gasthuys Molen-steegh, Heere-Graft en Wieringerstraat, tot aan 't Y vooriz, zo zullen derwaarts gebracht moeten worden,

1. De Brant-spuyt van de Nieuwe Kerk, staande by de Tooren der zelve Kerk.
2. De Brandt-spuyt van 't Waagdragers Gilt, staande aan de Nieuwe Kerk voornoemt.

3. De Brandt-spuyt van de Menniste Kerk, over de Jan-Roon-Poorts-Tooren, staande aan de zelve Kerk.
4. De Brandt-spuyt van de Menniste Kerk, genaamt de Son, staande in de zelve Kerk, op de Cingel, by de Blauwe Burghwal.

Brandt ontstaande in het district omringt van den Dam, 't Rokkin, de Binnen-Amstel, Stads Wal, Elandts-Graft, Prince-Graft, Ree-straat, Harte-straat, Gasthuys-Moolen-steegh, Stil-steegh en Gasthuys-steegh, tot aan de Beurs-straat, zo zullen derwaarts gevoert moeten worden,

1. De Stadts Brandt-spuyt, staande by d'oude Lutherse Kerk.
2. De Brandt-spuyt van de Lutherse Kerk, staande aan d'oude Lutherse Kerk voornoemt.
3. De Brandt-spuyt van de Menniste Kerk het Lam, staande by de zelve Kerk.
4. De Brandt-spuyt van 't kleyne Kramers Gilt, staande aan 't Bierdragers Huysje, op het Spuy.
5. De Brandt-spuyt van 't Uytrechtse Veer, staande aan de Reguliers Tooren.

Brant ontstaande in het district omvangen van 't Y, de Wieringerstraat, Heere-Graft, Harte-straat, Ree-straat, Prince-Graft, Elandts-Graft, Stads Wal, Angeliers-Graft en Prince-Graft, tot aan 't Y voorfz. zo zullen derwaarts gebracht moeten worden.

1. De Brandt-spuyt van de Westler Kerk, staande aan de zelve Kerk.
2. De Brandt-spuyt van het Turf-dragers Gildt, staande aan de Westler Kerk voornoemt.
3. De Brandt-spuyt van de Noorder Kerk, staande aan de zelve Kerk.
4. De Brandt-spuyt van de Remonstrantsche Kerk, staande aan de zelve Kerk.

Brandt ontstaande in het district omringt van het Y, de Prince-Graft, Angeliers-Graft en Stads Wal, tot het Blauw-hoofd, met de drie Eylands incluyts; zo zullen derwaarts gevoert moeten worden,

1. De Stadts Brandt-spuyt, staande in 't Stadts Magazijn op de Braak.
2. De Stadts Brandt-spuyt, staande aan d'Eylands Kerk.
3. De Brandt-spuyt van de Noorder Kerk, staande aan de zelve Kerk.
4. De Brandt-spuyt van de Teer-koopers, staande in de nieuwe Teertuynen.

Met dien verstande nochtans dat yeder Waarneemer van de zelve voorfz Brant-spuyten gehouden zal wezen, t'allen tijde en op alle plaatzen door de gantsche Stadt zijn Brandt-spuyt te brengen of doen brengen, wannêr door yemand van de Opper-directurs van alle 't geene de Brandt betreft, of van de Brandt-Meester daar toe speciale ordre wordt gegeven; En dat ook yder der voorfz Waarnemers gehouden zal zijn, als hy twijfelt of de Brandt in zijn district is of niet, zijn Brandt-spuyt zonder vertoeven af te zenden, zonder naar zeker bescheydt te wachten; en die niet te laten wederkeeren eer hy zekerlijk bevindt dat de Brandt buyten zijn district is.

Om trent deze tijdt gingen 7 Mannen als Vis-hengelaars, op zijn Boers geselscedt / uyt Muyden, een van de zelve quam binnen Naerden, en zagh daar om Wildtbraat te schieten / uyt gaan een Frans Capiteyn, die hy volghde / en ontrent zijn Makkers, die hier op pasten / gekomen zijnde / hebben zo den Capiteyn aangevat / en hem binnen Muyden, en zo voozt t'Amsterdam gevangen gebzacht : van waar hy / na eenigen tijdt daar gezeten te hebben / geïost is / tegen d'Heer Capiteyn Wirzen, de welke / als hier boren gezyt is / in 't

in 't overgaan van 't Slot Kronenburg, na Utrecht, gebankelijkt wierdt ge-
 bzacht / en aldaar / tot noch toe / gezeten had: De zeven die den Franken
 Capiteyn vingen / waren Soldaten van zijn broeders Witzens Compagnie,
 op dezen aanslaght uyt gegaan: ook quam deen ter ijdt te Muyden gewan-
 gen binnen / zeker Joosje Klimop, die de Franken verschepte reyzen vooz
 Gidze gedient had / zo in 't ontzet van Woerden, als in 't branden van Kame-
 rik, Waverveen, &c.

De vordere tochten der *Duytse, Brandenburghe,*
 en *Franse Turenne'se* Troepen.

De Keyzerse en Brandenburghe Hulp-troepen (daar van hier vooren op
 pag. 419. en volgens / een begin is gemaakt) bleven een ruymen tijdt om / rent
 Frankfort, aan de Main-stroom, leggen / verkerende die Stadt aan deze Duytse
 Legers', 100000 pondt Broodt, en 1000 paar Schoenen, terwijl den Marechal
 de Turenne, met zijn Leger vast hooger op trok / bekerende al de omleg-
 gende landen / daar omtrent zijn tocht / dooz viel / 't welk alle de Landzaten
 na de Stadt Keulen dede vluchten. By Andernach komende / zondt den Keur-
 vorst van Trier, uyt de Stadt Kobelens dien Marechal, een Edelman in 't ge-
 moet / verzoekende / dat Hy toch beter opzde / (in zijn Landt komende)
 wilde doen onderhouden. De Duytse Hulp-benden deden te Flersheym een
 brugh over de Main slaan / want Keur-Maints en Trier weygerden ront uyt/
 aan haar de passagie / makende die van Maints zelf Batteryen, om den dooz-
 tocht te beletten / ja bzaken ook haar brugh / over den Rijn af / en aan den
 Marechal Turenne beschafsten 30 Schuyten, om daar mede Volk, en Gelt
 ober te voeren: Deze Vorsten zochten wel in der daat geen moepten / maar
 30 hadden zich ten minsten Neutraalder behooren te houden / 30 waren Vor-
 sten des Rijks, en stonden aan Turenne niet alleen toe / 't geen 30 aan haren
 Keyzer weygerden / maar waren de Franken, daar-en-boven noch behulp-
 zaam / in 't bederven van 't Duytse Rijk.

Ondertuffchen wierdt te Rumpelen by Maints een andere Schipbrugh ge-
 plaatst / maar wiert verbzoken / en quamen de Geallieerde Benden te Hof-
 heym, op den Bodem van Keur-Maints, namen 't Hooft-quartier te Flers-
 heym: En men verlepde de Brugh van Illershelm, 3 uren van Frankfort,
 neder dacht dat het den schoonen Elfas gelden zoude: Tertwyl quamen eenige
 Sweetse en Franse Gedeputeerden by Keur-Brandenburgh en Keur-Maints, die
 haar eenige stukken goede Wijn zont. Den 20 November quam Turenne by
 nacht te Kobelents by Andernach over den Rijn, om zich in het Landt van
 Keur-Trier te koesteren / en daar met hare Schip-brugge af te drijven: Hier
 tegens begosten de Geallieerden by Maints met 3000 Man, Gustavus Burgh te
 fortificeren / en logeerden noch 2000 Soldaten rondt om die gehuchten. Den
 Marschalk de Turenne zondt in plaats van 4000 Paerden maar 1500 aan den
 Prince van Condé, die te Sircq was gekomen / om op de Duytse desseyne

nauw toezicht te nemen : Dit Volk was seer ellendigh gesiel / als mede 't gantsche Leger van Turenne, die in zijn tocht over den Rijn een groote partje Zieken onderweegh hebbende laten leggen / van de Boeren meest doodt geslagen zijn. Als nu de Keyzerlijke Schip-brugh tot Waissenau by Mains was geslagen / togen de Troepen geduurigh daar over : Duc de Bourneville die in 't Leger gekomen was / wierd den 20 dito dooz Graaf Montecuculi de Keyzerlijke Ordre als Marfchalk Generaal der Keyzerlijke Armé overgelevert : In zijn Commissie stondt ook verhaalt zijn voorige gedane diensten / en hoe aangenaam hy aan den Keyzer was / &c. Dien dagh traecteerde den nieuwen Generaal de afgegane Graaf Montecuculi, den Prins van Lottaringen, Keyzerlijke Generaal der Cavallerye, en al de voornaamste Officieren van 't Leger; benevens den Vorst van Anhalt en d'Heer Holts, Generaal te Voet van 't Brandenburghs Leger, die hem alle gelukt wenschten. Terwijl waren 'er eenige kleine rescontres tusschen de Duytse en Franse voorgeballen / in welke den Graaf van Dona Brandenburghs Ritmeester doodt was gebleven. Hy had by hem 60 Ruyters, en quamen 300 Franse op hun schielijk in vallen : Den Ritmeester wierd in 't eerst geschooten / en de reste raakte doe op de vlucht : Dit was een Acte van Hostiliteyt die Vrankrijk aan den Keyzer, zijn Volk en eygen Bodem, heeft gepleeght. Turenne had ook eens 100 Brandenburgers verrast / dan zont de Gevangene naderhandt aan zijn Doorluchtigheyt weder te rugh. Turenne ziende hoe licht hy de Brandenburghs kon overvallen / maakten 3 Bruggen, over den Rijn, de Moesel en de Saar, loeerde zelfs in 't Carthuyzer Klooster over Wysenau : En maakten te Costheim, in plaats van aan de Vlies-Emmer noch een Brugh over de Main, op dat hy met al uptwegen mocht vinden : De Keyzerlijke Generaal Caprara toogh met de Cavallerye over hare Rijn-brugh : Werdende het Landt in den schoonen Rinkau, en alles vernielt ; als de Duytsen hier over by de Franfen klaaghden / zepden die / daar is niet aan gelegen, wy zullen 't u wel dubbelt betalen. Vrankrijk vyzende dat 's Keyzers Leger, met of tegen wil / de Brugh te Straatsburgh over komen zoude / had die gaern geruineert / dan hier was zwarigheyt / dat gedachte Brugh wel met Forten voozien was : Alles af gespeuleert zijnde / komt Monsieur Rycous met 4 Schepen vol Vuurwerken van Brisach den Rijn af drijven : Hy had ook blotten vol Smits, die dzeven / en in 't midden de voozs. Brugh begonden te verbranden : Hechtende noch 4 Brandtschepen onder de 4 grootste Bogen : Zulks dat in min als 3 uren tijds / wel 10 Bogen van gedachte Brugh, dooz behulp der voozs. Smits, zijn verbrande : Dit geschieden den 16 November. De Straatsburgers konden 't niet beletten / en eenige Franse aldaar zepden / zulks tot hun eygen verzekering te geschieden. Toen nu de Franse Legers als puure Vyanden, de Duytsen als Beschermers van 't Keyzerrijk, den Rijn, de Moesel, de Saar, de Main, de Roer, en by na alle Revieren bezetten / stondt den Rijks-dagh te Regensburgh zeer perplex : De klachten quamen daar hoedanige violentie de Franfen in zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheys Landen van den Berge, Kleef, 't Hertoghdom Dortmund, en in der Mark, ook d'Abdye van Essen, hadden gedaan : Datze haer ook verfont hadden :

hadden zelfs zijn Doorluchtigheys Guarde aan te tasten. Hier by quamen die van Straatsburgh klagen / over 't verhanden van hare Brugh, gelyk zy ook aan den Keyzer deden: En of men al schoon 10000 Florinen scheen te beioven / tot weder opbouwing van de boorz. Brugh, zo hieldent de Duytsen evenwel booz een violente Actie, en Vryheys breuk, in 't Duytse Rijk, begaan. Doch den Koning van Vrankrijk schreef daar na/aan die van Straatsburgh, over 't verhanden van deze hare Brugh, 't volgende:

Lieve en goede Vrienden; Wy hebben op een tijdt dat ghy aan ons schrijft, 't voornemen van den Prins van Condé, om de Duytse Troepen de passagie over uwe Brugge over den Rijn te beletten, vernomen: Den yver die gemelte Prins heeft, tot 't geen ons bevorderlijk is, heeft hem niet toegelaten, om het zelve zo lang wyt te stellen, tot dat hy ons daar van bericht had gedaan: Is ons also 't voornemen en de daat op een tijdt ter ooren gekomen. Het komt ons vreemt voor, dat wy, die aan Duytslandt zo genegen zijn, zien moeten, dat die geen die meer verbonden zijn, om des Ryks ruste te handhavenen, de meeste oorzaak zijn om die te stooren, en dat dit alleen de ongelegenheyt en onvermijdelijke Resolutie van den Prince was toe te meten. Doch 't is ook licht noodzakelijk, dat op deze wijze onze Landen verzekert, en ook van u 't onkeylen disordre, welke de Duytse Troepen na zich slegen, welke de gelegenheyt van u Brugge u op den bals had getoogen, is afgewent. Evenwel zouden wy ongeern zien, dat ghy door deze dringende noodt in schade geraakte, derhalven hebben wy niet willen na laten, u te kennen te geven, dat wy bereydt zijn, zo haast wy van deze noodt verlost zijn, u schade te vergoeden, en de opbouwing uwer Brugge ons te laten aangelegen zijn, wanneer de oorzaken, die gemelte Prince tot haar wecneming veroorzaakt heeft, niet meer en zijn. Waar mede wy u in Godes bescherminge beveelen.

Gedaan in Versailles den 3 December 1672.

De Regeeringe van Keulen wierd op de Franse salours / ziende den Rijn en de Commercie booz haar gestoten: Toen ontzagen zy haar niet op 't Stadthuys de Burger Capiteynen te ontbieden / om te veraat slaan op de defensie der Stadt, zelfs by noodt / ingeval de Franfen (die zy niet al te veel vertrouwen) op Keulen een aanslagh / haar meester van den Rijn, en also een Brugh na 't Keyzerrijk mochten maken: Met Keur-Bayeren zagen de Franfen niet veel te verrichten / also die 4 Regimenten van Munchen ook tot de Keyzerlijke Armé schikte; waar over de Franse Gesant protesteerende / verklaarde Keur-Bayeren dat zijn Volk tegens d'Ongarise Rebellen afging / en dat hy zich met de moepte der Hollanders niet en wilde inwiskelen.

Keur-Brandenburgh en Montecuculi, gaven doe den adieu te Maints aan dien Keurvorst, wanneer men daar ook 80 Stukken Kanons losten op het aankomen van den Bisschop van Spier. Den Keyzer schreef ook aan alle Rijksvorsten, datze hare adijzen over deze Troubelen in 't Duytse Rijk, zouden willen in brengen / en vermaanden Haar, hy 't Rijk getrouw te blijven / volgens hun Plicht. In 't begin van de Maandt December, waren d'Inwoonders van

Munſterlandt dapper ontflelt / wyl de Brandenburgſe Generalen Eller en Spaan dooz 't Landt van der Mark, geheel Munſterlandt onder contributie ſielden/en verſchepde Markerenters (dat zijn Zoetelaars) Wagens van orn Biſſchop wech namen/ als ook verſchepde Munſterſe Goederen; waar mede zy weder naar haar Garniſoenen vertrokken: Maar den Biſſchop van Munſter, eenigh Volk, by maltkander vergadert hebbende / nam daar tegens den 12 December, van de Brandenburgſe het Stedeken Lunen in / bezet met 400 Soldaten; daar hy zeer quaat hups hielt: En zette noch het Platte Landt van der Mark, en Berghslandt, onder contributie.

De Auxiliare of Hulp-Legers, dus lang by Frankfoort gelegen hebbende/ vertrokken in 't midden dezer Maandt December, ober de 2 Bruggen te Koſt-heyem aan de Main, dooz Westerwalt na Weſtphalen, alvoorens dooz 4000 Ruyters de Franſe Schip-brugge, by Andernach hebbende ſoeken te bemachtigen/ maar wyl zy geen Voet-volk by haar hadden / rechteden zy niet upt: De Auxiliare lieten tot Wetzlar, en Fredriksburg aan de Laan 3000 Man: Den Marſchalk de Turenne (die met zijn Franſen wel 6 mijlen weeghs langs de Rivier de Moezel, van de Abdye Hemmerol, tot dicht onder de Stadt Trier, geſtrekt lagh) had zo dra niet verinomen deze Marſch, of ſpoepde zich weder van de Moezel, na 't Biſdom Keulen, geſterkt met eenige Troepen van de Prins van Condé, en van daar na Weſtphalen, tot aſſiſtenſie van den Biſſchop, om de Duytſe te ſtupten/ alzo hy beducht was/ datze tot den Yffel-stroom zouden dooz dzingen: Ma dat hy aan den Duc de Duras 4000 Paerden had gezonden / daar mede den zelven / na dat Zijn Hoogheyt den Prins van Oranjen (van welkers Tocht hier na volgen zal) met zyn Armé in de Winter-quartieren vertrokken was/ weder in Luykerlandt quam / handelende de Landlieden ober al zeer ſlecht.

Zijn Doorluchtigheyt van Brandenburg ſchreef doe aan den Biſſchop van Keulen: Dat de marſch van zijn Generaal Spaan, door 't Sticht Hildesheyem en Weſtphalen genomen, maar en zagh om een Magazijn in der Lipſtadt op te rechten, zonder gedachten van Vrede-breuk in 't Keyzerrijk: Maar verwonderde zich dat Keur-Keulen te Regensburgh zijn Doorluchtigheyt was wezen beklagen, als een oorſprong aller dezer onheylen: Voorhoudende de gevaarlijke Oorlogen in de Chriſtenheyt, en wat daar op mocht volgen, daar van hy Keur-Keulen, maar niet hy Keur-Brandenburgh, de oorzaak was, &c. Dat hy geen luſt tot Chriſten Bloedt ſtorten hadde, 't geen door zijn Gefant Blaafpijlenoegh aangedient was, zelfs om dezen Nederlandtſen Oorlogh te ſtuten, en te bevorderen dat billijke ſatisfactie wegens de Stadt Rijnberk zoude bekomen, doch alles had niet geholpen, maar wierd verkeert opgenomen; verwijſtende hem vorders aldus: Gy hebt zelf een uytlandiſch Krijghs-heyr door de Grensplaatzten en vaſtigheden laten paſſeeren, door de Landen en langſt den Rijn hun paſſagie vergunt: alderhande nootdruf toegeſchikt: met de zelve geconjungeert, en daar door veroorzaakt dat die als een vloet in onze Kleefſe Landen (die mede onder 't Rijk behooren) zijn overzwommen: haar in den grondt geruineert, onze Steden en Veſtingen met geweld wech genomen, een gedeelte onzer bezettelin-

gen uytgejaaght, demolierende d'een, en d'ander plaats latende in de Lucht ipringen, daar of ook eenige bezettende; geplondert en flimmer getrafteert als Vyanden, zonder dat wy of vermoeden hadden, of ordre daer op konnen stellen: Zo ware het onmogelijk dit alles te geschieden, indien U Ed: Libd. de voorz: passagien en voordeelige commoditeyten, door zodanigh nadeeligh Verbondt met haar gemaakt, niet had toe geftaan, daar door ghy hare macht versterkt hebt. Laat nu die onpartijdigh en ongeinteresseert is, oordeelen wie toch oorzaak van dezer aller onheylen zy, daar onze lieve Duytse Natie zo over getobelt, en noch zwaarder gedreyght werdt: Wy in onzen gemeede achten onzen plicht te zijn, te helpen beschermen: 't Rijk, en onze arme Onderdanen, (diens suchten ten Hemel gedrongen zijn) te vertroosten, en de reste Godt, den gerechten Rechter, alles te beveelen &c.

Als nu den Keurvorst van Brandenburgh weder te Stadtbergen quam/ daar om den aanstaanden Veld-tocht alles uytgelopen/ en geen 10 Man bannen gebleven was/ quamen die haar met vzeughden in 't gemoet loopen; Doen trok zijn Doorluchtigheyt met de Keurvorstin en Keur-Princen met 8000 Ruyters na der Lipstadt, daar zy aangquamen den 28 December, gevolgt van 't Kannenberghs, des Keur-Princen, Spaanse, Monterise, Oostenrijks, en Ludeks Regiment en 1000 Keyzerse: Deze met 200 Brandenburghsse trokken 's anderendaags gezamentlijk na Bijveldt, alwaar zy den 31 December, 1672. gekomen zijn/ en daar de Keurvorstin in de Kraam zoude leggen/ gelijk hare Doorluchtigheyt ook aldaar/ op den 5 Januarii, 1673. een Jongen Prins ter werelt vocht. Zy hadden wel 2000 Paerden om 't quade weer/ op de tocht booz de Artillerie verlooren: Terwijl hadden de Munsterse 't sterke Slot Reda, en 't Stedeken Onna, ingenomen/ en bezet/ eyschende van Kamen, en andere Plaatsjes, ja zelf van den Ham, Contributien; maar op de aankomst der Brandenburghsse, verlieten zy dit Stedeken, op den 29 December, na dat zy 't selve eerst hadden uytgeplondert/ 32 Boeren doodt geschooten/ en eenige gebangen mede genomen. Zy hadden zelfs dessejn op den Keurvorst gehad/ dan mislukten. De Munsterse weken hier van daan/ met 24 Vanen Ruyters, veel Voet-volk, Geschut, Mortieren, en ander Oorloghs-tuygh, na Lunen. Onder tusschen nam den Generaal Eller de Vestinge Heuxter in/ waar mede zy hare schade vergoeden. De Keyzerse Volkeren wierd tot haar Winterquartier aangewezen het Stift Paterborn; en de Keur-Brandenburghsse het Graafschap van der Mark, toebehoorende den Keurvorst van Brandenburgh.

Alle deze Tochten van de Brandenburghsse Hulp-troupen, waar van men den gantsen Zomer zo veel gesproken/ en groote Hulp verwacht had/ gaben geen genoegen/ aan veele/ 30 groote als mindere Ingezetenen; 't welk te Ooren van den Keurvorst gekomen zijnde/ liet afsgaan de nevensgaande

M I S S I V E,

Van Zijne Keurvorstl. Doorluchtigheyt van *Brandenburg*, &c.
aan de Hoogh-Mog: Heeren Staten der Vereenighde Neder-
landen; Rakende de Conduite van Zijn Doorluchtigheyt,
en de Marche van zijn Armé.

WY hebben van ter zijden verstaan dat Uwe Hoogh-Mog: of eenige der zelver, met onze tot nu toe gedane marche en Conduite, niet vergenoeght en zouden zijn, en dat het daar voor gehouden wierde, als oft wy voor des Staats beste en welvaart, wel meerder, als tot nu toe is geschiedt, hadden kunnen verrichten, ja sommige zouden zich hebben laten verluiden, dat het opgerichte Tractaat noch in genen deelen was genoegh gedaan, en noch hier omtrent tegens Turenne, noch in Westphalen, niet tegenstaande alle voorslugen, en instantien, diemegen aan ons gedaan, niets tot afbreuk van den Vyandt hadden willen voornemen; Wy en zijn daar op niet van meeninge te gene dat wy tot des Staats diensten, welvaart, en conservatie eenigen tijdt herwaarts hebben gedaan, wijtloopigh uyt te breyden; Wy kunnen ons ook niet inbeelden, dat Uwe Hoogh-Mog: die zo veel teekenen, en preuven van onze oprechte, en cordiale vriendschap, en affectie hebben gezien, diergelijke nadelige, en sluckte opinien, en oordeel van ons, en onze Conduite zouden hebben, en voorgeven, want wy ons dien aangaande vrymoedigh op de kennisse van de zelve, en van de gekeele Werelt, en ook op de Netoiriteyt der zake beroepen, en met grondt der waarheyt verzekeren kunnen, dat wy gene zorgbruldigheyt, moeyte, noch kosten en hebben gespaart, om Uwe Hoogh Mog: uyt der zelve benauwt keden, daar in de zelve, en haren gantschen Staat door toelatinge des Alderhooghsten zijn geraakt, te verlossen, waarom wy nu, volgens den letterlijken zin, en inhoudt van het Tractaat niet zo voort onze Marche in Westphalen hebben genomen, daar van hebben wy Uwe Hoogh-Mog: en der zelve by ons zich bevindende Extraordinaris Gedeputeerde, tot meermalen zo schriftelyk, als ondelinge redenen aangewezen, daar tegens by ook noch niemandt anders het minste heeft weten te opponeeren. Want doen ter tijdt als in het Tractaat onze Marcke naar Westphalen is getermineert geworden, Uwe Hoogh-Mog: noch alle der zelve aan den Rhyjn, Issel, en elders gelegene Vestingen in hare macht hebben gekad, ons ook hebben laten belooven, dat zo haast wy in Westphalen met onze Arme zouden arriveren, zy ons uyt den zelve alle verschaffinge doen, en daar benevens uyt der zelve Armé een corpus van 2400 Man met ons wilden laten ageren. In het Tractaat zelfs hebben Uwe Hoogh-Mog: zich met toezegginge verbonden, ook andere Kroonen en Potentaten, in specie beyde Hertogen van Bronswijk, Zell en Wolfenbittel, mede tot deze alliantie of verbintenisse te brengen, edoch in hoedanige veranderinge het gantsche werk korts daar aan, en eer noch de Ratificatie van het Tractaat van Uwe Hoogh-Mog: volgde, is geraakt, en op wat maniere alle der zelve Fortressen aan den Rhyjn-stroom en elders, nevens eenige geheele Provintien in banden, en de macht van de Vyanden zijn gekomen, zulks is meer als te veel bekend; als mede dit, dat tot op deze uur noch met Denemar-

ken,

ken, noch met Bronswijk eenige efferinge is gemaakt, noch met de zelve eenigh Tractaat van Assistentie is gesloten geworden: En konnen Uwe Hoogh-Mog: volgens der zelve hoogb verstant lichtelyk begripen, dat als wy volgens den letterlyken teneur van het Tractaat met onze zo geringe macht in Westphalen doen ter tijdt waren getrokken, en tegens die aldaar voorkandene Vyanden hadden geageert, wy der zelve staet en interessen niet het minste voordeel hadden konnen toe brengen, noch den Vyandt, de welke in Aanschap, Vestingen, en alle andere advantagies ons verre was overtreffende, zonderlinge afbreuk hadden konnen doen, maar veel meer onze Armé daar door notoirlyk zonder geruineert, en het gantsche werk in ooghschijnelyke gevaar gestelt hebben, het welke wy niet onze Persoons halven, noch wegen onze Landen en Armé niet hebben geskouwt, maar alleen ten regarde van Uwe Hoogh-Mog: hebben getracht te eviteren, dies wegen men dan noodwendigh eenen anderen march en resolutie heeft moeten nemen, daar van zo wel aan den Heere Prince van Orangien, als voor gemett, Uwe Hoogh-Mog: Gedeputeerde zo voorts advertentie wierde gegeven, en heeft ook de zelve marcke door Goddelijken bystant, gelijkewel dat effect gebadt, dat daar door den Marschal de Turenne met de grootste en considerabelste macht des Konings van Frankryk, uyt Uwer Hoogh-Mog: Landen: en gelijksaam van het Hart der zelve, met des Vyandts hoogste ongelegentheyd, en nadeel, eerstelyk in Westphalen, daar na weer over den Rhyjn, en aan de Overmoezel, tot na Trier is getogen, en Uwe Hoogh-Mog: Armé daar door licht en gelegentheyd is gegeven geworden, tegen den Vyandt binnen en buyten Landt: offen sive te ageren.

Wy zijn ook wyders noch in die bestendige intentie, niets te zullen onderlaten, dat tot des Staats beste en reddinge kan geschieden, en maar in eenige mogelykheyd is bestaande; edoch dat wy hier onder, eenen yegelyken het te dank zouden maken, en dan dit en dan dat, na dat de sentimenten different zijn, zouden doen en voornemen, het zelve gelijk het in zich zelfs onmogelyk is, also zal het ook niemandt met reden van ons pretenderen, zijnde wel bekend dat de Krijgsh-operatien niet altermaal na wensch en verlangen van eene party, maar na Raison de guerre, volgens des Vyandts contentantie, na gelegentheyd, en situatie der plaatzen, en veele diergelyke andere omstandigheden, moeten gedirigeert worden. En hebben wy gaerne niet lievers gewenscht, als dat het ons hadde mogelyk geweest; onze Conduite zodanigh aan te stellen, dat de zelve tot Uwer Hoogh-Mog: volkomene satisfactie en geheele libereringe alreede waar uyt gevallen, en of wel de zelve, door die in den wegen gelegene onoverwinnelyke obstacula is verhindert, zo willen wy evenwel ook niet kopen dat men onze expeditie zo t'eenemaal zonder eenigh voordeel en effect voor den Staat, tot onze niet geringe beschempinge. en tegens de notoirteyt zal traduceren, en ons daar benevens met alderhande ongefondeerde lasteringen graveeren; wy verzekeren ons van Uwe Hoogh-Mog: equanimitteyt een veel beters, en weten dat zy den gemen de welke diergelyke gepraetsfeerde dingen aan brengen, en daar door het vertrouwen dat tusschen ons wederzydts zo hoog-nodigh is, zoeken te verzwakken, zo weynigh als wy, eenigh gehoor of geloof zullen geven:

Dit is geweest alle het geene deze Brandenburghe Hulp-benden, met eenige Keyzerse bersterke / in dezen Jare 1672. hebben uitgeboert, 't geen den Vereenden Staat niet weynigh Goldts gekost heeft / volgens het Tractaat, ges-
sloot

flooten tot Collen aan der Sproe, den 6 May, 1672. hier booren / pag. 124. te lezen : 't Was wel in der daat / waarachtigh / dat dooz deze Duytse Hulp-troepen, den Marfchal Turenne, met de meeste Franfe macht / van het Hart der Nederlanden (verftaat Utrecht, als midden in de Staate Landen gelegen) was afgehouden / want by aldien de Franfe, Keulfe, en Munsterfe Vyanden, dezen Winter, geen Vyandtlike macht, van buyten / als den voozleden Somer, verwacht hadden / zy zouden / na alle apparentie / veel quaat in den Vereenden Staat hebben kunnen aantechten / hoewel de hulp haar duut genoegh betaalt is.

Maar de Ingezetenen van zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheyt van Brandenburg, in zijne Landen van der Mark, Ravensbergh, Kleve, &c. hebben hier over ook genoegh moeten lijden / waar dooz veel / ten deele / ja zommige ook wel in 't geheel geruineert zijn.

In de maandt November hadden die van Luyk dooz hare Gedeputeerde in den Haagh, en voozspake van den Spaansen Ambassadeur (als hier voor en verhaalt is) doen verzoeken / opschortinge van verder Vyandtlike proceduren, en onderhandelinghe van Vriendtschap, daar toe den Grave van Flodorp na Luyk vertrokken / en de voorige Correspondentie wederem herstelt is / byzonder op de aankomste van Zijn Hoogheyt den Heer Prins van Oranje, welkers optocht derwaarts / hier nu volgen zal / dien nebens eenige praesenten, aanbiedinge is gedaan van allerley behoeften en Volk ten dienst van den Staat, derhalven alles is aangewent / om dat Prinsdom vooz dezen Staat te verzeikeren.

Dagelijkse Aanteykening, van den Optocht van
Zijn Hoogheyt, d' Heer Prins van Oranje,
naar 't Landt van Luyk.

NA dat den aanval op Woerden geschiedt was is den 17 October tot Gouda tusschen Zijn Hoogheyt en de Generaals-Persoonen, alwaar den Luytenant Admiraal Generaal de Ruyter mede present was / grooten Krijghs-Raadt gehouden ; waar op volghde / dat met spoedigen pber / wel omtrent 800 of 1000 binnelandtse Vaartuygen beslagen wierden / en de Cavallerye van de Helder, die daar van de Somer gelegen had / om het landen der Engelse te beletten / en andere Plaatzten, op ontboden : Alle deze wierden van Rotterdam en der Goude, op den 26 dito, en volgende dagen na den Brabantsen Bodem, als te Roofendaal en Wou, over gevoert / om daar tot een volkomen Leger aan te groepen / so dat de meeste Ruytery, en eenige Regimenten Voet-volk van den Staat, aldaar te zamen quam ; wezende de Baronnye van Breda aangezeyt / in korte dagen 1200000 pondt Hoy te moeten verschaffen : Zijn Hoogheyt den Heere Prince van Oranje trok zelve mede op dezen Tocht, als Overste van 't Leger, benebens den Grave van Waldek, Sr. de Louvigny, den jongen Rijngraaf, en veel andere Heeren : Blijvende de 5 Posten, om de Franfen 't in-
kamen

komen in Hollandt te beletten/ onderwijl (als volgt) gecommandeert: Die van Muyden en Weesp, by Prins Johan Maurits, die te Bodegrave, in Zijn Hoogheys absentie/ by den Grave van Koningsmark, die van Goverwelen en Oudewater, by den Grave van Hornes, die van Schoonhoven, in absentie van Sr. Louvigni, by den Marquis van Westerloo, en die van Gorkom by den Velt-Marschaik Wirtz: Al om wierd gelast/ zeer pberigh vooz Zijn Hoogheys Persoon, en gelukhige uytboeringen van des zelfs Desseynen (die zeer geheim gehouden wierden) te bidden. Wanneer nu het Leger te Roosendaal, 30 te Voet als te Paert by malkander was/ trok Zijn Hoogheyt, na dat hy over al goede orde gestelt had/ zelfs daar na toe: Al voorens zijn Affcheyt, van de Collegien der Heeren Staten, en andere genomen hebbende/ vooz den tijdt van omtrent 6 weken, dat eenige wegens den tijdt, bzeemt vooz quam. Als den 7 November het Leger gemonstert was/ wierd sterck bebonden 23 of 24000 man, 30 te Voet als te Paert, bestaande de Ruyterye in 64 Esquadrons, pder van 3 Compagnien. Daar mede Zijn Hoogheyt den 8 dito begoft te marcheeren/ slapende die nacht op 't Kasteel van Hooghstraten, den jongen Rijngraaf toebehoorende/ die Zijn Hoogheyt daar tracteerden: Omtrent Karstel, tusschen Turnhout en Herenthals, gekomen zijnde/ zont Zijn Hoogheyt 5 Regimenten Voet-volk, alle de Artillerye, en Bagagie weder te rug/ na Bergen-op-Zoom. Met de vordere Militie trok Zijn Hoogheyt na Mastricht; maar omtrent Karstendonk, boven Turnhout, viel een rescontre vooz/ want de Franse lagen daar in zekere Strate in Embuscade; 40 waren te Paert upt gezonden om te recognoscereen/ die met de Franse charcheerende/ bebonden haar wel 400 sterck/ 30 dat 3p 200 tot Secours krijgende/ dapper op den Vyandt inzetten: Doen wierd by de Staatsle met zeer groote Reputatie gebochten/ en bleef van de zelve een Ritmeester, en eenige Ruyters doodt/ daar tegens kregen 3p van den Vyandt 2 Luytenants en een Cornet gebangen: Wpzonderlijk hebben haar in deze Actie valliant gedragen den Graaf van Styrum en Jonker Schaap, Edelman van Zijn Hoogheyt. Ondertusschen sprak men over al zeer verschapden van de Desseynen van deze Velt-tocht, 't meeste geboelen van de Officieren en 't Krijghs-volk, in 't Leger, was/ dat men zoude conjungeeren met de Duytse, en Brandenburghse Hulp-troepen, &c.

Zo ras had den Rijngrave, Gouverneur van Mastricht, geen abdijs/ dat des Princen Leger des nachts te voren tot Peer, een Dorp in 't Lant van Luyk, was aangekomen/ of liet al de Mastrichtse Cavallery upt trekken/ de Spaanse onder Seignoor Cajassa vooz aan: (Zijnde doen den Graaf van Flodorp, die na Luyk was gezonden/ weder te Mastricht gekomen/ met volle beoegen van zijn Commissie) Den Rijngraaf reedt ook in zijn Karosse de Bosch-poort upt/ meenende 's Princen Leger op te doen/ dan 's avondts quam Charles, des Rijngraafs Soon, Monsieur Louvigni en veel andere Officieren van qualiteyt/ binnen Mastricht; na bezoek van den ouden Heer Rijngrave vertrokken 3p 's avondts met Flambeauwen na 't Quartier te Loenaken. Zijn Hoogheyt quam den 11 November te Mastricht, verzelt met den Grave van Waldek, Comte de Louvigni, Graaf Wirgensteyn, Dhona, en veel andere voornamen

Heeren : Zijn Hoogheyt trat van 't Paert, booz 't Logement van d'Heer Rijngrave, die hem een flap buyten zijn Poort quam verwelkomen / en gelepden in zijn Cabinet, daar een lange Conferentie te zamen hadden / doch alles zond' der ceremonie / zelfs traden daar na binnen de Generaals : Hier quamen ook de Heeren van 't Capittel van *Nofre Dame* en St. Servaas Zijn Hoogheyt complimenteeren : Gelyk Hy ook ontfong de onderwerping van de Magistraat der Stadt : Dien middagh tracteerden den Rijngrave Zijn Hoogheyt, en al de Generaals-Perfoonen zeer kostelyk. Namiddaghs bezagh Zijn Hoogheyt 't Garnifoen : 't Was den 15 dito heerlyk te zien/ alie de Cavallerye dooz Mastricht, na 't Landt van Overmaze trefken ; booz upt reden 3 Compagnien Spaanse Dragonders, en 't Regiment van Zijn Hoogheyt, toen volghden al de Spaanse Cavallerye : Te Roosendaal was wel een schoone Monsteringe gehouden / dan hier zagh men de statige Spanjaarden, wakkere Italianen, sterke Duytlers, en kloekmoedige Nederlanders te zamen. Zijn Hoogheyt nam met alle deze Cavallerye (dooz Mastricht gemarcheert zijnde) zijn Hooftquartier op 't Kasteel van de Heer Baron van Lemergelle, tot Eysden, tusschen het Fort Navaigne en Mastricht, de Ruyterye lagh op de naaste Dorpen. Ondertusschen was 'er te Mastricht een Duël voorgeballen / dooz een haastigh rapport van een Cornet, van den jongen Rijngraaf, hebbende tot zijn Seconde Monsieur d'Auvergne, Majoor van Zijn Hoogheyt's Regiment, tegens den Marquis Postpionelli, wiens Seconde was Monsieur Brancaccio, beyde Ritmeesters, en Italianen, onder de Spaanse, leggende in Mastricht; den boozsz. Marquis wiert van den Rijngraaf dooz den arm gesteeken / en ontwapent; de 2 Secondes waren furieus aan den anderen / en beyde zwaar gequetst / dan den Rijngraaf quam haar schepden; maar hadden geen noot aan het leven : Den jongen Rijngrave quam daaghs daar aan zijn onschult by zijn Vader doen. Daar was mede ordje gegeven dat 3 Regimenten upt Mastricht, als dat van den Commandeur Askin, Grave van Waldek, en Kerry, haar op d'reeste Trommel-slagh moesten baerdigh houden : Veel Kanon wiert upt het Magazijn op de Markt gebzacht : En boozts alle Karren upt den Lande van Overmaze geprest / om alderhande Amonite en Vivres na 't Leger te voeren.

Den 17 November omtrent de middagh bezichtigde Zijn Hoogheyt het Spaanse Fort Navaigne, verzelfschapt van Monsieur Louvigni en al de voor-naamste, als ook van den Gouverneur van 't zelve Fort, wanneer 3 Salvos upt het Kanon gedaan wierden; waar na zijn Hoogheyt weder te Mastricht quam / dan betrok haast na zijn Quartier. De Gedeputeerden van Luyk, by Zijn Hoogheyt zijnde / togen doe weder derwaerts. En tusschen Navaigne en 't Dorp Eysden sloegh men een Schip-brugge, over de Rivier de Maas. Den 18 November quamen de Burgermeesters van Luyk Zijn Hoogheyt tot Eysden het Banquet met de Wijn bereeren / bestaande in 4 Voeder Vaten Rinsen 15 of 16 hondert Bouteilles Franse Wijnen, &c. Gelykterwijs aan den Koning van Vrankrijk gedaan wiert / doe hy in de Maant Mey booz Vizet was. Het Accoort 't geenden Grave van Flodorp wegens Zijn Hoogheyt met de Staten en 't Landt van Luyk, had gemaakt / betrof een byge Commercie tusschen

ſchen bep de Natien, en confirmatie van de Luyke Neutraliteyt: Zelfs quamen de Luyker Boeren Zijn Hoogheys Leger met alles boozzien: En den Gouverneur van Lutzenburgh, den Prince van Naſſau, bereerde Zijn Hoogheyt met 2000 maten Haver. De Schip-brugh werd doe boven Navaigne gebzacht / en dooz partje Infanterye en Cavallerye upt Maſtricht betwaart. Den 22 dito quam Zijn Hoogheyt weder te Maſtricht, werdende booz den Rijngraaf zeer ſplendide getraceert: Dien zbondt quam den Grave van Marcin als Generaal der Spaanſe Troepen, die met Zijn Hoogheys Leger zouden conſungeren / en (30 men zepde) 10000 Man ſterk waren / benevens den Prins van Vaudemont, van Salms, en andere gequalificeerde Heeren, binnen Maſtricht; waar ober het Kanon Salvo ſchoot: En wierden gedachte Heeren van Zijn Hoogheyt en den Rijngraaf zeer vriendelijkt ontfangen. Comte de Duras, die in Mazeyk gelegen had / retireerde zich op 't aankomen van Zijn Hoogheys Leger na Waſſembergh, en hooger de Revier de Roer op / daar afwachrende 't Krijghs-volk, dat hem van Duc de Luxemburgh upt de geconqueſteerde Plaaten zoude toegezonden werden. Den 25 dito paſſeerden Zijn Hoogheyt weder de Maze, ober de Brugh by Navaigne, en ging met de principaalſte Officieren het Spaans Secours bezien / 't geen den Graaf de Monterey aan Zijn Hoogheyt had gezonden. Waar na alle de Troepen na de Stadt van Tongeren marcheerden / als de Staatſe aan de kant van Maſtricht, en de Spaanſe aan d'andere zyde / 30 dat het ten vollen berent wierd met de Cavallerie: De Franſe daar binnen / arbeypden dagh en nacht aan hun Buytenwerken; Zijn Hoogheyt was deze Plaats, beneffens alle de Generaals-Perſoonen, zelfs van verre wezen bezichtigen / daar op die van binnen dapper kanonneerden. En waren daar in ober de 3000 ſterk / daar onder 2 Regimenten Switzers: Ook ſprak men / dat aan den Gouverneur was doen zeggen / indien hy in de Voeragie (die daar in groote overbloedt binnen was) den bzandt ſtak / dat hy / noch niemant van de zijne / quartier zouden hebben. Zo haast den Koning van Frankrijk verſtaan had / dat Tongeren berent was / dede hy in aller pl / aan den Grave de Montal, Gouverneur van Charleroy, ordze afgaan / dat hy zich met de Ruytery, die daar binnen lagh / aanſtondts / 30 het eenighzins doenlijkt was / binnen Tongeren zoude begeben / om aldaar te commandeeren / dat hy ook / zonder gebaar gedaan heeft. Het Quartier van Zijn Hoogheyt was tot Sichen, en de Cavallerie logeerden op de by gelegen Dorpen; werdende de Deſſeynen upt nemende gecreerte. De Franſe te Mazeyk arbeypden inſgelijkt zeer aan haar Fortification, bezeeende of het haar wel mocht gelden. Den 29 November wierden alle de Velt-ſtukken weder binnen Maſtricht gebzacht / en veel Amonite van 't Stadthuys gehaalt: Waar op den 30 dito de Spaanſe Dragonders en Cavallerie, gebolgt van die van Zijn Hoogheyt, in aller haaste weder dooz de Stadt Maſtricht marcheerden / na de kant van Sittart en Mazeyk, aan d'andere zyde van de Maze.

Als nu was den Comte de Duras met 't Volk, 't geen hem Duc de Luxemburgh, Comte de Lorge en Gaſſion hadden toegezonden / van omtrent de Roer op-gebzoken / om te Maſeyk de Maaste paſſeren / en te zien of Zijn Hoogheyt

heyt Tongeren wilde belegeren / en als dan 't zelve te secondeeren : maar Zijn Hoogheyt had Deseyn den Duc de Duras te overballen / doch die was aan d'oberzijde van de Roer, met wil of tegen wil / gebleven / also die Revier, de Mase, en alle andere dooz den gedurigen Regen zo opgezwollen waren / dat het by na een Watervloedt geleek / 't welk Zijn Hoogheyt ook belette om Comte de Duras aan te tasten / also ober gedachte Roer niet komen kost : Daar bleven eenige Regimenten Franse aan de oberzijde staan / om af te zien / wat Zijn Hoogheyt doen zoude : terwijl haaste zich Duras met zijn Benden, Ec. boven Keulen, na de Schip-brugh ober den Rijn tusschen Bon en Andernach. Dit is de Franse gewoonte / als zy het hazepadt kiezen / datze geduurtigh 10 of 11 Esquadrans van verre laten na volgen / altoos om-kijkende / of haar Vyandt volgde. Den Hertogh van Duras had in dit haastigh bluchten veel onmachtigh Volk en zwakke Paerden onder wegen laten leggen / die veel al van de Boeren zijn doodt geslagen.

Zijn Hoogheyt hielt 2 dagen 't Hooft-quartier tot Preberen, by Hinsbergh, aan de Roer, en met den Grave van Waldek nevens d'andere Generaals geraat slaaght hebbende / quam weder te Mastricht, by den Rijngrave.

Als nu den Bisschop van Keulen zich te Bon of ergens daar omtrent / niet verzekert achte / om dat Zijn Hoogheys Troepen aan de Roer lagen / dede hy aan de Magistraat van Keulen af vraghen / of hy in die Stadt met verzeckert- heyt wel mocht komen ; en kreegh vooz antwooydt : Hy voor zijn Persoon- wel, doch zonder gevolg of Troepen. De Bisschop van Straatsburgh zocht mede na een verzeerde plaats / wyl hy 't oberal ontrest had / en nu zelf ongerust was / hy ging niet ter Kerken als dooz een dubbelde rang Musquetiers, die hem by occasie mochten beschermen : Want dit was zeker / dat hy dooz dezen Oorlogh veel arme Zielen in 't Keyzerrijk had gemaakt / zo dat hy zich by Boer noch Edelman, die geruineert waren / niet en mocht vertrouwen.

Maar zeer spoedig en onberwacht / wierd te Mastricht den 6 December 1672. metten Dageraat gelast / 4 zware Kanons, een party Karren met Amonitie, en een Mortier, cito met de 2 Regimenten van Beaumont en Mannemaker, gecommandeert dooz den Colonel Asquin, Commandeur van Mastricht, nevens de Spaanse Cavallerie en Gereformeerde Officiers, upt te trekken na 't Kasteel van Valkenburgh, die den 7 dito 's morgens daar vooz quamen : Daar binnen commandeerde Monsieur Marillac, de welke eenige dagen te booren willende zonnige Vuurwerken probeeren / zijn Callot, Hooft-hair, Aangezicht en Arm verzungde ; 't was noch donker doen die van Mastricht daar vooz quamen / en die van binnen schooten dapper in 't hondert met Musquetten : 't Kasteel was na d'oude wijze om een Kanon-schoot te konnen verdragen : Eventwel appocheerden de Staatse tot dicht onder een hoek van 't Kasteel, dooz mineeren : De Franse eerst wat willende tegen staan / wierd het Regiment van Kilpatrik daar noch vooz gezonden / en alvoorens gezeyt / datze (also vooztgaande) geen quartier zouden hebben / Ec. Het Kanon speelden mede al vooz op 't Kasteel ; sluis was 't Voet-volk tot aan de Poorten
gead-

geadbanceert / en wierden de Palissaden meester / toen speelde men met lichte Vuurwerken , en de Granadiers begosten insgelijks : Het Garnisoen hier tegens wist niet te doen dan met Steenen te goyen / en deden daar mede eenige divisie onder die gene / die den Bergh , daar 't Kasteel op lept / wilden opalimien : Echter wierden de Staatsle meester van 2 Poorten , en Petarden aan de derde gestelt zijnde / riepen de Franse ten 4 uren om quartier op discretie : De Soldaten der Beleggers den Buyt booz oogen zijnde / hoopten van neen / maar den Grave van Waldek geboodt haar geensints te beleedigen / ja zelfs het minste niet af te nemen / 't gunt 3p by haar hadden / dan 3p wierden alle *Prisonniers de Guerre* , dat is Krijghs-gevangens , gemaakt : Hier bondt men veel Koorn , Voeragie en Vivres ; en trokken de Staatsle ten 5 uren daar binnen ; van welke gedefineerde Troupen geen 10 man doodt / en 30 gequetst zijn geworden ; Sr. Marfillac met het Garnisoen omtrent 200 man , 12 halve Kartouwen , en ander kleyn Kanon , al de voorraadt en Oorloghs-tuygh wierd binnen Mastricht gebracht / van die van binnen waren maar omtrent 6 of 7 doodt gebleven ; op dit Kasteel bondt men een Franse Spion , genaamt den schrik der Boeren , of de Verklikker. Dit Kasteel was den boozleden Somer versterkt en vergroot geworden : Maar nu gaf men oydze / om dat te doen springen / 't geen den 10 December gedaan is / en zijn boozts al de andere / en Buytenwerken geslecht / om geen Bezetting daar in van doen te hebben.

Zijn Hoogheyt by Linnich aan de Roer gelegen hebbende / daar hy Duc de Duras , vermits zijn haastige betrek / niet had konnen aantreffen / quam doe met alle de Cavallerye den 11 December weder dooz Mastricht na Tongeren , daar binnen zich nu den Marquis de Montal , Gebieder van Charleroy , begeben had / om die Plaats te beter te de seudeeren / indienze aangetaft mocht werden : Zijn Hoogheyt stelde ondertusschen op alles goede oydze / wanneet men in den Hage niet alleen / maar zelfs in Brabant Gebeden hielt / dat het boozgenomen Dessleyn , 30 van Zijn Hoogheyt als speciaal dat van den Grave de Monterey , wel mocht gelukken : Men zagh doe wel den pber van deze twee 30 Edelmoedige Veld-heeren ; die te hanpen hadden met een glorienssen Vyandt ; en dat in een zeer bittere koude / want het booz pzelijk hart. Zijn Hoogheyt op 't Kasteel van Dessener wat getoest hebbende / terwyl de Franses verzet stonden / niet wetende of het Tongeren of Mazeyk gelden zou / gaf den 14 December oydze aan den Grave van Marcin , om met d'Avantgarde Charleroy te berennen / en quam zelfs met het gros van 't Leger den 16 dito daar booz : Van 't Geschut dat men de Mazeyke-Poort uyt Mastricht had nagezonden / heerden vermits onbequaam sisoen , wederom : 't Was toen bitter hout / zo dat 'er geen Schop in de aerde gesieken / of eenige Linie , Circumvallatie , &c. konde begonnen worden. Toen den Gouverneur Montal , (zijnde te Tongeren , om op Zijn Hoogheys Dessleynen te letten / en een gauwen Baas) dit hoorde / toogh hy sluks uyt met een trop van omtrent 60 Paerden , daar hy zelfs niet booz aan / maar den Heer Colonel du St. Clar , en hy in 't midden reedt / en quam den 18 dito 's moogens by 7 uren aan 's Princen Leger , daar de

Spanjaarden hun quartier hadden / de Sintinelle riep / wie daar? *Zy* zepden / dat men haar moft laten paffereen, zy waren van den Hertogh van Holfteyns Volk, en alzo pafferende / quamen *zy* aan de laafte Wacht, die dichtft aan de Stadt lag / en vzaagden na zekter Heer, die *zy* wiften dat in 't Princen Leger was / maar ondertuffchen fcherp ondervzaaght wojdende / van waar *zy* quamen, en wie *zy* waren, &c. zagen *zy* wel / dat het epndelijck zoude haperen / dies roept de voorfte, *Vive le Roy de Franfe*, 't welk het Woordt, of de Loze was / daar op *zy* alle haar Pistolen, uyt trokken / en onder de Wacht los vjanden ; hier doozrupn te gemaakt hebbende / gaven hun Paerden de Sporen, en fietten *zo* op een volle ren / na de Stadt, die haar komft gewaar wojdende / aanftonds (apparent daar van verwittigt zijnde /) binnen lieten komen : De Ruyterwacht van 't Leger, die opzaten / renden hun wel fpoedigh genoegh na / maar waren te zwak van volck / ende de andere Ruyters die mede de wacht hadden / niet paraat, als op zulkten voorval onverdacht ; de Vervolgers fchooten evenwel uyt hare Karabijn-Roers, *zo* dapper onder de voorvluchtende Franfen, dat *by* na de helft van hare Paerden af tujmelden : Doch Montal zelfs / quam behouden binnen Charleroy, dat groote ordre, en couragie *by* die van de Stadt veroozsaakte / want tot noch toe en was geen Kanonfchoot uyt de Stadt gedaan / maar als nu gaf den Commandeur Montal last / om op zommige / die wat te curieus na *by* Charleroy quamen vifiteren / los te vjanden : Quetsende Don Pedro de Velasco, en Monsieur Louvigni wierd *zijn* hiel afgefchooten ; Monsieur Bylant, Cornet van Zijn Hoogheyt, wierd mede met een Musquet doodt gefchooten / en den 26 November te Maftricht begraven.

De bittere koude / en dat 'er rondzom niets ten Velde te bekomen was / dede Zijn Hoogheyt resolveren Charleroy te verlaten / dewijl 's nachts veel Soldaten onder den blooten Hemel doodt vjoren / en op de wegen *zijn* blijven leggen ; gelijkt 'er ook verfchepden / die met den Commandeur Alquin, van Namen, te Scheep wederom komende / dooz de felle koude / *zijn* om hals geraakt. Zijn Hoogheyt had alvorens den 22 December dooz den Marquis de Mompeljan 't Stedeken Bings, 3 mijlen van Charleroy doen bemachtigen / daar in gevangen bekomende 3 Capiteynen en 300 Franfen, en Switzers, neffens een Ontfanger. Den Heer van Langerak wiert daar binnen tot Gouverneur gefteft / met een Garnifoen van omtrent 1500 man : De Soldaten kregen hier godden buyt, want eenige Dorpen, aan dit Stedeken onderhorigh / wierden redelijck geplondert / doch ten duurde niet lang / want de fterge koude bleef al eben hardnekkigh duuren / men klaagde ook over de Spaanfe, dat *zy* volgens hun belofte / niet omtrent Charleroy hadden beftelt / de noodtzakelijkheden tot den Treyn behoorende / want men vont daar niet anders dan een Mortier, maar deze ontfchuldighden zich al mede / wegens het onbequaam Sayfoen. Dit alles dede / dat Zijn Hoogheyt, en den Krijghs-Raadt resolverden / het Landt van Luyk te verlaten / en 't overgebleven Krijghs-Volk wederom in de Garnifoenen te doen vertrekken : Daar op is dit Stedeken Binchs, als te verre van den hande afleggende (na dat het van zijne Fortification is ondbloot en uyt geplondert) verlaten. Zijn

Zijn Hoogheyt quam dan wederom met het Leger in 't Vaderlandt, doch het derde deel was wel achter gebleven / 30 gestorven, als dooz ziekte, kouw, en ongemak, verloopen / maar de Franse dobbelden in deze houde ook niet mis / want 3p 't Climaat ongewoon / zonden Wagens en Karren vol Zieken na Mazeyk af. Het Regiment van den Grave van Waldek, 't geen in Maftricht gelegen had / toogh doe mede weder te rug: Zeer aanmerkelijk was het / dat 30 een groot Leger, bestaande upt 30 veelderlep Natien, in 6 dagen tijds op / en in 3 dagen tijds weder af trokken / en hun / daar 't hoozden / separeerden.

So haast had den Koning van Vrankrijk niet vernomen / dat den Prins van Oranjen, gesterkt met Spaanse Troepen, onder 't Commando van den Grave van Marcin, booz Charleroy was gerukt / in plaats van Tongeren te belegeren; binnen welke laaste genoemde Stadt, Zijn Majestejt, Monfr. Montal gelast had zich te begeben / (als gezeyt is) latende niet meer als 800 Soldaten, en 300 Landzaten, binnen Charleroy, 30 heeft dien Koning aansonts geresolveert en ordze gestelt / om zelf in Perfoon, van Parijs na Compigne af te zakken / zendende verscheyden Couriers na diverse plaatzen neerwaart aan / die wel met geldt boozzien waren / en schreef ook aan Duc d'Humieres, dat hy upt zijne Vlaamse conquesten, zou zien 9000 man by malkander te vergaderen / maar den Koning was nauelijks upt Parijs vertrokken / of men bequam tijding / dat Charleroy verlaten / en buyten gebaar was / en dat Monfr. Montal dien Gouverneur, daar weder binnen gekomen was; also bleef Zijn Majestejt in Vrankrijk, en Monfr. Montal wiert naderhandt met eertlike / en brave bedieningen begifticht.

Als nu sprakmen dat Keur-Brandenburgh, als een vreed-lievent Vorst, zijne genegenhejt tot den Vrede, (by discours) had verhaalt / als dat hy alles wel wilde helpen bemiddelen / om alle bozdere onhejpen te boozkomen / met protestatie / dat / indien Vrankrijk tot geen redelijk accomodement zou willen verstaan / hy met zijne Volkeren, absolut / tegen hem zou aangaan. Ook had dien Keurvorst dooz zijn Gezant, d'Heer Krakou (30 de Engelse gezenden) by haren Koning, zijn mediatie, tussen de 2 Koningen en de Hollanders, doen aan bieden / waar op den Engelsen Koning zoude veantwoozdt hebben. Dat het hem vreemt voor quam, dat een Prins, die als Hooft van een machtigh Leger, en mer het zelve vaardigh stont, om zijne gealineerde, en volgens dien hem zelf mede, aan te vallen, zich als een neutraal middelaar, tot het maken der Vrede, aanbodt, met welk antwoozdt den genoemden Gezant, (ongedaner zake) most vertrekken. Dooz wierd in de maand November staatswijze in 's Gravenhage uptgewisselt de Ratificatie, van 't geallieerde Verbondt, geslooten tusschen den Duytsen Keyzer en de Vereende Staten, 't welk de Fransgezinde, en eenige andere / niet zeer wel behaaghde.

Den 9 December, 1672. quamen upt Engelandt in den Hage, de Heeren Sweedts Ambassadeurs, Spar, en Ehrenstejn (na dat 3p met een Koningsjacht, den 6 dito, te Rotterdam waren gearriveert) om wagens de Kroon Sweden hare Mediatie, tot sliffing van den zwebenden Oorlogh, den Vereenden Staat, aan te bieden / gelijk 3p aan den Koning van Engelandt gedaan hadt en /

hadden / en ook van den zelven Koning aangensmen was; hare publike In-
trede, en Audientie werd uptgestelt / ter oorzaak van de onpasselijkheyt van
den Heer Ehrensteyn, en d' Absentie van Zijn Hoogheyt den Heer Prince
van Oranjen, maar den Heer Spar, betrof aankomst / na het Landt van
Luyk, en quam by zijn welgemelte Hoogheyt vooz Charleroy, keerende met
de zelve wederom in Hollandt.

Of schoon het Winter Sayfoen nu al verre geavanceert was / zo stont
daarom den Krijghs-handel niet geheel stil / het kapen ging evenwel voozt;
zeker Capiteyn Frans Struys, Avonturier van Amsterdam, boerende een
kleyn Galiootjen, met weynigh / of geen Beschut / was nu maar 2 dagen upt
Texel gezeyt / als hem ontmoete / een Duynkerkers Avonturier, genaamt
Alexander Pieters, boerende 't Schip den Alexander, met 9 Stukken Kanon,
en ongebaar / 60 man: Deze den Amsterdammer na jagende / en by hem kom-
mende / dede zijn Trompetter al vast / Victorie blazen / al of hy zijn Vyandt,
zijnde van 30 slechten equipage / al wech had; daar op hem aan voozdt leg-
gende / suet een deel Volk over / doch Struys met de zijne viel 30 manmoe-
digh op de over gekomen Duynkerkers aan / dat zy die niet alleen verniees-
den / maar zelf in haer Vyants Schip over sprongen / en deden den al te vooch
Victorie blazenden Trompetter, zo al bechtende over voozdt danssen / die wel
omtrent een uur / genoegh te doen had / om niet swemmen zijn hoofd boven
water te houden / en vooz die tijdt weynigh genegentheyt noch gelegentheyt /
tot Victorie blazen betoonde te hebben; en de Amsterdammers hadden het aan-
moedigen van de Trompet, doenmaals niet nodigh / want in weynigh tijds
kregen zy de Duynkerkers t'onder; den Trompetter, is noch levendigh ge-
wist / en 't Schip korts daar na / behouden in 't Vlie op gebzacht / met om-
trent 50 Gevangens, de rest was om een luchje geraakt.

Nu ter tijdt / lagen omtrent 120 Hollandse Oostervaders vooz Koppenha-
gen in gekort / wachtende naar verzekerde gelegentheyt / om na 't Vadorlandt
te vertrekken; Terwijl was den Hartogh van Richmont, Engelsen Ambassa-
deur ordinaris by den Deense Majestejt, op zeker dagh vooz Ellseneur, in de
Zondt te Scheep, met eenige Deense Heeren gastereende; alwaar hy, on-
der 't Santee-dynken / met een onbeschaamde verwaantheyt / een glas wijn
dozt in stellen / op 't goede Succes, van 't ruineeren en verbranden dezer ge-
noemde Hollandse Koopvaardy-schepen, in de Deense Havens, daarze lagen /
in 't gezicht van 't Koninglijk Slot, ja van den Koning zelfs / vooz Koppenha-
gen: maar dit ging evenwel niet aan / also die Schepen daar na behouden in
't Patria arriveerden / en dit Santee-dynken / bequam dien Engelsman, al
sinnier / als de Mondt de woest / (volgens 't spreeki-woozdt) want van 't Schip
gaande / wiert hy in de Chaloup, met zulken qualijtheyt bevangen / dat men
hem in de Karos, die hem op 't Strandt wachte / mozt dzagen / waar mede na
Koppenhagen geboert wozdende / op den 25 December, weynigh dagen daar
na / is overleden.

Den Rotterdamsen Vice-Admiraal van Nes, liep doenmaals vooz 't Canaal,
om (30 men meynde) de Franse Oorloghs-Vloot, (die nu na veel zulkeeling/
ghe

D' Heer AERT VAN NES, *Lieutenant Admiraal*
over Hollant te Rotterdam.

THE
LIBRARY OF THE
MUSEUM OF HISTORY AND
ETHNOLOGY
AMERICAN MUSEUM OF NATURAL HISTORY
CENTRAL AVENUE
NEW YORK, N. Y.

gekomen was) in Brest, met zommige Branders te besloken / wijl die Haven een beslooten Kom in twee armen is : Zo ras de Marquis de la Coste, Luytenant van den Koning, by absentie van Duc de Chaunes, Gouverneur van Bretagne, hier af over Duynkerken was gewaarschout / byacht die upt verbaastheyt de gantze Kust in alarm, de Boeren in 't Landt, de Zee-lien aan Strant, en alles zodanigh in de Wapenen, dat gedachte Vice-Admiraal geen kans had dit upt te voeren / mitg windt en weder tegen was : Terwijl quamen de Franse Winter-Soldaten te Morlaix, St. Paul de Leon, en te Brest, zo dat het daar geheel in alarm geraakte / niet anders verwachtende / als dat den Vice-Admiraal daar op zijn Chatams zoude gelant hebben : en schoon dat hier / om contrarie Windt / niet af en viel / zo schooren de Franssen booz de Haven nochtans kettingen en balken, ten eynde niemandt by hun konde komen.

Te Lande vielen ook noch al verscheyde Schermutzelen booz; Op den 12 December 1672. quamen de Franssen omtrent 500 of 600 sicck / upt Woerden by Kamerijk, om zo wat te plonderen, en brandthout te halen; Den Baron Degenvelt, trok haar met 400 man, in 't gemoot / commandeerende een Capiteyn met 60 Soldaten booz upt / om de Franse te ontdekken / waar mede hy de selve / al deynzende op hielt / tot hy aan een byeede sloot komende / slupte / daar op den gedachten Baron met het gres / by hem komende / vielen 30 gezamenlijck / met groote couragie op de Franssen in / die / dit geweer van Springstokken (daar mede een deel van des Barons Volk gewapent waren) niet gewoon / zijnde / op de blucht zijn geraakt / woerdende van Degenveldt tot booz de Poozten van Woerden vervolgt / aldaar 30 noch eenige schooten naar de schildwachten die op de wallen stonden / hebben gedaan / vertrekkende weerom / met goede ordze / na haar post; omtrent 70 Franssen zijn hier doodt geslagen / en verdzonken.

Den 22 December 1672. trokken upt de Stadt Utrecht ongebaar 200 Franssen, komende in Vreelandt, om daar wat te roben en sieelen; zo van de selve vertoonden zich den 23 dito, tot booz den Hinderdam, maar vertrokken wel haast / met verlies van 3 dooden, en 5 gevangens, weder na Vreelandt, daar 30 veel moetwil bedyeben / met plonderen en branden / gelijk ook in 's Grave-landt en daar omtrent / waar na 30 gezamenlijck weder na Uytrecht zijn vertrokken.

Die van de Stadt en 't Landt Vianen, een vrye Heerlijkheyt gelegen in Hollandt aan d'oberzijde van de Revier de Lek, omtrent 2 uuren boven Uytrecht, behoorende aan de oude en Adelijke Stamme van Brederode, wierden in in deze tijd 30 gelukhich / dat 30 de Neutraliteyt, van de twee strijdende partijen / (na sollicitatie van eenige maanden tijds / verkregen / uptwijzende / de hier volgende

Akte van Neutraliteyt voor de Stadt,
en 't Landt van *Vianen*.

DE Staten Generaal der Vereenighde Nederlandtfe Provintien, gezien hebbende d' *Akten* van Neutraliteyt, by Zijn Hoogheyt, mijn Heer den Prince van Oranjen, Capiteyn Generaal van de Armeen van dezen Staat, en by mijn Heer, den Grave de Lorge, Luytenant Generaal van de Armeen van den Alder-Christelijcksten Koning van Frankrijk en Navarre, aan de Stadt van *Vianen*, en onderhoorige Landen verleent; welke *Akten* luydende zijn, als volgt:

Zijn Hoogheyt verklaart by dezen, dat Hy, in de Stadt, of in 't Kasteel van *Vianen*, of in 't onderhoorige Landt van dien, niet en zal logeeren, of doen logeeren, eenigh Krijghs-wolk, of Troupes, zijnde ten dienst van dezen Staat, en onder zijn gebiedt, en gehoorzaamheyt, by aldien dat van de zijde van Frankrijk insgelijks werdt gedaan, gegeven in 't Leger te *Bodegrave*, den 18 October, 1672.

Was geteekent,

G. PRINS VAN ORANJEN,

En noch lager stondt,

Door ordre van Zijn Hoogheyt,

Huygens.

Wy Grave de Lorge, Luytenant Generaal van de Armeen van den Koning, commandeerende wegens Zijn Majesteit, in de Steden en Fortressen van *Nimwegen*, *Aernhem*, *Grave*, *Tiel*, *Bommel*, *Schenken-schans*, *Crevecœur*, *St. Andries*, *Voorne*, en 't Landt daar onder hoorende.

Gezien d' *Akte* van Neutraliteyt, gegeven by mijn Heer, den Prince van Oranjen aan de Stadt van *Vianen*, waar van hier boven de copie staat: Hebben wy, door ordre, en met believen van den Koning geaccordeert en toegeftaan de voorz. Neutraliteyt, op conditien en voorwaarden, in de voorz. *Akte* begrepen, met dien verstande nochtans, dat binnen de voorz. Stadt van *Vianen*, een *Perfoon* zal mogen resideeren, die wy bequaam daar toe zullen oordeelen te stellen, om ons rekenfchap te geven, of den Inhoudt van deze *Akte*, te goeder trouwe wert achtervolgt, en om ons te adverteren, of daar ook eenige partyen zich retireeren; Het welke mijn Heer den Prince van Oranjen, van zijner zijde insgelijks zal kunnen doen, welke 2 *Perfoonen* van de een en d' andere zijde, in de voorz. Stadt, en 't Kasteel van *Vianen* secuur zullen zijn, en zullen mogen gaan en komen, vryelijk, yder van, en na de zijde van zijn partye, zonder eenige verhinderinge. In getuygenisse der waarheydt, hebben wy dezen geteekent, en door onzen ordinaris Secretaris, doen onderteekenen, met het Cachet van onze *Wapenen*. Gegeven te *Nimwegen*, den 8 November 1672.

Was geteekent, LORGE de DURAS.

En noch lager, door ordre van mijn Heer,

De Bardon.

Zijn

Zijn Hoogheyt aggreëert de conditiën van de *Akten* van mijn Heer, den *Grave de Lorge*, waar van hier boven de copie staat. Gegeven in't *Leger*, t'*Eysden*, den 24 *November*, 1672.

Was geteekent,

G. PRINCE van ORANJEN,

En noch lager stont,

Door ordté van Zijn Hooghheyt,

Huygens.

Wy hebben geaggreëert, geapprobeert, en geratificeert, aggreëeren, approbeeren, en ratificeeren by dezen, de bovenstaande *Akten*, nā haar forme en inhoudé, stāan toe, voor zo veel ons de zelve aangaat, dat de voorz. *Neutraliteyt*, punctueeljk wordt geobserveert, en beloven de zelve, getrouwelijk, en onverbrekkelijk, in alle zijne deelen, te doen onderhouden, en observeeren, zonder daar yets tegen te doen, of gedogen, dat'er yets gedaan wordt, directelijk of indirectelijk, in wat maniere het ook zy: in getuygenisse der waarheyt, hebben Wy dezen doen teykenen, door den *President* van onze Vergaderinge, en van eēne van onze *Griffiers* onderteekent, mitsgaders daar onder aan ons groot *Zegel* doen hangen. Gegeven in den *Hage*, den 15 *December*, 1672.

Was geteekent,

W. de NASSOU,

En op de Replyque stont,

Ter Ordonnantie van de gemelte *Heeren Staten Generaal*, en was geteykent, *H. Fagel*, hebbende onder uythangen een groot *Zegel* van rooden *Wassche*.

Omtrent deze tijdt verkreegh ook het *Hollandts Stedeken Leerdam*, daar Zijn Hoogheyt den Heer Prins van Oranjen, *Grave van is / de Neutraliteyt van wederzijden / en trok nu het laatste van 't Franse Garnisoen, daar upt / na Kuylenburgh.*

In deze maand van *December*, quam den Prins van *Koerlandt* persoonlijk in 's *Gravenhage*: Hy had 3 *Regimenten* bestaande in 18 *Standaarden*, 30 *Ruyters* als *Dragonders* ten diens van den *Vereenden Nederlandtsen Staat*, aangenomen / alle zeer schoon *Volk*, onder de zelve waren veel van *Adel*: Man hem wierd ordze gegeven / om dit zijn *Volk*, (dat hy eerst in *Emderlandt* gelaten had / en nu al in *Vrieslandt* genadert was) in *Hollandt* te doen komen / maar de strenge *Winter* en selle *Vorst* begon zo hart te domineeren / dat zy daar vooz eerst mosten blijven / houdende op zommige plaatsen / maar passelijk goet huys / daar ober de *Vriezen* niet weynig klaagden / zo dat zy bly waren / doen zy / naar't ophouden van de *Vorst*, te *Scheep* naar *Hollandt* geboert zijn: t'*Amsterdam* aan komende / begonnen daar mede al eenige potzen aan te rechten / doch men siele wel haast ordze daar tegen / en

maakte dat deze woefte Roof-vogels (dat daartoe ebenwel zomtjids de flimfte Krijghs-luy niet en zijn) spoedigh in 't Staten Leger zijn verzonden. Veel Franfe quamen nu upt Naerden, Woerden, en Utrecht, overloopen/ klagende over de onlijdelijke koude, die zy niet alleen/ ongewoon/ maar gantsch niet tegen de zelve/ gedoft waren.

Te Woerden leefden de Franfen ook onbarmhartigh met de Inwoonders: Van de Luyterse Kerk maakten zy een Hoy-schuur, zy staken de huizen, dicht booz de Poort staande/ in brandt, dat de bouken in de Stadt vloogen/ en den brandt, daar binnen geraakt is/ dan wierd weder gelefcht. Onder boozgeben/ dat 'er veel geblucht goedt in de Burgers huizen bewaart wierd/ floegen de Franfen veel Kisten, en Kassen open/ en haaldender upt/ 't geen hun aanstondt: Zy dwongen de Burgers, niet alleen aan de Stadts Fortificatien te arbeypden/maar moften ook de boomen, in haar eppen Boomgaarden om ver hakken/ en hare Cuppen zelfs ruineeren. Hier op volghden zware Ziekten en een schrikkelijke sterfte, zo wel onder de Burgers, als onder de Franfe, en mits de koude, byaken zy alle Luyffens, Pothuizen, en Leuningen van booz de huizen af/ en van die geene die ledigh stonden/ en daar de Inwoonders upt geblucht/ en van die verlaten waren/ rukten zy de Vensters, Deuren, Solder-planken, ja zelf de Balken upt/ om te byanden/ dooz welk onozdentlijk stoken, verschepde huizen zijn in byandt en affen geraakt/ zo dat het zomtjids geschapen stontd/ als of/ de gantsche Stadt in koolen zou veranderen: Het Raadthuys en de Wees-kamer beroofden zy; de Arm-kist, die in 't byanden van de Kerk, op 't Stadthuys gebzacht was/ plonderden zy schoon upt/ en ebenwel moften de Ingezetenen noch groote Schattingen en Contributien, na hare gelegenthepd/ betalen.

Deze ellendige Slavernye van die van Woerden was in der daadt zeer benauwt/ dewijl dat 'er geen uptkomst te gemoet gezien kon worden/ maar de onmenschelijke Wreedthept/ die d' Inwoonders van de 2 schoone dorpen, Swammerdam, en Bodegrave dooz de furieuse Franfen op 't onboozzienste/ op den Hals quam/ was noch grouwelijker/ doch duurde maar booz een korte tijdt/ hoewel in de zelve/ veel onnozele menschen/ dooz een simmer als beestachtige/ en Barbarise pijnen/ haar leven moften eyndigen; en de ontvluchtende hare Ouders, Vrouwen, Mannen, Kinderen, Vrienden, beneffens hare huizen, en gerede Goederen/ hebben moeten verlaten.

Overval, Plondering, Brandt, en Wreedtheden, der Franfen, te Bodegrave, en Swammerdam, &c.

N Aulijks was de Winter-maandt December het derdedeel verloopen/ of het Saisoen begon zich ernstachtigh tot Vriezen aan te stellen; dit bewakkerde niet wepnigh de moedt der Franfen, die zedert 't vertrek van haren Koning, al om dooz 't water gestuopt/ Hollandt niet verder konden intreken; maar nu mepdenze dooz de Vorst een harde grondt/ en dooz 't Ys, een vaste
Brugh

Brugh te bekomen / om daar ober Hollandt geheel te ruineeren: Hier by quam noyt / datze wisten / dat Zijn Hoogheyt den Heer Prins van Oranjen, met de meeste Krijghs-macht, in 't Landt van Luyk, en alzo verre genoegh van der handt was. Den Heitogh van Luxenburgh dede dan tot Utrecht af komen en vergaderen / de beste en uytgelezenste Troepen des Konings, zo te Paerd als te Voet (waar onder wel 1000 Officieren zijn geweest /) uyt de Garnisoenen van Zutten, Doesburgh, Aernhem, Nimwegen, Tiel, Bommel, &c. zo veel als die eenighzins konden missen / en trok met dit schoon Leger, met Trommels, Pijpen, en Schalmeyen, schier al dansende / (misschien om haar te verwarmen) na Woerden, daar dien Gouverneur, Comte la Marcq zich ook met het meeste gedeelte van zijn Garnisoen by voeghde / makende te samen omtrent 14 of 15000 man. Dit Leeger trok dan / des nachts, tusschen den 27 en 28 December, 1672. van Woerden af / ober 't Ys, na de Mye en Sechvelt, met zodanigen bueghde / al of zy / niet alleen Leyden bemachtigt / den Hage al uytgeplondert en verbrandt (het welk / na dat men bespeuren kon / haar ooght-wit is geweest) maar gantsch Hollandt onder haar onberdzaaghlijc gewelt / al hadden t'onder gebzacht.

De Fransen aldus komende tusschen Sechvelt en de Mye, wierden aan de Slim-wetering, gestuyp / dooz dien de zelve / dooz 't sterck stroomen was open gebloeyt / hier op wierd eenigh van hun Volk na Sechveltdt gezonden / die aldaar de planken van de huizen bzaken / waar mede zy Bruggen maakten / doch het Ys, kon de zwaarte van 't Volk dat daar op quam / niet verdragen / waar ober het meeste gedeelte van 't Leger weder te rug / na Woerden gezonden wierd / maar omtrent 3500 man raakte ober 't Ys, waar dooz den volgende overlast / is uytgevoert. Den Capiteyn die den Uytlegger, in de Mye, leggende by de Vogelkoy, commanderde / en den Bailluw van Nieukoop (die al op den 27 dito, dooz 2 Boden d'aankomst der Fransen, aan de Oversten van 't quartier te Bodegrave had doen bekend maken) zonden nu daar heen / om secours, maar vernamen niets; den gedachten Bailluw bzacht eventwel in der haast / 4 Compagnien Huysluyden, van Nieukoop en Zevenhoven, daar noch een Compagnie van Arlanderveen by quam / onder 3 Capiteyns, en een Luytenant, in 't geweer / waar mede hy de Fransen, (op verscheyde plaatzen verdeelt) sloekmoedigh in wachte: Zo haast de Fransen de boorz. Wetering waren ober gekomen / vielen zy aansondrs op den booznoemden Uytlegger aan / maar zy wierden zodanigh met Schroot uyt zijn Stukken begroet / dat zy dit spel wel haast moede waren / en den Uytlegger verlatende / vielen op Nieukoop aan / zo wel aan 't Noordt als Zuydt-eynde, en dat wel op vijf verscheyde plaatzen te gelijk: maar de Boeren met goede ordre en couragie traden de Fransen te gemoet / sloegen die te rug / en kregen drie van de zelve gevangen / diese / als in Triumf te Nieukoop, en Arlanderveen mede bzachten / hebbende die Plaazen also verdaedigh.

De Fransen ziende dat de Boeren hier zo moedigh als Soldaten hadden gebochten / verlieten haar / en trokken de Mye-kade langs / na Bodegrave en Swammerdam, berobende en plonderende onderwegen alles daarse by konden

komen / ſieken ook / om ſchijk te maken / 5 of 6 huizen in den bande / doch aan de Mye bonden 30 wepnigh goederen, en noch minder menſchen, want dewijl het Krijghs-volk, wepnigh dagen te vooren van daar op ontboden was / waten de Huysluyden, met hare beſte / en gereedſte goederen al wech geblucht / maar de wepnige die 30 hier en daar noch bonden / ſchudden 30 maakt uyt / ſtoegenze bont en blauw / latende haar in de koude, alzo noch haar maakt, en ellendigh Lichaam behouden / 30 plonderden mede een doot Lijk, al gelijk / om begaben te worden / dat 30 van het Linnen en doot-kleedt beroofden.

d'Ingezetenen van Bodegrave en Swammerdam hadden al eenigen tijd geleden / hare goederen willen wech-bluchten / doch 't wierd haar doo? 't Krijghsvolk belet / want deze wisten wel / dat 30 / (wanneer de Huysluyden haren Huys-raadt, als bedden, met haar toebehooren / ſtoelen, banken, keukengereedſchap, &c. wech voerden) als dan 30 wel niet zouden gedient zijn / en inoſliten over zulks / geweldigh op / als dat 30 ſterk genoech waren / (want daar waren huizen, daar 20 en meer Soldaten, in een huys lagen) om haar tegen de Franſe te beſchermen / 't welk 30 hun ook met bloeken en zweeren / op zijn Soldaats, genoechzaam beloofden; doch als zomnige van deze Dorpluyden, die wat verder zagen / eventwel eenige van hare Goederen begosten op te pakken / namen de Krijghs-luy (doen het noch open water was) hare Schuyten wech / en verzekerdenze; en daar na / hare Ys-sleden, ja Wagens, en Paerden, op datze haar goet niet konden verboeren / en over zulks / oin dat te bewaren / genoodtzaakt wierden / daar by te blijven.

Als nu de Franſen, van de Mye, op Swammerdam aan quamen / waren de Officiers van 't Staten Volk, al by tijds daar af bericht / (en volgens de kondſchappen,) niet beter wetende / of 30 kregen al het Frans Leger, 30 als het uyt Utrecht, en van Woerden vertrokken was / 14 of 15000 man ſterk / op den hals / bonden zich niet beſtand / om hun Poſt, die van haar ſterkte / doo? 't hart bevrooren Water, nu ontbloot was / te konnen verdaedigen; hier ober zijn 30 alle die aan de lage zijde van dit Dorp de wacht hadden / alcer 30 de Franſen eens zagen / ſchielijk wech geloopt / en de meeste Inwoonders dit ziende / (latende ſchier alles ſtaan) achter haar / die hun binnen Leyden ſalveerden. Maar die in 't Dorp aan de hooge zijde / waren 30 gelukkig niet / want 30 hadden nu wepnigh gelegentheyt / om wech te komen / doo? dien 30 berraft zijn geworden.

De Brugh leggende / om na 't Dorp te gaan / ober den Rijn, die doo? 't ſterk aſloopende water / open lagh / was eerst op gehaalt / maar de Franſen deden eenige ſchooten op de zelve / en ook na de Inwoonders van 't Dorp, en hier op liep het Staten Garniſoen deur / en dat 30 haastigh / datze hare Zieken in der Franſen handen lieten verballen: De Brugh wierd dan nedergelaten / men weet niet wel / doo? wie / maar men vermoede / dat het de Staats Soldaten zelf hadden gedaan / die (als 'er couragie in had geweest) aan dit open water de Franſen hadden konnen ſtutten / ten minsten booz wepnigh tijds. Aldus wieden de Franſe, zonder eenige tegenſtand / meester van dit ſchoone Dorp,
Swam-

Swammerdam, stekende aanstonds eenige huizen in den brandt, en liepen boozts in 't Dorp, om dat te plonderen, en d'Ingezetenen wreedelijk te vermoorden.

Woe groutweljk de Franfen hier hebben aangegaan / kan men zien in zekeren Brief, waar van het volgende een Extract is.

H Et droevigh Treur-Spel begon in 't huys van meester *Jacob van Lokeren*; daar in waren vijf zieke menschen, als vier Soldaten, en een ander man, deze wierd de wegh van vluchten afgesneden, en zijn alle vijf in 't huys verbrandt: *Groote Govert* een oudt ziekelyk man, wierd naakt uyt gekleedt, en bont en blauw geflagen, en geraakte zo naakt uyt de handen der Franfen, hy vindt een oude deken met een oudt kussen, hy windt de deken om 't lijf, en 't kussen tot een muts op 't hooft, ontvluchte alzo de doot barrevoets door de Sneeuw, *Pieter de Ramaker*, wierd doodelyk gequetst, en is voorts in zijn buurmans huys verbrandt of verplettert, onder de gevallen steenen, doot gevonden: *Philips Timmerman*, uyt Segvelt tot Swammerdam gevluht zijnde, wierd hier door de Franfen wreedelyk vermoort; *Willem Onderwater*, wierde doot geschooten; *Cornelis Bouwens* is niet gevonden, men vermoet dat hy verbrandt is, want daar zijn verscheyden menschen verbrant, die door het branden niet en zijn te bekennen; *Marritje Jacobs*, een kreupel Vrouw-mens, wierd geschooten, en is voort ellendigh gestorven, haar Sufter wierd door de Franse schandelyk geschoffiert, en haar Lichaam misbrykt, zo datze ellendigh gestorven is; mijn Sufter, een Vrouw over de 68 Jaren oudt, met haar Dochter een bejaarde Vryster, meynde noch eenigh goet mee te nemen, want zy had over de 20 Soldaten in haar huys, maar die verliepen schandelyk, en zy had de Franse in haar huys, eer dat zy het wist: Zy wierd met meer andere Vrouw-luy in de Kerk gedreven, daar wierden zy van haar gelt, en beste kleederen berooft: Mijn Sufter geraakte met haar Dochter uyt de Kerk, maar wierd van een ander party Franse gevangen, en in des Schouts huys gebracht, daar wierden zy bont en blauw geflagen, en tot haar onder-rok uytgekleedt, koussen en schoenen van de voeten genomen, en de kap van 't hooft, gerakende al slaande uyt het huys, en ging bloots hooft en barrevoets over 't Ys, en door de Sneeuw, tot binnen Der Gou, daar zy eenige van haar gevluhte buur-luyden heeft gevonden, die my daar na hebben verklaart, dat zy mijn Sufter niet en kenden als aan haar spraak, om datze zo geflagen was: Mijn Susters Dochter geraakte al slaande mede uyt de handen der Franse, maar ziende een ander party Franse op de wegh, vluchte in een Tuynhuys, daar zy een doot mensch vondt leggen, die zy onverdacht by de arm vatte, en zag zeer verschrikt, den brandt aan alle kanten opgaan, stelden 't op het loopen na de hooge Burcht, en meynde haar Moeder daar te vinden, die zy (om dat den avont haar was bevallen) niet kon vinden; en ging doen bloots hooft en barrevoets door de Sneeuw, en over 't Ys, na de Goutse-fluys op Alphen, daar haar eenige kleederen, koussen en schoenen wierden gegeven, zo datze voort vluchten op Leyden, om haar moeder te vinden, van waar dat zy weder te rug keerde op Alphen, en geen tijding van haar moeder konnende bekomen, zo

gaatze voort na Amftterdam : wy wiften in geen 8 dagen waar d'een of d'ander was gebleven, levend of doodt : Niemandt kan de benauwtheyt van deze luyden uytſpreken, en noch waren zy gelukkigh uyt de handen der Franſe gekomen, want die Vrouw-luyden, die met haar in de Kerk gedreven waren, daar onder dat eenige jonge Vrijfters geweest zijn, wierden door de Franſe als een geroofde buyt, gevangen na Woerden gevoert, en tot voldoening van haar booze luſt gebruykt.

Den Grave Koningsmark, die de Poſt te Bodegrave in abſentie van Zijn Hoogheydt, commandeerde / hadt dezen aankomſt 30 haast niet bernomen of weck met zijn Volk na de hant van Leyden, doch zondt het Regiment van den Colonel van Dam, na de Goutze Sluys, die 't zelbe niet alleen bezette / maar ook / 30 veel doelnlijſ was / verſterkte / waar doo; / aan die hant den Franſen ubal bozder geſtuip wierdt. Den Lieutenant Colonel van 't zelbe Regiment, den Jongen Paſſenrode, brak ook een gevaarlijſte Brugh af. Bodegrave aldus mede verlaten / vielen de Franſe daar ook onberhindert / binnen / en hielden daar noch ſlimmet huys / als te Zwammerdam, volgens den uyt-houdt van den booz; Brief, te zien uyt het nevenſgaande

E X T R A C T.

T Ot Bodegraven, is het noch veel grouwelijker toegegaan : want daar worde, (doen onze Soldaten uyt het Dorp aan de hooge zijde waren gekomen) de brugge van de vluchtende Soldaten met haſpels en vaten afgebolwerkt, zo dat de Inwoonders niet en konden vluchten, daar-en-boven was haar aangezeyt, datze van de Soldaten niet verlaten zouden worden, maar slechts verwiffelen, en ander volk in haar plaats komen zou, zo dat de Franſe in het Dorp waren, eer dattet de Inwoonders wiften, want *Machtelt Damen*, daar Koninksmark had gewoont, kreegh de Franſe in haar huys, niet beter wetende of het was Princen volk; want zy zeyden tegen haar, Vrouw gy zult nu andere gaſten hebben, gy moet ſchoon linden op de bedden leggen, de Vrouw wel te vreden zijnde, gaat datelijck te werk, en doet zo, maar voor haargoede dienſt wierdt zy gevangen na Woerden gevoert, en haar huys in brandt geſteken : Hier begon nu het droevigh Treurſpel te eyndigen, want te vluchten was de luyden de wegh over Landt benomen, als gezeyt is, en 't Ys was te zwak om te paſſeeren, zo dat al de Inwoonders, met een Schouwe over den Rijn moſten varen : Daar geraakten ten eerſten eenige huizen in den brandt : *Gijsje Koerten*, een blinde Vrouw, wierd met 4 Kinderen in haar huys verbrandt : *Cornelis Korſſen* was doende met wat goet te vluchten, maar het wierd hem ontrooft, en hy wierd doodt geſchooten : *Gerrit de Lange*, wierd in zijn huys verbrandt; de Vrouw ontvluſt zijnde, is korts daar na geſtorven : *Simon Branden*, wierdt doodt geſchooten : waar *Breurtje* en zijn Vrouw zijn gebleven, kan men niet te weten komen, ofſe verbrandt of vermoordt zijn; zijn Dochter wierd ſchandelijck geſchoffiert, zo datze daar van geſtorven is : een vreemt man lagh daar jammerlijck vermoort : *Grietje Lambers*, en *Marritje Wolpherts*, wierden beyde doodt gevonden : verſcheyde Vrouwen en jonge Dochters, zijn als een geroofde buyt gevangen

als
 it,
 och
 aar
 In-
 or-
 eze
 yrt
 en
 die
 niet
 eg-
 de
 en,
 laar
 en,
 eze
 stal
 den
 uys
 ner-
 het
 ndt
 zijn
 haar
 ver-
 De
 b ik

son-
 gt te
 men
 gt.
 den/
 we-
 ven

Spiegel der
FRANCE TIRANNIE
gepleecht op de Hollandsche Dorpen

Romyn de Hooghe fecit 1793

gen na Woerden gevoert, hoese daar getraecteert worden, is beter te denken als te zeggen; ik kan het getal der dooden, die hier in deze furie zijn vermoordt, verbrand en versmoort, niet eygentlijk beschrijven, want daar worden noch veel van de Inwoonders gemist, alzo door het branden, de luyden onkenbaar geworden zijn: ook zo en kan niemandt de wreedtheyt die de Franse aan de Inwoonders van Swammerdam en Bodegraven hebben bedreven, na hare grootheidt beschrijven, om dat elk genoegh te doen had om zijn eygen Lijf, in deze haastige vlucht te bergen, want elk most het zelve als een geroofde buyt steelswijs wech dragen, zo dat de kinderen van de ouders afdwaalden; en de ouders geen tijdt hadden om haar kinders op te zoeken &c. De ellende die de Inwoonders van deze 2 schoone Dorpen op die tijdt geleden hebben, is niet uyt te spreken, want de menschen sterven wech als muizen, de Doctoren zeggen, dat het bloedt door de schrik te zamen is geronnen: de meeste helft van de menschen die uyt Bodegraven ter Gou zijn gevlucht, zijn wel wech gestorven, dat is van 500 wel 300 menschen: en tot Leyden sterven de menschen die daar gevlucht zijn met menighen, &c. Een steenen hart zou zich erbarmt hebben, over het loeyen, blaten, en schreeuwen der stomme beesten, die hier op deze tijdt met zo groote menichte zijn verbrandt, 10, 12, 14, en meerder op een stal of in een huys: En doen de Franse den 30 December, 1672. weer na Woerden vertrokken, hebben zy 't alles voort uytgeplondert tot dicht aan de Goutse-fluys toe, en huizen, schuuren en hooy-bergen, ook de schepen die tot Swammerdam lagen, voort in brandt gesteken, zo dat'er niet is staande gebleven als het huys van de Schout tot Swammerdam, en 3 of 4 kleyne huizen, daar den brandt niet op heeft willen vatten; de Kerken tot Swammerdam en Bodegraven zijn ook verbrandt. De schade van de goederen, die was noch te verwinnen, maar de ellende van de onnoozele menschen die hier met zo grooten menichte verbrandt, vermoort, versmoort en verkracht zijn, is niet te beschrijven: De wreedtheyt en is niet om uyt te spreken, &c. de historie van 't gepasseerde heb ik hier na de waarheyte beschreven.

A. T. VERDUYN.

Booyts hebben de Franse, enige van deze ellendige Inwoonders, gedwongen / de Schuyten, daar in zo haren geroofden buyt geladen hadden / booyt te trekken / den Rijn op na Woerden toe / alzo dit water dooz het stroomen open was / drijvende haat als Jagers Paerden, doch met bloote degens / booyt.

De onmenschelijkheden die de Franssen alhier noch bozder bedreven hebben / heeft zeker Vriendt tot Uytrecht, uyt hare eygene bekentenisse (aldaar wederkomende) aangetepkent / en aan zijn Vriendt t'Amsterdam overgeschreven / lunde als volgt:

E X T R A C T

Uyt een Brief van Uytrecht van den 11 Januarii, 1673.

W Aerde Vriende, Ik kan, uyt de overvloed mijns herten, niet nalaten U E. deze toe te zenden; behelzende de wreedtheyt en moorderijen der Fransen, geplieght in de laatste resontre, te Bodegrave en Swammerdam voorgevallen, zo als ik het zelve uit de mond der Fransen zelfghehoort hebbe, en door veele van hun gesonfirmeert is: Ja zomme ge van hare Officieren die ook zelfs in Turke Oorlugen gedient hebben, getuygen datzo diergeijze wreedheden noyt gezien of ghehoort hebben, gelijk twee Juffrouwen, die eerst door de Soldaten naaki werden uytgekleet, en doen door verscheydene van haar geschonden; een Frans Officier, dit zende, heeft haar ontzet, en zijn mantel nevens andere klederen die hy bequim, om haar naakte lichamen gslag-n: Doch alsoo deze Officier gecommandeert wierd zijn post te bewaren, was hy genoot zanke deze Juffrouwen te verlaten, en de zelve aan een ander te reommandeeren; doch deze eervergeten siel heeft haar terstond wederom geschonden, en zodanigh ook van de Soldaten laten misbundelen, welke, na datze aldus haar vuyle wille met haar geplieght hadden, de stampers van haar roers in haar lichamen gestoken, en de zelve alsoo oegscheurt, en haar deerlijk vermoort hebben. Den Heer, die zulks verklaart gezien te hebben, is U E. welbekent, als mede die gine die de Juffrouwen eerst bewaarde en onklede, welke haar daar na met droeftheyt dus mishandelt op den dyk heeft vinden doet leggen. Deze verhaalde ook, dat hy, in zeker huys een yffelyk geschreeu hoorende, daar binnen tradt, en vondt een jonge Vrouwe die van eenige Soldaten geschonden wierdt; waar op hy zijn Pistool nam, en meynde eene van des selven te doorschieten, maar het zelve wygerende, sloegh op de kop des eenen zijn pistool aan stukken. Zyde voorter, datter op de zelve kamer twee oude luyden, man en vrou, te bedde ligen, die over de 80 jaren oudt waren, zijnde Vader en Moeder van de gemelde jonge Vrouwe; welke maikanderen in den arm gewat, schuldende en bevende waren; uyt vizeze van vermoort te worden; deze zoudt met huys en alles verbrant hebben, maar werden door hem gesalveert. Insgelyk hebben zy een moeder met haar vier kinderen, die haar om het lijf vlogen; in uyt benaughtheit ander haar kleedren kroopen, te samen jammerlijk vermoort. Van de gene die in de kerk gewlucht waren, hebbenze verscheyde Vrowes-perzoonen schandelyk geschoffiert, en haer daar na byt haer opgehangen, en dood geschooten, andere de borsten afgesneden, en daar na verbrant. In de Fransien verklaren zelfs, dat zy verscheyde jonge meyden gezien hebben, die van schrik en vrezze zelfs in den brandt liepen, om de tyrannige wreedtheden van deze bloethen ontgaan. De Heer die't zelve verklaart gezien te hebben, leyt hier ziek te bedde, alleen, zo hy zeyt, door alteratie van de grouweijze massacre en mishandeling die hy van die arme menschen heeft moeten zien. Zeker Officier, die hier op de NieuweGrast gehijeteert is, verklaart dat hy zeven Persoonen in een huys gevonden heeft, die hy zocht te beschermen, maar door't commando van op zijn post te passen, de zelve heeft moeten verlaten, en daar na weder komende, heeftze alle zeven vermoort vinden leggen. 't En is niet om uyt te spreken't geen men digelijcs van hare wreedtheyt uyt hun eygen monden hoort. Doch in eenige Officiers is noch medelogen gevonden, dewijze zy verscheyde kinderen hier mede getraht hebben, die zy zeggen dat uyt de brandt gehaert zijn. Van deze heeft de Heer Peterfon een Menige van zeven jaren tot zich genomen, wijs Ouders mede verbrant zijn, aan welk kindt wel te zien is, dat het van vroomne Gereformeerde lieden moet gesproken zijn, dewyl het van zelfs weet des avonds en's morgens op zijn knien te vallen, en allerhande geboden te bidden, ook het Geloofen de tien Geboden uyt te spreken, &c. Een Capucijner Monnik zeyde tegen den Hertogh van Luxemburgh, Zult gy zo een

ziel

ziel aan den Duyvel geven, die by ons uyt den brandt gehaalt is? dat hoort niet te wezen. Niet te min de Heer Peterfon heeft het kint bebouden. Zy hebben ook noch een moye Jongen mede gebracht, waar over alhier onder hun groote moeyelijckheit onstaan is, alzo eenige uyt wreedteyts hem noch verbrant'en, of met de kop tegen de muur wikklen dootd gesmeten hebben; doch deze hebben zy met haar na boven gevoert, zulks dat daar niet verder van te schryven is.

Dit zijn maar eenige staaltes van hun Barbarische wreedteyts, want als ik alle de vuygheden en moorderyen zoude verhalen, daar zy zich zelfs van beroemen, ik zoude de palen van een Brief verre te buyten gaen. Met zulke afschuwelike menschen moeten wy hier gedurig leven, en de zelven in onze Huysen logeren, welke dazelijks roemen over d'afgrijpselijke Wreedteyts en moorderye die zy met onze mede-broeders en Bondt-genoten gepleeght hebben, i' elkens zeggende, dat zy zo met geheel Hollandt meenden te doen, en voornamelyk met Amsterdam, daar zy het wreeftk op gemunt hebben. Doch ik hope dat Godt wy Sinds bevrijlen; en ons van haar wreede handen verlossen zal, &c.

U E. Toegenegen Vriendt N. N.

Dezen Franssen inbal bracht Hollandt in een schrikkelijken alarm, te meerder/ bermits Zijn Hoogheyt den Prince van Oranjen, met het meeste Krijghsvolk van den Staat, noch niet van Charleroy, te rugh was gekomen/ daar dooz het ontzagh/ van eenige Krijghs-Oversten, noodige ordres, en de Oorloghs-macht, om behoovlijken tegenstandt te doen/ niet te binden was: Zo dat zomnige andere Posten, als die van den Uythoorn, daar omtrent men noch geen Vyanden gehoozt noch gezien had/ verlaten zijn: Eenige Uytleggers die nu dooz 't Ys bezet/ niet konden wech raken/ zijn van haar eygen Volk in de gronde genoozt/ gelijk mede wel schandelijck het Fort te Nieuwerbrugge ('t welck de Franssen, over 't Ys, voozby waren getrokken) gecommandeert dooz den Colonel Pain & Vin, leggende het naast aan de Stadt Woerden, (daar van hier na meerder volgen zal) gequiteert is. Ondertusfchen waren die van Leyden niet wepnigh ontstelt; en hoewel Koningsmark met zijn meeste volck/ na die Stadt geweken was/ wilden zy evenwel geen Soldaten binnen laten komen/ hoe wel zy qualijk bestandt zouden hebben geweest/ om hunne zwakke Stadt te kunnen beschermen; maar in den Hage waren de grooten en kleynen met de upterste angst en schrik bebangen; het bluchte alles wat slechts vluchten kon/ na de Steden; men had aldaar eben te vooren een nieuwe Compagnie opgerecht/ van eenige Advocaten, Procureurs, Solliciteurs, en Suppooften.&c. van 't Hof. Den Hertogh van Holsteyn, die aldaar doenmaals commandeerde/ reedt geduurigh den Hage op en neer/ stellende over al goede ordze/ als ook/ dat 'er vooz pder huys den geheele nacht, een brandende Lantaerne gehangen wierd. De Ed: Groot-Mog: Heeren Staten van Hollandt, &c. zouden doenmaals hare Gedeputeerden, na Alfen, en daar omtrent/ om perfect te onderstaan/ hoe het daar gesielt mocht zijn/ dewyl men alderley geruchten uptschroypden; deze Heeren schreven dan daar over de volgende

M I S S I V E.

Edele Groot-Mog: Heeren :

WT komen zo aanſoudts in het quartier van den Heere Grave van Koningsmark, en vernemen tot onze groote blijdschap dat de zaken in zo quaden ſtaat niet en zijn, als wy aan het Schou by Leyden waren geïnformeert: Wy vinden de Goutſe Sluys bezet; den Vyandt zonder Cavallery of Dragoners, en doen de Boskoopſe en Waddinks-veenſe Bruggens afwerpen: Zullen ons woorts na Alphen begeben, om van daar vorder ordres te ſtellen; de Heymans-brugge is van gelijken wel bezet, zo dat Godt de voorſte niet te vrezen is: De Forten houden alle te zamen, en den Vyandt heeft niet langer vivres dan voor van daagh. Wy bidden en wenschen dan u Edele Groot-Mogende ons zo veel gewapende Huysluyden willen toezenden als mogelijk is, en dat met de uytterſte ſpoet: Alle het volk dat voor Leyden lagh, heeft ordre om te rugh te keeren na Alphen. Waar mede Edels Groot-Mogende Heeren, wy zullen blijven; u Edele Groot-Mogende

Onderdanige Getrouwe Dienaren

Was geteekent,

Frederik van Dorp.

Adr. Bosvelt.

Johan Kievit.

Corn. Hop.

Gaſp. van Kintschot.

Gaſp. Fagel.

M. Sonk.

Tot Conſtekerk aan de Haſterſouſche
Moulen, dez en 29 December 1672.

Deze Heeren Gedeputeerden, waren op 't ſchrijven van dezen Brief, noch onbetuſt / dat het Fort te Nieuwerbrugge berlaſen was / waar dooz de Vyanden een vyen Pas, om hun op Woerden te retireeren / hadden verkregen / want het begon nu ſterk te Doyen, 't geen de vordere inbreuk der Franſen in Hollandt belet heeft; daar dooz zy ook verſchijkt zijn getwozden / en beducht dat het Ys, 't welk zy waren overgegaan / hun nu niet zou konnen dragen / gelijk ook de waarheyt was / en dooz den Hertogh van Luxenburgh, zelfs beproeft is / die niet zijn Paerdt in 't Ys ballende / met groote moepten en eenighzins bezcert / daar uyt gehaalt wierd: En alzo zouden de Franſen, (by aldien dit gedachte Fort Nieuwerbruggen gehouden had / gelijk het kon doorn) hebben moeten verdzinken / of haar gebangen geben / byzonderlijk / als de Goutſe Sluys geopent wierd / en het hooge water met grooten overbloet quam inſtroomen / doende het Ys ſcheuren en bzecken; maar dat de Ed: Heeren Gedeputeerden ſchreben / dat de Vyandt geen meerder vivres had, als voor van daagh, dat zou haar niet hebben doen vertrekken / nademaal zy daar in een Landt gekomen waren / daar Kaas en Boter, die daar gemaakt woerd / in overbloedt te krijgen was. De welgemelte Heeren Gedeputeerde, deden 't Leger tot Alfen vergaderen / dat dooz een deel Huysluyden versterkt wierd.

d'Heer

d'Heer Cornelis Tromp, booz dees tijd / in geen Employ of 's Landts dienst zijnde / ontfing / op den 31 December 1672. schrybens van de gedachte Heeren Gedeputeerde, in 't Leger tot Alfen, waar by zijn Ed: verzocht wierd / om spoedigh aldaar te verschynen / daar op hy den zelven middagh ten 4 uuren / daar na toe / is gereden / doch kon tot zijn groot misnoegen / vermits de by na onbrypbare wegen / dien dagh / niet verder als te Leyden, komen / des anderen daaghs 's morgens zijnde Sondagh, en den eersten van 't Jaar, 1673. boer hy met een Sloep na Alfen, aldaar ten 10 uuren aankomende / vont hy in de Predicatie, Zijn Hoogheyt den Heer Prince van Oranjen, die den booz-leden avondt alhier in 't Leger te post, gearriveert was / na dat hy, op de t'huyshomst / uyt 't Landt van Luyk, tot Breda gekomen zijnde / de tijdinge / van dezen yzelijken Franssen inval, had verstaan: d'Heer Tromp alhier nu van Zijn Hoogheyt, minnelijk ontfangen zijnde / bleef 's middaghs, by hem ten eeten / en wierd verzocht / eenige dagen / aldaar te blijven / overleggende / hoe men de Vyanden best zou kunnen doen verschuyzen; ondertusschen was den Vice-Admiraal Sweers, van Amsterdam, met omtrent / 600 Mariniers en Bootsgezellen ook aldaar gekomen / waar van op den 4 Januarii, omtrent 500 uyt ordze van Zijn Hoogheyt dooz d'Heer Tromp, in verscheyde Vaartuygen zijn verdeelt / en niet alle noodigh Krijghs-tuygh voorzien. De Franssen, ondertusschen de 2 Dorpen Bodegraven en Swammerdam hebbende verlaten / die menschen aldaar gepijnicht en wredelelijk vermoozt / de huizen geplondert en verbrandt / als gezeyt is / en boozts eenige Schepen met Hooy, en Soetelaars waren, die aldaar bevooren lagen / aan brandt gesteken / waren nu geweken na Nieuwerbrugge, welk Fort zy ledigh / en verlaten bonden: Waar over Zijn Hoogheyt beducht was / dat zy aldaar mochten Post batten / zo is hy, en d'Heer Tromp, met de gedachte Vaartuygen en Mariniers, den 5 Januarii, des morgens boezgh derwaarts gebaren / doch daar komende / bonden zy die plaats van de Franse mede geabandonneert / en t'eenemaal gestecht / als ook eenige huizen afgebrandt / die zy noch dien boozleden nacht, hadden aangesteken.

De Franssen te Woerden komende / konden niet verder geraken / want den Kley-dijk na Utrecht nu ondoopt zijnde / was het onmogelijk die te kunnen gebrypen / en 't water was zo hoogh opgelopen / dat alles blank stondt / waar dooz zy met Schuyten van daar moesten geboert worden. Zijn Hoogheyt selde boozt wederom op alles goede ordre, en vade het Fort te Nieuwerbrugge wederom op maken / en dat veel sterker als te vooren. Eenige Noordt-Hollandse Burgers waren nu ook t'Amsterdam gekomen / die daar / een tijd lang als in Garnisoen bleven leggen / om by alle bozder overbal zo veel nader by der handt te zijn / doch de Vyanden hebben doenmaals niet verders onder-nomen.

Den Colonel Pain & Vin, die zo sehandelijk het Fort te Nieuwerbrugge verlaten had / en met al dat Volk na der Gouda geweken was / wierd aansionders in verzekering genomen / en booz den Krijghs-Raadt te recht gestelt. Voedigh dit Proces Crimineel geboert / en uytgeballen is / dunkt ons noodigh

hier te laten volgen / alzo der zelver stukken / van de hier booz verhaalde Hiftorie, noch meerder beklaringe aanwijzen : Dit is dan / als volgt / uytgegeven.

Nademaal by den hoogen Krijghs-Raadt der Vereenighde Nederlanden op den 10 Januarii, 1673. in de zake van *Moyfes Pain & Vin* Colonel, en Quartier-meester Generaal geformeert was, de Sententie hier na van woorde tot woorde geïnserieert.

Alzo *Moyfes Pain & Vin*, Collonel, midtsgaders Quartier-meester Generaal ten dienste van den Lande, jegen woordigh gevangen in 't Quartier tot Alpen, den hoogen Krijghs-Raadt der Vereende Nederlanden bekennt heeft, dat hy Gevangen op den 27 December des voorleden Jaars 1672. (als wanneer den Vyandt was aan 't marcheeren naar het Quartier van Bodegrave of Swammerdam) met den Heers Grave *Koningsmark*, Lieutenant Generaal van de Infanterye van den Staat, gereden was naar Alphen voorschreve, omme aldaar met de Heeren Gedeputeerden van den Staat te consulteren over den toestand der zaken, doch dat hy Gevangen gekomen zijnde, ontrent de Regimenten tusschen Swammerdam, en de Goutze Sluys, als doen een Soldaat van de Mye was aangekomen, adverterende dat de Soldaten, aldaar aan de Mye gestelt, met den Vyandt in actie of gevecht waren, verzoekende secours, dat daar op hy Gevangen wel gemelte Heere Grave in consideratie gegeven hadde, of niet noodigh was, dat hy Gevangen daar na toe zoude gaan met eenige gecommandeerde Volkeren, en daar toe ordre van meergemelte Heere Grave ontfangen hebbende, dat hy zich derwaarts met 80 Man vervoeght hadde, en aldaar niet alleen kondtschap bekomende, dat den Vyandt maar omtrent 3 à 400 Man sterk zoude zijn geweest, maar ook door Luyden, komende van het Woerdtsie Verlaat, hadde verstaan, datze aldaar van geen Vyandt wisten, en dat hy Gevangen 't zelve aan den Heere Grave hadde bekennt doen maken, als mede dat hy zich naar Bodegrave en de kleyne Wirikken zoude begeven, omme van daar eenigh Volk na de Mye af te zenden, en dat hy Gevangen ook tot dien eynde zich van daar met alle spoet naar Bodegrave hadde begeven, met intentie om meerder Volk derwaarts te zenden, en den Vyandt op de zijde mede in te vallen, gelijk hy Gevangen dan ook tot dien eynde van Bodegrave, en de kleyne Wirikken noch omtrent 80 Man voor de tweede maal naar de voorz. Mye afgezonden hadde; dat hy Gevangen daar van advertentie wilstende gaan doen, aan den Heere Grave, gereden was tot dicht by Swammerdam, alwaar hy bevonden hadde, dat den Vyandt alreede binnen Swammerdam voornoemt was, en aldaar den zelve Vyandt in de Straat ook in volle Batalje had zien staan, en zich zelve over zulks van den Heere Graaf afgesneden vindende, genootzaakt was geweest naar der Goude te retireren, en dat hy Gevangen zich aldaar op 't Stadthuys aan eenige Heeren van de Magistraat, en bijzonderlijk aan den *Burgermeester van der Tocht* geadresseert hadde, rapporterende 't gunt voorz. is; En in specie ook, dat het Volk in de Schansen aan de Nieuwer-brugge geposteert, nu mede afgesneden was, en dat aldaar by na twee Regimenten binnen lagen; waar op hy Gevangen van gemelte *Burgermeester van der Tocht* tot antwoordt hadt ontfangen, dat het te wenschen waar, dat het voorschreve Volk binnen der Goude was, alzo 't zelve daar wel was van nooden, dat by hem Gevangen gerepliceert zijnde, by aldien hy den Staat en de Stadt van der Goude daar mede dienst konde doen, dat hy zich tot het afhalen van 't voorz. Volk wel wilde laten employeren; En naar dat gemelten *Burgermeester van der Tocht* wederom tegen hem Gevangen gezeyt hadde, dat 't zelve de Stadt van der Goude ten hooghsten aangenaam zoude zijn, en dat den Staat daar door ook grooten dienst zou geschieden, ten inzichte den Staat aan

den conservatie van de zelve Stadt veel gelegen was, om dat die Stadt de Sluyzen in haar macht hadde, daar door men 't geheele Landt zoude kunnen laten inunderen; En dat hy Gevangen wyder tegens gemelten *Burgermeester van der Tocht* had gezeyt, ik zoude 't zelve niet konnen doen zonder Guides, den zelve *van der Tocht* wederom hadt geantwoordt, die zal ik u doen geven, dat gemelte *van der Tocht* ook tot dien eynde aanblijfs order hadde gegeven, om drie Guides op te zoeken, blyvende hy Gevangen ondertusschen ook by den voorschreven *van der Tocht* in 't Harthuys, en drinkende met malkanderen een glas Wijn, tot dat de voorschreve drie Guides by haar in 't voorschreve Harthuys gekomen zijn, als wanneer hy Gevangen zijn afscheyt van den *Burgermeester van der Tocht* hadt genomen, en met de voorschreve drie Guides was vertrokken tot aan de Drie-brugge, mede gelegen op de groote Wirikken, omtrent een uure van de voorz. Nieuwer-brugge, zendende hy Gevangen van daar zijn Dienaar, nevens zijn Pitier, aan den *Collonel Manger*, Commanderende aan de Nieuwer-brugge, met ordre omme den zelve *Manger* aan te zeggen, dat hy van daar nevens den *Lieutenant Collonel Feullana*, Commanderende in de Molker Schans, mede aan de voornoemde Nieuwer-Brugge, met alle 't Volk na de voorschreve Drie-Brugge, en vervolghlijk na de Stadt Goude, uyt de voorschreve Schanssen zoude marcheren, en vernietigen alle 't geene aan den Vyandt eenige advantage zoude kunnen geven; Dat daar op den voorschreven *Collonel Manger* en *Feulana* de voorschreve Schanssen hadden verlaten, en met alle 't Volk omtrent 2 uuren daar na aan de voorz. Drie-Bruggen waren gekomen, en zo voorts met hem Gevangen, gezamentlijk gemarcheert binnen de voorz. Stadt Goude, zonder dat hy Gevangen daar toe ordre of last van meergemelte Heere *Grave van Koningsbmark* gehadt heeft, maar allegerde, dat hy schriftelijke ordre van den Heere *Grave van Waldeck* zoude hebben ontvangen, om in absentie van den Heere *Grave van Koningsbmark*, in 't *Quartier* tot Bodegrave te commanderen, en preteerde alle 't geene voorschreve is, met een goede intentie te hebben gedaan, om de Militie in de voorschreve Schans, door den Vyandt van de Troupes van den Staat af-gesneden, te conserveren, en zijn voornaamste motif daar toe geweest te zijn, 't geene tusschen hem en den *Burgermeester van der Tocht*; hier vooren verhaalt, gepasseert was; En alzo 't zelve is strijdende tegens den *Articul-Brief*, en discipline Militair, mitsgaders tegens den plicht van hem Gevangen, en dat 't zelve ook is strekkende tot disrespect, en groote schade van den Lande, 't welk niet getolereert, maar andere ten exempel behoort gestraft te werden. Zo heeft den opgemelten *Krygs-Raad* gezien en geexamineert hebbende, de klachte van den *Advocaat van 't Landt*, mitsgaders de informatien en andere stukken en Munimenten daar nevens geexhibeert, en voorts op alles gelet. Doende *Recht*, den voornoemde Gevangen verklaart, gelijk hy verklaart wort by dezen, vervallen te zijn van alle zijne Charges, en voorts gecondemneert om in eeuwige gevangenisse bewaart, en geconfineert te blijven. Conisqueert daar en boven alle zijne Goederen ten behoeve van den Staat. Ontzeggende den *Advocaat van 't Landt* zijn vorderen Eysch en Concluse in dezen gedaan en genomen, doch alles op approbatie en goetvinden van Zijn Hoogheyde.

Aldus gedaan in 't Quartier tot Alphen by Zijn Excellentie den Heere Velt-Marschalk Wirts, President, en de Heeren Degevelt, la Villaumaire, van Dam, Colonels; Valkenburgh, Grain; Cometke, Ylenburgh, Luysenant-Colonels, en Mens, Majoor, op den 10 Januarii, 1673.

En was geparapheert, P. W I R T Z.

Onderstandt, Ter Ordonnantie van de zelve
Geteekent, Johan Molengraaff.

Da dat nu van de voorsz. Sententie aan zijne hooggemelte Hoogheyt rapport was gedaan / en dat Zijn Hoogheyt de voorsz. Sententie ge-examineert hadde / scheen geen genoegen in de zelve te nemen / liet daar over de hier na volgende Missive aan welgemelte Heer Velt-Marschalk Wirtz afgaan.

Mijn Heer,

GEzien en overwogen hebbende 't Project van de Sententie, tegen den Colonel Pain & Vin, in dato, den 10 van deze maandt, vindt ik die strijdende, zogens het 54 Artikel van de militaire ordonnantie; over zulks verzoek ik, dat ghy die, op nieuw, in de Krijghs-Raadt doet examineeren; en na een nieuwe reviewen van 't geheele Proces, een Rechts-plaging in 't werk doet stellen; die goet, krachtigh, en rechtmatigh is, volgens de hoedanighheit der misdadt: 't Welk ik uwe zorge wil bevolen laten, en blijve,

Mijn Heer,

Uwen zeer toegeneegen Dienaar,

En was geteekent,

G. H. PRINCE d'ORANJE.

In d^{er} Hage, den 13 Ja-
nuarij, 1573.

Het 54 Artikel der militaire Ordonnantie, daer van Zijn Doorluchtige Hoogheyt, in dezen bovenstaande Bziefmentie maakt / luydt / als volgt:

Niemant en zal mede, in een belegerde plaatze van zijn quartier loopen, om appointment roepen, of daar van spreken, onwilligh zijn te vechten, of te arbeyden, of haar quartier te bewaren, of yemant in eeniger wijze van zulks onlustigh maken, of in zulken plaatze yetwes doen, daar door de bescherminge des zelfs mocht eenighzins verachtet worden, op poene van met der doodt, zonder genade, gestraft te worden.

Welken Artikel van P. Pappus aldus wijders verklaart wordt

DEgenen die een Plaats te bewaren bevolen is, moetze houden, met hulp van de Soldaten, die hem bygevoeght worden, en kan't voor zijn Persoon alleen niet doen. Nu zijnze alle, zo wel Commandeurs, als Officiers en Soldaten, de Heeren, die zy dienen, met Eede verplicht, die zy, met alle 't zijne schuldigh zijn, tegen zijne Vyandt, na haar uysterste vermogen, te verdaedigen. Deze pointen nu, die hier verboden worden, strijden directelikh tegen den Eedt, dien 'zy gezworeen hebben; wat is 't dan wonder, dat de Contraventeurs, (dat zijn Overtreders) zo zwaar gestraft worden, gemerkt die fauten, die men een reys in den Oorlogh doet, zwaarlijck te repareeren zijn, &c.

Als nu den welgemelte Heere Velt-Marschalk Wirtz, den voorsz. haalden gantschen Krijghs-Raadt (waar in mede gecompateert is geweest den Luytenant Colonel Klooster, die te vooren vermits zijne indisposisie niet present hadde konnen zijn) hadde doen conboeceren / en op nieuw den zelve Krijghs-

Krijghs-Raadt doen examineeren en resumeeren het geheele Proces van den boortz. Gevangen, mitsgaders den zelven Gevangen noch nadert doen hooren.

En na dat meergemelte Krijghs-Raadt alles overtwogen hadde / 't gene ter materie dienende was / en eenighzints mochte moveeren.

Heeft eerstelijk by de voorsz. geformeerde Sententie geparaphiseert, en den voorsz. Gevangen daar en boven noch gecondemneert, als hy gecondemneert wordt by dezen, om door den Provoost van 't Leger gebracht te werden ter plaatze daar men gewoon is Criminele Justitie te doen, en dat aldaar door den Scherprechter het Swaart over zijn Gevangens Hooft zal worden geslagen. Aldus gedaan, geresumeert, en gesententieert, in 't voorsz. Quartier tot Alphen, by de Heeren boven gemelt, op den 16 Januarii, 1673.

Was geparaphiseert,

P. W I R T Z.

Onderstondt,

Ter Ordonnantie van de zelve,

Geteekent,

Joh. Molengraaff.

ZYne Hoogheyt, hebbende ge-examineert den vooren staande tweede of nadere Sententie by den hoogen Krijghs-Raadt geformeeert, in de zake van den Colonel en Quartiermeester Generaal *Moyse Pain & Vin* Gevangen, en daar tegens andermaal aandachtelijk gelezen op het 54 Articul van de Ordonnantie Militair, en zich zelven derhalven omtrent de straffe den voornoemden Gevangen by de voorsz. Sententie opgeleght, niet hebbende kunnen voldoen.

Heeft na voorgaande deliberatie goet gevonden, dat het geheele Proces, by den Advocaat van den Lande tegens hem Gevangen beleyt, ter presentie van hooghstgemelte Zijn Hoogheyt, en ten overstaan van twee Heeren Gecommitteerdens, zo uyt den hoogen Rade over Hollandt, Zeeland en Vrieslandt, den Provincialen Rade van Hollandt en West-Vrieslandt, en den Rade van Brabant, yder respectieve van nieuws zoude werden gelezen, nagezien en ge-examineert, en dat ook zoude worden gehoord de redenen die den Advocaat van den Lande voor Zijn Hoogheyt, en de voorsz. Gecommitteerdens tot adstruactie van den eyfch en conclusie by hem tot laste van den voornoemden Gevangen gedaan, genomen zoude mogen by brengen; en heeft voorts hooghgemelte Zijne Hoogheyt na rijpe examinatie van 't voorsz. geheele Proces, en alles 't gene ter materie heeft kunnen dienen of mogen moveeren, mitsgaders gehoord hebbende het eenparigh advijs van de gemelte Heeren Gecommitteerdens in conformité van 't voorsz. advijs, en volgens den eyfch by den voornoemden Advocaat van den Lande voor den Krijghs-Raadt ten laste van den voornoemden Gevangen gedaan, den zelven Gevangen gecondemneert, en condemneert hem by dezen,

door den Provoost van 't Leger gebracht te werden, ter plaatze daar men gewoon is Criminele Justitie te doen, en aldaar door den Scherp-rechter metten Swaarde ge-executeert te worden dat 'er de doot na volgt: Verklarende voorts alle zijne Goederen Geconfisqueert ten behoeve van den Lande. Ordonneert wijders den voorsz. Advocaat van den Lande te bezorgen dat de voorsz. Sententie na behooren, zonder eenigh dilay ter Executie worde geleyt. Aldus gedaan in 's Gravenhage den 20 Januarii, 1673.

Was geteekent,

G. H. PRINCE d'ORANJE.

Onderstondt,

Ter Ordonnantie van Zijn Hoogheyt,

Geteekent,

Joh. Molengraaff.

Deze Sententie is alzoter Executie gesicht / in 't Leger tot Alphen; Den Scherp-rechter, sloegh 3 slagen / eer het Hooft van 't Lichaam gescheppen wierdt.

De Heeren Magistraten van de Stadt Gouda, gaven ook uyt de volgende verklaring / wegens het geene zich tusschen / en omtrent de zaak van den Colonel Pain & Vin, en haar Achtbaarheden had toe gedragen.

DEn ondergeschreven Bailliuw, Burgermeesteren, Raden en Secretaris der Stadt Goude, midtsgaders den Marquis de *Tonars* Colonel, Opperhooft van de Militie, aldaar het commandement over de zelve Stadt exerceerende, ter ooren gekomen zijnde, dat den Colonel en Quartier-meester Generaal *Pain & Vin*, jegenwoordigh Gevangen, tot zijn onschuldige zoude hebbe voort gebracht, dat hy het af halen van de 2 Regimenten te Voet, namentlijk 4 Compagnien van zijn eygen, en dat van den Colonel *Manjaart*, van de Nieuwerbrugge en kleyne Wierikken respectie zoude hebben gedaan, met onderlinge correspondentie van de gemelte Heeren, en dat den zelve met veele omstandigheden zoude hebben gebuykt den naam van den Heere *van der Tocht*, als of die in zijn particulier, meer als andere Heeren, daar mede gemoeyt zoude zijn geweest, hebben, om des noodt zijnde, te doen blijken, wat van de oprechte waarheyt en toedracht der voorsz. zake is, by dezen onder solemnelen Eede verklaart, dat op den 28 December lefleden, in den avondt-stondt, als haar by Missive van haar Ed. Groot-Mog. van den 27 daar bevoorens toegekomen was haar Ed. Groot-Mog. Resolutie en Aanschrijvens, waar by de zelve aangemaant, midtsgaders verzocht en gelaft wierden, op het loffelijk exempel van hare Voor-Ouderen, haar mannelijk tegens den inval der Franfen te willen defendeeren, en den zelve door het openen der Sluyzen binnen de voorsz. Stadt, of anderzins alle schade, hinder en verderf toe te brengen, met verzekering, dat haar Ed. Groot-Mog. de voorsz. Stadt na haar uyerste vermogen zouden trachten te beschermen, en met alle noodzakelijkheden te assisteeren, en dat de Heeren Gedeputeerdens te Velde haar ten zelve dage ten voorsz. cynde hadden toegezonden by provisie onder den voorsz. Commandant 800 Man, met verzekering, dat de zelve Heeren alle

alle vordere voorzieninge tot defensie der voorz. Stadt, na haar uyerste vermogen zouden doen; en tot dien eynde van doen af aan alle vordere ordres daar toe noodigh hadden beginnen te stellen, en op 't zelve subject zouden zien te concerteeren met eenige van de hooge Commandanten, met recommendatie, dat gemelte Heeren Burgermeesters inmiddels by provisie aan de eene zijde van de Stadt wilden doen afbreken de Huizen, Heyningen en Tuynen, en derhalven terwijl gemelte Heeren Burgermeesteren in 't executeeren van de voorz. ordres bezigh waren, aldaar voor de Stadts Poorten te Paert gekomen is den gemelten *Pain & Vin*, vragende na de Heeren Burgermeesteren, en dat het zelve by eenige luypden aldaar present, gehoord zijnde, de zelve zeyden, dat den Heere Balliuw daar was; dat daar op hy Heer *Pain & Vin* zeyde, dat hy was den Quartiermeester Generaal, zeggende met een zeer groote verbaasftheyt, *Wy zijn afgesneden*. Dat den gemelten Heer Balliuw hem daar op gezeyt hebbende, dat de Heeren van de Vroedschap op 't Stadthuys vergadert waren; hy Heer *Pain & Vin*, zo als den gemelten Heere Commandeur *Touars* verklaart, hem op 't Marktvelt van de voorz. Stadt van achteren quam in gaan, kloppende hem Heer Commandeur met een groote alteratie op de Schouwer, en by den Heer Commandeur daar op gezeyt zijnde, hoe komt gy hier *Pain & Vin*? daar op antwoorde, ik ben van de Franse afgesneden, ik was door ordre van *Koningsmark* gegaan om een detachement van eenige Troupes te maken, om die van Swammerdamme te secundeeren, en als ik meende met *Koningsmark* te conjugeeren, vont ik de passagie vol Franfen, ik ben hier gekomen om te zien of de Regimenten die aan de Nieuwerbrugge en aan de kleyne Wierikken gelegen hebben, alhier al aangekomen zijn, en zo de zelve hier niet en zijn, moet ik die terstont gaan halen, want zy andersints alle verlooren zijn, verzoekende hem Commandeur, dat hy hem wilde geven een Convoy van 20 of 30 Snaphanen, en dat terwijl hy Commandeur bezigh was daar toe ordres te geven, en zeyde dat die wel haaft vaerdigh zouden zijn, zeggende, dat is immers van zulken haaft niet, zy zullen wel kunnen retireeren en altijd op de kleyne Wierikken, zonder perijkl, hy Heer Commandeur bevondt, dat terwijl hy eenige andere zaken dede den gezeyden *Pain & Vin*, alleen met drie Persoonen al voortgegaan was, dat daar op vervolgens den meergezeyden *Pain & Vin* geavanceert zijnde in de Kamere van de Heeren Burgermeesteren, en by den *Burgermeester van der Tocht*, in zijn inkomme gevraagt zijnde, hoe dat hy daar quam, den zelve Heer aldaar de zelve toevoeerde, en de zelve woorden gebruykten, die hier bevoorens by den Commandant *Touars* gebruykt zijn, en zo impatientigh was, vermits het Volk van den Commandant met de Snaphanen noch niet gereedt waren, dat hy zonder daar na te wachten alleen met drie andere Persoonen, die de wegh over het Ys kenden, derwaarts ging, zonder dat den voorz. *Burgermeester van der Tocht*, gedurende den tijdt dat den voorz. *Pain & Vin* in de Stadt was, uyt Burgermeesteren Kamer geweest is, en dat alles is geschiedt ten overstaan van de Heeren die aldaar present waren, staande die drie Persoonen als hy Heer *Pain & Vin* uyt Burgermeesteren Kamer ging, al gereed, als wannet hy verzochte in het Harthuys een glas Wijn tot zijn verversching te mogen drinken, verdede door de Heeren de *Lange*, en *van der Tocht* vergezelschap, dat derhalven den voorz. *Pain & Vin*, ook over het voorz. af halen der Militie, in genen deele heeft verzocht te mogen we en de consideratien van den voorz. Bailliuw, Burgermeesteren of Commandant, noch ook van den voorz. *van der Tocht* in 't particulier, noch ook de zelve geverght daar over te willen delibereeren, nemaar dat hy de afhalinge als hier vooren is gezeyt, als een onwederfprekelijke noodzakelijckheit vast stelde, zonder dat den gemelten *Pain & Vin* zich by yemant in eenige discoursen uytgelaten heeft, of de Militie die hy wilde af halen lagh in Forten of niet; noch in wat staat of de Forten aldaar, of de Militie zijnde in de

zelve waren, en of de zelve gedefendeert konden werden, of niet; en verklaart den voorfz. *van der Tocht* alleen, dat den voorfz. *Pain & Vin* des anderen daaghs na dat de voorfz. af halinge van de Militie was gedaan, by hem gekomen is den voorfz. *Pain & Vin*, de welke zo het scheen de voorfz. af halinge verder inziende als hy des daaghs te vooren wel hadde gedaan, jegens hem *van der Tocht* in 't bywezen van den gemelten *Heere de Touars* zeyde, in substantie deze woorden, mijn Heer, ik hoope dat in cas de voorfz. af halinge my qualijk genomen mocht werden, gy mijn vriendt zult zijn, en dat hy *Heer van der Tocht* daar op geantwoordt hadde, ik heb u voortvarentheyt gezien, en dat zal ik betuygen, maar gy moet weten wat ordre gy gehadt hebt, en verklaart den *Heere de Touars* zulks niet alleen gehooft en verstaan te hebben, nemaar ook dat den *Heere Pain & Vin* op 't Paerdt zittende, om van der Goude af te rijden, tegens hem zeyde, ik vreeze dat dit af halen mijn qualijk genomen zal worden, ik bid u in cas van noodd altijd te willen tesmoigneeren de sinceriteyt van mijn intentie, dat den *Heere de Lange* verklaart, door den *Heere Pain & Vin* aan hem mede gedaan te zijn. En laastelijck verklaart den *Heer Marquis de Touars* alleen, dat hy aan den gemelten *Heer Pain & Vin* wel heeft gegeven een verklaringe van 't gene in den nacht te vooren in den Krijghs-Raadt was gepassieert: Edoch dat hy verzocht zijnde de Heeren van der Goude te willen disponeeren, om een verklaringe te willen geven, dat hy zulks met haar communicatie zouden hebben gedaan, 't zelve geweygert heeft te doen, om dat hy wel wiste, dat de Heeren van der Goude daar over noyt gedelibereert of geadviseert hadden, noch ook daar toe verzocht waren geweest.

Aatum Goude den 13 Januarii, 1673. En in oirkonde by de zelve geteekent.

En was geteekent,

H. v. Mey, J. van der Tocht, Cornelis de Lange,
M. de Touars, A. van Groenendijk.

En tot meerder bevestinge van dezen, is 't Stadts Zegel hier onder op 't Spatium gedrukt.

Accordeert met de Originele Minute.

Als Substituut Secretaris,

M. JONGHKINT.

Beele / die de onmenschelike wreedtheden der Franschen (alhier te Swammerdam en Bodegrave gepleeght) noch eenighzins willen verschoonen / menen dat zy die upt onberduldige spijt hebben aangerecht / want de meeste Officieren en Soldaten hadden anders geen rekening gemaakt / doen zy op dezen tocht / zo blijdelijk / als gezept is / upt gingen / dan den Hage te plonderen / en ban daar / een on'paerdeelijken buyt, mede te nemen; maar zo als zy t'Utrecht upt trokken / begon het weer schielijk t'ontdopen / en dat bleef alsoo aanhouden / waar dooz zy Hollandt niet verder als hier tot Bodegrave en Swammerdam doosten intrekken; hier bonden zy wel eenige Huys-raadt, en diergelijken Inboel, ook Koe-beesten, en ander Vee, en Kaes, doch dit was haar zo gereedt niet / om mede te nemen / en Gelt, Zilver, of Gout, en ander kleynigheden hadden de Inwoonders, al lang te vooren in de Steden geblucht en gebergh / zelsa bang zijnde / vooz haar eygen Krijghs-volk: Als

de Fransen nu hare Trompetten en Trommels, den astocht hoorzen blazen en slaan / meynen zy van spijt te barsten / om dat zy zo weynigh buyt hadden gekregen / en doen mosten 't deze ellendige Inwoonders, met verlies van haar Lijf en Leven ontgeiden / want die niet was ontvlucht / noch zich verstekten had / was lijveloos / en op dit aetrekken der Fransen, zeyt men dat de grootste Tyrannye, is aangegaan / also al de resicrende huizen doer in brandt geraakt zijn / en de arme, beroofde, en bont en blauw-geflagten menschen, die daar omtrent waren / daar in gesmeten / en laten bebijanden / zo datze met erbarmelijck schreeuwen / en jammeren / en uiterste benaudotheit / als Katten by de muuren / om den brandt t'ontgaan / opklimmen / tot zy van dit alderbinnighst element; zijn verstikt en verteert geworden. Hoe vol angst het als doenmaals in 's Gravenhage geweest is / kan men denken.

Dit gaf al om in-Hollandt alzulken schrik en verbaasheit / dat men / om zodanige overballen te sluyten / noch nader oorders begon te stellen; de Boeren in Waterlandt en 't Noorder-quartier hadden het Ys langs hare Dijken, in de Zuyder-Zee, open gebijt / en bewaakten het zelve. De Magistraat van Amsterdam, die in haar Stadt wel segs maal zo veel weerbare mannen konden vinden / als 'er onder de Burgers Schutteryen waakten / en verdeckt waren / hadden al lang te vooren hun gedachteen laten gaan / om by tijden van noodt / zich van de zelve te konnen dienen / en tegenstaandt te doen / zy deden dan / ten dien eynde / het volgende afkondigen :

O R D R E,

Op alle voorvallende *Alarm* binnen *Amsterdam*.

MYn Heeren van den *Gerechte* in consideratie nemende de tegenwoordige be-
kommerlijke toestand van tijden, en dat de zelve vereyschen, dat tegens
alle bedachte en onbedachte machinatien van de *Vyandt*, op 't zorghvuldelijkste
mach werden voorzien, hebben na ingenomen advijs van de *Krijghs-Raadt*,
goet gevonden te statuëren en ordonneren, statuëren en ordonneren by dezen :

I. Dat by voorval van een *generale Alarm* op het roeren van de *Trommel*, en
het luyden van de *Klokken* alle de *Burgers* die op *Wapenen* zijn gestelt, en om in
zulken geval dienst te doen zijn bescheyden, met de meest doenlijke spoet; zo
Officiers als *Rotgezellen*, zo die in de *Wacht* als buyten de zelve zijn, zonder ex-
ceptie, haar zullen moeten vervoegen na 't huys van de *Vaandrighe* van de *Com-
pagnie* onder de welke zy resorteren, om van daar zonder uytstel in zodanige
Troupen als van moment tot moment aan zullen komen met de meeste accele-
ratie zonder eenige ordre van hooger hant af te wachten, op die van de *Capiteyns*
of by desselfs absentie van een minder *Officier*, haar te begeven na de *Allarm-
plaatze* haar *Capiteynen* aangewezen, alle met haar complete *Wapenen*, op pene
van dat de gene die daar inne nalatigh bevonden zullen werden; ten ware omme
Accidenten en *Krankbeden* die hen onbequaam maken; zullen werden verklaart
meyneedigh en eerloos, en vervallen te zijn van haar *Burger-recht*, inhabil om

eenige ampten te bekleeden, en verder *arbitralijk* zullen werden geftraft, zelfs aan den *Luyve*, na gelegentheyt van zaken, en zonder eenige conniventie.

II. Dat om de voorfz. *Compagnien* zo veel te verfterken als doenlijk zal zijn, en een gemeen gevaar met gemeene hulpe onder *Godes* zegen van de *Stadt* af te drijven, by yeder *Capiteyn* binnen de tijdt van tweemaal 24 uren zal moeten werden geformeert, en in handen van de *Heeren Colonellen* overgebracht een *Lijfte* bevattende 't getal van alle *weerbare Mannen*, die in yeder zijn *Wijk* woonachtigh zijn, en alle die onder den *Eedt* zijn gebracht of nader gebracht behooren te werden; met diftinctie van 't getal van de gene die alreede actüële *Wacht* doen, als mede van de gene die daar van by uytkoop of anderfints zijn bevrijdt, en echter in staat zijn om dienft te kunnen doen, en van de gene die om haar kleyn vermogen tot noch toe van de *Wacht* zijn bevrijdt gebleven, met speciale denotatie van het getal van de gene die uyt het *Magazijn* van de *Stadt* van *Wapenen* zullen moeten werden voorzien, om actüële dienft te kunnen doen, en dat met onderscheydinge van de gene die bequaam zijn om een *Musquet* of *Snaphaan* te voeren, of anders de *Spies* te dragen, en dat yegelijk *Compagnie* diermate met alle *strijtbare Mannen* vergroot zijnde, met *volle Wapenen* op de te beftemmen dagen zal optrekken en reveue pafferen, zonder dat echter de gene die nieuwelijk onder de voorfz. *Compagnien* in maniere als voorzeyt is zullen werden getrokken, gehouden zullen zijn eenige ordinaris *Tochten* of *Wachten* te doen, voor dat haar zulks specialijk zal werden gelast, maar dat zy zonder eenige nader laft zullen nevens anderen in cas van *Allarm* op de geordonneerde *Rendevous*-plaatzen hebben te verfchijnen, en aldaar te pareren aan de ordres die haar gegeven zullen werden.

III. Dat de gene die ten voorfz. eynde uyt des *Stads Magazijnen* hare *Wapenen* zullen ontfangen, goede zorge zullen dragen, ten eynde de zelve zuiver en ongefchent bewaart werden, om naderhandt op ordie van de *Heeren Burgermeesteren* wederom in de voorfchreve *Magazijnen* gebracht te werden.

IV. Dat de *Capiteynen* met haar onderhoorige *Compagnien* in voldoeninge van de boven-geroerde ordres, op haar gedefigneerde plaatzen verfchenen zijnde, zullen van daar niet fcheyden nochte haar moveren, voor en alcer hen zulks by de *Heeren Burgermeesteren*, de *Heeren Colonellen*, of de gene die volgens ordre van de *Heeren Burgermeesteren*, de charge van *Lieutenant-Colonellen* en *Majoors* zullen doen, zulks zal werden aanbevolen.

V. En op dat alle misverftant omtrent het veroorzaken van *Allarm* geprecaveert mach werden, zo zullen alle *Officieren* gewaarfchouwt zijn geen *Allarm* te maken, dan wanneer des noot zal wezen, en na dat zy wel bedachtelijk zullen hebben aangemerkt of zy ook geabuseert zouden mogen werden in 't geen haar, als eenige *Vyandtlijke* toeleg, tegens deze *Stadt* en de goede *Ingezetenen* van de zelve voorkomen zoude mogen.

VI. Dat wanneer door ordre van hooger handt, nevens de *Burgers* eenige *gefoldoyeerde Militie* op de *Wallen* werdt gebracht, de gemelde *gefoldoyeerde Militie* nevens de *Burgers* zal pareren de ordre die haar van de voorfz. *Colonellen*, *Lieutenant-Colonellen* en *Majoors* zal werden gegeven.

VII. Dat

VII. Dat vorders op het eerste gerucht van een *generale Alarm*, nevens de aldaar geordonneerde *Compagnien Burgers*, haar op de *Wallen* op haar geaffigeneerde *Posten* zullen begeben alle de *Constapels* en *Bos-schieters*, en dat met alle de spoet die doenlijk is, op pene van aan den lijve, en zelf na gelegentheit van zaken met de doodt gestraft te werden.

VIII. Inmiddels de *Burgerye* in maniere als voorzeyt is, haar na haar respectieve *Alarm-plaatzen* begeben, zullen nevens de *Heeren Burgermeesteren* zich in alle meest doenlijke (poer, op het *Stadth-uys* laten vinden de *Heeren Colonellen*, nevens alle de *Heeren* van eenige *Collegien* van *Magistrature* niet onder de voorz. *Compagnien Burgers* reforterende, mitsgaders alle *Officianten*, *Suppoosten* en *Boden*, gelijk ook alle *Capiteynen* en *Lieutenanten*, die voor dezen in de *Burgerwacht* zijn geweest, alle gewapent met een *halve Spiets* en *Zijd-geweer*, om te pareren zodanige *ordres* als haar by welgedachte mijn *Heeren* de *Burgermeesteren* gegeven zullen werden, op een boete van 200 *Ducaton*s en *arbitrale correctie*, voor de gene die haar ter behoorlijker tijdt ter voorz. plaatze niet zullen hebben laten vinden.

IX. En alzo mijn *Heeren* de *Burgermeesteren* met *advij*s van de *Heeren 36 Raden* verzocht en gecommittreert hebben, de *Heere Lieutenant Admiraal de Ruyter*, om te commanderen over alle de gene die haar *Post* hebben aan de *Water-kant*, zo *Burgers*, *Soldaten*, als *Matroozen*, en alle andere die daar werden gebruykt, zo werden de zelve alle gelast zijn wel *Ed. ordre* en bevelen behoorlijk na te komen en te pareren.

X. En zullen ook uyt dien *Hoofde* aan de *ordres* van wel-gedachte *Heer Lieutenant Admiraal* pareren, alle de *Officieren*. en alle andere *perzoonen* die in dienst van de *Heeren* van de *Admiraliteyt*, of van de *Heeren Bewinthebberen* van de *Oost-Indische Compagnie* zullen zijn geordonneert en bescheyden, zo te *Water* als te *Lande*, om tegens *Vyandtylike attaque* dienst te doen.

XI. Dat vorders de *Capiteynen*, minder *Officieren* en de *gemeene Rot-gesellen* van de *Ratel machten*, haar gewaarschouwt zullen houden, om in cas van zodanige *Alarm*, zonder eenige intermissie, met alle de uysterste diligentie, yeder op haar aanbevolen *Posten*, en de *Officieren* met het doen van *continuele Patrouilles* te bezorgen, dat alle *desordre* en *t'zamen-rottinge* geweert en tegen-gegaan, en alle *onheyten* van *Brandt* en andere ongemakken voorgekomen mogen werden.

XII. Dat vorders by voorval van zodanige *Alarm*, alle die van de *Mennoniste Gesintheydt*, ook alle de *Wees-kinderen*, tot het *blussen* van de *Brandt* aangeteykent, met de *Meefters* over haar gestelt, gelijk ook mede die van de *Joodtse natie*, aanbevolen zal werden, haar in cas voorzeyt tot het *blussen* van *Brandt* gereet te houden, onder zodanige *Opfinders* als by haar, zo *Mennonisten* als *Joden*, zelfs zullen werden verkoren.

Aldus gearresteert den 29 December, 1672. Presentibus de Heeren, Mr. Coemaat van Benningen, en Cornelis de Vlamingh van Outhoorn, Heer van Outhoorn en Gnebhock, &c. Burgermeesteren: en allen den Schepenen, demto Jan Six, e eer van Vrouwemade: En ten zelven dage gepubl ceert.
Presentibus de Heeren, Mr. Jacob Boreel, presiderende Schepen, als Stede-houder van den Heere Hoof Officer: Cornelis de Vlamingh van Outhoorn, Heer van Outhoorn en Gnebhock, &c. Burgermeester: Joan de Vries en Louis Trijp, Schepenen

Op deze afkonding wierden terstondt / in al de Stads Wijken, door de Capiteynen en Officieren de omschrijvingen gedaan / en alle Knechts, Handwerks-luyden en Varent-volk aangetepkent / en elk ten huyze van haar respectieve Capiteynen ontboden / alwaar zy den Eedt van getrouwigheyt aan de Stadt, hebben afgelegd; dit beliep zodanigen aantal / dat deze, met de oude Burgers Schutteryen, te zamen wel ruim 60000 weerbare mannen konden uptbrengen / met dit Volk moft by tijden van noodt maar gedefendert worden 22 Bolwerken, en 30 veel Gordijnen, en 5 Stads Poorten, behalven de Waterkant. Alle deze nieuwe Schutters, die genegentheyt / en gelegentheyt / of middelen hadden / om zich van Wapenen te voorzien / stondt het zelve by / de andere / zouden die gereet / en vaerdigh vinden / en uptgedect worden / als de noodt mocht aan de man gaan / en zy vooz haat Vaendrighs deuten / by tijde van Alarm, quamen te verschijnen / waar toe / in pder Wijk, al Capiteynen *des Armes*, (dat zijn van Wapenen) waren bestelt: Want men hont / upt wichtige redenen / niet raadzaam / om a le dit / meest vreemt, en slecht Volk, van alderley slag, en Landt-aart, (en die zeyden / dat zy oubermogent waren / om Wapenen te konnen koopn en betalen) eenigh geweer ter handten te stellen / vooz en aler de noodt zulks quame te verespichen / maar wel die zelve / onder den Eedt van getrouwigheyt te brengen / als gezeyt is.

Da ouder gewoonte waren ook die Stads Buyten-grachten opgebijt / doch in 't Ye, vooz de Schepen en Stads palen, gebuykte men een nieuwe manier / want de bijten gingen daar / (als te vooren) niet met rechte Linien, maar met traversen of hoeken, in en uptwaarts / gelijk een Schip, moetende / recht tegen de windt aan / nu ober bahboozt / en dan weder over stuurboozt / scherp by de windt opvaart; of ook wel gelijk de Loopgraven, daar mede men eenige Vyandlijke plaats, (om vooz des zelfs schieten bezuydt te zijn) zoekt te benaderen: In de binnenste hoeken van deze bijten, na de Stadt toe waren geordomeert eenige Vloten en Vloetschuyten, met grof Geschut, vooz zien / om daar mede / zonder malkanderen te beschadigen / de bijten langs te schieten / en also onder de oberkomende Vyanden, met Schroot, los te byanden / en d'oberkomst te beletten: Doch ten quam'er niet toe. Behalven dit was'er noch in d'upterste noodt / spoedigh secours genoegh te verwachten / want boven de Noort-Hollanders, die alrede / (als hier vooren gezeyt is) te Amsterdam gekomen waren / en op hun verzoek aldaar mede tocht en wacht deden / was'er noch in Waterlandt, en 't Noorder-quartier, een groot getal van zulken slag / die alle wel bekent waren / dat / als Amsterdam oberrompelt wierd / hun / en al het ander Landt verlooren was / oberzulkz zouden zy haer bystandt niet gewegert hebben / en in een dagh en nacht konde men die bekomen: Dit Wapenen, Boskruyt en Mondtkoft, was men genoeghzaam vooz zien; de Boskruyt-Moolens, die om en hupten de Stadt stonden / leverden weckelijks / alle het kruyt, datze maken konden daar binnen / en Granen &c. waren daar wel vooz 2 of 3 Jaren genoegh. De Mennisten waren ook Barmhartig, in 't bereeren van eenige duyzenden Rokken, aan de Soldaten tegen den kouden Winter. Maar wy zullen vooz 't laast van dit Jaar, 1672, noch eens overstappen na Groeningerlandt.

De Sterkte

K O E V O R D E N

Verrast, en stormenderhandt ingenomen, door
't Garnisoen van Groeningen, den 30 Decem-
ber, 1672. Nieuwen Stijl.

De rampzakigh den gantschen Somer van dit Jaar 1672. booz
de Vereende Nederlanders was doozgeloopen / 30 epndighde
de zelve evenwel noch met een gelukkige Avantagie.

De sterke Sterkte Koevorden, op den 12 Julij jongstege-
den / niet min schelmachtigh als schandeligh aan den Bischop
van Munster overgegeven / schier zonder eenigh verlies van zijn
Volk, gelijk hier booren pag. 283. verhaalt is / lagh die van Groeningen en
al de omleggende Landen niet wepnigh in de weegh. Want de Vyandtljke
Partyen l'eyen 30 wel upt Koevorden als upt Steenwijk, geduurigh in de
Drenthe stroopen / 't welk by die van Groeningen niet konde belet worden /
want of sehoon al bescheyde sterke partyen upt die Stadt haar tegens wierden
gezonden / 30 is dooz Kundtschappers den Vyandt daar van bewittighe / dat
men haar niet kon aantreffen / want zy t'elkens na haar Vastigheden rets-
teerden; de Boeren op Drenthe wierden tot het been toe uptgemiergelt / dooz
de ondragelijke zware lasten / 30 van Brandtschat als Contributien, die alle
dagen van den Vyandt wierden gebozert / zelfs tot booz de Poorten van Groe-
ningen, alwaar zy haar op een zeker nacht met een groot partye Paerden upt
Over-Yssel hebben vertoont / splicierende en plunderende verscheyde huizen,
boerende een groote buyt, beneffens eenige Persoonen van de Dorpen Haren
en Helpen gebankelijc met haar te rugh; en straks daar na epsschende brand-
schattinge tot aan en booz de Stadt van Groeningen, 30 verre hare Troup was
geabanceert / ja zy schreven ook de Ommelanden aan / datze hare Schattingen
op de gezette tijdt zonden opbrengen; om welke moettwil te stutten / vielen
dikwils gedachten om dooz d'erne of d'ander aanslagh zich van deze Roof-
nesten te ontlasten / doch is t'elkens dooz 't gedenken van de sterkheyt dezer
Fortressen verpdeelt en te niet geloopen: Maar doen menschen raadt op het
alderbertste seheen / doen was Godes hulpe en bystaude op het naaste by / ge-
lijc in 't navolgende genoeghzaam gebieken is.

De Bischop van Munster had in deze Veste Koevorden zijn Oorloghs-Zetel
geplant / gebuykende het zelve tot een Magazijn, en tot een geffsel om Vrief-
landt, Groeningen, en der zelve Ommelanden hem subject te maken; herst
daarom deze Fortresse na den astocht van Groeningen, noch met menigthe van
Palissaden versterkt / en alle verballene Werken verbeterd; achtende deze
Plaats genoeghzaam beplich / en booz alle Entreprijzen bewaart.

Da dat Zijn Excellentie Karel Rabenhaupt, Luytenant Generaal van Stadt Groeningen en d'Ommelanden, &c. dikwils door Meyndert van Thijnen, gewezene Koster binnen Koevorden, en mede een goet Ingenieur, doch nu door zijn gebane diensten gemaakt Commijs daer ter Plaatze, was verhuutschap van den toestandt van dito Fortresse, ook dat 'er gorde gelegentheit was om op de zelve een aanslagh te ondernemen / want het Vyandts Garnisoen daar binnen door Ziekte eenighzins verzwakt was / en zich verlatende op de sterkte dezer Vestinge, hielden slappe wacht / zo heeft Zijn Excellentie doorz. Meyndert van Thijnen dikwils onderzocht / die daar op ten laatsten aan Zijn Excellentie overleverde zener Model, by hem selfs afgeteekent / hoe deze Fortresse in zijn Werken lagh / waar by hy mede heeft aangevzen / hoe de zelve in deze Winter-tijdt over de bevroozen Moerassen diende aangeballen / en ook met Gods hulpe lichtelyk konde gewonnen worden : Al het welke by Zijn Excellentie wel overwogen zijnde / heeft daar in een goet behagen geschept / doch liet zulks doen ter tijdt aan doorz. van Thijnen niet blyken ; maar heeft ondertusschen deze gewichtige zake aan eenige Heeren gecommuniceert / om Zijn Excellentie hier in met raad en daat by te woenen / die deze voorstel hebben goet gebonden ; daar op hoornoemde Meyndert van Thijnen ontboden / ordze heeft gekregen om de Biesbruggen, en wat vorders tot die Exploict van nooden mochte wzen / te verbaerigen ; die daar toe / tot medehulpers heeft gebuykt enen Klaas Buyter, die ook van hem te voren dikwils na Koevorden was gezonden geweest / om alles door te snuffelen / als mede enen Klaas Adriaanz ten Borgh, Sergeant onder de Compagnie van Kapiteyn Nyeveen, die dit werk zeer pordigh hebben voorz. gezet.

De Bies-bruggen en anderzins nu volkomen gereet zijnde / zo is door ordze van Zijn Excellentie Rabenhaupt, op Maandagh den 26 December 1672. het Ys, rontom de Stadt Groeningen opgebijt / en 's namiddaghs omtrent 3 uren zijn de Poorten geslooten / en wierde niemant toegelaten buuten de Stadt te vertrekken / om also te behoeden dat den Vyandt geen huutschap van onze preparatien / tot den volgende optocht / zoude gewaar worden : Ook wierde aansondts Patent afgezonden aan de 3 Compagnien Dragonders, die omtrent de Leek gecampeert lagen / om haar by die van de Stadt, op Drenthe te verbougen ; Mede wierde dezen zelven avondt upt pder Compagnie te voet ; in Groeningen Garnisoen houdende / 36 mannen gecommandeert / beneffens de Capiteyn, een Sergiant, en een Tamboer, met ordze om haar des anderen daaghs ten 10 uren, gereedt tot den marsch / voor haare respectie Vaendelen te vertoegen / en dat pder zijn holster voor 3 dagen met mondkost moest verzorgen ; de 5 Compagnien Paerden wierd insgelijks belast om op voornoemde uure op te zitten. Dit Generaal Commando wierd door Zijn Excellentie Rabenhaupt de Overste Luytenant Eybergen opgedragen / zijnde een Man in Oorlogh verzocht / en die proeven van kloefmoedigheit en goet beleydt hadde gegeven ; en naast hem over de Infanterye de Overste Wachtmeester Wylers ; de Cavallerie werd gecommandeert door de Majoor Johan Sikkinga : Dezts werd den geheelen nacht overgebracht om de Bies-bruggen, Dommekrachten, Ys-

sporen,

sporen, en ander Stormgereedtschap op de Wagens te zetten; ook waren altooren eenige Conspapels en Boffchieters gecommandert tot het werpen van Handt-Granaten en 't aanftecken der Petarden, die al mede op Wagens wierden gepakt; Dit nu alles beschift zijnde / zo is op Dingfclagh den 27 dito, des namiddags ten 1 uure de Ruyterye tot Steentil-Poorte uptgereden / en ongeveer tot 3 uuren is het Voetvolk, in goede orde / elke Partye haar Officier volgende (waar onder de Capiteyn Luytenant van Zijn Excellentie Karel Rabenhaupt de booztocht hadde) van de Waagh over de Pley; aldaar de Heeren Regenten reberentelijk groetende / dooz de Poole-ftraat upt Steentil-Poorte gemarckteert / beftaande in alles in 968 mannen, daar onder verfehiede Volontairen, als de Broeder van de Heer Major Sikkinga en andere Edelen, ook eenige Burgers, Burgers Zoons en Studenten, doch deze alle te zamen te voet, haar mede na gevolgt / maar eenige andere / die haar ook als vrywillige herfoon- den / doch te Paerde zittende / wierden dooz de Burger-wacht aan de Poorte, binnen gehouden / om te verhoeden dat den Vyandt gern kuntfchap van deze aanflagh mochte bekomen; De Artillerye wierde op 11 Wagens mede geboert; Omtrent de Galgenbergh komende / zo is aldaar een Trompetter gezien / upt Helpen komende rijden / de welke zo groot een menichte Volks betruwende / terftont zich omtwende / vluejtende na Haaren, de Heer Major Sikkinga zondt hem eenige Ruyters na / om hem te achtervolgen en te batten / doch zich bedenkende / dat zijn Paerd betet bereeden en sneller van loopen was / heeft hy hem zelven achtervolgt en ingehaalt / en binnen Groeningen gezonden / zijnde een Munfkerse Trompetter, die met eenige Brieven van de Biffchop, of gelijk andere zepden / van de Prins van Furftenborgh, in Keulfen dienft zijnde / na Groeningen was gezonden / en zo ras niet weder afgebaerdicht is / als wel anders zoude gefchiede zyn / om allezins booz te komen het ontdekken van deze gewichtige aanflagh. Daar na wierd 'er booz Helpen een generale halte gehouden / en doen van yder Compagnie te Paerde 4 man gecommandert / onder de Quartiermeester Guardijn, om de Wachten in de Stadt te bewaren; De andere Ruyterye treedt doen booz upt naar Gieten, alwaar zy zo lang vertoefden tot dat het Voetvolk hy haar gekomen is; en aldaar hebbenze de eerfte nacht vernacht / maar des morgens vzoegh weder zullende marfcheeren / zo is aan een yder een maaten Brandewijn gegeven / van de Zolliciteur Wildervank, die upt liefde op een wagen een Oxhoof Brandewijn had doen leggen / en tot verquifkinge van de Militie medelaten voeren; doen is de Ruyterye wederom booz upt gereeden naar Exzelt, daar zy haar Paerden hebben geboedert; en van Exzelt na Emmen; daar zy omtrent 1 uur gebleven zijn: van Emmen zijnze gereeden na Sleen; en boozt van Sleen op Errem; en van daar na Waghten en Dalen, haar wydt en zijdt verbeelende / om alle kundfchap binnen Koevorden te verhoeden / doch hebben haar zo naauw niet konnen wach en / of 3 Dragonders van de Leek booz upt gefpat / hadden afreede die van Koevorden verwitticht van onze optocht / welke trouweloofhepd / hoewelze fcheen het gantfche Delfeyn te zullen verzetten en vernietigen / zo is nochtans naderhandt dit zelve bevonden een groot middel getweeft te zyn /

tot een boosspoedige uytkomst; want daar dooz wierde het Garnisoen dagelijks en alle nachten in alarm gehouden / en dooz het geduurigh nacht-wakken en menighmaal alarmeeren zodanigh afgemat en vermoept / datze / doe de rechte alarm was / in grooten getalle op haar Leger bleven leggen te rusten / tot dat het werk maeft befiert waer; Ewentwel en zijn deze trouwlooze Dragonders niet onschuldigh geweest / noch ongestraft gebleven / want naderhandt zijn twee der zelver / zijnde Gebroeders, in het veroveren deser Fortresse gevangen bekomen / en hebben hare schelmerye met de doot moeten betalen / doch de derde is het ontsnapt; Also was ook de gewezene Ritmeester Wolf, booz dezen by de Groeningers gevangen bekomen zijnde / en nu dienst onder de Majoor Sikkinga genomen hebbende / (niet tegenstaande hy veele vriendschapp en ongemeene vleescheit van deze zijde hadde ontfangen / en met groote betuyginge zijn parole en trouwe belooft had / nochtans by de eerste gelegentheit / die hem boozgekomen was) trouwlooslyk tegens Eer en Eedt op Drenthe ge escapeert / en na de Nieuwe-schans gereden / hadde daar insgelijks advertentie van dezen optocht gedaan / also hy meende dat het haer zou gelden: Welk in de Nieuwe-schans zulkien grooten beroerte veroorzaakte / datze hare Wachten verdubbelt / en alle Strucken wel verzien hebbende / nacht en dagh zich in postuur van defensie stelden / wel op haar hoede zijnde / hoewel te vergeefs.

De Groeninger Ruyterye dan booz uytgereden zijnde / en de Passen overal wel bezet hebbende / zo is ook het Voet-volk ondertusschen dooz het Landschap Drenthe met klepene dagh-reyzen booz gemarcheert / ox datze niet te zeer vermoeyt zouden wesen / wanneer den aanval geschiede / en is van Gieren op den 28-December des morgens vroegh weder opgebrosen / en op den avondt tot in Odoren geavanceert / gelegen na by Emmen, alwaar zy de tweede nachtruste hebben genooten; en van daar zijnze op Donderdagh den 29 dito des namiddaags tot Errem gekomen / alwaar / na dat Kruyt en Loot was uytgedeeft / en de Ys-spooren aan een peder gegeven / zo wierde de geheele Militie met sonderlinge kracht en Godvrezende betweschthijheyt van de Heer Overste Luytenant Eybergen belast / datze Godt zouden bidden om zijn genabige Zegen over de aanstaande gewichtige Desseynen, gelijk gemelte Heer Overste zelfs haar in poetige en heylige devotie boozging; daar na wierd het Woordt gegeven, Hollandt, het Veltgeschrey, Godt mer ons, en het Teken, ox dat de eene den anderen kennen konde / was een bosjen Stroo op den Hoer; en zijn Ed. stelde opz; dat een pder zich tegen 10 uren des nachts zoude prepareren om booz te reynen: Daar na wierde tot Errem, Krijghs-Raadt gehouden / in het welke de Overste Luytenant Eybergen een treffelijke aansprake aan de Officieren heeft gedaan / pder tot zijne behoorlyke plicht vermanende / en heeft doen de ordre geopent en boozgelezen / de welke nochtans in alle deelen niet en is nagevolgt / en luydt aldus:

ORDRE

ORDRE van den AANVAL.

D At 600 man regelrecht marcheeren zouden op Tellinkhuysens huys, en dan voort na Poppen-haar, met 12 Vakken van de Biesbrugge, en geven haar in aller stilte op de Contrescharp, en eenige Palissaden aan stukken brekende, zal de Officier die het Gros commandeert (zijnde de Overste Luytenant *Eybergen*) met 300 man op het Kasteel aanvallen, eerst in de Faulcebreë en door de Sortie, en zal voorts 150 man de Wacht, staande in 't Bastion Gelderlandt incorporeeren, en haar meester maken van 't Bastion, de andere 150 man zal de Wacht innemen, staande in de Citadel voor de Kasteels-poort, en wel verzekeren het huys daar de Commandant *Moy* in woont.

Voorts zal een Officier (dit was de Overste Wachtmeester *Wijler*) met de andere 300 man op het Bastion Hollandt aanvallen, op de Faulcebreë zal een Officier met 100 Man by de Doorsnijdinge op loopen, en de Wacht, staande in 't Bastion Hollandt innemen; de ander 200 Man zal langhs de Faulcebreë loopen tot de Sortie, staande in de Gordijne tusschen Hollandt en Zeelandt, en tegens de Secrets-brugge op klimmen, en zommige door de Sortie, en dan met 100 Man gaan door de Ooster-sraate recht op de Hoof-wacht aan, om haar van de Hoofwacht meester te maken; voorts een Officier met 50 Man na de Benthemer Poort, en de Wacht aldaar in nemen, en maken haar meester van de Poort, en daar de Post bewaren; Een Sergeant met 30 Man zal Post grijpen in 't Bastion Zeelandt, en daar wel Post houden.

Een ander Officier (welke geweest is de Majoor *Sikkinga*) zal met 300 Man van de Troup afgaan, nemende zijn wegh na 't Hengelaars huys; achter door de Holvoort, over de Spaanse Dijk, over de Haar, tot aan de Hoppe-goorn, leggende aan de Contrescherp op 't Punct Over-Yffel, en met haar nemen 6 Vakken van de Bies-brugge, om mede over 't Bijt te komen, vallende voort op de Fache van Over-Yffel aan, aan de kant na Camps huys, loopende de Faulcebreë langhs tot aan de Sortie, staande in de Gordijne tusschen Vrielandt en Over-Yffel, klimmende op de Brugge van 't Secret aldaar, en andere door de Sortie, tot dat alle binnen op de Wal zijn; op de Wal zijnde, zal een Officier (die geweest is Jr. *Rutger van de Camp*, Cornet van *Hendrik Sikkinga*) met 80 Man gaan om de Wacht, staande in het Bastion Vrielandt te incorporeeren; meester van de Wacht en 't Bastion zijnde, zal een Sergeant worden gecommandeert met 30 Man, om zich meester van het Bastion Uytrecht te maken, en aldaar Post houden tot nader ordre. De Officier die de 300 Man gecommandeert heeft, zal hem voor eerst meester zoeken te maken van 't Bastion Over-Yffel, en het Kruydt-huys aldaar wel doen bewaren, als mede het Kanon staande op de Bateriae aldaar, zendende een Officier met 50 Man in 't gezeyde Bastion. Voorts zal de Commandeerende Officier met de overige Manschap hem aanstonts vervoegen langhs de Barakken tot aan de Vriesse Poort, en laten voort met 30 Man de Scher-poort innemen en bewaren; en met de rest van 't Volk de Wacht voor de Vriesse Poort incorporeeren, en die Poorte aanstonts los ma-

ken, om de Ruyterye in te laten, en die Post bewaren; welverstaande dat die Troup twee Koevoeten, eenige Handt-Granaten, met Bijlen en Hamers by haar moeten hebben.

Deze groote Krijghs-raadt ge-eyndicht zijnde / hebben alle Officieren en Soldaten, hoewel verscheyden Gravamina boozgeballen waren / nochtans een groote / en niet te min ook een welbedachte / en geen roekelooze / couragie be- toont; en als nu de marsch wederom zou aan gaan / zo heeft boozgemelte Solliciteur Wildervank wederom aan peder Man een maatjen Brandewijn gegeven / het welk haar in die koude nacht zeer wel te pas quam; en daar op zynze des nachts tusschen 11 en 12 uuren wylt Errém geroept / en vervolgens op een uur met stille Trommelen tot Dalen aangekomen / alwaar zy ter- stondt zijn doorgetogen / en de zelve moogen omtrent 3 uuren tot aan de Buyten-werken van Koelvorden genadert; Hier moest nu eerst het werk recht beginnen / daar om hebben zy zich terstont / volgens voorige ordre, verdeelt in 3 Esquadrans, waar van de eerste gelept wierde door de Overste Luytenant Eybergen; die zoudt aanbellen op het Quartier van Gelderlandt, alwaar het Kasteel was; zyn Avantgarde wierdt gevoert by Chiton, Luytenant van de Garde van Sijn Vorstelijke Gebade van Nassau in Groningen, met Bijlen en Pieken, daar op is gevolgt Bartelt Koenders, met de Lieutenant van 't Hof. De tweede Troup onder de Majoor Wyler, zultende aanbellen op het Quartier van Hollandt; zijnde naast by 't Kasteel; zyn Avantgarde wierdt gevoert by de Lieutenant Rengers, en de Vaandrighe Munter, de welke voort daar na om zyn goede diensten van Sijn Hoogheydt gemaakt is Capiteyn van een Compagnie te voet. De derde aanval zoudt wezen onder de Majoor Sikkinga op het Quartier van Over-Yssel, alwaar het Magazijn was; en zyn Avantgarde wierdt gevoert van Jonker Jan Rotger van den Kamp, Cornet. Op elke Troup is een gekleef van Sijn Excellentie, om opzicht te hebben op het overbruggen van de Bies-bruggen; also Monfr. Meyndert van Thynen by Eybergen, Klaas Buyter by Wyler, en Klaas Adriaansz ten Borgh, Sargeant van Capiteyn Nyeveen, by Sikkinga. En also zijnze by de duyternisse, de- welke onderwachet door een dikke en zware Mist vernieerdert wierde / tot dicht onder Koelvorden; gemarcheert / datze de Klokke genakelijck konden hooren slaan en tellen.

De Oversten Eybergen en Wyler, Helden die vol couragie en beleyt wa- ren / deze Plaatz onbekent zijnde / en ziende zulk een uptnemende Sterkte en Vastigheydt booz hare oogen / viel dit werk in 't eerst zeer zwaar booz om te volboeren / hebben verthalden sprak gehouden met Monfr. Meyndert van Thijnen, die de gelegentheydt van deze Fortresse zeer wel bekent was / en daarom niet / of ten minsten zeer weynigh / twijfelde aan de overwinninge / haar bezekert heeft / datter geen zwaartigheyt en was / ja datze binnen korten tijdt Meester vandeze sterke Vesting zoudt zijn / dat men maar kloekmoe- digh aanbellen / opklimmen / en den Vyandt aantasten moest / dat by haar booz zoudt gaan / en haat de plaatz, waar op zy moesten aanbellen / wijzen zoudt;

zoude; en datze een Schikwacht zouden stellen tusschen hem en tusschen haar / om malkanderen also diez te bequamer te mogen betradbetreuen / en also booyz marcheerende / hebbenze de Schikwachten van de Wal geduurig hooren roepen: Wie daar? doch Monfr. van Thijnen dicht aan de Gracht komende / hee de eenige Soldaten op het Contrescherp met malkanderen ppyken / dewelke hem vernemende / zynen in haar Tale tot malkanderen: Sehe daar ein Keerel aan der Graben; wat op hy retireerde / zinde dat hy op de onrechte plaatze was / en de Gracht langhs gaande / onder het fauour van een dikken nevel, zo wenkte hy de Schikwacht toe / die hem volghde / om aan de Oversten te zeggen / dat zy haar met de Troupen mede na die kant zouden omzwenken: ondertusschen wieret'er geduurig van de Wal geroepen: Wie daar? maar Monfr. van Thijnen zwoegh al stil / zo dat zy haar roepen verdubbelde / en riepen al bloekende og haar Westphaals: Wer dz, in Donders naam, spricht; wie daar, in Duyvels naam, wie daar? Doch Monfr. van Thijnen aan de bequame plaatze gekomen zynde / riep zijn Schikwacht toe / en die wedet aan de Troupen, dat zy het siet h aan marcheren zouden / t welk geschiedende / heeft de Vyandt zyn roepen ondertusschen geconmureet / tot dat de Voor troep ober de eerste Gracht gekomen was / tot aan de Palissaden van't Contrescharp, wannert de Vyandt zere sel met Schroot en Muisquetten op haar vpet gegeven heeft / waar doo; al eenige ter nedet geschooten wierden / maar zy bielen daarom al eben kloekmoedigh aan / en hebben malkanderen ober de Palissaden gelicht / en booyz eenige der zelver met Bij en aan stukken gehoutwen / waar doo; de Troepen van de Oversten Eybergen en Wylers bende gepasset zyn; dit aan stukken kappen der Palissaden konde zere qualij van de Vyandt gehoort worden / om datze geduurig rlepen / wie daar? en de Ronde daar op wedet antwoode / op welke geroep de onze pasten / t'elkens toe hakhende / als zy riepen; Als nu Monfr. van Thijnen de Overste Wachtmeester Wylers met zyn Volk aan haar Post ghepacht hadt / op het quartier van Hollandt; zo is hy dorn wederom by de Overste Luytenant Eybergen gekeert / om ook dien Heldt te dienen / en op de rechte pagte gelepeden / t welk ook zere wel ge ukte / want de zijne bielen met een ongemeene couragie aan de Wal opsklimmende en drongen tegens den schietenden Vyandt aan / die zy niet schuldigh en bleuen; Hertsel in dit bekslennen van de Wal al eenige van de Groeningers sruubelden / en wel een van de adtreetsit de Capiteyn Luytenant van Zijn Excellentie Rabenhauze; malso de Wal wegens het doopent weer / siddurigh was / volden ook al trunge na beneden die niet geschooten waren / maar alleen doo; sruupelinge / geijkt de Luytenant Chilton, die ook zelfs meynde dat hy geschooten was / t welk zyn Soldaten al eenighzins verstantude / want hy / als een zere dapper Officier, gretichly by zyn Soldaten gelieft is / doch hy beneden komende / in geen ongemak geboelende / rees aansfondig wederom op / en riep uit: Za mannen, t is geen noed, en kintn also met een beuicude dapperhet de wederom de Wal op / in t opkintuen quam hem de voogrenchte Luytenant van Zijn Excellentie te gemaet rollen / maar dat en diert gelijks met / en wurde niet eens gemerkt / om

om dat nu een peder mepnde dat het al struykelen wegens de gladdighende waar / dzongen daarom al onverschrokken dooz / en also boven op de Wal kromende / maakten daar by wat rumpte ; Het ander Volk dit ziende / zyn in de vol moedt en couragie op den Vyandt aangekomen / en hebben haar Kameraadts gesecondeert.

De Bysmanjes of Polakken , ziende dat het zo heet van de rooster ging / bleven onider aan de voet van de Wal leggen / en wat goede / of wat harde woorden en deze Officiers haar gaben / zy en naderden niet / doch eyndelyk van hare Overste Wyler wat onzacht wakker gemaakt zijnde / dooz een ystijl geschycuto / en breefselyke dreygentingen / op de Poolse maniere / zo wierdenze gedzongen om mede aan te naderen / en vernemende dat de andere al dapper avanceerden / en wel haast een goeden buyt zouden bekomen / zo vielen zy eyndelyk mede dapper aan / hakkende en houtwende met haar geweer alles wat haar dooz de hande quam / ter neder : Ondertusschen dat de Polakken also moesten aangedreven worden / zyn de andere Helden met de Bies-bruggen over de opgeyde Gracht gekomen / tot aan de binnenste wal ; Hoewel zich ook omtrent de Bies-bruggen hier groote zwaarigheyt op dede / want eenige waren te hoort / ook eenige te zwaak / dooz dien ondertweeghs de meeste Touwen en Pieken , de welke dienden tot stevigheyt van de Bies-bruggen , daar van geslooten waren / alhoewel hy de selve sterke wacht gehouden wierde / waar doorze zeer verzwakt waren doe men de selve gebuyken zou / en de obertocht van zo veel Volks niet konden verdragen / waarom eenige Officieren met haar Knechts zelfs in 't water sprongen / om deze Bies-bruggen op te houden / op dat de andere daar bequannelijk over mochten / gelijc tot allen geluck / de Heer Capiteyn Losenaar aan de hals in 't water staande / terwijl zyn Knecht op t Ys stondt / om deze Bruggen vast te houden / zoo wierdt de Knecht met Schroot doode geschooten ; en de Capiteyn in 't water , zo veel laeger staande / geraakte by . Also dan met veel mochte en ongemak over deze Gracht gerahende / krommeze aan de binnenste Wal , waar van de Vyandt zich noch dapper vertweerende / riep : Komt op ghy Hollandsche Honden , wy zullen u rijgen . Dit vpaandlijcke geroep gaf meerder moedt / want terwijl de Vyandt zeer smadelijk riep / zo gaf men ondertusschen lustigh buur op den zelven / en klauterden kloetmoedigh op . Op de Wal zijnde / hebben zy de hare / die doodt geschooten waren / niet ongevooken gelaten / maar met schieten / stecken en houtwen / gelijc ook met de Bysjes , beele ter neder gemaakt / tot dat zy het Kasteel machtigh zyn geworden / en hebben haar boozts meester van de Wachten gemaakt / alwaar zy seker Persoon verlossen / zijnde een Burgers Zoon , baar binnen woonachtigh / die daar gevangen en geboort lagh om ghangen te worden / om dat hy zich op seker tijdt tot Groeningen had laten binden / alwaer hy verachtelijc van 't Munsterse Garnisoen sprak ; 't welc een Dragonder gehoort hebbende / en obergelopen zijnde / en dezen Burgers Zoon tot Koelvorden zijnde / heeft hy hem by den Commandant Jan de Mooy aangedragen / waer op hy datelijc geapprehendert is / en verbolgens gesentencieert om aan de Koorde te sterven , doch de Heere heeft deze Sententie omgekeert / gelijc

Haman

[The page contains extremely faint and illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the document. The text is mirrored and difficult to decipher.]

Haman aan de Galge wierd opgeknoopt / dien hy voor Mordechai had opgerecht / zo is omtrent die tijd / dat dese Jongman sterben zoude / zijn Rechter, de trotze en vermetele Jan de Mooy, (die de Groeningers veel te gering achtete / om op haar aanslagen ter degen reguard te nemen /) zelfs om hals geraakt op de Wal van Koevorden, in 't begin van deze Actie.

De Majoor Johan Sikkinga was met zijn onderheerige Troup wat later aan zijne Post gekomen / door dien zijn marsch daar na toe wat verder om was : Doch aan de bestelde Plaatzte komende / zo zijn / behalven het Voetvolk daar hy 't Commando over had / de meeste Ruyters bywilligh van haar Paerden afgestegen / om beneffens het Voetvolk mede aan te vallen / en hebben boven de kappen van hare Laarsen afgesneden / op dat de selve haar in 't opklimmen van de Wal niet hinderlijk zouden zijn : Zo haast den Vyandt hun bernam / wierd 'er een Kanon-schoot op de Troup gedaan / de welke voort 5 Persoonen van onder de Bies-bruggen wech nam. Even furieus slaft de Majoor voort / en moedighde zijn volk met deze woorden aan : Za Mannen, vat maar aan, dat gaat u voor, en zijn also dapper aangeballen / datze aan 't Contrescherp, over de Palissaden geraakt zijn / daarze malkanderen hebben over gelicht / en voort eenige met Bijlen aan stukken gehouwen / zo dat de gantsche Troup daar door is gekomen ; den Vyandt dit houten hoorende / riep eenige malen : Wie daar ? doch geen antwoortd krijsende / begon epudelijke te schreeuwen / help, help. De Majoor ondertusschen met de Bies-brugge over de opgeysde Gracht gekomen zijnde / is dapper / gebolgt van zijn Volk, tegens den Vyandt, alhoewel die zeer sterk schoot / de Wal opgeklimmen / roepende den Vyandt toe : Houdt op van schieten, of ghy zult geen Quartier hebben, en also boven op de Wal komende / heeft een van des Vyandts Konstapels zich onderstaan om het vuur in 't Kanon te willen steeken / maar de Majoor heeft zulks belet / hem met zijn Sweert ter neder vellende / en heeft doen zelfs het Kanon van achteren opgelicht / dat het met de neus in de grond viel / een ander meenende dezen Heldt van achteren te treffen / wierde mede ter neder gemaakt al eer hy zijn oogmerk konde volboeren / maar dezen dooden mans wijf toe loepende / en haar man doodt ziende / troft des dooden Swaart uyt / en mernde de Majoor Johan Sikkinga daar mede te doozieken / doch zy wierde in haar opzet verhindert ; Den Vyandt zich evenwel noch lustigh defenderende / zo wierden verschepe van de Vyandt door de Majoor en zijn onderhebberende Troup afgemaakt. Monfr. van Thijnen hoorende dat Sikkinga en de zijne noch heftigh in actie waren / heeft het aan de Overste Luytenant Eybergen bekent gemaakt / die daar op aanstondts met omtrent 30 man na toe gemarscheert / en den Vyandt van achteren aangeballen is / de welke haar achter en voor besprongen ziende / haar geweer neder wierpen / en om quartier baden.

Ondertusschen heeft Capiteyn Klinge, met eenige Soldaten de Wacht aan de Vrieffe Poorte gintoportert / en voorts / met hulpe van een Schoenmaker, werkers Broeder en Smid was / die van daar een groote Hamer gehaalt had / de Poorte van binnen open gemaakt / en de Slooten van de Bruggen afgeslagen ; waar tegens van bukten eenen Hendrik Laman, welke

de Petarde (indien zulk's noodigh waer geweest) aan de Poort zoude byengen/ met 15 man de wacht op de hoek van 't Contrescheip overmeester / en des zelfs Poorte geopent heeft / zo dat de Ruyterye binnen konde marcheeren. Een partye van den Vyandt, die zich nach op de Merkt zeer nauw in een gestosten/ in postuur stelden / dedden de aanvallers noch groote moeite aan / bezonderlyk geencouragieert dooz een haarder Capiteynen, een dapper man, dien het over spect dat zo een heerlijke Fortresse van zo wepnigh Volk in zo korten tijdt overweldicht wierde / en daarom stondenze alle als Leeuwen, en strecken dapperlyk / doch epudelyk is haer Troup zeer verdunt / en de Ruyterye is onbetroudelijk haer op 't lijf geballen / hoewel noch eenige Ruyters, gelyk de Luytenant Rosingh in de schouder, dooz haer gequetst en geschooten wierden / evenwel zo ziende dat de Ruyterye met een furie op haer aan quam / hebben haer geweer neder geworpen / en zijn voozts alle na de Kerk gevlucht / en hebben daar ook wat moeten zitten / als *Prisonniers de Guerre*, dat zijn Krijghs-gevangens, gelyk zo de Staats in Over-Yssel gedaan hebben : De Officier die haer in de Kerk diers / gebuytete de zelve woorden tot haer / die tot deze / als zo in de Deventer Kerke gedreven wierden / uptgebrackt waren : Gaat daar in ghy Honden ; 't was een rechte vergeldinge ; Daar op begaven haer de Soldaten, en inzonderhepdt de Polakken, aan het plunderen / en hebben een ongelooflijke buyt gemaakt ; verscheyden Burgers in Koevorden pfeuteerden upt vlydschap haer eygen goederen ten buyt aan ; Maar de ervarenste Krijghshelden oordeelden het zeer onboozichtig / dat de Militie zich aan het plunderen begaf / al eer het werk ten vollen uptgerecht was ; doch hoc konde het in die groote furie verhindert worden / de buyt was al te lief / ook spiegelde de ene meer als de andere / met de zakken vol Ducatons, met kostelijke gehambreerde Rokken, met tierlijhe Draaghbanden en Degens, &c. De Polakken hieuten groote zilvere Schootels met haer Bijtjes aan stulken / en zo nam pder een syn portye van het Zilver met zich / de welke / als zo weder tot Groeningen quamen / ook hare Kameraden rijstelijc niete dedden / niet ongelijk de Oost-Indis-vaarders, als zo van een behouden reys weder te hups komen. Doch gelyk deze Victorie aan de verwinnaars een ongemeene couragie gaf / also gaf dit haastigh overballen aan de Vyandt een algemeene verstaenthep / zo dat zich niemandt durfde reppen / ja in 't begin van deze aanval waren ontrent 200 mannen upt Koevorden gevlucht dooz de Benthemer Poorte, de welke niet verre in 't Graaffchap Benthem gekomen waren / of haer ontmoetede een groot partye Munsterse Militie, die tot secours na Koevorden gezonden waren / deze upt de Vluchtelingen verstaende / dat de Groeningers Koevorden hadden overweldicht / en datze alles ter neder maakten / zyn in aller haast / hals over hooft / wederom gekeert / over al de Inwoonderen des Lands waarshouwende vooz de Hollanders, die met een groote macht aan quamen / dit maakte al omme in des Bisschops Volk zulk een ontsteltenisse / dat de bezettinge in Nyenhuys, en andere zo Benthem sche als Twentsche Plaatzten, haer Posten verlieten / en elk een op een goedt wech komen zooghde / zelfs Zwol, Deventer en de andere Over-Ysselse Steden schudden en beefden / de Ommer-

schans, waar twee etmaal geheel van Volk ontbloot / aangezien het Garni-
soen vol breeze daar uyt geblucht was / zo dat indien de Staatse Militie doen-
ter tijdt siek genoegh geweest was / zo zoudenze (naar menschen ooghmee-
ken) de meeste overheerde Plaarzen in wepnigh tijds en niet wepnigh moepte-
weder hebben overmeestert. Doch om weder tot in Koevorden te komen; Na
na dat dit groote wonderwerk verrecht was / en de Majoor Johan Sikkinga,
op 't Kasteel in des Gouverneurs Huys by de andere Krijghs-helden gekomen
was / hetbenze in verbaashteyt malkanderen aangezien / en in verwonderinge
opgetrokken zijnde / zagenze dan om hooge / dan op malkander / niet spre-
kende / tot dat de eene zepde : Hoe is 't mogelijk ? En de ander antwoorde :
Dit is niet anders dan Godts hand.

De Majoor Sikkinga noch zeer gealtereert en van boven tot beneden aan
zijn kleederen met het bloedt der verslagenen besproept zijnde / epschte een
Roemer Rinsse Wijn, die hem zeer verquikte / en daar na het eten berepde
zijnde / dedenze op 't Slot een goede en volijke Maaltijdt, en also de Gouver-
neurs kelder zeer rijkelijk met Rinsse Wijn voozien was / zo hebben de Offi-
cieren en de Voluntairen, zich daar van genoeghzaam / doch niet overdadigh
gedient : De Heer Majoor Sikkinga kreegh onder zijn buyt mede een Ketel-
trom, en zijn Heer Broeder, de Staat Generaal (die uyt een pberige liefde deze
Actie heeft bygewoont) kreegh de andere / dien hy aan zijn Broeder, als een
Militair Persoon best passende / vereerde : Dan deze groote Zegepraal quam
's anderen daaghs, Saterdagh 's morgens omtrent negen of half thien uuren ; de
zekere tijdinge / door Monfr. Scato Gokkinga, die / geduurende de Belegeringe
van Groeningen, Vaendrigh onder de Studenten geweest was / en door de
Solliciteur Geersma, die in aller haast / met welverede Paerden, deze blijde
mare overbrachten ; Men hoorde terstont een gesuygh langs de straten van
Groeningen, en allerlepe Vreughde-teekenen by alle de Heeren, Burgers en
Ingezetenen : De Heer Præsiderende Burgermeester Johan van Julkinga ont-
boot terstont (vermidts de onpasselijcheyt der 2 oudste Predikanten) op zich
D. Th. Alberthoma, en verzochte / dat aansonds alle Predikanten zouden
vergaderen / en overleggen om de volgende dagh hare Texten en Dankseg-
gingen over deze heerlijke overwinninge in te schilken ; De Post, die de zelve
dagh af reedt / was zo zeer met Brieven beladen dat het een wonder was / en
over al daar hy passeerde / en deze tijdinge bracht / wierde hy als een fabu-
leuse Leugenaar geacht / binnen Leeuwarden wierde hy by na verdrongen van
de menschen, en binnen Amsterdam wierde deze Tijdinge als een ongelooflike
en onmogelijke zake geoordeelt / waarom zekker Heer, op de eerste Brief
van Groeningen, antwoorde / dat hy niet gezint was meerder zijn geldt aan
Post-loon uyt te geven voo zodanige pdele verdichtselen / zy hadden daar in
Hollandt zels alle dagen Fabelen en Leugenen genoegh / men behoefdeze niet
van Groeningen over te halen : Nochtans de Post tijt doo; na den Hage, en
levert de Brieven van Zijn Excellentie Rabenhaupt, als ook van de H. Hee-
ren Gedeputeerde Staten van Stadt en Lande, over aan de Hoogh-Mog: Hee-
ren Staten Generaal, en aan Zijn Hoogheyt den Heere Prince van Oranjen ;

Wat groote blijdschap deze overgrootte Victorie aan alle Opperhoofden der Nederlandse Regeeringe gegeven heeft / is kortz daar aan publijk gemaakt / door de Plakkaten van een algemeene Dank-dagh den 22 January Oude-stijl, of den 1 February Nieuwe-stijl 1673. over al in gantsch Nederlandt gehouden / op welke dagz / haerwel niet in Groeningen, nochtans in veele andere / voornaemlijck in de Hollandse Steden, verscheptene Vreughde-rekenen, en afschieten van 't Geschut, zijn getoont: Also is Groeningen, de kleynste en laaste Provintie, onder de 7 Geunieerde Nederlandtse Provintien, de eerste geweest in de overwinninge.

Aangaande nu de vordere particulariteyten van dit groote wonder werk Godes, zo is het zeer aanmerkelijk / dat alle dingen scheenen geheel tegen te loopen door de aanval, die daar na bevonden zijn absoluut noodigh te wezen / zoudt het werk volbrachte worden / gelijk als de Troepen quamen veele later aan als de meeninge was / en even daar door waande de Vyandt, dat de overgeloopene Dragonders (hier booren verhaait) de waarheyt niet gezeghe hadden: Zy vielen aan op de morgen / en zouden 't des nachts gedaen hebben / maar daar door waren de Wachten, door 't waken van de gantsche nacht, afgemat / en lagen meest in de ruste: Daar ontsonde een zware mist, zo dat zelfs de Leytsman Monfr. van Thijnen qualijk konde zien aan wat plaatze hy was / maar deze mist bedekte de Aanvallers, zo datze niet eerder ontdekt wierden / dan doen het door den Vyandt te late was: De Vyandt hielde sterke wacht / want op de Wal volghde de eene Ronde op de ander, maar dat roepen van / wie daar? en het antwoyden / de Ronde; dat gaf gelegentheyt om de Palisaden aan stukken te knippen / zonder gehoopt te worden; en het doyend? Weder maakte de bevrozene Wallen zo wech / dat men opklauterende / in de aerde nu eenige vat kon krijgen; en de doop sterk aanhoudende / verzeherde / na gedane werk / zodanigh deze Fortresse, datze terfonde geveplight was / tegens alle attaques van de Vyandt, zo dat men zich kon bedaren / uyt-rusten / en receuteren; gelijk de zelve doy de Franfen in Hollandt op hals gebaar / weder te rugge dreef / van haar inval tot Bodegrave en Swammerdam. De dappers Krijghs-Helden, waar door de Heere dit groote werk heeft uytgemocht / zijn ook niet onbesoont gebleven by de Vaderen des Vaderlands, want Zijn Excellencie de Heere Luytenant Generaal Karel Rabenhaupt, is terfonde van de Hoogh-Mog. H. Heeren Staten Generaal, en Zijn Hoogheyt de Heere Prince van Oranje, gemaakt Drossaart van 't Landtschap Drenthe, en Gouverneur van Koevorden, in plaatze van de Hoogh-Edel gebooren Heer Hendrik van Munster Willem Berenzauw Heer van Ruynen, Drossaart van 't Landtschap Drenthe, &c. de welke zich by de Vyandt in Kampen ophield / en na eenige malen aanschrybens niet overgekomen was / hoerwel zijn Ed. naderhande overquam om zich te verdaedigen / doch al te laat: De Heere Overste Luytenant Eybergen is gemaakt Commandeur in Koevorden, Mr. Meyndert van Thijnen is gewornden Commijs, &c. En in tegendeel heeft de Vyandt en des zelfs voornaemste Ministers haar schade en boete gehad. Want in dezen aanval en heerslike overwinninge dezer uytnemende Fortresse, zijn omz

omtrent 150 van den Vyandt gebleven / daar onder verschepte hooge Officieren, als den Munsterlen Commandant Jan de Moy, die in den aanval op het Kasteel is doorszooten / als mede de Overste Luytenant Heus, op het Bastion Hollandt, midtsghaders 4. Capiteyns en eenige mindere Officiers: Des Vyants Garnisoen binnen Koevorden is tusschen de 7 of 800 man sterck geweest; eenige zijnder onder de attaque tot de Benthemer Poort uyt gebluyt / en de rest / bestaande in omtrent 430 mannen zijn op Vrydagh den 27 December 1672. Oude Stijl tot Groeningen gevangelijck binnen gebracht / beneffens 13 Vaendelen, een Standaard, en een Keteltrom.

Namen der Officieren en andere considerabele Persoonen, op Vrydagh den 27 December 1672. Oude Stijl, van Koevorden tot Groeningen gevangelijck binnen gebracht.

De Overste Wachtmeester Plettenbergh.

Capiteyns.

Arnolt Hendr. Vaat.
Jan Reynart, *met Vrouw en Kint.*
Jan Reynders Ravekop.
Ernst Lodowijk van Eyk.
Warner van Gerwen.
Bruyn-Oogen.

Luytenants.

Masmeyer, *met Vrouw en Kint.*
Jacob van Schrevers.
Martijn Uytterfeel.
Martinus Erpendink.
Hendrik Schiffers.
Johan de Beest.
Jacob de Zee, *met zijn Vrouw.*
Bellingweer, *Reformé.*
Callé.
De Boet. *(Kint.)*
Dirk Heyman, *Reformé, met Vrouw en*
Jan Hacking, *Adjutant van de Over-*
sten Roël.

Vaendrighs.

Johannes van der Gracht.
Jean de Plaen.
Frans Gyraan Stokman.
Gidiaan van der Gracht.
Gerhardus Ophaven.
Gerard Willem van den Bergh.
Anthonius Melards.
Dirk van Hagen, *met zijn Vrouw en*
twee Kinderen.
Gerard Willem Grivel.
Theodorus Smits.
Bernhard Ham.
Van de Crans.
Nicolaas Dekkers.
Ernestus Grand Jean.
Hendrik Janfen Snijder, *Chirurgus.*

Patres.

Bernardus Maler, *Franciscaner.*
Pater Dankerts van Frenswegen.
Jacobus Flade, *Jesuiteer.*

Noch omtrent 400 gemeene Soldaten.

Van de Groeningers zijnder gebleven tusschen de 50 en 60 man, daar onder Capiteyn Vegezak, en de Capiteyn Luytenant van Zijn Excellentie Rabenhaut, Capiteyn Rosemeyer wiert zwaarlijck gequetst. Al de Staatse Officiers hebben haar in deze Attaque zeer magnifijcq gedragen / niet alleene bedienen-

de het Ampt van Officiers, maar ook kloekmoedelijk bechtende als dappere Soldaten, gelijk ook alle de andere Soldaten hier groote eer ingelegh / en goeden Buyt bekomen hebben. Onder anderen is daar binnen / 30 in het Magazijn als op andere plaatsen / ongemeen veel Oorloghs-tuygh gebonden / gelijk in de navolgende Lijste te zien is.

Pertinente Lijste, van de *Ammonitie* van *Oorlogh*, *Vivres* en andersints, het gene in de Veroveringe van *Koervorden* is bevonden, zo in 't *Magazijn*, als daar buyten.

35 Metale Stukken Canon.	210 Lucht-kogelen, uyt de handt te werpen.
20 Yfere Stukken.	65 Vyer-kogels uyt het Canon te schieten.
6 Metale Kijl-stukken.	1772 Onbequame Handt-granaten.
Te zamen 61 van alderhande Calibre.	12853 Canon-kogels van alderhande Calibre.
9 Metale Mortieren.	2 Vaten Salpeter.
15 Yfere Mortieren.	1 Vat Swavel
Te zamen 24 van alderhande Calibre.	41 Vaten Tarpentijn.
14 Metale Petarden.	2 Vaten met Tarpentijn-olye.
16 Yfere idem.	15 Vaten Hars.
949 Musquetten, zo bequaam als onbequaam, daar onder 82 losse Lopen, behalven de gene die by het Garnisoen wierden gebruykt.	6 Halve Vaten idem.
718 Heele en halve Pieken.	17 Vaten Pek.
170 Wapenen.	8 Halve Vaten idem.
180 Stormhoeden.	65 Rollen gepekt Touw.
30 Ringhkragen. (len.	8 of 9 Rollen zwaar Kabeltouw.
93 Hant-molens om Koorn te ma-	Noch een groote quantiteyt gepekt en ongepekt Touw.
506 Volle Tonnen Pulver.	27 Groote Ankers.
38 Opene Tonnen Idem.	37 Kleyne Ankers van 130 pondt.
Een groote quantiteyt Musquet en Snaphaans-koegels, waar van 't grootste gedeelte zonder Tonnetjes, in een Kelder lagh, ook een partye Loot.	16 Schip-wagens.
8 Formen om Kogels te gieten.	Eenige Milt-wagens en Karren.
23 Beurs-tonnetjes.	3 Bequame Blok-wagens.
17 Kardoes-kisten.	2 Voer-wagens.
1277 Gepræpareerde Bomben.	5 Nieuws begonnen Affuyten.
1716 Ongepræpareerde Bomben.	Een groot party out en nieuw Yzerwerk tot het beslaan der Affuyten.
2113 Springh-kogelen, Lucht-kogelen, of Stink-potten.	Een groote quantiteyt oude Affuyten, Raden, en anders.
	400 Bijlen.
	40 Snoey-messen.

- 31 Zagen.
- Een groote menigte Houweelen, een goede partye Schoppen, en een groot gedeelte Palissaden.
- 3 Dommekrachten.
- 4 Spring schroeven.
- 2 Koevoeten.
- Een Ketten.
- 108 Yzere Hakmessen.
- 100 Oude Bijlen zonder steel.
- 112 Ys-haken.
- 4 Vaten met Ys-spooren.
- 1 Vaatjen Voet-Angels.
- 3 Tonnen Hoef-Yzers.
- Een gedeelte 9. 8. a 2 duyms rongen.
- Een halve Ton Schiet-spijkers en ander kleyn gereedschap.
- 3 Groote Booren.
- 52 Staven Yzer.

- Een groot gedeelte Pennen, om tot Palissaden te gebruyken.
- 5 Brandt-haken.
- 85 Polsstokken.
- 12 Modder-netten.
- Een groote quantiteyt Greynen Plancken, die worden dagelijks tot de Batteryen gebruykt
- Een groot partye oudt Paerde-tuygh.

Vivres.

- Een groote partye Rogge.
- 17 Tonnen Zout.
- Een Brouw-ketel.
- 6 Brouw-kuypen.
- 2 Zakken Hoppe.
- Her meeste gedeelte hier van is in het Magazijn gevonden.

De Eere van deze overwinning is alleene de groote Godt toe te schrijven; want zelfs de Beleyders van dit groote werk, en alle de Officiers hebben moeten bekennen / dat dit een byzonder werk van Godt is geweest: De Heere heeft voor ons gestreden met eenen dikken Nevel, de Heere heeft de Vyanden haar wijsheyt en couragie benomen; zo dat deze sterke Vestinge, in een uure tijds stormenderhande is gewonnen / en weder aan dezen Staat gebracht.

Dit is aldus te zamen gestelt / zo als dit zelve verhaalt is van eenige geloofwaardige Persoonen, die zelve by deze Actien geweest zijn / en het Commando mede gevoert hebben.

Hier mede waren die van Groeningen en Ommelanden by wat bepligert en geruster: Die van de Stadt hadden een stijf koppigen Jonker gebangent / die niet veel goeds met dat Landschap in de zin schijnt gehad te hebben / uytwijzende de volgende genadige Sententie.

E X T R A C T

Uyt het Criminel Prothocol der Stadt Groningen. Iovis den 20 Februaarii 1673.

A Lzo Jr. Ofbrandt Johan Rengers tegenwoordige gevangene iterative malen ge-examineert is op het gene den zelve waar te laste ge'eght: En alhoewel hy zo byten als onder de tortuure perunaciter heeft gepersesteert by de Negatieve; Is nochtans uyt de ge-exsteerde blyken, gerechtelyke attestaten, eedelyke verklaringen en pregnante indicien komen te consteeren;

D At hy kortis voor de belegeringe van Koevorden getracht heeft te disponeeren Juffer Sophia van den Camp, doenmaals tot zynen huuze haar ophoudende, om na Munster te vertrekken, en aldaar door hare Neven Twikkel en Schilder van de Heer Bisshop en Vorst van Munster de Heerlijckheit Wedden Westerwoldinger-Landt tot een Leen voor hem te bekomen, daar voor gezeyde Juffer zoude ver-

mogen

mogen te pre'enteeren 25 zelf tot 5000 gulden toe, zo daar zo veele moste wezen, doch dat het request niet eerder zoude werden overgelangt, en de Apostille geteykent, als op dat moment en tijd als voornoemde *Juffer* kondtschap zoude hebben bekomen, dat de Stadt Groeningen over was, tot welken eynde om te corresponderen aan haar cijffer ter hande zoude werden gestelt.

Dat hy Gevangene gedurende de belegering van deze Stadt, hier altijd goede kondtschap uyt het Leger zoude hebben gehad, en voorgedachte *Juffer* heeft willen gebuuyken, om haarin 't Leger te bevoelen, en door hare Neve de Heer *Twikkel* by hoogstgedachten Heer Bisschop uyt te werken de conservatie van zijn Gevangens huys en goederen tot slochteren.

Dat hy tegens de voornoemde *Juffer* zoude hebben gezeght, dat hy correspondentie met den Koning van Vrankrijk heeft gehad, en van de zelve brieven zoude hebben ontvangen, waar onder yets was van zodanig belang, dat zo het openbaar wierde, het hem zijn hals zoude kosten.

Dat by het faillissement van des gevangens (schriften en Papieren was bevonden, dat de zelve hadde ontvangen en (zonder aan de Regeeringe bekend te maken,) onder zich behouden verscheydene brieven van *Johan Schuylenborgh*, die by de gedelegeerde Richteren dezer Provintie in cas van achterhalinge, ter doot was gecondemneert, en zich steeds by hoogstgedachten Heer Bisschop hadde opgehouden als in zijn dienst en des zelfs Onderdaan; zijn deze brieven geschreven zo voor de eerste Bisschoppelijke invasie, als ook voor dezen tegenwoordigen Oorlogh, waar van een onder een gefingerde Vrouwen-handt, tenderende de zelve om de wettige proceduuren en Sententie tegens gemelten *Schuylenborgh* ondernomen en gevelt, te reverteren; en de ruste en eenigheit van beyde Leden dezer Provintie te troubleeren: en zulks op het fundament van de liefde en trouwe, als hy Gevangen by voornoemde *Schuylenborgh* verrek aan den zelveu solennelijk toegezeght, en nochmaals aan des zelfs Huysvrouw met veel afsurantie bevestigt zoude hebben

Hebbende hy Gevangene verscheydene malen overgeschreven crimina, de welke by hem werden geacht pecuniair te zijn, getracht met de Richters te transigeeren, en de zelve door hem zelfs en door anderen te corrupteeren en zoeken te corrupteeren.

Daar by komende dat hy Gevangen onder zijne particuliere en zijns Dienaars handt groote capitalen successievelijk van den gewezenen Ontfanger *Cornelis van Royen* heeft gelicheet, misgaders met den zelve Ontfanger gecontraheert, om te zullen uytweiken een Staatse Resolutie tot negotiatie respectie van 6 en 3 Tonnen Goudts op Lijfrente tegens tien ten hondert jaarlijks, hoewel de zelve in die tijden tot vry minder intereste waren te bekomen, onder-beding van eenige duyzenden guldens tot zijns gevangens particuliere profijt.

Hoer dat hy ook heeft gepraetiseert zeker valsch bestek, daar benevens mede uytgewerkt remissen van achterstallige Pacht-penningen, mitgaders breuken voor de hooge Justitie-Kamer gevallen, waar voor hy veel gelt heeft genooten.

Behalven dat hy Gevangen, boven de vooren-verhaalde quade facten en andere maleversatien, zich niet heeft ontzien een of ander Heer uyt d'Ommelanden tot mede bekladinge van de hooge Justitie-Kamer gedeclineert, omtrent de administratie van de Justitie, in zaken, hem Gevangen conceerneerende, op een onbehoorlijke maniere te verbinden, om zich van de judicature zijns gevangens zaken te zullen absenteeren, zo dikwils hy zulks quam te verzoeken.

Welke alle zijnde delicten de welke in een welgestelde Regeeringe geenzints kunnen worden geleden, maar een exemplaire straffe meriteeren;

Hebben de Heeren Burgermeesteren en Raadt den gevangene *Jr. Ossebrandt Johan Rengers* gecondemneert en condemneeren hem mits dezen tot een eeuwige gevangenis, en dienvolgende gebracht te werden in een verzekerde plaatze, by welgemelte Heeren Burgermeesteren en Raadt te ordonneeren, en zijn leven lang gehouden en bewaert te worden: En verklaren dat de misen van Justitie en des zelfs jaarlijks onderhoudt uyt zijne goederen ge-cyscht en betaalt zullen worden. Voor behoudens deze Provintie haar recht wegens de gelicheete Penningen van meergemelten Ontfanger *Cornelis van Royen*: Item wegens het gepraetiseerde vals bestek, en mede uytwerkinge van de remissen van achterstallige Pacht-penningen, en breuken voor de hooge Justitie-Kamer gevallen; als mede wegens de maleversatien omtrent de negotiatie van 9 Tonnen Goudts; mitgaders de onbehoorlijke verbintenisse omtrent de Justitie, zo en in dier voegen de zelve te rade zal worden.

Aldus gepronuncieert op 't Raadshuys tot Groeningen op dato als boven.

Collat. accord.

J. TAMMEN, Secret.

Met

Met deze gelukkige berovering wierd niet alleen Groeningen, maar ook Vrieslandt, ja het gantsch noch overigh Vereendt Nederlandt in vastet postuur van tegenweer gestelt / hoewel den Munsteren Bisschop noch in bezetting hield de Lang-Akker-of Nieuwe-Schans, en noch petz / daar intrent / maar 't sapsen wilde als nu/ geen belegch toe staan/ en alle aanslagen gelukken niet.

Dit Jaar 1672. dan aldus ten eynde geloopen zijnde / had den Vereenden Staat, verlooren de Landen, Steden, Sterkten, en Forten, hier voeren pag. 339. en volgende / aangeteykent / daar onder eenige wepninge weder herwommen waren / als daar te zien is. Die onder de Franfen, klaaghden erbarmelijck over haar gewelt / 't welck die van Woerden sammelijck gewaar wierden: De Stadt Utrecht hadden de Franfen vooggenomen niet te verstercken / maar wel een Kasteel, of Dwinger vooz haar neus te leggen; eertijds had 'er een gelegen / op die plaats, daar men nu de Paerde-markt houdt/ by de St. Catrijne Poort, genaamt Vredenburg, doch dit was al lang ter nedet gewozpen / en men begoft nu na die Fondamenten te graven / en die weder op te bouwen/ maar 't werk bleef haast steken; zodanige Kasteelen, waren wel in 't gebuygh eertijds by de Spaanse, want men kon / met wepningh Garnisoen de zelve bezet houdende / een groote Stadt, daar men vooz Rebelye vreesde/ bewaren en in toom houden / want die Kasteelen lagen half in / en half uyt de Stadt, zo dat de Stads Wallen aan beyde zijden tegen 't Kasteel quamen aan te loopen / en van 't zelve konden / zo wel van binnen als van buyten / beschooten en gedefendeert woerden / zy hadden een wijtvluchtigh Pleyn na de Stadt, die vooz haar open lagh / hadden een Poort, om t'allen tijden in de Stadt te komen / en een / om daar uyt na buyten te gaan / waar dooz deze Kasteelen met wepningh Garnisoen, de aanleggende Steden, hoe groot en machtigh die ook mochten zijn / genoegzaam in haar gewelt konden beteugelen: Zodanigen Kasteel ziet men noch 't Antwerpen, uyt het welcke die Inwoonders eens sammelijck en ellendigh zijn beroost en getprannizeert gewoerden / dat men noch de Spaanse furie noemt: dies waren de Burgers t'Utrecht wel blijde/ dat dit werk niet voozt ging. Maar men sprak 'er weer van nieuwe Schatting, en men stelde ter Execucie 't geen men lang gedreygh had / en was / dat de huizen van den Raads-Heer Kerkrink, en den Procureur de Wijs, vooz ordre van d'Heer Hertogh van Luxenburgh, zijn geplundert / en om verre gehaalt / ter oorzaak dat zy uytgeweken / ingedaaght / en niet te voozschijn waren gekomen.

d'Heer van Wulven had by zich woonen / een Juffer, van zijn maaghschap/ die mede uyt die Stadt was gevlucht. Doch de Franse verstaande / dat zy van groote middelen was / wilden den gemekten Heer dwingen / dat hy deze Juffer, weder zou doen binnen komen / 't geen hy niet willende noch konnende te weegh brengen / begonden zy hem daar ober te dreygen / sustineerende / dat hy vooz zyne Familie most caveeren / daar hy nochtans geen macht had / om deze Juffer te doen woonen ter plaatze daar het haar niet en beliefsde. Hier ober most dezen Heer, onlijdelijken spot en hoon uytstaan / want zy tasten alle zijne Meubelen aan/ verbraten en verzopen die / na dat die tot gelt hadden gemaakt / in zijn huys en byzijn / ja dwongen hem in een hoek van de Zaal, daar zy van-

ketterden (be waart niet 2 Soldaten) hare dertele debauches / met open oogen aan te zien.

In d'onoberwommen Hollandse Steden was het by wat beter / want alle de Vluchtelingen, die den voorszeden Zomer, met grooten schrik en haastigheyt ontvlucht waren / zelfs tot in Denemarken; Sweden, Dantzik, en verder / quammen nu tegen den houden Winter wederom t'huyg. De Heeren Sweedse Mediateurs tot de Vrede-handel afgevaardight / en in 's Gravenhage aangekomen / begoumen haar nu te prepareren / om d'een of d'ander Handel-plaats booz te slaan / alhoewel in dezen Jare 1672. daar niets verricht wierd / zo was 'er geen Koninkrijk in Europa, 't geen zich bupten dezen Oorlogh hield / dat zo veel schade dooz de zelbe quam te lijden / als 't Koninkrijk Sweden, want de Scheepvaart en Koophandel, stondt daar geheel stil / en 't gelt wagt uit dat Rijk oock wech / als of het noyt daar in was geweest / en noyt weer in seheen te zullen komen.

d'Heeren Staten van Hollandt en West-Vrieslandt, zo grooten geboelen van de boozslagen van deze Vrede niet konnende aannemen / maakten een Fonds booz het toekoment Jaar, 1673. tot een defensie van 't algemeen Vaderlandt, om de Militie van dezen Staat, alle maande prompt te betalen / en oock alle oude Ordonnantien.

't Geen Vrankrijk by dezen Oorlogh had overgewonnen / koste haar duus genoeg / en 't getal der Milioenen die hier toe / al eenige Jaren te vooren / zijn opgelept / bewaart / en bespaart uit de grootste Franse dertelheden, als 't opschorten van 't bouwen van 't Paleys de Louvre, en anders / en boozts alle andere daar toe aangelepte gelden, zal niemant licht komen weten; want Vrankrijk als *Causa movens*, de bewegende oorzaak van dezen Oorlogh, moest oock het gelt daar toe aan Engelandt, Keulen, en Munster, zijne Huurlingen; verschaffen. Maar op 't eyndt van dezen Jare, 1672. zagh men een Lijst uit komen / van de Franse Militie; die van dezen Zomer zonden verslagen / gestorven / en dooz Ziekte verloopen zijn / bedragende 72464 man. Deece betugghden dit waar te zijn / doch 't is by na ongelooflijk.

Maar den Koning van Engelandt dooz die van Vrankrijk niet een ydele hoop, om tot de Souverziniteyt te komen / gestalteert / had doch niets by dezen Oorlogh overgewonnen; ja in tegendeel hadden zijn Ingezetenen onaflijke schade / en dat booznamelijc van de Hollandse en Zeeuwse Kapers geleden / zo dat men ten eynde dezes Jaars 1672. te London op de Beurs calculatie kon maken / dat die Kooplayden en Assuradeurs, wel 4 Milioenen ponden Sterlings; dat zijn 400 Hollandse Tonnen Goudts ten achteren waren.

Keur-Keulen had zijne gepretendeerde Steden Rijnberck en Orsoy nu wel in zijn gewelt / en daar nevens de Stadt Deventer, maar de Franse hadden hem weder afhandigh gemaakt de Stadt Nuys aan den Rijn-Stroom in 't Keulslant, Mazeyk aan de Maze, en Tongeren in 't Landt van Luyk, en alle deze genoemde Landen met hare doortochten genoegzaam germeert.

Christof. Bernhart den Munstersen Bisschop, die / als Europa in rust is / gemeenlijc van zinen zwarten-Meyster, het Landt doozgezonden wordt / om op te snuffelen / of oock ergens een Verk is / die 't ooz zou mogen seuten na eenigen

gen Oorlogh, en daar op zijn dienst den zelven aanbiedt met al zijn Duyvelse Bomben, Granaden, en Stinkpotten, had niet zondere by dezen Oorlogh verlooren / maar wel wuiften gedaan / en daar nevens zijn hert met moorden, branden, roven en plunderen. lustigh oprehaalt.

Keur-Brandenburgh, die groote sommen gelts van de Vereende Staat getrokken had / quam wel met een tamelijk sterck Leger af / maar dede anders niet / als de Turenise, Keulle, en Munsterse Troupen, van de Vereenden Bodem af te houden / en liet ondertusschen zijne eygen Landen, als der Mark, Ravensbergh, en een gedeelte van Kleef, ten gronde toe ruineeren.

Spanjen had den Vereenden Staat getrouwelijk bygestaan. Den Keyzer en d'andere Duytse Vorsten hadden dit Jaar, 1672. noch 30. grooten ombraege niet van de Franse deskeynen, als zy 't volgende Jaar kregen / en met der daat gewaar geworden zijn. Maar den Koning van Vrankrijk wel wetende wat hy zelfs op 't Duytse Rijk in den zin had / nu dat zijne Wapenen in Nederlandt gestuyt waren / zocht den Keyzer te verschuyfken / en dede booz zijn Franzen Resident, (om de Duytse bystandt aan de Hollanders te verhinderen) de volgende dreygende redenen in den Keyzerlijken Raadt, wel onbeschaamt / togenachtigh / en versmadelijk / tegen de Hollanders, uytbulderen.

Aanspraak van de *Commandeur van Gremonville*, in de Raadt van State van Zijn Keyzerlijke Majesteyt te Weenen gedaan.

Zeer Doorluchtige Heeren. Dewijl het van d'eene zijde lastigh, ongevoeghelijk en kommerlijk geweest zou hebben, en dat ik van d'ander zijde van Zijn Keyzerlijke Majesteyt het geen, dat ik aan hem te zeggen heb, zo veel de tegenwoordige zaken aangaan, beter zou doen verstaan, en ook op dat ik, met U Doorluchtigheden aan te spreken, terwijl de zelfden in een zelfde plaats vergadert zijn, een uytgedrukt en vaerdiger antwoordt zou bekomen, dan of ik yder in 't bezonder aansprak; zo heb ik deze Vergadering verworven, daar in zy alle te zamen zijn: En dewijl het hen belieft heeft my gunstighlyk daar in te doen verschijnen, zo bid ik hen dat zy met opmerking na my lusteren.

't Is zeer zeker, dat de Christelijcke Koning, mijn Meester; Zijn Keyzerlijke Majesteyt, en de Catholijke Koning in hooge eer en achting heeft, en met alle toegeneghenheid en meedogen bemint, niet alleenlyk uyt d'aanmerking van d'enge verbintenis van Maaghschap, die hen te zamen voezt, maar ook uyt oorzaak van d'andere aanmerken waardige hoedanigheden, en om de voorkeelen van verdienste en deught, met de welke deze groote Vorsten zyn bekleet. Die shalven begeert en wenscht hy met hen in eenigheyt, vreedten rust te leven, zo ten opzicht van hun persoonen, als van hun onderzaten; hy zal altijd alderhande middelen gebruyken, om voorspoedigh daar in te zijn. De Koning, mijn Meester, heeft 'er, behalven de mondelinge betuyging, die hy 'er af gedaan heeft, klaarblykelijke proeven afgegeven, toen hy, na dat hy, door middel van de Koningin, zijn Moeder, hooghlofselijke geheugenis, en van zijn Ambassadeurs had doen verstaan hoedanigh de Rechten van de Dolsijn zyn Zoon, waren; toen hy, zegg ik, verplicht was, als door geweld daar toe gedreven en getrokken, te trachten zich in de bezitting dezer goederen te stellen, namelijk door middelen, die Godt aan hem verschafft heeft: dewijl hy zag dat 'er, om hen te bekomen, geen andere middel, dan die van zyn wapenen, was. En hoewel de zelfde krachtigh waren, en de verwinning hadden, en in tegendeel, de heyrkrachten van de Catholijke Koning zeer zwak waren, en onmachtigh om zich daar tegen te stellen, en de verovering van een groot deel van 't landt, gelijk ook van veel sterke en wel verziene steden, te beletten, zo is 't nochtans zoedanigh, dat hy ten nauwlijck te veldt had gebracht, of hy, op de tusschen-spraak van eenige Vorsten, hun gemeene vrienden, toegevende, met hun begeerte en veruoeging boyen zyn eyge interessen te stellen, heeft de voortgang van zyn voorspoet, hoewel op zyn krachtighste zijnde, willen af breeken, om aan Nederlandt Vrede te geven; vergenoeght met de getuchtighet van zyn pre-

renfien, f'eyffchingen beken gemaakt te hebben, en alleenlyk een deel der veroveringe te belonden, die hy met zo grootte gewintheyt, en zo voorspoedighlyk had verkregen. Ik weet wel dat 'er zijn, die zich ingebeeldt hebben, dat de Koning, mijn Meester, voor deze zo vermaarde Triple Alliantie, of d'ievoudigh Verbondt verwaart, als'tet van voort te treden tot de geheele verovering der Nederlanden. Maar ik weet wel, en ik verzeker my ook, dat 't Voorrechtigheden niet weten dat deze grontveft zeer zwak is; dewyl de zelfde in die tyd noch naanwylky was gefcheft, en dat dit Verbondt noch niet was geflooten. Maar schoon het zelfde al geflooten had gewest, zo kon 't nochtans niet de minste vrees aan Frankryk geven; dewyl dat Ryk in zich zelfs gerust en eenigh was, onder de besturing van een jong, makker, wys en voorzichtig Regeraar, die, zedert het begin van zijne heerschappy in de verwaringen en verdeeltheden van zijn eyg Koninkrijk, en in Oorloggen tegen d'eerste Machten des Werelds belemmert zijnde, echter alle de vermindernissen en zwarigheden heeft verwonnen, en, de grenzen van zijn Koninkrijk uytgestrekt hebbende, het Koninklijk Huys weder heeft vereenicht, de rust van 't Koninkrijk opgerecht, de genegenheden en interellen tot een gebracht, doende zijn onderzaten rust genieten, de goede betiering, en de gerechtigheyt weer opgerecht, en zonder afwringing, zijn inkomsten en schatten vermeerdert; Waar toe kon dan zulk een Verbondt dienen? De Saeden waren verre van de handt, en ongewapent. D'Engel en hadden geen heyrkrachten te Landt, noch gelt; en het bloeyend Koninkrijk van Frankryk zou Hollandt niet gewreit hebben, 't welk niet te vteezen slaat, schoon het eenige krachten tet Zee heeft, noch in staat was van een inval te doen, zonder zich zelf voor grootte gevaatlykheden bloot te stellen, noch alleen, noch in gezelschap.

En indien zy de voorwaarden van hun Triple Alliantie, of d'ievoudigh Verbondt hadden willen uytvoeren, wat zwaerigheden zouden 'er niet voorgekomen zijn, in de heyrkrachten, en intereffes der Bondtgenoten te zamen te voegen? En wat zouden zy hebben kunnen aanvaugen, tot de gemeene nuttigheyt en veruoeging van zo veel verlicke Vorften? En hoe zouden zy een Vorst, ja Opperhoofd aangetaft hebben, die zich in zulk een goede staat bevond, en van de welke zy wisten dat hy ook vrienden had, en aan de welk noch bevattelykheyt, noch naarflijghyent ontbrak, niet alleenlyk van de voornemens der gener te vernietigen, die zich tegen hem inspannen, maar ook om hem zelve in hun eyge Staten te verdrukken?

't Is dan niet deze Ligue, noch yets dergelyks; want dit zous een ydele vrees hebben gewest, die in de grootte en deuringende ziel van de Koning, mijn Meester, geen plaats kan hebben; maar de liefde, die hy tot zijn naaste magen heeft, en de begeerte, die hy heeft gehad, om een vuur uyt te blusfchen, 't welk Europa niet nieuwe beroerte kon ontvonen, en de redenen, die hem op een aangename wyze, door de Koningen, zijn vrienden, zijn vertoont, hebben hem verplicht de vrede te maken, die van alle de Christenheyt begeert wierd.

Toen deze zaak in dier voegen, als men weet, met de Catholijke Koning geëyndicht was, keerde de Koning, mijn Meester, alle zijn gedachten tot de zaken van zijn Koninkrijk weer op te rechten, op dat hy, met zijn onderzaten, die geluk zou mogen ghenieten; 't welk het eynde van een wel-gesfeldé Staat is, die doot een goet en verstandigh Vorst beurt wordt. In dezer voegen bracht hy te weeg dat de gerechtigheyt gelykelyk bedrent werd, zoner een-zijdigheyt en zoner interell; dat de Volken van d'overmatige fchattingen wierden verlicke, dat de machten vernedert wierden, om dat de ware dapperheyt, tot voordeel van 't vaderlandt bestee, en de ftaating en boetinge en bezondere ongelijken aan 't vermogen van 't Gerecht gelaten moeten worden. Hy gingh met een volmaakte huyshoudingh d'overmatige-kosten van zijn eygen Hof befneyen, om d'inkomst van zijn zuynigheyt tot de weetkoping van zijn heerlykheyt te befleden, dieten deel vetveemte was; en hy wilde ook dat de bezondere lieden voor hun bezondere veruoeging, de kosten van hun tafel, van hun kleedren, en van hun fpielen, en van hun gevolg zouden regelen.

Hy nam geen fchattingen van zijn onderzaten, om hen te belasten; maar alleenlyk om middel te hebben van zijn eyge waardigheyt, en d'eer van de Kroone te ondersteunen. Om de koophandel, en het voordeel zijner onderzaten te vermeederen, heeft hy nieuwe vaarten, tot de gemeenschap det vloeden en ftromen gemaakt; wonderlyke werken, en van ongelooffelyke onkosten. Hy heeft veel groote burgerlyke gebouwen tot verlictinge der Steden gefchikt, en tot zekerheyt van 't Koninkrijk veel oude vestingen doen vermaken, en veel anderen van nieuwe vinding, doen toefellen. Hy heeft, 't welk aanmerkelyker, en het wezentlykfte is, d'Edeldom in een geduurige oefeninge der Wapenen onderhouden, met de zelfde tot krijghs-bedieningen in een goet lichaam van Krijghs-volk, dat wel betaelt en onderhouden wierd, te gebruyken, met de zelfde door toegefelde ftrijden, belegeringen en bestormingen te gewennen tot niet verbaat te worden, als zy zich in zodanige ware dingen, en in de voorvallen ingewikkelt zouden vinden: Ik verzeker my dat hy hen altyd gemint zou hebben; wel wende dat d'optrechtigheyt van zijn leven, de goede bediening van 't getecht, en der zaken in zijn Koninkrijk voor hem de zelfde roem verkregen zouden hebben, die hy zich van zijn krijghs-daden kon beloven, de welken altyd met iets geweldigh zijn verzelt, als een der gefellen, met de welken Godt gewent is de zonden des werelts te straffen.

De Koning, mijn Meester, zich in deze en diergelijke zaken oeffenende, en bezich houdende, heeft de gerustheyd van leuen, 't welk hy zich daar at belooft had, niet lang konnen genieten, om dat her van de geuen wiet ontroeft, die door leden, of ten minsten uyt aanmeiking van de verplichting, die zy aan hem hadden, zyn voldoening behoorden te bevooruden, en de zelfde te gemoet gaan, of ten uytcrsten genomen, de gelegenheden van hem te veromplichten te mijden, en die in tegendeel betuygen dat zy zyn waardighey weynigh achten, en niet langer aan de gezuchtige dienften geecken, die zy ontfangen hebben van hem, en van de Koningen, zyn Voorzaten.

De Hollanders zyn 't, die (men weet niet waar toe, noch uyt wat oorzaak) hebben willen toonen dat zy zynigh tot Frankryk waren genegen, 't welk nochtans, gelijk alle de werelt weet, hen in dier voegen heeft onderleunt, dat zy 't grootste deel van hun verheffing, en van hun grootheyt, 't welk de wylke zy zich hebben verheuen, aan het zelfde zyn verplicht; gelijk lieden, van niets op gekomen, verwaacht op hun vge macht, en verblindt van deglans van in de rygh der Vorstengestelt te worden; en die, het goet vergetende, 't welk zy ontfangen hebben, zich zelve in een hartnekkige ondanckbaarhey hebben gedompelt, en hebben durven aanvangen d'Actien en doeningen van zulk een groot Oppeworst, gelijk de Koning, mijn Meester is, te bestraffen: dewijl zy zyn innerlijke gedachten hebben willen onderzoeken, en zyn meening deuytgronden, en hen op hun wijze verklarende, gevolgen daar uyt willen trekken, als of zy uytwerkzelen zouden voorbrengen, die noyt in de gedachten van zyn Majesteyt waren gekomen, en, daar op hy noyt had gedacht. Ik verzuigh noch dat zy, door d'overmaat van hun verwaantheyt veruoert, wel hebben durven onderwinden zich met zeer machtige Koningen te verbinden, om een Triple Alliancie, of drievoudigh Verbondt op te rechten, door 't welk zy mischien pretendeerden en poogden aan de grootste Oppervorsten de wet te stellen, gelijk zy willen dat men gelooven zal dat het de School is, en dat zy de Betterders van Europa zyn.

Meikt eens op de natuur van deze lieden, die nieuwelijks verheuen zyn, en die, zich niet met de vrede bekeurende, de welke zy met de Koning van Engelandt hebben gemaakt, niet een enigh aytelk daar af hebben onderhouden. Zy hebben de wederkeering ziner onderdanen belet. Zy hebben met geweld d'authoriteyt van te Visschen aan sich getrokken. Zy hebben tegen hem om de Souverainiteyt dezer Zeen durven disputeren, en hem aantakten, ja tot later-schriften en schilcheryen toe te laten, die voor zyn Koninklijke Persoon, en voor zyn Koningrijk onwaardigh zyn, aan 't welk zy echter verplicht zyn, uyt oorzaak van 't geen, dat het tot hun behouding en grootheyt gedaan en by-gebracht heeft. De Koning, mijn Meester ging, naar de zijde van Nederlandt, de Grenzen van zyn Koninkrijk bezoeken, in 't gezelschap van zyn gewoone macht van Kynighs-volk; en zy durfden zich met een machtigh scheepshey voor zyn ooggen veruonden, en hielden een ander macht in 't Landt vaardigh; en zy, tot op de minste beweging, en op de minste optocht merkende, en niet aan de goede vriendschap, en aan 't verdrachgedenkende, die tusshen hen waren, hebben getracht deze optocht, en grootheyt van Frankryk by veel Vorsten verdacht te maken, met de zelfde met veel heymelijke voornemens te belasten, daar tegen zy wilden dan men zich zou stellen; en zy, eyghwaan op 't geen vastende, op 't welk de Koning, mijn Meester, mischien niet dacht, zyn zo verre gekomen, dat zy de handel met Frankryk hebben verboden.

De Koning, mijn Meester, door deze handel, en om deze roekeloosheit vergramt, besloot, om d'eer van sijn waardighey, en om 't voordeel, en de behoudens ziner Onderzaten, de Generale Staten te straffen. En op welke wijze zy gestraft zyn, dit is niet nodigh te zeggen; dewijl hy nauwlijks in dit Landt is getreden, met zyn wel-geregelt krijghs-volk, van veel Vorsten verzelt, en ook van veel Edeldom, die zich gewillighlyk in 't gevolg van zulk een groot Koning-en Hoofman heeft begeuen; of zy, door zyn Koninklijke tegenwoordighey verbaast, in hun geweten overtuicht van 't ongelijk, dat zy hadden, en in hun hart verwart, hebben deze gróote kracht, en deze weergadeloote dapperhey des Konings, mijn Meester, en van zyn dappere Soldaten niet konnen tegenstaan, schoon zy makere tegenstant hebben gedaan, en schoon zy een zeer groot getal van oude krijghs-benden hebben, door krijghs-overflen van hooge achtung en beleyd; in voegen dat hy in mindertijd dan een maant met geweld meer dan 40 Plaatzten heeft ingenomen, die zo wel versterkt waren, als zy in eenigh ander gewest zyn, en, gelijk d'eiarenthey in voorlede tijd getoont heeft, machigh om, yder voor zyn hoof, een geheele Zomer lang een groot en bloeyend Heyt bezich te houden. En indien zy hun toevlucht niet tot het water hadden genomen, 't welk zy heyligh oordeelen; en indien zy niet een Element, so ongetrouw, als zy zelve, hadden gekrykt, 't is schijnbaar, dat zy heden alle ondergebracht zouden zyn. In 't welk zekerlyk de Koning, mijn Meester, Gods bystant erkent, die, aan hem verwinning op verwinning gevende, met zo groot geluk en gezwintheyt, aan hem noch de geeft, en 't beleyd geeft van de zelfde te volderen, en te dissoneren tot de vordering van zyn glorie. Gelijk hy ook met alle ernt en godtvuchtighey tracht daar van nieuws de ware Goddelijke bediening, en de waarachtige Godtsdienst in te voeren, die'er door hem uyt verbannen was, met een schrikkelijke Apostasie, of afval, en weespantighey, zo tegen God, als tegen hun wate en wettige Vorst, verzelt van zo veel gedruys, gekraak, doodinge, rovery en overdaat.

Maar de hardnekkige worde van dit Canalje word voortnamelyk hier in gekent, dat zy, hoewel zy

zien dat Godt hen klaarlijk ſtraft, dat de zelfde Machten, die hen eertijds hebben geholpen en beſcheemt, de genen zijn, die hen vernederen, en tegenwoordighlijk *over hun buyk gaan*; dat zy, zegh ik, *in plaats van ſich te veroorloeden, en toevlucht tot hun goedertierenheyt te nemen, te meer daar in verbuieren, en liever hun Land en Onderzaken willen verwoeften, en verdeigen, en zich eerder in gevaar van te verdrenken ſtellen, dan zich onder zulk een heerlijk en zegerijk Verwinner begeben.*

Men zou noch konnen lijden dat zy in dit uytterſte by de Vorſten, hun vrienden en Bondtgenooten, hulp en onderſtant verzochten: maar ik weet niet wat voorzichtigheyt dits is, zulks in de waieren, daar zy in zekerheyt zijn, te zoeken. Dat zy'er dan d'eerſte ſchaden in gevoelen, die zo groot zullen zijn, dat het onmogelijk is hen uyt te drukken, noch genoegzamelijk uyt te beelden, hoedanigh d'elenden zullen wezen, die deze overvloeyingen hen zullen roebrengen. De Hollanders hebben echter zo behenigh geweest, dat zy zich in die voegen hebben beeydr, *dat zy verhoppen dat zy geholpen, en in hun eerſte ſtaat herſtelt zullen worden door deze zelfde Vorſten, tegen de welken zy opgeſtaan zijn, en door eenige anderen, welker Landen en Plaatzen zy geſwurpeert hebben, onder verſcheyden pretexten.* Zijn Majesteij, de Koning van Spanjen, doet tegenwoordighlijk onderſtant aan hen, als aan zijn goede Vrienden, vertrouwelingen en Bonnigenooten. *Gelijk ook eenige Vorſten van 't Keyzerrijk, en onder anderen zijn Keyzerlijke Majesteij, die een Verkondt met hen hebben gemaakt, van 't welk men de Artijkelen en voorwaarden ziet; en men ziet alree het Krijgsholk naar hun vergader-plaats trekken.*

Men doet *geracht* loopen dat de verbintenis dezer Vorſten geſchiedt is, *om de ruſt van 't Keyzerrijk te bewaren, om de geneu tegen te ſtaan, die het zullen willen aantasten, en ook miſſchien om eenige Vorſten te ſtraffen, de welken, zich met de Koning, mijn Meester, verbonden hebbende, op dat hy hen zou helpen de Landen weder te bekomen, die de Hollanders hen ontroofd hebben, ongehoorzaam aan 't Keyzerrijk (chijnen te zijn, en miſſchien ook om de Franſen te beletten hun verwinningh te vervolgen, en om hen te verplichten tot Vrede te maken.* Zijn Keurvorſtelijke Doorluchticheit van Brandenburg heeft geen kleyn moeyte godaan om dit Verbondt uyt te weiken; want hy heeft mijn Heer de Vorſt van Anhalt meer dan eenmaal uyt dit Hof, naar dat lieen en weder doen trekken.

Wyzouden, zeer doorluchtige Heeren, *de ware oorzaak van deze verbintenis, en van deze ontſeltenis wel willen weten; om dat ik onder de oorzaken, die ik zo terſtond aangewezen heb, niet kan merken welke zy warelijk is.* Indien Zijn Keyzerlijke Majesteij, en d'andere Vorſten zich niet in actie begeben; dan *om de ruſt van 't Keyzerrijk te bewaren; ik zie niemant, die het zelfde ontuſt, of die voorgemomen heeft het te ontuſten.* De Koning, mijn Meester, heeft zich genoeg daar op verklaart; en ik zelf heb dit meer malen aan Zijn Keyzerlijke Majesteij, en aan Zijn Excellentie, mijn Heer de Vorſt van Lobkowitz doen verſtaan, met aan hem te verklaren dat, indien 't gebeurde dat het Franſe Heyr genoodt waakt was over eenigen der Landen van 't Keyzerrijke trekken, om zijn Vyanden te gaan beſtrijden, die in Vriendſchap, en zonder geweld *zou geſchieden*, dat men zorgh zou dragen om de wanordeningen te beletten, en dat men geen verdrukking van d'overtocht der Heyren zou ontfangen, gelijk ook gebeurt is; in voegen dat ik niet zie waar in het Keyzerrijk is beledigt, noch waar over het kan klagen.

Indien deze Vorſten geen andere inzicht hebben, dan de Frontieren van 't Keyzerrijk te bewaren, 't is hen geoorloft; en zy mogen met hun Heyren overal trekken, daar 't hen in 't Keyzerrijk belieft. Maar waarom maakt men Verbondt met de Hollanders? Waarom ontfangt men gelt van hen? Gelijk Brandenburg bezondertlijk heeft gedaan. Zullen dezen miſſchien hun goet geven, om daarvan anderen te bewaren, 't welk geen leet zangedaan wordt, om ondertuſſchen het kunnen te verliezen, 't welk warelijk angecraft wordt?

Indien deze Heyren de ſtraffing der Vorſten van 't Keyzerrijk, die zich met de Koning van Frankrijk hebben verbonden, tot hun voorwerp hebben; waarom verdienen zy geſtraft te worden? Miſſchien, om dat zy met een weergadelooze voorzichtigheyt, op een machtieg Chriſtelijſke Koning hebben geſtennt, om, als geestelijke Vorſten, geſcholpen en bygeſtaan te worden in de wederuyging der Goederen, die de Ketters op hen hebben geſwurpeert, en de goede gelegentheyt des tijds hebben waargenomen, om dat de inſtancien, die zy tot dit zelfde werk by andere Vorſten van 't Keyzerrijk hebben gedaan, met van de Catholijken onderſteunt zijn geweest, die zich niet in ſtaat vonden om zulks te doen, noch van d'andere Ketters, om dat het tegen hun inſtructie en bericht is. Hebben zy hietom de ruſt van 't Keyzerrijk ontroert? Hebben zy de Franſen in hun Landt doen trekken, zy zijn noch vremdelingen noch Barbaren, en hebben'er geen Vyantſchap pleeght. In tegendeel, zy hebben'er groote ſommen van Penningen gelaten; en de zelfde Franſen beynen geen plaatzen, en hebben geen pretentie in 't Keyzerrijk.

Is de meening dezer Vorſten, de Hollanders in hun voorgaande macht en grootheit te herſtellen? Zy zijn miſſchien van eenigh oudt geſlacht der Koningen afgedaalt, 't welk verdiens dat men hen niet laat verloorren gaan. 't Is niet meer dan 100 Jaren geleden, dat zy noch het doorluchtighe Huys van Oostenrijk onderwoſpen waren. En wie zijn de genen, die de heerschappij en beſiening der zaken in handen hebben? 't Is miſſchien een Staat, die groote dienſten aan dit deel van de Chriſtenheyt heeft bewezen, 't welk aan de Grenzen van dit paalt; in voegen dat het verdient bewaart te worden. *De werelt zal niet veel in 't eer-*

lies van 't Vorstendom der Hollanders verliezen. 't Is niet lang geleden dat het niet was, en misschien zal 't binnen korten tijd niet meer zijn.

Deze geallieerde Vorsten begeven zich misschien in actie op de beloften, die de Hollanders aan hen doen, van volstandiglyk en getrouwelyk met hen vereenigt te blyven, of dat zy van hen vergolden zullen worden. Wat het een aangaat, zy zijn niet in staat, en hebben geen middel om zulks te doen, dewijl 'er niet een van deze Vorsten is, die geen voordeel op hon heeft, in waerdigheit, in grootheit, en in Staten. En wat het ander aangaat, hoe kan men zich op de genen vertrouwen, die in hun getrouwheit aan Gods, aan hun weytig Vorst, aan de Fransen, en aan d' Engelsen, hun groot weldoonders en vrienden, gebrekkelyk hebben geweest? Ik verzeker my dat, zo deze twee groote Koningen de Vrede aan hen wilden geven, op hoedadige voorwaarden het ook was, zy wel haast op deze voorwaarden over alle witten, trakaten, trouw en beloften zouden heen stappen.

Misschien hebben de groote sommen van Penningen occasie tot dit verbod gegeven. Ik weet wel dat men alrede betaalt heeft, en dat men noch belooft alle maanden tot de subsidentie en onderhoudingh dezer heynen te betalen. Maar my dunkt dat deze sommen niet considerabel zijn, noch geproportioneert naar deze groote bewegingh. Ik kan ook niet zien van waar zy middel zullen bekomen om voort te varen in de zommen te betalen, die zy belooft hebben. De Schatkist der Hollanders is niet vermeerderd, maar in tegendeel veel milioenen vermindert door de voorde Oorlogen en beroerten. Sy hebben tegenwoordigh veenich Landts, dat opbrengen kan. Hun Koophandel ter Zee is afgebroken. De Particulieren kunnen wel voor eenige tijd het gemeen ondersteunen; maar zy zullen wel haast moede worden, en vreezen dat zy in 't algemeen verlies elendig zullen blyven. In voegen dat 'er weynich schijnt is dat zy kunnen continueren in de zommen te betalen, die zy belooft hebben. Maar het zal den Hollanders genoeg zyn den ziele van d'Oorlogh elders te vervoeren: en de geen, die zich ingewikkelt en belemmert zal vinden, mach zich dan recden.

My valt een andere reden in, die men kan hebben in deze Ligue te maken, te weten, dat de Vorsten, nijdig van Vrankrijk door een Koning bezielt te zien, die iot aan deze tijd zijn wegedade niet onder zyn Voorzaten heeft gehad, ('t welk men in veel dingen bemerkt, die hem zedere de dagh van zyn geboorte zijn overgekomen) en die zich altydt meer heeft opgeheven, toen men hem geloofde op het laagste te zyn, en dat zo Vrankrijk oyt door een Koningh bezielt en beheerscht is geweest, welks deught het zelfde tot de hoogste trap van kracht en wakkerheit heeft gebracht, het zelfde na zodanigh is; dat de Vorsten, zegh ik, vreezen dat de mening van zyn Majesteyt is zich een absoluyt en algemeen Monarch te maken, en zich d'andere Vorsten t'onderwerpen, daar toe Hollandt hem grootelyk kan dienen; en datmen dieshalven het zelfde moet ondersteunen; het kost ook zo veel, als 't is.

Ik wil niet ontkennen dat de begeerte van te gebieden, en d'anderen onder zyn heerschappy te brengen, algemeen is aan alle menschen; maar ik acht niet dat dit de ineening van de Koning, mijn Meester is. Hy bemint de glorie; maar hy is niet vaabaar van deze eerzucht; En ik zie niet dat, om daar toe te komen, de verovering van Hollandt hem noodzakelyk is; dewijl hy zich niet kan inbeelden dat sulc een kleyne hoek Landts grootelyk kan dienen; om sodanigh een aanslagh te doen gelukken. Indien hy dit voornemen had, hy sou sich op sijn eygen krachten vertrouwen. Want men moet belijden dat die van Vrankrijk ontzagheijk zyn, als zy wel zyn vereenigt, en als zy een Koning in 't hoofd hebben, welks deught, beleyt en dapperheit zo groot is, als die van de geen, de welk tegenwoordighlyk heerscht, Volgens het inbeeldigh voornemen, 't welk de anderen in hun geest gevormt hebben, schynt het dat men deze heyrkrachten niet moeft doen aantrekken, die geen erghwaan aan de Koning, myn Meester, kunnen geven, de welk groote reden heeft om te vermoeden dat men, zyn glorie benydende, hem met geweld wil vernederen.

Indien sy willen de Vrede aan Hollandt doen geven, waarom dost men 't niet door handelingen? door Ambassaden wyt Personen van Staat bestaande? De Koning, myn Meester, hen wel aangehoort hebbende, zou zich van hun redenen laten bewegen, zo zy krachtigh en bondig waren. En wat sou hy niet doen op d'instantie van een Vorst, die soe namaaghschap aan hen is, en die hy zoo hoog acht, gelyc de persoon van zyn Keyzerlike Majesteyt? Maar deze strenge wyze van doen, terwyl men met een Heyr de plaats nadert, daar hy d'Oorlogh voert, en met ter zelfder tydt te willen doen geleoven dat 'er veel gemaakte Trakaten zyn, zeer schadek voor Vrankryk; ik vrees, zeer doortuchtige Heeren; (en God geeft dat het niet gebeurt) dat dit is een deur voor een algemeene Oorlogh openen; want zekerlik, de Koningh sal met toelaten dat men eenige strengheit tegen de Vorsten gebruykt, die met hem zyn verbonden. Hy sal de genen die de voortgang van hun wapenen stillen willen belotten, en den Hollanders ondersiamt doen, voor sijn vanden houden. Hy sal met sijn Heyr aantrekken, het hunne trachten te bejegenen, en daar tegen te stryden, en het zelfde niet op de Grenzen verwachten.

Dit zyn de deintenten en meeningen van de Koning, mijn Meester, die hy bevolen heeft hen aan zyn Keyzerlike Majesteyt bekend te maken, en die ik tegenwoordighlyk aan U Doortuchtigheden heb vertoont, op dat ghy rapport daar af aan hem zoud doen, niet twi felende of hy zal, op de gewichtige gesteltheit van d'opdocht van 't heyr, naar uw voorzichtighe raat luyfsteren, als naar de gene van
zijn

zijn voornaamste Ministers; dewijl hy in een oogenblik d'Oorlogh uyt een hoek des werelts, daar zy heelenhaar zeeft in Hollandt heeft, kan trekken, en alle de Koninkrijken daar mee vervullen, en der zelue woede onder alle de Vorften van de Christenheyt zayen: en nochtans zijn alle deze Vorften niet zo nachtrighlijk gewapent, dat zy sebrijk behoeven te geven. Daar zijn Vorsten in 't Keyzerrijk, die'er metaan vast zijn; en indien men tot Vrede-breking komt, sommige zullen zich voor d'een, en anderen voor d'andere party verklaren? Zy hebben te gedenken dat de Liguen, die van Vorst en gemaakt worden, de welken van grenzen en interest verre van malkander zijn, gelijk ook van Godsdiens, lichtelijck los gaan en breken, te meer als aan de voornaamste van de Liguemiddelen en penningen ontbrecken, om aan de zwakken onderstant te doen.

Aanmerkt zeer Doorluchtige Heeren, dat men, hoewel men tegenwoordighlijk eenigh krijghs volk vergadert, hen moet doen subsistieren en beitaan, en continueren in hen by malkander te houden. De Vorsten zijn ten meefteendeel uytgeput. De Steden van 'r Keyzerrijk zullen niet gaarne zoonighe gasten zien. Frankrijk is gewapent, en heeft zo veel gélts, als eenige andere Staat; en eer men het geen weer wint, 't welk het binnen zeer korte tijdt heeft vermeerert, zullen veel toevallen, en vreemde voorkomingen ontstaan.

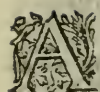
Indien men eenmaal begint, men zal niet lichtelijck kunnen doen ophouden; want men zal niet alleenlijk d'Oorlogh in Hollandt, of aan de Rijn voeren. Frankrijk heeft vrienden en volk genoegh in zeer goede itan, om Daytlandt en andere plaatsen aan te tasten, en zelfs in Italiën; en in Spanjen.

Eyndelijck, de Koning; mijn Meester, begeeft zich gantschelijck tot het besuyt der Hollanders, sijn vrienden: Hy heeft niet een ander Vorst yets te bejlichten. Dat yder op zijn interesten denk, en op 't geen, dat nut voor hem is: dat hy de wate itan zynet krachten, van zyn krijghsvolk, van zyn kryghs-voornaadt, en van zyn Vrienden overweegh, eer hy deze groote Oorlogh aanvangt. Indien de Koningh aangetast wordt, hy sal 't niet zijn, die begin aan de vrede-breking sal geven; hy sal aan Godt geen rekenfchap van de verwoefingen hebben te geven, die een onvermydelijk geval yn daar as vallen zijn: In plaats dat hier heden noodiger zou wezen, dan oyt, vereenicht te blyven, en zich te zamen te verbinden, om op de macht der Turken, die met groote Ichreden Polen komt intrekken, en schrik aan Ongeren veroorzaken, te merken, en de zelfde te verdrucken. Dewyl het qualijk sal klinken, dat de Turk het Christendom aanast, tot welks verdedigingh de Roomfche Keyzer, en de Vorsten van 'r Keyzerrijk voornaamentlijck zyn verplicht; behalven de byzondere intrest van Maaghschap, en van Gebuurschap der Staaten; gelyk ook zyn Hoogheyt van Brandenburgh, die in plaats van tot bystant van Polen te trekken, zich te zamen voegen, om de Hollanders tegen de Christelikke Koning te helpen: Want hoewel dit een Oorlogh van intrest van Staat is, soo zijn sy nochtans Kettens, tot welker verdelging yder goet Christen zich moet besteden, en verplicht is zyn vierige gebeden tot Godt te stieren.

Doch den Keyzer liet hem noch door deze dreygende aanspraak, noch door eenige boozgaande / noch door geenige volgende schoone Franse beloften, van zijn ware Interest bezetten / maar sloot in tegendeel / een nauwer Verbondt, met Spanjen en Hollandt, &c. en vergaderde een onzachtlyk Krijghs-leger, om 't volgende Jaar, 1673. in 't Veldt te brengen.

Godt, die de Oorlogen, na zyn Goddelijke wijsheydt doet upballen / en de Harten der Vorsten tot Vrede kan doen nengen / verfeene aan de Vereende Nederlanden, een goede, vaste, en eerlijke Vrede, om welke te verkrijgen alle Rechtzinnige Liefhebbers des Vaderlands, pberigh behooren te bidden / op dat dezen nieuw ontfteken Oorlogh in Europa, haast mach komen tot een vreedzaam

E Y N D E.

Aanslagen der Hollanders 350
 Aanslag op Zwarte Sluys mis-
 slukt 455
 Aanspraak van de Commandeur
 van Gremouville, in de Keizer-
 lijke Raadt te Wenen / om de Duitzen te
 verhoorden / aan de Hollanders assistentie
 te doen van 523 tot 528
 Aanbal der Hollanders op Noorden 401 tot 403
 Aanbal als beoeren in slukt 404 / 405
 Acte van Neutraliteit voer de Stadt en Lan-
 de van Biscan 482 483
 Amsterdams volkomen versterkt / 320. heeft
 een Munt in den Jaer 1778. waanter upt
 nootd van een zilver berld upt de kerck / gelde
 laen slaan / 329. Jaar Munt in Augusti
 1672. op nieuw by piousie apperecht 330
 Artuculen van den Prince van Conde, geaccor-
 deert aan de Heer van Zanten, commanderen-
 de vnaen Wezel / op het welgeballen des
 Koninghs, 164. Daer zijn Majesteit van
 Daankigh toegestaan aan de Gouverneur
 van de Stadt Nees / 180 / 181. Van zijn
 Majesteit van Frankrijk geaccordeert aan
 de Probitie van Utrecht 267 / 268
 Verhiel en verklaring der mislatte ordonnan-
 tie door Zijn Hoogheyt, wegens Pain & Vin,
 de Krijghs-Raadt voer gestelt 456

B.

Bedenkinge en sperlatte van de Nederlant-
 se Gemeente / op het sechelyk verreck van
 d' Engelsen Ambassadeurs van de Holland-
 se bodem 310
 Bericht door Unico Ripperda van het greene on-
 langhs tot Swol gepasseert is - 218 / tot 223
 De Bisschop van Munster begint in den Jaer
 1670 sterck te werken / en zoekt de Hollan-
 ders in doen gelooben / of tegens Lunenburg
 en Wolfenbuttel mrende / 6. woerd op dien
 Landt-dag 100000 Ryghdaekers toege-
 staan / begint te hriocelen / neemt veel habe of-
 ficieren en karesen aan. en nabert de hollantse
 grenzen op ander half uur na by Wezel / 23
 werck stercker als op / en vaert wel by 't han-
 delen van des ranse munt / 220. doet het mom-
 aanticht af / en declareert den 16 May 1672
 de Hollanders den Onvolgh. 130. zyn valschje
 preter / en bewegen tot den Onvolgh 140
 Werem Grol / 143. valt in de Twente / naar
 eenige werpigh stedekeg mer Saubergards
 bezet hebende. belegerd Grol en verobert het
 zelve naar werpigh wederstant / 186 En Keur-
 vorst van Ceulen bekemen met Klyne moer-
 te Deventer in haar geweld den 21 Junii, 198
 Bisschop van Munster zendt den Oversten

Nagel met eenige troupen naar Hattem / die
 haar wel defendeert / doch eyndelyk over-
 geeft. 212. kryge Caupen den 23 Junii 1672
 in / 234. als mede Hasselt hoer daar aan 243
 kryght in wepigh rydys veel plaatsen in / en
 volghet hem / ende Keurvorst van Ceulen de
 capt. ulate van veel klyne steden / als Stre-
 wyk / Swarte-sluys / Dijk-301 / Kuynder-
 schang / Staphorst. Kroben / Wollehoer &c. 2.
 442 445 / Wordt Emmer-schang deoz mupt /
 natie der Soldaten die niet verchten en wil-
 den / overgelevert / 245. woerd Elburgh en
 Harderwyk overgelevert / die aan de Franzen
 rugmen moet 253
 Beleger en windt Corbozden in de maant Ju-
 nii 1672 / 282. Soldaten sloopen tot dooz
 Gzoeningen / dooz de Drentze / 284. slaat te-
 gens de Drentzen / en heeft de neerlaegh / 284
 kryght d' Eyder-schang in / dooz 't verlaten
 van het Staten volk / 284. en de Keurvorst
 van Ceulen woeden dooz Gzoeningen / naat
 eenige weken belegeringh gestopt 284 / 285
 Bisschop van Munster woerd van die van
 't Land van Luych beseyndighet oorzaak van
 haar ellende te zyn / 289. doet Gzoeningen
 dooz de eerste reys op-eyfchen / 347. eyfcht ne-
 beng Keurvorst van Ceulen dooz de tweede
 maal Gzoeningen op / 354. Soldaten loopen
 eenige by die van Gzoeningen over / 365. quit-
 treert 't beleg van Gzoeningen / achterlatende 5
 stukken geschut / 350. zyn volk tot 250 toe
 woerden upt de Kuynder-schang gedreben ne-
 beng goede buyt 30 achterlaten / 350. en
 Keurvorst van Ceulen zoeken de Keizer wijs te
 maken / dat Frankrijk Holland den Oozlog al-
 leen aan wel doru / en de Duitzen haar afge-
 nomen steden weder zal doen resituieren / 391
 van de Drentzen te Blesler-brugge om trent de
 Stierwijk zee heeft geslagen / daar onder veel
 gemeene / en verscheyden van confederatie /
 aan hejde zyden gevangen / en doodr blij-
 ven / 428. zyn volk verzoeken aan de Drentzen
 stilstant om haer dooden en gesquieten af te
 halen / 't welk haer toegestaan wierdt / mit
 dat de Drentzen die eerst war plundeerde en
 ontklede / 429. zyn volk parlementieren en
 verlaten d' Eyder-schang / 430. zyn volk van
 300 upt d' Eyder-schang trekkende / loopen
 wel 100 by de Gzoeningers oer 431
 Bisschop van Munster heudt zyn Magazijn te
 Corbozden / 505. heeft wint by den Cor-
 bo 523
 Bisschop van Straatsburgh in verheyl niet de
 Keurvorst van Ceulen, komt niet een groote
 Treyn van Von / om de residentie-plaats van
 den Ceulsen Bisschop, doch woerd hem d'in-
 gang

gansch tot Ceulen gevepgeert/ 25. konit bin-
 nen Ceulen, zoekt hem aldaar in te dvingen/
 doch wordt wegnigh geacht/ vermits hy/ en
 de Bisschop van Munster (in se zijn van de
 de bezoozing) dooz questie die ontde de
 boer storten/ 32. blinche door de Prins van
 Orangie, en is zede ontent dooz de arme
 zielen in Duijflandt gem' rakt 475
 Brandenburgse Hulo-troepen komen af met
 60 Canon's en veel Adoniers/ 419/420. wij-
 ken van Turcones leger af/ in plaats van na
 tot te trekken/ 422. tot booz Frankfort ge-
 avanceert/ 427. ontrent de Main-stroom
 worden met eenige ponden groot/ en schoenen
 vercert/ 465. slaan een brugge over de Main/
 en bozdere bescontvegt/ 465. doen Min-
 sterlandt conitcontie heralen/ en bekomen
 goede buyt/ 468. trekken in December over
 de 2 bruggen te Costheym aan de Main 468
 Brandt en plondering te Waverbeem en Boz-
 hul 446
 Brandt en roof tot Abkonde/ in't Stricht van
 Utrecht 448
 Brief van de Engelse Ambassadeur aan Zijn
 Hoogheydt den Heere Prince van Orangien 301

Burgermeesters en Regeerders der Stadt Am-
 sterdam. Haere Acht: notificatie om de hoop-
 lieden te waarschouwen tegens't verbodt
 van Staten, van eenige Franse of Duijse
 handbewijnen/ als eenige Franse stoffen Ec.
 in't Vereenigt Nederlandt te brengen/ 1671/7
 en Utrecht mede/ doen alle verbode Franse
 waeren in haar Achtbahepds geordineerde
 plaatsen publicieren/ 22. assisteren Campen
 met 20 pzeer stukkest Canon/ en 4000 ponden
 bos-sruyt/ 237. Doen de boomen roadrom
 't Westhuys en andere om ver hakken/ en kon-
 digen af dat weder een hout en Balken buyten
 hebende/ binnen moet boeren/ 298. verbie-
 den upboec van hoopn buyten haar Acht-
 baarhepds kennis/ 315. gebieden by haar
 notificatie van den 5 Julij 1672/ de Franfen
 't zedert Man lesi leden binnen de Stadt ge-
 komen/ buyten moeten trekken/ 316. doen
 aanschuyen't afbreken van de Zaaghy-molens/
 doch de Eijgenarsz komen het booz met haar
 presentatie/ van in tijdt van noodt zelf daar
 de brandt in te stellen 320

Burgermeesteren en Regeerders der Stadt Am-
 sterdam ordonneeren de gebouwen en boornen
 van haar boozstadt aan en op de Overtooms
 wegh af te breken/ doch werden deoz de Ge-
 meente in Zijn Hoogheydt den Heere Prince
 van Orangie op boozbaerde afgebeden/ 320
 Jaarvordt van den 10 Augustij 1672 op de
 Schepyn leggende in't H. en van de palen
 booz de Stadt/ 322. Haar Officier of Op-

per-Schout d' Heer Gerard Klaassen Ha lesi
 oudt Burgermeester/ wordt op de nacht/ tus-
 schen den 28 en 29 Junij 1672: (de Ronde
 langs de Stadswallen doende) beezlyk by
 ongeluck/ nevens noch twee andere Burgers
 gequet/ 323. nemen (booz haer Stadt)
 geldt op Uys-renten/ 327. Haar heure/ op
 alle boozbal van Brandt/ van 459 tot 464
 haer Actyfacie by de zelve heure van
 Brandt/ 463. Sozda de tydning/ van 't ver-
 laten van de posten/ en rufne van Dodegra-
 be en Swammerd im begunen/ selden 37
 reglement en ordge/ om haer Stad met mee-
 der macht als de Burgers die reeds waakte/ te
 defenderen Fol. 501

Burgermeesteren en Regeerders der Stadt
 Groeningen, veranderen van plaats van
 Raads-plegingh/ en dat dooz't beschedigen
 van Bisschopse Bomben/ 352. Haar ant-
 woort op den eysch van de Ceulse, en Mun-
 sterse Vorsten 356

Burgers van Amsterdam, Alkmaar/ en Hoorn
 trekken upt om Gheertruydenbergh te helpen
 betwaren, gelijk ook de Haerlemmers en Rot-
 terdammers/ en andere/ naar veel frontieren
 gezonden worden 323

Burgers hinderen van Amsterdam loopen (dooz
 nieuwsgierigheddt/ en als pzeer vzeemte in hare
 ooggen zijnde) de jonghste Munt-gesel achter
 aan/ die met een kap/ rok/ en belken/ eenige
 Jaren gaan moet 330

Caron, een oud Hollands Gost-Indisch-
 vaarder/ begeeft hem in dienst van de
 Franse Compagnie/ kuygh tegensoert op
 zijn reys/ en zendt veel Franse Edel-lieden
 wederom/ en raakt in questie met een Arme-
 niser te Zuratte/ die te begeeft ont te straffen
 naar Madagascar zendt 22

Capitulatie/ van 't overgaan der Stadt De-
 venter/ aanden Keurvorst van Ceulen, en
 Bisschop van Munster 202/203

Ceremonien gesefted/ in't aannemen van den
 Heere Prince van Orangien, als Capiteyn
 Generaal 78/79

Colonel Pain & Vin in Staten dienst wordt
 over 't verlaten van de Nieuwer-brugge ge-
 dangen/ en aanschonts crimineel verklaort 493

d'eerste Sententie/ 494. booz de tweede
 maal gezententiert/ 497. laatste Sententie/
 en zijn doode te Alphen 497/498

Commandeur van d' Ommer-schang laat atte-
 statie beleggen/ dooz 12 genuygen/ dat hem als
 een eerlyk man heeft gedragen 250

Compagnie van Advocaten/ Procuereurs/ So-
 liciteurs/ en Suppoosten in den Hage opge-
 reht 491

Coyte

Copie van Missive/ door de Magistraat van
 Deventer/ aan de Keurvoist van Ceulen, en
 Bisschop van Munster geschreven 200
 Copie van Missive van de Heeren van Deventer
 aan de Magistraat van de Stadt Steen-
 loyk geschreven / tot benoeding van haar me-
 de over te geven 222
 Copia attestatie van de Magistraat van
 Swol / tegens de declaratie van haar Weds-
 kanten / wat de krankten Burgermeester de
 Heer Hemert zaliger op zijn dood-bedde zouw
 gezeejt hebben 229
 Copie van declaratie van de Predicanten der
 Stadt Swol wegens de Heer Burgermeester
 Albert van Hemert zaliger 229
 Copie van arrest / door den Heere Prins van
 Oranjen, &c. gedaan op de geluchte goede-
 ren in de Nooydt Hollandtze Steden / van de
 Burgermeesters en Regeerders / als Burgerz
 der Steden Swol / Campen. Deventer 233
 Copie van nader Resolutie en meerder belofte
 van assistentie / van den Raadt van Staat /
 van Krump / Loos / en Mont / boozde Stadt
 Campen 235
 Copie upt de Notulen der Stadt Hasselt aan-
 gaande 't overgaan der zelve 243 / 244
 Copia van Missive van haar Hoogh-Mog-
 Geconmitteerde tot Vprecht / de Heeren
 W. de Nassau, J. van Gent, P. de Goor,
 aan de Staten Generaal 263
 Copia van de Missive van de Heeren Staten
 van Vprecht / aan haar Hoogh-Mog: de
 Heeren Staten Generaal 263
 Copie Brief waar by de Heeren Staten van
 Zeelandt / tegens de besendinge van de Sta-
 ten Generaal aan Dankrijk gedaan / prote-
 steren 311 / 312
 Copia van d' Eed booz de Burgeren en Inge-
 zetenen der Stadt Groeningen 346
 Copia van een brief / waar by de Stadt Groe-
 ningen wozt opge-epscht 347
 Copia van een brief waar by Groeningen booz
 de tweede maal wozt op ge-epscht 354
 Copia van de Regeerders van Groeningen /
 haar brief / en antwoort op den epsch van
 de Ceulse en Munstersche Doctoren 356
 Copia van een brief aan den Fa togh van Lux-
 senburgh, upt het Veger booz Groeningen/
 booz de jonge Voist van Nassau onderschept
 367 / 368
 Copia upt een Missive van de Heer Colonel
 Albertus Spinler, upt Ferdensburgh van den
 18 October / 1672. Hoe sich tegens de Francken
 gedefendeert heeft 408
 Copia van een Brief van den Koningh van
 Dankrijk / aan den Koningh van Sweden /
 zehende de Wrede met de Hollanders 432

D.

D' Agelijse aantekening van den optecht
 van Zyn Hoogheyt den Eecere Prince van Or-
 rangie, naet 't Landt van Luyk / Valken-
 burgh / en Charleroy 472 tot 477
 Declaratie van Oozlogh van den Koningh van
 Engelandt tegens de Hollanders van 87
 tot 89. Van den Koningh van Vrankrijk
 tegens de Hollanders etc 90 Tooz den Bis-
 schop van Munster tegens de Hollanders 139
 Van des Koningh van Vrankrijks wegen /
 tegens de Hollanders over het denricken
 haer dicken 273. Van den Koningh van
 Vrankrijk tegens d' Inwoonders van Gel-
 drelandt / Over-Bissel / en 't Sticht Vprecht
 414 / 415. Van den Keurvoist van Bran-
 denburgh, als ook mede sijne Beduete
 tegens de Keurvoist van Ceulen en de Bis-
 schop van Munster van 422 tot 427
 Beduete / en oormoedigh bezorken van de
 Heeren Staten van Vprecht / wegens d'on-
 machts van haar Probitie / aan hun Cou-
 burneuc / en den Heer Intendant van 437
 tot 440
 Beduete of Manifest van 't Garnisoen getrok-
 ken upt Sijndelshers van 193 tot 195
 Dehenstive Alliantie tussehen Dankrijk / en
 Sweden gesloten 379 / 380
 D' Ezh / booz 't aankomen van de Hollandse
 Oost-Indische Actour- Schepen aldaer /
 wozt van haar / van Beschut en vordere
 monitie bezien 385
 Dorsburgh raakt in brandt / booz 't onvoozsich-
 tigh byer sloken van de Francken 445
 Dreni booz de Bisschoppe en Ceulse volkeren
 gestroopt en geplaaht 505
 Ducl van eenige Grooven (booz 't ober gaan
 van Masriecht) in de Stadt booz gevallen
 474
 Dvyslandt begint te zien dat de Francken / op
 de Keizer zyn Scepter loeren 398

E.

E Agelsen haar bloot komt naar de Zee-slagh
 van den 7 Junii 1672 in Juli weer in Zee/
 op 10 mylen booz Cefel / meenende elders in
 Hollandt te Landen / dat haer Godi booz
 storm en onweer belet / 331. Haar Bloot ne-
 bens dien van de Francken heet in Zee / krup-
 zen op de Hollandse Oost-Indische Actour-
 Schepen jagende een Indisch Hollands Ad-
 vijn- Jacht naar die 't holk in de grondt booz-
 ren / 384. haar Fregat / doer een van 14
 Hollandse Actour- Schepen aan / doch wozt
 zo bejegent / dat affhouden en keengen moet /
 385. Oost-Indisch Actour- Schip 12 ton-
 nen Gours waardigh wozt booz een Zeeuwg
 Capet

Caper genomen / 387. haer Capers jachen
bupt op de El-stroom / doch bekomen sloegen
in plaats van pyjzen / 387. haer Bloot ne-
bens dien van de Franfen loopen binnen haer
hadens / en komen 't Admiralaals met groot
behuys onder 't luyden van de vloeken binnen
Londen, als ofse Victorie tegens de Hollan-
ders bevochten hadden / 415. haer Capers in
Zee / en omtrent de Hollandse kusten / luyden
veel ongenack / en houzer / zonder veel pyjzen
te bekomen 418

Engelsen haer Parlement verjadering van
April en October 1672 / tot Februy uyt-
geselt / 418. luyden groote schade (door
't ontsaan van een Dykaan) in Zee 451

Epschen / en conditien / en nader Ampliatie
van voozgaande artuculen / waar op den Koningh
van Frankrijk aan de Hollanders de
vrede wil accoorderen van 302 tot 305

Epschen / en conditien / waar op de Koning
van Engelandt, aan de Hollanders de vrede
wil accoorderen 305 / 306

Extract uyt het Register / van de Heeren Sta-
ren der Vereenigde Nederlanden, wegens
't advancement van den Heere Prin. van O-
rangien, den 24 Februy 1672 69

Extract als boven / van den 14 May 1672. 134

Extract uyt het Bevele-vocht der Stad Deventer /
Missive aan den Heer Burgemeester
Schriek, Gecommitteerde in den Raadt van
Stare / wegens de zee Stadt 210

Extract uyt de Resolutien / van de Ed. Mog.
Heeren Raden van de Staten der Vereenigh-
de Nederlanden, wegens toezenden van
Kruydt en Loat binnen Campen / die niet
en volghde 235

Extract als boven / waar by die van Campen
op haer verzoek van Assistentie / aan de Be-
volmachteghde te Welde / doenmaals tot Uyt-
recht geadviseert worde / doch zonder suc-
cess 236

Extract als boven / daar die van Campen
syndelyk voor vast 16000 pout bus-polver
met de quantiteyt kogels als per voozgaan-
de Resolutien woer toegestaen / den 23 Julij,
1672. doch te laat 238

Extract uyt de Resolutien der Staten van
Vrieslandt, tot beschermingh huurer Prob-
rie / en assistentie der Steden Campen en
Wol 238 / 239

Extract uyt de Deductie van de Staten, van de
Wanden van Uytrecht / behelzende van 't geen
bewaasert is / omtrent den Invoer van de
Franse macht in die Probinie 256 / 257

Extract uyt de Resolutien als hier eben vooz /
nopande de verhandelingh van 't voorige van
Uytrecht 258

Extract uyt de Resolutien van de Staten Ge-
neraal der Vereenigde Nederlanden, om
nie's Landts militie in de Provintie van
Hollandt te brengen 259

Extract uyt een waeraechtige brief uyt Mid-
delburg / den 29 Junij 1672 / rakende het be-
springen / en mannelijck afweeren der Stadt
Hardenburgh 287

Extract van een brief uyt Ameyden / van den
28 November, wegens de overval der Fran-
sen 455

Extract van een brief hoe de Franfen te Swam-
merdam hebben aangehaen 487 / 488

Extract van een brief / hoe de Franfen te Wobe-
grabe hebben huys geyonden 488 / 489

Extract uyt een brief van Utrecht / uyt de wone
van de Franzen zifs / hoe toezet met de men-
schen te Swammerdam en Wedegrabe ge-
leest hebben / den 11 January 1673. 490 / 491

Extract / of Missive van een brief / van eenige
Staten Gedeputeerde naar Alphen 492

Extract van Sententie / tegens een Kijf-koppig-
ge Tonker binnen Goeningen / over ver-
vaat beschuldigh 519 / 520

F.

Franfen trachten de Vyde der Spaanse /
met de Nederlanders te beletten 1648 / 2.
tasten de Hollanders op de Middiantie Zee
aan / 2. stuyten met de Staten der Vereen-
igde Nederlanden een Tractaat van Alli-
antie en Comaertrie / Ec. vooz 25 Jaren / 3.
en zonden de Staten Huys-benden tegen den
Bisshop van Mentre / 3. als mede Ooglogg-
Schepen tegen Engelandt / 15. verbieden
geene van haer goedeen of gewassen / in Hol-
lantse Schepen te laden / 6. krygen de sachte
in de Hous van 't verbodt der Wanden-
nen / als eenige Franse Manufacturen / en
wilde daar tegens aan / 19. Waar arrest van
den Raadt van Stare / in gevolge van 't bo-
venstaande / 19. haer Koopluyden handelen
tot Stockholm in Sweden / daar hie Wijn-
nen en Wandenwijnen bevruyen vooz Wijk-
Coer / Hennip / en met meerder gelick als in
't Oosten negorieren / 21. Koopluyden zoe-
ken haer eerste volbane termijn / in de Oost-
Indische Compagnie / om de twee andere
't ontgaan / te negotieren of transporteren / 22
Franfen geben vooz 94 nieuwe Ooglogg-
Schepen in Zee te brengen / dat op minder als de
helft uytbalt / 28. Koopluyden haer aduys /
hoe imparyant het is / dat haer Regotie met
Engelandt en Hollant weert gemaintineert / 29
haer staet van Waren / etc. uyt Frankrijk na
Hollandt en Engelandt 30 Jaarlijck verzon-
den worden / sijn de Manufacturen / 31. haer
staat.

faat van Wijn en Brandwijn / Sout /
Saffraan / Pynwijn / &c. die getrokken wor-
den als boven 32. Boutwen op Ruys dooz
den Keurvoit van Ceulen, haar ingeruim /
Casteel / en Magazijn / laten van alles wel
hoorzien met huy / &c. als mede dooz 12000
menfegen daaghs brood bakken / 34. 220.
berren een bliigende Schip / vuzgh / omtrent
3 Bon / om 500 Ruypers te gelijc over te zet-
ten / 34. worden verboden te Dert in Swit-
zerland volck te werben 34

Fransen krijgen Italianen onder Sr Magalotti,
en Engelsen onder den Hartogh van Mon-
mouth in dienst / 34. haar Ambassadeurs
komen van Sweden / onderrichter zake
r'huys / daar volkomen afgeslagen worden / 41
dooz haar groote aauwas / en omtrent Ceulen
en meer Doystendonnen / doen veele heden
vân de platte Landen naar de valle. Steden
vluchten / 47. zochten Puirtugal dooz geld /
van Spanjen / en Hollandt af te trekken / 52
crachten Sweden te bewegen / tot het blyhen
van de triple alliaute / 52. behooren de Bis-
schop van Munster, Ceulen, en Koning van
Engelant, dooz gende Kouy / en tot den Doz-
loy regens Hollandt / 52. die van haar Adar-
schalken wapperen d'ordies van Turenne te
volgen / en blyhen r'huys 58

Fransen haar Vloot / onder 't commando van
den Graue d'Escre / Onder Winkmaal / 30 Schep-
pen sterck / conjuncteert / haar met die van
d'Engelsen / 141. beginnen jaar teunen om /
en dooz Wesel neder te slaan / haar appo-
ciffen. Waterpen te maken / en mit Szanaten
te werpen / 157. krijgen Alippe / schanz / 200
Wesel in / daar ge'cht / op lagh / onbequaam
om te sekeren / 158 / 159. dygen die van
binnen Wesel mit de doodt / 161. accorderen
mit die van Wesel, en gescheit de rephening
van Capitulatie dooz den Prins van Condé,
en de J. van Zenen, Commandeur van die
Stadt / 162 / 163. nemen alle de namen op
van de Officieren die binnen Wesel von-
den / 166. belegeren Durck / daar weynigh
tegen taan vonden. 169 / 170

Fransen zyn troijch in een Herbergh op een
hoeghe tusschen Durck en Wesel / die daar
na in de byaadt steken / en een aardige Waterp
tegens die van Durck maken / 171. 101. on-
der aan het Heule / solwerk geavanceert van
Durck / 172. komen dooz 3 oerloopers de
stechte stant binnen Durck / te weten / 172.
Mt. Turennes autooydt aan de Geroumit-
teerde van Durck / en dat by weggering van
overleversagh der plaats / de selve veroveren /
de / niemands leben zonde besparen / en ver-
haaft haar de sterke van 't Garulffen / 173
worden de poorten van Durck geopent / die de

veroverde Officieren groot en kleyn deen
ontwapenen / 172. Comite de l'Orson we-
gens de Marschalk Turenne, verborst de
burgerz van Durck eenige bagagie van mil-
taren te bergen / 174. berennen de Stadt
Kres / eer Durck eens overgelevert is / 179
wordt de Schanz en Stadt van Kres / naar
weynig tegenstant overgelevert / 180. beho-
men Summerik zonder eenig tegenweer / 181

Fransen Prins van Condé rook mit zyn Leger
't Schaefschap Zuisen in / en bemachtighde in
Junij Deutekum / en wende weer naar den
Rijn by het Colhuys / 185 en 187. Tu-
renne rydt met 6000 Ruypers dooz by Leeft-
tor by Almbegen / alwaar de Prins van O-
rangie was / die de Troupen van Condé zagh
passeren / 187. Turenne komt weer by 't Le-
ger van den Koning, die omtrent Summerik
lagh / 187. Conde zoekt by 't Colhuys over
den Rijn in te blyhen / dat hem mislukte / waar
over Waterpen aantrecht / 187. Condé en
Turenne conjungeren jaar Legers zamen /
en blyhen aan de Rijnkant / en vallen in de
Beulwe / 188. daer verseghde Perzoonen
van groote qua'steyt in de Attagne blyhen /
188. bemachtigen Warrshew op den 15 Junij
1672 / naar een dagh beleghs / 189. Turenne
verovert de Schanz Woddenburgh den 15
Junij 1672 / 189. Turenne behout de Stadt
Liel die haar zonder tegenweer den 20 ober
geeft / en Saubegardes innemert / 192. Tu-
renne behout Spenelichans dooz 't schijn-
achtigh overgeben van de Gouverneur / als
blykt by de Deducte 193 / 194 / 195

Fransen Marquis de Rochefort valt in Sild-
landt / gaan verseghde stedekens tusschen
Warrshew en Vtrecht / aan hem over / die alle
Franse Saubegardes innemen / den 19 Junij
1672 neemt Warrsboort zonder eenigh te-
genweer in / 196. Marquis de Rochefort
krijgh met weynigh volck van zyn Leger /
die na Baarden zendt / op de geruchte van de
staubheertighyde der burgeren / die Stadt
in / 197. krijgende Wesel in dooz d'oneing-
heyt der Hezarders 214

Fransen trekken binnen Harderwijk / en jagen
der de Admirealen up / die dees Stadt over-
gelevert was / en stelleren een Frans Com-
mandeur in / 254. behomen veele Steden /
die haar dooz seynk overleveren / en Koning
Saubegardes innemen / 265. komen knu-
ten Vtrecht / en wordt de Marquis de
Rochefort de seutels over gegeven / 266
Marschal de Turenne belageret en neemt
Almbegen in / 276. Cardinaal van Bouil-
lon wydt de groote Werk te Almbegen
in / 280. Marschal Turenne neemt Oza-
de / Habestinn / en Crebecœur in 282

Fransen Marschal de Turenne belegert en be-
komt Dommel / onder capitulatie / 282.
bequamen veel Hollandse steden / als
plactsen / 281. krijzen het klopp dooz Arden-
burgh / 285. loopen het heele Land van
Luph af / en kriegent in haac geweld / dooz
d'ontrouwigheyt van de Bisschop van Mun-
ster, 289. eenige van haac moettwilige han-
gen / moozden / en schenden Drouw en Doch-
ters / waar ober een Ruyter en een ander / tot
Utrecht op den 8 Augusti / 1662 opgehan-
gen zyn / 293. Naan zeer verstelt ober brant
tot Uytceijt ontsaan / meene de expres ge-
schijft te zyn / om haer in hyn Naap-plaatsen
te becmoozden / 294. nemen de Burgers van
Utrecht haac wapenen af / 294. Cardinaal
de Boillon, epfche de Domkerk dooz
de Hoons-geziade tot Uytrecht / die hem toez-
gestaan woort / en in 't begin van Julii zelfs
d'eerste Masse doet / 297. Grefselijke komen
de Aichamen van eenige grooten / die by Col-
huys als elders in belegeringe doodt gebleben
waren / afhalen / 311. haac plat-boomde
Schuyres / om ober 't bezonken Lant te
baren / houden geen proef / en komen te mis-
sen / 333. heralen haac volk scerje te Ma-
sephi / in 't Lant van Luph / die versterken /
en veel Fransen in quartieren 333

Fransen Marquis de Saxe Beuf, woort dooz
Mastricht geschooten / en gequeft naac
Dranckrijck geboert / en sterft onderwegen / 337
Monfr. Chamilly, trekt met 10000 van dooz
Mastricht na Charleroy / 337. bederven en
plunderen omtrent Congeren / daer 7000
Fransen sterk zyn / 337. verlaten Mastricht /
achteclatende eenig Volk / Bier / Wijn / en
Doeragie / 337. vinden geen verkopers /
noch Schelmen / binnen Mastricht / noch
's Hertogenbosch / dooz goude Rouijsen / of
anders / 337 / 338. Rechten niet bezonders
upt / zedert 't betreck van haac Koning / 338
Soeren plagers / 379. epfchen ook de Schans Loebe-
slegu op / en woerden van beyde afgewezent /
379. planten op een Drouwers Water-
schip Canon / daer de Hollanders groot
quaar mede doen / dooz het Slot Kroonen-
burgh Loenen / en daer omtrent / 383. haac
moozden / en branden boven Schoonhoven

384

Fransen Hartogh van Luxemburghs, geeffigh
gezeght op 't arriveren van de Hollandse Oost-

Judische Retour-Schepen / 385. haac
Ruyters van 17 Standaarden meene de
Bozkum overhalen / maar krijgen op den
18 Augusti / 1672 van de Veldt-Marschalk
Wirts klopp / 389. komen dooz 't Ab-
hou doot niet derde aandoen vernits te eer
doozzien / oozbeelde 389. eenige grooten upt
Utrecht bezende jagen / dooz een Hollandse
Daandig en 16 Soldaten bezet / en geban-
gen tot Amsterdam gebracht / 390. Gezan-
ten aan 't Hof te Madrid / zoeken aldaar te
doen gelooben / datter geen meer Staten van
Hollandt waren / en dat Amsterdam aan den
Marshal Turenne was overgegeven / 391.
verlaten Woerden 399. worden wakker /
dooz 't Hof nemen van de Hollanders tot
Oudewater / en komen binnen Woerden on-
der verzoek van deurocht / met wel 2800
man / en doen die plaats versterken / en trekt
Luxemburgh weder na Utrecht / latende
2000 man ter plaetze in besettingh / 400
overtrompelen op 't onberziens een Redoute
van Geuden / welke Stadt in Alarm raken-
de / vertieren haac / mede nemende eenige Hol-
landse gebangens idem.

Fransen boven Schoonhoven aan de Aek by
Wapel na Topsh en Asselstejn / 2000 man
sterk van Utrecht gegaan om te plunderen /
wozden van eenige Troupen van de Prins
van Orangien overvallen / veel ter neber ge-
schooten / en t geroode ontnomen / 401. ee-
nige 100 van haac slaan 40 Hollanders op
's Gabelandt waar van 30 gebangens be-
komen / 401. doen de Hollandse Post van
Ankebeuse Sluys aan / alwaar haac den
Obersten Stokheym afwijst / en te rugh doet
keeren met verlies van 50 dooden / en 't ach-
terlaten van 2 van haac Posten in 's Gra-
belandt ingenomen / 401. Gouverneur Lu-
xemburgh zoekt Woerden met 9000 man te
secoureren en t ontzerten / doch woort dooz
't quartier van Zuylenfeyn afgewezent / ach-
terlatende veel dooden en 18 Officieren / 402.
Hartogh van Luxemburgh dooz aanwysing
van Woeren / komt dooz een enge weg / en
water omtrent Woerden / dooz de Heer Zuy-
lenstejn's quartier bresien / waar dooz 3000
Fransen binnen Woerden raken / 402. veel
Fransen dooz Woerden van quaktept / doode
en gequeft / 404 / 405. dooz de Hollanders
bervaert / 30 daer binnen Utrecht moeten loo-
ten wie upt zal gaan / en woerden op die tijdt
wel 128 Franse Officieren begraben 405
Fransen haac Admiraal den Graaf d'Estre met
zijn Vloot naar Drankrijck keerende / zulkelt
lange dooz 't quade weer eer in behoude habe
komt / 417. Ambassadeur in Spanjen aan 't Hof

te

te Madrid / onder groot protestatie / ver-
klaart zijn Meester het tegens het Kuyss van
Oostenryk niet en meent / maar tegens Hol-
landt / 418. Ambassadeur te Madrid ver-
toont Tractaat tusschen Djankeijk en En-
gelandt / mei verzoek van daar niet groote
aanbiedingh in te treden / dat hem afgeslagen
wordt / daar ober misnoeght vertrekt / 418
zoeken de Grave de Monterey in Spanjen te
doen ontbieden / dat haar al mede mist 418
Frans Schip waart 10 Conne Goutz / wozt tot
Cadix in Spanjen op de See de / dooz een
Spaans Fregat aan brandt / en in de lucht
geschooten / 419. Marschal de Turenne
schryft aan de Heer-Dozsten en Dyzinen van
t' Keyserrijk om de Vulp-troepen op te hou-
den / 420. Marschal de Turenne speelt
van war zyde hy zijn vanden hadt te ver-
waachten / en trekt met zijn Leger van Wesel
na Dokkum / Doornmont / &c. op / 421. schy-
nen haar met de Dupise Vulp-troepen te
verstaan / en deynsen de Legers van malkan-
der af 421

Fransen haar grooten conberzeren onder d'Up-
sterle Kroons-gezinde Joffers op balen / als
elders / waar dooz veel grooten Hollandse
Heeren / haar kinderen gedebauchert wer-
den / 442. tot Uprecht maken van Kerken
Kop / Hout / en Turf-scheuren / 442. wel
12000 man sterkt tot Uprecht / 442. wilden
ober de landen onder water / met wondelike
Schuytjens / en berandert getwee / pers ou-
der nemen / dat zyn voortgang niet en nam /
443. laten niet na te roben en te branden /
of schoon de vlooloope onder haar grassert / en
daar veel van sterben / 443. dooz verand-
ringh van de lucht loopen omtrent Maerden /
en andere Steden veel ober / 444. haar
overloopers worden te Almwegen / 30 pe-
mans aanbrynght / op gelt gezet / 444. over-
loopers als weghloopers konnen niet dooz ra-
ken / waar dooz alles deppen te vernielen / 444

Frans Goyoraal tot Uprecht gerabaakt / om
dat enige overloopers behulpsaam hadt ge-
weest / 444. Gouverneur Luxemburgh trekt
den 25 September upr Utrecht met 2000
man / plundert enige Dozpen / becht met de
Doeren / en heert met verlies van enige Ofi-
cieren 444. Hooben dieht by Mastricht / 446

Fransen plonderen / branden / Waberen /
Borghol onder Amsterdam / en Abkoude in
t' Sijtsch van Utrecht / 445 / 447 448. kroop-
supden halgen aan den koning geen gelt mee-
konnen opbrengen / wyl de Hollanders geem-
meer Wyznen quamen afsalen / 452. Overbal-
len Amegde / 452. verseyde van haar groot-
zen als onder anderen de Heer Castelman booz

Amejde beleven / wiens Beduise van den
Koning verlost werd / 454. haar aanslagh
op Schoonhoven misluk / 454. Marschal
Turenne trekt met zijn Leger hooger op / op
de tydningh dat de Dupise abandeerde / 456
Marschal wozt wakker op de marsch van
de Wyandenburghse / en spoeyt zief met een-
ge Croepen van Condé versterkt / na t' Dis-
dom Ceulen / 468. Marschal Turenne
schryft aen den Bisschop van Ceulen / 468 / 469
onder Duc de Duras vlychten booz t' Leger
van de Prins van Orange. 476. geben
Waltenburg aen de Staten ober / 477. Gou-
verneur Monral te Congeren / lettende op de
Prins van Orangiens d'essypnen / racht on-
der een Croup / van 60 van zyn Aupters bin-
nen Charleroy 477 / 478

Fransen op hart Ze-kusten booz de Hollanders
beducht / in Alarm / 481. verlies in een
sechernuzeringh booz Woerden / met de Hol-
landers 70 van de hare / 481. 200 upr Upr
recht komen tot booz Winderdam / doch moe-
sten met verlies vertrekken / 481. loopen
veel dooz de konde by de Hollanders ober 484
berhzanden en berderden Woerden / berooben
Arm-kist / en Stadthups / en doenze echer de
Contsbuute betalen / 484. haar Cpranngen
en slimmer als beelsachtige / en barbarseje
pynen de menschen te Wodegrabe en Swam-
merdam aengedaten / en plondring en brande
der zelve / 484 / 489. Een haer luyt upr
Wodegrabe met Schuyten / den Rijn op na
Woerden / dooz de menschen haer slaende als
Jagers Paerden trekten / 489. Gouber-
neur Duc de Luxemburgh in t' Hs met zyn
Paert / daer met groote moepte wozt upge-
haeldt / 492. trekten dooz Rieuwer brugge /
Iarnde niet in staet / maect slechten alles / 493
tot Woerden kunnen dooz de slychachte we-
gen en t' hooge water niet berder getaker

Fransen trepden van Wodegrabe en Swam-
merdam / den Vage aen te doen / datter booz
quaet weer belet werd / 500. plegen haer
meeste Cpranngen te Wodegrabe en Swam-
merdam wanner zagen dat weerkeren moe-
sten / en niet naer den Vage gevort wier-
den / 501. wilde Uprecht verkerken / en
met een Kasteel berzien / dat begonnen te bol-
wen / doch seydeender upr / 521. zoeken
haar meester te maken van een rijken Juffr /
die ten huppe van d'Heer van Wulven was
tot Utrecht / die het onloopr / waer ober 30
hem alle bedenklike smaed aen doen / 521 /
255. neuen Heer-Culen / Ujberk en
Ozlop nedens Deventer weder af 522. hare
Cpranngen / 522 / 523. haer Resident secht

de bystand van de Puyfen / aen de Hollan-
ders te verjunderen / daer ober een lange aen-
spraeck / aen de Keizerlycke Maect doet 523
Formulier van Commissie booz den Admirael
Generael van Hollandt / &c. 69. van In-
structie booz den Admirael / als boven / 70/74
van Autorizatie op de Capiteyn Generael
van de Nederlanden te Lande / 74. van
Commissie booz den Capiteyn Generael 77

G.

Generale Larga van 14 Hollandse Oost-
Indische Retour-Schepen 386/ 387
Generale mauseringe te Lande in Hollandt 388
Generaens antwoord van Capiteyn Prot. Com-
mandeur in de Tourangh aan de Westhoy-
se 284
Generael Major Hans Wilhelm van Aylua
komt met Conbop uyt Dieslandt te Oege-
ningen / om met den Luytenant Generael
Rabenshaubt te delibereren 370
Generael Major Hans Wilhelm van Aylua,
zijn zaken met de Luytenant Generael Ra-
benshaubt verrecht hebbende / verrecht weer
naer Dieslandt 371
Grave van Hoorn slaet eenige Franssen tot
Woufsoort / als ook / tot op 't huys te Gelder-
doort 378
Grave Koningsmark tegenh Sweden zocht
medfarte aen te bieden tusschen Frankrijk en
Hollande 379
Groote van het Guarnizoen (booz de muptena-
tis) binnen den Summer-schans 250
Groote / en hoedanighyde van d'Amsterdamsche
Boggers kirchghs-maect / uytgezonderd der
zelve Stads Soldaten 322/ 323
Groote onsteltenis ober het Ceulse / en West-
schepse Leger booz Groeningen 372
Gelder seer schaers in de Vereende Nederlan-
den 413
Groeningen stelt haer in opzede van Defensie 345
wordt van de Keurvorst van Ceulen en
Bischop van Munster op gepsecht / 347
wordt herent / 348. op den 12 Julii 1672
volkomen belegerd / 349/ 350. haer huyzen
tot verseynde / booz Ozanaten en Bomben
van bupien weergebeld / 351. stelt dagelijks
bidden en prediken in / 354. haer Ingeze-
tenen en Soldaten behalen buyt op haer
Dyand / 357. vol hzenghde ober 't arribement
van 14 Hollandse Oost-Indische Retour-
Schepen / 352. verhooyt secours van Hol-
landt / 361. krsjacht secours van Konings-
mark, behoort Geschut en Pulver uyt
Hollande / en veel Overloopers van haer
Dyand / en wordt aldaer een hys ontcrecheyt
uyt het. Bischops Leger / aen den Hartogh

van Luxemburgh Geschieden / 367. haer
volk doet een uytbal / en verrassen de Ceulsen
in haer Wyzoche / 371. wordt verlaten /
372/ 373
Groeningen van de Keurvorst van Ceulen en
Bischop van Munster den 11 Julii belegerd /
en den 20 Augusti van haer verlaten / 375/ 377
haer Kerken booz Bomben van bupien /
schadicht / 353. haer Hof ter eeren van de
Ingezeren / booz J. van Vondel, Amsterdams
Poet in hijn gestelt 377

H.

Hollanders werden van de Franssen op de
Middelantsche Zee aengraft / 2. beginnen
omme te sten / en nemen Linnenburghse volke-
ren aen / en verbaerdigen 48 Oostlogh-sche-
pen 1670/ 4. werden op nieuws ter Zee onder
't gebiedt van den Licutenant Admiraal van
Genl. 8. zien een gewiffen en zwaren Oost-
logh te gemoet met Frankrijk, die alle Oost-
tenaten op hun zy zochten te trekken / 51
zijn in groote vreeze booz hare Schepen die
uyt zijn 82
Haer Vloot van Smirna wordt van een Vrijg-
gewaerfehout booz d'Engelsen / en stellen
opzede tot Defensie / 83. eerste Resconire / en
beginne van Wyanschap met de Franssen / den
25 April, 1672 122
Hollandse en andere Kooptieden booz het schit-
lyk wechneimen der Schepen / verzoeken het
32 Krijgh van Tractaet in Prachtigh werde
gestelt 133
Hollanders haer Vloot Kooptiedy-schepen
80 stek van St. Ubes komende / raken
meest in Salvo 18 Mey, 1671. trecken met
vlegende Vaandel naar wepnigh tijds belegerd
van de Franssen / booz 't belept van den Der-
rader en Oberste d'Ostery, uyt Kijnberck /
sol: 150/ 151 tot 152. eenige Hollandse
Soldaten raken met haer goetse uyt de
Werk en Stadt Wesel / onder de naem van
knechts van Heeren / die zonder namzoen te
heralen vercrecken mochten / 168. andere
Soldaten als boven / raken uyt in Wyonwe
klederen' als anders 169
Haer sterjt Geschut binnen Wersch / die met Ho-
gels afgeschooten wordten / die om dat niet op
de Strikken pasten / met stroo bewonden wa-
ren / 170
Hollanders van binnen Wersch doen in 't be-
gin wy wat schade op 't Leger van Marschal
de Turenne, booz welk Canon een Frans
Overste zitrnde met zyn kanon in zyn tent /
gestukt wordt / en een Camboer de kop / en
een sehoon Paert 't been afgeschooten werde
170
Haer

Haer Commandant binnen Burik houdt vergadering van alle zijn Officieren, en vraegt haer of hoe te moet waeren / waar op tot antwoort van haer alle bequaem dat zy haer laetste doop bloeds vooz Stad en Staat wdden wagen / 171. Heilen stokes met Wondbrulsig-gewijze om haer Dyandt te abuzeren / 172
 Hollanders op de schielijke aankomst van de Koning van Frankrijk tot Uynechte, buchten alle die van buyten plaerzen naar Amsterdams en Waterland, 174. veel maken haer gereefte Penningen op Italian en Duytslandt onder / 174. veel onder haer verzenen haer kinderen uyt schielk buyten's Landt / op hoop van als dan onberijnder haer te konnen defenderen / 175. verbergen Goudt en Zilver in Regen-bakken en honden Mes-selaers aen om gaten in de muren te maken / om haer schatten te verbergen 175. Burgeers r'Amsterdam beletten 't wechvoeren van goederen / en toedoor / op de veroverde Dyandhijke Steden / dooz 't pphs maken van de aengehaelde goederen / 175. bekomen Hulp-troepen in haer Frontier. Steden / van de Spaenice Gouverneur den Grave de Monterey, 289
 Grooten / en Opper-hoofden / als Gemeene / staen ontfelt in Hollandt, ober 't schielijk aankomen van den Koning van Frankrijk tot Uynechte, 298. troosten haer met een pdele hoop / en het afkomen der Heerboz-schielike Brandenburghse Hulp-beden 298
 Hoopen met d'overkomsle van d'Engelise Ambassadeurs in Hollandt op de Vrede, doch te vergeefs 300
 Hollanders Gemeente bemerkten d'Engelissen veruierpen / en haer epischen / mer die van de Franckenzer ober een quamen 308. dooz 't aernmoedigen der Zeeuwen beginnen tegenweert te doen 314 / 315
 Haer Burgerz Izedert de Francken 't Landt verhoeden / begonden wat maect te scheppen / doch eijer vol wantrouwen wegens haer Overheijer, 317. Verheieren in alle Steden haer Fortificatien / haer Mann en Drouw aen werken / tot Dameg en jonge Justrien toe / en kinderen in Hups-geuouen / 317 / 318
 alle Steden in Hollandt worden versterkt / behalven Haadem, 318. Verminis zijn nieuwe vergrooting / aen de water-hant onmogelijck 317 / 318 / 319 / 320
 Houden Bede-dagen / die mede zeer dooz de Predikanten bephert worden 324
 Hadden Daters gebekt / en moedt haer op een nacht misdadigh vergen van Godt toegezonden / 324. Munten geheel Hollandt en mees Provincies doozgaens sterker als opt / dooz

de menigte Gout en Zilver / die de Burgeers op her Stads Raet hups bryngen 330
 Hollanders toonen den outen acrdt der Bara-vieren, en herbolgen de Francken tot dooz de Wdoogen van Woerden, die de Francken uyt schielk lange wyl open en onbezett laren 402
 Haer quartier van den Heer van Zuylensteyn dooz Woerden brecht den Hartogh van Luxemburg dooz / alwaert den Heer van Zuylensteyn zeffs gequeit met 18. wonden / geen quartier begerende / van de Francken wierde doodt geschooten / 402. maken een alarm op de Daert tegens ober Vianen, doch brynnen een goede gelegentheijt met plun-deren / als anders / 406. of Zeeuwen tot Aerdenburgh doen een gelukfuge tocht / op 't Fozt de Knokke in Vlaenderen 406
 Haer Bloor komt op ultimo September 1672 bin-nen / behalven 4. lichte Fregates en Branders die in de Zee Gaten laren 418
 Haer strandt komen veel Engelse dooden licha-men aen dyven / 418. Duyssen als Zeeuwe-se Capers, randen alles ter Zee aen / zeffs een Engels Oost-Indisch Retour-ichip, be-komen veel Pijzen / die meest in Biscayen worden op gebracht / alwaer de Caep-Ree-ders uyt gierigheijt haer Matraczen zoeken te hoij te boen / waer dooz onder de Booisgezellen tumult ontstaet 416 / 417
 Haer steden den Haegh, Goeree, en den Briel, op quade informacien van den Vyandt in alarm 417
 Hollanders haer Capers onder d'Engelische Kool-schepen / 2. Conbongers maken groote verstroyng / 418. senden in September veel Connen Gouws naar Duytslandt, waer dooz zy zeer hoopen op de mars van de Brandenburghse Hulp-troepen; 421. beghinnen wat woerd te scheppen op de marsch der Kuristate Troepen / dat werbing / en meer vernoeinging onder de Burgeeren geest / te meer / also Tur-nenme hooz die tijdt van de hals hadde / 428. en Vriezen, veroveren den. Oude Schans, en betrappen 40. haren met Pibrg; der Bis-schoppen; 428. In Westlandt doen verstryng de buegetelooze Attacqum 428
 Haer Waendels / hi staend in 3. hooz Woerden, dooz de Francken genomen / tot Uynechte als Patijs in proceffis gebuert / 444. bringt in den Hage, mede een Frans Waendel / dooz den Grave van Hornes bekloeren / 444. Francken ha-len lustigh buyt / omtrent Mestricht en Luyk, 446. staen de Francken haer Conbop / en ont-nemen haer klokken / 30 uyt Woerden, naar Uynechte niendte te verdoeren 447
 Hollanders behalven veel buyt op de Francken, behalven de meenigte van boeragie van de Fran-
 sen

fen die 30 aen brandt steken / 449. nenen
 eenige Turf-ponten / booz de Franfen in de
 Zeen gelooft / 450. behouven van de Franfen
 rantzoen / buge / gebdt / en goet. 450
 Haer Moskovis-vaarders komen gelukkig bin-
 nen / 451. als Zeeuwen bynaen veel Engelle
 fchool-schepen en Pijzen van groote waerde
 binnen 453
 Halen. menighte van Hop en Turf / uytge-
 werkt by Prins Joan Mauris, 't welk meest als
 leg t'Amsterdam gebzacht werdt / 455. deele
 niet haer Hups-gezonden / met Wuystraet / en
 haer Dee / uyt het Veen komen binnen Am-
 sterdam, 455. Koerlanders in hun dienst /
 schermuteren tegen de Munsteren. als mede
 die uyt Blokzijl tegens de Ceulsen 455
 Haer Soldaten lichtten een Frans Capiteyn bin-
 ten Muiden op de Jaecht gaende / die naer een
 langen tijdt / tegens eene Capiteyn Witzen
 gewisselt werdt 464 / 465
 Bollanders hebben geen genoegen / in de lang-
 zame marsch van de Brandenburghe Hulp-
 troepen 469
 hebben een recontre in de optocht naer Charle-
 roy met de Franfen, daer sp haer quijten als
 Satabieren 473
 Haer Hoopvaarders van Oosten komen be-
 houden binnen 480
 Haer bessein booz de Vice-Admirael van Nes op
 de Franse knisten / booz quaat weer misluht / 481
 geben de Franfen booz Woerden en Hinder-
 dam sloop 482
 Haer Ouerste Grave Koningsmark verlaet zijn
 post te Bodegrave, 483. zijn zeer verstelt ober
 't verlaten van de posten te Bodegrave, en het
 Fort te Nieuwerbrugge 491
 Haer Steden Leyden, en Hage in groote bzeese /
 daer veele van daen naer Amsterdam blueh-
 ten / 491. waer dat sp haer Posten te Bode-
 grave en Swammerdam verlaten hadden / ver-
 gaderen weder tot Alphen, alwaer d'Heer
 Cornelis Tromp, als doen in geen employ by
 haer te komen / verzocht woerde om nevens
 haer Maedt te pleen 493
 Haer Vice-Admirael Sweers met eenige honderde
 Mariniers, die booz d'Heer Tromp verdeelt
 worden / waet mee Post op nieu te Nieuwer-
 brugge nemen 493
 Haer Veldt-Marschalk op d'ordje van Zijn
 Hoogheydt de Krijghs-taet vergaderende / en
 Pain & Via op 't nieu Sententieren 497

I.

I. Quartierlinge van Kuyters / als Soldaten
 te Uytrecht, of Louis de 14 zijn episch op nieu
 van de Staten van Uytrecht, van 432 tot 436

Instructie booz den Heere Prince van Orange,
 als Capiteyn Generael aengestelt 74
 Inwoonders uyt de reconquesteerde Franfen
 Steden / betrefsen met gezele familie naer
 Hollandt 414
 Tooden in dienst van de Vereenigde Nederlan-
 den, onder den Spaensen Ouerste Fullana,
 verlopen uyt den Uythoorn, eenige van zijn
 beste Soldaten 441
 Juan Barton de Mombas, Colonel en Commissaris
 van de Rebetlanse Kuyters / booz geordon-
 neert de Betuwe waer te nemen / en kringt
 seours van versen yde Regimenten / en zijn
 compoement aldaer / 187. verlaet zijn
 Post op den 11 Junii, 1672. en gaet zijn
 Hoogheydt bynden / 188. booz d'eerste mael
 gebonust / 381 / 382. naer gebangen / en
 uytgeschoten / blucht naer Uytrecht, en van
 daer naer Ceulen, daer zijn Swager de Groot
 bindt / 382. woerd gelt op zijn ligh gestelt / 383
 woerd van Christiaan Christiaense Scherp-
 rechter zijn Cartel beantwoorde / waer by
 hem op 't Schabot baeght 407
 Juan Barton Mombas Colonel en Commissaris by
 die van Hollandt gesententeert / trekt van
 Ceulen naer Uytrecht, en hadt by na in han-
 den van Hollandtse party-loopers geballen 407
 sendt een Cartel van Duell / met een Tambour
 aen de Heeren van Zuylerken, en andere / zijn
 gewezen Kiefters / die hem booz den Scherp-
 rechter deede beantwoorden / 407. blijft
 achter / niet te min het verzoekt van Christiaan
 Christiaense, en practiseert aanslagen tegens
 Hollandt, die 30 wel tot nadeel van de Franfen
 als Hollanders uytballen / 407. woerd op den
 18 November 1672. definitif gecondemneert /
 408 / 409. zijn laetste Donniss van den 18
 November, by de welke ter doode gecondem-
 neert / zijn eygen Contrefaisfel / als of hy het
 selve was / aen de Salge is gehangen / van
 408 tot 410

K.

K. Eyer verzoekt t'adjs ober de Trouwels / en
 vermaent de Duyse Vorsten tot haer plicht /
 467
 Keulen haer Kegeerders jalouers ober de Fran-
 sen, doen dienth alben vergaderinge / en be-
 raedtslaginge met haer burge: Capiteynen /
 op het Stadthups houden 467
 Keurvorst van Brandenburg uyt de naam van
 de Keyzer, heeft de Keurvorst van Ceulen, en
 Bisschop van Munster tot tweemaal doen zom-
 meeren / 421. belast de Generaels van 't Ke-
 ger / haer tegens d'eerste ordje geret te hou-
 den / 421. Declareert den Oozlogh / zijn De-
 ductie diens aengaende / van 421 / 422 tot 427
 met

met zijn Kezer/ en Ormalin / met beschepde
Grooten dooz / en binnen Frankfort, heerlyk
getraet / en met Schenkadieu van de
Magistraet beschonken / 427. noodicht de
Keur-Ments tot mede assistentie en booz-
staand / van 't Duytse en Keyzerrijk, 427 / 428
en Montecuali haer adieu geyden / acu de
Keur-Ments, en de Bisschop van 't pier, 467
komt tot Stadbergen en Bylevelt, alwaar de
Keurvorstin van ten jorge Prins in de kraem
komt 469

komt ter ooren de Hollanders op hem misnor-
gen / laet daer een brief op aen / 469 / 470
zijn Landen van der Mark, lijden / dooz de
Franen haer moedwil / 472. zoekt Wede
mer Vrankrijk en Engeland, en biedt zich als
mer Neutraet Middelaer acu / tusschen de
2 Koningen, en de Hollanders 479

Keurvorst van Brandenburg trekt groote somme
gelts van Holland, en laet zijn eygen Landen
tuinereen 523

Keurvorst van Ceulen zendt zijn Minister om de
Vereenighde Staten te verzoeken de overlebe-
ringh van de Stadi Rijnberk, 25 mede om
de Colonel Bamphield met zijn Regiment upt
Ceulen te doen betrekken / 25 en die Stadt
schoon de boozstellinge van Arbiters / beho-
men geen Wede / 33. noemt Bamphields
Regiment Uptijerme stryghs-macht / en wil
als vooren / dat verrecht / 33. laet de Fran-
sen Luysterland 30 wel als de Ceulse Landen
doorneselen / 33. ruynt zijn Stadi Nuys,
aen de Franen in / 33. die Stadt kriecht
van vremde Gezanten, en Marie / en ver-
draegt dese Vorst eyndelyk niet die van Ceulen
den 2 Januarii 1672 / 42. laet een Manifest
uytgaen van neutraet met de Vereenig-
de Staten te willen houden 118

Keurvorst van Ceulen en Bisschop van Munster
betsomen met alleyn moept de Stadi Deven-
ter, den 21 Junii 1672. in haer getwilt / 199
lept in Junii 1672 tot Devenier krank / daer
men in alle kerken booz hem doer liden / 282
blucht doze Prince van Orangie, zoekt niet
zijn Croepen binnen Ceulen te komen / doch
wozdt maer booz zijn Verzoen alleen toe ge-
staen 476

Keur-Beyeren houdt hem neutrael 467
Keur-Maints en Trier, weggeren passagie aen de
Brandenburghse Croepen / en beschaffen baer-
tuygh aen de Marschal de Turenne, en zijn
hem boven dat / noch besulpsaam 465

Koeforden van de Groeningers belegerd / 508
bchlommen / 511. verrast / en overweldicht
513. booz een lide geplouderd / 514. met
boozraet wel boozzien 518

Koningh van Engelandt zucht in 't laetste van

't Jaer 1671 / Dounding booz Ambassadeur na
Hollandt, daer veel bezabodcs markten / ober
't stryken van de Wlagh / etc. en vertrekt den
14 February weder naer huys / 48. zendt
veel volgh tot dienst van Vrankrijk, als mede
de Grave van Monmouth, 55. verklaringh
aen 't Parlement, om zijn overige toerustingh
ghimp te geven / 55. zijn kooplyden had-
den hem veel geldt op Intrest gedaen / daer
30 zylfs in gebreke bleven / van haer eygen
Wissel-brieven te volboorn / 55. zoekt de
Schepen van Smirna te nemen / in Hollande
t'huys behoorende / doch mist hem / 82. naer
dat hem de Hollandse Smirnae Wloot dooz
hare differentie miste / declarert den Oozlogh /
en dat met Vrankrijk is ingewikkelt 87

Koningh van Engelandt zijn belesde brief aen de
Staten der Vereenighde Nederlanden, ober de
questie van Pouleron in West-Indien, 95. zijn
broeder / Partogh van Jork rust hem toe om als
Admirael Generael in Zee te gaen / 118. ge-
biedt zijn Onderdanen die in Holland mocht-
ten zijn / t'huys te komen / 119. geniet van
Vrankrijk alle 4 maanden tot onderhouden van
zijn Zee-macht groote somme geldts / 120.
slaet de Resolutien van de Staten der Vereenig-
hde Nederlanden, van den 14 May 1672 toe /
136. zijn gebleven Obersten en Colonatres
in de Zee-slaggj / van de maent Junii 1672 /
185 / 186. houdt de Hollandse Gezanten
tot Hamtoncourt, als in een bye gebangenis /
tot anbyss van de Koning van Vrankrijk heeft /
of haer gehoor zal geven / of niet / 299. zendt
4 Gecommitteerde van zijn secreten Raedt
naer Hollandt, die een en de zelve rol van de
Franen spelen 299

Koningh van Engelandt zijn Gecommitteerde
Ambassadeurs spelen in Hollandt een gebyns-
de rol / naer wel onthacht van de Staten en
Zijn Hoogheyt den Prins van Orangien, ver-
trekken op den 6 Julii, naer 't Franse Aeger /
300. zijn Gezanten betrekken naer Engelandt,
en scheyden aen Zijn Hoogheyt den
Heere Prince van Orangien, aen wie van Ca-
lais, d'eyghen en conditien van beide de Ko-
ningen toezenden / 300. en Gezanten dooz
den Koningh van Vrankrijk opge / tist / als van
het stryken der Zeylen van gehele Wlooren /
en meer byemdtigheden / 309. zijn Wloot
past op de Hollandse Oost-Indische Gecur-
Schepen / doch loopen die mis / 385. zijn
Wloot dooz staen en ontwert overballen / loept
groot perikel / 385. acceptert de mediatie
van de Sweden, en zendt een et perse d'ruysal-
ben naer Parijs, 452. zijn edels hoope op de
Euberaynteyt / 522. zijn Onderdanen
lyden groote seijade 522

Koningh van Sweden zijn Koninkrijk sijdt mede
 by de stiftant van den handel met de Hollan-
 ders 431. Jaer derjhalven seck tot Parijs we-
 gens zijn mediantie aen houden / 432. zijn
 Ambassadeurs te Wital, bidden de Koning van
 Engeland de mediantie met de Hollands aen /
 451. zijn Ambassadeurs upr Engeland komen
 in den Hage, om de mediantie die van den zel-
 ven Koningh aengenomen was, bekent te ma-
 ken / en woijt o'audientie / om d'absentie van
 de Heer Prince van Orangien upgesteld / 480.
 zijn Ambassadeurs als middelaers in den Hage,
 zoeken een plaets van vyde-handel vooy te
 stellen 522
 Brijghs-raeds Gesloten van het Guarnizoen
 van Rijnbeck van 147 tot 150

L.

Lijste / ter reuwiget gedachtenis van de Ma-
 gistraet, en Gezwooren Gemeente van De-
 venter, ten tijden van 't overgaan aan de
 Vorsten van Colo en Munster 1672 251
 Lijsten van de Steden en Steden dooy de
 Franlen verobert in 't Jaer 1672. Aen den
 Rijn-Stroom in de Vorstendom Kleeff, 339.
 Gelderland, 340. Graefschap Zutphen, 341.
 't Stricht van Utecht, 341. Over-Yssel, 342.
 In de Provincie van de Heerlijkheyt Groeding-
 gen 343. Oost Vriesland of Reydeland, 343.
 In 't Hartoghdom Brabant, 343, 344. In de
 Provincie van 't Graefschap Holland 344
 Lijste van de dooden / en geuersten / van de
 Franlen, vooy en ontrent Woerden, 404, 405.
 van Amnionische en anders / in de veroberinge
 van Koevorden gebonden 518 / 519
 Loevekeynsche Heeren begintten haer kracshen
 te verminderen / en onder te raken / haer reu-
 wig Edict, en bezweerag van 58 tot 60
 Louis de XII. braghe na de Monarchi, 1635.
 sterft in den Jaer 1643. 1
 Louis de XIV. van dien naem / Koning van
 Frankrijk, &c. zoekt als Monarch alles onder
 zijn macht te bekomen / 1. beslaet de Neder-
 landse Schepen en Goederen 1657. 2. trouwt
 de Dochter van den Spaans Koning. In
 macht Dede met Spanje, 3. zijn glorie ste-
 gert op 'n her overlijden van den Koning
 van Spanjen, 3. Deooyghet de Koningin van
 Spanje in den Jaer 1667. verobert verchep-
 den pfaecten / 4. wert dooy de Tripel Allian-
 tie in zijn vooygang geluyt / 4. zijnde niet
 berder te konnen komen / sijnt de Dede met
 Spanjen in den Jaer 1668 / 4. verwoeyt de
 Hollanders als Middelaers wegens zijn diffi-
 renten met Spanjen ober Condé, &c. 5. ver-
 trekt van St. Germain in den Jaer 1670. met

de meeste Heeren en Dames van zijn Hof
 naar de Spaanse Nederlanden, en 16000 man
 onder ppeier van zijn geooquesterde Fron-
 tieren te bezichtigen / 6. vertrekt met zijn
 Hof van Vlaendeten, weer naar St. Germain in
 Junij, des zelven Jaers 6
 Louis de XI V. zendt den Marechal de Crequi
 naar Lotharingen, die de voornaemste Ste-
 den en Landen overweldigh / en de Hartogh
 met de voornaemste doot bluchten in Septem-
 ber 1670 / 6. verbiedt de Hollandse koop-
 manschappen niet / maer bezwaertse zodanig
 met Colen tegen Tractaet van Comertic /
 dat zy hem genoegzaam verbieden / 7. ordye
 van executie van 't arrest van den Raadt van
 Staet, als verobodt van eenige Vrandwijnen
 in Hollandse Schepen te mogen laden / 20
 doekt op den koophandel en Schep-vaert
 van gantsch Europa, na zich te trecken / 21
 geeft by Condoop aen zijn Loopvaeruy-sche-
 pen om Wijn / Vrandwijn / &c. te verboeren
 na 't Oosten / en Hooyden / doch binden haer
 bedzoogen / vermits de koopers op 6 maan-
 den tijds in plaets van greeet gelot / als de
 Franlen meenden bidden 21
 Louis de XI V. zoekt zijn Oost-Indische Com-
 pagnie dooy te zetten / die men al eenige Ja-
 ren geleden / op Madagafcar begonnen had 22
 Laet diens Tractaten uytgaen / doch verwek-
 ken weynigh lust / 22. daer by vier Milio-
 nen by opzet / en de Spooten dwanght / peder
 naar tararie / op die reynijnen mede in te
 leggen / 22. woijt van zijn Ministers en den
 Koophandel der Hollanders upr te roepen /
 doch bindt 'er zwarighed in / en geneegt eer-
 der tot den Ooylogh / 23. vertrekt den 23
 April 1672. met het gantsche Hof, en een Le-
 gger van St. Germain, 26. den 2 May quam
 binnen Duynkerken, alwaer dien zelven
 abondt de nieuwe Fortificacien gingh bezien /
 waer aen 9500 Soldaten dreed arkepden 27
 Louis de XI V. als vooren tot Duinkerken, woijt
 van Engelle Heeren wegens de Koning van En-
 geland, en Hartogh van York begroet / en
 groote toelofte van menschen upr Brabant.
 Hollandt, &c. 27. vertrekt 'erder vermits
 quaterdichte zichte / tot Duinkerken, en arri-
 verde den 25 May 1672. tot Armentiers, 27.
 komt tot Doornik, alwaer met de Koninginne,
 en Hof 15 dagen verblifft / bestende Lasticel /
 en Magazijn / als Ardepts-lypden aen de
 Fortificacien werken / 28. wordt van de
 Prins van Maloes upr de Spaense Nederlanden,
 van de Catholijke Majesteit begroet / 28
 krijght thdingh van 't overlijden van zijn
 Soon den Hartog van Anjou, dat zijn reys bet-
 haeft

haest tot Germain, de 16000 man laet tot Vlaenderen in Guarnizoen leggen 28

Louis de XIV. doet te Aande werden by na in alle gewesten van Europa, hoven dien veele nieuwe Waendelen onder Monsieur de Louvois, 29. van zijn geconquesteerde Waalse, Steden komen Gecommitteerde van Doornik, Rijsel, &c. met verzoek scher edel van verbodt / van klegue Nederlandse munt / niet boogt te laten gaen / 29. Rust hem meer en meer ten Oorlogh / gebruyekt veel penningen om Frjken en Aanden tot hem te trekken 33. zoekt Sweden ook dooz gelt van de Triple Alliance af te trekken / 33. zendt Milhoenen gelts naer Engelandt, 33. en Commissaarsen in der Elzas, 33. zyn antwoordt aen de Heeren Staten der Vereenighde Nederlanden van den 10 December, 1672. 50

Louis de XIV. zyn ordonnanatie / waer by gebiedt alle Francken in Hollandt zijnde / naer Frankrijk te keeren / 96. als hoven / waer by gebiedt alle de Hollanders uyt Frankrijk te vertrekken / 97. zyn Rijst boogt zijn Ooversen des Legers / 99. bereydt hem tot den afstroeyt na de Nederlanden in May in den Jaere 1672 / 120. zyn Leger begint te marcheeren / en maekt zyn Koninginne, by zijn absente Regente van 't Rijck / 122. vertrekt van St. Germain met het Hof en Leger den 27 April 1672, 123. zendt den 9 May 1672. de Marfchal de Turenne met 15000 man &c. boogt uyt / tussehen Luyk en Maftricht, nemen twee Luykke Steden in / 138. volgt met het groog van zijn Leger 138

Louis de XIV. houdt grooten Verrijghs Raadt omtrent Maftricht, besluyt die Stadt gebloqueert te houden / en trekt het grootste deel van 't Leger als verdeckt / vershepde quartieren heeren / 141. Verklaringe en Ordonnanatie hoe de Hollanders haer zullen te dzagen hebben / om niet dooz zijn Legers bedorven te worden / 142. zijn Legers trekken op. Prins van Condé, en Turenne na Burik en Wezel boogt by Orfoy, en Rijnberck, die van Zin Majesteyt 3. liss bezet / en ingenomen werden / den 3 Junii 1672, 143 / 144. breekt met zijn Leger boogt Emmerik op / en komt den 17 Junii boogt Doesburgh, die zich by naer zonder tegenwoer / den 21 aen zijn Majesteyt overgeven 1672 / 197. op den 25 Junii als hoven / geeft zich Zuylen aen den Koningh ober / die daer van daen met zyn gantsch Leger naer Arnhem trekt 198

Louis de XIV. verzet hem zeer ober de Waterbloepingh der Ojshen / &c. in Hollandt, waer op een Declaratie tegens de Hollanders heeft laten uytgaen / 273. vertreckt met zijn Le-

ger den 27 Junii 1672 naer Uytrecht, 273 komt zels in perzoon met zyn Hof tot Uytrecht, en zyn Leger te Zeyt, 2 muren boven die Stadt geaandert / 292. zijn Broeder Monfr. sincken Uytrecht doogt de Chevalier de Lorraine getraceert / 296. zijn intree binnen Uytrecht op den 3 Julii, en boogt verhael diens aengancde / 296. Stelt Gouverneurs ober zyn geconquesteerde plaetzen / 296 zendt 2 Secretarissen van Staet / aen 4 Hollandse Gecommitteerde, die haer volle macht afsoderen / en boert haer ook te gemoet dat de Koningh het geconquesteerde / als noch te conquesteren / boogt eggen wilde houden / 299 zijn verdere bespeppen in de Vereenighde Nederlanden gestut zijnde / zoekt zyn boogt seide Conditien van Dzebe boogt te zetten / doeh de Hollanders en wilsender niet na lusteren 310

Louis de XIV. naer veele Grooten en Weeren andsentse gegeven / en Tractement aengedaen heeft te Zeyt hoven Uytrecht, prepareert hem tot afstecht / en breekt den 10 Julii 1672. met het gantsche Leger op / 337. bezoekt de Prins van Condé die tot Arnhem aen zijn guerjure / en de Rjcht zich lagh / 331 / 332 passert met zyn gantsche Leger ober zyn Schip-bugge aen de Wael-stroom / die achter hem laet afsieken / 332. besichtigt vele van zinen geconquesteerde Steden / en zendt zyn buyt / en geschoolen goedt met Conboy naer Frankrijk, 333. Vertrekt den 26 Julii 1672 met Monfr. en de andere Grooten na Frankrijk, en woogt hoogt daer aen van de Prins van Condé gevolght / 337 / 334. s'ekomt den Adel van Portugal boogt gelft op zijn handt / om Spanjen te beooglogen doeh de Gemeente stuyt her zelve / 391. laet een Declaratie uyt gaen tegens de Vluchtelingen / uyt zyn geconquesteerde Steden / 414. zijn schrybens aen de Koning van Sweden, berakende de Dzebe met de Hollanders, 431. komt te werten wat die van Uytrecht en Staten net in Cassa hebben 433

Louis de XIV. &c. als booren / ordonneert aen die van Uytrecht en 't Slicht, d'inguariteringe van vershepde Croepen / so te Doet als te Paert / 433. begint sich de Weduwen vedere naer hun Staet / wiens Mannen in Hollandt ten Oorlogh gebleven zijn / 452. zept als of de Hollanders weynigh genegen tot de Dzebe waren / dat hem contracte gedemonstreert werd / 452. zijn schrybens aen die van Straersburgh, ober 't verzoanden van haer Wjng / 467. hoorende Charleroy berent / stelt alle mogelike ordje tot d'ontzering / so van gelt als holl / en bermeynde zels van Parijs dient halven te komen / maer verstaende

R E G I S T E R.

de Montal daer binnen was/ laet de reys ach-
ter 479
Luyk weder in Dede/ met de Staten der Vereen-
ighde Nederlanden 472
Luytenant binnen Groeningen ontfalkt/ over
wandeboort in de Nieuwe Schans begaen / 349

M.

Melkft der Bifchopfe Heeren / dooz die
van Groeningen gefchoot / alwaer een acn
Cafil zittende/ de huy wiert afgefchooten 396
Magiftraet van Groeningen vozert haer Dur-
gers op 't nieu deneed af 346
Miftricht van de Franfen vooz d'eerfte mael ge-
bloqueert 335/ 336
Miftricht van de Franfen verlaten 337
Meeft van de Heer Paftoor de Mink op zijn Hof-
ftede, ontfucht de Munfterfe Soldaten / dooz
de hont ontfekt 393
Miftricht van de Burgermeesteren en Regeerders
der Stadt Campen, acn de Heeren Staten Ge-
nerael der Vereenighde Nederlanden, verbat-
tende de reeden van 't overgaen van haer
Stadt, en 't Capituleren met de Voiften van
Ceulen en Munfter 240
Miftricht van Albertus Spinler, Commandant
van de plaats/ en 't defenderen van de Stadt
Aerdenburgh 288
Miftricht van de Grave van Hornes, wegens de
Rant van 't Alger vooz Woerden, acn de Hee-
ren Gecommitteerde Raden van Hollandt, &c.
403/ 404
Miftricht van Monsieur de Turenne acn de Keur-
vorften en Prinzen van 't Keyzerrijk acn den
Rijn 420/ 421
Miftricht van de Heer Veit-Marschal Wirtz tot
Gornichem, wegens het overgaan van Amei-
de acn de Franfen 453
Miftricht van Zijn Keuzvorftelijke Doodluchtig-
heyt van Brandenburgh, acn de Heeren Staten
der Vereenighde Nederlanden, wegens de
Conduite en de Marfche van zyn Armee 470/
471
Moetwil / en Plondering / van Bedrangers en
Landt-loopers tot dicht onder Amftterdam 410

N.

Notificatie / van Burgermeesteren en Re-
geerders der Stadt Amftterdam wegens 't bet-
bodt van kroon upr te doeren/ by haer Acht-
baerheit henniffe/ den 29 Junii 1672. 315
Notificatie van Burgermeesteren &c. als boven/
waer by alle Onderdaen van Vrankrijk 't 30-
dert May 1672. in Amftterdam gekomen/ de zylve
te ruypen / geboden werd 316
Notificatie als boven/ wegens 't afzeken van

eenige Huppen en Doomen / op den Ober-
teemts-wegh 32
Notificatie wegens de Heeren Burgermeesteren
der Stadt Amftterdam, wegens 't negotierren
van Lijf-reuten 328
Neutraliteyt van de Stadt en 't Landt van Via-
nen 481
Neutraliteyt van Leerdam 473
Pader Brief van de Extra-ordinaris en Con-
naris Gedeputeerden van Zeelandt, tegens de
Hollandtfe bezendingen van Vrankrijk gedaen
313/ 314
Pader Tractaat / tuffchen Vrankrijk, en En-
gelandt 306/ 307
Namen der Officieren die by 't overgeben / van
Wezel aldaer in Garnifoen lagen 166

O.

Ontfchaemde betwaentheyt in het Santée-
drincken / van d'Engelle Ambassadeur Rich-
mont in Denemarken, op de ruine van de Heer-
landtfe koopvaerdj-fchepen 480
Oorzaken van 't overgeben der Stadt Deventer
204/ 205
Ondonnantie van Zijn Hoogheyt de Heere Prin-
ce van Oranje, tegens d'onwillige betaelers/
van de 200 Penning / en gemeene landts
Impofitien 413
Overlaft van de overgegaene Steden die d'ins-
quartieringe van Soldaten / en contributie
van oupbozengelijke somme gelts / upftaan /
als ook mede her afzeken van eenige Dooz-
fieden / als Zwol moft doen 414
Overbal der Munfterfe in de Old-Amfter Mee-
den, alwaer de Hollandtfe Soldaten / dooz
de Hupflur den befchonken / als ook mede de
Doeren / dooz de Bifchopfen alle te zamen
(fchoon om quartier trefpen) doozt geflagen
werden 397
Over Yfelfe Steden Campen, Deventer, en Zwol,
haer Munten en Weerpen van Wolle vooz
Amftterdam houden op / als ook mede de Hout-
koopery te Deventer 413

P.

Party-loopers upr beele Fronstieren van 't
Vereenight Nederlandt halen groote huyt op
de Franfen, doch met ge en kleen puykel / en
verlies van volk 290
Paftoor van Ooftwolde omtrent Groeningen,
met eenige Studenten en Doeren tegens
eenige Munfterfe en Keulfe Stroopers op de
bern 330
Plakhaer van verbodt van Franfe Brandewijn, 8
op het beftieren der Franfe Manufacturen, 12
bar belastingh op de Franfe Manufacturen in
de Vereenighde Nederlanden, 15. van bet-
bodt

R E G I S T E R.

houdt van de Franse Koele Wijnen, Azijsen, Canefallen, &c. in de Vereenighe Nederlanden, 35. van verbodt aen haar onderzaten/ van eenige coëfpondentie met Vrankrijk of Engelandt te houden / van 99 tot 104. van Penfien booz Chaloppen van de Hollandfche Oozlogy-fchepen / 111. van bergfching tot boozdeel van de Hollandfche gequettien ter Zee dfenende / 112. van de Heeren Staten van Zeelandt, van gelbt-leening van gewerkte Gout en Zilver 130/ 131

Plakhaet van den Hartog van Luxemburg, waer dooz de Burgers van Uytrecht ontwapent 294

Plakhaet der Franfen, om alles in goede oorde te houden 296

Plakhaet van den Hartog van Luxemburg, waer by al de gebluchte Uytrefen indaght 378 379

Plakhaet van de Staten der Vereenighe Nederlanden, tegens een Declaratie van den Koningh van Vrankrijk van 414/ tot 415

Pieter de Groot laeft Ambaffadeur in Vrankrijk, blucht den 23 Julii 1672 upr Hollandt 382

Prins van Orangien woordt na zijn leben geflaen / naer dat den 24 February 1672. booz Capiteyn en Admiraal Generaal was aengenomen / 57 de tydt van zijn geboorte / 60. woordt van de Staten Generaal aengenomen als een kindt van Staer, 61. en van die van Zeelandt booz Premier noble; 61. naer zijn eedt gedaen / doer zijn aenfpzaek tot de Heeren Staten van Zeelandt, 61. woordt dooz geheel Zeelandt getraectert / en met een zilvere Pleg bol gonde Ducaten / van die van Vlifingen bereert / 62. woordt meerder Tartgh / op 't bezoeck van d'oude Princesse zyn Grootmoeder verklaert, 63. woordt geintroduccert in den Raedt van Staet, 65/ 66. doet een Reys naer Engelandt in October, 1672. 66. zyn aenftement en wederkeeren van Engelandt 67. 68

Prins van Orangien op zyn wederkomst van Engelandt, doet een keet naer Duytslandt, om de Belgeringh van de Stadt van Brunfwijk te zien / 68. bekomt zyn Instructie van de Staet, als Capiteyn Admiraal Generaal, en bezwaert het Eeuwigh Edict, 69. geeft een maeltijdt aen de Heeren Staten van Hollandt en West-Vrielandt, 79. zyn Odonnantie van den rangh van de Tafel der maeltijdt / 80 toefstel van Zijn Hoogheyt's Tafel en Spijs / 81 komt te Welde mer 17000 man / en geeft oorde tot meeder werbingh / 140. bindt niet taerdtzaam hem langer in de Veluwe te onthouden / trekt op / verdeelt en fchijft eenige gedeelte van 't Reger naer verfehede Probinien / en

bericht met het groo van dien naet Uytrecht, daer de Doozten geflooren bindt / den 14 Junii 1672 156

Prins van Orangien doet de gedluchte goederen van de Regerders van Zwol, Campen en Deventer aenjouden / 232. komt niet de reft van zyn Reger booz Uytrecht, daer de meeste van de Burgers hem niet willen inlaten / en de Doozten geflooren houden / doch des ander daegs binnen geacht / en in der Staten van Uytrechtshergadering / daer alles zich groots op doer, en niets van gevoght werdt tot defenfe / 255. woordt van de Magiftraet van Uytrecht beloof / dat haer tegens de Vgandt in positum zullen stellen 259

Proponeert van de 4 Doozfteden van Uytrecht af te hzanden / daer die Regerders zwatigheyt in vinden / 30 dat Zijn Hoogheyt booz wernig tijdt naer 't Reger / en durt dagh zels wederkeert / om der zelve vader delibetatie 259

Prezenteert tot uiterfte defenfe van Uytrecht, niet het Reger te verbliben / niet het goet binden van de Staten, die 't anders verftaan / 260 rekt met zyn Reger booz Uytrecht van daen / naer de Probinie van Hollandt, 260. vertrecht den 18 Junii met het refterende Reger van den Staet naer Hollandt, alwaer het Volk verdeelt / en in verfehede Steden / en plaetzen legt / 272. zyn Com Prins Johan Maurits van Nassau woordt na Muyden en Weefp geonden / om die te defenderen / en woordt by 't Gzaer t'ontrecht verbaecht 317

Prins van Orangien fchijnt geen genoegen in de fententie tegens Mombas geveld te hebben / 382 fuidt dooz een zeer smalle wegh de Franfen de pas af / en brlet haer by deel / het Krooden in de Veenen, 383. zyn Anpters tot booz de Doozten van Uytrecht, alwaer eenige nederhouden / en gevangen bekomen / 388. flecht deel Compagnien onder / en refozmeert daer van deel Officieren / 388. zyn Plakhaet en oorde aen alle Officieren van haer Compagnien binnen 14 dagen te completeren / 388/ 389. komt tot Amsterdam, alwaer van alle de Burgers Compagnien in 't geweer / met groot gefupgh ontfangen / en van de Magiftraet in Augustii 1672 getraectert werdt / 389 trekt van daer den 14 wederom na 't Reger te Bodegrave, 389. komt binnen Woerden, meent daer plaets booz zyn volk in te doen maken / maer bekomen de zelve Burgers van Zijn Hoogheyt uytstel / die aen die van Utrecht Saubegardes booz haer Pannebakkeren verzoeken / 400. zendt de Grave van Hornes met een goet aental holk naer Oudewater. alwaer gezevde Grave zyn quaert neemt / 400

Prins van Orangien zyn aenftaght op Naerden mislykt /

mislukt / op zijn wederkeeren naen de zijnen een Frans Luydop / en bekomen 60 goede Paerden / en 30 veel gebangen / 404. geschiedt het Leger door Woerden af te trecken / die van de Stadt te grootte versterking in getreuen hebben / 404. wordt het Aetschaem van de Heer van Zoylesteyn door de Franken toegesonden / welk Aetschaem tot Breda begraven werde / 405. zijn onverzaege dapperheit in de tocht op de Stadt Woerden / 405 / 406. Laet den Hooge Krijgs-raet naer 4 in si natien / met de bestatide sentencie tegens Barton de Mombas voort varen / 407. wordt by hare Hoogh-Mog: de Staten Generael, zijn recht op de pynen ter Zee / als Capiteyn en Admiraal Generael toegefaen / 445. zijn expeditie komt den 15 November te Parijs, en bekamt de verzochte Neutraliteit van zijn Graafschap Meurs, 445. wordt van die van Luyk verzocht tot afschotting / bande Concessie-butic-voorzetting / 445. trekt naer 't Land van Luyk, en slaet d'eerste nacht op 't laaste Hoogstraten, den 7 November, 473. arriveert den 11 November te Maastricht, verzelt met veel Gzooten 473

Prins van Oranien tot Maastricht ontfangen / met conferentie en Tractement van den Rijograef, vereringh van de Magistrat, houders zijn bezichtiging / oydze / en boozzoogh van de Stadt / 474 475. berent Tongeren, waer op die van Charleroy buyten komen om het te onzetten / 475. trekt van Tongeren weer door Maastricht, na Zwart en Mazyk, mynende Duc de Duras te overballen / doch door de regen belet / 476. trekt den 6 December 1672. uit Maastricht, en komen den 7 door Valkenburg, dat inmenen / 476 / 477. trekt den 11 December weer door Maastricht na Tongeren, 30 men mynede / doch gaf oydze met d'avanagarde Charleroy te berennen / gelijck ock geschie / 477. verlaet Charleroy, als waer sommige van zijn Hzade Officieren gequast in doodt bleven / 478. en neemt Bings in, dat meer verlatende / en razeren doe / en keert uit 't Landt van Luyk, en doet ook het Krijgs-volk wederom in de Garnisouen vercreken / 478. komt wederom in 't Daderlandt / niet zijn Leger van Charleroy, waer van 't derde part wel gebleven was / 30 verlooppen / als door sconde en ongemak gestorben 479

Prins van Oranien uit 't Landt van Luyk tot Breda zijn e / komt te post tot Alphen in Hollandt, op de tijdinge van 't verlaten van de posten / tot Bodegrave en Swammerdam, 493

Pleghit raedt uict d'Heer Cornelis Tromp, doen matich in geen dienst / 493. neemt 't. Fost

Nieuwer-brugge weer in / stelt op alles goede oydze / doet alles weer op uen versterken / 493

insnoeght over de Sententie van Colonel Pain & Vin, schijft en oydjunct dat men hem op nieuw, door de Krijgs-raet zal laten eraminieren / 496. doet naer de tweede Sententie / Pain & Vin door de derde maal door de Rechtbank staen 496

Prins van Courlandt komt zels in den Veldt met 3 Regimenten / zijn Volk in Vrieslandt daer groote overlast / die tot Amsterdam deen de maete 30 te doen / maer wierd haest oydze daer tegen geselt 498

Pynen van d'etbare waren sfinen 't belegert Groeningen 356 357

Professoren tot Utrecht maken Carmina / of Waerzen / ter eere van den Koning van Frankrijk 292

R.

R Appogt / of pertinent verhael door den Capiteyn Yselmuyde, in den Hage gebaen / behzende d'attaque der Engelsen, op de Smirnesse Vloot 84 / 86

Regeerders der Stadt Zwol, zoeken haer Ontschuldigen wegens wandevoir / en leggen de schult op de Colouellen, Bampfield en Ripperda 230

Regeerders der Stadt Zwol, naer 't obergarn, bekomen door de Munstersse Colonel Ripperda gebangen / die 37 4 poincten van satisfactie willen doen insinueren / die wygert te beantwoorden 238

Regeerders als boven doen insinuatie / aen gezepde Ripperda, door den Quartier-meester van den Obersten Bel 332

Replie van de Historie-schryver / ober Ductie of Manifest-bezichzever / van Schenckhans, of den Commandant wel te recht durft beschuldigen / op het laagste van de Jfoko 195

Relatie van de Franken gebangen binnen Aerdenburg gebzacht 188

Rijng ave Gouverneur van Maastricht, omstelt en aboneheert / met den Cardinzel de Bouillion, als zijnde van een gesacht / in ptesentie van veele personen buyten de Stadt / alle de Rijntrers gerangert staende 445

Rijngrave komt van 't Spa, in beter gezondheid te Maastricht 446

Roomsgesinde haer booznaemste kerk in Groeningen, daer veele van de gezintheit haer gordt geberghz hebben / wordt door Bomben / en Gzauaten / onder de boet gebelt. 250

Rooms Keyser, Koning van Deneuaken, Brandenburg, en Dayse Vorsten / maken een Werbondt van defensie onder melkander 392

Roomsg.

R E G I S T E R.

**Nooms-gesinde tot Amsterdam, eenige ontwe-
rende onder haer / beginnen haer hoofden
floutelijck in Hollandt op te stercken / en spre-
ken laster-dichten en woerden** 11

**Nooms quaeet-sprekers / maken het gracu tot
Amsterdam gaerde / die het op 't splenderen
meende aen te stellen / doch dooz Schout en
Diuacrs brlec** 412

**Nooms-gesinde tot Amsterdam, spreiden op
de Aempen / by alken Hollandt als ver-
trouwde aen Vrankrijk ebergung** 412

**Nooms-gesinde Weeren van Diemen enige on-
der haer / de 200. penningh betaelt hebberde /
dwingent naer 't overgaan van Uyrecht,
d'Ontfanger weder af / dat haer zeer quelyk
bchom** 412 / 413

**Nooms-gesinde tot Uytrecht, riechten hare
Weelden in den Dom op / en nemende Wa-
pens van den Adel hoben de Gabin af / vir-
stoooren ook enige aeloude Tomben / op hope
van religien en scharten** 44-

S.

Samen-spraak eben Euyten Mstricht, tusschen
den Franse Marquis de Rochefort, en de
Gouverneur den Heere Rijn-Graef 338

**Schijbens wpt Geentwydenbergh, van den
18 Julij 1672. wegens hare en andere Steden
Pertz-loopers** 250 tot 252

**Siekte onder de Franse, en Hollandse Mi-
llicie** 443

**Sin: Michiels Heeren tot Uytrecht, nemen Pes-
seffe van 't huyss te Maersbergen** 444

**Studenten binnen Groeningen, doen Solda-
ten funette** 352

**Sauvegades van de Franssen / Woorden in den Hage
in 't her melijck op de hogte graecht verhoft** 298

**Sauvegades van den Heere Prince van Oranjes,
dooz de Post-wagens in Hollandt, tegens de
Lander-loopers en Hoovers** 411

**Sententie tegens Daniel Baron Dossery, gewez-
ene Colonel van een Regiment Paerden /
binnen Rijnberk, te Edegrave geerfuteert /
met het vrelies van zijn Hoof / den 27 Au-
gustij 1672, 152 / 153 / 154. des doods obte
Alexänder d'Hinyessa, Capiteynt Wezel, '176
des doods tegen Johan van Zanten, gewezen
Commandeur tot Wezel, 177. tegens Wil-
lem Copes, Luytenant Colonel &c. gewezen
Majoor te Wezel, 178. tegens Proersema,
gewezene Gouverneur van Koeverdien; eber
t overgeben van Deventer** 355

Slecht Geschut binnen Wezel 358

**Slechte woerzogh tegens den Spandt binnen
Bank geschadt/daer 30 wel als tot Wezel slecht
Geschut woerdt bevonden / en maar 300 daer
meer als 3000 man toe van noden water** 269

**Spaense maken in den Jare 1648, een vzedt met
de Staten der Vereenighde Nederlanden, 2. de
Spaerle Koning, geest 359 drecht aen den
Franse Koning, en maect vzedt met Vrank-
rijk, 1660.** 3

**Spaense Nederlanden, in vzeze ober de schijlyke
preparatie van een veld-tocht ter Francken,
en quade btallinge aen de Spaerle & vda-
ten** 5

**Senden den Grave van Monterey, dooz Gouver-
neur in plaetss van den Connefabel van Ca-
stiliën, in den Jate 1670. 5. de Spaense Nede-
rlanden in vzeze / Yemits de deuchtocht
van 't Franse Hof, met 16000 man / in de Ja-
ren 1672. 26. verbiedt en te Gent, Brussel, en
andere plaetzen / geen Franse vzaudtwijnen
in hzengen mach / 28. haer Nederlandse
Gouverneur den Grave de Monterey, bezich-
tighe en stelt op alles goede orde / 34. be-
krachtigen 't defenzif verbondt met Hollandt
gemacht / 54. verbinden haer naeuter met
de Staten der Vereenighde Nederlanden** 118

**Spaense Koninginne assistert de Vereenighde
Nederlanden, met Dolsch en anders / 391. bly-
ven Hollandt getrouw / en geven groote om-
bzage aen de Franssen** 533

**Staten der Vereenighde Nederlanden, ma-
ken / 1648. vzedt met Spanjen, 2. beslaen
de Franse Scheyen en Goederen in den
Jate 1657.** 2

**Ampten in den Jare 1662 met Vrankrijk een
Traetact van Alliantie &c. 3. nemen meer-
der Dolsch en Officieren aen / op de geruchten
dat de Franssen in Brabant haer gerougesteer-
de Steden versterken / 1669. 5. versterken
de voornamse van hare Frontier-steden met
Dolsch / als anders / 5. doen Mstricht met
nieuwe Water en en Polk verzien / 6. haer
Reglement op 't Plakhaet van de Franse
Manufacturen / 18. doen nieuwe werding
volgens de Lijste op folio 23. haer nieuwe
aengenomen Officieren vertrekken naar Oeu-
len, en ober al op den Rijn en Maze om Dolsch
te werken 1671 / 25. beginnen brenprijzelen
toe den Gozlogh te maken / haer Steden te
versterken / en Dloot upe te rusten / en Dolsch te
Water en te Lande aen te nemen** 25

**Staten der Vereenighde Nederlanden, haer Dloot
in Zee in Junij 1672. geschooken onder den
Admiraal de Ruyter, en den Vice-Admiraal van
Gent, '28. bespieren Vrankrijk aen den Goz-
logh wil / en beginnen te denken om hare
Krijghs-machte te vergrooten / en een Capiteyn
Generael aen te stellen / 32. Ampost op Va-
rossen / Paerden / Speel-schuyten / &c. en het
Passagie-geld** 32

**Stellen by Plakhaet op weder Gulden renten /
3 a a a** een

een Stupber/dat niet voort en gaet / 32. ne-
 men goede sommen op log- en lgh-renten / 32
 Staen Dooghden van Wees-kinderen toe/voor
 een gedeelte aen Lijf-renten te mogen beste-
 den 33
 Senden de Heer Ruart van Putten tot Ceulen,
 om de Hede te helpen bezodderen / tusschen
 die Stadt en de Keurvorst 33
 Senden aen den Grave de Monterey haer Verbodt
 van Franke Wijnen/ oer 40
 Staten der Vereenighde Nederlanden, doen met
 meerder Garnizoen haer Gense-steden booz-
 zien 40
 Stellen in hare Vergaderingh 72 Oorlog-sche-
 pen vast/beghalbe de Blanders en Gahois/40
 Senden haer Advijs aen alle de Steden, om
 noch eenige duyzenden Mannen te Doet en
 te waert aen te nemen. 40
 Setten de Militie sterck boozt / en desbetre-
 met haer Veldt-Marschalk Wires, en d'Erva-
 renste Krijghs-Oversten, 41. haer Regiment
 onder Bamphield trekt uyt Ceulen, naer Rijn-
 berck 47
 Schyben een beleefde hntef aen den Koning van
 Vrankrijk, om hare genegenheyt tot de Dye-
 de te toonen 49
 Schyben een Dank- Dast- en Bede- dagh
 uyt 54
 Senden Ambassadeurs aen verscheyde Potentia-
 ten 55
 Staten der Vereenighde Nederlanden, nemen
 op nieuws deel Dolgh met de Trom / en
 Krijghs-Officieren aen / 56. en verkiezen den
 Heer Prins van Oranjen voor Capiteyn Gene-
 rael, laten Volk werben / en gebuyken de
 naem van de Prins Capiteyn en Admiraal, 82.
 haer Ambassadeur gaet naer Engelandt, om/
 is 't mogelijk / de verbondt-bereydinge te be-
 letten / 82. haer Oversten van 't Leger / 95
 nader oydze tot discipline in 's Lants Vloot/
 van 105 tot 112. oydze tusschen Zee en Land-
 Officieren, op de Vloot / 113. 114. Publi-
 caitse van buyt-belofte / aen haer Zee-mil-
 tie / 115/ 118. haer Ambassadeurs de Groot,
 en Meermans weder. komst / dien van Engelandt,
 d'ander van Vrankrijk, 119. haer
 vast stellingh van groote werdingh te Lan-
 de / 120. haer Dast- en Beden-dagh / 121
 Staten der Vereenighde Nederlanden, haer Trac-
 taet van assistentie en mutuele defensie / tuss-
 schen de Keurvorst van Brandenburg, en hare
 Hoogh-Mog: van 124/ tot 130. haer waers-
 chouwinge / om de Wpanden afbrenk te
 doen / 132. haer Vloot tracht de conjunctie
 van de Franke, en Engelse Vlooten te belet-
 ten / doch konst haer te missen / 141. haer
 Gecommitteerde komen tot Wezel, om al-

daer wat oydze tot defensie te stellen / doch
 vertricken/ naer 't onnodighste vertrieft / dat
 haer van den Commandeur verborven woerd /
 156. haer Soldaren tot Wezel woerden dooz-
 den Majoor Copes haer geweer te gebuyken
 verboden/schoon al buyten haer Posten wier-
 den gedreven / 165. Winnen den 7 Junii 1672
 onder den Ruart van Putten, en d'Admiraal de
 Ruyter, een Zee-slagh tegens d'Engelsen 182
 Staten der Vereenighde Nederlanden, staen die
 van Campen (doch te laet zijnde) 16000 pönt
 Bus- polver toe / 238 haer Gedeputeer-
 de komen by Zijn Hoogheyt, in 't Leger, om
 trent Uytrecht, met Resolutie van 's Landts
 mistic in de Provincie van Hollandt te buy-
 gen / 259. op 't hoostel van de Provinge
 van Hollandt, bezoeken met de Koning te be-
 zedigen / en doen bescreydingh van 4 Gecom-
 mitteerden, 265. de grootste mannen on-
 der haer doozt ontseltemis van de progressen
 van Louis de XIV. scheenen ten eynde van
 alle goede Raedt / 298. haer 4 Gecommit-
 teerde haer tot Uytrecht niet derbende ver-
 trouwen / trekken middelerwijl naer Woer-
 den, alwaer haer een palpoost woerd toege-
 zonden / van waer de Koning van Vrankrijk
 tot Doesburgh gaen vinden / 298. haer Ge-
 deputeerde komen in 't Leger van den Kon-
 ningh, die 2 Secretarissen van Staet woerden
 toegezonden / wat de Francken haer afzagen /
 en by probeisye preterenderen / en antwoordt der
 gezeyde Gecommitteerde aen des Konings
 Secretarissen / 298. haer Gecommitteerde
 de Groot na den Hage gezonden / die op zijn
 wederkomst eenige onaennemelijke conditien
 doozt Monfr. de Louvois ter handen woerd ge-
 stelt 299
 Staten der Vereenighde, Nederlanden, haer Ge-
 committeerde aen den Koning van Engelandt
 gezonden / woerden tot Hamoncourt in een
 bype gebaengens gebacht / alwaer naer een
 tijdt opgehouden / een antwoordt als van
 Vrankrijk becomen / 299. woerd tegens haer
 doozt de Heeren Staten van Zeelandt gepro-
 steert wegens de bescreyding aen den Koning
 van Vrankrijk, 311. hebben medelanderent
 met een nieuwen eddt verbonden / om alles by
 't Landt op te zerten / 315. haer Kantoren
 zeer schyral / ook Dolgh gebreke / 324/ 325
 ozdonneeren tweemaal achter een naer d'eer-
 ste tarate / de twee hondertste Penningh te
 betalen / ter leen / of op Interest tegens 4 per
 cento / 325. Burgers brengen zeer gewillig
 haer Gout en Silber te bozt / ter holdoeninge
 van de twee hondertste-penningh 327
 Stellen 3000 guldens op Mombas lijf / 383. Luy-
 tenaer Admiraal de Ruyter en Vloot in Zee /
 013

om d'Oost-Indische Schepen te verzekeren /
 jaecht 3 Engelse naer / 385. beginnen com-
 missien tot waperyn in den Jare 1672. upt te
 geben 388

Seggen de Gedeputeerde in de Generaliteyt we-
 gens Gelderland, Uytrecht en Overysseel haer
 Commissien op 388

Staten der Vereenighde Nederlanden, laten vrel-
 paer Hs-tpooren / en Mooggen-staren ma-
 ken / 390. verwisselen in den Hage de Rati-
 fication van het geslootten Verbodt met den
 Roomsen Keyzer, 392. haer Gezant den
 Heer van Amerongen, met de Brandenburghe
 van Hollandt ober Bremen te Water gaende /
 verjhel gelooopen van de Engelle waperys ge-
 nomien te worden / 392. vertiezen den Graef
 Charles Rijngraef, tot Gouverneur van Breda,
 den Graef van Waldeck, alsj Veldt Marschalk,
 de bekouende 't Regiment Infanteriye, en de
 Compagnie Paerden van den Heere van Zuy-
 lesteyn, en de Graef Koningsmark, het Ge-
 neraelschap van de Infanteriye, 405. eysschen
 Contribucie van die van Luyk / doch wordt
 de zelve haer en andere geweygert / 445. haer
 Volk upt 't Garnisoen van Mairick execute-
 ren Andernau, toe behoorende de Bisschop van
 Ceulen, met Ezandt Stok / en belioomen beel-
 supt / 446. ordonnancn in de Woppen zep-
 nen / by inbal van den Vyandt tot malhanders
 waerfchouwingh / 449. haer Soldaten sla-
 gen ober slechte betalingh / 449. haer waer-
 schouwinge / en Verbodt van gren Contribu-
 tie aen de Vyanden te betalen 449

Staten der Vereenighde Nederlanden, doen een
 Plakhaet uytgaen / tegens het gebodt van de
 Franken / van de gebozge goederen / van de ge-
 bluchten 450

Staten der Vereenighde Nederlanden, haer Co-
 lonel Bampfield, ober waoudevoir in de Castel-
 npe verzekert / 454. doen haer Posten / en
 Steden verzekeren / en niet merder Volk /
 en Geschut verzeien 459. verwisselen in
 November / de raticificatie van 't gallserde
 Verbodt / tusschen de Keyzer en hare Pro-
 vincie 479

Senden op de quade geruechten / van 't beclan-
 ten naer eenige harer Posten / Gedeputeer-
 den naer Alphen, 491. haer Gedeputeerden
 tot Alphen doen monsterng / en 't Leger met
 Woeren versterken / 492. haer niet konnen
 de sucbelden / dat Wyde in den Jare 1672.
 zonde bekomen / maken een fondz tegens 1673.
 tot bereer betatng van de Militie 522

Strecte en gelegentherdt van Wezel, by 't be-
 legh van de Franken in ultimo May, 1671.
 547 / 555

Strecte van 't Bisschoppe, Munsterse, en Ceulse
 Leger / vooz Groeningen gelegen 374

Tegen-bericht van de Magistraet van Zwol-
 tot straffe van het Calumniantie bericht /
 uytgegeven dooz Unico Ripperda, Colonel
 224 tot 228

Tractaet van Wyde / tusschen Engelandt en
 Frankrijk, waer by Hollandts bat besluyten /
 vooz 3 Jaren, 14 Augustj 1672. vrentient 392

Tractaet van assistentie op den 22 Septem. 1672.
 tusschen den Roomsen Keyser, den Koningh
 van Denemarken, Keurvorst van Brandenburgh,
 en meer Duytsche Vorsten 393 tot 297

Trompetter van een Dupplicher abonturice/
 blaest Victorie vooz zyn tibe / waer naer het
 Schip genomen van de Hollanders, om zyn
 ontijdigh blazen in Zee gedompelt wordt 480

Uytrecht en haer Staten, waeren veel vrende
 werberg ghemien / die verboden worden
 merder te werden / 26. haer Dorp-Schou-
 ten, aldaer worden beboelen alle Persoonen/
 van 20 tot 50 Jaren ondt / onder haer wo-
 nende / aen te geben / 26. brangi abdyjs 'ter
 Generaliteyt in / van de Hollandse Militie
 tot 120000 Mann te vermeerderen / 32. staen
 ook d'eerste met die van Hollandt, het Ver-
 bodt der Franse Wynen toe / 32. verzoeken
 dat de Prins van Oanjen, met het Leger al-
 daer tot haer defensie mach verbliffen / ver-
 mits de Burgers tot d'uyterste bescherming
 quamen te resoluieren / 260. dat haer we-
 der afgeslagen werdt / 260. beklaght zich
 ober 't vertrek van Zijn Hoogheydt, en 't Ae-
 ger 261

Uytrecht zoo bremeent geabandonneert / 261
 resolueert tot bezendinge aen de Koning van
 Frankrijk, en beginnen 't Franse Leger te
 opzenderen / zenden 2 Trompetters upt/
 om 't gezepde Leger op te zoeken 262

Uytrecht en haer Staten, naer bezending van
 2 van haer Trompetters / komter een / 305.
 der 't Franse Leger te konnen binden / onder-
 richt wederom / 262. d'andere bueten wyde
 gart tot Doesburgh, alwaer Escouten van
 Louis de XIV bekomen / om de Gecommit-
 teerde van Uytrecht af te halen / 262. zenden
 Gecommitteerden aen Louis de XIV &c. om
 Sauvegardes te verzoeken / dat de Staten Gene-
 rael per missive van den 21 Julij 1672. beclant
 maken / 262. laten de Marquis de Rochefort,
 met 100 Mansquerters van de Koning binnen
 komen / en ledieren gezepde Marquis, de Slen-
 telgh van de Stadts Hooren ober 266. ver-
 zoeken Franse Sauvegardes, en kriegen van
 's Konings Ministers tot antwoordt / dat de

Koning niet gekomen was omme Sauvegardes te befeelen / maar om Steden en Provincien te conquireeren / 267. haer Gecommitteerde komen wederom / met geaerdeerde Strijcken / geconquireert van de Koning van Frankrijk, aen die Provincie / 267. geben 't bevelen van de Wittte naer Hollandt, de schult / en gozzack van 't overgeven van haer Stadt 268

Uyrecht en Staten bandten / haer Gecommitteerde verzoeken van de Koning, noch 2 naeder poincten / 269. oproer bitmen die Stat, 269 liet haer in woortjden / 30 beel aen haer Doofheden gelegen zyn (en dat alleen om haer Hoeden en Capuen) dat 30 Ingenieurs af zonden / om met een wijdsinnigh retrenchement te omgraven / doch haer goezacht zjhebde hoe veel Dolk van nooden was tot die bezending / lieten alles sicken / 270. eenige van haer Heeren, nemen buyten loeren / van de anderen 5 Tonne Gouts a 4 per cente dooz de Stadt dooz een bevelge teys op interest / 272. heeft Louis de X I V &c. met de grootte van zyn Hof binnen / 30 dat die Stadt een kleyn Louvre tot Parys of St. Germain gelijkt / 292 / 293 haer Burgers begraven Junne Wapenen / en willen liever dubbeld boeten aen de Francken betalen / als die overleeren / maer worden tot de overleering / dooz 't vernieuwen van grooter pene toegedrongen / 294. haer Hooge Schole dooz de Francken dooz een tydt / en daer naer de Maryen Kerk, tot Magazyns gemaakt / 295. 't gautseje Sticht wordt dooz de Francken bedurben 295

Uyrecht en Staten, haer Burgers die niet heel beder zagen als haer neuslang was / krijgen zyn in de Franse Hof zwic / en nodigen haer Wetenden van Hollandt upt / hoopende dat zy haaf mede goetd Frans zonden upt plondering zoude worden / 295. eenige van haer Burgers / die wat wyzer wiiden zyn / verhoopen Uyrecht, begrepen te worden in zeker vyde verdragh / ruffchen de Koning en Staten doenmaels voorgesagen / 297. wordt de Domkerk met odyz van de Francken, dooz de Rooms-gelinde afgenomen / waer in de Partien / hilop-zueters / en Bagijnen / haer beginnen te openbaren / en lustigh met sezzabben en boeten in de Kerk / in de bocht spzungen / 297. haer Burgers van de Rooms-gelinde, willen hoizs daer naer de St. Jacobs Kerk met geweld in nemen / maer wordt dooz den Goavernear belet / 297. haer vywilliche Burgers in Nimwegen gelegen hebbende / moeten op haer wederkomst / al haer Sweer af leggen. / en op 't Stadthuys beynen 373 draeght alle geoluchre Burgers an / dooz haer

Franse Gouverneur den Hertogh van Luxemburg, 374. klacgzt over de onarfakenlykheyt der Francken, 379. statterde zich in de meening / dat beter als andere overgagant zieden / zoude getraetert worden / om dat haer vywillich aen Frankrijk overgegeven hadde / doch naer 't bevelen van de Koning, werden op nieuws geschat 423

Uyrecht en Staten meenden dooz een tydt van Schatting by te zyn / doch worden haer daer in niet alleen bedrogen / maar worden zelfs Primo October 1672. met nieuwe inquartieringe belast / 433. in oornacht en zeer ontfelt / over de eysch van Louis X I V gedaen / den 26 September 1672. waer oert een deductie van verzock / aen haer Gouverneur den Hartogh van Luxemburg doen / 436 / 437 moeten ewinkel uende schattinge opbrengen / en haer Landen zien ruineren / daer haer Ingesetenen een andere vanden in andere Steden / klacgh-bieden oer schzjben / 440. haer Ambachten staen alle stil / en worden veel waren dooz praetich van Dronkuyden / in en wptgebracht / 440. inquartieringe geschiet / die lieber Officieren / als Soldaten / vermits d'onbeschoffighe van de lasse / 441. zoeken de vrientfchaj van haer Gouverneur, en Intendant dooz geschellen / van Goff-Indische Waren / die met groot perijckel van Amterdam laten komen / 441. haer Burgers / niet te min de Geschenken worden ewen haer ontfacht / 441. haer Burgers / eenige onder de zelbe / trecken dooz enzen veranderingh van kleedingh, en alvrijdingh van haer upt Uyrecht, 442. haer Roomsgezinde geestige Jufftrauten en Juffertjes, conberenen met de Franse Heeren, en Officieren, en leeren de Franse complementen / naer de perfectie 442

Uyrecht en Staten, haer stemmige Burgerinnen en Jufftrauten houden haer kleyn en stil / hebbende een afkeer van d'omgagang met de Francken Grooter, 442. heeft in de Stadt 12000 Francken, daer van pedet Burger 5 a 6 gassen binnejs huys hadt / 442. haer Hof steden worden van alderhande boomen ontfloer / om brandt af te maken / 443. haer Burgers moeten zeker gecal van bedden leveren / die naer d' andere geconquisteerde plaetzen gezonden worden / 443. haer Capiten van 't Stadthuys, dooz de Francken ghealt krijgt de Magistraet met ramzoeren wedet / 443. haer Brand-emmers / en zulk geveetfchaj / worden in 't logement van haer Gouverneur de Hertogh van Luxemburg gebrecht / 443. haer Intendant Robert van wegens de Koningh, geslecht / dat pedet / onider hem (aen andere

tere toebehoorende goederen) hebbende / die zal hebben over te leveren / aen des Konings Commissaris / 443. in die Stadt raent Bzand / in 't Duyzen Huys / waer by een groot Frans Heer sejade sijdt / 444. haer meerael Geseft door de Franfen geprobert woerde / komst door 't overladen te versten 444

Verandering in de piffzen / der gelde Liffrenten op Amsterdam , 329. verklaring van de Heer Martin Manger , getweede Overste binnen de belegerde Stadt Deventer , 209. verklaring van de Heeren Magistraet van Gouda , tegens de Colonel Pain & Vin van 498 tot 500

Verhael van 't oproer binnen Wezel , door de Vrouwen gemacht / die groote messen / en touwe stroppen met Zeep gesmeert / by haer dragen / daer zy de Commandeur mede dreegen 160

Dan 't belegh / en overgaen der Steden Wezel , en Burik van 154 tot 173

Dan de See-slagh / tusschen de Franfen , Engelsen , en Hollanders 182

Dan 't belegh van Knodsenburgh , van 189 tot 192

Dan 't belegh / en overgaen der Steden Deventer , 21 Junii 1672. 199 / 200

Dan 't schandigh overgehen der Stadt Zwol , van 215 tot 218

Dan 't overgaen der Stadt Campen 234 / 235

Dan 't overgaen der Steden Elburgh , en Harderwijk. 253

Dan 't overgaen van Uytrecht , en matter midtertwijl bygren en binnē is gepasseert / van 269 tot 272

Dan 't overgaen der Stadt Nimwegen , aen de Marschal de Turenne , op den 10 Junii 1672. van 276 tot 280

Verhael van 't belegh / en overgaen van Koeverden , aen de Bisschop van Munster 282

Dan 't gepasseerde in / en omtrent den aendal der Franfen op Aerdenburgh 285 / 286

Dan de Buit / door die van Maftricht behoumen 334 tot 336

Dan eenige overgegaene Steden aen de Franfen , in een wien een tijd lang / erhoer door dees Franfen Ooglogh toe behoort hebben / 338 / 359

Dan 't belegh 'en veroveren van de Oudeschans , door die van Goeningen van 428 tot 430

Dan 't gene is gepasseert / in het aantagueren van de Zwarte Sluys , door de Hollanders op den 27 en 28 November 1672. 458

Verzoek van assistentz / door de Magistraet van Campen aen die van Amsterdam , als per missive van den 7 Janii 1672. 237

Vertraders binnen Goeningen ontdekt / en gestraft 348

Verfcheyde Capiteynen / ober haer wanbehoort geexecuteert / en ingedaecht 284

Deemtslagh van groote Vrouwen / door de Munsterie binnen Groeningen geloopten / waer in een koper plaetje gebonden / daer op eenige letteren stonden 362

Deemts verzoek van de Munsterie , aen de Generael Rabenhaupt , en antwoort op 't selve 370

Dooslagh om spoedigh te vergelijken / de tegenwoordige verstellen / tusschen de Koning van Groot Britanien , en de Staten der Vereenighde Nederlanden , door 't zenden der Conditien van d'Engelse Ambassadeurs , by de Hollandse Gemeente bekenet gemest 393

Doosfel / of bedenkinge / van Schepenen , en Raad van Deventer , aen haer Geswooren Geweenz , of men het houden of overgeben sal 201

Doosfel / van Kerken-Raad , van Deventer , aen haer Heeren , en Regeerders , tegens de Gereformeerde Kerk , (in ras van Captiviteit) 201

Vorst van Nieuburgh , begint quaet gevoelen van de Franfen te krygen / verforcht hulpe aen de Vorsten des Rijks 34

Vrankrijk , de bewegende doosack van den Ooglogh / schiet het lootje aen Engelandt , Keulen en Munster zyne Hurlingen 522

Vrankrijks verlies van Dolsa za van dooden als verloopenen van den Jare 1672. 522

Diede. d'Algemeene Dyede wordt beboordert in den Jare 1646 / 2. de Koning van Spanjen sturt met de Staten der Vereenighde Nederlanden de Dyede in den Jare 1648. dat de Franfen trachten te beletten / 2. de Keyzer sturt met de Staten der Vereenighde Nederlanden een nieuwe Algeue Defensie / daer onder Spanjen gegrepen / 42. een Werbdrach tusschen Zijn Keurvorstelijke Doorluchtigheit en de Stadt Ceulen van 42 tot 47

Dyoute / binnen 't belegerd Goeningen door een straat gaende / op d'eene arm een kindt dragende / verliest d' andere / zonder ansonders her selve gewaar te worden 351

Dyoute mer haer kindt / wonderlijk binnen Goeningen onder 't eygen bewaert 369

Dyoute naar uut kraeyen / ontkomt met haer kindt / en dan die alleen doodelyk gequest word / 't worden der Franfen te Waveren , en werd 't kindt 11 dagen oudt zijnde / tot Amsterdam gedoopt 447

W.

Werbdrach Verhael van 't boorgebalen / in het overgaen der Stadt Hartem , van 212 tot 214. hoe de sake zich tot Rijnberk heeft toegedragen / van den begyne aen / tot des

R E G I S T E R.

zelsf overgaen / van 144 tot 154. van de
 Duplitate / en ontflijghheit tot 'et bechten
 der Soldaten / binnen de Ommerfchans, en
 't gevolg van dien 245 tot 250
 Waerfchouwinge van de Heeren Staten Gene-
 rael der Vereenighde Nederlanden, wegens
 de betalingh van de tweemaal twee hondertfte
 penning / in zilver of Bout-werk op te bren-
 gen 327
 Wan-ordze te Wezel, in Primo Junii 1672. by
 't beleggh der Franlen van 156 / 157
 Wederlegging van de Declaratse des Oorloghs /
 van den Koning van Engelande van 91 tot 94
 Wepningh getal der Soldaten binnen Wezel 157

Wonderlijke gefchiedeniffen dooz 't nederballen
 van Vogels / en Bomben binnen Groeninge
 375 / 376

N O T A.

Het ombrengen van de Gebroeders, den Ruart
 van Putten, en den Raedt Pensionaris van B-
 land en West-Vrielandt, Cornelis, en Joan de
 Wit, met al de omftandigheden van dien; Als
 ook het Inftellen van Zijn Hoogheyt, den Heer
 Prins van Oranjen tot Stadthouder; begint na
 Pag. 344 / en verbolgt alzo hogders &c.

E Y N D E.

t A M S T E R D A M,

By DANIEL BAKKAMUDE, Boekdrukker op 't Rokkin,
 naast de drie groene Papegayen, 1674.

Faint, illegible text in the top left corner, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text in the top right corner, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

A horizontal line of faint, illegible text or markings across the middle of the page.

A single line of faint, illegible text centered below the horizontal line.

A horizontal line of faint, illegible text or markings, similar to the one above.

A horizontal line of faint, illegible text or markings at the bottom of the page.

